

Universitat Autònoma de Barcelona

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

TESI DOCTORAL

FELIP ANER D'ESTEVE. POLÍTIC I DIPUTAT ARANÈS A LES
CORTS DE CADIS (1781-1812)

Anna Piqué Busquet

Direcció

Lluís Ferran Toledano

Doctorat en Història Comparada, Política i Social

Departament d'Història Moderna i Contemporània

Universitat Autònoma de Barcelona

2021

Als meus pares

Al Pau i a les meves filles, Marta, Anna i Mireia

Agraïixo a totes les persones que m'han ajudat durant aquests anys en la meua investigació. Primerament, al Sr. Melquíades Calzado de Castro, que va ser qui em va suggerir el personatge sobre el qual he realitzat aquest treball: Felip Aner d'Esteve. Em contagià el seu entusiasme quan em parlava d'ell. Recordo la seva disponibilitat a l'hora de compartir el fons històric que va recollir durant anys. Igualment, a totes les persones a les que vaig demanar ajuda i em van obrir camí per poder fer recerca a la Val, al Museu etnològic de la Val, quan encara hi havia les Actes del Conselh Generau i em permetien poder recollir dades durant els estius. Des de fa uns anys, tot aquell material i molt més, el trobes als arxius en línia, des de casa estant. A la Mari Pau Gómez, directora de l'*Archiu dera Val d'Aran*, sempre sol·lícita quan li he demanat ajuda. Al grup d'Istòria de la Val, que durant uns anys, dins l'Institut d'Estudis Aranesos, vam poder compartir i avançar en la descoberta d'esdeveniments històrics d'Aran, i dins d'ell, la Maria Àngels Sanllehy, una amiga i un referent. A Mossen Joan Amiell, per la seva bona disposició a l'hora de facilitar-me l'accés a la documentació de l'arxiu parroquial de Vielha. Molt agraïda a la Universitat Autònoma de Barcelona, durant els anys d'estudi de la llicenciatura, després del doctorat, uns anys feliços omplint els meus desitjos d'aprendre i iniciant-me en la recerca. Allí vaig conèixer a la Irene Castells, la professora i la persona a la que vaig admirar i estimar. Les dues vam coincidir amb l'objectiu de la tesi: la biografia política del diputat aranés Aner d'Esteve. Va ser una sort poder compartir amb ella el temps que vam estar juntes, fins presentar la tesina. Fins que es creuà al camí la meua vida professional i durant uns anys la tesi va haver d'esperar. La voluntat i el desig de seguir em van portar de nou a la universitat i des de llavors, va ser el professor Lluís Ferran Toledano el meu mestre i el director del treball. Gràcies a ell, a la seva ajuda i la seva orientació, he arribat avui a acabar la tesi. Agraïments als centres als que he anat a investigar, per la seva amabilitat en facilitar-me l'accès a les fonts, a Madrid: el Palau Reial, Congrés de diputats, CSIC, Biblioteca i Arxiu Nacionals; a Cadis: la universitat, biblioteques i arxius; a l'arxiu de la Universitat de Saragossa; a Barcelona: la Biblioteca Nacional de Catalunya, l'Arxiu de la Corona d'Aragó, biblioteques de la Universitat Pompeu Fabra i de la UAB. I sobretot, un agraïment especial al Departament d'Història Moderna i Contemporània i a la Secretaria, a la Montse Garriga, per la seva ajuda. Finalment, agraïda a la meua família, als pares que des de dalt em van seguir, al Pau i les meves filles, els gendres i sobretot els meus néts, que són el meu tresor.

“Decidme ahora, después de haber visto en compendio la labor fecunda del diputado Aner, de haber apreciado sus ideas levantadas y generosas, su amor a la tierra en que nació, hermanado con un sano patriotismo, decidme, digo, si no se ha cometido una injusta preterición con tan ilustre representante, cuya actuación no fue dignamente atendida en su tiempo, siendo luego completamente olvidada en su misma región natal, donde no he logrado averiguar todavía la fecha y el lugar en que nació, como ignoramos la tierra piadosa que recogió sus restos mortales. Cuando no otro mérito tiene esta memoria la de haber reparado un injusto olvido, haciendo resurgir ante sus conciudadanos las cualidades de un varón insigne, honra del Parlamento español”.

Frederic Rahola i Trèmols (1912)

SUMARI

1a PART. EL SENTIT DE LA TESI. L'ITINERARI PERSONAL DE FELIP ANER

INTRODUCCIÓ.....	15
1.- ESTRUCTURACIÓ DE LA TESI.....	15
2.- MOTIVACIONS	17
3.- OBJECTIUS	21
3.1.- Generals.....	21
3.2.- Objectius concrets	29
4.- HIPÒTESIS	32
5.- METODOLOGIA DE LA RECERCA.....	36
5.1.- El caràcter complex del primer liberalisme. Felip Aner, un testimoni per entendre el pas del reformisme il·lustrat al liberalisme.	36
5.2.- El gènere biogràfic	39
6.- L'ESTAT DE LA QÜESTIÓ	42
7.- FONTS UTILITZADES I JERARQUITZADES. VALORACIÓ	57
CAPÍTOL 1. LA VAL D'ARAN: ENCLAU ESTRATÈGIC ENTRE DOS ESTATS. L'ENTRAMAT POLÍTIC I INSTITUCIONAL.....	70
1.- ESDEVENIMENTS HISTÒRICS DE LA VAL D'ARAN DES DE LA ROMANITZACIÓ FINS A MITJANS DEL S. XVIII	71
2.- LA SINGULARITAT DE LA VAL D'ARAN	86
2.1.- La situació de la Val. El fet fronterer	86
2.2.- El fet religiós	89
2.3.- El fet lingüístic. La llengua occitana, aranès a l'Aran.....	100
3.- L'ORGANITZACIÓ POLÍTICA	103
3.1.- <i>La relación al Rey Don Felipe III Nuestro Señor. Las Ordinaciones.....</i>	103
3.2.- Els privilegis reials	107
3.3.- Les institucions reials a la Val d'Aran. La jurisdicció	108

3.4.- Les relacions entre la Val d'Aran i la Diputació del Principat.....	112
4.- LES INSTITUCIONS ARANESES	114
4.1.- El Conselh Generau d'Aran	114
4.2.- Els terçons	118
4.3.- Els pobles o universitats. El <i>conselh</i> de la universitat.....	120
4.3.1.- Treball de cohesió social entre el veïnat	123
4.3.2.- Els pactes entre la Val d'Aran i altres indrets del Pirineu. <i>Les Patzeries</i> .	126
4.3.3.-La Baronia de Les. El feudalisme a la Val.....	130

CAPÍTOL 2. FAMÍLIA ANER BENOSA (1741-1812). FORMACIÓ DE FELIP ANER D'ESTEVE (1797-1808) 136

1.- LA SOCIETAT ARANESA AL S. XVIII-XIX.....	137
1.1.- Canejan.....	137
1.2.- Aubèrt.....	141
1.3.- El concepte de família en una societat de muntanya. La Val d'Aran	144
2.- LA FAMÍLIA ANER BENOSA. LLINATGE.....	145
2.1.- Casa Benosa (Canejan).....	146
2.1.1.- Francisco Benosa	147
2.1.2.- Juan Benosa	151
2.2.- Casa Esteve (Aubèrt).....	156
2.2.1.- Francesc Aner d'Esteve. La seva relació amb el Conselh Generau d'Aran i les institucions araneses.....	156
2.3.- La Guerra Gran (1793-1795).....	176
2.3.1.- Els preparatius a la Val. Un any abans.....	176
2.3.2.- El desenvolupament de la Guerra Gran a la Val d'Aran	179
2.3.3.- Ascendència de la dona a la Val d'Aran durant la Guerra Gran. Carta a la Reina d'Espanya.....	189
2.4.- Felip Aner d'Esteve. La seva formació jurídica a la universitat	191
2.4.1.- La Universitat de Cervera	191
2.4.2.- Universitat de Saragossa	197
2.4.3.- Formació jurídica de Felip Aner.....	200

CAPÍTOL 3. FELIP ANER D'ESTEVE. LA FORJA DE LA REPRESENTACIÓ POLÍTICA (1808-1810) 214

1.- LA GUERRA DEL FRANCÈS.....	215
1.1.-El context de la guerra a Espanya	215
1.2.- La insurrecció de Catalunya.	218
1.3.-La formació de les Juntes	222
1.4.- La Junta Superior de Catalunya.....	225
1.5.- La Junta Central.....	228
1.6.- Felip Aner és nomenat vocal de la Junta corregimental de la Val d'Aran .	230
1.7.- Actuació de Felip Aner a la Junta Superior de Catalunya.....	231
1.7.1.- La junta Corregimental de la Val d'Aran.....	253
1.7.2.- Els congressos de la Junta Superior. Les proclames de Felip Aner.....	261
1.7.3.- Lliurament de la Creu de Sant Jordi a Felip Aner.....	269
1.7.4.- Certificat de la Junta Superior a Felip Aner d'Esteve.....	270
1.8.- La crida a Corts	271
1.9.- Nomenament de Felip Aner com a diputat a les Corts de Cadis	276
1.10.- Instruccions de la Junta Superior per als diputats catalans a les Corts de Cadis.....	279

2a PART. FELIP ANER: DIPUTAT A LES CORTS DE CADIS (1810-1812)

CAPÍTOL 4. UN PARLAMENTARI EN L'ÈPOCA DELS GRANS DECRETS 285

1.- LA SEVA ACTIVITAT PARLAMENTÀRIA.....	285
2.- EL TRIBUNAL DE L'OPINIÓ I LA LLIBERTAT D'IMPRESA.....	298
2.1.- La llei.....	302
2.2.- El cas del diari <i>La Triple Alianza</i> (29-01-1811 fins 3-08-1811).....	307
2.3.- El cas del diari <i>El Español</i> (maig 1813- gener 1814).....	314
2.4.- El cas del diari <i>Duende Político o la Tertulia resucitada</i> (mitjans de juliol 1811-setembre/inici octubre 1811)	318
2.5.- El cas del diari <i>El Robespierre español</i> (21-03-1811 fins agost 1812).....	327
2.6.- El manifest reaccionari de l'ex-regent Miguel de Lardizábal y Uribe (maig 1812)	338

2.7.- El text España vindicada en sus clases y jerarquías (15-10-1811).....	350
3.- L'ABOLICIÓ DELS SENYORIUS I EL LIBERALISME DE FELIP ANER	366
3.1.- L'abolició dels senyorius i el liberalisme econòmic de Felip Aner	366
CAPÍTOL 5. ATENDRE LES URGÈNCIES POLÍTiques	404
1.- GUERRA. EXÈRCIT I POBLACIÓ.....	404
1.1.- L'allistament.....	405
1.2.- Millora i organització de l'exèrcit	410
1.3.- Memòria del ministre de la guerra	413
1.4. - Seguiment de la guerra a les províncies	417
1.5.- Representacions	433
1.6.- Reglament de fàbriques de fusells.....	436
1.7.- Tribunal d'honor de l'exèrcit	438
1.8.- Indults	439
1.9.- Reglament i planta de l'estat major	444
1.10.- Premis militars.....	445
1.11.- Reglament de guerrilles.....	457
1.12.- Col.legis militars	461
2.- HISENDA. EL PODER DE RECAPTAR I ADMINISTRAR	464
2.1.- Cerca dels primers arbitris.....	466
2.2.- Pla d'hisenda. memòria del ministre d'hisenda.....	472
2.3.- Establiment de fàbriques de moneda.....	482
2.4.- Contribucions extraordinàries	484
2.4.1.- <i>La contribució extraordinàrisima</i> . Proposta del diputat Aner	484
2.5.- Rebaixa del sou als secretaris del despatx i funcionaris.....	485
2.6.- Supressió càrrecs	494
2.7.- Abastament de blats i farines per a les províncies.....	499
2.8.- Intervenció de la tresoreria	501
2.9.- Providències a les províncies	507
2.10.- Desamortitzacions i represàlies	510

3a PART. L'ARQUITECTURA POLÍTICA DE L'ESTAT

CAPÍTOL 6517UN DIPUTAT CONSTITUCIONAL.	517
1. LA CONSTITUCIÓ I ELS DEBATS.....	517
2.- LA QÜESTIÓ AMERICANA	574
2.1.- Crisi insurreccional a Ultramar.	576
3.- LA PROVÍNCIA CATALANA I LA NACIÓ ESPANYOLA	588
CAPÍTOL 7. LA DIVISIÓ DE PODERS.....	599
1.- EL LLOC DE LA CORONA I LA REGÈNCIA	599
1.1.- El monarquisme.....	599
1.2.- Les relacions amb el Consell de Regència. Causes dels membres de la Regència.....	601
2.- EL PODER LEGISLATIU	620
3.- ELS TRIBUNALS	629
BALANÇ	659
ANNEXOS.....	683
FONTS.....	685
BIBLIOGRAFIA	688

1a PART

EL SENTIT DE LA TESI. L'ITINERARI PERSONAL DE FELIP ANER

INTRODUCCIÓ

1.- ESTRUCTURACIÓ DE LA TESI

Aquesta recerca està distribuïda en dues parts. La 1a: **El sentit de la Tesi. L'itinerari personal de Felip Aner.** A la introducció, faig el plantejament inicial de la tesi. En primer lloc, explico quina ha estat la meva motivació per arribar fins aquí. Quin ha estat el meu camí i quines han estat les meves raons personals i professionals per fer recerca. Sense dubte que el fet de ser aranesa i l'estima que sento per la Val d'Aran és el punt d'inflexió a partir del qual comença el meu camí com historiadora. Reconec que en la meva trajectòria a la universitat he tingut la sort de trobar-me amb persones que m'han acompanyat i ajudat a aconseguir el meu objectiu. El fil conductor de tot el treball és la biografia, és a dir la construcció del relat de la vida i obra d'una persona, en aquest cas, la de Felip Aner d'Esteve. Especialment, em centro en la seva obra política, intentant situar-lo en el lloc que mereix. Per arribar aquí parteixo de la tesina, un treball d'investigació-acció a partir del qual vaig crear un mètode per elaborar biografies destinat a l'alumnat de l'ESO i Batxillerat. Al capítol 1: Presento la història i societat araneses als .XVIII i XIX a partir de la descripció dels esdeveniments històrics des de la romanització fins l'edat moderna. Concreto els trets que diferencien i donen personalitat a la Val. Mostro el tipus d'organització política i institucional araneses. Al capítol 2: Projecto la família Aner Benosa dins la societat aranesa del s. XVIII fins l'any 1812. Mostro els estudis i la formació de Felip Aner d'Esteve. Finalment, al capítol 3: Felip Aner entra en la vida política, concretament a la Junes, institucions en les quals va fer un intens aprenentatge que el prepararà per a ser un actiu i compromès diputat a les Corts de Cadis (1810-1812). *La 2a part: Felip Aner. Diputat a les Corts de Cadis* mostra el nostre parlamentari Felip Aner en plena activitat política desenvolupada amb una gran potencialitat i encert en tots els camps de la representació política.

Busco donar a conèixer i divulgar la vida i l'obra d'un diputat aranès i català amb les aportacions polítiques, socials i econòmiques que d'ella se'n deriven. Seguidament, a partir de la formulació d'objectius i hipòtesis, aprofundiré en aspectes i contextos històrics que va viure Felip Aner. Per elaborar el marc teòric i l'estat de la qüestió, faig la recerca ajudada per les fonts documentals, historiografia, bibliografia i la formació que

ha nodrit el meu aprenentatge. Analitzo els trets més característics de l'Antic Règim, les característiques del tipus d'Estat que va perdre un gran imperi i Amèrica, la monarquia absoluta i la seva concentració del poder, les institucions i la societat estamental, entre altres temàtiques. He comprovat les conseqüències polítiques i socials d'una burgesia dèbil, una estructura i tinences de la terra que empobrien la població, i un comerç i una indústria poc desenvolupats. Ha estat important discernir les polítiques tímides parcials de la monarquia borbònica a partir del reformisme il·lustrat. He observat l'impacte de la Revolució francesa i la influència de la seva constitució, així com l'evolució de la Guerra del Francès, la crisi monàrquica, la Constitució de Baiona i les seves conseqüències.

Esbrino el naixement del primer liberalisme, que es desenvoluparia durant el s. XIX amb les revolucions burgeses i les guerres carlistes. Es comencen a albirar uns canvis que portarien a un país més obert: una classe mitjana que portaria novetats econòmiques i professionals, els intents de reivindicacions de la pagesia davant els senyors que comportarien el reconeixement d'uns drets. Per arribar fins aquí, es va necessitar el treball d'uns diputats que amb tarannàs diferents aconseguiren mitjançant una Constitució la sobirania nacional, la divisió de poders, la llibertat de premsa i l'abolició de senyorijs. La noblesa i l'església de moment van continuar amb el mateix poder, en canvi, la Monarquia deixà de ser-ho per ordre diví. Per entendre i visualitzar l'obra de les Corts de Cadis, indago en la mecànica parlamentària i la interacció que té lloc al Congrés mitjançant les intervencions, propostes i discursos. Amb la metodologia emprada he fet recerca de fonts documentals i bibliografia als arxius i biblioteques de la Val d'Aran, de Madrid (Congrés de diputats i Biblioteca nacional, el Palau reial, etc.), de Cadis i les biblioteques de la UAB i de la Pompeu Fabra a Barcelona.

A continuació, en la segona part, distribueixo la tesi en sis capítols. Al segon, mostro la família Aner Benosa centrant-la en les figures del pare Francisco Aner i el seu fill Felip Aner. Al tercer, mostro com es va forjar el nostre protagonista com a polític, quins van ser els estudis i formació i, posteriorment, les seves actuacions durant la Guerra del Francès a la Junta de la Val d'Aran i sobretot a la Junta Superior de Catalunya de la qual en va arribar a ser el secretari. Al capítol quart, el més extens, interpreto la trajectòria política de Felip Aner a les Corts de Cadis. Busco fins a quin punt la situació estratègica de la Val d'Aran i les contínues ocupacions per part de França van influenciar la política pragmàtica i d'equilibri que aquest diputat aranès va dur a terme. I alhora, determinar quina va ser la seva posició política sense ambigüitats. En definitiva, emmarco el seu

projecte polític a partir de l'activitat parlamentària que va dur a terme en les diferents temàtiques tractades al Congrés: l'elaboració de la Constitució, la divisió de poders, guerra i hisenda, llibertat d'imprensa, abolició de senyorijs, la qüestió territorial, la qüestió americana i reformes econòmiques. En totes elles, comprovo el seu alt grau d'implicació, coherència i compromís. Acabo el treball exposant les seves aportacions i el seu llegat.

2.- MOTIVACIONS

Vaig néixer a la Val d'Aran, en un petit poble anomenat Vilac. Per la meua condició d'aranesa sento el desig i el deure de mostrar el meu agraïment a la Val d'Aran per tot allò essencial que m'ha donat. Per aquest motiu, des de fa anys he enfocat el meu interès cap a la llengua i la història aranesa. En acabar el batxillerat elemental, vaig marxar fora per continuar els estudis. El batxillerat superior el vaig fer a Osca i els estudis de Magisteri a Barcelona. A partir del curs 1989-1990 i durant quatre anys vaig cursar els estudis d'Història a la UAB, especialitzant-me en Història Moderna i Contemporània. Molts dels treballs presentats durant la llicenciatura i el doctorat es relacionen amb els esdeveniments històrics de la Val.

El curs següent 1993-1994 vaig fer el doctorat a la UAB, a excepció de l'assignatura *Història Agrària d'Espanya* que la vaig fer al Departament d'Economia de la UB amb el professor Ramon Garrabou. Havia reservat els crèdits necessaris per elaborar la tesina. Abans, em calia decidir el tema de la tesi. Un dia vaig conèixer el Sr. Melquíades Calzado, advocat barcelonès, que tenia una gran afició per la història de la Val d'Aran. Em va parlar de Felip Aner d'Esteve i tot allò que em va dir d'ell, em va captivar. Ja tenia el tema, *la biografia de Felip Aner d'Esteve, diputat aranès a les Corts de Cadis*. La Irene Castells, professora meua durant la llicenciatura i el doctorat, que per mi era un referent, em dirigiria. Just quan començava la recerca, aquesta s'aturà perquè vaig passar de treballar a Primària a Secundària, i el canvi em demanà molta dedicació.

La meua motivació per investigar seguia. Amb dos companys més, professors de Secundària, el curs 1998-1999 vam elaborar un projecte interdisciplinari anomenat *Occitans i catalans. Crèdit Variable per a 2n cicle de l'ESO*. Projecte que va ser sol·licitat pel Departament d'Ensenyament i es va impartir amb l'alumnat de segon cicle de l'Ensenyament Secundària de Catalunya. L'any 2000 en vam fer difusió a diferents

Jornades Universitàries a la UB i a les *Jornades Universitàries occitanocatalanes* a Vielha. L'any 1999 vaig acabar els estudis de llengua occitana, i al 2001, fora del meu horari de treball, vaig passar a ser professora d'aranès (occità d'Aran) a Barcelona durant 13 cursos. Aquest ensenyament depèn del Conselh Generau d'Aran. L'any 2002 amb una companya, també professora d'occità, vam traduir del català a l'aranès una sèrie de dibuixos animats *Lua e eth mon* promocionada pel Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya.

El curs 2001-2002, quan portava vuit anys a Secundària, vaig decidir fer la tesina, encara tardaria a fer-la. Em vaig presentar al Concurs de llicències retribuïdes per dur a terme treballs de recerca i estudi del Departament d'Ensenyament. L'objectiu del projecte havia de ser didàctic i relacionat amb el meu lloc de treball docent que era Llengua catalana i Literatura. La direcció del projecte es va portar des de Facultat de Ciències de l'Educació de la UAB. El projecte va ser: *De la Constitució de 1812 a la Constitució de 1978*. La directora va ser Pilar Benejam Arguimbau, catedràtica del Departament de Didàctica de la Llengua, Literatura i Ciències Socials. Volia analitzar i interpretar el context històric i el contingut d'ambdues Constitucions i fer la comparativa. Em semblava un tema interessant i adient en la línia de la tesi que volia fer. Sota la direcció del Joan Perera Parramon, professor de Didàctica de la llengua i la literatura de la UB, el projecte *Aproximació de vocabulari històric per a l'alumnat de Secundària*. Partint de l'assignatura d'història curricular, buscava fer més entenedor el contingut de textos històrics treballant paraules i conceptes, com ara: sobirania, constitució, república, nació, democràcia, Estat, règim, llei, decret, revolució, franquisme, socialisme, etc.

El curs següent 2002-2003 em vaig tornar a presentar a la convocatòria amb un projecte de Llengua, i Ciències Socials. Com que la tesi que faria seria la biografia de Felip Aner, volia crear un mètode biogràfic, en el qual intervindrien les dues àrees, de forma que dotés de coneixement l'alumnat mitjançant els recursos i instruments necessaris per produir biografies. El vaig nomenar: *La biografia: com escriure la vida d'una persona. Un projecte interdisciplinari per Llengua i Ciències Socials*. Era un projecte innovador i alhora, de investigació i validació sobre la pràctica que jo desenvolupava a l'aula. Aquesta vegada sí que em van concedir la llicència per al curs 2003-2004. El director va ser el Doctor en Ciències de l'Educació Joan Pagès Blanc, professor de didàctica de les Ciències Socials de la UAB.

Lliurat el treball al Departament d'Educació, ara s'havia de mirar amb uns altres ulls. Aquest projecte s'inclouria en la tesina, el vaig desenvolupar des d'una perspectiva més històrica, perquè el destinatari de la recerca canviava, el presentava al Departament d'Història Moderna i Contemporània de la UAB. S'amplià el marc teòric i l'estat de la qüestió. I sobretot, vaig aprofundir en la metodologia de la recerca i en la recerca empírica. La presentació de la tesina va ser el 15 de juny de 2005. En aquell moment, ja no treballava a Secundària, portava un curs treballant com assessora de centres educatius de Primària i Secundària pel que fa a Llengua, interculturalitat i cohesió social. Era formadora del professorat i juntament amb l'Ajuntament i altres institucions, coordinava i assessorava projectes de comunitat. Hi vaig estar deu anys fins arribar a la jubilació.

L'any 2003 amb altres historiadors, vaig formar part d'un grup de treball sobre la història de la Val d'Aran. Amb aquest grup, el Conselh Generau d'Aran l'any 2005 va crear la Secció d'Història, dins l'Institut d'Estudis Aranesos. Entre altres treballs es va publicar "*Hèti istorics*" que mostren els esdeveniments històrics més importants que van tenir lloc a la Val d'Aran. El seu contingut parteix de les primeres fonts escrites que parlen d'Aran fins arribar al 13 de juliol de 1990 quan el Parlament de Catalunya aprovà la Llei de Règim Especial de la Val d'Aran. Es creà el Conselh Generau d'Aran amb els consellers i la figura del Síndic i l'aranès és reconegut com una llengua oficial. El curs 2005-2006, vaig canviar de programa de doctorat per una causa administrativa.

Al juny de 2006 vaig fer la prova de suficiència investigadora davant d'un tribunal amb la presentació de la trajectòria de la meva recerca. De fet, com es veu, la meva dedicació docent sempre anava de bracet amb l'estudi de la llengua aranesa i la història de la Val d'Aran. Fent recerca sobre Felip Aner a partir del *Diario de sesiones de las Cortes de Cadis*, em van concedir dues beques al Centre d'Història Contemporània, dirigit per Josep Benet. La de l'any 2008 es relacionava amb "*Investigacions sobre la Història contemporània de Catalunya*". L'any 2009 amb *Subvencions per a la concessió d'ajuts per a la realització de projectes amb episodis commemoratius de la història de Catalunya i dels països de parla catalana*.

Simultàniament, em van concedir una beca a la Universitat de Cadis per poder assistir a la *59 Edición de los cursos de verano: Semana Constitucional. UCA. Julio 2008*. El contingut d'aquest Congrés es relacionava plenament amb el meu tema de la tesi. Vaig assistir a dos Seminaris, el primer d'ells *La representació a les Corts de Cadis i La conquista de la libertad: XXX Aniversario de la Constitución de 1978*. Al novembre de

2008 per fer recerca a Cadis, em van concedir a la feina deu dies de permís no remunerats per assumptes propis. El mes de juliol de 2009 vaig anar a Madrid per continuar la recerca a la *Biblioteca Nacional*, a l'arxiu i biblioteca del *Palacio Real*, l'Arxiu i biblioteca del *Congreso de Diputados* i al *Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC)*. L'any 2009 vaig participar com investigadora en l'obra sol·licitada pel Congrés de Diputats: *Diccionario biográfico de parlamentarios españoles*. Vaig elaborar la biografia de Felip Aner.

El mes d'abril de 2010 des de l'Institut d'Estudis Aranès es va publicar en aranès l'obra: *Miscellanèa en aumenatge a Melquíades Calzado de Castro*. Jo hi vaig participar amb l'article: *Eth valor istoric dera biografia*.¹ Per mi va ser una manera de mostrar-li en vida l'agraïment que li tenia per la seva ajuda i orientació en el meu camí d'historiadora. Espero que gaudeixi la tesi des de dalt.

Els dies 12 i 13 de novembre de 2012, a la Universitat Carlos III de Getafe (Madrid), vaig assistir al curs *La Constitución de Cádiz: Ayer, hoy y mañana. Balances y perspectivas*. Es celebrava el Bicentenari de la Constitució de Cadis. Mentre jo investigava, el temps passava i la Irene Castells deixà de ser emèrita i no va continuar amb la meva tesi. El nou director va ser i és Lluís Ferran Toledano, professor del Departament d'Història Moderna i Contemporània de la UAB. amb ell espero acabar-la i presentar-la. El 19 de setembre de 2018 vaig sol·licitar una pròrroga ordinària per no poder presentar la tesi abans de setembre de 2019.

En síntesi, he viscut un llarg procés de preparació i maduració en la construcció d'un projecte de recerca, que ha girat a l'entorn de tres aspectes. Primer, la història d'un personatge tristament poc conegut, Felip Aner d'Esteve, malgrat la seva importància en el context de la Guerra del Francès i de la Constitució de Cadis. Segon, derivat d'això, la reflexió sobre el contingut concret del reformisme i/o primer liberalisme principatí. Tercer, com a rerefons, la meva estima cap a la llengua i la història de la meva terra, la Val d'Aran. Gràcies a la meva motivació i l'ajuda i orientació de la Irene Castells i del Lluís Ferran Toledano he arribat fins aquí.

¹ PIQUÉ BUSQUET, Anna. "Eh valor istoric dera biografia", *Miscellanèa en aumenatge a Melquíades Calzado de Castro*, Damb eth còr aranès. Edite: Institut d'Estudis Aranès (tèxte e fotos), Casa deth Senhor, Arròs, Val d'Aran, Pagès Editors, S.L., Lleida, 2010, p. 307-315.

3.- OBJECTIUS

3.1.- Generals

Detectar quins trets de l'Antic Règim van poder influir i/o perviure en l'origen del liberalisme a Espanya.

Parteixo d'un context que s'inicià als inicis del S.XIX, en el qual hi havia un tipus d'Estat existent a Espanya denominat l'Antic Règim oposat al Nou Règim o liberal: "Es caracteritza per tres elements principals: la pervivència d'una Societat basada en el privilegi i la desigualtat; l'organització de l'economia senyorial per a generar renda i mantenir així els estaments privilegiats i el poder absolut, indivisible i autònom del monarca.² El Rei gaudia de plena sobirania en tot el que feia referència a les decisions d'ordre públic. Les institucions només eren consultives. Concentrava en la seva persona els tres poders: l'executiu, el legislatiu i el judicial. Tot el poder polític reial l'exercia a través del govern i l'administració, que va desenvolupar en els segles anteriors amb la finalitat de controlar políticament el gran imperi i Amèrica. Per la seva política europea colonial, Espanya mantenia una guerra continuada i estava obligada a incrementar els ingressos de l'Estat per superar el dèficit d'Hisenda. Els poders estamentals es mantenien, la noblesa i el clergat, eren propietaris de dues tercers part de totes les terres, percebien drets senyorials i gaudien d'una gran influència política i social.

Valorar les conseqüències polítiques i socials d'una burgesia políticament dèbil.

Aquesta realitat, l'existència d'una burgesia dèbil, va ser clau en la primera part del s. XIX, perquè va condicionar l'entrada del liberalisme. La classe menys afavorida era el sector productiu, pagesos, artesans i comerciants, eren els que havien d'anar a lluitar i a demés havien de pagar impostos. La centralització absolutista havia anul·lat les institucions polítiques medievals. La burgesia en altres Estats europeus ja participava en la direcció de l'Estat cada cop amb més força. A Espanya estava marginada del poder polític i no tenia força ni a les grans ciutats (Cadis, Barcelona). El comerç estava poc desenvolupat en general, tenia més força a les capitals de província. Els nuclis industrials no tenien gran projecció. Es localitzaven a Catalunya, Biscaia i València. Els préstecs se succeïen sense interrupció. L'agricultura no disposava de capital suficient. Les terres no

² MOLINER PRADA, Antonio. "La España de finales del siglo XVIII y la crisis de 1808", *La Guerra de la Independencia en España (1808-1814)*, MOLINER, Antonio (ed.), Nalba Ediciones, Alella, Barcelona, 2007, p. 41.

es comerciaven ni tampoc es cultivaven. Regia el sistema de tinença a excepció dels territoris abans esmentats. Els reformadors il·lustrats acusaven l'estructura i formes de tinença de la terra com la responsable de la pobresa que portava a la misèria o al bandidatge. “Esta Constitución se convertiría en un símbolo del constitucionalismo liberal tanto en Europa como en América, si fracasó fue simplemente porque no encontró el apoyo necesario para sobrevivir sin una fuerte clase burguesa”.³

Valorar l'impacte de la Guerra de Francès a Catalunya.

En aquesta recerca és molt important valorar la crisi generalitzada que hi havia a Espanya a partir de 1808. Crisi política, econòmica i social. Es podria dir a tots els nivells. I més greu, si tenim en compte el context de guerra que començava. És important analitzar com es va produir. Es firmà amb França el Tractat de Fontainebleau, a partir del qual Napoleó que volia enfonsar Anglaterra amb un bloqueig comercial. Va introduir tropes a Espanya per passar a Portugal, però veient la crisi de la família reial espanyola, canvià de plans i ocupà les places espanyoles més importants. Alhora, va esclatar el motí popular d'Aranjuez (1808) contra Godoi i el rei. Carles IV abdicà en els seu fill Ferran VII i Godoi va ser arrestat. Napoleó obligà a abdicar Ferran VII per cedir la Corona al seu germà José Bonaparte. Murat cap de l'exèrcit dirigirà la política espanyola. Per rentar la seva imatge, Napoleó va convocar una Assemblea de notables espanyols per crear una nova política que institucionalitzés un règim autoritari però amb un reconeixement essencial de llibertats i algunes particularitats per la part espanyola. El perjudicà ser desconexor de les institucions espanyoles. La pregunta que em faig és: què va aportar a Espanya la Guerra del Francès? “La guerra de 1808 se reveló como una guerra de unanimidad, instrumento de nacionalización cultural y a la vez espacio de sentimientos compartidos. En el contexto de construcción del Estado-nación español, la Guerra de la Independencia fue ante todo una llamada a la unión”.⁴

³ ESTEBAN DE, Jorge. “La Constitución de Cádiz y su imposible reforma” K) Título X: De la observancia de la Constitución y modo de proceder para hacer variaciones en ella, *Constitución de 1812. Cortes y Constitución de Cádiz 200 Años*, Dirección José María Escudero, Tomo III, Espasa Libros, Madrid, 2011, p. 422.

⁴ TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. “La Guerra de la Independencia como mito fundador de la memoria y de la historia nacional española”. *La Guerra de la Independencia en España (1808-1814)*, MOLINER, Antonio (ed.), Naba Ediciones, Alella, Barcelona, 2007, p. 543-544.

Valorar les versions historiogràfiques sobre l'actuació dels diputats a les Corts de Cadis. La versió liberal.

M'interessa comparar dues escoles historiogràfiques en l'estudi de les Corts de Cadis que provenen del mateix moment de la posada en marxa del Congrés. L'escola liberal mostra les Corts de Cadis com la representació genuïna dels ciutadans espanyols, que alhora representen la nació. Gràcies a les seves reformes, a Espanya començà la llibertat, convertint-se en un país modern. Va néixer una classe mitjana econòmica i professional, formada per una part de l'exèrcit, un petit intent de pagesia reivindicativa davant els senyors, i uns diputats preparats que començaren a canviar la política, la societat i l'economia, i, a més, acompanyats d'una bona part de representants de la noblesa i l'església. Això darrer, fa que la lluita liberal de Cadis se la consideri discreta i inacabada, perquè els canvis profunds o no es consoliden o no arriben. En la realitat, la pagesia no interactuava amb els liberals. No hi va haver reforma agrària, avui tampoc, ni econòmica. Segons Juan Sisinio Pérez Garzón: Los ilustrados españoles, desde la segunda mitad del s. XVIII arreciaron sus críticas contra la nobleza improductiva y sobre todo contra el excesivo peso del estamento eclesiástico que, además de inútil, monopolizaba enormes bienes en 'manos muertas'.⁵

Contrastar amb la versió conservadora- tradicionalista l'actuació dels diputats a les Corts de Cadis.

La historiografia conservadora presenta l'obra de les Corts de Cadis de revolucionària, extrema, amb un punt d'anarquisme i de donar l'esquena al poble. Per començar no hi havia normes per fer la convocatòria, elecció i jurament dels diputats. El Congrés gaudia d'un poder absolut. No hi havia terme mig, entre el que és habitual o radical, mentre que Espanya lluitava pel primer, els diputats liberals i afrancesats, amb arrels comunes, encaminen la nació a la subversió. Les Corts van assumir i controlar els tres poders. Lluny de la realitat, les Corts van fer unes reformes liberals sense comptar amb la societat espanyola. En poques paraules, considera la Constitució poc creativa, idealista i revolucionària. Sense disposar de gaire temps, es va voler arribar massa lluny. La seva política era aliena a la ciutadania com si actués en paral·lel a la realitat. Cadis era un motor revolucionat i a la resta d'Espanya ni tan sols el motor havia arrencat. Al Congrés es donava molta importància al discurs i la posada en escena. "Uno de los últimos

⁵ PÉREZ GARZÓN, Juan Sisinio. Las Cortes de Cádiz. El nacimiento..., Op. Cit..., p. 26.

ensayos de Francisco Tomás y Valiente vino a insinuar la necesidad de comprender el primer texto del constitucionalismo liberal español con los textos, muchos de ellos aún y durante largo tiempo vivos del ordenamiento tradicional, incluso del olvidado (...) No sólo por apreciar has qué punto ése podía ser el derecho y las leyes a que se refieren los textos de la época de Cádiz, sino por valorar mejor lo que suponía históricamente constitución en España”.⁶

Comparar la visió historicista espanyola amb la catalana de les Corts de Cadis.

Com s’ha analitzat l’obra dels diputats catalans des de la historiografia espanyola? I des de Catalunya? És evident que va ser diferent. Això es veu clarament si ens centrem en l’anàlisi de conceptes com la representació, la nació i la divisió territorial. En funció d’aquestes dues visions, s’ha decidit l’adscripció dels diputats en el grup liberal, reformista o absolutista. Quina influència van tenir les constitucions, les institucions, els referents culturals, l’imaginari col·lectiu, la memòria històrica en les intervencions i els discursos dels diputats segons de la província que procedien? Lluís Ferran Toledano es planteja: “En quina mesura va existir un discurs historicista català distintiu en el marc fundacional de les Corts de Cadis?”.⁷ Es partia d’una Constitució prèvia que emanava de les Corts de Castella? Hi ha diversitat de criteris. En tot cas, les Corts de Cadis no estaven en un règim absolutista i entre altres, van proclamar conceptes que es van fer realitat com la sobirania nacional, la divisió de poders. Per part de la Corona d’Aragó, alguns dels seus diputats, com Felip Aner d’Esteve, van lluitar sense èxit, per aconseguir un reconeixement i una acceptació de les seves lleis i furs.

Identificar, explicar i interpretar l’obra legislativa de les Corts de Cadis. La Constitució.

La historiografia sosté supòsits diferents sobre la naturalesa de les Corts instaurades tant pels coetanis de la Constitució com pels contemporanis. “Así, entre los primeros, Jovellanos, Martínez Marina y Argüelles, por citar sólo a tres, sostienen tesis diferentes. Y entre los analistas más próximos a nosotros, se inclinan por la concepción rupturista o revolucionaria, Pérez Prendes, y algo menos Tomás y Valiente, no faltando quienes, como Varela Suanzes-Carpegna, critican la obra gaditana por insuficientemente

⁶ PORTILLO VALDÉS, José María. *Revolución de nación. Orígenes de la cultura constitucional en España, 1780-1812*. Boletín Oficial del Estado. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2000, p. 20.

⁷ TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. “Historicisme i política de la classe dirigent catalana en el debat constitucional gadità”, Treball que forma part del projecte d’investigació del Ministeri de Ciència i Investigació HAR 2009-13529, *Memoria y Olvido de la Constitución de Cádiz*, Centenari Galeusca, UAB, Abril, 2012, p. 1.

progresista y democrática”.⁸ Aquest és un dels objectius més importants en el meu treball. Entendre, analitzar i valorar. Les Corts van trencar amb una dinàmica o una manera de fer anterior, tot aprofitant les idees il·lustrades i regalistes de Carles III. Rebutjaren els privilegis de la societat estamental, especialment de la noblesa i l'església. Volien liberalitzar l'economia. França era el mirall, però en aquell moment, la imatge està distorsionada pels efectes negatius de la guerra del Francès. El seu preu va ser molt elevat i perjudicà l'evolució econòmica especialment, de zones industrialitzades com Catalunya. La crisi política espanyola facilità l'entrada del liberalisme en la política espanyola. Era l'hora de l'enginy i la creativitat. El factor positiu de la guerra va comportar la implicació del poble en la lluita contra l'invasor, que actuaria de nexa i unió amb les Corts. Pel Congrés la clau estava en centralitzar el poder i controlar el rei. “El proyecto político liberal giraba en torno a la noción de los derechos del hombre, cuya realización requería que el Estado adoptase una estructura basada en la división de poderes, conforme a un sistema en el cual los distintos poderes se contrapesaban mutuamente.”⁹ Els diputats més vàlids presentaren les propostes més innovadores i liberals. Les reformes sobrepassaren la mentalitat absolutista. També és cert que van elaborar una constitució que hagués hagut de connectar les classes socials espanyoles. Quan acabà la guerra, les idees liberals entraren en crisi i els liberals reformistes van estar en perill.

Conèixer la política de la classe dirigent catalana sorgida de la revolució de 1808, de les Juntes i de la nova representació a Cadis.

Felip Aner, igual que el diputat Dou, es formà com a jurista a la Universitat de Cervera i, sobretot, a Saragossa, l'única que va quedar en peu després de la Guerra de Successió i l'arribada de Felip V. La ciutat gaudia d'una agricultura plenament especialitzada. Comercialitzava vinya, cereals, oliveres i ametllers. El professor Ferran Toledano, ens diu que: “Sin estar alejada de los centros manufactureros, la producción sedera de Manresa, los curtidos de Igualada, las innovaciones en las máquinas de hilar en Berga, sí lo estaba relativamente de la industriosa Barcelona y de su ‘hinterland’. Con todo, la Universidad de Cervera fue un centro decadente, pero clave en la formación de élites y en la defensa del derecho particular, determinante en la regulación de la

⁸ TORRES DEL MORAL, Antonio. “Las Cortes según la Constitución de 1812”. *Cortes y Constitución de Cádiz, 200 Años*, Tomo III, D) Título III: De Las Cortes, Espasa Libros, Madrid, 2011, p. 4.

⁹ VAL GARIJO, Fernando. Rey, Cortes y política exterior, “Constitución de 1812. Cortes y Constitución de Cádiz 200 Años”, Dirección José María Escudero, Tomo III, Espasa Libros, Madrid, 2011, p. 98.

transmisión de la propiedad y el amparo del individualismo agrario”.¹⁰ A Cadis, els interessos de la classe dirigent catalana, de l'àmbit mercantil i de negocis, estan representats per Dou, tant a nivell polític com econòmic. “Un altre polític català, Capmany, és de família noble, els seus avantpassats havien estat senyors del castell de Montpalau, a Argelaguer (Garrotxa) (...) A Madrid s'introdueix als estaments oficials ocupant alts càrrecs (...) Posteriorment, torna a Barcelona i es relaciona amb la Junta de Comerç. L'activisme parlamentari de Capmany és notable i només és superat pel de Felip Aner”.¹¹ A Cadis es trobaran diputats representants de les Juntes provincials que representaran els interessos dels prohoms dirigents.

Contribuir a difondre l'obra dels diputats catalans a les Corts de Cadis. Felip Aner d'Esteve

Com actuaven els diputats catalans a les Corts de Cadis, entre ells Felip Aner? D'entrada tenien objectius comuns. La primera cosa a dir és que van ser uns dignes representants de Catalunya. Concebien la seva terra unida a una Espanya forta i cohesionada amb una monarquia, tal com hi havia a la resta de nacions europees. Portaven interioritzades les antigues institucions catalanes que van fer progressar Catalunya fins a fer-la destacar del conjunt de les terres espanyoles. Les tendències polítiques són diverses, diputats absolutistes, liberals i eclèctics. Per uns historiadors van ser innovadors i liberals, per altres, van destacar poc i els consideren absolutistes i reaccionaris. En tot cas, cal descobrir l'actuació concreta de Felip Aner, el segon diputat més actiu a les Corts i que tenia un gran carisma i gaudia d'una bona imatge al Congrés. Les actuacions d'Aner són intenses i destacables. Amb l'estudi d'Aner, ompliré el buit historiogràfic respecte a la perspectiva que es té sobre la trajectòria política i parlamentària dels diputats catalans a les Corts de Cadis. Si per la historiografia espanyola el buit és important per la catalana encara és més gran. Ampliaré el coneixement polític de l'elit dirigent a la Guerra del Francès a Catalunya i Espanya. Josep Fontana considera el grup català poc rellevant dins les Corts i clarament escorat cap a l'absolutisme. Fontana destaca el predomini del sector reaccionari en el conjunt dels diputats catalans, dels quals només n'exclou Joan de Balle,

¹⁰ TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. “Modernidades múltiples, Los proyectos económicos de Ramón Lázaro de Dou i Bassols en tiempos de reforma y revolución, s. XVIII-XIX”, ASTIGARRAGA, Jesús y USOZ, Javier, (édition), L'économie politique et l'esphère publique dans le débat des Lumières, Collection de la Casa Velázquez, 135, Madrid 2013, p. 187-188.

¹¹ RAMISA VERDAGUER, Maties. *Polítics i militars a la Guerra del Francès (1808-1814)*, Institut d'Estudis Ilerdencs, Fundació Pública de la Diputació de Lleida, Lleida, p. 218-219.

Felip Aner, Espiga i Capmany. Aquest sector, segons Fontana, té com a principal objectiu oposar-se a les reformes polítiques per tal de preservar la vella societat.¹²

Apreciar com la mecànica parlamentària gaditana va condicionar la política.

Ha estat un aprenentatge poder-me moure, en paper i virtualment dins les sessions i seguir el fil conductor dels temes de debat, de les intervencions i de les propostes. Amb quina freqüència es nomenaven els presidents i els secretaris. Si intervenien poc o molt i per quins motius. L'evolució que tenien les propostes fins que s'arribaven a aprovar o rebutjar. Amb quina informació acostumaven a iniciar les sessions, la majoria de vegades era de l'evolució de la guerra. Hi havia sessions públiques, la majoria, i secretes, segons el tema que es parlés. Saber el funcionament de les comissions de treball. Quins eren criteris pels quals hi formaven part els diputats. Quina era la relació entre les propostes i les comissions de treball. No totes les comissions eren iguals, cal veure si eren puntuals o de treball sobre un tema. Hi havia comissions més resolutives i amb més repercussió que d'altres. Quina durada tenien aquestes i si canviaven els diputats segons els terminis proposats. Quins van ser els gran temes dels quals es parlava i quins van ser els temes més urgents.

Considerar la importància de la premsa durant les Corts de Cadis.

La premsa va jugar un gran paper en la lluita interna entre liberals i absolutistes en el terreny de les idees i de les paraules. Pel recurs de la guerra anava contra l'invasor forà i el recurs democràtic, encara incipient, era la cultura que ajudava a discutir en llibertat sobre la societat, la política, la religió, entre d'altres. La premsa es va desenvolupar i madurar mentre la Constitució s'elaborava. Eren un duet que sovint interferia i discutia, però que s'acceptaven. Els diaris van representar les idees dels diversos grups polítics del moment, que després perdurarien en el temps: liberals institucionals, liberals radicals, liberals moderats i absolutistes. Darrera els diputats hi havia criteris sectaris ideològics que s'havien d'integrar sense imatge. Els debats eren continus, els temes van anar canviant i les posicions també segons els temes a tractar. Hi havia una doctrina política inserida en el moment de la conjuntura i una agenda política marcada. En últim terme, s'arribà a debatre políticament, mitjançant la premsa temes provinents de la guerra o de la revolució. Pel catedràtic de Literatura espanyola, Fernando

¹² RAMISA VERDAGUER, Maties. *Polítics i militars a la Guerra...*, Op. Cit., p. 212-213.

Duran, la comunicació parlamentària ‘baixava’ de les Corts al poble i, alhora, els problemes i parers ‘pujaven’ del poble a les Corts. En un sentit menys ideal, però més realista, ens diu: “La prensa no es un mero canal comunicativo, sino un actor político al mismo nivel que los diputados, aunque opere por medios diferentes; el periodismo, en su interacción con lectores e Instituciones, es el auténtico constructor de la opinión pública y no sólo su representación ideal”.¹³

Demostrar que la biografia és un element idoni per l’aprenentatge de la història.

A través de la biografia he donat un valor tan important als procediments com al contingut: la interpretació, la comprensió de causes i conseqüències, la continuïtat, els canvis, etc. Aprendre ciències socials a través de la biografia permet aprendre a construir el coneixement històric. Per la historiografia de finals del s. XX: “El sujeto personal regresó de la mano de lo político. Así, perfilar la identidad individual y de grupo de los personajes que constituyen la sociedad política se convirtió en un camino necesario para poder entender la realidad política en toda su complejidad”.¹⁴ L’estudi de la biografia, descobreix que un esdeveniment viscut, si és recordat i escrit, pot ser la clau que obre un temps i un espai històrics. La biografia té com a funció donar a conèixer la història d’una persona i comunicar, a partir del relat, un missatge únic. Amb la pràctica biogràfica l’alumnat hauria de millorar el coneixement de les ciències socials. La interpretació d’esdeveniments requereix la capacitat de comunicar, contrastar i compartir les pròpies justificacions amb els de la persona biografiada. El treball biogràfic possibilita conèixer l’entrellat profund d’una persona i la seva essència. La cerca de fonts documentals, orals i literàries ajuda a processar la informació i a contrastar el passat amb el present, comprovant la realitat d’un món canviant que la biografia posa en evidència. Les ciències socials fan possible mostrar la biografia com un signe de cultura, ja que en ella es fa palesa una manera de fer i de pensar de l’èsser humà en la construcció de la consciència històrica.

¹³ DURAN LÓPEZ, Fernando. *Diputados de papel: la información parlamentaria en la prensa de la etapa constituyente (septiembre de 1810-marzo de 1812)*, p. 42. CANTOS CASENAVE, Marieta, DURAN LÓPEZ, Fernando, ROMERO FERRER, Alberto. “La Guerra de pluma”, *Estudios sobre la prensa de Cádiz en el tiempo de las Cortes (1808-1814)*, Tomo Segundo, Política, propaganda y opinión pública, UCA, Universidad de Cádiz, Servicio de Publicaciones, p.42.

¹⁴ MERA COSTAS, Pilar. *Hilos, tramas y relatos. Aportes y retos de la biografía en la nueva historia política*. Ediciones Universidad de Salamanca, Salamanca 2017, p. 85.

3.2.- Objectius concrets

Conèixer la Val per veure com influí sobre Felip Aner. Localització, llengua i economia.

La Val d'Aran vertebrada fonamentalment per l'alta conca del riu Garona, es troba situada al bell mig del vessant nord del Pirineu. L'entrada o sortida natural de la Val es troba seguint el curs del Garona, a Pont de Rei. Fins que s'obrí el túnel de Vielha (1948) la comunicació de la Vall amb Catalunya suposava haver de transitar pel pas dels ports de la Bonaigua i Vielha, situats a més de 2.000m. Les comunicacions amb Catalunya eren difícils, sobretot a l'hivern, mentre que amb França l'entrada i sortida natural era natural, és a dir, sense cap impediment geogràfic, només polític, la frontera, que s'havia de passar per anar en un sentit o l'altre. Des de l'Edat Mitjana fins l'actualitat, l'aranès (variant gascona), occità a l'Aran és la llengua de comunicació habitual a l'Aran. L'agricultura i la ramaderia han estat la base de l'economia aranesa. Els recursos de l'Aran (bosc, aigües, mines, etc.) s'han aprofitat de forma comunitària.

Reivindicar la memòria històrica de la Val d'Aran

Tot i ser una comunitat lingüísticament i cultural occitana, la Val d'Aran ha estat vinculada políticament a Catalunya des del s. XI. Aquesta ha estat i és la voluntat que han defensat en tot moment els aranesos, ser súbdits primer dels Reis de la Corona d'Aragó i posteriorment, dels Reis d'Espanya. Ells han exercit el vincle de sobirania sobre la Val, i amb el Tractat d'Emparança es segellà aquesta unió. La Val es considerava per si mateixa una unitat administrativa, no formà part de cap vegueria o corregiment. Durant molts segles la Val ha tingut llibertat per decidir sobre els seus assumptes. Tots els reis respectaven llurs drets mitjançant uns privilegis que es mantenien en el temps. Hi ha un privilegi que es pot considerar el marc legal aranès més important *Era Querimònia*, vigent fins al s. XIX. A l'Aran l'únic tribut que es pagava periòdicament al rei era el *galin reiau*, una mesura de blat per casa o família.

Investigar com es va forjar Aner com a polític. El 'Cursus honorum'

Com especialista d'Aner, porto anys fent recerca sobre ell. Pel treball de camp que realitzo, verifico que és poc conegut. En canvi, és un personatge representant genuí d'Aran i que mostra la peculiaritat de la seva terra. Serà important conèixer com es va projectar un dels diputats més actius, respectats i influents del col·lectiu de diputats. Va començar sent polític a la Val, com a conseller del terçó de Marcatosa. Va ser una bona

oportunitat per aplicar tot el coneixement de la gran formació que portava a la motxilla. Tenia amb qui emmirallar-se, el seu pare, que també va ser polític a la Val. Amb ell va conèixer Felip les institucions locals araneses i tota la feina que feia com a representant i diputat d'Aran. Tan aviat acabà els seus estudis entrà a la Junta corregimental aranesa durant la Guerra de Francès, de fet quan va ser nomenat vocal de la Junta aranesa va coincidir amb els seu pare que també en formava part. Pocs mesos després passà a la Junta Superior de Catalunya, la Catalunya patriòtica institucionalitzada, el 2 d'agost lliurà els poders i el dia 13 atorgà unes Instruccions redactades pel vocal secretari Felip Aner d'Esteve. “Segons aquesta Corporació catalana s’havia de consolidar un govern provisional, ferm, actiu i enèrgic que: “dirija a la Nación en la actual crisis y en la grave empresa de su defensa, y que obre armado del poder ejecutivo al mismo tiempo que quede el legislativo en la Asamblea de las Cortes”.¹⁵ Finalment, Aner acabà sent diputat. Tractaré en aquest treball de treure a la llum i difondre quina va ser aquesta labor.

Analitzar el posicionament polític i doctrinal de Felip Aner.

Aquest és l'objectiu fonamental d'aquesta tesi: esbrinar les fronteres o barreges que caracteritzen o classifiquen Felip Aner. La captació del pensament polític d'Aner a través dels debats al Parlament. Els seus discursos i escrits. És a dir, situar-lo políticament i ubicar-lo en la trama de la xarxa dels parlamentaris dels diputats a les Corts de Cadis. I aprofundir en aquesta anàlisi fins esbrinar a què es deu el seu carisma per part de la resta de diputats. Els historiadors de les Corts de Cadis no saben com situar-lo en el plantejament esquemàtic de liberals/Absolutistes. Apareix molt poc en la bibliografia, la seva presència és escassa i no reflecteix l'immens treball que va realitzar. M'avalua la consulta feta de molts materials relacionats amb la resta de diputats. Un exemple, la coincidència en les decisions amb el diputat Agustín de Argüelles a l'hora d'aprovar o rebutjar propostes. Analitzo no només el *Diario de sesiones*, he hagut d'investigar a Cadis, Madrid, Segovia, Val d'Aran i Huelva. En definitiva, tracto d'omplir el buit historiogràfic que constato sobre la seva existència i obra política, essent el que més va destacar entre els diputats catalans. A partir d'aquí, m'agradaria proposar una iniciativa institucional que revalorí el personatge. “Felipe Aner de Esteve destacó que la unificación de la legislación y de los derechos de los reinos comportaría grandes ventajas políticas para el conjunto de la Nación, siempre y cuando se consiguiese una armonización con la

¹⁵ RAMISA VERDAGUER, Maties. *Polítics i militars a la Guerra...*, Op. Cit., p. 33.

atomización jurídica existente (...) Con ello, Aner y Esteve dejaba abierto un portillo enorme a la pervivencia del Derecho histórico catalán, tanto en sus instituciones presentes como en las antiguas. Una vez más se ponía de manifiesto el talante conservador como uno de los principios básicos. De todos los diputados catalanes en la Cortes de Cádiz él es el que representa y defiende unas convicciones jurídicas y jurisdiccionales más particularistas”.¹⁶

¹⁶ FERNÁNDEZ VILADRICH, Jesús. “Uniformismo jurídico y reacción en Catalunya”. *Constitución de 1812. Cortes y Constitución de Cádiz 200 Años*, Dirección José María Escudero, Tomo III, Espasa Libros, Madrid, 2011, p. 178.

4.- HIPÒTESIS

Les hipòtesis han d'obeir al propòsit de formular aquelles preguntes i problemes fonamentals que han de servir de cursor i de guia en l'elaboració de la tesi doctoral. Algunes d'aquestes preguntes tenen un sentit molt més empíric, per bé que hi ha un buit important d'informació sobre la figura de Felip Aner, mentre d'altres tenen un sentit més teòric, més interpretatiu, atenent al lloc que el personatge va ocupar en el si de la classe dirigent catalana, i en el conjunt de corrents i tradicions polítiques, jurídiques i ideològiques de les corts de Cadis.

Al treball de recerca *“La biografia: com escriure la vida d’una persona. Un projecte interdisciplinari per Llengua i Ciències Socials”*, vaig formular unes hipòtesis a partir de les quals vaig considerar que el mètode biogràfic facilitava l’aprenentatge en les àrees de Ciències socials i de la Llengua i la literatura. En aquest sentit, amb la tesi doctoral sotmetré a prova l’eficàcia del projecte i de la metodologia emprada.

Les principals hipòtesis plantejades en el decurs de la recerca apunten en tres direccions. La primera, el sentit i la rellevància política i ideològica; la segona, la relació amb la Val d’Aran i, la tercera, el valor de l’anàlisi biogràfica. Veiem més detingudament cadascun dels aspectes:

L’ Aner polític

Aner va ocupar un dels llocs més destacats en la política de la classe dirigent catalana en els inicis de la Guerra del Francès i entre el conjunt dels diputats de les Corts Constituents. Confirmar o no el lloc que ocupà el nostre biografiat en les xarxes polítiques araneses, catalanes i espanyoles de l’època.

Per la qualitat i quantitat de participacions, Aner esdevé un dels diputats més decisius del conjunt del parlamentarisme espanyol a Cadis. Això vol dir verificar o refutar el paper actiu jugat per aquesta figura en la història del primer parlamentarisme.

En general, Aner va contribuir al trànsit de la societat espanyola d’Antic Règim cap al liberalisme, tot i reformant les estructures de la vella societat tradicional. Els primers indicis i els estudis posteriors ens han confirmat a través de les seves nombroses intervencions a les Corts que es posicionà contra el manteniment de la noblesa com a privilegi hereditari, i pel que fa l’abolició de senyories van ser clares, suprimint com a concepte i realitat el vassallatge i tota classe de prestacions reials o personals. Al seu

costat, la defensa del dret de propietat liberal, la reforma en el sistema de recaptació i la consecució d'una hisenda justa.

Pel que fa a la presa de decisions i la defensa de posicions ideològiques, esbrinar si predominà en Felip Aner un sentit pragmàtic de la política. Les intervencions en els diaris de sessions van fer palès el seu temperament moderat i pràctic, però amb sòlids principis a favor de la reforma constitucional. Treballà a fons la Constitució, essent conscient que el teló de fons de la guerra ho determinava tot, i que calia prioritàriament aconseguir els recursos humans i materials per guanyar-la.

En relació amb el punt anterior, determinar fins a quin punt la conducta política d'Aner el va apropar més al programa liberal que no a l'absolutista. El nostre prohom és un bon exemple de les complexes relacions entre el reformisme tardo-il·lustrat català i el primer liberalisme revolucionari. La seva posició respecte els dominis de l'Amèrica espanyola exemplifiquen aquesta qüestió. Administrar d'una forma diferent els dominis colonials no tenia perquè ser contradictori amb un reformisme tímidament liberal. Aner detectà els canvis transcendents que s'albiraven en el control sobre les colònies americanes, estigué en contra de l'esclavitud i de l'explotació dels seus súbdits, i advocà per la igualtat de drets entre espanyols metropolitans i americans.

L'Aner polític aranès

Com es pensava la monarquia hispànica des de la perifèria de la frontera amb França? En quina mesura l'emplaçament geogràfic de la Val, país fronterer, va influenciar la personalitat d'Aner. Aran és un país geogràficament obert a França, és la seva sortida natural. Mentre que respecte a Espanya hi està d'esquena. Com ja s'ha dit, els accessos cap a Catalunya i Espanya, es complicaven a l'hivern. No va ser fins al segle XX que els ports de la Bonaigua i el de Vielha es van obrir. El primer ho va fer a principis de segle amb un vial de terra que més tard esdevindria una carretera i que l'enllaçava amb la comarca del Pallars Sobirà. La construcció d'un túnel encara ara es reivindica. Per tant, aquest port fa de frontera entre un vessant i l'altre del Pirineu. A l'hivern amb la neu estava tancat sovint. El segon, es va obrir mitjançant un túnel, el Túnel de Vielha (1948) situat al nord-oest de Catalunya i que el comunica amb la comarca de l'Alta Ribagorça. Això no era obstacle perquè els aranesos hi passessin per comerciar amb les altres valls i per tragar mercaderies. Al marge de les fronteres polítiques i dels límits que aquestes suposaven, l'Aran des de l'Edat Mitjana establí conjuntament amb aquests territoris unes

relacions de veïnatge que, tot compartint un espai geogràfic, afavoriren uns contactes i intercanvis econòmics, socials i culturals.

Serà necessari palesar si la necessitat d'equilibri polític i social entre els dos Estats, que era un dels pilars bàsics de la cultura política aranesa, impregnà les actuacions d'Aner durant la Guerra del Francès. Aran, políticament, va expressar una certa comoditat en la seva relació amb Catalunya, de la qual n'obtindria molts privilegis i que es perllongaren fins avançat el s. XIX. Amb tot, des de les Institucions araneses, es va veure necessari mantenir alguns vincles amb l'Estat francès que facilitaven la seva supervivència econòmica. D'aquí la cultura de l'equilibri, de la qual la Val n'era una experta. Per començar, l'església aranesa depenia de l'autoritat eclesiàstica francesa, el Bisbat de Saint Bertran de Comminges, fins l'any 1805 que passà al Bisbat de la Seu d'Urgell.

Aquest treball d'identificació i d'ordenació, ha estat fonamental en la metodologia seguida a la tesi, per tal de comprendre no només la conducta i el pensament de Felip Aner, assumpte sobre el qual la historiografia no hi ha dedicat l'atenció merescuda. Així com aprendre la mecànica del treball parlamentari a les Corts de Cadis. Una nova història cultural del liberalisme polític ha de tenir en compte també el llenguatge, el vocabulari, els girs i els matisos que les diferents intervencions tenien en el si dels debats i de les comissions, amb la lògica que va anar adquirint el funcionament de les Corts. Des d'aquest punt de vista, la 'veu' d'Aner i de la resta de diputats ha pogut adquirir un nou sentit. Passo a explicar algunes coses que vaig aprendre fent seguint aquesta recerca.

En aquest moment, aprofundeixo una mica més en la dinàmica de les sessions que tenien lloc a les sessions de les Corts de Cadis. Hi havia sessions secretes i sessions públiques. Les actes que provenien d'una sessió secreta eren més esquemàtiques, no desenvolupaven gaire el contingut de la intervenció, es parlava de temes que demanaven reserva. En cada sessió del Congrés es parlava de diferents temes i a vegades cadascun d'ells pot tenir derivades. Sobre cadascun d'ells, es presentaven propostes. Quan un diputat en presentava una, s'obria un torn de paraules per veure si aquesta tirava endavant i podia passar a discussió. Si la proposta s'havia de treballar a fons, degut a la seva importància es passava a la comissió que es cuidava d'aquesta temàtica. A vegades, es rebutjava i ja no se'n parlava més. Si s'acceptava, es decidia quin dia se'n parlaria i es discutiria, llavors cal buscar-la fins que s'aprovava o es rebutjava. Degut a la immediatesa de qüestions que hi havia al Congrés, tot i que es decidís debatre-la un dia concret, no

volia dir que es tractés en aquesta data, i passava aquella proposta a la sessió d'un altre dia. O bé, no s'acabava amb el seu debat i continuava un altra jornada, que podia ser una setmana després o més tard. Si el taquígraf posava a l'encapçalament el tema o la proposta es localitza fàcil. Però, si no es posava, s'han de llegir les sessions i les intervencions dels diputats fins que descobreixes el dia en el qual la van debatre i s'aprovava o es rebutjava. Hi havia sessions en les quals reiteradament es demanava quan es debatrien les propostes. Sovint s'ajuntaven proposicions que es relacionaven, llavors en sortia una que les resumia, que era la que s'aprovava o no. Sovint, es feien esmenes parcials i/o adicions.

Hi havia diputats que tenien més èxit que d'altres amb les seves propostes, també depenia de la seva importància i de com les defensaven. Ser un bon orador era important, i més quan en la cultura tardo-il·lustrada i plenament en la liberal, es podia arribar a confondre veritat amb eloqüència. Ens trobem davant de l'acta de naixement del llenguatge parlamentari, que seria més tard injuriat per l'antiliberalisme equiparant-lo a la xerrameca i l'opinió sense fonament. No era el cas d'Aner. Certament, hi va haver diputats que van gaudir de més credibilitat. Vaig passar a cercar i identificar les intervencions d'Aner i esbrinar si proposava o responia als seus companys del Congrés. Em fixava en les dels altres diputats, així valorava el ressò de la intervenció d'Aner, o bé la seva opinió respecte a les dels seus companys. Les Corts ben aviat en funció de les seves necessitats, van crear les comissions de treball (hisenda, guerra, Constitució, etc.), les quals entomaven propostes, les treballaven més a fons i les discutien i, en acabar, les retornaven al Congrés. Els diputats passaven a formar-ne part de cadascuna d'elles segons la preparació i el domini que tinguessin del tema.

Els membres d'aquestes comissions podien canviar en funció d'on convenia que estiguessin en aquell moment. Felip Aner va formar part de moltes comissions. Si al Congrés no s'estava d'acord amb les seves propostes, aquestes tornaven a la comissió per treballar-les més i refer-les. El Consell de Regència, sobretot els ministres de Guerra i Hisenda, tenien més contacte amb les Corts i sovint presentaven plans, projectes i memorials i, si no s'acceptaven, es retornaven o es treballaven conjuntament amb els diputats a les comissions. Al Congrés hi arribaven moltes representacions, que eren com queixes o greuges i peticions, les quals, a vegades, destorbaven el treball que realment havien de resoldre els diputats. La majoria d'elles provenien de militars, que acudien al Congrés abans d'anar al Consell de Regència, que era l'organisme encarregat dels exèrcits. Degut a la guerra que es mantenia amb França, cada sessió començava amb un

comunicat del Ministre de la Guerra, i se'n feia un seguiment, sobretot si hi havia hagut un daltabaix bèl·lic o s'havia perdut alguna plaça important. Pels grans costos humans i materials que la guerra suposava i amb una hisenda en fallida, en repetides sessions es crearen reglaments militars i normatives. Especialment, les Corts van buscar moltes mesures, emprant diferents estratègies per recollir recursos i diners. En aquest sentit, la relació del Congrés amb la Junta Superior de Cadis va ser intensa.

5.- METODOLOGIA DE LA RECERCA

5.1.- El caràcter complex del primer liberalisme. Felip Aner, un testimoni per entendre el pas del reformisme il·lustrat al liberalisme.

Prèviament, faré un esment dels esdeveniments posteriors a la Revolució francesa que van tenir lloc a Espanya, els quals especialment van afectar la Val d'Aran; aquesta part la desenvoluparé en l'apartat de la família de felip Aner. Carles IV declarà la guerra a França (1793-1795), anomenada Guerra de la Convenció o Guerra Gran o Guerra dels Pirineus, per por que les idees liberals s'introduïssin a Espanya. La guerra va ser un fracàs. Godoi, personatge al qual s'enfrontà tota la noblesa espanyola, ministre de Carles IV, s'alià amb Napoleó per lluitar contra Gran Bretanya i autoritzà l'exèrcit francès a travessar Espanya per anar a Portugal (Tractat de Fontainebleau 1807). El descontentament popular amb Godoi provocà el motí d'Aranjuez. El procés de construcció d'un règim polític liberal s'inicià al s. XIX, es va interrompre poc després amb el retorn de Ferran VII i a partir de la seva mort, s'acabà d'instaurar. La monarquia borbònica entrà en crisi i es limiten els seus poders amb la instauració de les Corts i la seva obra la Constitució.

Segons l'historiador, Emilio La Parra, l'any 1806 Godoi va ser conscient dels greus problemes de la monarquia, i així ho va comunicar perquè arribés aquesta informació a Napoleó i es fes servir durant les negociacions. Es resumiria així: la desigual constitució de les províncies a Espanya, algunes gaudien de privilegis o furs, el nombrós clergat secular i regular que comptava amb prerrogatives des de l'antiguitat, la noblesa que comptava amb uns drets i exempcions, les poques rendes de la monarquia amb una hisenda a mínims i una negativa dels pobles exhausts a seguir contribuint per les terribles circumstàncies que vivien. Les reformes no es poden dur a terme perquè: "La estructura de la monarquía española no tiene una 'constitución' uniforme, sino que está integrada

por entidades políticas distintas (así plantea el gran problema de la configuración política de la monarquía española, debatido a partir de estos años por teóricos como Martínez Marina, Jovellanos, Borruel, etcétera, y resuelto provisionalmente en las Cortes de Cádiz por la vía del centralismo liberal”.¹⁷

A hores d'ara sabem molt poc sobre els orígens del primer liberalisme a Catalunya. Segons els historiadors Irene Castells i Antoni Moliner, la fi de l'Antic Règim i de la Monarquia absoluta provenia de les darreres dècades del S. XVIII. “La crisis se producía porque las estructuras tradicionales ya no podían contener e integrar lo que la propia evolución económica, social e ideológica había creado”.¹⁸ Es tractava d'un procés de transformació, no centrat només en els esdeveniments produïts l'any 1808. Parlem de canvis que van alterar la societat estamental i les estructures de poder des del S. XVIII. Les reformes presentades no responien als plantejaments liberals a partir de 1808. Va ser en aquell moment quan el moviment filosòfic, polític i social anomenat *La Il·lustració* va donar resposta a la situació de crisi que provocà la fallida de les institucions de l'Antic Règim. Davant aquesta situació, tant les classes privilegiades com les elits de les oligarquies provincials i locals van posicionar-se de diferent manera. Les elits de l'Antic Règim no acceptaren la nova situació política i social perquè no volien perdre els seus privilegis. En canvi, la població al camp i a la ciutat van aprofitar la nova infraestructura que oferia l'incipient liberalisme a Espanya mitjançant les Corts de Cadis.

Aprofitant aquesta conjuntura, les elits tradicionals van estar acompanyades d'unes noves elits provinents de les capes mitges de la societat i de diferents professions. L'historiador Maties Ramisa es pregunta: “Sobre alguns assumptes de la Guerra del Francès que romanen encara en una discreta penombra. Un d'ells és el personal polític que va bastir la resistència catalana des dels diferents organismes, va donar suport a les accions armades i va fer arribar a veu del principat al Govern espanyol i a les Corts de Cadis. Qui eren aquests homes? Què pensaven? Com van actuar?”.¹⁹ Menciona diputats catalans com Antoni de Capmany, Ramon Llàtzer de Dou, Jaume Creus o Josep Espiga. En aquest grup no hi surt el nom de Felip Aner; després parlarà d'ell a l'apartat de les personalitats catalanes a les Corts de Cadis. Però, d'entrada, és comú en la bibliografia que no surti el seu nom quan es parla en general del diputats catalans. A les Corts de Cadis

¹⁷ LA PARRA LÓPEZ, Emilio. *Manuel Godoy. La aventura del poder*. Biografía. Fábula Tusquets Editores, Barcelona, 2002, p. 341-342.

¹⁸ CASTELLS, Irene y MOLINER, Antonio. *Crisis del Antiguo Régimen y Revolución Liberal en España (1789-1845)*, Editorial Ariel, S.A., Barcelona, 2000, p. 10.

¹⁹RAMISA VERDAGUER, Maties. *Polítics i militars a la Guerra...*, Op. Cit., p. 16.

esdevingueren el principal instrument comunicador per eradicar l'absolutisme de l'Antic Règim i bastir el règim liberal, tota una revolució que significà l'inici de la nostra edat contemporània. S'establí la llibertat d'impremta i d'expressió, l'Església va perdre el seu poder cultural. Així ens ho explica l'historiador Antoni Sánchez i Carcelén: "No fou fruit de la casualitat que precisament a Cadis -centre intel·lectual, ateses les circumstàncies bèl·liques, també polític- l'adjectiu 'liberal' s'utilitzà per primera vegada com a substantiu -amic de la llibertat i de les reformes- convertint-se en concepte polític".²⁰ La primera Constitució, insígnia del primer liberalisme espanyol, van incorporar el contingut d'un programa liberal, entre d'altres, la sobirania nacional, la divisió de poders, el sistema de representació . Molts d'aquells diputats, eren advocats, eclesiàstics, catedràtics, funcionaris, militars i comerciants van emprar recursos com la paraula oral i escrita, el diàleg, l'oratoría i les votacions.

Quines van ser les circumstàncies històriques i procediment constituent?

El context històric a Espanya de 1808 a 1814 va ser de guerra i revolució, anomenada a Catalunya des de Jaume Vicens Vives, la Guerra del Francès. Les tropes de Napoleó que havien d'anar a Portugal, van envair i ocupar el territori. La resposta dels espanyols es diversificà amb una reacció de resistència o bé de col·laboració amb els francesos. La crisi de l'Antic Règim s'inicià al 1808 amb unes institucions devaluades i un buit de poder per l'abdicació del Rei Carles IV i el seu fill Ferran VII. La resistència es va organitzar per enfrontar-se a Napoleó en Juntes provincials comandades per una Junta Central que dirigirien les guerrilles. Posteriorment, la Junta Central farà una crida per convocar les Corts. Abans de 1808, s'iniciaren la Il·lustració i el liberalisme (1790). La Il·lustració entrà en una crisi interna i es va dividir en dos grups, els moderats i els radicals. Aquesta cultura política que impregnà i explicà la Constitució de 1812, va ser la que aportà les idees útils per resoldre la situació política i social que hi havia.

Quins van ser els temes conflictius i que portaren divisió d'opinions en el sí del Congrés?

Per una banda, arrencaren ja dels mateixos fonaments o bases constitucionals: sobirania nacional o sobirania compartida amb el Rei i les Corts, la relació entre el Rei i el seu govern i les Corts. El tema de la religió a Espanya tradicionalment es barrejà amb la política. L'absència d'una classe social com la burgesia i l'existència d'un Estat

²⁰ SÁNCHEZ i CARCELÉN, Antoni. *Els diputats de l'Antiga Corona d'Aragó a les Corts de Cadis (1808-1812)*, Fundació Ernest Lluch, Pagès editors, Lleida, 2014, p. 17.

políticament dèbil facilitarien el predomini d'interessos locals sobre els nacionals. El partidisme, és a dir, els partits polítics al poder, en el cas de les Corts de Cadis van ser les tendències polítiques, aprofitant alguns punts de la Constitució per afavorir el seu ideari polític. També cal tenir en compte que la normativa constitucional no sempre va ser respectada ni complida.

Com podem definir el concepte de sobirania?

En una monarquia absolutista com la que hi havia a l'Antic Règim el poder ple i suprem de l'Estat s'atribuïa a una persona física, el Rei. La Constitució de Cadis es fa ressò de les idees de la Revolució francesa i la sobirania passa a la Nació. Pel constitucionalista Portillo Valdés: "El decreto I de septiembre de 1810 contenía una fuerte carga al declarar expresamente una transferencia de soberanía en la nación, una exclusividad de representación de la misma en las Cortes y un reconocimiento de la monarquía desde esa posición soberana asumida por la nación. Más exactamente el decreto venía a establecer como principio de su actividad que en las Cortes residía una soberanía nacional".²¹ Aquestes Corts parlen de sobirania com un principi que unit a la tradició nacional, tenia les Corts com a representants del poble amb el Rei. Pot semblar que aquest concepte és conservador, però el salt que s'havia donat era molt gran. Va ser el principi amb més valor polític de la Constitució de Cadis. La seva lluita prioritària entre els diputats moderats o progressistes es centrava en aquests principis bàsics: la desaparició dels estaments, els poders de l'església i la sobirania nacional. "El Estado, por tanto, se transformó en una sola entidad pública. Ya no era la suma de muchas y distintas unidades territoriales o de jurisdicción estamental. El Estado representaba, desde esta Constitución, a los ciudadanos. Por eso se estableció que el rey jurase la observancia de la religión y de la Constitución (...) y gobernar solamente con la mira del interés, de la felicidad y de la gloria de la nación española".²²

5.2.- El gènere biogràfic

El treball biogràfic pot impulsar l'aprenentatge històric?

L'anàlisi de la història social reclama una parcel·la per a l'estudi d'històries de vida perquè fan més senzill el coneixement històric. La consciència històrica és un

²¹ PORTILLO VALDÉS, José María. *Revolución de nación. Orígenes de la cultura...*, Op. Cit., p. 314.

²² PÉREZ GARZÓN, Juan Sisinio. *Las Cortes de Cádiz. El nacimiento de la nación...*, Op. Cit. p. 135.

objectiu de l'aprenentatge històric. Es pot descriure com l'activitat mental de la memòria històrica produïda a partir d'una interpretació del passat. Té la finalitat de comprendre les actuals condicions de vida i desenvolupar perspectives de futur segons l'experiència. La forma mental d'aquest potencial del record és el relat de la història, que mostra una forma de coneixement i enteniment de la humanitat que és universal i fonamental. L'aprenentatge de la història és un procés que desenvolupa la consciència històrica, gràcies al qual s'adquireixen competències que permeten organitzar la pròpia experiència vital. Són les competències que es necessiten per poder produir històries: la capacitat de reflexionar sobre els coneixements històrics, la capacitat de construir la pròpia identitat a partir de la visió que proporciona una prolongació temporal que, superant els límits del temps vital propi, torni al passat i es projecti cap el futur.

Quina importància té la narració en una biografia?

La forma narrativa que dona una interpretació de la història del passat compleix una funció d'orientació per a la vida actual, la qual es realitza com un acte de comunicació entre productors i receptors d'històries. Per això, segons Röttgers, citat per J. Rüsen,²³ l'aspecte comunicatiu de la memòria històrica és tan important, perquè a través de la narració i de la percepció d'històries, els subjectes articulen la seva pròpia identitat en una dimensió temporal en relació amb els altres. I alhora, adquireixen identificadors de direcció (perspectives de futur). L'articulació de la pròpia identitat és una capacitat que consisteix en la facultat de representar-se el passat d'una forma clara, descriptiva i comprensible. La pròpia experiència vital hauria d'adquirir també unes perspectives de futur sòlides. La consciència històrica té tres competències: perceptiva del passat diferenciat del present, interpretativa del passat connectat amb la realitat, i orientativa que integra la història com a constructe de sentit amb les experiències del passat i en el marc de la pròpia vida.

Un bon historiador ha de ser un bon narrador?

Tots els processos històrics tenen les seves pròpies cadències de desenvolupament, uns efectes que deixen empremtes que tarden més o menys en desaparèixer; vibracions que configuren una època i unes vides. Estudiar una època és presentar i rescatar, en certa manera, el temps d'aquella època, els ritmes d'uns

²³ RÜSEN, J. (1997). "El libro de texto oficial. Reflexiones en torno a los medios para guiar las clases de historia." Íber. Núm. 12, p. 32.

esdeveniments en els quals es van veure immerses les persones. L'historiador és un recreador que parteix de fets empírics amb el màxim de rigor i contrast, que dóna vida a aquells fets i els fa intel·ligibles amb la seva interpretació. Un bon historiador ha de ser un bon narrador.²⁴ Les aportacions que enriqueixen aquest estudi social aprofundeixen en els sentiments i emocions. Són vivències personals del món proper, del passat i del present que aviat serà passat. L'anàlisi de les experiències del passat ajudarà a entendre el present. S'activen els ressorts de la memòria a partir d'objectes: fotografies, vídeos, pel·lícules, documents, arxius familiars i històrics, converses i entrevistes a pares, avis, veïns, etc.

Memòria individual versus memòria col·lectiva.

La història és la construcció d'un coneixement en el present a partir de la interpretació de fonts del passat que també tenen presència física o material en l'actualitat. L'estudi de la persona com a ésser col·lectiu i temporal pot capacitar l'alumnat per raonar les seves actuacions en el present. Passat i present s'ajuden mútuament. El passat com a escenari sobre el qual han actuat les generacions precedents és imprescindible per entendre què som nosaltres avui i què podem ser en el futur. L'estudi de la història és la lluita contra l'oblit i un recurs imprescindible per construir el futur. Comprendre i analitzar el passat situa i permet jutjar una situació o apreciar-ne les incongruències. Cada país, cada societat organitza la seva memòria col·lectiva segons els fenòmens socials rellevants referits al seu entorn particular. Els individus i els grups organitzen la seva memòria individual en relació directa amb aquests marcs cronològics col·lectius.

Aquesta relació entre les dues memòries té una gran importància metodològica, perquè el seu estudi conjunt permet trobar contextos socials on ubicar els testimonis individuals i, a més, cercar els estudis de cas en investigacions que busquen reconstruir la memòria col·lectiva en àmbits comarcals, regionals o nacionals.²⁵ Les històries de vida, biografies o autobiografies, són un bon exercici per entendre que la història és una ciència en construcció, que necessita la investigació a partir de fonts orals i escrites, l'anàlisi, la interpretació, l'entrevista, el context, les conclusions d'uns esdeveniments comprovats i altres no, la reflexió, etc. Tots aquests procediments potencien la flexibilitat i la tolerància davant els problemes socials per estudiar solucions alternatives i originals, per entendre

²⁴ SÁNCHEZ PRIETO, S. "Tiempo vivido y tiempo recordado: tiempo de la historia y memoria histórica". *Íber*. 1979, Núm. 11, p.17.

²⁵ PUJADAS, J.J. (2002). "Les fonts orals i la metodologia dels relats biogràfics". *Perspectiva Escolar*. Núm. 284.

les raons dels altres i per valorar amb arguments qualsevol situació del passat i del present.²⁶

6.- L'ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Per iniciar aquesta part, em centro en la meua recerca. Em faig preguntes, la resposta de les quals contrastaré amb les diferents visions que en té la historiografia. Qui era Felip Aner? Com es mostrava públicament? La seva formació caracteritzà les seves actuacions? Quines eren les seves tendències polítiques? On es situava políticament? Se'l podia adscriure clarament en un grup de diputats? De quins diputats se sentia més proper? I de quins més llunyà? Pertanyia a les elits catalanes del moment? Va ser un polític de vocació? Quina importància va tenir que formés part de la Junta Superior de Catalunya? Fins a quin punt el va comprometre redactar les *Instruccions* per als diputats catalans a les Corts de Cadis? Va ser coherent amb aquest programa? Mostrà fidelitat a la seva província? En les seves intervencions al Congrés, va mostrar amb claredat els seus interessos polítics? En quins temes va destacar més? Els conceptes nació, sobirania nacional, divisió de poders de quina manera els concebia? Com se l'interpretà com a polític?

Per poder analitzar millor, faig un esbós ràpid de la seva biografia. Estudià per a ser advocat i ben aviat es va dedicar a la política. L'entorn familiar li va ser molt favorable. A casa seva, el seu pare Francesc Aner, va ser el millor exemple. Per ell, un model a seguir. El seu pare era diputat del Conselh Generau d'Aran i el va veure actuar en situacions sovint compromeses. Concretament, durant la Guerra Gran (1793-1795), va fer diversos viatges a Madrid per demanar ajuda a la Monarquia en l'enviament de tropes de l'exèrcit espanyol per reconquerir la Val, en mans dels francesos. Francesc va planificar aquesta operació amb la resta de caps de casa aranesos que van fugir al Pallars, amb l'objectiu de sorprendre l'exèrcit francès per la rereguarda i foragitar-lo. Quan parli de la seva família desenvoluparé aquests esdeveniments.

Tenia una professió liberal, representava ja una nova manera de fer política. La seva forma de tractar els temes, la convicció i la coherència li va donar credibilitat a les Corts. Era un bon orador. Els diputats més carismàtics i liberals valoraven les seves intervencions. En els debats el diputat Argüelles esperava i escoltava els arguments

²⁶ FREIXENET, M. D. (2000). "El paper de la Història en l'ensenyament de les Humanitats". *Escola Catalana*. Núm. 374.

d'Aner, la coincidència entre aquests dos diputats en l'aprovació o rebuig de propostes era una constant. Es movia amb seguretat i criteri, tant si es discutia sobre temes d'hisenda, divisió de poders, Regència, etc. En els temes militars va mostrar l'experiència adquirida en l'armament i defensa de Catalunya. Va impulsar l'organització de l'exèrcit, estimulant els militars en la dedicació al servei i les accions heroiques. Va intervenir quan es parlava de temes com l'Estat Major proposant la seva renovació adquirint estratègies, instrucció i tàctiques militars. Va reglamentar l'allistament i les milícies, diferenciant les guerrilles dels exèrcits quant al seu comandament i Reglament.

La pèrdua de Tarragona el va indignar i demanà una investigació per aclarir les seves causes: “Tengo derecho a hablar, tengo derecho a recomendar el ejército más valiente de todo el mundo: el de Cataluña. ¿Habrà, por ventura, en España ejército cuyos hechos sean más gloriosos? ¿Habrà divisiones más aguerridas, ni que se hayan batido con los franceses con tanto honor como los de Cataluña?”.²⁷ Proposà la sobirania absoluta de les Corts. Amb relació a la llibertat d'imprensa, quan es tractava de la seguretat de l'Estat, per Aner els drets individuals no prevalien. En canvi, manifestà que no es podia fer responsable un autor del seu escrit abans de publicar-lo. Va ser enemic del turment que obligava a declarar un testimoni. Es mostrà partidari de l'abolició de l'esclavitud. No hi havia per aquest advocat inviolabilitat d'un diputat si es demostrava autor d'un delictes. Es va oposar a què la Regència incomplís les lleis o les interpretés, això últim competia al legislador. Es mostrà favorable que la Regència o el poder executiu usés la força armada per garantir la seguretat de l'Estat. En la Hisenda pública, era partidari de rebaixar el deute públic i incrementar el crèdit de la nació, i d'admetre avals reials per tot el seu valor en la compra de béns de l'Estat. Tots aquests aspectes els tractaré i analitzaré més detalladament a la 2a part de la tesi.

Felip Aner valorava i mostrava respecte per les opinions dels seus companys diputats, però si ell pensava diferent i estava segur que la seva proposta era la més convenient i justa, seguia defensant el seu criteri. No buscava enfrontar-se, era amb raons que volia convèncer. En una intervenció seva quan es van produir uns murmuris al públic, ell continuà amb la seva argumentació: “Y esta opinión, a pesar del murmullo de las galerías, que a mí nunca me hacer variar de dictamen, porque tengo suficiente carácter para manifestarlo libremente, está apoyada en las leyes y en la práctica que se verifica en

²⁷DSC, núm. 137, 10-02-1811, p. 529.

las demás naciones”.²⁸ Pel que fa a la sobirania nacional, la seva intervenció prudent i moderada, va ser molt important i acceptada pels liberals avançats. La seva participació en les comissions de treball i altres que eren puntuals va ser intensa. Caldrà veure si, tot i la insistència de la historiografia en la divisió de diputats absolutistes i liberals, es pot aplicar aquesta sense matisos o al peu de la lletra. El professor Eliseu Toscas i Santamans, suggereix la necessitat de fer més recerca sobre institucions catalanes com la Diputació Provincial de Catalunya, i també comparant aquesta amb la Junta. Creu que els historiadors potser han prestat més atenció als diputats catalans a les Corts de Cadis. En aquest context, cita l'historiador Josep Fontana quan deia: “que en opinió de Josep Fontana, són les primeres en què els catalans participen activament en la política espanyola, cosa que no havien fet en l'època dels Àustries, per l'estricta separació de les corones, ni al segle XVIII en què, vençuts en la Guerra de Successió, havien estat pràcticament exclosos dels llocs importants de govern. L'anada a Cadis com a diputats representava un fet nou en la història dels catalans. I en ella començarien a manifestar-se alguns dels trets que caracteritzarien tota la seva participació en la política parlamentària del segle XIX”.²⁹

Passo ara contrastar amb la historiografia i observar en quines de les seves intervencions s'han basat per qualificar-lo d'absolutista, reformista, eclèctic o liberal. Es debatia al Congrés la unificació de la legislació i dels drets dels diferents regnes, Felip Aner destacà que aquesta comportaria grans avantatges polítics pel conjunt de la nació, sempre i quan s'harmonitzés la desaparició jurídica existent amb les lleis civils existents, i no es produïssin obstacles per aconseguir aquest objectiu. En aquest sentit, l'anàlisi del professor Jesús Fernández Viladrich va ser: “Con ello Aner y Esteve, dejaba abierto un portillo enorme a la pervivencia del Derecho histórico catalán, tanto en sus Instituciones presentes como en las antiguas. Una vez más se ponía de manifiesto el talante conservador como uno de los principios básicos que siempre ha estado presente a lo largo de la evolución general de este Derecho. De todos los Diputados catalanes, en las Cortes de Cádiz él es el que representa y defiende unas convicciones jurídicas y jurisdiccionales más particularistas”.³⁰ Igual que la resta de diputats que representaven la seva província, Felip Aner defensava els interessos d'aquesta i també els de la Nació espanyola: “¿A qué

²⁸DSC, núm. 266, 25-06-1811, p.1323.

²⁹TOSCAS I SANTAMANS, Eliseu. L'Estat i els poders locals a la Catalunya del segle XIX. Una visió des de Sarrià (1780-1860), Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1997, p.60.

³⁰FERNÁNDEZ VILADRICH, Jesús. Uniformismo *Jurídico y reacción en Catalunya*, Constitución de 1812, Cortes y Constitución de Cádiz 200 Años, Tomo III, Espasa Libros, Madrid, 2011, p. 178.

hemos venido aquí? A hacer leyes: ¿y para quien han de servir estas leyes si no hay pueblos que las obedezcan? Por consiguiente, no puedo menos de admirarme al oír que se pierde el tiempo que se emplea en tratar de las necesidades de las provincias, y del modo de socorrerlas. Aquí nos han enviado para que cada uno exponga las de la suya, para de este modo hacer el bien particular y el general”.³¹

Quan arribaven notícies de la situació bèl·lica a Catalunya on es mostrava que allí es passaven penúries i no hi arribaven els recursos humans i materials per afrontar la guerra, repetides vegades reclamà l’atenció del Congrés: “Yo creía que cuando estaba reunida aquí la Nación, todos los ejércitos debían ser igualmente atendidos; y me consta que al ejército de Cataluña no se ha enviado nada; pero ¿cómo ha de enviarse, si no se atiende más que a aumentar y asistir al ejército de Cádiz y la Isla”.³² Igualment, reivindicava la consideració i el reconeixement del Congrés davant les actuacions exitoses protagonitzades pels ciutadans catalans. No volia més, però tampoc menys que altres territoris espanyols. Demanava justícia. Pel que fa a la historiografia tradicional, gairebé la meitat de diputats catalans, segons l’historiador Enric Jardí, van parlar molt poques vegades. Semblaven absents, però els seus noms constaven en les votacions. Els motius podien ser dificultat en l’idioma, modèstia, limitacions oratòries o intel·lectuals o per no comprometre’s. Aner va ser el diputat català que més va intervenir. Jardí considerava que, malgrat la manca d’informació sobre aquest diputat: “Felip Aner d’Esteve, és una figura que hem estimat a mesura que anàvem llegint els seus discursos i considerat el conjunt de la seva actuació parlamentària”.³³ Era contrari a la fraseologia buida utilitzada sovint pels qui intervenen en la cosa pública. Aquest mateix historiador en la seva obra mostrà com el comte de Toreno admetia que Felip Aner d’Esteve tenia una personalitat difícil de definir: “Era tradicionalista, si bien éste se inclinó a veces hacia el bando liberal”. Jardí qualificà Aner de realista, entès el realisme com: “seny, sentit pràctic, visió del món en les justes proporcions que portaren els nostres homes a fugir d’extremismes i a considerar els problemes sense cap mena de prejudici ideològic, tocant de peus a terra”.³⁴

Em fixo ara en l’anàlisi que fa José María Portillo Valdés dels termes il·lustració, crisi de la monarquia, revolució i Constitució de 1812. I també presenta altres conceptes:

³¹ DSC, núm. 149, 25-02-1811, p. 576.

³² DSC, núm. 98, 2-01-1811, p. 284.

³³ JARDÍ, Enric, “Els catalans de les Corts de Cadis”, *Episodis de la Història*, Rafael Dalmau Editor, 1963, Barcelona, p. 18.

³⁴ JARDÍ, Enric. “Els catalans de les Corts...”, Op. Cit, p. 29-35.

la nació catòlica, província, poble. Creu que s'ha dedicat força treball historiogràfic a establir el període de 1808-1812 com una frontera rígida. Això impedeix l'historiador de continuar analitzant aquest moment històric amb preguntes i respostes. La crisi de la independència i la realització de la Constitució, es prenen de forma inflexible com l'inici de l'era contemporània d'Espanya. D'aquesta manera, continua el seu argument, ens dificulta la comprensió amb profunditat de la qüestió clau: l'inici d'una idea constitucional d'Espanya en termes liberals. Imaginem que preguntem a un intel·lectual que hagués viscut entre 1760 i 1830 i no hagués tingut connivència amb l'absolutisme de Ferran VII, que ens caracteritzés aquesta època. Segurament no ens parlaria d'un trànsit entre l'absolutisme i revolució, o entre antic règim i liberalisme, encara que li proporcionéssim els conceptes historiogràfics. Segur que ens parlaria d'un trànsit de l'antic règim a l'absolutisme amb un interludi de reforma constitucional, tan apreciable com poc afortunada".³⁵

La Constitució de 1812, la primera que hi hagué a Espanya, té diversitat de mirades. Des del sector reaccionari de l'època se la qualificà de revolucionària i d'anar en contra l'objectiu de fer fora l'invasor, perjudicant la monarquia i la religió. Una part de la historiografia la qualificà de poc pràctica i allunyada de la societat. Però, el repte per als diputats com Felip Aner, no era menor: estar a l'alçada d'unes circumstàncies històriques de crisi i de guerra, actuar políticament amb responsabilitat i donar respostes als greus problemes econòmics i socials. Davant aquesta realitat, hi ha una anàlisi generalitzada, que van ser unes Corts amb un gran corpus ideològic, però amb poca experiència. El decalatge entre les lleis que s'establiren i la realitat social sembla evident. I així, no es va propiciar que la societat s'eduqués ni políticament ni cívicament. Els diputats conservadors o realistes ja veien la dificultat que tindrien moltes de les reformes liberals a l'hora de dur-les a terme. La societat estamental dins i fora del Congrés hi posaria totes les traves possibles.

En aquest paradigma, la població no estava preparada per entendre i sobretot compartir l'esperit de la Constitució per molt que semblés en un principi entusiasmada el dia de la seva proclamació a Cadis El context de guerra desdibuixava quina era la realitat social. Les idees liberals defensades per unes elits polítiques molt preparades, no van arrelar en aquest moment, seria més endavant quan la llavor germinés. No n'hi havia prou

³⁵PORTILLO VALDÉS, José María. *Revolución de nación. Orígenes...*, Op. Cit., p. 18-19.

amb la gran formació i fins i tot, il·lusió d'aquests diputats. Actualment, queda clar que no existia acord en el concepte nació; la idea que tenia el diputat Muñoz Torrero no era la mateixa que tenia Capmany. Per una part de la historiografia, la nació va néixer a les Corts de Cadis, per una altra, la nació espanyola ja existia. S'admet que dins de la Constitució, aquestes van fer protagonista el ciutadà, d'això en donaria fe la llei de la sobirania nacional. Però, si atenem a la llibertat individual, pel que fa a qüestions com la llibertat d'impreses o de religió, segons José María Portillo Valdés, s'aprecia: "Hasta qué punto la revolución nacional llevaba implícito una especie bien concreta de libertad, la de los católicos españoles –miembros de la comunidad nacional- y no la de los individuos u hombres sin más. En sus orígenes, de este modo, nación no era universo ciudadano. Era en cuanto a su linaje, sexo, identidad cultural y confesión religiosa (...) La nación era el sujeto esencial, por encima y antes que los individuos, y también que los territorios".³⁶

L'obra legislativa d'aquestes Corts que es proposaven trencar velles estructures i modernitzar les institucions de la nació, enmig de la Guerra del Francès, marcà el final de l'antic règim i l'inici de l'època contemporània. No hi està massa d'acord, justament aquest mateix constitucionalista, Portillo Valdés, pel qual la crisi d'independència i l'elaboració de la Constitució de Cadis, es prenen massa estrictament com l'inici de l'era contemporània a Espanya. Vist així, es pot distorsionar la formalització per primera vegada d'una idea constitucional d'Espanya en termes liberals. Es tractava més, "de un punto de arranque de un tiempo nuevo", forçat per les transformacions socials, econòmiques i culturals. Es qüestiona si hi ha un únic historicisme o més d'un. No és la mateixa visió la que tenen els catalans de l'historicisme de Capmany que la que tenen els castellans. Dins el grup dels diputats liberals hi havia perfils diversos segons el tema que es tractés l'àmbit econòmic, polític i religiós. Igual passava amb el col·lectiu conservador. Ambdues visions polítiques amb ideals contraposats havien sorgit al s. XVIII. Per exemple, el diputat Dou dins els fisiòcrates, era considerat clerical, però econòmicament liberal obert. També passava això en la resta de diputats catalans. La meua investigació és primordial per ampliar el coneixement de la seva obra. Hi ha poca documentació de la Diputació catalana. Una cosa és clara, amb els grans debats sobre la llibertat de premsa, la Inquisició, l'abolició de senyorijs, etc. neix la nació política moderna, i en ella hi cal situar Felip Aner i els seus ideals polítics.

³⁶ PORTILLO VALDÉS, José María. *Revolución de nación...*, Op. Cit., p. 18.

Amb motiu de la celebració del Bicentenari de les Corts de Cadis, es van fer nombroses publicacions sobre aquest esdeveniment. Concretament, “*Cádiz, 1812. La Constitución jurisdiccional*” n’és un bon exemple. Carlos Garriga i Marta Lorente estan convençuts de la importància que té l’estudi dels mecanismes institucionals per comprendre i fer coherent la seva investigació. Sostenen que: “La primera norma doceañista pretendió constitucionalizar una serie de elementos claves de la cultura e instituciones de la muy añeja Monarquía Católica, poniéndolos al servicio de una nueva comprensión de la política”.³⁷ La majoria del instruments culturals i institucionals de 1812 s’assemblaren força als que va fer servir la Monarquia Catòlica. A Cadis no quallà la llei parlamentària com a font exclusiva de dret, el constitucionalisme és jurisdiccionalista. Es va legitimar el text constitucional, no pel caràcter constituent de les Corts Generals i Extraordinàries, sinó per dues vies: el jurament col·lectiu dels pobles i la responsabilitat dels empleats públics. Es va construir un futur sense destruir el passat.

A l’epíleg del llibre abans esmentat, Bartolomé Clavero va fer recentment una aposta historiogràfica com a crítica de l’estat de la qüestió sobre 1812. Es centra en la Constitució a la qual considera confessional, la Nació s’identificava amb la confessió religiosa, en base a ella i mitjançant ella. Per sobre del registre civil, regia el parroquial. A Cadis, és la nació amb religió la que constitueix els individus, i no al contrari. El catolicisme era l’element constitutiu de la nació, que garantia els drets amb saviesa i justícia, les quals fonamentaven l’edifici constitucional en un espai plenament catòlic, la nació catòlica. S’obliden elements que marginaven, com l’exclusió del gènere femení i l’esclavitud, quan es diu: “Cádiz se ha granjeado la credencial de Constitución nada menos que democrática”.³⁸ La bibliografia encara té molt a dir sobre el tarannà i la personalitat de molts d’aquests diputats. Es compta amb biografies d’alguns diputats i amb publicacions per part seva de com van viure i quina va ser la seva obra. Es va fer un treball important amb el *Diccionario biográfico de parlamentarios españoles* que començà a partir d’aquestes Corts de Cadis arribant fins l’actualitat. Jo vaig intervenir amb la biografia de Felip Aner d’Esteve.³⁹ “Estaria bé que amb tota aquesta informació es pogués fer estudis per arribar a tenir una perspectiva de grup i poder analitzar-lo millor. Segons Maria Gemma Rubí: A diferència del gènere biogràfic, la prosopografia o

³⁷GARRIGA, Carlos y LORENTE, Marta. “Cádiz, 1812. La Constitución jurisdiccional”, 174 Cuadernos y debates, Bicentenario de las Cortes de Cádiz, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid 2007, p.16.

³⁸GARRIGA, Carlos y LORENTE, Marta. “Cádiz, 1812. La Constitución...”, Op. Cit., p. 496-498.

³⁹PIQUÉ BUSQUET, Anna. DBPE 1810-1814, Compendio de biografías de parlamentarios del siglo XIX, Biografía de Felipe Aner d’Esteve, 2009.

biografia col·lectiva encara no gaudeix de prou adeptes entre els nostres correligionaris contemporaneïstes, a diferència d'altres especialitats de la disciplina històrica".⁴⁰

En el marc de la celebració del Centenari de les Corts de Cadis, l'advocat i polític català Frederic Rahola i Trèmols exposà sobre Felip Aner: "No hay más que leer sus discursos para descubrir que encarnaba aquel profundo sentido de la libertad que caracterizaba la legislación civil y el régimen político de la nación catalana (...) Parece Aner un sobreviviente de aquellos ciudadanos de Barcelona versados en asuntos mercantiles, que en las circunstancias críticas para su tierra asombran por sus aptitudes militares y por su habilidad diplomática; uno de esos hombres superiores que surgían frecuentemente en los Senados de las Repúblicas italianas (...) Sobrio en el decir, claro en la expresión, reñido con todo alarde declamatorio, sus discursos son breves y sus ideas tienen un sabor que maravilla. No era diputado propio para resaltar en aquel ambiente dominado por la exaltación de la forma y de las ideas: pero visto des de lejos alcanza marcado relieve, y su voz y su pensamiento se armonizan con nuestra manera de decir y de pensar".⁴¹

Felip Aner, com a secretari de la Junta de Catalunya, va redactar els objectius que haurien de complir els diputats per Catalunya des de les Corts de Cadis. Es tracta d'unes *Instruccions*, lliurades el 13 d'agost de 1810. Pel professor Antoni Moliner Prada: El seu contingut té el màxim interès perquè reflecteix la manera de pensar de la Junta en aquest punt.⁴² En aquestes Instruccions hi havia dues consideracions fonamentals, que encara avui podrien ser ben actuals, una era la separació de poders, i l'altra: "el mantenimiento del sentimiento catalán que, en táctica de compromiso, preveía compatibilizar la unidad de la Nación con una cierta autonomía y que se puso de manifiesto claramente en el recelo que mostraron los diputados del Principado cuando se debatió la nueva ordenación del territorio nacional".⁴³ Segons Josep Fontana, aviat van arribar les desconfiances des de les províncies cap a les autoritats centrals, com la Junta Central i després la Regència i les Corts, que volien submissió, més que participació. Cita Quintana quan a l'octubre de 1809

⁴⁰CASALS RUBÍ, Gemma. "Les bases de dades al servei de la prosopografia. L'univers polític de Manresa durant el Sexenni Democràtic i la Restauració borbònica a través dels electes municipals", Monografies i recerques, *Cercles*, Revista d'història cultural 10, 2007, Universitat de Barcelona, p.175.

⁴¹RAHOLA, Federico. "Los diputados por Cataluña en las Cortes de Cádiz", Memoria leída en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, el 23 de diciembre de 1911, Imprenta de la Casa Provincial de Caridad, Barcelona 1912, p. 37-39.

⁴²MOLINER I PRADA, Antoni. "La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1814). La Junta Superior de Catalunya", Llibres a l'abast, 247, Edicions 62, Barcelona, 1989, p. 160.

⁴³GARCÍA LEÓN, José María. "Los diputados doceañistas. Una aproximación al estudio de los diputados de las Cortes Generales y Extraordinarias (1810-1813)", Tomo I, Quórum, Cádiz 2012, p. 66.

en el manifest que va redactar per la convocatòria de les Corts, expressava la seva preocupació fonamental, ‘la hidra del federalisme’. Segons l’historiador Fontana: “No va ser fins més tard, molt després de la guerra, quan el projecte liberal acabà de reeixir i de mantenir-se en el poder, que els burgesos catalans van acabar descobrint que s’havien enganyat (o els havien enganyat), i que, en comptes d’una autèntica nació de nacions que els assegurés la participació activa en política en peu d’igualtat, no se’ls ofería altra cosa que la subordinació a l’Estat centralitzat semblant al de la monarquia absoluta, moderat tot just per una ficció de democràcia parlamentària”.⁴⁴

La historiografia sorgida arran del Bicentenari ofereix pinzellades sobre Felip Aner amb diferents visions a l’hora de classificar-lo políticament. L’historiador José Maria García León, situà el diputat aranès dins el grup liberal per la seva orientació política, exposant que mereixia una consideració especial, perquè destacà en aquell centre imparcial i independent. En altres ocasions, com en les discussions sobre la llibertat d’imprensa, el posà al grup realista o determinà que tenia un pensament conservador, fluctuant entre absolutistes i liberals, “era ante todo un decidido defensor de los intereses de Cataluña”. García León quan tracta la idea d’Espanya com a nació va dir que federalisme i república eren dues paraules ‘prohibides’ a les Corts de Cadis. Pel que feia al concepte república, només va aparèixer breument en boca de Vicente Terreros, diputat per Cadis, quan va dir que als ‘caps coronats’ la nació reunida els podria treure els seus drets, i Felip Aner que ho era per Catalunya, quan expressà: “Muchas veces se nos ha acusado de que seguíamos unos principios enteramente democráticos, que el objeto era establecer una república. Como si las Cortes, Señor, no hubiesen tomado el pulso de las cosas, y no conociesen la posibilidad de las máximas”.⁴⁵ Per cert, aquest mateix autor confon el diputat Aner pel diputat Capmany, en una de les intervencions més significatives del primer diputat, parlant de l’arranjament de províncies: “Quisiera saber, antes, qué se entiende por la división del territorio español. Si se entiende dividir las provincias que tienen demarcados sus territorios bajo cierta denominación como Cataluña, Aragón añadiendo a una lo que se desmiembra de otra, des de ahora me opongo (...) Nadie es capaz de hacer que los catalanes se olviden de ser catalanes”.⁴⁶

⁴⁴FONTANA LÁZARO, Josep. La Guerra del Francès, 200 anys després, Editor ARNABAT I MATA,, Ramon, Publicacions Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, 2013, p. 22.

⁴⁵DSC, 28 d’agost de 1811.

⁴⁶DSC, 2 de setembre de 1811.

Des d'un altre criteri historiogràfic, l'historiador i periodista Maximiano García Venero, considerat ideològicament crític o heterodox, citat per José María García León, qualificà Aner de: "Hombre sutil, partidario de un liberalismo autoritario, de una libertad muy subordinada a la disciplina".⁴⁷ Aquest mateix autor, trobava molt encertada la classificació que havia fet Federico Suárez per la crisi de l'Antic Règim i que era aplicable als diputats de Cadis: conservadors, innovadors i renovadors.

En essència, Felip Aner era un diputat pragmàtic. Per ell escoltar al Congrés una intervenció llarga amb cites i observacions, es feia feixuga. Li agradava la concreció i la claredat en l'exposició. Proposà que un discurs no passés d'un plec de paper. Per qualsevol tipus de tema recomanava crear una comissió. L'historiador Maties Ramisa defineix Aner: "La influència d'Aner a la cambra acaba sent remarcable, moltes de les proposicions que fa s'aproven (...) Hom l'ha qualificat amb raó d'eclèctic i d'afecte a una espècie de liberalisme democràtic. Aner sempre busca un contrapès. Dona suport a les principals reformes liberals, però sense llençar-se al buit, conservant el que pugui ser útil del present o del passat, procurant equilibrar els interessos dels diferents col·lectius".⁴⁸ Abans d'aprovar-se la Constitució, en un dels articles, les Corts van intentar depurar els titulars dels tribunals. En aquest sentit, Aner, considerat com a realista per Ignacio Fernández Sarasola, va fer una proposta amb la qual els liberals hi van estar plenament d'acord: "El diputado por Cataluña no ocultaba su miedo a que jueces arbitrarios, nombrados por el despótico gobierno anterior, obviasen su cometido de aplicar estrictamente las leyes".⁴⁹ Així, tot i que es van mantenir aspectes jurisdiccionals de l'antic règim, es canviava tot el sentit. Es contenia els jutges a l'estricta aplicació de la llei com expressió de la voluntat sobirana, sota pena de cometre infracció que suposaria la nul·litat de l'actuació i responsabilitat jurídica de l'òrgan autor de la resolució.

Pel catedràtic de dret constitucional Joaquín Varela Suanzes-Carpegna, a les Corts de Cadis no es podia parlar de partits polítics perquè no hi havia l'organització necessària ni programes doctrinals. Però, sí era possible i necessari parlar "tendències constitucionals", grups de diputats units per una comú, no idèntica, filiació doctrinal.

⁴⁷GARCÍA LEÓN, José María. *Los diputados doceañistas...*, Op. Cit, pàg. 271.

⁴⁸RAMISA VERDAGUER, Maties. "Polítics i militars a la Guerra del Francès (1808-1814)", Institut d'Estudis Ilerdencs, Fundació Pública de la Diputació de Lleida, Lleida, 2008, p. 213- 214. El diputat català més actiu de tots el que passen per Cadis és l'advocat Felip Aner d'Esteve, nascut el 1781 probablement a la Vall d'Aran. És curiós que malgrat això se'n coneguin tan pocs detalls biogràfics. De temperament equànime i infatigable. S'implica a fons en els càrrecs que ocupa i aviat esdevé capdavanter o pren notorietat.

⁴⁹FERNÁNDEZ SARASOLA, Ignacio. "La Constitución de Cádiz. Origen, contenido y proyección internacional", Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 208 Cuadernos y debates, Bicentenario de las Cortes de Cádiz, Madrid, 2011, p. 178-179.

Parlava de tres grups: el realista amb una filiació doctrinal basada en una barreja d'escolasticisme de Suárez i historicisme nacionalista de l'estil de Jovellanos. Aquests diputats defensaven un concepte de sobirania compartida entre el Rei i les Corts, que havien de respectar l'essència de les lleis fonamentals de la monarquia o Constitució històrica d'Espanya. Es caracteritzaren per la crítica al pensament revolucionari francès i les doctrines absolutistes: ni revolució ni reacció, calia reformar allò que existia. Per la seva filiació doctrinal, estaven molt influenciats pel constitucionalisme anglès. La segona tendència estava formada per diputats liberals-metropolitans, els quals tenien uns principis constitucionals gairebé iguals que els patriotes francesos de l'Assemblea de 1789. Doctrinalment, valoraven certs aspectes del constitucionalisme britànic, però altres no, com la prerrogativa reial i el caràcter aristocràtic de la Cambra dels Llores. Per ells, la sobirania nacional i la divisió de poders convertien les Corts unicamerals en el centre del nou Estat. La seva mentalitat metropolitana i centralista esdevindria la base doctrinal en la idea de nació. El tercer grup, format pels diputats americans, representava uns territoris d'ultramar en procés emancipador.⁵⁰

Seguint amb el criteri de Varela-Suanzes pel que fa a la classificació dels diputats realistes de Cadis, va desqualificar denominacions freqüents en la historiografia liberal com 'conservadors', 'servils', 'absolutistes' o 'reaccionaris'. "En este grupo doctrinal se ha incluido a aquellos diputados que clasificados desde una perspectiva política, suelen figurar escindidos en dos tendencias: la absolutista, de un lado, y la reformista, de otro. Desde este punto de vista, esta diferenciación es sin duda muy acertada, pese a lo incorrecto del primer término. Sin embargo, como se intentará mostrar más adelante, desde un punto de vista doctrinal esta escisión no es oportuna".⁵¹ Dins d'aquest grup la principal diferència era del tarannà il·lustrat, caracteritzat pel pensament constitucional de Jovellanos; hi havia diputats que el tenien com Felip Aner, Lorenzo Villanueva i Ramon Llätzer Dou, i d'altres no, com Borrull i Gutiérrez de la Huerta. Més que d'actituds polítiques, segons Varela Suanzes, s'havia de parlar de les seves actituds doctrinals. Aprofundint una mica, dins cada grup hi podia haver diferències polítiques i diferents tarannàs. Els debats polítics al Congrés és on s'aprecia la font més important per conèixer les diferents tendències doctrinals. Aquest constitucionalista deia que el termes

⁵⁰ VARELA SUANZES-CARPEGNA, Joaquín. *Conde de Toreno. Discursos parlamentarios*. Estudio preliminar, 15 Clásicos Asturianos del Pensamiento Político, Junta General del Principado de Asturias, Oviedo 2003, p. XLIX-L.

⁵¹ VARELA SUANZES-CARPEGNA Joaquín. *La teoría del Estado en los orígenes del constitucionalismo hispánico (Las Cortes de Cádiz)*, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, 1983, p.10-11.

“conservadors”, “servils”, “absolutistes” i “reaccionaris” pel grup realista, són pejoratiu, imprecisos i inexactes. Es tractava de diputats reformistes, jovellanistes i influenciats pel Despotisme il·lustrat. Front a la sobirania de la Nació, oposaven la del Monarca, compartida o limitada, i front la Constitució les lleis fonamentals. En aquest grup classificà al diputat Aner amb tarannà il·lustrat i equànim, en altres ocasions el qualifica de regalista o amb recels ‘particularistes’ quan es referia Aner a la seva província. Tot i així, aquest constitucionalista creia que: “La filiación de Aner no es fácil de determinar con nitidez. Su actitud en los debates parlamentarios fue muy fluctuante: unas veces apoyaba a los diputados realistas y otras a los liberales”.⁵²

L’historiador i també constitucionalista Ignacio Fernández Sarasola situa Aner políticament a partir del debat al Congrés sobre l’organització territorial d’Espanya: “Aner concibió el artículo prácticamente como un intento de ataque a la integridad territorial de Catalunya (...) Puede verse que en realidad el discurso realista y liberal era en esos momentos distinto, ya que el primero parecía preocuparse por la integridad de los antiguos reinos, y el segundo por el de la Nación española”.⁵³ Per l’historiador Juan Sisinio Pérez Garzón, els diputats es van agrupar segons les dues grans ideologies en pugna, la liberal i l’absolutista, per ell aquesta última denominació és millor que no pas la de realista. Els considera antagonistes en la manera d’entendre la sobirania i, en conseqüència, l’Estat o la forma de Govern. Segons aquest autor, el diputat Felip Aner pertany al grup absolutista, i dins d’ell, en un subgrup més obert, defensant la reforma de la monarquia evitant el despotisme i seguidors de la línia reformista de Jovellanos. “En este grupo hubo destacados intelectuales, cuyas intervenciones en las Cortes fueron un alarde de erudición para propugnar una ‘Constitución histórica’ basada en dos sujetos de la soberanía, el rey i les Cortes (...) Fluctuando hacia posiciones más abiertas estuvo en este sector Felipe Aner, abogado, que se consideró diputado ‘por Catalunya’ y no ‘de Catalunya’, en una actitud evidente de defensa del territorio al que representaba. Fue el que, al debatirse la organización provincial y el posible fraccionamiento del Principado, proclamó que ‘nadie es capaz de hacer que los catalanes se olviden de que son catalanes’”.⁵⁴

⁵² VARELA SUANZES-CARPEGNA Joaquín. *La teoría en los orígenes...*, Op. Cit., p. 20.

⁵³ FERNÁNDEZ SARASOLA, Ignacio. *La Constitución de Cádiz...*, Op. Cit., p.219.

⁵⁴ PÉREZ GARZÓN, Sisinio. *Las Cortes de Cádiz. El nacimiento de la nación liberal (1808-1814)*, Editorial Síntesis, S.A., Madrid, 2007, p. 240-242.

El professor Quintí Casals Bergés, parteix de l'agrupació de diputats en quatre grups ideològics: reformista, absolutista, liberal i americà. Als 22 diputats catalans els escollits per la Junta Electoral de Catalunya, els distribueix en: 9 absolutistes, 8 reformistes, 4 liberals i 1 sense orientació coneguda. Afegint els vuit diputats escollits per les ciutats i la Junta de Defensa, el resultat per ell seria: 13 absolutistes, 10 reformistes, 6 liberals (entre ells hi situa Felip Aner), i 1 desconegut. “No fue en el grueso del grupo catalán donde se apoyaron las reformas liberales y la redacción de la Constitución de 1812, ya que, entre los 22 que asistieron a Cortes, auténticamente liberales sólo hubo cinco diputados: Aner, Navarro, Capmany, Espiga i Utgés; mientras que los 17 restantes fluctuaron entre el grupo de los reformistas (6) y los absolutistas (11). Utgés i Aner aunque liberales, fluctuaron en algunas votaciones con los reformistas siguiendo el mandato imperativo de la Junta”.⁵⁵ La forma de representació per bona part de la historiografia condicionà la classificació política dels diputats de les Corts de Cadis. El professor Lluís Ferran Toledano centra l'estat de la qüestió en un article en el qual confirma que el diputat Ramon Llàtzer de Dou i Bassols: “Formó parte de un grupo de diputados que representaron a su provincia y no a la nación en un sentido liberal, manteniendo un sentido de la representación política expresada a través del mandato imperativo del territorio”.⁵⁶ En aquest mateix sentit, els professors Gemma Rubí i Lluís Ferran Toledano en un altre article van argumentar que: “Los diputados catalanes prefirieron un modelo representativo en el que la provincia tenía que desempeñar un rol político, y no por ello hay que tacharlos a todos de reaccionarios (...) Sólo una lectura superficial conduciría erróneamente a considerar que estos diputados se alineaban con los parlamentarios absolutistas –que a menudo se confunden con los estrictamente reformistas- sólo porque eran partidarios de un modelo no individualista de representación política, admiraban el régimen constitucional catalán o necesitaban consultar con su provincia para determinar su posición en los debates”.⁵⁷

D'altra banda, pel que fa a les reflexions teòriques i metodològiques sobre la manera de fer biografies en relació a l'exercici biogràfic, poso com exemples algunes biografies històriques. La primera d'elles és: “*Romanones. Caciquismo y política*

⁵⁵CASALS BERGÉS, Quintí. Los diputados catalanes en las Cortes de Cádiz (1810-1813): proceso electoral y prosopografía, Manuscrits, Revista d'Història Moderna, 31, UAB, 2013, p.230.

⁵⁶TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. Modernidades múltiples. Los proyectos económicos de Ramón Lázaro de Dou y Bassols en tiempos de Reforma y Revolución, siglos XVIII-XIX, ASTIGARRAGA, Jesús et USOZ, Javier, édition, “l'économie politique et la sphère publique dans les débats des Lumières, Collections de la Casa de Velázquez, (135), Madrid, 2013, p. 199.

⁵⁷RUBÍ, Gemma i TOLEDANO, Lluís Ferran. “Representación política y modernidades múltiples. Los diputados catalanes en las Cortes de Cádiz (1810-1814)”. *Revista de Historia Constitucional*, número 19, UAB, 2018, p. 174-175

liberal.” de l’historiador Javier Moreno Luzón.⁵⁸ Es situa la biografia històricament en temps de la Restauració (1875-1923). L’autor mitjançant aquest personatge, analitza el sistema polític d’aquesta època que es concentra en dos conceptes l’oligarquia i el caciquisme. El liberalisme d’aquest moment es caracteritza per una acció política de manipulació que decidia en les eleccions. La nació espanyola no progressava gràcies a l’avidesa dels polítics cacics, lligats aquests amb l’oligarquia. La modernització política d’Espanya no arribava i s’acusava la monarquia d’obstaculitzar el progrés de la nació. Metodològicament, per aquest autor, hi poden haver dos tipus d’obra biogràfica, la interna, centrada en el protagonista, com individu únic, ressaltant la seva personalitat, les seves idees i comportament durant la seva vida. L’externa, en la qual l’individu és el mitjà per accedir a la història d’una època i és representatiu d’un grup social i d’unes pràctiques polítiques, culturals o econòmiques. Segons Javier Moreno: “Lo cierto es que las biografías existentes se inclinan en uno u otro sentido, dependiendo de las características del biografiado, que guían en cierto modo al biógrafo en su busca, pero también de las habilidades, intereses y madurez del propio autor”.⁵⁹

En aquesta línia d’elaboració de biografies històriques importants centrades en el s. XIX hi trobem: “*Manuel Godoy. La aventura del poder*” de l’historiador Emilio La Parra.⁶⁰ La imatge que es té de Godoi (Badajoz, 1767-1851) en general és la d’un personatge sinistre, ambiciós i manipulador que governà durant el regnat de Carles IV. En canvi, l’autor d’aquesta biografia ens dona una altra mirada sobre aquest polític molt més propera a la realitat per la quantitat de dades que aporta. La seva acció a la Cort se situa entre 1792 fins 1808. Tot i les crítiques de l’època, el seu poder va se espectacular i el seu govern molt personalista. Explica l’autor, que buscant informació sobre Manuel Godoi: Enseguida me percaté de las muchas contradicciones en los juicios y de las divergencias más que notables entre historiadores en datos fundamentales. Por otra parte, no conseguí información suficiente sobre determinados momentos de su vida, bien porque no habían sido tratados con el detenimiento preciso, bien porque en mi opinión se presentaban de forma muy poco convincente. Per complir amb l’objectiu del gènere biogràfic, Emilio La Parra ens diu: No se trata de examinar una época, sino de verla desde la influencia que en ella ejerció una persona que fue determinante en muchos aspectos.⁶¹

⁵⁸ MORENO LUZÓN, Javier. *Romanones. Caciquismo y política liberal*, Historia y Geografía Ensayo, Alianza Editorial, SA. Madrid, 1998

⁵⁹ MORENO LUZÓN, Javier. *Romanones, Caciquismo...*, Op. Cit, p. 22.

⁶⁰ LA PARRA, Emilio. *Manuel Godoy. La aventura...*, Op. Cit.

⁶¹ LA PARRA, Emilio. *Manuel Godoy. La aventura...*, Op. Cit; p. 30-31.

Continuo amb la biografia *Isabel II. No se puede reinar inocentemente* de la historiadora Isabel Burdiel, en el qual analitza la vida de la protagonista, Isabel II, com a persona i com a Reina d'Espanya en un segle caracteritzat pel liberalisme, les guerres carlistes i les revolucions burgeses.⁶² En aquesta obra destaca la distinció que fa entre el personatge recreat des de fora per l'opinió pública i les successives persones que van formant part de la seva vida. Isabel Burdiel: "Sin comprender esa cultura de corte, a la que he dedicado buena parte del esfuerzo analítico en mi trabajo, es muy difícil comprender, tanto la actuación como la personalidad de Isabel II. Como he podido constatar, lo que la reina aprendió desde niña —a veces muy duramente— fue a concebir su poder como un objeto de pugna entre intereses enfrentados que la tenían a ella como objetivo privilegiado de persuasión o manipulación".⁶³ Considera la conducta de la reina en la nova divisió entre l'espai públic i privat típic de la modernitat liberal, la qual cosa li serveix de contrapunt al model exitós dut a terme a la Gran Bretanya amb la reina Victòria. Aquesta part ha estat una de les més apassionants i alhora més difícils d'aquest treball. És fonamental el tractament de gènere que fa: "La categoría de 'género' ha sido una categoría de análisis activa y transversal a todas las formas de identidad y de conflicto político implicados en el estudio de los diversos 'usos' de la monarquía en el reinado isabelino. Una categoría que debería ser consustancial a nuestros análisis de la política y de las luchas por el poder".⁶⁴

També em sembla interessant l'obra *F.X. Borrull, Discursos e intervencions parlamentarias en las Cortes de Cádiz* de María Luisa Castillo.⁶⁵ Francesc Xavier Borrull, que amb 65 anys va ser escollit diputat per València a les Corts de Cadis. Borrull, segons l'autora, era un dels personatges clau per analitzar el pas de la Il·lustració a un pensament conservador, crític amb les idees liberals i revolucionàries, però defensor de d'una constitució no despòtica per la monarquia espanyola i favorable al dret de propietat. En aquesta obra es cita l'historiador, Manuel Ardit Lucas, quan aquest diu: "La imagen que la historiografía sobre la revolución liberal ha transmitido del diputado F. X. Borrull es imprecisa y se le ha incluido de manera genérica entre los diputados contrarios a las

⁶² BURDIEL, Isabel. *Isabel II. No se puede reinar inocentemente*. Biografías y Memorias, Espasa Calpe, pozuelo de Alarcón (Madrid), 2004. Isabel Burdiel és una especialista del s. XIX i del moviment polític, social i econòmic denominat liberalisme, aquesta és la clau per una lectura que t'atrapa des del començament.

⁶³ BURDIEL, Isabel. Isabel II: "Por qué y cómo de una biografía", *Cahiers de civilisation espagnole contemporaine*, 8, *Études, Biographies politiques*, 26 octubre 2012, p. 39.

⁶⁴ BURDIEL, Isabel. *No se puede reinar...*, Op. Cit, p. 43.

⁶⁵ CASTILLO BAYO, María Luisa, F. X. Borrull. *Discursos e intervencions parlamentarias en las Cortes de Cádiz*, Institució Alfons el Magnànim, Edició y Estudio preliminar, Arxius i Documents, nº 41, Diputació de València, València, 2007.

reformas sin más matización. Cuando esta se ha hecho, se le ha circunscrito entre los ‘serviles’, ‘absolutistas puros’, ‘reaccionarios’, ‘conservadores’ o ‘realistas’, calificativos ambiguos que no contribuyen a aclarar la ideología de un personaje de quien se dice, a la vez, que fue un ‘epígono de la gran generación ilustrada valenciana”. Em recorda la classificació que es fa des d’una part de la historiografia de Felip Aner d’Esteve, diputat també a les Corts de Cadis i advocat com Borrull. María Luisa Castillo afirma que: “El interés por Borrull se produce a partir del momento en que la historiografía rompe el mito de la dualidad en la Historia de España y, superado el esquema interpretativo dicotómico y objetivista sobre la revolución liberal, surge la necesidad de rescatar a un individuo, que no se acomoda a esa explicación clásica, como parte de la recuperación de la multiplicidad”.⁶⁶ Finalment, faig un esment d’una altra biografia excepcional, *Juan March (1880-1962)*, de la historiadora i politòloga Mercedes Cabrera.⁶⁷ Aquesta obra tracta la biografia personal, empresarial i política d’aquest personatge dedicat primer a negocis familiars. Poc després, acumulà un colossal fortuna, ja a l’any 1936, amb empreses d’electricitat, petroli, navegació, banca i tabac. Eren negocis aconseguits amb intel·ligència y habilitat, però que, estaven al límit de la llei i van créixer amb el suport del govern de Franco.

7.- FONTS UTILITZADES I JERARQUITZADES. VALORACIÓ

En el camí de la recerca i d’aprenentatge, un abans i un després per mi va ser poder assistir a la ciutat de Cadis a la *59 Edición de los cursos de verano: Semana Constitucional. UCA. Juliol 2008*. En vaig aprendre molt. El contingut de les conferències em van ajudar a enriquir el coneixement d’aquest tema. Recordo com caminava emocionada pels seus carrers, places, sobretot, en la visita que vaig fer al *Oratorio de San Felipe Neri*, seu definitiva de les Corts (1810-1812). En aquesta ciutat Felip Aner va passar els dos darrers anys de la seva vida. Va ser fàcil imaginar-me’l participant en el Congrés o preparant un discurs. Després del diputat Argüelles, va ser el segon diputat en el nombre d’intervencions. Va tenir una vida curta (31 anys), però intensa i valuosa.

En el seminari es va analitzar la idea de la representació abans i després de la convocatòria de les Corts de Cadis. S’explicà la representació com a fenomen i com es

⁶⁶ CASTILLO BAYO, María Luisa. *F.X. Borrull. “Discursos e intervencions...”*, Op. Cit., p. 16. En aquesta línia hi ha treballs de R. Liena, J.M. Portillo Valdés, García Moneris, Maria Gemma Rubí i Lluís Ferran Toledano.

⁶⁷ CABRERA CALVO SOTELO, Mercedes. *“Juan March (1880-1962)”*, Editorial Marcial Pons, Ediciones de Historia, Madrid, 2011.

va construir en aquests moments fundacionals de la Nació espanyola. Per últim, es tractaren les conseqüències per Amèrica del debat de la representació i l'herència de les Corts gaditanes. La conferència del professor Dr. José María Portillo Valdés, que era el coordinador, va tenir per títol *Unión de todos los españoles: la Nación imposible de Cádiz*. Aquestes ponències es feien als matins. Aprofitava les tardes per fer sortides culturals, organitzades per la universitat, als edificis emblemàtics com: *El Museo de las Cortes*, la *Real Fábrica de tabacos*, la *Catedral*, la *Cárcel Real*, etc. També per quedar amb professors i professores de la Universitat de Cadis i parlar de temes de les Corts i de la meva tesi sobre Aner.

Del departament de Filologia hispànica de la UCA vaig parlar amb el professor Fernando Durán, autor de diferents volums de *Crónicas del Semanario Patriótico (1810-1812)*, *La Guerra de Pluma. Estudios sobre la prensa de Cádiz en el tiempo de las Cortes (1810-1812)*. Aquestes obres les vaig consultar en aquesta universitat, alguns volums me'ls van regalar i altres els vaig comprar. Vam parlar de la premsa a Cadis del 1810 al 1812, especialment dels diaris més representatius. També em vaig reunir amb la professora Beatriz Sánchez Hita, que en aquell moment estava a punt de publicar: *Los periódicos del Cádiz de la Guerra de la Independencia (1808-1814). Catálogo comentado*. Al Departament d'Història Moderna i Contemporània vaig conversar amb el professor Gonzalo Butrón, entre altres coses, sobre les biblioteques i arxius que hi ha a Cadis i el material que podia ser-me útil. Com que al juliol les biblioteques estaven tancades a la tarda, la recerca la vaig fer en un posterior viatge a aquesta ciutat el mes de novembre d'aquest mateix any.

La bibliografia que he consultat i fet recerca: *Cambio político y cultural en la España de entresiglos*, de Alberto Ramos Santana y Alberto Romero Ferrer. Ed. Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz. Cádiz 2008. Aquest llibre recull, en part, les conclusions del *Tercer Congreso Internacional Doceañista*, que sota el títol de *Cambio político y cultura en la España de entresiglos*, es va celebrar a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Cadis, del 14 al 17 de març de 2007. En aquesta ocasió, es pretenia abordar el problema de les transformacions que en l'àmbit de la cultura es produeixen a Espanya i a Amèrica; tot dins les coordenades cronològiques en les que es va gestar la transformació política d'Europa, des de la Revolució Francesa i el final de la Il·lustració fins el naixement del romanticisme i el final de la dècada ominosa, tenint com a epicentres la Guerra de la Independència, les Independències Americanes i les

Corts i la Constitució de Cadis de 1812. El punt de partida d'aquest llibre és interpretar tots aquells processos polítics que suposen el final de les formes de l'antic règim i la inauguració dels sistemes polítics moderns com uns esdeveniments coherents dins d'un discurs de canvi, ruptura i transformació molt més globalitzadores.

Una altra obra consultada per mi i considerada una font primària, *Valencianos en Cádiz* del sacerdot valencià Joaquín Lorenzo Villanueva. Edita Fundación Municipal de Cultura. Ayuntamiento de Cádiz 2008. Joaquín Lorenzo Villanueva fou un diputat molt actiu, participava amb intensitat i coneixement en tots els debats, fou influent i marcà la pauta i actuà de portaveu de l'anomenat grup 'jansenista' del que depèn en una gran mesura tota la política religiosa de les Corts, tema molt important en aquell moment. La seva empremta en la legislació de 1812 fou profunda. Va publicar nombrosos fullets i llibres de forma anònima o amb pseudònims. Amb aquest llibre es pretén seguir una línia de treball com és la de produir nous i actualitzats apropaments a les grans individualitats del Cadis de 1812 i del procés polític, ideològic i literari que les envolta. La seva obra més representativa va ser: *Las angélicas fuentes o el Tomista en las Cortes*, que vinculava la política religiosa de 1812 amb un retorn als orígens del cristianisme, una purificació espiritual i religiosa per a tota la nació que corresponia als diputats liderar. Representa la interpretació jansenista de la revolució liberal. En contra del que pensaven els absolutistes, segons Villanueva, la política religiosa de les Corts va ser més jansenista que liberal, i en això, hi va tenir molt a veure, ell i altres diputats que proporcionaren base teològica, canònica i doctrinal en la política de les Corts de Cadis.

A la Biblioteca Provincial de Cadis vaig localitzar: *La imprenta en la Isla Gaditana durante la Guerra de la Independencia: libros, folletos y hojas volantes (1808-1814): ensayo bio-bibliográfico documentado*, de Pedro Riaño de la Iglesia. Edición a cargo de José Manuel Fernández Tirado y Alberto Gil Novales. Ediciones del Orto. Madrid 2004.

Es tracta d'un estudi biogràfic sobre la impremta a Cadis en el qual per anys, i dins d'ells per ordre alfabètic, l'autor ens dona tots els títols que va poder localitzar amb les seves reedicions, i les reimpressions gaditanes d'obres aparegudes en altres llocs. No es limita només a la descripció bibliogràfica, sinó que copia 'in extenso' molts títols, i de d'altres ofereix fragments. Dona preus i les tirades i indaga també sobre els autors i el significat dels pseudònims i les inicials. Hi ha també la *Historia del periodismo gaditano 1800-1850*, de Ramon Solís Llorente. Quòrum editores. Cádiz 2006. Segons el seu autor no és una simple història del periodisme sinó una història d'una època de Cadis a través

dels seus diaris. Una època francament enlluernadora on la política es forjava als cafès i es debatia a la premsa diària, com era de rigor en una ciutat considerada capital política i cultural del moment. Mitjançant una selecció d'extractes periodístics se'ns ofereix una visió molt precisa de la forma en què els gaditans van percebre la transcendència d'aquells anys. Un altre llibre molt interessant és *El Cádiz de las Cortes*, en ell, l'autor Ramón Solís, evocà un moment històric que coneixia a la perfecció: la importància, esplendor i posterior decadència de Cadis a través de testimonis referents a fets tan crucials com Trafalgar, les Corts, el setge francès, la relació amb Amèrica o la reacció absolutista de Ferran VII davant el protagonisme liberal de la ciutat. Així se'ns fa partícips d'un recorregut per l'esplendor d'aquell Cadis sobre el que mitja Europa hi tenia posats els ulls.

A Cadis també hi trobem la *Biblioteca de Temas Gaditanos*, allí vaig fer recerca a partir dels següents diaris: *El Semanario patriótico*, *El Tribuno del Pueblo*, *El Procurador General de la Nación y el Rey* (de l'1 d'octubre de 1812 al 31 de desembre de 1813, passant després a Madrid del 16 de gener de 1814-27 a l'abril de 1815), *La Campana del Lugar* i *El Amante de la libertad civil*. A la *Biblioteca Municipal Celestino Mutis* vaig localitzar diferents volums de *Colecciones*, entre elles, la d'Adolfo de Castro. *El Diario de las Cortes* (Anunciat a Cadis al desembre de 1810, el número 1 al gener de 1811-1813; passant a Madrid l'any 1814). Hi ha tots els quaderns a excepció dels que corresponen a l'any 1812. *La Gazeta de la Regencia de España e Indias* (a Cadis des del 13 de març de 1810 fins el 30 de desembre de 1813; traslladant-se a Madrid l'any 1814, on va concloure el 10 de maig). Es conserva completa en aquesta biblioteca.

La *Biblioteca del Casino Gaditano*, vinculada a la *Fundación de Estudios Constitucionales*, té un bon fons de premsa. Hi trobem: *Las Cortes generales y extraordinarias*. Noticias y sucesos dignos de mención referentes a esta época. Gautier Editor. Talleres tipográficos de Manuel Álvarez, Cádiz (1896). *Las Memorias de Alcalá Galiano*, publicadas por su hijo. Tomos I y II. Madrid (1886) i *Recuerdos de un anciano*, també obra de D. Antonio Alcalá Galiano, Cadis (1878). *La Constitución de 1812* de Rafael Garófano Sánchez i Juan Ramón de Páramo Argüelles de 1987. Es tracta de la reedició per commemorar el 175 aniversari de la proclamació de la Constitució de 1812, obra d'unes Corts que van significar una fita singular no només a Cadis, sinó a Espanya i per la seva influència, a Amèrica. Pels que llegeixen aquest llibre, diu el pròleg, s'ha de mirar la Constitució de 1812 com un marc de reflexió al qual ens uneix el desig de donar

una resposta al progrés i modernitzar els problemes nacionals. Es fa també una crida a la necessitat d'assumir la nostra tradició atlàntica i a retrobar-nos amb Amèrica, sense prepotència, però sense mala consciència, sabedors que més enllà de l'Atlàntic la Comunitat Iberoamericana de Nacions ha de ser la resposta d'Estat per a integrar definitivament tots els pobles que se sentin participants d'una mateixa cultura. Altres obres que hi ha, *Cádiz en la Guerra de la Independència*, quadre històric fet per Adolfo de Castro. *La Revista médica de Federico Joly y Velasco* (setembre de 1862). *Lecturas sobre 1812* d'autors diversos amb l'historiador Alberto Ramos Santana, coordinador de l'UCA. 2007. *La razón polémica. Estudios sobre Bartolomé José Gallardo*, de diferents autors coordinats por Beatriz Sánchez Hita y Daniel Muñoz Sempere. Colección Biblioteca de las Cortes de Cádiz (2004).

A l'Archivo Histórico Municipal hi ha exemplars de dos diaris. *El Censor General* (del 24 d'agost de 1811 fins una mica abans del 12 de gener de 1813 amb alguna mancança i del 13 de juny al 12 de setembre de 1814). Es troba a la *Colección documental del fraile*. En aquesta mateixa col·lecció hi trobem *El Diario de la Tarde* (del 24 de agost de 1811 al 24 d'octubre de 1814 i de l'1 de gener de 1815 fins al menys el 28 de gener de 1815). Al centre, anomenat *Fundación Joly (Centro Cultural Reina Sofía)* hi vaig trobar el següent material, el diari anomenat *El Español* de Blanco White; *Semanarios* i alguns exemplars de diaris i altres quaderns.

Deixant la ciutat de Cadis, passo a parlar de la recerca que vaig fer a Madrid. Començo per la *Biblioteca Nacional* i la *Biblioteca i Archivo del Palacio Real*. En totes dues em vaig centrar en la cerca bibliogràfica i sobretot, en la premsa i els diaris durant la Guerra de la Independència a partir d'autors com Manuel Gómez Imaz i Luis del Arco. Vaig continuar fent cerca al *Congreso de los Diputados*, allí vaig treballar bàsicament a l'Arxiu, perquè la biblioteca no conserva documentació. Un material bàsic i molt important va ser: *El diario de sesiones*, en aquell moment no estava digitalitzat i vaig haver d'imprimir un munt de pàgines de les sessions públiques, secretes i de la diputació. Molt interessant va ser: *La Serie del Gobierno Interior. Serie de documentación electoral*. En ella hi consten *Las actas de las elecciones a diputados a las Cortes en la ciudad de Tarragona del 23 de febrer de 1810*, document número 8. Hi consta *l'Acta de las Elecciones de Diputados a Cortes a la ciutat de Tarragona de 23 de febrer de 1810*; inclou tot el procés electoral i religiós. L'endemà es produïren les votacions, i s'ompliren els expedients electorals acreditant els diputats catalans, entre ells, el de Felip Aner de

Esteve, amb la credencial i el nomenament de diputat. També hi ha les fitxes de la presa de possessió dels diputats a les Corts de Cadis.

Altra documentació trobada al *Archivo del Congreso* va ser: *El fondo de papeles reservados de Fernando VII; Los Decretos*, una col·lecció de decrets i ordres de les Corts de Cadis, amb els volums I i II, pertanyents al *Servicio de publicaciones de las Cortes Generales* (1987). La *Serie de impresos; El Derecho parlamentario español* de Fernando Martín, volums I, II i III. A la *Serie General de Expedientes* es fa constar com Felipe Aner formà part de la Comissió d'Hisenda. En ella s'inclou *La Memoria de la Junta de Hacienda proponiendo arbitrios para atender a las actuales urgencias i dictamen que con este motivo ha dado a las Cortes la Comisión de Hacienda*. Cádiz: Imprenta Real. 1811. Hi ha documents alguns dels quals més interessants que d'altres, per la meua tesi. El número 3 amb la col·lecció de relats a càrrec del Dr. Francisco Salvà, metge barcelonès, sobre la suposada importació de la febre groga a Cadis de l'any 1800, donats a conèixer el 1820. Em va interessar perquè Felip Aner va morir a Cadis, segurament víctima de la febre groga, no és segur. El document nº 8: *Fitxa de la presa de possessió com a diputat a les Corts de Cadis*. Hi consten dades de les eleccions, divisió administrativa, nombre d'electors, vots obtinguts, dates d'alta i baixa com a diputat, dates de jurament, d'elecció i adquisició de poders, per qui va ser substituït per motiu de la seva mort, amb observacions al respecte. El número 30, en el qual hi consta l'ordre per aplicar la meitat dels delmes per atendre l'exèrcit durant la guerra del Francès. El número 82 amb les reflexions sobre els errors al pla de reforma dels regulars proposat pel Ministre de Gràcia i Justícia. El document número 86 era el *Viaje por Cádiz y la Isla de León, de un patriota franco y amante del bien público*. Cádiz. No hi ha descripcions del Cadis de les Corts per part del viatger ni del caràcter dels seus habitants, sinó el resultat de la seva curiositat. Parla de les diferents comissions del Congrés i els seus objectius. El patriota acabà la seva obra dient: *Las Cortes son mi ídolo, y lo deben ser de todo buen Patricio*. El document 193 (10 de juny de 1811) es relacionava amb les dietes dels diputats.

A la Biblioteca Nacional vaig consultar documentació i bibliografia de la Guerra de la Independència al catàleg Automatitzat de la Biblioteca Nacional (ARIADNA), és un catàleg molt ampli i divers quant a autors. D'aquí em van sortir també moltes referències bibliogràfiques d'obres sobre les Corts de Cadis. D'alguns llibres i documents que m'han aportat informació en parlo a continuació. Però, va ser a la premsa a la que em vaig dedicar més i en concret autors com Gómez Imaz i Luís del Arco, perquè em van

centrar molt en un tema molt complex com és la premsa de les Corts gaditanes. *Los periódicos durante la Guerra de la Independencia (1808-1814)* de Manuel Gómez Imaz, Tipografía de la Rev. De Archivos, Bibliotecas y Museos, Madrid 1910. Es tracta d'una memòria premiada al concurs públic de 1908 per la Biblioteca Nacional en el Centenari de la Guerra de la Independència. Hi ha una introducció i uns apèndixs; al primer presenta de forma alfabètica tot tipus de paraules que es podien trobar en anuncis d'establiments, cançons, oferiments de treball, teatres, que van sortir als diaris dels anys esmentats.

Seguint la cerca a la BN, vaig trobar *El Apéndice 2*, en el qual es parteix d'un tema, per exemple, la invasió francesa a Sevilla, hi surten les ordres, els decrets, els programes, els reglaments, la reial Loteria, els acords, edictes, etc. *El Apéndice 3* tracta sobre la Inquisició, en ell es presenten de forma alfabètica: edictes, dictàmens, etc. que s'expedeixen per tal de prohibir diaris, diccionaris (com el crític-burlesco), discursos, etc. *El Apéndice 4* quatre conté els documents que amb motiu del greu succés promogut en el 'sediciós' diari *El Robespierre Espanyol*, pel seu redactor don Pedro Pascasio Fernández Sardino, donà lloc a què l'empresonessin i processessin, elevant al Congrés de les Corts i al Suprem Consell de Castella, Na Carmen Silva, la seva dona, que seguí redactant el diari amb el seu cunyat, D. Mamerto Fernández Sardino. Acaba amb la recollida ordenada de forma alfabètica d'un índex general de diaris compresos en aquests apunts i l'índex de diaris per ordre cronològic.

Segons Gómez Imaz, *Los Apuntes bibliográficos de periódicos*, es cuanto nos hemos atrevido a denominar este trabajo, demasiado breve para lo que esta materia merece, dada su importancia e interés, porque los periódicos durante la Guerra de la Independencia llevan a término unos objetivos tan trascendentales, nuevos y arriesgados, que todo el trabajo que se dedique a ello sería corto. Es dedueix que l'estudi dels diaris que van aparèixer en més o menor nombre per tota la Península, esdevenien cròniques molt riques en dades de tota classe, que portaven en si notícies molt útils per il·lustrar la història de tan interessant període, pel que entrà Espanya en una nova era radicalment contrària a la que es vivia, no només interessant per la guerra o defensa del territori contra els invasors, sinó per l'evolució política i social que tingué lloc durant aquells set anys de guerra. De la infinitat d'impresos que van aparèixer durant el període de la guerra per la Península, fonts de gran interès per escriure la història d'aquells esdeveniments, potser són els més interessants o de més gran vàlua històrica són els diaris.

Seguint amb la BN cal destacar *La Guerra de la Independencia en los archivos españoles* de Pedro Pascual Martínez (coordinador). Asociación para el estudio de la guerra de la independencia. Instituto de Historia y cultura militar. Aquesta obra es troba també al Departament d'Història Contemporània. Facultat de Geografia e Historia. Universitat Complutense. Madrid 2003. Fa una relació molt interessant dels arxius, biblioteques, instituts, hemeroteques, Patrimoni Nacional, etc., que hi ha a Espanya per províncies, així com el tipus de documentació: sèries, lligalls amb el tipus de document i la ubicació dels documents, volums, carpetes, col·leccions, etc. Faig menció de la Exposición: "Miradas sobre la Guerra de la Independencia. Madrid por la libertad." Comunidad de Madrid. Maig 2008. Es va fer a la Biblioteca Nacional. Hi ha cent referències bibliogràfiques sobre la Guerra de la Independència a les biblioteques públiques de la Comunitat de Madrid. Hi ha un catàleg amb una relació d'autors i pàgines web. Hi trobem també La prensa periódica en España durante la Guerra de la Independencia (1808-1814). *Apuntes bibliográficos* por Luis del Arco. Tipografía de Joaquín Barberà. Castelló 1914. Coincideix aquesta obra amb el Centenari de les Corts de Cadis i amb ella es rendeix homenatge a tots els elements que van prendre part activa en aquella campanya, l'autor considera oportú tributar un petit record als papers periòdics que de forma tan notable van influir en els esdeveniments d'aquell període històric. El període que va de 1808 a 1814, segons Luís del Arco, sense dubte, és un dels períodes més interessants de la història de la premsa diària espanyola, caracteritzada per ser el resultat d'un periodisme en essència patriòtic.

Els diaris que vaig consultar a la BN van ser: *El Observador: Prospecto al periódico intitulado*. Aquest diari sortia a la llum els divendres, fins que les premses poguessin fer-ne dos dies per setmana. Mensualment, se'n treia de deu a dotze plects, repartits segons els papers presentats o les circumstàncies produïdes. Es procurava si era possible no trencar els discursos dels diputats. Un altre diari, *El Revisor Político* (publicat del 3 de juliol de 1811 al 25 de març de 1812). L'única col·lecció completa es conserva a la BN als papers que van pertànyer a González Echegaray, i que de moment es conserva a la sala de publicacions periòdiques. El diari *La Abeja Española* (publicat del 12 de setembre de 1812 al 31 d'agost de 1813). Existeix una col·lecció completa en la BN. A la *Real Biblioteca* es troba el diari en la seva etapa madrilenya (de 1812 a 1814). Finalment, *El Diario de Madrid* pertanyia a la premsa afrancesada, fou en general de bona qualitat, però sotmès a censura. La Constitució de Baiona va posposar per dos anys la

llibertat d'impremta. L'anterior diari juntament amb *La Gaceta de Madrid* són les dues publicacions més destacades.

Passo ara la recerca feta a la Reial Biblioteca del Palacio Real de Madrid. Vaig consultar els següents materials: els Mapas del Valle de Aran y de los Pirineos. *Las Contestaciones de Francisco de Zamora*, con las respuestas al cuestionario. El Censo de las parroquias del Valle de Aran. "La Relación de muertos, nacidos y casados del Valle de Arán (1788)". "La Relació de la cabana ramadera de la Val (1788)". Pel que fa a la premsa, vaig trobar *El Duende de los Cafés* (publicat de l'1 d'agost de 1813 al 14 de maig de 1814). Per acabar, menciono *El Diario de la tarde*. De tots els diaris consultats, en parlaré a l'apartat últim que tracta l'etapa de Felip Aner com a diputat, pel que fa a la llibertat d'impremta.

Al *Archivo Histórico Nacional* hi ha dues parts: A la primera hi trobem els següents documents. 1.- "La Consulta sobre les diferències suscitées entre la Junta Superior de Catalunya, l'arquebisbe de Tarragona i el bisbe de Lleida amb motiu del nomenament de comissionats al Congrés Provincial. (21-11-1810)". 2.- "La Junta Superior del Principat de Catalunya manifesta l'escassetat de ministres en la Reial Audiència del Principat (2-08-1810)". 3.- "L'aclariment de la Comissió d'arranjament de Províncies pel que fa a la instal·lació de la Junta Superior de Catalunya el dia 18 de juliol de 1811. (6-05-1811)". 4.- "La instal·lació de la Junta de Catalunya". Aner formava part de la Comissió d'arranjament de Províncies, juntament amb quatre membres més: El Bisbe de Lleó, Villafañe, Vázquez i Vázquez Canga. (21-07-1811). A la *Sección Estado*, hi consta l'Exposició de Felipe Aner, diputat del Corregiment de la Val i la seva petició per ser admès a la Suprema Junta de Govern del Regne en representació de la Val d'Aran. Se li comunic  en una Reial ordre que sí se l'admetia (4-03-1809).

En la recerca que vaig fer al *Consejo Superior de Investigaciones Científicas* (CSIC), hi havia diversos documents provinents de la Junta Superior de Catalunya situada a Tarragona i dirigits a les Corts de Cadis o al Consell de Regència. Es relacionaven amb diversos factors com: la pèrdua de Tortosa, la renúncia dels membres de la Junta i el procés de nomenament i formació de la nova Junta. Els documents pertanyen a la *Sección Consejos*, Legajo 12868, Expedient número 29. Són del 3 de febrer, 2 i 4 de març i un altre d'abril. Tots ells estan escrits amb pena, dolor i retrets per la desprotecció militar de Catalunya que sentia la Junta. Hi ha un *ofici* de 6 de maig de 1811, incl s a la *Sección Consejos*, Legajo 12868, Expedient número 29 dirigit als membres de la comissió

d'Arranjament de províncies de les Corts de Cadis, els membres de la qual eren: el Bisbe Prior de León, els diputats Villafañe, Aner, Vázquez Canga i Beladiez. El document provenia dels Corregiments o Partits que formaven el Principat de Catalunya. Des de Tarragona a primers d'abril exposaren els importants conflictes als quals es va sotmetre aquella Província per la infame pèrdua de Tortosa, produïda per l'abandonament que d'ella va fer el Capità general Don Enrique O'Donnell. Aquest esdeveniment obligà al seu Comandant General i la Junta Superior a reunir-se a Tarragona, amb els representants d'aquella administració i govern. S'exposà la situació greu que es vivia, per la qual cosa informaren que finalment acceptaren la renúncia, però no es faria efectiva fins que no es reunís la nova Junta. La comissió d'Arranjament de províncies era de l'opinió que mai s'hagués hagut d'acceptar les renúncies ni escollir una nova Junta, perquè s'anava en contra de la reial ordre de 17 de juny 1811 i mentre no arribés des de les Corts al Principat el nou Reglament de províncies, el Consell de Regència disposés allò més convenient.

El següent document de la *Sección Consejos, Legajo 11984, Expediente número 7*, està relacionat amb una consulta sobre les diferències sorgides entre la Junta Superior de Cataluña, representada pel Secretari interí. Felip Aner i l'Arquebisbe de Tarragona i el Bisbe de Lleida amb motiu del nomenament de comissionats al Congrés Provincial. Mitjançant una reial ordre (9-07-1810), es va remetre al Consell de Regència pel Ministeri de Gràcia i Justícia una representació de la Junta Superior de Catalunya queixant-se d'ambdós Bisbes per no haver autoritzat cap persona que en el seu nom assistís al Congrés General del Principat convocat el mes d'abril, sota el pretext de no haver-los expressat, com estat eclesiàstic, l'objectiu de la convocatòria. També es parla en aquest document d'una representació feta per l'Arquebisbe de Tarragona a la Junta per queixar-se d'aquesta inculpació. Es menciona un ofici que la Junta envià al Bisbe de Lleida i la resposta d'aquest prelat a la Junta. El Consell de Regència envià la representació a la Fiscalia, la qual finalment, resolgué que totes les parts en conflicte guardessin la major harmonia i unió per garantir l'èxit en les decisions que es prenguessin, contribuint, així, a la salvació de la Pàtria. En un darrer document de 19 d'agost de 1811, la Junta Superior de Catalunya informa el Congrés de la instal·lació de la nova Junta Superior a Solsona, complint amb el Reglament provisional de les Corts. Finalment, al número 97 de la *Gazeta Militar y Política del Principado de Catalunya* de 23 de juliol de 1811, hi havia la secció de *Notícies del Principado*, un extracte del comunicat lliurat pel capità Mauricio Fábrega. En ell s'explicava l'estratègia seguida en els enfrontaments bèl·lics a Mojà,

Sallent i altres topònims. Igualment, a Manresa el 19 de juliol, es parlava de les tropes enemigues comandades pel general Suchet. El mateix dia s'informava que la nova Junta s'havia instal·lat a Solsona el dia anterior. El 18 de juliol, treballant sense parar per el bé i defensa del Principat.

Acabada la recerca de fonts documentals a Madrid, vaig tenir l'oportunitat de participar en l'obra sol·licitada pel *Congreso de los Diputados: "Diccionario biográfico de parlamentarios españoles"*. Va suposar un pas important per a mi, com especialista en el coneixement del diputat Felip Aner d'Esteve, poder redactar la biografia de Felip Aner d'Esteve. En ella vaig donar una informació innovadora i desconeguda en diferents àmbits. Pel que fa al personal, la data de naixement i el lloc, els seus estudis de Batxillerat a Cervera i els de dret a Saragossa. En l'àmbit polític, vaig començar pels seus inicis com a Conseller del terçó de Marcatosa, divisió administrativa de la Val. Seguidament, vaig desenvolupar com es va seguir forjant la seva carrera, durant la Guerra del Francès. Primer, com a membre de la Junta de la Val d'Aran, posteriorment va passar la de Lleida i acabant com a vocal de la Junta Superior de Catalunya en la qual va redactar les Instruccions per als futurs diputats catalans a les Corts de Cadis. Ell en va ser un i va anar a Cadis a formar part del Congrés de 1810 a 1812. Allí va treballar en nombroses comissions. A la biografia vaig presentar una pinzellada de les seves aportacions en cadascuna de les temàtiques: hisenda, guerra, Constitució, l'abolició de senyorijs, etc. Alhora, vaig elaborar dues fitxes biogràfiques. Una, amb les seves dades personals, familiars, econòmiques i patrimonials, professionals, culturals i d'activitat política. I l'altra, amb les seves dades parlamentàries, les seves intervencions al Congrés i les comissions de les quals va formar part. Aquest treball va ser l'últim que vaig fer sota la supervisió de la professora Irene Castells.

Ens vam acomiadar amb un darrer consell seu, que anés a Madrid i assistís al *Congreso Internacional La Constitución de Cádiz, ayer, hoy y mañana. Balances y perspectivas*, que va tenir lloc a la Universitat *Carlos III* de Madrid. Era l'any 2012, i es celebrava el Bicentenari de la Constitució de Cadis. Sense dubte, va ser per mi una nova font d'aprenentatge i de reflexió de cara a l'elaboració de la tesi pel que fa a temàtiques com ara Cadis i la Nació espanyola, la ciència, la cultura i els sabers en els orígens del liberalisme espanyol, la internacionalització de la Constitució de Cadis, la ciutadania, així com els drets i llibertats, i l'Estat i els poders a la Constitució de Cadis. Experts de diferents disciplines socials: Història, Dret, Ciències Polítiques i Periodisme van

presentar un apassionat debat sobre el paper que desenvolupà la Constitució de Cadis en la conformació de l'actual nació espanyola. Sobre preguntes com: Existia una nació anterior digna d'aquest nom? Si era així, amb quines característiques? En cas contrari, la nació va ser un invent del Congrés de Cadis, un gran 'mite' en la construcció de la identitat? En funció de cadascuna d'elles, Espanya seria una nació de les mes 'velles' o una nació relativament 'jove'. Es va fer una valoració de les principals aportacions historiogràfiques, sobre l'estat dels drets ciutadans a Espanya i Europa, sobre el present i el futur de les constitucions, sobre la llibertat de premsa i sobre el present d'Espanya com a nació. A demés de les conferències hi havia espais de debat on es plantejaven qüestions com Cadis i la nació espanyola, Ciència, cultura i coneixements sobre els orígens del liberalisme espanyol, Ciutadania, drets i llibertats, Estat i poders en la Constitució de Cadis.

Vull remarcar la importància dels cursos de formació que he fet durant aquests anys al Departament d'Història Moderna i Contemporània de la UAB. He assistit a les *Jornades Doctorals* de cada curs. Les activitats formatives dins del *Programa de Doctorat Història comparada política i social*, els *Seminaris Permanents de Grups de Recerca*, els *Seminaris* com *Pensar i difondre la història: conflictes i processos d'identitat en la societat moderna i contemporània*. Sota la direcció de la tesi portada pel professor d'Història Moderna i Contemporània de la UAB Lluís Ferran Toledano González, he presentat el resultat del Pla de recerca de cada curs a les comissions de seguiment de la UAB: l'activitat realitzada durant el curs atenent als objectius aconseguits i els que em quedaven pendents. Hi havia també, el resum i presentació de la feina feta i la bibliografia més recent, al costat del Pla de treball i objectius a seguir en el següent curs.

Per acabar aquest apartat, faig un esment especial de l'eina metodològica que he fet servir, l'anàlisi biogràfica. Aquest enfocament, tal i com ha estat assenyalat, em va permetre en el decurs de la meva formació familiaritzar-me a l'aula amb un recurs didàctic important; al mateix temps, vaig poder comptar amb un instrument bàsic en el procés d'investigació. La narrativa, les històries de vida, la biografia, l'autobiografia, etc., han contribuït i contribueixen al coneixement de la condició humana en el desenvolupament de qualsevol societat. Justament aquí va raure el sentit de la meva primera directa experiència de recerca amb els estudiants, que he volgut aprofitar en el projecte de Tesi. En utilitzar la literatura personalitzava el coneixement històric, sense

perdre de vista que les experiències de vida, siguin biografies o autobiografies, s'havien de contextualitzar perquè aquestes adquireixin sentit.

Aquest mètode em va permetre aportar una manera singular d'ensenyar història, llengua i literatura. A partir de la biografia es podien treballar valors que eduquessin en el coneixement i en la democràcia i que formessin ciutadans i ciutadanes implicades en el seu món. Tanmateix, aquell plantejament didàctic i metodològic interdisciplinari em duia a no parcel·lar el coneixement històric i alhora a interpretar-lo en la seva complexitat. Es tractava d'un currículum que requeria d'un coneixement profund més que una gran quantitat de coneixement. La interdisciplinarietat, aplicada a l'estudi dels relats biogràfics, estimulava el coneixement i feia coherent el currículum. S'aprofitava una terminologia compartida i es planificava una metodologia comuna provinent de diverses disciplines. I és que mitjançant la biografia, podia descobrir que un esdeveniment viscut podia ser la clau que descobrís un temps i un espai històrics.

Les darreres fonts treballades van ser: l'Arxiu de la Corona d'Aragó, la Biblioteca Nacional de Catalunya. Recerca que m'ha permès treballar el capítol 3 de les Juntes amb molt més coneixement, aprofundint en el context i el personatge de Felip Aner. A l'ACA, he trobat les Actes de la Junta Superior de Catalunya: Documents Diversos, Caixes 077 i 078 i dintre els lligalls relacionats amb Guerra. Oficis de 1810. A la BNC, els Fullets Bonsoms, proclames, bans, premsa de l'època i altres documents. Per la segona part de la tesi, el treball amb els Diaris de Sessions de Corts s'ha intensificat molt, igualment la bibliografia.

CAPÍTOL 1.

LA VAL D'ARAN: ENCLAU ESTRATÈGIC ENTRE DOS ESTATS. L'ENTRAMAT POLÍTIC I INSTITUCIONAL.

Aquest capítol hauria de respondre a qüestions que em plantejo sobre Felip Aner, les quals vaig exposar a l'apartat de la Introducció de la tesi, concretament a les hipòtesis, els objectius i l'estat de la qüestió. A tall d'exemple:

En quina mesura la situació geoestratègica de la Val d'Aran (única part de la unió del regnes de Castella i Aragó que es troba a la vessant nord dels Pirineus) i la realitat geopolítica, va marcar el seu pensament i en conseqüència, la seva acció política. Certament, geogràficament hauria de ser francesa, però va restar unida a Catalunya mentre va ser espanyola per voluntat pròpia; en aquest procés, en la cerca de la seva identitat, es reafirmarà com aranesa dels costums i de les institucions autòctones.

- Quins aspectes de la cultura constitucional de la Val van determinar la seva obra política (pactisme, contractualisme, reciprocitat).
- Fins a quin punt la comprensió i l'aprenentatge dels esdeveniments històrics viscuts per la Val han format part de la seva biografia política (atenent al comportament aranès davant els conflictes i crisis des del s. XII fins inicis del s. XIX).
- Quins aspectes sociopolítics de la Val i de Catalunya va recuperar per aplicar-los en les funcions que va dur a terme com a diputat (si va voler i poder inserir la tradició constitucional aranesa i catalana a les Corts de Cadis)

A mesura que vagi analitzant el seu comportament polític a les Juntes revolucionàries i sobretot a partir de les seves intervencions al Congrés de Cadis de 1810-1812, podré donar respostes a les preguntes que em faig, les quals en definitiva, seran les que donaran cos a la formulació de la meva tesi.

1.- ESDEVENIMENTS HISTÒRICS DE LA VAL D'ARAN DES DE LA ROMANITZACIÓ FINS A MITJANS DEL S. XVIII

Sense tenir en compte la geopolítica, per una constant determinació històrica, la Val d'Aran està vinculada als Països Catalans, molt abans que aparegués el nom de Catalunya. Per troballes arqueològiques sabem que els romans incorporaren l'alta Garona a la *Civitas Convenarum* (*Convènes*) amb la seva capital *Lugdunum* (actual *Saint Bertrand de Comminges*), dins la província d'Aquitània. Més tard, fou incorporada per l'emperador Cèsar a les Gàl·lies. Hi ha mostres que evidencien la presència de la civilització romana com banys termals, altars dedicats a divinitats, monuments amb inscripcions, camins i vies, torres i també diversos costums. Aquests esdeveniments i les lluites llegendàries de Carles Martell contra els sarraïns que dominaven la Val, van ser l'argument reivindicatiu de França cada vegada que volia integrar-la als seus dominis.⁶⁸ Cap a l'any 900 el comtat de Comenge va incloure la Val amb les Quatre valls (Magnoac, Aure, Barousse, Neste) amb una organització pròpia. Durant el segle X sembla que la Val passà a ser dominada pels comtats catalans, entre els anys 1011 i 1017, els aranesos van assassinar Guillem, un fill bastard del comte de Pallars que tenia jurisdicció sobre la Val, sortint així, de la seva tutela i retornant a Comenge. Al 1144 el comte Bernard de Comenge dominà també Saves, Couserans i l'Aran, tot i que era vassall dels reis d'Aragó.⁶⁹ Aquests reis sempre lluitaren per tornar a dominar la Val. El comte de Barcelona, Ramon Berenguer IV, es casà amb Peronella d'Aragó, filla del Rei d'Aragó Ramir II, unint així l'Aragó amb Catalunya. (1151) El seu fill, Alfons I de Catalunya-Aragó o Alfons II d'Aragó, l'any 1175 feu donació de la Val d'Aran a la seva cosina Matella de Baux i el seu marit Centulle, comte de Bigòrra, amb la condició que tant ells com els seus successors fossin sempre vassalls d'Aragó, en realitat els va cedir el domini útil de la Val.⁷⁰ Com que anteriorment a aquesta data, l'Aran s'havia adherit voluntàriament a la potestat d'Alfons I,⁷¹ immediatament, aquest monarca la va integrar a terres catalanes, mitjançant el Tractat d'Emparança (1175). Aquest document serà el marc de referència polític tant per part dels reis de la Corona d'Aragó, els quals a partir d'aquell moment van fer valer la seva preponderància sobre França, com per part aranesa, ja que va ser el punt de partida i la justificació a l'hora de demanar privilegis i la seva

⁶⁸ LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents d'integració de la Vall d'Aran a França*, Episodis de la Història, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 1967, p. 3-13.

⁶⁹ POUJADE Patrice. *Le Val d'Aran entre deux...*, Op. Cit., p. 69.

⁷⁰ REGLÀ CAMPISTOL, Joan. *Francia, la Corona de Aragón...*, Op. Cit., p. 39-40.

⁷¹ COMET, Rémy. *L'enclave espagnole du Val d'Aran*. Op. Cit., p. 13-27.

confirmació. Tots els reis de la Corona d'Aragó, de la Casa d'Àustria i tots els Borbons fins l'època constitucional confirmaren aquelles gràcies i un règim especial, i així es continuà fins a la segona meitat del s. XIX.

Les raons que es donaren per fer aquestes concessions van ser l'aïllament de la Val de la resta del país pel seu difícil accés muntanyós i per la seva situació fronterera entre Espanya i França. Amb aquest contracte s'oferia als aranesos protecció i aquests esdevenien els seus súbdits. A canvi, es pagava un impost senyorial o feudal, cada fogatge o família li donava una mesura de blat anomenada *galin reiau*, aquest impost arribà fins a finals de l'Antic Règim.⁷² Alhora, el comte-rei lliurava els delmes procedents de la Val al Santuari de Santa Maria de Mijaran. A partir d'aquest moment, Aran es va sentir més protegida, lliure i independent. D'aquest tractat derivaren els drets de la monarquia catalanoaragonesa sobre l'Aran, que van fer prevaler els successors del rei Alfons el Cast en llurs plets amb França.⁷³ L'Aran, d'una banda, va esdevenir un bastió defensiu contra França, i d'altra banda, un gran valor com a punt de partida per l'expansió catalana més enllà dels Pirineus. Amb la pèrdua de Muret i la mort de Pere II d'Aragó (1213), desaparegué el predomini català a Occitània. El seu fill Jaume I recuperà la Val (1265), premiant així la seva fidelitat i decisió i la incorporà a Catalunya. Acabaria, així, la seva dependència, encara que fos temporal, alternant unes vegades dels comtats de Ribagorça o del Pallars i altres de Comenge. Amb el Tractat de Corbeil (1258) signat entre Jaume I i Lluís IX de França, es va fer evident a la Corona catalanoaragonesa la gran importància estratègica i defensiva que tenia aquest territori. La Val va fer costat a Pere el Gran en la guerra civil contra la noblesa catalana (1276-1280), iniciada pels comtes de Foix i del Pallars. El Papa Martí IV excomunicà el rei per la seva campanya contra Sicília i atorgà els seus regnes a Felip III l'Atrevit. A partir d'aquí, França entrà en conflicte amb la Corona d'Aragó. L'any 1281 el rei de França integrà la Val, sota l'excusa d'anar en contra de les malvestats i danys comesos pels aranesos als pobladors de Comenge. El senescal de Tolosa, Eustaqui de Beaumarchais comandava l'exèrcit que va fer l'ocupació. La conquesta, tot i la resistència dels aranesos, no hagués estat tan ràpida sense l'ajut del

⁷²GRACIA, Juan Francisco de, *Relación al Rey don Felipe III Nuestro señor, del nombre, sitio, planta, fertilidad, poblaciones, castillos, iglesias y personas del Valle de Aran, de los reyes que le han poseydo, sus conquistas, costumbres, leyes y gobierno*, Huesca, Pedro Caberté, 1613, p.85. Segons Gracia: (...) "Reservándose tan solamente ciertas montañas y por cada un vecino un Cesterio de trigo, que es cierta medida, a la que los del Valle llaman Galin, aunque algunos dicen que es diferente el uno del otro, y que es algo mayor que el Cesterio, y que aún ahora usan de él, en algunas partes de Cataluña. Pero lo más que he podido entender en esto, ha sido, que por ser menor el Galin, le dan los del Valle, muy lleno con lo que viene a ser igual al Cesterio dándole raído. (...) Páganle todos, sino los lugares de Tredós (era costum) y Les (per la baronia) y los Clérigos y pobres".

⁷³LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents d'integració de la Vall d'Aran...*, Op. Cit., p. 9.

feudal Auger senyor de la baronia de la universitat de Les. Els francesos durant la seva estança a la Val van construir la fortalesa anomenada *Castèth Leon* (1283), situada al municipi de les Bòrdes, entre el Garona i el seu afluent el *Joèu*.⁷⁴ L'objectiu de la seva construcció va ser protegir l'accés al Baish Aran francòfil i controlar la segona ruta d'entrada cap a la Val per l'Artiga de Lin cap a Benasc.⁷⁵ Aquesta estructura es va mantenir fins 1719. Durant segles aquesta fortificació va esdevenir la clau de defensa i una insígnia de poder d'Espanya contra França, i en sentit invers en altres moments. Va ser la residència del governador reial a la Val i el centre militar i de planificació de conteses fins el primer terç del s. XVIII. La seva situació responia en part a raons estratègiques, i sobretot, a uns contextos historicopolítics relacionats amb la resolució aranesa de dependre directament del rei, evitant un feudalisme estès àmpliament a l'altre costat de la frontera amb França.⁷⁶ Ben a prop, hi havia els comtats de Comenge, Carcassona, Coserans, Rasés, Foix i Tolosa.

La política mediterrània de Pere el Gran el portà a ocupar Sicília (1282) després de ser cridat per sicilians a causa de la revolta de les Vespres Sicilianes (30-03-1282) i expulsà de Sicília els francesos de la casa d'Anjou, els quals havien mort el seu sogre i el seu cosí Conradí. S'inicià una llarga guerra pel control de la part meridional italiana, Nàpols inclosa. La Val va contribuir en aquesta lluita, enviant cavalls, queviures, 10.000 sous i altres donatius de particulars. Més endavant, van continuar ajudant econòmicament en la campanya de Sicília fins que les autoritats araneses van exposar al rei la difícil situació davant l'eventual invasió francesa a la Val, per a la qual havien de guardar forces

⁷⁴RIERA SOCASAU, Joan Carles. *Castèths Medievaus*. 29 casthèts e bastides defensives dera Val d'Aran, Guides der Auviatge Comarcau, Brau edicions, Figueres, 2006, p.49-55. De la fortificació de *Castèth Leon* ens dona dades més explícites Joanot Salba, en la visita que hi va fer l'any 1555, esdevenint la primera descripció detallada del castell i de la seva localització concreta. Estava edificat sobre una muntanya petita entre dues muntanyes més altes, una d'elles era la de "Forques" on es feia justícia i on s'aixecaven des del temps d'Eustaqui de Beaumarchais les terribles forques. Als peus del castell, a la part est hi passava el Garona i per l'oest hi havia: *una ribera que se podia cruzar a vado y que se juntaba a tiro de ballesta* amb el Garona. Joanot Salba recomanà fortificar-lo, reparar-lo i armar-lo, ja que: "Si se pierde el Castillo se pierde el Valle y esto constituiría un gran daño ya que desde allí se podría hacer gran daño a los Reinos de Su Majestad". ZAMORA, Francisco, *Diario de los Viajes hechos en Cataluña*, relata com al voltant de *Castèth Leon* es creà el poble de Es Bòrdes: "La Bordas hace como cosa de 200 años, poco más o menos, que fue fundado por los oficiales y soldados que componian la guarnición del Castillo León, los cuales así se casaban se edificaban cases y compraban algunos campos y Prados para mantenerse en concluyendo el Servicio de rey". Afegí, que es denominava *Bòrdes* perquè antigament en aquell emplaçament hi havia hagut pellers i corrals dels pobles Benós i Begós, que a la Val es deien *bòrdes*.

⁷⁵CÒTS E CASANHA, Pèir. "Eth sistema defensiu medievau enquiara visita de Juan Francisco de Gracia en Baish Aran", *Era Batalha de Muret, 1213, Era Querimònia, 1313; Era Grana Patzeria*, Institut d'Estudis Aranesi, p. 158. "Se trape a 888,65 m. de nautada en ua posicion de màxima importància pr'amor dera defensa dera Val dominant eth punt més estret dera madeisha e atau coma era resta de fortificacions importantes dera Val, defensant eth Camin Reiau plaçat ath sud deth Castèth (...). Visuament contròtlauè bàsicament er èish Nòrd-oèst-èst ja qu'en direcció nòrd-oèst dominaue 3.600 m. e tar èst 3.750 m.. Era sua observança ère mínima en direcció nord ja que sonque ère de 550 m.". Francisco de Gracia a la seva *Relación* en parla, per ell sabem que al castell hi havia 25 homes a la guarnició per quaranta places. p. 62-63.

⁷⁶CALZADO DE CASTRO, Melquíades., "La Fortaleza de Castell-Lleó en el Valle de Aran", Fundació Calzado, Barcelona, 1977, p.1.

i defensar el territori. La Corona d'Aragó elogià la fidelitat de la Val amb la promesa que tornarien a vincular-se.⁷⁷ La reacció francesa contra Pere, el qual reclamava l'herència de la seva esposa, es centrà en dos objectius: atacar les fronteres aragoneses des de Navarra i després ocupar la Val d'Aran. Navarra estava en mans d'una dinastia francesa (Xampanya), Joana, hereva d'aquest tro, s'havia de casar amb el rei Felip el Bell de França. El senescal de Tolosa de Llenguadoc Eustaqui de Beaumarchais davant d'un gran exèrcit, després de diverses victòries recuperà Navarra i seguidament ocupà la Val d'Aran (1283), tot i la resistència del rei Pere que havia manat reforçar els passos, això no va ser suficient.⁷⁸ De nou, des de Navarra va intentar recuperar la Val, si bé per dificultats de l'operació no va poder.⁷⁹ El Papa i els francesos seguien reclamant Sicília. Pere el Gran va morir i el substituï el seu fill Alfons el Franc, Sicília s'atribuí a l'infant Jaume, i Alfons va haver de negociar a tres bandes: la casa d'Anjou, França i el papat. Alfons acceptà la mediació d'Anglaterra, que volia tornar Sicília al Papa; no va ser així, perquè d'acord amb el seu germà Jaume que estava a Sicília, no acceptaren. Carles d'Anjou, alliberat com ostatge del rei Pere, es proclamà rei de Sicília incomplint els acords i convenis als quals s'havien arribat. Es tornaren a obrir noves negociacions entre l'Església i el rei Alfons (21-02-1291) a Brignoles. Els acords van ser: Alfons aniria a Terra Santa amb ajuda papal, es sotmetria als manaments de la Santa Església que retornaria els regnes i títols i perdonaria la sentència d'excomunicació del rei; s'alliberarien els ostatges per l'alliberament de Carles d'Anjou; s'anul·larien les obligacions assumides per Anglaterra i es prohibiria al rei Alfons que ajudés el seu germà, Jaume de Sicília. El tractat de Pau es signà (11-03-1291) tot i que, Alfons deixà el regne de Mallorca pendent de resolució d'una sentència arbitral del Papa, sempre que ell mantingués el seu domini directe.⁸⁰ El rei Alfons morí, el succeí el seu germà Jaume, rei de Sicília, el qual no acceptà aquella pau, en canvi, sí la Pau d'Anagni que arribaria més tard (1295). Durant la seva negociació, Jaume demanà la Val d'Aran, no obstant això, Felip el Bell de França no la va incloure en aquest tractat amb l'argument que abans del conflicte, l'Aran era de França. Una altra sentència arbitral proposava que Jaume II tornés les illes de Mallorca i Eivissa al seu oncle Jaume, rei de Mallorca, a canvi Jaume II demanà la devolució de castells i la Val d'Aran. En una trobada a Argelers s'aconseguí un nou acord: Jaume II tornaria les illes

⁷⁷ REGLÀ CAMPISTOL, Joan. *Frància, la Corona de Aragó...*, Op. Cit., p. 60-61.

⁷⁸FERRER I MALLOL, Maria Teresa. "L'ocupació francesa de la Vall d'Aran el 1283 i la devolució de 1313 al Tractat de Poissy", *Memòries de la secció històrico-arqueològica*, C, Barcelona, 2015, p. 27-28

⁷⁹REGLÀ CAMPISTOL, Joan. *Frància, la Corona de Aragó...*, Op. Cit., p. 63-69.

⁸⁰FERRER I MALLOL, Maria Teresa. "L'ocupació francesa de la Vall d'Aran...", Op. Cit., p. 30.

al seu oncle Jaume i aquest va reconèixer que les tenia en feu per ell. S'acordà que la Val seria lliurada al Papa en segrest fins resoldre a qui pertanyia. Mentre aquest acord arribava al Papa que l'aprovà, la Val es lliurà simbòlicament en segrest al rei de Mallorca.⁸¹ Els castells aragonesos es tornaren. Durant quinze anys es crearen moltes ambaixades dirigides al rei de França, el Papa i altres personalitats per recuperar la Val. Una d'elles que va ser portada pel metge i filòsof Arnau de Vilanova (1299), va culminar en una celebrada a Montpeller entre els delegats dels dos regnes (1300-1301). Tot i que, es van tractar diversos temes, la devolució de l'Aran no s'aconseguí. Jaume II, rei de Mallorca, mitjançant una carta va intentar influir demostrant als consellers francesos del dret indiscutible que hi tenia la Corona d'Aragó, la Val era del seu pare Jaume I i després del seu fill Pere fins que Eustaqui de Beaumarchais la va ocupar. Els comissaris francesos van dir que volien solucionar altres problemes, no aquest, i els catalans es retiraren.⁸² Jaume II apel·là de nou al papa Bonifaci VIII, ara bé, com que aquest estava enfrontat amb França, que volia portar el pontífex al judici d'un concili general, conflicte que acabà amb l'atemptat d'Anagni (1301) i l'arrest del Papa. El problema seguia sense solucionar-se, quan França proposà a Jaume II una aliança contra el Papa, que potser li hagués permès recuperar l'Aran. Un enfrontament no li convenia a Jaume II perquè era feudatari del Papa en la concessió de Sardenya, aquesta encara no s'havia conquerit i Roma podia obstaculitzar l'expansió catalana pel Mediterrani. El papa Bonifaci VIII va morir i l'arbitratge papal quedà sense força. L'any 1299 i en diverses ocasions Jaume II proposà que sobre aquest conflicte arbitrés el rei de Mallorca, França no ho va voler, perquè sabia que aquest tenia clara la seva decisió de tornar la Val. Carles de Valois, rei de França, ocupat en voler conquerir l'imperi bizantí, deixà la qüestió de la Val al seu germà Felip IV, el qual va nomenar comissaris per anar a la Val amb l'objectiu de recollir testimonis a favor de França. Posteriorment, aquesta comissió va elaborar un informe declarant que la Val era francesa per raons geogràfiques, orogràfiques, eclesiàstiques i històriques. Entre els arguments que van donar n'hi havia de llegendaris com la pretesa conquesta de la Val als sarraïns, els pagaments de tributs a França o als comtes de Comenge. Van afirmar que si l'Aran havia obeït a la Corona catalanoaragonesa, era en moments de rebel·lió.⁸³

⁸¹VALLS TABERNER, Ferran. *Privilegis i ordinacions de les valls pirinenques*, I, Vall d'Aran, Barcelona, Impremta de la Casa de Caritat, 1915, "Textos de Dret Català", 2, p. 17-18.

⁸²REGLÀ CAMPISTOL, Joan. *Francia, la Corona de Aragón...*, Op. Cit., p. 100-101.

⁸³FERRER I MALLOL, Maria Teresa. "L'ocupació francesa de la Vall d'Aran...", Op. Cit., p. 33.

Jaume II no volia que França fos jutge i part, els testimonis escollits eren partidaris del senyor de Les que era francòfil i no ho va acceptar. El rei de França estava disposat a fer més negociacions, però excloent confiar l'arbitratge a terceres persones.⁸⁴ No hi hagué novetat fins al concili del Viena del Delfinat (1311). Els ambaixadors de Jaume II mantingueren converses amb el rei de França i el papa Climent V. Al 1312 es creà una comissió amb dos comissaris per banda que es reuniren a Vielha (1-08-1312) per investigar el cas i, en el cas que França hagués confiscat la Val a causa de la guerra, la tornaria. Si s'arribava a un acord el rei de Mallorca tornaria la Val a que es decidís i es dictaria una sentència arbitral inapel·lable. Les negociacions de Vielha començaren amb els comissaris d'ambdues corones. Per mostrar els lligams entre la Corona d'Aragó i la Val d'Aran, Jaume II hi envià a més de Berenguer d'Argelaguer, ardiaca d'Urgell, Pere Despens, ambdós juristes, a demés d'ells, assessors i procuradors, entre ells Guillem de Castellnou sobrejunter de Ribagorça, Sobrarb i les Valls. A l'hora d'escollir els testimonis aranesos, com que havien passat trenta anys, n'hi havia pocs. Els comissaris i procuradors francesos volien demostrar falsament que la guerra havia començat l'any 1285, quan va ser al 1283, després de l'ocupació de Sicília i que França tornés els castells amb la pau d'Anagni i la Val d'Aran. Pel Tractat d'Anagni, França havia de retornar tot allò que hagués ocupat durant la guerra, per això era important demostrar que l'havien ocupada abans. La part francesa va obstaculitzar el coneixement dels fets, en les preguntes i en els testimonis. Van demanar el trasllat de la reunió a Les on hi havia el baró Arnau de Les, partidari de França, que no havia acceptat l'autoritat del procurador de Jaume II. La part francesa no va aportar cap document, demostrant el domini català a la Val abans de 1283.⁸⁵

Els comissaris francesos no volgueren assumir la responsabilitat de sentenciar la pertinença de la Val. i es va decidir enviar el procés als dos reis i que decidissin ells. Jaume II envià una nova ambaixada per elaborar un dictamen a partir del procés redactat pels comissaris amb els testimonis i documents reunits. Per part de Jaume I hi havia Berenguer d'Argelaguer, abans comissari a Vielha, i Bernat de Torre, escrivà que havia estat procurador del rei a Vielha, els dos coneixien aquest afer. Jaume II no va voler reclamar per les destruccions i exaccions fetes pels francesos a la Val mentre aquests hi van governar. Posteriorment, Carles de Valois que mostrà bona disposició, es reuní amb

⁸⁴REGLÀ CAMPISTOL, Joan. *Frància, la Corona de Aragó...*, Op. Cit., p. 120-121.

⁸⁵REGLÀ CAMPISTOL, Joan. *Frància, la Corona de Aragó...*, Op. Cit., I, p. 133-161.

la cort del rei Felip IV per solucionar el futur de la Val, el procés de Vielha havia estat verificat i havia quedat clar el dret de la corona catalanoaragonesa sobre la Val. Finalment, amb el Tractat de Poissy (26-04-1313) França acordà la devolució de la Val a Jaume II. Es comunicà l'acord a la Santa Seu i al rei de Mallorca amb qui es negocià el retorn de la Val, pagant-li per les despeses d'administració.⁸⁶ El dia 2 s'arribà a l'acord i el 17 de juliol es feia el traspàs de la Val. En nom del rei en prengué possessió Guillem de Castellnou, que el dia 5 de juliol va ser nomenat governador de la Val i castlà de *Castèth Leon*.⁸⁷ Una diputació formada pels magistrats i el Conselh Generau va anar a la diputació de Lleida a prestar jurament a Jaume II i el reconegué com a rei. La cerimònia va ser el dia 12 de 1313 d'agost i el 23 Jaume II ratificà els privilegis a la Val d'Aran concedits anteriorment. Amb la concessió de la *Querimònia*, s'oferia a l'Aran un tractament especial amb oficials i legisladors propis i diferents. La Val deixà de pertànyer a la "sobrejunteria" de Ribagorça i, de moment, no formà part de cap vegueria.⁸⁸

Resumint, com s'ha vist, el retorn de la Val va costar molts esforços i es perllongà molt en el temps, des del tractat d'Anagni fins el conveni de Poissy (1295-1313), Es resolgué per via diplomàtica i gràcies a les dots polítiques i humanes de Jaume II enfront de Felip el Bell, successor de Felip III, l'Aran es restituí a Catalunya.⁸⁹ Durant el temps que durà l'ocupació francesa a la Val, les reformes, drets i privilegis concedits per tots els sobirans predecessors Alfons II, Jaume I i Pere II es van malmetre. La Val es va mantenir determinada en retre homenatge i fidelitat a Jaume II, i així els seus *proòms* i *conselhèrs* li van trametre al procurador del rei, Guillem de Castellnou. En recompensa la Val, com hem dit, va rebre de Jaume II el compendi de privilegis més conegut que s'anomenà la *Querimònia*.⁹⁰ Aquest reconeixement va marcar el final d'una disputa i d'una reclamació judicial, després d'anys d'embargament l'objectiu de la seva devolució a Catalunya s'havia aconseguit. Aquest document que va ser fonamental va servir de base a la identitat i a l'autonomia polítiques. Es tractava d'usos i costums que venien d'antic, tot un marc jurídic que restà vigent durant cinc segles. En la historiografia s'ha considerat com un

⁸⁶REGLÀ CAMPISTOL, Joan. *Frància, la Corona de Aragó...*, Op. Cit., I, p. 183.

⁸⁷REGLÀ CAMPISTOL, Joan. *Frància, la Corona de Aragó...*, Op. Cit., II, p. 333-337.

⁸⁸FERRER I MALLOL, Maria Teresa. "L'ocupació francesa de la Vall d'Aran...", Op. Cit., p. 30. REGLÀ CAMPISTOL, Joan, *El Valle de Arán hasta la muerte de Jaime II*, Barcelona, 1948, p. 226. Tots els reis de la Corona d'Aragó, de la Casa d'Àustria i tots els Borbons confirmaren els privilegis i un règim especial fins l'època constitucional al s. XIX. Inclús, amb el rei Felip V amb el Decret de Nova Planta (1714) va respectar els privilegis de la Val, però centralitzà les competències a favor dels representants reials. POUJADE Patrice, *Le Val d'Aran entre deux...*, Op. Cit., p. 71 Pocs dies després, Jaume II concedí a l'Aran el privilegi més conegut que s'anomenà la *Querimònia* (23-08-1313).

⁸⁹LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents d'integració de la Vall d'Aran...*, Op. Cit., p. 15-21.

⁹⁰VALLS TABERNER, Ferran. *Transcripció Privilegis i Ordinacions de la Vall d'Aran*, PPU, Barcelona, 1987, p. 46. Archiu Generau d'Aran (A..G. d'Aran), Conselh Generau (CG) nº 1.

privilegi o conjunt de privilegis pels aranesos que els següents monarques van seguir confirmant: en cinc ocasions entre els. XIV i XVI, en tres al s. XVII i dues entre el s. XVIII i XIX.⁹¹

El doctor en història Pere Benito Monclús, va analitzar la tesi de Joan Reglà que continua sent un referent en l'estudi de la història de la Val d'Aran, quan es plantejà com va ser possible que la Val passés de dependre del comtat de Comenge, amb el qual compartien llengua i cultura, a la Corona d'Aragó. Va ser decisió aranesa o imposició? Va buscar la documentació del plet que entre 1295 i 1313 enfrontà Jaume II i Felip el Bell de França per posseir la Val. Aquest llarg procés obligà l'Aran a decidir de quina de les dues Corones volia dependre políticament i territorialment. La conclusió a la que arribà aquest historiador va ser que la decisió aranesa va ser lliure i volguda per tal de sortir del domini que considerava dèspota del comtat de Comenge. El conveni d'empara (1175) del qual no se'n va trobar original ni còpia va esdevenir Tractat d'Emparança (1313). L'Aran esdevindria un bastió central i estratègic per la política expansionista de la Corona d'Aragó.⁹² Pedro Benito, pensa que Joan Reglà va deixar alguns punts foscos en la seva investigació: la datació de l'empara reial i els motius pels quals l'Aran l'havia demanat i en quin context. Del conveni d'empara no hi havia original ni còpia que demostrés que es pactava a canvi de pagar un cens anual de forment per cada casa. En el registre 65 del procés d'Aran, on es copià tota la documentació aportada a les negociacions de Vielha (1312), no es parlava d'empara, domini o protecció reial, deia que per garantir que els aranesos esdevinguessin súbdits i vassalls del rei d'Aragó, havien de tributar cada any un sester de forment per casa. El procurador de Jaume I presentà un quadern escrit amb lletra antiga on hi havia la còpia del conveni lliurat pel clergue de l'església de Santa Maria de Mijaran. Només hi havia transcrita la part del protocol que inclou la invocació dels pactes feudals emprats a la cancelleria aragonesa al s. XII. A l'origen del pacte establert entre el

⁹¹SOLER I SANTALÓ, Juli. *La Vall d'Aran: Guia monogràfica de la comarca*, Barcelona, 1906, Tipografia "L'Avenç", p. 100-101.

⁹²BENITO I MONCLÚS, Pere. "Llibertat, protectorat, sobirania. Els aranesos i la Corona d'Aragó (1104-1283)", p. 11-13, *La reintegració de la Vall d'Aran a Catalunya*, Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, C, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 2015. Segons la tesi de Joan Reglà, al s. X la Val d'Aran estava integrada al comtat de Comenge. Del s. XI fins la meitat del s. XII la situació política és confusa, oscil·là entre els comtats de Comenge i Ribagorça. Segons *Fragmentum historicum* del Cartulari d'Alaó, el comte Guillem Isarn de Ribagorça va morir lluitant contra els aranesos per apoderar-se de la Val, igual que els seus avantpassats, el comte Ramon i el bisbe Ató que l'havien dominat. A la meitat del s. XII, els comtats de Comenge i el Pallars la disputen. Com es pot veure, la possessió de l'Aran, era el motiu de totes aquelles lluites. Abans de l'any 1175, els aranesos reunits al monestir de Barravés, van signar un document pel qual Alfons el Cast, fill de Ramon Berenguer IV i Peronella d'Aragó, prenia la Val sota la seva empara a canvi del lliurament que faria l'Aran al tresor reial d'un cens anual d'un sester de forment per cada casa, mesura que a la Val se li va dir *galin reiau*. Aquest conveni va esdevenir la prova o el testimoni que a Vielha els procuradors del rei d'Aragó (1312) van fer servir per demostrar que la Val pertanyia a la Corona aragonesa i no al rei de França. S'acreditava que per molta llibertat que la Val volgués, ser els seus súbdits els protegiria davant els atacs del comtat de Comenge.

rei i els homes d'Aran, la informació del protocol avala les declaracions fetes per l'Aran al 1312. Es pot deduir que a canvi de l'empara, els aranesos pagarien amb el *galin reiau*. La Val, per les seves necessitats i circumstàncies històriques, podia passar de demanar l'empara al comte del Pallars o al comte de Comenge, tot i que, amb qui realment estava vinculada era amb la Corona d'Aragó. Tot i que aquesta en algunes campanyes pels seus interessos la fes servir de moneda de canvi, la va rescabalar de la resta de comtats i això era el que comptava. L'interès dels reis per mantenir l'Aran dins la Corona i les necessitats de col·laborar en les seves campanyes militars, coincidí amb la voluntat de les elits dirigents de la Val de mantenir-se dins la jurisdicció reial, allunyant-se del domini senyorial que volien imposar els comtes de Comenge, Ribagorça o Pallars.⁹³

Recordem que la dependència va ser política perquè la religiosa depenia del bisbat de Comenge. El rei Alfons el Benigne (1328) va acreditar els usatges i privilegis continguts a la *Querimònia*. Pere III (1358) també els reafirmà, especialment, un que obligava el procurador general de la Val a tenir la Taula de Justícia assegurant la protecció del Santuari de la Mare de Déu de Mijaran.⁹⁴ Per necessitat econòmica, Pere III va cedir l'Aran al comte Hug de Pallars (1385), els homes d'Aran el rebutjaren i per rescabalar-se, recolliren els diners entre els pobles aranesos, 2000 florins que lliuraren al rei i aquest reconegué i agrai l'abnegació dels seus súbdits.⁹⁵ El rei Joan I, fill de Pere III (1387), eximí els aranesos d'algunes franquícies sobre usos, peatge i altres drets de la Generalitat.⁹⁶ Poc després de les Corts de Monzó, va transferir la Val perpètuament al Principat, fins llavors era una entitat que depenia de la Corona d'Aragó, com ho eren la Cerdanya, el Rosselló, Les Illes i València.⁹⁷ En l'interregne de la mort de Martí l'Humà i el Compromís de Casp (1390-1410) la Val va patir tres invasions per part de França. En totes tres els francesos van ser rebutjats, dues d'elles per les tropes catalanes, i l'altra pel comte del Pallars. La Guerra civil (1462-1472) ocasionada per l'enfrontament entre Joan II i els remences i, alhora amb les institucions catalanes, esdevingué en realitat una lluita entre la monarquia i l'oligarquia. Aprofitant aquest context, Lluís XI de França, ajudat per senyors d'Occitània, volia ocupar la Val (1470-1471), però uns militars seguint ordres del príncep Ferran II, els foragitaren des dels ports de Vielha i Benasc.⁹⁸ Tot i signada la

93 BENITO I MONCLÚS, Pere. "Llibertat, protectorat, sobirania...", Op. Cit., p. 14-26.

94 VALLS TABERNER, Ferran. Transcripcions Op. Cit., p. 85. Archiu Generau d'Aran CG nº 2.

95 LAURIÈRE, Jules de. Promenades Archéologiques dans le Val d'Aran, Imprimerie Le Blanc-Hardel, Henry Delesques, successeur, Caen, 1886, p. 7.

96 VALLS TABERNER, Ferran. Transcripcions Op. Cit., p. 122. Archiu Generau d'Aran CG nº 5.

97 Archiu Generau d'Aran CG nº 15.

98 LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents d'integració de la Vall d'Aran...*, Op. Cit., p. 30.

pau entre els reis Joan II i Lluís XI, seguiren els temps convulsos per la Val. Dos anys després, les tropes del comte del Pallars, ajudat pel rei francès, van ser rebutjades per tropes araneses i les del comte de Ribagorça. Ferran II l'any 1491 ocupà la Val, la pacificà i reafirmà els privilegis i gràcies concedides pels seus predecessors. La seva segona esposa, Germana de Foix, des de Montsó lliurà un nou privilegi (1515) relacionat amb el compliment de les ordinacions generals i municipals actualitzades segons el nou govern polític d'Aran.⁹⁹

Durant les guerres de religió a França entre luterans, hugonots i catòlics de l'any 1579 van entrar a l'Aran tres mil hugonots, les tropes espanyoles de Felip II els van fer fora. Pels ports pirinencs, que estaven dominats per bandolers com Capdet i Maxicot els quals disposaven d'homes armats, hi passaren hugonots i immigrants procedents de la Gascunya i Comenge. Degut a aquesta situació i davant d'una possible intervenció, el virrei Manrique de Lara ordenà el governador Miquel Ferrer que fortifiqués *Castèth Leon* (1589), la fortalesa més important del Pirineu, amb millor artilleria i arcabussos.¹⁰⁰ Després de gairebé cent anys de pau política, durant els anys 1597-1598 es produïren dues invasions més que van ser aturades pels aranesos i tropes catalanes. L'any 1613 Felip III va satisfer els anhels dels aranesos amb la concessió d'un altre privilegi important. Es tractava de la facultat, d'una banda, d'exportar a França en temps de pau o de guerra, les llanes del país i altres productes i gèneres i d'altra banda, podien importar de França i sense pagar drets, diferents mercaderies com blats, vins, cuiros, roba pel seu ús personal, peix salat i tabac al detall per tal de comerciar amb l'Aragó i Catalunya.¹⁰¹ El Rei Felip III, mitjançant una Reial Cèdula de 8 de maig de 1613, envià a l'Aran el Dr. Joan Francisco de Gracia i de Tolba, assessor del comtat de Ribagorça, en qualitat de visitador reial. L'objectiu era obtenir la informació de com funcionava la Val en tots els aspectes polítics, administratius, judicials i socials. Francisco de Gracia, que va ser rebut amb reticència per les autoritats araneses, celebrà reunions, i assemblees amb el Conselh Generau, el *sindic* general, els *conselhèrs*, els càrrecs representants del rei, els municipals i els de l'àmbit jurídic. La implicació aranesa va ser molt important, per la Val era important poder continuar amb el bon nivell d'autonomia que gaudien en les seves institucions. Amb les dades que va recollir elaborà la *Relación al Rey Don Felipe III*.

⁹⁹ Archiu Generau d'Aran CG nº 6.

¹⁰⁰ LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents d'integració de la Vall d'Aran...*, Op. Cit., p. 37.

¹⁰¹ LAURIÈRE, Jules de. *Promenades Archéologiques...*, Op. Cit., p. 13-14.

*Nuestro Señor.*¹⁰² Tractaré amb més detall el seu contingut en un altre apartat dedicat a aquest document.

La Guerra dels Segadors (1640-1652) va tenir una gran repercussió a la Val. Va ser motivada per la determinació catalana de dependre del rei francès, Lluís XIII. En aquestes circumstàncies, el governador i cap militar de la Val, Pere de Montcada, d'acord amb el Conselh Generau, s'enfrontà a les primeres temptatives franceses d'entrar a la Val. Al 1643 la Generalitat obligà aquest governador a retre obediència a Lluís XIII, la qual cosa comportà més animadversió a l'Aran contra els seus tradicionals invasors. Aquest mateix any, el següent governador el capità Toralla, fent-se ressò de la voluntat de la Val de no dependre de França, desobeí aquella ordre. Va ser llavors quan el virrei Mariscal de la Mothe va encarregar al governador general de Catalunya, Josep Margarit, que anés a la Val amb un exèrcit de sis-cents soldats catalans i francesos a posar ordre a la Val amb l'objectiu que els aranesos i les seves institucions retornessin l'obediència a la Generalitat. Davant aquesta situació, el capità Toralla lliurà el càrrec de governador de la Val i Castell-llleó al capità Martí de Azlor, governador del Castell de Monzó. Aquest militar, provinent de l'Aragó, dirigia un exèrcit de Felip IV, el qual estava format per soldats catalans, aragonesos, valons italians i cent voluntaris aranesos. La Val no volia dependre de França i per això obeïa al rei d'Espanya. L'exèrcit de Josep Margarit derrotà les tropes de Felip IV, assetjant i incendiant diverses viles araneses, Vielha entre d'altres, i n'ocuparen unes quantes més. Com a botí va recollir trenta mil escuts, fent trenta presoners i provocant al voltant de quatre-cents baixes. La repressió imposada als aranesos va ser molt dur. Poc després, els soldats castellans i aragonesos van capitular a Castell-llleó per cinc-cents monedes d'or i marxaren cap a Benasc.¹⁰³ Aprofitant aquest moment de pau, Pere de Marca, Bisbe de Tolosa, que era virrei de Catalunya, entrà a la Val amb un exèrcit de tres mil homes i reforçà guarnicions a Salardú. Aquest mateix any Castell-llleó tornava a dependre del rei d'Espanya i se'l reforçà amb artilleria, tropes i avituallament. Alhora van cremar el castell de Les, propietat del baró, el qual feia costat als francesos. L'any 1652 Barcelona capitulà i Felip IV nomenà governador de la Val el capità de Cavalleria Rafael Subirà, el qual va jurar els privilegis, lleis i llibertats que gaudien a l'Aran. Es reconstruí Castell-llleó (1658), sobretot pel que feia a la destrossa de les muralles a conseqüència

¹⁰²GRACIA, Juan Francisco de. *Relación al Rey don Felipe III Nuestro Señor*. Del Nombre, Planta, Fertilidad, Poblaciones, Castillos, Iglesias y Personas del Valle de Aran, de los Reyes que le han poseído, sus conquistas, Costumbres, Leyes y gobierno. Huesca, Pedro Caberté, 1613.

¹⁰³LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents d'integració de la Vall d'Aran...*, Op. Cit., p. 39-40.

d'aquesta guerra. Amb el Tractat dels Pirineus (1659), Rosselló i gran part de la Cerdanya passaren a formar part de França, però la Val no entrà en aquesta negociació. Els historiadors francesos mai li han perdonat al discutit bisbe Pere de Marca, tot i la seva participació en la guerra, l'oblit d'incloure la Val en aquesta negociació, quan *geogràficament és un país francès, ja que comprèn l'alta conca del Garona*.¹⁰⁴

El darrer rei de la Casa d'Àustria, Carles II, va garantir els privilegis, ordinacions i declaracions atorgades amb anterioritat a la Val d'Aran. Aquest rei no va tenir fills i va morir deixant com a successor seu Felip de Borbó, net del rei Lluís XIV de França. Felip V va ser nomenat l'any 1701 i va esdevenir Felip V de Castella i IV d'Aragó. A l'inici del seu mandat, Felip V no va tenir problemes amb els aranesos. Tanmateix la situació política entre les potències europees es complicà. Leopold I, emperador del Sacre Imperi Romanogermànic i arxiduc d'Àustria, va reivindicar els drets de la seva nissaga a les corones hispàniques. Amb la confrontació entre aquesta casa reial i la corona francesa, esdevingué la Guerra de Successió (1701-1715). Felip V nomenà governador de l'Aran (1706) el baró de Les, José Alberto Cao de Benós, recordem que aquesta baronia no era ben vista a l'Aran. Els barons anteriorment, ja havien exercit el càrrec de governadors durant uns cinquanta anys, trencant la norma de la durada que era de tres anys.¹⁰⁵ Esclatada la guerra, igual que ho van fer els catalans i súbdits de la Corona d'Aragó, la Val prengué partit per l'arxiduc d'Àustria, el qual esdevindria Carles III. En aquestes circumstàncies, tot i en temps de guerra, els habitants de la Val van gaudir de traficar lliurement amb els seus veïns francesos de l'altre costat de la frontera segons els tractats *de Lies i Patzeries*, atorgats pels senyors feudals del migdia francès des d'edat mitjana. En veure l'opció escollida per la Val, el baró partidari de Felip V, fugí, fou empresonat al comtat de Ribagorça pels partidaris del pretendent austríac i l'afusellaren després. Els

¹⁰⁴SOLER I SANTALÓ, Juli. *La Vall d'Aran*, (Alts Pirineus catalans), Guia monogràfica de la comarca, Barcelona, l'Avenç, 1906, Facsímil, Tremp, Garsineu, 1998, p.72. De LAURIÈRE, Op. Cit., p. 6-9. LLADONOSA, Josep, Op. Cit., p. 40-42. "Tal vegada hauria estat una altra la solució si hagués viscut el cardenal Richelieu, més perspicaç i amb la pruija d'assolir el somni dels reis de França d'eixamplar els seus dominis a tota la llargària de la carena pirinenca".

¹⁰⁵MERCADER I RIBA, Joan. *Felip V i Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, 1968, p. 279-280. Des de l'any 1711 exercia la jurisdicció civil, criminal i política el baró de Les, del qual els aranesos sempre es queixaven per la seva arbitrarietat. La Val envià una representació per parlar amb Felip V per queixar-se del baró, amb l'objectiu de formar part del corregiment de Pallars o de Talam que depenia de Lleida. Argumentaren que repetides vegades havien anat a buscar justícia al sotsveguer del Pallars i de la Conca de Tremp. La Reial Audiència de Barcelona es mostrà contrària per raons geogràfiques, la interposició d'un desert inhòspit de quasi tres llegües entre ambdues comarques, el tancament del Port de la Bonaigua a l'hivern, intentar establir una comunicació regular entre Vielha i Talam, a demés de raons internacionals i interior. Únicament quedaria la fortalesa de Castell-lléó per tallar l'entrada a la Val de l'enemic procedent de la província francesa de Gascunya. Per això calia mantenir una guarnició potent del tot lligada a l'autoritat al governador civil d'aquesta comarca aranesa. Esdevindria un problema d'ordre polític que aquest governador entrés en desacord amb el corregidor de Talam, la qual cosa perjudicaria el Regne d'Espanya pel valor estratègic que suposava la Val d'Aran. Aquestes eren les raons que els oïdors de l'Audiència de Barcelona donaren als pobladors de l'Aran, davant les seves súplices perquè els deslliuressin de la tirania del baró de Les. El plet durà tres anys i enllaçà amb la invasió francesa de 1719, conflicte que de nou evidencià la situació estratègica de la Val del riu Garona.

aranesos lluitaren en aquesta guerra contra l'exèrcit borbònic en defensa de Castell-Ileó i contra la intenció francesa organitzada pel duc d'Orleans (1707) d'envair la Val i obrir camí cap a Lleida, ciutat que ja era de Felip V. La lluita pel domini militar de la Ribagorça es centrà a Benasc, al peu de la Maladeta. Carles d'Àustria ordenà a ajudar els assetjats amb tropes i gent de l'Aran.¹⁰⁶ En aquest setge la capacitat de lluita aranesa es posà a prova i també al port de la Picada i al Portilló (Bossòst). Destacaren els capitans Josep Portolà, Francesc Puig del Poal, Ramon Moga, Josep Puig i Jaume Mora, entre d'altres. Finalment, el marquès d'Arpajon, general de Lluís XIV, ocupà la Val (1711), s'apoderà de Castell-Ileó i es llançà contra les guarnicions de Salardú.¹⁰⁷ Felip V retornà el govern a la Val al baró Gaspar de Les (1712), com a mostra de reconeixement al seu pare, al qual considerava l'heroic baró afusellat.¹⁰⁸ Segons l'historiador Joan Mercader, la Val el rebé amb molt disgust, temien el seu caràcter venjatiu, i no els faltava la raó, perquè cometria una allau de malifetes contra els que havien donat suport a l'arxiduc d'Àustria.¹⁰⁹ Molts fugiren, fins que arribà la clemència reial uns anys després.

La guerra acabà l'any 1713 amb el Tractat d'Utrecht i el 1714 del Tractat de Rastatt, segons els quals, es reconeixia Felip V rei d'Espanya, si bé renunciant al tro francès. El Sacre Imperi Romanogermànic s'annexionà gran part dels antics dominis espanyols a Itàlia i els Països Baixos. El Rei Felip V amb el Decret de Nova Planta (1701-1716) no va suprimir els furs d'Aran, tot i que va reduir la seva autonomia de govern. No va entrar tampoc en la divisió de Catalunya en corregiments.¹¹⁰ restava al marge, com un districte especial, amb el comandament del governador de Castell-Ileó i, curiosament,

¹⁰⁶ SOLER SANTALÓ, Juli. La Vall d'Aran: Guia monogràfica..., Op. Cit., Barcelona, 195, pàg. 73.

¹⁰⁷ MERCADER I RIBA, Joan. "El Valle de Arán, la Nueva Planta y la invasión anglo-francesa de 1719". Comunicació al Primer Congreso Internacional del Pirineo del Instituto de Estudios Pirenaicos, de San Sebastián, 1950 y de Zaragoza, 1952, p. 6 edicions 62, Barcelona, p. 399. La caiguda de Girona l'any 1711 per part de tropes borbòniques va ser deguda a l'exèrcit extraordinari del duc de Noailles, enviat per Lluís XIV per a coadjuvar als preparatius d'invasió de Catalunya per Felip V a partir de la línia del Segre. En aquell moment foren ocupats pel marquès d'Arpajon el Pallars i la Vall d'Aran, que quedaven ja a la rereguarda.

¹⁰⁸ LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents d'integració de la Vall d'Aran...*, Op. Cit., p.45.

¹⁰⁹ LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents d'integració de la Vall d'Aran...*, Op. Cit., cita MERCADER I RIBA, Joan, El Valle de Aran, la Nueva Planta..., p. 45.

¹¹⁰ PIO DE SABOYA MOURA, CORTE REAL Y MONCADA Francisco. Edicto que explica la divisió y confines de los doze Corregimientos del principado de Cataluña y Distrito del Valle de Arán, Barcelona: Por JOSEPH TEXIDÓ, Impresor del Rey Nuestro Señor, p. 12. "A más de los referidos doze Corregimientos, y partidos en los quales se ha dividido el presente Principado, ay un Distrito, que es parte, y porción del mismo principado, nombrado el Valle de Arán, el qual por ser al pendiente, y vertiente de los Montes Pirineos, que mira a Francia; Ha tenido por bien Su Majestad resolver, y mandar, con Real Orden de fecha de treze de Março de mil setecientos diez y siete, que se mantuviese como Partido particular, sin agregarse a Corregimiento alguno, y que su Gobierno corriese a cargo de Gobernador de la Plaza de Castel-Leo, , con un Juez Ordinario del Valle (...)"

va corroborar els aranesos en els seus usos, costums i privilegis.¹¹¹ Va mantenir el nomenament reial de Jutge de la Val, tal com regia a les Ordinacions en la persona de que fins aquest moment era el jutge ordinari.¹¹² Tot i la pau signada, la política d'enfrontament entre Espanya i França i Anglaterra va seguir. Es volia pressionar Felip V perquè obeís el contingut dels tractats d'Utrecht-Rastatt, al final acabà en una guerra i invasió a diferents parts del Pirineu. Posteriorment a la conquesta de Barcelona (1714), el mariscal de Berwick decidí que el mariscal Bonàs anés a ocupar l'Aran amb el seu exèrcit (1719).¹¹³ M. De Conches, oficial dels enginyers de Felip V, en una memòria explicava l'estratègia que calia seguir per part de França, i com veia la situació dels exèrcits espanyols a les fronteres en aquest conflicte. Entre altres coses confirmava: *En temps de guerre, la vallée d'Aran prend une importance capitale. Ocupar Castell-Ileó era essencial per les tropes franceses: Castelléon en nos mains, nous possédons la clef de l'Espagne.* Els era imprescindible assegurar la lliure circulació de les tropes i ocupar tots els ports i passatges.¹¹⁴ El baró de Les, governador a l'Aran, per primera vegada, es posicionà al costat dels aranesos, i després del setge que van patir, el baró es rendí i fou empresonat a França amb altres aranesos. L'ocupació durà tres anys, fou molt dura, ja que es van decretar uns elevats impostos als aranesos i se'ls va requisar cereals i fruits de les collites. L'11 de juny de 1719 a les sis del matí *Castèth Leon* es va rendir i capitulà; el comandant, un coronel espanyol, Pedro de Sevailles, el baró de Les, governador del castell, i la guarnició passaren a ser presoners de guerra amb quatre capitans, vuit lloctinents, cent quaranta soldats.¹¹⁵ Després de la rendició, Dumains, el general de la brigada d'enginyers del rei, plantejà de reparar el castell pels forats produïts pels obusos que l'havien malmès. Amb aquest objectiu, el mariscal Bonàs hi havia deixat el batalló de Flandes i dues companyies més de milícies de Comenge. Al mariscal Bonàs per l'actitud obedient dels aranesos, després de la rendició, li semblava que els pobles d'Aran estaven contents. Per

¹¹¹ MERCADER I RIBA, Joan. Felip V... Op. Cit., p. 54-77. L'organització especial existent per a la Val d'Aran no havia variat amb el decret de la Nova Planta. En la nova delimitació de corregiments la Val quedava exclosa del règim comú. La Reial Audiència de Barcelona, després d'intervenir en una disputa entre el governador de Castell-Ileó i el Consell Generau, va donar una normativa per la nova situació. Per a la Val es reservà una administració privativa. De fet, El Edicto del Capità General de Catalunya es nomenava: División y confines de los Doce Corregimientos de Cataluña y el Valle de Arán (2-01-1719).

¹¹² MERCADER I RIBA, Joan. Felip V..., Op. Cit., p. 138. El 25-12-1714 es lliurà el títol de sotsdelegat de la Superintendència a Mateu Arxo i Benós (Castell-Ileó i la Val d'Aran).

¹¹³ LASSUS, Baron de. Guerre de la Quadruple Alliance, sous la Régence du Duc d'Orléans 1719-1720, Volum 2, p. 15. Le Duc de Berwick ne pouvait choisir un chef plus habile et plus brave qu'Antoine de Pardaillan de Gondrin, marquis de Bonas. Il importait de s'assurer discrètement des véritables dispositions des Aranais. Se lèveraient-ils en masse contre l'invasion française, ou laisseraient-ils le champ libre aux opérations militaires des deux partis sans i prendre part?

¹¹⁴ LASSUS, Baron de. Op. Cit., p. 16-18. La prise de Castelléon produirait un grand effet moral, et donnerait toute sécurité contre les tentatives des Espagnols sur nos frontières.

¹¹⁵ LASSUS, Baron de. Guerre de la Quadruple Alliance..., Op. Cit, p. 48-49.

aquest motiu, es va comprometre a mantenir les seves llibertats i privilegis, oferint-los armes per lluitar al seu costat.¹¹⁶

A començament de 1720 Espanya s'incorporaria a la Quàdruple aliança de potències del Tractat d'Utrecht, i es signaria una Convenció d'Armistici entre les diferents parts involucrades en la lluita. La pau es ratificaria a Cambrai. Es repatriaren el baró i altres presoners, el rei tornà el govern de l'Aran al baró i li atorgà en concepte del seu càrrec militar una pensió econòmica substancial de 18000 rals de bilió sobre les rendes que el rei rebia del Principat.¹¹⁷ Finalment, la Val seguí sense formar part de cap corregiment i sota l'autoritat del governador i el jutge.¹¹⁸ En canvi, a la pràctica el govern de la Val va perdre autonomia i poder polític tot i mantenir la seva estructura. El centralisme borbònic hi era present. Tot i així, Felip V, l'any 1728 per tal de mitigar la pobresa del país, permeté als aranesos l'extracció de la llana cap a França i el pas dels ramats d'un cantó a l'altre del Pirineu. En una Reial Cèdula¹¹⁹ els concedí la celebració de dues fires a l'any, un mercat per setmana i l'abaratiment de l'extracció de la llana i sal de Gerri i Morrerres a França. L'any 1735 els va concedir l'exempció de l'ús de paper segellat o timbrat en aquells documents que estava imposat per la llei, dret aquest que va ser respectat que durà molt de temps. Anys després el seu fill, el rei Ferran VI, per Reial Cèdula (1755), justificà que l'Aran continués gaudint d'uns privilegis des de l'edat mitjana.¹²⁰ Les seves raons van ser que calia garantir la seva vinculació a Espanya pel seu valor estratègic degut a la seva localització, la qual alhora la feia vulnerable. Amb el seu germà, el rei Carles III, els barons de Les ja no tornaren a ser governadors a l'Aran. Amb aquest mateix rei, l'any 1774 en una Relació dels governs militars amb corregiment, es

¹¹⁶RIERA SOCASAU, Joan Carles, POJADA, Patrice i HERNÁNDEZ CARDONA, Francesc Xavier. *Era guerra de successió e era Val d'Aran*, Arts Gràfiques dera Diputacion de Lheida, Conselh Generau d'Aran, p. 49-51. "S'arribà a especular damb era possibilitat, pr'amor des facilitats qu'aufriren es aranesi as envadidors, qu'Aran siguesse includida ena geografia política der Estat francès, e s'estudièren e s'analisèren diuerses opcions d'escambi damb eth Reiaume d'Espanha".

¹¹⁷MERCADER I RIBA, Joan. *El segle XVIII. Els capitans generals* (1957), Història de la Cultura, p. 81-99. "El Valle de Arán, la Nueva Planta...", Op. Cit., p. 26.

¹¹⁸MERCADER I RIBA, Joan. *Felip V...*, Op. Cit, p. 280. Acabada la guerra al 1721, Felip V va fer cas omís de la voluntat aranesa que en el moment més greu de la invasió estrangera l'havia abandonat, renovà la designació del baró de Les com a governador de Castell-Ileó i d'Aran, adjuntant-li un assessor governatiu, que seria completament estranger a l'Aran i seria jutge de pau. Aquesta comarca seguiria sent un districte marginal al sistema corregimental de Catalunya..

¹¹⁹Archiu dera Val, C.G. nº 114. Document de Ferran VI de 12 d'octubre de 1735, signat a l'Escorial, Còpia de la Reial Audiència de Barcelona.

¹²⁰A.G. d'Aran CG nº 129 (1756). *Real Zédula del Rey Dn. Fernando el Sexto de la confirmación de Privilegios y Ordenanzas del Valle (folio 40) Aran, hecha en el año 1756, signada de (...)*. "Y haviendo publicado en el referido mi Consejo, para que tenga el más exacto cumplimiento, he tenido por bien dar la presente, por la qual mando al Intendente del Principado de Catalunya, que al presente es, a los que en adelante fueren, y a todos los demás Ministros, y Personas que cuydan de la recaudación, beneficio, y cobrança de todas mis Rentas Reales, observen, y hagan observar las Gracias, que concedo al dicho Valle de Arán, así en las dos Ferias en cada año, como en el día de Mercado, en cada semana (...)"

comprova com al Principat el caràcter militar s'afermà legalment, i en concret a la Val d'Aran.¹²¹

2.- LA SINGULARITAT DE LA VAL D'ARAN

2.1.- La situació de la Val. El fet fronterer

La Val d'Aran està situada a la part central del Pirineu, gairebé a la mateixa distància de l'Atlàntic que de la Mediterrània. Al centre de la línia pirinenca que uneix l'oceà i la mar, hi ha una fractura que la separa en dues parts, un immens circ lliga les dues meitats: la Val d'Aran n'ocupa el fons.¹²² És la comarca més nord-occidental de Catalunya i l'única vall del Pirineu català atlàntica. En localitzar-se en la zona axial pirinenca, la comarca té una part important del territori (30%) per damunt dels 2.000 m; la cota més baixa de la Val es troba a Pont de Rei, 600 m. Vielha està situada a 964 metres, i el punt més elevat és el Besiberri amb 3.014 m. La superfície per sota dels 1.000 m, només representa el 5,4%. La Vall del Garona fins a Les Bordes segueix una orientació E-W, que canvia posteriorment per l'orientació S-N; això fa que la Val quedi tancada a la part alta i que condicioni el seu clima. Els desnivells del terreny són molt importants. La seva morfologia dóna unes característiques peculiars, establint uns fons de valls planers, unes parets amb molt de pendent, i per sobre, uns replans força amplis com el Pla de Beret, Vilamòs, Arres, entre d'altres. Damunt d'aquestes zones es troben les agulles i arestes sense vegetació.¹²³ Té una extensió de 633,60 km quadrats que suposa un 1.9% del territori català.¹²⁴ És més gran que el Principat d'Andorra que té 468 km quadrats. Té tres parts diferenciades: l'Alt Aran amb el 40% del territori, Mijaran amb el 35% i el Baish Aran amb el 25%. La major part del territori està ocupada per zones boscoses i unes muntanyes de més de 2000 m d'alçada. La seva orientació est-oest determinarà els aspectes físics i socials. Els seus límits són: al nord, França, al sud, l'Aragó i l'Alta Ribagorça, a l'est el Pallars Sobirà i a l'oest, l'Aragó i de nou, França. Al vessant sud, hi ha una barrera de muntanyes i un port que sobretot a l'hivern dificulten l'accés a terres

¹²¹AHN. Consejos. Gracia y Justicia (Aragón). Llig. Número 17987. Relación de los gobiernos militares que tienen unido Corregimiento en la Corona de Aragón y de los corregimientos dados a militares, 9 març 1774.

¹²²COMÈT, Rémy. *L'enclave espagnole du Val d'Aran*. Son passé-Ses anciens privilèges. Coutumes et relations pastorales dans les Pyrénées centrales, L'Adret, Toulouse, 1929, p.7.

¹²³MAJORAL I MOLINÉ, Roser, LÓPEZ I PALOMEQUE, FRANCESC. *Anàlisi de l'agricultura a la Vall d'Aran*, Generalitat de Catalunya, Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, Barcelona, 1983, p. 32

¹²⁴IDESCAT. *Institut d'Estadística de Catalunya*, Generalitat de Catalunya. La comarca amb una superfície més assemblada és la Conca de Barberà amb 650 km quadrats. Les comarques més properes, el Pallars Sobirà 1.337,9 km quadrats i l'Alta Ribagorça 426,9 km quadrats. De comarques de muntanya, la Cerdanya 546,69 km quadrats i l'Alt Urgell 579,7 km quadrats.

catalanes. L'alçada de les muntanyes i el seu clima atlàntic, més cap a l'est que a l'oest, afavoreix a l'hivern uns nivells de neu considerables. La Val comunica fàcilment amb França seguint el curs del riu Garona. El *camín reiau* també segueix el Garona. No va ser fins al s. XX (1948) que es construí el Túnel de Vielha, facilitant la connexió per carretera amb l'Alta Ribagorça. Igualment li passa al vessant est, hi ha una zona de muntanyes i el port de la Bonaigua que actua de confí d'ambdós costats dels Pirineus. Entre els anys 1919 i 1921 es construí una carretera, que obrí el camí cap el Pallars Sobirà, a l'hivern però, la neu i el perill d'allaus sovint, encara avui, impedeixen que sigui transitible. En canvi, cap al nord, vers França, les muntanyes són més baixes, el terreny és més planer i més ample.

Es pot dir que la Val pel seu medi físic, es converteix en una frontera natural amb Catalunya i Espanya. Mentre que, en direcció a França no hi ha cap impediment natural per entrar-hi, com no fos, a nivell polític i fins l'any 1993, la duana a la frontera de Pont de Rei, després ni això.¹²⁵ Tot i així, per la necessitat que hi havia de comerciar amb els pobles veïns de les dues vessants, l'Aran no va patir cap aïllament, va superar les dificultats de comunicació, fent valer la seva situació fronterera i controlant els camins i els passos dels dos ports. El comerç a l'hivern era més propici cap a França. Però, també s'anava a les fires ramaderes de Vilaller, Pont de Suert i Esterri. Els cavalls i sobretot les mules eren el mitjà de transport de les mercaderies. Fins i tot a l'hivern pel port de Vielha hi havia molta circulació de persones, bestiar i mercaderies. Ni les fronteres orogràfiques ni les fronteres polítiques van posar fre als continuats intercanvis comercials pels camins de ferradura nord-sud i sud-nord entre les valls dels dos costats dels Pirineus, igualment com passava en sentit est-oest i oest est. Uns passatges eren més transitats que d'altres en

¹²⁵POUJADE Patrice. *Le Val d'Aran entre deux Monarchies au XVII siècle (1598-1720)*, Une Vallée Pyrénéenne dans un siècle de crises, Vol. I, Tome I, Université Toulouse-Le Mirail, UFR d'Histoire, 1996, p. 3-6. « Le Val d'Aran présente une situation géopolitique exceptionnelle, C'est le seul territoire des anciens royaumes de Catalogne-Aragon et d'Espagne qui se trouve sur le versant nord des Pyrénées, c'est-à-dire tourné vers la France (...) Le Val un pays « entre » un pays entre France et Espagne, entre Catalogne et Gascogne, entre Catalogne e Aragon".

funció de la viabilitat, la distància o la finalitat.¹²⁶ Segons si els passos per travessar els ports estaven dins o fora el seu territori, es cobraven o es pagaven impostos. De fet, en fixar les condicions per assistir a les fires de bestiar, els *terçons* demanaven als ajuntaments d'aquelles viles, gaudir de port franc, és a dir no pagar els drets de pas per anar a aquests esdeveniments concrets.¹²⁷ Per la comunicació amb Catalunya i l'Aragó, el port de Vielha era molt important, per això, a la vessant sud s'hi va construir un hospital per allotjar les persones viatgeres. Amb el mateix objectiu, al port de la Bonaigua, que també era molt transitat, hi havia un refugi. Vielha, Salardú i Tredós, pel dret de peatge, treien un rendiment econòmic del lloguer d'aquests ports, així, oferien un servei que garantia un camí més obert i fàcil pel pas de la ramaderia i la circulació de queviures.

A la Val hi neixen tres rius: el Garona. (*Plan de Beret*), el Noguera Pallaresa (*Plan de Beret*), el Noguera Ribagorçana (entorn del túnel de Vielha, a la capçalera de la Vall de Barravés), tots dos d'orientació nord-sud van a desaiguar al riu Segre. El riu Garona és l'eix que articula la comarca i obre un camí natural que entra amb força cap a Occitània, França, i desemboca a l'Atlàntic.¹²⁸ Neix a la zona lacustre de Saboredó, és el col·lector principal de la xarxa hidrogràfica de la comarca. Els seus afluents pel marge dret són els rius: Malo, Unyòla, Varradòs i Toran, i pel marge esquerre: Aiguamoix, Valarties, Nere i Joeu. Les seves zones lacustres fan possible que a les capçaleres dels rius hi hagi molts llacs: 35 al Garona, 42 a l'Aiguamoix, 24 al Valarties, 10 a l'Unyòla i 11 al Joeu; a demés

¹²⁶ SANLLEHY I SABÍ, Maria Àngels. *Comunitats, veïns i arrendaments a la Val d'Aran (s. XVII-XVIII)*. Dels usos comunals a la dependència econòmica, Vol. 2, El marc econòmic, Garsineu Edicions, Tremp, 2007, p. 285-287. Els ports i passos que constituïen les vies fonamentals de comunicació de la Val d'Aran amb els territoris veïns eren: cap a terres catalanes: vers la Noguera Pallaresa, la collada de Beret (1860 m) que porta a la part alta de les Valls d'Àneu (Alòs i Isil); el port de la Bonaigua o de Pallars (2.072 m) que comunica també amb les Valls d'Àneu (Son i València d'Àneu) i el port de la Ratera (2.540 m) cap a la ball d'Espot, també territori d'Àneu. Vers la conca de la Noguera Ribagorçana, el port de Caldes o de Colomers (2.500 m) que comunica amb la vall de Boí que porta a la val de Barravés, partint de la ribera del riu Nere. El port de Rius (2.280 m) era el port transitat pels habitants de la part alta de la Val. El port de Vielha (2.435 m). En direcció a l'Aragó a la conca del riu Esera, el port de la Picada (2.462 m) que comunica Era Artiga de Lin (ribera del riu Joeu) amb la vall de Benasc. Cap a territori francès: direcció a la vall de Luishon, el port de la Monjòia (2.150 m), el port de l'Escaleta (2.410 m) i el port del Portilhon (1.310 m). El pas de Pont de Rei (560 m) cap a Comenge i conca de la Garona. El port dera Potèrta (1.760 m) cap a Melles (departament de l'Alta Garona). Amb direcció a l'Ariège hi ha cinc punts bàsics: el Portilhon d'Albi (2.240 m) cap a Sentein, el port d'Orla (2.630 m) que porta a Bonac i Caslihon i el port de Coma-Gireta (2.635 m) vers Les Bordes-sus-Les.

¹²⁷ AGA190-71-T1-3029. *Llibre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran*. El Conselh Generau demanà als *terçons* que decidissin a quina fira volien anar a la de Vilaller, a Pont de Suert o a Esterrí i que proposessin la persona per fer la concòrdia amb aquestes viles per negociar les condicions (18-02-1800). L'ajuntament de la vila d'Esterrí va comunicar al Conselh que: "Ofrece libres de Derechos de Puerto y Lesda. Intercederemos con los interesados del Derecho del Puerto se les dé franco en dicha feria" (28-02-1800). El *terçon* d'Arties i Garòs va demanar "el derecho de puerto franco" (2-03-1800), la resta de *terçons* també ho van demanar. Finalment, el Conselh li va respondre que hi anirien els *terçons* de Pujòla, Arties i Garòs i Bossòst. El diputat que va anar a firmar i concordar amb aquell ajuntament va ser: Francisco Aner d'Esteve.

¹²⁸ REGLÀ CAMPSTOL, Joan. *Francia, la Corona de Aragón y la frontera pirenaica. La lucha por el Valle de Arán (siglos XIII-XIV)*, 1213-1313, Madrid, CSIC, 1951, p.10-13. El curs del Garona per Aran és de 46 km. Rep les aigües dels barrancs Araires (Port de la Bonaigua), Gausac (Gausac), Baresta (Bossòst), Margalida (Bossòst) i Bausen (Bausen) i els rius: Malo (Beret), Inyòla (Salardú), Barradòs (Arròs), Toran (Canejan), Aiguamòg (Llac Colomèrs), Valarties (Arties) i Joeu (Vielha) i Joeu (Les Bòrdes). El Garona, mitjançant el Joeu, s'alimenta sobretot dels gels i neu de la muntanya anomenada Maladeta. La població es concentra especialment al voltant del Garona i alguns pobles més elevats a prop dels seus afluents.

d'aquests, a la comarca n'hi ha al voltant de 200. Pel que fa a la vegetació, a la vall del Garona i alguns dels seus afluents es troben els arbres de ribera i el roure.¹²⁹ Dels 900-1.000 metres fins als 2.000, es localitzen primer el pi roig i el faig, després els avets. Al nivell més superior, el pi negre, i a partir d'aquí, hi trobem les pastures. Als 2.700-2.800 metres, apareixen les arestes i agulles de rocam.¹³⁰ Les relacions econòmiques, socials i culturals amb el sud de França s'han vist potenciades per la fàcil comunicació a través de la conca del Garona i les possibilitats que ofería el riu com a mitjà de transport de la llenya tallada als boscos. Cal destacar que a banda i banda del Garona i de la Val central, hi trobem petites valls, anomenades riberes, regades amb afluents provinents dels blocs compactes de muntanyes i que desaigüen al Garona. En concret, podem dir que l'Aran mostra l'esquena a Catalunya, mentre que a França la mira de cara. Gràcies a la seva situació estratègica i fronterera, entre dos Estats, va ser cobejada tant per Espanya i com per França. Per la seva geografia està unida a França i per la política unida a Espanya, en aquest darrer sentit, veurem com en molts moments de la història, en contra de la voluntat aranesa, l'Aran va ser envaïda i ocupada per França.

2.2.- El fet religiós

Com va ser que la Val depengués d'una diòcesi francesa, Saint Bertrand de Comenge? La circumscripció de Comenge va traspasar els seus límits cap a regions que no havien pertangut mai al domini dels comtes de Comenge. Així va passar amb la Val d'Aran. Lugdunum capital de les Convènes lentament va fer penetrar la influència, la civilització romana i la nova religió que semblava existia a Saint Just de Valcabrère, el 5 de juliol de 347 per un monument epigràfic que es va trobar. A partir del la llibertat de culte cristià. L'Església adoptà l'organització i les divisions administratives romanes. Segurament, Lugdunum va esdevenir una seu episcopal. A finals del s. IV un document oficial, la "*Noticia provinciarum et civitatum*" mencionava la Novempopulanie com un dels dotze bisbats. En una carta Sidoine Apollinaire (475) cita Comenge, entre les seues episcopals del Midi de la Gaule. A l'Aran i altres valls de l'alt Comenge arribà la influència de la capital de les Convènes, no podien quedar indiferents als veïns del nou bisbat, i el cristianisme s'estengué per les muntanyes. L'any 1076, el bisbe Bertrand, va

¹²⁹LIESA RIVEROLA, Celso. El Valle de Arán. Comarca Piloto, Editorial Bayer Hnos. y Cía. p.67. En aquesta zona inferior, es cultivava el blat (horment), ordi (uerdi), fajol (morisco), blat de moro (milhòc), pèsols (cedes), lleties (dentilhes), patates (trues), bledes (beletes), remolatxa (bletarava), altres verdures i farratges pels animals.

¹³⁰MAJORAL I MOLINÉ, Roser, LÓPEZ I PALOMEQUE, FRANCESC. *Anàlisi de l'agricultura a la Vall...*, Op. Cit., p. 39-40.

refer Lugdunum i establí allí la seva seu episcopal; una vegada mort, la ciutat va agafar el seu nom i es passà a dir: Saint Bertrand de Comenge. És de suposar que la Val durant aquest període es lligués en l'aspecte religiós amb la diòcesi de Comenge. Els capellans de la Val eren proposats per la comunitat per a l'acceptació del bisbe de Comenge, la reunió dels caps de família que assistien a l'elecció estava presidida pel bayle i l'arxipreste. La diòcesi comprenia vint arxiprestats, divuit a França i dos a la Val d'Aran: Les i Gessa. Aquests dos arxiprestats tenien un 3,6% de la població de la diòcesi, proveint ells sols el 20,9% de sacerdots.¹³¹ L'autoritat del bisbe de Comenge no va suposar cap autoritat sobre el clergat i els fidels de l'Aran. Els capellans anaven al seu aire, oblidant el seu caràcter i la seva funció. Poc instruïts, bastant pobres, no tenien cura dels deures que comportava aquesta autoritat i se'ls respectava poc als pobles. Alguns bisbes van intentar que reaccionessin, llavors van adoptar una actitud de violenta oposició i la situació no va canviar.¹³² *La Querimònia* (1313) va acordar que els aranesos, clergues o laics, no podien ser jutjats fora de la Val. Davant aquestes mesures, el bisbe va nomenar (1325) un representant permanent a la Val, l'oficial, era el seu substitut i exercia totes les seves prerrogatives en absència seva. Jaume II va fulminar la seva autoritat, tot i que aquest càrrec va subsistir, els aranesos tampoc el van acceptar.¹³³

A la Val d'Aran era difícil separar la comunitat laica de l'eclesiàstica, parròquia, per tres motius: els seus membres eren els mateixos; els límits geogràfics d'una i altra se superposaven, aspecte no gaire comú a les comunitats de muntanya, perquè la comunitat laica gestionava molts dels afers de la comunitat eclesiàstica. La identitat entre la comunitat local i la parroquial feien legítima l'elecció dels clergues, era el dret de patronat. Més que una dicotomia entre el poder laic, representat pel *conselh* de la universitat, i el poder eclesiàstic, representat per la comunitat de preveres, es dedueix que la comunitat de veïns, organitzada en una universitat amb el seu corresponent *conselh*, assumia i organitzava assumptes de la comunitat eclesiàstica, considerada aquesta com un àmbit més en les seves funcions. Ambdues comunitats eren la mateixa, coincidien. Per això, el comú de veïns estava autoritzat i obligat a gestionar un àmbit de la vida comunitària, el religiós, perquè vinculava els veïns a la parròquia. Posem exemples: els

¹³¹BRUNET, SERGE. "Le prêtre et sa famille: historiographie du recrutement, les cas des Pyrénées centrales aux XVIIe et XVIIIe siècles", *Anales de démographie historique*, Toulouse, 2004, n°1, p.172.

¹³²RÉMY COMET. *L'enclave espagnole du Val d'Aran...*, Vol. I, Op. Cit., p.114-117.

¹³³BRUNET, SERGE. "Les communautés de prêtres du Val d'Aran, diocèse de Comminges (XIV- XVIII)". 13 ème. Journées Internationales d'Histoire Médiéval et Moderne, Le clergé rural dans l'Europe médiéval et moderne. Recrutement, modes de vie, liens avec la Société paysanne, Abbaye de Flaran, 1991, Valence-sur-Baïse, Département de Gers, p. 6-7.

rectors eren nomenats pel *conselh*, segons un privilegi (*loci eiusdem*), s'arrendava la fàbrica de l'església al *conselh* de la universitat, el *conselh* arrendava la fàbrica, el delme i el patrimoni parroquial, així com la resolució de conflictes entre veïns i preveres o entre veïns per qüestions religioses.¹³⁴ L'historiador Serge Brunet insisteix en el concepte d'identitat entre la comunitat local i la parroquial, a l'hora de parlar de fronteres que seria un arcaisme, cal recordar el lligam tan estret entre la constitució d'aquestes "repúbliques valléenes" i l'evolució del seu clergat, La divisió entre laic i religiós en aquest cas és eminentment anacrònic, els dos contravents es reforçaven i es justificaven l'un en funció de l'altre com les dues parts d'un mateix díptic. El marc jurídic de l'organització eclesiàstica aranesa va tenir dos moments importants: els acords amb el bisbe de Comenge, confirmats a Vielha (14-04-1594) i els acords amb el bisbe d'Urgell (26-07-1860). Destacaven dues prerrogatives: el dret de patronat i la facultat de dispenses en tercer i quart grau de consanguinitat i d'afinitat, concedida pel bisbe per delegació del papa.¹³⁵

Monsenyor de Labatut en la seva visita realitzada a mig segle XVII encoratjà els habitants de la Val a sotmetre's amb docilitat a les instruccions que es donaven, a partir de les quals quedaven advertits. Amb aquest objectiu els envià un missioner convençut, el Pare Forcaud, que prepararia una visita del bisbe. L'any 1642 acabada aquesta gestió, exposà al bisbat la seva valoració. "A la Val l'estat eclesiàstic era molt nombrós i diferent d'altres llocs. Tots els eclesiàstics eren nadius, no n'hi havia cap de fora. El delme es repartia entre el rector i els capellans, el rector no manava sobre ells. En alguns llocs tenien un *galin* de gra i la voluntat de la gent per l'administració dels sagraments. Tenien dret a metge. Quan un rector moria, el *conselh* nomenava dos o tres capellans, i el bisbe escollia el que millor li semblava, si no en trobava cap, la universitat n'escollia un del seu *terçon*. Tan aviat s'ordenaven, ja participaven de la part del producte del comú i els seus beneficis. Posteriorment, per participar del delme havien de donar un quantitat de diners. Els capellans mai anaven en contra de l'interès de la comunitat, sinó que l'ajudaven quan calia, en cas de conflicte actuaven amb autoritat episcopal. Com que n'hi havia tants, augmentava la seva pobresa; vivien mesquinament, com el poble, la majoria es feia el seu pa amb el gra que compraven a Saint-Béat. Pel que feia a la justícia eclesiàstica, l'administrava un oficial amb la funció eclesiàstica, tot i que va actuar més de representant

¹³⁴ SANLLEHY I SABI, Maria Àngels. *Comunitats, veïns i arrendaments...*, Vol. I, Op. Cit., p. 217-218.

¹³⁵ BERTRAN Y MUSITU, José. *El derecho especial del Valle de Aran*, Barcelona, Tipografía de José Espasa, 1901, p. 93-96.

del bisbe a l'Aran. Per privilegi o per usurpació, s'atribuïa la jurisdicció espiritual amb coneixement sobre totes les matèries, excepte les benèfiques, matrimonials i criminals majors. Hi havia molts abusos. Des d'antic, i com també constava a les *Ordinacions* hi havia aquest oficial eclesiàstic (1775) que tenia el títol d'arxidiaca, però poc a poc, es va anar independitzant del bisbe. Aquesta funció la desenvolupava una persona poc instruïda que practicava una justícia feble; les seves sentències no es complien per les amenaces de la persona acusada". Això va canviar quan el Pare Forcaud parlà amb els *conselhers* dels *terçons*, abans de res els digué que respectava els privilegis d'Aran, no obstant això la situació que es donava amb el clergat era greu. A partir d'aquell moment, semblava que les coses canviarien, es van fer conferències i el clergat reaccionà, tot demanant excuses al missioner. Poc després, les promeses que van fer quedaren en res, ja que algunes penes per incompliment marcades a les Ordenances eren contràries als privilegis. Fins que un altre bisbe Monsenyor Olivier de Lubièrre du Bouchet va publicar un manament per la gent de la Val. Davant la creença que el bisbat no tenia cap jurisdicció sobre els capellans, es preguntava com aquests havien pogut oblidar el jurament que van fer quan es van ordenar. L'ordre va ser una amonestació en tota regla, i de cara al clergat, renovant els reglaments i les ordenances de 1646. Aquest assumpte es va portar al metropolità d'Auch que confirmà el manament, s'envià a altres diòcesis. També el dirigí al rei d'Espanya perquè l'autoritzés, cosa que es va fer després d'examinar els privilegis d'Aran i els drets del bisbe. Molt diferent era el concepte de la justícia eclesiàstica a l'Edat mitjana, sobretot al s. XII, als Usatges dels dominis dels comtes de Barcelona o segons el privilegi de l'any 1298, concretament al capítol X, on s'especifica que els aranesos, clergues o laics, han de sempre cridats davant el jutge d'Aran. A la visita a la Val que va fer Monsenyor Labatut es va enfrontar amb la resistència del poble i del clergat aranés i fins i tot del mateix oficial. Els bisbes visitaren pastoralment poc l'Aran, desconeixent els abusos comesos i la seva gravetat. La seva autoritat a penes era reconeguda i anava disminuint en el context de les discussions entre les corones de França i l'Aragó. Els privilegis de la Val serviren d'excusa i no es podien tocar. Quan des del bisbat es volien fer actes i conferències per millorar la pràctica religiosa, li demanaven jurar els privilegis tant al bisbe com als seus delegats.¹³⁶ Amb la Convenció, com que la pràctica de culte no era possible, els habitants de les valls franceses, anaven a l'Aran per assistir als oficis. Amb la Revolució francesa

¹³⁶ RÉMY COMET. *L'enclave espagnole du Val d'Aran...*, Op. Cit., p. 117-125. Cita BERNARD, B, "Relation de la mission faite en la Vallée, le 8 de juin, jour de la Pentecôte 1642, Archives de la ville d'Auch, liasse 72, n° 11, *Revue de Comminges*, 1892, p. 7.

la mitra de Comenge va desaparèixer (1790). A la compilació dels Privilegis i franqueses on consten els capítols pactats entre els bisbes de Comenge, els oficials reials i els habitants de la Val d'Aran, confirmats per Malvet de Navarra, bisbe de Comenge, es va registrar el seu compromís i el d'altres alts eclesiàstics. La darrera de les concòrdies va ser del 26 de juliol de 1860 celebrada amb el bisbe d'Urgell, sent aprovada pel Consell d'Estat.¹³⁷

Sovint, les muntanyes com els Pirineus centrals, manifestaven un cert retard en l'evolució en les funcions del clergat i de la societat en general. Les singularitats de frontera, retardant l'acció reformadora, podien preservar, reforçar i desenvolupar formes d'autonomia eclesiàstica en estreta connexió amb aquesta societat de muntanya en el marc de l'Antic Règim.¹³⁸ Un altre tema interessant és comprovar si les heretgies que circulaven per Occident eren conegudes a la Val, ja que aquest territori havia estat des de l'antiguitat una via de comunicació força important a un costat i l'altre dels Pirineus. Va ser important el paper que va tenir l'Aran dins els moviments comercials a la part central dels Pirineus potenciat a mig s. XII per les iniciatives dels poders locals veïns, l'impuls dels privilegis i drets seculars dels habitants de la regió per tal de dinamitzar econòmicament la Val. La demostració que aquestes idees van entrar, són les notícies dels darrer quart de segle XII on es mencionaven els heretges a les terres baixes de Lleida. Però una cosa era tenir aquesta informació i una altra, que s'hagués instaurat a la Val una jurisdicció religiosa lligada al catarisme. No s'ha trobat la paraula *Aranensis* en cap document medieval i a la diòcesi de Comenge no hi va haver cap procés inquisitorial al bisbat de Comenge, mentre que la presència càtara era evident en territoris veïns.¹³⁹ El cens dels clergat en 1613 era de seixanta-nou capellans. Al 1718 n'eren cent cinquanta-vuit. Per decidir les competències de jurisdicció sorgides entre l'ardiaca i el governador de la Val, hi havia uns pactes o acords entre la monarquia espanyola i els bisbes de Comenge. L'autoritat del bisbe francès no era gaire estricta i els capellans actuaven de forma bastant independent. Els recursos judicials no li arribaven a ell, sinó a l'arquebisbat. No se li pagaven rendes. El bisbe visitava la Val cada set anys i els *terçons* costejaven

¹³⁷ BERTRAN I MUSITU, José. *El derecho especial del Valle...*, Op. Cit., p. 93-95. Els privilegis inscrits eren: el dret de presentació de rectors que els pobles tenien a les seves parròquies. El sínode es celebrava a Vielha i examinava els clergues que volien obtenir i mantenir les llicències per tal de celebrar, predicar i atendre la salut de les ànimes: els drets d'aranzel, les facultats de l'Arxipreste de la Val, i les dispenses de parentiu per contraure matrimoni. Les dispenses de tercer i quart grau les presentava prèviament l'arxipreste, les concedia el bisbe per delegació del Papa i s'anaven renovant periòdicament.

¹³⁸ BRUNET, SERGE. "Le prêtre et sa famille...", Op. Cit., p. 170.

¹³⁹ CÒTS E CASANHA, Pèir. "Arribèren es eretgies ena Val d'Aran è zones vesies?. Estat dera qüestion". *Miscellanèa...*, Op. Cit., p.226.

aquest viatge. La diòcesi no rebia cap renda dels aranesos per la poca riquesa de la Val. El Conselh Generau defensava els privilegis davant l'autoritat religiosa, cada cop que aquest volia imposar l'ordre a partir d'unes normes. La seu arxiprestal es situava a Arties i el seu rector tenia totes les atribucions d'un prelat excepte ordenar i confirmar. L'ajudava un notari eclesiàstic (rector). Els rectors eren presentats per la Val i confirmats pel bisbe de Comenge, establint-se que fossin aranesos i escollits per votació dels veïns de la universitat sota la presidència de l'alcalde i l'arxipreste. Els capellans porcioners eren tan nombrosos que una gran majoria estava obligada a demanar almoïna una part de l'any a Espanya, per poder subsistir. Altres treballaven la terra, anaven a la muntanya amb la destral, portar els animals a les fires i els ramats a pasturar, passejar amb la pipa a la boca com si fossin granaders, anar cada dia a la cabana, de la que no en sortien més que beguts.¹⁴⁰

L'activitat eclesiàstica a la Val s'identificava amb la universitat i s'organitzava des de la mateixa comunitat. Era un aspecte local més i una activitat de la qual el *conselh* de la vila n'era responsable. Les tasques del *conselh* la parròquia eren: el nomenament del rector i altres càrrecs (un privilegi el facultava), la gestió de la renda de la fàbrica de l'església, la seva funció com arrendatari (delme), la vetlla del patrimoni parroquial i la mediació davant conflictes entre els veïns i els clergues. Es pot dir que en aquest indret el món laic i l'eclesiàstic estaven molt imbricats. Cap al s. XVIII hi havia comunitats de clergues que incloïen el capellà i els porcioners o col·laboradors. Havien de ser nadius, el *conselh* de la comunitat els proposava al bisbe i al rector el *conselh* de la fàbrica (rector i els *proòms* de la universitat). El "capellà de casa", així es denominava el sacerdot de la Val a l'època moderna, si pertanyia a la seva comunitat local i parroquial, i es considerava part de la seva "casa". Als segles XVI i XVII el fill gran s'ocupava del patrimoni familiar i administrava els béns de la comunitat, era analfabet. Es concentrava l'esforç de l'educació en els seus germans petits, els segons, s'especialitzen en lletres i comptabilitat dins la seva família, la comunitat parroquial i de la Val. Conservaven i sabien interpretar i utilitzar les actes notarials, ateniïen espiritualment els membres de la casa que havien mort i defensaven els interessos dels que estaven vius. Els porcioners no eren encara capellans i no tots cobraven de les rendes, que eren molt baixes, com el rector, vicari i altres porcioners. El delme que es pagava a l'església es compartia una part pel rector i

¹⁴⁰ BRUNET, Serge. "Les montagnards et la frontière des Pyrénées XVII-XVIII », Etude sur les fondements d'une contestation, D.E.A., *Histoire et civilisations*, Paris, 1987, p.37. Cita Contrasty, J, *L'histoire des évêques de Comminges*, Toulouse, 1986, p.393.

els monjos i l'altra per la fàbrica de l'església. Al bisbat de Comenge no hi arribava aquest impost gràcies als privilegis reials, l'Aran va conservar també la totalitat del producte provinent del delme.¹⁴¹ Durant la Guerra de la Quàdruple aliança, M. De Bonas, encarregat de la Val, va visitar el bisbe Monsenyor de Bouchet perquè usés la seva influència amb el seus diocesans espanyols i l'aconsellés. El prelat li va dir que ell només s'ocupava de temes espirituals no polítics. Li va prometre que alguna cosa faria, aconsellant-li que tractés els aranesos de forma justa i moderada.¹⁴²

El delme va ser una font de conflictes entre la comunitat religiosa i la laica, que eren les que arrendaven l'església i gestionaven les rendes i els productes del delme. Aquest impost afectava els cereals, llegums, bestiar (el més important), llana i formatge. Gairebé sempre es convertia en espècie a excepció dels dos últims que es feia en diners. El *conselh* de la universitat era qui controlava la fàbrica de l'església. Es tractava de recursos que havien de revertir en la comunitat. L'arrendatari que podia ser un veí o la comunitat, havia de pagar l'arrendament decidit a la subhasta, una part en metàl·lic i l'altra, en espècie. També havia de fer un servei al comú: moldre cereals, serrar fusta, mantenir camins oberts, roba o menjar pel clergat, mantenir en bones condicions l'església. Comercialitzava els productes com la cera o l'oli. Era el responsable davant la parròquia i la universitat. En cas d'incompliment, el rector el denunciava al *conselh* i els *còssos* li aplicaven una multa. Quan es produïen conflictes els resolva el *conselh* per no seguir el protocol de l'ordre a l'hora de seure a l'església, que era el mateix que es seguia en les reunions del *conselh*, les cases velles davant de les cases joves. Tot plegat, fa pensar en la llibertat d'acció que tenia l'església aranesa. Les relacions eclesiàstiques amb l'Estat francès van ser poc fluïdes, més aviat estaven enfrontats, la realitat era que l'església depenia de França i la Val d'un altre Estat. Hi havia dualitat de fronteres, una política i l'altra religiosa, i també de privilegis, pels quals es demanava la seva continuïtat als dos Estats. Des de França s'intentà controlar el clergat aranès en relació a la conducta moral, va ser endebades. Fins i tot, durant el s. XVIII el clergat aranès va rebre repetides ordinacions per part del bisbe en les quals se'ls hi demanava treballar només per l'església, sense dedicar-se a les tasques de pagesia, pasturatge, comerç, no portar armes i administrar els béns que hi pogués haver. Algunes van ser rebutjades, però la que va arribar l'any 1731 tenia un to d'obligació: es demanava reducció de personal eclesiàstic,

¹⁴¹ BRUNET, SERGE. "Le prêtre et sa famille...", Op. Cit., p.174-175.

¹⁴² LASSUS, Baron de. *Guerre de la Quadruple Alliance...*, Op. Cit., p. 93-122.

un pagament per accedir a una vacant i l'aspirant podia ser de fora de la universitat. La Reial Audiència de Barcelona sol·licità informació a la cúria reial, la qual no mantenia bones relacions amb el bisbat. Davant de tanta exigència, el Conselh Generau es posicionà en contra amb el *sindic* al davant. En realitat, es volia limitar el poder de l'església aranesa, en concret dels dos arxiprestats de la Val i que es fixessin els sous del vicari i l'oficial. El clergat estava dividit, una part estava d'acord amb el Conselh Generau, el governador i el jutge, i l'altre era favorable al bisbe. Buscant una solució a aquest enfrontament, el clergat demanà perdó al bisbe i al rei i el *sindic* va ser acusat d'actuar per interessos personals. Finalment, una reial cèdula, tot i desautoritzant el bisbe sobretot en matèria econòmica, va admetre algunes de les seves demandes com limitar el nombre de clergues i que disposessin d'una renda. La situació es va asserenar, van arribar una altra ordinació sobre els deures dels eclesiàstics i l'administració de rendes. Posteriorment, arribà una enquesta sobre els afers religiosos i estat de comptes. Prèviament a la Guerra Gran, la Val es convertí en un lloc de pas i refugi de molts clergues que escapaven de França. Eren ben rebuts, tanmateix no hi van romandre, la manca de recursos era evident i seguien cap a Espanya. La revolució francesa era al costat, per això el Conselh Generau, que preveia un atac francès, vetllava per la protecció de la Val i va buscar la millor manera de fer-li front amb un petit exèrcit d'homes aranesos al comandament d'un capità. Se'ls pagaria amb recursos de les institucions araneses, deslliurant les cases araneses de haver-hi de fer front.¹⁴³

Al costat del clergat secular, s'establiren a Comenge i a l'Aran ordres religioses i hospitalàries. El monestir de Santa Maria de Mijaran, pertanyia a l'orde dels Templers, després als religiosos de l'orde de Sant Agustí del Panyo. L'autoritat era del governador, el qual en aquest centre jurava els privilegis, i després venia la del prior.¹⁴⁴ Els hospicis creats van ser fundats pels germans de Sant Joan de Jerusalem després de la primera croada. Amb el temps hi assistiren els pelegrins que travessant les muntanyes anaven cercant ajuda i refugi en el marc de les guerres i conflictes de l'Edat Mitjana. Els tractats de *patzeries* els protegien. Els senyors feudals els concedien importants privilegis i també en rebien per part de particulars buscant la seva prosperitat. Se'ls determinava els delmes que rebien, i tenien uns drets sobre drets de pasturatge pel seu bestiar. Amb el temps aquests hospicis van esdevenir hostaleries o albergs. El clergat regular no va ser nombrós

¹⁴³ SANLLEHY I SABI, Maria Àngels. *Comunitats, veïns i arrendaments...*, Vol. I, Op. Cit., p. 233-249.

¹⁴⁴ GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones...*, Op. Cit., p. 258.

a la Val, els albergs i hospitals eren atesos per monjos de l'orde de Sant Joan de Jerusalem.¹⁴⁵ Amb Alfons II d'Aragó i I de Catalunya (1162-1196), apareix documentalment la funció preeminent del Santuari de Santa Maria de Mig Aran a la vida política i religiosa de la Val. En aquest temps no consta que hi hagués cap convent agregat, ni ermità ni monjos. Es parla d'un església amb delmes i rendes pròpies; al front hi havia un capellà, igual que a Cap d'Aran. Un segle i mig més tard esdevindria en monestir. El rei Cast estipulà en un tractat que la Val pagaria un tribut per casa el “galin reiau” (fogatge), i a canvi, ell cediria una desena part de les rendes de la Val a Santa Maria de Mig Aran. Jaume I jurà al santuari els privilegis i llibertats de la Val. La Querimònia (23-08-1313) s'aprovà en aquest mateix santuari. Les reunions més importants del Conselh Generau es celebraven en aquest temple.¹⁴⁶ L'autoritat religiosa la tenia el bisbe i després el prior de l'Església de Santa Maria de Mijaran. Els monjos que hi havia distribuïen la butlla de la Croada, la qual segons les *Ordinaciones* s'havia de regular. Per això, a partir d'aquell moment, la responsabilitat d'aconseguir les butlles i repartir-les passà a institucions de la Val: *sindic*, *conselhers de terçon* i *còssos*.¹⁴⁷ A partir de 1760 el monestir de Santa Maria de Mijaran mostrava la seva decadència. La comunitat es reduí a un llec i dos religiosos sacerdots que no podien atendre les necessitats del culte, les funeràries i l'Escola de Gramàtica que hi havia des del segle passat. El convent es va suprimir per part de l'orde agustiniana (1771) i els frares marxaren a altres cases religioses, el germà llec mentre es feia la liquidació dels béns del convent i s'envià l'inventari al bisbe de Comenge, monsenyor Eustaqui de Camond.

El Conselh Generau es reuní (1772) per remetre un memorial al rei Carles III per informar-lo de la cessació del convent de la Val i que es veien mancats d'uns religiosos que ensenyaven les primeres lletres i la Gramàtica als infants i joves. El rei respongué mitjançant una cèdula, en la qual manava que les rendes d'aquest monestir es destinessin per fornir dos mestres de gramàtica i de primeres lletres. Les classes es farien al convent. Els monjos no hi van estar d'acord i s'inicià un plet entre les autoritats reials i institucionals, els monjos i el bisbe de Comenge. El Conselh Generau es reuní repetides

¹⁴⁵ RÉMY COMET. L'enclave espagnole du Val d'Aran..., Op. Cit., p. 127-131.

¹⁴⁶ LLADONOSA I PUJOL, Josep. *Santa Maria de Mig Aran* (Segons la història, la tradició i la llegenda), Institut d'Estudis Ilerdencs, Diputació Provincial de Lleida, Núm. LIX, Lleida, 1984, p. 43-48.

¹⁴⁷ GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones...*, Op. Cit., p. 148-151.

vegades amb aquest objectiu.¹⁴⁸ Fracassada la demanda del Conselh Generau als Pares Escolapis que vinguessin a Mijaran (13-08-1775), s'instal·laren les Escoles en un edifici de Vielha, que s'anomenà la Casa de l'Ensenyament. Finalment, el 19 de juliol de 1778 el síndic explicà al Conselh Generau que Carles III amb el document la *Pragmàtica Reial* (1778), s'havia dignat concedir gràcia per donar compliment al decret del bisbe de Comenge (1-03-1775), erigint dos beneficis per a l'ensenyament de la Gramàtica. Al 1780 a Mijaran només hi quedà l'església, el convent s'enfonsà. A l'Aran dolgué profundament la clausura del convent i la sortida dels religiosos per tot allò que representaven de religió i cultura. A partir de llavors restaren sense escoles i sense mestres.¹⁴⁹ Als Qüestionaris de Francisco de Zamora (1788), concretament a la pregunta que feia: "Los monasterios de frailes, monjas y beatos que haya, de qué orden, con lo que se supiere de sus fundadores, el número de religiosas y rentas, quién es el patrono y a quien están sujetos y con qué pacto se admitieron". Es respon des de la Val: "No hay monasterios de frailes, monjas, ni beatas, sólo ha habido en el Valle el convento de Medio Arán".¹⁵⁰ L'església de la Val va dependre de França, de la diòcesi de Comenge, fins 1805, passant a formar part del bisbat de la Seu d'Urgell. La república francesa mitjançant un concordat amb la Santa Seu havia fet un repartiment diferent de les seus episcopals i el de Comenge havia desaparegut. El Papa Clement XIV va publicar un Breu en el qual s'ordenava el traspàs de les esglésies de la Val a la diòcesi d'Urgell. No va ser fins el 24 de juliol de 1804 que es verificà l'annexió de la Val a la diòcesi d'Urgell. El bisbe d'Urgell comunicà al prior i al Conselh Generau la Butlla de Pius VII, per la qual es feia aquest traspàs. El prelat va prendre possessió de l'Arxiprestat el 15 de juliol de 1805. L'Arxiprestat tenia vint-i-nou parròquies i tres sufragànies. El cens del clergat existent segons la Relación que va fer de la Val Juan Francisco de Gracia, assessor del comtat de Ribagorça, era de cent disset Beneficis i seixanta-nou esglésies.¹⁵¹

Es va fer oficial mitjançant un acord signat pel bisbe de la Seu i el Conselh Generau. En aquest document hi constaven les normes per les quals es regiria l'església

¹⁴⁸ AGA190-71-T1-3029. Perquè no es suprimissin els 12 beneficis per la manutenció dels dos mestres de gramàtica per la discòrdia que causaria (16-06-1774); el Conselh presentà a dictamen un altre expedient reclamant que les escoles sol·licitades s'instal·lessin a Vielha, comptant amb les rendes del convent suprimit (23-07-1774); el Conselh acordà de pregar a l'Oficial del bisbe de Comenge que procedís a la posada en marxa de les tan desitjades Escoles de primeres lletres i gramàtica tan necessàries per la joventut de la Val; el Conselh presentà un moció oferint l'establiment de Santa Maria de Mijaran als Pares escolapis per la fundació d'un col·legi (13-08-1775); acord del Conselh perquè Sa Majestat disposés el més convenient sobre les rendes del convent i fundació de magisteris, segons el memorial fet per la Val i el seu informe (16-06-1776); concessió de dos beneficis per a l'ensenyament de Gramàtica (19-07-1778).

¹⁴⁹ LLADONOSA I PUJOL, Josep. *Santa Maria...*, Op. Cit., p.72-101.

¹⁵⁰ ZAMORA, Francisco de. *Es responses dera Val d'Aran as Qüestionaris de Francisco de Zamora*, Introduccion e edicion SANLLEHY I SABI, Maria Àngels, Garsineu Edicions, Tremp, 2014, p. 167.

¹⁵¹ ARXIU PARROQUIAL DE L'ESGLÉSIA DE VIELHA.

d'Aran i les peticions que aquesta, el Conselh i els *conselhs de terçon* van fer per tal de mantenir els privilegis, usos i costums. No hi hagué gaires innovacions, la més important, un pagament anual de dues-centes lliures. La Revolució francesa canvià l'administració eclesiàstica i va desaparèixer la diòcesi de Comminges. La Val passa a dependre de la diòcesi de la Seu d'Urgell (1805), com a compensació de la pèrdua de mitja Cerdanya, soferta per aquesta diòcesi. Al bisbat d'Urgell li costà fer aquesta agregació per la pobresa de la Val, el qual es va sotmetre per voluntat reial i del Conselh Generau. Foren raons polítiques les que afavoriren aquest canvi de diòcesi, la centralització política i administrativa no acceptava aquesta situació anòmala de dependència, tot i que fos religiosa, d'un altre Estat. En aquest sentit, Felip II havia intentat la segregació de la Val de la diòcesi de Comenge i la seva incorporació al d'Urgell. Hi ha documents de 1565 i 1570 de les gestions fetes en aquells moments i que no van prosperar. Devia tenir interès per prevenir la possible expansió de la influència protestant als seus dominis i donar millorar l'atenció pastoral ordinària. Aquesta preocupació el portà a impulsar la creació de noves diòcesis als països Baixos i al sud dels Pirineus (Jaca, Barbastro i Solsona). Alhora, s'afegia el desig de la corona de mantenir un control dels afers eclesiàstics evitant la dependència dels seus ciutadans a autoritats eclesiàstiques estrangeres. Felip II va tenir cura que els monestirs cistercencs de la Corona d'Aragó i dels franciscans de Sardènia no es subordinessin a superiors estrangers.¹⁵² El Conselh Generau en diferents sessions van preparar molt la forma en la qual devien rebre la primera visita del bisbe d'Urgell a la Val, Don Francisco de la Dueña y Cisneros.¹⁵³ Gairebé dos anys després, el Conselh va deliberar presentar un memorial al Rei i a la seva Reial cambra per tal que l'il·lustríssim bisbe d'Urgell no innovés res, ja que els Capítols i el pla que s'havien fet anaven en contra dels privilegis, usos i costums de la Val. Demanaven continuar de la mateixa manera que s'havia fet amb el bisbe de Comenge. Amb aquest objectiu es farien les representacions que calgués perquè el bisbe i el seu cabildo no introduïssin res diferent al que hi havia.¹⁵⁴ L'any 1835 la Val, com la resta d'Espanya, formaria part d'una nova

¹⁵² MOLINÉ I COLL, Enric. "Documents sus era Val d'Aran en Arxiu Diocesà d'Urgell. Un recuelh de 1809", p. 108. *Miscellanèa en aumenatge a Melquíades Calzado de Castro*. Damb eth còr Aranés. Institut d'Estudis Aranés, Pagès Editors, Lleida, 2010. Cita ABIZANDA Y BROTO, Manuel, "El Índice de Privilegios del Valle de Aran. Comentarios preliminares y transcripción". Balaguer: Instituto de Estudios Ilerdenses, 1944.

¹⁵³ AGA190-71-T1-3029. 31-07-1804. Una representació del Conselh aniria a rebre'l i se li oferiria un dinar; sis homes, un per *terçon*, acompanyarien el Conselh de la Val (...) "Que cada terçon arme cuatro hombres bien plantados y bien vestidos, lo que se pagará por cada terçon, con sus armas, una libra de pólvora por terçon para hacer las salves correspondientes. Que se nombra para hacerles la arenga en la entrada del territorio a Don Pablo de Miguel, la cual cosa hará corta y en castellano (...) Que se reciba el obispo con la solemnidad y pompa posible gastando cuanto fuera necesario". El bisbe s'allotjaria a la casa del Sr Jutge de Vielha, comparant algunes peces de tapisseria per arreglar l'habitació i fer algunes obres a compte del Conselh.

¹⁵⁴ AGA190-71-T1-3029. 10-05-1806.

divisió administrativa, anomenada províncies, incorporant-se a la província de Lleida. L'any 1843 la reina Isabel II suprimeix el Conselh Generau de la Val. I l'any 1897 la Val passà a ser una comarca dins Catalunya.

2.3.- El fet lingüístic. La llengua occitana, aranès a l'Aran

La Val d'Aran es diferencia lingüísticament i culturalment de Catalunya i Espanya a les qual pertany. La llengua és l'occità, en la seva variant dialectal del gascó, que és el que es parla als indrets francesos més propers (Luchon, Comenge i Couserans), amb les quals la Val hi mantenia importants relacions.¹⁵⁵ És la llengua autòctona que ha servit com a llengua de comunicació dins la Val i amb els gascons veïns. Era la llengua que es parlava i amb la qual es comunicaven els habitants de l'Aran entre ells i amb els veïns francesos occitans per qüestions del comerç i la transhumància. L'aranès dins els seu propi territori es va confrontar amb tres llengües de poder: el català, el castellà i el francès. L'aranès del Baix Aran d'una banda, entrà en contacte amb l'occità, gascó i llenguadocià de Comenge i Coserans, i d'altra banda l'Alt Aran s'influencià del català del Pallars. Però la seva identitat lingüística és occitana i provinent del gascó. Oficialment l'ús de l'aranès en la vessant escrita va ser mínima i marginal als s. XVII i XVIII. Van entrar castellanismes i també es van introduir mots catalans gràcies a dos factors: la integració de la Val al Principat de Catalunya, la proximitat lingüística entre el gascó i el català i els intercanvis comercials. El català era la llengua administrativa fins el s. XIX i era present també en el domini religiós. Era la llengua amb la qual s'escrivia al Conselh Generau d'Aran, als *conselhs* dels *terçons* i de les universitats. El català era el codi escrit en l'administració el qual va deixar una empremta cultural. Els privilegis concedits a l'Aran a partir del s. XIV fins la primera meitat del s. XIX estaven escrits en la llengua catalana. L'espanyol i el francès van començar a aparèixer amb el creixement dels Estats i les relacions que mantenien els aranesos amb ells. Tots dos s'empraven en la documentació que provenia d'Espanya i França. Els gal·licismes entraren al conjunt de la llengua d'oc. El francès s'introduí amb la institució eclesiàstica de Comenge, tot i que per apropar-se al clergat i als feligresos també els parlaven en gascó; els religiosos francesos ensenyaven a la Val en aquesta llengua al s. XIX. En el cas francès, cal destacar aquí el fet religiós i la dependència de l'església aranesa de França, la qual emprava també ocasionalment l'occità. Pel que fa a la llengua castellana, a l'Aran, era l'oficial de les institucions reials

¹⁵⁵ POUJADE, Patrice. *Le Val d'Aran entre deux...*, Op. Cit., p. 4.

com el governador i els representants del rei, i també el baró de Les. Era la llengua que s'ensenyava a l'escola i amb la que s'escrivien els llibres. Saragossa ocupava també una plaça important tant com la capital del Principat, la qual cosa mostra els lligams de la Val amb l'Aragó també culturalment. Aquesta realitat lingüística se li va reconèixer l'any 1990. La llengua d'òc o occità pertany al grup de llengües romàniques o neollatines i està constituït per sis dialectes: l'alpí, el llemosí, l'alvernès, el llenguadocià, el provençal, i el gascó. Vall prové del llatí i Aran prové del basc que vol dir vall, ve a dir Vall de Valls. "Er aranés, varietat dera llengua occitana e pròpia d'Aran, ei oficiau ena Val d'Aran", així comença el primer paràgraf de l'article 2 del títol 1 de la llei sobre el Règim especial de la Val d'Aran reconegut per la Generalitat de Catalunya el 13 de juliol de 1990.¹⁵⁶ La pertinença de l'aranès a la llengua occitana és un fet sòlidament demostrat en lingüística. L'evolució fonètica històrica de l'aranès, respecte del llatí, presenta tots els trets definitoris del conjunt gascó, que és un dels grans dialectes de l'occità. Aquests trets uneixen l'aranès amb les altres varietats del gascó que es parlen més al nord, fins Bordeus, i el distingeixen nítidament de les llengües immediatament veïnes al sud que són el català i l'aragonès.¹⁵⁷

A Catalunya a demés de l'occità, aranès a l'Aran, són oficials el català i el castellà, d'acord amb l'article 3 de l'estatut d'Autonomia de Catalunya. La Llei 1/1998 del 7 de gener, de política lingüística pel que fa a l'article 7 fa referència a la protecció de l'aranès. S'ha de garantir el seu coneixement i ús a l'ensenyament, a l'administració de l'activitat de la Generalitat de Catalunya i els mitjans que depenen de la CCRTV al territori de la Val d'Aran. Igualment, queda palès a la Llei orgànica 6/2006 de juliol, de reforma de l'Estatut de Catalunya. La llengua occitana, denominada aranès a l'Aran, és la seva llengua pròpia i és oficial a Catalunya. Es reconeix així, el fet diferencial i la realitat lingüística aranesa és primordial per entendre la seva identitat cultural. El 22 de setembre de 2010 el Ple del Parlament de Catalunya va aprovar la llei 35/2010 de l'1 d'octubre, de l'occità, aranès a l'Aran. Al seu preàmbul es determina *La identitat lingüística de l'Aran*. La llengua occitana, denominada *aranès* a l'Aran, és un element fonamental de la identitat pròpia de l'Aran, defensat pels aranesos al llarg dels segles i reconegut i emparat per l'article 11 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya. Aquesta llei té per objectius generals reconèixer, protegir i promoure l'occità d'acord amb la seva varietat aranesa en tots els

¹⁵⁶POUJADE, Patrice. *Le Val d'Aran entre deux...*, Op. Cit., p. 42-63.

¹⁵⁷SUMIEN, DOMERGUE. "L'Aran és Occitània", *Aran entre Catalunya i Occitània*, Generalitat de Catalunya, Departament de la Vicepresidència, Secretaria de Política Lingüística, p. 11.

àmbits i sectors. D'acord amb la tradició de la política lingüística a Catalunya, aquest reconeixement comprèn la voluntat de col·laborar en la protecció de la unitat de la llengua occitana. Actualment la normativa de referència més difosa, que manté els mateixos criteris de les *Normes ortogràfiques der aranès*, aprovades per la Generalitat el 1983, és la definida per Loís Alibèrt en la *Gramatica occitana*, publicada a Catalunya el 1935 i reeditada per l'Institut d'Estudis Catalans el 2000. A partir de l'impuls de les relacions amb altres territoris de parla occitana, aquesta llei pot contribuir a afavorir el desenvolupament de les accions relatives a la regulació i l'establiment de les directrius de l'occità. Així mateix, el Conselh Generau d'Aran ha de poder promoure l'estudi de l'aranès i definir-ne els àmbits d'ús. La llengua occitana inclou diverses varietats lingüístiques al llarg de tot el seu territori, repartit en tres estats: Espanya, França i Itàlia. Actualment la llengua occitana no disposa d'una autoritat lingüística única per a tot el seu territori. A l'Aran l'autoritat lingüística de l'aranès l'assumeix l'Institut d'Estudis Aranesos des del 29 d'abril de 2008, per acord del Ple del Conselh Generau d'Aran.¹⁵⁸

El lingüista Aitor Carrera mostra com la diversitat dialectal de l'aranès potser no es pot deslligar de les relacions i la seva intensitat que han tingut les diferents zones de la Val amb els diferents països occitans veïns i que en la geolingüística aranesa tenen un paper capital les afinitats amb els parlars del Comenge i del Coserans, zones gascones immediates. Dins les modalitats de la llengua occitana, la gran majoria de lingüistes han remarcat que el gascó que es parla a la part alta de la Val és diferent del de la part baixa per la interferència de les llengües veïnes. Així, el parlar dels *terçons* de la part baixa, tindria més afinitats amb el gascó que es parla a França que no amb l'occità que es parla a altres *terçons* de la Val. Però, la frontera establerta al s. XIV entre els dos Estats, no sembla que hagi estat una barrera a l'hora de comunicar-se entre els dos costats de la divisió territorial. Per l'Aitor Carrera, les diferències lingüístiques no s'han d'explicar per la contaminació d'altres llengües, sinó per altres raons que tenen a veure amb les relacions que els aranesos de les diferents latituds de la comarca, han mantingut històricament amb els occitans administrativament francesos. Quan l'aranès no té un comportament

¹⁵⁸ Parlament de Catalunya, Generalitat de Catalunya, llei 35/2010 de l'1 d'octubre, de l'occità, aranès a l'Aran, Sessió núm. 86, 22.09.2010-P133, BOPC 804; DOG 5745, P. 79058-79085. "Històricament, des de la unió voluntària de l'Aran a la corona catalanoaragonesa pel Tractat d'emparança del 1175, les institucions polítiques del Principat de Catalunya han reconegut i respectat la identitat cultural i lingüística de l'Aran. Aquesta identitat es va poder desenvolupar en el marc d'un règim polític i administratiu especial de la Vall d'Aran, fins que aquest fou suprimit el 1834, amb la imposició en aquest territori del règim administratiu general de l'Estat espanyol i del castellà com a única llengua oficial. El restabliment de l'autogovern de Catalunya el 1979, en el context d'un règim democràtic, va permetre establir un règim de protecció de l'aranès, com a part constitutiva de la pluralitat lingüística de Catalunya i vincle privilegiat de Catalunya amb les terres de parla occitana".

lingüístic unitari, hi ha zones de la Val que poden tenir les mateixes solucions que a indrets de Comenge, i d'altres zones que els veïns de Coserans. D'una banda, hi ha punts de la part baixa d'Aran que disposen de les solucions generals en gascó pirinenc oriental, quan al centre i la part alta presenten resultats originals. D'altra banda, quan el gascó pirinenc oriental no té un comportament unitari, sinó que hi ha diferències entre el comengès i el coseranès, entre els parlars orientals i occidentals d'aquest bloc lingüístic del sud-est gascó, és habitual que les tries comengeses apareguin també en punts del Baish Aran, que les coseraneses ho facin en punts de Naut Aran i que hi hagi una zona central que vacil·la entre la part alta o la baixa. Resumint, les diferències lingüístiques araneses tenen dos motius: la part baixa és més fidel a les solucions generals del gascó oriental i que les diferències entre el comengès i el coseranès es converteixen en diferències entre el baix aranès i l'alt aranès al sud de la frontera que separa els dos Estats.¹⁵⁹

3.- L'ORGANITZACIÓ POLÍTICA

3.1.-*La relación al Rey Don Felipe III Nuestro Señor. Las Ordinaciones*

El doctor Juan Francisco de Gracia, assessor del comtat de Ribagorça, va ser enviat com a visitador de la Val per actualitzar i recopilar el funcionament de l'administració aranesa (1613). La hipòtesi que se'm va presentar a partir d'aquest document, era si la monarquia en realitat l'objectiu que tenia era limitar el poder institucional i fiscal d'aquest territori fronterer. Quina explicació es podia donar sinó a l'aplicació d'unes penes tant rigoroses en cas d'infraccions a la llei? Es deduïa que per aconseguir la submissió de la població, es controlaria més i es posaria límits al funcionament dels organismes i institucions d'Aran. Per tant, el seu objectiu era clar: organitzar i concretar el domini de les institucions araneses i per tal d'enfortir la seva submissió a la corona, garantint així la seva fidelitat. Amb tota la informació va elaborar una *Relación* sobre les institucions i altres aspectes polítics, econòmics, socials, culturals

¹⁵⁹ CARRERA, Aitor. "L'occità de la Vall d'Aran davant els parlars gascons veïns. Implicacions lingüístiques de la separació política, *Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica*, C, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2015, p. 64-67. La part alta de la Val està formada pels *terçons* d'Arties i Garòs i Pujòlo (Gessa, Salardú, Unha, Tredòs, Bagergue i Montgarri; la part mitja, pels *terçons* de Marcatosa (Arròs, Vila, Aubèrt, Betlan, Montcorbau, Mont i Vilac) i Castièro (Gausac, Casau, Vielha, Betren, Escunhau e Casarilh; la part baixa, per Quate Lòcs (Canejan amb Sant Joan de Toran, Bausen, Les i Bossòst) i Lairissa (Arres, Vilamòs, Arró, Es Bòrdes, Begós i Benós).

i religiosos vinculats a la Val d'Aran.¹⁶⁰ En aquesta Cèdula, es manava a tots els ministres i oficials de sa Magestat en aquest Regne, tant els actuals com els futurs que hi hagués, que guardessin i complissin aquesta llicència, sense entorpir-la ni dificultar-la, ja que a més de la ira i indignació del rei, se'ls aplicaria a les seves arques una pena de mil florins d'or d'Aragó. Al s. XVII, dins el context d'absolutisme monàrquic, les atribucions del Conselh Generau (màxima institució aranesa) havien anat disminuint, quan, anteriorment, legislava els seus textos oficials. Els arguments oficials per a l'elaboració aquest document van ser en primer lloc, l'eliminació de la violència i confusió que hi havia a la Val, recordem la invasió per part dels luterans, el bandolerisme, i en segon lloc, la manca d'imparcialitat a l'hora de nomenar les autoritats. Es volia reduir l'ús d'armes i sobretot, controlar la llibertat de gestió política, social i econòmica que hi havia. Amb l'aprovació d'aquest document, acabà el caràcter assembleari dels *conselhs* oberts a la població, i els nomenaments dels càrrecs van esdevenir insaculats. Les autoritats reials, que es van imposar, el governador i el jutge, van condicionar les institucions, que tot i mantenir moltes de les seves funcions, van perdre capacitat de decisió en el seu govern.

Per tal d'arribar al detall, Juan Francisco de Gracia va observar en directe tota la Val, la seva situació, fertilitat, pobles, castells, esglésies, persones, costums, els reis que l'havien posseït, les seves conquestes, usos, lleis i governs. És a dir, tot allò important per als Regnes d'Espanya pel que feia a la seva conservació i bon govern i per prevenir amb prudència els objectius de les seves repúbliques i Regnes. D'aquesta manera, segons Juan Francisco de Gracia, gràcies a aquesta informació, el rei proveiria allò més convenient pel benefici, millora, pau i servei a la Val. A la *Relación* van quedar documentats els esdeveniments històrics aranesos, legitimats, segons el seu autor, per la sobirania dels reis espanyols i no pas per la realitat geogràfica, institucional, religiosa, lingüística i econòmica de la Val. La seva situació territorial tan propera a França, s'havia de superar per part espanyola amb una relació caracteritzada pels reconeixements, acords i

¹⁶⁰ GRACIA, Juan Francisco de. *Relación...*, Op. Cit, Portada, "Por no haber en ella cosa contraria a nuestra Sancta Fe Catholica y buenas costumbres. Del nombre, sitio, planta, fertilidad, poblaciones, castillos, iglesias y personas del Valle de Aran, de los Reyes que le han posseydo, sus conquistas, costumbres, leyes y gobierno. El governador i president de la Reial Audiència del Regne d'Aragó i també conseller reial, Don Juan Fernández de Heredia, en nom del rei Felip III, per la gràcia de Déu, rei de Castella, d'Aragó, de Lleó, de les dues Sicílies i de Jerusalem, des de Saragossa, va donar llicència, permís i facultat a Juan Francisco de Gracia per imprimir-la el 4 de desembre de 1613".

concessions. Per part d'Aran, tenien garantida la seva fidelitat.¹⁶¹ Va seguir amb l'enumeració dels reis i comtes que havien conquerit i posseït la Val d'Aran, tant de França com d'Espanya. Així com les seves successions, enllaços matrimonials i les cessions que els monarques feien a familiars per assegurar aquest territori. Parlà dels privilegis concedits des del Tractat d'Emparança pels sobirans de Catalunya-Aragó, del comtat de Comenge, del Casal de Barcelona i de la Casa d'Àustria fins els Borbons. Confirmà que els aranesos havien perseverat sempre sota l'obediència dels Reis d'Aragó i els seus avantpassats, com fidels i lleials vassalls.

Va descriure el territori amb els ports i camins que porten a Espanya i França, límits del territori, muntanyes, ramaderia, rius i el seu naixement i la fertilitat de la Val. Seguidament, va fer una relació de les viles i la seva localització, els llocs, les esglésies amb els beneficis, el clergat, els miracles succeïts, la fe catòlica que es constata per la quantitat d'ermites o oratoris existents. Mostrà la divisió administrativa del territori en *terçons* amb la localització i el seu funcionament, els ministres i oficials reials de les viles i la seva residència. Va descriure la fertilitat de les muntanyes com a font de recursos; l'hospital de Vielha a la vessant mediterrània que acollia i tenia cura de totes aquelles que persones que ho necessitaven, bé a la sortida o a l'entrada de la Val; de la personalitat i moral dels seus pobladors. Joan Francisco de Gracia va donar les gràcies a Felip III per la seva generositat en protegir la religió en aquest i en tots els seus regnes. Va parlar dels castells aranesos concretant la seva localització i descrivint els seus bastiments, armes i municions. El visitador es va estendre molt en la descripció de *Castèth Leon*, la fortificació més important, les muralles, portes, torres, llenços, oficials i soldats que hi vivien. Va seguir amb la descripció de la moneda que hi havia, que era diferent a la d'Espanya i provenia de França, l'anomenà *testones*; cada testó valia tres rals i set meravedís, i a l'Aragó, cinc diners. Dels habitants de la Val en destacà que eren de més estatura i de pell més morena que la gent de l'Aragó i Catalunya. Que vestien a l'ús francès, com la gent d'Aquitània o la Gascunya. Seguí descrivint, segons el seu punt de vista, la seva condició geniüda, el sentiment de greuge per paraules descortesques i el desig de venjança per una ofensa. Els qualificà de tenaços en mantenir els seus costums i

¹⁶¹GRACIA, Juan Francisco de. *Relación...*, Op. Cit., p. 68. (...) "Han estado y perseverado siempre debaxo la obediencia de V. Magestad, sus Antecesoras, como fieles y leales vassallos, en serlo de V. Magestad, que dizen a vna voz, que venderian los hijos, y dexarian sus tierras antes, que permitiesen serlo de Francia, por cuya fidelidad, y natural inclinación, más que por las fuerças, y Castillos, se ha sustentado este valle, en aquestas partes tan remotas, donde la mayor del año, no puede ser socorrido, ni sojuzgado de España, y se sustentara con el favor divino, baxo la protección è imperio de V. Magestad, y de los dichosos, y multiplicados successores".

llibertats i devots com es mostrà en la quantitat d'esglésies, ministres, sacerdots, donatius i beneficis que tenien. “En el trato ordinario quieren ser llevados con algún amor y blandura, y tratados con aspereza, se gobiernan mal, no tienen inclinaciones a las ciencias, y así las profesan pocos, pero de los que han estudiado, han salido personas doctas. Por lo más ordinario son inclinados a la mercancia, porque con ella se sustentan, son valientes, prontos, feroces y ligeros para la guerra, como lo han mostrado en diversas ocasiones, que se han ofrecido y lo testifico”.¹⁶²

La informació recollida a la *Relación* per Juan Francisco de Gracia s'havia de desenvolupar. A partir de les notes que havia recollit, calia desenvolupar la veritable missió encomanada: una reforma política i administrativa de les institucions de la Val, especialment del Conselh Generau, que de setze línies es passà a una cinquantena en el nou document anomenat *Las Ordinaciones*.¹⁶³ Aquest treball acabà tres anys més tard, l'any 1616, en el qual Gracia va presentar el nou text anomenat les *Ordinaciones, Pragmática y Edictos reales del Valle de Arán*, confeccionades a partir de l'enquesta i les corresponents respostes que des de la Val es donaren a la *Relación*, tot redactat per Juan Francisco de Gracia en nom del Rei d'Espanya, Felip III. Es tractava d'un conjunt de lleis i reformes referents a les institucions polítiques i administratives araneses. L'objectiu va ser actualitzar, recopilar i redactar els textos a partir dels usos, costums i privilegis continguts a la *Querimònia*. Es va innovar un nou sistema d'elecció de *conselhèrs* i *sindic* general per insaculació (redolins). Es van introduir nombroses reformes en el sistema tradicional d'organismes administratius i judicials. Després de les *Ordinaciones*, el territori d'Aran es dividí en municipis, anomenats també *universitats* o llocs corresponents als trenta ajuntaments que el conformaven. Des de la seva publicació, la composició del Conselh Generau quedaria fixada en tretze persones: sis *conselhèrs*, sis *proòms* i un *sindic* general. Aquest text va ser aprovat amb uns objectius aconseguits: el control d'un territori fronterer limitant el seu poder institucional i de representació; no obstant això es posà de manifest que els aranesos eren catalans i que respectaven els Privilegis i Constitucions de Catalunya. *Las Ordinaciones, Pragmáticas y edictos Reales del Valle de Aran* es van tornar a editar l'any 1752.

¹⁶² GRACIA, Juan Francisco de. *Relación...*, Op. Cit, p. 52.

¹⁶³ GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones, pragmática y edictos reales del Valle de Aran...* hechos en el año de 1616, por el doctor Juan Francisco de Gracia, entonces asesor de Ribagorza y visitador real en el dicho valle, y ahora del Consejo del Rey nuestro señor en la Real Chancillería (...) del reyno de Mallorca. En Zaragoza por Juan de Lanaja y Quartanet. 1618, p. 81-107, p. 122-145.

3.2.- Els privilegis reials

A la *Relación* es parla de la gran quantitat de privilegis reials que des de feia molt s'havien concedit a la Val, tants, que hi havia poca claredat a l'hora d'aplicar-los en la casuística d'exempcions que contenien. Raó per la qual calia, segons Gracia, per millor servei a la corona i en benefici de la Val, revisar-los i reduir les lleis, prerrogatives i drets per diferenciar-los i actuar amb precisió. En realitat, els privilegis eren lleis concedides pels reis a la Val que van servir per organitzar els drets de la comunitat i els drets fiscals i civils. En aquest sentit, Gracia veia molt radical la defensa que en feia la Val, la qual cosa posava impediments a la manera amb què havien d'actuar les autoritats externes.¹⁶⁴ Els privilegis van ser molts i les seves confirmacions també. Els memorials del Conselh Generau dirigits al monarca i a la Reial Audiència del Principat també van ser nombrosos. Els privilegis es van concedir dels s. XIV fins el primer terç del s. XVIII. Amb la Querimònia (1313) concedida pel rei Jaume II, després de la llarga lluita que des de 1283 a 1313 havia mantingut pel retorn de la Val de França fins arribar a la jurisdicció dels reis de Catalunya-Aragó. Era la peça cabdal de la personalitat de la Val, enfront el món feudal que s'establia al seu voltant. Amb l'aprovació dels seu usos i costums, es van reconèixer els drets comunals, a canvi del pagament d'un *galin* per cada casa. A partir d'aquell moment, els aranesos podien tenir vinyes, cases, horts, arbres fruiters sense cap servitud. Podien pescar, construir molins, regar els seus prats, i de cara a la seva subsistència, van tenir accés a la propietat comunal dels boscos (llenya per la casa i fusta per comerciar) i prats per alimentar el bestiar. Se'ls va respectar les seves formes de procés judicial, testaments, i dret matrimonial. L'Aran va quedar lliure de prestacions i monopolis.¹⁶⁵ A partir d'aquí, tots els reis van confirmar aquests drets i alguns en van atorgar de nous: Joan I va concedir exempció de drets fiscals i comercials i votacions al Conselh Generau; Martí I va facultar les reunions dels *conselhs* oberts de les universitats sense necessitat de permís reial; la reina Germana manà a les valls de Benasc, Barravés i Pallars, l'obligació de vendre queviures a la Val; Felip II atorgà la facultat d'importar queviures d'Aragó i Catalunya en temps de guerra; Felip III, franquícies comercials de lleuda i altres drets;

¹⁶⁴ GRACIA, Juan Francisco de. *Relación...*, Op. Cit., p. 133-134.

¹⁶⁵ CAU-DURBAN, David l'abbé. Étude sur la Vallée d'Aran, Société Académique, Hispano-Portugaise de Toulouse, Montauban, 1881, p. 177-180. « La Vallée d'Aran formait autrefois au centre de Pyrénées une sorte de république indépendante avec ses divisions municipales, son administration, ses vieilles lois, ses privilèges qui lui créaient une autonomie singulière et en faisaient un des états les plus curieux à étudier et des plus instructifs. (...) L'absolue propriété des montagnes et le libre usage de ses forêts et pâturages lui appartenaient sans redevance à payer à l'État. Elle allait y puiser son autorisation préalable du gouvernement royal, tout bois de chauffage et de construction dont elle pouvait avoir besoin. Elle menait ses innombrables troupeaux dans les vastes prairies de Beret et Barradòs exempte de tout tribut au pouvoir central. Libre jouissance des eaux pour le transport des bois et l'arrosage de ses propriétés ».

Felip IV exempció dels allotjaments; la reina Mariana la facultat de pactar patzeries;¹⁶⁶ Felip V extracció de la llana i sal de Gerri i Morrerres (França), concessió de dues fires anuals i un mercat setmanal. També és cert que la seva aplicació va ser una font de conflictes, entre les institucions locals i les externes. Els més freqüents van ser els comercials i d'exempció fiscal. L'any 1640 es va publicar un recull de privilegis aranesos en un moment de revolta social al Principat i a l'Aran, allí segurament per reivindicar els seus drets davant els drets de la Diputació del General. El privilegis presentaven diversitat, podien ser: generals, comercials, civils, drets provinents de l'exterior, amb el bisbe de Comenge i els monarques francesos. Se'n van concedir: trenta al s. XIV, dos al s. XV, vint al s. XVI i cinc al s. XVII. Van ser molt reivindicats pel Conselh Generau fins al punt que aquesta institució facultà certificats o franquícies personals i nominals on es certificava la categoria d'aranès i de persona privilegiada per sobre de les persones del Principat. Els capítols de la *Querimònia* van incidir en àmbits ben diversos. Abastaven, en el marc del dret públic, l'àmbit econòmic, el politicoinstitucional i el merament administratiu. En el marc del dret civil, el règim de societat de guanys en el matrimoni i la preservació del patrimoni familiar. Regulen qüestions com els aprofitaments dels recursos, l'organització de les institucions, la jurisdicció, el vincle amb la Corona, el funcionament de l'Administració de justícia, i també afers relacionats amb el dret de família.¹⁶⁷

3.3.- Les institucions reials a la Val d'Aran. La jurisdicció

El territori de la Val era de jurisdicció reial, per això tant l'alta com la baixa justícia depenien de les autoritats delegades pel rei. El governador era el màxim

¹⁶⁶ CASTERAN, Paul de. « Traités Internationaux des Lies et Passeries, conclus entre hautes Vallées frontalières des Pyrénées Centrales », *Revue des Pyrénées*, Universitat de Califòrnia, 1897, p. 254-255. Les fórmules d'aquestes convencions eren iguals que les dels grans tractats internacionals. Un cop havien estat discutides per part de les comunitats de cada vall i ratificades pels seus delegats reunits en assemblea general, els notaris de cada nacionalitat les convertien en veritables actes escrites amb les seves llengües respectives, en presència de persones representants de les valls interessades. Es reunien en moments acordats per endavant, o bé quan alguna situació comuna de la frontera ho exigia. Després de signar i pagar els tributs assenyalats, els delegats es constituïen en tribunal mixt per jutjar alguns assumptes en primera instància o apel·lació, civilment o criminalment, els atemptats comesos que perjudiquessin els límits de les comunitats contractants. Els delegats quan marxaven cridaven tres vegades: "Padz avant!"

¹⁶⁷ SANLLEHY I SABI. Maria Àngels. "La Querimònia (1313): un referent en la història de la Val d'Aran", La reintegració de la Vall d'Aran a Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, Secció Històrico-Arqueològica, Barcelona (2015), p.44-45. "La *Querimònia* consta de vint-i-dos capítols, alguns són meres confirmacions de reconeixements anteriors, altres són reinterpretacions i una part són noves formulacions. Els cinc primers capítols, i el IX, fan referència al lliure ús dels recursos naturals, és a dir, reconeix els drets comunals: Terres i *galin* (I), Aigües (II), Boscos (III), Pastures i penyores (IV), Vedats i penyores (V) i Privatització sense llicència (IX). Un segon grup incideix en la jurisdicció mínima i en les figures de conciliació i pacificació: Composició de delictes (VII), Paus i bans (XII), Conciliació (XIII), Treva i patzeries (XIV), Arbitratge (XVI) i Penyores per deutes (XVIII). Un tercer grup incideix exclusivament en el dret civil, concretament en el dret de família: Torneria (VIII) i Convinença (X). Un quart grup reuneix els capítols de vocació política: No-separació de la Corona (XXII), Host i cavalcada (VI), Conselh Generau (XVII) i Veinatge (XIX). I el cinquè i últim grup recull els de caràcter merament administratiu: Notaris (XI), Jutge (XV), Oficials reials (XX) i Salaris dels notaris (XXI)".

representant reial a la Val, exercia l'alta justícia i les funcions executives i administratives que provenien de la seva doble categoria civil i militar. Era el capità de la Val i el cap militar en cas de guerra i alhora esdevenia el magistrat més important al territori. Era nomenat per la Corona i prenia possessió juntament amb el jutge, el seu assessor, en una reunió solemne que es celebrava al Conselh Generau. En aquesta sessió, jurava vetllar i conservar els Privilegis, Usatges, Costums i Llibertats de la Val (sovint no respectats), així com les Constitucions de Catalunya i Usatges de Barcelona i les *Ordinaciones*. Residia a *Castèth Leon* on hi tenia oberta una cort de justícia un cop per setmana i sempre que calgués per tal de rebre els *conselhèrs* de la Val els quals hi podien entrar armats. Cada tres anys donava compte de la seva gestió davant la *Taula de Justícia*, que era el símil d'una Cort de Justícia amb membres nomenats pel rei. En determinades ocasions feia de jutge ordinari i també de suprem, podent perdonar delictes, crear notaries i dividir termes. Es podia apel·lar per causes civils i criminals superiors a vint-i-cinc escuts a la Reial Audiència de Catalunya. Gestionava les rendes reials a la Val i mantenia econòmicament el jutge i els oficials reials. Les seves sentències civils i criminals les signava el jutge. Tenia el dret de clemència, visitava setmanalment els empresonats a *Castèth Leon* i els lliurava al *conselhèr* de *terçon* que corresponia mitjançant una fiança.¹⁶⁸ El governador presidia les reunions del Conselh Generau, al s. XVII només hi anava puntualment, quan es passaven comptes i per la presa de possessió del sindic i els conselhèrs. Sovint hi van haver enfrontaments entre el governador i el Conselh Generau, especialment en moments de canvis polítics o perquè des de les institucions araneses es desconfiava de la seva persona, de les seves funcions o de com les exercia. Es van produir denúncies i processos judicials que van arribar a la Reial Audiència de Catalunya, acabant algunes vegades amb la destitució del governador. A les *Ordinaciones* es deia que el governador era sempre aragonès,¹⁶⁹ però molts governadors van ser catalans, de fet, a partir de finals del s. XVI tant el governador com els oficials havien de ser catalans. Cap a finals del s. XVI es produí un conflicte per la procedència del governador, que mostrà dues tendències per part de la Val. El *terçon* de Pujòlo tot reivindicant la seva dependència de Catalunya, obtingueren de l'Audiència de Barcelona (1595) que els seus oficials reials de la Val, governador i jutge, fossin naturals de Catalunya, sense poder ser d'altre lloc. Així es confirmà per Felip III al capítol 35 de les Corts de Barcelona (1599). El governador que hi havia era l'aragonès d'Osca, Juan Gómez, que hi va estar fins 1604.

¹⁶⁸ ABIZANDA, BROTO, Manuel. El Índice de privilegios del Valle de Arán, doc. 39, p. 62-64.

¹⁶⁹ GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones...*, Op. Cit., p. 82.

Els diputats de la Generalitat es van queixar al sots rei perquè la Val no fos governada per un català. Seguidament es presentà per exercir aquesta funció el català Joan Maurici Vallseca amb una carta del sots rei de Catalunya. El Conselh Generau no el va acceptar perquè el governador de *Castèth Leon* havia de ser aragonès com fins llavors havia estat. Refusaren l'aplicació de la decisió de 1599 amb l'argument que no aquella decisió la van obtenir uns representants de la Val, no el Conselh Generau. Naut Aran amb desacord amb Mijaran i amb el Baish Aran perquè consideraven que qui millor un català que coneixia millor el dret català per aplicar-lo; un governador castellà podia seguir fent de senyor a la Val. Finalment, va arribar un governador de Saragossa, Carlos Mendoza (1604-1619).¹⁷⁰

El jutge exercia la baixa justícia, era el president de la cúria reial. Les seves actuacions eren importants tant per la funció judicial com per la governativa perquè era l'assessor del governador. Entre els requisits que se li demanaven havia de ser jurista, pèrit i expert en Dret civil i Canònic.¹⁷¹ El seu nomenament era també de prerrogativa reial, tot i que no l'exercia, ja que era una autoritat no massa important i de rendes escasses. S'ocupava de causes civils i criminals i vetllava per les causes dels pobres, vídues i orfes. A la *Relación* es deia que aquest destí l'havien representat catalans i aragonesos, contradient les Constitucions de Catalunya les quals marcaven que havien de ser catalans.¹⁷² Tenia poder sobre la jurisdicció civil i administrava justícia a Vielha. El divendres estava obligat a tenir cort a *Castèth Leon*, per facilitar la proximitat a tots els *terçons* de la Val, que eren els que feien les propostes.¹⁷³ Durant el s. XVIII el seu nomenament reial a la pràctica es feia per consens entre el governador i el Conselh Generau.¹⁷⁴ Hi havia un notari que prenia acta de les sessions i sentències del governador amb presència del jutge i del Conselh Generau i en donava fe. Per part del Conselh hi havia sis batlles o alcaldes que eren aranesos, n'hi havia dos per *terçon*. El rang de batlle de *terçon* era de nomenament reial. No tenien jurisdicció civil o militar, executaven les ordres i decisions del governador i del jutge. Davant el governador juraven amb l'obligació de complir els privilegis de la Val, les Constitucions de Catalunya i les *Ordinaciones*. La seva funció era recaptar el cobrament del *galin* reial, del qual se'n quedaven una onzena part.¹⁷⁵ Tenien l'objectiu de capturar els delinqüents, en cas

¹⁷⁰ POUJADE, Patrice. "Es conflictes e era evolucion des poders ena Val d'Aran des segles XVI e XVII", Miscellanèa en aumenatge a Melquíades Calzado de Castro, "Damb eth còr aranes", Institut d'Estudis Aranès, Conselh Generau d'Aran, Pagès Editors S. L., Lleida, 2010, p. 248.

¹⁷¹ GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones...*, Op. Cit., p.114.

¹⁷² GRACIA, Juan Francisco de. *Relación...*, Op. Cit., p. 83.

¹⁷³ GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones...*, OP. Cit., p. 115.

¹⁷⁴ SANLLEHÍ SABI, Mari Àngels, Vol. I, Op. Cit., p. 389.

¹⁷⁵ GRACIA, Juan Francisco de. *Relación...*, Op. Cit., p. 83-86.

d'incompliment, se'ls castigava. Del compliment d'una pena, es reservaven l'onzena part, la resta anava al notari, al jutge, al governador o a les arque reials si el càrrec estava vacant.¹⁷⁶ A la pràctica es produïen conflictes de competències entre aquesta administració de la cúria reial i els *conselhs* de la universitat, ja que els *còssos* o còsols tenien també funcions de policia i n'hi havia un per cada poble. Els batlles de *terçon*, de nomenament reial, eren aranesos, recaptaven l'impost del *galin* reial del qual se'n quedaven una onzena part.¹⁷⁷ Des de 1756 endavant, el cobrament del *galin* l'assumí el Reial Patrimoni, que posà en arrendament la seva recaptació. A les *Ordinaciones* es concretava el nomenament de tres batlles que estaven a disposició de les ordres del governador i el jutge. La seva jurisdicció abastava el seu *terçon*, perseguint i capturant delinqüents, essent castigats durament si no ho feien. De la recaptació de les penes, se'n podien quedar una onzena part, la resta era pel notari, jutge, pel governador o les arque reials. Es comprometien també a complir els privilegis de la Val, les Constitucions de Catalunya i les *Ordinaciones*. El batlle de *terçon* nomenava un lloctinent a cada universitat que els ajudarien en la seva actuació o els substituïrien durant les seves absències. Els lloctinents juraven davant els batlles i també estaven sotmesos com ells al control de la cúria reial en cas d'irresponsabilitat dels seus deures.¹⁷⁸

Al s. XVIII el nomenament dels batlles de *terçon* els lloctinents es feia a partir d'una terna presentada per cada poble. Cap a mig s. XVIII, les relacions entre les autoritats reials i les locals, van tocar fons, la qual cosa va afectar al funcionament de les institucions polítiques i administratives perjudicant el treball propi i comú. Segurament, com confirma a historiadora Mari Àngels Sanllehí, la "Nova Planta" per la Val van ser les *Ordinaciones* (1616), les quals van comportar un canvi radical en dos sentits: la forma d'escollir el Conselh Generau i el blindatge de competències del governador i el jutge. Aquestes autoritats reials feia temps que no juraven els privilegis aranesos i no complien amb les *Ordinaciones*. El governador havia endurit la seva gestió amb els *conselhs* de *terçon* no permetent que aquests es reunissin, això produí manca de coordinació i coneixement de les necessitats del territori i alhora, una conducta arbitrària dels sis *conselhèrs*. A demés mancaven un notari reial que controlés les normes i un procurador de pobres. En el marc d'una situació institucional cada vegada més tensa i de desgovern pels abusos de poder, el Conselh Generau va fer un memorial per tal de recuperar un clima

¹⁷⁶ GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones...*, Op. Cit., p. 118-120.

¹⁷⁷ GRACIA, Juan Francisco de. Op. Cit, *Relación...*, Op. Cit., p. 83-86.

¹⁷⁸ GRACIA, Juan Francisco de. Op. Cit, *Ordinaciones...*, Op. Cit., p. 118-121.

d'ordre i entesa. Amb aquest objectiu, va demanar la confirmació dels privilegis i complir amb les *Ordinaciones*. En cas contrari, l'anarquia s'apoderaria de les autoritats. Crida l'atenció observar el canvi produït amb el temps, de la poca receptivitat amb la que s'acollí aquest text per part del Conselh Generau, es passava a considerar la norma legal que legitimava i donava sentit a la intervenció del poder reial en totes les institucions, les araneses i les reials. Amb la reforma i el control institucional de 1616, el Decret de Nova Planta ja no va tenir repercussió a la Val. Poc després, les *Ordinaciones* i els concordats amb el bisbe es van reimprimir amb la intenció de tenir present i actual el seu contingut.¹⁷⁹

3.4.- Les relacions entre la Val d'Aran i la Diputació del Principat

La Val d'Aran, per situació de cruïlla entre les jurisdiccions de Catalunya, Aragó i França i per la seva especificitat jurídica, es va veure immersa en una situació de conflicte enquistat amb el Principat. L'emplaçament estratègic de la Val serví a la Corona d'Aragó entre els segles XI i XIII per dos motius: la seva expansió francesa al Pirineu i pel control dels comtats de Foix, Comenge, Bigòrra i Bearn. A canvi, la Val demanava protecció davant els atacs per part de França i dels comtats de Ribagorça i del Pallars. Com a resposta, Alfons I li oferí el Tractat d'Emparança (1175) que vinculava l'Aran al Regne d'Aragó. L'únic impost reial que s'havia de pagar va ser un *galin* de blat per cada casa. Aquesta dependència jurisdiccional catalana s'anà ratificant amb la *Querimònia* que lliurà Jaume II a la Val (1313), i també amb un privilegi atorgat per Alfons III (1328). A la *Relación* de Juan Francisco de Gracia consta la dependència aranesa del Principat, a partir del moment que Pere III (1336) va nomenar un procurador reial que havia de presentar taula de justícia cada tres anys davant les autoritats araneses, tal com manaven les Constitucions catalanes. La Val, protegida pels privilegis reials, es negava a pagar per drets als diputats del General. La interpretació del domini d'Aran per part de Catalunya era diferent segons de quina part es feia. La pertinença a Catalunya s'evidenciava en el jurament de càrrecs locals i reials, ja que s'esmentaven les Constitucions catalanes amb els privilegis aranesos. El criteri era diferent si es feia des del Principat o des de la Corona d'Aragó. La missió de Gràcia (1613) com a visitador reial va ser refusada per les institucions araneses, les quals al·legaven que no estaven obligades a sotmetre's a ell perquè era delegat del virrei d'Aragó i a ell no hi estaven vinculades. Per la Val es trencava la norma que eren les Corts les que legislaven amb l'aprovació de la Reial

¹⁷⁹ SANLLEHÍ SABI, Mari Àngels. Vol. I, *Comunitats, veïns i arrendaments...*, Vol. I,... Op. Cit., p. 391-397.

Audiència qualsevol text legal a Catalunya. No s'acceptava el control reial. Finalment, s'arribà a un acord a partir del qual s'acceptà Gracia com subdelegat del rei i es va supeditar a les Constitucions catalanes i als privilegis aranesos. Els temes que tractaria serien l'ordre públic o les despeses excessives del Conselh Generau.¹⁸⁰ Gracia, no deixà de destacar el tracte especial que tenien els diputats del General amb la Val, en el sentit de permetre-li exempcions no aplicables a la resta del Catalunya, la qual cosa podia ser certa al s. XIV, no a partir del s. XVI ja que se la considerava part del Principat. El fet fronterer va marcar la diferència i va beneficiar la Val durant tota la seva història moderna, comportant el tracte especial de concessions i prebendes en l'ordenament legal i institucional del territori. La Val va ser annexionada a la vegueria del Pallars des del fogatge de Pere III (1359) fins al s. XVIII.¹⁸¹

Felip V va mantenir la Val com un corregiment a part del corregiment del Pallars. La Val en un memorial demanà al Consell de Castella la seva agregació al corregiment del Pallars. La resposta va ser negativa, justificant raons geogràfiques i d'aïllament.¹⁸² A la monarquia borbònica ja li anava bé tenir una figura com el governador a l'Aran que representava el rei i exercia com a mecanisme d'organització i control. El desig de la Val de formar part del corregiment del Pallars, evidenciava poder apaivagar els abusos de poder que patien per part del governador. Tenir l'autoritat més lluny els hagués ajudat a gaudir d'una millor autonomia en les seves institucions. Però, la posició estratègica aranesa davant possibles conflictes bèl·lics era necessària per Espanya i avantatjosa per la Val. Les relacions entre la Val i els diputats del General no sempre van ser fluïdes, al contrari, els recursos judicials van ser nombrosos. El Conselh Generau, basant-se en els seus drets, defensava les seves exempcions comercials desobeint i oposant-se a la política fiscal centralista de la Diputació del General que volia limitar-les atenent a la llei i el bé general per sobre dels privilegis. Per solucionar els conflictes fiscals, la Diputació i en ocasions la cort van haver d'establir algunes concòrdies. En el cas de les mercaderies, els diputats del General exigien el compliment d'una norma: pagar per les mercaderies que entressin al regne veí o en sortissin, i no pagar per les que provenien del Principat, prèviament d'haver pagat totes les taules de la ruta. La Val volia seguir amb la condició de port franc, el conflicte era clar. Pels diputats ja era un abús l'exigència d'exempcions, encara més si se n'aprofitaven els estrangers. Calia complir o se'ls sotmetrien a més

¹⁸⁰ GRACIA, Juan Francisco d. Les *Ordinaciones...*, Op. Cit., p. 72-74.

¹⁸¹ REGLÀ CAMPISTOL, Joan. Francia, *La Corona...*, Op. Cit., vol.1 p. 37-41.

¹⁸² MERCADER RIBA, Joan. *El Valle de Arán...*, Op. Cit., p. 9-15.

impostos. Els enfrontaments per qüestions fiscals van arribar al punt que l'Aran acudí a les Corts de Montsó per explicar els seus interessos. La Cort amb dubtes decidí que s'havien de pagar els drets de General i alhora crear una comissió per pactar un acord sobre el cobrament i l'import. El problema continuà. Mentre, la figura del governador reial, que a partir de les *Ordinaciones* (1616) va augmentar el seu poder polític, en ocasions i en contra del desenvolupament de les seves funcions, va fer possible que el *sindic*, defensant els interessos, acudís a la Diputació del General per demanar protecció. S'enfrontaven institucions que en la defensa dels seus interessos volien enfortir el seu poder. Inclús els privilegis dels diferents reis concedits a l'Aran es van fer servir per ambdues parts com arguments per carregar-se de raó i legitimitat. Al s. XVII l'assessor fiscal en una de les visites a la Val va acusar els taulers de Vielha per haver defraudat molts drets al General, cobrant molt per sota de les tarifes vigents, segons les normes del Principat, els acusats ho negaven perquè havien actuat segons les concòrdies i costum reflectits als llibres de la taula. L'obligació dels taulers era controlar totes les mercaderies que passaven per un lloc, declarar-les per fiscalitzar-les i cobrar-les segons els capítols de cort i les tarifes del moment. Així com, fer efectiu l'import al recaptador, juntament amb els llibres de comptabilitat. Aquest va ser el compromís, buscar l'equilibri entre els interessos de la Val i la presència política i fiscal de la Diputació del General.¹⁸³

4.- LES INSTITUCIONS ARANESES

4.1.- El Conselh Generau d'Aran

Acabem de veure com el Decret de Nova Planta (1716) imposat per Felip V, que tant va perjudicar Catalunya, a la Val no va afectar tant perquè la reducció de funcions en les institucions araneses s'havia fet, com ja s'ha dit, un segle abans amb les *Ordinaciones*. Es va respectar els privilegis de la Val, si bé centralitzà les competències a favor de les autoritats reials. Als seus inicis els representants dels pobles aranesos es reunien per tractar i decidir sobre els afers comuns i formarien la institució anomenada Conselh Generau. Les trobades es feien a prop de la *Pèira* de Mijaran, i posteriorment a l'església de Sant Miquèu de Vielha. A l'edat mitjana ja tenia regulats els seus usos i costums i amb la Querimònia al s. XIV (1313) concedida per Jaume II, es convertí en la màxima institució aranesa per a tots els seus pobles o universitats. Al s. XV Joan II, lloctinent

¹⁸³ SANLLEHY I SABI, Maria Àngels. *Comunitats, veïns i arrendaments...*, Vol. I, Op. Cit., p. 319-351.

d'Alfons IV, va limitar el nombre dels seus membres, serien tres conselhèrs per *terçon* i els còssos de cada *terçon* els quals assumirien les funcions del Conselh. Així, fins que a l'edat moderna, a inicis del s. XVII, amb les *Ordinaciones* es reformà definitivament. El Conselh Generau de la Val estava format per un *sindic*, sis *conselhèrs*, sis *proòms* de *terçon* i el notari que escrivia les actes com a secretari. Aquestes autoritats, a excepció dels *proòms*, s'escollien per insaculació, pel *sindic* hi havia una bossa per a tota la Val i pels *conselhèrs* un bossa per cada universitat. Els sis *proòms* eren escollits directament pels *conselhèrs* de *terçon*, que estaven formats per autoritats municipals de cadascuna d'aquestes circumscripcions administratives. Les seves competències eren limitades: abastament, sanitat, beneficència, obres públiques, ordre públic, defensa i fiscalitat (des de la tala d'arbres fins la lluita per exempcions fiscals). No tenia funcions municipals de justícia, aquesta era exercida pel jutge, de nomenament reial, i pels còssos (*conselhèrs*) dels pobles, els quals dirimien la jurisdicció civil. En l'Edat mode.¹⁸⁴ Les funcions del *sindic* eren executives i representatives.¹⁸⁵ Administrava el patrimoni comú aranès i les seves rendes, la gestió pública, representava la Val en els processos amb comunitats veïnes i defensava els privilegis d'Aran i les Constitucions catalanes. Havia de vetllar que al territori hi hagués la presència d'un mestre, un metge i un farmacèutic. Tres auditors controlaven els seus llibres. Convocava les sessions el *sindic*, el prior o dos dels sis *conselhèrs*. Hi havia reunions solemnes com la presa de possessió i jurament del governador (dia d'elecció d'oficis) i del jutge, les visites oficials o taxació de preus i salaris. Hi havien de ser presents com a mínim quatre dels sis *terçons* i es prenen els acords per majoria. Era el representant de la Val en plets i altres qüestions amb relació a França i Espanya. Vetllava pel compliment de les Constitucions de Catalunya i els privilegis d'Aran i repartia les butlles de la Santa Croada. Rebia un sou anual i tenia coberts els desplaçaments. Al final de seu mandat, havia de retre comptes de la gestió econòmica del comú davant una comissió composta per tres oïdors de comptes, dos *conselhèrs*, el jutge i el nou *sindic*. En cas de suborn perdia el seu salari anual, si cometia frau, responia amb una fiança que era vint vegades superior al seu salari. Per absentar-se de la Val necessitava l'autorització de la majoria dels *conselhèrs*, deixava un substitut del qual n'era responsable.¹⁸⁶

¹⁸⁴ SANLLEHÍ I SABI, M. Àngels., *Comunitats, veïns i arrendaments...*, Vol. I, Op. Cit., p. 36.

¹⁸⁵ GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones...*, Op. Cit., p.128-137.

¹⁸⁶ GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones...*, Op. Cit., p. 129-140.

Per escollir el *sindic*, el Conselh decidia abans les persones més aptes entre els *conselhèrs* de *terçons* que es presentaven. Hi podia haver reelecció, però no de forma consecutiva. S'esperava tres anys per repetir aquesta funció i un any pels altres. No es podien acumular dos càrrecs durant el mateix exercici i tampoc renunciar-hi.¹⁸⁷ El nomenament de *conselhèrs* afavoria les universitats més importants del *terçon*, ja que el seu nom es repetia en cada votació al costat de cadascuna del seu *terçon* (Vielha-Gausac, Vielha Casau, Vielha Betren, etc.). Per tant, la possibilitat de tenir aquesta funció per part de la universitat més important, es multiplicava sobre les altres del mateix *terçon*. A aquestes autoritats, s'hi afegien sis *proòms*, els quals eren escollits pel Conselh de cada *terçon* cada vegada que es convocava una sessió del Conselh Generau.¹⁸⁸ El canvi de nomenaments es celebrava el primer diumenge de setembre al claustre de l'església Sant Miquèu de Vielha. Una mà innocent, que podia ser la d'un nen, treia els redolins amb el nom de les persones que formarien el nou Conselh. Cap persona podia renovar. S'esperava a fer el jurament al mes de novembre i es feia en la mateixa església de Vielha. Per poder accedir a aquest rang, calia ser de la Val, major de 36 anys, haver exercit de *còsso* com a mínim un any i no estar encausat judicialment. Quedaven exclosos els mal pagadors, els usurers i els que tenien plets contra els interessos aranesos.¹⁸⁹ El *conselh de terçon* amb els *còssos* dels pobles i el *conselhèr del terçon* havien de tractar els temes i fer arribar la seva opinió al Conselh, tenint en compte que era en aquesta seu on es preniien els acords definitius. Posteriorment, es deixaren de fer aquestes reunions prèvies.

Les reunions del *conselh de terçon* les convocaven els *conselhèrs*,¹⁹⁰ els quals portaven els acords presos pel *terçon* al Conselh Generau. No tenien sou, se'ls pagava el desplaçament a les reunions que es feien a Vielha. Representaven la cúria reial i per via judicial, segrestaven béns i els llogaven. La Val escollia els oïdors de comptes per insaculació, una bossa per tota la Val, la seva funció era vetllar per la gestió dels béns públics realitzada pel *sindic* i denunciar possibles irregularitats. Per últim, hi havia dos

¹⁸⁷GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones...*, Op. Cit., p. 98-128. El nom de les persones aptes per a ser *conselhèr* estava escrit en cèdules de pergamins, anomenades redolins que tenien el mateix color i forma. Cada un d'ells es ficava dins un cartutx de fusta, tancat amb cera i dins unes bosses amb el títol: bossa de *conselhèr de terçon de...* Un cop tancat, es segellava amb el segell de la Val i es tancava en una arca de fusta que tenia tres panys i s'acompanyava de les respectives claus. Per a l'elecció del *sindic* es feia el mateix, dels llistats de cada *terçon* s'agafava un redolí i si no hi havia cap inconvenient, ja es comptava amb un nou *sindic*.

¹⁸⁸GRACIA, Juan Francisco de. *Les Ordinaciones...*, Op. Cit., p.122.

¹⁸⁹GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones...*, Op. Cit., p.127-128.

¹⁹⁰GRACIA, Juan Francisco de. *Relación...*, Op. Cit., p. 78. El comú de la Val es governava i administrava pels *conselhèrs*, el seu càrrec durava un any, n'hi havia un per *terçó* i els sis presidien les reunions del Conselh Generau de la Val. El de Vielha nomenava al de Pujòlo, per això li deien el Prior, tots ells amb els *proòms* enviats per cadascun dels *terçons*, composaven un Conselh Generau, que per privilegi feia consell i s'havia de complir la seva determinació.

càrrecs més, que eren escollits pels *conselhèrs*: el procurador fiscal i el de presos pobres, aquest fou vigent fins el s. XVIII. Com es veu, el context del Conselh era molt normatiu, però en la realitat el seu funcionament era administratiu i polític. Els seus components eren aranesos, les seves reunions es feien sempre en aranès. Les actes del Conselh s'escriuien en català per un notari. Al s. XVII, a través d'elles, es comprova la seva lluita per mantenir alguns privilegis concedits pels reis francesos, contra els abusos de la cúria reial, el governador i el jutge, per la defensa de la Val en situacions bèl·liques, les mediacions a favor d'aranesos immersos en conflictes i empresonaments a França. Al s. XVIII hi ha més coordinació amb els *terçons*, adjuntant les seves opinions a les actes. Les funcions del Conselh Generau es van anar ampliant administrativament pel que feia a l'obra pública, ordre públic, importació de cereals, exportació de sal i fusta, control de fires, pactes i control de preus, reglamentació del tancament de terres i tractes amb el bisbat de Comenge.

El Conselh Generau es finançava només amb la talla d'arbres dels boscos de la Val pagada pels veïns, als s. XVII i XVIII no tenia cap propietat territorial. Al llibre de comptes de la Val, hi consta l'apartat de despesa (anomenat *mal*) i el d'ingressos (anomenat *bo*), va del 1781 al 1836. La talla era una impost ordinari i no extraordinari, perquè el Conselh no tenia una altra via de finançament.¹⁹¹ Es repartia atenent a la població de cada *terçon*. Durant la Guerra del Francès, com que el Conselh no va funcionar (1810-1813), l'any següent la despesa s'incrementà. En general els ingressos superaven les despeses. En temps anteriors a les guerres i ocupacions per part de França, passava al contrari, el Conselh es protegia i demanava una contribució més elevada per protegir-se dels atacs de l'enemic. Atenent a les despeses de l'any, es calculava la quantitat a pagar per totes les famílies de la Val, en quedaven exempts els *conselhèrs de terçon* en actiu. Unes despeses eren fixes (sous funcionaris i caritat), les extraordinàries eren puntuals (obra pública, desplaçaments *sindic*, certificats, regals autoritats i reivindicacions). Al total dels ingressos s'hi afegien quantitats que provenien dels *terçons* i de la resta que quedava de l'exercici anterior. Es calculaven els ingressos segons la despesa que havia d'efectuar. Pel volum de despesa que tenien els pobles, el seu dèficit era més elevat que el del *conselh de terçon* i el d'aquest més que el del Conselh, el qual

¹⁹¹ POUJADE, Patrice. Une vallée frontière dans le Grand Siècle. Le Val d'Aran entre deux monarchies, Aspet, PyrèGraph, 1998, p. 160-161.

disposava d'una economia més sanejada.¹⁹² La documentació del Conselh Generau (acords i privilegis), es guardava a Vielha, custodiada pel secretari, es guardava en un *armari de sies claus*, calia els sis conselhèrs dels *terçons* per obrir-lo. Les claus representaven el poder i autoritat. L'objectiu era protegir els documents que serien la memòria de la comunitat i del seu funcionament legal.

4.2.- Els terçons

Al s. XII les *Bailies* (divisió administrativa reial del territori amb agrupaments de pobles que aprofitaven els béns comunals) s'anomenaren també *terçons* (1/3 del territori de la Val). Amb ells es distingien tres zones: Cap d'Aran, Mijaran i Baish Aran. El *terçon* era una comunitat territorial, social i institucional que depenia del Conselh Generau que regia la Val. El governava un *conselh* local de representants triats per règim d'insaculació. Un *conselhèr* representava el *terçon* al Conselh Generau. El formaven, recordem, sis *conselhèrs*, sis *proòms*, el *sindic* i un notari. La plaça de *sindic* s'escollia per evitar despeses i abusos dels Conselh Generau, per administrar la hisenda i tractar els negocis i plets de la Val (ex. cobrar béns i rendes del comú). Amb la *Querimònia* s'establia el Conselh Generau d'Aran com a òrgan de govern propi format per uns representants anomenats *conselhèrs*, els quals representaven els *terçons*, i més tard, cadascuna d'aquestes parts quedà subdividida en dos, acabant essent-ne sis: *Pujòlo*: Salardú, Tredós, Bagergue, Unha i Gessa. *Arties*: Arties i Garós. *Marcatosa*: Vilac, Mont, Montcorbau, Betlan, Vila, Aubèrt i Arròs. *Castièro*: Vielha, Gausac, Casau, Betren, Escunhau i Casarilh. *Irissa*: Vilamòs, Arres, Arró, Es Bòrdes, Benós i Begós i *Quate Lòcs*: Bossòst, Les, Bausen i Canejan. Es mantenien amb l'arrendament dels boscos, pastures i serveis, vendes de comunals i afillaments. Havien assolit un patrimoni territorial gràcies al desmembrament de la Val i dels *terçons*, adquirint més força institucional i incrementant competències, entre d'altres, sobre metges, apotecaris i mestres). Al s. XIX, la població aranesa seguia repartida en tres tipus d'agrupament: la comunitat de la Val, el *terçon* i els pobles o universitats. Amb el temps, la importància del *terçon*, que ja existia al s. XIII, com una comunitat territorial, social i institucional, va anar perdent extensió territorial i competències a favor de les universitats, fins arribar a dependre d'elles i de la comunitat de la Val. Uns *terçons* eren més rics que d'altres segons la seva extensió territorial. Els seus ingressos provenien de vendre o llogar terres comunals ermes i de la talla dins la

¹⁹² SANLLEHY I SABI, Maria. Àngels. *Comunitats, veïns i arrendaments...*, Vol. I, Op. Cit., p. 46-56.

seva demarcació, com que no en tenien prou, complementaven amb una talla del *terçon* i la talla de la Val, aquesta darrera servia per pagar la despesa del Conselh Generau. A continuació, veurem com les universitats es mantenien molt millor, gràcies als arrendaments dels boscos, les pastures i els serveis de les vendes de comunals i dels afillaments. Els *terçons* se situaven a mig camí entre el finançament de la Val i el de la universitat. El Conselh Generau que no tenia propietat territorial, es sostenia amb la talla. En canvi, el *terçon* sí que en tenia, i la podia arrendar o vendre. Les funcions del *conselh* de *terçon* eren governar el *terçon*, organitzar la defensa del territori, determinar com aprofitar el territori de copropietat i, mitjançant el *conselhèr* de *terçon*, fer arribar l'acord del *terçon* al Conselh Generau. Tenien una identitat pròpia i mantenien una relació molt propera i un vincles estrets amb els pobles i entitats del seu mateix *terçon*.

Mapa dels *terçons*. Val d'Aran

4.3.- Els pobles o universitats. El *conselh* de la universitat

Amb relació a l'administració comunitària o municipal de la Val, coincideixo plenament amb la línia de treball que ha desenvolupat la historiadora Mari Àngels Sanllehí i Sabi. En essència i dit amb les seves paraules: "A l'època moderna la universitat fou el nucli bàsic de l'organització comunitària a la Val d'Aran. Era el marc territorial econòmic i social en el qual s'organitzaven els veïns. Això fa que la seva anàlisi sigui fonamental per entendre la història aranesa dels segles XVII i XVIII, tenint en compte també les relacions amb la resta d'universitats al si del terçon i al si de la Val.¹⁹³ Mitjançant el *conselh* es gestionava la universitat, la qual funcionava mitjançant assemblees que constituïen diferents institucions. A cada poble hi havia un *conselh* municipal que estava format pels propietaris de les cases més importants, els quals passaven aquest dret als seus descendents. L'ajuntament era escollit per votació entre els membres del Conselh municipal. La seva funció més important era l'administració comunal. El *conselh* de *terçon* estava format per un *conselhèr*, que n'era el president, i els membres dels *conselhs* municipals que tenien els càrrecs més importants a l'ajuntament del seu poble. Amb la *Querimònia* es permetia una organització administrativa basada en les universitats constituïdes per tots els veïns. La seva administració depenia d'uns magistrats anomenats còsols o *còssos*, escollits a les reunions del vesiau o *conselh* de la vila o universitat, veritable òrgan rector de la vida comunitària. Només els caps de casa més antics hi podien formar part, les reunions dels quals es celebraven dins les esglésies. Els capítols o acords presos eren les normes que regulaven els diferents aspectes de la vida comunitària. Aquesta organització s'explica per la importància que tenia la propietat col·lectiva de la terra. La universitat va ser el centre organitzatiu d'Aran. En aquest context territorial, social i econòmic s'arrelaven els veïns. La història aranesa als s. XVII i XVIII es caracteritzava per un lligam molt fort que mantenia la universitat, d'una part, amb les altres universitats del *terçon* i, d'altra, amb la comunitat de la Val. El *conselh* de cada universitat gestionava l'ús i aprofitament dels béns comunals i la ramaderia. La seva administració constava als llibres de la vila, anomenats també de capítols. Les reunions de *conselh* podien ser obertes o limitades. A les obertes hi assistien tots els caps de casa de la universitat, els *còssos* (de 2 a 4, segons

¹⁹³ SANLLEHY I SABI, Maria Àngels. *Comunitats, veïns i arrendaments...*, Vol. I, Op. Cit., p. 51- 69.

el nombre d'habitants) i els *proòms* (ajudants dels *còssos*). A les limitades hi assistien els caps de les cases més antigues.

Els *còssos* administraven el comú, acordaven regles i vetllaven per la seva aplicació. Havien de ser honorats, sense deutes ni processos judicials amb el comú. Es renovaven cada any i s'escollien per majoria de vots del *conselh*.¹⁹⁴ La seva tasca havia de ser transparent, aplicant les normes de forma exemplar. Tenia funcions molt diverses: gestores, representatives, executives i judicials. Les funcions gestores: convocar reunions del conselh i lloc de celebració, fer complir els acords o capítols del *conselh*, si no volia ser qüestionat pel *conselh*, retre comptes de la seva gestió tot mostrant no haver-se aprofitat de diner o béns públics, en cas contrari era expulsat del *conselh*, convocar i controlar el *vediau* o treball comunitari, lliurar permisos per aixecar la veda de terrenys, triar els caps de bestiar per la reproducció, autoritzar la venda de productes taxats (sal i vi), gestionar les finances, i arrendaments. Les funcions representatives de la comunitat: mantenir les relacions amb altres comunitats, negociar en concòrdies i patzeries (ajudats per persones d'altres universitats o eclesiàstics), assistir als aplecs, enterraments i festes, custodiar dins d'armaris tancats amb diverses claus, documents, objectes valuosos, objectes patrimonials i armes de la comunitat.¹⁹⁵ Exercir aquest funció donava la possibilitat d'entrar a la bossa d'insaculació per ser *conselhèr* del *terçon* i poder formar part del Conselh Generau d'Aran. Havien de ser de la universitat i es triaven entre els homes més antics del *conselh*. Cap veí podia renunciar a aquesta responsabilitat quan el *conselh* li ho demanava, en cas contrari, s'expulsaven d'aquesta institució. Les funcions executives: multes i empenyoraments es coordinaven amb les funcions judicials, que tenien un límit perquè la funció jurisdiccional era mínim o civilíssima: paus i concòrdies, deutes, frauds, pagaments i vetlla pel compliment de normes comunitàries. les *Ordinaciones* de Gracia de Tolba podien detenir infractors en situació de delictes evidents, portant-los al batlle del *terçon*, així com tenir el dret d'arrestar durant tres dies en el cas que fossin injuriats pel seu càrrec.¹⁹⁶

La segona autoritat a la comunitat local, la universitat era la de *proòm*. Als acords o capítols del *conselh* sovint se'ls anomenava com homes del *conselh* i gaudien de certs

¹⁹⁴GRACIA, Juan Francisco de. *Relación...* Op. Cit., p. 78-79. El govern de les viles i llocs pel que feia a la policia i administració, depenia de dues persones que mantenien el càrrec durant un any, eren els *còssos* que no tenien jurisdicció, com a l'Aragó. Les captures per delictes que feien no causaven efecte segons disposava la justícia, en aquest sentit no hi havia llei ni privilegi a la Val.

¹⁹⁵ GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones...*, Op. Cit., p. 169-170

¹⁹⁶ GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones...*, Op. Cit., p. 140.

avantatges socials. Cobraven com ho feien els *còssos* amb una quantitat en diners o en espècie. Les seves funcions tenien a veure amb qüestions comunitàries i d'ajuda als *còssos* en les gestions executives. Segons la importància de la universitat, el nombre de *proòms* variava. Un afillat (nouvingut) podia accedir a aquest destí després de participar uns quants anys al *conselh*. Formar part del *conselh* era important perquè es podia fer ús dels béns comunals i assistir a les reunions i actes. La condició era complir els acords o capítols aprovats pel *conselh*, sinó podien ser expulsats el membre i fins i tot la família. La plaça al *conselh* es podia cedir o vendre entre els membres de la comunitat local. Els capítols o acords, segons el tema, s'havien d'aprovar per unanimitat o per majoria. Els més importants s'aproven en reunions extraordinàries pel ple del *conselh* i s'arxivaven. Tota la població havia de conèixer aquests acords autònoms perquè regulaven la vida a la comunitat, eren la base legal o institucional a partir de la qual s'organitzava econòmicament (agricultura i ramaderia) i socialment (cohesió de la població). En cas d'incompliment, s'aplicaven penes en diner o espècie. En general, els veïns de la universitat no se sentien forçats per aquestes normes, sinó que les vivien com una necessitat per a una bona gestió comunitària. Aquestes regles convivien sense problema amb els costums perquè aquests també tenien potestat. El respecte per la jerarquia a l'hora de parlar i seure era molt present als *conselhs* d'universitat, ser una persona gran, pertànyer a una casa vella, ocupar un lloc de responsabilitat eren aspectes que formaven part de la formalitat que es seguia. La jurisdicció civil dels *conselhs* d'universitat arribà fins els inicis del s. XIX.

A continuació, presento com s'organitzava la comunitat aranesa pel que fa al treball dels veïns conjuntament amb les institucions que els representaven. Va ser important la capacitat de decisió sobre aspectes de la vida social i econòmica de la Val dins i fora de l'àmbit comú, local i de les comunitats veïnes. La cohesió va afavorir la comunitat perquè comportava un enriquiment de les relacions socials, el treball en equip i l'arrelament al territori. Els veïns es van implicar en els afers polítics i socials del comú i alhora motivar per tractar situacions que s'anaven produint al dia a dia i els afectaven directament. S'oferia, així la possibilitat de poder resoldre problemes comuns amb la cerca de solucions. Escoltar i ser escoltat a l'hora de decidir quin era el millor camí a seguir. Aquesta manera de fer els va preparar per buscar els mitjans més adequats davant de moments de conflicte, que van ser molts, mitjançant les paus i concòrdies. S'incrementà la seva sensibilitat a l'hora de fer una bona acollida als nous membres de la

comunitat i compartir recursos. Van adquirir responsabilitat en la gestió d'àmbits com l'ensenyament i la sanitat. Encara es va fer un pas més enllà, realitzar un treball comunitari obligatori sense compensació econòmica, es sortia així, del nucli familiar per anar al comunitari en el sentit més ampli. Per desenvolupar aquest apartat segueixo la línia de recerca que la historiadora Maria Àngels Sanllehy, va fer sobre la comunitat local aranesa, l'organització de les universitats i de la seva vida comunitària.

4.3.1.- Treball de cohesió social entre el veïnat

Els *capítols* o acords sobre les qüestions que els interessaven servien per regular la vida de la comunitat. El *conselh* de la universitat organitzava els espais comunitari i particular políticament, socialment i econòmicament. Aquestes normes cohesionaven el territori amb les persones que hi vivien i que les compartien. Diferenciaven una comunitat d'una altra ja que compartien una legalitat concreta de forma autònoma de qualsevol altra institució local. Si no es complien aquestes normes, dictades pels caps de casa de la universitat, s'aplicaven unes penes en metàl·lic o en espècie que també es concretaven. Per elaborar uns capítols concrets, el conselh convocava durant l'any unes reunions amb aquest objectiu, també se'n podien fer a les ordinàries, i quedaven recollits en el llibre dels capítols o llibre de la vila. La universitat vivia aquesta reglamentació com una necessitat, no com una imposició. Si existia un costum, no calia cap norma, es complementaven i tenien autoritat. Alguns *terçons* també establien acords o capítols. Els capítols antics que actuaven de referent es recollien al *llibre vell*, i un cop actualitzats passaven al *llibre nou*. El *conselh*, mitjançant els *còssos*, s'encarregava conjuntament amb la comunitat, que es complissin. Les funcions del *conselh* tenien la responsabilitat de gestionar amb imparcialitat davant d'una comunitat propietària i explotadora d'uns béns. Havien d'actuar amb rigor, aplicant multes econòmiques davant els possibles fraus dels veïns contra el comú: no participar al *vediau* (treball comunitari), apropiació de terres comunals, incompliment de vedes de pastures o boscos o la renúncia als rangs del *conselh*. Les normes asseguraven la cohesió interna amb l'afillament, expulsant individus que desobeïen les normes o injuriaven els *còssos*, aplicant penes als infractors i ponderant des de la vessant econòmica i financera (ús de béns comunals, tales, crèdit, despeses). Els capítols en últim terme buscaven organitzar la vida col·lectiva, mantenir la convivència i l'arrelament a la comunitat mitjançant la implicació de tots els seus membres. Els *consells* van exercir la jurisdicció civil fins el s. XIX d'una comunitat propietària i explotadora de béns. Era la manera d'evitar la intervenció de la cúria reial en afers poc

importants, tot i que aquesta des de mitjans del s. XVIII va intervenir més, com és el cas de la gestió de l'ús de l'aigua i el tancament de terres. Intervenia en conciliacions i paus de vila (Vielha), aquesta facultat havia estat reconeguda per la *Querimònia* als usos i costums. Els documents de capítols o normes s'arxivaven com la forma de legitimar-los i testimoniar la memòria col·lectiva.

L'*afillament*, tenia per objectiu adaptar els recursos de la comunitat a les necessitats dels veïns, dels residents i dels nous. El *conselh* de la comunitat creà uns mecanismes de regulació, provinents dels capítols o de les ordinacions, que vetllaven per l'aprofitament comunal de boscos i pastures. Entre ells, hi havia les regles que controlaven l'entrada de nous membres a la comunitat que es perllongaren des de l'Antic Règim fins el s. XVIII. Formaven part de la *Querimònia* en la qual hi constaven tots els costums i privilegis que Jaume II va confirmar a la Val d'Aran. L'*afillament* representava una família i una casa nova a la universitat; es perdien els drets de la comunitat de la que provenia el foraster, però n'aconseguia d'altres a la qual arribava. N'hi havia que es concedien de facto, com era la de l'hereu d'una casa vella. Podia succeir que no s'acceptés nous *afillaments* per manca de recursos de la comunitat o per no reunir les condicions que es demanaven; en aquest cas, podien romandre a la universitat com *estadants* sense poder fer ús dels seus béns. Per fer els *afillaments* es tenia en compte l'actitud de la persona; la residència i la propietat, condicions que eren obligatòries. El nou membre de la vila feia una petició al *conselh*, prometia acceptar les normes i lliurava un pagament fraccionat que li permetia l'entrada i gaudi dels béns i serveis de la comunitat.¹⁹⁷ Els recursos buscats per la universitat i possiblement pel seu *conselh* l'havien de protegir a l'hora de proveir i emmagatzemar els cereals, especialment el blat propi i el que s'importava. Es cobrava amb el delme (les esglésies arrendaven i també distribuïen gra en concepte del delme) i la mòlta del gra. Les moles s'arrendaven a canvi de quantitats de cereal, que segons com es valorava, la quantitat podia augmentar o disminuir. Així s'aconseguia omplir el graner. Els *còssos* s'encarregaven de cobrar el preu dels arrendaments. El gra importat venia de l'Aragó, del Pallars o de França. El gra sobrant s'arrendava. El repartiment de cinc o sis *galins* començava pels *conselhèrs* que tenien patrimoni per respondre, després venien els veïns sense propietats que necessitaven *avaladors*, i finalment els *estadants*, que no tenien drets, però la universitat els emparava. La diferenciació era present dins la mateixa

¹⁹⁷ SANLLEHY I SABI, Maria. Àngels. *Comunitats, veïns i arrendaments...*, Vol. I, Op. Cit., p.161- 190.

comunitat, evidenciant el sentit corporatiu d'un grup, les cases velles, respecte d'un altre, les cases velles. El primer tenia un caire oligàrquic, basat en el seu origen, mentre que el segon havia adquirit els seus drets només per acord de la col·lectivitat primera i a ella s'havia d'adaptar.¹⁹⁸

Els serveis d'ensenyament, sanitat i l'alliberament de reclutes.

Pel que feia a l'ensenyament, als s. XVII i XVIII es va haver de lluitar contra l'analfabetisme i l'absentisme de l'alumnat que havia d'acudir a treballar per ajudar les seves famílies. Tal com s'assignava a les *Ordinaciones* (1616), l'ensenyament el va començar a assumir el Conselh Generau. Havia de buscar una persona adequada per ensenyar a llegir, escriure i gramàtica als infants de la Val. Posteriorment, el Conselh només s'encarregà dels mestres de Vielha i li passà la competència al *terçon* i d'aquest passà a la universitat. Es pagava al mestre tres-cents rals i una casa, a més dels diners que rebria de les famílies. Els alumnes més pobres en quedarien absents del pagament.¹⁹⁹ A finals del s. XVIII, a la majoria de les comunitats hi havia mestre, el qual cobrava del comú i també de l'usuari segons el nombre d'alumnes i el grau d'estudis. Les famílies riques es preocupaven per l'aprenentatge dels seus fills, i fins i tot sortien a estudiar fora a alguna universitat. B/ La sanitat. Igual que amb l'ensenyament, el Conselh Generau començà a gestionar la sanitat, després ho va fer el *terçon* per passar finalment a la universitat. Es pagava del comú el metge, el cirurgià, l'apotecari i el veterinari, els vilatans complementaven el servei amb el lliurament de cereals. C/ L'alliberament i substitució de reclutes. Es produïa per l'acció unificada de la universitat o del *terçon* i els seus veïns. Els conflictes s'originaven entre la cúria reial i les viles per la demanda que es feia, la qual s'incrementà durant el s. XVIII i el XIX. El comú buscava i pagava substituïts d'aquests futurs soldats, molt necessaris pel bon funcionament del País i que podien provenir de fora de la Val o entre els joves més pobres de la comunitat.

Amb el *vediau*. Era el treball personal i comunitari obligatori d'un membre de cada casa (gairebé sempre era el cap de casa) de la universitat per arranjar i millorar la xarxa pública (camins, ponts o passatges) i construcció d'edificis públics o particulars. Aquest servei s'havia aprovat en tots els capítols de les universitats araneses. Ningú es podia negar a anar-hi, si no era per força major, tot i així s'havia de compensar

¹⁹⁸ SANLLEHY I SABI, Maria. Àngels. "L'afillament a les comunitats araneses (segles XVII-XIX)", *L'Avenç*, 1988, núm. 115, p. 35.

¹⁹⁹ Gracia, Juan Francisco de. *Les Ordinaciones...*, Op. Cit., p. 147-148.

econòmicament. Es podia donar el cas que el *conselh* aplicés penes per als qui no hi acudien. També hi havia el *vediau de terçon*, per arreglar camins entre *universitats* del *terçon*. Aquest era més qüestionat, afectava a una part dels veïns, per això, la universitat sovint proposava un pagament en diner per substituir la prestació.

4.3.2.- Els pactes entre la Val d'Aran i altres indrets del Pirineu. *Les Patzeries*

Les *patzeries*²⁰⁰ eren acords o pactes entre comunitats que establien les normes reguladores de les seves relacions.²⁰¹ Als s. XVII i XVIII hi havia els *miquelets*, membres d'una milícia especial de caire mercenari i voluntari, reclutats per diputacions o juntes de guerra sota les ordres dels espanyols o dels francesos. No respectaven aquests tractats. Obstaculitzaven la informació a les valls de l'arribada d'exèrcits armats tot retenint els correus i afavorint així, agafant els vilatans per sorpresa. Podien impedir el comerç i les activitats de la pagesia. Eren informadors de primer ordre, es movien amb molta agilitat per les muntanyes. La seva acció era audaç ràpida i eficaç. Anaven armats, podien cremar pobles.²⁰² Les *lies et patzeries* no eren només tractats d'economia, pastorals²⁰³ o comercials, eren sobretot tractats d'ajornament de guerra, aquesta era la seva essència i la seva originalitat. El temor a la guerra era la seva raó de ser. Durant dos segles la guerra o els conflictes van ser la forma habitual de les relacions entre França i Espanya amb treves molt curtes. Però, la veritable i permanent frontera eren els Pirineus. No va ser l'escenari de grans operacions militars, si bé l'estat de guerra era habitual. Cadascun dels dos territoris es sentia amenaçat pels exèrcits enemics situats a les poblacions

²⁰⁰ SAPÈNE, Bertrand. Les lies et passerries frontalières mal appliquées au XVIIIème siècle, sous Louis XV, dans l'haute Vallée de la Garonne, *Revue de Comminges*, 71, 1958, p. 56. El territori i el veïnatge demanant la solidaritat, les convencions orals o escrites aplicades entre senyories col·lectives van ser possibles per les dues parts de la frontera. Comunicacions, treballs estacionals, explotacions forestals i el descens de la fusta per l'aigua, tot liberalment d'acord per evitar qualsevol incident i cercant la millora la vida per on es mirés, fins i tot en temps de guerra. Així va passar entre La Val d'Aran i Comenge passant per Saint-Béat, al llarg del curs del Garona.

²⁰¹ BARON DE LASSUS. «Les guerres du dix-huitième siècle sur les frontières du Comminges, du Coserans et de Quatre-Vallées ». Troisième édition, Saint Gaudens, Librairie Abadie, 1895, p. 6-9. « Le Comminges, le Couserans, le pays de Quatre-Vallées en France, le Val d'Aran, les Vallées de Paillars et de Benasque en Espagne, reconnaissaient pour base de leurs relations mutuelles le traité de Lies et passerries, conclu d'un commun accord, en 1513, par les députés de ces divers pays, et maintes fois ratifié par de lettres royales (...) Non seulement l'ennemie recevait de vivres e des denrées de toute sorte, mais encore ses émissaires ou ses espions, sous prétexte de négoce et des affaires, circulaient impunément, et pouvaient le renseigner sur les faits qu'il importait de lui laisser ignorer. En outre, le traité n'empêchait nullement les Miquelets espagnols de violer notre territoire ; souvent même il favorisait leurs incursions. Ces volontaires se recrutaient dans les hautes vallées de la Catalogne et de l'Aragon ».

²⁰² BRUNET, Serge. « Les Montagnards et la frontière des Pyrénées XVII-XVIII siècles, Etude sur les fondements d'une contestation », *D.E.A: Histoire et civilisations*, Paris, 1987, p. 31-32.

²⁰³ FAIREN, Víctor. *Facerías Internacionales Pirenaicas*, Instituto de Estudios políticos, Madrid, 1956, p. 16-17. «Entre los convenios faceros han destacado los referentes a la ganadería. Siendo ésta una de las principales fuentes de riqueza de los pueblos pirenaicos, se hacía lógico el proveer a su más cómoda y pacífica explotación, evitando litigios o previendo los medios de zanjar justamente los que surgieren. (...)Curiosas distribuciones de derechos sobre ciertos pastos, pagos en metálico o en especie, creación de guardias especiales y de instituciones arbitrales forzosas; perfeccionamiento del derecho procesal y penal ganadero. Todo esto puede hallarse en los tratados faceros».

frontereres.²⁰⁴ La confederació pirenaica va existir durant tres segles, Tres-cents anys en els quals les tractats de *lies i patzeries* van ser escrupolosament respectades, permetent que la gent de les muntanyes es protegissin dels perills de la guerra i defensessin la llibertat de les seves transaccions. Van arribar, fins i tot, a limitar la sobirania dels reis.²⁰⁵

Després d'aquestes concepcions més clàssiques hi ha altres interpretacions, que diferencien la concòrdia per als pactes sobre territoris i usos comunals de la *patzeria* per als pactes sobre actuacions en temps de guerra pel manteniment d'intercanvis ramaders i comercials.²⁰⁶ Les patzeries eren tractats de pau entre comunitats de diferents Estats i per tant, de diferents sobirans. Aquestes comunitats també van signar concòrdies. L'origen va ser el mateix, la necessitat de conciliació i convivència en pau entre comunitats veïnes, incloïen acords sobre pastures, passatges pel bestiar i intercanvis comercials. La poca activitat agrícola, especialment de cereals, va fer que hagués de practicar el comerç, per això aquests tractats els eren de vital importància. En canvi, era un terreny ric en pastures i per això els ramats de les valls veïnes venien durant l'estiu a les muntanyes araneses. Al s. XVIII hi havia més ovins que bovins. Els ramats externs eren superiors als autòctons. Venien ramats de Castilhonés, Coserans i el Pallars. El bosc comunal era el recurs més important de l'Aran, el seu comerç els permetia comprar altres productes a França. Els reis absolutistes per tal de centralitzar van reduir el grau d'autonomia de les valls pirinenques a l'hora de pactar si eren de diferents monarquies. Els pactes van seguir i periòdicament es van anar renovant fins gairebé el s. XIX, moment en el qual es delimitaren les fronteres i aquestes es van haver de supeditar als Estats corresponents. En situacions de guerra van ser un recurs primordial per al comerç i l'explotació ramadera i alhora un factor que ajudà a mantenir la població. La Val es va veure afavorida per aquests tractats, els quals la vincularen econòmicament, culturalment i socialment amb les valls franceses. La qüestió política restà al marge, amb l'excepció del temps en el qual la Val

²⁰⁴ CAVAILLÈS, Henri. "Une fédérations pyrénéenne sous l'Ancien Régime: les traités des *lies et passeries*". *Revue historique*. Paris, 1910, p. 242-244. En aquest context es formà un grup d'individus armats anomenats *miquelets*, utilitzats pels generals espanyols i francesos com a mercenaris. Van ser reclutats entre els violents, els desertors i desocupats, els quals van fer el seu *modus vivendi* de robatoris i exaccions sense reconèixer cap llei. La patzeria de *Plan d'Arrem* en parla. El cos dels *miquelets* fou fundat el 1640 durant la Guerra dels Segadors amb l'objectiu de frenar la invasió castellana de Felip IV amb el nom de *Companyia d'Almogàvers*, El cos dels *miquelets* fou dissolt el 1642 per llur indisciplina, que els duia a alternar l'acció de guerra amb el pillatge. Segons el *Tractat d'Arrem (1513)*: "Les parties (contractantes) des pays frontières, ne s'attaqueront pas (...); elles ne feront les unes contre les autres aucun exercice de guerre (...). Il leur est défendu de se livrer à des voies de fait (...) sous peines d'être pendus et étranglés ». (*Articles 1 et 13*).

²⁰⁵ CAVAILLÈS, Henry. « Unes fédérations Pyrénéenne sous l'Ancien Régime. Les Traités de Lies et Passeries », *Revue Historique*, Paris, 1910, p. 274-276. « Les traités de lies et passeries ne pouvaient être et ne furent qu'une suprême protestation du particularisme montagnard contre la centralisation grandissante. Et le jour où ils disparurent à leur tour fut la victoire des gens de la plaine sur ceux des vallées, le triomphe de l'unité sur l'esprit d'indépendance ».

²⁰⁶ SANLLEHY I SABI, Maria Àngels. « Les passeries en Val d'Aran à l'époque moderne: les relations transfrontalières selon le Traité du Plan d'Arrem (1513) », *Revue de Comminges*, CXXIX, n° 2 (2013), p. 317-336.

va dependre del comtat de Comenge. Les relacions econòmiques i humanes les ajudaven a mantenir la seva subsistència. Formar part d'una comunitat que tenia una patzeria oferia als membres de la comunitat uns drets d'ús, comerç i seguretat. La *Querimònia* al capítol XIV ja reconeixia el dret d'Aran de pactar amb les valls veïnes. El rei podia revocar aquests tractats si hi veia la necessitat. Fins al s. XVI gaudien d'una autonomia que funcionava en paral·lel a l'estatal en temes d'intercanvi amb la ramaderia i comerç. Ajudava les valls pirinenques en la seva subsistència.

Les muntanyes i els cims, els ports i passatges de les valls eren llocs molt transitats on els seus habitants es trobaven, coneixien els seus costums i es relacionaven. Com a prova tenim la construcció dels hospicis, hospitals i refugis repartits al llarg de les altes muntanyes de les valls. La situació de les pastures més verdes, la dificultat de fer la demarcació entre les pastures, la falta d'aigua, els pastors que portaven els animals d'un lloc a altre, eren uns problemes que no es podien solucionar per la força, perquè tard o d'hora perjudicava els seus interessos. Aquests territoris veient que els atemptats es multiplicaven i les venjances, represàlies, amenaces d'incursions o conflictes armats, dificultaven molt la indústria ramadera, van buscar per interès comú, una solució pacífica i ràpida: els "Tractats de Lies et Patzeries", veritables tractats d'aliança i pau creats entre comunitats veïnes. Es van prohibir els actes d'hostilitat, mirant de perdonar les represàlies i afavorir així la seva convivència. Cap problema ni hostilitat podia trencar la pau. En aquests tractats quedava palès l'esperit de comunitat de la gent de muntanya enfront dos Estats centralitzadors. Eren convenis d'ajuda mútua, de relació pacífica, de contacte personal i directe entre els interessats per buscar la millor solució que no perjudiqui a ningú. Les comunitats es prometien ajuda recíproca per fer complir aquests acords.

Una de les *patzeries* més importants va ser la de *Plan d'Arrem* (22-04-1513), es tractava d'un tractat de comerç i garantia en temps de guerra, perquè els seus habitants poguessin comerciar lliurement sempre. Es va signar per diverses valls del nord i del sud dels Pirineus centrals, Coserans, Pallars, Ribagorça, la conca d'Orcau i l'Aragó (Gistaín, Bielsa). Bàsicament, era un tractat que per la Val va suposar aprovisionar-se al regne de França.²⁰⁷ Aran es volia escapar de les prohibicions duaneres i de les conseqüències de les guerres en les quals no volien involucrar-se. Es demanà als diferents sobirans que reconeguessin i respectessin aquests acords i els seus privilegis. Buscava mesures en cas

²⁰⁷ POUJADE Patrice. *Le Val d'Aran entre deux...*, Op. Cit., p. 73.

de guerra per protegir el comerç i la transhumància. Era gairebé una llei, en ella es resumia tots els antics usos que necessitaven les relacions entre els habitants de l'Aran i de Comenge.²⁰⁸ A la *Relación*, Juan Francisco de Gracia (1613) va qualificar negativament les *patzeries*. A les *Ordinaciones* (1616) les va legitimar, segurament en comprovar la credibilitat que tenien aquests tractats pels aranesos. Si no es respectaven, s'aplicaven mesures com segrestar els animals, béns o mercaderies de la part que hagués trencat aquestes normes. Algunes vegades es reaccionava amb violència i les autoritats podien donar la raó als afectats pel sentit de protecció dels individus de la pròpia comunitat. Per això, a la *Relación* s'apunta el criteri a seguir per les *patzeries* en el context de les bones relacions entre monarques i no tant per la seva manera de fer autònoma.²⁰⁹ A les *Ordinaciones* es van reconèixer les *patzeries* tal com ho van fer els privilegis reials, després de consultar la cúria reial governador i jutge.²¹⁰ Es tractava d'una contradicció entre la *Querimònia* i les *Ordinaciones*. Es tractava de controlar-les? Al capítol següent, en les represàlies s'explica quins passos havien de seguir els representants aranesos. El Conselh Generau emparat amb en els esmentats tractats, en ocasions actuà en solitari sense tenir en compte el parer del governador. Una altra *patzeria* important (1654) que va arribar renovada fins al s. XVIII, va ser la signada per Coserans, Castilhonés, la Vall d'Àneu i la Val d'Aran. Entre d'altres, els seus objectius van ser mantenir la pau en temps de guerra, perseguir la violència, protegir les persones, animals i béns de totes les parts, no portar armes, avisar amb temps abans de l'inici d'un conflicte armat per recollir bestiar i béns i renovació cada tres anys. Als pactes hi constava el jurament dels còssos fins que amb la política centralista dels dos Estats els van desactivar. Després de la Revolució francesa van desapareixent aquests tractats per la ingerència dels reis.²¹¹ Un altre exemple seria el tractat que tenia la vila de Seix (França) amb les universitats d'Aran, les quals tenien als punts estratègics dels ports de muntanya milícies que vetllaven nit i dia. Mitjançant una carta del prior de Pujòlo, Matheo Moga de Autes (1677), s'informà els còsols de Seix de les bandes armades que hi havia a la muntanya de la seva val, tot esperant que els còsols de Seix els avisessin en una situació semblant. En temps de guerra Seix i l'Aran podien continuar amb el seu comerç, mantenir els seus acords de la

²⁰⁸ RÉMY COMET. *L'enclave espagnole du Val d'Aran...*, Op. Cit., p. 200-211.

²⁰⁹ GRACIA DE TOLBA. Juan Francisco, *La Relación...*, Op. Cit., p. 136.

²¹⁰ GRACIA, Juan Francisco de. *Les Ordinaciones...*, Op. Cit., p. 152.

²¹¹ SANLLEHY I SABI, Maria Àngels. *Comunitats, veïns i arrendaments...*, Vol. I, Op. Cit., p. 301-310.

pagesia, i es devien, igual que en temps de pau, ajuda si una de les dues passava fam.²¹² Segons l'historiador Patrice Poujade,²¹³ els tractats de *lies et passeries* que encara s'aplicaven al s. XVII amb dificultats, al s. XVIII no van ser respectats per les autoritats. Es pot dir que amb el temps es consentiren. Quan els veïns de la frontera en la cerca de més protecció, buscaven el reconeixement dels antics privilegis, en realitat demanaven, de forma implícita als reis, drets de sobirania, admetent així, la pèrdua de la pròpia independència. A partir de llavors, calia esperar la tolerància reial que lentament va esdevenir en ingerència nacional.²¹⁴

4.3.3.-La Baronia de Les. El feudalisme a la Val

A l'edat mitjana a la Val hi havia tres senyors: Pedro Fernández de Vèrgua (aragonès) tenia la *senyoria de Pujòlo*. Va ser concedida el 13 d'octubre de 1300 i va desaparèixer el 1313.²¹⁵ Aymar de Bossòst patró de *l'hospital de FronTERS*, a Sant Pere de FronTERS, al Portilló. Es casà amb una senyora de la casa de Mayregne, de la Vall d'Oueil. Va marxar al començament del s. XIV, acabant-se el senyoriu. Oton de Sambeat (gascó) senyor de *Bausen i Canejan*. Jaume I li va atorgar amb caràcter vitalici per haver-lo ajudat a la batalla de Calahorra. La va heretar el seu fill Oton d'Auro i la va vendre al Senescal de Tolosa, Eustaqui de Beaumarchais. Pere II, des de Lleida el 20 de setembre de 1278, ordenà Renaldo d'Ardèvol, *bayle* de Ribagorça, que limités aquest senyoriu. L'Infant Alonso també va limitar els drets d'aquest senyoriu, i més tard, Jaume II el va suprimir (29-08-1313). Només va quedar la *baronia de Les*, que va arribar fins al s. XIX. Es constata la seva existència en nombrosos documents, sense quedar clar quan va començar. El nom del titular, tot i ser el mateix, canvia en les diferents fonts que es disposen: Auger de Les, Aymar de Les, Ademarium de Lees i Azemarius de Lees. El senyor Auger de Les, que esperava la visita de Jaume I (1265), ordenà els seus heralds que des de dalt de la torre i onejant la bandera, cridessin tres vegades: *Les, pel rei d'Aragó*, com senyal de sotmetiment. Així, pensava que el rei confiaria en ell. A finals de s. XIII, Auger afavorí l'entrada de tropes franceses, manades pel Senescal de Tolosa que venien a envair la Val. El bisbe de Comenge, que tenia la jurisdicció eclesiàstica de la Val, reuní a Rémals tots

212 COURS-MACH, Michel. « Les relations frontalières entre la ville de Seix, en Couserans, et le Val d'Aran, en Espagne, du XVIème au XIXème siècle », Couserans et montagne Ariégeoise, Actes du XXX Congrès d'Études Régionales de la Fédération Languedoc- Pyrénées- Gascogne, p. 68.

213 POUJADE, Patrice. Le Val d'Aran au XVIème siècle. Les populations aranaises et les crises politiques et militaires (Vers 1610-vers 1720), Toulouse, 1990, p. 49.

214 SAPÈNE, Bertrand. Op. Cit., p. 57. L'any 1526, sota el regnat de Francesc I de França, els agents reials, que controlaven les aiguës, els boscos, els ports, els peatges, impostos i arbitris, van interrompre les tradicionals llibertats dels contractants.

215 CALZADO DE CASTRO, Melquíades. "La baronia de Les", Col·lecció Calzado.

els clergues aranesos per demanar-los-hi que afavorissin la invasió. Ells van respondre negativament dient: *Nisi Déu*, que volia dir que com a única obligació tenien a Déu. Aquest va ser un motiu de tensió entre el baró i la universitat de Les i el clergat. En una altra ocasió (31-11-1283) el baró d'acord amb Eustaqui de Beaumarchais, representant del rei de França, Felip III, es va comprometre a acollir al seu castell tres-cents soldats francesos que venien a envair la Val. Els habitants de Les intentaren cremar el castell quan ho van saber, però els francesos van ser superiors i construïren Castell-Ileó. Felip III i Felip IV van mantenir aquesta baronia.

En la guerra dels Pirineus, França ocupà la Val (1283) en represàlia per la política expansionista catalana a la Mediterrània occidental i no la retornà fins l'any 1313. Com es veu, Aymar de Les sempre va estar disposat a ajudar els francesos contra el rei d'Aragó, el qual va mesurar molt bé el tracte que li va donar amb un to conciliador. Les relacions entre el baró i el governador de la Val seguiren tenses i confrontades, apaivagades algunes vegades per l'acció del rei. El lloctinent del rei de Mallorca, Guillem de Castellnou (1298) prometé conservar les llibertats i privilegis de la Val. En conseqüència, els *còssos* i tots els aranesos li juraren fidelitat, tanmateix el baró, en representació de Les, només ho va fer davant del rei. Entre els anys 1298 i el 1307, la durada del segrest del rei de Mallorca, les tensions entre el baró i el governador, Arnau de Sant Marçal, augmentaren. Malgrat l'actitud del baró de Les, Jaume II l'inclogué en un perdó general a la Val (12-07-1312). El nou governador Pere de Castell que seguia patint la rebel·lia del baró, es va negar a acceptar una proposta francesa per resoldre el conflicte a Les (14-10-1312); el baró feia de testimoni a favor del rei de França i en contra dels interessos del rei d'Aragó. Un any més tard, el governador Pere de Castell cessà en el seu càrrec, el segrest del rei havia acabat, i absolgué tots els aranesos de la promesa de fidelitat. Davant el jurament al nou governador, Guillem de Castellnou, que li fa la Val, el baró s'hi nega. El baró finalment va jurar davant el rei a Lleida com amo del castell i del poble de Les (14-10-1314). Azemarius de Les volia per atraure el poble de Bausen, li demanà al rei unes franquícies que li van ser concedides (19-10-1314). Cinc anys més tard (27-05-1319), Azemarius aixecà les forques de jurisdicció criminal i el governador de la Val, Jaume Torroella, en nom de Jaume II, les hi va destruir perquè no va poder demostrar que tenia autorització per tenir-les.²¹⁶

²¹⁶ REGLÀ CAMPISTOL, Joan. *Francia, la Corona de Aragón y la frontera pirenaica*. La lucha por el Valle de Arán (siglos XIII- XIV, 1213-1313, Madrid, CSIC, 1951, p. 156-158; 207-208; 288-290.

Quan Joan II des de Piera va confirmar un tractat entre homes d'Aran i el comtat de Comenge, Benito Marco era el governador i defensà Les de la invasió francesa (1473). La part francesa comptava amb cinc mil soldats i tres-cents cavallers, el baró només tenia set-cents soldats. La victòria va ser aranesa perquè Lluís XI protegia la rebel·lió del comte de Pallars i aquesta franja era protegida per la Corona d'Aragó. Ferran el Catòlic (1478) atorgà la baronia de Les al capità valencià Benito Marco amb el castell, el lloc de Les amb rendes i drets (termes, vinyes, boscos i llenyes), la jurisdicció civil i criminal, el mer i mixt imperi. La baronia jutjava causes criminals i amb el mer Imperi executava les decisions. La possessió del mer imperi permetia l'erecció de forques, la possibilitat de suplici al reu, exiliar de lloc, executar la pena de mort i mutilació de membres. Els crims de lesa Magestat, heretgia, sodomia i trencament de camins i falsificació de monedes corresponien al monarca, així com les últimes apel·lacions. La jurisdicció civil es corresponia amb la facultat sancionadora del mixt imperi.²¹⁷ Carles I (1528), fill de Joana, des de Madrid confirmà la baronia excloent la jurisdicció criminal. La Sentència arbitral de Guadalupe no comportà la decadència de les classes feudals. Pierre Vilar insistia en l'extraordinari interès que mostraven els titulars d'una senyoria per obtenir el màxim rendiment de la seva condició de senyor, garantida per l'ordenament institucional que sortia de Guadalupe.²¹⁸ Al successor de Benito Marco li donaren possessió els *còssos* i batlles de Les (23-04-1529) mitjançant escriptura del notari de Vielha, Ramon Pujol. Amb aquest acte es reconegué per part de la universitat de Les al baró. Al S. XVI la baronia passà als Sapena, família de Benito Marco. A partir d'aquí, començaren els conflictes entre la universitat de Les i la Val, el motiu dels quals era que Les es considerava exempta de tales i càrregues que pagaven la resta d'universitats. La cúria reial diverses vegades donà la raó al poble de Les. Passaren uns anys en els quals no se sabia exactament qui tenia la senyoria en propietat i després d'un plet, la cúria reial va segrestar la baronia (1612). Juan Sapena Marco, descendent de la família, recuperà la baronia pagant una quantitat de diner. Posteriorment, va vendre la baronia a carta de gràcia a la família Cao de Benós (20-08-1630) per 1200 lliures. Comprenia propietats i títols. El problema va ser que el fill de Joan Sapena i Marco va morir i la baronia passà a la seva mare, Vicenta Costa i Sapena, de la qual en va fer donació (1661) al Monestir de Sant Geroni de la Murtra d'Alzira (València). No s'entén que Joan Sapena no ho comunicés a la seva

²¹⁷ SERRA, Eva. *Pagesos i senyors a la Catalunya del s. XVIII*, Editorial Crítica, Barcelona, 1988, p. 135.

²¹⁸ SALES, Núria, Montaner, Pedro. *Terra, treball i propietat*, Editorial Crítica, Barcelona, 1986, p. 11.

esposa, potser la va vendre per manca de diners? Es van fer documents? Se li va pagar? O no es van fer documents per no pagar el dret de fadiga? La branca valenciana de Marco-Sapena comptà amb cinc barons.

La família Sapena s'extingí i els Cao de Benós van disposar plenament de la possessió de la baronia. La Sentència arbitral de Guadalupe resolva la inestabilitat social agrària, ara bé donava als senyors els instruments per allargar i mantenir el règim senyorial. No es podia pensar que Ferran II es posés al costat dels remences fins l'extrem de capgirar el que era peça bàsica de la societat feudal: la dependència econòmica i jurisdiccional del camperol respecte del senyor.²¹⁹ El primer baró d'aquesta branca de la baronia de Les va ser Ramon Joan Cao de Benós, administrador aranès. Va ser *conselhèr* del *terçon* de Lairissa (1605), fins l'any 1649 no va rebre el títol. El seu successor, Pablo Cao de Benós i Benosa tornà a comprar la baronia als frares del Monestir de Sant Geroni de la Murtra. Després d'ell, hi va haver nou barons més dels Cao de Benós, arribant així a l'any 1911. Tres d'ells van ser governadors d'Aran i dos marquesos de Rosalmonte i dos d'ells van ser protagonistes de diverses sentències (1666) i (1792). Els barons i senyors de Les van començar sent de llinatge valencià i després de la Val, però eren absentistes. De carrera militar brillant en els exèrcits borbònics, degut amb això ells o els familiars van tenir títols nobiliaris. Es van casar amb membres de la petita noblesa francesa i alguns van viure allí. L'enfrontament pels drets de la baronia va ser una constant entre la universitat de Les i el baró. Es produïren diversos plets que duraren tot el s. XVIII, pels drets senyorials (1666), per la jurisdicció (1720), pels delmes (1742), per mantenir la jerarquia al banc de l'església (1761), per l'exempció de les normes comunals (1773) i de nou pels delmes (1792). A la segona, va respondre una Reial Audiència de 1731 la qual tornava a confirmar com en la primera que la baronia era propietat del senyor de Les amb les cases, les bordes, prats, terres, horts, aigües, altres béns i la jurisdicció civil. No tenia la jurisdicció criminal, tot i que el senyor la reclamava, ni els delmes dels prats ni el domini útil de les propietats i els béns propis dels veïns de Les. En tots ells a universitat i la parròquia lluitaren contra la jurisdicció civil d'una baronia que va impedir que la universitat de Les participés com la resta d'universitats de l'organització territorial i institucional de la Val. Els recursos i plets contra el senyor van incrementar el dèficit de la comunitat, per molt que no contribuís a la despesa del *conselh de terçon* ni del Conselh

²¹⁹ NADAL i FRRERAS, Jaquim. *Conèixer la història de Catalunya. Del s. XVI al XVIII*. Volum III, Editorial Vicens Vives, Barcelona, 1983, p. 11.

Generau. Aquests plets acostumaven a afavorir el baró a excepció de la jurisdicció criminal exercida per la cúria reial.²²⁰ L'última sentència (1792) eliminà totes les altres i aconseguí un acord. El baró havia perdut drets per adquirir-los el poble de Les: sobre el forn, molí, boscos i fusta, muntanyes, aigües, sèquies, delmes i herbes. El baró mantenia el seu patrimoni en immobles, la prelació i gratuïtat en l'ús del molí, el delme, els cereals acordats, el protocol en actes religiosos i públics. Podria fer ús dels béns comunals com un veí més. Tota aquesta cessió per part del baró suposà una despesa que va fer efectiva el comú de Les de 9.350 francs, moneda que existia també a la Val, en dos terminis. La despesa per les sentències va ser pagada per les dues parts. Tot i així, la parròquia va denunciar el baró per seguir cobrant el delme de cereals de la fàbrica de l'església. Per una ordre judicial se li va embargar.²²¹

Aquest capítol m'ha ajudat a entendre fins a quin punt va influenciar Felip Aner l'entorn polític, social i econòmic aranès.

L'emplaçament de la Val d'Aran és el factor condicionant de la seva història. Per la seva situació estratègica va ser disputada per dos Estats. Hi havia fonaments reivindicatius per part de França i per part d'Espanya. França volia integrar la Val per afinitat geogràfica i lingüística. Ocupava la Val amb pressió i violència militar. Volia inscriure la Val en una demarcació administrativa francesa. Practicava un política de represàlies contra els aranesos, prescindint dels privilegis atorgats pels comtes-reis d'Aragó. La Val buscava protecció política i respecte pels seus usos i costums. En canvi, Catalunya i la Corona d'Aragó fan de la Val una marca de gran valor estratègic i imposarà la seva autoritat a França, no sempre, però. Serà un pedra angular en l'expansió catalana vers terres ultrapirenenques. Va esdevenir un bastió contra les ambicions franceses, assegurant així, la seva adhesió. Els reis confirmen i amplien les llibertats, antigues tradicions i costums de la Val. Felip Aner Va viure aquesta realitat des que va néixer.

Socialment, la Val era un país amb unes institucions molt desenvolupades i amb una repercussió social amb un fort arrelament. Ben segur que la manera de fer i resoldre

²²⁰ MERCADER I RIBA, Joan. *La ordenación de Cataluña por Felipe V: La Nueva Planta*, De Hispania, número XLIII, Consejo Superior de Investigaciones científicas, Instituto Jerónimo Zurita, División y confines de los Doze Corregimientos de Cataluña y Distrito del Valle de Arán, con los dos puntos tocantes a los Salarios de los Corregidores y sus Tenientes o Alcaldes Mayores, Barcelona, 2 de enero de 1719, p. 341. "El sostenimiento económico de los corregidores competía principalmente a los pueblos de realengo, a prorrata del número de habitantes y con cargo a los propios comunales, y únicamente contribuirían los lugares de señorío en el caso de que la jurisdicción de los barones fuese en aquéllos parcial; en tal caso debía comportarse dichos municipios por mitad, en tanto la jurisdicción criminal perteneciese a la Corona".

²²¹ SANLLEHÍ i SABI, Mari Àngels. *Comunitats, veïns i arrendaments...*, Vol. I, Op. Cit., p. 126-137.

els problemes de la comunitat entre els veïns, les universitats i els *terçons* el preparà de ben petit a compartir i buscar solucions als problemes del dia a dia. A casa seva hi havia una implicació i un compromís per l'Aran. Va viure la Guerra Gran amb uns esdeveniments polítics que el faran patir. Per tant, la imatge que tenia de França no era gens positiva, molt al contrari a la que tenia de Catalunya i l'Aragó. La figura de rei protector la tenia interioritzada. Quan tot just acaba d'estudiar, li falta temps per involucrar-se en l'ocupació i la guerra que vindria. A ell li era ben familiar la situació política de conflicte bèl·lic. Entra a les Junes, primer a l'aranesa, després a la Junta Superior de Catalunya. Allí farà el millor aprenentatge i aconseguirà experiència que el prepararà per ser diputat a les Corts de Cadis. En aquell indret trobaria la millor oportunitat per fer lleis que ajudessin les persones a fer la vida més fàcil, ja que les circumstàncies no ajudaven.

CAPÍTOL 2

FAMÍLIA ANER BENOSA (1741-1812). FORMACIÓ DE FELIP ANER D'ESTEVE (1797-1808)

En aquesta part presento el context social i històric de la Val en el qual va néixer Felip Aner. Començo per mostrar com era la vida al dia a dia en cadascun dels pobles dels pares, Canejan de la mare i Aubèrt del pare, en el qual posteriorment van residir. Mostro l'entorn familiar que va tenir, quins van ser els referents i models. Exposo a continuació els personatges, parents seus, que més van destacar en el treball i la lluita per la llibertat de la Val d'Aran en la Guerra del Francès. Destaco, especialment, el seu pare, Francisco Aner, al qual faig un seguiment de les tasques tan diverses que el Conselh Generau i altres institucions li van encomanar, així com la manera que va tenir de gestionar-les amb sentit comú, expertesa i resolució. És evident la influència que Felip va tenir del seu pare pel que fa a la responsabilitat i la implicació en la qüestió pública. Exposo la Guerra Gran per la gran intervenció que Francisco hi va tenir. Prèviament, analitzo el període anterior a partir de les actes del Conselh. Per fonts historiogràfiques sembla que la Val ignorés que s'estava preparant un conflicte. M'interessa demostrar que per les institucions araneses era ben evident l'ocupació que de nou patirien i per la qual portaven gairebé un any preparant-se pel seu compte amb la provisió i repartiment d'armes per part dels *terçons*. Durant aquest temps, la petició d'ajuda per part del Conselh a Espanya perquè enviessin reforços i tropa a la Val en previsió va ser contínua. La resposta no va estar a l'alçada, simplement, s'avisava els aranesos de no provocar, ni donar motius als francesos, d'entrar en hostilitat. M'ha semblat oportú mostrar la carta que, entre altres dones, la mare de Felip Aner, van escriure a la Reina Maria Lluïsa de Borbó-Parma. En ella es mostra la lluita i les responsabilitats que tan coratjosament i alhora sàviament van assumir i dur a terme. En el darrer punt faig cerca per conèixer i entendre quina va ser la formació jurídica de Felip en les dues universitats que va estudiar. És un punt clau per analitzar posteriorment, les seves intervencions al Congrés de les Corts de Cadis.

1.- LA SOCIETAT ARANESA AL S. XVIII-XIX

Per tal de situar-nos en el lloc i en el moment en els quals va néixer Felip Aner, presento les característiques a grans trets del context històric, social, econòmic i cultural dels dos pobles, Canejan, poble de la seva mare, Josepha, i Aubèrt, poble del seu pare, Francisco, a partir de les *Respostes de la Val d'Aran als Qüestionaris de Francisco de Zamora (1788-1789)*. L'any 1788 es va dirigir un qüestionari general de la Val amb 183 preguntes i l'any 1789 en va fer 146 de manera particular a cada població. Es tracta d'una informació que prové d'una font força completa, original i gairebé única al s. XVIII. També la va visitar Arthur Young (1787) en una curta estança.²²² Recordem, que prèviament es va redactar la *Relación* i les *Ordinaciones* de Juan Francisco de Gracia al s. XVII. Un altre comissionat que arribà a la Val l'any 1642 per part del bisbat de Comenge, va ser el pare Fourcaud per tal de recollir informació relativa al clergat i les parròquies de la Val (n'he parlat al capítol I a la part de religió).

Tal com deia, ara veurem a grans trets com era la vida als dos pobles en els quals van néixer els pares de Felip. Farem una immersió a la Val d'Aran a partir dels següents blocs temàtics: geografia, agricultura, indústria i oficis, comerç, política, lletres i antiguitats. Aquí, doncs, tenim els elements que ens ajudaran a situar-nos en un territori, i entendre la *vida vidanta*, com diem en occità, d'aquell temps. No ho explico jo, reproduïxo la veu, la descripció i el punt de vista de dues persones que són les que van respondre al Qüestionari de Francisco de Zamora (1788-1789). Comencem pel poble de la seva mare Josepha Benosa. Després continuarem per Aubèrt, el poble dels seu pare: Francisco Aner.

1.1.- Canejan

Geografia

No se sap per què es diu Canejan, només se sap que abans estava situat a Sant Joan de Toran a la ribera d'aquest riu. Els cavallers de Malta eren els seus senyors, els seus habitants estaven oprimits per ells. Quatre germans anomenats Bordas, fugint de la

²²² BOLUFER PERUGA, Mónica. "Civilización, costumbres y política en la literatura de Viajes, a España, en el siglo XVIII", *Estudis* 29, Universitat de València, 2003, p. 256. *En veure la zona de muntanyes aïllada i pobra quedà decebut en les expectatives que tenia de Catalunya pel que feia a la prosperitat i indústria segons altres relats de viatgers. La desil·lusió es palesà per les observacions que feia de les míseres condicions de vida dels pagesos pirinencs, l'aridesa de la terra, la pobresa de les cases i els comentaris sobre l'aspecte de les dones descalces i vestides asprament. La seva opinió va canviar a terres més planes*

seva opressió, fundaren el poble en aquest indret. Un cop van fer la casa i hisenda de cadascun d'ells per separat, la resta de vilatans van fer el mateix i s'establiren en aquest nou lloc i l'anterior quedà desert, quedant només una església que pertany a la jurisdicció de la parròquia de Bausen. Pertany a la jurisdicció de la Val, al principat de Catalunya. És un poble obert, situat en un lloc alt i aspre, exposat de cara al migdia i a tota classe de vents amb temperament sa. Està al mig de dues muntanyes que comencen per la part de ponent al riu Garona, una tira per la part de migdia costejant les muntanyes de la Val dret a l'orient, i l'altra tira per la part d'aquiló, costejant França dret a orient, ambdues tiren dret cap al Pallars. Hi ha un riu anomenat Toran, neix a la muntanya de Liscorn, dins el municipi i afluent del Garona. És un riu mitjà i l'aigua és molt bona. S'hi troben pontets petits pel pas dels habitants i els seus ramats. Hi ha un molí fariner, un batan i un molí per serrar fusta pertanyen al comú del poble, d'aquí baixen algunes fustes provinents dels seus boscos cap el Garona. Es comunica pel camí reial de la Val per un pont de pedra anomenat Pontaut pagat pel rei. D'extensió té unes tres llegües i d'aquiló a migdia hi ha les muntanyes i boscos, gairebé tot rocós amb penya-segats, maleses i congostos. El terme delmatori és molt curt. Pertany al corregiment de la Val. No pertany a cap senyor, sinó al rei. És un veïnat; per fer el treball es desplacen a unes granges repartides on hi tenen el bestiar, tornen al poble per anar a missa els dies de festa. Està fundat en una costa sobre penyes amb carrers estrets i pobres. Compta amb 66 cases que són 66 famílies. Cases de pedra i sense cal, no n'hi ha al territori. Dins són de fusta i la teulada de palla, són pobres i poc netes, excepte algunes fetes amb cal i canto, teulada de pissarra, netes i adornades. Cada veí paga el tribut ordinari al rei, el cadastre pels béns, ramats i personal, no hi ha ningú absent, i paguen un galí de sègol. L'ajuntament es construí el comú. L'església és parroquial amb el seu patró Sant Saturní. A demés té tres capelles, dues són particulars. Hi ha un capellà i 8 prebendes amb una dotació del valor dels delmes rebuts, fundacions de misses, enterraments i altres oficis. Hi ha dues fonts públiques. Cada casa té el seu forn de pa. Es subhasta cada any una taberna. El preu del vi el marquen els còssos, té l'obligació de tenir sempre vi i fiar-lo als malalts durant tres dies, si no ho fan se'ls aplica penes. També es fa amb la botiga i la carnisseria, els anys que es troba arrendatari.

Agricultura

La quantitat de neu dificulta l'agricultura i el gel i el vent fred mata els sembrats. Caldria adobar amb abundant fems el terreny àrid i rocós, cosa que no es fa suficient. El terreny que és comú a més de les muntanyes només serveix per pasturar els ramats. Unes

cases tenen molt terreny, altres poc. Hi ha pobres de solemnitat, cadascú treballa o fa treballar la seva. No hi ha vinya. Dues parts del delme es dona als preveres i l'altra a l'església, es paga en grans, de nou un i dels ramats menors de set fins a deu un. Varia segons els anys. Es treballa la terra amb bous, vaques i instruments necessaris, amb l'aixada quan el terreny és rocós i pendent. Hi ha pocs arbres fruiters, alguns cirerers, noguers i pomers. No es recull ni la meitat de cereals que es necessiten al poble. Es recullen cinc mesures per una plantada. La llenya és molt abundant, prové dels boscos comuns, costa de buscar pel mal terreny i estar lluny del poble. Abans hi havia més boscos a causa de la talla, la qual si no es fes perjudicaria al poble, ja que es proveïa de llenya i fusta pels edificis. Les pastures són comunes. Recollits els fruits, el bestiar aliè hi pot entrar a pasturar, excepte en alguns prats privilegiats comprats a l'ajuntament. Els prats poden ser naturals i artificials. El bestiar menja a l'hivern l'herba seca collida a l'estiu. Cada vegada hi ha més prats per criar bestiar. Hi ha vaques, ovelles, cabres i porcs; es compren a França i es crien aquí. Es fan servir remeis per curar-los. Cadascú té el seu ramat que se'l cuida o fa cuidar; a la nit i a l'hivern es guarda a les granges, a l'estiu va a la muntanya. Mai hi havia hagut tant bestiar com ara i va en augment. Les mules i cavalls venen de França i van a altres llocs. La llana serveix per abastir tot el poble. La mantega i els formatges, aquests són els millors del territori, es venen a Catalunya, a l'Aragó i a França. Només es crien gallines pel consum del poble. Algunes cases tenen ruscos, la mel i la cera són bones. Hi ha mines de ferro que no es treballen. Hi ha tres basses perpètuas, amb truites a la més gran. Es troben colls i passos estrets, rieres, penya-segats, muntanyes afilades, roques naturals i grans panoràmiques. Als boscos es crien llops, porcs senglar, guineus, cabres munteses, llebres, isards, daines, cabirols, paons, perdius i garioles. Al riu es pesquen moltes i bones truites.

Indústria, oficis i fàbriques

Els llauradors i jornalers són pobres, viuen del seu patrimoni i jornals, a excepció d'algunes cases que tenien més hisenda i diners. El telers són per la llana i el cànem, al poble es fa el fil i es dona als teixidors per fer draps.

Comerç

Hi ha manca de blat i cereals al poble, van a França a comprar als mercats de Saint Béat. Els ramats es compren i es venen allí.

Política

Hi ha un bayle i dos cònsols de justícia secular que precedeixen en l'ajuntament. Són ordinaris i anuals els càrrecs, nomenats i posats per l'ajuntament. Els recursos eclesiàstics es fan a l'Oficial eclesiàstic de la Val, i en apel·lació al Tribunal metropolità d'Aux a França. Quant al tribunal secular, al jutge reial ordinari, en apel·lació a la Reial Audiència de Barcelona. No hi ha ordenances particulars, sí per les ordenances de la Val. Pel que fa a la policia per costum antiga. El pa és de blat, sègol, barrejats, de blat de moro, mill i morisc i barrejats. L'ajuntament no proveeix de cereals, carn, vi, oli ni llenya, cadascú s'autoproveeix. Alguns veïns tenen preeminència de seients i ofertoris a l'església. Es renda el molí fariner i el de la taberna. No es necessiten forasters per treballar. Surten a l'hivern alguns nois i casats, això perjudica als que necessiten jornalers, els busquen a França i són més cars. No hi ha ociosos, tots treballen. La major part són pobres, però es mantenen. Si tenen necessitat, el poble els ajuda. Durant les vuit festes religioses van a missa i no treballen. De vicis de lladres: ratoners de fruites, cereals i joies n'hi ha molts i murmuradors. Virtuts poques. La gent fora de casa va neta, a casa hi ha de tot. Vesteixen com ho fa tothom a la Val i Catalunya. Es vesteix com sempre, la roba és del país i alguna estrangera. Els rics mengen pa blanc, carn salada i a vegades fresca, llegums, hortalisses i formatge. Els pobres llegums i hortalisses, pa morè de sègol, mill i barreja, farinetes de blat de moro i llet. Hi ha molts solters, si es casen ho fan joves i els fills els crien les seves mares. la gent és robusta, la majoria baixets, però ben disposats, no n'hi ha gaires que passin dels seixanta anys, en general no hi ha defectes ni deformitats. El capellà apunta els casaments, naixements i morts. Les malalties són les comunes a excepció de tercianes i quartanes, que gairebé no n'hi ha. Els remeis són els ordinaris. Els joves es diverteixen ballant a la plaça els dies de festa després de missa. Per pesar es fan servir les romanes. El quintar és de quatre arroves, l'arrova de vint-i-sis lliures i la lliura dotze catalanes. La mesura pel cereal és el galí, pel vi: mitgera, pitxell, quart, utxal i peirot. Per mesurar draps, una cana, que són vuit pams aranesos, més grans que els catalans.

Lletres i antiguitats

El mestre de primeres lletres el paga el comú. L'any 1752 hi va haver un incendi que cremà dues terceres parts del poble amb les collites recollides: Uns anys després una

inundació del Toran destruí prats i camps, malmetent la majoria de prats i camps del poble perquè eren pendents, però amb el temps es reedificà i reparà les runes.

L'autor d'aquestes respostes va ser Benosa de Canejan. Va signar a Canejan el 15 de juny de 1789. Tot i estar malalt va respondre el Qüestionari que se li va enviar mitjançant el Sr. D. Manuel de Miguel, rector de Vila i Arròs, oficial eclesiàstic de la Val.

El Cens de Floridablanca

El cens de Floridablanca de població es va afegir al final del Qüestionari de Francisco de Zamora després de les respostes trameses a inicis de 1787 des de cada poble. Aquest cens s'havia considerat perdut i es va identificar fa uns anys dins els textos finals del Ms II/2435.²²³ El nombre de veïns l'any 1613, després de la *Relación* de Juan Francisco de Gracia, per *terçons* era: Habitants: 854 Bossòst: 203 Irissa: 84 Marcatosa: 138 Vielha: 183 Arties i Garòs: 90 Pujòlo 156

A Canejan, Parròquia de Sant Saturní: 314 habitants. 209 solters (101 homes/ 108 dones), 70 casats (35/35). Vidus 35 (14 homes/21 dones). Capellans: 1. Beneficiats: 5. Sagristans: 1. Estudiants: 4. Jornalers: 186. Llauradors: 84. Artesans: 1. Criats: 32.

1.2.- Aubèrt

Geografia

Aquest lloc s'anomena Aubèrt, no se sap si abans es va dir d'una altra manera ni per què es diu així, s'ignora la seva fundació i fundador.²²⁴ Només té un nom o títol de lloc i és de la jurisdicció del govern de la Val d'Aran. És un lloc obert per totes les entrades i sortides, sense cap fortificació, no se sap si va ser assetjat ni guanyat mai. Situat en un lloc baix, a prop del riu Garona aproximadament a dos-cents passos. La part inferior i superior, és una mica aspre i mig pla, a mig dia d'exposició del sol, de comú i suau temperament, dominant els tres vents, l'oriental, occidental i cerç. Hi passa al costat un rierol anomenat de Vila que va a parar al Garona. Sobre aquest riu hi ha un pont i a l'altra banda hi ha un molí particular d'un veí amb la presa d'aigua per moldre el gra pels pobles de Betlan i Aubèrt. Allí hi ha extensió de pastures i el bosc de Baricauba. Dista de Barcelona i del mar cinquanta llegües, cent de Madrid i de la ratlla de França a sis hores.

²²³ VILAR Pierre. *Catalunya dins Espanya moderna*, V.III, p. 41; Edicions 62, Barcelona, 1966. *El Cens del comte de Floridablanca...*, p. 12.

²²⁴ Del NP germànic AUDOBERHT. Joan Coromines, *Onomasticon Cataloniae*, v. II, p. 274. Citat per SANLLEHY I SABI

Com tota la Val és subjecte com senyor al monarca D. Carles IV. Tot el poble està unit com un veïnat. Compta amb 16 veïns, s'han afegit cinc casetes per desunió familiar i forasters intrusos. Les cases són de fusta, fang o cal, teulada de palla i fusta i lloseta; el terra de fusta sense adorns ni lavabo per la pobresa del país. Cada veí paga del cadastre. Té una església parroquial, el seu patró és Sant Martí. Hi ha un rector i comunitari, o porcioner, amb una dotació que prové del delme. L'aigua potable ve d'una font pública. Cada veí té el seu forn de pa; hi ha una taberna hostal.

Agricultura i història natural

És un país pobre per l'agricultura, les muntanyes són aspres i fa fred. No abunda la cria de ramaderia de llana i vaques per la pobresa del territori i poques forces dels particulars. El terra és de qualitat seca i estèril. El delme provinent dels fruits, grans i patates (trumfes) es reparteix per igual entre la fàbrica de l'església i el rector i porcioner. Es delmava de de vuit a un per Déu. La terra és cultivada pels llauradors amb bous i vaques, sis parells de bous i catorze vaques. Es sembra a la tardor el blat i el sègol amb arades i es seguen a l'estiu, el mill i les llegums a la primavera i es seguen a finals de setembre. No s'usa adob per la terra, s'aprofita el fems. Es tanquen els parts privilegiats i per tot l'any, els altres del 25 de març fins recollir els fruits, i els sembrats fins la trilla. La llenya s'agafa del bosc de Baricauba, la resta comparteix amb el comú i del *terçon* amb Vilac i Betlan. Les pastures són comunes, hi ha un prat privilegiat d'un particular. Després d'agafar els fruits, es passa al comú. L'herba es destina per les pastures. Es crien ovelles (300), 20 cabres i alguns porcs. La llana s'aprofita, més n'hi hagués. Les pells es venen. Es fa bona mantega i formatge de qualitat, part d'aquests productes va al comerç de pobres. Hi ha gallines, no moltes, per ous i caldo pels malats i delicats. Es crien amb grans i surten a pasturar. Només tenen vint-i-dos ruscós per la cera. Als boscos hi ha ossos, porcs senglars, llops, coloms, ocells i galls d'indi. Els maten amb fusell i se'ls mengen els de casa i els convidats. Al riu Garona es crien moltes i bones truites. Es pesca amb ham i amb xarxa.

Indústria, oficis i fàbriques

Tots els veïns son pobres, uns de solemnitat, altres amb algun tros de camp o prat, excepte quatre cases que es mantenien amb els seus béns i algunes indústries. Els animals mengen herba, palla a l'hivern, la resta de l'any pasturen al comú i a l'estiu a la muntanya.

S'ajuden entre ells i viuen de cultiu dels béns amb jornal, de la talla, arrossegament de fusta del bosc propi i d'altres ajuntaments i de la pastura dels ramats.

Comerç

Només hi ha comerç de traginers per portar vi, blat, oli i altres coses útils pels veïns i estris pels veïns, sense extracció de cap cosa. Es gasta vi, oli, aiguardent, draps, teles, etc. Tot això els arriba dels traginers o les compren a la taverna o a botigues estrangeres. El comerç queda perjudicat pels ports, els drets d'entrada i la pobresa.

Política

Només hi ha justícies de bayle de rei, dos regidors, tots depenents del govern i la cúria reial ordinària de la Val. Els tribunals són l'eclesiàstic i el reial. Per temes eclesiàstics cal recórrer al Reverend Oficial capellà de Vila i Arròs, subdelegat del bisbe de Comenge; per apel·lacions al metropolità d'Auch (França). Per temes seculars el Governador i el Jutge, i en apel·lació a la Reial Audiència de Barcelona. Es fa pa variat; blat pur, de sègol blat, sègol pur i mixt, morisc, blat de moro i mill. L'ajuntament no abasteix de res, obliga una taverna a proveir beguda. Es té cura d'arreglar els camins reial i locals del comú per part dels veïns i quan cal un rescabament comú. Hi ha suficients persones per treballar al poble, per recollir els fruits cal cridar forasters. És necessari sortir a França per guanyar-se la vida, cavant i altres feines els homes: Les dones filant o altres ocupacions. De trenta a seixanta persones de novembre a maig o juny. Tots estan ocupats perquè no es permeten ganduls ni desocupats, sinó moririen de gana. Hi ha 6 cases de pobres, però treballen i poden viure. A les festes del patró i altres, es pot treballar als prats a l'estiu en la recollida de l'herba amb permís del capellà. Tots són llauradors o pagesos. Gràcies a Déu no s'observen males costums o vicis. Hi ha neteja i deixadesa com a tot arreu. Els homes usen barret o gorra, xupa, ajustador, capa o gambeto, calçons, mitges, socs o sabates i no avarques, altres descalços. Les dones caputxa, xarxa al cabell, ajustador amb peto i mocador les dones grans, i sense peto però amb mocador les pobres; casaca, davantal i calçades com els homes, tot a la catalana. Segons la gent gran, ara es vestia diferent d'abans. Es menja cols a l'hivern, carn de porc, vaca, cabra els que poden, pa i mixtura i vi arreglat per ser car els rics, els altres quan poden. Alguns homes no es casen perquè són pobres, no perquè no vulguin. La majoria es casa a la Val, crien i hereten les seves famílies, uns es casen joves, alguns massa grans, i també es casen els calbs.

Alguns podrien ser forts soldats, altres són ben disposats, però no com en bones terres. Hi viuen pocs vells perquè emigraren (moriren) els altres. Alguns són curts de vista, no n'hi ha cap de deforme. Alguns anys hi ha més casaments que altres, igualment de batejos i funerals. Hi ha moltes malalties del costat, molts constipats, congestions internes i fortuït moltes altres. La joventut es diverteix ballant a la plaça. Els pesos, mesures i monedes són com a Catalunya.

Lletres i antiguitats

Només hi ha un mestre de primeres lletres. Li paguen els assistents per lletrejar i llegir un ral de velló cadascun, per llegir i escriure dos, per comptes o aritmètica també dos. El comú no pot pagar el mestre, fàcil seria pel cadastre, propis i arbitris.

El cens del comte de Floridablanca (1787). Aubèrt. Parròquia de Sant Martí

Habitants: 77. Solters 39 (16 homes/23 dones). Casats 33 (17 homes/ 16 dones). Vidus 5 (2 homes / 3 dones). Capellans: 1. Tinent de Capellà: 1. Ordenats a títol de patrimoni: 2 Llauradors: 2. Jornalers: 9

L'autor de les respostes a l'Interrogatori va ser D. Jaime Aner, capellà i rector d'Aubèrt. Signà a sis de juny de 1789.

1.3.- El concepte de família en una societat de muntanya. La Val d'Aran

A les societats pirinenques el sistema de reproducció social funcionava protegint els lligams fonamentals entre la unitat econòmica d'explotació i el grup domèstic, garantint la necessària continuïtat a través dels matrimonis. Hi ha tres elements que definien la importància que té en aquest context fonamentats en la transmissió dels béns, que no es podien dividir, legitimaven un fill i n'excloïen la resta. En primer lloc, el matrimoni assegurava la continuïtat de la casa tot oferint un marc social i legal reconegut per la reproducció física de les persones. Era el moment més important del procés de transmissió de la casa entre generacions, el nomenament de l'hereu i el pagament de la dot als cabalers en els seus casaments. El matrimoni reajustava les relacions internes d'una casa quan entraven nous membres (hereu o pubilla) i altres se n'anaven. En segon lloc, era l'instrument principal de relació entre les cases. Les cases redefinien la seva posició social segons la dot donada o rebuda i el tipus de celebració del casament. Es produïa un Intercanvi de béns materials i immaterials entre cases. Cada nou casament era

una conseqüència dels anteriors i condicionava les següents aliances.²²⁵ El matrimoni era el generador d'una multiplicitat de llaços entre famílies, un sistema d'obertura de l'individu cap enfora.²²⁶ En tercer lloc, el matrimoni era el mitjà d'accés als recursos particulars i comunals. A la comunitat pirinenca, hi trobem formes diferents d'apropiació de recursos, la propietat particular i la comunal, l'accés a les quals es vehiculava a través de la pertinença a la casa i el matrimoni. L'accés als recursos estava vinculat als mecanismes de reproducció social de les cases: l'hereu al casar-se, no només rebia el patrimoni de llur casa, sinó també la de membre de la comunitat amb el dret d'aprofitament dels béns comunals. En el marc d'una comunitat local el context familiar limitava el nombre de persones amb dret d'accés als recursos, i també el nombre de grups domèstics que podien gaudir dels béns col·lectius.²²⁷

Les característiques de muntanya de la Val han condicionat la formació de nuclis de població de reduïdes dimensions demogràfiques situats a poca distància els uns dels altres. La imatge de grups compactes al voltant d'un campanar, separats amb poca distància i formant una successió ininterrompuda és un tret característic del paisatge aranès. La pertinença a la comunitat es vehiculava a través de les cases, les quals atorgaven determinats drets, d'una banda, el de gaudir dels béns comunals (pastura del ramat, recol·lecció d'herba, fusta, llenya, aigua, entre d'altres), i d'altra banda, poder beneficiar-se d'una part de la infraestructura necessària per a les explotacions agràries domèstiques (canals de rec, camins, ponts, etc.) i de l'organització col·lectiva de l'activitat ramadera durant l'estiu. El poble esdevenia una unitat política i d'identitat, un sistema de referència i d'identificació simbòlica.²²⁸

2.- LA FAMÍLIA ANER BENOSA. LLINATGE

Aquesta família es va formar amb la unió de Josepha Benosa Abadia (Canejan) i Francisco Aner Forquet (Aubèrt). Es van casar el 5 de maig de 1771 amb dispenses matrimonials de consanguinitat en quart grau, eren cosins. El bisbat de Comenge els donà el permís. Van viure a Aubèrt a casa Esteve.

²²⁵ BORDIEU, Pierre. « Les stratégies matrimoniales dans le système de reproduction, *Annales, Économies. Sociétés. Civilisations* », 27e ème. année. N. 4-5, Paris, 1972, p. 1120.

²²⁶ BESTARD CAMPS, Joan Lluís. *Casa i Família, Institut d'Estudis Baleàrics*, Palma de Mallorca, 1986, p. 138.

²²⁷ COMAS D'ARGEMIR, Dolors. "Rural crisis and the reproduction of family systems. Celibacy as a problema in the Aragonese Pyrenees", 27, *Asseen, Holanda*, 1987. p. 265. Citada per ESTRADA, F, ROIGÉ, Xavier, BELTRAN, Oriol, "Entre l'amor i l'interès". El procés matrimonial a la Val d'Aran, Garsineu Editors, Tremp, 1993, p. 26.

²²⁸ ESTRADA, F, ROIGÉ, Xavier, BELTRAN, Oriol. "ENTRE L'AMOR I L'INTERÈS". *El procés matrimonial a la Val d'Aran*, Garsineu Editors, Tremp, 1993, p. 34-35.

- Josepha BENOSA, de casa Benosa, nascuda a Canejan l'any 1751. Va morir als 74 anys, a Aubèrt el 19 de febrer de 1825 (1751-1825). Filla de Juan Benosa i Antònia Abadia.
- Francisco ANER, de casa Esteve, nascut a Aubèrt l'any 1741. Va morir als 73 anys i 8 mesos, el 22 d'agost de 1815 (1742-1815). Fill d'Antònia FORQUET (?-1779) i Juan ANER Benosa (1711-1750). Net per part de pare d'Isabel Benosa i Marcel·lí Aner. Els seus germans van ser: Maria Francisca (1739); Marcel·lí Juan (1740-1749), Maria Teresa Magdalena, nascuda el 19-3-1745; Josepa Rita, nascuda el 29-3-1747; Maria Antònia, nascuda el 28-7-1748; Mariana Isabel, nascuda el 8-12-1750.

Josepha i Francisco van tenir 9 fills:

- Juan Francisco Emmanuel, nascut el 12-1-1772. Es confirmà l'any 1786. Va morir als 34 anys i 4 mesos, el 11-5-1806, solter. Era Doctor en dret civil.
- Maria Antònia, nascuda el 17-3-1773.
- Benito Joachim Francisco, nascut el 21-3-1775.
- Anton Thomas, nascut el 22-12-1776.
- Theresa Antonia, nascuda el 13-4-1779. Es confirmà el 1786. Es casà l'any 1808 amb Manuel BLANCH de Nart, apotecari de Vielha.
- *Felip Anton*, nascut el 5-11-1781. Els seus padrins foren: Felip de DIU i Antònia ABADIA y SUBIRA de casa del *Senhor* d'Arròs. Era una casa senyorial, ara és la seu de l'*Archiu Istoríc* de la Val d'Aran.
- Manuel Joaquin, nascut el 10-4-1784.
- Maria Antònia Francisca, nascuda el 10-2-1789.
- Maria Isabel, nascuda el 23-10-1790. Va fer la Primera Comunió el 1804.

2.1.-Casa Benosa (Canejan)

Es de Benosa era la casa de la mare de Felip. Es considerava una de les cases més importants i riques de Canejan. Un portal donava entrada a un gran pati. Tenien una capella romànica, feta amb pedra de la cantera de Saint Béat (França), la silueta de la qual està gravada a la làpida de Francisco Benosa (situada a la façana de l'ajuntament), coronel de tropes voluntàries a les Batalles de Catalunya. Li dedicà la Diputació (13-10-1968) per

ser un exemple de valor i fidelitat entre molts aranesos. En aquesta església s'hi celebrava culte i tenien capellà propi. A més de la casa senyorial, tenia dues quadres per a les cavalleries i les carrosses, un jardí i hortes. Les seves propietats limitaven al sud amb el Garona, on hi van instal·lar el molí anomenat *Era Mòla*, a Pontaut, per a la família i el poble, que movia *era Pachera* que canalitzava el torrent *Eth Riuat*, amb una roda de pedra que encara es conserva als jardins del terreny. Com a fortalesa de defensa tenien una torre unida a un castell petit que mirava a Pontaut. *Es de Benosa* tenien grans i bones finques: *Campilhús*, *Cabanon*, *era Coma* i *era Ièrla Tomiu* al costat de la frontera. Tenien tot un costat de la muntanya, des del *Cap deth Malh* fins el Garona. En aquesta casa hi van néixer personatges importants, el Conselh Generau nomenà Juan Benosa de Joanuc Capità de *terçon* per Bossòst (1635). Bartolomé Benosa va ser capità d'una companyia a Bossòst (1643), Domingo Benosa va ser armat cavaller a Madrid i Jaime Benosa, sergent d'una companyia a Bossòst. D. Marianna de Benosa i Berart es casà amb José Alberto Cao de Benós i March de la baronia de Les, nascut a Areny (16-06-1653), doctor en dret i teologia, capità de Bossòst i afusellat l'any 1707. Al 1683 Miguel Benosa va ser representant de la Generalitat a Bossòst, exercint el càrrec de governador i administrador d'impostos. Al 1709 el substituï Gilabert Benosa. De 1700 a 1704 va ser jutge de la Val D. José Arjó i Benosa. Com es veurà tot seguit, dos personatges d'aquesta família van tenir rellevància militar. Eren parents, tots dos Benosa.

2.1.1.- Francisco Benosa

La següent informació forma part d'un ofici que conté la documentació de dos militars aranesos, tots dos formaven part de la família Benosa de Canejan. Va ser sol·licitada a l'Arxiu General Militar de Segòvia del Ministeri de Defensa. L'Exèrcit de Terra la va enviar mitjançant l'Institut d'Història i Cultura Militar. Es relacionen amb les carreres professionals militars i polítiques de Francisco Benosa i Joan Benosa.

Francisco Benosa Deó (1776) quan tenia disset anys s'oferí de voluntari per participar des de la Val d'Aran a la Guerra Gran (1793-1795). En el seu dossier, els cinc primers documents formen part del mateix tema: la tria entre dos militars, Francisco Benosa i Josef Lostau, que l'any 1796 optaven al grau de subtinent de 1a a l'exèrcit. En aquell moment, Francisco tenia 20 anys, era 1r Subtinent del Batalló de Caçadors Voluntaris de Barbastro, 1r alferes (31-05-1795) graduat i agregat d'alferes amb dates molt anteriors a la del despatx de Lostau. Josef Lostau era 1r Subtinent del Batalló de

Voluntaris de València, després de ser cadet en aquest cos i 1r alferes; no va ser 2n alferes ni graduat d'alferes. Però, com a 1r alferes era més antic que el subtenent Benosa, per això aquest sol·licità que es dirimís qui dels dos hi podia optar.²²⁹ El coronel Ramon Orell (1-01-1797) li manifestà: “Considero que habiéndose V.M. dignado dispensar el grado de Subteniente al suplicante por sus buenos servicios en la última Guerra con Francia, debe preferirse esta antigüedad a la de Sr. Alférez Don Josef Lostau que envió en esta clase posterior al Exponente y me persuado que ínterin subsista en el carácter de Alférez no debe perder la gracia de la graduación que V.M. le concedió, no obstante de las dos clases de Subtenientes con este carácter. V.M. como absoluto dispondrá lo que considere justo y fuere de su Real Agrado”.²³⁰ El capità general Benito Pardo de Figueroa (17-02-1797) exposà: “Es constante que el oficial interesado obtuvo de la piedad de V.M. grado y agregación de Subteniente al Cuerpo donde existe, por Reales Despachos de 20 de Agosto de 1794, como recompensa merecida de sus buenos servicios en la última guerra, con mucha antelación a D. Josef Lostau, que en aquel tiempo se hallaba aun de cadete, cuya gracia pareciéndome extensiva a las dos clases de primeros y segundos debe en mi concepto separarse de la regla general establecida, y contemplo debe dar al suplicante preferencia de antigüedad que solicita”.²³¹ A la ciutat d'Aranjuez (4-03-1797) Benosa després d'insistir en la seva petició, se li va concedir el càrrec.

Des de Sevilla (19-01-1803) Francisco Benosa, Tinent del Batalló de Caçadors de Barbastro, demanava una segona Capitania en propiedad o amb Agregació. En aquesta sol·licitud exposà detalls de com s'implicà en la Guerra Gran (1793-1795): “Que en el Año de 1793, hallándose en el Valle de Aran su patria acometido por la Invasión de ocho mil Franceses, reunió una porción de Paisanos, y no obstante la superioridad de la Columna Enemiga, haciéndoles frente, logró el interrumpir el curso de sus operaciones quitándoles una Bandera; por lo que le fue forzoso retirarse abandonando las comodidades de sus casas, y presentándose al General en Jefe del Ejército de Aragón Príncipe de Castelfranco, se ofreció servir â V.M. hasta sacrificar su vida, cuyo General lo destino al expresado Batallón en el que V.M. se dignó concederle una Subtenencia, y

229 BENOSA DEÓ, Francisco. Document 1, Font: Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra. Instituto de Historia y Cultura Militar, Archivo General Militar de Segovia. Solicitud 504/AGMS, S.T. Nº 21026, 26-10-2007. Deseando evitar toda duda y disputa en esta atención. A. V. M. rendidamente. Suplica se sirva decidir quién de estos dos interesados es mas antiguo, que es gracia que espera de V. R. Clemencia. Navas del Madroño 5 de Diciembre de 1796. Francisco Benosa. Segovia. Las Navas del Madroño, 1796.

230 BENOSA CIRAT, Francisco. Document 2, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra..., Las Navas del Madroño, 1797.

231 BENOSA CIRAT, Francisco. Document 3, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra..., Badajoz, 1797.

como tenía el suplicante conocimiento de la aspereza del Terreno, le mando dicho General internarse varias veces en Francia, y arriesgando su vida le dio conocimientos de las posiciones, fuerzas, y designios del Enemigo. Se encontró en varias acciones, reconocimientos, y sorpresas ocurridas en aquel ejercito; Se halló asimismo en la Guerra de Portugal, Toma de Casteldavi, y reconocimiento de Haloan, desempeñando siempre â satisfacción de sus jefes las mas arduas empresas, que le han confiado, tanto en las Campañas, como en la Persecución de Contrabandistas, y Malhechores.²³² El coronel Ramon Orell exposà: Me consta cuanto expone el suplicante cuya actividad y celo en vuestro Real Servicio, me ha movido siempre a emplearle con particular desempeño de cuanto he puesto a su cuidado, por lo que le considero acreedor a la gracia que de V.M. solicita, quien como absoluto dispondrà V.M. lo que fuese de su Real agrado”.²³³ En sentit contrari, al *document 8* veiem com el tinent general Francisco Xavier de Negrete des de Madrid (31-01-1803) li respongué: “Aunque por el anterior informe del Comandante consta ser cierta la exposición del interesado, en que solicita el grado de 2º Capitán o agregación de tal en su Batallón; no la considero fundada, respeto a parecerme están bastante recompensados sus servicios, por cuya razón, y el haber propuesto a V.M. el reemplazo, en su cuerpo de los oficiales, sobrantes en otros, no hallo lugar ni encuentro atendible su suplica pero V.M. sin embargo resolverá lo que fuere de su mayor agrado”. Benosa no aconseguiria aquest càrrec fins l’any 1808.²³⁴ A Madrid li va arribar la sol·licitud de llicència per contraure matrimoni amb Dona Ángela Amar. La resposta militar (16-04-1814) va ser: “El fiscal militar ha examinado esta solicitud y hallando suficientes los documentos que la acompañan es de dictamen que puede concederse con opción la contrayente a los beneficios del Montepío Militar con la condición precisa de presentar el interesado su partida de bautismo que suple por ahora con un informe de testigos por hallarse su pueblo ocupado por el enemigo” (Guerra del Francès). El Tribunal en vista de todo y conforme con su Fiscal es de parecer que puede concederse al Teniente Coronel de Instrucción del regimiento de Infantería Inmemorial del Rey Don Francisco

²³² BENOSA DEÓ, Francisco. Document 6, Font citada: Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra... Don Francisco Benosa Teniente del Batallón de Cazadores de Barbastro con el debido respeto A.L.R.P de V.M. expone: Por lo tanto. V.M. Rendidamente Suplica Que por un efecto de su Real Clemencia se digne conceder al exponente una segunda Capitanía en propiedad, o con Agregación en este batallón, en donde desea proseguir la honrosa Carrera de las Armas; o en cualquiera otro de las Tropas Ligeras, donde V.M. tenga a bien destinarle: Cuya gracia espera merecer de la inaudita Piedad de V.M. Sevilla 19 de Enero de 1803. Señor. Firma Francisco Benosa. Sevilla, 1803.

²³³ BENOSA DEÓ, Francisco. Document 7, Font citada: Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra... Document 7, Font citada: Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra... Sevilla, 1803.

²³⁴ BENOSA DEÓ, Francisco. Documents 8 i 9, Font citada: Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra... Madrid, 1803.

Benosa la licencia que solicita para casarse con Doña Ángela Amar”.²³⁵ No s’hi devia casar, perquè 15 anys més tard en el full de serveis que ve a continuació en el seu estat civil diu solter i ell ho certifica. S’adjunta el full de serveis de Francisco Benosa que va de l’any 1793 fins l’any 1829. El va rebre a Vielha, concretament al *Gobierno Militar y Político del Valle de Aran*. Es va adjuntar també el full de “*Campañas y acciones de guerra donde se ha hallado*”.²³⁶

El Rei Ferran VII li va concedir el grau de Coronel d’Infanteria. Va ser nomenat General de la Zona del Pirineu amb seu al quarter de la Seu d’Urgell on va morir.

²³⁵ BENOSA DEÓ, Francisco. Document 10, Font citada: Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra... Van signar: D. Ignacio María de Álava, d. Manuel Forner Cónsul, D. Anselmo de Rival, Francisco García Espinoza i Nicolás de Estrada, Madrid, 1814. El Teniente-Coronel Comandante de Batallón D. Francisco Benosa, su edad cincuenta y tres años; su país Canejan, Valle de Aran, su calidad Infanzón de Aragón, su salud buena, sus servicios y circunstancias las que expresa: Empleos: De Sargento de segunda distinguido: 1 año y 19 días (1793). De grado de Subteniente: 1 año, 4 meses y 9 días (1794). De 2º Subteniente: 9 meses y 2 días (1794). De 1ª Subteniente: 5 años, 4 meses y 8 días (1795). De 2º Teniente: 6 años y 8 meses (1800). De 2º Ayudante de segunda: 1 año, 1 mes y 5 días (1801). De 1r Capitán: 3 años y 8 meses (1808). De Sargento mayor: 9 meses y 1 día (1812). De Comandante: 9 años, 4 meses y 10 días (1812). Derivado a dispersos per Real Despacho: 4 años, 5 meses y 3 días (1822). Ayudante de Subinspección: Voluntarios Realistas per Real Orden: 3 años, 2 meses y 27 días (1826). Acabó en diciembre de 1829: 3 años, 5 meses y 27 días. Regimientos donde ha servido y clasificación de sus Servicios con arreglo a la Real orden de 26 de noviembre de 1814: En el Batallón ligero de Voluntarios de Barbastro: 19 años, 1 mes y 9 días. En el de Infantería del Rey: 9 años, 7 meses y 29 días. Por el Aumento de campaña según Reales Ordenes de 20 de Abril y 11 de Junio de 1815: 6 años, 4 meses y 17 días. De Ayudante de Subinspección de Voluntarios Realistas: 3 años, 2 meses y 27 días. Total de servicios deducido el pasivo: 38 años, 4 meses y 14 días.

²³⁶ BENOSA DEÓ, Francisco. Campañas y acciones de guerra donde se ha hallado Document 12, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra..., Madrid, 1831. En la penúltima ‘Guerra de Francia’: En la Francesa de Aragón des de 1º de Agosto de 1793 en el Puerto de Plan mandando las Partidas Descubridoras: Contuvo el ataque de los enemigos de 18 de Agosto de 1794 persiguiéndolos en la retirada: Se le encargó el reconocimiento de la situación de los enemigos en su campamento de Francia, y se le confió la Partida más interesante determinada a sorprenderlos, lo que ejecutó completamente auxiliado de otras tropas el 29-agosto de 1794, y permaneció en dicha frontera hasta el final de la guerra.= En la ‘Guerra de Portugal’ (1801) en la toma de Castell David y reconocimiento de Malbá, como igualmente el de Yelbet u toma de Bronches: ha estado seis meses en el bloqueo de la Plaza de Gibraltar (1807) de donde salió para acompañar a los franceses a la expedición de Portugal en diciembre del mismo.= En la última con Francia (1808), Batalla de Riaseco en 14 de Julio: 1ª toma de Bilbao en 20 de Setiembre: Acción de la Venta de la Guardia, Sornosa y Gueñez el 22, 25 y 28 del mismo: 2ª toma de Bilbao el 13 de Octubre, y acción de Balmaceda el 6 de Noviembre. En 1809 retirada de Villamartin (16-01-1809). Reconquista de Villafranca del Bierzo (19-03-1809). Acciones de Lugo el 18,19 y 20 de Junio: Batalla de Tamames el 18 de Octubre y segunda acción de Balmaceda: En 1810 a Canta el Gallo el 11 de Agosto: En 1811 en la defensa de la Plaza de Olivenza hasta la capitulación de 22 de Febrero en que fue prisionero y fugó: Acción de las alturas de Almería el 19 y 25 de Setiembre, y sorpresa de Estepona: En 1812 en Arolas, Campillo y el Burgo el 14, 23 y 28 Abril: Batalla de Guadalete a 1º de Junio, en la que fue herido, y en la defensa exterior de Tarifa: En 1813: Acción del Puerto de Cárcel el 19 de Junio y alturas de San Onofre el 19 de Agosto, mandando en ambas el Regimiento, y en el sitio y rendición de Pamplona en Octubre: Se halló empleado tres años y dos meses en persecución de Contrabandista y malhechores: Ha desempeñado en diferentes épocas las funciones de teniente Coronel mayor del Cuerpo con el mayor celo y actividad: Por Real Despacho de 28 de Diciembre de 1815 ha sido mantorado en la Real y Militar Orden de San Hermenegildo.= Por cuatro Reales Diplomas de 21 de Febrero de 1817, 28 de Diciembre de 1820, 3 de Enero y 11 de Marzo de 1821 Disfruta de las Cruces de distinción del Sitio y rendición de Pamplona, Villafranca del Bierzo, Medalla de Tamames, y Cruz del Ejército de la Izquierda. En 26 de Setiembre de 1827 salió con una pequeña columna en calidad de segundo Teniente de ella a expulsar los sublevados que se habían apoderado del Corregimiento de Talarn= Ha sido purificado de su conducta militar y política durante el Sistema Constitucional= Ha obtenido la revalidación de su retiro por el Real Despacho (12-01-1826) en ochocientos reales de vellón mensuales, en lugar de los mil y doscientos que disfrutaba. Don Francisco Benosa teniente-Coronel retirado, Ayudante de Subinspector de Voluntarios Realistas, y Gobernador militar interino del Valle de Aran.

2.1.2.- Juan Benosa

Juan Benosa va néixer a Canejan el 26 de juliol de 1790. Fill de Don Antoni Benosa i Catharina Cirat. Era cosí de Francisco Benosa i Felip Aner d'Esteve. Al dossier lliurat per l'Arxiu General Militar de Segòvia del Ministeri de Defensa, Exèrcit de Terra, hi havia també la informació militar sobre Juan Benosa, hi ha disset documents. Va néixer a Canejan el 26-07-1790. El primer testimoni de la seva vida professional començà a Vielha en data 1-11-1808 quan el Rei Ferran VII li concedí el següent càrrec: “Don Fernando VII por la gracia de Dios Rey de España y de las Indias. Y en su Real nombre la Junta de Gobierno del Valle de Aran. Por cuanto atendiendo al mérito y circunstancias de vos Don Juan Benosa, he venido en elegirlo y nombrarlo teniente de la segunda compañía de voluntarios del Valle de Aran. Por tanto mando al Jefe a quien correspondiese de la orden conveniente, para que al expresado Don Juan Benosa se le ponga en posesión del mencionado empleo, guardándole, y haciéndole guardar las preeminencias, y excepciones que le tocan, y deben ser guardadas, que así es mi voluntad, y que así mismo se tome razón de este Despacho en el libro que corresponda, y se firmara asiento con el Sueldo, que le correspondiese según constare la primera Revista”.²³⁷ En aquest document hi consta la signatura de Francisco Aner d'Esteve, el seu oncle, com a membre de la Junta de Govern de la Val d'Aran. Juan Benosa va participar a la Guerra del Francès, situació que li acredità el Tinent General dels Reials Exèrcits, D. Francisco Josef Bernaldo de Quirós (22-04-1816) va cursar la següent ordre per retornar-li la graduació que tenia abans de caure presoner: “Por cuanto el REY ha tenido a bien conceder a Don Juan Benosa, Teniente del extinguido Batallón del Valle de Aran, y agregado al Regimiento de Infantado de Ultonia, relief y habilitación al ejercicio de su empleo en atención a haber justificado su conducta del tiempo que ha estado prisionero en Francia. Por tanto ordena S.M. al Capitán o Comandante general a quien fuera dé la orden conveniente para que el expresado D. Juan Benosa se ponga en posesión del referido empleo de Teniente con destino al Regimiento a que se halla agregado y en la

²³⁷ BENOSA CIRAT, Juan. Document 1, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra..., Vielha, 1808. DON FERNANDO SEPTIMO POR LA GRACIA DE DIOS, Rey de Castilla, de León, de Aragón, de las Dos Sicilia, de Jerusalén, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia (...). Por cuanto atendiendo al mérito y servicios de Don Francisco Benosa Teniente Coronel de Infantería y Comandante de los voluntarios realistas del Valle de Aran, y a los particulares que contrajisteis batiendo a los rebeldes que se introdujeron en el Pueblo de Arties, hasta arrojarlos del suelo español, ha venido en concederos grado de Coronel de Infantería. Por tanto mando a los Capitanes generales, Gobernadores de las Armas, y demás Cabos mayores y menores, Oficiales y soldados de mis Ejércitos os hayan y tengan por tal Coronel graduado de Infantería y os guarden y hayan guardar las honras, gracias, preeminencias y exenciones que por razón de este grado os tocan y deben ser guardadas bien y cumplidamente; que así es mi voluntad: y que el Intendente de la Provincia o Ejército donde fuereis a servir dé la orden conveniente para que se tome razón, y forme asiento de este grado en la Conducta principal. La resolución de 6-03-1831 en recompensa.

misma calidad debiendo solicitar la revalidación de su empleo como también que el Intendente a quien perteneciere de la orden necesaria para que formándose razón de este impreso se le abonen en la primera revista los sueldos que le hayan correspondido en la forma prevenida en la circular de 10 de Julio de 1810 sin necesidad de alguna otra orden”.²³⁸ Per tal de donar-li la nova destinació, el Brigadier dels Reials Exèrcits Don Felipe de Fleyres, des de San Felipe (4-05-1816), certificà: “Que Don Juan Benosa Teniente del extinguido Tercio del Valle de Aran nº 13 de orden superior obtuvo agregación en su misma clase al 3r Batallón de la 1ª Sección de Infantería de Línea de la 2ª Legión Catalana, de la que fui Coronel, y que habiendo este oficial justificado su conducta del tiempo que se halla prisionero en Francia ha sido posteriormente agregado a su Regimiento de Ultonia en la citada clase de Teniente”.²³⁹

Per Juan Benosa, això no era suficient. Després de justificar plenament la seva conducta de presoner amb documents (16-07-1816), va sol·licitar: “La revalidación de Teniente cuyo empleo acredito por el interino nombramiento original que acompaño de la Junta de Gobierno del Valle de Aran. En esta atención, Suplico a Ud. se digne concederme Real Despacho de Teniente con la antigüedad que se concedió a los demás oficiales de Tercios que fueron agregados a las Secciones Catalanas por haberlo sido ya en la que en aquella época mandaba su actual Coronel. Gracia que espero de la justicia y seriedad de UD. Alcoy 16 Julio de 1816”.²⁴⁰ El Brigadier Felipe de Fleyres tornà a intervenir (20-07-1816), ja que considerava que Juan Benosa era mereixedor de l'esmentat nomenament, per la qual cosa demanà la intervenció reial en la demanda que Juan Benosa li va fer per ofici de la revalidació del càrrec de Tinent atorgat per la Junta de la Val d'Aran (1-11-1808) amb la documentació que acreditava.²⁴¹ Es seguí insistint des de Madrid (4-08-1816) en demanar la confirmació de l'esmentat càrrec: “Con la

²³⁸ BENOSA CIRAT, Juan. Document 2, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra..., *Don Francisco José Bernaldo de Quirós, Alas, Carreño y Huergo, Mariño de Lobera, Pardo y Figueroa; Dueño y Pariante mayor de la Casa Solariaga de Quirós en el Principado de Asturias; Regidor, Alguacil mayor de la ciudad de Oviedo, y del Tribunal de la Santa Cruzada de ella; Socio honorario de la Real Sociedad de Asturias; Marques de Campo-Sagrado; Vizconde de las Quintanas; Teniente General de los Reales Ejércitos; Presidente de la Academia Médico-Práctica de Barcelona; del Consejo de Estado, y Secretario de Estado y del Despacho universal de la Guerra de España é Indias. Dado en Palacio a veinte y dos de Abril de mil ochocientos y diez y seis (1816).= Campo Sagrado= Capitanía General de Valencia 28-05-1816= Cúmplase lo que S.M. manda Xavier Elio= Valencia 30-05-1816= Tomase razón a la Contaduría Real de este Ejército= Juan de Sanz= Tomase razón= Pedro Artalejo.*

²³⁹ BENOSA CIRAT, Juan. Document 3, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra... Vielha, 1816. Y para que conste donde convenga firmo la presente a solicitud del interesado en San Felipe. Firma Felipe de Fleyres.

²⁴⁰ BENOSA CIRAT, Juan. Document 4, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra..., Alcoy, 1816. Certificat per: *Don Felipe de Fleyres, Brigadier de los Reales Ejércitos, y Coronel del Regimiento de Infantería de Ultonia 30 de Línea, declarado benemérito de la Patria en grado heroico y eminente, condecorado con las Cruces de distinción de defensor de Gerona y del Primer Ejército, y con la medalla de oro con el lema: Sufrimiento por la Patria, Caballero de la Real y Militar Orden de San Hermenegildo.*

²⁴¹ BENOSA CIRAT, Juan. Document 5, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra..., San Felipe. Firma Felipe de Fleyres, 1816.

indicada Clausula, mandándole se le expida al efecto el correspondiente Real Despacho (...).²⁴² Finalment, des de Palau a Madrid (12-09-1816) va intervenir el Rei: “Por cuanto a primero de Noviembre de mil ochocientos ocho tubo por conveniente a mi servicio la Junta del Valle de Aran nombrar para una Tenencia de la Segunda Compañía de Voluntarios del expresado Valle a Don Juan Benosa, y he venido en aprobar y confirmar dicha gracia con la circunstancia de que se le haya de contar la antigüedad de este empleo en el Ejercito desde el día en que como efectivo sea colocado a uno de los Cuerpos de él”.²⁴³ Dos anys després (1818), quan Juan Benosa tenia 28 anys, amb motiu de la seva retirada en el servei actiu militar, el Rei tornà a intervenir: “Por cuanto en consecuencia de Reglamento de 1-01-1810: He venido en conceder por mi Real resolución de 31-07-1810 a consultar de mi Consejo Supremo de la Guerra y en la conformidad de la Real orden de 20-02-1817, retiro de Teniente de guerra en Canejan dependiente de la Capitanía General de Cataluña, a D. Juan Benosa, Teniente del batallón de Infantería ligera de Voluntarios de Navarra, con el sueldo de doscientos reales de vellón al mes, que ha de gozar a razón de doce pagas al año durante su vida, justificando cada tres meses su existencia por la certificación de la Justicia del Alcalde del Pueblo en que resida, firmado también del Cura Párroco, y recogida en la Contaduría del Ejercito a donde se le formara su asiento en virtud de este Despacho”.²⁴⁴

Una década més tard, la situació va canviar per Juan Benosa durant el regnat de Ferran VII. L'any 1829 se li va incoar el procés de purificació militar. Don Feliz Folguera, escrivà i notari públic reial, col·legiat de número de Barcelona i principal de Guerra de l'Exèrcit y Principat de Catalunya certificà: “Que por real orden comunicada por el Excmo. Sr Capitán General de este Ejercito y Principado, en 28-03-1828, se sirvió el Rey

²⁴² BENOSA CIRAT, Juan. Document 6, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra..., Signa Ramon Gómez, Madrid, 1816.

²⁴³ BENOSA CIRAT, Juan. Document 7, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra..., Vielha, 1816. *Por tanto mando al Capitán general o Comandante general á quien tocara dé la orden conveniente para que al expresado Don Juan Benosa se ponga en posesión del referido empleo, guardándole y haciéndole guardar las preeminencias y exenciones que le tocan y deben ser guardadas: que así es mi voluntad; y que el Intendente á quien perteneciere dé asimismo la orden necesaria para que se tome razón de este despacho en la Contaduría principal, y en ella se le formará asiento, con el sueldo que le correspondiere, según el último Reglamento, del cual ha de gozar desde el día del cùmplase del Capitán ó Comandante general según conste de la primera revista. Dado en Palacio a Doce de Septiembre de mil ochocientos y Diez y seis.*

²⁴⁴ BENOSA CIRAT, Juan. Document 8, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra..., *Por tanto mando que presentándose con el Capitán General o Comandante General a quien convenga en el use de esta gracia; y el Intendente de la orden para que se tome razón en la Contaduría y en ella se forme el asiento en las condiciones que prescribe el citado reglamento devolviéndose a la parte (después de puestos los requisitos necesarios) este despacho, para que con la ayuda de la justicia del expresado pueblo en que ha de residir y se le abonara el referido sueldo desde que justifique haberle cesado el que gozaba en su anterior cuerpo o destino; con calidad de que se ha de presentar en el Pueblo de su establecimiento en el preciso termino de dos meses contados desde la fecha de este Despacho; y no ejecutándose quedara nulo. Dado en Palacio a 11-08-1818= Yo el Rey= Pedro Díaz de Rivera= Con el retiro de Disperso en Canejan a D. Juan Benosa= Barcelona 29-09-1818 Cùmplase lo cual. Tomase Manuel Xavier Castaños= Barcelona a 30-09-1818= Tomase razón en la Contaduría de este Ejercito Juan de Cano= Tomase razón, por Indicación del Contador Juan de Maya.*

nuestro Señor, que Dios guarde, aprobar el auto definitivo proferido por este Juzgado militar de la Capitanía General, en el expediente promovido en el por D. Juan Benosa teniente retirado a dispensa en la presente Barcelona a quien se le ha declarado comprendido en la real orden de la acción de 16-09-1823, por haber servido en el batallón de Cazadores de Provincia durante la abolida constitución, y en su virtud se declaró alzada la suspensión de su empleo y sueldo al contenido Benosa con la circunstancia de quedar sujeto al resultado de su purificación”.²⁴⁵ Dos anys més tard continuava el procés. La Reial Junta de Fortificacions Militars del Principat de Catalunya li comunicà: “Presentado en la sesión de este día el Expediente que para su purificación le tiene a Ud., formalizado esta Junta de mi presidencia y vistos los informes pedidos al efecto, ha sido declarado impurificado en 1ª Instancia lo que digo a Ud. para que pueda presentar la segunda en el señalado termino de diez días precisos y perentorios, desde que se le hace a Ud. saber, prefijados en la aclaración de 30-09-1823 y real orden de 13-04-1827, a menos que no renuncie a los beneficios que de ella puedan resultarle, en cuyo caso deberá Ud. manifestar así por escrito, para proceder a lo demás que hubiese haber; asimismo si pasado el señalado e improrrogable termino de los diez días y Ud. no hubiere usado su derecho, tendría igualmente cumplida ejecución dicha negativa, sin que después tenga Ud. lugar a ulterior negativa= Dios guarde a Ud. muchos años Barcelona a 10 de Agosto de 1831. El Conde de España= Sr. Don Juan Benosa Teniente retirado”.²⁴⁶ No hi ha cap document que ens pugui informar de l’acabament d’aquest procés. Està clar que hauria acabat bé, es devia purificar perquè posteriorment se li van concedir càrrecs de responsabilitat.

Bona prova del supòsit anterior va ser el següent document (14-09-1836) en el seu contingut veiem la petició que Pascual Madoz (1806-1870), Governador de la Val, li va fer a Juan Benosa (1836), durant la regència de la Reina Maria Cristina: “El interés del Servicio Publico me interesa separarme del Valle después de haber tomado en la villa de Les los Baños que el estado de mi salud requiere. Los antecedentes de Ud. me son demasiado conocidos para que no le suplique se encargue del Gobierno del Valle hasta la venida del nuevo Gobernador que S. E. determine. Si durante mi permanencia en el Valle como simple particular el Enemigo tratase de atacarnos, como individuo de la Guardia

²⁴⁵ BENOSA CIRAT, Juan. Document 9, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra... , Sello nº 4 de 1829= Feliz Folguera= Y para que conste a solicitud del interesado a 2-10-1829. Es copia del original de lo que certifico como a comisario de Guerra de los Reales Ejércitos de esta Plaza= Barcelona a 15-10-1829.

²⁴⁶ BENOSA CIRAT, Juan. Document 10, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra... , Barcelona 1831.

aranesa y Capitán de Artillería de Barcelona, ofrezco a Ud. mis servicios para servir bajo sus órdenes, Dios guarde a Ud. muchos años Vielha a 14 de Setiembre de 1836= Pascual Madoz= Sr. D. Juan Benosa 1r Comandante de la Guardia Nacional”.²⁴⁷ Amb antelació a l’anterior document, Juan Benosa havia enviat un ofici a Capitanía General de l’Exèrcit i Principat de Catalunya sobre la invasió dels enemics a la Val. Francisco Serrano des de l’Estat Major, Secció 2, nº 334, li va respondre (14-11-1836) que gràcies a ell en tenien coneixement, i que suposaven que la Brigada en aquell moment ja havia arribat a Vielha seguint l’orde rebuda.²⁴⁸ Al Llibre d’actes del Conselh Generau hi ha un salt, del 3-11-1834 passa al 29-03-37, per tant falten les actes i no es pot contrastar que Juan Benosa fos Governador interí de la Val. Quinze anys més tard (10-12 1851), quan Juan Benosa tenia 61 anys, li van atorgar un altre títol, va ser nomenat Comissari de Muntanyes de Lleida per Don Francisco Luxan, Brigadier de Infantería y Ministro de Fomento: “Por cuanto atendiendo al mérito y servicios de Don Juan Benosa tuvo a bien S. M. nombrarle por Real orden de diez y siete de Agosto de mil ochocientos cincuenta y cuatro Comisario de Montes de la Provincia de Lérida, con sueldo de diez mil reales de vellón anuales, Por tanto y con arreglo a lo prevenido en la disposición primera de la Instrucción de 10 de Diciembre de 1851 expido al referido Don Juan Benosa el presente título para que desde hoy y previos requisitos expresados en dicha Instrucción y Real decreto de 28 de Noviembre del mismo año (28-11-1851) pueda entrar en el ejercicio del citado empleo, en el cual, le serán guardadas todas la consideraciones Fueros y preeminencias que le correspondan”.²⁴⁹ En un document del 30-06-1865 l’Interventor militar de Catalunya va certificar: “Que según las listas de la Milicia Nacional de la villa de Vielha que obran en el Archivo de esta Intervención, Don Juan Benosa, Teniente retirado, figura en ellos como primer Comandante de la Guardia Nacional, y que estuvo movilizado del diez y ocho

²⁴⁷ BENOSA CIRAT, Juan. Document 11, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra... , Vielha, 1836.

²⁴⁸ BENOSA CIRAT, Juan. Document 12, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra... , Barcelona, 1865.

²⁴⁹ BENOSA CIRAT, Juan. Document 1, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra..., Madrid, 1856. *Y se previene que este título quedara nulo y sin ningún valor si omitiese el cúmplase el decreto mandando dar la posesión y la certificación de haber tenido efecto por la oficina competente; prohibiéndose que cualquiera de estos casos se acredite sueldo alguno al interesado ni se le ponga en posesión de su destino. Dado en Madrid a catorce de Abril de mil ochocientos cincuenta y seis. El Ministro de Fomento. Francisco de Luxan. Título de Comisario de Montes de la Provincia de Lérida a favor de Don Juan Benosa.= Dirección general de Agricultura, Industria y Comercio.= Cúmplase lo mandado por el Excmo. Ministro de Fomento y dese la posesión a D. Juan Benosa, por el Gobernador de la provincia de Lérida del empleo de Comisario de Montes de la misma, después que se haya registrado este Título y sacado copia literal de este en papel del sello cuarto archivándolos en su dependencia de Madrid a 16 de Abril de mil ochocientos y diez y seis. El director general= José Cavedo= Hay un sello= quede registrado este Título y archivada su copia en esta dependencia con arreglo al artículo 6º del Real decreto de 28 de Noviembre de 1851=Lérida 15 de Mayo de 1856= G Ortis= Hay un sello, D. Gabriel Ortis secretario del Gobierno Civil de la Provincia de Lérida. Certifico que D. Juan Benosa tomo posesión del destino de Comisario de Montes en el día veinte y cinco de Agosto, de mil ochocientos cincuenta y cuatro; habiendo cumplido con todas las formalidades prevenidas en Real decreto de veinte y ocho de Noviembre de mil ochocientos cincuenta y uno e instrucción de la misma fecha= Lérida a quince de Mayo de mil ochocientos cincuenta y seis= Gabriel Ortis GB. Gómez.*

dicembre de mil ochocientos treinta y cinco (18-12-1835) a ocho de enero de mil ochocientos treinta y seis (8-01-1836); del treinta del citado enero (30-01-1836) a diez y siete febrero siguiente (17-02-1836); del veinte y dos al veinte y nueve marzo (22 al 29-03-1836), y en los días, diez, once, diez y siete y diez y ocho de abril del referido año mil ochocientos treinta y seis (10/11/17/18-04-1836)”.²⁵⁰

2.2.- Casa Esteve (Aubèrt)

2.2.1.- Francesc Aner d’Esteve. La seva relació amb el Conselh Generau d’Aran i les institucions araneses.

La primera vegada que vaig trobar el nom de Francisco Aner d’Esteve relacionat amb el Conselh Generau d’Aran a les actes d’aquesta institució va ser el 16 de novembre de 1790. Generalment hi constava com a diputat. També va actuar en altres qüestions com ara veurem.

Àrbitre en una sentència iniciada pel *conselh* de Les contra el seu baró.

El *conselh* de Les va iniciar un procés contra el seu senyor, el baró de Les (24-09-1773). Es demanava el pagament d’unes desfetes produïdes el 20 d’abril de 1752, petició demanada repetides vegades sense resposta per part del baró. Quatre mesos més tard, el baró va acceptar els fets imputats, sense fer-se’n responsable ja que considerava que els usos i costums de Les pel seu títol no l’afectaven. La realitat era que la universitat no acceptava el baró i volia iniciar contra ell la via judicial, perquè es considerava propietària de la baronia quant als drets. Per la sentència de l’any 1666 el baró conservava les propietats de la baronia i la jurisdicció civil, però sense els drets senyorials annexos. Per tant, la universitat de Les reclamava el dret de fadiga pels canvis fets per la família Cao de la titularitat de la baronia: la donació (1749), duta a terme per Francisco Cao de Benós al seu oncle Marquès de Rosalmonte, i la venda de la baronia (1755) feta per Urbà Cao de Benós al seu germà Oliverio. Una disposició oficial (1774) va reconèixer el dret de fadiga de la universitat de Les per 4004 lliures. Dret que l’administració qüestionava i després una nova sentència va confirmar. Es reivindicava el paper del rei, per tant, el receptor dels drets havia de ser la fiscalitat reial, no la universitat. El recurs tornà a

²⁵⁰ BENOSA CIRAT, Juan. Document 10, Font citada, Oficio, Ministerio de Defensa, Ejército de Tierra.... Y para los usos que convengan al interesado, expido la presente en virtud de decreto de este Sr. Intendente de ejército y distrito de tres de Junio del año próximo pasado (3-06-1864), en Barcelona a treinta de Junio de mil ochocientos sesenta y cinco. Barcelona 1831.

l'intendent per esbrinar si la fatiga li pertocava per alguna de les dues actuacions. Per solucionar d'una vegada aquest procés es van nomenar quatre àrbitres: Domènec Casal, advocat i senyor de la Cuadra de Cierco, Jaime Portolés, notari reial de Vielha, Joan Benosa, important comerciant de Canejan, i Francisco Aner d'Esteve, qualificat de “vecino y labrador de Aubèrt”, però que era, com Benosa, representant d'una de les cases fortes més importants de la Val tant en el camp econòmic com en el polític. Aquests àrbitres decretaren que el baró mantenia les prerrogatives: el títol, la gratuïtat i l'antelació en el molí, delme, seient a l'església i prelació protocol·lària. La sentència arbitral va determinar una multa de dues-centes lliures si no es complia. El *conselh* de Les per majoria va acceptar la sentència.²⁵¹

Lloctinent d'Aubèrt

Amb motiu de la mort del *sindic* Manuel Lavegaria d'Aubèrt, es va fer el sorteig tal com acostumava a fer el *Conselh* Generau reunit a la sagristia de l'església de Sant Miquèu de Vielha (16-05-1792). Va sortir com a nou *sindic* de la Val Manuel Monge de Betlan. Entre els presents hi havia el bayle de Marcatosa Fèlix Sambeat, els regidors dels pobles del *terçon* de Marcatosa, Mont, Vilac, Montcorbau, Betlan, Vila i Arròs, i el lloctinent d'Aubèrt Francesc Aner d'Esteve.²⁵² Aquest càrrec depenia del batlle de *terçon*, que era qui el nomenava; a cada poble n'hi havia un. Auxiliava el batlle en les seves funcions i el substituïa quan calia. Jurava el càrrec davant el batlle. En cas d'incompliment tots dos eren controlats per la cúria reial.²⁵³

Membre de la Junta Corregimental de la Val d'Aran

Dins el Comissionat de la Junta Corregimental a la Convocatòria General de la Província hi havia el Corregiment de la Val d'Aran, el qual estava representat per Francisco Aner d'Esteve i D. Pablo de Miquel España.²⁵⁴

²⁵¹ SANLLEHY I SABI, Maria Àngels. *Comunitats, veïns i arrendataris...*, Vol. I, Op. Cit., p. 133-134.

²⁵² AGA190-71-T1-3029. “Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran”, 1772-1832, 16-05-1792

²⁵³ GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones...*, Op. Cit., p. 121. *Estatuimos y ordenamos que los dichos Bayles hayan de tener cada uno de los lugares de su terçon un lugarteniente que en su ausencia, o impedimento, haya de exercer en la villa o lugar, de donde sea lugarteniente, la misma jurisdicción, que el Bayle que le constituiría, es tenido y obligado a exercer, assi por la costumbre inmemorial, y Privilegios del Valle, como por las presentes Ordinaciones: las quales haya de prestar juramento en poder de los Bayles respectivamente, de la manera que los Bayles le han de prestar al Governador, y los dichos Bayles sean tenidos y obligados principalmente a la Regia Curia, de los efectos y culpas de los dichos lugartenientes.*

²⁵⁴ CALZADO DE CASTRO, Melquíades, Hons Calzado. Document de 1804.

Proòim d'Aubèrt

El segon esglaó en la jerarquia dels conselhs era el *proòim*. Tenia autoritat en els afers comunitaris i ajudava els còssos en les seves tasques executives. Francisco Aner era *proòim d'Aubèrt* tal com consta en una acta del Conselh Generau celebrada en presència del governador, el jutge, el prior i els *conselhèrs de terçon* amb els seus respectius *proòims*.²⁵⁵ Com es veu, Francisco Aner tant podia representar a les institucions reials com a les institucions autòctones.

Diputat del Conselh Generau

- Concòrdies i pactes amb les viles que celebraven fires

A les actes del Conselh Generau hi consten les fires que es feien als pobles de Vilaller, Pont de Suert i Esterri. Però, a més d'aquests pobles, n'hi havia altres com Salàs, Sariñena o Bonansa que també en feien. Tot i que s'hi anava de forma particular, el Conselh feia la mediació institucionalment amb els ajuntaments d'aquelles viles, per arribar a acords i garantir el millor tracte per als aranesos. Des dels *terçons* es triava la fira a la que volien anar. El Conselh Generau, representant de la comunitat aranesa, intentava unificar criteris per tal que acudissin tots a la mateixa. Era la manera de pactar i signar concòrdia una sola vegada. Si anaven a més d'una, calia negociar i enviar els diputats més vegades i això suposava més despesa. Tot i així, el Conselh respectava la decisió argumentada dels *terçons* perquè es tractava d'un negoci particular, no públic. Des de la Val s'acudia a aquestes fires en gran part per comprar bestiar i a la propera per vendre'l. Que s'hi anés era beneficiós per ambdues parts. La relació amb aquests pobles a més del temps puntual de fira, durava tot l'any i no sempre era cordial. Els drets de pas per les mercaderies ocasionaven problemes pels drets que exigien els taulers. L'any 1790, presidia la sessió l'il·lustre Sr. Don Bernardo de Sixe, governador de la Val. Hi assistien el jutge, Joaquim de Miguel Capdet, el Magnífic síndic de la Val, el prior de la Val i els *conselhèrs* dels *terçons*. Es valorava si s'anava a la fira de Vilaller o a la de Pont de Suert. El municipi de Vilaller havia augmentat el preu de l'herba en l'àmbit de la fira que celebraria, la qual cosa anava en contra de la quantitat acostumada fins aquell moment.

²⁵⁵ AGA190-71-T1-3029. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 28-06-1808. Por quanto los asuntos del día sobre las renunciaciones de los derechos à la Corona de España han puesto en movimiento à toda la Nación; y para que el Valle pueda entenderse con la Junta establecida en el corregimiento de Talarn, ha deliberado el Consejo General el que pasen dos diputados a visitarse con la dicha Junta y hacerle presente la situación del Valle, y que se entenderá con ella en quanto ocurra por parte de Francia, nombrando para ello a Don Pablo de Miguel España, y a Don. Juan de Bosost.

Es va deliberar pel Conselh Generau el nomenament de dos diputats perquè anessin a Vilaller per comprovar si els veïns de l'esmentat municipi volien capitular amb l'Aran per tal de donar l'herba, potables i comestibles a un preu regular. I si hi estaven d'acord, se'ls donava la facultat de signar amb els veïns de Vilaller la capitulació. En cas contrari, els diputats passaven al municipi de Pont de Suert per practicar la mateixa diligència. Amb aquest objectiu, a la sessió es van nomenar Francesc Aner d'Esteve per Aubèrt i Bartholomé Portolés, secretari de la Val. Si s'aconseguia l'acord, es signaria l'esmentada concòrdia sota els pactes i condicions que es trobessin més a propòsit i avantatjosos pel comú de la Val. Aquests tràmits i concòrdia serien signats pels diputats en presència del jutge.²⁵⁶

L'any següent (1791) amb motiu de les fires per anar a signar concòrdies amb les viles veïnes, el Conselh nomenà dos diputats, Francisco Aner i el notari Benito Cosme Portolés. Tots dos havien de passar a la vila de Vilaller o a l'Hospital de Vielha. Hi anaven en nom del comú de la Val a signar concòrdia amb tots els veïns de la vila de Vilaller, sota els pactes i obligacions ja convingudes en una diputació anterior, en la qual es decidí el preu de l'herba durant la fira.²⁵⁷ Com anirem veient, va ser recurrent el seu nomenament per part del Conselh. Francisco Aner es va mantenir com a diputat durant anys segons la documentació de les Actes. Durant aquest temps el seu nom hi consta repetidament, fet que evidencia quina activitat va executar com a diputat en representació del Conselh juntament amb una persona que tenia un càrrec administratiu o institucional, gairebé sempre era el secretari o el jutge. Des de la vila d'Esterri, l'any 1797 es van posar en contacte amb el Conselh, mitjançant una carta, els Srs. Granayxa i Francisco Aner d'Esteve d'Aubèrt. Es volia posar en execució la fira, calia que es conferís un comissionat per tractar el preu de les herbes i que els individus de la vila poguessin veure què era allò que se'ls oferia.²⁵⁸ El Conselh Generau, va deliberar que passessin a la vila d'Esterri, Francisco Aner d'Aubèrt i Bartholomé Portolés, secretari de Vielha. Si aconseguien avantatges i es posaven d'acord amb el preu de l'herba, potables i comestibles en temps de fira, es canviaria la fira de Pasqua que se celebrava a Vilaller per la de la vila d'Esterri. Es procuraria actuar amb la màxima moderació i després segons la resolució, els *terçons*

²⁵⁶ AGA190-71-T1-3029. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 16-11-1790.

²⁵⁷ AGA190-71-T1-3029. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 6-11-1791. Hi havia presents els *conselhers* dels *terçons* Phelipe Moga d'Andreu (Pujòlo), Joseph España de Giles (Vielha), Francisco Sala del Bolant (Arties i Garòs), Aner Sambeat (Marcatosa), Phelipe Aura (Lairissa) i Jacintho Casat (Bossòst).

²⁵⁸ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 16-09-1797.

resoldrien allò que fos més convenient.²⁵⁹ Com es pot comprovar, el Conselh Generau com a màxim organisme autòcton d'Aran s'ocupava entre d'altres funcions de les fires ramaderes i d'aconseguir les millors condicions que s'oferien a les persones tractants de bestiar de l'Aran. Entre els mesos de gener i abril, s'establia per carta una comunicació fluïda entre aquests pobles i el Conselh.

L'any 1799 des de Pont de Suert s'informà que volien promoure les fires de Pasqua i Corpus Cristi que s'hi celebraven cada any, una a pont de Suert i una altra a Vilaller, de forma alternativa. Informaren a la Val de les noves normes que posaven en funcionament sobre el preu de les pastures i comestibles. Aquest ajuntament, d'acord amb tots els veïns havia decidit, si es volia continuar venint, que per la propera fira de Pasqua es donaria una herba molt bona i de qualitat a raó de quatre pessetes el quintar. La justícia no permetria que cap individu es posés d'acord amb els comerciants, es vendria l'herba a pes de romana i les parades serien del primer que arribés a aquesta vila amb les seves cavalleries, perquè no es podien tenir prèviament concertades. Pel que feia als comestibles, els preus serien raonables i bons per quedar contentes les dues parts. No es permetria que cap francès entrés a cap parada amb les seves cavalleries mentre hi hagués comerciants de la Val. Si es demostrava que portaven mules de França, i aquestes gaudien dels millors paratges, se'ls manaria sortir de les parades i haurien de pagar les penes que s'imposarien.²⁶⁰ Les viles de Pont de Suert i Vilaller esperaven a partir d'aquí una resposta de l'Aran per veure si s'havia de fer concòrdia amb els diputats. Per part d'Esterra, s'oferia el preu de l'herba a raó de tres pessetes i mitja, la Val informà Vilaller i Pont de Suert aquest preu més baix. El Conselh enviava aquestes condicions als *terçons* i aquests triaven la fira o fires que els interessaven més i les proposaven per tal que des del Consell, escoltada la seva opinió, es firmessin les concòrdies amb els pobles que oferien la fira amb més bones condicions. El *terçon* de Lairissa decidí Vilaller, esperant que els diputats firmessin la concòrdia. Pujòlo i Arties i Garòs preferiren Esterra, era la vila més propera.

²⁵⁹ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 5-11-1797. Van signar el governador Joseph Serón, el jutge de Miguel Capdet, el prior Francisco España i els *conselhèrs* Francisco Pujol, Manuel Monge, Andrés Berdié y Juan Medán Capdevila. Igualment, es resolgué que per pagar la despesa de la Val, tant la del Sr. Aner com altres fetes aquell any, segons demanava el Sr. de Miguel, que pels còsols de la Val, es cobrés dels veïns de cada respectiu poble el mateix estipendi que s'acostumava a pagar en el terç del cadastre i que aquesta quantitat es cobrés en continent encarregant-se els *conselhèrs* de cobrar aquella quantitat dels esmentats còssos o bé que aquests còssos la fessin arribar al secretari de la Val.

²⁶⁰ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 8-01-1799

Vielha, Marcatosa i Bossòst volien Vilaller i Pont de Suert, demanant que el *terçon* de Vielha obrís camí pel port que fos més decent i transitable.²⁶¹

L'any 1800 es va tornar a plantejar si s'assistia a la fira d'Esterri. El Conselh envià un bitllet (circular) als *conselhèrs* de *terçon* perquè decidissin si volien anar a aquesta fira o a una altra. El *terçon* de Pujòlo va estar d'acord en concordar amb Esterri. Van donar poder al prior i els *conselhèrs* per nomenar els diputats que concordessin amb l'esmentada vila (27-02-1800). El de Marcatosa (1-03-1800) demanava enviar diputats de la Val per passar capitulació quan fos més convenient per la Val. Va proposar que hi passessin el síndic i el Sr. Francisco Aner d'Esteve d'Aubèrt com a diputat. El de Bossòst (2-03-1800) es mostrà a favor de la concòrdia, donant poder a Francisco Aner d'Esteve i el sindic, Portolés o un altre. Pagarien els costos i despeses corresponents. El d'Arties i Garós (2-03-1800) deliberà que s'adheria als diputats nomenats pel Conselh en la concòrdia amb la vila d'Esterri. Va posar condicions com no pagar per passar el port i que els comerciants estrangers no poguessin embargar el ramat dels aranesos a la fira ni ser els primers en adquirir els ramats. El de Lairissa (1-03-1800) manifestà que no volia gastar res del comú i protestà contra el sindic per parlar de pactar amb l'esmentada vila. El de Vielha, també hi estava en contra, no convenia ni devia atorgar-se la concòrdia, ja que Esterri no tenia Reial privilegi per celebrar la fira, ambdues parts cometrien un delictes i podien ser creditors de ser castigats. Era molt millor acordar amb Vilaller i el Pont de Suert amb menys costos que Esterri, vila que no garantia el pas pel port sense pagar. Des d'aquest *terçon* es deia que els comerciants es negarien a anar-hi, tenien tot el dret de vendre la seva ramaderia on volguessin, es tractava d'un negoci particular no públic. Entre el bestiar que s'hi portava, les mules eren molt apreciades, s'havien de cuidar ja que pels ramaders aranesos eren una font de riquesa important. Pel *terçon* de Vielha la concòrdia era complicada de fer quan els *conselhèrs* no eren comerciants. No pagarien els costos de la concòrdia amb aquell ajuntament.²⁶²

Davant aquesta manca de consens, el Conselh Generau resolgué que Pujòlo, Arties i Garòs, Marcatosa i Bossòst anessin a la fira de Pasqua que es celebrava a la vila d'Esterri. Els *terçons* de Vielha i Lairissa anirien a les fires de Vilaller i Pont de Suert,

²⁶¹ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 10-03-1799. El *terçon* de Vielha preferia també Vilaller i Pont de Suert, ja que considerava que l'herba d'Esterri era de mala qualitat, calia pagar els drets de Port de la Bonaigua i altres impostos, i també perquè els naturals d'Esterri tractaven malament als aranesos en els comestibles quan es celebrava la fira a l'octubre. Per tant, proposava que seria millor nomenar diputats per concordar amb Vilaller i Pont de Suert, i signar la concòrdia sota pautes i obligacions que estimessin convenients i se'ls donés poder per signar.

²⁶² AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 1-03-1800

ajuntaments amb els quals també s'aniria a pactar la concòrdia. El sindic va escriure una carta a l'Ajuntament d'Esterrí anunciant que la majoria de la Val volia arribar a un acord amb els pactes que expressarien els dos comissionats d'aquell ajuntament i els diputats del Conselh que es nomenarien per establir-la, atenent a les condicions convingudes.²⁶³ L'ajuntament d'Esterrí oferí bons preus de l'herba a catorze rals el quintar i la palla a vuit sous, els comestibles es vendrien al mateix preu que tenien quinze dies abans. Es miraria d'aconseguir amb els interessats que el pas pel port fos franc en aquesta fira. En cas d'acord, es firmaria el conveni en el qual s'inclourien les penes en cas d'incompliment amb allò que s'estipulava.²⁶⁴ Es nomenaren com a diputats per signar acord amb l'esmentat Ajuntament d'Esterrí els Srs. Francisco Aner d'Esteve i Bartholomé Portolés, en aquesta ocasió representarien només els quatre *terçons* no el comú de la Val.²⁶⁵

- Concòrdia amb el govern de la Convenció Nacional a França.

Pel comú de la Val es va deliberar que es fes una representació a la Convenció Nacional suplicant-li l'extracció de tots els gèneres segons els *Tractats de Lies i Passeries* signats per ambdues fronteres. Amb aquest objectiu el Conselh va nomenar dos diputats, Francesc Aner d'Aubèrt i Bartholomé Portolés, secretari de la Val, per tractar amb els veïns de Fos i Sambeat.²⁶⁶ Mentre va durar la Guerra de la Convenció des del Conselh Generau no es van escriure actes. Es van seguir fent reunions, però fora de la Val.

- Visita al bisbat de Comenge

El Conselh aprofità, segons els concordats signats entre els oficials reials i la Murtra de Comenge, per prevenir al bisbe de Comenge que nomenés a la Val un provisor que exercís tota la jurisdicció, ja que aquest càrrec estava vacant per la mort d'en Manuel de Miguel. El vicari general de Comenge era contrari als concordats. Amb aquest motiu es van nomenar en Pablo de Miguel i Francisco Aner d'Esteve d'Aubèrt perquè passessin a veure al vicari i comunicar-li que la Val no volia cap innovació contra els concordats, usos i costums de la Val. I també per aquest motiu es nomenés un oficial o provisor aranès.

²⁶³ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 15-02-1800/18-02-1800

²⁶⁴ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 25-02-1800

²⁶⁵ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 3-03-1800

²⁶⁶ AGA190-71-T1-3029. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 8-01-1793.

Els esmentats diputats, després d'executar la comissió, haurien de comunicar al Conselh l'opinió del vicari i a partir d'aquí s'informaria els *terçons* de la Val.²⁶⁷

- Usos comunals. Vedes de redalls (segones herbes)

A finals del s. XVIII, posteriorment a un període de creixement econòmic i demogràfic, van sorgir a la Val d'Aran uns intents de privatització absoluta de l'ús de les terres. A través dels tancaments s'impedia l'aprofitament comunal de les segones herbes. Segons la historiadora Maria Àngels Sanllehy, l'estudi de l'estructura de la propietat de la terra a l'Aran ha d'evitar dos tòpics, la compartimentació estricta entre comunal i privat, i la mitificació de l'ús del comú de l'Antic Règim davant l'individualisme de la nova societat capitalista. El procés de tancament venia de lluny, no va ser sobtat sinó complex, hi havia una jerarquia de drets d'ús específicament reglamentats que es van desequilibrar. Aquest procediment o canvi d'estructura ja en ús, a les acaballes del s. XVIII passà a ser un tema prioritari: s'imposava la prolongació de l'ús privatiu de les terres particulars fins la segona collita de l'herba. Els problemes i litigis per refusar o acceptar els nous drets van ser importants i aquests es van acabar imposant. Els usos canviaren, es transformaren i s'emmotllaren a la comunitat, i al s. XIX l'organització comunal va decaure i entrar en plena crisi. Fins i tot a França, durant la Revolució l'ús individual va prevaler sobre l'ús col·lectiu afavorint, com abans, les classes privilegiades.²⁶⁸ Segons Pierre Vilar, amb la reial cèdula de 1779 s'obrí camí al tancament de vinyes i oliverars, seguiren altres disposicions reials a finals del S. XVIII fins que a Cadis es donà plena llibertat als propietaris del tancament de les terres.²⁶⁹ Durant el s. XIX es va anar legislant en el mateix sentit. A la Val, la vigència i també la lluita per la conservació o el rebuig dels usos locals o servituds sobre l'aprofitament de segones herbes eren molt vigents en l'època que treballa. Tots els usos i costums gaudeixen d'un temps, es transformen o desapareixen segons l'evolució dels canvis socials, econòmics i polítics.

Parlem d'una transformació que venia de lluny. Els propietaris adquirien el dret de tancament quan es demanava al rei o es comprava al *conselh* a canvi d'un pagament. S'anomenaven prats ennoblits i passaven a ser de plena propietat. A tots els pobles

²⁶⁷ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 20-12-1795. Davant el Conselh Generau es va signar el rebut al Sr. Francisco Aner d'Aubèrt de dos-cents quaranta i quatre duros que se li seguien devent de la comissió que havia fet a Madrid; quan es pagués, es retornaria el rebut. En acabar la sessió, Francisco Aner d'Esteve va escriure un document de rebut pel secretari del Conselh amb la quantitat establerta.

²⁶⁸ SANLLEHY I SABI, Maria Àngels. *Comunitats, veïns i arrendataris...*, Vol. I, Op. Cit., p.165-166.

²⁶⁹ VILAR, Pierre. Catalunya dins l'Espanya moderna: recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals, Barcelona, Vol. VIII, 1988, núm. 8/II, p. 75-86.

aranesos hi havia prats privilegiats o ennoblits sense servituds. D'una banda, és evident que el *conselhs* de la universitat en treien un benefici de la transacció, la majoria de vegades per necessitat de numerari, i d'altra banda, que els caps de casa formaven part del *conselh* i exercien pressió per privatitzar la terra. Aquesta realitat no era ben acceptada pels veïns que en volien la servitud, consideraven que era un dret, per això sovint es destruïen els tancaments i es practicaven multes forçades. Els *conselhs* d'universitats, mitjançant els capítols o normativa local, vetllaven perquè es respectés l'ús comunal de les terres fossin del comú o particulars en prats de mitja i baixa alçada. El seu objectiu era que durant un temps, la comunitat pogués fer ús dels camps de propietat privada, però sovint els drets no quedaven clars. Per això, es buscà un terme mig, garantint també el domini privat. El propietari en tenia la titularitat i la comunitat en retenia la possessió durant un temps a l'any. La terra podia ser particular i alhora es considerava patrimoni de tota la comunitat, a excepció dels fruits que eren sempre del propietari. No es podia fer un mal ús de la servitud. A la *Querimònia* ja es reconeixia el dret de multar o d'empenyorar si això passava. Els *còssos* de cada universitat s'encarregaven d'aquestes gestions, amb la voluntat de protegir la propietat particular atenent a les normes que les regulaven. Les multes anomenades també "penes de ban" es repartien entre els *còssos* i el propietari.²⁷⁰ L'evolució de l'ús privat anava des del dia de la Mare de Déu (15 de març) fins que es dallava la primera herba a finals de juny. Hi havia excepcions, els prats "vedats" allargaven el termini fins el moment de fer el redall per Sant Miquel (29 de setembre). Alguns propietaris volien allargar-ne l'ús fins aprofitar el redall i després es cedia al comú. Recordem que també hi havia els prats privilegiats i els de cèdula reial que eren privats tot l'any, la resta de la comunitat no hi podia exercir cap ús, i tenien tanques visibles. Els propietaris que volien tancar havien de demostrar que podien fer-ho i evidenciar la seva voluntat per tal que la resta de veïns ho acceptessin. Era evident que amb aquest funcionament es perjudicava el bé comú i els veïns més pobres. De l'enfrontament entre l'ús comunal i el privat, la realitat era que s'anava consolidant aquest darrer.

Davant la delicada situació, a finals del s. XVIII la concessió de prats privilegiats es va restringir per part dels *conselhs*. Per això, els propietaris més importants de cada

²⁷⁰ SERRANO JIMÉNEZ, Lluís. Els tancaments de terres a la Catalunya del s. XIX, Tesi doctoral, Universitat de Girona, 2014, p. 45. Els documents de propietat que prohibien entrar en les terres prescrivien sancions econòmiques segons el bestiar i la infracció; el doble si es cometien a la nit, i de presó en cas de no poder afrontar les multes. Prohibicions que implicarien persecució i penalització de possibles pràctiques comunals i un reforç dels usos privats en la millora, construcció i definició d'uns drets de propietat més excoent.

universitat es van unir formant un grup de cent vint-i-tres persones que adreçaren al rei les seves peticions. Les va representar un important propietari de Betren, Estèue Rimon de Cal i la seva madrastra, Teresa de Cal e Rodés. Francisco Aner d'Esteve estava entre ells com a cap d'una casa forta. Elaboraren un memorial (1781), basat en una visió subjectiva de la Querimònia, que dirigiren al Consell de Castella expressant els seus greuges, com era pagar el Cadastre i no gaudir plenament de les seves terres. A la Val no hi havia grans propietaris, segurament, això va influir a l'hora de voler les tres collites d'herba. La voluntat mostrada era millorar la seva economia i de resultes, la de la comunitat aranesa en general. La reial provisió que es va concedir l'any 1789, es va mantenir fins els 1798. Per terçons les persones que demanaven privatitzar representaven: Pujòlo 6,8%, Vielha 6,2%, Bossòst 3,9%, Marcatosa 13,2%, Lairissa 12,1% i el més destacat Arties i Garòs 46,5%. Hi havia altres factors de riquesa que caracteritzaven aquest grup de propietaris, com podien ser el comerç (comerciants de mules), les finances (arrendataris de boscos) i la política (càrrecs institucionals). La reacció en contra dels tancaments es produí l'any 1790, es presentà un altre memorial demanant la derogació de la reial provisió de 1789 també justificat amb la *Querimònia* que reconeixia els usos de la comunitat i no dels particulars. Argumentaren també algunes característiques de la Val com el territori abrupte, el clima, agricultura deficitària i empobriment de la població, i en últim terme, la voluntat de ser súbdits de la Corona. El recurs no va tenir resultat a curt termini. La divisió dins la societat aranesa pels tancaments va ser molt important. El *conselh* d'universitat volia un equilibri, que era difícil de mantenir, entre els aprofitaments privats i comunals. Havia de gestionar i integrar aspectes tan diversos com l'afillament, les vendes, els tancaments, arrendaments, terminis, condicions, beneficiaris. Els conflictes estaven a l'ordre del dia. Entre la població hi havia dues maneres d'entendre la propietat, les cases benestants volien una propietat més perfecta, avançant cap a una propietat privada. No necessitaven prats ni terres del comú, tenien un poder econòmic que els afavoria a l'hora de demanar privilegis. No volien compartir llur propietat amb el comú. Els altres veïns depenien de l'aprofitament del comú i en moments determinats dels prats i terres d'altri. Necessitaven la protecció i gestió institucionals dels *conselhs*. En la cerca de mediació, des del Conselh Generau l'any 1796 va decidir actuar en la cerca de consens. No ho havia fet abans perquè no tenia dita atribució, que era pròpia de cada universitat i s'organitzava des del *conselh* respectiu. Es va implicar tot buscant unificar

critèris d'aprofitament del comú per la manca d'unanimitat dels *conselhs* a l'hora de gestionar les seves pastures i boscos.²⁷¹

El governador de la Val en una reunió del Conselh Generau exposà: “Que atendiendo a las Varias Disputas y Disensiones que todos los días se verifican con la recolección de segundas Yervas y Vedamiento de Prados, suscitando Pleytos y gravísimos gastos, pudiéndose evitar éstos con la mayor facilidad, ha resuelto el Governador que los consejeros de cada respectivo terçon hagan presente los inconvenientes, y que él sería muy del caso de que todos los Prados se vedasen hasta San Miguel, y en caso de contratiempo alargar por ocho días más, para un tiempo cómodo de recolección, de lo cual pasarán la determinación a mí mismo en el preciso término de ocho días”.²⁷² S'envià un tiquet per consultar-los quina era la seva pràctica i la decisió respecte a aquest tema. El *terçon* de Vielha decidí que els prats fossin vedats fins Sant Miquel. Que els amos dels prats redallessin les segones herbes i després que les altres herbes fossin pel comú. És a dir, del vint-i-cinc de març fins el dia de Sant Miquel al setembre. En cas de contratemps que s'allargués el termini fins 7 o 8 dies després de Sant Miquel. El de la vila de Arties i el lloc de Garós: “Ha deliberado dicho terçon que nos tenemos y conformamos a la Cédula Real que tenemos de los Prados, la que Cal nos sacó, este es nuestro parecer”.²⁷³ El de Pujòlo va estar d'acord en vedar els prats que no ho eren a prop de les poblacions que quedessin vedats fins Sant Miquel, utilitzant els amos la segona collita i després pel comú. Pel de Lairissa: els prats privilegiats per les universitats i els vedats per Cèdula reial fossin vedats i guardats tot l'any. La resta de prats es mantindrien en el mateix estat, ús i costum com sempre s'havia fet.²⁷⁴ El de Bossòst, les primeres i segones collites serien pels amos i després de Sant Miquel pel comú. El *terçon* de Marcatosa, va respondre que els prats compresos en la Cèdula reial s'atenguessin a la Cèdula, i en cas que per tota la Val no cedissin els prats, excepte Francisco Aner d'Esteve i Anton Aner de Juanbo, tots dos del poble d'Aubèrt, que no volien cedir de cap manera. Els demés van respondre que si es tractava de la segona collita, volien que els prats que es poguessin redallar fossin vedats fins Sant Bertran, 17 d'octubre, perquè fins Sant Miquel en aquest *terçon* es feia la collita de grans tardans i no es trobava dalladors ni cap altra gent.²⁷⁵ Comprovant el Conselh que els recursos i les disputes seguien per

²⁷¹ SANLLEHY I SABI, Maria Àngels. *Comunitats, veïns i arrendataris...*, Vol. I, Op. Cit., p. 167-186.

²⁷² AGA 190-71-T1-561, 1797. Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 6-11-1796.

²⁷³ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 13-11-1796.

²⁷⁴ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 27-11-1796.

²⁷⁵ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 13-11-1796.

l'incompliment de la reial cèdula (16-02-1789): “Y con motivo de que estos inconvenientes no puede mirarlos con indiferencia el Consejo del Valle, y que debe cambiarlos por los medios más eficaces, razonables y equitativos al bien público (...) ha deliberado que todos los vecinos de este valle puedan hacer y tengan a su albedrío las Primeras y Segundas Yervas”. Y pasado este tiempo serán comunes. S’esperava dels terçons el seu major compliment. Però el Conselh no oblidà allò més important: la súplica per part del Governador de l’aprovació d’aquesta ordre al Sr Regent i al Reial Acord de la reial cèdula a Barcelona i al Conselh i a totes les demás parts que calgués.²⁷⁶ Mig any després, en una reunió del ple del Conselh, es va resoldre que el *sindic* instés al Prior de la Val que era a Madrid perquè fes sortir l’expedient que encara estava pendent sobre les segones herbes fins sentència definitiva, gastant amb aquest objectiu el que fos necessari.²⁷⁷

- Afer de la Marina espanyola amb la fusta dels boscos del comú de la Val

El bosc era un bé natural i la seva explotació tenia molta importància per la Val, hi van influir factors geogràfics per la vessant atlàntica i econòmics per la dependència de productes alimentaris francesos. L’arrendament de boscos i després el comerç de la fusta van transformar la comunitat aranesa en aspectes com desforestació, ús restringit del bosc per part dels veïns d’una activitat per l’explotació familiar, feinejar al bosc i una gestió forestal que podia passar de boscos compartits per dues comunitats a una. Hi havia diferents tipus de contractes, des dels arrendaments a la venda de fusta tallada per l’arrendatari o pel comú. Les empreses arrendatàries havien de pagar un sou pactat als treballadors, que havien de ser de la universitat, afegit al preu pel dret de pas de la fusta tallada fins arribar al riu Garona. El comerç s’inicià al s. XVII i els arrendaments per llargs períodes al s. XVIII. Les universitats hi participaren amb la venda de fusta tallada i aconseguint uns guanys pel comú. Els arrendaments es cedien al millor pagador en subhasta pública per un període entre deu i vint anys; el preu dels arbres era diferent si era faig, roure o avet (espècie més valorada). A finals del s. XVIII es reduí de sis a dos anys. Durant el període que els arrendataris tenien la concessió, tallaven tota la fusta que volien, excepte alguna zona protegida. Amb el temps, només es podien treure unes determinades quantitats, qualitats i mides de fusta. Al s. XVIII estava clar que l’aprofitament del bosc era un mitjà de creixement econòmic imprescindible per l’Aran.

²⁷⁶ AGA 190-71-T1-561, 1797. “Libre d’acòrds deth Conselh Generau dera Val d’Aran”, 1772-1832, 5-03-1797.

²⁷⁷ AGA 190-71-T1-561, 1797. “Libre d’acòrds deth Conselh Generau dera Val d’Aran”, 1772-1832, 5-11-1797.

El *conselh* reservava per la comunitat uns determinats usos com la construcció i per la llar. Des dels *conselhs* s'havia gestionat i vigilat pel perill de la desforestació. El bosc s'havia de regenerar, la qual cosa comportava conflictes amb els marxants de fusta que cercaven rendibilitat. En definitiva, la fusta va ser un recurs que suplia la manca de liquiditat de les universitats araneses.²⁷⁸ A continuació, es veurà com la fusta dels boscos d'Aran també va ser desitjada per la Marina, la qual cosa suposava que la Val no trauria de la fusta cap rendiment. El poder central amb arguments pretesament legalistes buscava apropiat-se de la fusta, però des de la Val es defensava la seva propietat, basant-se en un dret reconegut des de l'Edat mitjana i confirmat per la Corona fins el s. XIX. Aquest conflicte es produí diverses vegades, jo em centraré en el que es produí l'any 1802.

La comandància de Mataró va escriure una carta al Conselh Generau signada per Juan de Lima en la que es deia que les muntanyes del Pirineu de la Marina estaven incloses als tres corregiments de Puigcerdà, Talarn i la Val d'Aran. El Conselh no entenia que Antonio Navarro, tinent visitador i fiscal zelador d'aquesta zona, no hagués comunicat al Reial Tribunal els deguts permisos que es tenia per fer les talles de fusta a la Val. Des de la Marina es comunicà al Conselh que anirien a revisar les seves muntanyes, s'esbrinaria qui eren els autors de les talles. L'objectiu era examinar si les fustes que s'extreien per navegació fluvial s'havien de reservar segons manifestaven repetides ordres i usos de la Marina Reial. Insistia en què les muntanyes d'aquest corregiment estaven agregades a la Marina, segons constava en les Reials ordres (31-12-1800) tal com ja se li havia comunicat (16-03-1801). Els amos dels arbres havien de seguir el mateix mètode per complir les llicències segons el Reial Tribunal de Marina. Per últim, atenent a les reials instruccions del capità general, demanà que s'auxiliés el tinent, informant les justícies de les universitats per tal de fer un millor servei.²⁷⁹ Antoni Navarro va respondre en una altra carta dirigida al jutge de la Val, Joaquín de Miguel Capdet. Explicà que per motius de feina, no s'havien vist els privilegis i al·lusions que hi havia sobre aquests boscos ni havia comunicat a l'auditor la inutilitat d'extreure fustes per aquests i altres obstacles que hi havia. Per l'auditor això no era suficient per oposar-se a la Reial ordre (16-06-1786), tal com havien quedat els boscos del corregiment de la Val agregats al departament de Talarn i Puigcerdà. Per aquest motiu, li va demanar que fes un informe mitjançant una representació del comandant dirigida al departament per la via

²⁷⁸ SANLLEHY I SABI, Maria Àngels, *Comunitats, veïns i arrendataris...*, Vol. II, Op. Cit., p. 62-82.

²⁷⁹ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 20-05-1802.

reservada. Amb l'objectiu d'aconseguir per la Val l'exempció i no disposar despòticament dels seus boscos, Antonio Navarro va escriure l'esmentat informe a favor de la Val, concretant que havia anat a Vielha, capital del corregiment de la Val d'Aran al Pirineu (28-06-1802) en compliment d'una ordre que li va lliurar al Cavaller governador de la Val, per saber si els boscos d'aquest corregiment corresponien o no a la Marina. Tant el governador com el seu alcalde major i altres autoritats de la Val li van mostrar els privilegis reials que gaudien, concedits al seu favor per tots els reis anteriors i confirmats per l'actual, Carles IV. Se'ls permetia l'ús de la fusta dels boscos i poder-la passar a França per la duana de Bossòst, mitjançant l'impost per a la Intendència general de l'exèrcit. Amb l'esmentada exempció podien ajudar a la Reial contribució i altres despeses extraordinàries. Acabà el seu informe amb aquestes paraules: “Vistos y reconocidos por mí aquellos bosques, no encuentro utilidad alguna en sus maderas por ser éstas de pinos abetos de menor dimensión y de una utilidad enteramente inútil a cualesquiera aplicación y servicio, sin que por ningún motivo pueda verificarse su extracción para España, por oponerse a ella la escabrosidad de sus terrenos situados a la parte de las vertientes de Francia, no comprendiéndose en aquellos los bosques nombrados Hospital de Vielha, propios de aquella villa, cuyas maderas son de pinos abetos y hayas todo de mayor dimensión y útiles al Real servicio y de buena extracción, por estar radicada en la vertiente de España, a la falda del puerto de Viella, en donde se hizo el señalamiento el año 1786, cuando se hallaba el ministro encargado de los mencionados bosques, el comisario de provincia, Don José Andrés de Portillo, a conformidad del Real ordenamiento comunicada por el excelentísimo bayle Antonio Valdés. Haré todo lo posible para que este comandante apoye por su parte a la Junta de mi informe, a lo que contribuirá también el auditor de tribunal. Avisaré a Ud. de su resulta y entretanto se servirá ponerme a la obediencia del Sr. Gobernador disponiendo Ud. de su afectísimo y seguro servidor”.²⁸⁰

Antonio Navarro va tornar a escriure al jutge de la Val, li demanava que per acabar la comissió encomanada pel tribunal sobre la fusta de la Val, necessitava la resposta del Governador a l'ofici que li va enviar. En ella calia exposar els privilegis que li van dir tenien aquells boscos, per tal que acompanyada del seu dictamen, arribés a la Junta del departament i prenguessin una decisió.²⁸¹ En la seva resposta, el jutge, Joaquin de Miguel,

²⁸⁰ AGA 190-71-T1-561, 1797. “Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran”, 1772-1832, 6-10-1802.

²⁸¹ AGA 190-71-T1-561, 1797. “Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran”, 1772-1832, 13-10-1802.

mostrà el seu agraïment i el del Conselh Generau per l'interès que mostrava per la Val, impedint que els seus boscos quedessin subjectes a la Marina.²⁸² Però, des de Mataró, el Sr. Juan Pomuceno de Piña y Ruiz Caballero de l'Ordre de Santiago, capità de nau, y comandant de Marina a Mataró, va escriure a Agustín de Abadia y de Cal, subdelegat de muntanyes de la Marina del corregiment de la Val i resident a Betren. Se li ordenava d'impedir per tots els mitjans qualsevol talla i extracció de fusta de la Val que els naturals pretenguessin fer, així com fer-la navegar pel riu a la república francesa. Mentre, el Capità general i la Junta de Cartagena resoldrien sobre els privilegis i exempcions en relació a les muntanyes presentats per les justícies del corregiment de la Val. Amb aquest objectiu esperava tota l'ajuda del Governador, ja que els boscos del corregiment aranès, segons ell, estaven agregats a la Marina reial com constava en una Reial ordre (21-03-1788), per la qual els veïns no podien fer talles d'arbres sense els permisos de l'intendent de Marina i obviant les seves ordenances i ordres. En cas de novetat, s'havia d'impedir i se li havia de comunicar per tal de buscar les mesures més convenients.²⁸³ Don Agustín de Abadia va comunicar per carta al Conselh una ordre d'ofici de part del Molt Il·lustre Sr. Piña y Ruiz ordenant impedir per tots els mitjans, les talles i extraccions de fusta procedent de boscos aranesos. Tant si es feia per naturals de la Val o comerciants francesos així com el seu trasllat pel riu Garona fins a la República francesa. Per complir la reial ordre manà a tots els bayles, particulars i demés justícies dels pobles i viles del corregiment de la Val perquè impedissin des del seu poble i amb la seva justícia, tota talla i extracció de qualsevol classe de fusta. Amb la conformitat certificada i sota la responsabilitat de les esmentades justícies, s'havia d'actuar davant els transgressors, aranesos o francesos, obeint les ordres superiors de la Marina. A continuació, demanà que es notifiqués l'ordre i es fes la relació jurada de les justícies de totes les fustes tallades dels boscos, carrils, camins i embassaments o de qualsevol classe de fustes enviades pel riu Garona. Acabà demanant l'ajuda del governador de la Val perquè es complís aquest reial servei.²⁸⁴ Els *conselhèrs* dels *terçons* van informar les seves demarcacions sobre aquest embargament dels arbres i de la fusta tallada als boscos i als ports, impedint l'extracció cap a França. Els *terçons* de Pujòlo,²⁸⁵ Marcatosa,²⁸⁶ Arties i Garòs,²⁸⁷ Bossòst i Lairissa,²⁸⁸ acordaren

²⁸² AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 13-10-1802.

²⁸³ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 1-01-1803.

²⁸⁴ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 13-01-1803.

²⁸⁵ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 21-01-1803.

²⁸⁶ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 22-01-1803.

²⁸⁷ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 13-01-1803.

²⁸⁸ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 24-01-1803.

fer un recurs dirigit al Monarca i als seus tribunals, basant-se en els privilegis concedits per tots els Reis a la Val, els quals determinaven que els pobles araneses eren amos dels boscos, aigües i muntanyes. Ell protegiria la Val davant aquesta mesura tan perjudicial de la Marina espanyola. Els *conselhèrs* i *proòms* havien d'actuar amb rigor i de la forma més convenient. El *terçon* de Vielha, d'acord amb els altres *terçons*, proposà a demés, contribuir econòmicament amb cinc doblons de a vuit lliurats al prior perquè aquest els fes arribar a la Marina, revocant la pretensió de l'agregació dels boscos aranesos a una altra demarcació.²⁸⁹

Don Bernardo Martin i Don Modesto Donses, apoderats dels comerciants de fusta de les viles de Sambeat i de Fos (França) i associats amb el Baró de Les i Don Francisco Aner d'Esteve, van escriure una carta dirigida al Governador, com a president del Conselh Generau de la Val. Li van manifestar que tant a ell com al jutge de la Val els era ben notòria la novetat de veure privades en aquella jurisdicció les talles de boscos, l'extracció i talla de les seves fustes de tota qualitat i les que estaven als embarcadors del riu Garona destinades al territori de la República. La mesura comportaria molts perjudicis. En primer lloc, haver venut ells i altres comerciants totes les fustes que ja estaven tallades i pagades al comuns com a compradors de bona fe. Ja s'havien fet despeses per portar-les a les seves destinacions i lliurar-les als mercaders de Tolosa i aquests als de Bordeus. Com que no s'havia fet el lliurament als primers, hi hauria una repercussió de danys i interessos en cadena. El darrer esclavó perjudicat serien els pobles venedors, els quals per força haurien de pagar per via executiva, i per via judicial es veurien arruïnats, perdent les seves cases. La majoria d'ells depenien d'aquest comerç tan instaurat a la Val. No els serviria d'excusa creure que havien venut legítimament els seus boscos. Les fustes tallades i pagades provenien d'uns arrendaments de sis anys amb llicència del Sr. Intendent. D'una banda, calia suposar que des de l'any 1788 la Val ja no podia arrendar els seus boscos perquè Sa Majestat els havia sotmès al tribunal de la Marina; resultant nul·les totes les vendes i suspeses les seves llicències. D'altra banda, la Val fonamentava la seva pretensió en la confirmació dels privilegis per l'actual monarca, feta l'any 1791, molt posterior a l'espoli insinuat. No anava per aquí la voluntat reial de supeditar els boscos al tribunal marítim, sinó més aviat una reacció del Sr. Agustín Badia. El segon perjudici era el deteriorament de la fusta que estava als ports podrida per l'aigua i enemics com el cuc que la destrossava i la devaluava a la meitat. La despesa suposaria molts milers a qui recaigués la pèrdua. El

²⁸⁹ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 23-01-1803.

tercer era que el comerç quedava paralitzat impossibilitant els comerciants d'emprendre'n un altre per la manca de diners invertits en els arrendaments i en tot el procés des de la talla fins que arribava a la navegació. Per acabar, van fer una petició al governador: “Por tanto a Ud. rendidamente suplican se sirva con la asistencia del Consejo General providenciar como corresponde la suelta en lo posible de las maderas embargadas por el citado Abadía para poderlas conducir los exponentes a sus destinos de la República, y cumplir sus contratos para no experimentar los considerables daños se han de seguir por la atención de ellas, ofreciendo el dinero necesario para practicar la expedición que el Valle considere oportuna y el Abono por este en razón de la corrección por traerla consigo la naturaleza del contrato a los exponentes que en diverso caso será precisa la inspección y descripción de las Maderas para que la pérdida corra a cargo del que sea culpado en no practicar las diligencias necesarias para la suelta insinuada. Pues así corresponde en justicia. Van signar Bernardo Martín, Modesto Donses i Francisco Aner d'Esteve”.²⁹⁰ El Conselh Generau d'Aran es va reunir sota la presidència del governador, Joseph Seron, el jutge, el *sindic* i els *conselhèrs*. Es va resoldre que si no hi havia notícies favorables pel que feia a l'embargament, es farien diverses representacions, per part de la Val i dels comerciants francesos, a diferents autoritats estatals. El comissionat que s'indiqués hauria d'indagar amb el Sr. Antonio Navarro i el Sr. de Piña el camí que havia seguit l'expedient enviat des de la Val per esbrinar si els boscos aranesos estaven agregats a Marina. La Val contribuiria econòmicament amb vuit o deu doblers, no més. Si continuaven sense tenir notícies favorables de Mataró i Cartagena, el prior de la Val aniria a Madrid a fer les representacions necessàries a S.M. acompanyat dels Reials privilegis, en aquest cas pagant el que calgués. Al comissionat que anés per part dels francesos a Mataró i Balaguer, se li haurien de deixar els privilegis i els papers necessaris per aconseguir la retirada de l'embargament.²⁹¹ Des de Mataró, Joseph del Batlle i de Miguel, nebot del jutge de la Val va escriure una carta al seu oncle. Li comunicava que havia arribat a aquella comandància de Mataró la decisió relativa als boscos de la Val. S'havia determinat que la Val podia seguir en la mateixa pràctica fins que no es resolgués res més, és a dir, com abans amb la màxima possessió que tenien. La mediació d'Antonio Navarro havia estat un èxit, no podia ser d'altra manera, tenint en compte el treball i esforç que havia esmerçat. Mereixia una gran remuneració per haver recaigut a tota la Val un gran favor, el de poder continuar com abans de l'embargament. Informà que Antonio Navarro

²⁹⁰ AGA 190-71-T1-561, 1797. “Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran”, 1772-1832, 25-01-1803.

²⁹¹ AGA 190-71-T1-561, 1797. “Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran”, 1772-1832, 26-01-1803.

estava malalt i li havia encarregat de fer aquesta gestió i esperava avís de rebut per enviar-lo a Navarro.²⁹²

El sindic del Conselh Generau de la Val, Pedro Juan Moga de Sebastià, encara sense coneixement de la darrera resolució de la Marina, es va dirigir mitjançant una carta al comandant de Marina de Mataró, Don Juan de Piña, en representació de la Val. Va partir des dels Reis Catòlics, seguint per Jaume II que defensà la Val de Felip el Bell de França, la van restituir. L'any següent (1313) va concedir la Querimònia, un conjunt de privilegis confirmant el domini de les seves hisendes, la llibertat de les aigües per pescar, moldre i regar lliurement; l'ús de muntanyes, prats i boscos per a pastures i talles de fusta i altres aprofitaments. I així tots els reis respectaren i ampliaren aquests privilegis: exempció de passatges, peatge i drets de la Generalitat, reservant-se cada any una mesura de blat per cada casa. Amb una reial cèdula de Madrid (10-07-1790) l'actual monarca confirmà tots aquests privilegis, els quals no havien estat revocats per molt que per la Reial ordre (21-04-1788) se suposessin els arbrats d'aquest govern agregats a la Marina reial. Per decret de maig (21-05-1772) comunicat al governador de la Val, es concedí als pobles aranesos segons els seus privilegis i altres raons, la facultat d'arrendar els boscos per espai de sis anys, remetent al cavaller intendent del Principat el protocol dels arrendaments per la posterior aprovació. Document que li adjuntava. El 27 de març de 1800 s'havia donat permís als pobles de Casau i Gausac per arrendar els seus boscos. L'esmentada ordre ni tan sols es va enviar a la Val per Sa Majestat per les raons ja exposades i per impossibilitat d'entrar i fer circular la fusta per l'escabrositat i alçada del terreny. Per la Marina, aquesta seria una fusta inútil per la seva mala qualitat i poca consistència. Els pobles aranesos s'havien trobat amb la notícia comunicada per Don Agustín Abadia, subdelegat interí de muntanyes d'aquest govern, que requeria al Sr. Governador l'ordre d'embargament de totes les fustes dels boscos d'Aran, i així es va fer. El resultat produït per la mencionada ordre, continuava exposant el *sindic* en la carta, va ser inutilitzar-les; encara que fos per poc temps, ja que anaven perdent tot el seu valor per culpa de l'arna i certs cucs que les roinaven. La informació judicial afectava la despesa del comerciants aranesos i francesos, perjudicant moltes persones i les seves famílies que vivien de la talla de la fusta en tot el seu procés. S'anava contra la intenció de Sa Majestat que tant estimava als seus lleials vassalls de la Val, tal com es podia observar en un document adjunt del compliment dels seus privilegis, reservant penes arbitràries als seus

²⁹² AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 26-01-1803.

infractors. “Considere Ud. con cuanta extrañeza miraran aquel embargo los comerciantes habiendo comprado las maderas con permiso del Caballero intendente en conformidad a lo acostumbrado desde el decreto expedido por el expresado del consejo como conocimiento de causa. Tanto lo extrañaron que el 21 de este mes presentaron su formal requerimiento al exponente en la calidad de síndico del Consejo General requiriéndole diligenciase la suelta del embargo protestando de lo contrario contra estas universidades de todos los daños, intereses, costas y perjuicios como acredita el documento que signado número 5 acompaña. Sus clamores claro que son justos, pero injusto el reconvenir a dichas universidades que por más que digan vendieron legítimamente”. Dit tot això, va afegir que el rei no volia l’agregació d’aquestes muntanyes a la Marina ni l’embargament de la fusta tallada, com volia el capità general de Cartagena. Era una providència del capità general de Mataró, al que dirigia la carta. Es podia creure que Agustín Abadia havia d’obeir l’ordre, però no fer-la complir com l’executà amb el seu ofici manant als batlles en lloc de requerir-los que embarguessin totes les fustes de les seves respectives jurisdiccions fent-ne una descripció. Embargar els arbres quan estaven en peu hagués anat millor, hi hagués hagut temps sense gaire despesa per als comerciants per reportar les seves queixes on calgués. L’embargament de les fustes tallades les faria inutilitzables al particular i a l’Estat. Advertí que moltes d’elles estaven llençades a l’aigua i a les vores del riu Garona, exposades a què en qualsevol moment l’aigua les fes malbé sense que els seus amos poguessin posar-hi remei pel seu embargament. Acabà demanant-li que retirés l’embargament el més ràpid possible pel perill que hi havia si es tardava.²⁹³

Així mateix, el magistrat, Joaquín de Miguel Capdet, es va dirigir per carta a l’Il·lustre Sr. Don Juan de Piña, comandant de Marina a Mataró. Li va transmetre el seu gran disgust per l’embargament de fustes i boscos de la Val que ell havia ordenat a Don Juan Badia del poble de Betren. La Val mai havia cregut ni les seves viles que els seus boscos fossin agregats a la Marina, ni en tenien la més mínima idea perquè eren lliures segons els seus Reials privilegis confirmats per l’actual rei. No es podia comprovar aquesta pràctica per la seva abrupta situació. Es tractava d’uns arbres, pins i avets, de qualitat inútil no només per la Marina, sinó per les cases i usos domèstics. Es podria si estava exposada a l’aigua. La citada fusta no podia ni tenia sortida cap a Espanya, ja que es trobava orientada cap a França i al mig dels elevats Pirineus. No es podia garantir la utilitat per a la Marina. En aquell moment s’estava apunt de llençar algunes fustes al riu.

²⁹³ AGA 190-71-T1-561, 1797. “Libre d’acòrds deth Conselh Generau dera Val d’Aran”, 1772-1832, 27-01-1803.

Amb aquest embargament es farien malbé, causant a aquests pobles uns perjudicis econòmics considerables i també per als compradors que resultarien insuportables. “Pero esperando este magistrado de la equidad y de la humanidad de Ud. he nombrado por Diputado a Don Francisco Aner d’Esteve, vecino de este partido para que se confiera con Ud. dando todos los motivos tan justos que le hará presente al por menor e individuados, se sirva Ud. levantar la orden de dicho embargo. Y así respeto a Ud., que tuvo la bondad de interesarse por este mísero territorio y pasar a la capitanía general y Junta de Marina de Cartagena los privilegios de que goza este valle”.²⁹⁴ Diego Panés, per indisposició del comandant, des de la comandància de Mataró, va escriure una carta al governador de la Val, Joseph Seron. L’informava de la resolució feta pel Capità general del departament de la Comandància de Marina a Cartagena, Don Francisco de Borja. En data de 15-01-1803, després d’examinar tota la documentació rebuda des de la Val d’Aran, li comunicava: “No siendo de utilidad alguna los montes que se hallan en dicho termino, hacia las vertientes de Francia, y estando próxima la publicación de la nueva ordenanza del ramo, se siga la práctica anterior y suspenda por ahora toda novedad, en lo que respecta hacia las vertientes de Francia, dejando a los vecinos continúen en la posesión en que se encuentran hasta la insinuada publicación”. Li pregà que comunicés l’esmentada superior resolució a tots els interessats en aquest tema. Alhora, ell la faria arribar al subdelegat de muntanyes de Marina de la Val i al tinent visitador de Pirineus, Antonio Navarro, perquè en donessin compliment.²⁹⁵ Reunit el Conselh Generau resolgué escriure a Don Antonio Navarro. Volien donar-li les gràcies per l’actitud positiva a favor de la Val i treure els boscos de l’agregació de Marina. Per la gestió que havia fet, li donarien la gratificació promesa. Quan respongués, se li remetria aquesta o bé, se li donaria a l’estiu si venia.²⁹⁶ Posteriorment, Antonio Navarro va escriure des de Cervera diverses cartes al jutge Joaquín de Miguel Capdet. En la primera l’informà sobre els afers que estava fent a Madrid, el rei li havia conferit la gràcia d’oficial del Ministeri de Marina, després havia caigut malalt, però ja estava bé. Sobre la retirada de l’embargament, va comentar: “Para que vean los vecinos del Valle el favor que les hice cuando estuve en esa”. Li enviava una copia amb tota la informació relacionada amb el procés que havia seguit per anul·lar l’embargament. Va esmentar les fortes despeses realitzades per la

294 AGA 190-71-T1-561, 1797. “Libre d’acòrds deth Conselh Generau dera Val d’Aran”, 1772-1832, 28-01-1803. També li va suplicar que protegís la Val amb l’esperança que gràcies a la seva mediació quedessin lliures aquests boscos i s’anul·lés l’esmentada agregació. Servei pel qual aquest magistrat li quedaria molt agraït. Mentre, li demanava a Déu que li donés una llarga vida.

295 AGA 190-71-T1-561, 1797. “Libre d’acòrds deth Conselh Generau dera Val d’Aran”, 1772-1832, 29-01-1803.

296 AGA 190-71-T1-561, 1797. “Libre d’acòrds deth Conselh Generau dera Val d’Aran”, 1772-1832, 11-03-1803.

gestió, pel que feia a mossos i cavalcadures que havia fet servir, i a la persona que el va ajudar des de Cartagena. Per tant, esperava la gratificació de la qual el jutge ja li havia parlat.²⁹⁷ En la segona (22-05-1803), li va dir que si Agustín Abadia tornava a molestar algun veí, que li notifiqués perquè ell faria complir allò disposat pel capità general Don Francisco de Borja i la Junta del departament.²⁹⁸ En l'última, l'informà la seva satisfacció perquè ja havia rebut les deu onzes que li havien remès des de la Val d'Aran.²⁹⁹ És evident que Francisco Aner era una persona de confiança i respecte per a les institucions de la Val. Segurament, el seu criteri, credibilitat i pragmatisme a l'hora de negociar temes tan diversos com se li demanaven, socials, econòmics i polítics, eren una garantia d'èxit. Allà on anés, representant el Conselh, des de concòrdies amb les valls veïnes, passant per negociacions amb el bisbat i l'exèrcit espanyol fins arribar a la Corona a exposar les situacions crítiques de la Val i demanar ajuda i garantir la continuïtat dels privilegis concedits des de l'Edat Mitjana. En definitiva, i tal com s'anirà veient, una tasca caracteritzada per la dedicació, compromís i responsabilitat cercant el bé per la Val d'Aran.

2.3.- La Guerra Gran (1793-1795)

2.3.1.- Els preparatius a la Val. Un any abans.

A la historiografia es diu que la Val no estava preparada per aquesta guerra i que la va agafar per sorpresa. Fent recerca a les actes del Conselh Generau, vaig comprovar que un any abans la Val ja s'estava preparant per un possible conflicte com el que va succeir. Les reunions del Conselh Generau en van ser un bon testimoni. Un any abans de l'inici de la guerra, reunits el prior i els *conselhers* de *terçon* sota la presidència de D. Bernardo de Sire, governador militar i polític de la Val, el jutge ordinari D. Joaquin Miguel Capdet, es comunicà que el Sr. Conde de Laci, Governador i Capità General de l'Exèrcit i Principat de Catalunya: "Se ha servido conceder a este Valle Quinientos Fusiles con sus Bayonetas, Diez mil cartuchos, quatro mil Piedras, Veinte y quatro Zacatrapos y una Barilla para limpiarlos, con motivo de las actuales resoluciones de la Francia, y para en el caso de alguna invasión de los Franceses en estos Dominios puedan dichos araneses defenderse y conservar los Dominios de su Majestad (...) Para el caso necesario poderse

²⁹⁷ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 25-03-1803.

²⁹⁸ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 22-05-1803.

²⁹⁹ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 29-05-1803.

valer de su Defensa pero no para offender. Arribat aquest material, el Prior i els *conselhèrs* calcularen el repartiment per terçons i pobles. De moment, es custodiaria amb la promesa de tornar-lo quan el governador el demanés. No es faria ús de les armes, a excepció d'invasió dels esmentats enemics o d'altres malèvols y facinerosos".³⁰⁰ Un mes i mig més tard, convocat el Conselh Generau, s'informà d'un ofici enviat pel Sr. Conde de Laci, Governador i Capità General de l'Exèrcit i Principat de Catalunya. Demanava fer una relació de forma discreta, eficaç i ràpida, de les hisendes, drets i rendes que tenien a França els aranesos, i a la inversa, de les que tenien els francesos a la Val. Una i altra amb claredat i mètode, distinció de subjectes, cossos o comunitats a les quals pertanyessin, l'import al qual ascendien cada any i que es traduïssin en fruits, diner o el que fos. Calia concretar si hi havia retard, expressant quants i de quin temps i causa procedien, lloc on es dipositaven i per qui. Quedava exclòs d'aquesta petició tot allò provinent del recíproc comerç d'ambdues nacions. En aquesta mateixa sessió s'informà d'un altre ofici del Sr. Conde de Laci, en el qual preveia que no es donés motiu de greuge ni queixa als francesos veïns de la Val que fos motiu de causa per atacar el seu territori i naturals. "Faltando este motivo, no es de creher que quieran ser agresores por mera voluntariedad, como no lo seran jamas los españoles en su territorio, porque es expresa resolución del Rey que no se obre hostilmente contra los Franceses, y sus súbditos y que solamente en el caso preciso de propia defensa, y de que se nos ataque por ellos, se tomen las Armas para oponerse a la fuerza". Per tant, les armes es repartirien només si convingués. Calia ser previsor, prudent i caut, tal com eren les intencions de Rei i dels que governaven en nom seu. No hi havia motiu de recel, es tractava de prevenir i sobretot, de mantenir l'harmonia i relacions de sempre. Com que les mesures s'aplicarien només per protegir els drets territorials d'aquest Regne, es decidí suspendre el repartiment d'armes per no molestar els francesos, assumint el perill de no actuar a temps si no es tenien les armes a punt. S'actuaria només per defensar el territori i la Corona. Cinc terçons van estar d'acord a no repartir les armes, però el de Bossòst, com que era el de més proper a França, pensava que sí, podien entrar alguns bandits francesos i agafar ramats i envair cases, s'havia de defensar. Però, per majoria el repartiment es va suspendre.³⁰¹ El comte de Liesey des de Barcelona, confirmà l'ordre al governador de no repartir les armes i mantenir-les en dipòsit, i quan calgués, de seguida es tindrien a mà, no hi havia distància gran. Les intencions del S.M., ja comunicades pel comte al governador i el jutge, eren: "Defender

³⁰⁰ AGA190-71-T1-3029. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 25-02-1792.

³⁰¹ AGA190-71-T1-3029. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 1-04-1792.

únicamente sus Dominios y Vasallos en el caso que fuesen atacados, sin que se cometa agresión, ni acto alguno de ataque contra la Francia”. Només en cas de la pròpia defensa, ultratge i atac contra el territori i els vassalls del Rei per part de França, es prendrien les armes. Arribat el moment, les autoritats haurien d’actuar, ja que no es permetria que es lesionessin els drets corresponents de la Corona ni dels aranesos.³⁰² Cinc mesos més tard, el governador comunicà al Conselh les notícies que tenia sobre que els francesos volien assaltar la Val. Per prevenir-ho s’havien de repartir les armes remeses per l’Excm. Sr. Capità General. Es resolgué que només el terçon de Bossòst prengués les armes i municions que els corresponia, ja que era el primer front d’entrada francès al Regne. Per la resta de terçons es suspenia el repartiment durant uns dies fins que els terçons deliberessin.³⁰³ Un mes i mig més tard, reunit el Conselh amb la presència del Coronel dels exèrcits Don Balthazar de Sentmenat, comissionat per l’Excm. Sr. Comte de Laci, capità general dels exèrcits de Catalunya, i el Governador de la Val, es comunicaren les notícies cada cop més fonamentades que propagaven els francesos d’assaltar la Val. Es decidí repartir les armes a tots els *terçons*. Alhora, s’escriuria a S.M. amb la major brevetat perquè enviés la tropa que considerés convenient. Es van donar àmplies facultats al Conselh, al comissionat i al governador per actuar en la defensa de la Val.³⁰⁴ Els *conselhers* dels *terçons* van anar rebent les armes, declarant que les farien servir només en cas d’invasió dels francesos sota l’obligació dels seus béns mobles i sitis haguts i per haver. Pocs dies després, el Conselh decidí fer una representació a la Convenció Nacional per tractar de l’extracció de tots el gèneres segons els Tractats de Lies i patzeries i signats per ambdues fronteres. Es nomenaren dos diputats, Francisco Aner d’Esteve i Bartholomé Portolés, secretari, per tractar amb els de Fos i Saint Béat.³⁰⁵

Dos mesos més tard, una carta enviada pel Capità General del Principat desconcertà al Conselh. Es prevenia el governador que la tropa que hi havia a la Val defensant el territori, quedava abandonada sense recurs per quedar els passos tancats, i que ràpid la fes tornar cap a Esterri. El Conselh va resoldre respondre urgentment al Capità que el Port de Pallars era transitable i de pas, podent passar amb seguretat els estris i llits per a la subsistència de la tropa que hi havia a la Val. Fins conèixer les intencions dels francesos i per altres motius, se suspenia el retorn de la tropa que es volia retirar. Pel

³⁰² AGA190-71-T1-3029. “Libre d’acòrds deth Conselh Generau dera Val d’Aran”, 1772-1832, 18-04-1792.

³⁰³ AGA190-71-T1-3029. “Libre d’acòrds deth Conselh Generau dera Val d’Aran”, 1772-1832, 20-09-1792.

³⁰⁴ AGA190-71-T1-3029. “Libre d’acòrds deth Conselh Generau dera Val d’Aran”, 1772-1832, 4-11-1792.

³⁰⁵ AGA190-71-T1-3029. “Libre d’acòrds deth Conselh Generau dera Val d’Aran”, 1772-1832, 8-01-1793.

Conselh estava clar que S.M. estava del tot desinformat, si la tropa se n'anava, la Val quedava del tot exposada a què els francesos aconseguissin la seva intenció. Mentre, la Val li exposaria els avisos i propòsits d'invasió que volien fer els francesos a la Val. Es faria també un recurs al Rei demanant que en breu enviés tropa i els seus utensilis, exposant-li els ultratges que volien fer als aranesos si eren envaïts.³⁰⁶ Poc després, es va saber que els francesos envairien la Val per les armes, cap el dijous o divendres sant. La Val preveia desconsolada els sacrificis que patiria, robatoris d'hisendes i altres greus perjudicis, si no es buscava una solució. El Conselh resolgué armar dos-cents homes dels terçons per anar a Bossòst i posar-se sota les ordres del capità de la tropa que allí estava per defensar la Val.³⁰⁷ El comandant general insistí al Conselh que s'havia d'efectuar el retorn de la companyia de Sòria, situada a la Val per protegir els dominis reials i de la Val. El capità, D. Antonio de Lara, havia rebut aquesta ordre, interpretada pels aranesos com un abandonament. Davant la pèrdua de la força i la manca d'ordres, els paisans es negaren a la retirada de la tropa. S'obligà al sindic a protestar al governador i no consentir la retirada de la tropa. La invasió era propera. Es diria al Capità General que s'havia d'evitar el fracàs dels paisans en la defensa dels dominis reials i de la Val.³⁰⁸

2.3.2.- El desenvolupament de la Guerra Gran a la Val d'Aran

Durant la Revolució francesa, el govern francès que hi va haver del 20 de setembre de 1792 fins al 26 d'octubre de 1795, s'anomenà la Convenció Nacional o la Convenció amb l'objectiu primordial d'enderrocar els absolutistes Borbons. La guerra de la Convenció també denominada a Catalunya com Guerra Gran, Guerra dels Pirineus o Guerra del Rosselló va esdevenir un conflicte que enfrontà Espanya i la França revolucionària. França s'enfrontava a la primera coalició formada per Gran Bretanya i Espanya que es va signar amb el Tractat d'Aranjuez (1793). La Corona portuguesa va

³⁰⁶ AGA190-71-T1-3029. "Llibre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 8-03-1793. Es demanaria al vicari general del Bisbat de Comenge que anava a Barcelona, fes d'ambaixador i comissionat de la Val davant l'Excm. Capità General. Informaria de la situació del país i de la manca d'empara de la Val davant la invasió francesa. S'acordà també que per protegir i salvar els registres d'hipoteques de la Val durant la invasió dels francesos, es construïssin dues arques per posar-los dintre. S'autoritza el jutge i el secretari per trencar l'arxiu de la Val i treure els Privilegis i altres documents de la Val i passar-los a l'altre costat dels ports.

³⁰⁷ AGA190-71-T1-3029. "Llibre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 24-03-1793. Se'ls donaria el pa com a la resta de tropa i mitja pesseta diària. De les esglésies es traïrien els grans necessaris. Els recursos econòmics per la manutenció dels dos-cents homes, es buscarien dels dipòsits i despatxos dels *conselhers* o de les esglésies i també de particulars. Amb el compromís de tornar-los sota l'obligació de béns i rendes de la Val, mobles i sitis haguts i per haver. Per últim, s'acordà que com que ja tenien quatre càrregues de municions provinents de Talarn i sis arroves que tenien, s'aniria a Tremp a buscar dues càrregues més que pagaria el Conselh.

³⁰⁸ AGA190-71-T1-3029. "Llibre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 30-03-1793. El Conselh custodiaria i pagaria els soldats. Els *conselhers* informarien als ajuntaments dels pobles que cap persona de menys de seixanta anys marxés de la Val, els que en tenien més, si volien marxar a l'altre costat que ho fessin. Igualment, dones, nens i equipatges. Al capità de la tropa se li donava facultats per manar a les autoritats dels pobles i altres persones i aquests havien d'obeir. Ja no va constar a partir d'aquest dia cap altra acta del Conselh fins el final de la guerra.

donar suport a aquest conflicte enviant un cos auxiliar de cinc mil homes. Durant la nit del 16 al 17 de gener de 1793, en el moment de la condemna del rei, una darrera nota d'Espanya va arribar a la Convenció i va provocar un tumult indescriptible. Era la guerra!³⁰⁹ Executat el rei Lluís XVI (21-01-1793) i la seva dona Maria Antonieta, la Convenció declarà la guerra a Carles IV. El ministre espanyol Godoi, mitjançant un manifest, declarà també la guerra a la República francesa (23-3-1793). Des del Consell d'Estat el comte d'Aranda havia dissenyat com es desplegaria l'ofensiva espanyola en els tres fronts pirinencs dels quals el més gran era el català; al front d'aquest exèrcit d'uns vint-i-cinc mil homes i cent peces d'artilleria hi aniria el capità general de Catalunya Ricardos. El capità general Ventura Caro i Fontes amb un exèrcit de divuit mil militars aniria al front de Navarra i Guipúscoa i el príncep de Castelfranco amb cinc mil soldats estaria a l'Aragó. El primer exèrcit atacaria, mentre que els altres buscarien defensar i donar suport amb moviments de distracció de l'enemic per afavorir la lluita al front oriental de Catalunya. El general Ricardos envaí el Rosselló per Sant Llorenç de Cerdans. Va tenir algunes victòries al sud de França, el Rosselló i Conflent, però després d'ocupar Arles, camí de Perpinyà va tirar enrere. Quan entraren a Catalunya els francesos del 17 al 20 de novembre de 1794 es produïren diversos combats, els espanyols van fugir, Figueres es rendí i la ciutat de Roses va quedar aïllada i assetjada durant tres mesos. Les tropes espanyoles comunicaren al govern la delicada situació en la qual estaven. Poc després, van ser expulsades del Rosselló i l'exèrcit francès inicià una contraofensiva ocupant la Val d'Aran, la Cerdanya i part de l'Empordà. A Catalunya s'inicià un procés de militarització protagonitzat pel sometent i l'allistament voluntari com va ser el cas de la Val d'Aran, que una vegada més va ser envaïda per França. Castelfranco, considerat el 'Salvador d'Aragó', sortí d'Osca cap a Barbastro i Graus amb els batallons de Reials Guàrdies espanyoles i valones. Els muntanyesos van rebre molt bé l'exèrcit espanyol. Les mesures dutes a terme per dominar els passos entre l'Aragó i l'Aran foren molt encertades. El port de Vielha va ser protegit per voluntaris aranesos i cent-cinquanta granaders d'Osca. El port de la Bonaigua, Alós, Tabescan i Àreu es defensaren pel primer batalló del regiment d'Infanteria de Sòria amb l'ajuda de quatre-cents paisans. Per enfortir el front català es sumaren més reforços del segon batalló d'Infanteria de Màlaga i de l'exèrcit de l'Aragó. Castelfranco envià urgentment una de les seves tropes, cent cinquanta cavallers del règim del Borbó, al Governador de Lleida, sota ordres del tinent

³⁰⁹ COMET, Rémy. *L'Enclave Espagnole du Val d'Aran, Son passé. Ses anciens privilèges, coutumes et relations dans les Pyrénées centrales*, L'Avet, Toulouse, 1929, p. 43.

coronel Don Manuel de Aguirre.³¹⁰ A partir d'aquell moment no hi va haver cap moviment de tropes al front, els francesos van aprofitar per ocupar la Val.

El 24 de març de 1793 el Conselh Generau d'Aran convocà un ple amb caràcter urgent. En ell s'acordà que davant la poca tropa que hi havia a la fortificació de Catelllleó, es fes una crida per tal de reunir dos-cents homes i frenar l'enemic mentre les forces espanyoles no arribaven per enfrontar-s'hi. El 31 de març de 1793 quan entrà l'exèrcit revolucionari francès, la tropa espanyola demanada pel Conselh no havia arribat, Castelllleó va caure i la lleva d'homes aranesos no van poder aturar l'entrada dels francesos. Amb aquest esdeveniment bel·ligerant s'inicià la guerra al Pirineu. El general francès Servan ordenà al General de Brigada Sahuguet i el seu ajudant general Fonteneille que ataquessin la Val al front d'una brigada de tres mil homes que arribà a la Val, provinent de Castilló de Coserans (França). Travessaren la muntanya per llocs poc freqüentats. Al voltant de Canejan hi havia un petit destacament que disputava el pas del pont, el qual en ser sorprès va abandonar el seu lloc. La primera columna dirigida per Fonteneille, al començament fou refusada, amb un balanç de dos morts i cinc ferits tots ells francesos. Després, aquell exèrcit avançà i obligà a retrocedir l'enemic; s'apoderaren dels pobles Bausen i Canejan. A aquests soldats no els feia por les inclemències del temps, que no eren poques.³¹¹ Simultàniament, una segona columna provinent de Bagnères de Luchon, ocupà el Portilhon; en aquesta operació destacà el capità Latour d'Auvergne. Així, en un sol dia l'exèrcit francès ocupà la Val. Poc després, Sahuguet s'apoderà sense cap dificultat de Vielha, Bossòst i alguns pobles més, fent vuitanta presoners, entre ells dos oficials. No se sap amb exactitud la xifra de francesos que entraren pel Portilló, no va ser el nombre sinó la naturalesa de la Val la que determinà la victòria. Va sorprendre els espanyols que esperaven a Pont de Rei, indret on potser els espanyols haguessin ofert certa resistència, va prendre Bossòst i pujà fins a Vielha. Una altra columna que comptava entre els seus caps Théophile Malo Corret de la Tour d'Auvergne va sortir de Luchon i ocupà el Portilhon de Bossòst. A la nit tota la Val va ser ocupada pels soldats de la Convenció. A prop de Vielha i Garòs s'hi van instal·lar les forces del general Sahuguet amb el quarter general dins el camp principal situat al nord, a la dreta del Garona, al replà de Vielha. Protegint la Vall de Luchon, es situaren sota el port de Benasc, a rereguarda de la torre de

³¹⁰ FERRER BENIMELI, José Antonio. *El conde de Aranda y el frente aragonés en la guerra contra la Convención (1793-1795)*, Cuadernos de filosofía y letras. Serie 1, número 53, Publicaciones de la Revista universidad. Número 11, Zaragoza, 1965, p. 171. Cita: A.S.H.M., p. 171, (DOC. 1846/5-3-7-5).

³¹¹ FERRER BENIMELI, José Antonio. *El conde de Aranda y el frente aragonés...*, Cita A.E.M.A.P., p. 165.

Castèth-vielh amb dos-cents voluntaris. Per un diari de muntanya se sap que l'artilleria francesa estava col·locada estratègicament i protegida per guàrdies, voluntaris i destacaments.³¹²

El 14 d'abril de 1793 el general Sahuguet convocà els batlles dels ajuntaments d'Aran, i a Vielha els va llegir els decrets lliurats per la Convenció del 15, 17 i 22 de desembre de 1792. De forma lliure, van acceptar la unió amb França, la divisió de la Val en tres cantons: Bossòst, Vielha i Salardú, així com l'organització provisional que va durar poc, i la fixació d'impostos, del qual se n'ocupà el M. Joseph Cazes de Saint Béat. Arribaren a dos acords: que els capellans continuessin amb les feines del seu ministeri, podent-ne nomenar d'altres, sense que la República els degués cap tractament i que els emigrats poguessin tornar quan la neu es fongués.³¹³ Davant aquesta contesa, Joseph N. Fervel, historiador militar francès, va dir: Una vall com aquesta, tancada a Espanya i oberta a França, ha de ser per pròpia naturalesa, un cop començada la Guerra als Pirineus, una conquesta fàcil, l'objecte d'una simple marxa. L'èxit que va resultar tan fàcil podia haver estat molt superior si el Pla del General Servan s'hagués portat endavant.³¹⁴ En realitat, es volia atacar a fons la Val per arribar fins Saragossa i la vall de l'Ebre. Aquesta victòria només serví perquè els espanyols, conscients de la debilitat dels mitjans de defensa francesos als dos extrems del Pirineu, ataquessin amb forces superiors en aquests indrets. La guerra del Rosselló hagués pres un gir molt diferent si a l'exèrcit francès no se l'hagués detingut amb la rapidesa amb què actuà el Príncep de Castelfranco. Per Fervel, que era desconexedor del pla Servan, l'únic objectiu proposat de la manera que es va fer, semblava el de cobrir la conca del Garona. Però la Val no era defensable per ella sola, calia ocupar Benasc i Esterri, llocs on es creuen quasi tots els passos de la comarca i on més tard es lliuraren les campanyes més importants. L'exèrcit francès era massa dèbil per adoptar una defensa tan audaç. La Val no es podia abandonar, per aquesta feina es necessitaven alguns batallons de voluntaris, i d'aquesta manera la brigada no va anar cap el Rosselló a lluitar.³¹⁵ El tinent general francès Antoine-Henri Jomini es mostrà contrari a la forma d'atacar l'Aran i la criticà durament. A Espanya, segons la seva anàlisi, hi havia més enemics que partidaris i la població era bel·licosa. Ni Catalunya ni l'Aragó estaven sotmeses, al contrari, van reaccionar tallant ràpid les sortides de l'exèrcit francès.

³¹² FERRER BENIMELI, José Antonio. El conde de Aranda y el frente aragonés..., Op. Cit., p. 172.

³¹³ COMET, Rémy. L'Enclave..., Op. Cit., p. 43-44.

³¹⁴ FERRER BENIMELI, José Antonio. El conde de Aranda y el frente aragonés..., Cita: E.M.C.E., t. IV, p. 166.

³¹⁵ FERRER BENIMELI, José Antonio. El conde de Aranda y el frente aragonés..., Op. Cit., p. 167.

La notícia de l'atac a l'Aran i la possible entrada a l'Aragó i Catalunya s'estengué ràpid i el comandant Castelfranco general de l'exèrcit de l'Aragó, disposà de tres companyies amb els capitans corresponents als passos d'Aran, i malgrat l'excés de neu, l'objectiu es complí.³¹⁶

L'historiador Josep Lladonosa, entre d'altres historiadors, manifestà que l'arribada dels revolucionaris fou del tot inesperada a l'Aran, els aranesos, pel que semblava, ni tan sols tenien notícia de la declaració de guerra. Això impossibilità tota resistència.³¹⁷ Centenars de patriotes aranesos, clerecia, *proòms* i fins i tot el Conselh Generau fugiren cap el Pallars, la Ribagorça o Benasc. El baró de Les, tot i estar d'acord aquesta vegada amb el Conselh, fugí cap Espanya sense defensar la vila de Les, però només amb els més joves s'organitzaren algunes companyies per emprendre la reconquesta de la Val. Francisco Aner d'Esteve, el diputat i representant del Conselh Generau, la personalitat més activa i el cap visible de la resistència aranesa, formada per grups de refugiats, els nuclis principals dels quals eren a Esterri d'Àneu i a Vilaller. Cal destacar també en aquesta guerra la presència activa i militar dels seus nebots, Francisco Benosa i Juan Benosa, ja analitzada anteriorment. Tots tres es posaren a les ordres de l'exèrcit de Castelfranco i al servei de la Val. Els unia a tots l'esperit de lluita per alliberar la Val pel qual van merèixer l'agraïment del comandament militar. El duc d'Alcúdia en reconeixement a la seva constància i fidelitat, els indemnitzà pel robatori dels francesos i concedí pensions a les vídues dels que van morir. Espanya volia la reconquesta de la Val i impedir que l'exèrcit francès avancés cap a l'Aragó i Catalunya. Castelfranco envià a Madrid dos plans d'atac, mentre, no calia alarmar l'enemic i passar desapercbut sense fer cap moviment. No es tardà gaire en comprovar que en les operacions militars de l'exèrcit espanyol faltava coordinació i unitat de criteri per atacar. L'Hospital de Vielha estava protegit pels aragonesos, Pallars i Esterri pels aranesos i els sometents catalans d'aquests indrets, els quals obligaren els francesos a retirar-se, causant baixes i presoners. L'exèrcit francès passà la Bonaigua, ocuparen València d'Àneu, saquejant Esterri i Llavorsí. Poc després retrocediren perseguits pels aranesos i altres forces del sometent, En la fugida cremaren el santuari de la mare de Déu d'Ares. Dels ports de Vielha i Benasc els francesos marxaren foragitats, després de cremar les barraques de les tropes. El sometent va fer un gran treball, amb la valentia demostrada, si al darrera hi hagués hagut

³¹⁶FERRER BENIMELI, José Antonio. *El conde de Aranda y el frente aragonés...*, Cita: Antoine-Henry JOMINI, p. 168.

³¹⁷LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents...*, Op. Cit, p. 52. Aquesta va ser una opinió historiogràfica que al començament de l'apartat he intentat aclarir.

una rigorosa acció militar, la victòria hagués estat rotunda, però l'actitud i les decisions dels alts comandaments militars espanyols ho impediren. Tal era el parer de Francisco Aner d'Esteve, el cap visible de la resistència francesa. La gravetat dels actes comesos pels republicans francesos, invasors de l'Aran, es va estendre arreu ja que els immigrants així ho van difondre.³¹⁸

Per tal d'explicar la situació desesperada que es vivia a la Val, des d'Esterrí d'Àneu Francisco Aner d'Esteve escriví un Memorial al Rei: “La Religión despreciada. Los templos profanados con bailes y otras incidencias, los altares abrogados en meses de gula y embriaguez, las imágenes incendiadas, 58 sacerdotes fugitivos y las armas de San Pedro derribadas de las iglesias, la autoridad real escarnecida”.³¹⁹ A la vila d'Esterrí Francisco Aner i els aranesos van reclutar més voluntaris pagant-los pel seu servei. Des de Jaca, el Duc de Granada, Francisco de Borja de Idiáquez y Carvajal, va escriure a Francisco Aner: “Muy Señor mío: he recibido las dos de Vd. y le aseguro que he tenido el mayor gusto en el feliz escrito que ha tenido en la corte su solicitud, para el cumplimiento de ella, pasara Vmd. a Venasque y aguardara allí al General pues así me manda se lo prevenga. Dios guarde a Ud. muchos años”.³²⁰ Deu dies més tard, li va escriure també Godoi, el duc d'Alcúdia: “Sabe Vd. bien, y lo expresa en la representación que últimamente ha dado al Rey instando por la reconquista del Valle de Aran, que S.M. la desea muy de veras y tiene dadas sus órdenes para ella, pero que no han podido executarse hasta ahora por la imposibilidad en que nos han puesto los sucesos desgraciados de la Cerdaña, y feliz de Tolon, que nos han obligado con urgencia a disminuir considerablemente el número de tropas que estaban destinadas para aquella empresa”.³²¹ França continuà ocupant la Val, a Vielha es trobava l'exèrcit de Sahuguet, tot protegint la marge del Garona, i altres punts estratègics. Per reconquerir la Val, Espanya volia barrar el pas dels francesos cap a l'Aragó i Catalunya sense mostrar cap

³¹⁸ LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents...*, Op. Cit, p. 53.

³¹⁹ LLADONOSA I PUJOL, Josep. *Santa Maria de Mig Aran* (Segons la història, la tradició i la llegenda), Núm. LIX, Institut d'Estudis Ilerdencs, Diputació Provincial de Lleida, Lleida, 1984, p. 104. (...) *El Santísimo Rosario prohibido de rezarse y aún de traerle en las manos, los maridos por salvar sus vidas abandonando a sus mujeres, éstas con sus tiernos e inocentes hijos en los brazos, esperando ser víctimas del más bárbaro furor, sino condescienden al torpe deleite, y expuestos a la apostasía hija de las perversas doctrinas y mal ejemplo que forman e carácter francés, es todo el fruto de su conquista, y con la que intentan aquellos enemigos de Dios y de la Humanidad, destruir en breves días lo que en tantos siglos habían edificado los araneses.*

³²⁰ CALZADO de CASTRO, Melquiades. Hons, document de l'Archiu Sagristia de Vielha. Jaca a 9 d'agost de 1793.

³²¹ CALZADO de CASTRO, Melquiades, Hons, document “Reservado”, San Lorenzo a 19 d'octubre de 1793. (...) *Pero manteniendo el Rei sus eficaces deseos de libertar a tan buenos vasallos de la tyranica opresión y gravísimos males que padecen, he remitido de su Real orden la dicha representacion de Vm. al Principe de Castel Franco para que haga uso de ella en tiempo oportuno: y lo aviso a Vm. Para su inteligencia y de los demás interesados a quienes procurará comunicarlo con el secreto que conviene y que a ellos más que a nadie les interesa guardar. Dios guarde a V.E. muchos años.*

intenció a l'enemic. El governador de Talarn, Don Francisco de Bryás, que pressionà molt per recuperar la Val, demanà a Castelfranco, cosí seu, cent cinquanta granaders per reforçar el port d'Esterra. La qual cosa li va concedir. Després d'ampliar la tropa, el Príncep de Castelfranco, cap de l'exèrcit de l'Aragó, ordenà l'ocupació d'Aran. Alhora li proposà un pla, entrar tots dos a la Val: ell entraria per la Bonaigua i Castelfranco ho faria pel port de Vielha. Un destacament atacaria amb els voluntaris aranesos des de Vilaller fins el port de Vielha. Un altre ho faria des de Benasc a la Resclosa. La marxa era difícil en aquells llocs aspres i difícils de transitar. Comptava amb suport de llocs com Alós i el port de Salau, però s'havia d'esperar el consentiment dels alts comandaments i de la cort abans d'atacar. Bryás es precipità i va prescindir de les ordres del capità general de l'exèrcit de Catalunya, Don Antonio Ricardos. Aquesta interferència de jerarquies impedí la reconquesta de la Val. El general Ricardos ordenà a Bryás que tornés enrere amb els homes que li van cedir. La reacció de Castelfranco va ser retirar totes les tropes d'Aragó desplaçades amb l'objectiu de conquerir la Val, i va passar la responsabilitat de l'operació militar al general Ricardos. S'inicià un compàs d'espera sense activar cap front amb l'objectiu d'observar l'enemic i esbrinar les seves intencions amb funcions d'espionatge molt desenvolupades tant per part espanyola com francesa.³²²

Com es veu, ja en camí, l'exèrcit va rebre l'ordre de retirar-se. De nou, l'alt comandament decidí aturar l'atac, davant la sorpresa i alhora incredulitat dels aranesos. Aquest exèrcit s'havia de concentrar a Talarn per anar posteriorment a recuperar la Cerdanya. Les tropes de Sòria i Màlaga situades a Esterra, obeint ordres del rei d'Espanya, havien d'anar a la presa de Toló.³²³ El Duc d'Alcúdia, Manuel Godoi, proporcionà al general Ricardos uns quants batallons per ajudar Puigcerdà, es veia clar que aquest comandament estava més preocupat pels altres fronts catalans, i potser per acudir a ells, no es prioritzà la Val. Per això, Castelfranco gairebé sense recursos, va decidir armar els naturals del país. L'exèrcit francès també perdia força per moments, per això amenaçava la població d'Aran amb penes per espionatge, i fins i tot amb la possible arribada de la pesta que ja havia arribat a Espanya. Volien impedir el contacte entre els aranesos i l'exèrcit espanyol, que actuaven plegats. La situació era cada vegada més insostenible, s'arribà a castigar els soldats si cometien robatoris i el bestiar mort es reemplaçava. Amb la tropa francesa desmoralitzada, els soldats canviaven de bàndol. Aran seguia fidel a

³²² FERRER BENIMELI, José Antonio. *El Conde de Aranda y el frente aragonés...*, Op. Cit., Carta de Francisco de Bryas, a D. Mariano Ibáñez, Talarn y mayo a las doce de la noche del 29 de 1793, A.B.G., p. 74-75.

³²³ LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents...*, Op. Cit., p. 53-54.

Espanya i impedia qualsevol maniobra dels francesos. L'exèrcit espanyol també patia pel mal temps pel qual no estaven preparats. A demés, la manca d'aliment portava a la misèria, la malaltia i la deserció. Francisco Aner i altres homes del Conselh de la Val estaven enfurismats contra aquella ordre. A punt d'alliberar la seva terra, se sentien decebuts i enganyats, així ho comunicà als refugiats d'Esterrí i Vilaller. Precisament des d'aquest darrer poble Francisco Aner va escriure una carta al ministre Godoi: "Excmo. Señor, El consuelo halló mi solicitud relativa a la reconquista del afligido Valle de Aran, que tan sabiamente V. Ex. aconsejo al Soberano, ser digna de atención la sencilla representación, que a este efecto tuve la honra de poner en manos de S.M. que produjo la favorable Real orden, dirigida al Sr. Príncipe de Castelfranco, para poner en ejecución el Piadoso deseo de nuestro Católico Monarca, en la repatriación de los buenos y fieles vasallos Araneses, baxo la Real protección pero como esta no tuvo el efecto deseado, estorbándolo otras urgencias de la corona, recurrió nuevamente el Valle por medio de este su diputado a los pies del trono, solicitando su tan deseada libertad, a que condescendio el real Beneplácito y la bondad de V. Ex. expedir nueva orden al referido Sr. Príncipe, para que en tiempo oportuno ejecutarse la notada reconquista".³²⁴

El Duc d'Alcúdia des d'Aranjuez en una carta li comunicà que tal com demanava en la seva representació, havia manifestat al Rei els seus clamors per reconquerir l'Aran. Però la resposta va ser decebedora: "Y S.M. me ha mandado diga a V. M. que encargara la reconquista para luego que sea posible (...).³²⁵ La resposta de Francisco Aner no es va fer esperar: (...) A la verdad, Sr, tenemos monumentos en la antigüedad, de haber sido siempre fieles, y servido a la Corona con tanto valor, amor, y obediencia, qual otros vasallos haya tenido la Católica Majestad, pues vendidos por la de D. Pedro Tercero de Aragon al Conde de Pallars, y reusando reconocer otro Señor que al Rey con su propio dinero rescataron su perdida libertad, y desde luego (aunque libres, se volvieron a poner

³²⁴ CALZADO de CASTRO, Melquiades. Hons. document núm. 8. "Reservado". Vilaller a 24-02-1794. (...) Y siendo este el mas favorable, ya por la poca nieve de los puertos, que a este fin se han de penetrar; y ya también, por no haber en el relatado mas que el num. de 1150 descuidados Franceses, de estos gran parte sin armas, y con poco arte en la milicia, contra quienes se podría lograr su destrucción con 1.500 soldados niños, ayudados de aquel Paisaje, que de corazón emplearían todas sus fuerzas para libertarse de tan crueles enemigos pues han acreditado su inhumanidad con los escandalosos decretos. El primero de pegar fuego al desgraciado Valle, y la gente que escape de la ruina, matarla a bala. El segundo de robar quanto encuentres, dexando a todos los habitantes desnudos, quienes de necesidad y frio forzosamente han de morir (...).

³²⁵ CALZADO de CASTRO, Melquiades, Hons. document, Aranjuez a 9-03-1794. En vista de la representacion de V.M. de 24 del mes pasado he vuelto a manifestar al Rei los clamores del Valle de Aran por su reconquista, para la que cree ser este el tiempo oportuno, y urgente la necesidad por las razones que expresa. Y S.M. me ha mandado diga a Vm. que encargara la reconquista para luego que sea posible; pero entretanto juzga mui conveniente el que desde luego se salven los que puedan retirándose del Valle, para que no experimenten el inhumano y bárbaro efecto de los Decretos de los Franceses. Lo digo a V.M. de orden de S. M. para que lo comunique al Valle: y también lo he comunicado al príncipe de Castelfranco para su inteligencia y gobierno..

bajo la real protección, en que siempre han permanecido. Y agradecido el Monarca a tanto afecto les concedio para su conservación privilegios tan ventajosos, que ninguna otra provincia del reino los reconoce iguales.³²⁶ Mentre, les tropes franceses a l'Aran atropellaven, robaven i espantaven amb la suposada arribada dels soldats de la Convenció. El general Ricardos va morir (13-03-1794) i fou substituït pel Comte de la Unió, que comptava amb un exèrcit molt reduït enfront del francès molt més potent; al cap de poc temps, també va morir i va ser substituït pel general Dugommier. A la Val la situació s'agreuja per moments i les relacions entre els ocupants i els aranesos eren cada vegada més difícils. Es prohibia als aranesos que hi quedaven viatjar sense passaport o permís visat pel comandant de Vielha. En cas de desobediència, eren empresonats i el seu bestiar, si en tenien, es venia en benefici francès. Davant la necessitat d'aliments, en moments extrems, especialment a l'hivern, la comissió de Subsistències i Aprovisionament de la República informà al Comitè de Salut Pública de la gravetat en la qual vivien els aranesos. Fins i tot, per part d'aquests, s'arribà a demanar formar part de la Convenció Nacional, la qual en ares de la fraternitat, pensaven que segurament respondria ajudant.³²⁷

Els *conselhers* d'Aran arribaren a la conclusió que el problema del seu país no quedaria resolt per la força de les armes i amb el temor d'una cessió de la Val a França a canvi del retorn de l'exèrcit de la Convenció als límits anteriors, decidiren que Francisco Aner tornés a Madrid a visitar la Cort per veure quines eren les seves intencions pel que feia al futur de la Val. La primera vegada que hi va anar volia mostrar al rei la decepció pel tracte donat en les entrevistes que va tenir amb el brigadier Ibáñez i sobretot amb el general Castelfranco. Li va servir també per comprovar el desconeixement que tenia Carles IV de la greu situació a la Val i altres malentesos. Dels militars de Madrid va recollir impressions negatives, pensant que els aranesos estaven d'acord amb l'ocupació dels francesos, que els havien lliurat la Val i no valia la pena el sacrifici de cap soldat espanyol per recuperar-la. Va saber que el general Ricardos, per desentendre's de la Val,

³²⁶ CALZADO de CASTRO, Melquíades. Hons, document, Vilaller a 26-03-1794 (...) Corta oferta para S.M. por si sola sería la de nueve mil y mas corazones le consagra, que presurosos quieren salir a pesar del pecho los encierra, en busca de su natural Sr. si no me alentara la confianza de la grandeza de espíritu de V. Ex. que como Protector del Valle le atribuirá su superior patrocinio a fin de que por este poderoso influxo se digne S.M. admitirla, mientras los brazos se disponen servir de instrumento a la organización, medita el Sr. príncipe de Castelfranco en destrozar los orgullosos Franceses, ocupan en la actualidad el desgraciado Valle (pues no merece otro nombre, mientras no florezcan en el las armas españolas); pues en esta, y demás empresas los oprimidos Araneses (qual otro Mucio Scebola romano con la mano en el brasero) probaran su lealtad, y firmeza, mientras la constancia se ocupa en rogar a la divina providencia conserve los dilatados años a S.M. Real familia, y persona de V. Ex. que el Valle les desea, y la Monarquía ha menester. Seguro Servidor y menor criado, Q. B. L. M de Vuestra.

³²⁷ FERRER BENIMELI, José Antonio. El conde de Aranda y el frente aragonés..., Cita: A.N.P. Paris, AF II, 469, cart, 64, 20, p. 271. "El jacobinisme, Col·loqui internacional", Cita: A.E.M.A.P., B4, 85,20, p. 273.

li comunicà al rei que ja no hi quedaven soldats francesos. Aquesta segona vegada (1795) Francisco Aner hi va anar acompanyat del baró, Gaspar de Les. Aner volia aprofitar les bones relacions que el baró tenia amb la Corona per obtenir una posició amistosa del Govern davant el futur incert i difícil de la Val. A més, portava una carta per a la reina. El Rei els va rebre a Aranjuez. De Madrid en van sortir sense saber què pensava fer el govern en matèria militar i diplomàtica. De fet, a Madrid no es van comprometre amb l'Aran cap de les dues vegades. Finalment, el dia 22-7-1795 es firmà la Pau de Basilea ratificada i signada per la Convenció de Termidor i pel rei d'Espanya. Les conquestes jacobines de la Convenció tornaren a Espanya. Fins un mes més tard, la Val d'Aran tornà a ser espanyola oficialment, però no a la pràctica. A França es volia l'annexió i la va retenir fins ben avançat l'any 1796. La Convenció seguint una vella aspiració de França, va voler convertir la Val en territori francès, però el Directori instaurat l'any 1795 era més burgès que els jacobins de la Convenció i decidiren tornar la Val a canvi d'avantatges territorials a l'illa de Santo Domingo. Cal remarcar que el Comitè de Salut Pública francès va considerar un greu error haver permès que la Val s'assignés a Espanya.³²⁸

Acabada la guerra (8-09-1795), el Conselh Generau tornà a la Val i es recuperà com institució. En la primera acta que es va fer, hi constava el següent: “Por quanto los Franceses que havían conquistado este Valle han dejado este territorio con arreglo al tratado de paz firmado con nuestro Monarca habiendo dejado a la Justicia del Valle los autos de su entrega: Se ha deliberado el que se dé parte a l'Excmo. Sr. Capitan de Cataluña de haver los Franceses evacuado este territorio enviándole copia del Proceso verbal de dicha entrega”.³²⁹ El Conselh Generau valorà l'ocupació de la Val per part de l'enemic des del començament de la guerra fins la pau. Com a resultat d'aquest conflicte, deixà testimoni que els seus veïns van ser saquejats, destrossats els temples i edificis públics, destruïts els seus boscos i emportant-se els fruits dels seus camps sense haver-los deixat béns, mobles ni efectes. Davant la greu situació econòmica que patia la Val, es posaren amb contacte amb Francisco Aner que havia de passar a Madrid pels seus negocis. Li demanaren que els fes una representació amb la següent petició al Rei: “Habiendo dejado todo este territorio totalmente arruinado, sin otro alivio, ni consuelo, que el que se espera de Nuestro Católico Monarca (que Dios guarde) y para que llegue a su noticia Nombra

³²⁸ LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents...*, Op. Cit., p. 55-56.

³²⁹ AGA190-71-T1-3029. “Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran”, 1772-1832, 8-09-1795.(...) *Que la Justicia del valle se nombre como de antes, y que se manden guardar, cumplir y observar los Privilegios, usos, y costumbre del valle.*

por Diputado a Don Francisco Aner d'Esteve del pueblo de Aubèrt a fin de que pase a la Corte, y haga presente a su Majestad las inclemencias han padecido estos sus fieles vasallos, y suplicarle se digne exonerarlos de las contribuciones de Catastro por el tiempo que su Majestad estime por conveniente. Cuya gracia esperan de su poderosa benignidad".³³⁰ Mig any després, reunida la Junta General a la casa del governador, aquest informà que el cavaller intendent amb data de 13 de juliol havia consignat les cartes de pagament del primer terç del present any als fabricants de paper. La Junta va decidir fer una representació al Rei sol·licitant es suspengués l'esmentat tribut fins que sa Majestat resolgués allò que estimés més convenient sobre el recurs que li havia fet el diputat de la Val que hi havia a Madrid, Francisco Aner. Se envià una altra representació a l'intendent feta pel governador amb el mateix objectiu.³³¹ La representació al Rei va ser exitosa, ja que el Conselh Generau va dipositar un terç del cadastre en poder del secretari de la Val, es retiraren les cartes de pagament del primer terç de l'any, a causa de haver suspès S.M. tot el seu contingent per les circumstàncies de la guerra.³³² Gairebé una any després, a la reunió del Conselh Generau del 5 de març de 1797, el *sindic* de la Val proposà als *terçons* la vinguda a la Val d'una Santa Missió amb el pagament corresponent de les despeses.³³³ La resposta va ser afirmativa i unànime. Un testimoni, el capellà de Vilac, mostrà el temor i el pànic que tenia l'Església davant la invasió francesa i les seves conseqüències.³³⁴ Se li proposà portar el "tresor" de les esglésies araneses a l'Arquebisbat de Barcelona. Es va recuperar després de la retirada de l'exèrcit francès.

2.3.3.- Ascendència de la dona a la Val d'Aran durant la Guerra Gran. Carta a la Reina d'Espanya.

Declarada la guerra de la Convenció, França envai la Val. Els homes aranesos lluitant amb els sometents des del Pallars, la Ribagorça, especialment des d'Esterri i la

³³⁰ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 20-12-1795. (...) Amb l'obligació que lo comú de la Val li pagarà lo que adelanti per rahó de la formació de memorial, i corresponga pagar per dret d'oficines: I així mateix, lograda la gràcia, lo Conselh de la Val li donarà la gratificació que trobie convenient, I si no se logra aquella quedarà tot en disposició de la Val.

³³¹ AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 20-07-1796.

³³² AGA 190-71-T1-561, 1797. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 23-01-1798. Y respeto de que algunos pueblos claman se les devuelva: Ha resuelto el Consejo que todo el dinero quede depositado en poder del Secretario hasta que el Valle determine su inversión".

³³³ AGA190-71-T1-3029. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 5-03-1797. "Por quanto se les ha comunicado (als terçons) por el Síndico General de dicho Valle que muchos pueblos instaban que en las actuales circunstancias sería muy conveniente la Santa Misión, y que para su predicación vengan los Padres Misionistas de Escornalbou o de otra parte a fin de borrar las males Doctrinas que han adquirido de resulta de la guerra pasada. En la conformidad que se ha acostumbrado otras veces".

³³⁴ CALZADO de CASTRO, Melquiades. Hons, document, a Viella, El día 31 de marzo del año 1793, día tan miserable y de tanta calamidad para todo el Valle por haber sucedido la deplorable opresión que amenazaba con destruir la libertad de culto que se debe a Nuestro Señor, y por consiguiente, el desprecio a todas las Santas Imágenes de Jesucristo y de los Santos (...).

Val d'Àneu, derrotaren les tropes franceses obligant-les a tornar a l'Aran. Aquí també hi quedaven, a més dels nens i els ancians, les dones araneses, que amb resolució i energia van fer front a una situació d'ocupació caracteritzada per l'arrasament de les propietats públiques i particulars de la Val. El juny de 1793 aquelles dones s'uniren per fer arribar a la Reina Maria Lluïsa de Borbó Parma, esposa de Carles IV, una carta en la qual demanaven el seu suport per a les seves justes reivindicacions, tot assumint la responsabilitat de dirigir la comunitat aranesa. En l'escrit ressalten la seva representativitat: “Tanto en nombre propio como en el de las demás mujeres y en nombre de las demás esclavas”. Pels seus cognoms es deduïa que representaven tots els *terçons*, Maria d'Espanya per Castiero (Vielha) i Marcatosa; Teresa Soler per Irissa; Teresa Pujol per Pujòlo, Arties i Garòs; Josefa Benosa, esposa de Francisco Aner, per Quate Lòcs (Bossòst). No mencionaren els cognoms dels seus marits, ni el nom de les cases. En el document expressaven uns sentiments que commourien la Reina: “Con lágrimas en los ojos y los corazones llenos del mayor sentimiento”. Estaven en una situació desesperada: “Por ser apartadas de la compañía de nuestros esposos, quienes escaparon del furor de esta bárbara gente, quedando estas vuestras leales vasallas que aceptan la necesidad de actuar como cabezas de familia para quienes quedaron en nuestra compañía”. A la carta exposaren el seu ferm sentit religiós ferit en les presents circumstàncies: “Aquí no se trata cosa de la Religión Cristiana, pues desde que marcharon los sacerdotes, estamos sin misas, sermones o sacramentos ni notario”. La manca de notari dificultava la continuïtat jurídica dels patrimonis aranesos per la impossibilitat de testar els ancians al seu càrrec. Els tutelaven en la redacció de les seves darreres voluntats per permetre la transmissió pacífica dels patrimonis a les seves famílies. “Hay otro sentimiento que es el que más nos sobresalta, las violencias que maquinan, que será la mayor desgracia, y atropellarán nuestro decoro sin que podamos ser remediadas que de Vuestra poderosa Mano. Estaven exposades a tot tipus d'insults i a les possibles violacions o abusos per part d'uns soldats i uns paisans descontrolats.³³⁵ Així va ser com durant la guerra, la vida de la Val va ser dirigida per les seves dones: assistir els ancians, enterrar els morts, cuidar els seus fills i

³³⁵ CALZADO de CASTRO, Melquíades. Hons, document, Y así, Señora, prestadla, que con esto hareis un servicio a Dios, y a estas pobres vasallas; consultadlo con vuestra virtud; vos librareis vuestras aranesas, que hoy lo suplicamos por el cielo; patrocinad, Señora esta fundada solicitud, y persuadid a nuestro Monarca mande a sus ministros poner en execución esta instancia que hos lo pedimos como Madre, como a Reina que podeis serenar esta desgracia; hacedlo, Señora, por Dios y la Virgen Soberana que los dos hos lo premiarán; a cuió fin ofrecemos nuestros ruegos y plegarias para que la Monarquía tenga acierto en sus armas, extermine los enemigos, y coronar de palma a nuestra España y a Vos que hos conceda el Cielo lo que desean estas tristes y míseras vasallas que será la gloria eterna al fin en esta carrera cansada. Viella, a 23 de junio de 1793. Señora, a los Reales pies de Vuestra Magestad.

filles, alimentar el bestiar, cultivar els horts, tallar l'herba dels prats, tallar la llenya dels boscos per la casa, reparar les cases i els camins aranesos, a demés de defensar-se.

2.4.- Felip Aner d'Esteve. La seva formació jurídica a la universitat

Faig una entrada a les dues universitats en les que va estudiar perquè em dona informació del tipus d'estudis que va fer dins el món del dret. S'expliquen les matèries, la metodologia, els materials, escoles filosòfiques que seguien, quina era la pràctica que feien, durada del curs, el tipus d'exàmens, maneres de fer de la universitat que reflectien dues llengües i dues cultures diferents, etc. Tracto de veure com tots aquests factors el van influenciar en la seva manera d'actuar posteriorment com el polític que va ser.

2.4.1.- La Universitat de Cervera

Tenim informació dels seus estudis a partir de la petició de Felip Aner d'un certificat d'estudis a la Universitat de Saragossa. Concretament, a Cervera hi va estar estudiant dos anys a la facultat de Filosofia. Posteriorment es traslladà a la Universitat de Saragossa per continuar estudiant la carrera jurídica. En aquest moment necessito buscar informació per conèixer i entendre el contingut dels estudis que va dur a terme. Em centraré en la història i el funcionament acadèmic de les dues universitats, especialment les facultats de filosofia i dret. M'interessa saber com les va afectar el context històric pel que fa la seva política educativa i les seves reformes. Exploraré l'àmbit de filosofia a Cervera, i els àmbits de Lleis, Cànon, Dret real i Retòrica i Pràctica a Saragossa. En definitiva, vull saber quin va ser el seu aprenentatge per arribar a ser un home de lleis i posteriorment, com aquesta instrucció el va preparar per esdevenir un gran polític.

Felip va néixer el 5 de novembre de 1781. Quan arribà l'hora d'anar a l'escola, va ser atès per un mestre de primeres lletres que hi havia a la vila d'Aubèrt. L'Ajuntament no cobria aquesta despesa, per això les famílies havien de contribuir monetàriament per cadascun dels alumnes que hi assistien i segons l'ensenyament que rebien. No totes les famílies s'ho podien permetre. I encara menys enviar els seus fills a estudiar a la universitat. El grau de formació diferenciava les cases fortes i les cases febles. Als 16 anys Felip va anar a estudiar a la Universitat de Cervera, concretament a la Facultat de Filosofia. Hi va estar dos cursos 1797-98 i 1798-1799. Aquesta universitat es creà a partir de les reformes del decret de Nova Planta, el qual intentava desarticlar les institucions

catalanes en tot allò que significués límits al poder reial tal com ho havia demostrat la Guerra de Successió.³³⁶ Felip V va tancar les universitats catalanes que hi havia al s. XVIII. Lleida, la més antiga de la Corona d'Aragó, Barcelona, Tarragona, Girona i Vic, i va decidir construir-ne una de nova a Cervera, ciutat que segons ell li era molt fidel. Volia trencar amb un passat polític i cultural i crear-ne un de nou. Tractava d'acabar amb un sistema constitucional i municipal llunyà de la Corona. Fugint d'una anàlisi simplista, la supressió de les universitats catalanes i la creació de la de Cervera responia a la idea de reforma de Felip V i altres reformistes que s'oposaven als sectors més tradicionals i ultramuntans d'un sector del *Consejo de Castilla* i dels catalans addictes a la nova dinastia. Es volia implantar un altre model universitari més racional i modern.³³⁷ La Reial Junta de Justícia i Govern de Catalunya s'oposà obertament a la fundació de la Universitat de Cervera. Ni els alts funcionaris filipistes ni els que organitzaren la supressió de les institucions polítiques catalanes van participar en el pla reformador d'estudis superiors a Catalunya. És a dir, que aquesta universitat no es dissenyà pels mateixos polítics i tècnics que pensaren el projecte polític de la Nova Planta. Els impulsors amb objectius diferents van ser els regalistes i reformistes de Felip V i els dirigents de la Companyia de Jesús, els quals feia molt que ambicionaven el control de l'ensenyament universitari català. La Reial Audiència de Catalunya, el Suprem Consell de Castella i una part dels sectors eclesiàstics hi estaven en contra de la seva creació. Per Felip V Cervera era una ciutat situada al mig del camp que seria més fàcil de controlar.³³⁸

Amb molt poc temps s'iniciaren les classes, el 7 de gener de 1715 amb mig centenar d'alumnes al convent de Sant Francesc de Paula de la ciutat. El trasllat definitiu de tots els estudis no es faria efectiu fins l'11 de maig de 1717. Les obres es van allargar i va ser molt costoses. L'any 1719 es començà el majestuós edifici i l'any 1740 s'inaugurà la primera fase. S'acabà el 10 d'agost de 1842 essent regent el general Espartero. Entre els alumnes il·lustres que hi van estar destacaren: el poeta Manuel de Cabanyes, l'inventor Narcís Monturiol, l'investigador Antonio Martí Franques, el militar i polític Juan Prim, l'economista polític Ignacio Jordan de Asso, l'anatomista Antonio Gimbernat, el filòleg Manuel Milà i Fontanals i el filòsof Jaume Balmes. La Universitat de Cervera tenia cinc

³³⁶ PESET, Mariano. Autor del pròleg del llibre: *La Universitat de Cervera i el Realisme Borbònic*, PRATS I CUEVAS, Joaquim, Pagès Editors, Lleida, 1993, p. 27.

³³⁷ PRATS I CUEVAS, Joaquim. *La Universitat de Cervera...*, Op. Cit., p. 77-79. (...) Tota la historiografia qualifica una realitat universitària d'extremadament decadent, amb un nombre excessiu de centres, una corrupció generalitzada en la col·lació de graus, un centres molt petits, poc professorat i unes rendes magres i migrades, etc.

³³⁸ PRATS I CUEVAS, Joaquim i LLAQUET DE ENTRAMBASAGUAS, José Luis, *La experiencia cerverina y las fluctuaciones reformistas en las facultades jurídicas de la Universidad de Cervera*, *Ius Fugit* 13-14, Barcelona, 2004-2006, p. 62-64..

facultats, Lleis, Cànon, Teologia, Medicina i Filosofia. La de filosofia era la més concorreguda, ja que era obligatòria, perquè calia tenir aprovat el seu tercer curs per obtenir el títol de batxiller i accedir a qualsevol dels altres estudis. Era un requisit indispensable. Va ser una universitat molt concorreguda, però pocs alumnes seguien fins a obtenir el títol de llicenciat o doctorat. Es tractava d'una facultat obligatòria i res més. La Universitat es regulà amb uns estatus propis basats en la universitat de Salamanca, aprovats el 2 de novembre de 1725. Es reformaren diverses vegades (1731-1741). Cal destacar dos plans d'estudis el de 1771 i sobretot el de 1786, que fou el més important, el primer comú a tota Espanya, marcant la institució fins el 1824. El pla de 1807 durà poc, la Guerra del Francès (1808-1814) acabà amb ell. El professorat d'aquesta universitat adaptà els plans segons les seves necessitats. La llengua utilitzada teòricament era el llatí, així es feien les graduacions, però dominava el castellà. Tot i que l'alumnat del Principat era el 99%, el català no es podia emprar oficialment; però s'emprava col·loquialment.³³⁹ La victòria dels conservadors arribà amb Ramon Llätzer de Dou (1742-1832) va ser-ne canceller des del 1805.³⁴⁰ Prèviament, s'havia doctorat en lleis (1775) i en Cànon (1777) a Cervera. Després seria diputat per Catalunya a les Corts de Cadis, primer president de la Cambra de diputats de les Corts Constituents el 1810 i company de Felip Aner al Congrés.

L'ànima i la personalitat segurament més prestigiosa entre el claustre de professors va ser Josep Finestres, doctor en dret civil i llicenciat en cànon. Destacà en l'ensenyament del dret i la cultura clàssica. Va ser un gran especialista en dret romà. Tota la vida la passà en aquesta universitat, exercint diversitat oficis i càrrecs, entre d'altres: corrector, bibliotecari, regent de les càtedres de dret i de dret civil, vicecanceller i canceller interí. Des de la seva càtedra va recollir, difondre i revitalitzar amb una glosa avalada pels seus profunds coneixements, les institucions de dret genuïnament català, els usos i tradicions fets lleis pel costum.³⁴¹ Entre els reformistes, el personatge més interessant va ser sens dubte Luís Curiel, el principal artífex de la Universitat de Cervera. Va tractar d'establir un mecanisme de control administratiu que acabés amb el poder

³³⁹ MAGRAZO I VAQUER, Àngel. *Estudis i estudiants a la Universitat de Cervera 1715-1842*, Tesi doctoral, Barcelona, 1983. P. 94-98.

³⁴⁰ PRATS I CUEVAS, Joaquim. *La Universitat de Cervera...*, Op. Cit., p. 46-51. La crítica historiogràfica de condemna sobre la creació d'aquesta universitat va ser important, destacant autors com Antoni Bofarull i Brocà, Víctor Balaguer, Sampere i Miguel, Balari i Jovany, Josep Coroleu, Pujols i Camps. En sentit contrari, la reivindicaren dos eclesiàstics: el bisbe de Vic Torras i Bages (el qual destacà l'obra de dos dignataris d'aquesta universitat: Josep Finestres i Ramon L. Dou), i el pare Frederic Clascar i Sanou.

³⁴¹ RAZQUIN, José María. "La Universidad de Cervera y la "Renaixença de Catalunya", *Revista de Girona*, ISSN 0211, N° 42, 1968, p. 43.

col·legial i vetllés pel seu bon funcionament. Proposava nomenar un ministre no implicat en la pròpia universitat per combatre la suposada corrupció generalitzada amb més llibertat, un càrrec amb poders executius. En aquesta línia, també va destacar Melchor de Macanaz, fiscal general de la monarquia, regalista com Curiel, el qual intentà una reforma total dels centres universitaris, ja que el poder col·legial era l'obstacle principal. També plantejà la introducció del dret patri en els plans d'estudis per poder explicar "*con verdadera inteligencia las leyes hispánicas*".³⁴² Ambdós professors juntament amb el claustre, per l'origen de la Universitat, es manifestaren sempre addictes a la nova dinastia, glosant les gestes del seu fundador i acceptant sense reserva l'autoritat reial.³⁴³

Alguns alumnes de Cervera pertanyien a les elits, però, més aviat eren fills de la petita noblesa i de propietaris benestants. L'alta aristocràcia no anava a la universitat perquè no ho necessitava i els fills de la puixant burgesia barcelonina que ho podien pagar preferien les universitats de Madrid o Salamanca perquè tenien més prestigi. L'alumnat duia uniforme obligatòriament: una sotana negra llarga fins els peus amb alçacoll, armilla negra i un barret de tres pics. S'era molt estricte amb els horaris. Els universitaris es llevaven a trenc d'alba, a les cinc de la matinada, havien d'estudiar abans d'anar a classe. Sobta veure que l'edat de molts estudiants quan ingressaven estava entre els 12 i 14 anys. El tribunal acadèmic era l'únic que podia jutjar els estudiants dins i fora de les aules, les autoritats civils no tenien jurisdicció sobre aquests nois. En qualsevol cas, per molts alumnes Cervera no era el destí definitiu, ja que marxaven al cap d'un o dos anys a estudiar a altres universitats més prestigioses.³⁴⁴ Els estudiants que havien cursat el 1r any de Filosofia introductori en aquesta facultat es denominaven "actuants" sense ser aquest un grau acadèmic. El batxillerat era un grau menor i se'l considerava principiant en el saber; un cop aconseguit aquest títol ja podien exercir la professió i podien oposar a algunes càtedres. El 6 de setembre de 1770 el Consell de la Universitat disposà un nou jurament: no promoure, defensar o ensenyar directament o indirectament qüestions que anessin en contra de l'autoritat reial o les seves regalies.³⁴⁵ La il·lustració va ser tardana a Cervera, segons Joaquim Prats. Els membres de la Companyia de Jesús, en les càtedres de filosofia i teologia foren escolàstics i conservadors. No hi havia figures rellevants en la innovació, creació d'idees i de la ciència moderna, però sí amb un cert nivell d'erudició

³⁴² PRATS I CUEVAS, Joaquim. La Universitat de Cervera..., Op. Cit., p. 114-115.

³⁴³ PRATS I CUEVAS, Joaquim. La Universitat de Cervera..., Op. Cit., p. 191-192.

³⁴⁴ SÁEZ, Anna i CASALS, Àngels. "La Joia de la Corona". La universitat de Cervera i el nou ordre borbònic, p. 61-64.

³⁴⁵ LLAQUET D'ENTRAMSAGAUAS, José Luis. "La Facultad de Cánones de la Universidad de Cervera (s. XVIII-XIX)", Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2001, p. 116-117.

en els sabers tradicionals. La filosofia no comptà amb cap figura d'interès, hi havia alguns personatges amb actituds molt obertes sense arribar a l'enciclopedisme ni a les tendències totalment rupturistes amb el passat.³⁴⁶ A final de la dècada de 1770, la Universitat de Cervera, igual que a altres universitats com la de València i Saragossa, es desencadenà un debat intern després de l'expulsió dels jesuïtes i dels estímuls de renovació del poder. Va anar abandonant els plantejaments escolàstics tant els suaristes com els d'altres tendències, cap a posicions més modernes en filosofia. La reforma s'incrementà des del 1767 al 1789.³⁴⁷

Entre 1789 i 1808 es produí la crisi del canvi de segle: la lluita entre els renovadors i els conservadors. Durant els cursos de 1797-98 i 1798-1799 Aner va estudiar els dos anys de Filosofia; per tant ell va ser testimoni de les diferents perspectives que es proposaven. Pel que fa als plans d'estudis, es continuaren amb més radicalitat les reformes iniciades a les dècades anteriors. Els conservadors s'aferraven a l'autonomia universitària medieval i als privilegis de llurs institucions; es reafirmaren en les velles tradicions ideològiques tot enfrontant-se a les noves qüestions polítiques i culturals. Els progressistes volien canvis, no creien que amb la uniformitat i la racionalització dels sistema universitari poguessin solucionar el problema. Insistien en potenciar idees noves, atacant les acadèmies i formes de saber rígides i endarrerides. En aquest període, igual que en altres universitats, la Universitat de Cervera es va haver de definir i pronunciar acadèmicament. La política reformista de Godoi i el seu ministre José Antonio Caballero, tot i arribar tard i malament, va ser el detonador dels esmentats canvis.³⁴⁸ Amb relació a la Facultat de filosofia, ja des de l'any 1770 s'avançava cap a les visions modernes de la

³⁴⁶ PRATS I CUEVAS, Joaquim. *La Universitat de Cervera...*, Op. Cit., p. 39.

³⁴⁷ PRATS I CUEVAS, Joaquim. *La Universitat de Cervera...*, Op. Cit., p. 338. Des del punt de vista de les posicions culturals del conjunt majoritari del professorat, és a partir del desterrament jesuític quan s'engega el procés de canvi i comencen a aparèixer en el si de la Universitat trets culturals que van permetre afirmar que s'estaven abandonant l'anquilosat i caduc esperit escolàstic. .

³⁴⁸ ALONSO ROMERO María Paz. "Salamanca, escuela de juristas", *Estudios sobre la enseñanza del derecho en el Antiguo Régimen*, Universidad Carlos III, Editorial Dykinson, Madrid, 2012, p. 419-421. Els anys finals del s. XVIII, amb Carles IV, es caracteritzaren per un clima general de repressió ideològica. Per aconseguir un control social, el desig monàrquic s'orientà a uniformar i centralitzar els estudis jurídics. El model que es va fer sevir fou el pla d'estudis de la universitat de Salamanca, sense oblidar els objectius de reduir el nombre i el poder social que tenien els advocats, sobretot a Madrid, als quals s'acusava d'agitació política i difondre les idees revolucionàries franceses. Pujà el nivell d'exigència acadèmic i s'aplicaren les reformes; acabaren les passanties privades als bufets privats i les acadèmies de pràctiques on s'alimentaven aquelles idees. Per depurar la pràctica judicial, fomentar el dret patri i respondre a les crítiques de la mala preparació dels juristes s'iniciaren les reformes del ministre José Caballero. Per poder exercir l'advocacia, s'ampliaren els cursos fins a deu anys, incloent als estudis el dret patri i la pràctica amb la innovació il·lustrada dels manuals, complement didàctic i també ideològic. Amb dues reials ordres (1802) s'establí un termini per estendre a la resta d'universitats un projecte de la universitat de Salamanca basat en l'experiència del pla de 1771. Es proposava una reforma de les lleis del regne que obligava als catedràtics de la Nueva Recopilación a introduir a l'aula les Instituciones de Asso y de Manuel, i al catedràtic de Leyes de Toro la Curia Filípica de Hevia Bolaños per poder enjudiciar millor. Per una reial cèdula (1807) es va estendre el nou pla d'estudis de la universitat salmantina a la resta d'universitats espanyoles. Es mantenia a la facultat de Lleis el dret patri, a demés d'integrar-lo als estudis de batxiller tot reduint la presència del dret romà. Pel grau de llicenciatura, introduïa l'economia política i l'ensenyament pràctic, creant una càtedra de pràctica forense.

matèria. Es treballava l'escolasticisme heterodox amb l'obra de Jaquier, *Instituciones Filosóficas* i al 1780 es canvià per l'obra de Villalpando. L'any 1787 davant l'escassetat de llibres es va seguir amb la mateixa doctrina però sense llibres, amb el sistema de dictats i prenent apunts. La Universitat de Cervera demanà (1802) al *Consejo de Castilla* tornar als materials impresos, ja que tal com s'ensenyava la filosofia, dictar el seu contingut era perjudicial i es perdia molt de temps. Li proposaren que escollís una de les tres obres adequades per l'extensió i mètode expositiu: el curs de Lorenzo Alfieri, el d'Andrés Guevara o les *Instituciones Filosóficas*. Allò que demanaven era deixar en llibertat el professorat per poder afegir algun breu manuscrit d'un autor bo o enriquit amb les pròpies observacions. Les obres de filosofia havien d'estar sempre en contínua evolució. En aquesta línia de millora i innovació, demanaren màquines i aparells necessaris per crear un laboratori de física experimental, feia temps que el volien i per manca de diners no el tenien. Se'ls va respondre que es continués amb l'obra de Jaquier; quant al material, havien d'especificar quin i amb quins diners el pagarien. Com es pot veure, el professorat de filosofia volia un ensenyament més experimental de la seva matèria. En un informe lliurat al ministre Caballero (1806) se li comunicà que la filosofia s'enfocava a Cervera com una ciència de la mateixa categoria que les altres, no com un coneixement subsidiari. Entre altres coneixements, servia per descobrir la natura, per elaborar lleis de com governar i moltes altres avantatges per l'Estat i donar nivell i rigor a altres ciències i arts. Havia de seguir l'esperit il·lustrat del moment. El liberalisme començava a albirar. Però, aquesta visió rupturista i experimental de la filosofia, no va ser compartida pel professorat més conservador, era massa rupturista. Raó per la qual es van rebaixar alguns plantejaments. La renovació no s'aplicà a l'ètica (filosofia moral) no es defensaven idees enciclopedistes, la diferència era ideològica amb el concepte del bé i el mal. El professorat cerverí relacionava aquests conceptes amb la moral religiosa i no amb una moral racional. En canvi, pel que feia a la metafísica, les seves idees eren actuals i innovadores, anaven més enllà de les recomanacions del Consejo.³⁴⁹

³⁴⁹ PRATS I CUEVAS, Joaquim. *La Universitat de Cervera...*, Op. Cit., p. 339- 348. No estaven d'acord amb l'obra de Jaquier, la consideraven antiga en física i altres ciències experimentals, estava massa influenciada pel peripatetisme i era insuficient en la física i en la química. No incloïa els darrers descobriments sobre els gasos ni els primers elements dels cossos segons Lavoisier i altres investigadors químics que havien revolucionat la física i la medicina. Tampoc parlava dels descobriments astronòmics de Hetschêl sobre els satèl·lits de Saturn, estructura geològica de la Terra o del planeta Urà. Rebutjaven l'escolàstica perquè tenia llargues disquisicions en qüestions inútils. Preferien l'obra d'Andrés Guevara, autor mexicà que s'adaptava a la mentalitat i preferències dels catedràtics de la Universitat, perquè propugnava el mètode racional en la lògica, el matemàtic i experimental en la física i química i d'altres ciències. No era la panacea, però era una obra més actualitzada. La bona doctrina era una mena de filosofia natural, que de forma sàvia creava la matèria. En contra dels ateu, que pensaven que el món venia del no res, defensaven la causalitat necessària enfront d'una causalitat d'origen diví.

2.4.2.- Universitat de Saragossa

Els orígens de l'ensenyament superior a l'Aragó es remunten a l'Acadèmia fundada a Osca per Quint Sertori (s. I a. C.). El precedent de la Universitat de Saragossa van ser les Escoles eclesiàstiques creades al s. VII a Saragossa pel bisbe Braulio. Escoles que evolucionarien entre els s. XII i XV amb la creació del *Estudio general de artes* (1474) en el qual s'ensenyava Gramàtica i Filosofia, concedint títols de batxiller, llicenciat i mestre d'arts. S'elevà a la categoria de *universitas magistrorum* a petició de Ferran el Catòlic (25-01-1474) i es ratificà pel pontífex Sixte IV i el rei Joan d'Aragó (1477). La cèdula de fundació de la Universitat de Saragossa a partir de les instàncies dels síndics saragossans, la va atorgar Carles I (1542) durant les Corts de Monsó. En ella s'estudiaria Teologia, Drets canònic i civil, Medicina i Filosofia. Fins aquest moment, va haver de seguir un llarg camí a causa de l'oposició que es trobà per gran part de la noblesa.³⁵⁰ Per part de la Universitat sertoriana d'Osca (1354-1845), l'oposició va ser més pragmàtica, ja que no volia perdre la privilegiada posició de ser l'única universitat al Regne d'Aragó, tot i que a la Corona d'Aragó n'hi havia dues més, la de Lleida i la de València. Per problemes entre l'arquebisbe i el consistori sobre el nomenament del rector, dotació de rendes per part de la Diputació, reclamacions de la Universitat i ciutat d'Osca, no es va inaugurar la nova Universitat fins trenta anys més tard. Va ser Pedro Cerbuna, canonge i vicari general de l'arquebisbat de Saragossa, el que aconseguí dirigir part del fons i rendes de l'arquebisbat a la creació (reparació i condicionament) d'aquesta universitat i aprovar els seus estatuts. Quan s'informà d'aquest fet a Felip II, a la cort hi hagué una gran ofensiva contra aquesta universitat, sobretot per part d'Osca. Però, la seva fundació es va fer realitat el 24 de maig de 1583 amb el discurs d'obertura dels estudis universitaris per part de fra Jerónimo Xavierre, prior del convent de Predicadors de Saragossa. Se la va dotar de teatre, amplis claustres, una bona biblioteca, la dotació de les primeres càtedres i la contractació de professorat encarregat dels ensenyaments. El primer rector va ser l'ardiaca de Daroca Juan Marco. Al 1587 i 1597 es promulgaren nous estatuts universitaris amb vit-i-sis càtedres i professorat agrupat en facultats, Felip III (1599) va donar el seu vistiplau, acabant així l'oposició oficial de la cort. Nous estatuts (1618) en els quals el municipi tindria el màxim comandament i els estudiants no portarien el vestit

³⁵⁰ MARTÍNEZ GIL, Sergio. "Pedro Cerbuna, fundador de la Universidad de Zaragoza", *Fundación de la Universidad de Zaragoza*. "Por parte de la nobleza, sólo hace falta recordar las palabras del conde de Sástago, virrey de Aragón: "(...) Gente que sepa, ¿Para qué? No se logrará sino aumentar los vagos, crear viciosos, despoblar más los campos y extender la miseria; demasiado saben ya para que se les facilite saber más". Zaragoza, 27-02- 2017.

acadèmic. Les mateixes directrius amb nous estatuts (1625) es confirmarien vint anys després per Felip IV. La provisió de càtedres originà molts conflictes entre les ordres religioses d'orientació escolàstica diferent i amb els estudis dels jesuïtes. A partir de 1618 com la resta d'universitats espanyoles, la Universitat de Saragossa va anar perdent autonomia per la major intervenció del poder reial. La matrícula es mantenia molt alta. Amb Felip V hi hagué centralització i control de l'accés a càtedres, i després amb Carles III igualment. A Saragossa hi havia les principals institucions polítiques aragoneses: la Reial Audiència, el virrei, el capità general, la Diputació, la Justícia, el tribunal de la Inquisició, la municipalitat, això feia que es necessitessin juristes molt ben formats. Les facultats de Lleis i Cànon van rebre estudiants de tot el Regne. Els alumnes eren fills d'oficials, servidors del rei, mitjana i petita noblesa, comerciants, mercaders, en general eren joves de famílies que es podien permetre l'estudi dels fills i buscar una millor projecció social i professional amb l'obtenció de títols.³⁵¹ Els darrers Estatuts de la universitat van ser aprovats per S.M. (19-08-1753). D'ells se'n va fer una nova reimpressió (9-03-1795). El rector havia de vetllar pel més exacte compliment de les esmentades ordenances, exigint que el bidell o agutzil a més de complir-lo exigissin dels altres el major acatament, detenint i empresonant quan i on calgués a qualsevol que estigués sota la jurisdicció del rector.³⁵² Entre els seus alumnes destaquen: l'humanista Miguel Servet, l'historiador Jerónimo Blancas; el polític cubà José Martí, el metge Santiago Ramón y Cajal, el president de la II^a República, Manuel Azaña, la bibliotecària María Moliner, el polític Pascual Madoz.³⁵³

L'any 1801 Godoi retorna al poder i té José Antonio Caballero com a ministre de l'ensenyament públic, substituint Jovellanos. Caballero va fer el primer Pla d'estudis general per a totes les universitats espanyoles. Amb aquesta llei el govern incrementà la seva intervenció en els claustres i càtedres, de forma que aquests s'igualaren i centralitzaren, perdent així autonomia. Modesto Lafuente en la seva obra *Historia de España*, va defensar el Plan de 1807, dient que era molt millor que els anteriors pel seu caràcter unificador, però sobretot, perquè potencià les ciències, afegí el Dret públic i

³⁵¹ BALTAR RODRÍGUEZ, Juan Francisco. "Las facultades de Leyes y Cánones de la Universidad de Zaragoza en los siglos XVII y XVIII". *Estudios históricos sobre la Universidad de Zaragoza*, Coordinadores y editores literarios Peiró Martín, Ignacio y Guerrero Vicente, Guillermo, Actas del I Encuentro sobre la historia de la Universidad de Zaragoza celebrado en La Almunia de Doña Godina (Zaragoza) los días 15, 16 y 17 de abril de 2008, Colección Actas Historia, Institución "Fernando el Católico", CSIC, Excm. Diputación de Zaragoza, Zaragoza 2010, p. 127.

³⁵² JOMÉNEZ CATALÁN, M, y SINUÉS y URBIOLA, J. *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Zaragoza*, Zaragoza 1923, Obra premiada por el Patronato Villahermosa. Suaqui en el Concurso 192-21, p. 174-217.

³⁵³ ARANGUREN EGOZKUE, José Luis. director, *Aragón 2000*, "Texto GEA 2000", Gran Enciclopedia Aragonesa 2000, Editorial Universidad de Zaragoza, Zaragoza, 2010.

l'economia política. No va arrelar per l'ocupació francesa. Més endavant veurem més àmpliament i amb més concreció com van funcionar aquestes reformes. L'any 1807 aquesta universitat no va ser suprimida i les càtedres van ser vitalícies. Els estudiants s'amotinaren al març de 1808 amb motiu del derrocament de Godoi i proclamaren Ferran VII com a nou rei, que ja ho era i no ho sabien. Les classes es van suspendre i s'acabaria el curs. Entre 1802 i 1806 s'impartia l'assignatura anomenada "*Derecho Real*" o "*Derecho Patrio*" que vindria a ser similar a l'actual "*Derecho político*". En aquests anys la matrícula de la facultat de Lleis va baixar, però en aparèixer el Derecho Patrio que es suma a la de Lleis, ocupant el 2n lloc de les carreres més sol·licitades. Segons l'historiador i escriptor Modesto Lafuente (1806-1866), a la seva *Historia de España*, es van prescriure els anys d'estudi exigits per la llicenciatura de jurisprudència i dret canònic per garantir una millor administració de justícia i disminuir l'excessiu nombre d'avocats que hi havia. Però segons aquest, allò que volia Godoi era prioritzar el dret públic i l'economia política enfront els ensenyaments tradicionals propers al dret canònic.³⁵⁴ L'historiador Francisco Javier Ramon explica que el curs 1807-1808 a la Universitat de Saragossa, darrer curs per Felip Aner, malgrat les tensions pel nou pla d'estudis, començà amb tranquil·litat. Però a partir de desembre, començaren alguns aldarulls. Aquest clima s'incrementà amb el motí d'Aranjuez, donant lloc a la Universitat de Saragossa a la coneguda *revolta del retrat* (28-03-1808). Altres motius que incrementaren el malestar dins el món universitari van ser: el malestar per la reforma de les ordres religioses i la venda de béns de l'Església i, especialment els esdeveniments polítics del moment. Les mesures del claustre, contrari a aquells aldarulls, van ser d'utilització de mesures repressives i canalitzant la protesta amb els estudiants "més honorats". Fets com aquest es donaren en totes les universitats.³⁵⁵

³⁵⁴ URZAÍNQUI BIEL, Carlos. "Estudios, estudiantes y otras materias"... Cit., p. 284-285. Aquest historiador menciona un projecte per examinar l'origen acadèmic i laboral de la classe política espanyola del s. XIX anomenat: "*Diccionario biográfico de Diputados españoles*" entre 1791 i 1835 coordinat per la universitat del País Basc, amb dades, procedència, estudis i observacions de cada alumne. Menciona també de l'historiador i polític Jerónimo Borao i de la seva obra "*Historia de la Universidad de Zaragoza*", aporta dades d'alumnes de 1800 a 1823, p. 286-291.

³⁵⁵ RAMON SOLANS, Francisco Javier. "La instrumentalización de la revuelta universitaria de 1808: orígenes, límites y rupturas", Comunicació. *Estudios históricos sobre la Universidad de Zaragoza*, p. 295-296. Els estudiants, en contra de l'opinió del rector, despenjaren el retrat de Godoi que hi havia al teatre, el despenjaren, l'escopiren, trepitjaren penjant-lo en un bastó i el portaren en processó. Mentre, l'injuriaren i apunyalaren, cridant roï i traïdor. Finalment, el cremaren en una foguera. Després anaren a comprar un retrat de Ferran VII i el proclamaren rei, autoritzats pel capità general Guillemi, sortiren en processó acompanyats amb dotze músics. Després penjaren el quadre del rei al lloc on abans hi havia el de Godoi.

2.4.3.- Formació jurídica de Felip Aner

Presentada a grans trets aquesta institució, em centro amb l'alumne Felip Aner que hi va iniciar els seus estudis el curs 1799-1800. En aquest moment em remeto al certificat que uns anys després se li va fer i que va ser redactat i signat per D. Pablo Fernández Treviño notari del Número i Caixa de la ciutat de Saragossa, secretari del seu Il·lustríssim Ajuntament i de la Universitat Literària i Estudi General de la mateixa, amb data del 27 de febrer de 1804. En ell hi consta que Felipe Aner d'Esteve natural d'Aubèrt, Diòcesi de Comenge, tenia fins aquell moment els títols, mèrits, i Exercicis Literaris següents: sis anys complets d'Estudis majors, és a dir, dos de la facultat de Filosofia guanyats a la Universitat de Cervera, quatre anys a la Universitat de Saragossa, tres de la facultat de Lleis i un de la facultat de Cànon en la qual seguia matriculat cursant del 2n any en el curs 1803-1804. Es feia constar que: "Habiendo asistido en su virtud con aplicación, y aprovechamiento a sus respectivas cátedras desde el principio de curso hasta hoy día de la fecha. En treinta de octubre del año pasado de mil ochocientos y dos recibí en esta Universidad el Grado de Bachiller en Leyes a claustro pleno, habiendo sido examinado, y aprobado por catorce S.S.D.D. examinadores de dicha facultad. Ha sido nombrado por el Ilmo. Claustro de esta Universidad "repasante" de la facultad de Leyes en el curso del año próximo pasado y en el presente: y en su consecuencia mantuvo en el primer año, y en el segundo hasta hoy día de la fecha Repaso público de la expresada facultad enseñando a un crecido número de cursantes que concurrieron, y concurren a él, y cumpliendo con todas las demás funciones propias de su ministerio. Ha defendido en acto público de Academias en la facultad de Cánones, y ha apadrinado en dos iguales actas de la de Leyes".³⁵⁶ Així constava en els llibres de Matrícules, aprovacions de cursos i Gestis de la Universitat de Saragossa i de les corresponents certificacions dels seus Catedràtics, i que tota aquesta documentació estava en poder i secretaria de Pablo Fernández Treviño. En testimoni de veritat signaren també Joaquin Vicente de Almeroel i Miguel Borau de Latràs.

Com funcionaven els graus i què suposava l'obtenció del grau de batxiller en Lleis? Els graus universitaris eren tres: batxiller, llicenciat i doctor. No hi havia exàmens, aquests van començar ben avançat el s. XIX. Els candidats havien de portar un escrit d'haver acabat els cursos previstos a Saragossa o a altres universitats davant del rector.

³⁵⁶ Productor: Felip Aner d'Esteve. Archiu Istoric Generau d'Aran, Hons deth Conselh Generau dera Val d'Aran, CAT.190.2.71.

Es necessitava el testimoni com a mínim de dos estudiants i davant el notari universitari i amb una cèdula dels professors que havien impartit les lliçons i controlat l'assistència de l'alumne a la major part del curs i escoltat les lliçons senceres o la major part de l'hora que duraven. Amb cinc anys d'estudis s'obtenia el grau de batxiller en Cànon o Lleis. L'examen consistia en l'exposició pública d'una lliçó. Si es volia aconseguir amb quatre anys, calia demanar dispensa al rector. En aquest cas, l'alumne havia de defensar un acte de conclusions públiques amb diversos examinadors, els catedràtics més moderns jutjaven la prova i tots els que volguessin assistir-hi, a claustre ple. El candidat debatia i argumentava responent les preguntes dels examinadors de les dues facultats. El títol de batxiller habilitava per exercir d'advocat. "El bachiller habilitaba para el ejercicio académico, podía actuar en conclusiones públicas, explicar algunas lecciones en las aulas, substituyendo al titular por encargo del maestro o claustro".³⁵⁷ Amb la informació que fins fa poc disposava del seu expedient acadèmic, ja feia temps que tenia un misteri al meu davant: on era Felip Aner des de l'any 1804 fins l'any 1808. Concreto, pel certificat dels estudis que li va fer aquesta Universitat quedava clar que fins aquell moment el 27-02-1804 estava realitzant el 2n any de Cànon, no havia acabat el curs, ja que l'any acadèmic començava el 18 d'octubre i acabava el 18 de juny. No sabia on podia haver estat Felip Aner des del 18 de juny de 1804 fins l'11 de juliol de 1808, moment en el qual es van nomenar a la Val d'Aran els Vocals de la seva Junta Superior, d'acord amb la resta de Corregiments del Principat i segons el manament de la Suprema Junta de Lleida. Atenent a la decisió dels *terçons* i la deliberació dels membres del Conselh Generau, va quedar nomenat per l'esmentada Junta, pel *terçon* de Marcatosa, del qual formava part el poble d'Aubèrt, Felip Aner d'Esteve.³⁵⁸ Abans d'aquest nomenament a l'Arxiu de la Val no trobava el seu nom enlloc més. Per tant, vaig pensar que potser aquells quatre anys va seguir estudiant a la Universitat de Saragossa. Em vaig posar en contacte amb aquesta universitat, concretament amb l'Arxiu, on una arxivera molt amablement em va facilitar una adreça electrònica a partir de la qual vaig trobar els Llibres de *Aprobaciones* del seu alumnat. M'interessava fer recerca des de l'any 1799 fins el 1808. No va ser fàcil accedir-hi, primer perquè a l'esmentada universitat tenia problemes a la pàgina web i després pel tipus d'arxiu que era. Finalment, hi vaig poder entrar. Es tracta d'una feina laboriosa a

³⁵⁷BALTAR RODRÍGUEZ, Juan Francisco. "Las facultades de Leyes y Cánones de la Universidad de Zaragoza en los siglos XVII y XVIII"... *Op. Cit.*, p. 94-105. Els graduats juraven davant el rector fent professió de fe catòlica segons l'establert al Concili de Trento i la Constitució del Papa Pius III i jurar defensar la Immaculada Concepció de Maria, no actuar contra la universitat, els seus privilegis i la seva jurisdicció.

³⁵⁸AGA190-71-T1-3029. "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 11-07-1808.

partir de la qual vaig tenir premi: havia descobert on era Felip Aner en aquells quatre anys i què estava estudiant. A partir d'aquest moment, ja el podia situar en un espai i en un temps concret. El resultat va ser el quadre complet dels seus estudis a Saragossa:

- Curs 1799-1800 1r Any de Lleis.³⁵⁹
- Curs 1800-1801 2n Any de Lleis.³⁶⁰
- Curs 1801-1802 3r Any de Lleis.³⁶¹ El 30-10-1802 Felip Aner va obtenir el Grau de Batxiller en Lleis.
- Curs 1802-1803 1r Any de Cànon.³⁶² Se'l nomenà repassant de la facultat de Lleis.
- Curs 1803-1804 2n Any de Cànon.³⁶³ Seguí com a repassant de la facultat de Lleis.
- Curs 1804-1805 1r Any de Dret Reial.³⁶⁴
- Curs 1805-1806 2n Any de Dret Reial.³⁶⁵
- Curs 1806-1807 3r Any de Dret Real.³⁶⁶
- Curs 1807-1808 10è Any de Lleis. Càtedres de Pràctica i Retòrica.³⁶⁷
- Va participar als exàmens de la Reial Societat Aragonesa a Saragossa (1807). A l'Escola d'Agricultura s'examinà el ja doctor Felip Aner. Va dissertat en l'amplicamp de l'agricultura, teòrica i pràctica sobre les oliveres i els mitjans més avantatjosos per propagar aquest arbre tan útil. Tractà de les malalties que ataquen més freqüentment aquest arbre. Va concloure amb els arbitris i mitjans per la seva millora.³⁶⁸
- A l'Escola d'Economia Política es celebraren igualment els exàmens generals d'aquesta Càtedra. Felip Aner proposà: "Las alteraciones que sufren la población y la riqueza de un país, cuando algunas circunstancias particulares alejan el empleo de sus capitales, obligándolos a surtir mercados distantes, cuyos retornos

³⁵⁹ ANER D'ESTEVE, Felip, Volum VII, Libro de aprobaciones de 1785 a 1800, Aprobación de curso que dio principio en 18 de Octubre del año 1799 y finó en igual día del Mes de Junio de 1800, de los cursantes de la Facultad de Leyes, p. 119.

³⁶⁰ ANER D'ESTEVE, Felip, Vol. IX, Libro de aprobaciones de 1800 a 1821, Op. Cit., Facultad de Leyes, p. 101.

³⁶¹ ANER D'ESTEVE, Felip, Vol. IX, Libro de aprobaciones de 1800 a 1821, Op. Cit., Facultad de Leyes, p. 106.

³⁶² ANER D'ESTEVE, Felip, Vol. IX, Libro de aprobaciones de 1800 a 1821, Op. Cit., Facultad de Cánones, p. 67.

³⁶³ ANER D'ESTEVE, Felip, Vol. IX, Libro de aprobaciones de 1800 a 1821, Op. Cit., Facultad de Cánones, p. 71.

³⁶⁴ ANER D'ESTEVE, Felip, Vol. IX, Libro de aprobaciones de 1800 a 1821, Op. Cit., Facultad de Derecho Real, p. 182.

³⁶⁵ ANER D'ESTEVE, Felip, Vol. IX, Libro de aprobaciones de 1800 a 1821 Op. Cit., Facultad de Derecho Real, p. 185.

³⁶⁶ ANER D'ESTEVE, Felip, Vol. IX, Libro de aprobaciones de 1800 a 1821, Op. Cit., Facultad de Derecho Real, p. 187.

³⁶⁷ ANER D'ESTEVE, Felip, Volum IX, Libro de aprobaciones de 1800 a 1821, Op. Cit., Facultad de Leyes, Càtedras de Práctica y Retórica, p. 128.

³⁶⁸ *Mercurio de España*. "Noticias de España, Zaragoza 22 de julio", septiembre de 1798, p. 73.

son más tardíos”. Se’l considerà creador a la consideració del *Cuerpo Patriótico*, y a los premios que éste tuviera a bien concederle.³⁶⁹

Després de l’obtenció del títol de Batxillerat, com va aconseguir Felip Aner la llicenciatura i posteriorment el seu doctorat? Els graus de llicenciatura i doctor obeïen a qui aspirava a continuar la carrera acadèmica. Per impartir classes calia la llicenciatura. Entre la data d’obtenció de llicenciatura i la del doctorat passava poc temps, a vegades el mateix dia o la mateixa setmana. Per ser llicenciat calia exercir de passant, haver passat dos anys de batxiller i tenir com a mínim 21 anys. Acompanyat del seu padrí l’aspirant demanava data al rector per passar l’examen; es feia al teatre o a la sala d’actes. El 1r exercici era la Repetició, defensava conclusions ja publicades i lliurades dos o tres dies abans als membres de la facultat i responia a les preguntes. El 2n exercici començava per mostrar la relació de títols, mèrits i exercicis, es feia a casa del rector, davant de notari i dos testimonis. Un nen obria tres cops el llibre i triava un tema per l’examen. Es repetia l’operació. L’endemà a porta tancada davant el claustre desenvolupaven els dos temes en una hora o hora i mitja. Els examinadors votaven en secret amb faves blanques i negres. A més faves blanques, millor nota. El padrí publicava la nota i el llicenciat jurava davant el rector. El grau de doctor s’aconseguia ràpid, el padrí lloava les virtuts del candidat, el rector posava un tema a desenvolupar i exposar el seu dictamen davant els doctors del claustre. La qualificació es feia de forma similar a la de llicenciat. Si obtenia el grau, que gairebé sempre passava, el padrí ho comunicava de forma similar a la de llicenciat. Si obtenia el grau, que gairebé sempre passava, el padrí ho comunicava des de la seva càtedra i el nou doctor pujava fins allí per recollir les insígnies que li corresponien: llibre, anell, barret amb borla. El doctorat coronava una vida acadèmica, s’obtenia un gran reconeixement públic que es mostrava en una cerimònia universitària. Pujar de grau tenia un cost elevat per l’alumnat, havia de fer invitacions a la comunitat educativa, lliurar propines des del rector al bidell i la hisenda de la universitat. Els nous doctors havien portar música i atraccions. La dedicació a la feina universitària s’alternava amb altres ocupacions com l’advocacia i assessorament jurídic.³⁷⁰

El claustre de la Universitat de Saragossa va nomenar Felip Aner *repassant* de la facultat de Lleis, què suposava aquesta funció? En aquesta universitat no existien col·legis

³⁶⁹ *Correo mercantil de España y sus Indias*, nº 67, Zaragoza 30 de junio. Concluyen los exámenes de la Real Sociedad Aragonesa”, jueves 20 de agosto de 1807, p. 524-528.

³⁷⁰ BALTAR RODRÍGUEZ, Juan Francisco, “Las facultades de Leyes y Cánones de la Universidad de Zaragoza en los siglos XVII y XVIII”....Op. Cit., p. 105-109.

majors ni menors, hi havia centres d'estudi religiosos i seglars d'ensenyament mitjà. Els estudiants universitaris es reunien en repassos o juntes anomenades col·legis. De Cànon n'hi havia 13 i de Lleis 8. Depenien del rector i del claustre que encarregaven el repàs a determinats professors. Entre ambdues facultats jurídiques hi havia 130 alumnes, 30 de Cànon i 96 de Lleis. Es deien de repàs perquè els estudiants repassaven les lliçons dictades pels catedràtics. En alguns col·legis també s'hi impartien classes de Cànon i Lleis. Aquestes lliçons de repàs corrien a càrrec de professors que pretenien càtedres i formaven part de l'escola d'algun catedràtic en actiu.³⁷¹ Després de fer aquesta cerca, vaig trobar més informació al treball realitzat per Guillermo Vicente y Guerrero³⁷² “Un incomprensible vacío historiográfico alrededor de las Fuentes documentales universitarias zaragozanas”. En ell presenta la relació de fons universitaris arxivístics saragossans repartits en tres categories. Fons històriques: (*Libros de Gestis*, acords de claustres, col·lacions de graus, *Libros de Matrículas* i *Libros de Aprobaciones*); fons administratives (expedients personals del professorat de la universitat); fons jurídiques (els estatuts, reglaments de la universitat, i les normes universitàries estatals) i fons alhora històriques i administratives (inventaris arxivístics de documentació). Els *Libros de Gestis*, el *Libro de Matrículas* i el *Libro de Aprobaciones* es devien iniciar amb Cerbuna (1583), no es custodiaven a la universitat, estaven en poder del secretari. Una altra font important: *Memorias para la Historia de la Universidad Literaria de Zaragoza* de Manuel Jiménez Catalán, bibliotecari en cap des de 1915. És una ressenya bibliogràfica de tots els graus majors de la universitat a les facultats de Teologia, Cànon, Lleis, Medicina, Arts i altres puntuals, de 1583 a 1845 any en què els *Libros de Gestis* ja no es van fer. Important per la darrera part de s. XVIII i primera part del XIX. Als *Libros de*

³⁷¹ BALTAR RODRÍGUEZ, Juan Francisco, Op. Cit., “Las facultades de Leyes y Cánones de la Universidad de Zaragoza en los siglos XVII y XVIII”, p. 127-128.

³⁷² VICENTE y GUERRERO, Guillermo. “Un incomprensible vacío historiográfico alrededor de las Fuentes documentales universitarias zaragozanas”, *Estudios históricos sobre la Universidad de Zaragoza*, Coordinadores y editores literarios Peiró Martín, Ignacio y Guerrero Vicente, Guillermo, Actas del I Encuentro sobre la historia de la Universidad de Zaragoza celebrado en La Almunia de Doña Godina (Zaragoza) los días 15, 16 y 17 de abril de 2008, Colección Actas Historia, Institución “Fernando el Católico”, CSIC, Excma. Diputación de Zaragoza, Zaragoza 2010, p. 11-21. Els historiadors Ignacio Peiró Martín i Guillermo Guerrero i Vicente de la Universitat de Saragossa, es van plantejar en la seva ponència inaugural de la Trobada històrica sobre aquesta Universitat, presentar i interpretar els materials documentals bàsics que poguessin ser posteriorment utilitzats per a la investigació d'estudis sobre l'esmentada universitat. Els *Libros de Gestis* són la font documental arxivística de valor històric més important de la Universitat de Saragossa. Es tracta de 12 volums amb la relació històrica, detallada i molt documentada dels esdeveniments que van conformar la seva trajectòria des d'octubre de 1671 a octubre de 1858, tot i que hi ha algunes pèrdues. Té dues seccions, en la 1a, de cada curs hi ha el recull de reunions i acords de Claustre, de forma cronològica es presenten els esdeveniments produïts del 18 d'octubre al 18 d'octubre del curs següent, les diligències per les oposicions a càtedres i posteriorment, els nomenaments i presa de possessió. La secció 2a recull els títols de graus de batxiller, llicenciat, mestre i doctor obtinguts en aquesta universitat. Tots els documents estan signats pel secretari de la universitat i de la ciutat. El curs 1808-1809 s'inicià a l'octubre, però finalitzà amb la destrucció de l'edifici de la universitat per la Guerra del Francès. Els *Libros de Gestis* no es van fer de 1808 fins 1813. L'autor presenta un catàleg per segles actualitzat dels *Libros de Gestis*, *Libros de Matrículas* i *Libro de Aprobaciones* tant dels volums existents com dels desapareguts.

matrículas s'inscrivien tots els estudiants i batxillers, llicenciats, mestres, doctors, ministres i oficials de la universitat.

Segueixo l'historiador Juan Francisco Baltar Rodríguez per conèixer millor com funcionaven les facultats de Cànons i Lleis a Saragossa i quina era la seva dinàmica dins d'aquesta universitat en la qual va estudiar Felip Aner. És important saber quin va ser en general el tarannà de la universitat i la formació dels catedràtics o professors per saber com l'havien influenciat en el seu pensament i obra. Estic d'acord amb la idea que proposa: la història d'una universitat en bona manera és la història dels seus catedràtics. La carrera acadèmica per accedir a càtedres s'iniciava pel nomenament del claustre, es cobrien temporalment baixes de catedràtics propietaris. Els catedràtics al s. XVIII eren a demés advocats i membres d'Acadèmies Jurídiques i pràctiques i Societats Econòmiques, en les quals es realitzaven nombrosos exercicis públics amb cert reconeixement social. Aquestes institucions van ser l'origen de la modernització de l'ensenyament superior amb la introducció del *Derecho Patrio*, la *Economía Política*, el *Derecho Natural* i el *Derecho Real*. A les universitats europees, els estudis jurídics tenien un gran reconeixement, tal com es veia als seus estatuts. La Universitat de Saragossa gaudia en els seus claustres dels colors acadèmics vermell per la facultat de Lleis i verd per la de Cànons fins a mig s. XIX. Els estudis del gremi jurídic, repartit en dues facultats, per importància i qualitat només tenien al davant la de Teologia. Estava finançada per la ciutat, la qual cosa portà un excessiu intervencionisme dels jurats ciutadans, les oligarquies locals i ordres religioses, provocant tensions amb la universitat. La Monarquia també exercia una autoritat en alguns aspectes igual a les altres universitats espanyoles. També era un element recurrent per evitar abusos comesos. Aquestes situacions es produïen en els processos de provisió de càtedres, nomenaments de càrrecs de govern, sobretot amb el de rector que normalment era un eclesiàstic, i també en l'elaboració dels estatuts. El rector tenia jurisdicció civil i criminal en casos lleus sobre les persones dins la universitat; rebia assessorament de les càtedres de Lleis i Cànons. Les apel·lacions, si no era persones eclesiàstiques, podien arribar a la Reial Audiència. La segona autoritat era el canceller, també eclesiàstic, quan la universitat era d'origen eclesiàstic o pontifícia; sovint hi havia conflictes entre els dos. A mig segle XVIII hi havia un degà. Els catedràtics de Lleis i Cànons intervenien activament i amb decisió en la vida universitària: claustre, òrgans de govern, juntes, comissions, estatuts, jurats, Consell, Audiència i altres institucions. Les reformes per la secularització i els plans d'estudi trobaren resistència i oposició. Les

càtedres es proveïen per oposició, a Lleis i Cànon s duraven cinc anys. Abans de l'inici de curs, 18 d'octubre, el claustre fixava els continguts del curs i els textos sobre els quals es treballaria. El titular de la càtedra presentava els temes que es treballarien per ser aprovats pel claustre com determinaven els estatuts. No hi havia llibertat de càtedra, però hi havia un marge d'interpretació. Com a la resta d'universitats dels s. XVII i XVIII, la base de l'ensenyament era teòric, l'alumnat assistia a les classes que duraven una hora i després podien fer preguntes. El rector i el consiliari decidien les matèries o els textos, segons els estatuts, si no se'ls advertia o multava. A l'hora d'explicar podien exposar les seves doctrines i opinions personals, respectant-ne un mínim que ja venien donades. A les classes es dictaven els textos, pocs alumnes tenien llibres, per tant, no s'ampliava el contingut. Així, el resultat de la formació era poc innovadora dels nous corrents jurídics. Els arbitristes i il·lustrats denunciaven aquesta manca de mètode. No de forma generalitzada, però sí que hi havia intervencions públiques en actes acadèmics per analitzar sobre qüestions, tesis o discussions, i se'n treien conclusions. Per adaptar-se a la nova realitat jurídica hispana, entrà als plans d'estudi el Dret de la legislació real, el dret patri. Al s. XVII i XVIII predominava a les aules el Dret Romà, present als textos de Gottliet Heineke i Arnold Vinius. Amb els Decrets de Nova Planta entraren a l'Aragó l'estudi del Dret i textos jurídics castellans. Hi havia interès pel Dret real promogut per ministres il·lustrats i per noves corrents jurídiques i doctrines racionalistes que a Saragossa van ser acollides per les facultats de Lleis i Cànon s. Lentament, entrava la secularització com a moviment, les tesis presentades no podien defensar els poders de l'Estat i les seves regalies. L'estudi del Dret castellà arribà amb els manuals com les Institucions elaborades per Ignacio Jordan de Asso i Miguel de Manuel. Aquests aires innovadors portaren a adquirir més llibres i amb l'extinció de la Companyia de Jesús els seus llibres passaren a les universitats. Poc després, una part de la matrícula de l'alumnat seria per mantenir la biblioteca.³⁷³

Arribat aquest moment, em faig les següents preguntes: què era el Dret real? D'on venia? Quin era el seu contingut? En què afectava? Què es modificava? Per entendre-ho, he començat llegint l'obra "Ilustración del Derecho Real de España" del jurista i catedràtic Juan Sala, catedràtic de la Universitat de València, que la va escriure l'any 1820. En ella explica que en la història d'Espanya els romans, després de fer fora els

³⁷³ BALTAR RODRÍGUEZ, Juan Francisco, "Las facultades de Leyes y Cánones de la Universidad de Zaragoza en los siglos XVII y XVIII....", Op. Cit., p. 80-104.

cartaginesos, al començament van permetre als espanyols viure segons els seus costums i usos. Però, lentament els van disposar perquè observessin les lleis romanes, que eren foranies a la legislació espanyola. Després van venir els gots que s'apoderaren d'Espanya i van ser els primers que establiren les lleis a Espanya per al seu govern. Les lleis gòtiques són les primeres que es poden considerar lleis espanyoles. El 1r llibre antic publicat en llatí a fi del s. VII o inicis del s. VIII va ser el *Liber Iudicum* o *Forum Iudicum*. Està format per 12 llibres dividits en títols que es subdivideixen en lleis, de les quals unes es van emprar als Concilis Toledans davant el Rei i els Bisbes, i altres només pels Reis. Totes elles es denominen lleis dels visigots. Al s. XIII amb Ferran III es traduí a la llengua espanyola i s'anomenà *Fuero de los Jueces*, es conegué com el *Fuero Juzgo*; a Madrid s'imprimí l'any 1600 i després al 1792. Amb els sarraïns a la Península, s'observà el Codi, però al s. XI es concediren diversos furs particulars a pobles i viles. A finals del s. X o inicis del s. XI es publicà el *Fuero Viejo de Castilla* amb la intenció que fos general, però ocasionà força confusió als Tribunals, governant-se els temes per furs, per costums, o per decisions i sentències i no a tot arreu de la mateixa forma. Alfons X per posar-hi ordre, publicà el codi *Fuero de las leyes* o *Fuero del libro de los Concejos de Castilla*, més conegut com *Fuero Real*. A finals del s. XIII o inicis del s. XIV es publicaren 252 lleis anomenades del *Estilo* per declarar les del *Fuero Real*. L'any 1543, mentre s'esperava a la formació de las *Partidas* s'imprimí el *Fuero Real*. A París es publicà en llatí (1579) i s'anomenà *Codex legum Visigotorum, libri XII*. L'any 1771 a Madrid es va fer un edició del *Fuero Viejo*. Finalment, Ferran III projectà el *Código* o *Libro de las Partidas*, com el *Digesto* de la legislació, per donar uniformitat general a totes les qüestions i evitar confusions i diversitat. Amb la mort de Ferran va ser el seu fill Alfons X qui el realitzà, hi va estar set anys. És el més important i valorat, conté totes les lleis civils que havien d'observar els espanyols, diverses decisions canòniques i l'essència dels misteris de la religió catòlica. S'acabà al mig s. XIII, però les guerres i altres negocis que ocuparen Espanya i es publicà al 1348. Té set parts repartides en títols i en cadascun d'aquests hi ha les lleis. Amb els Reis Catòlics es publicà el Codi *Ordenamiento Real*, era una compilació de totes les lleis per ordre alfabètic de lleis disperses, les contingudes al *Fuero Real*, lleis del *Estilo*, *Ordenamiento de Alcalá* (1348) dividides en vuit llibres. Es publicaren als anys 1485, 1492 i 1496. Li van encarregar a Alonso Montalvo, no sembla que els agradés als Reis, i l'obra quedà en propietat privada. Però amb el temps adquirí autoritat pel títol i per la comoditat a l'hora de localitzar les lleis. Amb Felip II es va fer

el darrer Codi anomenat la *Recopilación*. Hi havia incloses lleis antigues, altres que divagaven o no estaven insertes en Codis anteriors, i també les incloses senceres o corregides segons el desig del rei i adaptades a la realitat del moment. S'aprovà el 14 de març de 1567 i es reimprimí moltes vegades afegint les lleis posteriors. Hi ha incloses les 83 *Leyes de Toro* sota el patrocini dels Reis Catòlics i publicades al 1505. La *Nova Recopilación* ordenava que primer calia seguir les lleis de la *Recopilación*, les lleis més antigues es sotmetien a les més recents si eren contràries, després seguien les del *Fuero Real*, els *Fueros Municipales* i les *Siete Partidas*. La mateixa llei deia que els *Fueros* només s'havien de seguir si estaven en ús en el cas dels *Fueros Municipales*, però no pel que feia al *Fuero Real*, la *Recopilación* i *Partida*.³⁷⁴

Felip V insistí en la prioritat de les fonts del dret castellà dels s. XIV al XVI, quan als inicis del s. XVIII a les facultats de Lleis hispàniques l'ensenyament del dret real no se li donava importància; es preferia el dret romà i el dret comú. Així va ser a la Universitat de Cervera on estudià el romanista Josep Finestres, hereu de l'humanisme jurídic cultivat en segles anteriors, defensor del dret català i mostrant desconfiança cap als juristes estrangers. A Catalunya es feia servir la doctrina romana per substituir el seu antic dret privat. Molts juristes pensaven que el dret romà estava basat en normes del dret natural i de gents. La realitat era que a les universitats espanyoles de fundació pontifícia l'únic dret que s'impartia era el dret romà. Hi havia desvinculació entre l'ensenyament impartit a les facultats, romanista i canonista, i les obres forenses que es publicaven que incloïen el dret real com ho feien els tribunals. El *Consejo de Castilla* proposà ja al 1713 que a les càtedres de dret comú s'ensenyés el dret espanyol, seguint un informe de Macanaz, així es va fer a les universitats de Salamanca, Valladolid i Alcalà. El resultat va ser un coneixement teòric sense poder resoldre problemes pràctics amb el dret propi

³⁷⁴ SALA, Juan. "Ilustración del Derecho Real de España ordenada por Don Juan Sala, Pavorde de la Metropolitana Iglesia de Valencia, y Catedrático de Prima de Leyes en la Universidad de la misma Ciudad", Segunda edición, Tomo I, Madrid, 1820, p. III-XIV. *Los deseos de la Nación de que se publicara una ilustración del derecho Real de España en el idioma español, que al paso que no ofendiera el buen gusto y pericia de los concurrentes a las Universidades y demás personas doctas, y para el ejercicio de su profesión, o gobierno de sus cosas (...). La necesidad de esta obra, por la notoria insuficiencia de las otras de su naturaleza, que se han publicado hasta ahora, y nuestra vehemente inclinación (...) para fomentar el derecho patrio, de que son buenos testimonios el "Vinió castigado", "Las Instituciones" y "Digesto Romano Español" (...). Obras que han sido adoptadas para la pública enseñanza en las Universidades de nuestra España, y el aplauso con que han sido recibidas en varias partes de América".* El VOLUM I té dos LLIBRES. El LLIBRE I té vuit CAPÍTOLS: Justícia i Dret, Estat dels homes i dret que en la seva raó els correspon, Poder que tenen els pares sobre els seus fills, Desposoris i matrimoni, Dots, donacions, arres i altres donacions entre marit i muller, Legitimació i adopció, Tutela i curadoria (tutoria), Restitució dels menors. El LLIBRE II té vint CAPÍTOLS: Les coses i la divisió de les coses i la forma d'adquirir el seu domini, Prescripcions i possessió, Servituds reals i personals, Testaments, Institució d'hereu, substitucions i desheredacions, Millors de Terç i quint, llegats, fideïcomisos, llei falcidia i de les últimes voluntats, Primogenitures, Successions intestades, Obligacions, contractes en general i transaccions, Vendes i compres, Retractes, Quan i com es paga l'alcabala i el llúisme per rescindir-se o desfer-se la venda, Llogaters i arrendaments, Censos, Companyia o societat i el mandat, Contracte verbal o de paraules, Fiances, Empenyoraments o préstecs (hipoteques), Contracte literal (per escrit) amb avals i Donacions. p. 1-404.

de Castella. Un informe universitari (1714) proclamà que la universitat de Salamanca durant els darrers segles havia estat una defensora del dret real. En l'esmentada universitat, i amb el temps també a la resta d'universitats, es va veure que l'objectiu no era memoritzar, sinó aprendre a moure's en el debat jurídic amb els recursos necessaris per trobar resposta a cada debat. S'havien d'aplicar les regles que donaven base a les resolucions. Es feien lectures i repeticions de lliçons orals i per escrit per part dels professors que volien ser catedràtics i dels batxillers que volien ser llicenciats. Era important que les disputes de qüestions controvertides i les conclusions es desenvolupessin amb habilitat dialèctica. La defensa d'una determinada interpretació sobre una qüestió jurídica. Una nova ordre (29-05-1741) introduí el dret real a les facultats, mantenint el dret romà, per tal de buscar similituds i diferències entre els dos ordenaments jurídics. Així, s'anà introduint el dret espanyol, a mitjans de segle XVIII, notables juristes com Manuel Medina y Flores havien insistit en la definitiva necessitat de la reforma de les universitats espanyoles a favor del dret reial i de les exigències de l'exercici professional. S'havien d'actualitzar les normes i contextualitzar-les, buscant un equilibri entre el romanisme i el dret propi.³⁷⁵ Carles III reforçà la uniformitat a les universitats mitjançant una legislació, uns plans d'estudi nous i diverses reformes, regulant aspectes essencials com el grau de batxiller, els exàmens, la durada dels cursos i les oposicions a càtedra. Un objectiu dels il·lustrats va ser exigir el dret natural i el dret patri als estudis jurídics i incrementar el rigor de la formació dels catedràtics. Els resultats aconseguits a les universitats però, van ser desiguals, s'introduí el dret patri tot mantenint el dret romà que era el que dominava. Hi havia càtedres de dret patri amb les lleis de *Toro* i la *Recopilación* amb predomini romanista. En realitat, com després es veurà, els objectius uniformistes els aconseguí el seu fill, Carles IV amb les ordenacions de 1802 i 1807.

I a la Universitat de Saragossa com li van afectar aquests canvis? Abans de l'any 1802, no hi havia cap càtedra per l'estudi del dret patri, tenia quatre càtedres de dret civil. En totes elles es tractava de les lleis reals i municipals del regne d'Espanya, però es trobava a faltar una càtedra o un sistema que ensenyés millor aquesta matèria. Durant el regnat de Carles III (1759-1788) es prioritzà l'estudi del dret natural en el centre dels *Reales Estudios* de San Isidro seguint l'autor i jurista Almici. El rei per fomentar la

³⁷⁵ RODRIGUEZ ARROCHA, Belinda. "El derecho real y las universidades españolas en el siglo XVIII", *Miscellanea Histórico-Jurídica*, Tom XIII, z.1, ROK 2014, Universidad de La Laguna, 2014, p. 97-113.

innovació de la instrucció pública, disposà en una reial ordre (20-07-1787) que en totes les universitats del regne es fessin els cursos literaris com els realitzats en l'esmentat centre de Madrid. El dret natural establert com a sistema pels savis del segle anterior, establia els primers principis i fonaments de totes les matèries que tractaven els demés drets. El dret natural facilitava i preparava per entendre l'estudi del dret civil (i del canònic), ja que es fonamentava en ell. Connectava i solucionava molts dels temes civils. El dret civil, el canònic i tots els altres pels quals es regien les societats tenien per base l'equitat natural a la qual havien de seguir per no caure en errors. Per això, en un ensenyament general ben ordenat, els estudis del dret civil sempre precedien als del dret canònic, ja que els principis d'aquest es comprenien gràcies a l'ajuda del dret civil. Els *Estudios* van ser un punt d'inflexió en la difusió de la ideologia il·lustrada i del dret natural. A partir d'aquí, es podia accedir amb la preparació necessària als estudis superiors i progressar. Posteriorment, es suprimiren les càtedres de dret natural, i de nou es va plantejar què calia fer amb la filosofia moral? Era indispensable el seu estudi? Abans o durant els estudis universitaris? Hi havia universitats, que equiparaven la filosofia moral amb el dret natural. Era necessari un curs per conèixer l'origen, els mitjans i les propietats de les normes i els principis superiors que regien el comportament humà i els seus objectius; la relació amb Déu, amb si mateix, el pròxim, família, pàtria, el príncep, els magistrats, els vicis o virtuts que centraven o desviaven del camí. Tot això, en definitiva, conformava l'essència i la matèria de la filosofia moral. La Universitat de Saragossa també pensava que s'havia de cursar aquesta matèria no en el mateix curs que la lògica, però podia ser fora del seu àmbit. La veritat era que jurídicament el sistema del dret comú estava en decadència. S'intuïa un canvi de paradigma. La valoració que es feia del dret real estava mancat d'una base, que abans era el dret comú i llavors es buscava en el dret natural. S'acabà substituint el dret comú pel dret dels codis, anomenat patri o real, que triomfaria amb el liberalisme.³⁷⁶

Carles IV (1788-1808) va mantenir un debat més il·lustrat i reformista. La tendència anava cap a la reducció dels estudis romanistes amb un compromís pel dret natural, foment del dret patri i prescripció de l'economia política. En una reial ordre de 1794 s'argumentava que les càtedres de dret natural i de gentes eren molt perilloses perquè treballaven la doctrina del pacte social absolut i lliure, (que provocà la intervenció de la

³⁷⁶ MARTÍNEZ NEIRA, Manuel. ¿Una supresión ficticia? "Notas sobre la enseñanza del derecho en el reinado de Carlos IV", Anuario de historia del derecho español, v. 68 (1998), p. 524-544

Inquisició), el tipus de govern (obviant la pròpia constitució), els tributs (sense l'obligació de pagar els tributs al sobirà). Qüestions aquestes que perjudicaven la forma de pensar dels joves, repercutint en la forma de pensar de la nació. Per això, el rei abans de suprimir-les, demanà un dictamen reservat al Consejo de Castilla. Per aquesta institució l'equivocació estava en no haver elaborat un tractat elemental de dret natural lligat a la constitució espanyola, ja que es feien servir llibres i autors estrangers. Si es seguia així, s'acabaria amb idees revolucionàries com a França. La veritat era que el dret natural anava en contra de les bases de l'absolutisme, considerades com la constitució del regne. Per això, el rei en una reial ordre comunicà al Consell que atenent els arguments d'alguns ministres de la seva màxima confiança, calia suprimir les càtedres de dret públic, dret natural i de gents, i mantenir les càtedres d'ètica en les quals s'aprenia un dret natural d'acord amb l'Estat i la religió. Abans de l'inici del curs següent, s'envià còpia de l'ordre al govern de la Corona d'Aragó per a les seves universitats i seminaris perquè l'executessin. El mateix any 1794, es signà un decret perquè les universitats del regne informessin sobre la necessitat d'instruir en la filosofia moral, que era condició imprescindible per matricular-se a la facultat de drets. Només estudiant cursos de filosofia, es podia prescindir de la matèria de filosofia moral. Es preguntava també si tenien càtedres per a l'estudi del dret patri per la importància i utilitat del seu estudi, mètode, autors i llibres. Era evident que els polítics il·lustrats imposaven amb interessos regalistes, la superioritat del dret real, ignorant que aquest formava part del dret comú, del qual provenia. I a Castella no s'havien produït uns codis il·lustrats amb principis generals que poguessin confinar el dret romà. La causa de la decadència de la universitat que s'adduïa anava més enllà, però es centrà en aquesta causa per l'interès polític absolutista per accentuar el seu poder sobre l'ensenyament dels juristes. En veritat, no hi havia enfrontament entre el dret real i el dret comú, els dos es complementaven. Objectiu que aconseguiria amb els codis: estudi del dret natural i del dret patri.³⁷⁷ El marquès de Caballero amb les ordres de 1802, impulsà una reforma més profunda de les Facultats espanyoles de Lleis, reforçant el dret real incloent nous manuals que portarien la implantació del dret reial a les aules. En la formació inicial es seguia defensant el dret romà, però s'aplicaven les normes reals quan s'entrava als tribunals superiors, ja que s'incentivava la fidelitat a la monarquia. Pel que fa al dret canònic, es reforçarà l'estudi de la història eclesiàstica enfront el gran pes del dret als nous plans de Lleis. Les reformes

³⁷⁷ MARTÍNEZ NEIRA, Manuel. ¿Una supresión ficticia? "Notas sobre la enseñanza del derecho en el reinado de Carlos IV", *Anuario de historia del derecho español*, v. 68 (1998), p. 524-544.

de plans de Lleis i Cànon s'obeïen al tracte preferent atorgat al dret del monarca i dels seus antics privilegis. En definitiva, el dret romà aplicat als estudis jurídics de les universitats espanyoles suposà l'estancament dels plans d'estudis dels s. XVII i XVIII. La pràctica dels estudiants de l'advocacia s'adquiria a les passanties i les classes extraordinàries per reforçar el coneixement del dret real aplicat a la pràctica judicial dels tribunals. La publicació de llibres de pràctica forense i escrivania va fer una gran aportació a l'ordenament jurídic castellà i aragonès, arribant a implantar el dret real a les aules universitàries amb retard pel temor a les doctrines estrangeres.³⁷⁸

Tal com consta al *Libro de Aprobaciones*, quan Felip Aner va arribar a la Universitat de Saragossa es va trobar amb el seu germà Juan Aner d'Esteve (1772-1806) que seria doctor en dret civil. Fins aquell moment, Juan havia cursat quatre anys de Lleis (1794-1798)³⁷⁹ i un any de Cànon s (1798-1799).³⁸⁰ A partir de l'arribada del seu germà, seguí estudiant tres anys més de Cànon s (1799-1802).³⁸¹ En aquesta universitat també hi havia estat un altre germà amb el qual Felip no va coincidir: Antonio Aner (1776) que hi va estudiar tres anys de Lleis³⁸² i un de Cànon s.³⁸³ D. Juan Aner i D. Antonio Aner van coincidir en els primer curs de Cànon s (1798-1799). A la revista *Mercurio de España* va sortir una informació sobre un acte de lliurament de premis per alumnes de la universitat. M'ha semblat representatiu, ja que Felip Aner també en va fer d'exàmens públics respectius a la seva càtedra.³⁸⁴

En aquesta mateixa universitat hi havia estudiat un cosí seu per part de mare, Juan Benosa de Canejan. Va fer tres anys de Lleis³⁸⁵ i tres anys de Cànon s.³⁸⁶

Com una curiositat esmentar que Felip Aner no va utilitzar el 2n cognom de la mare que es deia Benosa, i el va substituir pel nom de la casa pairal d'*Esteve*. La raó no

³⁷⁸ RODRIGUEZ ARROCHA, Belinda. "El derecho real y las universidades españolas en el siglo XVIII". Op. Cit., p. 97-113.

³⁷⁹ ANER D'ESTEVE, Juan. Volum VII, Libro de aprobaciones de 1785 a 1800, Op. Cit., Facultad de Leyes, p. 113-115.

³⁸⁰ ANER D'ESTEVE, Juan. Volum VII, Libro de aprobaciones de 1785 a 1800, Op. Cit., Facultad de Cánones, p. 122.

³⁸¹ ANER D'ESTEVE, Juan. Volum VII, Libro de aprobaciones de 1785 a 1800, Op. Cit., Facultad de Cánones, Op. Cit., p. 125. Volum IX, Libro de aprobaciones de 1800 a 1821, Facultad de Cánones, p. 62-66

³⁸² ANER D'ESTEVE, Antonio. Volum VII, Libro de aprobaciones 1785 a 1800, Op. Cit., Facultad de Leyes, p. 108-113.

³⁸³ ANER D'ESTEVE, Antonio. Volum VII, Libro de aprobaciones 1785 a 1800, Op. Cit., Facultad de Cánones, p. 80

³⁸⁴ MERCURIO DE ESPAÑA. Tomo III, Imprenta Real, Biblioteca Nacional de España, Septiembre de 1798, p. 72-73. "La Real Sociedad aragonesa distribuyó en su junta de 29 de Junio los premios acordados a los 27 discípulos, que habían ejercitado en los exámenes públicos generales de su Cátedra de economía civil y comercio, habiendo desempeñado sus respectivos actos con aprobación y aplauso de los examinadores en 8 días de los dos meses inmediatos bajo la dirección de su catedrático el Dr. D. Lorenzo Normante y Carcavilla, encargado por S.M. de esta ciencia. Los 20 alumnos de primer año sostuvieron sus actos sobre la doctrina de las Instituciones en todos sus diferentes tratados de conocimientos preliminares, y de las materias del aumento progresivo de los habitantes, educación, policía, ocupaciones útiles en general, agricultura y restantes artes privativas, fábricas y demás artes secundarias, comercio y rentas públicas".

³⁸⁵ BENOSA, Juan, Volum VII, Libro de aprobaciones 1785 a 1800, Op. Cit., Facultad de Leyes, p. 88-99.

³⁸⁶ BENOSA, Juan, Volum VII, Libro de aprobaciones 1785 a 1800, Op. Cit., Facultad de Cánones, p. 66-71.

seria perquè no l'estimés i valorés, ni tampoc, perquè el cognom de la mare no fos important, sent com era una de les famílies més importants de la Val, *Es de Benosa de Canejan*. Quan començà a estudiar a Cervera i després a Saragossa, segons consta a les matrícules i els passis de curs, el seu nom ja era Felip Aner D'Esteve. De fet, ja el seu pare, Francisco Aner d'Esteve, també va fer el mateix. És curiós que he indagat en les famílies araneses a la Val, i no he trobat cap altre cas igual. S'entén aquesta decisió per la importància que tenia a les societats dels s. XVII, XVIII i XIX el nom de la casa, d'una casa *antiga o vella*, dins la universitat o vila, amb la capacitat d'influir en les decisions del comú, i la representació que podien arribar a assolir davant les institucions administratives de la Val. El nom de les cases no passava, era el testimoni que prevalia i sobrevivia dins del territori. La casa no es movia, les persones sí. Les generacions familiars anaven passant i s'anaven succeint, en canvi els noms de les persones van passant, només resten per a la família, per la petjada que deixen o pel testimoni que es manté si esdevé un referent per al col·lectiu.

Voldria destacar uns alumnes d'aquest centre universitari que van tenir gran projecció política i històrica en aquest període i després coincidí amb ells a les Corts de Cadis: Juan Josef Ranz Romanillos (1759-1830) que hi va estudiar dos anys de Lleis³⁸⁷ i dos de Cànon³⁸⁸ i José Canga de Argüelles (1771-1843) que hi cursà tres anys de Lleis³⁸⁹ i un de Cànon³⁹⁰. Així com, Juan Polo y Catalina i Isidoro Antillón y Marzo, diputats i companys de Felip Aner a les Corts de Cadis. Juan Josef Ranz Romanillos va rebre el grau de batxiller en Lleis al 1778 i el de Cànon al 1780. Va ser secretari de la Junta de Baiona i va signar aquesta Constitució. Quan va ser rehabilitat per la seva participació al govern de Josep I, va formar part de l'equip redactor de la Constitució de Cadis, arribant a ser ministre d'Hisenda i conseller d'Estat (1814). José Canga de Argüelles economista i polític espanyol, en la Guerra del francès la Suprema Junta del Regne el nomenà intendent de l'exèrcit (1809) i més tard, ministre d'Hisenda (1811) i al 1813 diputat a les Corts de Cadis. Juan Polo i Catalina va estudiar tres anys de Lleis³⁹¹ i dos de Cànon³⁹². Isidoro Antillón y Marzo cursà tres anys de Lleis.³⁹³

³⁸⁷ RANZ ROMANILLOS, Juan Josef. Vol. VII, Libro de aprobaciones 1785 a 1800, Op. Cit., Facultad de Leyes, p. 83-85.

³⁸⁸ RANZ ROMANILLOS, Juan J. Vol. VII, Libro de aprobaciones 1785 a 1800, Op. Cit., Facultad de Cánones, p. 62-64.

³⁸⁹ CANGA DE ARGÜELLES, José. Vol. VII, Libro de aprobaciones 1785 a 1800, Op. Cit., Facultad de Leyes, p. 85-92.

³⁹⁰ CANGA DE ARGÜELLES, José. Vol. VII, Libro de aprobaciones 1785-1800, Op. Cit., Facultad de Cánones, p. 65.

³⁹¹ POLO y CATALINA, Juan. Vol. VII, Libro de aprobaciones 1785 a 1800, Op. Cit., Facultad de Leyes, p. 108-113.

³⁹² POLO y CATALINA, Juan. Vol. VII, Libro de aprobaciones 1785 a 1800, Op. Cit., Facultad de Cánones, p. 81-123.

³⁹³ ANTILLÓN y MARZO, Isidoro. Vol. VII, Libro de aprobaciones 1785 a 1800 Op. Cit., Facultad de Cánones, p. 91.

CAPÍTOL 3

FELIP ANER D'ESTEVE. LA FORJA DE LA REPRESENTACIÓ POLÍTICA (1808-1810)

Felip Aner d'Esteve tenia vint-i-set anys quan va acabar els estudis de doctor en dret a Saragossa el curs acadèmic 1807-1808. Sembla conseqüent la tria dels estudis de dret, als quals anava encaminat. El predomini dels advocats que van anar a Cadis és aclaparadora. Ja aleshores, la jurisprudència portava directament a la política.³⁹⁴ En aquesta universitat, igual que en altres, l'activitat acadèmica acabà abans, durant el tercer trimestre, el clima entre els estudiants es va enrair i es complicà amb problemes d'ordre intern, que es traslladaren en forma d'altercats al carrer. La causa provenia de la inestabilitat política i social ocasionada per una sèrie d'esdeveniments històrics Espanya. Per citar-ne alguns, durant l'any 1807, van entrar les tropes franceses a Catalunya, dirigides per Duhesme fins arribar a Barcelona. Es produïren diversos combats i s'ocuparen les Ciutadelles de Montjuic i Figueres. Es va signar el Tractat de Fontainebleau entre Espanya i França, que es traduí en carta blanca per l'ambició de Napoleó. Els esdeveniments històrics es precipitaren al març de 1808 amb el Motí d'Aranjuez, l'abdicació de Carles IV, la renúncia al tro de Ferran VII, per lliurar finalment la corona a Napoleó que va fer rei al seu germà. Durant el mes de maig, s'alçà Madrid, i s'iniciaren els aldarulls i aixecaments a diverses ciutats espanyoles, constituint-se a Lleida la primera junta. Després es crearen les de Tortosa, Tarragona, Igualada, Manresa i moltes altres. La guerra era una realitat, Saragossa es va assetjar el 12 de juny, el curs acadèmic a la seva universitat sempre acabava el 18 de juny. La Val d'Aran, com moltes altres vegades, havia patit els conflictes bèl·lics amb França i en aquell moment vivia les circumstàncies prèvies. Per tant, les institucions araneses sabien amb certesa que per la proximitat a França, la Val seria un dels escenaris segurs de la guerra. Felip Aner, en plenes vacances i la carrera acabada, observava el seu país en aquestes circumstàncies amb atenció i reflexió. Hi estava acostumat, des de petit va estar envoltat de referents i bons models familiars compromesos en la lluita per la pau del seu país. Tenia amb qui emmirallar-se, concretament amb el seu pare, Francisco Aner, el qual no per casualitat, formava part de la Junta de Govern del Corregiment de la Val d'Aran. El dia 11 de juliol

394 RAMISA VERDAGUER, Maties. *Polítics i militars a la Guerra...*, Op. Cit., p. 87.

de 1808 es va convocar una reunió a Vielha per nomenar els vocals aranesos que composarien la Junta Superior aranesa. Felip va ser nomenat vocal pel *Terçon* de Marcatosa. A partir d'aquell instant, començà la seva carrera política, que per dissort va ser curta, però molt intensa. De la Junta Corregimental de la Val va passar a la Junta Superior de Catalunya, de la qual va ser-ne vocal i secretari interí. Després va ser escollit diputat per anar a les Corts de Cadis. El nom que li poso al capítol *La forja de la representació política* es correspon al contingut d'aquesta part de la tesi. Va ser en el context històric de la Guerra del Francès, concretament, en el període de les Juntes quan es va formar Felip Aner com el gran polític que va esdevenir en el Congrés gadità. Va ser el diputat que més intervencions va fer, després del diputat asturià, Agustín de Argüelles. Com es veurà a l'últim capítol, gràcies a la seva formació universitària i a l'experiència adquirida a les Juntes, va formar part de moltes comissions de treball i participà amb solvència i responsabilitat en la majoria de temes que es plantejaren i aprovaren a les Corts.

1.- LA GUERRA DEL FRANCÈS

1.1.-El context de la guerra a Espanya

L'embrió de la guerra va ser l'enfrontament internacional entre França i Anglaterra. Durant un temps, els Borbons espanyols van firmar uns pactes familiars amb França, obviant que els conflictes els tenia contra Anglaterra. Quan els interessos econòmics francesos coincidiren amb els anglesos, les aliances i els enfrontaments canviaren de bàndols. Espanya i Portugal, van ser la clau per accedir a les rutes comercials. I així, amb una sèrie d'estratègies encobertes per Napoleó, França implicà Espanya en una guerra contra Anglaterra, que posteriorment va esdevenir un conflicte bèl·lic contra Espanya i durà gairebé sis anys. El tractat de Fontainebleau (27-10-1807), que imposà la posterior convenció militar francesa, va ser per Napoleó l'acte i l'objectiu més important de les negociacions i l'instrument per realitzar la invasió pacífica a Espanya. En ell s'establiren les condicions per les quals un cos armat francès entraria a Espanya perquè cooperés en la conquesta de Portugal. A l'article 6 es deia que la resta de l'armada vindria més endavant quan ambdues parts hi estiguessin d'acord. Per tant, cap article, tractat o convenció feia preveure que Catalunya fos ocupada en cap moment per França. Però, podia ser un objectiu per l'emperador, amb compensació o no, a demés de

voler que el seu germà ocupés el tro dels Borbons. Una altra realitat podia ser que Napoleó volgués dominar Espanya pel control comercial de les Índies. Oblidant l'esmentat article, Napoleó va actuar a fets consumats. El Tractat s'acordà en plena segona guerra francesa contra la Gran Bretanya. Es concentraren al Rosselló les unitats franceses i italianes que formarien el Cos d'Observació dels Pirineus Orientals, dirigides pel general de divisió Philippe Guillaume Duhesme. Estaven formades per dues divisions d'infanteria, una francesa comandada per Chabrán i una italiana a les ordres del general Lechi; una divisió de cavalleria formada per una brigada francesa i una italiana amb l'artilleria reglamentària.³⁹⁵

La revolució produïda per la Guerra del Francès (1808-1814), en el marc de la crisi de l'antic règim a Espanya al darrer terç del s. XVIII, va ser un element clau que evidencià la seva problemàtica situació política i social i la va radicalitzar. L'Estat espanyol absolutista mostrà sense ambigüitats la seva fragilitat. La guerra oferí la possibilitat d'introduir les primeres reformes de caire liberal. Guerra i revolució van ser les cares d'una mateixa moneda. Un dels esdeveniments que acceleraren el procés i abocaren el país a una guerra va ser el motí d'Aranjuez (18-03-1808), que es va propagar i reproduir en altres llocs del territori, tot projectant el descontentament amb el Príncep de la pau, Godoi. El següent, van ser les abdicacions de Baiona. Carles IV va abdicar el 19-03-1808 en el seu fill Ferran VII. Després que Ferran VII visités Napoleó (10-04-1808) per informar-lo de l'esdeveniment, va crear una Junta Suprema com a òrgan de govern. Els seus objectius van ser mantenir l'harmonia amb els francesos i defensar els drets de Ferran VII. La formaren cinc persones i va ser presidida pel seu oncle l'infant Don Antonio, Gil de Lemos (Marina), M. J. d'Azanza (Hisenda), G.O'Farrill (Guerra) i S. Piñuela (Gràcia i Justícia). Però, la Junta en contra de la voluntat de Ferran VII, es sotmeté a Murat i li lliurà Godoi. Napoleó convocà la família reial espanyola a Baiona. Ferran VII, pressionat per Napoleó, tornà la corona a Carles IV (17-04-1808) a causa dels aldarulls que entre els mesos de març i maig de 1808 van pertorbar l'ordre públic. Carles IV acabà lliurant la corona a Napoleó, el qual va fer rei el seu germà José Bonaparte i va nomenar Murat lloctinent del Regne. La Junta de fet, sempre va dependre de Murat i, en retirar-se Don Antonio, la presidí ell i l'amplià. Malgrat que era l'únic poder reconegut, mai va decidir res, però consultà a Ferran VII si es nomenava una Junta suplent, si

³⁹⁵ ADZERIAS i CAUSI, Gustau. "D'Aliats a Enemics. Antecedents de la Guerra del Francès en el Principat de Catalunya". Recopilació dels fets històrics coma antecedents immediats a l'esclat de la insurrecció de Catalunya. El Bicentenari (part 2). *Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya*. Arenys de Munt, (2007), p.1.

s'iniciava la guerra i si es convocaven les Corts. Ferran VII contestà afirmativament a les tres coses. Un altre organisme important era el Consell de Castella que gaudia de competències legislatives, polítiques, administratives i judicials també va mantenir una actitud passiva i d'obediència als francesos davant unes circumstàncies molt greus. Després rectificaria amb un manifest.

Els dos esdeveniments posaren els regnes hispànics a les mans de Napoleó, fet que suscità vives mostres d'oposició popular. La guerra amb Anglaterra que provenia de l'aliança d'Espanya amb França, causà la ruïna de tot el país. El conflicte amb Napoleó, afavorí la unió de diferents sectors de la població espanyola a l'hora de la confrontació contra la invasió i ocupació francesa, però la seva actitud i reacció van ser diferents. El poble armat identificà la defensa del territori espanyol amb el rei i la defensa del tro amb la de l'altar. Els afrancesats volien la continuació de l'ideari il·lustrat, amb un reformisme des de dalt i fort que fos bonapartista. El grup liberal lluità per les idees de la revolució, llibertat política i afirmació nacional. Els sectors de l'Església espanyola tampoc reaccionaren igual, una part es posà al costat de Napoleó, i l'altra va fer front a l'invasor amb les armes que tingué a l'abast. La seva activitat econòmica va anar dirigida a afavorir les tropes o els hospitals, gràcies als tresors de l'Església, joies i plata. Les homilies i els sermons van anar contra la ideologia contrària, els mals costums i Napoleó.³⁹⁶ La coincidència de la guerra amb la revolució a Espanya no es produí per l'atzar. Les circumstàncies de la guerra van facilitar als liberals l'oportunitat de fer-se amb un poder que els polítics del règim anterior van evitar. S'inicià la construcció d'una nova societat, que tardaria anys en consolidar-se. En l'origen del conflicte coincidiren l'ambició de Napoleó per la seva expansió a Europa i la debilitat dels reis espanyols, Carles IV i el seu fill Ferran, enfrontats amb l'hereu al tro pel favorit Godoi que governà durant més de trenta anys.³⁹⁷

La reacció de la població davant la greu situació política va ser un aixecament popular que es va fer en defensa dels valors tradicionals de religió, pàtria i rei, termes que tenien diferents connotacions pels sectors populars que pels absolutistes. La lluita antifrancesa aglutinà a l'inici sectors de població molt diversos, des dels que rebutjaven la invasió pel seu caràcter d'ingerència estrangera autoritària fins als que la combatien

³⁹⁶ SABATÉ i BOSCH, Josep M. "Notícia a l'entorn de la publicística antifrancesa". *La Guerra del Francès als territoris de parla catalana*. Op. Cit., p. 251-252. VALLVERDÚ i MARTÍ, Robert: "La milícia urbana de Tarragona". *Guerra Napoleònica a Catalunya (1808-1814)*, Estudis i documents, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1996, p. 60.

³⁹⁷ ARTOLA, Miguel. *1808 La revolución española*. Alianza Editorial S.A., Madrid 2008, p. 7- 8.

per l'ideari de la Revolució Francesa. Les inoperants institucions del país, com el Consell de Castella o la primera Junta Suprema de Govern ràpidament es van desbordar i deslegitimar. Com ara veurem, la força popular, àmplia i espontània consolidà un poder nou revolucionari que inicià un procés polític i evolucionà des de les Juntes fins la creació d'una Junta Central (25-09-1808). Junta que organitzà la convocatòria de Corts (1-01-1810), portada a terme pel Consell de Regència (25-01-1810) i que culminà a les Corts de Cadis (24-09-1810). L'exèrcit regular espanyol es mostrà incapaç d'enfrontar-se a un exèrcit francès molt més ben abastit.

1.2.- La insurrecció de Catalunya.

A Espanya es pensava que l'exèrcit francès havia vingut a fer fora Godoi i es parlava d'un acord entre Carles IV i l'Emperador, a partir d'un casament pel qual Ferran VII entraria a la família imperial. El 5 d'abril, la premsa de Madrid anuncià que el gran duc de Berg, Joaquim Murat, es negà a reconèixer Ferran VII. La sensació d'inseguretat entre la població augmentà. Els successos del 2 de maig a Madrid indignaren els catalans. Murat, confiat en una calma aparent, va fer una estranya maniobra, lliurà armes entre els ciutadans catalans, a Catalunya no n'hi havia des que ho va ordenar Felip V. Els armadors de Barcelona van vendre més de 4.500 armes de tota classe.³⁹⁸ L'ambaixador francès a Madrid, Beauharnais, informà el govern espanyol que arribaria a Catalunya una divisió de 15.000 homes, la qual hauria de ser acollida durant un temps, amb l'argument que després aniria cap a Cadis. Godoi respongué evasivament, dient que ajudaria a què aquella divisió arribés bé a Cadis. El 9 de febrer de 1808, el general Duhesme va passar la frontera espanyola amb l'exèrcit sense avisar el govern espanyol. Des de Figueres es plantaren a Girona el 10, arribaren a Mataró el 12 i a Barcelona el 13. L'astorament del capità general de Catalunya, el comte d'Ezpeleta, acabat d'arribar a Barcelona, va ser gran, ja que no havia rebut ordres de la cort per obrir les portes de la ciutat. Duhesme li va dir que l'operació havia estat pactada entre l'emperador i el rei d'Espanya. Posteriorment, el comte col·laboraria amb els francesos. La tropa es va allotjar a la ciutatella de Montjuic.

³⁹⁸ Biblioteca de Catalunya. "Carta escrita por Napoleón a su Cuñado Murat, interceptada en Vitoria el 17-1808. Que dice así". Fulletts Bonsoms, nº 10.361. Mi querido Cuñado, os prevengo que tengáis todas las atenciones posibles con los Españoles, procurando por todos los medios captar su voluntad, no por ellos precisamente, sino porque sirvan a mis proyectos. Una vez establecida la denominación francesa, cuento sacar de ese país 200 mil españoles y conquistar con ellos el Reino de Marruecos y la costa de África del Mediterráneo. Esta conquista además de privar a los ingleses de sacar de allí víveres, pondrá a la España en situación de no poder hacer atentado alguno (...) encargo la importancia de apresurar los medios de su ejecución, prometiendo empleos y derramando profusamente el oro, que es lo más acertado para el intento (...) Espero me envíe todos los diarios y proclamas que vayan saliendo en esa para tener siquiera alguna esperanza con lo que nos digan favorable, pues nuestra situación es la más peligrosa.

Molta gent en veure la guarnició, es sentí inquieta, sense entendre què havien vingut a fer, fins que la desconfiança va créixer i es parlà de si caldria oferir resistència. L'exèrcit francès ocuparia a la força les principals fortificacions. Napoleó pensava que Espanya no era un enemic important, i que comptava amb uns exèrcits poc preparats físicament i militarment, fàcils de dominar. El 29 de febrer Duhesme rebé ordres de Napoleó d'ocupar totes les fortificacions catalanes, inclosa la de Montjuïc. Alhora, en nom del duc de Berg, Murat, cunyat de Napoleó, envià ordres als corregidors, caps dels districtes, i aquests les remeteren també als alcaldes dels pobles.³⁹⁹

El general italià Lechi amb dos batallons napolitans dirigí l'operació. Ràpidament, ocupà els punts més importants fins arribar a la plaça d'armes on hi havia el governador que restà estupefacte davant la imatge de la formació alineada dels francesos. Al vespre, el capità general ordenà les tropes espanyoles que abandonessin la ciutadella. Quan només faltava la zona de Montjuïc, el capità general decidí evacuar el castell per evitar que el poble s'alçés i perquè no hi havia menjar ni municions. Els francesos comandaven Barcelona, el grau d'indignació popular augmentava. La resistència de la societat espanyola, difícil de controlar, va ser una altra sorpresa desagradable per Napoleó. La població catalana, tenia els records no gaire llunyans de les lluites del s. XVII i XVIII, i sobretot de la Guerra de la Convenció (1793-1795). El 2 d'abril una nova tropa francesa dirigida pel general Chabran, entrà a Catalunya deixant dos batallons al castell de Figueres.⁴⁰⁰ Amb l'ocupació de Barcelona, començaren a Catalunya els enfrontaments en algunes localitats contra les autoritats locals per la seva inoperativitat. En altres llocs els poders locals o ajuntaments s'alçaren sense deixar de preocupar-se per l'evolució de les circumstàncies. La notícia de la renúncia al tro de Ferran VII a favor de Carles IV i la cessió de la monarquia a favor de José Bonaparte, provocaren un rebel·lió popular a Lleida. Ràpidament, els catalans sospitaren que Napoleó volia annexonar Catalunya a l'Imperi i que els volia subjugar. Duhesme havia enviat el regiment espanyol d'Extremadura per ocupar aquesta ciutat. Les autoritats li van demanar que es quedés a les afores, es quedà a Tàrraga i posteriorment, marxà a Saragossa. Lleida quedà lliure i

³⁹⁹ DESDEVISES DU DEZERT, M.G. « La Catalogne de 1808 à 1812 .La Catalogne et les Français en 1808 ». Revue Hebdomadaire des Cours et conférences. Paris, Société Française d'Imprimerie et de Librairie, n° 19, 23 Mars 1911, p. 4. On ne se pressait point d'exécuter les ordres reçus (...). En réalité, on attendait ; l'esprit public se formait et s'orientait ; chaque jour qui passait laissait les hommes plus décidés à la lutte, plus portés à se lancer dans la guerre terrible, dont l'issue serait une victoire chèrement payée ou l'asservissement complet du pays.

⁴⁰⁰ RAMISA I VERDAGUER, Maties. Els catalans i el domini napoleònic, Op. Cit., p. 108. El castell de Figueres s'ocupà al març per una petita guarnició napoleònica. Va ser bloquejat per una massa de milers de sometents i voluntaris a les ordres de Joan Clarós. Es sentien tan forts que fins i tot amenaçaven amb envair França. A primers de juliol de 1808 el general Reille va rebre l'ordre d'aixecar el setge de la fortalesa, proveir-la per a sis mesos i procedir després a la conquesta de Roses. Reille dispersà els guerrillers i assegurà el control de Figueres, però fracassar a Roses.

organitzà un govern revolucionari.⁴⁰¹ La ciutat de Lleida confirmà la revolta mitjançant un moviment popular en el qual es conjuraren contra Napoleó. Les autoritats espanyoles i franceses es preocuparen per la insurrecció

La columna que havia d'operar a Manresa (7-06-1808) es confià al general Schwartz, mediocre oficial, va fracassar i tornà a Barcelona amb molts ferits. El mateix dia, el general Chabran ocupà Tarragona, deixant-la sota la vigilància d'un regiment suís al servei d'Espanya, alguns dels soldats s'uniren als sometents. Tan aviat el general tornà a Barcelona, els suïssos se sublevaren. Tarragona no tornaria a ser ocupada fins al 1811, després d'un setge terrible, que es convertí en una de les principals accions de la guerra. A Catalunya els voluntaris acudien d'arreu per enfrontar-se a l'enemic. Establiren un cordó a tot el riu Llobregat amb bateries i trinxeres i ompliren la vall del Besós amb sometents armats de bastons, falçs i ganivets. Duhesme atacà Molins de Rei el 30 de juny i Vic el 4 de juliol amb 3.500 homes, però els obstacles naturals, l'agilitat de l'enemic i el nombre d'assaltants l'obligà a tornar a Barcelona. L'objectiu següent per Duhesme va ser Girona, ciutat que entorpia les comunicacions de Barcelona amb l'Imperi.⁴⁰²

Els gironins havien treballat molt la seva defensa i van tenir l'ajuda dels segon batalló de voluntaris de Barcelona i un destacament d'artilleria vingut de Maó el 26 de juliol. Duhesme veient que no reduiria Girona en pocs dies, es decidí a fer-li un setge metòdic. Però els cabdills catalans, Juan Clarós entre ells, van aixecar tots els sometents de la muntanya, formant batallons de miquelets i sometents del Llobregat. Reuniren 6.000 homes i cinc peces de canó. Duhesme menyspreà qui tenia al davant. El 16 d'agost, Duhesme abandonà el material de setge i es retirà de nou a Barcelona. Pel camí trobà obstacles, a Calella i Arenys de Mar hi havia les naus i fragates angleses, obligant-lo a abandonar l'artilleria de campanya. Lechi sortí de Barcelona per ajudar-lo amb 1.000 homes i quatre canons. El marquès de Palacio, després de concentrar tots els seus esforços

⁴⁰¹ DESDEVISES DU DEZERT, M.G. « La Junte Supérieure de Catalogne » *Revue hispanique ; recueil consacré à l'étude des langues, des littératures et de l'histoire des pays castillans, catalans, et portugais*, Tome XXII, Numéro 61, Maccn, Protat Frères, Imprimeurs, Paris 1910, Librairie C. Klincksieck 11, Rue de Lille, p. 21-22. ARTOLA, Miguel. *1808 La revolución española*, Op. Cit., p. 18-20.

⁴⁰² « *Correo de Torruella de Montgrí*, del 3 y 5 de julio de 1808 ». Este papel da noticias de Gerona, y del estado del Castillo de Figueras. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, nº 10366. Día 3. Mantenemos aún el sitio de este Castillo; los enemigos diariamente hacen salidas, forzados sin duda de la necesidad de víveres (...) La villa de Figueras está casi demolida por las muchas bombas que sobre ella ha arrojado el enemigo (...) Dos prodigios observamos que el Cielo nos dispensa; el uno es que los cascots de las bombas llegan a romper el porrón de vino, y los platos cuando las gentes comen los ranchos, y no dañan a los circunstantes; el otro es, que no se necesitan hospitales para enfermos; tanta es la salud que gozamos en las circunstancias actuales (...) Día 4. Gerona está en el día en un pie de defensa respetable (...) y esperamos que si se atreviesen a atacarnos de nuevo, acabaríamos con ellos (...) El Castillo de Figueras aún no se ha rendido.

al Llobregat, el 29 d'agost deixà Tarragona i establí el quarter general a Vilafranca del Penedès. La Junta Superior el seguí i reobrí les sessions el 5 de setembre.⁴⁰³

A Catalunya, segons Josep Fontana, hi havia una consciència de la necessitat de reformar la monarquia espanyola que als inicis del s. XIX estava clarament en crisi. Però l'abast i la forma de realitzar les reformes dividien clarament la societat. Hi havia malestar general per la situació, però també dubtes i vacil·lacions a l'hora de realitzar les reformes necessàries. Una part important de la societat catalana juntament amb els senyors territorials i l'Església, es mostraren clarament en contra del projecte reformador liberal que pretenia associar la lluita patriòtica amb l'esperança d'un canvi polític modernitzador. El model que contraposà va ser un patriotisme basat en la tradició amb un fort component religiós, que rebutjava per complet les reformes d'abast polític. Abans de l'inici de la guerra, hi havia una inquietud social perquè es pensava que bona part dels mals que patien provenien de la desastrosa política dels darrers governs, en especial el de Godoi amb mesures molt negatives per als camperols.⁴⁰⁴

Aquesta guerra va ser un esdeveniment molt complex. Fou una mescla de resistència a l'invasor i una reacció al malestar social provocat per la doble crisi de l'Estat espanyol al 1808. Crisi de la monarquia absoluta i crisi econòmica lligada a les males collites i a les epidèmies, agreujada a Catalunya per les dificultats del comerç a les colònies americanes. En la unanimitat social disposada a lluitar, hi havia una barreja de motivacions a la societat catalana. Dins el grup dels patriotes disposats a combatre contra els francesos, hi trobem els eclesiàstics i els senyors territorials defensant el vell ordre social davant l'amenaça revolucionària dels invasors. Però, també hi havia una bona part de la burgesia que pretenia reformar la societat, esperançats amb la renovació que podia venir de les futures Corts a Cadis. Les classes populars lluitaren amb sentiments i expectatives diversos: odi al francès per les exaccions i els abusos de l'exèrcit, la preocupació econòmica, la creença que el rei retornaria un hipotètic benestar i el suport a l'Església en una guerra que es creia santa perquè anava contra les idees revolucionàries.⁴⁰⁵

⁴⁰³ DESDEVISES DU DEZERT, M.G. "La Catalogne de 1808 à 1812 .La Catalogne et les Français en 1808 ». *Revue Hebdomadaire des Cours et conférences*. Op. Cit., p. 49- 59.

⁴⁰⁴ FONTANA LÁZARO, Josep. "Les guerres del Francès". *La Guerra del Francès als territoris de parla catalana*. Núria Sauch (ed.), Actes de congressos 4, Jornades d'estudi, El Bruch (l'Anoia), 23, 24 i 25 de maig de 2008". Bicentenari de les batalles del Bruc, Editorial afers, Catarroja Barcelona 2011, p. 15-17.

⁴⁰⁵ FONTANA, Josep. *La guerra del Francès 1808-1814*. Explicada per Josep Fontana. Raval Edicions, Barcelona, 2008, p. 9-11.

1.3.-La formació de les Junes

Davant el buit de poder per part de les autoritats provincials per fer front als francesos, es van crear les Junes, uns òrgans revolucionaris de govern. La seva autoritat es basà en la legitimitat popular. Sense ser organismes legals, assumiren la sobirania en representació del poble, per mantenir la corona de Ferran VII i rebutjaren les decisions de Baiona. La lluita la van dirigir per la pàtria contra el francès i, per la revolució social, contra l'antic règim. Es van constituir divuit Junes Supremes provincials. En elles hi predominava la noblesa, el clergat, prohoms locals, autoritats i funcionaris estatals o de les Audiències, la representació popular era minsa. La pressió popular demanà una direcció, un comandament que va ser assolit per les Junes. Aquesta va ser la paradoxa, que el poble que lluitava contra les antigues institucions, i alhora, recorregué a aquestes persones perquè els representés en les noves institucions. Els moviments d'alçament de la població van ser canalitzats per elles. Crida l'atenció que els seus membres fossin escollits pel poble revolucionari i les legítims. Per mantenir la guerra, les Junes van haver de fer lleis impopulars: increment d'impostos i reclutament d'homes i armes. El seu gran objectiu va ser restituir i mantenir l'orde públic, controlant la insurrecció popular quan es dirigia contra l'antic règim. Per la seva sobirania, negaren l'autoritat al Consell de Castella, quan aquest reclamà la seva parcel·la de poder i s'hi enfrontaren. Les Junes defensaren la societat estamental, obligant a pagar les rendes, drets senyorials, delmes eclesiàstics i el dret de propietat.⁴⁰⁶

A Catalunya la sedició lleidatana fou canalitzada pels sectors més conservadors de la ciutat. A Lleida, per pressió de la població, es creà la primera Junta de Govern i Defensa (2-06-1808), encapçalada pel bisbe de la ciutat. La Junta tenia elements de tots els estaments socials, hi va incloure membres dels gremis i professions liberals, que ja començaven a destacar, però no representà un poder popular. L'oligarquia tradicional encapçalà la resistència antifrancesa. La participació del sector eclesiàstic a la Junta va ser molt activa. Les autoritats de Barcelona per mantenir la pau després de l'aixecament de Lleida, van demanar al bisbe Jerónimo María de Torres, la seva ajuda i suport. Els objectius lleidatans van ser l'expulsió de l'exèrcit francès d'Espanya, el manteniment de l'ordre social i el control de la defensa de la ciutat. Van enviar quatre companyies,

⁴⁰⁶ MOLINER i PRADA, Antoni. La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1812). Barcelona, Edicions 62, (1989), p. 13-17.

dirigides per Joan Baget, per reforçar la defensa del Bruc, després de la primera victòria contra l'exèrcit francès (6-06-1808).⁴⁰⁷

Per respondre als atacs francesos a diferents llocs i per controlar el moviment popular, progressivament, com després veurem, s'anaren constituint les Juntes locals i corregimentals: Tortosa, Lleida, Girona, Manresa, Igualada, Barcelona (situada a Martorell), Figueres, Seu d'Urgell, Tarragona, Talarn, Cervera, Puigcerdà, i la Val d'Aran. Per aglutinar-les totes, es creà la Junta Suprema del Principat, la idea sorgí a Manresa el 8 de juny. Lleida es va revoltar i Tortosa també. A Barcelona alguns ciutadans, afusellats posteriorment, van atacar soldats francesos i italians i alliberaren soldats espanyols que van desertar. La ciutat es buidà, 30.000 persones l'abandonaren, i als seus voltants la guerra començà. Es presentà la primera dificultat per Duhesme, la manca d'un govern organitzat, Catalunya i Espanya estaven sense govern. Va passar el comandament militar a l'italià Lechi que governà amb despotisme fiscal i policial per mantenir l'ordre i la supervivència de la tropa que eren els objectius. El 13 de setembre es declarà l'estat de setge. El funcionaris espanyols començaren a desertar, els que quedaren obeïren les ordres franceses sense deixar de sentir-se espanyols, per necessitat o per vetllar per la població. Napoleó a finals de 1808 va prendre Madrid i col·locà el seu germà al tro. A l'administració fiscal, l'Audiència reial i l'Ajuntament hi van treballar francesos amb la col·laboració de militars i alguns anomenats afrancesats. Davant la manca d'un cos de policia, nomenà comissari en cap l'advocat barcelonès Ramon Casanova que actuà amb els seus agents amb despotisme, corrupció i terror sobre els ciutadans. La recollida d'impostos per mantenir la tropa i la seva administració va ser un veritable mal de cap per Duhesme. Quan va arribar i veié que les caixes eren buides, va escometre els barcelonins amb contribucions, impostos i càrregues fiscals, la qual cosa donà nous motius de resistència.⁴⁰⁸ Tant les juntes locals com les corregimentals evidenciaren la caiguda de les velles institucions i autoritats incapaces de fer front a la nova situació. Des de l'inici del conflicte, els revoltats van desconfiar de les autoritats establertes i es va crear un poder revolucionari. Les juntes, d'una banda, es mostraren contrarevolucionàries, per la seva composició, pel control que exerciren sobre la població

⁴⁰⁷ SÁNCHEZ i CARCELÉN, Antoni. "El movimiento juntista en Lérida a principios de la Guerra de la Independencia (1808)". *Historia Constitucional*, núm. 10, 2009, p. 42-45. www.historiaconstitucional.com

⁴⁰⁸ CONARD, Pierre. *Napoléon et la Catalogne (1808-1814). La Captivité de Barcelone /1808-1810*. Editeur Felix Alcan, 1910, Paris, p. 32-80. L'historiador francès Conard ens instrueix com a Barcelona l'ocupació francesa era impotent davant la resistència passiva, organitzada i tenaç de tot un poble. Nos soldats se considéraient alors comme les missionnaires armés de la Révolution; ils croyaient apporter aux peuples la lumière et la liberté (...) mais leur conscience resta troublé ils se prirent, pour la première fois, à douter de la légitimité de leur mission et à prendre leur tâche en dégoût.

contra les institucions de l'Antic Règim, per la defensa del vell ordre social. D'altra banda, actuaren com institucions revolucionàries perquè es proclamaren sobiranes basant el seu poder en la legitimitat popular de la que provenien les seves funcions. En aquest sentit, les juntes no van substituir d'una forma radical l'elit de l'antic règim en cada comunitat, sobretot si aquesta apostava per la resistència contra el francès. En tot cas, sí que s'observa una major participació en el govern de les noves elits de comerciants, professionals liberals i menestrals, els quals van adquirir un major protagonisme i pes polític en aquest període.⁴⁰⁹ Totes elles esdevingueren veritables instruments de la revolució. Les Juntes corregimentals s'establiren en cada ciutat i en alguns llocs, coincidiren la local i la corregimental. La Junta Superior les organitzà sobretot en temes d'allistament i cobrament d'impostos i els donà competències absolutes per defensar el territori de l'enemic. La seva presidència era electiva, després passà al governador militar de cada corregiment i en la seva absència, al tinent o alcalde major. Els seus membres cobraven del fons de les caixes corregimentals. La Junta Superior definí les seves funcions (22-06-1808): allistament, armament i manutenció de l'exèrcit, milícies armades i imposició de penes pecuniàries als infractors de les normes de la Superior. Cap a finals de 1809, segons ordres de la Central, es suprimiren les Juntes locals, quedant només les corregimentals. Juntament amb aquestes hi havia les comissions militars que executaven mesures sobre les exempcions, desercions i miquelets. Segons el Reglament de les Corts de 1811, les Juntes corregimentals amb el temps es convertiren en delegacions de la Superior, passant a ser comissions corregimentals amb control dels municipis.⁴¹⁰ Les mesures per controlar els pocs recursos dels quals disposava la Junta i evitar el seu mal ús, van ser constants, com ara veurem. Les Juntes en definitiva, van esdevenir el símbol de la revolució en l'assumpció de la sobirania, van socialitzar la política i van ser canals de modernització. Poc després, a Catalunya es van constituir les Juntes corregimentals i altres locals. La Junta Superior com ara veurem, va establir les seves funcions (22-06-1808).

⁴⁰⁹ CASALS BERGÉS, Quintí. *La Guerra de Francès a Catalunya...* Op. Cit. p. 65.

⁴¹⁰ MOLINER i PRADA, Antoni. *La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1812)*. Op. Cit., p.107-108. De Juntes corregimentals n'hi havia a Lleida, Tarragona, Manresa, Vilafranca del Penedès, Vallès, Tortosa, Girona i Figueres, Barcelona, Cervera, Vic, Val d'Aran i Talarn, Seu d'Urgell i Puigcerdà.

1.4.- La Junta Superior de Catalunya

Tot el Principat estava en peu de guerra, quan la Junta de Lleida proposà a Catalunya la constitució d'un govern revolucionari que impulsés la resistència a la invasió (9-06-1808). Es declarà com autoritat en nom de Ferran VII. Com la resta de les províncies espanyoles, Catalunya tindria la seva Junta. S'envià una carta a tots els districtes perquè enviessin els seus diputats a la Junta Superior del Principat. Ja reunits a Lleida procediren a establir-la (18-06-1808). Comptà amb 15 diputats i va ser presidida pel bisbe de Lleida Jeroni Maria de Torres. Escollí un capità general i un lloctinent que en seria l'administrador. Mentre es nomenaven els diputats, Duhesme entrà amb un segona columna a Manresa, Lleida hi envià 1.500 homes dirigits pel notari Joan Baget. Després d'un combat implacable, la tropa francesa amb 400 baixes es retirà a Barcelona. Els diputats de la Junta van ser: Manuel Sabartés, Antoni de Gomar i de Dalmases, el Dr. Gregori Morelló, el Dr. Ramon Utgés, Joaquim Ibáñez, el baró d'Eroles, el baró de Sabasona, Manuel Torrents, Baltasar d'Olzinelles, Josep Francesc de Ferrer, Fra Josep Domingo Martin, Joan Ginart i Josep Antoni Cot. Les Juntes provincials es consideraren revolucionàries perquè van crear un poder nou que es sobreposà a les autoritats legals de la província. La seva adhesió a Ferran VII va ser ferma, van mantenir totes les autoritats que hi havia, subordinant a la junta de districte els corregidors, alcaldes i bailes. Per dirigir l'exèrcit, escolliren Joan Miguel de Vives, lloctinent general de les armades reials i capità general de Mallorca. Després de la seva renúncia, oferiren el càrrec de capità general a Domingo de Tragia, maqués de Palacio. Era governador de Maó i els prometé portar com a recursos una tropa de 6.000 homes, fusells, canons i municions de guerra. El marquès arribà a Tarragona el 23 de juliol i mitjançant una carta amb un to altiu i distant, ordenà a la Junta de concentrar el seu quarter general. Mostrà un esperit del poder militar oposat a l'esperit civil representat per la Junta. Els demanà que li enviessin a Tarragona una persona influent, poderosa, coneixedora de la situació, de la zona, dels recursos humans i materials, reials i municipals i de com augmentar-los. El seu assessor va ser José de Elola, auditor de l'Audiència reial de Mallorca. Tots els representants autoritzats de la Junta l'havien de seguir, per això la Junta canvià tantes vegades de residència. Aquesta seria la veritable Junta Suprema del Principat, la resta de Juntes i la de Lleida també baixarien a la categoria de subaltnes amb les quals treballaria perquè executessin les funcions que tenien encomanades. De Lleida la Junta passà a Tarragona. La Junta de

Lleida socialment i políticament era molt conservadora.⁴¹¹ La Junta de Girona advertí de la manca d'autoritat de la Junta de Lleida a l'hora de sotmetre i aconseguir l'obediència de les altres Juntes. Davant l'oposició, la Junta de Lleida capitulà dòcilment i sense violència i passà a ser corregimental (30-07-1808).⁴¹²

La Junta Suprema de Govern del Principat de Catalunya es reuní per primera vegada a Tarragona al Palau de l'Arquebisbat (6-08-1808). Va ser presidida pel Marquès del Palacio, governador i capità general de Catalunya, el qual tenia facultats de Govern polític, inspector general de tot l'Exèrcit i amb poder executiu. L'arquebisbe de Tarragona, representant del clergat regular i secular, en va ser el vicepresident. Francisco de Elola fou nomenat assessor general de l'Exèrcit del Principat de Catalunya i de la Junta Suprema. Finalment, es nomenà primer secretari d'Estat i del Despatx universal Nicolás de Solanell, el qual amb quatre subalterns, es dedicà als negocis de Govern, Gràcia i Justícia, Hisenda i Guerra. Després de fer el jurament, s'acordà: “Que se pasase circular a todas las Juntas de Gobierno de los Corregimientos y Partidos, enterándoles de que a lo menos por ahora, y hasta que fuese destruida la organización, que el estar ocupada la Capital había producido en todos los ramos, convenía al bien de la causa pública, que la Junta Suprema residiera en el Cuartel general, o paraje inmediato que señalase S.E”. Els partits van ratificar els vocals que tenien, o els nomenaren de nou, amb l'extensió de poders segons els termes indicats, pels quals esdevenien diputats en representació de llurs corregiments. “A fin de que nada quedase que apetecer, para que se ejerciese la soberanía con toda legalidad. El Corregimiento de Barcelona, que la traición tiene sojuzgado, y cuyos habitantes no son menos leales a nuestro augusto Soberano Fernando VII que los demás de la Provincia, se creyó debería estar también representado en la Junta”. S'escollí vocal el marquès de Villel, Gran d'Espanya, que exercia de Gentil-Home de Cambra de S.M. i regidor degà de la Capital. Es trobava a Tarragona pròfug del Govern francès. Tots ells van prestar el jurament. Els corregiments enviaren els seus vocals i van fer el

⁴¹¹ SÁNCHEZ I CARCELÉN, Antoni. “La Guerra del Francès a Lleida (1808-1814)”. *Hispania Nova, Revista de Història Contemporània*, N° 8-Año, Universitat de Lleida, 2008. <http://hispanianova.rediris.es>. El bisbe, el batlle, els cinc regidors, el síndic general, els quatre canonges, un beneficiari i un capellà eren d'una clara tendència absolutista. Per aprovar les decisions de la Junta, eren suficients set diputats i calia un mínim de quatre vots per arribar a un acord. El capità general presidia i fixava l'ordre del dia, dirigia els debats, recollia les votacions i portava les resolucions a l'assemblea mitjançant l'intendent o secretari general de la Junta. Perquè un acte fos executori, havien de signar el capità general, el vicepresident, el seu assessor, el secretari i un diputat.

⁴¹² La Junta Superior va residir en diferents llocs de Catalunya, canviava de residència contínuament, seguint el seu Capità General, que la presidia, en funció de l'escenari bèl·lic que hi havia i per donar-li la millor resposta militar estratègica. Havia d'organitzar les lleves, voluntaris, sometents, i estant a prop de la població controlava més la situació i els problemes que es poguessin presentar. Del 18 de juny de 1808 fins el 14 de setembre de 1812 va estar a: Lleida, Tarragona, Vilafranca del Penedès, Martorell, Sant Feliu del Llobregat, de nou, Vilafranca del Penedès, Tortosa, Tarragona, Poblet, Manresa, Vilafranca, Reus, Solsona, Tarragona, Vilanova i la Geltrú, Montserrat, Solsona Berga, Vic, de nou a Berga i Sallent.

jurament. El nomenament dels vocals de Figueres i Cervera estava en procés de tramitació, i el vocal de la Val d'Aran no havia pogut presentar-se.⁴¹³

El mateix dia es votà el Reglament que concretava l'organització i funcionament de la Junta Superior. Es posà com objectiu fer d'intermediària entre el capità general que tenia funcions executives i el poble català. Les tasques que desenvolupà van ser nomenar funcionaris, administrar el país, recaptar diners i armar els soldats. Va concretar com dur a terme el Pla de contribucions: “Doble Catastro a todos los que actualmente lo pagan, el importe doblado. Producto de las Salinas de la provincia. Producto de Aduanas. Papel Sellado. Casas Diezmeras. Noveno Decimal. Vacantes Eclesiásticas. Fondo Pío Beneficial, que no tenga destino a Objetos piadosos, o su sobrante. Subsidio Eclesiástico. Bulas de Cruzadas, y Carnes. Patrimonio Real. Una décima parte del Oro y Plata Labrados. Donativos. Contribución sobre Carnes. Impuesto. Bienes y Rentas de la Orden de San Juan de Jerusalén. Capitación General como en el año de 1794”.⁴¹⁴

La Junta Superior sempre va transmetre l'amor a la pàtria i el va nodrir i fomentar. Els patriotes catalans, iguals que la resta d'espanyols, fonamentaven els seus sentiments vers la justificació de la guerra i l'organització tenaç de la resistència. El sentiment antifrancès que regnava entre els catalans es convertí en el veritable mòbil de la guerra. Odi al francès, però també la defensa de la propietat i de la terra i el suport a l'Església. Religiositat, lleialtat dinàstica i patriotisme són els sentiments que sostenien la resistència dels catalans.⁴¹⁵ El *Diario de Manresa* va fer un *Elogio* dels sometents catalans: “Unos rústicos somatenes con palos y con el simple fusil por dos veces han arrollado en el Bruch y Casa Massana a un ejército indestructible (...) No lo dudes arrogante francés, una valla

⁴¹³ “Extracto del Acta, extendida el día 6 de este mes, en que se celebró la primera Junta Suprema de Gobierno del principado de Cataluña, a la intermediación de su Presidente el Excelentísimo Señor Marqués de Palacio, Gobernador y Capitán General de él; mandado imprimir de orden de dicha Suprema Junta”. Tarragona, 9-08-1808. Biblioteca de Catalunya, Fulletts Bonsoms, núm. 10.374. El jurament per part de les persones que composaven la Junta tenia onze articles. Jurament: del càrrec a Déu, la creu (varià segons les persones); la defensa de la Puresa de la Immaculada Concepció, de la Pàtria fins la mort, de la religió Catòlica, Apostòlica, Romana, de la Província de qualsevol enemic fins morir. Procurar tots els auxilis a la resta de províncies d'Espanya. Contribuir a la reunió de totes les províncies en un Govern Superior sense desmembrament de cap part de la Corona. Mantenir les lleis, usos i costums del Principat i de la Nació; no separar-se de la Junta sense motiu legítim; obeir les resolucions de la Junta, del Corregiment; garantir la fidelitat i obediència del corregiment a les decisions de la Junta; ser discret amb les decisions de la Junta abans de la seva publicació.

⁴¹⁴ “La Suprema Junta de Gobierno del Principado de Cataluña, Ha adoptado las contribuciones, y arbitrios siguientes para formar el grande fondo que se necesita para manutención del Ejército, que va a levantarse en Cataluña, y para ocurrir a los demás gastos, que ocasionen las presentes circunstancias”. Biblioteca de Catalunya. Fulletts Bonsoms, nº 8.463. Lérida, 26-06-1808. “América. Xalupa en el Reino de Mexico ». Biblioteca de Catalunya. Fulletts Bonsoms, nº 10390. Valencia, 13-10-1808. Imprenta de Joseph Esteban y Hermanos, plaza de San Agustín. La plata també venia d'Amèrica: *Es tanto el entusiasmo que aquí reina por nuestro amado Fernando, que se asombrará España de ver entrar plata de donativos, a más de 200 o 300 mil hombres que están sobre las armas, dispuestos a marchar allá si fuere necesario (...)*.

⁴¹⁵ MOLINER PRADA, Antoni. *Catalunya contra Napoleó. La Guerra del Francès (1808-1814)*. Pagès Editors, Lleida, 2007, p. 31-33.

insuperable te pondrá el somaten catalán, pues en sus venas corre la sangre de aquellos esforzados campeones, que devastaron el imperio de Constantinopla, lo sujetaron, lo rindieron (...) Somatenes, vindicad vuestro honor, vuestra reputación, el hogar patrio, el deber sagrado de la religión de vuestros padres (...) Dejarás estampado a la remota posteridad, que lo leerá con asombro: Vencí al vencedor, triunfé del victorioso, y llené de oprobio al soldado del Omnipotente, el irresistible Emperador”.⁴¹⁶ En el mateix sentit, crida l'atenció com a finals del 1808, en un extracte de la *Gazeta de València*, que s'imprimí a Cervera, hi trobem el *Catecismo Patriótico*, del qual en destacaré algunes preguntes i respostes. “¿Qué quiere decir Patriota? Hombre que se emplea en el bien y servicio de su Patria. ¿Y Patriotismo qué es? La virtud que nos inclina a ejecutar este servicio. ¿El Patriotismo es una virtud moral o teologal? El Patriotismo es una virtud moral, que nace de la caridad, y se funda en la justicia. ¿Por qué nace de la caridad? Porque del amor que la caridad manda tener al prójimo, nace el amor a la Patria, que es el primero de todos lo prójimos. (...)”.⁴¹⁷ Al *Diario de Manresa* en un enaltiment del patriotisme espanyol, esperonava a seguir en la lluita: “¡Valerosos españoles! Cuanto habéis hecho es maravilloso; pero el universo espera de vosotros mayores prodigios. Hallándoos inflamados con la fiebre de la virtud, no debe haber cosa imposible para vosotros”.⁴¹⁸

1.5.- La Junta Central

Les Junes corregimentals van necessitar l'aixopluc i l'organització d'una Junta Provincial, igualment totes les Provincials es vincularen a nivell nacional a una Junta Suprema Central (25-09-1808). La derrota dels francesos a Bailèn obligà Joseph

⁴¹⁶ELOGIO. De los valerosos Somatenes del principado de Catalunya. Diario de Manresa de 10-11-1808, nº 143. Biblioteca de Catalunya, Fulls Bonsoms, nº 10.621, p. 685-689.

⁴¹⁷“Catecismo Patriótico”. Extracto de la *Gazeta de Valencia*, nº 56. Impreso en Cervera, 14-12.1808. Biblioteca de Catalunya. Més preguntes del *Catecismo* ¿Muy estrecha es Padre esa doctrina? Esta es, hijo, la doctrina del Evangelio, y su Autor Jesucristo nos enseña que es estrecho el camino del cielo. ¿Y en orden a los impuestos y contribuciones rige la misma doctrina? Sí, la misma rige; porque tan malo es no ir a campaña el que está llamado, como no pagar los impuestos el que puede ¿Perderíamos acaso la Religión católica si mandara Napoleón? Sí; porque habría en España Judíos, Moros, Herejes de todas clases, Ateístas, tendríamos la misma fe que tienen ellos, y nuestros sagrados Templos servirían para lo que han servido en los Pueblos en que han entrado los ejércitos Franceses. (...) ¿Y las Mujeres, tampoco serían libres si reina Bonaparte? Sólo tendrían libertad de conciencia; en lo demás, serían Concubinas i esclavas de los Franceses. (...) ¿Habrà algún remedio para impedir tantos males? Sí; hay uno sólo, pero infalible, que es el verdadero Patriotismo. Unidos todos, y concurriendo cada uno cuanto pueda a defender a la Patria, no hay poder sobre la tierra que nos venza.

⁴¹⁸*Diario de Manresa* del domingo 12 de marzo de 1809. Diario Político nº 131, Manresa, p. 319. Biblioteca de Catalunya. Fulls Bonsoms, nº 10.622. El diari seguia amb les lloances als espanyols: *En el arte de los combates ocupan el primer lugar los españoles por la tolerancia con que sufren las incomodidades de la guerra. Se distinguen de todos por el amor a las fatigas militares. Por la intrepidez con que desprecian la muerte. Por el ardor con que se entregan a superar todas las dificultades del conquistar. Los españoles son fieros, belicosísimos, y los más aptos de cuantos pueblos hay en el mundo para reparar los desastres de la guerra. Es gente magnánima, audaz, aguerrida y maestra del grande Aníbal.*

Bonaparte a deixar Madrid. Amb l'aixecament dels setges a les ciutats de Saragossa i Girona es plantejà la creació d'una Junta Central que concentrés tots els poders i organitzés la resistència de la nació. La necessitat de coordinar l'esforç bèl·lic i la consciència de la unitat nacional possibilitaren la creació d'un govern central en un breu període de temps. Les Junes van promoure un conjunt d'iniciatives desordenades, però convergents a l'hora de formar un govern nacional. Quan arribà l'hora de decidir la forma d'un govern central, la varietat d'opinions i criteris dificultà la unanimitat. Es proposà una Regència, la unificació de velles i noves autoritats, i també la resistència a lliurar el poder a persones amb les que no confiaven. La Junta de Govern de Sevilla en ple aixecament popular, s'atorgà el títol de Suprema d'Espanya i Índies (26-05-1808). El seu criteri va triomfar i afirmà la seva autoritat enfront qualsevol altra institució nova o vella. Va proposar delegar el poder a representants escollits per les Junes provincials. A la Junta de Granada, tot i que li costà d'acceptar l'autoritat de Sevilla, en proposà dos per Junta. Les Provincials es posaren en contacte i el 16 d'agost escolliren els membres que les representarien. En poc temps va ser nomenat un govern. La Junta Central es reuní per primera vegada a Aranjuez el 25 de setembre, essent presidida pel comte de Floridablanca. Examinades les actes i revisats el poder dels diputats, el 25 de setembre assumiren el poder en nom de rei i crearen la *Junta Central Suprema y Governativa del Reino*. Actuà com un sobirà, sense establir límits a les seves competències. Al retirar-se a Sevilla formà el *Consejo y Tribunal Supremo de España e Indias*, convertint les Junes provincials en *Juntas Superiores provinciales de Observación y de defensa*, òrgans dependents del poder central. La Junta nomenà Martín de Garay, de secretari de la Junta, passà a secretari d'estat. El seu govern durà fins el 31 de gener de 1810.⁴¹⁹

Reunida la Junta Central presentà els seus objectius: "Por quanto las varias Provincias que componen la Monarquía Española han creído de la mayor utilidad el formar una Junta de Diputados de todas ellas para establecer un Gobierno central que dirija la defensa común en la grande y justísima causa en que se halla empeñada la Nación por su legítimo Soberano y su santa Religión (...) a fin de tratar y ordenar allí junto con los demás lo que convenga al bien de la Nación según las circunstancias que vayan ocurriendo".⁴²⁰ Catalunya presentà dos diputats en representació de la Junta Superior: el Marquès de Villel i el baró de Sabasona. Les Junes provincials s'atorgaren el títol

⁴¹⁹ ARTOLA, Miguel. *1808 La revolución española...* Op. Cit., p. 21-24.

⁴²⁰ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, Leg. 65, Doc. 1 al 184. (27 agost 3 novembre de 1810). Acta de la Junta de Catalunya, Tarragona, 21-08-1808.

d'Excel·lència, la Central del Regne el títol de Majestat, i els diputats tenien el de Senyoria. El Conselh de Castella quan va voler reprendre la seva autoritat sobre les províncies i decidir sobre les mesures adoptades per les Juntes locals, totes li refusaren l'obediència.⁴²¹

1.6.- Felip Aner és nomenat vocal de la Junta corregimental de la Val d'Aran

Al corregiment de la Val d'Aran, la Junta de Govern va convocar el Conselh a la Sagristia de l'Església Parroquial de Sant Miquel Arcàngel de la Vila de Vielha (11-07-1808). Hi havia presents el governador, el jutge, el prior i els conselhers de la Val. El motiu de la reunió era: "Por el efecto de nombrar los Vocales para la Junta Superior de este Valle, conforme los demás corregimientos del Principado y con arreglo a lo mandado por la Suprema Junta de Lérida, en vista de los pareceres de los terçons, y Deliberación hecha por los Sres. Consejeros, quedan nombrados para la dicha Junta por el terçon de Pujòlo Don Juan Adema presbítero eclesiástico del Valle, por el de Vielha el Doctor Don Pablo de Miguel Abogado y en su ausencia Bartholomé Portolés, por el de Arties y Garòs el Sr. Francisco Portola; por el de Marcatosa el Doctor Don Felipe Aner; por el de Lairissa el Sr. Francisco Aunós Juanchiquet; y por el de Bossòst Don Juan de Bosost y de Benosa".⁴²² Tots ells pertanyien a cases fortes araneses. Felip Aner d'Esteve tenia 27 anys quan va ser escollit Vocal de la Junta de la Val d'Aran. L'endemà d'aquests nomenaments (12-07-1808), la Junta Superior va dirigir un ofici a la Junta aranesa, consultant-li diversos punts relacionats amb el seu funcionament i autonomia. Després d'examinar-los, va deliberar unànimement: "Primo que se nombre por presidente de su Junta a la Persona que le parezca más conveniente supuesto que tendrá conocimiento de los Sujetos que lo merezcan. Segundo: Se permite que se valgan de los Ministros del Resguardo para la Defensa de la Patria. Tercero: Que venda los efectos detenidos y que se tuviese de contrabando. Cuarto: Que para comunicar con esta Junta Suprema, se entienda y dirija sus oficios con la Junta Gubernativa de Talarn".⁴²³

Ja comissionat per la Junta de Govern de la Val d'Aran, Felip Aner va fer un recurs a la Junta Suprema de Catalunya que en aquell moment estava a Tarragona. Sol·licitava

⁴²¹ DESDEVISES DU DEZERT, M.G. « La Catalogne de 1808 à 1812 .La Catalogne et les Français en 1808 ». Revue Hebdomadaire des Cours et conférences. Op. Cit., p. 51- 60. Un cop creada la Junta de Lleida: Tous ces hommes, réunis par la force des circonstances, n'avaient qu'une pensée et qu'un but: repousser une injuste invasion qui leur paraissait mettre en péril l'indépendance de l'Espagne, la pureté de la foi catholique et la liberté des citoyens. L'ennemie une fois chassé, leur idéal n'allait pas plus loin.

⁴²² AGA190-71-T1-3029, "Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran", 1772-1832, 11-07-1808.

⁴²³ ACA Vol. 2, Foli 217 p, Cita 90, 23-07-1808.

que declarés si la Val d’Aran havia d’enviar el seu diputat a l’esmentada Junta. Aquesta va resoldre que de moment, en atenció a les circumstàncies que hi havia, continués unida la Val al Corregiment de Talarn: “Representando junto con éste sin perjuicio de los derechos, privilegios, y prerrogativas de dicho Valle”.⁴²⁴ Dos mesos i mig més tard, en exercici de les seves funcions com a vocal de la Junta de Govern del Partit de la Val d’Aran, consta que va enviar material bèl·lic a l’esmentat corregiment per a la seva defensa.⁴²⁵ Aner seguia pensant que la Val havia de tenir representació a la Junta Superior. Per coherència, tornà a fer un recurs. La Junta Suprema es va reunir amb l’objectiu de revisar: “La pretensión del Valle de Aran de tener un diputado o representante en la Junta Suprema”. Finalment, va acordar que es consultés la seva petició a la Junta Central i Suprema del Regne: “Y que se haga entender al comisionado que entretanto no descuide el Valle su defensa, y que pida auxilios si los necesita. Los Sres. Rodó, P. Martín y Eroles opinaron que debía admitirse el Diputado”.⁴²⁶ Al 1809 el Principat tenia tretze Junes corregimentals, entre elles la Junta de la Val. Quan ja s’havia rebut la resolució favorable de la Suprema per admetre’l com a vocal, la Junta Central creà un reglament pel qual totes les Junes provincials havien de reduir els seus membres, no en podien tenir més de nou, per tant, no podia entrar.⁴²⁷

1.7.- Actuació de Felip Aner a la Junta Superior de Catalunya

En un document amb data del 8 de gener de 1809, Felip Aner signà en funció de vocal en absència del secretari de la Junta Superior.⁴²⁸ Es tractava d’un ofici dirigit a la Junta Superior de Múrcia, Cartagena i Almeria demanant ajuda: “Todos los días van creciendo más y más las necesidades de es Principado, pues que falto de caudales y medios para proporcionar víveres, no sabe ya esta Suprema Junta como sostener por más tiempo lo costos del Ejército. Todo esto ya se había previsto de antemano y por lo mismo

⁴²⁴ ACA Volum 2, Foli 16 r, Cita 91, 29-08-1808.

⁴²⁵ AGA190-71-T1-3029, “Libre d’acòrds deth Conselh Generau dera Val d’Aran”, 1772-1832, 12-10-1808. El material era: Tres cañones de Montaña, veinte arrobas de pólvora, ciento y cincuenta balas de a cuatro. Sesenta botes de metralla, y otros adherentes de Cañones con dos mil piedras de chispa; Cuyos pertrechos logró dicho Sr Vocal para la defensa de este territorio del Excmo. Sr. Don Joseph de Palafox y Melci, Gobernador y Capitán General del Ejército y Reino de Aragón, y fueron depositados en el Almacén de esta Villa y por ser así lo firmaron los Sres. De dicha Junta. En la villa de Vielha a los 12 de octubre de 1808.

⁴²⁶ ACA Volum 2, Foli 29, Cita 92, 19-10-1808.

⁴²⁷ Real Orden a las Juntas Provinciales del “Reglamento de la Junta Suprema Governativa del Reino”. Fulletts Bonsoms, nº 10.399, p. 7, Biblioteca de Catalunya, 13-01-1809. El capítol XVI deia: Las Juntas subsistirán por ahora con el mismo número de Vocales, sin reemplazarse estos por ningún título, hasta que quedando reducidas cuando más al número de nueve individuos, incluso su Presidente, se causare vacante, en cuyo caso proveerá S.M. lo conveniente. El número de individuos en las Juntas de partido o subalternas de las Superiores donde las hubiere, únicamente será el de cinco, al que deberán irse reduciendo según vayan faltando los que ahora los componen.

⁴²⁸ AHN, ESTADO, oficio núm. 8. 8-01-1809. “Por ausencia del Secretario, firma Felipe Aner d’Esteve, Vocal”.

acudió la Junta a la Suprema Central del Reyno para que proporcionase a lo menos aquella proci6n de trigos que le fuesen posibles; y aunque contestó que para el efecto tenia dades disposicions por las costes de Andalucía hasta el día nada ha llegado. Este retardo y lo mucho que urge el pronto pago envio de víveres obliga a esta Suprema Junta a reunir bajo el notorio zelo de V.E. para que por vía de préstamo en calidad de reintegro, o satisfaciéndolo cuando esta Thesorería tanga suficientes caudales que espera se sirva remitir todos los trigos y cebada que les sea possible, pues que de otra manera llegaran al más alto grado los apuros de esta Suprema Junta para sostener el Ejército”. Aner, doncs, estava en funcions del càrrec de vocal i substitut del secretari de la Junta Superior.

Això volia dir que mentre la Central no decidís que podia entrar a la Junta catalana, Aner ja formava part d’ella, desenvolupant la seva feina de vocal, sense signar com a secretari interí. Com que encara no tenia l’aprovació oficial, seguí lluitant i de nou va tornar a consultar a la Suprema si en podia formar part, justificant que no s’havia d’actuar així amb la Val d’Aran. El corregiment aranès mereixia tenir representació a la Superior, i més si ja se l’havia admès. Segur que Aner, pragmàtic i lluitador de mena, no es devia sentir còmode en aquesta situació ambigua, en la qual hi era, però no hi era del tot a la Superior, hi era a mitges. Segons ell, el nomenament que se li havia fet, no es podia reconsiderar com a vacant, a no ser que ell faltés per algun dels motius que s’havien prescrit. Amb aquest objectiu Aner va escriure: “A V.M. rendidamente suplica se digne mandar a esta Junta que no obstante el Reglamento a que se refiere se admita el Diputado del Valle de Arán, de cuya decisi6n depende el que este país tenga alguna representaci6n en los asuntos del día, de la que ha carecido hasta ahora en grave perjuicio suyo. Gracia que espera de la acendrada bondad de S.M., cuya importante vida ruega al cielo conserve muchos años para felicidad de la Monarquía”.⁴²⁹ L’endemà mateix, la Junta Superior del Principat li va respondre que, d’una banda, havia rebut l’ordenança sobre l’organització de les Juntes provincials i de les subalternes. Aquesta disposava la reducci6n de les Provincials a nou vocals, i posteriorment, d’altra banda, també havia rebut la Reial resoluci6n dient que Felip Aner d’Esteve havia de ser admès com a vocal de la Junta Superior en representaci6n de la Val. La Junta Superior seguia dubtant si se l’havia d’admetre, ja que així el nombre d’individus augmentaria a catorze, quan S.M. havia

⁴²⁹ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, A/, 36, p.102-104, Tarragona, 3-02-1809.

resolt que fossin nou. En conseqüència, la Junta de Catalunya esperava la resolució de la Junta Suprema del Govern del Regne per donar-li el degut compliment.⁴³⁰

La resposta provinent de Sevilla, no es va fer esperar, Martín de Garay, secretari d'estat interí de la Junta Central, es dirigí a la Junta catalana sobre la consulta que li havia fet sobre l'admissió de Felip Aner com un dels seus vocals, tenint en compte la nova normativa, i els va fer saber que: "S.M. por las consideraciones particulares que tiene ese Principado, se ha servido declarar que debía admitirse. De Real orden lo comunico a V.I. para su inteligencia y cumplimiento".⁴³¹ El mateix dia en un altre ofici Martín de Garay comunicà la mateixa decisió a Felip Aner.⁴³² Tres setmanes més tard, la Junta del Principat va escriure un document explicant, i segurament justificant-se, que després de rebre de la Junta Central a Sevilla a primers de gener el Reglament per organitzar les juntes i els corregiments, havia tingut alguns dubtes sobre com portar-lo a terme a Catalunya. Incerteses causades sobretot per les particulars circumstàncies del Principat, que van motivar suspendre la seva publicació i circulació. La Central va resoldre els dubtes, i la Junta de Catalunya acordà el compliment de l'ordre amb les modificacions provinents la seva deliberació. Sobre la comissió de Justícia proposada per aquesta Junta, s'informà al Ministeri de Gràcia i Justícia, perquè la tingués present tal com havia acordat la Central, l'actual comissió de vocals administraria justícia i continuaria com fins aquell moment amb les funcions polítiques i governatives fins que la Central li comunicés la seva sobirana resolució. Per les circumstàncies particulars de la representació Provincial del Principat, havien de continuar els tretze individus que composaven la Junta Superior de Catalunya. "A más de los cuales ha mandado S.M. con Real orden comunicada el cinco de este mes admitir a Don Felipe Aner de Esteve en representación del Valle de Arán por las consideraciones particulares que tiene el Principado". I finalment, afegia que per jutjar les faltes o excessos que poguessin cometre els individus de la Junta provincial, la Central nomenaria quan pogués una comissió especial d'individus degudament condecorats, els quals escometrien la formació i decisió de la causa de la qual informarien a la Central.⁴³³

El secretari de qualsevol Junta era l'intermediari natural entre la Junta i el seu president, i entre la Junta i els ciutadans. Preparava el treball de l'assemblea amb els seus

⁴³⁰ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, A/, 37, p.105, Tarragona, 4-02-1809.

⁴³¹ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, A/, 35, p.100, Tarragona, 5-03-1809.

⁴³² ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, A/, 35, p.101, Real Alcázar de Sevilla, 5-03-1809.

⁴³³ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, N° 1º, p.80. Còpia. Tarragona, 25-03-1809. En aquesta acta va signar com secretari Nicolás Solanell, secretari i vocal de la Junta Superior de Catalunya.

subordinats i conservava els arxius. Aner va exercir de Vocal i Secretari interí,⁴³⁴ en substitució del titular, Nicolás Solanell, el qual s'absentà per complir els serveis de secretari d'estat i del despatx Universal de la Província, encomanats per la Junta. Les relacions d'aquesta Junta i la Central es caracteritzaren pel respecte i la cortesia. La Junta Superior del Principat va mantenir contactes amb les Juntes Superiors provincials, sobretot amb la de València i Mallorca. Les informava del moment de la seva formació i també per demanar ajuda que sovint costava que arribés al Principat. Era important poder comptar, arribat el moment, amb reforços militars, armament i cavalleria. Igualment va fer a la inversa, va col·laborar amb les Juntes en funció dels seus recursos. També demanà ajut a Anglaterra, aliada d'Espanya en la present guerra. Aner en nom de la Junta Superior en un ofici va demanar empara a les Juntes Supremes de Múrcia, Cartagena i Almeria: "Excmo. Sr: Todos los días van creciendo más y más, las necesidades de este Principado, pues que falto de caudales, y medios para proporcionar víveres, no sabe ya esta Suprema Junta como sostener por más tiempo lo costoso del Ejército. Todo esto ya se había previsto de antemano y por lo mismo acudió esta Junta a la Suprema Central de Reino para que proporcionase a lo menos porción de trigos que le fuesen posibles, y aunque contestó que para el efecto tenia dadas disposiciones por las costas de Andalucía hasta el día de hoy nada ha llegado. Este retardo y lo mucho que urge el pronto envío de víveres obliga a esta Suprema Junta a recurrir bajo el notorio celo de V. E. Para que ya sea por vía de préstamo en calidad de reintegro, o satisfaciéndolo cuando esta tesorería tenga suficientes caudales que espera se sirva remitir todos los trigos, y cebada que les sea posible, pues que de otra manera llegaran al más alto grado los apuros de esta Suprema Junta para sostener el Ejército."⁴³⁵ Les demandes fetes per la Junta catalana a les d'Andalusia van ser moltes vegades mal interpretades. A Granada van dir que els catalans eren egoistes. La Junta de Catalunya va reivindicar el seu honor, evidenciant els esforços que feia per la causa comuna. Poc després, la Junta de Granada li oferí la seva ajuda i respecte a una fidel i aliada companya.⁴³⁶

Pel que feia a la Hisenda, la Junta Superior afirmava que: "No era menos triste el aspecto que presentaba la Provincia por lo que toca a recursos y caudales necesarios para

⁴³⁴ CASALS BERGÉS, Quintí. *La Guerra de Francès a Catalunya: una nòmina del seu poder polític (1808-1814)*. Fundació Pública d'Estudis Ilerdencs, Diputació de Lleida, 2016, p. 218. Entre els nous diputats cal destacar Felip Aner (advocat liberal de la Val d'Aran) que va tenir un paper capdavanter en la Junta i més endavant com a diputat a les Corts de Cadis al 1810. S'incorporà també el canonge liberal burgalès, Josep Espiga i Gadea, per Lleida. Així, el liberalisme tingué una representació dins la Junta de Lleida, El tarannà de la Junta seguí sent d'ordre i conservador, però conscient que el model absolutista i centralista Borbó anava decaient.

⁴³⁵ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, nº 8, Tortosa, 8-01-1809.

⁴³⁶ MOLINER PRADA, Antoni. *La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1812)*, Op. Cit., p. 99-103.

su defensa. Este Principado en otro tiempo tan feliz y acaudalado, estaba decaído ya por una sucesión continuada de guerras marítimas que le habían hecho casi olvidar los años de su prosperidad (...) veía con dolor sujeta al enemigo su Capital, que era el depósito y centro de sus caudales, de las armas y aprestos militares, y de los recursos de todo género”. Per fer front a la despesa de manutenció i armament, La Junta Superior va elaborar un pla de contribucions i arbitris per la manutenció de l'exèrcit (26-06-1808). A partir d'aleshores, s'aplicà doble cadastre dels béns territorials i industrials, el producte de les salines de la província, els drets de duana i paper segellat, butlletes de croada i carns, patrimoni reial i una dècima part de l'or i plata tallats d'eclesiàstics i particulars. Es convidà i animà els propietaris, comerciants i eclesiàstics a lliurar donatius de forma voluntària. Com impostos nous, establí un sou per lliura de carn; la carn no es podia vendre si no era en una carnisseria dins d'una localitat; incrementà un cinc per cent el líquid producte de farga de ferro i altres minerals i un vint per cent sobre les rendes de l'Ordre de Sant Joan de Jerusalem. Es va renovar una capitació general existent l'any 1794, repartida en tres grups segons la classe i estat de cada individu, pagaria més qui més tingués, quedant exclosos els que formessin part de l'exèrcit. S'aplicarien al tresor de la Província els fons dedicats a l'obra pública, peatges i altres impostos, el producte dels quals no pertanyés als propis. Cessaren, entre d'altres, tributs com l'odiat impost personal, pagaments per la beguda, fruits que no delmaven, i de delmes exempts, revocant el decret de venda de béns d'hospitals i obres pies, introduïdes per Godoi (1799).⁴³⁷

En el mateix sentit, la Junta Superior informà en una circular dues Reials ordres provinents de la Junta Central. La 1a, relativa als arbitris establerts per la Caixa de Consolidació de Vals reials (26-06-1805) sobre els fruits de la terra, aus, animals i altres espècies de les quals no es pagava delme eclesiàstic. La Central assabentada que aquesta contribució era incòmoda, costosa i de poc rendiment, resolva la seva extinció (22-11-1808). La 2a, referent als arbitris aplicats al fons d'amortització de vals reials (19-09-1798) sobre la contribució de llegats i herències en les successions transversals. Es tractava també, segons la Central, d'una contribució incòmoda, compromesa i susceptible de frau i perjudicial en molts casos; per això resolgué el seu cessament (30-11-1808).⁴³⁸ L'exèrcit requeria cada vegada més recursos. El nou capità general, Teodoro Reding,

⁴³⁷ "Manifiesto de la Junta Superior del Principado de Cataluña". Tarragona, 20-12-1809, Imprenta de Brusi. Biblioteca de Catalunya, Fulls Bonsoms, núm. 3644, p. 4-8.

⁴³⁸ Circular de la Junta Suprema del Principat. Comunicà dues Reials ordres de la del Regne suprimint les contribucions sobre els punts de la terra i els llegats i herències en les successions transversals. Tarragona a 3-02-1809. Biblioteca de Catalunya, Fulls Bonsoms, n° 3.861

d'origen suís, que substituï Juan Miguel de Vives, primer va dur a terme una política de reorganització de l'exèrcit del Principat. Després, Reding es dirigí als corregidors, ajuntaments, bailes, justícies i capellans del Principat, denunciant l'incompliment de la circular presentada a Tarragona perquè es lliurés tota la plata de les esglésies de la Província, i la meitat dels particulars. Situació que havia perjudicat greument la pàtria i la religió. Per la qual cosa, ordenava que en el termini de tres dies, es presentés tota la plata, or i joies de particulars i esglésies, reservant-se allò més indispensable per oficiar la missa, i la meitat dels particulars. Si no es complia, un comissionat ho executaria i Reding prendria les mesures més oportunes.⁴³⁹

Les discrepàncies entre la Junta Central i l'alt comandament militar van ser grans. Felip Aner va rebre una representació dels vocals de la junta corregimental de Vilafranca: Salvador Miret, Don Francisco Sivellán, Josef Antonio Noguer i Gabriel Ferrer, els quals havien presentat un certificat en nom de la Junta Corregimental. Presentats a la Junta Superior reclamaven la seva jurisdicció i competència per haver estat jutjats, sentenciats i condemnats per l'Auditoria de Guerra segons una instància contra Jaime Florit. La Junta Superior considerà molt importants i concloents les disposicions legals que li facilitaven el coneixement dels excessos que poguessin cometre les Juntes subalternes o els seus vocals. Esperaven que la Central opinés igual després de llegir el paper que acompanyava la representació. La Junta Superior va oficiar amb el Marquès de Coupigny i el capità general de Catalunya, Joaquín Blake, reclamant informació sobre aquest punt per obrar correctament, demanant una còpia autèntica del resultat dels autos contra els vocals. Cap dels dos havia contestat als oficis. Per això, la Junta manifesta que: “Se ve en la necesidad de cansar la atención de V.M. para vindicar el conocimiento que le compete sobre aquel hecho según Real deliberación”. Va demanar també que Joaquín Blake els enviés immediatament la còpia autèntica dels esmentats autos contra els quatre vocals per tal de procedir amb saviesa, determinació i justícia.⁴⁴⁰ La política duta a terme per la Junta Central amb relació als afrancesats es manifestà en la Reial ordre que Martin de Garay envià a la Junta del Principat (2-05-1809). Per la qual: “Serán confiscados todos los bienes, derechos y acciones pertenecientes a todas las personas de cualquiera estado, calidad o condición que fueren, que hayan seguido y sigan el partido francés”.

⁴³⁹ Circular de Teodoro Reding, Comandant general del Principat. Manà lliurar la plata de les esglésies i la meitat de les pertanyents a particulars. Tarragona a 18-03-1809. Biblioteca de Catalunya, Fulls Bonsoms núm. 3.907.

⁴⁴⁰ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, 170-171. Felip Aner d'Esteve, Vocal de la Junta Superior del Principat de Catalunya, Manresa, 3 de gener de 1810.

Seguidament, van donar una sèrie de noms de persones que per la seva notorietat eren tinguts i reputats per reus d'alta traïció. En el moment de ser detinguts, es lliurarien al Tribunal de Seguretat pública, per patir la pena d'acord amb els seus delictes. Del decret se n'havia de fer difusió.⁴⁴¹

La Junta Superior de la Província comunicà al Corregiment de Cervera el seu traslladat al Reial Monestir de Poblet, lloc on obrí les seves sessions.⁴⁴² Al Monestir de Poblet pel que representava l'abadia per Catalunya, històricament i religiosament, els membres de la Junta van trobar un bon clima per planificar la millor estratègia d'actuació al camp de batalla. Era important organitzar-se en la cerca de recursos per a la defensa dels catalans. L'endemà d'instal·lar-se, la Junta informà que: "El Sr. Don Joaquín Blake ha sido nombrado Capitán General del Ejército del Principado de Cataluña. Esperamos grandes cosas de tan digna y acertada elección".⁴⁴³ Blake, que va substituir Reding, escollí com lloctinent del Principat Coupigny. Posteriorment, ambdós generals van aconseguir descàndid i impopularitat perquè no van poder detenir el setge a Girona, bloqueig que va esdevenir el gran esdeveniment bèl·lic del 1809. Amenaçada la ciutat des que la Junta arribà a Poblet, feia sis mesos que resistia els atacs. Mig any després, com veurem més endavant, la situació de Girona esdevingué desesperada, la Junta decidí sortir de Poblet per establir-se a Manresa. Felip Aner va lliurar un ofici a Martín de Garay, secretari de la Junta Central (1808), i després ministre d'Hisenda i conseller d'Estat. Al seu contingut hi deia que la Junta del Principat havia rebut la reial ordre relativa al reintegrament per part dels particulars de la meitat de la plata llaurada per atendre les necessitats de la pàtria. Ordre que s'havia publicat a la *Gazeta* per informar i satisfer els donants. L'exacció de la plata s'havia d'encunyar a la mateixa Província, amb l'autorització de Tomás de Verí (vocal per Mallorca a la Junta Central). Amb aquest objectiu, es donà l'ordre de construir les màquines i els encunys. Aner demanà a l'aprovació de la Junta Central de tot allò que s'havia fet al respecte.⁴⁴⁴

A molts pobles juntament amb la Junta local o corregiment, se n'havia creat una altra de tipus militar amb funcions de vigilància i policia. Controlaven el veïnat, els camins, les costes, entre d'altres. L'existència de una multiplicitat d'organismes i

⁴⁴¹ Reial ordre de la Junta Suprema Central. Va manar confiscar els béns dels afrancesats. Sevilla, a 3-05-1809, Martín de Garay. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms nº 3.903

⁴⁴² Diario de Cervera, 8-05-1809, p. 199. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 10.676.

⁴⁴³ Diario de Cervera, 9-05-1809. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 10.679.

⁴⁴⁴ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, 62. Felip Aner d'Esteve, vocal i secretari de la Junta Superior del Principat de Catalunya, Poblet, 17-06-1809.

autoritats portava confusió pels que havien d'obeir. Les ordres contradictòries eren impopulars i portaven desordre. Tot i que la Central demanava col·laboració entre les autoritats civils i els comandaments militars, aquests acceptaven malament que les Juntes s'interposessin en les seves decisions. Les discrepàncies entre Coupigny, lloctinent del Principat, i la Junta Superior van ser importants, sobretot quan va voler aplicar les lleis militars a tots els individus. Els càstigs eren molt durs, com ara la forca per un robatori a una casa o mitja pesseta en altres casos. La Junta mantenia que delictes així, els havien de jutjar tribunals ordinaris, no militars.⁴⁴⁵ Des del quarter general de Tarragona, Coupigny va fer una proclama als catalans. Es queixà de l'escandalosa deserció dels miquelets, amagats als seus pobles i cases, abandonant la tropa aixecada a l'inici de la guerra. Les baixes eren considerables, fins i tot en el reclutament als cossos de línia. El general manifestà que aquesta era la causa de molts desastres que s'havien d'aturar. L'esperit de lluita s'havia de conservar i fomentar, l'enemic era poderós, però no invencible. Per guanyar es necessitava més esforç, sacrifici i rigor. En conseqüència: “El Miguelete que en adelante deserte será irremisiblemente pasado por las armas, sin que le valgan excusas ni pretextos de que no le pagan, de que le falta el vestuario, etc. A los parientes que le oculten se les confiscaran los bienes y serán condenados a ocho años de presidio”. Igualment, els passaria als que lloguessin desertors per treballar la terra, els opositors a les quintes, els pseudo-malalts i els corruptes que paguessin per deslliurar-se'n. Se'ls considerà traïdors. Es premiaria amb cinc-cents rals als que denunciessin els esmentats fraus. La llibertat, segons Coupigny, s'aconseguia no mostrant totes les forces a l'enemic, sense arriscar, retirant els queviures dels països ocupats, molestant amb guerrilles, escarmentant-lo i obligant-lo a renunciar. Així, s'organitzaria i es faria fort l'exèrcit. La geografia catalana ajudava, manifestà que era la més adequada per fer la guerra als francesos. Afegí: “Ánimo pues Catalanes: Mostraos dignos sucesores de vuestros antepasados, corresponded a las ideas del gobierno, tened confianza en él, dejad vuestras preocupaciones, desconfiad de los traidores hipócritas y falsos patriotas, multiplicad vuestros esfuerzos”.⁴⁴⁶

Amb l'objectiu de mantenir l'exèrcit i altres despeses, des de la Junta s'aplicà l'impost anomenat: “Una décima parte del oro y plata labrados de particulares, así de eclesiásticos como seglares, por solo una vez excluida la moneda y joyas, que tengan

⁴⁴⁵ MOLINER i PRADA, Antoni. *La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1812)*, Op. Cit., p. 86-87

⁴⁴⁶ El marqués de Coupigny. Proclama. Cuartel General de Tarragona. 21-06-1809. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 3.894.

pedras”. Per verificar la contribució, els propietaris havien de presentar el seu or o plata als caps de corregiment o partit, dins el termini d’un mes, a partir de la publicació de l’ordre. Es pesava i marcava, després se’n lliurava en metall o diner la seva dècima part. Si la plata no es presentava per marcar, es decomissava a favor de la Caixa General de la Província, Es declarava traïdor aquell que fongués alguna peça de plat o d’or, que no tingués la marca que es demanava, i es denunciava al Promotor fiscal de la Hisenda Pública per obligar-lo a complir l’ordre.⁴⁴⁷ Relacionat amb l’oficial de l’Arxiu de la corona d’Aragó, anomenat Josep Mahiz de la Torre, Felip Aner en nom de la Junta Superior, lliurà un memorial a la Central. En el qual exposava que mereixia alguna nota d’anàlisi, crítica i fins i tot de reprovació la conducta de tots aquells empleats que com ell havien ajornat la seva sortida de la capital ocupada per l’enemic. Es prescindia del mèrit de Mahiz del que la Junta de Catalunya no en tenia coneixement. Per això, s’informava la Central que: “El caudal público de la Provincia no basta a los gastos absolutamente indispensables en ella; ni a pagar los sueldos de los actuales innumerables, y sobreabundantes empleados, en cuyo estado de cosas no se cree dable sobrecargar dicho caudal con nuevos sueldos”. Davant les necessitats econòmiques que tenia la Junta, no es podia tolerar una actitud així. Si es volia ser just, s’havia d’actuar amb uns principis ètics i transparents.⁴⁴⁸

La honestedat i el sentit de justícia de la Junta s’evidencià també en el següent recurs acompanyat d’un informe de Felip Aner que va enviar a la Junta Central. Segons el reial Reglament, una de les obligacions de les Juntes provincials era la d’informar a la Central de tot allò que pogués perjudicar la pàtria i les mesures per solucionar els danys que se’n derivaven. Així, la Junta de Catalunya informà que l’auditor de Guerra de l’exèrcit, Ramon Maria Sala, es nomenava en alguns papers impresos assessor general del Principat, títol que no li pertanyia. Seguí explicant que quan es creà la Junta del Principat, aquesta va convocar el Marquès de Palacio, que va anar a la Capitania General. Per deferència a ell, la Junta li donà l’esmentat títol a l’auditor de Mallorca Josep de Elola (acompanyant del marquès) i se l’hi assignà un lloc. Posteriorment, va marxar a Madrid i altres llocs del Regne per solucionar uns encàrrecs de la Junta. A partir de llavors, la Junta

⁴⁴⁷ “La Suprema Junta de Gobierno del Principado de Cataluña, Ha adoptado las contribuciones, y arbitrios siguientes para formar el grande fondo que se necesita para manutención del Ejército, que va a levantarse en Cataluña, y para ocurrir a los demás gastos, que ocasionen las presentes circunstancias”. Biblioteca de Catalunya. Fullets Bonsoms, nº 8463. Lérida, 26-06-1808.

⁴⁴⁸ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, 116. Real Monasterio de Poblet, 26-06-1809. Felip Aner vocal i secretari interí de la Junta Superior del Principat de Catalunya.

decidí prescindir d'un assessor extern. Desplegant un càrrec així, es podia donar lloc a una jurisdicció que podia perjudicar altres jurisdiccions. Es nomenà assessor de la Junta el vocal Andrés Oller amb les funcions d'aconsellar el president i vicepresident sobre temes d'agenda, intendència de l'exèrcit i de la província, i també sobre qüestions de justícia i govern polític. Igualment, explicà que quan Juan de Vives arribà al Principat, va nomenar com auditor seu Ramon Maria Sala, advocat de Barcelona. No va consultar la Junta ni cap autoritat que tingués coneixement del mèrit o demèrit de les persones per ocupar el càrrec, arriscant-se en l'encert de l'elecció. Després informà la Junta, però aquesta s'adonà que l'esmentat senyor en realitat volia anomenar-se assessor general. La Junta li respongué que ja en tenia un i que el títol havia de ser el d'auditor de Guerra. Des de llavors no va aspirar al càrrec, però: "Como suele ser en los hombres tan general la manía de extender la jurisdicción que tienen confiada, y como a veces un solo nombre, u otro argumento despreciable sirve de apoyo a pretensiones ambiciosas con grave trastorno de la República; debe precaver la Junta el que un día este vano título de Asesor General del Principado no diese ocasión para comprometer las autoridades del mismo, y trastornar su orden público; lo que anima esta Junta podrá precaverse con mandar V.M. al Auditor de Guerra que no se titule Asesor General del Principado".⁴⁴⁹

Les facultats de govern i d'organització militar van ser assumides per la Junta Superior, revocant els nomenaments de càrrecs en cas necessari. A pesar de la seva vida errant i les dificultats que li devia comportar, va mantenir encesa la flama patriòtica. Es proclamà sobirana, en l'exercici de la seva autoritat topà amb els comandaments militars i també amb les Juntes corregimentals, amb les quals es produïren nombrosos problemes, alguns de molt difícil solució, sobretot quan els interessos col·lisionaren amb la qüestió patriòtica, com a continuació veurem amb la de Tarragona.⁴⁵⁰ Des de la Junta Superior, Felip Aner comunicà a la Central que amb data 1 de juliol li havia lliurat una representació explicant els esdeveniments que havien motivat la providència per la qual s'havia vist obligada a actuar contra quatre vocals de la Junta corregimental de Tarragona. Era clar i evident l'esperit d'insubordinació que mostraven els escrits i procediments de l'esmentada Junta: "Cuánto fue doloroso a la presente el poner entonces a vuestra Real noticia una providencia que había acordado sólo a impulsos de la necesidad, tanto más le es en el día de suma satisfacción el poder comunicarle que queda terminado ya este

⁴⁴⁹ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, 117/ 65, 77. Felip Aner d'Esteve, Vocal de la Junta Superior del Principat de Catalunya, Real Monasterio de Poblet, 2-07-1809.

⁴⁵⁰ MOLINER i PRADA, Antoni. *La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1812)*, Op. Cit., p. 39.

disgusto, y esta Junta con la esperanza de que aquella Corregimental consolidará en adelante con la obediencia el mejor servicio público”. Posteriorment, els vocals de la Junta de Tarragona, Josef Antoni de Vidal i Gabriel Simó y Martí, els havien enviat la súplica d’aixecar la suspensió decretada contra quatre dels seus vocals i concedir que poguessin tornar sense impediment al servei de les seves funcions. Aner afegí que no era la intenció de la Junta ni dels seus vocals ofendre aquella Superioritat i que s’havien pres totes les mesures per procedir amb el major respecte amb la Junta Superior i obeir totes les seves prescripcions. El vocal aranès acabà amb les següents paraules: “Deseosa esta Junta de dar pruebas de la benignidad a que la inclina su carácter, especialmente en el día en que todo debe ceder a la constante idea de contribuir unidos a la defensa de la patria que necesita de los esfuerzos de todos sus hijos. Ha decretado condescender con la súplica de los expresados comisionados, y levantar en consecuencia la suspensión antes decretada de los cuatro vocales de la Junta Corregimental de Tarragona Don Guillermo de Rocabrune, Don Josef Zaragozano, Don Mariano Roquer y Don Manuel Feliu sin que la suspensión que han sufrido les sirva de nota”. La Junta Superior esperava de la Central l’aprovació de les mesures adoptades i acabar així amb l’assumpte.⁴⁵¹

Girona era un tema prioritari per a la defensa de Catalunya. Per això, la Junta de Manresa va rebre un ofici de Felip Aner d’Esteve que exposava: “La importancia de salvar la Plaza de Gerona es sobrada para que la Junta descuide medio alguno que pueda dirigirse a su conservación. Uno de estos y el primero a los ojos de nuestra Sagrada Religión es la súplica de los buenos al todo Poderoso en cuyas manos está la suerte de los hombres. Por tanto desea esta Junta que se hagan rogativas públicas en el Principado para que Nuestro Señor nos conceda la libertad de la importante Plaza de Gerona, y la felicidad de nuestras armas”. Per al compliment d’aquesta ordre, s’havien de posar d’acord amb l’autoritat eclesiàstica i traslladar-la a les Justícies dels pobles de Corregiment. Es manava també a les justícies i ajuntaments del partit que en el termini de sis dies, es realitzessin i reunissin les cartes de pagament del Reial Cadastre, en cas contrari, se’ls enviaria un avís urgent.⁴⁵² Als problemes de seguretat i ordre públic totes les Juntes hi van dedicar molts esforços sovint sense resultat. Els actes de violència contra les persones i propietats estaven a l’ordre del dia. Per mantenir la seguretat i preservar la llibertat al territori català,

⁴⁵¹ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, 68. Felip Aner d’Esteve, Vocal de la Junta Superior del Principat de Catalunya, Real Monasterio de Poblet, 5-07-1809.

⁴⁵² ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65. Guerra de la Independencia, 366-450 (38), 1/4819566, (Res). 1809. Ex Libris Josep Fontana. “La Muy Ilustre Junta General, de Gobierno de la Ciudad y Corregimiento de Manresa”. Felip Aner d’Esteve, Vocal de la Junta Superior del Principat de Catalunya, Manresa, 6-07-1809.

la Junta augmentà el nombre de magistrats i homes de vigilància i va crear tribunals als corregiments per disminuir i eradicar la inseguretat dels pobles i els atacs a les pertinences d'altri. Davant la manca de seguretat a causa de l'acció dels malfactors a Espanya, la Junta Central envià una ordre reiterada a totes les províncies. La Junta Superior en va fer difusió per al seu compliment. Malgrat les ordres anteriors donades i el treball de les Juntes i magistrats dels pobles per perseguir i exterminar lladres i bandolers, ells continuaven actuant pels camins creant inseguretat i por. Ja no era el cas de no tenir recursos, que n'hi havia per fer servir la força i la vigilància per aconseguir l'objectiu. Les milícies formades o en camí de ser-ho havien de defensar els pobles no només de l'enemic invasor, sinó de preservar la seguretat i llibertat als camins dels lladres. El Reglament del 22 de novembre passat així ho manava, va dir Aner. Era el deure sagrat que tenien les milícies, les juntes i els magistrats del Regne. Cada poble havia de tenir cura i vigilar en tot moment els seus camins i termes lliures de lladres, i protegir-los de vexacions i insults. Les partides de milícies i voluntaris podien detenir-los o fer que desapareguessin, tot compartint aquesta missió amb els pobles veïns. Calia seguretat i llibertat pel bé i prosperitat de la pàtria. Tota acció en aquest sentit tindria reconeixement i recompensa.⁴⁵³

Si ja era prou complicada l'organització militar per dur a terme la formació d'un exèrcit tan irregular, la Junta catalana es trobà amb un escull que li posà la Central. Una dificultat més va ser aconseguir l'allistament general que es feia a tots els pobles segons la quota que se'ls designava. Per tractar de buscar la solució més adequada, Felip Aner envià una representació a Martín de Garay relacionada amb una preocupació que no deixava de ser una queixa. Explicà que la Junta de Tarragona activà el compliment de les rigoroses ordres comunicades per la Superior a totes les corregimentals de realitzar el lliurament dels quintos de les seves quotes pel reemplaçament de l'exèrcit. Però, l'Ajuntament de Cubelles li va representar la impossibilitat de complir l'esmentat servei. El motiu era que una reial ordre del secretari d'estat i de Despatx comunicada al comandant militar de Marina de Catalunya (17-03-1809) disposava que els joves dels pobles de la costa, com el de Cubelles, havien d'anar al servei de la Marina, no a l'exèrcit. La Junta Superior veia i lamentava alhora que la quantitat de joves disminuiria per l'esmentada ordre, ja que a la costa catalana n'hi havia molts. La Junta Superior tot i

⁴⁵³ "Reial ordre de la Junta Suprema. Sobre la persecució de malfactors i bandolers". Real Alcázar de Sevilla, 22-07-1809. Biblioteca de Catalunya, Fulls Bonsoms, núm. 3.891.

respectant les sobiranes ordres de la Central, expressava els seus sentiments perquè davant la situació, li comunicés l'última determinació.⁴⁵⁴ Li demanava que davant l'enrenou que suposava l'esmentada ordre per la logística militar, repensés la seva decisió. La Junta Superior mostrà la seva preocupació en veure el seu exèrcit extenuat i amb tropes mal equipades en moltes operacions militars per la manca de diner públic. L'exèrcit havia d'augmentar considerablement segons el pla del capità general i aprovat per la Central. Altrament, no es podia recórrer a emprèstits forçats, ni a extraordinàries requisicions de cereals i queviures per ser arbitràries i vexatòries; tampoc a l'ajuda del govern, de la província o la Junta Central. La Junta era conscient dels sacrificis fets per la província i els catalans a la causa pública: "Pero serían ellos de ninguna utilidad, si no se continuaran con mayor esfuerzo (...) No duda pues esta Junta que conociendo los fieles y generosos habitantes de esta Provincia los motivos de pública utilidad y necesidad que la determinaron a formar un nuevo arreglo de contribuciones extraordinarias". No hi havia més remei, s'havia de recórrer a contribucions extraordinàries per mantenir l'exèrcit i evitar els desordres públics: doble cadastre, que cobraria el cavaller intendent, d'un sou per lliura de carn se n'ocuparien les justícies i ajuntaments. De la capitació general setmanal per cada habitant del Principat segons classes i rendes, se n'encarregarien les Junes corregimentals, Junes de poble, bailes i ajuntaments. Les contribucions s'exigirien en el termini d'un mes. La Junta esperava dels catalans que atenen als problemes d'erari, correspondrien gustosos a complir amb les tres contribucions extraordinàries demanades.⁴⁵⁵

Tot el territori català rebria la mateixa ordre de la Junta Superior lliurada per Felip Aner a la Junta corregimental de Cervera, en la qual es comunicaren les contribucions extraordinàries i la forma d'exacció. Es necessitaven amb urgència per fer front a les ingents despeses ocasionades per la guerra contra França. L'ordre que havia de circular per tots els pobles del corregiment i partit deia: "Manda S.E. la exactitud, y brevedad en el cobro de las citadas contribuciones, y especialmente una atenta vigilancia en la del sueldo por libra de toda especie de Carnes, debiendo V.S. invigilar por todos medios no se cometa fraude en esta contribución, que puede y debe producir los mayores réditos, impidiendo se vendan Carnes en despoblado, ni ocultamente bajo las más severas penas

⁴⁵⁴ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 96, 97. Felip Aner d'Esteve, Vocal de la Junta Superior del Principat de Catalunya, Real Monasterio de Poblet, 1-08-1809. ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, 95. Felip Aner d'Esteve, vocal de la Junta Superior del Principat de Catalunya, Real Monasterio de Poblet, 17-08-1809.

⁴⁵⁵ "Circular de la Junta Superior de Cataluña. Sobre la imposición de Nuevos tributos para el sostenimiento del Ejército". Real Monasterio de Poblet, 28-08-1809. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm.3.888. Felip Aner d'Esteve.

sobre la pérdida de las carnes, y que exigirá V.D. irremisiblemente a los contraventores”. Concretament, Cervera havia de contribuir amb la quantitat de “ochenta y cuatro mil duros, que son siete mil duros mensuales”. També havia de fer el repartiment proporcionat i imparcial entre els seus pobles, segons la riquesa i industria, remetent còpia del repartiment a la Junta Superior.⁴⁵⁶ Les Junes corregimentals catalanes van rebre de la Provincial una Reial ordre de la Junta Central. Era desig del rei Ferran VII i també seu, augmentar la cavalleria fins a trenta mil cavalls. El cavall era una arma necessària per la guerra, la qualitat del terreny i la garantia per superar l’enemic i assegurar l’èxit. Després de consultar al Suprem Consell de Guerra i Marina, es va fer un Reial decret sobre la requisició dels cavalls necessaris pels regiments que hi havia. L’esmentat tribunal nomenà per dur a terme l’operació al seu ministre marquès del Palacio, director i inspector general de Cavalleria, auxiliat pels capitans generals, tribunals i justícies. Establiren unes regles: per aconseguir l’esmentada quantitat de cavalls. Era imprescindible, emprar el més aviat possible els recursos més extraordinaris i actius per a la recerca de cavalls, atenent a la seva edat, alçada i qualitats, els quals es pagarien a un preu just. Les autoritats de cada poble havien de ser presents en la requisició. Tots els cavalls no registrats es denunciarien a la justícia més immediata. Es faria doble assentament, un seria pel Governador, corregidor o justícia del cap de partit, signat per l’oficial, jutge, escrivà o testimoni. L’altre, el recolliria l’oficial. Els capitans generals, tribunals i justícies del Regne ajudarien el comissionat, marquès de Palacio, que depenia només del Suprem Consell de Guerra.⁴⁵⁷ Per l’absoluta carència de cavalleria a l’exèrcit i la seva urgent necessitat, es van haver de dictar contínues mesures de requisició.

Amb l’objectiu de millorar l’organització i la coordinació amb la resta de Junes nacionals, la Junta Central elaborà un reglament al gener de 1809. Va comportar modificacions i també dubtes a l’hora d’aplicar-lo. Amb relació a l’article tercer, s’havia de clarificar si les Junes subalternes que havien de subsistir eren les corregimentals o també les establertes als caps de partit o subdelegacions.⁴⁵⁸ No quedava clar si s’inclouien les subalternes de partit i les que tenien subdelegació separada del corregiment. El

⁴⁵⁶ “Circular de la Junta Superior del Principado. Sobre las contribuciones extraordinarias para sufragar los gastos de la guerra contra Francia”. Real Monestir de Poblet, 9-09-1809, Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 1.495. Felip Aner d’Esteve,

⁴⁵⁷ “Circular de la Junta Superior. Sobre la requisició de cavalls per augmentar la tropa de cavalleria”. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, nº 3.887, Sevilla, 1-10-1809. Dirigida a Félix Colon, Sr. Capità General de Catalunya.

⁴⁵⁸ Real Orden a las Juntas Provinciales del “Reglamento de la Junta Suprema Governativa del Reino”. Fullets Bonsoms, nº 10.399, p. 4, Biblioteca de Catalunya, 13-01-1809. El capítol III deia: (Las Juntas provinciales) *estarán sujetas inmediatamente a la Suprema del Reino, y las particulares de las Ciudades y Cabezas de Partido, únicas que deben quedar, a las respectivas Superiores.*

problema es plantejava perquè alguns corregiments del Principat estaven dividits per la seva extensió o alguna altra causa, en partits i subdelegacions que comprenien molts pobles, i el cap de partits i subdelegacions o subdelegació li corresponia al poble més gran. Els partits tenien batlles majors, depenien políticament del corregiment i tenien independència en temes contenciosos. Les subdelegacions eren de partit, però rebien l'ordre de l'intendent. El juliol de 1809, la Junta Central ordenà la supressió immediata de qualsevol junta que no fos superior o de partit, retornant les competències als ajuntaments que en el desenvolupament de les seves funcions li eren pròpies. El 18 de juliol, Martín de Garay comunicà la reial ordre per acordar que de la Junta de Mataró i de la del Vallès se'n formés una de sola. En conseqüència, Felip Aner dirigí una representació a Martín de Garay. A Catalunya es disposaria dels membres que segons la normativa els corresponia atenent al nombre de pobles de la seva demarcació sota la supervisió de la Junta Superior. Observant la Junta la pretensió dels dos corregiments, Mataró i Vallès, que volien incrementar el nombre de representants en la nova junta corregimental, el 23 d'agost, va decidir que el Partit de Granollers escollís tres vocals i el de Mataró dos. Però el 21 d'agost, la Junta de Granollers havia presentat un segon recurs a Martín de Garay, el qual valorà que fos la Junta Superior la que en compliment de l'ordre i examinats els fets, resolgués els dubtes i establís la Junta Corregimental. La Junta es reafirmà en la seva decisió de nomenar tres vocals per la del Vallès i dos per la de Mataró. Posteriorment, tots ells decidirien la residència de la Junta atenent a la seguretat dels seus membres i la direcció de l'armament del Corregiment. Si el cavaller Governador no era escollit com a vocal, conservaria el títol i les prerrogatives de president, amb vot decisiu si empataven. En cas d'absència del president, presidiria per torns un vocal. “De este modo ha creído esta Junta conciliar las ideas de los dos Partidos (...) Esto es lo que ha dictado a esta Junta Superior el deseo de la paz y la prudente mira de no exasperar los ánimos, y lo eleva todo al conocimiento de V.M. para que se sirva aprobarlo o dictarle la resolución que fuere de su agrado”.⁴⁵⁹ La Junta Central, mitjançant una reial ordre del 22 d'agost, demanà a la Superior com s'havia format la Junta de Girona, que residia a Arenys de Mar. Volia saber si tenien vocal per part de la Marina. Felip Aner lliurà l'informe

⁴⁵⁹ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, 82. Felip Aner d'Esteve, Vocal de la Junta Superior del Principat de Catalunya, Real Monasterio de Poblet, 28-09-1809.

original amb la representació de la Junta i Ajuntament d'Arenys de Mar, perquè la Central determinés allò més convenient.⁴⁶⁰

Felip Aner elaborà un Reglament d'allistament i sorteig perquè l'implementessin les justícies i ajuntaments dels pobles del Principat. Va ser redactat segons la normativa de les Reials ordres que regien sobre aquest tema. Hi havia 15 articles. Hi formaven part els joves solters i vidus sense fills o amb fills que no els mantenien, naturals del Principat i a partir de setze anys fins els quaranta complerts i d'una estatura determinada. Si no eren suficients, s'allistarien també, els casats sense fills, els que no tinguessin prou alçada, els criats domèstics solters, jornalers, expatriats, joves temporers. Una vegada allistats, els joves no podien absentar-se del seu domicili. Es llegiria el nom dels allistats i comprovaria i rectificaria l'allistament. Quedarien exempts els cecs, coixos, i altres incapacitats físicament per l'ús de les armes. També els que tinguessin benefici o capellania eclesiàstica, els ministres i oficials titulars de Tribunals de la Inquisició, els catedràtics amb plaça, els alcaldes, regidors, síndics o procuradors dels pobles, advocats, relators, agents fiscals lletrats i escrivans de Cambra. Metges i cirurgians, mestres de primeres lletres amb títol, els correus de gabinet, empleats de rendes reials amb plaça, els solters caps de família, fills únics de vídua o pare pobre, fills de pares dependents, impressors (...). Aner va fer les regles pel sorteig de l'allistament tal com es feia a la Val d'Aran el sorteig del *sindic* i els *conselhèrs* que formaven el Conselh Generau d'Aran. En una bossa es posarien els rodolins iguals enrotllats amb el nom de cadascun dels joves comprovant que hi fossin tots. En una altra bossa, els rodolins amb tants nombres com joves i la meitat més perquè estiguessin preparats pel reemplaçament. Posteriorment, un nen trauria un rodolí de la bossa dels noms, la lliuraria al síndic o regidor que diria el nom. El jove en qüestió trauria un rodolí de l'altra bossa i així fins acabar el nombre de joves.⁴⁶¹

Les següents paraules de la Junta eren l'evidència de l'esforç que es feia per organitzar un exèrcit que havia de lluitar contra un altre molt més preparat i professionalitzat. “Esta Guerra Santa en que tratamos de conservar nuestra sagrada Religión nuestra independencia, y nuestras propiedades. Esta Guerra justa a que nos obliga la agresión más pérfida y alevosa, no puede sostenerla la Nación sin los brazos de sus hijos”. La preocupació per aconseguir aquesta missió fou constant. Per salvar i ajudar

⁴⁶⁰ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65,150-151. Felip Aner d'Esteve, Vocal de la Junta Superior del Principat de Catalunya, Real Monasterio de Poblet, 7-10-1809.

⁴⁶¹ “Reglamento que deberá observarse en el actual sorteo formado al tenor de lo prevenido en las Reales órdenes que rigen en la materia”. Felip Aner, Reial Monestir de Poblet, 13-10-1809. Imprenta de la Gazeta, Bajada del Rosario. Biblioteca de Catalunya, Fulletts Bonsoms, núm. 3.884.

la pàtria, s'encoratjaven les famílies. Els fills no es podien negar al servei que salvaria la vida i les cases dels seus pares, i ells havien d'animar els fills perquè agafessin les armes en la defensa del Principat. La necessitat més absoluta obligava a augmentar les tropes amb nou armament i el pla proposat per la Província. Cada corregiment havia de complir immediatament en el termini de sis dies amb el nombre d'homes assignat, més el que tenia en l'anterior repartiment. S'havia de fer circular l'ordre pels pobles dels corregiments per fer l'allistament i sorteig segons com es prevenia al Reglament que s'adjuntava. Tots els sortejats es presentarien al cap del corregiment, quedant a disposició del Governador i Junta Corregimental.⁴⁶² A finals d'octubre, Felip Aner comunicà a Martín de Garay que la Junta Superior del Principat per tal d'estar més a prop de l'exèrcit i dels seus caps, es traslladaria des del Monestir de Poblet a la ciutat de Manresa a partir del 25 d'octubre.⁴⁶³ La Junta Superior, segons la Reial ordre comunicada el 7 d'octubre, informà la Central d'una resolució acordada amb Thomàs de Verí, membre de la Junta Central en la secció de Guerra. Es tractava de la gratificació que es donaria a cadascun dels membres de la Junta catalana per tal de viure amb decència. Es limitava a la quantitat de deu mil rals de velló a l'any, a partir de novembre. Si algun dels seus vocals havia de sortir a fer una comissió, se li abonaria tota la despesa amb excés a dret.⁴⁶⁴

Amb relació a l'administració de Justícia, els assumptes que abans portava l'Audiència, els portaria la Junta Superior, deixant a les Juntes locals i als ajuntaments tot el que es referia a formació de tropes, allistament, armament i manutenció, fins que es decidís una altra cosa. Les Juntes locals i ajuntaments dependrien dels corregiments i aquests de la Superior. La Junta catalana determinà com a prova de la seva sobirania que tant en els afers civils com en els criminals i polítics, es procedís segons les constitucions municipals i els furs de Principat, tal com es feia després de la proclamació de Ferran VII. La Junta va confirmar i autoritzar tots aquells que s'hi dedicaven, excepte els de Barcelona i altres poblacions que estaven sota del domini francès. De fet, la Junta Superior suplantà les funcions de l'Audiència i jerarquitjà les Juntes corregimentals i locals.⁴⁶⁵ Va reorganitzar les funcions de la Reial Audiència amb les persones que es van

⁴⁶² Circular de la Junta Superior de Catalunya sobre el repartiment d'homes fet entre els corregiments per augmentar l'exèrcit. . Real Monestir de Poblet a 13-10-1809. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, nº 3885.

⁴⁶³ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, 152-153. Felip Aner d'Esteve, Vocal de la Junta Superior de Catalunya, Tarragona, 23-10-1809.

⁴⁶⁴ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, 110-111. Felip Aner d'Esteve, Vocal de la Junta Superior de Catalunya, Tarragona, 29-10-1809. Thomàs de Verí era el representant de Mallorca a la Junta Suprema Central. Era tinent coronel del regiment de Voluntaris de Palma.

⁴⁶⁵ MOLINER PRADA, Antoni. *La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1812)*, Op. Cit., p. 34. Don Pedro de Ribero era el representant de la Junta de Toledo a la Junta Suprema Central. Era Canonge de de la Santa Església de Toledo.

absentar de la Barcelona ocupada. El 5 d'octubre de 1808, acordà: "La Junta ha resuelto crear una comisión de cinco ss. Vocales de ella para conocer de todas las apelaciones y recursos propios de la Real Audiencia, tanto en lo civil como en lo criminal, y con las mismas facultades y modo de enjuiciar de dicho tribunal, y ha nombrado a los señores don Nicolás de Solanell, don Joaquín Torrecasana, don Andrés Oller, don Antonio Barata y don Ignacio Miguel de Sellers para individuos o jueces de dicha comisión".⁴⁶⁶ Felip Aner va consultar Pedro de Ribero, Secretari general de la Junta Central, sobre si devien subsistir o suprimir els tribunals criminals i comissions militars creats als corregiments a l'inici de la revolució. Per la reial ordre del 4 de setembre es resolgué suprimir-los, tot informant-los que els processos pendents passessin als alcaldes majors i jutges ordinaris respectius. Però, a la ciutat de Tortosa hi havia declarada certa rivalitat, enemistat o ressentiment entre el seu alcalde major i el Tribunal criminal. Per la qual cosa, la Junta Superior considerà que aquell Jutge no entraria a conèixer i fer el seguiment dels esmentats autos amb la imparcialitat que convenia a una recta administració de Justícia. Es podien originar aldarulls i disgustos als individus que abans eren del Tribunal criminal i que desmereixien l'interès i zel amb què la Central havia fet la reial ordre. Per evitar-ho, la Junta Superior proposà que el Tribunal criminal de Tortosa passés els processos pendents al seu governador, assessorat per qualsevol lletrat de la seva confiança. La Junta demanà l'aprovació de la mesura per part de la Central o donar-ne una altra que li semblés millor.⁴⁶⁷

El Reglament que determinà les facultats, consideració i objectius de les Juntes provincials, que després passarien a ser Superiors d'observació i defensa, va ser elaborat per la Junta Central. La Central el va fer arribar al regent de la Reial Audiència de Catalunya. El Tribunal l'havia de complir i fer complir. El Reglament s'havia fet a Sevilla (1-01-1809) i ja s'havia lliurat a les Juntes. Gairebé un any després es lliurà a l'Audiència per mantenir-les segons l'ordre. En una circular anterior, la Junta Central ja havia sancionat les limitacions de les facultats de les Juntes (16-10-1809). De nou, les fixava i actualitzava perquè hi hagués una perfecta igualtat en totes elles, els drets eren i havien

⁴⁶⁶ COMELLAS, Antoni. "L'intendent Barata a la Junta Superior de Catalunya i la Guerra del Francès". *Terme*, núm. 21, 2006, p. 220. <https://www.raco.cat/index.php/Terme/article/view/64736>. El 29 de juliol del 1809 la Junta Central decidí crear el Tribunal del Principat. A finals de 1809, el rei, mitjançant Benito Hermida, ministre de Justícia, s'assabenta que s'havia instal·lat la Reial Audiència. El 16 de gener de 1810, van escriure que S.M. al crear aquest tribunal va voler restaurar l'Audiència de Barcelona tal com estava llavors. Aquesta provisionalitat li comportà alguns inconvenients dels quals es parlà al Congrés Provincial de Tarragona (2-08-1810).

⁴⁶⁷ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, 159-160. Felip Aner d'Esteve, Vocal de la Junta Superior de Catalunya, Tarragona, 2-11-1809.

de ser els mateixos per a totes les províncies. No obstant, les Juntes, atenent a les seves circumstàncies diverses, necessitats i recursos havien manifestat els mateixos sentiments de lleialtat, patriotisme i esforç. Constava de vint articles. Es definiren les funcions que havien de mantenir les Juntes provincials i subalternes fins el retorn de Ferran VII o fins que marxessin els francesos. Vetllar i fomentar l'entusiasme dels pobles; activar donatius; contribuir amb tots els mitjans a la defensa de la pàtria; fer fora l'enemic; donar suport a la Central; protegir l'ordre públic; organitzar l'allistament i l'armament, requisició de cavalls i muntures, lleves, quintes, donatius, contribucions extraordinàries per enfortir l'exèrcit i defensar la nació, seguir les ordres superiors i, si calia, consultar la Central. S'havien d'abstenir de qualsevol acte jurisdiccional i espècie d'autoritat, coneixement i administració fora del Reglament, i finalment, permetre el lliure ús de la impremta no contemplat en les seves atribucions. Es va acordar el nombre de components i quin era el tractament que se'ls havia de donar respecte a l'autoritat superior. Es lliuraria un certificat per a cadascun dels individus de les Juntes Superiors signat per dos vocals i el secretari, en el qual hi constarien els mèrits i serveis particulars fets per la bona causa, per deixar-ne constància i ser justament premiats. La Cambra i altres tribunals consultius estendrien les certificacions, després de considerar els mèrits i tenir preferència a qualsevol altra persona, qualitat o servei. La Junta Central volia que aquesta reial declaració: “Sirva de un testimonio autentico de gratitud y título de gracias. (...) En nombre del Rey las declara heroicas defensoras de la Nación, sin cuyos incomparables desvelos lejos de conservarse de España, hubiéramos caído bajo el yugo y despotismo del tirano. Modelo de fidelidad y heroísmo, acreedoras a reconocimiento eterno, y a que su memoria lo sea también en los fastos de la Monarquía”.⁴⁶⁸

La urgència per recaptar recursos humans i materials continuà. Mitjançant una circular dirigida per Felip Aner a la corregimental de Cervera, se la va instar a fer el pagament a la Tresoreria de la segona tèrcia del cadastre i els set mil duros que la Superior els va tesar. Corresponia als dos darrers mesos, en un termini de tres dies de rebre l'ordre, s'exigiria militarment als pobles que no complissin. “Las graves urgencias del Estado y la deplorable situación en que se halla el ejército por falta de víveres y numerario, ponen a la Junta en la precisión de no disimular la menor falta de cumplimiento a esta orden, y de hacer como hace responsables en bienes propios a las justicias del corregimiento de

⁴⁶⁸ La Junta Suprema central va lliurar a la Reial Audiència de Catalunya sis exemplars d'un Reglament que determinava les facultats, consideració i objectius de les Juntes provincials. Miquel de Prats y Vilalba, Secretari de la Real Audiència. Tarragona, 14-11-1809. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 8050.

los perjuicios que por su morosidad o inobediencia sufra la causa pública”. Sobre el pagament corresponent a primers de setembre de 1808, la Junta superior experimentà un gran disgust en veure la quantitat de pobles que encara no l’havien satisfet. No es podia dissimular per més temps el seu incompliment. La necessitat era urgentíssima. “Si no se provee al ejército no cumplirá este con su deber. Una nueva dispersión acarrearía males incalculables a la provincia. La suerte desgraciada que nos amenaza si no hacemos los mayores esfuerzos para evitarla será cierta, y entonces serán inútiles todos nuestros sacrificios. Lo que ahora negamos a la patria, podría servir de pábulo a la ambición del tirano y sus secuaces. Es necesario sacrificarlo todo para libertarnos de su tiránico yugo”. Un altre tema que preocupava era el sistema de cobrament dels impostos. S’havia d’evitar l’abús de suposats comissionats de legítims caps o de subalterns a l’hora de presentar-se als pobles i als particulars per exigir-los quantitats de diner, grans, bestiar i altres efectes. L’esmentat fet produïa confusió i dificultat en la percepció de les contribucions. La Junta per aquest motiu havia fet una representació al capità general. Mentre, la Junta decidí que les justícies comprovessin les exaccions a partir d’un document que distingís i verificqués quina era la veritable. Sense document, les justícies denunciarien al capità general o a la Junta Superior.⁴⁶⁹

Des l’inici de la guerra, la Comissió d’Hisenda de la Junta Superior va dirigir tots els seus esforços per assolir que totes les poblacions i grups socials s’impliquessin i col·laboressin, sense extralimitar-se. Per pal·liar una situació econòmica dramàtica, el 29 d’agost la Junta va fer una reial ordre. Com a conseqüència, l’ardiacà i l’Ajuntament de Vic van fer una representació acompanyada d’un informe del seu bisbe a la Junta Superior. Dels documents Felip Aner en va informar la Central i comunicà de part de la Junta que: “Por más que haya padecido el cabildo, mientras la necesidad nos obliga a exigir graves contribuciones extraordinarias, aun de los sujetos que viven en países que han sido devastados por el enemigo, no parece sea justa la solicitud de librarse de los impuestos y contribuciones extraordinarias”.⁴⁷⁰ Es va comprovar per part de la Junta Superior el retard experimentat per l’agricultura, arts i comerç interior pels perjudicis fets als particulars deguts al transport de queviures i equipatges per a l’exèrcit. Per tal de

⁴⁶⁹ “Circular de la Junta Superior a la Junta corregimental de Cervera sobre el pagament de la segona tèrcia del cadastre i fer efectiu el pagament del set mil duros tesats a aquest corregiment”. Felip Aner d’Esteve, Manresa, 31-10-1809, Francisco Bagils y Morlius Secretari de la Junta corregimental de Cervera, signà l’acord de compliment 18-11-1809. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 1500.

⁴⁷⁰ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. ESTADO, 65, 163. Felip Aner d’Esteve, Vocal de la Junta Superior del Principat de Catalunya, Manresa, 13-11-1809.

conciliar aquest servei amb la reparació a tots els sectors esmentats, s'establí un reglament que Felip Aner va distribuir en 9 articles. Un d'ells era el repartiment de brigades entre els corregiments per al servei de l'exèrcit. Es decidí una capitació de dues pessetes mensuals segons la mida del bagatge. Es dipositaria en una caixa per corregiment i aniria a càrrec d'un vocal de la Junta de bagatges de ciutat o poble cap del corregiment. Els batlles i Ajuntaments cobrarien la capitació dels seus pobles el dia sis de cada mes. La junta de bagatges nomenaria un comissionat o inspector per donar les cartes de pagament als proveïdors. Es passaria revista a les mules per no fer frau en la quantitat i es pagaria el bagatge del pas de la tropa pels pobles amb el fons de brigades, catorze rals de velló diaris per una mula major i set per una menor, més la que es pagués per ordenança. "Las justicias cuidaran de formar un empadronamiento general de todas las acémilas mayores i menores sin excepción alguna que existan en su territorio, cuidando atentamente de que no se haga el menor fraude en tan importante servicio, pudiendo multar y apremiar a los ocultadores según el grado de ocultación o resistencia que hagan".⁴⁷¹

La resistència a Catalunya i Espanya presentà una doble vessant: exèrcit regular i formes d'enquadrament irregular. En la guerra hi confluïren una sèrie de factors que dificultaren en gran manera la formació d'un exèrcit regular: una composició molt diversa, el rebuig social, manca de formació militar, les condicions materials, manca de subministres, la implantació dels sistema de quintes, la superioritat de l'exèrcit francès, la pèrdua de places tant importants com Girona, Lleida, Tortosa, i especialment Tarragona, seu llavors de la Junta Superior. La situació no podia ser més dramàtica, portant frustració a les autoritats civils i a la població. L'exèrcit regular va perdre gairebé tota la força, es seguí recorrent desesperadament a les crides de quintos, mesura molt impopular i que comportà molta deserció. Es mobilitzà tot tipus de recursos humans i materials per sostenir la lluita. Es va recórrer de nou a un sistema militar irregular no professional, coneixedor del territori i disposat a actuar en cas de guerra, la guerrilla. Estava formada per sometents i miquelets, entre altres milícies urbanes, molts d'ells s'acabaren integrant a l'exèrcit regular. La guerrilla s'organitzava en partides, uns grups eren més grans i absorben els petits. Uns eren més populars com els sometents, altres es mantingueren en la marginalitat i propers al bandolerisme. A l'inici de la guerra van

⁴⁷¹"Reglamento para formar y pagar las Brigadas". Felip Aner, por la Junta Superior, Manresa, 29-11-1809. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 1506. "Manifiesto de la Junta Superior del Principado de Cataluña, Op. Cit., p. 5. En los Tercios y en los Somatenes consistió por mucho tiempo la única fuerza del Principado, y estos esforzados Atletas de la Patria ya en cuerpos y puntos permanentes, ya en Somatenes y levantamientos momentáneos supieron acreditar a los ojos de la Nación y de la Europa estos dos géneros de Milicias.

aconseguir alguns èxits, mantenint la moral de la població. Els seus avantatges van ser compartir la lluita amb la feina habitual, no dependre de la disciplina militar, recompensa econòmica (botí) i la mobilització patriòtica davant els traïdors i covards. L'altra cara de la moneda més innoble eren el bandoler i el desertor.⁴⁷²

A continuació, veurem l'esforç ingent que la Junta Superior havia de fer per controlar tots aquests recursos i els problemes derivats del seu mal ús. Des de la Junta de Vic es van dirigir a Felip Aner: "Un sargento nuestro le entregará un desertor del 1r Batallón de Vic que a cubierto de una baja para el hospital, hacía cinco meses que es hallaba en este, a cuyo individuo dará Usted el destino que estime conducente".⁴⁷³ Durant els mesos de gener, febrer i març de 1810 es van intensificar els oficis de Felip Aner a la Junta de Tortosa sobre el tema de la deserció, Felip Aner. Al 1r: "Que se persigan, manden coger y conducir inmediatamente a Cardona todos los soldados desertores que hubiere en el distrito de esta jurisdicción, para darles el destino que prescriba el General en jefe del ejército. Al 2n: Aner manava: Resolver que cada pueblo presente los quintos de su cupo armados a su cuenta con fusiles, y si puede ser con bayonetas, con prevención, que si después de haber marchado aquellos sin ir armados todos se hallase algún fusil en el pueblo sufrirá la justicia la multa de 300 reales de irremisible exacción".⁴⁷⁴ Al 3r: Que se haga inmediatamente una requisición de pistolas de todos los calibres, por proveer a la caballería del ejército, bajo las circunstancias que expresa.⁴⁷⁵ Aner envià una ordre manant que les armes que calia donar als quintos als pobles, es portessin per separat al seu destí per evitar excessos.⁴⁷⁶ Al 4t: "Para verificar el sorteo y exigir aquellos nuevos sacrificios para defender la Provincia y contener al enemigo que la mitad más del número de hombres del cupo de cada pueblo, que ha debido sortearse en virtud del capítulo 41 de la Instrucción para dicho sorteo se aplique inmediatamente al servicio efectivo como los demás".⁴⁷⁷ Al 5è: "Cualquiera comandante de las Compañías sueltas que admita un desertor del ejército, o no devuelva los que ahora tiene, será castigado con las penas que las leyes militares señalen a los encubridores de deserción".⁴⁷⁸ Al 6è: Que para evitar la escandalosa deserción de los quintos del ejército en la ocasión más crítica en que se halla

⁴⁷²CANALES, Esteban." Resistència armada, costos de la guerra i comportament social; algunes consideracions". Guerra del Francès: L'estat de la qüestió. Guerra Napoleònica a Catalunya (1808-1814), Estudis i documents, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1996, Op. Cit., p. 21-25. MOLINER PRADA, Antoni. Catalunya contra Napoleó. La Guerra del Francès (1808-1814). Pagès Editors, Lleida, 2007, p. 185.

⁴⁷³ ACA DIVERSOS Caixa 077 Guerra. Vol. 2, Ofici de la Junta de Vic a Felip Aner. 14-01-1810

⁴⁷⁴ ACA DIVERSOS Caixa 077. Vol. 2, Oficis de la Junta de Tortosa a la Junta Superior. 4-02-1810.

⁴⁷⁵ ACA DIVERSOS Caixa 077. Vol. 2, Oficis de la Junta de Tortosa a la Junta Superior. 14-02-1810.

⁴⁷⁶ ACA DIVERSOS Caixa 077. Vol. 2, Oficis de la Junta de Tortosa a la Junta Superior. 14-02-1810.

⁴⁷⁷ ACA DIVERSOS Caixa 077. Vol. 2, Oficis de la Junta de Tortosa a la Junta Superior. 14-02-1810.

⁴⁷⁸ ACA DIVERSOS Caixa 077. Vol. 2, Oficis de la Junta de Tortosa a la Junta Superior. 14-02-1810.

la Provincia, y los grandes perjuicios que de este exceso resultara de la misma, la Superior había acordado que renovando contra dichos desertores las penas en que han incurrido, se haga entender a todos sus vecinos de los pueblos del Corregimiento de Tortosa, que por cada quinto desertor que presenten se les gratificará con 40 reales de vellón.⁴⁷⁹ El 7è: Se previene que para contener la deserción de los quintos del ejército en las actuales circunstancias de esta Provincia, sin perjuicio de llevarse a efecto la orden expedida con fecha del día anterior, se haga entender, que todo quinto desertor, que dentro el término de 8 días des de la publicación de esta providencia no se había presentado, o reunido a sus banderas, perderá todos sus bienes presentes y la sucesión a los futuros, con las demás penas que la misma orden expresa.⁴⁸⁰ La Junta Superior va protegir les persones que marxaren dels territoris ocupats per l'enemic. La Corregimental de Tortosa, en resposta a una ordre de Felip Aner, li respongué: "Ha comunicado (a la Junta de alojamiento) en oficio mandando que para alivio de los Buenos patricios que abandonen sus hogares huyendo del enemigo, se les dé en todas partes el alojamiento ordinario, como a los militares sobre cuyo cumplimiento celará esta Junta procurando que los referidos expatriados, se repartan cuanto sea posible en diferentes poblaciones para que no sea tan gravoso este Servicio".⁴⁸¹

1.7.1.- La junta Corregimental de la Val d'Aran

L'ocupació de la Val d'Aran per part de França

Les tropes de Napoleó, en plena Guerra del Francès, van ocupar la Val d'Aran el 25 de maig de 1810. Prèviament, les incursions de l'exèrcit francès al territori aranès, els atacs i les guerrilles van anar en augment. La invasió es produí quan la divisió militar francesa havia sortit de Benasc i va entrar pel port de Vielha, el Portilhon, Pont de Rei, Bausen i Canejan. Sota les ordres del mariscal Suchet, que lluitava a l'Aragó, les forces franceses van envair la Val quatre dies abans que Lleida. Va ser una novetat que entressin pel port de Vielha, ja que les altres invasions generalment les havien fet pel Pont de Rei. Si recordem la Guerra Gran (1793-1795), els homes i joves aranesos van poder escapar pel port de Vielha cap al Pallars i la Ribagorça i des d'allí preparar la reconquesta de la

⁴⁷⁹ ACA DIVERSOS Caixa 077. Oficis de la Junta de Tortosa a la Junta Superior. 3-06-1810.

⁴⁸⁰ ACA DIVERSOS Caixa 077. Oficis de la Junta de Tortosa a la Junta Superior. 8-06-1810.

⁴⁸¹ ACA DIVERSOS Caixa 077. 14-02-1810. MUSET PONS, Assumpta. "Refugiats resistents al peu de Montserrat (1808-1814)", *La Guerra del Francès als territoris de parla catalana*, Op. Cit., p. 249. L'eufòria dels primers combats, va ser molt efimera, molt aviat la duresa de la guerra s'imposà amb contundència. . La historiografia tradicional n'ha abusat molt

Val. Per tant, els aranesos aquest cop no van poder marxar.⁴⁸² El Conselh Generau es va aturar com institució, durant els anys d'ocupació no es reuní, i lògicament, no es va fer cap acta. La darrera sessió s'efectuà el 5 de gener de 1811. A l'acta es parlà de deutes a particulars: “Que se pague por el Valle de las cuentas generales que el Consejo hallare conveniente respeto que en el día se halla agobiado el Valle para mantener las tropas francesas”. No es van fer més sessions. Es conserven algunes actes estripades, conservades a mitges, fins que el dia 1 de juliol de 1812, convocada la Junta de govern de la Val en la forma ordinària: “Ha resuelto que este libro se archive en el Archivo del Valle, al efecto de que no padezca extravío por las actuales circunstancias”.⁴⁸³ Amb l'ocupació, França, no respectà els privilegis, usos i costums aranesos. La seva administració es portava des de França. Tenint en compte que Napoleó va abdicar el 8 d'abril de 1814, i Barcelona va ser la darrera ciutat desocupada (28-5-1810), França no retornà la Val fins uns mesos després. El Conselh Generau va tornar a reprendre el seu funcionament amb la sessió el 16 de novembre de 1814. L'endemà, es va realitzar l'extracció d'oficis públics de la forma acostumada de redolins.⁴⁸⁴

Els esdeveniments que presento tot seguit, es produïren en ple conflicte de la Val amb França, però abans de l'ocupació del territori aranès. La junta aranesa, tal com havia quedat amb Felip Aner, li va enviar la informació dels esdeveniments que van tenir lloc a la Val els dies 12, 13 i 14 de gener de 1810. La narració del fet la va fer el tinent coronel Juan Dueros, comandant del terci número 13 de voluntaris de la Val. El 12 de gener, va tenir lloc un combat al Portilhon que durà tot el dia, fins que l'enemic amb 400 soldats es retirà. Els soldats espanyols amb uns 200 homes els van perseguir fins ben entrat a França. El balanç per l'Aran va ser tres soldats que quedaren a França presoners. Les pèrdues franceses s'ignoraven. El comandant seguí: “Debo recomendar a V.E. muy particularmente, en esta función al tambor de la 4ª Compañía Jayme Aunós, de edad de 12 años, que hallándose de faccioso en este Guardia del Portilhon luego que se vio el número tan crecido de enemigos sin licencia alguna se puso en el camino por donde podía venir nuestro refuerzo, y empezó a tocar el ataque; lo que oído por los enemigos, que como fronterizos conocen muy bien nuestros toques, hicieron alto, y enviaron algunos Descubridores para ver aquella novedad; pero se colocó en una posición tan oportuna,

⁴⁸² LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents d'integració a França*. Episodis de la Història. Editor Rafael Dalmau, Barcelona, 1967, p. 57-59

⁴⁸³ AGA190-71-T1-3029, (Guerra). “Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran”, 1772-1832, 1-07-1812.

⁴⁸⁴ AGA190-71-T1-3029, (Guerra). “Libre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran”, 1772-1832, 16-011-1814.

dicho tambor que sólo él podía descubrir los enemigos, y no el camino. Le dispararon varios tiros, pero este intrépido muchacho siguió siempre tocando con la mayor serenidad, todo lo que observó el centinela nuestro, del palo de señales, cuyo ardid no sólo impidió a que los enemigos quemasen varias granjas que tenían a su inmediación, y pasasen tal vez adelante, sino que dio ánimo a los nuestros este toque de ataque, pues creían que ya les había llegado el refuerzo, que no llegó sino media hora después; a más en toda la función este tambor no sólo siguió siempre tocando sino que animaba con sus voces caminando delante de todos por entre las breñas de estos Pirineos Nieves y hielos, sin más calzado, que los de la naturaleza”. El dia 13, l’enicmic amb 400 homes, va fer incursions a Pont de Rei, però els soldats i el sometent de Bausen els van refusar. El dia 14, de nou a Bausen atacà l’enicmic amb un batalló de 600 homes. Tot i la seva superioritat, no van espantar els voluntaris sometents de les població, que només amb 80 homes els van forçar a fugir. Des del poble de Canejan es reforçà l’ajuda a Bausen amb 40 sometents més i 200 soldats, l’enicmic no gosà sortir de l’emboscada. Van destacar el capità José Benosa i el tinent Juan Benosa, familiars de Felip Aner. El tinent Dueros va valorar com excel·lent la feina feta per la seva companyia i els seus comandaments per les seves infatigables marxes sense descansar ni alimentar-se. Però, Sobretudo debo recomendar a V I la Serenidad, Valor, y Agudeza del Tamborcito llamado Jayme Aunós, el que merece un premio y distinciones, por lo que llevo mencionado.⁴⁸⁵

En tot moment, la constància i el valor dels soldats i els seus oficials van ser molt valorats per la Junta de la Val. Per tantes vegades com havia refusat l’enicmic, causant-li baixes, ferits i presoners. En aquesta ocasió, des de Vielha, es manifestà en contra de l’ordre de llicència de dos capitans: José de Bosost i Manuel Aner y Soler. Si la seva renúncia es verificqués: “El resentimiento que estas dos Compañías tendrían, porque cada una de ellas se compone de mozos naturales de sus respectivos terçones, estos conocen palmo a palmo el territorio y todos están acostumbrados à sufrir las nieves torbellinos y hielos, pasando días y noches a las inclemencias encima de las nieves, lo que no sería fácil si fuesen los de otros Países”. Tots dos van destacar per la seva valentia el dia 12 al Portilhon, si els marxaven decauria la constància i el valor. “Y si bien no tienen la táctica militar como otros, pero les acompaña el valor y firmeza que es lo que en el día se necesita. Per tant, demanaren que la Junta Superior oficiés amb l’inspector militar perquè

⁴⁸⁵ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 077. 20-01-1810. Junta Corregimental de la Val d’Aran. Vielha

aquest suspengués l'esmentada separació sol·licitada".⁴⁸⁶ Una setmana més tard, la Junta Superior respongué que es comunicà amb l'inspector Josef Gonzalez per dir-li: "Que según las órdenes del General no deben separarse de sus cuerpos los oficiales de que trata esta exposición, no consintiendo tampoco por esta parte que se ejecute. Así lo acordó S.E. la Junta Superior del Principado".⁴⁸⁷ De fet, quinze dies abans des de Vielha es confirmà que havien rebut la reial ordre de S.M. relativa a: "Que los Generales de las Provincias y demás jefes militares no permitan ni toleren por motivo alguno, que ningún jefe ni oficial se ausente por motivo alguno, a no ser por comisión de Real servicio, ni salga de la jurisdicción de su distrito sin expresa real licencia".⁴⁸⁸ L'inspector militar va respondre a l'ofici de la Superior i aquesta ho notificà a la Val: "Jamás fue su intención ni sus órdenes de que se pusiesen de servicio más somatenes que armas largas de fuego ni si oficiales que los mandaran de los que tiene cada compañía; pero visto el desorden que ha habido, y en cumplimiento de los dispuesto por V.I. con fecha de hoy, pasa seguidamente esta Junta sus órdenes para que se verifique lo dicho; de que vayan mandados por una Justicia de uno de los Pueblos de cada Partido, y que cuide de proveerlos de todo lo necesario".⁴⁸⁹

En ple hivern, les inclemències del temps a la Val influenciaven molt i fins i tot perjudicaven el bon desenvolupament de la guerra. La Junta informà que els pobles de Sorpe, València d'Àneu i Esterri amb totes les nevades que havien caigut, no s'havia obert el port per la part del seu territori. La qual cosa podria perjudicar davant d'un atac de l'enemic, i el terci quedaria tancat a la Val sense poder transportar queviures per a la seva manutenció. Tot i que ja els ho havien demanat, esperaven que es donés ordres rigoroses perquè l'obrissin; a la Val, també ho farien en la part que els tocava.⁴⁹⁰ Des de Vielha, s'informà la Superior: "Con motivo de los hielos, torbellinos y nieves que por el espacio de siete meses se experimentan en este Partido, todos los años la tropas consumen considerables porciones de leña y carbón, sin que hasta ahora haya habido proveedor alguno, que consiguientemente la tropa mal servida, es la causa de que muchos enfermen, porque retirándose de la velas descubiertas, y demás fatigas, sudados, sin encontrar fuego, el frío les sorprende y acaben con dolores de costado y reumatismos". En conseqüència, demanà el nomenament d'un proveïdor encarregat de tenir cura de la tropa i que

⁴⁸⁶ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 25-01-1810. Junta Corregimental de la Val d'Aran. Vielha.

⁴⁸⁷ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 3-02-1810. Junta Superior de Catalunya Manresa

⁴⁸⁸ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 077. 16-01-1810. Junta Corregimental de la Val d'Aran. Vielha.

⁴⁸⁹ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 5-06-1810. Junta Corregimental de la Val d'Aran. Sort

⁴⁹⁰ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 29-01-1810.. Junta Corregimental de la Val d'Aran. Vielha.

subministrés llenya a la tropa.⁴⁹¹ La Junta corregimental de la Val, com ja s'ha dit, estava adscrita al corregiment de Talarn. Des de la Superior, es destinà al corregiment de Talarn una dotació de l'exèrcit per a la Val: “Que se destinen dos mil Hombres de tropa o Miqueletes para impedir que sea cortado el Valle de Aran e invadido el Corregimiento muy particularmente amenazado por Benasque y fronteras de Aragón y enteramente indefinido”.⁴⁹²

No era la primera vegada que la Junta governativa de la Val es queixava a la Junta Superior de la manca d'exèrcit en un país com era el seu endinsat a França i amenaçat des de tots els ports i de Pont de Rei. Tot al contrari per la part francesa que cada vegada comptava amb més reforços. Era tanta la diferència, que al general francès Villamoud, gràcies als seus espies, li constava que a la Val no hi havia tropa. I no anava equivocat ja que: “El coronel Don Felipe de Fleyres comandante las tropas de Talarn, y de este Valle, sacó del Tercio, de este dicho Valle cuatrocientos hombres, y los mandó pasar al territorio del corregimiento de Talarn, y Punto de Vilaller, habiendo quedado para la defensa de ese País, como unos doscientos que no cubren más que los Puntos del Puente del Rey, y Portillon, dejando descubiertos los demás”. De la resta d'homes fins a 300, que era el total, uns estaven malalts i altres havien anat a lluitar a Tarragona. “De que resulta, quedar abandonado este Corregimiento, que tanto se ha sacrificado para guardarlo, habiendo levantado toda la Juventud en masa, y manteniéndole en sus momentos”. I aquí no acabava el problema, ja que Felipe Fleyres demanà cent homes més, però la junta aranesa li respongué que no li podien concedir i que ho comunicés al capità general, igual que ho faria ella també a la Junta Superior. El territori aranès quedava en una situació lamentable i atrapat per l'enemic. Per tant, suplicà a Felip Aner que oficiés amb el capità general perquè incorporés el més aviat possible els quatre-cents homes que se'n portà Fleyres.⁴⁹³

Felip Aner va respondre a aquesta petició, però en la línia de la Junta Superior, va demanar a la Val un esforç per concentrar reforços amb recursos autòctons: els miquelets i els quintos. Exposà: “S. E. la Junta Superior del Principado me ha comisionado con amplias facultades para promover en los corregimientos de Talarn y el Valle de Arán todos los medios de defensa de que son susceptibles por su ventajosa localidad y acordar

⁴⁹¹ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 31-01-1810. Junta Corregimental de la Val d'Aran. Vielha

⁴⁹² ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 31-03-1810. Junta Corregimental de Talarn. Junta Corregiment de la Val d'Aran.

⁴⁹³ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 3-05-1810. El Corregimiento de la Val d'Aran. Vielha

todas las providencias conducentes a un objeto tan interesante. Para dar cumplimiento a las intenciones de la Junta Superior se necesita reunir todos los Miqueletes dispersos de todos los Pueblos del Corregimiento: y sabiendo que en su Partido hay muchos, que no se han presentado a reunirse a su Cuerpo a pesar de las terminantes órdenes que el Coronel D. Felipe de Fleyres ha comunicado a los Partidos del Corregimiento por medio de sus Justicias, dispondrán los notados al margen, que inmediatamente del recibo de este se presenten al expresado Coronel D. Felipe de Fleyres todos los Miqueletes que se hallen dispersos en los Pueblos de cada distrito, de cuyo cumplimiento quedan responsables las Justicias, y Ayuntamientos, que deberán quedarse copia de este oficio, y para poder dar parte de ella a S.E. el General en Jefe, y Junta Superior del Principado, con la expresa condición de que la Justicia que resultase no dar exacto cumplimiento a esta orden, será conducida al Cuartel General, según así se me tiene prevenido en las instrucciones, que me comunicó la Junta Superior al tiempo de hacerme la comisión. Igualmente (...) dispondrán que todos los Quintos desertores se presenten al insinuado D. Felipe de Fleyres, quien cuidará de darles el destino conforme a las órdenes que tiene comunicadas por el Sr. General en Jefe”.⁴⁹⁴

Tres días después, Felip Aner es dirigió de nou a la corregimental aranesa per exposar entre altres coses: “Jamás ha sido más urgente el cobro de las contribuciones que en el día pues jamás han sido mayores las urgencias y los apuros, y en esta inteligencia espero, que V.S. desplegara toda su actividad para que los Pueblos verifiquen el pago, especialmente de la capitación; y es evidente la necesidad de pronto recursos para salvar el Corregimiento y rechazar al enemigo que intenta dominarla, y que en vano se reunirá la fuerza armada a hacerle frente, si los contribuyentes cerrasen sus Bolsillos y recursos, cuando la Patria su mismo interés y vida claman, y exigen altamente el socorro: Por tanto viene esta Junta en mandar a Usted, que luego del recibo de esta, circule a las Juntas de todos los Pueblos de su respectivo Partido esta orden, haciendo notorio así a Eclesiásticos como seculares que todavía no han cumplido el cupo que les está tasado con el empréstito de cien mil duros, que si no lo verifican dentro tercero día con el Pagador de esta Junta residentes cerca de ella en dinero, o no consignen frutos de la calidad y modo prevenido en vereda de esta Junta”.⁴⁹⁵

⁴⁹⁴ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 31-05-1810. Felip Aner d'Esteve. Sort.

⁴⁹⁵ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 3-06-1810. Felip Aner d'Esteve. Sort.

Amb relació a la defensa de la Val, la Junta Superior va aprovar unes disposicions davant els 400 enemics que semblava anaven a la Val pel port de Benasc, tot mostrant interès cap la protecció del territori, malgrat la desconfiança per motius obvis, mentre no arribés la tropa competent per a la defensa del país. Felipe de Fleyres també ho sospitava i temia tant per la debilitat de les seves forces com de la submissió que els de Vilaller havien fet amb l'enemic. Temia que altres partits veïns fessin el mateix. Va demanar per a la Val forces de tropa i municions competents. En un altre document es confirmà que l'enemic anava a Benasc per Vilaller. La Junta de la Val, seguint les ordres del comissionat de la Junta Superior, Felip Aner, demanà a les Juntes locals dels pobles que acudissin a Vilaller 400 homes amb armes llargues de foc del mateix calibre del seu partit. “Que contra el que se retrajere de prestar este servicio de somaten a que están comprendidos los de quienes habla el Reglamento de 20 de febrero de 1809, o resistiese entregar el arma o armas que tuviese aunque sean propias, se procederá con el mayor rigor, llevándoles presos al Cuartel General y exigiéndole la multa de 100 reales. Aplicadera a gastos de la guerra”. Aner va dir que mentre s’esperava la tropa demanada, calia defensar l’entrada de l’enemic. Confiava la Junta que tots portats per un veritable esperit patriòtic, s’esforçarien per aturar l’enemic pel bé general i particular. “En el concepto que la Superior ha resuelto, que así como mirará con particular agrado y premiará el que se esmere como buen Español a seguir decididamente la buena causa de nuestra Nación, va a hacer un ejemplar riguroso castigo a aquellos que se han demostrado mal Patricios en las ocurrencias que acaba de hallarse el Corregimiento. Los Patricios de Vilaller y sus inmediatos deberán vigilar dando parte de ello de Junta en Junta sin perder un instante a esta Junta de día y de noche bajo la más severa responsabilidad y penas arriba conminadas”.⁴⁹⁶

Degut als darrers atacs de les forces franceses a la Val, Felip de Fleyres va escriure a “mi más apreciable tocayo Felip Aner”, per demanar-li que ajudés des de la Junta d’Aran a dos benemèrits oficials, el governador i el sergent major Joan Rebollo. Ambdós havien quedat sense cap recurs per vestir-se i menjar. “La autoridad que VM representa en este Corregimiento puede llenar estas dificultades, que tanto ceden en perjuicio de estos buenos servidores del Rey, por la Patria”.⁴⁹⁷ Aner en un ofici li va respondre que el governador i el sergent ja li havien exposat el seu estat infeliç després de perdre tot

⁴⁹⁶ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 9-06-1810. Junta de la Val d’Aran. Sort.

⁴⁹⁷ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 11-06-1810. Junta de la Val d’Aran. Sort.

l'equipatge i quedar reduïts a la indigència.“ Y no siendo regular que estos buenos servidores del Rey carezcan de lo necesario para no cubrir después de haberse sacrificado en defensa de la Patria y no pudiendo acudir en el pronto a la tesorería para percibir sus pagas ni yo dar parte de su infeliz estado a la Junta Superior: He resuelto que de esa Caja Corregimental se satisfaga para Vuestra Señoría dos pagas a cada uno de los expresados Gombara y Rebollo, debiendo en lo sucesivo acudir a donde corresponde para percibir su sueldo, y si VS hubiere mandado entregar alguna partida a cuenta del Gobernador D, Josef de Gambara deberá Vuestra Señoría completarle dos pagas de modo que siempre resulte percibir dos mensualidades y no más. Los recibos que firmen los interesados cuidará Usted de remitirlos a la Tesorería para que se puedan tener presentes en sus ajustes”.⁴⁹⁸ La justícia del Partit d'Estèrri li havia presentat a Felip Aner el llistat d'homes útils per les armes de 16 a 40 anys, les armes existents a cada poble i la signatura de la Companyia de reserva per defensar el país: “He resuelto que mañana hasta las 12 del día se presenten a esta Villa todos los hombres denunciados en las listas con las armas también denunciadas, a cuyo fin circulará Usted inmediatamente esta orden a todos los Pueblos del Partido en la inteligencia que la Justicia que no cumpla exactamente con la misma será multada en 100 reales de bienes propios, y en igual pena incurrirá el individuo que avisado por la Justicia no compareciese”.⁴⁹⁹ Sobre l'impost anomenat vintè, l'alcalde d'Estèrri en resposta a l'ofici d'Aner, li va dir que als pobles que es presentessin per oferir fruits o diner per via d'impost, no sortirien bons candidats per arrendar aquests drets. Tampoc, era convenient administrar-los el 1r any, perquè era un tribut nou, i pels fraus i despeses derivats. S'enriquieren només alguns arrendataris i recaptadors amb poca utilitat a l'estat, però molt perjudicial per als contribuents i especuladors. A demés, es retardaria el seu reintegrament, perjudicant així, el govern. Millor seria regular a preu mínim per afavorir els pobles contribuents i no donar-los motiu de queixa. L'esmentat corregiment estava exposat a ser envaït properament; si s'arrendessin aquests drets i entrés l'enemic, el benefici seria per ell. Malgrat l'anterior argumentació, Aner respongué: “Espero por tanto de su acreditado patriotismo que luego de recibo de este oficio, se resolverán a congregarse en esa villa, y adelantaran lo conveniente al intento para cumplir a las órdenes de la superioridad tan repetidas, haciendo a Ustedes responsables de cualquier atraso”.⁵⁰⁰

⁴⁹⁸ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 12-06-1810. Junta de la Val d'Aran. Estèrri.

⁴⁹⁹ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 13-06-1810. Felip Aner d'Esteve. Estèrri d'Àneu

⁵⁰⁰ ACA DIVERSOS (Guerra) Caixa 078. 17--06-1810. Felip Aner d'Esteve. Sort

1.7.2.- Els congressos de la Junta Superior. Les proclames de Felip Aner

Els greus problemes econòmics, la impossibilitat de portar a terme un pla de fiscalització eficaç, la inoperància dels sometents i miquelets i el fracàs de les accions militars (setges de Girona, Lleida, Tortosa i Tarragona) obligaren la Junta Superior de Catalunya a establir una nova i clara estratègia política, els congressos, celebrats a Manresa (27-11-1809), Solsona (15-04-1810) i Tarragona (17-07-1810) i (2-03-1811).⁵⁰¹ Felip Aner va escriure en català un pregó abans de començar el Congrés a Manresa que encapçalà així: “Jamai la Pàtria se ha trobat en majors apuros, i ja mai, la immortal Girona ha clamat amb més esforç enmig de ses afliccions lo socorro de sos compatricis”. Aquell era, per Felip Aner, el moment més favorable si tots es prestaven submisos i sense rèplica a les ordres que circularien al Congrés. Les quals, unides al vot comú de la Junta Superior, anirien dirigides a la independència, segons els desitjos i facultats dels bon patricis. La província estava reunida per animar la població i clamar la seva ajuda, demanant grans i extremats sacrificis. Sense aquest esforç, es frustraria la feina feta pels seus representants, i al contrari, col·laborant cadascú amb les normes que li pertocaven, s’aconseguirien els objectius proposats.

El Congrés celebrat a Manresa es reuní del 27 al 30 de novembre de 1809. Hi assistiren nou membres de la Junta i vint-i-dos diputats dels corregiments catalans. Per aturar l’enemic es proposaren demanar socors per Girona. Per Felip Aner, no es tractava solament d’ajudar Girona assetjada pels francesos, sinó de recobrar tot allò que momentàniament s’hagués abandonat o pogués caure en mans de l’enemic. “Si algú hi ha que prefereix ses comoditats, a la llibertat de Girona i a la salvació de la Pàtria tota, que sia pera sempre esborrat del catàleg dels verdaders Catalans, i qui estigue penetrat de semblants ingrats sentiments, sia denunciat al Govern, perquè prengua contra ells les més series providències, pues que amb son egoisme coopera a la ruïna de tots sos Germans i compatricis. Cooperant amb els desitjos del Congrés, es convidava a la unió, obediència i generositat. Girona confiava en aquests sentiments, igual que ho feia la Junta superior i el Congrés”.⁵⁰² Es disposà la mobilització de tots els catalans de setze a quaranta anys en un enquadrament en companyies de sometent. Es buscava que la gent s’allistés al sometent. Fou nomenada una comissió de cinc membres per treballar el repartiment de

⁵⁰¹ MOLINER PRADA, Antoni. *La Guerra del Francès a Catalunya segons el diari de Raimon Ferrer*, Universitat Autònoma de Barcelona. Documents., Serveis de Publicacions, Bellaterra, 2010, p. 19. FONTANA, Josep: *La guerra del Francès...*, Op. Cit., p. 64

⁵⁰² CATALANS, proclama del Vocal Felip Aner d’Esteve a les portes del Congrés de Manresa per socórrer Girona. 27-11- 1809. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 3914

l'impost. Es decidí rebre un vintena part dels ingressos del Principat per assegurar el pagament del préstec. El repartiment es va fer en diner i els emprèstits s'aplicaren als béns i a la seva renda. L'entrada de fons va ser molt difícil, el 18 d'abril al Congrés celebrat a Solsona continuava encara el cobrament de quantitats que faltaven del préstec.⁵⁰³

Una setmana més tard, Felip Aner va fer una proclama (29-11-1809): “Catalanes. Si los desastres de la guerra, y la terrible alternativa de la fortuna fuesen bastantes para aterrar el valor y constancia de una Nación decidida a conservar su independencia; los reveses del año pasado habrían ya puesto fin a esta lucha, y seríamos esclavos del tirano; pero los constantes esfuerzos de las Provincias, y las virtudes patrióticas (...) han sido la barrera donde se han estrellado los poderosos Ejércitos de ese Usurpador infame”. Un exèrcit de 320.000 homes experimentats no era suficient per rendir una nació desproveïda dels principals auxiliis per fer la guerra. Això havia estat possible gràcies a la unitat entre les províncies i la confiança que els pobles havien dipositat en el Govern i l'harmonia i fraternitat entre el soldat i el país. L'anunci d'aquest Congrés havia tranquil·litzat els veritables patriotes i aterrat l'enemic. “Todos estáis en expectación, deseando saber el estado de vuestra suerte, y el Congreso Provincial que lo conoce, no puede ocultaros por más tiempo sus resoluciones, y anunciaros el resultado de sus meditaciones. Es demanarien dos milions de pesos forts a les persones benestants de la Província, reintegrables per una contribució sobre tota classe de guanys, rendes i comerç. Una quarta part s'exigiria immediatament. Era una realitat l'aixecament general de la Província per contenir l'enemic i mantenir la seva integritat. Les altres mesures ja es donarien a conèixer més endavant. “Habrá alguno entre vosotros tan cobarde y egoísta, que preciándose de ser Español y Catalán no se desprenda de sus miserables caudales, y no derrame su sangre para conservar la vida, la libertad y haberes, y mantener libres sus hogares del saqueo, de la violación y el incendio? (...) Huya de entre nosotros esta casta de gentes; apártense estos miserables”. Segons Aner la lluita havia de ser comuna per no malmetre els esforços esmerçats, evitar la ruïna de la immortal Girona i conservar la independència. El Congrés ho esperava tot dels catalans i aquest s'ocuparia de la seva felicitat. No hi havia cap por a la mort: “Vuestras Esposas e Hijos han llamado la atención de este Congreso; les està

⁵⁰³ DESDEVISES DU DEZERT, M.G. « La Junte Supérieure de Catalogne ». Revue hispanique ; recueil consacré à l'étude des langues, des littératures et de l'histoire des pays castillans, catalans, et portugais, Tome XXII, Núm. 61, Maccn, Protat Frères, Imprimeurs, Paris 1910, Librairie C. Klincksieck 11, Rue de Lille, p. 267

decretada una viudedad correspondiente, si pereciereis en defensa de la Patria”. Aner acabà dient que les ordres ja estaven donades, només faltava l’obediència dels catalans.⁵⁰⁴

Després de la pèrdua de Girona, el nou capità general, Enrique O’Donnell, aconseguí l’estima i interès de les tropes. Davant la manca de miquelets, es posà d’acord amb la Junta Superior per augmentar el nombre d’homes i fer el sorteig als pobles. La impopularitat per les quintes era gran, però es pogué arribar a 20.000. El capità feu responsable de la derrota de Lleida a la seva Junta. Per mantenir l’exèrcit, aconseguir armament i restituir l’ordre i la disciplina sota l’autoritat del capità general, la Junta catalana convocà un nou Congrés a Solsona del 18 d’abril al 2 de maig de 1810 . Hi van concórrer deu membres de la Junta i vint-i-vuit diputats dels corregiments. El Congrés sol·licità ajuda de la Junta Central i es coordinà amb el capità i les Juntes corregimentals. Els desertors i insubordinats estaven al seu punt de mira. Es van prescriure normes molt dures contra ells, però s’oposà a què es dugués a terme una pena de mort. No va ser una feina fàcil aconseguir diners i homes suficients per continuar la guerra. Abans de cloure el Congrés, Felip Aner es dirigí als catalans amb una proclama (4-05-1809).⁵⁰⁵ En ella, començà per fer una valoració del darrer Congrés provincial celebrat a Manresa feia cinc mesos. La Junta Superior el convocà davant les greus dificultats viscudes a Girona i les necessitats que tenia l’exèrcit. El Congrés deliberà amb zel, activitat i patriotisme. Els resultats no van ser els promesos, però millorà molt la situació de la Província que s’enfortí per mantenir la lluita contra l’enemic. Al Congrés actual: “No ha sido otro el objeto de sus meditaciones que el de asegurar por todos los medios posibles la subsistencia y reemplazo del Ejército, y restablecer el Crédito público, a fin de proporcionar con él los auxilios indispensables para continuar la Guerra”. S’imposaven impostos menys costosos per als contribuents, equilibrant l’interès de l’estat amb el dels pobles. Es reintegrarien els préstecs demanats per l’anterior Congrés amb l’impost anomenat “vintè”. Així es conservaria la fe pública, que era la garantia del crèdit de les Nacions. “El Congreso se lisonjea que el Pueblo se prestará gustoso a los nuevos sacrificios que exige la salud de la Patria, y que no habrá Catalán que no desee ser el primero en contribuir con una parte de sus fortunas para conseguir su tranquilidad, y arrojar de sus hogares a un Enemigo sanguinario, que ha causado a la Patria tantas

⁵⁰⁴Proclama de Felip Aner d’Esteve, Vocal de la Junta Superior a los Catalanes anunciando el préstamo forzoso de dos millones en el Congreso Provincial de Manresa”. 29-11-1809. Biblioteca de Catalunya, Fulls Bonsoms, núm. 3915. Biblioteca nacional de España. DIARIO DE MALLORCA, N° 345, Año II, 9-12-1809, p. 1375-1378.

⁵⁰⁵ MOLINER PRADA, Antoni. *La Catalunya resistent a la dominació francesa...*, Op. Cit., p. 75-79.

desgracias. Va concloure amb l'afirmació que la constància i valor dels catalans es transmetria a la posteritat i gràcies a ells, s'aconseguiria la victòria i la independència".⁵⁰⁶

Des de Solsona, Aner va fer una proclama als catalans que vivien a Amèrica. Catalanes: "Si las desgracias que afligen a vuestra amada Patria la Cataluña, y las calamidades que sufren vuestros hermanos no son indiferentes a vuestros sensibles corazones; si su valor, patriotismo y sacrificios son apreciables a vuestras almas generosas, unid vuestros votos a los suyos para conseguir la independencia, por la que tan gloriosamente pelean". Explicà amb detall la guerra que es mantenia durant dos anys a la província de Catalunya, els atacs, les ocupacions i setges, així com el balanç dels èxits i també les derrotes que s'havien viscut. Se'ls va agrair la seva ajuda després de la pèrdua de Roses i l'ocupació de Barcelona: "Vosotros mismos concurrísteis con cuantiosos donativos al alivio de vuestros hermanos; vosotros mismos los exhortasteis desde esas remotas Regiones, y la Patria reconocida lloró a vista de tanto patriotismo". Però, la guerra dels seus germans europeus després de les derrotes als camps de l'Empordà, Girona, Lleida, Llobregat, Valls i Manresa, encara continuava. No els demanava exèrcits, que ja s'aixecaven a Catalunya, sinó ajudes per sostenir-los. "Desprendeos de una parte de vuestros bienes para conservar la existencia amenazada de vuestra Patria (...) Concurrid todos a porfía con socorros pronto y extraordinarios en favor de vuestros hermanos Catalanes, cuya divisa será siempre el valor y la constancia hasta lograr su independencia".⁵⁰⁷

L'endemà mateix, Felip Aner, va fer una altra proclama dirigida als habitants del Principat. S'havien patit dos anys de lluita amb desgràcies superades per la constància i el valor que havien causat l'admiració d'Europa, esperant que arribés el moment de la llibertat i independència. "Y después que habéis jurado defender vuestros derechos, y existencia a costa de los mayores sacrificios, ¿se comienzan a oír entre vosotros voces que indican terror, anuncian abatimiento, y mueven a desconfianza? ¿Infunde acaso vuestro terror un enemigo, a quién habéis vencido y humillado varias veces, y cuya dominación habéis resistido con heroísmo?" Era la pèrdua de Lleida la causa del seu abatiment, quan ja s'havien acostumat amb les desgràcies? O potser produïen la desconfiança els rumors que els agents francesos escampaven entre la població, que es

⁵⁰⁶ "Proclama de Felip Aner d'Esteve, Vocal i Secretari interí de la Junta Superior de Catalunya, excitant al públic a obeir els acords del Congrés provincial i pagar els nous impostos". Solsona, 4-05-1810. Biblioteca de Catalunya, Fulletts Bonsoms, núm. 3967.

⁵⁰⁷ "La Junta Superior de Cataluña a los Catalanes Habitantes en América. Catalanes". Felip Aner d'Esteve Vocal Secretario interino. Solsona, 21-05 1810. Biblioteca de Catalunya, Fulletts Bonsoms, núm. 18518.

parlava de paus i que el Govern els volia abandonar? No es podia dubtar dels seus juraments per mantenir la integritat del Regne, ni de les promeses i juraments de la Junta Superior i de les Subalternes a favor dels drets i la llibertat. “Sí, amados catalanes, estas voces que han producido vuestra desconfianza, han llegado a penetrar los oídos y el corazón de estas Autoridades, que han seguido siempre vuestras desgracias, y que han procurado vuestro alivio a costa de los mayores peligros”. Tenien un exèrcit respectable, seguí argumentant Aner, valent i disciplinat, conduit per un General, Enrique O’Donnell, ple d’entusiasme militar i patriòtic. Uns caps de l’exèrcit amb valor i experiència acreditats. I uns catalans amb ganes de combatre l’enemic. L’ajut podia arribar d’altres províncies espanyoles i també de potències estrangeres: “¿Qué diría de vosotros la Europa, si viese que los enemigos os oprimen y que os miráis con indiferencia los ultrajes que han sufrido vuestras familias? ¿Y qué diría de vosotros la generosa Inglaterra, si después de haberos prodigado los auxilios, os sujetaseis al yugo de un tirano? Entonces sí que dejaríais de ser Catalanes, y las glorias con que os han ensalzado vuestro nombre servirían de desprecio al enemigo. Finalitzà dient que ni el Govern central ni les autoritats catalanes els abandonarien mai. D’allò que es tractava era de contribuir amb tots els mitjans a la llibertat i restabliment de la confiança pública, sense ella les mesures del Govern serien inútils”.⁵⁰⁸

D’acord amb la proclama d’Aner, s’afegí un ofici del General O’Donnell dirigit a la Junta Superior. En ella, exposà el seu disgust per la pèrdua de Lleida, de la qual en feia responsable a la Junta de Lleida per no defensar els seus castells fins a l’últim moment com ell va ordenar. La desfeta no abatia el seu esperit d’amor a la seva pàtria. No s’havia de desconfiar de la salvació del Principat. Quedaven encara fortes places que confiaria a oficials d’acreditat patriotisme, valor i lleialtat; un exèrcit fort i disciplinat per defensar el Principat, i sobretot el valor dels heroics catalans. Enviaria el primer Ajudant General de l’exèrcit a l’Illa de Lleó per informar S.M. de la situació del Principat i demanar les ajudes que necessitava urgentment, i a les quals Catalunya hi tenia més dret que cap altra província de la Monarquia. Proposà a la Junta Superior que amb el mateix objectiu enviés un dels seus vocals, que era Aner, però no va poder acceptar per la seva delicada salut. En aquest context, la principal aportació del Congrés, va ser la de delimitar les línies mestres de la proposta política per Espanya. Hi havia congressistes que, des d’un vessant

⁵⁰⁸ “La Junta Superior del Principado de Cataluña a sus Habitantes”. Felip Aner d’Esteve Vocal Secretario interino. Solsona, 22-05-1810. Oficio del Capitán General de Cataluña, Enrique O’Donnell. Tarragona, 19-05-1810. Biblioteca de Catalunya, Fulls Bonsoms, núm. 21352.

centralista, eren partidaris d'una Constitució per a tot Espanya, mentre que d'altres pensaven com Felip Aner, proper al liberalisme, des d'un vessant provincialista. Tot i que la posició general seguia sent propera al reialisme, es consolidà el discurs federalitzant d'abans de 1714. L'any anterior s'apostava des de Catalunya a un retorn polític i administratiu que hi havia abans de la Guerra de Successió. Una mostra va ser la supressió de l'exempció del cadastre que tenia Cervera, impost que servia per aconseguir recursos per la guerra. Es podia interpretar la resolució com una provocació a la monarquia absolutista.

Ja recuperat d'una ferida, Enric O'Donnell s'incorporà a la feina, el 3 de juliol de 1810. Informà a la Junta que volia convocar un Congrés extraordinari. L'endemà, la Junta es sorprenqué quan va llegir a la *Gazeta* una circular del General convocant-lo, ja que es tractava d'una funció civil. La situació al Principat era crítica i calia posar mans a la feina. O'Donnell demanà a la Junta que incorporés un representant de l'estament eclesiàstic per incorporar-se a la legítima autoritat de la Junta. Es necessitaven tots els respectables intèrprets de l'opinió pública per il·lustrar el Govern. D'aquesta forma, tots alhora, posarien en marxa les mesures necessàries per lluitar contra l'enemic. Totes les classes socials havien de col·laborar amb noves contribucions per continuar la guerra. O'Donnell va convocar a Tarragona el Congrés provincial el dia 16 de juliol, hi van assistir vint-i-dos diputats. Cridà l'atenció no només que convoqués ell, sinó el contingut de la següent frase: "He convidado a la Junta Superior del Principado a que venga a autorizar con su asistencia tan interesante reunión."⁵⁰⁹

Mereix la pena parar atenció a la cerimònia i el jurament que es va fer a l'inici del congrés, diferent d'altres vegades, elaborat pels congressistes, que va ser defensar la religió i la lluita per Espanya i per les exempcions, privilegis, bons usos i costums de Catalunya.⁵¹⁰ Es celebrà la inauguració amb gran solemnitat, tots els diputats abans van assistit a la missa de l'Esperit Sant, essent admesos els comissionats de la Reial Audiència i el Reial Consolat, convocats per aquí influenciessin amb les seves llums i coneixements. A continuació, van fer el jurament: "¿Juran V.S. portarse bien y legalmente en los asuntos que se tratan en esta convocatoria, siguiendo las facultades que les han dado sus

⁵⁰⁹ "Proclama del General O'Donnell". Tarragona, 4-07-1810. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 3946.

⁵¹⁰ CASALS BERGÈS. Quintí. *La Guerra de Francès a Catalunya: una nòmina del seu poder polític (1808-1814)*. Op. Cit., p. 235-237. Cita Joan Mercader: "La ideologia dels catalans en 1808", Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, 1955, p. 93-93. Fins i tot, el Congrés proposà que per salvaguardar els cobejats privilegis catalans, la Junta Superior seguís exercint el poder a Catalunya en acabar la guerra. Decisió que li portà problemes posteriors a les Corts de Cadis, on es decidiria l'organització de l'Estat. Al Congrés s'apostava pel model confederal espanyol anterior a 1714.

comitentes?” S’obligava als diputats a defensar la religió catòlica, la puresa de la Immaculada Concepció i la província, fins a morir, de qualsevol enemic del Sobirà D. Fernando, sobretot de l’usurpador; a prestar els auxilis que calgués a les demés províncies d’Espanya que defensaven la mateixa causa que Catalunya; a contribuir a què es verificués la reunió de totes les províncies en un govern superior i a no consentir la separació de cap part de la Corona. Finalment, s’obligava a mantenir les lleis, exempcions, privilegis, bons usos i costums del Principat, i a col·laborar perquè això es complís també a la resta de la nació.⁵¹¹

Entre els assistents, es percebia la tensió, que ja venia de temps enrere pels resultats de la guerra. La Junta informà el Consell de Regència, tot demanant al seu diputat a Corts, Josep Espiga, que les autoritats supremes aclarissin les atribucions del poder polític i el poder militar. La Junta li demanà ajuda en la defensa del territori i alhora, li presentà queixes per la quantitat de recursos que el Principat havia esmerçat i que no cobria la ingent despesa per sostenir l’exèrcit. La situació militar era molt crítica. La indisciplina, la mala administració i l’incompliment dels pobles pel sorteig dels quintos que desertaven. S’havia arribat a un total descontrol. Es va crear una comissió de Guerra que va impulsar els sometents i les guerrilles. La primera sessió es celebrà a Tarragona el 17 de juliol, hi assistiren 22 diputats, els vocals de la Junta i els eclesiàstics, tots ells tindrien vot deliberatiu en tots els temes proposats pel president. Els representants de l’Audiència i el Consolat de Comerç només amb vot consultiu. Es crearen dos comissions: Militar i d’Hisenda. Aquesta última era essencial per cobrar els tributs endarrerits i proposar-ne altres per atendre l’exèrcit i millorar l’administració pública. La situació econòmica, però no millorà. O’Donnell al setembre va caure ferit a La Bisbal, i la seva successió es va complicar.⁵¹²

El Congrés va reflexionar sobre les bases principals presentades per la comissió d’Hisenda, a partir de les quals s’establiria un Tribunal de Comptabilitat que començaria l’1 d’agost. Els encarregats d’examinar els articles del pla van ser: Felip Aner d’Esteve, Vicente Maria Ocampo i Juan Maria Montserrat de Ferret, els quals manifestaren al públic els fonaments en els quals s’havia de basar l’esmentat tribunal. Aquesta era una qüestió important, perquè podia ser un precedent del que més endavant va ser un Tribunal

⁵¹¹RAHOLA TRÉMOLS, Federico. "Los diputados por Cataluña en las Cortes de Cádiz". Memoria leída en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, Imprenta de la Casa de Caridad, Barcelona, 1912, p. 13. Els congressos que se celebraren a l’Aragó i València, gairebé no van tenir importància; però els de Catalunya legislaren en tota la seva diversitat, organitzant la hisenda i defensa de Catalunya.

⁵¹² MOLINER PRADA, Antoni. *La Catalunya resistent a la dominació francesa...*, Op. Cit., p. 77-79.

de Comptes. Observem alguns dels seus articles. Article 4t: els seus components no cobrarien, però se'ls deslliuraria d'altres ocupacions públiques incompatibles; art. 6è: es nomenarien tres o més revisors; 7è: els comptadors de l'exèrcit i de la província serien els fiscals del Tribunal si es referia als comptes endarrerits; 9è: totes les autoritats superiors o subalternes, caps, administradors, particulars militars o civils amb experiència en diner públic vingués d'on fos, estarien sota la jurisdicció de l'esmentat Tribunal; 10è: per la seva autoritat, podia suspendre sous, exigir caucions, imposar multes i fer escrutinis de tot tipus de comptes públics que calgués, un jutge portaria la part executiva dels cobraments; 11è: totes les sentències es farien públiques i s'imprimirien a la *Gazeta*; 13è: Tots els ciutadans fossin militars, eclesiàstics o paisans, podia comparèixer, informar al tribunal contra qualsevol funcionari públic obligat a donar comptes, amb ofici o instància de part, per acusació o denúncia. La comissió de Guerra va presentar al Congrés una exposició que va ser llegida per Felip Aner. En ella, es manifestava que era molt digna de l'atenció de S.E. la manca d'armes de la Província. Proposà la recollida i rehabilitació de fusells, canons, claus trencades i inútils, que n'hi havia molts en alguns pobles. Les Juntes corregimentals havien de demanar als seus habitants les armes i altres en igual estat de desús, perquè les presentessin a les respectives justícies, les quals les lliurarien a les Juntes per la seva recomposició, pagant la despesa dels fons públics.⁵¹³

El 29 de juliol el Consell de Regència va derogar el decret del 24 de maig relatiu a l'exacció de la meitat dels delmes eclesiàstics i seglars, com a subvenció extraordinària. Des de la Junta Superior es rebel·laren. El vocal de la Junta Superior Antonio Barata envià un ofici en el qual exposava que atenent a l'informe de la comissió d'Intendència, la Junta Superior i alguns eclesiàstics, degut a l'absoluta impossibilitat de sostenir l'exèrcit si li faltaven aquests recursos, arribaren a l'acord de mantenir-lo. El Congrés acordà que al marge de complir amb el decret de 29 de juliol, continués durant l'any en curs l'esmentada exacció del decret del 24 de maig. L'ordre de la Central per la Reial Hisenda circulà; es manà a les Justícies dels pobles i a les Juntes corregimentals i agregades que col·laboressin amb els administradors, col·lectors i altres comissionats del Reial Consolat i Direcció de queviures en l'exacció segons les ordres i instrucció donades.⁵¹⁴

⁵¹³ "Al Público. Sesiones décima y undécima". Congreso de Tarragona, 26-07-1810. Por acuerdo de S.E. el Congreso provincial, Pedro Nolasco de Salcedo, Secretario. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 20757.

⁵¹⁴ "Circular de la Comissió d'Intendència sobre l'exacció de la meitat dels delmes per sostenir l'exèrcit" Tarragona, 6-10-1810. Antonio Barata. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 3943.

Una de les últimes accions que Felip Aner va dur a terme com a vocal i secretari de la Junta Superior, va ser la de proposar la creació d'una nova Audiència. Li feia honor aquesta determinació no només com advocat i doctor en dret que era, sinó per la seva personalitat, saviesa, responsabilitat i transparència administrativa. Per evitar un mal de grans dimensions, Felip Aner, en nom de la Junta Superior d'Observació i Defensa del Principat, dirigí un ofici a Nicolás María de Sierra, Secretari del Despatx de Gràcia i Justícia. El motiu era comunicar-li que dels Ministres nomenats per la Suprema Junta Central del Regne per la nova Reial Audiència de Catalunya, només dos eren presents al tribunal, el Regent i Don Vicente María Ocampo. Per suplir els altres membres, es nomenaren tres jutges i un fiscal. Tot i ser un nomenament interí, no estava d'acord a les Lleis del Regne ni a la pràctica dels tribunals superiors. En aquest cas: “Lo es en sumo grado, pues que los fallos y providencias en justicia que dé actualmente el Tribunal sujetadas a la discusión del interés particular producirán impugnaciones que pueden turbar el estado de las familias hasta la más remota posteridad”. Segons Aner, la Junta catalana havia proposat Enric O'Donnell, capità general del Principat, resident a les Balears, així com diversos ministres de la Reial Audiència de Barcelona. El secretari de despatx de Gràcia i Justícia va manar que es reintegressin i que fossin nomenats per la Junta Central per formar part de la nova Audiència, però la Central no ho havia fet. “Esto es cuánto debe esta Junta exponer a V.M. para el bien del Principado, que tiene encargado, a fin de que V.M. se digne tomar sobre el asunto las providencias que estime convenientes”.⁵¹⁵

1.7.3.- Lliurament de la Creu de Sant Jordi a Felip Aner

El 2 d'abril l'Excm. Sr. Don Pedro de Rivero, en nom de la Suprema Junta Central Governativa de España i de les Índies amb reial ordre de 15-01-1810, concedí als vocals de la Junta Superior, entre ells, Felip Aner d'Esteve, la Creu de Sant Jordi amb alguna distinció de la de Montesa, segons el disseny, aprovat en la mateixa reial Ordre. “En demostración del alto aprecio, que dijo hacer de su celo, servicios y patriotismo: Por tanto, habiéndose acordado poner en ejecución la referida Real gracia, y concurriendo en vos Don Felipe Aner d'Esteve, la calidad de Vocal de esta Junta Superior, hemos venido en libraros el presente despacho, por el cual mandamos, se os reconozca por tal, y no se os

⁵¹⁵ ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL. CONSEJOS, LEG. 11984, Nº 10. Felip Aner d'Esteve, Vocal de la Junta Superior de Catalunya, Tarragona, 2-08-1810. Signen el document: Ramon Utgés, Manuel Torrens, Buenaventura Feliu i Felip Aner d'Esteve.

ponga embarazo, ni impedimento alguno, en el uso del distintivo, de la Cruz de San Jorge, y que se os guarden y hagan guardar los demás honores, prerrogativas, preminencias y exenciones, y deben se guardadas”.⁵¹⁶

1.7.4.- Certificat de la Junta Superior a Felip Aner d’Esteve

La Junta Superior d’Observació i Defensa del Principat de Catalunya li va fer un certificat a Felip Aner d’Esteve, escollit per la Val i diputat per Vocal de la Junta Superior. “Que prestó el juramento de Ordenanza y tomó posesión de su destino en el cual ha continuado y continúa en el día con el mayor celo, actividad y eficacia desempeñando con acierto propio de su instrucción y conocimientos no sólo el cargo de secretario interino durante la larga ausencia que ha tenido que hacer por comisión de la superioridad el que lo es propietario, sino también las otras varias comisiones que esta Junta ha confiado a su cuidado, habiéndolas tenido para dentro y fuera de la Provincia, y para objetos de la mayor importancia, especialmente la de pasar al Reino de Valencia para determinar con aquella Junta lo conveniente a ambas Provincias en la crisis política de haber tenido que retirarse de Sevilla la Junta Suprema y Central de Reino. Que igual confianza ha merecido de la Provincia entera representada en los tres Congresos que se han celebrado hasta aquí; en todos los cuales se le han confiado varias comisiones de la primera entidad, y entre otras en el que está celebrándose en el día en la presente ciudad (Tarragona), se halla Presidente de la comisión de Guerra encargada de meditar el plan de armamento y levantamiento de la gente que necesita el Principado para su defensa; y en el que se celebró en la ciudad de Solsona se le nombró para pasar a la Isla de León a hacer presente a S.M. los apuros del Principado y los auxilios de que necesitaba; comisión empero que no pudo aceptar dicho Don Felipe Aner de Esteve por el decadente estado que tenía entonces su salud. Y por fin que fue nombrado y desempeñó la plaza de uno de los cinco Vocales Letrados de la comisión de Justicia que como Tribunal Superior de la Provincia eligió la Junta desde el principio de la revolución para suplir las veces y juzgar en lugar de la Real Audiencia detenida en la capital.”⁵¹⁷

⁵¹⁶ Reial ordre la Suprema Junta Central Governativa del Regne: Concessió de la Creu de Sant Jordi als vocals de la Junta Superior de part de Solsona, 2-04-1810. Signen: Juan Guinart, Juan Rodó, Ignacio Miguel de Sallés.

⁵¹⁷ Certificado de la Junta Superior de Observación y Defensa del Principado de Cataluña a Don Felipe Aner de Esteve. Tarragona, 9-08-1810. Signaren: Juan Rodó, Ramon Utgés, Francisco de Aguiló i Antonio Comas.

1.8.- La crida a Corts

El principal desig de la Junta Central va ser el de restablir les institucions. “Llegó ya el tiempo de aplicar la mano a esta grande obra y de meditar las reformas que deben hacerse en nuestra administración, asegurándolas en la Leyes fundamentales de la Monarquía que solas pueden consolidarlas; y oyendo para el acierto, como ya se anunció al público, a los sabios que quieran exponerla sus opiniones”.⁵¹⁸ Es volia recuperar la representació legal de la Monarquia en les antigues Corts, convocant les primeres el proper any o abans si les circumstàncies ho permetessin. Es nomenaria una comissió amb cinc dels seus vocals que preparés els treball i plans, els quals examinats i aprovats per la Junta Central, servissin per convocar i formar les primeres Corts. A demés, es demanava que la Junta investigués per la seva urgència: mitjans i recursos per continuar la guerra, mesures per respectar les lleis fonamentals de Regne, millorar la legislació, recaptació, administració i distribució de les rendes de l'estat, sosteniment de l'exèrcit, i de la marina en temps de pau i de guerra, reformes sobre la instrucció i educació pública, i finalment, quina representació tindria Amèrica a les Corts. Per tenir les llums necessàries la Junta consultaria als Consells, Junes provincials, Tribunals, Ajuntaments, bisbes i universitats, savis i persones il·lustrades.

La Junta Central va crear unes comissions, entre elles la de Corts, encarregada de preparar la seva convocatòria. La iniciativa va sorgir d'un dels membres més actius de la Junta, Lorenzo Calvo de Rozas, partidari d'elaborar una Constitució. Al maig de 1809, la Junta va anunciar la convocatòria de Corts. Jovellanos, membre de la comissió, defensà que s'enviés una *Consulta al país*. El seu objectiu era recollir les opinions que en plena guerra del Francès tenien les autoritats, personalitats, organismes, institucions i corporacions de la situació del país. Es tractava d'una informació important per plantejar-se el futur de la nació, mitjançant la constitució de les Corts i les reformes que a tots els nivells s'havien de fer. En les respostes majoritàriament es respongué que es volia tornar a la situació anterior del maig de 1808, moment en el qual acabà un llarg procés de descomposició de la Monarquia absoluta. També hi havia respostes crítiques a la societat estamental. Finalment, no s'elaborà el projecte constitucional. La Junta Central a causa de la invasió francesa, va passar a l'Illa de Lleó (Cadis). La Junta es va dissoldre i es

⁵¹⁸ Reial Decret de S.M. la Junta Central amb l'objectiu d'organitzar i restablir les antigues Corts. Lliurat pel president Marqués de Astorga a Don Martín de Garay, Real Alcázar de Sevilla a 25-05-1809. Fulletts Bonsoms, núm. 10.396.

nomenà una Regència a finals de 1810. La convocatòria a Corts seguí endavant. A continuació veurem com aquesta consulta arribà a la Junta Superior del Principat.

Davant la convocatòria de Corts, Felip Aner respongué a la Central en nom de la Junta, que aquesta se sentia entusiasmada i convidada per la comissió de Corts a emetre el seu dictamen. Informaria sobre els objectius del Reial decret pel qual es convocava la nació a Corts i meditaria les millores en els diferents sectors de l'Administració pública. “La Junta conoce cuan delicada es la discusión de los puntos propuestos para este informe, y cuan interesante en las deliberaciones de esta especie el acierto, sobre el cual debe cimentarse la grande obra de la felicidad nacional; obra la más elevada, y la más sólidamente gloriosa a que puedan aspirar los más sublimes esfuerzos del saber, y de la inteligencia de los hombres. Para llenar pues tan alto encargo jamás tendrá la Junta por sobrado el cuidado que se ponga en reunir todas las luces, y conocimiento posibles para preparar, y concebir el informe que se le pide, de un modo digno, y que al mismo tiempo que alcance en lo posible las benéficas miras de S.M. y de sus saludables decretos, haga el debido honor a la ilustración de esta Provincia”. El decret, segons Aner, es reimprimiria amb el document del 15 de juny sobre la creació de la comissió de Corts, i juntament amb l'ofici del dia 24 del qual la Central els va demanar un informe. Els documents circularien com es demanava, per tal d'examinar els arxius que il·lustraven la convocatòria i tot allò relacionat amb les antigues Corts, animant a buscar millores sobre el decret. “Oyendo a los sabios, y personas ilustradas; los cuales podrán también comunicar el resultado de sus meditaciones o bien por medio de dichos Ayuntamientos, y Juntas o bien directamente a esta Superior; excusando empero unos y otros generalidades obvias y repeticiones de lo que esté ya completamente demostrado por nuestros Publicistas, y Economistas. Aner mateix enviaria el resultat de les memòries a la Central a inicis d'agost o el més aviat possible”.⁵¹⁹

La voluntat de la primera Junta Central de convocar Corts quedà de manifest el 5 de maig de 1808 a partir de la proposta de Ferran VII. El document concretava que havia de convocar un Consell de Regència. El camí per arribar aquí va ser llarg, abans, però, convé analitzar a grans trets la seva trajectòria amb un sentit més crític. La Junta Central al seu inici es trobà amb una fragmentació de l'Estat i va prendre consciència que el

⁵¹⁹ Circular de la Junta Superior de Catalunya sobre la convocatòria de Corts. Felip Aner d'Esteve, Reial Monestir de Poblet a 15-07-1809. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 7.499. L'anterior document s'adjunta amb la Còpia del decret de la Junta Central dirigit a la Junta Superior de Catalunya sobre la pròxima convocatòria a Corts. Martín de Garay, Real Alcázar de Sevilla a 25-05-1809. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 7.499 bis.

veritable poder estava a les juntes provincials. Per la recuperació d'aquell poder, la seva lluita es dirigí a donar resposta a les necessitats militars de coordinació i centralització. Les juntes, però li mostraren resistència. Amb els objectius d'unitat i jerarquia va supeditar les Juntes més rebels: Galícia i Castella i Lleó unides i les de Granada i València, que volien fer de la Central un organisme depenent de les províncies, limitant la permanència i actuació dels seus diputats. Sempre exercí el poder sentint-se la màxima autoritat i que els seus membres representaven la nació, no les seves províncies. Molt aviat va limitar les competències de les juntes provincials, com s'evidencià amb el *Reglament sobre les Juntes provincials* (1-01-1809). Va evolucionar amb contradiccions perquè els seus membres es debatien entre el passat i el futur, separant-se de les provincials que eren la seva raó de ser. Mai van mostrar un esperit revolucionari. Contradient el parer de les juntes, mantingué el Consell de Castella, el Consell i Tribunal Suprem d'Espanya i les Índies, entre d'altres mesures que li van minvar popularitat i suport. El Consell de Castella va fer una consulta a les Juntes (26-08-1809) en la qual es manifestà en contra de la Junta Central i de les juntes i proposava la creació d'una Regència.⁵²⁰ Aquesta consulta va actuar de revulsiu, és a dir, unes quantes juntes van reaccionar a favor de la Junta Central. La consulta esmentada, va coincidir en el temps amb la convocatòria de Corts feta per la Central.

La substitució del Govern anunciada per la Central i reservada a les Corts no es podia allargar sense risc per la pàtria. En aquest sentit, la Junta Superior de Catalunya va rebre un Reial decret i ordre de la Junta Central en nom del rei Ferran VII. El perill de l'estat s'havia incrementat molt, amenaçat per les convulsions internes i els progressos de l'enemic. Això s'havia de fer per la nació sencera o pel cos que la representava legítimament. La Junta Central amb autoritat suprema havia d'establir un Consell de Regència format per cinc persones. El bisbe d'Orense, Pedro de Quevedo y Quintano; el conseller i secretari d'estat i despatx universal, Francisco de Saavedra; el capità general dels Reials Exèrcits, Francisco Xavier Castaños; el conseller d'estat i secretari del despatx universal de Marina Antonio Escaño i el Ministro de Consell d'Espanya i Índies, Esteban Fernández de León per les Amèriques (per malaltia fou substituït per Miguel de Lardizábal). "Toda la autoridad y el poder que ejerce la Junta Suprema se transfiere a este Consejo de Regencia sin limitación alguna. Los individuos nombrados para él

⁵²⁰ MOLINER PRADA, Antonio, "La España de finales del siglo XVIII y la crisis de 1808". *La Guerra de la Independencia en España (1808-1814)*. Editor Antonio Moliner, Nabla ediciones, Alella, Barcelona, 2007, p. 65-67

permanecerán en este Supremo encargo hasta la celebración de las próximas Cortes, las cuales determinaran la clase de Gobierno que ha de subsistir”. Aquestes persones davant la Junta havien de jurar que les Corts se celebrarien al temps convingut. Si no fos possible, quan l'enemic hagués evacuat la major part del Regne. La comissió de Corts publicà una convocatòria en un Reial decret (1-01-1810). A finals de gener la Junta Central es va desfer, delegant el poder polític al Consell de Regència (2-02-1810), el qual en un Reial decret presentà: “Instrucción que deberá observarse para la elección de diputados de Cortes. De l'elecció de diputats de Corts: Depende el acierto de las resoluciones y medidas para salvar la patria, para restituir al trono a nuestro deseado Monarca, y para restablecer y mejorar una constitución que sea digna de la nación española (...) La nación no confiaría su representación sino a personas que por sus virtudes patrióticas, por sus conocidos talentos y por su acreditada prudencia puedan contribuir a que se tomen con tino y acierto todas las medidas necesarias para establecer las bases sobre que se ha de afianzar el edificio de la felicidad pública y privada.⁵²¹ El Consell de Regència s'instal·laria a l'Illa de Lleó el 2 de febrer de 1810; la qual cosa es verificà el 31 de gener. Francisco Xavier Castaños en seria el president. Davant l'enrenou amb la Junta de Granada i el problema que hi havia amb la Junta de Sevilla, la Junta de Catalunya envià els vocals Ignacio Miguel de Sallés i Felipe Aner d'Esteve per anar al Regne de València i tractar amb aquella Junta Superior tot allò que calgués sobre aquests temes tan importants i dels quals en depenia la salvació de la pàtria. Concretament, hi anaven per informar-se de l'intent de cop d'estat i alçament de la Junta de Sevilla sobre la Junta Suprema Central en el moment que aquesta s'havia de constituir. En una altra Reial cèdula del 5 de febrer es verificà la instal·lació del Consell de Regència.⁵²² El darrer

⁵²¹ “Instrucción que deberá observarse para la elección de Diputados de Cortes”. 14-02-1810, Valencia, Imprenta de Josef Estévan. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 10419. El capítol I, De la Junta que faria complir aquesta instrucció i presidir les eleccions de Diputats de Corts a les capitals de província. El capítol II, De les Juntes parroquials y la forma de les seves eleccions. El capítol III, De les Juntes electorals de Partit. Capítol IV, De les Juntes provincials electorals. Capítol V, De l'elecció de Diputats de Corts per a les Juntes superiors d'observació i defensa. Capítol VI, De l'elecció de Diputats de les ciutats de vot en Corts. Fórmula: Dels poders que havien de portar els Diputats a les Corts.

⁵²² Publicació de l'acord de la Junta Suprema de Catalunya sobre el nomenament del Consell de Regència. Bonaventura Feliu, Secretari Vocal interí disposà la seva publicació a Manresa, 2-03-1810. Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 3932. La pressió que van exercir algunes Juntes provincials va ser gran. Dins la Junta Central hi havia membres que provenien de l'Antic Règim, es resistiren a la convocatòria. Per exemple, la Junta de Sevilla tenia interessos en convocar les Corts. Quan s'absentà la Junta Central instal·lada a Sevilla, la Junta d'aquesta ciutat havia reassumit l'autoritat sobirana, i desitjant la unió de totes les províncies, acordà el 8 del mateix mes, no reconèixer cap autoritat sobirana, que la que tot el Poble espanyol diposità en la Junta Suprema Central. El dia 11 la Junta de Sevilla amb uniformitat de vots havia ratificat l'anterior acord. Posteriorment, el secretari de la Central, Pedro Rivero el 29 de gener comunicà l'esmentat Reial decret. Una vegada llegit, el 18 de febrer la Junta sevillana acordà reconèixer per legítima autoritat sobirana dels Regnes d'Espanya i les Índies el Consell de Regència. Així es comunicà a la Central, dirigint als vocals catalans comissionats a València la representació que com a prova de reconeixement acabava de fer, perquè la remetessin a la Central després d'observar que no hi havia cap obstacle en executar-la. Ans al contrari, la Junta sevillana tenia els mateixos sentiments que els comissionats de Catalunya, un diputat de Múrcia, comandant general de Cuenca, acordà el reconeixement de l'autoritat sobirana en el nou i Suprem Consell de Regència, segons informació que s'havia rebut. La Junta de Sevilla es ratificà en tota l'extensió dels termes tal com deia el Reial decret.,

decret del Consell de Regència per la reunió de diputats a l'Illa de Lleó es va fer el 18-06-1810.

Finalment, el 20 de setembre de 1810 va ser la data per la reunió de Corts unicameral. Per a l'elecció de diputats s'establiren normes diferents per als diputats de la Península i els d'Amèrica. Per als primers, s'establiren tres modalitats diferents d'elecció, diferien de les Corts de l'Antic Règim, en les quals s'escollien dos diputats per ciutat. 1r, es convocaven els diputats per divisions administratives segon la seva població, un diputat per cada 50.000 habitants. 2n, un representant per les Juntes Provincials, membre de la Junta Central. 3r, un diputat per cada ciutat amb dret de vot, tal com es feia en les Corts de 1789. D'Ultramar, hi havia un diputat per a cada província. A Cadis en van arribar a ser 301 de diputats. També n'hi hagué de suplents, eren emigrats que residien a Cadis. Van cobrir les places dels diputats que estaven en territori ocupat pels francesos. El Principat i per tant també la Val d'Aran, entraren en el grup de circumscripció territorial. El procediment d'elecció era complex amb tres fases i indirecte. Hi participaren els homes de més de 25 anys d'una parròquia, havien de ser propietaris d'una casa oberta, és a dir autònom econòmicament. Havien de ser veïns de l'elector. Els electors no escollien directament els seus representants a les Corts. Es començava a l'Ajuntament amb una convocatòria a la Junta parroquial, presidida per l'alcalde i acompanyat pel rector de la parròquia. Els veïns votaven dient el nom del seu candidat, un notari apuntava els vots. S'aixecava l'acta i mencionaven les 12 persones amb més vots, les quals es reunien amb els veïns per triar l'elector parroquial, que podia ser eclesiàstic seglar, amb el mínim de la meitat més un dels vots. En la segona fase, es reunien els representants parroquials en la Junta de Partit, a la capital del corregiment i triaven 12 compromissaris públicament. Aquests escollien l'elector o electors que els corresponien al partit i ho notificaven a la Junta provincial. A Catalunya li corresponien 51 delegats de partit a la Junta provincial i 17 diputats. Catalunya es repartí en 14 corregiments: Barcelona, Girona, Talam, Puigcerdà, Lleida, Cervera, Manresa, Figueres i Tarragona enviaren 4 electors a la Junta Electoral Provincial de Tarragona. Mataró, Vic, Vilafranca, Tortosa i la Val d'Aran 3. Van ser 17 els diputats escollits per la Junta Electoral Provincial (febrer 1810), més 6 escollits per les ciutats amb dret a vot i 1 escollit

per la Junta, total 29 diputats per cobrir les 24 places corresponents a Catalunya. En realitat, sembla que en van ser 22 més 6 de ciutats amb vot i 1 per la Junta.⁵²³

1.9.- Nomenament de Felip Aner com a diputat a les Corts de Cadis

El Congrés Provincial Electoral amb la Junta de Presidència i els electors de partit comissionats van ser convocats i congregats a Tarragona el 23 de febrer de 1810. Van examinar els poders que els electors lliuraren amb la seva opinió i dictamen per escrit. Una vegada escoltats, el Congrés resolgué que s'admetessin els poders presentats. Després tots passaren a la Catedral per assistir a la celebració d'una missa solemne de l'Esperit Sant. En ella, després de l'Evangelí es va fer per part del racioner i capellà de l'Església, comissionat amb aquest objectiu per l'Arquebisbe, una exhortació enèrgica recordant la importància de l'encert en les eleccions que s'havien fet. Acabat l'acte religiós, la Junta tornà a l'Aula capitular. L'arquebisbe que era el president preguntà si algú dels presents sabia o havia d'exposar queixa relativa de suborn perquè l'elecció recaigués en determinada persona. No exposant-se per cap dels senyors assistents cap queixa, manà el president que comencés la votació. Abans, però, va prevenir les qualitats que havia de tenir l'escollit segons l'article nou del Capítol quart de la Reial Instrucció. Es celebrà aquesta i les successives votacions, eleccions i sorteig de la forma prevista en la mateixa i a favor dels electes. L'endemà, 24 de febrer de 1810, es votà el Diputat en ordre setzè. Primera elecció: obtingueren la pluralitat José Gironella amb vuit vots i Josef Antonio Franquet amb onze. Realitzada de tots dos la votació va obtenir Josef Antonio Franquet vint-i-set vots. Segona elecció: van obtenir la pluralitat Felipe Aner de Esteve amb onze vots i Ignacio Reyes amb vuit. Feta d'aquests la segona votació obtingué el primer vint-i-vuit vots. Tercera elecció: havent passat en aquesta altra vegada el cas de donar-se vots a favor del Secretari Antoni Coma, es separà aquest i entra al seu lloc Jaume Pons que exercí les funcions de secretari en tota la resta de la sessió. Obtingueren la pluralitat de vots Juan Genover amb tretze i Josef de Castellarnau amb dotze i acabada la segona votació va obtenir el primer vint-i-cinc vots. Finalment, fet el sorteig entre els tres escollits sortí com a diputat de Corts Felipe Aner de Esteve. Es va dubtar de Felipe Aner de Esteve de si era o no cap de casa fundant-se el dubte en què vivia encara amb el seu pare, però depasant diverses Senyories del Congrés que a més de la seva dignitat de vocal

⁵²³ CASALS BERGÉS. Quintí. *La Guerra de Francès a Catalunya: una nòmina...* Op. Cit., p. 273-299. El nivell de vida dels diputats va ser: 6 molt alt, 18 alt i 6 mitjà. Nivell d'estudis molt alt: 17 doctors (15 en dret i 2 en teologia); 1 llicenciat en dret, 4 militars, 2 comerç, 2 matemàtiques, i 3 no consta.

de la Junta Superior del Principat i representant en ella de la Val d'Aran tenia la circumstància de tenir casa i hisenda pròpia que va heretar d'un oncle difunt en la casa del qual vivia separat del seu pare ja abans del seu destí de vocal de l'esmentada junta essent públicament reconegut per amo i cap de dita hisenda i casa va semblar ser certa en ell la qualitat que exigia la Instrucció. En aquest estat va concloure la sessió i es dirigí el Congrés a la Catedral on s'assistí a un solemne Te Deum que es va cantar en acció de gràcies al totpoderós pel feliç acabament d'un acte tan interessant. En testimoni de tot allò que s'havia dit fins aquell moment, acabà l'acte signant Romualdo arquebisbe de Tarragona, Francisco de Olea i Carrasco, Jaime Creus, Antonio Barata, Juan José Galiano, Josef Mª de Ponsich, Antonio Coma Secretari, Francisco Banús Secretari substitut. Aquest va ser el resultat fidel tret de les actes de la Junta de Presidència que van quedar a la Secretaria i en testimoni d'això va signar-la el secretari Antonio Coma a Tarragona el 8 de març de 1810.

L'acte del nomenament de Diputats es va fer a la Ciutat de Tarragona, Principat de Catalunya, el 25 de febrer de l'any mil vuit-cents i deu, a la sala de l'Il·lustríssim Capítol de Senyors Canonges de la catedral. Allí es congregaren l'arquebisbe Romualdo Mon y Velarde, Francisco Xavier de Olea y Carrasco, regent de la Reial Audiència del Principat, Antonio Barata vocal de la Junta Superior, altre dels que componen la Comissió d'Intendència, el mariscal de Camp dels Reials Exèrcits Juan Josef Galiano corregidor de la Ciutat, D. Jayme Creus canonge Prelat Doctoral d'Urgell, y D. Josef María de Ponsich mestrant de la Reial de Granada, regidor perpetu de la Ciutat de Barcelona, i aquests dos darrers Individus vocals de dita Junta Superior Provincial, i encarregats de presidir la Junta. A continuació, es citaren tots els electors nomenats als corregiments, Junta i ciutats amb dret de vot de Catalunya. Els electors de la Val d'Aran van ser: Pablo Miguel de España, advocat, doctor, havia participat als Congressos de Manresa i Solsona; Bartholomé Portolés, notari de Bossòst i Antonio Coma, advocat, doctor i secretari de la junta de Defensa. Tots els electors van comunicar que en virtut de la Reial ordre i Instrucció que s'havia comunicat pel president i vocals de la Junta manada crear a aquest efecte, s'havia procedit a totes les parròquies dels respectius partits al nomenament d'Electors Parroquials. Seguidament, es va fer el d'Electors de partit, sota les regles previngudes en la Instrucció, els actes de la qual s'havien verificat amb les solemnitats corresponents, segons constava pels testimonis originals de l'expedient. Reunits els Electors dels abans esmentats partits de la Província de Catalunya en els dies 22, 23, 24,

i el 25 havien procedit, sota les regles establertes a la Instrucció, al nomenament dels Diputats que en nom i representació d'aquesta Província havien de concórrer a les Corts Generals, que el rei Ferran VII, i en el seu nom la Suprema Junta Governativa d'Espanya i Índies, havia manat ajuntar i convocar.

Els electes i posteriorment sortejats per a Diputats de Corts per la Província de Catalunya van ser: D. Josef Vidal, canonge Penitenciari de Lleida; Ramon Lázaro de Dou, canceller de dita Pontifícia i Reial Universitat de Cervera i mestrescola, dignitat eclesiàstica de Lleida; Jayme Creus, canonge Prelat Doctoral de d'Urgell; l'Il·lustre Marques de Lupiá; D. Francisco Morros, rector de l'Església d'Igualada; D. Antonio de Campmany; D. Felipe de Amat, resident a Cervera; D. Ramon Utgés catedràtic de dita Universitat; D. Francisco de Papiol de Vilanova i la Geltrú; Domingo Codina; D. Josef Joaquin Milà de la Roca de Barcelona; l'Il·lustríssim Senyor D. Francisco de la Dueña y Cisneros bisbe d'Urgell; D. Juan Gispert de Barcelona, D. Ramon Lladós de Talarn, D. Silvestre Herrando del lloc de l'Estany, *D. Felipe Aner de Esteve de la Val d'Aran*, i D. Josef Antonio de Castellarnau Cavaller de la Reial i Distingida Orde Espanyola de Carles III i mestrant de la Il·lustre i Reial Ronda, veí d'aquesta Ciutat. Per a diputats suplents, foren electes i posteriorment sortejats els Senyors D. Juan de Balle del Partit de Girona, D. Felix Aytés Capellà Rector del Lloc d'Aramunt, D. Salvador Viñals de la Vila de Terrassa, D. Juan Bautista Serres de la Vila de Mora, i D. Juan de Suelves i de Montserrat Marquès de Tamarit de la Vila d'Altafulla; com així resulta tot de l'acta estesa i testificada pel Dr. D. Antonio Coma Secretari de la Junta de Presidència.

En conseqüència, els atorgaren als esmentats diputats poders il·limitats a tots junts, i a cadascú per si mateixos per complir i exercir les augustes funcions del seu nomenament. I perquè amb els demás diputats de Corts poguessin acordar i resoldre tot quant es proposés a les Corts. Tant pels punts indicats a la Reial Carta convocatòria, com en altres qualsevol, amb plena, franca, lliure i general facultat, sense que per manca de poder deixessin de fer cap cosa. Tot allò que es necessitava, els conferia sense excepció ni limitació. Iguals poders il·limitats atorgaren als cinc diputats suplents a tots junts, i a cadascú de per sí, en el cas que haguessin d'assistir tots, o algun d'ells a les esmentades Corts. Els atorgats s'obligaven per sí mateixos, i pel de tots els veïns de la Província de Catalunya, de les facultats que els eren concedides com electors nomenats per aquest acte. A tenir per vàlid, obeir i complir tot allò que com a tals diputats de Corts fessin, i es resolgués per aquestes. Firmaren el poder i es manà a l'infrascrit escrivà de Cambra que

testifiqués a la Ciutat de Tarragona el 25 de febrer de 1810. Francisco Salas y Soler Escrivà de Cambra de la Junta Superior del Principat i del Reial Col·legi i Nombre de la Ciutat de Tarragona. Donà fe de tot el que s'havia dit, i de conèixer als esmentats Senyors atorgants que ho havien signat a excepció de Josef Pedro Avellá, i Vicente Sisternes que s'havien separat del Congrés. Tots els presents van signar l'acta.⁵²⁴

1.10.- Instruccions de la Junta Superior per als diputats catalans a les Corts de Cadis

Els diputats catalans abans de marxar a Cadis van demanar instruccions concretes. Felip Aner les va redactar en nom de la Junta (13-08-1810). El document s'anomenà: "Exposición de las principales ideas que la Junta Superior del Principado de Cataluña cree conveniente manifestar a los señores Diputados de la Provincia que en representación de la misma pasan al Congreso de las próximas Cortes". La Junta veia molt necessari que les primeres mesures anessin dirigides a consolidar un Govern provisional fort i actiu per dirigir la nació davant l'actual crisi i per la seva defensa. Que s'actués amb el braç del poder executiu, mentre que el legislatiu quedés en les Corts. Els protagonistes que havien de merèixer una confiança així, havien de tenir clars els límits de la seva autoritat per deixar actuar la nació i no la tiranitzés ni interferís en les funcions del Cos Nacional. Sense dubte seria l'obra mestra més gran presentada mai a la saviesa i prudència de les Corts. Aquella era una tasca era difícil i arriscada i portaria a la felicitat o la ruïna. La fixació dels límits de la nova autoritat seria la solució al problema més delicat de la Política. Dues mesures més amb mires elevades i indispensables serien: establir una disciplina severa a l'exèrcit; formar un pla econòmic d'Hisenda i contribucions. Quant als generals i caps no es podia demanar un instrucció completa que provenia del resultat d'un llarg estudi de tota una vida. Un mestratge producte d'una llarga experiència que haguessin tingut si l'antic Govern en temps de pau, en comptes d'invertir en premis, amb aquests hagués estimulat als militars aplicats i amb talent per aprendre l'art de la guerra, com els francesos havien fet durant 20 anys en les guerres que mantenia amb Europa. Tenint en compte, que dos anys de guerra a la Península ja donaven un gran volum de coneixements per als talents observadors. Quan l'enveja i la rivalitat dels de superior

⁵²⁴ Serie del Gobierno Interior. Serie de documentación electoral. Documento núm. 8 Cortes de Cataluña, Acta de las Elecciones de Diputados a Cortes en la Ciudad de Tarragona de 23 de febrero de 1810. *El document nº 8: Fitxa de la presa de possessió com a diputat a les Corts de Cadis*. Hi consten dades de les eleccions, divisió administrativa, nombre d'electors, vots obtinguts, dates d'alta i baixa com a diputat, dates de jurament, d'elecció i adquisició de poders, per qui va ser substituït per motiu de la seva mort, amb observacions al respecte.

esfera no respectessin la pàtria, se'ls havia d'aplicar un càstig exemplar i irremissible. Més fàcil seria introduir la disciplina a l'exèrcit, l'ordenança era una llei sàvia que obeïda, solucionaria en gran part els desordres d'indisciplina. Calia imposar a la milícia noves obligacions dures i rigoroses militarment i econòmicament. D'elles en sortirien títols honorables resultat de la gratitud de la nació. Calia fer responsables i castigar els caps la inobservança dels súbdits. Sense aquesta mesura, seria inútil triomfar en la guerra contra França.

Les idees més necessàries pel pla d'Hisenda que s'havien de pensar, era millor les millores i addicions al sistema de rendes. Esperava la Junta que els diputats del Principat tinguessin molt present que amb els seus recursos no podia sostenir amb èxit la guerra desoladora i eterna que patia feia més de dos anys. Que des de feia temps, el Principat tenia dos exèrcits enemics que el combatien i devoraven. I que si el Govern Suprem de la Nació no ajudava amb molts recursos econòmics, es perdrien totes les places fortes del Principat, deixant obert el camí perquè per atacar València i Múrcia, deixant Cadis i l'Illa de Lleó en el punt de mira de l'enemic. La crisi però, no deixava meditar sobre les grans institucions, que havien de ser el fruit dels esforços nacionals i la felicitat de generacions futures. Tot i així, es van fer dues consideracions. En primer lloc, s'havien de reconèixer els avantatges que resultessin d'uniformar la legislació i els drets de totes les províncies de la Monarquia perquè no quedés formada per un conjunt de parts heterogènies. Però, si la majoria no pensés així o obstacles insuperables impedissin realitzar la mesura: "En tal caso debe Cataluña no sólo conservar sus privilegios y fueros actuales, sino también recobrar los que disfrutó en el tiempo en que ocupó el Trono Español la augusta casa de Austria; puesto que los incalculables sacrificios que en defensa de la Nación está haciendo, la constituyen bien digna de recobrar sus prerrogativas; y tan extraordinarios esfuerzos de fidelidad y amor a su Soberano han de ser poderosos para borrar de la estimación y aprecio hasta al menor sombra de pasados y lejanos acontecimientos".

En segon lloc, semblava probable la creació d'un cos Nacional permanent, que fos protector dels drets del Poble, que gaudint de la seva confiança, faria que les mesures del Govern fossin adequades i justes. Només així, es comptaria amb l'acceptació de tothom. Sent el dipositari de les Lleis constitucionals de la Nació, imposaria sense excepció l'autoritat prescrita i seria un dic de contenció contra qualsevol força. "Bajo esta idea de la que la Junta Superior penetrados a casi todos los Españoles instruidos tal vez no sería sino muy útil el que a ejemplo de este gran Consejo Representante de toda la Nación que

ha de residir en la Corte, se formase en cada una de las Provincias una Junta o Cuerpo de representación que tuviese el mismo objeto con sujeción y relación a aquel y con limitación a la esfera de su Provincia”. Això era de moment, tot allò que la Junta Superior creia convenient presentar a la consideració dels diputats de Corts. “La misma desea y cree conveniente el conservar en lo sucesivo con estos Representantes de la Provincia una comunicación directa y frecuente para que una unión constante de esfuerzos y sentimientos logre triunfar de todos los obstáculos y adversidades y un Trabajo incesante e incansable lleve por fin a colmo la grande obra de la salvación de la Patria”.⁵²⁵ Les instruccions mostraven el projecte polític de la Junta Superior i de Felip Aner. Els diputats havien de lluitar per generalitzar els drets i unificar la legislació de totes les províncies de la monarquia. Si això no es pogués aconseguir, proposaren mantenir els drets i furs que Catalunya tenia en temps dels Àustries. Un altre objectiu que convenia era la formació d'un cos polític representatiu de cada província amb autonomia política i una pràctica amb competències pròpies i descentralitzades.⁵²⁶

Es tractava de tot un cos polític que contenia unes idees de gran transcendència, que sintetitzava la posició de la classe dirigent catalana en aquells moments. Eren uns objectius que partien de la necessitat greu que es vivia en aquells moments, calia consolidar un govern provisional que fos capaç d'assolir la defensa de la Nació. Aner tenia molt clar en aquells moments la divisió de poders, el legislatiu per fer lleis i l'executiu per organitzar un exèrcit disciplinat i un pla d'hisenda i contribucions. Partia dels avantatges polítics fruit de la unificació de lleis i drets per a totes les províncies de la Monarquia que consolidarien Espanya com una Nació. Era un home d'Estat. Realista i pragmàtic preveia que si aquells objectius no s'aconseguien, calia mirar cap a casa, i salvar els privilegis i furs que hi havia, i si es podia, intentar recuperar tots aquells dels quals Catalunya havia gaudit i que li van manllevar. La nació catalana ho mereixia, d'això no hi havia dubte, pels treballs, l'esforç i la lluita en la defensa del país, que eren la millor mostra de fidelitat i estima al Sobirà. Sense deixar de banda les cessions polítiques que es feia, en conjunt es tractava de formar part d'Espanya, com una província més, però amb les mateixes condicions que l'equiparés amb les altres legalment i judicialment.

⁵²⁵ “Exposición de las principales ideas que la Junta Superior del Principado de Cataluña cree conveniente manifestar a los señores Diputados de la Provincia que en representación de la misma pasan al Congreso de las próximas Cortes ACA. Guerra de la Independencia. Junta Superior. Oficios sobre el Gobierno, vol. 17, folio, 196v-197. 13-08-1810. J. Ruiz Calonja. *Panorama del Pensament Català Contemporani*. Editorial Vicens Vives, Barcelona, 1963, p. 33-34. Frederic Rahola. “Los diputados catalanes en las Cortes de Cádiz”, *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, IX (1912), p. 52-53.

⁵²⁶ ROCA, Jordi. “La Guerra del Francès: una història de revoltes socials, reformes impossibles, revolucions inesperades i mites nacionals”. Hivern, 2008, *Eines*, p. 176.

D'aquí venia el provincialisme català, és a dir sense la voluntat d'incorporar un govern propi. Aquesta era llavors la posició de la classe dirigent catalana que Aner va saber recollir i compartir amb la resta de diputats. La confiança que mostrava en ells feia possible la seva implicació com a representants dels interessos que oferirien del Principat. Era evident el lideratge que exercia Aner en el grup de diputats catalans i ben segur s'incrementaria un cop arribats a Cadis.

2a PART

FELIP ANER: DIPUTAT A LES CORTS DE CADIS (1810-1812)

CAPÍTOL 4

UN PARLAMENTARI EN L'ÈPOCA DELS GRANS DECRETS

1.- LA SEVA ACTIVITAT PARLAMENTÀRIA

L'arribada a Cadis

En aquest apartat explicarem amb cert deteniment les vicissituds per les quals van passar alguns diputats catalans i, entre ells, Felip Aner, en la seva arribada a Cadis. Pensem que paga la pena en la mesura que ha estat un episodi poc tractat per la historiografia. Així les coses, en la mesura que les Corts s'anaven organitzant aquells dies d'octubre de 1810, el treball s'acumulava i s'obrien molts fronts als quals donar resposta. Era necessari examinar la legitimitat dels poders dels diputats que anaven arribant a les Corts. Al Congrés s'acordà nomenar una comissió amb aquest objecte, composta de sis diputats, dels quals tres havien de ser de la comissió que a Cadis havia reconegut els poders dels Procuradors, que eren presents quan s'instal·laren i tres entre els individus del Congrés. Aquesta comissió havia de ser permanent, havia de conèixer la legitimitat dels poders, examinar les reclamacions, els recursos i els incidents que es produïssin i exposar amb brevetat el seu dictamen a les Corts en tots els casos que sorgissin per a poder-los resoldre. El diputat Antonio Oliveros, que regentava una canongia a Madrid i que anys més tard seria qualificat de jansenista, demanà que s'especificuessin els caps i autoritats de totes les classes. Els generals en cap de l'exèrcit, els presidents, els governadors o degans dels Consells Supremes que hi havia a Cadis, els governadors militars. Tots els que havien de prestar el jurament,⁵²⁷ ho havien fet als seus pobles on residien, perquè així s'havia manat, mentre que els que estaven a Cadis o a l'Illa ho farien a la sala de sessions de les Corts. Les autoritats eclesiàstiques també haurien de prestar el jurament, perquè també eren reconeguts com a súbdits.

⁵²⁷ DSC, núm. 1, 24-09-1810, p. 2. Després de la missa de l'Esperit Sant, la fórmula del jurament es feia mitjançant quatre preguntes: "¿Juráis la santa religió catòlica, apostòlica romana, sin admitir otra alguna es estos Reinos? ¿Juráis conservar en su integridad la Nación española, y no omitir medio alguno para libertarla de sus injustos opresores? ¿Juráis conservar a nuestro amado Soberano el Sr D Fernando VII todos sus dominios, y en su defecto a sus legítimos sucesores, y hacer cuantos esfuerzos sean posibles para sacarlo del cautiverio y colocarlo en el Trono? ¿Juráis desempeñar fiel y legalmente el encargo que la Nación ha puesto a vuestro cuidado, guardando las leyes de España, sin perjuicio de alterar, moderar y variar aquellas que exigiese el bien de la Nación? Després de respondre tots els diputats: *Sí, juramos*, passaven el diputats de dos en dos a tocar el llibre dels Sants Evangelis. Després de l'acte, el president deia: *Si así lo hicieréis, Dios os lo premie; y si no, os lo demande*. Al final es cantava l'himne *Veni Sancti Spiritus* i el *Te Deum*.

El president del Congrés, Benito Ramon Hermida Maldonado, en qualitat de primer president -interí- de les Corts, va nomenar els diputats Francisco de Borja Álvarez de Toledo, Marqués de Villafranca, Antonio Oliveros i el sacerdot d'Agramunt Felip d'Amat i de Cortada, que eren de l'antiga comissió, així com el professor de la Universitat de Cervera Ramón Utgés, el sacerdot i també professor a Cervera Ramón Lladós i el jurista, en representació de Madrid, José Zorraquin, quedant acordat que a partir d'aquell moment passarien a aquesta comissió els expedients o papers que es presentessin en aquesta matèria.⁵²⁸ El diputat Zorraquin, oberta la sessió de Corts per la nit, va parlar de la conveniència que s'activés l'arribada dels Diputats que encara no s'havien presentat de Llevant, Cuenca i Guadalajara. Hi havia diverses províncies, com les de Llevant que encara no estaven representades, i proposà que es preguntés al Poder executiu si s'esperaven en breu i quines mesures s'havien pres per atendre la seva arribada. Va encarregar que s'adoptessin les convenients per accelerar-la, així com que es provingués que si no se'ls hi havia proporcionat vaixell amb el qual venir, el disposés ràpidament.⁵²⁹

Quan s'anava a fer la primera lectura del projecte de la llibertat d'impresca, alguns diputats manifestaren una oposició més o menys decidida perquè no es realitzés. Van al·legar diversos arguments, mentre que d'altres van decidir seguir amb la defensa de la llibertat d'impresca. El diputat per Galícia Joaquín Tenreyro va dir que s'oposava a tractar d'aquesta matèria fins que no arribessin els diputats que s'esperaven de les províncies de Llevant.⁵³⁰ Quan es discutia sobre la mudança de la Regència, alguns diputats manifestaren la necessitat de romandre fins que arribessin els diputats procedents de les províncies de Llevant, la vinguda dels quals s'anunciava per moments. Es votà si se seguia amb l'ordre del dia o s'esperava a l'endemà, i es votà esperar.⁵³¹ L'endemà s'inicià la sessió amb un comunicat dirigit als Secretaris per part del Ministeri de Marina, en la qual informaven que havia arribat la fragata *Venganza*, en la qual venien alguns diputats de Llevant i es va anar a comprovar quins d'ells eren. Llegit el comunicat militar, es parlà de si calia seguir amb la sessió atenent l'ordre del dia que era l'elecció de regents. El diputat Zorraquin va dir que per ell no haurien de continuar ni la Regència ni els ministres que tenia. En la seva intervenció va dir que, atenent a les circumstàncies crítiques de la Nació, i sabent que havien arribat els diputats de Llevant i estaven a la vista

⁵²⁸ DSC, núm. 2, 25-09-1810, p. 6.

⁵²⁹ DSC, núm. 2, 25-09-1810-nit, p. 6.

⁵³⁰ DSC, núm. 20, 14-10-1810, p. 44.

⁵³¹ DSC, Acta Secreta, 20-10-1810-matí, p. 28.

les naus *Héro*e i la fragata *Venganza*, proposà que una comissió de diputats s'encarregués del tema de la Regència. No tirà endavant la proposta, però es preguntà si era urgent o no mudar la Regència i si calia esperar als nous diputats. Com que es decidí que hi havia urgència per la mesura, s'acordà ajornar la sessió fins a la tarda i que el diputat per Badajoz Gregorio Laguna i el diputat per Cádiz Andrés Morales de los Ríos anessin a esbrinar si havien arribat els diputats. En cas afirmatiu, s'hauria d'anar a les Corts a presentar els poders, i en cas contrari, que els dos comissionats informessin el Congrés. S'aprovà la proposta.⁵³²

Finalment, va arribar al Congrés un ofici dels comissionats dirigit al President informant des de Cadis respecte la presència al port de la fragata *Venganza*, que transportava 14 diputats provinents de diferents províncies i que a l'endemà aquests vindrien sense falta. També es va saber mitjançant els comunicats del comandant del vaixell arribat, que el navili *Héro*e estava a punt d'entrar i que portava a bord 16 diputats més. S'aprovà la proposta de citar-los pel dia 24 a les 19h per procedir a l'elecció. Tornaren a insistir si els esperaven, fins que el sacerdot galleg i diputat Manuel Ros proposà que atenent a la urgència del tema dels regents, i que els nous diputats ja eren a Cadis, se'ls cités sí o sí per assistir a la sessió de l'elecció esmentada. Proposta que s'aprovà.⁵³³ Els nous diputats de la fragata *Venganza* van lliurar els poders a la comissió respectiva, i es va retirar aquesta a un departament de la casa de sessions, on les va examinar i les trobà correctes. S'estava fent la sessió secreta de la nit. Entre els nouvinguts hi havia un gruix de diputats valencians, com ara el sacerdot Joaquín Lorenzo Villanueva, José Martínez, Manuel de Villafañe, Vicente Tomás Traver, el Baró d'Antella -que era cap de la casa de Medinaceli-, acompanyats tots ells pel nostre biografiat Felip Aner d'Esteve. Tots van jurar com a diputats en Corts.⁵³⁴

Com s'explica que Felip Aner arribés a Cadis en un vaixell amb diputats de Llevant?

La Junta Superior de Catalunya es va relacionar amb les altres Juntes provincials, especialment amb les d'Aragó, València i Mallorca. Però va ser amb la Junta valenciana amb la que va mantenir contactes freqüents, aquella la posava al corrent de les ordres dictades pel govern, analitzades amb el seu esperit crític. A finals de 1809, van arribar a Catalunya procedent d'aquella junta medalles de plata, exemplars d'una proclama per

⁵³² DSC, Acta Secreta, 21-10-1810- nit, p. 29.

⁵³³ DSC, Acta Secreta, 22-10-1810-prorrogada a les 18h, p. 30.

⁵³⁴ DSC, núm. 29, 24-10-1810, p. 61-62.

commemorar l'aniversari de la "santa revolució", en la qual insistia una vegada més en la idea de la confederació. La Junta catalana li donà les gràcies, expressant-li la necessitat d'entaular una comunicació més freqüent. Posteriorment, la Junta de València remeté a la catalana una representació enviada a la Junta Central que anava contra el decret d'Hisenda, pel qual només els tesorers podien disposar del diner públic. La Junta Superior va fer el mateix, explicant els abusos comesos al Principat en temes d'Hisenda. Felip Aner al febrer de 1810 va anar a València en representació de la Junta Superior. Hi va anar comissionat per obtenir informació sobre el cop d'estat que havia fet la Junta de Sevilla tractant de desplaçar la Junta Central.⁵³⁵ Per tant, es pot deduir la bona relació que Felip Aner tenia amb aquella junta de la qual es devia sentir molt proper. A partir d'aquí, és fàcil d'entendre que a València hi tenia contactes, coneixia persones amb les quals compartir el viatge cap a Cadis

Com s'ha vist, Felip Aner va arribar a Cadis amb el grup de diputats de Llevant. A les Actes del Diari de Sessions de les Corts consta que hi va arribar, entre d'altres, amb el diputat Joaquín Lorenzo Villanueva. Seguint el trajecte que Villanueva va fer, podem reconstruir en part el que va fer Felip Aner, perquè no tenim dades que permetin dir amb seguretat com es produí i en quin moment s'hi va unir. Villanueva en el seu llibre *Mi viaje a las Cortes*, el va narrar. El dia 26 de juliol va sortir de Xàtiva, arribà a Cartagena el 30, però no embarcà al vaixell "Místic" que hi havia preparat per por als corsaris. Segurament, era millor anar en una expedició de guerra i no en un vaixell aïllat. Per prudència, va romandre a Cartagena fins a les darreries d'agost perquè no hi havia un vaixell segur per viatjar a Cadis. Durant aquest temps en l'esmentada ciutat, van anar arribant nombrosos diputats electes valencians, aragonesos, catalans i murcians. Un aspecte a tenir en compte, es que Aner va estar treballant a la Junta Superior fins a última hora. Concretament, a partir del 16 de juliol de 1810 va estar immers al Congrés que va convocar O'Donnell a Tarragona en el qual va dur a terme un pla d'Hisenda. Arribat l'agost, una de les últimes accions que Felip Aner va dur a terme com a vocal i secretari de la Junta Superior, va ser la de proposar la creació d'una nova Audiència. Per tant, no va disposar de gaire temps per preparar la logística del viatge. Devia embarcar a Tarragona, que és on residia la Junta Superior, i des d'aquest port Aner es degué posar en camí. Segurament, va ser a Cartagena quan es va incorporar amb el grup de diputats, i des d'allí ja va continuar amb ells fins arribar a Cadis. Hi va haver diputats que per la pressa

⁵³⁵ MOLINER I PRADA, Antoni. *La Catalunya resistent a la dominació...* Op. Cit., p. 102.

embarcaren i van ser capturats pels francesos. Cartagena no era una plaça segura, estava amenaçada per l'enemic i, a més a més, els van informar que hi havia diversos malalts de febre groga a l'hospital. De Cartagena van sortir el 11 de setembre per anar a Torrevella. Realitzaren gestions a Alacant i Elx, aprovisionant queviures pel darrer tram del viatge. El dia 10 d'octubre van salpar des de Santa Pola cap a Cadis en dos vaixells, *Héroe* i *Venganza*. Van patir un temporal els dies 20 i 21 a l'alçada de Cadis i van creure que morien. La nau *Héroe* més arriscada, va entrar al port el dia 22 i la fragata en la que anava Villanueva i Aner, *Venganza*, va retrocedir, arribant a Cadis l'endemà 23. Baixaren a terra i no van fer quarantena. L'endemà, el 24, ja a les Corts, aquests diputats van jurar els seus càrrecs i presentaren els seus poders a la comissió respectiva.⁵³⁶

Quins motius hi havia per aquesta espera per part de les Corts?

Després d'aprovar el 1r decret del Congrés, la sobirania nacional i la separació de poders, el camí de reformes ja estava iniciat. El Congrés estava prenent mesures i necessitava el suport i la clarividència de tots els diputats que faltaven. Precisament mancaven encara per fer el jurament a les Corts les autoritats eclesiàstiques, el Consell d'Estat i la Regència; quedava pendent el tema de la mudança dels regents. I per si això fos poc, quedava pendent el decret de la llibertat d'impreses que ja estava llest per debatre. La sobirania servia doncs per reformar, destruir abusos, abrogar pragmàtiques i ordres oposades a la voluntat de les Corts, i substituir-les per altres més oportunes i encaminades a la felicitat de la nació. Com va fer observar un historiador, “de lo que se trataba era de establecer leyes tan equitativas y sabias que observadas, no pueda jamás el abuso del poder ejecutivo reducir en lo sucesivo la nación a la esclavitud ni sumergirla en la miseria y males que la agobian”.⁵³⁷ La lectura de l'acta de la sessió en la qual es constituïren les Corts i el posterior escrit del Consell de Regència, no ens ha de fer veure que les relacions entre els poders legislatiu i l'executiu fossin, d'entrada, pacífiques i de mútua confiança. Es guardaven les formes i es llimaven aspors amb ajut del protocol. I com ha valorat un altre autor, “ni la Regencia iba a aceptar pasivamente que las Cortes delimitaran sus facultades desde la primacía de su poder constituyente, ni éstas podían permitir que la nueva organización política no contara con la aceptación expresa de los

⁵³⁶ ARDIT LUCAS, Manuel. “El grupo valenciano en Cádiz”, a Germán RAMÍREZ ALEDÓN (ed.), *Valencianos en Cádiz. Joaquín Lorenzo Villanueva y el grupo valenciano en las Cortes de Cádiz*. Biblioteca de las Cortes de Cádiz, 7, Edición Fundación Municipal de Cultura, Cádiz, 2008, p. 46-47.

⁵³⁷ PORTILLO VALDÉS, José María. *Revolución de nación. Orígenes de la cultura constitucional, 1780-1812*. Boletín oficial del Estado. Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, 2000, p. 324.

regentes, con todo lo que ello iba a significar de sometimiento del poder de éstos (y del poder del rey que representaban) a la soberanía nacional”.⁵³⁸

Entrada a les Corts

Els poders que duïen els nous diputats van ser examinats i aprovats. Posteriorment, entrats a la sala, van jurar en la forma acostumada i van seure. Llegida l'acta del dia anterior es va encetar el debat sobre el canvi dels membres de la Regència. Era important posar-se al dia de tota la feina que s'havia fet fins aquell moment, mentre que els diputats nous habilitaven els seus poders.⁵³⁹ La sessió del dia següent s'obrí amb la causa del Bisbe d'Ourense, es llegiren les dues representacions que havia fet. La segona, la de més transcendència, es referia a l'explicació i modificacions del jurament a les Corts. En la mesura que es tractava d'un tema complicat d'entomar per part dels diputats acabats d'arribar i que es necessitava temps per a reflexionar, el debat s'ajornà durant dos dies.⁵⁴⁰ Arribats aquí, com havia estat elegit Aner? Un cop passada la experiència anterior com a vocal de la Junta Superior catalana i presentat a eleccions, havia estat escollit diputat propietari pel procediment per a les províncies ocupades en part pels francesos. Havia obtingut 28 vots d'un total de 48 electors i els seus poders aprovats el 25 de febrer de 1810. Un cop arribat a Cadis va jurar com a diputat el 24 d'octubre d'aquell mateix any. La data de baixa com a diputat figurarà el dia en el que s'informà de la seva mort a Gibraltor (Huelva), el 9 d'octubre de 1812.⁵⁴¹ Com s'ha indicat, Aner estava dins del grup escollit per la província, mentre que d'altres diputats venien nomenats per la ciutat amb vot a Corts o per la Junta Superior del Principat de Catalunya.

Finalment, les Corts s'obriren a l'Illa de Lleó, quan el Consell d'Estat donà via lliure a la convocatòria de Corts i el Consell de Regència acollí la seva instal·lació. La seva obertura es produí el 24 de setembre de 1810. Va escollir l'edifici, que era l'anterior teatre còmic, el diputat murcià Pedro González Llamas, havent de condicionar el saló en el qual se celebrarien les sessions del Congrés. El tractament que es donaria a les Corts seria el de Majestat; la Regència, el poder executiu i el judicial dels Tribunals Superiors de Justícia, el d'Altesa. Les sessions en general eren públiques, però també n'hi havia de

⁵³⁸ LASARTE ÁLVAREZ, Javier. *Las Cortes de Cádiz. Soberanía, separación de poderes, Hacienda. 1810-1811*. Marcial Pons, Ediciones de Historia, S.A., Universidad Pablo Olavide, 2009, p. 49.

⁵³⁹ DSC, Acta Secreta, 24-10-1810-nit, p. 33.

⁵⁴⁰ DSC, Acta Secreta, 31-10-1810-matí, p. 40.

⁵⁴¹ ACD. Sèrie documentació Electoral: 1 n° 8 (Corts de Cadis). Teòricament el va substituir com a diputat Pedro Alejandro Larrand, però no consta que arribés a fer-ho.

secretetes quan es tractaven qüestions de matèria reservada. A més dels diputats, i en ocasions membres del Consell d'Estat i de la Regència, hi havia públic als balcons, només homes, els quals s'havien de mantenir en silenci, actitud que no sempre s'aconseguí, perquè els seus aplaudiments i els murmuris van ser freqüents.

El president obria i tancava les sessions, un dels secretaris -van arribar a ser-ne quatre- llegia l'acta del dia anterior. El president i el vicepresident s'escollien cada mes. El diari de sessions va començar més tard, per la dificultat de trobar els taquígrafs, provinents de l'àmbit militar, que escriguessin i publicuessin les actes, especialment les públiques. Pel perill que ocasionava la proximitat de les tropes franceses i pel perill de malalties contagioses, com la febre groga que hi havia a l'Illa, a les Corts es parlava del seu trasllat a la ciutat de Cadis. Una comissió de tres diputats s'ocuparen de buscar el lloc on continuaria el Congrés, que finalment, va ser l'Oratori de Sant Felip Neri. Aquest edifici reunia les condicions idònies per la seva capacitat i diversitat de sales on s'hi ubicarien la Secretaria, els arxius, la biblioteca. Hi havia diputats que s'oposaven al trasllat, entre ells Felip Aner. A Cadis, ciutat superpoblada, també hi havia el perill de contagi de malalties infeccioses i les tropes enemigues no estaven lluny, però la decisió definitiva de fer el trasllat es prengué el 10 de gener, mitjançant una votació de 60 contra 42 vots. Ja adequat el nou espai a les necessitats de les Corts, el 20 de febrer de 1811 es realitzà la darrera sessió del Congrés a l'Illa de Lleó per continuar quatre dies més tard a Cadis. Havien passat quatre mesos des de l'inici de les Corts. El Diari de Sessions de Corts va ser l'element primordial per a conèixer el desenvolupament i contingut de tota la feina duta a terme pels diputats. Va esdevenir el seu testimoni més fefaent, això sí, acompanyat de la premsa de l'època molta i molt diversa, que actuava de tribunal de l'opinió pública i que gaudia d'una llibertat d'impresma, encara que a la pràctica es va veure limitada.

Una vegada constituïdes les Corts, es van anar nomenament comissions encarregades d'un assumpte concret. Els seus membres oscil·laven de tres a cinc diputats, però podia ser més nombrosa, eren nomenats pel president de les Corts. S'anaven renovant al cap d'uns mesos, podent-hi assistir altres diputats sense capacitat per votar. Els secretaris de les Corts els lliuraven tota la documentació que disposaven que podia ser pública o secreta. Els mitjans humans i materials eren escassos. Al Congrés es veié la necessitat de crear les comissions de Guerra, Hisenda i Justícia amb l'objectiu d'examinar i fer un seguiment de les diferents matèries de l'administració. S'ocuparien de projectes,

atendrien els seus autors, i després d'informar les Corts, presentarien propostes per buscar les solucions més adequades als problemes que hi havia. Per un millor funcionament, podien consultar, escoltar i agregar persones instruïdes i amb talent. Testimoni de la rellevància i activitat que va tenir Felip Aner a les Corts, van ser les comissions de les quals va formar part. La seva temàtica ja és de per si una orientació dels interessos i prioritats del diputat, així com del reconeixement que va gaudir de la resta de la cambra, tant dels representants catalans com de la resta de diputats.

Comissions de les quals va formar part:

En conjunt, va ser un nombre considerable. Les més importants: Hisenda, Tribunal de Corts, Arranjament de províncies, Decret de Senyorijs i Ultramar.

1.- Comissió d'*Hisenda* estava formada pels Srs. Vicente Traver, Ramón Falcón de Salcedo, José López, Jaume Creus i Felip Aner. Aquest mateix dia es procedí a discutir la proposta del també advocat Agustín Argüelles (27-11-1810) sobre nul·litat de les contribucions en les quals no intervingués el consentiment de la nació per sí mateixa o pels seus diputats. Aner i més diputats hi van intervenir.⁵⁴²

2.- Nova comissió d'*Arranjament de províncies*, integrada per Francisco López Pelegrín, Vicente Traver, José López, Felip Aner, Manuel Luján, Andrés Estéban, Nicolás Martínez, Antonio Valcárcel, José Morales Gallego.⁵⁴³

3.- Comissió per a la Inspecció del *Diario de Cortes*: els dos diputats valencians José Joaquín Castelló i Joaquín Lorenzo Villanueva, al costat de Felip Aner. Aquesta comissió examinava les propostes fetes sobre l'adequació del diari i presentava sobre elles el seu dictamen. El diari s'imprimia sota la seva inspecció.⁵⁴⁴

4.- Comissió especial per l'*Arranjament de Jutjats de primera Instància*: a més de Feli Aner, José Luis Morales Gallego, Manuel Luján, José Martínez, José María Calatrava, José Miguel Gordo, Ramón Oleguer Feliu.⁵⁴⁵

5.- Comissió del *Tribunal de Corts*: Es nomenà per formar part d'aquest tribunal a Felip Aner per substituir el diputat Vicente Cano.⁵⁴⁶

⁵⁴² DSC, núm. 71, 6-12-1810, p. 147.

⁵⁴³ DSC, núm. 88, 23-12-1810, p. 217.

⁵⁴⁴ DSC, núm. 133, 6-02-1811, p. 507.

⁵⁴⁵ DSC, núm. 514, 8-03-1811, p. 514.

⁵⁴⁶ DSC, Acta Secreta, 20-04-1811, p. 259.

6.- Comissió especial de *Justícia*: Felip Aner, Ramón Utgés i José María Calatrava. El secretari Miguel Antonio de Zumalacárregui proposà que, respecte a estar molt carregada de feina la comissió de Justícia, se'n formés una altra d'especial.⁵⁴⁷

7.- Comissió d'*Arranjament de províncies*: el bisbe José Casquete, Felip Aner i Felipe Vázquez.⁵⁴⁸

8.- Comissió de Negocis Ultramarins: El president nomenà els Srs. Juan José Guereña, Felip Aner i Rafael Zufriategui.⁵⁴⁹

9.- Comissió encarregada d'estendre el *Decret sobre senyorijs*: Manuel García Herreros, José Luis Morales Gallego, Pedro Aparici, Manuel Ros i Felip Aner.⁵⁵⁰

La tasca realitzada en la resta de comissions era més concreta i puntual.

10.- Comissió per examinar les Memòries presentades pel Ministre d'Estat: Fernando Navarro, Felip Aner i el Conde de Toreno.⁵⁵¹

11.- Comissió per tractar amb el Consell de Regència de les reformes que convingués fer, informant el Congrés, per a què interposés la seva autoritat en tot allò que calgués.⁵⁵²

12.- Comissió de coordinació amb el Consell de Regència sobre la distribució del contingut (diners, fruits i altres efectes) del vaixell Miño: El president nomenà: Felip Aner i Joaquín Maniau.⁵⁵³

12.- Comissió per a formar el reglament per les partides de guerrilles: Antonio Samper, Felip Aner i Antoni de Capmany.⁵⁵⁴

13.- Comissió especial que havia d'entendre sobre les "ocurrències de Catalunya": Aquesta comissió també havia de proposar al Consell de Regència el que calgués, tot informant les Corts. El president va nomenar Antonio Samper i els diputats catalans Joan de Balle i Felip Aner.⁵⁵⁵

⁵⁴⁷ DSC, núm. 203, 22-04-1811, p. 909.

⁵⁴⁸ DSC, núm. 276, 5-07-1811, p. 1407.

⁵⁴⁹ DSC, núm. 328, 26-08-1811, p. 1693.

⁵⁵⁰ DSC, núm. 280, 9-07-1811, 1433.

⁵⁵¹ DSC, Acta Secreta, 23-07-1811, p. 355.

⁵⁵² DSC, Acta Secreta, 4-08-1811, p. 369.

⁵⁵³ DSC, Acta Secreta, 5-08-1811, p. 370.

⁵⁵⁴ DSC, núm. 314, 12-08-1811, p. 1625.

⁵⁵⁵ DSC, Acta Secreta, 14-08-1811, p. 381.

14.- Comissió especial per atendre els temes de successió de la Sra. Infanta Dona Carlota Joaquina de Borbó: Antonio Joaquín Pérez, bisbe de Puebla (Mèxic), Francisco Gutiérrez de la Huerta, Mariano Mendiola, Evaristo Pérez de Castro i Aner.⁵⁵⁶

15.- Comissió examinadora del manifest de la Junta Central. Continuant la lectura del manifest, el diputat mallorquí Guillem Moragues va demanar que per economitzar temps es procedís al nomenament d'aquesta comissió que examinaria el manifest i els documents justificatius, perquè mentre s'anés llegint, la comissió estengués el seu dictamen. El Congrés determinà que fossin cinc individus. Es van nomenar el bisbe José Casquete, Luis Rodríguez del Monte, Felip Aner, José Martínez i Andrés Vega.⁵⁵⁷

16.- Comissió de mediació, en la qual va cessar la demanar la llicència per malaltia.⁵⁵⁸

Intervencions

A continuació, he tingut cura d'anotar el nombre d'intervencions d'Aner, classificat per temàtiques i treballs parlamentaris, de major a menor i el nombre de vegades que la resta de diputats fan esment a alguna de les seves intervencions. Uns indicadors de la seva febril activitat, però també del reconeixement, positiu o no, del valor de les seves propostes, la majoria de les quals van ser aprovades. Felip Aner orador concret i equànim, en la quantitat d'intervencions, només va ser superat per Argüelles.⁵⁵⁹

GUERRA I HISENDA:

Discursos/Intervencions: 180

El citen/parlen d'ell: 65

PROJECTE DE CONSTITUCIÓ:

Discursos/Intervencions: 97

El citen/parlen d'ell: 75

PODER EXECUTIU. LA REGÈNCIA:

Discursos/Intervencions: 54

El citen/parlen d'ell: 38

LA QÜESTIÓ AMERICANA

⁵⁵⁶ DSC, Acta Secreta, 30-08-1811, p. 396.

⁵⁵⁷ DSC, núm. 345, 12-09-1811, p. 1819.

⁵⁵⁸ DSC, Acta Secreta, 27-06-1812, p. 668.

⁵⁵⁹ CASALS BERGÉS, Quintí. "Los diputados catalanes en las Cortes de Cádiz (1810-1813). Proceso electoral y prosopografía". *Manuscrits* 31, UAB, Bellaterra, 2013, p. 231.

Discursos/Intervencions:	48
El citen/parlen d'ell:	25
PODER JUDICIAL	
Discursos/Intervencions:	44
El citen/parlen d'ell:	64
PODER LEGISLATIU	
Discursos/Intervencions:	34
El citen/parlen d'ell:	8
LLIBERTAT D'IMPRESSA:	
Discursos/Intervencions:	10
El citen/parlen d'ell:	9
SUPRESSIÓ DE SENYORIUS:	
Discursos/Intervencions:	9
El citen/parlen d'ell:	14
REFORMAS ECONÒMIQUES:	
Discursos/Intervencions:	7
El citen/parlen d'ell:	13
ELS TERRITORIS DE L'ESTAT ESPANYOL. DIVISIÓ PROVINCIAL:	
Discursos/Intervencions:	6
El citen/parlen d'ell:	1
MONARQUIA:	
Discursos/Intervencions:	5
El citen/parlen d'ell:	4
TOTAL D'INTERVENCIONS:	494
TOTAL DE PERSONES QUE PARLEN D'ELL:	316

Malaltia

Quan les Corts s'establiren a Cadis aquesta era una ciutat superpoblada, assetjada i afectada per epidèmies. En la seva història: "Se suceden las epidemias con tanta regularidad que bien puede hablarse, en vez de epidemia, de endemia". La febre groga havia assolat amb relativa freqüència la ciutat. Durant l'estiu de 1811 es tornà a parlar d'un nou perill d'epidèmia de febre groga, que havia assolat la ciutat amb relativa freqüència, per tant, no es tractava d'un fet insòlit. Les autoritats sanitàries, recomanaven seguir fil per randa les precaucions preses la tardor passada. Les Corts s'ocuparen del

possible rebrot, en la sessió del 20 de juny, el diputat Vera proposà que el Congrés retornés a l'Illa de Lleó. Els diputats Felip Aner i Polo li donaren suport. Antoni de Capmany s'hi oposà i acabà convencent el Congrés que els perills allí encara serien més grans, i més en un moment en què la tropa era escassa. De Cartagena, ciutat que patia una epidèmia violentíssima, venien vaixells a Cadis, quedaven incomunicats, però el contagi s'escampava. Una altra endèmia gaditana va ser el tifus, gens estrany en una ciutat mancada d'aigua corrent, s'utilitzava l'aigua de pou o d'aljub; els productes d'horta es regaven amb aquesta aigua. Al febrer de 1812 apareix la verola, una malaltia ja vençuda per la vacuna; el diari *El Conciso* parla de vergonya, ja que era una malaltia que podia estar eradicada, però per l'oposició d'alguns contra la vacuna, no ho va fer possible. A part d'Aner, hi va haver altres diputats que van morir a causa de les epidèmies: Mejía Lequerica, Capmany, Vega Infanzón, Luján. Les Corts decidiren traslladar-se a l'Illa de Lleó.⁵⁶⁰

En aquest context Felip Aner va emmalaltir. A l'acta de la sessió del 9 de maig, s'hi va fer constar: “Se concedió licencia al Sr. Aner d'Esteve para pasar a uno de los puntos de la costa vecina de Portugal a restablecer su quebrantada salud”.⁵⁶¹ L'endemà el president va nomenar als diputats Francisco Ciscar i el Marquès de Villafranca enlloc d'Antonio Samper i Felip Aner, en la comissió encarregada d'examinar el reglament de guerrilles.⁵⁶² Un mes més tard, també va ser substituït a la comissió d'arranjament de províncies pel diputat Utgés.⁵⁶³ Aner havia demanat informació al Comte de Palmela perquè li aconsellés quin vaixell seria millor per anar a l'Algarve (Portugal). Li va respondre que segons li havia comunicat el Cònsol de Portugal: “no hay en este momento ningún barco portugués seguro que se dirija a los puertos del Algarve, y así cree el mismo Cónsul que el mejor partido siempre será el de aprovechar del Barco del Correo”. El Conde de Palmela tindrà el gust de ir a ver al Sr de Aner antes de su salida y desearle feliz viaje, y un pronto restablecimiento.⁵⁶⁴ El recentment ennoblit comte, Pedro de Sousa Holstein, era a Cadis el principal representant de la monarquia portuguesa. A final de 1812 serà destinat a Londres i representarà el seu país al Congrés de Viena. Més enllà del

⁵⁶⁰ SOLÍS, Ramón: *El Cádiz de las Cortes*. La vida cotidiana en los años de 1810-1813. Sílex, Ediciones S.L., Madrid, 2012, p. 439-450.

⁵⁶¹ DSC, núm. 585, 9-06-1812, p. 3281. El diari *El Sensato*: “Se accedió a la solicitud del Señor Aner concediéndole licencia temporal para ir a restablecer su salud”, núm. 362, 10-06-1812, del dia 9.

⁵⁶² DSC, núm. 586, 10-06-1812, p. 3292; *El Sensato*, núm. 363, 11-06-1812.

⁵⁶³ *El Sensato*, núm. “11-07-1812.

⁵⁶⁴ AGA190-69-T2-9-06-1812. Vegeu Fernando DORES COSTA, “O conde de Palmela em Cádiz (1810-1812)”, a *Leir Historia*, 64, 2013, p. 87-109, i Maria de FÁTIMA BONIFÁCIO, *Memórias do Duque de Palmela*, Publicações Dom Quixote, Alfragide, 2011.

bon tracte formal, la relació entre ambdós és un senyal de la qualitat de la xarxa de contactes que havia construït Felip Aner.

Entrat l'estiu de 1812, des de la localitat portuguesa de Tavira, va arribar la sol·licitud de Felip Aner perquè no li afectés la resolució per la qual s'acordà que no tinguessin dret a cobrar les dietes els diputats absents per llicència. “Penetradas las Cortes de las justísimas razones que a su favor alegaba el Sr. Aner, accedieron con unanimidad de votos a su solicitud, sin perjuicio de lo que se resuelva sobre este asunto”.⁵⁶⁵ Al diari *El Sensato* es va dir que Aner des de Tavira va notificar que: “habiendo perdido con la invasión de los enemigos todos sus bienes, no le queda otro recurso para subsistir que el de las dietas que le pertenecen como diputado, las cuales no disfruta, con arreglo a lo determinado en este punto, por hallarse con licencia para restablecer su quebrantada salud, en cuyo concepto pedía que, mediante a su situación y a la legítima causa con que estaba licenciado, se les asistiese con las dietas”. Les Corts van accedir a la seva sol·licitud.⁵⁶⁶ A la sessió del dia 20 de juny es va llegir el llistat dels diputats absents, n'hi havia 23 de la Península i 9 d'Ultramar, dels quals 9 de la Península i 3 d'Ultramar encara no havien començat a gaudir de la llicència que se'ls havia concedit.⁵⁶⁷ Havent comunicat que Aner estava absent amb llicència, el president nomenà per substituir-lo en la comissió de mediació al diputat Fernando Navarro.⁵⁶⁸

Mort

Però no li va anar bé la recuperació de la malaltia perquè ja de retorn, va morir a prop de Gibraleón (Huelva). No se sap exactament la data. A la seva fitxa de diputat al Congrés de Diputats de Madrid, hi consta el 9 d'octubre de 1812, quan ho van saber a partir de la informació que els devia arribar. Podia haver mort uns dies abans. De fet, va ser la data que es notificà a les Corts de Cadis. El dia 9 d'octubre el diputat Utgés va anunciar al Congrés que Felip Aner, diputat per Catalunya, havia mort. Posteriorment, va fer dues propostes, la 1a: “Que las Cortes autoricen y comisionen al Sr Creus para que se encargue de los papeles y efectos pertenecientes al difunto Sr. Aner, a fin de remitirlos a sus parientes o darles el destino que corresponda”. La 2a: “Que se de orden para que venga un suplente en lugar del Sr. Aner”.⁵⁶⁹ Ambdues propostes es van aprovar.

⁵⁶⁵ DSC, núm. 614, 20-07-1812, p. 3447.

⁵⁶⁶ Diari El Sensato, núm. 403, 21-07-1812.

⁵⁶⁷ DSC, núm. 593, 20-06-1812, p. 3345-3346.

⁵⁶⁸ DSC, Acta Secreta, 27-06-1812, p. 668.

⁵⁶⁹ DSC, núm. 675, 9-10-1812, p. 3795.

Recordem alguns dels companys de Felip Aner a la Junta Superior de Catalunya: Jaume Creus, Ramon Utgés, Josep Espiga, Ramon Llätzer de Dou, els quals es van retrobar a Cadis. Es coneixien molt, del fet que se'n cuidessin de fer les darreres accions per ell, es dedueix que eren les persones més properes a ell i que el tindrien en gran estima. El Secretari de Gràcia i Justícia va participar que la Regència, a sol·licitud de D. Juan Rovira, havia resolt comunicar les ordres corresponents perquè la justícia de Gibraleón (Huelva), a les rodalies de la qual va morir el diputat Aner, formés l'inventari dels seus efectes i papers, tenint tot a disposició del governador d'Ayamonte, a qui s'havia previngut no lliurés cap cosa sinó a persona autoritzada pels hereus del difunt. Les Corts resolgueren que en resposta es comunicés tot allò que havien determinat anteriorment sobre aquest punt.⁵⁷⁰ Els seus papers i efectes es donen al seu criat Manuel Castet.⁵⁷¹ El diputat Creus demanà a la Tresoreria general que se li lliurés mensualment la paga que es donava als demés diputats per rescabalar el valor del crèdit que demanà Aner mitjançant les dietes. Amb aquest objectiu es passaria un ofici a la Regència del Regne.⁵⁷² La recerca d'algun document sobre el decés d'Aner als arxius eclesiàstics de la Val va ser exhaustiva, però sense resultat. He fet recerca a la localitat de Gibraleón, que és on va morir. Vaig escriure a l'Ajuntament, al Jutjat i a les Parròquies i no es troba enlloc la informació que ens certifiqui quin dia, de quina malaltia i on va ser enterrat. La informació que tenen es va recollir a partir de 1850. Antoni Moliner al seu llibre La Guerra de Francès a Catalunya segons el diari de Raimon Ferrer, ens diu que el jove Felip Aner d'Esteve, morí de tuberculosi a Portugal el 9 d'octubre de 1812, quan tenia 31 anys i va participar de manera activa em les comissions de Justícia, Diari de Corts, d'Hisenda i de Senyorius.⁵⁷³

2.- EL TRIBUNAL DE L'OPINIÓ I LA LLIBERTAT D'IMPRESA

A Cadis no només es produí una revolució constitucional, sinó també una revolució del llenguatge polític en la creació d'una nova esfera pública gràcies a una veritable explosió de papers del dia, de premsa política i social. Valorar la relació que mantingué Felip Aner i altres diputats davant de l'elaboració, discussió i aprovació del decret de llibertat d'impresament, ens apropirà a l'abast i límits que tenien per aquests

⁵⁷⁰ DSC, núm. 677, 12-10-1812, p. 3806.

⁵⁷¹ RAMISA VERDAGUER, Maties: Polítics i militars a la Guerra del Francès (1808-1814). Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida, Lleida, 2008, p. 217.

⁵⁷² DSC, Acta Secreta, 20-11-1812, p. 755

⁵⁷³ MOLINER PRADA, Antoni. La Guerra de Francès a Catalunya segons el diari de Raimon..., Op. Cit., p. 264.

representants l'adquisició de llums i d'opinió. Tanmateix, a través dels conflictes que aparegueren en el decurs de les sessions respecte la publicació, censura o prohibició de determinats escrits, acabarem d'arrodonir i de veure més en detall tot aquest procés.

El diputat Felip Aner d'Esteve va arribar a Cadis per incorporar-se a les Corts el 24 d'octubre de 1811. El projecte de decret es presentà el 8 d'octubre, el debat s'inicià el 14 i s'aprovà l'article 1r, el més important, el 19. Per tant, no va intervenir en cap de les discussions prèvies a l'aprovació del decret de la llibertat d'impremta. Tampoc va poder fer propostes a favor o en contra. La seva primera intervenció del decret la va fer sobre un article que va sortir al diari *La triple Alianza*, i prengué la paraula en tres ocasions. Quan el 20 d'octubre es discutia a les Corts sobre la mudança de la Regència, es va decidir esperar a què hi fossin presents els diputats de Llevant, Aner estava entre ells. El 24 d'octubre van examinar i aprovar els seus poders, juraren i s'assegueren amb la resta de diputats. Se'ls informà de les Actes i acords fets per les Corts, sobre el canvi de Regència, tema important i urgent per l'actitud que mostrava. Com es pot veure, dos eren els temes importants que preocupaven als diputats presents en aquell moment: la llibertat d'impremta i l'elecció dels nous regents. Tanmateix, és important presentar la llei perquè és la base a partir de la qual es jutjaren els possibles delictes contra la llibertat d'impremta, i en alguns d'aquests sí que hi va intervenir Felip Aner.

L'opinió pública

La llibertat d'impremta es va gestar amb el pensament il·lustrat de la 2a meitat del s. XVIII. Va ser valorada pels liberals com a molt necessària per lluitar contra el poder absolutista i la ignorància de la majoria d'espanyols. Es va incorporar a l'ideari liberal amb una vessant més polititzada, la qual cosa es reflectirà en el valor polític instrumental que els liberals li atorgaran.⁵⁷⁴ El racionalisme portà noves idees que van posar en tela de judici la política i la societat, propiciant així, la necessitat de la llibertat d'imprimir. Pels il·lustrats durant el s XVIII el concepte d'opinió pública equivalia a "opinió de multitud", la qual cosa podia comportar un judici equivocat. A finals d'aquest segle, va començar a adquirir connotacions qualitatives i una personalitat que li atorgaria el liberalisme com instrument de guia i control del governant i de l'Estat. El liberalisme progressista posterior afegí la idea que només els ciutadans actius, que participaven en política,

574 FERNÁNDEZ SEGADO Francisco: "La libertad de imprenta en las Cortes de Cádiz". Revista de Estudios políticos (Nueva Época), nº 124. Abril-Junio 2004, p.29. SANCHEZ HITTA, Beatriz, Los periódicos del Cádiz de la Guerra de la Independencia (1808-1814). Catálogo comentado. Cádiz: Diputación, 2008.

expressaven la veritable opinió pública. El liberalisme moderat restringí l'opinió pública als ciutadans instruits i capacitats, distingint entre opinió legal (expressada pel Parlament) i natural (derivada dels ciutadans). Una opinió que només podia manifestar-se a través de mitjans jurídics: la llibertat de premsa, el dret de petició i sufragi.⁵⁷⁵

Les posicions

Gaspar Melchor de Jovellanos (Gijón 1744-1811) polític il·lustrat i reformista, es posicionà també al seu favor, tot i que era partidari d'esperar a què s'inclogués en la Constitució i, un cop aprovada aquesta. Segons ell, l'opinió pública tenia una doble dimensió: guiava la conducta dels governants (aspecte positiu) i els subjectava a crítica i exigència de responsabilitat per a la seva gestió (aspecte negatiu). Per la capacitat que tenia la llei de jutjar els governants podia convertir l'opinió pública en un autèntic tribunal, les idees liberals es barrejaven amb les del pensament il·lustrat. Conscient del poder de l'opinió pública i de la impremta com a mitjà de difusió era temorós d'una opinió mal dirigida. Per tant, calia instruir aquesta opinió i això era previ a la impremta. Va jutjar precipitada la resolució de les Corts. La seva idea de retardar-la, potser responia a una de les seves més íntimes conviccions: que l'exercici moderat del poble pel que feia als seus drets requeria prèviament de l'educació del propi poble.⁵⁷⁶ Álvaro Flórez Estrada (Pola de Siero 1766-1853) polític i economista asturià, també va ser un dels seus grans precursors. Va elaborar diversos programes que donaven forma al seu ideari que influenciaria el futur decret. En desacord amb Jovellanos, creia que sense aquesta llibertat no seria possible que el poble s'instruís ni conegués la veritat. Per ell la llibertat d'expressió era un dret natural previ a la Constitució. Mitjançant aquesta llibertat s'educava el poble i es limitava el poder públic. Un Estat liberal necessitava abans que s'aprovés el decret que la Constitució. L'escriptor José Maria Blanco White (1775-1841) estava d'acord amb aquesta opinió. Creia que el baluard de la revolució espanyola estava en l'opinió pública, i, per tant, la llibertat d'impremta servia per expressar-la.⁵⁷⁷

575 FERNÁNDEZ SARASOLA Ignacio: "Opinión pública y "libertades de expresión" en el constitucionalismo español (1726-1845)". Historia constitucional. Revista electrónica núm. 7, 2006, p.1, <http://hc.rediris.es/07/index.html> VAN HORN MELTON, James, La aparición del público durante la Ilustración europea, Valencia: PUV, 2009; FERNÁNDEZ SEBASTIÁN, Javier; CHASSIN, Joëlle (Coords.). L'avènement de l'opinion publique. Europe et Amérique XVIIIe-XIXe siècles. Paris: L'Harmattan, 2004.

576 FERNÁNDEZ SARASOLA, Ignacio: "Opinión pública... Op. Cit, p. 8.

577 FERNÁNDEZ SARASOLA, Ignacio: "Opinión pública Op. Cit., p. 163-165.

El context

El context de mobilització de la Guerra del Francès i l'espai públic constitucional gadità afavoriren els gestos, manifestacions i projectes dirigits al Congrés a favor de la llibertat d'impresca. Els arguments bàsics al seu favor eren dos: educar i informar la població. Els diaris que es publicaren en aquell moment: *El Conciso*, *El Semanario Patriótico* entre d'altres, serviren de mitjà per transmetre, conscienciar i propagar la necessitat d'una premsa lliure.⁵⁷⁸ Els diputats liberals estaran influenciats per les idees revolucionàries franceses i en menor grau per les angleses. A la Carta de Baiona s'anul·là la censura prèvia i els francesos es van declarar a favor de la llibertat d'impresca. Posteriorment, ja fora d'Espanya Napoleó, el Consell de Castella, de forma més teòrica que pràctica, retornà a la censura, però elsensors no l'exercitaven. La Junta Central en successius decrets convidà els polítics i savis de la nació a plantejar reformes i millores per tal que la Regència proposar les Corts l'aprovació d'una llei de llibertat d'impresca.

Visió liberal de la llei

La Constitució de 1812 va tenir com a prioritat definir la nació, que es constituí com Espanya. El principi de sobirania es va recollir als tres primers articles de la Constitució de 1812. La nació es definia com “la reunión de todos los españoles de ambos hemisferios”. Es declarava que era una nació “libre e independiente, no podía ser “patrimonio de ninguna familia ni persona”. La sobirania resideix essencialment en la nació: “y por lo mismo le pertenece exclusivamente el derecho de establecer sus leyes fundamentales”. En aquesta condició de ser espanyols s'arrelarien els drets. Per tal de construir l'edifici dels drets, calia abans aprovar i regular la llibertat d'impresca, de pensament i d'idees polítiques. Les Corts elaboraren un decret específic, ja que no podia esperar i es va aprovar el 19-10-1810, publicat en forma de decret el 10-11-1810. Era un dret necessari inclús per poder debatre públicament la mateixa Constitució.⁵⁷⁹ El catedràtic Fernández Segado afirma: “No creemos exagerado lo más mínimo si afirmamos que la libertad de imprenta puede considerarse una de las claves de bóveda del sistema político liberal, y por lo mismo del entramado político-constitucional establecido en Cádiz hace dos siglos”.⁵⁸⁰ Els liberals de Cadis vincularen la llibertat d'impresca amb

⁵⁷⁸ DURAN, Fernando (ed.), *Crónicas de Cortes del Semanario Patriótico (1810-1812)*, Biblioteca de las Cortes, Ajuntament de Cadis, 2003.

⁵⁷⁹ PÉREZ GARZÓN, Juan Sisinio: *Las Cortes de Cádiz. El nacimiento de la nación liberal (1808-1814)*. Editorial Síntesis, Madrid 2007, p. 248.

⁵⁸⁰ FERNÁNDEZ SEGADO, Francisco: *La libertad de Imprenta en las Cortes de Cádiz*. (El largo y dificultoso camino previo a su legalización). Editorial Dykinson-Constitucional, Madrid, 2014, p. 17.

el principi de sobirania nacional. A aquest valor intrínsec se li afegiren un seguit de virtualitats que comportaren convertir aquest dret en una possibilitat política de primer ordre: era el pas inicial per emprendre l'obra transformadora projectada per les Corts.⁵⁸¹ On més s'obstaculitzà aquest decret va ser en el terreny dels fets degut als abusos que es feien de la llibertat d'escriure, més que en el Parlament on es va debatre molt al seu favor. Les discussions a favor i en contra que va comportar la seva aprovació al Congrés. van ser un dels principals elements de divisòria ideològica i politització. Existeix un fort consens entre els historiadors a considerar aquestes sessions de les Corts com el moment en què es produí la seva separació en dos bàndols, degut a l'apassionament dels seus partidaris en la defensa dels seus punts de vista i les pressions exercides per la premsa i el públic.⁵⁸²

El problema, com es veurà més endavant, era que la llibertat d'impremta s'aplicava als escrits d'ideologia política, no als religiosos que tinguessin a veure amb la Sagrada Escriptura o dogmes de fe. Aquests darrers, s'havien de sotmetre a la censura prèvia per part dels preceptes eclesiàstics. Seguim l'historiador Emilio La Parra, quan diu que la decisió de les Corts no va ser producte d'un grup aïllat de diputats sinó fonamentalment una exigència de les condicions històriques del moment. Les Corts i el poble espanyol van veure en la llibertat d'impremta un instrument, pràctic per transformar la societat més que la conseqüència d'unes teories polítiques, tot i que això últim fos en realitat essencial. Pel seu significat històric i pel seu valor intrínsec aquesta mesura sobre premsa i impremta va ser, sense dubtes, una de les més importants de les Corts de Cadis. Constitueix el punt de referència permanent de les altres adoptades per aquesta legislatura en la matèria.⁵⁸³

2.1.- La llei

La celeritat amb què es presentà i aprovà la llibertat d'impremta va suscitar recels en el grup conservador. En canvi, dins el grup liberal es justificà pels principals defensors com ara els diputats Diego Muñoz Torrero, catedràtic de filosofia i ex rector d'universitat, i Agustín Argüelles y Álvarez González, advocat. Argüelles exposà que de totes les mesures a prendre per part de les Corts, aquesta l'havia de precedir. Es va reafirmar en la necessitat i rapidesa de l'aprovació d'aquest decret. Opinava que, sense el suport i la guia

⁵⁸¹ LA PARRA LÓPEZ, Emilio: *La libertad de prensa en las Cortes de Cádiz*, Nau Llibres, Valencia, 1984, p. 67.

⁵⁸² LA PARRA LÓPEZ, Emilio: *La libertad de prensa en las Cortes...*, Op. Cit., p. 32-33.

⁵⁸³ LA PARRA LÓPEZ, Emilio: *La libertad de prensa en las Cortes...*, Op. Cit., p. 5-7.

de l'opinió pública, el Congrés aviat quedaria aïllat, privat de comunicació amb els seus constituents i incapacitat per actuar davant qualsevol problema de govern. Estava convençut que sense aquesta protecció, el Parlament seria incapaç de sobreviure, quedant condemnat a la seva pròpia desaparició. El projecte de decret el presentà el mateix Agustín de Argüelles el 8 d'octubre de 1810. S'inicià el seu debat el 14 d'octubre, malgrat l'oposició dels més conservadors que segons Emilio La Parra van intentar infructuosament demorar el seu inici. Les al·legacions que feien, segons els articles de Corts dels diaris *El Observador* i *El Conciso*, van ser l'absència a Cadis de molts diputats electes i l'escassa preparació del Congrés per entrar en consideracions sobre aquest tema.

Es va proposar per part del diputat Mejía que es rebessin totes les memòries i escrits que es presentessin amb relació a la llibertat d'impresca, s'havien de signar per part dels seus autors, als quals se'ls lliuraria un paper que digués que havien tingut l'honor de presentar-los. Argüelles parlà de la importància i de la necessitat de pensar en ella, amb els límits que calgués per contenir els seu abús. Es nomenà una comissió que s'encarregués de presentar les reflexions sobre aquests límits.⁵⁸⁴ Es repartiren els exemplars impresos dels dos projectes sobre la llibertat d'impresca.⁵⁸⁵ Quan s'anava a llegir a les Corts el projecte sobre la llibertat d'impresca, el 14 d'octubre, alguns diputats hi manifestaren una oposició més o menys decidida donant arguments que altres van rebatre en la defensa de la llibertat d'impresca. Joaquín Tenreiro y Montenegro, comte de Vigo, que votà en contra del decret, va dir que s'oposava a tractar aquesta matèria fins que no arribessin els diputats que s'esperaven de les províncies de Llevant.⁵⁸⁶ La reticència o la negativa a debatre propostes, s'evidenciaren molt d'hora al Congrés.

El debat del decret de la llibertat d'impresca

Ja a l'inici del debat, els diputats es posicionaren davant la llibertat d'impresca. El diputat Terrero parlà a favor i en contra el diputat Rodríguez de la Bárcena. García Herreros va fer unes reflexions sobre els seus límits, i analitzà alguns capítols, tot combatent alguns punts. Argüelles aclarí alguns punts foscos. Oliveros, González, Gallego i Mejía donaren suport al projecte. L'extremeny Luján es manifestà a favor i demanà que s'imprimís e capítol X del projecte i es publicués a la *Gaceta* el càstig per

⁵⁸⁴ DSC, núm. 4, 27-09-1810, p. 12.

⁵⁸⁵ DSC, núm. 18, 12-10-1810, p. 39.

⁵⁸⁶ DSC, núm. 20, 14-10-1810. p. 44.

als que delinquissin aquesta llei, però que no afectés no a la seva família.⁵⁸⁷ Els diputats que es mostraren a favor es basaren en raons polítiques, legals i històriques, i per conèixer l'opinió pública que ajudaria els diputats a governar bé la nació. En aquest grup hi trobem Manuel García Herreros, procurador general del Regne, Agustín Argüelles, Vicente Terrero y Monesterio, els eclesiàstics Juan Nicasio Gallego, Antonio Oliveros, el catedràtic de filosofia José Mejía Lequerica, Manuel Luján y Ruiz, relator del Consell i Cambra de Castella, Vicente Morales Duárez, catedràtic de dret civil, Evaristo Pérez de Castro, diplomàtic. En la següent sessió, el president parlà sobre els greus inconvenients que comportaria aquesta llei. Gallego es posicionà a favor manifestant que la llibertat de publicar les idees era el dret més legítim de l'home en societat, igual que el dret a parlar i moure's sense obstaculitzar l'abús que pogués fer. Pérez de Castro va dir que la llibertat d'impremta era l'única forma de conèixer l'opinió pública, sense ella no era possible governar bé i dirigir bé l'esperit públic, i sense aquesta llibertat no podria mai la nació, que era l'assemblea, rectificar les idees dels seus diputats, dirigir-los i manifestar-los la seva opinió. Per Oliveros, la censura prèvia que encadena la impremta era contrària a la propagació de les llums, era obra dels tirans que estimaven les tenebres. Morales Gallego s'oposà la llibertat d'impremta si no hi havia censura prèvia, en aquest cas, seria antisocial i antipolítica i qualsevol mesura arribaria tard. Escriure per il·lustrar i ser útil, no calia treure la censura prèvia, que seria útil ben portada. Argüelles el va contradir argumentant políticament el seu suport a l'esmentada llibertat pels mals que al passat i al present havia produït l'esclavitud en què s'havia tingut la ploma dels homes il·lustrats i amants de la pàtria.⁵⁸⁸

Seguí més discussió fins que el diputat Quintana va dir que ja estava suficientment examinada la matèria per poder-se votar. Pel diputat Creus, calia buscar un terme mig, no patir arbitrarietat, però alguna censura havia de precedir un escrit si hi havia delictes, difamació o errors per impedir-los.⁵⁸⁹ Se seguiren posicionant i davant el dubte de si la votació s'havia de fer pública o privada, es resolgué que fos pública.⁵⁹⁰ En sessió pública i en veu alta, s'havia de dir ; aprovo o rebutjo. Van ser 32 van rebutjar, d'aquests 9 van dir "de moment" contra 68. S'aprovà el 1r article. Es podia dir que l'essència del decret quedava aprovada en l'article 1r, que era el més important. En la discussió de l'article 2n

⁵⁸⁷ DSC, núm. 21, 15-10-1810, p. 45.

⁵⁸⁸ DSC, núm. 22, 16-10-1810, p. 47.

⁵⁸⁹ DSC, núm. 23, 17-10-1810, p. 49-50

⁵⁹⁰ DSC, núm. 24, 18-10-1810, p. 51.

del decret es valorà la necessitat de mantenir o no la censura prèvia a la impressió d'obres polítiques. En l'article 3r: s'aprovà que els autors o impressors serien responsables de l'abús d'aquesta llibertat. En l'article 4t: s'aprovà que els libels infamatoris, escrits calumniosos i subversius de les lleis fonamentals de la Monarquia, els llicenciosos i contraris a la decència pública i bons costums, serien castigats per les penes de la llei.⁵⁹¹ Amb l'article 5è: Mejía demanà que es llegissin tots els treballs i memòries sobre la llibertat d'impresma fets per ordre de la Junta Central i que la Regència lliurà a les Corts. Es llegí un projecte de llei. El diputat Zorraquin proposà d'abolir els furs particulars per jutjar delictes d'impresma i es modificà: ordenava que els tribunals ordinaris i jutges s'ocupessin d'esbrinar, qualificar i castigar els delictes comesos per l'abús de la llibertat d'impresma segons les lleis i el reglament. S'aprovà.⁵⁹² Amb l'article 6è: s'aprovà que els escrits sobre matèries de religió quedaven subjectes a la prèvia censura dels ordinaris eclesiàstics segons l'establert al Concili de Trento. El diputat Mejía Lequerica demanà l'ampliació de la llibertat per les obres religioses, però diputats liberals com ara Muñoz Torrero i Juan Nicasio Gallego, s'hi oposaren perquè el projecte s'havia pensat per les idees polítiques.⁵⁹³ A l'article 7è: s'aprovà quina era la responsabilitat dels autors o editors i dels impressors dels escrits contraris a la llei i els corresponents càstigs serien publicats.⁵⁹⁴

A l'article 11è: si l'autor o l'editor que facilitava l'escrit eren anònims, l'impressor havia de saber la identitat d'aquells, en cas contrari, se li aplicaria una pena pecuniària. Els delictes i els corresponents càstigs es publicarien.⁵⁹⁵ A l'article 12è: de nou quedava clar que la religió tindria un tracte diferenciat: els impressors d'escrits sobre temes religiosos sense la prèvia llicència dels ordinaris, patirien la pena pecuniària imposada, a més del perjudici per raó de l'excés incorregut segons la llei.⁵⁹⁶ Per assegurar la llibertat d'impresma i contenir el seu abús, en l'article 13è les Corts nomenarien una Junta Suprema de Censura, que residiria a prop del Govern, composta per nou individus, i a proposta seva una altra Junta igual a cada capital de província composta per cinc individus. Es clarificava en l'article 14è quines persones formarien part d'aquestes juntes:

⁵⁹¹ DSC, núm. 25, 19-10-1810, p. 53-54. Art. 1r: "Todos los cuerpos y personas particulares, de cualquiera condición y estado que sean, tienen libertad de escribir, imprimir y publicar sus ideas políticas sin necesidad de licencia, revisión o aprobación alguna anteriores a la publicación, bajo las restricciones y responsabilidades que se expresarán en el presente decreto".

⁵⁹² DSC, núm. 26, 20-10-1810, p. 55.

⁵⁹³ DSC, núm. 27, 21-10-1810, p. 57.

⁵⁹⁴ DSC, núm. 29, 24-10-1810, p. 62.

⁵⁹⁵ DSC, núm. 31, 26-10-1810, p.65.

⁵⁹⁶ DSC, núm. 33, 29-10-1810, p.71.

tres eclesiàstics a la Junta Suprema i dos eclesiàstics a les Juntes provincials; les altres persones eren seculars. Tots ells havien de ser instruïts amb la virtut, la probitat i el talent necessaris per la tasca encomanada.⁵⁹⁷ De l'article 15è al 20è es concretaren les funcions entre la Junta Suprema i les Juntes de censura provincials i la connexió entre elles: examinar obres denunciades al poder executiu o justícies respectives i, si calia, recollir els exemplars impresos. També s'autoritzava els autors o impressors a demanar còpia de la censura i respondre-la, demanar que l'escrit passés a la Junta Suprema per al seu examen i sol·licitar el seu expedient.⁵⁹⁸ Els articles 19è i 20è concretaren més els temes religiosos. Tot i que els llibres de religió no es podien imprimir sense llicència de l'ordinari, no podria aquest negar-la sense la prèvia censura i audiència de l'interessat. I si l'ordinari insistís en negar la seva llicència, l'interessat podria acudir amb còpia de la censura a la Junta Suprema per a què l'examinés, i si aquesta l'aprovés, passaria aquest dictamen a l'ordinari, perquè ja més il·lustrat sobre la matèria, concedís la llicència si li semblés. El dia 5 de novembre de 1810 acabà la discussió del decret de la llibertat d'impresca que tingué un paper de primer ordre en el procés de renovació política de la nació.⁵⁹⁹

Els conflictes, però, no tardarien a arribar per la interpretació del seu incompliment, alguns d'ells com el de Lardizábal amb el seu *Manifest* i Vera i Pantoja amb la seva *Exposició* posarien en tela de judici la representació nacional i l'honor dels diputats. L'actuació de la primera Junta Suprema de Censura constituïda per membres escollits per les Corts el 9 de novembre i que es mantingué fins el juny de 1813, no va ajudar a la consolidació d'aquesta llibertat. Per Luís Sánchez Agesta, la llibertat d'impresca va esdevenir llibertinatge i les Corts van perdre el seny d'una banda, censurant molt unes obres i d'altra, no protegint el seu nom enfront la llibertat que proclamaven. La realitat ens diu certament que hi hagué abusos. La inexperiència, la falta d'arrelament social d'un règim de llibertats, la instrumentalització política de la llibertat d'impresca, la seva utilització com arma estratègica en qualsevol camp d'enfrontament contra l'invasor, entre absolutistes i liberals van ser la causa de l'abusiu exercici d'aquesta llibertat.⁶⁰⁰ L'aprovació per les Corts de Cadis del primer decret sobre la llibertat d'impresca l'any 1810 va suposar per a molts representants polítics de l'època una

⁵⁹⁷ DSC, núm. 38, 3-11-1810, p.81

⁵⁹⁸ DSC, núm. 39, 4-11-1810, p.83

⁵⁹⁹ DSC, núm. 40, 5-11-1810, p.85.

⁶⁰⁰ SÁNCHEZ AGESTA, Luís.: "Historia del Constitucionalismo Español.". *Anuario de Historia del Derecho Español*, Instituto de Estudios Políticos, Madrid, 1955, p. 92.

amenança. La por a una premsa imparabile, que influïa en la societat i traspassava els límits polítics i morals, motivà l'aplicació de mesures com el segrest d'exemplars de diaris per part d'institucions i autoritats. Els continguts de certes publicacions irritaren alguns dirigents polítics, i això va promoure debats molt intensos a Cadis sobre la legitimitat d'una publicació per expressar determinades idees i opinions.⁶⁰¹ La interpretació de l'aplicació del reglament sobre la llibertat d'impremta va suposar molts problemes pels diputats de les Corts de Cadis, com es veurà a continuació.

2.2.- El cas del diari *La Triple Alianza* (29-01-1811 fins 3-08-1811)⁶⁰²

L'article i el seu debat al Congrés⁶⁰³

Entre els molts diaris sorgits després de decretar-se la llibertat d'impremta, va aparèixer *La Triple Alianza* (15-01-1811), dirigit per Manuel María Alzaibar de la Puente i Antonio Romero Pavón. La seva tendència era liberal. El redactaven un grup d'americans residents a Cadis molt relacionats amb el diputat equatorià José Mejía Lequerica. Els seus editors es confessaven amants de la filosofia i pretenien treure Napoleó i influir en els redactors de la constitució guiats per un elogiós sentit filantròpic. Segons Gómez Imaz aquest diari fou potser el més avançat del tipus reformista.⁶⁰⁴ Entre alguns diputats aquesta publicació va adquirir fama de fer mofa grollera de les institucions, producte d'un extremat materialisme. En canvi, segons historiadors actuals: "La Triple Alianza hizo aflorar las diferencias tanto doctrinales como estratégicas entre liberales, jansenistas y americanos, y proporcionó una excusa a los reaccionarios para pedir que se reactivase la Inquisición".⁶⁰⁵ El 28 de gener de 1811 es va repartir un exemplar d'aquest paper a les Corts.⁶⁰⁶ Concretament en el número 2 es parlava sobre la guerra i del menyspreu que els homes havien de fer de la mort quan lluitaven en defensa de la Pàtria. L'article es dedicà a qüestionar i negar la immortalitat de l'ànima, cosa que

⁶⁰¹ JESÚS LÓPEZ DE LERMA GALÁN: "Límites en el ejercicio de la libertad de imprenta. El proceso de las Cortes de Cádiz contra el *Robespierre español*". *Ámbitos*. Nº 19. Año 2010, p. 265-283.

⁶⁰² CANTOS CASENAVE, Marieta; DURÁN LÓPEZ, Fernando; ROMERO FERRER, Alberto: *La Guerra de Pluma*. Estudios sobre la prensa de Cádiz en el tiempo de las Cortes (1810-1814). Tomo segundo: Política, propaganda y opinión pública. Servicio de publicaciones de la Universidad de Cádiz. Cádiz 2009, p.122. Del diari *La Triple Alianza* es van publicar sis diaris, el 1r sortí el 22 de gener de 1811. El darrer, el nº 6, no té data, sortí d'una altra impremta i a Cadis, no a l'Illa de Lleó, com els altres cinc anteriors, tenia només vuit pàgines i desaparegué sense informar els seus lectors; el seu contingut es va resumir a la secció d'impressos del diari *El Redactor General*, nº 74 (27-VIII-1811)

⁶⁰³ Recordem que la primera intervenció del diputat Felip Aner sobre el decret va ser posterior a la seva aprovació. La va fer sobre l'article publicat al diari liberal i reformista *La triple Alianza*, i hi va intervenir en tres ocasions.

⁶⁰⁴ LA PARRA LÓPEZ, Emilio: "La libertad de prensa en las Cortes de Cádiz". Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. Alicante 2005, p. 88.

⁶⁰⁵ CANTOS CASENAVE, Marieta; DURÁN LÓPEZ, Fernando; ROMERO FERRER, Alberto: *La Guerra de Pluma...*, Op. Cit. p.101.

⁶⁰⁶ DSC, Núm. 124, 28-01-1811, p. 449-453.

ferí consciències i sentiments. Va aixecar una tempesta política dins i fora de les Corts i fou la primera gran crisi sobre l'aplicació del reglament de la llibertat d'impremta. Quedà marcat per aquest fet i de seguida, va desaparèixer de la circulació.⁶⁰⁷ El paper un cop imprès es portà a les portes de l'Oratori de San Felipe, seu de les Corts, i es distribuí entre els diputats a mesura que prenien seient. Un d'ells, Juan Bernardo de Quiroga y Uría, advocat gallec per la província d'Ourense, polític discret, lamentà que aquells escrits fossin els primers fruits produïts per la concessió atorgada als imprescriptibles drets de pensament. Segons Juan Bernardo de Quiroga i altres diputats, *La Triple Alianza* difonia errors i continguts herètics contraris a la religió, la propagació dels quals no s'havia de tolerar. Demanà al Congrés que s'examinés l'escrit i es determinés contra ell el que fos raonable. Ningú s'oposà a aquest desig.

Diputats de diferents matisos ideològics, des d'absolutistes a reformistes, com ara Quintana, Pelegrin, Aner, Cañedo, López, Leiva, Lera, Morros i altres van intervenir en el debat donant suport a l'esperit de la proposta de reprovació de Quiroga. El sentit religiós impregnava les seves declaracions, que més que una Cambra política i revolucionària l'Assemblea semblava un concili de doctors teòlegs.⁶⁰⁸ El resultat final, però, no va estar a l'alçada del ric debat del 28 de gener en el qual es demanava pel seu autor un càstig exemplar. En un principi es decidí portar l'escrit al Sant Ofici, tot i que altres diputats divergien del destí que se li havia de donar. Després els ànims es calmaren i amb la reflexió es decidí que passés a la junta provincial de censura. S'allargà el procés fins arribar a l'oblit, i el diari *La Triple Alianza* fou absolt quedant en el record el gran rebombori que provocà aquest assumpte en la seva posada en escena. Anant als detalls, l'hisendat i diputat gallec Domingo García Quintana exposà que el dia anterior s'havia repartit al Congrés un paper del diari *La Triple Alianza*. Per aquest motiu, estant d'acord amb el diputat Quiroga, creia que era a les Corts on s'havia d'abordar. En el seu contingut hi havia trobat dos paràgrafs, que segons ell, calia tractar. S'havia d'impedir que s'introduïssin conceptes o doctrines que per la seva foscor poguessin conduir a un error funest per a l'Estat i la religió, i sobretot perquè aquest escrit havia arribat a les Corts, les quals havien de garantir les creences catòliques. El sentit de la mort s'havia de viure a

⁶⁰⁷ CANTOS CASENAVE, Marieta; DURÁN LÓPEZ, Fernando; ROMERO FERRER, Alberto: *La Guerra de Pluma...*, Op. Cit. p.123. *La Triple Alianza* va dedicar quatre números a les Corts, amb l'objectiu d'il·lustrar les Corts en la seva acció i no per informar els lectors d'allò que passava en elles. En una nota d'aquest llibre es destaca la contradicció del diputat Mejía que va ser l'únic diputat que s'oposà a excloure els assumptes del dogma de la llibertat d'impremta i en aquest moment va ser el que més es comprometé a favor de *La Triple Alianza*.

⁶⁰⁸ Aquesta va ser l'opinió recollida per la *Revista de España-Madrid* nº 35, 11-1873, Novembre i desembre, p. 527.

partir de la fe catòlica, com el resultat del premi o càstig de les bones o males obres fetes durant la vida.

Després de llegir-lo, Domingo García Quintana en va fer una interpretació diferent: l'autor del paper, potser amb bona intenció, parlava del menyspreu que els homes havien de fer de la mort quan lluitaven en defensa de la Pàtria. Certament, les Corts havien de conservar la religió catòlica i impedir que s'introduïssin doctrines que la poguessin alterar. En el seu dictamen va dir que l'escrit fos examinat per una comissió d'eclesiàstics amb més instrucció que ell. No estigué d'acord amb el preopinant, el diputat Mejía Lequerica, ja que coneixia l'autor de l'escrit i responia per ell pel que feia al seu esperit religiós. Era de l'opinió que les Corts havien de mirar per la fe, però aquestes havien establert la llibertat d'impremta i creat els mecanismes institucionals per rectificar els errors. En aquest context entrà en escena el diputat Aner, que feu una breu, però, intensa, exposició: "Hago proposición formal de que no pueda distribuirse en las Cortes ningún papel público; porque en cierto modo, recibiendo V.M. los papeles que se van distribuyendo, es hacernos cómplices con las ideas que contienen. Las ideas de ese papel son subversivas, son contrarias a nuestra religión. Yo no creo que le falte al autor religión; pero digo que los principios son contrarios a ella, a una religión jurada por V.M., sostenida por todos los siglos, y la única reconocida por toda la Nación. Y así mi dictamen es que no se pueda repartir aquí ningún papel público; y en cuanto a éste, debía remitirse a la Junta que hay en Cádiz, la que examinándole, dé su parecer si estas ideas son o no contrarias a la religión".⁶⁰⁹ Davant aquesta proposta, les reaccions van ser diverses. I és que pel diputat Aner, la feina que les Corts havien de fer era ingent. Ja hi havia una organització i una manera de fer en el procedir del Congrés com perquè els diputats es fessin ressò d'altres temes públics i els portessin a debat. No es podia perdre temps. S'interferia en una dinàmica de treball; es portava a una distracció del que realment tocava. I a més, hi havia un reglament de la impremta aprovat pel Congrés, és a dir, ja tenien una llei que preveia aquestes situacions i concretava els passos a seguir i quins agents actuarien en la seva resolució. Ara per ara, inicialment, amb la primera part del dictamen d' Aner només hi va estar d'acord el diputat Ramon Lázaro Dou: les Corts no havien d'admetre mai cap paper anònim. En canvi, els altres diputats que van intervenir hi van estar en contra, és a dir, les Corts s'havien d'implicar davant excessos que posaven en perill la força moral, l'opinió pública i en definitiva la religió catòlica, per molt que el

⁶⁰⁹ DSC, núm. 124, 28-01-1811

seu autor fos cristià i virtuós. Dins d'aquest grup també hi havia divergència a l'hora de decidir on s'havia d'enviar l'escrit per a què fos examinat amb rigor, si a un tribunal, a una comissió del Congrés o a la Junta de censura.

Amb la segona part de la proposta de Felip Aner hi van estar d'acord els diputats Joaquín Fernández de Leiva, advocat i representant de Xile, Andrés Esteban y Gómez, canonge, Ramón López Pelegrín, oïdor de l'Audiència i Joaquín Martínez, catedràtic d'arquitectura, ja que van proposar que el paper anés a la Junta de censura encarregada d'aquest tema. Així mateix, pels diputats Juan Nicasio Gallego y González del Crespo, eclesiàstic, Mariano Mendiola Velarde, advocat de la Reial audiència, José Miguel Guridi Alcocer, eclesiàstic, calia seguir les lleis de la llibertat d'impremta, hi havia una Junta de censura i un tribunal per castigar-lo. Les Corts no tenien competència per jutjar aquest delicte, però el fet d'enviar l'escrit a aquesta Junta seria la forma de demostrar que es vetllava per la conservació de la religió. Tots ells estaven d'acord amb el contingut de la segona part de la proposta d'Aner d'enviar l'escrit a la Junta de censura de Cadis. Finalment, es llegí al Congrés la seva proposta, consistent en no repartir més papers públics al Congrés que el Diari de les Corts i enviar l'article a la Junta de censura. El diputat José Mejía es mantingué en la seva posició des de l'inici del debat: no es podia infamar l'autor de l'article i cremar l'escrit, no ho permetien ni el dret humà ni el diví. Al diari de la sessió s'informà que la proposta d'Aner fou rebutjada, quan en realitat fins aquell moment, només ho va ser la primera part: "no repartir més papers públics al Congrés". Segons la llei, insistí el diputat Juan Nicasio Gallego, la delació d'un paper s'havia de fer a un tribunal, el qual havia de consultar a la Junta de censura perquè digués si a l'escrit hi havia o no abús de la llibertat d'impremta. Felip Aner ho confirmà: "El reglamento de la libertad de imprenta lo dispone así, y dice que se puede denunciar".⁶¹⁰ Es qüestionà a la Cambra si el reglament de la impremta era defectuós. L'article no ofenia a cap particular, sinó a la religió i a l'autoritat de les Corts. Podien resoldre les Corts aquest assumpte? Pel diputat Agustín Argüelles el reglament recollia i prevenia tots els casos. Va estar d'acord amb el dictamen d'Aner: el diputat que va portar a les Corts l'escrit hagués hagut d'anar als tribunals corresponents que haguessin procedit segons el delicte comés. Però altres diputats manifestaren que calia que fos el tribunal de la Inquisició el que jutgés aquest escrit, ja que ho faria amb més rigor. Finalment, es votà la

proposta del diputat Joaquín Martínez de suspendre el paper intitulat *La Triple Alianza* fins que fos examinat per una Junta. La segona part de la proposta d'Aner ja contemplava aquesta acció, tal i com deia el reglament. S'aprovà aquesta proposta i també la que va fer el president del Congrés de remetre el paper número 2 al tribunal de la Inquisició, per a què una vegada reconegut, fes servir les facultats que calgués, tot i informant les Corts amb la màxima brevetat.

La 1a representació de D. Antonio Romero y Pavón, editor del diari *La Triple Alianza* i el debat al Congrés

Abans de la discussió, el dia 29 de gener de 1811, Argüelles va llegir el seu vot en el qual protestava per la resolució presa de remetre al tribunal del Sant Ofici el segon número del diari *La Triple Alianza*, com contrària al decret de la llibertat d'Impremta. Alguns diputats li donaren suport. es va informar al Congrés de la primera representació de José Antonio Romero y Pavón d'un dels editors del diari titulat *La Triple Alianza*.⁶¹¹ En ella l'editor aclarí la seva doctrina i demanà al Congrés que s'ajornés la providència anterior, fins que examinat el paper estiguessin les Corts millor informades. Davant l'oposició de diversos diputats, es votà el recurs i va ser admès per majoria. El fet produí diversitat d'opinions sobre allò que es duria a terme. Podien les Corts suspendre o ajornar la providència que havien acordat? Pel diputat Agustín Argüelles revocant, com s'havia fet al Congrés, el reglament de la impremta s'havia actuat amb zel acalorat i sense la reflexió deguda. Per la seva banda, el diputat Aner va ser el primer en no estar d'acord amb aquesta opinió. En la seva intervenció Aner exposà: “He sido uno de los que han votado para que se admitiese el recurso; pero de nuevo me escandalizo que todavía haya en el Congreso quien sostenga esa opinión. Yo, por mí, que sé la filosofía y que sé de las máximas de la religión, digo que no se ha procedido con acaloramiento. Esto sería un agravio a Vuestra Majestad y dará a entender...”.⁶¹² El President el va interrompre i s'aixecà la sessió.

⁶¹¹ DSC, núm. 125, 29-01-1811, p. 455 i 458.

La 2a representació de D. Antonio Romero y Pavón, editor del diari *La Triple Alianza* i el debat al Congrés.

Dos dies després, es comunicà al Congrés la segona representació de José Antonio Romero y Pavón.⁶¹³ En ella se suplicava que el Congrés es dignés donar-li curs, en ús de la seva llibertat, per tal de protegir el millor patrimoni que tenia, que era l'honor; fent protesta solemne de tornar a publicar l'imprès amb els aclariments necessaris. El president manifestà que aquest expedient passés a la Junta provincial de censura ja que el Tribunal del Sant Ofici no estava organitzat ni comptava amb els ministres que el composaven. A partir d'aquí les intervencions dels diputats se centraren en esbrinar: si s'acceptava la representació o explicació de l'interessat, i quin tribunal l'havia de jutjar, si la Junta de censura o l'Ordinari eclesiàstic. La proposta que fos una comissió del Congrés no va agradar a alguns diputats. Calia tenir clar si aquests temes s'havien de tractar o no al Congrés. El reglament era defectuós? Per uns diputats donava resposta en tots els casos i per altres no. Era difícil posar-se d'acord, sobretot en quin tribunal l'havia de jutjar. Si s'enviava al Tribunal de la Inquisició es contradeïa el reglament, tot que hi havia diputats que no hi veïen inconvenient. Segons Aner el Congrés havia actuat com calia, sense acalorament i atenent les facultats que les lleis li concedien. “Estas previenen que cuando sale a luz algún papel que contenga máximas irreligiosas, se le debe delatar al santo Tribunal de la Inquisición. El papel que se ha delatado contiene máximas contrarias a lo que nos enseña la religión: el mismo autor lo confiesa”.⁶¹⁴ Així, doncs, segons el diputat aranès, el contingut de l'escrit havia de ser examinat pel tribunal que correspongués, que no era altre que el de la Inquisició, reconegut i autoritzat per les lleis jurades al Congrés, les quals no havien estat derogades. Pel diputat aranès, al Congrés corresponia entendre en tots els assumptes que podien contribuir al trastorn de les lleis fonamentals de l'Estat, de les quals una era la de la religió catòlica.

Un cas que va posar Aner en consideració de les Corts va ser l'assumpte del Marquès del Palacio, respecte de quin era el tribunal competent: “¿Qué hizo V.M. en el asunto del Marqués del Palacio? Podía enviarlo a algún tribunal de los del Reino, que podía entender muy bien en dicho asunto por no estar fuera de los límites de su atribución. Pero V.M. tuvo a bien tomar otra providencia, que fue nombrar una comisión de fuera de

⁶¹³ DSC, núm. 127, 31-01-1811, p.467-473.

las Cortes encargada de este solo asunto. También dio sus explicaciones el Marqués; también dio buen sentido a las restricciones que había puesto al juramento, y aun se obligó a prestarlo lisa y llanamente conforme está mandado. Más V.M. no por eso retrocedió de su primera providencia. ¿Y se dirá por esto que V.M. procedió entonces con acaloramamiento? Nada de esto. El Marqués había injuriado la soberanía de V.M., y por esto no quiso V.M. desentenderse de asunto tan grave. Parece que estamos en el mismo caso. También ha injuriado a la soberanía este autor presentando a V.M. este papel, cuyas expresiones son subversivas de todo orden. ¿Será, pues, la providencia que se ha tomado nacida del acaloramamiento? Si ni se hiciera así, dejaríamos de ser españoles y católicos”. Per Felip Aner l’explicació de l’autor havia estat suficient, i no calia actuar contra ell. El seu dictamen fou que el tribunal de la Inquisició examinés el paper i prengué les providències convenients. Notòriament, el seu discurs revisava la primera intervenció en la qual proposava no repartir cap paper públic al Congrés perquè li semblava que els diputats es feien còmplices de les idees que contenien. A més, Aner en aquesta mateixa intervenció va proposar que l’escrit anés a la Junta de Cadis que era la de Censura. En la segona, va estar d’acord amb allò que s’aprovà al Congrés de portar-lo al Tribunal de la Inquisició. Tot i que creia que si se l’hagués enviat a qualsevol altre tribunal o comissió de diputats no s’hagués faltat a les lleis. El debat acabà i la posició d’Aner coincidí amb la dels diputats Morros i Borrull, i diferent amb matisos de la dels diputats Espiga, Rovira i altres.

L’acord del Congrés

Finalment, les Corts decidiren no aturar la providència acordada pel Congrés i que passés el número 2 de *La Triple Alianza* amb les representacions de l’autor a l’esmentat tribunal de la Inquisició. L’argument perquè actués la Inquisició va ser que la Junta suprema no estava constituïda, i per tant, cap tribunal provincial tenia autoritat per actuar. Segons el *Semanario Patriótico*, el resultat de la votació fou de 69 vots contra 57.⁶¹⁵ Però aquesta resolució tampoc no es portà a terme ja que la Inquisició no estava en funcionament. Va tenir la seva importància la pressió exercida pel sector eclesiàstic al Congrés: els bisbes no veieren amb bons ulls la llei de la impremta i sempre que es presentà l’ocasió aixecaren la veu i protestaren. Un bon exemple fou la pastoral redactada i impresa pels vuit bisbes fugitius i reunits a Mallorca en la qual demanaren limitar els

⁶¹⁵ *Semanario Patriótico* núm. XLIV, 7.02.1811, Cádiz. p. 289.

excessos de la llibertat de premsa. Segons Emilio La Parra: “Por más que los diputados conservadores trataron de lograr el restablecimiento (inquisitorial) éste no se produjo. De ahí que el número 2 de La Triple Alianza no llegara nunca mientras duró esta legislatura a ser censurado por la Inquisición de forma oficial”.⁶¹⁶ El públic assistent al debat del Congrés mostrà el seu desacord amb les mesures manifestades per alguns diputats. Clarament, no volia que *La Triple Alianza* fos imputada i, en cas afirmatiu, que no fos jutjada per la Inquisició. Segons el diari *Semanario Patriótico*, el resultat de la votació i el text de vots particulars d’alguns diputats no es van recollir al Diari de Sessions. A les reflexions dels seus editors s’explicà l’abast que va tenir l’article de la *Triple Alianza*: “No sería creíble a no haberse visto, que cuatro líneas metafísicas sobre la muerte pudiesen ocupar tanto tiempo al Congreso español, y motivasen la providencia que al fin ha tomado sobre ellas. Mas puesto que las Cortes han dado tanta importancia a esta discusión, menos todavía por su objeto ocasional que por los resultados que puede dar de sí, nosotros no hemos podido tampoco mirarla con indiferencia, y por lo tanto la hemos dado tanta extensión en nuestro papel...”.⁶¹⁷

2.3.- El cas del diari *El Español* (maig 1813- gener 1814)

El diari *El Español* es publicava a Londres entre 1810 i 1814. La seva periodicitat era mensual. El va fundar el periodista i escriptor espanyol José María Blanco White. El seu primer número sortí a la llum el 30 d’abril de 1810 i amb el retorn de Ferran VII es va deixar d’imprimir. Els seus articles indignaven tant els diputats liberals com els conservadors. José María Blanco White havia estat editor del diari *Semanario Patriótico*, i des d’aquesta publicació es van queixar del canvi d’idees i sentiments tan radical: “No distingue (Blanco White) las quejas de los que aspiran a la perfección y hablan de los defectos que notan con el deseo de verlos corregidos, de la malignidad con que hablan del gobierno y del poder legislativo los que desean como él su ruina”.⁶¹⁸ Al diari *El Español* hi van escriure a part de Blanco White, autors tan acreditats com Jovellanos, Martínez de la Rosa, Jeremy Benthan, etc. Aquest diari es va prohibir a Espanya, malgrat això, circulava tant per Amèrica com per la Península. El to i el contingut dels seus escrits atacant el Congrés i les institucions espanyoles arribaven a Amèrica en uns moments

⁶¹⁶ LA PARRA LÓPEZ, Emilio: Op. Cit., p. 92.

⁶¹⁷ *Semanario Patriótico* núm. XLIV de 7.02.1811, El contingut del diari seguia: “Separad de una vez, representantes del pueblo, las atribuciones que os corresponden como legisladores, de las otras consideraciones particulares que os acompañan: sino os exponéis a estar siempre inciertos en vuestro camino, rastreros en vuestra conducta; inconsecuentes y aun injustos en vuestras decisiones”.

⁶¹⁸ *Semanario patriótico* nº 62, 13-06-1811, p. 277-278

delicats en els quals la seva unió amb Espanya perillava. La premsa liberal li retreia la crítica, la qual feia més difícil la reconciliació entre ambdós continents. Blanco White es convertí en expert dels assumptes americans, gràcies a viure fora d'Espanya i residir a Londres. Com ha indicat Roberto Breña, "Londres fue el principal centro de reunión y el foco propagandístico europeo de muchos patriotas hispanoamericanos durante el proceso emancipador."⁶¹⁹ Blanco White, a la seva manera, contribuí a accelerar el moviment independentista, perquè proporcionà una certa cohesió ideològica a les elits americanes i una consciència dels seus interessos.⁶²⁰

La carta. Imputació personal d'un diputat al diari *El Español*

Precisament, al diari nº 13 de *El Español* es publicà una carta dirigida a Blanco White en la qual s'acusava les autoritats espanyoles de la manca d'interès pels assumptes d'Amèrica. Aquesta epístola donà lloc a un conflicte en el sí del Congrés. En la sessió del 24 de maig de 1811 el diputat Antonio Joaquín Pérez Martínez, eclesiàstic crioll, representant de Nueva España, comunicà al Congrés que li havien fet una imputació personal.⁶²¹ En aquest diari s'inserí una carta, la qual, suposadament, havia escrit aquest diputat dirigint-se al responsable de la publicació. Aquell mateix dia en entrar al Congrés li van lliurar la carta resposta de l'editor d'*El Español* i la carta que presumptament havia signat ell. Es tractava d'una suplantació. Per això, el diputat Joaquín Pérez apel·là al seu perfil polític i a la seva bona manera de fer a les Corts, de forma que contrastats els escrits, quedés palesa llur contradicció. No obstant això, pel diputat absolutista Andrés Esteban, el veritable sentit de la carta era un altre. Es tractava d'una calúmnia que buscava injuriar i perjudicar les Corts, tot donant a entendre que aquestes no tenien cap interès per Amèrica. En aquella sessió era vicepresident del Congrés i, significativament, mesos més tard passà a dirigir el diari antiliberal *El Procurador general del rey y de la nación*. La resta de diputats, entre ells: Dou, Esteban, Leiva i Argüelles, van coincidir amb aquesta afirmació. Concretament, a partir de la intervenció d'Argüelles, es posà en qüestió al Congrés un dels punts essencials en la professió periodística, com és el deure d'un bon periodista: valorar la informació i verificar les seves fonts.⁶²²

⁶¹⁹ BREÑA, Roberto: "José María Blanco White y la independencia de América: ¿una postura pro-americana?" *Historia Constitucional* (revista electrónica) nº3, 2002, p.2

⁶²⁰ Aquesta és la posició d'André PONS: "Blanco White et la crise du monde hispanique, 1808-1814", Tesis de doctorado (Lille: Atelier national de reproduction des thèses, 1990), p. 1460-1461

⁶²¹ DSC, núm. 235, 24-05-1811, p. 119-1121.

⁶²² LÓPEZ DE LERMA GALÁN, Jesús: "El pensamiento político de Blanco White. Sus conflictos con las Cortes por la publicación del nº 13 del Periódico *El Español*." *Ámbito* nº 17. Universidad de Sevilla. Sevilla 2008. p. 298.

El debat

En la seva intervenció Aner manifestà que les mesures exposades al Congrés no eren suficients: “Yo reconozco en *El Español* un enemigo de su Patria, peor que el mismo Napoleón. Este hombre, al abrigo de toda reclamación de nuestro Gobierno, nos está insultando. No hay acción dada en España, no hay general, ni Gobierno, ni sujeto que esté libre de su pluma sangrienta y atrevida”. El diputat aranès violentà pels escrits de *El Español*. Que aquest diari es publicqués fora d’Espanya agreujava la situació. Es preguntava amb angoixa com serien rebudes les notícies a Amèrica de la guerra espanyola contra Napoleó, de les institucions, del Congrés, de la representació americana a les Corts, dels interessos comercials, etc. A les Corts se sabia que Blanco White, davant el moviment independentista es mostrava sensible de les reivindicacions dels insurrectes americans i això feia que lluny de defensar la Pàtria, l’enfonsés. Motius pels quals, Aner creia que havia perdut el dret a ésser espanyol i havia de ser proscrit per sempre d’ella. I a qui insultava Blanco White? Segons Felip Aner: “A una Nación la más heroica del mundo. Léanse sus papeles, y se verá que se nos calumnia acriminándonos los delitos más feos, y todos aquellos de que adolecían los Gobiernos anteriores”. Agreujava aquesta situació la difusió des seus escrits, ja que en ser espanyol el seu editor, podria semblar que estigués prou informat que Espanya estava derrotada per Napoleó. Acabà la seva intervenció recomanant: “Que se influya cuanto sea posible con el Gobierno inglés para que le prohíba escribir.” Les Corts havien de respondre i actuar davant la manipulació de *El Español*. Estava en joc la credibilitat del Congrés i la seva obra, però també els interessos econòmics amb Amèrica.

El diputat Luís Rodríguez del Monte fixà la proposta d’enviar un exemplar del nº 13 d’*El Español* i altres números del diari a la Junta territorial de censura. Si aquesta els considerava subversius, el Govern hauria de prohibir aquest diari a Espanya i Amèrica. El diputat Juan Nicasio Gallego, amic de Blanco White, coincidí amb el dictamen d’altres diputats preopinants: les contínues calúmnies i mentides que sortien en aquesta publicació denigraven la nació espanyola. El seu contingut promovia la desunió entre els dos continents, la qual cosa portaria la ruïna tant d’Espanya com d’Amèrica. S’aprovà la proposta feta pel diputat Luís Rodríguez del Monte. Passats uns mesos, al Congrés,

després d'unes tèrboles sessions amb acusacions creuades sobre l'autoria de la carta, es va llençar terra al damunt per evitar l'escàndol públic.⁶²³

Resposta de José María Blanco White

La resposta de l'editor del diari *El Español*, Blanco White, sortí publicada al número XVI, en la data de 30 de juliol de 1811. En ella l'editor confessà que va estar d'acord amb el diputat Ramon Llätzer de Dou quan aquest deia que no calia fer més apreciació d'aquest diari que la que es mereixia, però els Governes d'Espanya s'entossudien en donar-li més importància. Blanco White no entenia el daltabaix provocat, i es queixava pel rebuig creixent que des de Cadis arribava a Londres perjudicant el seu diari. Pensava que la llei de la impremta el protegiria, però no havia estat així. Davant els seus lectors ell ja havia complert: coneixien la història de la suposada carta, les raons del diari per inserir-la i les seves disculpes. Per l'editor, el diputat Antonio Joaquín Pérez no s'havia d'ofendre per la calúmnia: “La autoridad de un periódico no es bastante para contrarrestar en este caso la del Sr Pérez; y todo estaba acabado con que él hubiera negado la carta, y las Cortes se hubieran dado por satisfechas”.⁶²⁴ No ho va fer així i ho comunicà a les Corts, moment que aprofitaren alguns diputats per seguir amb aquest assumpte i abocar la seva ràbia contra *El Español*. Però, una cosa era el Congrés, representant de la nació espanyola, que mereixia un respecte, tot i que a ell no l'havia defensat, i una altra els seus diputats que l'injuriaven, que res eren per ell, més enllà del mèrit provinent de la seva conducta i educació. Fins aquest moment del debat del Congrés, segons Blanco White, l'únic càrrec que se li atribuïa era el de la imprudència i encara no gaire provada, quan: “Levantándose un tal Sr Aner dice sobre su palabra que reconoce en el Español un enemigo de su patria peor que Napoleón, y detrás de un diluvio de expresiones groseras que vacía como de un costal sin razón, sin motivo ni concierto; pide que se declare al autor proscrito para siempre de su patria”.⁶²⁵ Per Blanco White, quan el diputat Aner manifestà que volia que el govern anglès li prohibís escriure, mostrà una ignorància indecent en un home que estava entre els legisladors de la nació espanyola,. Si no fos perquè l'editor dubtava sobre si hi havia molts *Aneres* a Espanya, res li importaria tot el que li va dir. Más el Sr Aner tiene, por

⁶²³ ÁLVAREZ JUNCO, José, De la FUENTE MONGE, Gregorio: El nacimiento del periodismo político. La libertad de imprenta en las Cortes de Cádiz (1810-1814). Ed. APM. Cádiz, 2009, p. 191

⁶²⁴ Diari *El Español* número XVI. 30 de juliol de 1811, p. 273

⁶²⁵ Diari *El Español* número XVI. 30 de juliol de 1811, p. 274

desgracia, quien se le parezca en las cortes”.⁶²⁶ Es referia a Rodríguez del Monte, el diputat que va fer la proposta de portar *El Español* a la Junta de Censura. Blanco White no entenia que no s’apliqués el decret d’impresament, i sense cap acusació del paper es procedís al seu judici legal castigant l’autor. El seu diari era el que més havia treballat perquè les Corts tinguessin lleis de govern i ordre, la mancança de les quals es veia en sessions com aquesta. Demanà la revisió de tots els diaris de *El Español* per veure si hi havia cap injúria a la nació espanyola que fonamentés l’acusació. Es preguntava si els retrets que feia al Govern no eren un instrument per millorar les preocupacions i desànim que sentia el poble. Se’l calumniava també d’atjar la desunió dels països espanyols. Aquesta era l’acusació més falsa, quan allò que volia era conscienciar els governs espanyols per atendre les reivindicacions americanes i reconèixer la igualtat entre els espanyols d’ambdós hemisferis. Quedava demostrat per Blanco White que les Corts estaven només en teoria a favor de la llibertat d’impresament, perquè els dolia molt dur-la a la pràctica. Aquesta era la lliçó pels escriptors de la Península.

2.4.- El cas del diari *Duende Político* o la *Tertulia resucitada* (mitjans de juliol 1811-setembre/inici octubre 1811)

El *Duende Político* era un setmanari liberal, dels més radicals de l’escenari periodístic. El seu disseny era molt semblant al diari *Tertulia patriótica* del qual volia ser continuador. En va treure 16 números. No duia data, només el número de la revista. Començava amb temes de fons tractats de forma teòrica sobre la igualtat, propietat, llibertat d’impresament entre altres. No contenia gaires informacions pràctiques ni notícies. Els articles de Corts en la línia editorial de la majoria de números els assumptes importants que es debatien al Congrés eren interpretats de forma molt personal. Els continguts eren abstractes. Ja en les primeres revistes mostraren el seu ideari polític que abastava des del 1808 fins les Corts actuals, a les quals denominava “Asamblea constituyente de la Nación española”. Volia que les Corts lideressin la revolució, purguessin els empleats tebis davant les reformes, abaltessin els aristòcrates i enviessin diputats a controlar els exèrcits i vigilar el curs de la guerra.⁶²⁷ Va ser presentat pel *Diario Mercantil* el 30 de març de 1811. Estava editat i dirigit pel prevere Miguel Cabral de

⁶²⁶ Diari *El Español* número XVI. 30 de juliol de 1811, p. 274

⁶²⁷ CASENAVE CANTOS, Marieta, DURAN LÓPEZ, Fernando y ROMERO FERRER, Alberto: *La Guerra de Pluma...*, Op. Cit., p.127. Tal vegada, un antecedent immediat a Alberto GIL NOVALES, “El Duende, Cádiz, 1811”, a DDAA *Libro Homenaje a José Altabella*, Facultad de Ciencias de la Información, Madrid, 1997, p. 89-112. Del mateix autor, “El periódico Tertulia Patriótica (Cádiz 17 octubre de 1810- febrero 1811)”, a *Trienio, Ilustración y Liberalismo*, 34, 1999, p. 81-100.

Noroña. Era un escriptor d'idees exaltades i amb el seu personal criteri, gens neutral, s'enfrontà sovint amb el Govern i la censura i va ser molt crític amb les Corts. Es va influenciar molt per la revolució francesa. El seu radicalisme sembla que fou la causa de la seva desaparició. Per tal d'evadir una ordre d'arrest, s'exilià a Filadèlfia. Allí participaria juntament amb altres emigrats en una simbòlica jura de la Constitució de 1812. Amb aquest motiu va pronunciar un discurs que es publicà al diari *El Tribuno del Pueblo Español* de Cadis. Acabada la guerra i amb el retorn del Rei com que es trobava fora d'Espanya no patí cap represàlia. Tornaria a Espanya amb el Trienni constitucional (1820), establint-se a Madrid.⁶²⁸ Aquest diari va provocar una polèmica amb la publicació d'un article al número 11. En ell atacava durament al Govern quan deia que: "... una mano oculta, empeñada en el sacrificio de la patria, sostiene aún en el mando y en todos los destinos importantes a las personas más imbéciles o viciadas, las que no pueden, según sus intereses y sus ideas, conspirar sino a la conservación y fomento del antiguo régimen, y de los antiguos escándalos, o a la entrega y disolución de la patria". L'article acabava dient: "el Gobierno que tenemos no puede salvarnos; que las Cortes le remuevan, y pongan dignos españoles patriotas al frente de los negocios o somos perdidos irremediabilmente".⁶²⁹ Quan el *Duende Político* indicava la remoció d'algun membre del Govern, a la pràctica demana aplicar-li la responsabilitat política, i aquesta és una qüestió d'enorme transcendència constitucional.

La 1a representació del fiscal del Consell Reial i el debat del Congrés

El dia 11 de juny de 1811 es va llegir al Congrés una representació del fiscal del Consell Reial, Antonio Cano Manuel.⁶³⁰ En ella denunciava el número 11 del diari *Duende político* i la resposta al fiscal donada pel seu autor Miguel Cabral de Noroña. Acompanyava aquestes denúncies una còpia de la qualificació que la Junta de protecció i censura feia d'un altre escrit denunciat per l'esmentat fiscal. I sense saber concretament el contingut d'aquest escrit que provocà la discussió entre els diputats, es va obrir al Congrés un debat sobre els abusos de la llibertat d'impremta comesos en els papers públics. Miguel Cabral de Noroña es defensà per tots els mitjans. Les Corts no van anar contra ell, seguint el protocol de la llibertat d'impremta, la Junta de censura amonestà l'editor. A partir d'aquí, aquest setmanari no tardaria en veure el seu final. Els diputats es

⁶²⁸ ÁLVAREZ JUNCO, José y DE LA FUENTE MONGE, Gregorio: *El nacimiento del periodismo...* Op. Cit., p. 193.

⁶²⁹ *El Duende Político o la Tertulia Resucitada*. "Sobre las costumbres". Cádiz, núm. 11, 1811.

⁶³⁰ DSC, núm. 253, 11-06-1811, p. 1239-1240.

dividiren en dos bàndols. D'una banda, els reialistes i absolutistes estigueren d'acord amb el fiscal, obviaren la Junta de censura i proposaren castigar l'autor de l'escrit que consideraren sediciós. De l'altra, els diputats liberals es posicionaren a favor de la proposta del diputat Álvarez de Toledo de seguir el protocol del reglament de la llibertat d'impremta. Simptomàticament, segons el diputat Agustín Argüelles deixar impunes els abusos de la llibertat d'impremta podria ser el recurs emprat pels seus enemics per tal de perjudicar-la. Finalment, es va aprovar la proposta que havia fet el diputat Francisco de Borja Álvarez de Toledo: tots els papers sobre aquest assumpte havien de passar al Consell de Regència perquè aquesta fes complir el reglament de la llibertat d'impremta.

La 2a representació del fiscal del Consell Reial i el debat al Congrés

Semblava que aquest tema s'havia aclarit i tot acabava aquí, però no va ser així. El dia 12 de juny,⁶³¹ l'endemà de l'anterior debat, les Corts reberen un nou escrit del fiscal del Consell Antonio Cano Manuel en el qual es defensava de les insinuacions fetes pel diputat Agustín Argüelles.⁶³² El 22 de juny el ministre de Gràcia i Justícia, José Antonio Larrumbide, comunicà a les Corts que el Consell de Regència havia dirigit a la Junta censora de Cadis el número 11 del *Duende Político*, amb les representacions del fiscal del Consell Reial, Antonio Cano Manuel, i de l'autor del diari, segons ho havien manat les Corts. El Govern pensava que el reglament de la impremta només afectava els casos ordinaris i sense més importància. En definitiva, la Regència volia confirmar si el Congrés, davant l'aparició de papers sediciosos pel perill i la urgència que presentaven, li reconeixia l'autoritat per actuar. Davant aquesta situació les Corts havien de debatre i aclarir si el Govern podia prendre mesures contra els papers sospitosos de sedició i sobretot contra els seus autors diferents a les aprovades pel reglament de la impremta, en aquest cas i en d'altres sospitosos de sedició que en el futur poguessin aparèixer. Aquest mateix dia es va reprendre al Congrés aquesta causa oberta per delictes de censura contra el número 11 del diari *Duende Político*.⁶³³ Es tractava d'una consulta o d'una imposició per establir un precedent i actuar en situacions similars sense haver de comptar amb les Corts? La disparitat entre els diputats es tornà a evidenciar, reialistes i absolutistes volien que se li concedís més poder a la Regència per la responsabilitat que tenia sobre la seguretat de l'Estat. En canvi, pels diputats liberals no era adequada la consulta del

⁶³¹ DSC, núm. 254, 12-06-1811, p. 1245.

⁶³² ÁLVAREZ JUNCO, José y DE LA FUENTE, Gregorio: *El nacimiento del periodismo político...*, Op. Cit., p. 196.

⁶³³ DSC, núm. 263, 22-06-1811, p. 1201-1202.

Govern perquè amagava el seu objectiu: acabar amb la llibertat d'imprensa per la dificultat que presentava a la seva actuació. Aquest diputat, insistí en què el Govern podia detenir l'escrit qualificat en un primer moment com "subversiu" per la Junta censora i que corresponia al jutge en general, i en alguns casos, més aviat pocs, al Govern, però mai a les Corts, decidir si després de la primera censura s'arrestava o no el seu autor.

En aquesta discussió sobre la preeminència del Consell de Regència o bé de la llei d'imprensa, emanada del legislatiu, la posició de Felip Aner va ser la de subordinar l'autoritat del reglament de la impremta a la de l'executiu, justificada en termes d'urgència política: "Sin embargo, no puedo menos de extrañar que cuando se trata de la seguridad del Estado se quiera sostener los derechos individuales de cada ciudadano y preferirlos a los de la sociedad, mayormente en unas circunstancias en que tenemos a la vista los enemigos. Actualmente cualquiera moderación podrá ser funesta: si nos atenemos al reglamento de la libertad de imprenta, podrá muy bien suceder que la Patria haya sufrido ya un gran daño cuando se llegue a tomar la medida oportuna." Per Aner el reglament del Consell de Regència, o el que per ell era el mateix, vetllar per la seguretat de l'Estat, havia d'anar per endavant. En aquest moment d'urgència política, els drets del conjunt de la societat eren més importants i superiors que els individuals. La situació i estat de guerra que patia la nació condicionava qualsevol normativa. La inestabilitat en la qual es vivia demanava una actuació de l'Estat immediata i encertada. Aner no estava d'acord amb què s'atengués més al bé particular que al general, perquè mentre el llarg procés no acabava de resoldre's, corria el risc de fuga de l'autor amb la possibilitat que aquest tornés a cometre nous excessos. El Consell de Regència tenia a les seves mans la seguretat de la nació. I per aquesta raó estava autoritzada a detenir l'infractor: "Así el Consejo de Regencia deberá, en mi dictamen, prender al autor, siempre que vea que su papel es sedicioso, subversivo del orden, y contrario a las leyes; pero deberá dar parte a las Cortes, con la causa que le obligó prenderlo. Así se asegura la libertad del ciudadano y se conserva la tranquilidad pública".⁶³⁴ Una altra mostra que pel nostre autor la llibertat equivalia a la seguretat de l'Estat. Ens trobem aquí davant l'important tema de la divisió de poders, en aquest cas, amb els límits establerts entre el poder executiu i el judicial.

L'actuació de la Regència podia interferir el reglament de la llibertat d'imprensa. Sense tenir en compte la llei de la prèvia censura, ni la remissió d'aquesta al poder judicial

⁶³⁴ DSC, núm. 266, 25-06-1811, p.1319-1382.

es podien prendre mesures precipitades en la seva qualificació. El vicepresident del Congrés, Andrés Gómez Esteban, atenent la petició d'alguns diputats com Diego Muñoz Torrero i Francesc Morros, resolgué seguir amb el debat que ocupà tota la sessió del 25 de juny. S'analitzà si en virtut del capítol VII, article 3r del reglament del Poder executiu, podia aquest prendre mesures contra els autors de papers sediciosos. De nou les intervencions al Congrés es dividiren en dos blocs: Quina autoritat prevalia sobre l'altra: la de la Regència o la de Censura? O bé, s'havien d'aplicar les dues? Alguns diputats van fer seva l'opinió del diputat Aner. En cas contrari, es presentarien grans inconvenients: no a tot arreu hi havia Junta de censura provincial, ni Junta suprema, i si les hi hagués, ambdues censures es dilatarien amb el temps. Aquesta era una excepció. El procés des de la Junta de censura es podia allargar comportant danys públics que el Govern no podria evitar. Actuant amb precaució primer, el paper podia passar després a la qualificació de la Censura. En sentit oposat es manifestaren els diputats liberals. Un objectiu de la llibertat d'impreses era la correcció dels defectes dels governants, el ressentiment sobre aquests escrits els portaria a qualificar-los arbitràriament. Això no degradava les facultats del Govern. La llei era necessària per a la salut del poble, però la llibertat d'impreses era incompatible amb la facultat del Govern per castigar l'autor d'un imprès sense la prèvia qualificació que el reglament prevenia. A més, cap paper per sedicions que fos representaria un perill tan gran que no donés temps a què la Junta de censura l'examinés amb celeritat. Els diputats Dou i Creus manifestaren que estava bé facultar el Govern per garantir la tranquil·litat pública. Igual pensava Aner, segons l'autor Álvarez Junco: "Para quien la Regencia siempre podía arrestar al autor de un escrito sedicioso o subversivo, si bien estaba obligada a dar cuenta de ella a las Cortes., con lo que así se aseguraba la libertad del ciudadano y la Seguridad pública".⁶³⁵

Amb resolució i amb una opinió no favorable del Govern es mostrà el diputat Manuel Luján. Ara el Govern no mirava pel bé de l'Estat, sinó per trastocar o derogar la llei de la llibertat d'impreses. La censura no podia quedar en mans del Govern, en cas contrari, només es publicaria allò que ell volgués i ho decidiria tot. Per tant, la Regència havia de complir amb els dos reglaments. En aquesta opinió Felip Aner hi veia una contradicció, primer estava a favor de la intervenció del Govern i després en contra. Per Aner, aquest assumpte s'havia de mirar tal com proposava la Regència: "Es decir, si esparcido en el

⁶³⁵ ÁLVAREZ JUNCO, José y DE LA FUENTE MONGE, Gregorio: *El nacimiento del periodismo...*, Op. Cit., p. 194.

público un papel notoriamente sedicioso, revolucionario, etc., podrá el Consejo de Regencia proceder a detener su autor sin proceder la censura de papel, como previene el reglamento de la libertad de imprenta”. Si un ciutadà alterava l’ordre en un espai públic amb expressions sediciosas, el primer pas era detenir-lo perquè posava en perill la seguretat de l’Estat. Per això es preguntava “¿Hay alguna diferencia en cuanto al efecto e intención entre el que lo hace a voces en medio de una plaza, y el que lo hace por medio de un papel, que todavía se propaga con más rapidez, que mina más sordamente al Estado, y cuyos males son aún más difíciles de prevenir?” Seguint amb la seva intervenció, si en la primera situació la justícia podia detenir una persona, ara també podia fer-ho perquè en ambdós casos se l’agafava *in fraganti*. La llei deia que la Regència podia detenir un autor no pel fet d’escriure, sinó per fer-ho de forma sediciosa. Malgrat el murmuri del Congrés, amb decisió es declarà a favor de detenir sempre l’autor sense prèvia censura, sempre que es verificqués després. “Y esta opinión, a pesar del murmullo de las galerías (que a mí nunca me hace variar de dictamen, porque tengo suficiente carácter para manifestarlo libremente), está apoyada en las leyes, en la práctica que se observa y en el reglamento del Consejo de Regencia.” El Congrés hagués hagut de dir al Consell de Regència que estava autoritzat per prendre les mesures més adients per a la tranquil·litat interior i exterior, tot informant les Corts. Quina autoritat podia tenir la Regència sense la facultat de detenir aquell que atemptava la tranquil·litat pública?

Conscient, el diputat Aner, dels canvis produïts en l’esfera pública tradicional i les amenaces que comportava la nova, observava com al Congrés li podia semblar que concedida la facultat de detenir l’autor d’un paper sediciós sense prèvia censura era destruir la llibertat d’impremta: “Pero a mí me parece que nada habría contra la libertad de la imprenta. La libertad de imprenta consiste en que todos los españoles puedan por escrito expresar sus ideas, sus opiniones, etc., libremente, sin coartación y sin obstáculo alguno, con responsabilidad al público o a los particulares de los delitos que, abusando de esta libertad, cometan, y de los males que causen.” I dit això, aniria contra la llibertat d’impremta la detenció de l’autor d’un delict important que estava causant greus mals a la societat? I si no es verificava així: “Cuál es la garantía de la vindicta pública, si conocido el delito y el delincuente se le deja en libertad, causando mayores males, expuesto a la fuga y a que el delito quede impune? Yo, Señor, quisiera que todos se persuadieran que la sociedad en general merece más consideración que un particular.”

Seguidament, aquest diputat per donar més arguments com a suport a la seva exposició mostrà els inconvenients si es seguissin els tràmits seguits per la llibertat d'impremta. El Govern podia demanar a la Junta de censura que qualificqués el paper de forma ràpida, la qual cosa no evitaria els mals que es temien si s'havia de complir amb el reglament d'impremta. Un cop qualificat l'escrit per la Junta provincial de censura, si aquesta actués contra el paper, el manaria detenir el jutge o el tribunal, i l'autor podia demanar que la mateixa Junta tornés a qualificar el paper. Si la Junta es reafirmava en la primera censura, l'autor podia acudir a la Junta suprema; si aquest confirmava la censura de la Junta provincial, l'autor tenia el dret a què la Junta suprema revisés el seu expedient. I fins que no acabés tot aquest protocol, no es feia oficial la prohibició del paper ni es podia procedir legalment contra l'autor. No estava doncs en la mà del Govern que la Junta actués de forma eficaç.

El diputat Felipe Aner pensava que això no passaria si amb la primera censura no només es detingués el paper sinó també el seu autor. No s'ajustava a la llei que es detingués el cos del delictes i no es pogués detenir el delinqüent. En cas contrari, el delictes quedaria impune i el delinqüent podria cometre mals més importants. "Señor, salus populi suprema lex esto", cap altra cosa podia superar aquesta fita. Es debatia sobre delictes importants, cosa que ja se sabia sense que es qualificuessin els fets. El reglament del Govern l'obligava a vetllar per la seguretat de l'Estat. O se l'eximia del reglament o se li deixaven a l'abast els mitjans necessaris per mantenir la seguretat, posant-li condicions que protegissin la llibertat del ciutadà tan aviat com fos compatible amb la seguretat pública. La seva proposta tenia dos camins: "O que se declare suficientemente autorizado el Consejo de Regencia para detener sin previa censura al autor de un escrito notoriamente sedicioso, revolucionario, etc., o que se le diga que la primera censura de la Junta provincial sea bastante para detener al autor, así como lo es para detener el papel". Clarament en contra de l'actuació del Govern sense prèvia censura, es manifestà el diputat Vicente Terrero, ja hi havia tribunals competents per jutjar aquest cas. Si el diari atacava els vicis del Govern, res podia fer aquest sinó posar remei als seus desordres perquè no es tornessin a recriminar públicament i agrair a la persona bona, magnànima o il·lustrada per treure a la llum aquests fets. Els vicis públics s'havien de recriminar públicament i jutjar fins arribar al fons de la qüestió. Amb la sedició calia anar amb molt de compte, tant si tenia fonaments com si no; la Mesa de censura decidiria. Si s'atorgava el permís al Govern adéu a la llibertat d'impremta. La sedició provenia d'obres magistrals, esperits

revolucionaris i sostinguda amb el poder o amb gran part, no d'uns papers. Calia parlar amb sinceritat dels càrrecs públics per posar fre o corregir, si calia. Aquesta discussió era per aquest diputat un apèndix de les que es van fer quan s'establí la llibertat d'impremta. Llavors es votà individualment, ara demanà que es fes igual. Es produïren murmurs d'aprovació.

La llibertat d'impremta desapareixia sense la censura prèvia o si la censura no la fes la Junta, manifestà el diputat Nicasio Gallego, les autoritats no podien censurar perquè podien tenir interessos en què correguessin els papers o no. No veia com es podia conciliar la llibertat d'impremta amb la proposta del diputat Aner. Es podia compatibilitzar la llibertat amb la facultat de jutjar un paper i impedir el seu curs si era sediciós en molt poc temps. No era el mateix qualificar un paper sediciós, que podia presentar diferència d'opinions (bo o dolent, veritable o fals) que un fet sediciós que podia ser vist in fraganti per qualsevol. Un paper només podia ser qualificat per la Junta. Si no hi havia delictes, el paper podia tornar a córrer, si el delictes requeria l'empresonament de l'autor, s'havia de produir després de la qualificació i judici segons el reglament. Qualificat el paper, si resultava subversiu n'hi hauria prou amb aturar el paper, però per detenir l'autor calia un segon judici. Accedir a la petició del Consell de Regència suposaria trencar amb els dos reglaments. Les Corts s'havien de negar a la petició del Consell de Regència, exposà el diputat Gordillo. No era competència seva aturar la circulació d'un diari, qualificar-lo de sediciós i detenir el seu autor, per això exigia una autorització especial. Respongué al diputat Aner: "Porque sobre mediar una notable diferencia entre lo escrito y la palabra, está fuera de cuestión que aquél sufrirá el rigor de la pena cuando por el orden establecido sea calificado su abuso y su delito". Actuant d'aquesta manera, cap ciutadà escriuria per por d'ofendre i ser detingut. El Congrés decretà que passés l'escrit al Consell de Regència i aquesta ho comunicés a la Junta de censura, complint amb el reglament de la impremta. Si les Corts, responsables de tranquil·litat i seguretat de l'Estat, haguessin vist l'escrit tan perillós, haguessin procedit ràpidament a detenir els autors, sense seguir el protocol com en els casos comuns i ordinaris. Segons el ministre de Gràcia i Justícia el Govern tenia competència i, en canvi, no ho va fer. O hi havia perill o no; en el primer cas, com era que no s'havia actuat, no hi havia excuses; en el segon, per què evitar la Junta de censura.

Els ministres, com a representants del Rei, haurien d'actuar amb més seriositat. Amb aquestes paraules entrà en la discussió el diputat Agustín Argüelles. Aquest debat no era necessari, al Congrés hi havia molts temes urgents que reclamaven la seva atenció. Tot i

així volia respondre a tots els diputats que havien donat suport a la consulta, tranquil·litzar als que creien que el Govern no tenia autoritat per solucionar legalment els abusos de la llibertat d'imprensa i indagar els motius dels atacs a la llibertat d'imprensa. “Contesto principalmente al Sr. Aner, que ha mirado la cuestión como debe examinarse, y elegiré el ejemplo que ha escogido, pues que aun en materias abstractas muchas veces puede argüirse con ventajas trayendo comparaciones inexactas.” Recordem que Aner va dir que si el Govern podia empresonar una persona que portés públicament a la sedició igual podia empresonar un editor els escrits del qual portessin a un motí o revolta. Ambdues situacions aïllades una de l'altra eren diferents, segons Agustín Argüelles, perquè els efectes produïts per un paper eren inferiors als que havia presentat Aner. Pel bon funcionament de la llei d'imprensa s'havia de mantenir que la Junta de censura estigués formada per pèrits i no per magistrats. Així ho manifestaren diputats liberals com Agustín Argüelles, Muñoz Torrero i José Gordillo. Calia conservar la imparcialitat en les censurens i la independència entre la Junta de censura i els jutges que havien d'aplicar la llei. Davant el dubte del Ministre de si se l'havia d'empresonar a partir de la primera censura, qui ho havia de decidir? Els tribunals en general o el Govern en alguns casos, però mai les Corts que eren el cos legislatiu. El reglament del Consell de Regència autoritzava el Govern a detenir l'escrit en qüestió d'hores i a la primera vista. I què s'havia de fer amb l'autor? La detenció de l'autor necessitava més proves i el Govern havia d'esbrinar el seu caràcter, conducta, relacions, mitjans, etc.; I si es demostrava que era sediciós, el Govern, per mantenir la seguretat de l'Estat, tenia tots els mitjans legals per aturar l'abús de la llibertat d'imprensa i no actuar amb arbitrarietat.

No es tractava d'analitzar la llei d'imprensa, sinó de respondre a la consulta del Consell de Regència, exposà el diputat José Mejía. La millor resposta era que complís amb el reglament que les Corts dictaren al Poder executiu i amb el de la impremta. “Cualquier otra respuesta sería inoportuna y expuesta a graves inconvenientes, pues la consulta que la motiva es impertinente, ilegal e impolítica”. Com podia el Congrés decretar l'empresonament de l'autor del *Duende político* sense conèixer l'acusació del fiscal o sense que legalment constés el cos del delictes que segons la llei només podia jutjar la Junta de censura? Quan el Consell de Regència tingués dubtes sobre temes tan importants com aquest, manifestà el diputat Muñoz Torrero, que consultés directament a les Corts, com ja ho havia fet altres vegades i no mitjançant els ministres: “Porque no puedo persuadirme que unos sujetos tan instruidos en las ciencias exactas, y en la

filosofia, hayan aprobado una consulta de esta naturaleza”. El Congrés decidí que aquest assumpte estava prou discutit. La seva resolució fou que s’informés al Consell de Regència que complís exactament el reglament del Poder executiu i el de la llei de la llibertat d’impresma.

2.5.- El cas del diari *El Robespierre español* (21-03-1811 fins agost 1812)

La llibertat d’impresma va ser un dels primers objectius proposats pels diputats liberals i reformistes. De l’aplicació del decret que va ser aprovat a les Corts, se’n derivaren nombrosos conflictes, davant dels quals els diputats, segons la seva tendència, van prendre posició. Per uns diputats el reglament d’impresma contemplava tota la casuística que anava sorgint, per altres no. Els conflictes entre la Regència i les Corts ocasionats per les publicacions de diaris de tendència liberal van ser freqüents. En aquest cas es trobava el diari *El Robespierre Español*.⁶³⁶ El decret de la llibertat d’impresma va suposar per a molts polítics de l’època una amenaça. La por a una premsa imparable, que influïa en la societat i traspassava els límits dels valors ètics hegemònics, motivà l’aplicació de mesures com el segrest d’exemplars de diaris per part de les institucions i autoritats. El contingut d’algunes publicacions va promoure molts debats sobre la legitimitat de la publicació perquè va expressar determinades idees i opinions. El procés aplicat al diari *El Robespierre Español* fou un dels més interessants. Els debats que va ocasionar aquest cas serveixen com a vehicle per entendre les deficiències de la legislació d’impresma.⁶³⁷ Juntament amb *La Triple Aliança*, l’altre diari més escandalós de 1811 va ser *El Robespierre Español, amigo de las leyes, o cuestiones atrevidas sobre la España*. El seu autor, el liberal madrileny Pedro Pascasio Fernández Sardino,⁶³⁸ inicià la seva trajectòria el 30 març de 1811 des de la impremta de Periu, a l’Illa de Lleó. Aquest autor estava destinat a ser una de les grans figures del periodisme liberal espanyol, en la seva vessant més radical, fins a final del Trienni.⁶³⁹ Era metge militar i traductor d’obres de medicina. Al 1808 havia escrit també en altres diaris com *El Diario de Badajoz* (17-06-1808 fins 3-03-1810) i *El Almacén Patriótico* (1-01-1808 fins el 5-01-1808).

⁶³⁶ GÓMEZ HERMOSO, Alfredo, *Le Robespierre Español*, Les Belles Lettres, Paris, 1991.

⁶³⁷ LÓPEZ DE LERMA GALÁN, Jesús: “Límites en el ejercicio de la libertad de imprenta...”, Op. Cit., p. 265-283.

⁶³⁸ De nou, Alfredo GÓMEZ HERMOSO, “Fernández Sardino y María del Carmen Silva, periodismo y exaltación”, a *Cuadernos de Ilustración y Romanticismo*, 24, 2018, p. 669-700.

⁶³⁹ CANTOS CASENAVE, Marieta, DURÁN LÓPEZ Fernando y ROMERO FERRER Alberto: *La Guerra de Pluma...*, Op. Cit., p. 124.

El Robespierre Español era un diari liberal de línia radical populista que va néixer no amb la intenció d'informar sinó d'enfrontar-se a les estructures de poder de forma extrema, antireligiosa i revolucionària. La seva actitud no agradà ni als propis liberals, que veien en aquest diari un to exaltat que no respectava els principis bàsics de les Corts. Des del seu inici es va veure immers en judicis i arrests de publicacions. Fins la publicació del número 10 del diari no es va fer públic el seu nom. A partir del nº 11, al setembre de 1811, es va fer càrrec del diari la seva dona, la portuguesa Maria del Carmen Silva, la qual l'imprimí a Cadis a la Impremta Antonio Murguía fins el juliol de 1812.⁶⁴⁰ Fernández Sardino tenia fama d'exaltat patriota i revolucionari. La línia política del *Robespierre Español* era clara. El títol i el contingut eren tota una provocació, però li semblaven al seu editor els més idonis per denunciar errors del passat, denunciar els traïdors i donar suport als ideals reformistes. Aquest diari s'erigia en justicier i denunciava tots els protagonistes polítics: la Junta Suprema Central, la Regència i els nobles. Suscità curiositat i expectació, però també fou criticat públicament des de diferents diaris com *El Redactor General* (15-06-1811 fins a 18-05-1814) *El Censor General* (24-08-1811 fins a 12-01-1813), *El Zelador Patriótico* (Octubre 1810 fins a novembre 1811?), etc. Altres publicacions com el *Azote de Robespierre* (1811) i el *Cachi diablo* (1811) el volien enfonsar per la manca de professionalitat en l'anàlisi de segons quins temes i la còpia de continguts. El poder executiu, segons Fernández Sardino, havia d'estar format per persones íntegres que apliquessin les lleis i la justícia amb mà dura i inflexible. Reconeixia i elogiava el poble baix com l'autor de la revolució espanyola. Les seves publicacions aixecaven ampolles a les Corts, a la Junta de censura i a totes les instàncies polítiques.

El seu radicalisme, però, no va anar contra les Corts, no analitzava les sessions parlamentàries. Atacava la noblesa hereditària i els alts comandaments militars i polítics als quals exigia responsabilitat amb un desig molt ardent de materialitzar el judici de l'opinió pública de forma implacable.⁶⁴¹ Aquesta actitud motivà les denúncies contra aquest diari per part dels grans d'Espanya. El 9 de juliol de 1811 Fernández Sardino fou detingut i empresonat de forma preventiva. El Consell de Regència exigí el seu

⁶⁴⁰ CANTOS CASENAVE, Marieta, DURÁN LÓPEZ Fernando y ROMERO FERRER Alberto: *La Guerra de Pluma...*, Op. Cit., p.125. Sobre aquesta dona vegeu Beatriz SÁNCHEZ HITA, "María del Carmen Silva, la Robespierre espanyola: una heroïna y periodista en la Guerra de la Independencia", a Irene CASTELLS; Gloria ESPIGADO; Mari Cruz ROMEO (coords.), *Heroínas y patriotas: mujeres de 1808*, Cátedra, Madrid, 2009, p. 199-246.

⁶⁴¹ CANTOS CASENAVE, Marieta, DURÁN LÓPEZ Fernando y ROMERO FERRER Alberto: *La Guerra de Pluma...*, Op. Cit., p.126

empresonament, però l'autor va caure malalt i, tot i així, se'l privà de llibertat durà set mesos. Era una situació delicada; es tractava d'un periodista, l'obra del qual era molt coneguda, que podia convertir-se en un heroi per haver exercit el dret de la llibertat d'imprensa. Aquí va acabar la primera etapa d'aquest diari. La següent s'inicià amb el número 11 a partir de setembre de 1811 publicat per l'esposa de Fernández Sardino, la portuguesa Maria del Carmen Silva. El 22 de juliol de 1815, per un decret de la Inquisició, tal com va succeir amb altres publicacions, *El Robespierre Español* va ser prohibit.

Els diaris censurats del *Robespierre*

El procés començà el 9 de juny de 1811. El Consell de Regència remeté a la Junta de Censura Provincial els set primers números del *Robespierre Español*. La Junta de Censura va trobar subversius els dos darrers, el 6 i el 7 que van qualificar d'infamatoris i subversius, per tant havien de ser detinguts. La junta de Censura comunicà la sentència a la Regència. El diari nº 6 havia criticat la noblesa per no haver actuat amb contundència en iniciar-se la guerra del Francès al 1808. La censura d'aquest número va començar amb la denúncia del duc de Híjar, el general Carrafa i altres grans d'Espanya que eren a Cadis. El nº 7 atacava els generals Urbina i Carrafa i el ministre de guerra José Heredia, per haver sortit absolts d'un consell de guerra, promogut per la Junta Central, sentència que considerava injusta i proposà que se'ls jutgés públicament. El 26 de juny el *Robespierre Español* publicà el diari nº 10 que anava contra el ministre de Gràcia i Justícia, Larrumbide. Ministre que, segons Fernández Sardino, havia amenaçat en consulta de la Regència a les Corts, sessió de 22 de juny de 1811, durant el procés al *Duende Político*. En l'amenaça, la Regència proposava la possibilitat d'aplicar el reglament del Poder executiu per empresonar els autors considerats sediciosos sense esperar a ser qualificats per la Junta de censura. Per la qual cosa el diari demanava la defenestració política del ministre.⁶⁴² El 4 de juliol Larrumbide en assabentar-se de la injúria manà al governador militar de l'Illa, Miguel Antonio Irigoyen segrestar aquest diari, prèvia publicació d'un imprès informant el públic de les seves calúmnies. Per la seva part, l'impressor d'aquest diari, Francisco Periu, va fer arribar al Congrés una altra representació. Venia justificada perquè va ser obligat a suspendre la publicació d'aquest número. En ella mostrava com el 29 de juny, a les 12.00 de la nit, moment en el qual s'imprimia el número 10 del diari *El Robespierre*, el ministre Larrumbide va enviar a aquesta impremta el governador

⁶⁴²ÁLVAREZ JUNCO, José y DE LA FUENTE MONGE, Gregorio: *El nacimiento del periodismo...*, Op. Cit., p. 197.

militar de l'Illa de Lleó, Miguel Antonio Irigoyen i el seu seguici per segrestar aquest diari amb l'excusa que no es podia treballar en dies festius. El governador no portava cap ordre per part de la Junta Censora provincial ni de la Suprema i el va obligar a suspendre la impressió i confessar qui era l'autor d'aquest número. A més, afegia com a greuge l'imprès que havia publicat al respecte el governador. Per l'impressor aquesta era una investida cap a la llibertat d'impremta, i això mereixia un càstig exemplar.

La representació de la Regència

La Regència envià també una representació al Congrés per demanar el seu suport davant d'aquests fets i poder prendre les mesures oportunes. Aquesta tercera representació, es resolgué aquest mateix dia, però en sessió secreta. La resposta de la Cambra a la Regència no es va fer esperar. Compartia amb ella que s'havien de reprimir els abusos fets a la llibertat d'impremta per part dels diaris. Però alhora, l'encomiaven a fer complir la llei en totes les seves parts: les Juntes havien d'actuar sense demora castigant els abusos i els jutges havien de fer complir les sancions imposades. En cas contrari, li recordà els mals i desordres que es produïen.

Les representacions de la Junta censora de Cadis i la del diari *El Robespierre*

S'inicià la sessió a les Corts el 6 de juliol de 1811 amb la lectura de les dues representacions esmentades.⁶⁴³ La representació de la Junta Censora de Cadis exposava les seves queixes contra alguns números d'aquest diari presentades per diverses persones. Es centrava, però en la queixa per la calúmnia publicada al diari número 10. En ella s'atacava la Regència i altes figures del Govern, la qual cosa provocà la suspensió d'aquesta edició i la detenció del seu editor Pedro Pascasio Fernández Sardino. La Junta afegia que, després de tramitar aquesta censura, esperava que, actuant d'acord amb la llei de la llibertat d'impremta, el *Robespierre Español* es conformés demanant còpia de la censura. No va ser així, tot al contrari, la Junta contemplava estupefacta que a l'exemplar número 10 hi havia un article amb el títol "*Desgràcia del número 7 del Robespierre, etc.*" En aquest article s'atacava el ministre de Gràcia i Justícia José Antonio de Larrumbide i a la Junta de censura per no ajustar-se a la llei d'impremta. Aquest ministre com a representant de la Regència, havia comunicat en to d'amenaça a les Corts, en la sessió de 22 de juny de 1811, durant el procés al *Duende político*, la possibilitat d'aplicar el

⁶⁴³ DSC, núm. 277, 6-07-1811, p. 1411-1418.

reglament del poder executiu a l'hora d'empresonar autors l'obra dels quals es considerés sediciosa. En aquests casos no actuarien les Juntes de Censura i això perjudicaria l'aplicació de la llei.

Per aquest motiu l'autor del *Robespierre Español* acusà la Regència d'anar contra la llibertat nacional i la sobirania del poble. Segons Fernández Sardino, el ministre havia conspirat contra la llibertat de la pàtria i era reu d'infidelitat; havia atacat la llibertat nacional i la sobirania del poble. En conseqüència, al diari número 10, que sortí el 26 de juny, l'autor va atacar-lo frontalment, prèvia campanya de publicitat sobre quin seria el seu contingut. Calia penjar el ministre públicament i sense demora. La publicació del número 10 va donar lloc a un llarg procés penal. La Junta de Censura va manifestar que aquest diari feia abús de la llibertat d'imprensa. Declarà que el seu autor era enemic i destructor de la llei. Per això, la Junta considerava que calia aplicar la justícia del reglament per la infàmia i calúmnia mostrades. Calia una retractació pública per part d'aquest diari. La pena que demanava a les Corts havia de ser adequada perquè es restablís el seu honor i actués com els ciutadans que respectaven les lleis. En la seva representació la Junta exposava que s'havia calumniat el Govern i la Junta de censura. Per aquest motiu demanava a la Cambra, a petició de la Regència i comunicat pel Ministeri de Gràcia i Justícia, que prenguéssin les providències necessàries per restablir el seu honor i castigar els culpables.

El debat al Congrés

El Congrés es veié immers de nou en un llarg debat sobre el compliment del decret de la llibertat d'imprensa tot i que no tenia competència en aquests incidents: “Los diputados, pese a sus largas intervenciones, mostraron poco interés por el asunto”.⁶⁴⁴ Començà el debat públic al Congrés. En ple desenvolupament del liberalisme i de la llibertat d'imprensa tornaven de nou les fórmules de l'antic Règim i del despotisme per acabar amb la premsa, i tot això amb el suport de les Corts. Els servils van atacar amb ferocitat Sardino. Els liberals, que no compartien les seves idees, defensaven la llibertat de premsa i que les suspensions dels diaris i detenció de periodistes es fessin quan calgués, mitjançant tràmits legals i no de forma arbitrària com es va fer amb el director del

⁶⁴⁴ ÁLVAREZ JUNCO, José y DE LA FUENTE MONGE, Gregorio: *El nacimiento del periodismo...*, Op. Cit., p. 198.

Robespierre, saltant-se la Junta de Censura, i mostrant la reacció de la Regència front els que l'atacaven.⁶⁴⁵

El Congrés no era un tribunal de justícia. Les Corts en aprovar el decret ja havia posat al seu abast els tribunals corresponents que havien d'entendre, dirimir i aplicar la llei. A partir de la seva aprovació, no li corresponia dedicar més temps i energia en aquests temes que ja tenien un protocol que havia d'atendre l'autoritat corresponent. Si havia d'estar tan clar, no entenia com era possible que la mateixa autoritat competent no actués. Així es lamentava el diputat Vicente Terrero: “¿Cuándo acabarán de entender la Junta de censura, y todas las juntas del mundo y todos los individuos de la nación que V.M. no se ha erigido en tribunal de justicia?” Calia retornar aquest assumpte al tribunal corresponent. El fet que la mateixa Junta de censura hagués denunciat el diari perquè havia parlat malament d'ella, impedia que aquesta fos jutge i part alhora, afegí el diputat Juan Nicasio Gallego: “Este caso no se previó en el decreto de la libertad de imprenta”. Per aquest motiu, retornava a les Corts la possibilitat de prendre providència i decidir a quin fiscal dels diferents tribunals li corresponia aquesta obligació. D'acord amb l'anterior opinió es manifestà el diputat Ramon Lázaro de Dou, el qual aconsellà que es nomenés una comissió que busqués una solució a aquest conflicte. La diferent manera d'analitzar aquesta situació a la Cambra, com s'anirà veient, no era més que el resultat de les diferents tendències polítiques dels diputats.

En una posició contrària es situà el diputat Antonio Oliveros. Per ell, la llei era clara: el problema es presentava quan les parts que denunciaven no seguien els passos ja definits per la llei i no es dirigien a l'autoritat dels tribunals competents en cada cas, fos a les juntes de censura, a la Junta suprema o al Consell de Castilla. Tot buscant una manera ràpida i eficaç de resoldre el Congrés aquesta situació i sense perdre més temps, el diputat Gregorio Laguna va dir: “Señor, quisiera estar dotado de la afluencia y facilidad en producir-me de un Sr Argüelles y Mejía y otros dignos científicos compañeros que se reúnen en este augusto Congreso, y agregada a ella la seguridad y cachaza del Sr Aner, para poder explicar completamente mis ideas en orden al punto de que se trata; pero careciendo de estos apreciables tributos, me explicaré como mejor pueda”. Segons Laguna, el Congrés havia d'esbrinar qui era el culpable i actuar ràpid. L'única funció de les Corts en aquest cas era resoldre el dubte: aclarir a quin tribunal havia d'acudir la Junta,

⁶⁴⁵ LÓPEZ DE LERMA, GALÁN, Jesús: “Límites en el ejercicio de la libertad de imprenta.”, Op. Cit., p. 267.

això manifestava el diputat José María Calatrava. Per ell la Junta no havia actuat bé. Si denunciava havia d'acudir a l'autoritat competent: el jutge de Cadis. La Junta s'havia excedit en les seves facultats detenint l'obra; no havia entès o no ho havia volgut entendre el reglament de la llibertat d'imprensa. Molt contrari a aquestes manifestacions es mostrà el diputat José Pablo Valiente. Aquesta llei hagués hagut d'esperar a ser inclosa en la nova Constitució, però com que la Cambra l'havia aprovada ell la complia. La realitat era que no es respectaven les lleis i això dividia la societat. Demanà que una comissió especial estudiés a fons el tema i proposés una solució al Congrés. Durant la seva intervenció el públic va esclatar en murmurs fins al punt que el diputat José Zorraquín el va interrompre i demanà al president de la Cambra que fes callar el públic o el fes marxar seguint el reglament.

D'acord amb el diputat Antonio Oliveros es posicionà el diputat Agustín Argüelles, convençut que el reglament donava resposta a tots els casos. El mal estava en no voler entendre el reglament amb l'excusa que era incomplet o insuficient. Les Juntes de censura, seguint el protocol del reglament, només havien d'examinar les obres i fonamentà el seu dictamen, sense censurar-les. Això ja ho feien els Jutges actuant o no contra l'editor o l'impressor i sota la supervisió i seguiment del Govern que tenia l'última responsabilitat. El reglament contenia les quatre censurens o dictàmens i atenia la possible casuística que es pogués donar no deixant cap delictes sense normes per sancionar-lo. Per aquest diputat, algú que conspirés contra l'Estat no escrivia el seu pla i el publicava: "El resultado por fin de todo lo ocurrido hasta el día, vendría a ser que con conjurarse sólo dos periodistas a abusar de la libertad de escribir, y empeñarse los tribunales en no entender la ley, vendría ésta al suelo, y pagaríamos todos los delitos de pocos, o seríamos víctimas de una infame trama". L'endemà, 7 de juliol, continuà a la Cambra la discussió.⁶⁴⁶ Entre els diputats que creien que en aquest cas la Junta de censura s'excedí en les seves funcions, hi havia el diputat José Zorraquín. No s'havia seguit el protocol del reglament, el diari volia els fonaments de la censura i com que no s'havien donat, publicà al número 10 els seus atacs. La discussió s'anava allargant a la Cambra més del que calia. Perquè això no es repetís, calia que tots els magistrats i jutges coneguessin les seves obligacions respecte al que assenyalava el decret. Aquest diputat no entenia que sobre aquest cas hi haguessin dubtes i menys que els que en dubtessin fossin diputats. Si aquest cas es complicava, afegí: "No me corresponde, ni al Congreso, calificar el mérito de estos

⁶⁴⁶ DSC, núm. 278, 7-07-1811, p. 1420-1427.

ni otros papeles, sino sólo de celar la exacta observancia de la ley, y aclarar, variar o modificar su disposición si lo exigiese el bien de la Nación”. Acabà, però qüestionant-se que si ningú podia assegurar amb l’evidència necessària que era perjudicial i en què consistia el seu major defecte: “¿cómo atrevernos a innovaciones de tanta trascendencia en materia que costó tanta fatiga?”

Com es posicionà el diputat Aner en aquesta discussió? En primer lloc, mostrant comprensió per la situació de greuge en la qual es trobava la Junta de censura de Cadis davant la impugnació feta pel diari El Robespierre, el qual l’acusava de no haver complert amb el reglament de la llibertat d’imprensa, a més de fer-li altres imputacions que atacaven el seu honor. “En vista de la calumnia que le suscita El Robespierre, acude a V. M. para que se sirva tomarla bajo su protección, e indicarla los medios de que debe valerse, y ante quien debe acudir para justificar su conducta y conseguir la satisfacción condigna del autor del Robespierre”. Seguidament, exposà que creia indispensable fer algunes reflexions sobre el reglament de la llibertat d’imprensa. Va deixar clar que no estava d’acord amb els diputats preopinants que creien que el decret donava resposta a tota la casuística que es pogués donar a la pràctica, i que les consultes formulades responien al desig de destruir-lo. “Es preciso, Señor, convencer a los que así opinan que el reglamento de la imprenta es defectuoso en el caso que se consulta. Y si no, pregunto: ¿en qué capítulo del reglamento se previene lo que debe hacer, y a quien debe acudir la Junta de censura, cuando ella misma es calumniada, insultada, etc.? Es deia que calia anar on correspongués, però es preguntava: “¿A quién corresponde? ¿Acaso al tribunal ordinario? Per demostrar que el reglament no donava resposta al conflicte que tenien al davant, és més, s’entrava en una contradicció, aportà una evidència: la resposta que el Congrés va donar en un cas anterior: “V.M. tiene resuelto lo contrario en la consulta que hizo la Junta Suprema, a la que se le nombró un tribunal especial designado por V.M. para conservar a la Junta en la independencia que necesita: luego es preciso que en este caso se siga la misma regla; luego el reglamento no provee el caso en que una Junta de censura sea calumniada; luego es defectuoso en esta parte”. En aquest cas, veia que per coherència, calia seguir el mateix procediment. A partir d’aquí, va presentar les seves raons per demostrar aquesta mancança del reglament. El seu protocol no contemplava què calia fer en el cas que una Junta fos calumniada en un escrit, no concretava qui l’havia de qualificar.

Es deia a la Cambra que si era calumniada la Junta provincial seria la Junta suprema la que havia de censurar. Aner es reafirmava en què això no es prevenia al reglament, ja que l'autor de l'escrit tenia dos recursos o apel·lacions a la Junta suprema un cop qualificat el paper dues vegades per la Junta provincial. Si s'interpretava que les dues censures de la Junta suprema eren suficients: "Se perjudica al autor, contra lo prevenido en el reglamento, luego es indudable que el reglamento no proveyó este caso, y que sobre él debe hacerse una explicación o adición al reglamento". Alguns diputats, deia, amb els seus arguments allò que volien era convèncer que el reglament de la llibertat d'impremta era perfecte en totes les parts i prevenia tots els casos, en una paraula: "que es un dechado de perfección". Per tal d'assegurar a la Cambra que no era així, va proposar el següent dilema: o el reglament prevenia aquest cas i tots els que es poguessin donar, o no els prevenia. O el reglament era perfecte en tots els casos o no. En el supòsit que fos perfecte, el Congrés s'havia de desentendre ja de tot recurs o consulta. En cas contrari calia que: "*el legislador aclarís la llei, l'expliqués o addicionés*". Pel diputat aranès, quedava clar que el reglament no concretava què calia fer quan les Juntes de censura fossin caluniades pels escrits de la premsa, ni tampoc el tribunal competent que els havia de qualificar i perseguir en la seva injúria. "No obstante que lo expuesto es más claro que la luz del medio día, todavía se insiste que el reglamento está absolutamente perfecto, perfectísimo, pero esto no probará más que una grande vanidad de parte del legislador, que sostiene que la ley está en todas sus partes perfecta". Pretendre això, per aquest diputat, era un absurd.

Una llei era considerada perfecta segons Aner, si els seus autors el dia de la seva publicació van consultar tots els casos i circumstàncies. Però, "El reglamento en mi concepto está falto, falsísimo. El mismo Sr Argüelles ha dicho en su discurso que los tribunales y Juntas de censura, o no entendían el reglamento, o no querían entenderlo. Si no lo entienden, ¿a quién toca hacerlo entender? Al mismo que lo expidió". Els tribunals no podien fugir davant les dificultats, tenint les lleis els autoritzaven a procedir i castigar. Això no passaria si les lleis tinguessin els tràmits per prevenir. Però aquest no era el cas. Compartia amb els diputats que les lleis autoritzaven els tribunals a castigar els delinqüents seguint els tràmits que prevenien les mateixes lleis. De bona fe, Aner es disposà a examinar, la part del protocol del reglament referit a aquest cas. Aquest deia que un cop denunciat un escrit al Poder executiu o justícies respectives, el passaven a la Junta de censura per qualificar-lo, i si els jutges consideraven que hi havia motiu, es

detenia l'escrit. L'autor, a partir d'aquest moment, podia demanar una revisió i una nova qualificació de l'escrit. Si la Junta es ratificava, l'autor de l'escrit podia demanar a la Junta suprema que jutgés el seu escrit per dues vegades. Si aquesta Junta confirmava la censura de la Junta provincial, l'escrit es prohibiria sense més. Per detenir l'autor d'un escrit no n'hi havia prou amb el dictamen de la Junta de censura. A la Cambra alguns diputats deien que es podia, per Aner no es podia procedir; una cosa era detenir l'escrit i una altra detenir l'autor. Perquè un tribunal actués sobre un reu, calia que se li formés sumària, procés diferent de la primera censura. Per això, els tribunals no es creien capacitats per procedir: “y esto mismo salta a la vista de cualquier persona que reflexione un poco”.

El reglament concedia a l'autor d'un escrit quatre recursos per tal de provar que el seu escrit estava lliure de les imputacions que se li acusaven. Per tant, argumentava Aner, no es podia acusar un autor de delinqüent si no es demostrava abans que el seu escrit era sediciós, subversiu, calumniós, etc. Aprofità també per diferenciar entre els papers que eren opinió d'un autor i els escrits susceptibles de ser sediciosos, revolucionaris, etc. Els tràmits havien de ser diferents quant a la llibertat dels seus autors, si no es volia exposar la Pàtria a grans mals: “A nadie se le oculta, que los trámites de las cuatro censores son largos, y si se trata de las provincias son eternos. Si el autor ha de quedar libre mientras se siguen los trámites del reglamento, esté V.M. persuadido que todos los delitos de esta clase quedan impunes irremediabilmente. Es, pues, indispensable explicar el reglamento en esta parte”. Afegí que tampoc quedava clar al reglament que es previngués quan s'havia d'acudir a la Junta de censura per la revisió de l'escrit, o a la Suprema a partir de la Junta de censura o fer-ho directament la part interessada o per conducte del tribunal. Calia més concreció. Aquestes qüestions no es podien deixar a l'arbitri de les parts, ja que llavors hi anirien quan volguessin i farien interminable el procés. També quedava sense prevenir si els tribunals podien exigir que la Junta de censura qualificués l'escrit en un termini de temps. Acabà la seva intervenció proposant la creació d'una comissió que examinant el reglament, observés si estava complet o no, i si preveia tota la casuística. Si aquesta jutjava que no ho estava, que exposés el seu dictamen sobre les explicacions que s'haguessin de fer. Al Congrés no estava clar, ho deia per la variedad de opinions que escoltava sobre els capítulos del reglamento. Era imprescindible que “en materia tan delicada procedamos con toda la claridad posible”.

La discussió s'allargava al Congrés, exposà el diputat Borrull, perquè era la Junta de censura la que es presentava a la Cambra i es queixava tot demanant justícia per les injúries comeses en contra seva fetes per l'autor del *Robespierre Español*. La Junta no podia acudir a cap tribunal, ja que cap llei anterior ni el mateix reglament de la llibertat d'impremta ho prevenia. “Es necesario, Señor, cerrar los ojos para no ver que este caso, y otros no se tuvieron presentes cuando se publicó esta ley, y es preciso negar los oídos a la razón para no conocer que los hombres, en nuestro limitado saber, nada podamos hacer tan perfecto que nada tenga el tiempo que añadirle”. Per tant, calia ajudar la Junta. El duc de Híjar havia promogut una queixa contra *El Robespierre*, però aquesta res tenia a veure amb la queixa formulada pel Govern contra el mateix diari, acusant-lo de sedició. La Junta s'havia equivocat, havia de remetre la queixa amb un dictamen o censura a la Regència que li havia demanat i no al Congrés. Proposà que aquest cas passés al Consell reial perquè administrés justícia. Era necessari fer alguna adició a la llei, deia el diputat Caneja, les opinions eren massa diverses per donar una solució als dubtes que s'havien consultat. Hi havia casos que no es van preveure quan es va fer el reglament: “más estoy muy lejos de creerlo sumamente perfecto porque no es esto dado a las obras de los hombres”. El reglament no responia a quin tribunal havia d'acudir la Junta per solucionar la seva queixa. Proposà que d'aquest tema se n'encarregués el Consell Reial i que el Congrés decidís abans si per qualificar o censurar el paper denunciat, només calia les dues censure de la Junta suprema o calia que una altra Junta superior qualificués el paper denunciat. De la mateixa opinió es declarà el diputat Miguel Alfonso Villagómez, era cert deia que el decret s'havia treballat molt abans de ser aprovat per una gran majoria. La falta de claredat es veia en les reclamacions de les censure fetes pels jutges que, en conseqüència, per aquestes mancances eren desobeïts i maltractats.

La resposta del Congrés

Després de diverses respostes sobre la providència a prendre, el diputat Felipe Aner va fer una proposta que va ser admesa a discussió: “Que se nombre una comisión que proponga si al reglamento de la libertad de imprenta le falta o no alguna explicación, y caso que crea que la necesita, lo proponga a las Cortes para la resolución conveniente”. En sentir això el públic s'inquietà, Argüelles protestà que no era admissible, i en fer algunes reflexions el volgué interrompre Aner, però José Mejía li advertí que Argüelles

tenia la paraula.⁶⁴⁷ Finalment, a partir de la proposta dels diputats José Mejía i Antonio Oliveros, que es fes entendre a Periu que anés on li correspongués. Pel que feia a la queixa plantejada per la Junta censora, que mitjançant la Regència, passés al Consell de Castella, perquè aquest com a comissionat especial de les Corts i prèviament les dues censure de la Junta Suprema, procedís d'acord a dret. Pel diputat Gordillo, l'anterior proposta derogava una llei aprovada pel Congrés, es privava un ciutadà del dret que el protegia, així: “Se destruye en parte la salvaguardia que cubría al escritor de los tiros de la violencia, opresión y tiranía”. Al reglament aprovat: “Era indispensable prefijar ciertas reglas que descubriesen la verdad, separasen la razón del capricho, y evitasen la confusión de la inocencia con el crimen”. Si es qüestionava, alterava o canviava el reglament, demanà que s'aturés la decisió i es tornés a assenyalar dia perquè el Congrés tornés a debatre sobre aquest tema. Afegí que cap jutge formés part de la Junta de censura per evitar que hagués de jutjar i qualificar un mateix escrit. Finalment, s'aprovà la proposta de José Mejía i Antonio Oliveros i també la de Gordillo. La proposta d'Aner s'admeté a discussió. Superat el debat de les Corts, el Govern va detenir Fernández Sardino (9-07-1811), arrestat el portaren a l'hospital militar, perquè estava molt malalt. El Consell de Castella descobrí que tres ministres del Consell que s'ocupaven del cas, havien estat calumniats als papers confiscats al reu, així que l'esmentat tribunal quedava inhabilitat per jutjar-lo. Es passà el cas al Consell de les Índies, denegant a la petició del ministre de concentrar en una sola persona totes les causes pendents contra Fernández Sardino. El 19 de desembre el fiscal presentà l'acusació: paper sediciós, inflamatori i injuriós per la Junta de censura per la qual el multà amb 500 ducats, el pagament de les costes i la crema del núm. 10 del *Robespierre Español*.⁶⁴⁸

2.6.- El manifest reaccionari de l'ex-regent Miguel de Lardizábal y Uribe (maig 1812)

La premsa espanyola s'havia anat perfeccionant gràcies a les millores que va introduir: preus, freqüència, contingut i posicions. Un dels canvis que cal remarcar va ser que la premsa liberal s'havia reforçat i dominava entre mitjans de 1811 i la primavera de 1812. Hi havia un important augment de diaris i sobretot, per primera vegada hi havia una diversificació ideològica que produïa un autèntic pluralisme. “La prensa representará ahora de manera más fiel- y acre- la complejidad política de la opinión pública española

⁶⁴⁷ *El Redactor general* nº 24, 8-07-1811, 84/2

⁶⁴⁸ ÁLVAREZ JUNCO, José y DE LA FUENTE MONGE, Gregorio: *El nacimiento del periodismo...* Op. Cit., p. 200-201

de lo que lo había hecho entre septiembre del 10 y julio del 11”.⁶⁴⁹ La premsa liberal cada vegada era més propera a les institucions, i això donaria força al Congrés per aprovar la Constitució. La premsa reaccionària, planta cara a la liberal, però tot i que s’organitzava, perd importància i capacitat d’influenciar l’opinió pública. L’enfrontament entre la premsa liberal oficial i els absolutistes s’incrementà: “*Si en el primer semestre de 1811 los conflictos de imprenta habían concernido a los excesos del liberalismo, en el segundo semestre el límite de esta libertad y de su aplicación va a ser puesto a prueba por los ataques reaccionarios contra las Cortes*”.⁶⁵⁰ La premsa liberal va lluitar contra la premsa absolutista per l’ús que aquesta feia del reglament de la impremta. Lluita que responia al moment en el qual al Congrés començaren els debats de la Constitució i els diputats s’havien de posicionar. Les Corts marcarien a partir d’aquell moment, el futur polític de la nació. La premsa absolutista volia aprofitar aquestes circumstàncies per condicionar l’opinió dels diputats. Aquest va ser el moment de major productivitat periodística a Cadis.

Amb el debat constitucional els absolutistes s’enfrontaren a les Corts i en conseqüència, el debat al Congrés puja de to i la premsa liberal es radicalitzà. Durant el mes d’octubre es produí una situació que il·lustra molt bé aquell moment i que suposà un gran rebombori. Es va publicar amb el títol de: *Manifiesto que presenta a la Nación el consejero de Estado D. Miguel de Lardizábal y Uribe, uno de los cinco que compusieron el Supremo Consejo de Regencia de España e Indias, sobre su conducta política en la noche del 24 de Septiembre de 1810. Alicante. Por Nicolás Carratalà menor y hermanos. Año de 1811*. Es tractava d’un conjunt de papers impresos reaccionaris, escrits per l’exregent Miguel de Lardizábal y Uribe, conseller d’Estat, i un dels cinc membres que van formar el Suprem Consell de Regència d’Espanya i les Índies. Amb el mateix objectiu, més endavant, a finals de 1811, tot i el treball de la Constitució molt avançat, intervingueren alguns diputats absolutistes al Congrés: Vera, Valiente i Ostolaza. Al *Manifiesto*, Miguel de Lardizábal y Uribe, en nom de la Regència que hi havia a l’inici de la instal·lació de les Corts a Cadis, dirigida pel Bisbe d’Ourense, es disculpà per haver acceptat el primer decret, del 24 de setembre de 1810. Aquest decret aprovat a les Corts

⁶⁴⁹ CANTOS CASENAVE, Marieta, DURÁN LÓPEZ Fernando, ROMERO FERRER, Alberto: *La Guerra de Pluma...*, p.138-139.

⁶⁵⁰ CANTOS CASENAVE, Marieta, DURÁN LÓPEZ, Fernando, ROMERO FERRER, Alberto: *La Guerra de Pluma...*, Op. Cit., p.140. El context general d’aquesta premsa reaccionària a MUÑOZ, Daniel, “Sociabilidad, prensa y conspiración antiliberal a las Cortes de Cádiz”, *Cuadernos de Ilustración y Romanticismo*, nº 8 (2000), p. 59-70.

ratificava que la sobirania residia en la nació. Nació, segons Lardizábal, amb una sobirania: “Que es una quimera, una cosa que no existe y sólo sirve para engañar primero al pueblo y esclavizarle después”. Quan se li va dir que la Regència havia jurat i reconegut la sobirania del poble, ho va acceptar, però va ser de forma imposada per la manca que tenia d'autoritat política. Els seus arguments es basaven en què el rei era sobirà, per tant, la sobirania residia en ell i no en tota la nació. A Espanya la sobirania residia en els reis des del s. XI, i passà a ser hereditària.

El rei, segons aquests papers, concentrava tota la sobirania. En absència del rei Ferran VII, era la Regència qui l'ostentava i aquesta no passava a les Corts, sinó a un nou Govern en representació del rei, sobirà de tota la nació, el qual era jurat i reconegut per aquesta nació. Però la Regència va cedir la sobirania reial, cometent un greu error, ja que les Corts no podien treure-li. La Regència va actuar erròniament quan va jurar i reconèixer les Corts fins nomenar un govern que representés la sobirania reial. “Contrariamente a lo que muchos esperaban, las Cortes asumieron todos los poderes, por mucho que los declararan separados, y nombraron una Regencia interina desprovista, en realidad de poder. Las Cortes usurparon así la soberanía del monarca para perdernos a todos”.⁶⁵¹ En el desenvolupament del *Manifiesto*, Miguel de Lardizábal seguia insistint en el subjecte de la sobirania. Pretenia que es perdonés la Regència per haver lliurat la sobirania i haver-la reconegut en la nació representada per les Corts. Segons ell, a més de les greus conseqüències del primer decret aprovat per les Corts, destacava: “La introducción y propagación de las máximas republicanas y el democratismo, porque proclamar la soberanía del pueblo y establecer la república o el democratismo todo es uno”.⁶⁵² Es reafirmà, l'únic sobirà era el rei, Ferran VII, a Espanya s'havia jurat continuar amb la monarquia. Si la sobirania residia en el poble, deia el manifest, ja no es podia parlar de monarquia sinó de democràcia, ambdues no podien estar juntes, perquè es destruirien una a l'altra. Calia impedir que les Corts cometessin aquest greu error, tal com van fer els liberals amb la Revolució francesa, els quals van destruir la seva pàtria, passant a dependre d'un monstre com Napoleó. “En resumen, Lardizábal desitjava que el lector imparcial considerés la Regència no hi tenia a veure amb el fet de desprendre's de la sobirania reconeguda per les Corts. Amb relació a la llibertat d'impresca, Lardizábal

⁶⁵¹ ÁLVAREZ JUNCO, José y DE LA FUENTE MONGE, Gregorio: *El nacimiento del periodismo político...*, Op. Cit., p. 203-204.

⁶⁵² ÁLVAREZ JUNCO, José y DE LA FUENTE MONGE, Gregorio: *El nacimiento del periodismo político...*, Op. Cit., p. 204

acusava les Corts per haver-la aprovat. El seu abús produïa un gran desordre que cap bon govern podia tolerar, i menys l'espanyol, ja que destruïa la caritat cristiana, els bons costums, la honestat del pròxim i la decència pública. Hi havia escriptors que publicaven idees republicanes amb el suport d'aquest reglament i, per tant, de les mateixes Corts.

Al Congrés en aquells moments s'elaborava una Constitució basada en la sobirania nacional. Els diputats liberals van interpretar el *Manifiesto* com una proclama que defensava els interessos absolutistes i enemiga de l'autoritat que representaven les Corts. Aquest paper va produir una gran commoció entre els diputats. I com sempre hi hagué diversitat d'opinions, uns consideraven l'imprès de molta gravetat i que les Corts havien de tallar radicalment aquest libel i resoldre el cas, mentre que d'altres, manifestaven el seu autor havia de ser jutjat i castigat per la Junta de censura.

El debat al Congrés

En la sessió del Congrés del 14 d'octubre de 1811 el diputat Agustín de Argüelles proposà que la lectura del *Manifiesto* es fes l'endemà en sessió pública per donar satisfacció al públic i per major seguretat de la Pàtria i del Congrés.⁶⁵³ El diputat José Maria Queipo de Llano, conde de Toreno, no hi va estar d'acord i proposà que es llegís immediatament. El temps jugava en contra, i calia castigar el seu autor que bé s'ho mereixia. Molts diputats hi van estar d'acord, i es començà a llegir. L'ex regent justificava la conducta de la Regència la nit del 24 de setembre de 1810: "Hablando del juramento que la Regencia anterior prestó en la noche del mismo 24, dice que fue forzada moralmente; pues vimos claramente (esas son sus palabras) que en aquella noche no podíamos contar ni con el Pueblo ni con las armas, que a no haber sido así nos hubiéramos hecho respetar".⁶⁵⁴ Al paper s'acabava dient que la sobirania que realment jurà la Regència, representada pel Bisbe d'Ourense, va ser la de Ferran VII amb la nació.

Tant el Congrés com el públic que assistia a la sessió estaven indignats. El *Manifiesto* defensava l'absolutisme. Els objectius que es percebien eren acabar amb la legitimitat del Congrés, desacreditar el Govern, i per tant, perjudicar la nació. El primer dels diputats a intervenir va ser Agustín Argüelles, el qual manifestà que es tractava d'una gran trama perversa, que existia des de l'inici d'aquestes Corts. L'únic que buscava era

⁶⁵³ DSC, núm. 377, 14-10-1811, p. 2069-2074.

⁶⁵⁴ *El Conciso*: 15 d'octubre de 1811

desautoritzar-les. Perillava l'essència de la representació dels diputats. Reflexionant sobre els papers, aquest diputat volia demostrar que aquestes persones odiaven més el Congrés que a Napoleó. Si buscaven la dissolució del Congrés, la nació quedaria sense govern ni recursos. Les Corts havien de prendre mesures estrictes i adequades per tal de salvar la nació, o en cas contrari, s'havien de dissoldre. Pel diputat asturià la causa que mogué Lardizábal, era: *“La Constitución, Señor, esa Constitución es la que ha confundido a esos infames, que la detestan, y que son y serán responsables ante Dios y los hombres de la sangre que se derramará en la guerra civil que es inevitable, si VM no toma, como he dicho, providencias muy serias”*. Els diputats es van anar posicionant. Uns diputats, com ara hem vist Agustín Argüelles, el comte de Toreno i Capmany van considerar l'imprès de molta gravetat i aconsellaren que les Corts es constituïssin en sessió permanent fins resoldre aquesta situació. Altres diputats creien que el que calia fer era castigar el culpable. Pel comte de Toreno, el *Manifiesto* no podia passar a la Junta de censura, ja que estava en perill la Pàtria. Quan s'amenaçava l'Estat, es podien canviar les lleis actuals per altres més adequades a aquesta situació d'emergència provocada per l'autor del paper considerat sediciós. Acabà demanant que es suspengués de totes les funcions a Lardizábal i a la resta d'agents principals del Govern de la primera Regència i que fossin jutjats per un tribunal especial.

Contrari a l'anterior proposta es manifestà el diputat americà José Mejía, pel qual aquest paper no l'havia de jutjar el Congrés, sinó la Junta de censura, ja que els espanyols veurien en aquesta acció la seva generositat. En canvi, el diputat Gallego va manifestar que es tractava d'una conspiració al Govern i per tant, no calia la qualificació de la Junta de censura. Seguint el curs de la discussió, acabà donant suport a les propostes del comte de Toreno. En una posició més dramàtica es situà el diputat Golfín, que arribà a oferir la seva vida per salvar la Pàtria. Aparegué la paraula “temor” a la Cambra: no calia apartar-se de la llei, deia el diputat del Monte, ja que no hi veia perill perquè la nació espanyola era sàvia i lleial. El comte de Toreno manifestà que no coneixia la por, però: *“conozco el tiempo de la revolución. Los sucesos extraordinarios exigen medidas fuertes”*. En el cas que l'autor ratifiqués aquest paper, el diputat Antonio García Herreros proposà que se'l posés en capella fins arribar a la pena de mort. Tampoc temia aquesta situació el diputat Calatrava, és més, proposà que a l'anterior mesura, a més de l'autor, hi calia afegir el Ministre d'estat i el Consell Reial. Després d'aquestes intervencions el diputat Felip Aner exposà: *“En los delitos sólo se ha de castigar a los que los han cometido. Todo lo que*

salga de ahí es un despotismo.” S’havia de posar seny entre els diputats. Es referia especialment a la proposta del comte de Toreno, la qual venia a dir que si l’autor de l’imprès tenia relació amb la meitat del Regne, calia arrestar la meitat del Regne. No es tractava de matar les persones. Calia castigar els delictes per escarmentar els vius que compartien les mateixes idees, els morts no escarmentaven. Si l’autor del *Manifiesto* volia deslegitimar les Corts, Aner demanava al Congrés serenitat. Feia palesos el seu temperament i la seva formació d’advocat, les lleis estaven per complir-les: “*Yo quisiera que V.M. hiciera conocer que no se vale de la fuerza, sino de las leyes sancionadas para hacer causa al autor del papel. Están calificadas las penas. VM no debe proceder de hecho sino de derecho. Debe proceder como previenen las leyes*”.

Seguidament, el diputat aranès manifestà el seu acord amb la intervenció del diputat Mejía, ell havia clarificat el principi de la resolució que calia acordar. Davant el perill del qual parlaven alguns diputats, ell res temia: “*Me creo tan seguro aquí como si estuviera en el cielo empírico*”. Els ciutadans volien com ell el bé de la Pàtria. “No demos, pues, una providencia atropellada. La calma ha de presidir a nuestras deliberaciones”. En conseqüència, va donar suport a la proposta de José Mejía i s’oposà a la proposta del comte de Toreno. Mentre que els diputats liberals buscaven la forma que l’exregent tingués el seu merescut, i pagar pel que havia dit: “Aner y algún otro absolutista defendieron, en cambio, una postura más coherente con la filosofía liberal de Mejía”.⁶⁵⁵ El perill no era imminent, les Corts havien de tenir cura que es complís amb la llibertat de premsa i per tant, calia que l’escrit passés a la Junta de censura. Davant la insistència del Conde de Toreno perquè es votés la seva proposta, tot i amb l’addició del diputat Calatrava, el diputat Felip Aner respongué que es mantenia de moment en no aprovar aquesta proposta. Afegí: “Si V.M. no tiene satisfacción de los tribunales, ¿a nombre de quién gobiernan?. Quítelos del medio si no merecen su confianza”. Els tribunals, referint-se a la Junta de censura, segons aquest diputat, tenien una autoritat que emanava directament del Congrés, al qual representaven, administraven justícia i aplicaven la llei. Era una contradicció mantenir-los si la pròpia Cambra no confiava en ells. Per Aner, no es tractava d’alarmar-se davant d’una situació complicada per molt greu que semblés. Es tractava de ser coherent amb la tasca que estava fent el Congrés. La immediatesa podia fer perdre de vista la línia de treball iniciada i que calia seguir. Les accions precipitades

⁶⁵⁵ ÁLVAREZ JUNCO, José y DE LA FUENTE MONGE, Gregorio: *El nacimiento del periodismo político...*, Op. Cit., p. 205.

portarien unes conseqüències difícils de preveure. Com es veu, la reacció de Felip Aner va ser pensar amb el cap fred la millor estratègia per frenar i castigar els culpables amb lleis no improvisades, sinó amb els recursos legals que estaven vigents. Finalment, després de diferents intervencions de diputats, s'aprovà la proposta del diputat Morales Gallego: reconegut el paper per Miguel de Lardizábal, se l'arrestés i portés a Cadis per ser jutjat per qui decidís el Congrés. El Conde de Toreno insistia en deixar en suspens en les seves destinacions els agents del Govern que estiguessin en servei. El diputat Luján va portar a la Cambra una carta del general Castaños que contradeia el contingut del *Manifiesto*. La carta de l'ex regent, s'iniciava amb el seu gran desig que les Corts s'ocupessin exclusivament en l'obra de la Constitució, ja que aquesta era la millor arma per lluitar contra Napoleó. El diputat Dueñas manifestà que abans d'aprovar la proposta del Conde de Toreno, desitjava que a la sessió de l'endemà s'escoltés els dos ex regents Escaño i Saavedra, companys de Lardizábal, els quals semblava que li eren contraris.

La representació de l'ex-regent Antonio de Escaño

Es va iniciar la sessió amb la lectura de la representació feta per Antonio de Escaño, membre de l'anterior Consell de Regència.⁶⁵⁶ Aquest exregent, amb relació al *Manifiesto* de Miguel de Lardizábal exposava la seva sorpresa i sentiment per aquestes idees i alhora desmentia categòricament el seu contingut. Acabà manifestant el seu desig de defensar la Pàtria i l'august Congrés que la representava i lluitar contra el gran enemic que era Napoleó. Aquesta representació va agradar molt als diputats. En les seves intervencions es proposà de fer-la pública amb celeritat per contrarestar els efectes negatius del *Manifiesto*. El diputat Dueñas insistí en l'opinió que l'ex regent Saavedra era de la mateixa opinió que Escaño. De fet, Lardizábal després d'imprimir el seu paper, li va demanar perdó a Escaño per haver pres el seu nom, ja que comptava amb ell. A continuació d'aquesta lectura es debaté la necessitat d'agrair-lo públicament i que el Congrés fes una declaració formal o deliberació al respecte. Uns diputats hi estaven d'acord, però altres no. Pels diputats Agustín Argüelles i Morales Gallego, tot i el reconeixement que feia el Congrés d'aquesta representació, n'hi havia prou amb la seva publicació. El cas Lardizábal continuava pendent. Més endavant, hi hauria temps per donar satisfacció als exregents si es demostrava que quedaven indemnes d'aquest cas.

⁶⁵⁶ DSC, núm. 378, 15-10-1811, p. 2075

El debat al Congrés

El debat s'inicià a partir d'unes propostes fetes pel diputat Calatrava, que en part provenien de les que havien fet pels diputats Mejía i Morales Gallego. En primer lloc, nomenar dues comissions de dos diputats. Una d'elles per anar al Consell Reial a recollir l'exposició i protesta del Bisbe d'Ourense, així com la consulta pública feta per aquest Consell sobre l'autoritat de les Corts. L'altra comissió, per anar a la Secretaria de Gràcia i Justícia a recollir l'exposició i protesta del Bisbe d'Ourense que tenien arxivades. En segon lloc, nomenar una comissió de cinc diputats per jutjar l'autor del *Manifiesto*. Comissió que hauria d'esbrinar el fons de l'entramat, procedint amb termes breus i sumarials i que tingués àmplies facultats, fins arribar a la sentència definitiva, la qual s'hauria de consultar amb les Corts. Les dues propostes primeres es van aprovar amb alguna petita esmena. Es passà a debatre la tercera, que era la proposta més important. El Congrés dubtava sobre qui havia d'aplicar la justícia per l'ofensa que s'havia fet a la nació. Se n'havia d'encarregar el propi Congrés o no. Aquesta era la qüestió. En realitat, allò que s'estava debatent era sobre la divisió de poders. El diputat del Monte manifestà que jutjar Lardizábal no entrava en les funcions del Congrés, a més, aquest era part en aquest procés. El va contradir el diputat Calatrava, s'havia ofès la nació no al Congrés. El diputat del Monte insistí en que l'exercici de la sobirania estava dividit entre els tres poders establerts per decret a les Corts. *“Uno de ellos es quien debe juzgar este delito; pero no es ciertamente el legislativo, peculiar de V.M.”* Acabà dient que, tot i la importància del cas, el Congrés podia nomenar jutges que no fossin diputats.

Sorgien discrepàncies i dubtes entre els diputats. Volien i dolien. Com a teló de fons hi havia l'essència del Congrés. Pel diputat Gallego seria gairebé impossible trobar persones amb valor que es mirassin aquest assumpte amb el mateix interès i calor amb què ho farien les Corts. Per això demanà que si s'havia de jutjar des de fora, es busquessin jutges que no exercissin la magistratura en aquest moment. Calia evitar la possible relació entre ells i la persona examinada. La por forçava a què diputats com Dueñas, donés suport al diputat Gallego, i manifestés que s'havia de nomenar una comissió de diputats que proposés cinc lletrats savis i valents. Li donaren suport els diputats Cañedo, Garoz, Espiga, Laserna i el marquès de Villafranca. Se'l podia jutjar militarment, proposava el diputat Laguna, i tot s'acabaria en un moment. En canvi, davant aquest cas extraordinari, altres diputats com Villafañe es mantenien en què havien de ser membres del Congrés els que l'havien de jutjar. Pel president del Congrés no calia ser tan escrupolosos. Així

pensaven també els diputats Oliveros, Calatrava i el comte de Toreno, per aquest darrer diputat s'havia de suspendre la divisió de poders abans que la Pàtria prengués mal, García Herreros recordà la mala experiència d'enviar fora la causa del Bisbe d'Ourense i el Marquès de Palacio. Capmany, però, confirmà que els que van guanyar van ser els acusats. Finalment, la Cambra aprovà la proposta d'Oliveros amb les modificacions dels diputats Gallego i Dueñas: una comissió de diputats havia de proposar dotze jutges aliens al Congrés i que en aquell moment no exercissin la magistratura. De tots ells, el Congrés n'hauria de triar cinc jutges i un fiscal per jutjar l'autor del *Manifiesto*. I per coherència, es decidí que tampoc s'havia de consultar la sentència al Congrés. Per tant, pel diputat Gallego, la sentència s'havia d'executar a l'instant.

La representació de Miguel de Lardizábal

El secretari de les Corts informà que hi havia a la secretaria de les Corts una representació de Miguel de Lardizábal que va fer a les Corts amb data de 6 d'octubre de 1810. La seva lectura podia aclarir el contingut del *Manifiesto*. En aquest document, essent diputat de Mèxic i representant de totes les Amèriques i Àsia al Consell de Regència, sol·licitava que no es decidís res sobre la Constitució fins que no arribessin la resta de diputats d'Amèrica i Àsia. S'acordà inserir al Diari de Corts part del contingut d'aquesta representació: no posava en dubte la legitimitat i autoritat de les Corts. És més, afegia que el Consell de Regència des de que es van instal·lar les Corts va prendre providències rigoroses per contenir aquells que volien desacreditar-les i fer-les caure en el menyspreu. Per això, el Consell de Regència era el braç fort que sostenia les Corts i les feia respectar.

Lliurament del documents del Bisbe d'Ourense i la consulta de la Regència, citats al *Manifiesto*.

En aquesta mateixa sessió es va fer el seguiment de la primera proposta del diputat Calatrava. Els comissionats García Herreros i Zumalacárregui lliuraren l'exposició del degà José Colón que anava acompanyada del paper o protesta del Bisbe d'Ourense. Es tractava del duplicat d'un exemplar que havia remés a les Corts el tres d'octubre de 1810, el qual havia enviat al regent Saavedra, demanant-li que el posés i conservés entre les actes i documents del Consell de Regència per a què constessin sempre els sentiments del Bisbe d'Ourense, i una protesta dirigida a preservar els drets del sobirà i els veritables de la nació. Posteriorment, es presentaren els comissionats Giraldo i Calatrava amb els

papers recollits al Consell Reial, citats al *Manifiesto* de Lardizábal, sobre la consulta que va fer sobre l'autoritat de les Corts: els vots particulars de tres ministres; l'expedient format al Consell amb motiu de l'ordre de la Junta central de 17 d'agost de 1809 sobre la forma d'abreujar les causes criminals i de la resolució de les Corts de l'11 d'octubre de 1810 perquè els Consells d'Espanya i Índies fessin les seves observacions sobre els abusos introduïts als codis i millores susceptibles, en l'expedient del qual va recaure un decret del Consell del 17 de juny de 1811, que podia ser l'origen de la consulta estesa pel ministre comte del Pinar i un certificat que mostrava que de la consulta no en sortí cap acord.

Debat sobre la protesta del Bisbe d'Ourense i la consulta de la Regència

El diputat Giraldo informà el Congrés que un cop demanat l'expedient que donà lloc a la consulta, el regent comte del Pinar confirmà que el Consell volia fer una consulta i que sobre ella hi hagué tres vots particulars. Però que després de veure que no hi estaven d'acord tots els ministres i que se l'atacava, enfadat la va inutilitzar. Se li va demanar si hi havia més papers, va dir que només els vots particulars. Els comissionats Giraldo i Calatrava van demanar al Conde del Pinar que de tot el que aquest els havia dit s'havia de fer un certificat. El secretari del Consell el va fer i va tot recollir els vots particulars dels que no van estar d'acord amb la consulta. Vots dels dissidents, que segons el Consell, parlaven de punts no inclosos a la consulta. El Consell els recomanà que diguessin a les Corts que aquest era un tema del tot acabat, ja que cap dels punts relacionats amb aquesta consulta s'havien portat a terme, a excepció de les reformes dels codis civil i criminal. Pel que feia al paper que Lardizábal lliurà al degà del Consell, aquest va dir que l'havia rebut, però com que va creure inoportú presentar-lo al Consell, l'havia guardat a casa seva. Tot i així el lliuraria a les Corts, afegint que la consulta només havia estat un projecte. Alhora els va demanar que informessin el Congrés que el Consell havia manifestat sempre el seu respecte i obediència a les Corts, i que si algunes vegades: “habían hecho algunas observaciones, sólo había sido esto en cumplimiento de su deber como verdaderos españoles”. Llegits tots els documents, Hi havia dubtes a la Cambra sobre la veracitat del que deia el Consell. En aquest context, Toreno va fer dues propostes: 1a: que es suspengués els individus del Consell Reial que van acordar la consulta amb el seu vot particular: Ibar-Navarro, Quilez Talon y Navarro Vidal, remetent al tribunal que s'havia de nomenar els vots i tota la documentació relacionada amb la causa de Miguel de Lardizábal. B): mentre, que s'ocupessin de les funcions del Consell els tres individus

dissidents, i els que van venir després que es trobessin en exercici de les seves funcions. S'admeteren a discussió. La lectura dels papers justificaven els recels i providències dels diputats. Era sabut que el Consell Reial o de Castella s'extralimitava en les seves funcions, manifestava el diputat Caneja. Per aquest diputat, la fallida consulta buscava impugnar la Constitució. El regent comte del Pinar la va fer desaparèixer perquè no li havia resultat com esperava. Ell tenia com objectiu mantenir la sobirania del Rei i en la seva absència, el Consell Reial va desautoritzar les Corts. Donà suport a les propostes de Toreno, ampliant: per la similitud entre la consulta i el *Manifiesto* de Lardizábal demanà procedir a l'empresonament del comte del Pinar, així com el requeriment de tots els seus papers.

Altres diputats donaren també suport a les propostes de diputat Conde de Toreno: Mejía i Polo. En sentit contrari, pel diputat Villagómez, no es podien votar aquestes propostes perquè no hi havia proves: ni acord ni documents. Tot i així, les propostes es votaren i es van aprovar. Després de llegir la proposta del diputat Caneja, el diputat Aner va fer palès que el Congrés havia resolt que un tribunal procedís en aquest assumpte segons les lleis. De nou, si la Cambra volia ser coherent no devia continuar amb aquest procés. “El decretar aquí la prisión y ocupación de los papeles del conde del Pinar no es del caso, y lo resiste la división de poderes establecida por V.M. Las Cortes han dado ya la providencia única que deben dar”. El reglament del poder executiu podia suspendre els magistrats i si es justificava se'ls podia treure la feina. El diputat preopinant amb la seva proposta, exposava Felip Aner, havia inculcat reiteradament no envestir ningú, i ara s'ho volia carregar tot amb aquesta persona. S'anava a gastar una munició que de moment no calia i no estava en les seves funcions. El sentit comú d'Aner, es posà en evidència: “Si no se tratase de nombrar un tribunal, entonces estaba bueno que nosotros tomáramos esta providencia, caso que hubiese suficiente motivo: pero V.M. va a nombrar luego un tribunal especial donde el Conde del Pinar ponga de manifiesto su conducta. Con que, ¿a qué fin dar ahora otra providencia que no es del caso?”. El Congrés no podia perdre el temps prenent unes decisions que es contradieien. I sovint eren fruit de la precipitació i de l'acalorament. Calia més objectivitat.

Es donà per al·ludit el diputat Caneja, el qual al principi li donà la raó, ja que ell es considerava un gran defensor de la llibertat del ciutadà i enemic de l'arbitrarietat. Però en aquest cas no era arbitrari, tant el *Manifiesto* de Lardizábal com la consulta del comte del Pinar, ocultant la consulta per no ser descobert, tenien el mateix objectiu. En ambdues

situacions la Pàtria estava en perill. El Congrés per salvar la nació tenia la màxima autoritat per aplicar mesures adequades a circumstàncies extremes. El diputat Caneja declarava: *“Las leyes proveen, es verdad, a cuanto puede ocurrir en tiempos de tranquilidad y sosiego: pero no pueden servir para crisis violentas que ni pudieron prever.”* Segons Aner, ambdues situacions no eren comparables: *“Ayer se tomó una providencia en vista de un hecho calificado contra una persona única que resultaba comprometida. En el día de hoy se ha tomado otra providencia contra un Cuerpo; ¿y se quiere ahora que un individuo de este Cuerpo solamente sea arrestado?”* La proposta del diputat Caneja fou rebutjada.

En la sessió de les Corts del 17 d'octubre de 1811, mitjançant un ofici del Ministre d'Estat, s'informà que seguint l'ordre donada pel Congrés, es van repartir tres-cents exemplars de la representació l'ex regent Antonio Escaño entre els diputats.⁶⁵⁷ Se n'imprimiren dos mil exemplars més per lliurar-los al públic. Aquest mateix dia es procedí a escollir el tribunal format per cinc jutges i un fiscal per jutjar la causa de l'ex regent Miguel de Lardizábal y Uribe. Es llegí la relació dels dotze membres de la comissió. Es van fer dues propostes, una del diputat Capmany proposà que l'esmentat tribunal abans d'exercir les seves funcions, es presentés al Congrés per prestar el jurament com sempre feien totes les autoritats i els jutges quan entraven al Consell. L'altra proposta la va fer el diputat comte de Toreno: s'havia d'exigir que els juraments es fessin sota la màxima responsabilitat. Les dues propostes es van aprovar.

Final del procés

Es tornava finalment al marc de la llei. *“Mientras Miguel de Lardizábal era detenido y el Tribunal especial empezaba sus trabajos, las Cortes decidieron por fin ajustar sus actos a la ley de libertad de imprenta y remitir el Manifiesto a la Junta de Censura de Cádiz”*.⁶⁵⁸ Recordem que aquesta va ser la proposta que van fer els diputats Mejía, del Monte i Felip Aner. La Junta el va qualificar de molt sediciós i subversiu. Lardizábal apel·là la Junta suprema de censura, la qual no trobant motiu de delictes, deixà circular el *Manifiesto*. Pel que feia al Consell de Castella, al maig de 1812, el Tribunal especial nomenat per les Corts, d'acord amb el fiscal, dictà sentència i deixà lliures de tots els càrrecs els catorze membres del seu Consell. Això desagradà a alguns diputats

⁶⁵⁷ DSC, núm. 380, 17-10-1811, p.2101-2102.

⁶⁵⁸ ÁLVAREZ JUNCO, José y DE LA FUENTE MONGE, Gregorio: *El nacimiento del periodismo político...*, Op. Cit., p. 205

liberals com Argüelles i el comte de Toreno, que van imprimir aquesta causa, perquè, si més no, el jutgés l'opinió pública. El tribunal especial condemnà Miguel de Lardizábal, acusat de conspiració, a abandonar Espanya, a pagar les costes del judici i que li fossin cremats tots els exemplars del *Manifiesto*. L'acusat va recórrer al Tribunal Suprem de Justícia que el va absoldre, igual que ho va fer abans la Junta Suprema. El Tribunal especial va fer una representació a les Corts en la qual s'acusava Lardizábal i la Junta suprema per ser contraris a la sobirania nacional i desautoritzar les Corts. El fiscal autoritzà una revisió de la causa, però la Sala que havia de portar aquest assumpte es va desentendre i no els considerà culpable.

2.7.- El text *España vindicada en sus clases y jerarquías* (15-10-1811)

El text anomenat *España vindicada* es va publicar de forma anònima. Va ser denunciat el 15 d'octubre de 1811 pel diputat liberal García Herreros quan es debatia sobre el *Manifiesto* de Miguel de Lardizábal y Uribe. Gràcies a una informació que li havia arribat, l'esmentat diputat proposà al Congrés que manés al governador de Cadis dur a terme una investigació sobre si era cert que a l'empresa de Bosch s'havia imprès o s'estava imprimint un paper amb el títol: *La España vindicada en sus clases y jerarquías*, que l'impressor li lliurés dos exemplars, digués el nom de l'autor o lliurés l'original si no s'havia imprès. La proposta es posposà perquè en aquell moment es debatia sobre el *Manifiesto*. L'alarma era gran a la Cambra perquè es tractava de provocacions que provenien dels alts estaments. El seu veritable autor era José Joaquín Colón de Larreátegui, degà governador del Consell Suprem de Castella. Era descendent del descobridor d'Amèrica, Cristòfol Colom. Per la seva vinculació al *Manifiesto* de Miguel de Lardizábal y Uribe va ser suspès en les seves funcions. Posteriorment, per la seva obra *España vindicada* i per la seva sospitosa conducta política es va veure sotmès a un procés de censura. Se li va aplicar un procés que acabà amb el seu exili a Lisboa, retornant amb Ferran VII.⁶⁵⁹ Ambdues obres es van publicar en el mateix espai de temps i el procés va ser similar. L'escàndol públic i l'alarma que van provocar no tenia precedents des de que

⁶⁵⁹ GONZÁLEZ FUERTES, Manuel Amador: *España vindicada en sus clases y autoridades de las falsas opiniones que se le atribuyen*. Estudio introductorio, edición y notas. CSIC. Ediciones Doce Calles S. L. Madrid 2011, p.15-16. Davant la vida i l'actuació de José Colón, ens trobem amb dues imatges que es contradiuen. Una, la seva participació en un sèrie de projectes il·lustrats i la seva adscripció política durant els regnats de Carles III i de Carles IV donen la idea d'un típic representant de la il·lustració espanyola de la segona meitat del XVIII. L'altra, el seu paper obstructionista com a degà del Consell de Castella, donen una visió historiogràfica negativa que ha sigut la que ha arribat fins l'actualitat. URQUIJO GOITIA, José Ramón, ÁLVAREZ-COCA GONZÁLEZ, María Jesús. "José Joaquín Colón y la rehabilitación de la monarquía absoluta", *Ideología y práctica en la consolidación de pensamiento contrarrevolucionario (1808-1840)*. (HAR2009-08165), *Dossier: Constitución y representación en las Cortes de Cádiz. Los diputados aragoneses*. Dirección General de Investigación del Ministerio de Ciencia e Innovación, Madrid, 2012, p. 177 i 184-196.

s'aprovà la llei de la llibertat d'impresma. Llei que, una vegada més, demostrà les seves limitacions davant la diversitat de casos que sorgien i als quals semblava sovint no donar resposta. Els dos escrits, el *Manifiesto* i *España vindicada* van suposar un dels pitjors enfrontaments parlamentaris pel diferent pensament bagatge intel·lectual i professional dels diputats.

Caldria emmarcar aquest text, considerat pamfletari o libel incendiari segons Argüelles, en la complicada situació social i política de guerra i davant el treball legislatiu ingent que desenvolupaven les Corts. Tant el *Manifiesto* com *España vindicada* podien ser un exemple de com actuava l'elit borbònica, provocant un intens debat públic: “En España vindicada no sólo se defendía la soberanía regia, encarnada en Fernando VII, sino también a sus aliados, la nobleza y el clero, estamentos privilegiados en el Antiguo Régimen. Quienes proclamaban la soberanía nacional planeaban enfrentar al pueblo contra la Iglesia y la nobleza con el fin de despojarlas de sus legítimos bienes, acumulados durante generaciones, lo que apoyaban en un imaginario título de reconquista”.⁶⁶⁰ Si les Corts tenien com la base de les seves reformes la sobirania nacional, el principi de Colón era el poder monàrquic, fonament dels privilegis de l'església i la noblesa. A *España vindicada* es criticava les mesures polítiques i econòmiques, que considerava molt radicals, portades a terme pel Congrés, especialment l'alienació que es va fer de senyoriús, ja acceptada per la nació. Amb l'excusa de la guerra, les Corts, segons Colón, es creaven mesures desamortitzadores que afectarien la noblesa i l'església que gaudien de privilegis gràcies a la sobirania reial. Colón comparava el resultat del treball de les Corts amb el de Napoleó, al qual considerava usurpador de monarquies. De fet, interpretava que hi col·laboraven. Ambdós destruïen l'ordre social, polític i religiós. La llibertat de premsa considerava que havia difós les idees revolucionàries franceses, les quals si no s'evitaven, portarien a una revolució que destruiria la societat espanyola.

L'objectiu de Colón era aturar aquesta revolució liberal, ja que les Corts havien abolit les proves de sang pels càrrecs públics, els senyoriús jurisdiccionals i, a més, havien proposat mesures desamortitzadores que afectarien els béns religiosos i els de la noblesa. En resum, calia tornar enrere, al sistema de classes amb el rei al davant. Aquests principis van ser rebutjats pels liberals de Cadis, els quals buscaven una altra política social i la

⁶⁶⁰ ÁLVAREZ JUNCO, José y DE LA FUENTE MONGE, Gregorio: *El nacimiento del periodismo político...*, Op. Cit., p. 207

construcció d'un Estat fort basat en la sobirania de la nació.⁶⁶¹ *España vindicada* proposava una monarquia, una noblesa i un clergat molt units i amb un projecte comú. El text es convertí, amb sorpresa fins i tot del seu autor, com un dels més importants textos publicats en aquell moment en contra de les Corts de Cadis.⁶⁶² Colón dirigí al Congrés dues representacions, després va fer un escrit demanant poder personar-se davant el Congrés, que se li va denegar. En canvi, tenir dret a una revisió després que el Tribunal especial emetés una sentència, aquesta se li va concedir. Al Congrés se li presentava un nou conflicte que podia destruir l'obra de les Corts, anul·lant els seus decrets, evitant la creació d'una nova Constitució i, en conseqüència, restablir el règim arbitrari. El 16 d'octubre de 1811⁶⁶³ el diputat Villanueva feu una proposta que mostrà la reacció liberal més extrema en un moment de terror que podia condicionar l'opinió pública en contra de la feina que feien les Corts : “*De hoy en adelante sea juzgado como traidor a la Patria, conforme a las leyes, el que de palabra o por escrito, directa o indirectamente esparciere doctrines o especies contrarias a la soberanía y legitimidad de las presentes Cortes generales i extraordinarias, y a su autoridad para constituir el reino, y asimismo el que inspire descrédito o desconfianza de lo sancionado o que se sancionase en la Constitución*”. Per tal de seguir amb la discussió de la Constitució, el president ajornà pel 18 d'octubre la discussió d'aquesta proposta.

La representació de Gregorio Vicente Gil i els debats al Congrés

Durant la sessió es va llegir un ofici del Ministre de Gràcia i Justícia en el qual es comunicava que el governador, complint la petició de García Herreros, va recollir els dos exemplars amb l'original d'*España vindicada* i va retenir els cinc-cents exemplars impresos. Seguidament, es llegí una representació de Gregorio Vicente Gil, oficial de la Secretaria del Consell, denunciant el procediment del governador i demanant la devolució dels cinc-cents exemplars. En ella denunciava que el procediment seguit pel governador de Cadis, era contrari al protocol del reglament de llibertat d'impremta. Per la qual cosa, demanava se li tornessin els cinc-cents exemplars de l'esmentada obra, procedint a la seva

⁶⁶¹ GONZÁLEZ FUERTES, Manuel Amador, *España vindicada en sus clases...*, Op. Cit. p. 17. L'autor ens mostra que en la construcció d'un liberalisme espanyol, les fonts històriques primàries i les reflexions posteriors de caràcter secundari dels protagonistes dels fets marcaran una visió determinada, no innocent, on es barreja el debat polític diari amb l'enfrontament ideològic de més calat, i en ambdós, els reaccionaris, servils o absolutistes apareixeran com els representants del pitjor d'un passat a superar. Paradoxalment, buscant una autojustificació teòrica, aquests primers liberals buscaran gairebé sempre un passat anterior, medieval o dels reis Catòlics, mitificant-lo com un moment idíl·lic al qual retornar o del qual aprendre per a un futur millor. El passat immediat, Godoi, l'absolutisme monàrquic, el despotisme ministerial i la Inquisició, s'havien d'esborrar per la fortalesa d'un nou terme, la nació.

⁶⁶² GONZÁLEZ FUERTES, Manuel Amador, *España vindicada en sus clases...*, Op. Cit. p. 339.

⁶⁶³ DSC, núm. 379, 16-10-1811, p. 2098-2100.

recollida, després de la seva publicació tal i com reglamentava la llei. Per haver fet aquesta denúncia, en un inici, equivocadament, al Congrés es va creure que Vicente García Gil era l'autor del text. Al respecte, el diputat Golfín manifestà que el seu autor no podia ser un dependent de la Secretaria, i qui el conegués encara menys ho podia afirmar. Per tant, només en podia ser un testafarro. L'escrit no es va transcriure al diari de sessions, se sap el seu contingut per les intervencions dels diputats. “Los diputados serviles, apoyaron desde luego, la propuesta del editor y se opusieron a que se hiciera en las Cortes una lectura pública de España vindicada”.⁶⁶⁴ Els diputats Morales Gallego i Del Monte manifestaren que l'escrit havia de passar a la junta de Censura, perquè aquesta el qualificués seguint el decret de la llibertat d'impremta. El Congrés no havia d'exercir de tribunal ni en el cas Lardizábal ni en aquest. En canvi, altres diputats com Polo, Caneja i Golfín opinaren que aquests casos eren prou greus com per aplicar aquesta llei, la Pàtria estava en perill i el Congrés o una comissió de diputats havia de comprovar si tenia les mateixes idees delictives que el paper de Lardizábal, si formava part d'una trama o, si era el cas, desmuntar-la.

El fet que el text encara no s'hagués publicat va ser una raó de pes pel diputat Felip Aner. Tenia la impressió que la llei d'impremta s'estava vulnerant pels mateixos que la van aprovar. “Señor, ¡bella libertad de imprenta tenemos, bellísima! ¿No se restableció esta para que cada uno dijese lo que sintiese, haciendo responsables a los autores del abuso que pudiesen hacer de esta libertad?” Per il·lustrar el que deia va posar un exemple: feia temps el Ministre de Gràcia i Justícia va preguntar a les Corts si es podia procedir contra un escrit que fos clarament sediciós; a la Cambra s'alçà un crit al cel, contra ell, i en canvi, ara es manava recollir el paper sense guardar fórmules ni tràmits, tan sols perquè s'havia dit que contenia idees sedicioses. Aquesta no era una raó per recollir-la. Si el Congrés estava obligat a obeir les lleis, havia d'obeir les que hi havia, com qualsevol ciutadà, mentre no es deroguessin. Si l'autor del paper l'hagués publicat, seria responsable, en cas contrari, no. Així, pel respecte que tenia pel treball de les Corts, el seu dictamen va ser retornar el paper al seu autor i que mentre no el publicués no en seria responsable. El debat avançava i diputats liberals com Golfín, García Herreros i Agustín Argüelles veieren sospitosa la defensa de la llei d'impremta que feien alguns diputats, dels quals dubtaven que sempre l'haguessin protegida. El Congrés s'havia de

⁶⁶⁴ ÁLVAREZ JUNCO, José y DE LA FUENTE MONGE, Gregorio: *El nacimiento del periodismo político...*, Op. Cit., p. 206

defensar, ni s'infringia el reglament ni s'atacava el Consell. El president de la Cambra va posar pau a la discussió quan va dir que en honor del Congrés només s'havia manat recollir dos exemplars o l'original si no estava imprès, “*lo demás ha sido efecto del buen celo de los que han ejecutado la orden*”. I, en tot cas, la llei d'impremta no havia de ser superior a la llibertat de la Pàtria. Es volia comprovar si aquest paper formava part d'un pla organitzat. En aquest moment de la discussió encara no se sabia qui era l'autor del paper. Davant el risc que podia comportar l'escrit, calia salvar la nació. Aquesta discussió acabà amb l'acord de llegir el text a la Cambra i la seva lectura s'allargà diverses sessions.

El 18 d'octubre de 1811 s'admeté a discussió la proposta feta amb anterioritat pel diputat Villanueva que evidenciava el nivell d'alarma del Congrés pel context de terror que va produir primer el *Manifiesto* de Miguel de Lardizábal i després l'escrit *España vindicada en sus clases y jerarquías*.⁶⁶⁵ L'argument que donà lloc a aquesta proposta, va ser l'atac de l'enemic contra el treball de la Constitució que es feia a les Corts. Així com va intuir que la Constitució seria el vincle d'unió de tots els ciutadans de forma indissoluble i en el marc d'una justa i prudent llibertat. L'enemic buscava que la discòrdia acabés amb aquesta llibertat i anava contra la sobirania, autoritat i legitimitat de les Corts. L'alienació de béns nacionals discutida a inicis del juny de 1811, fou el detonant últim per a què José Colón iniciés l'escriptura del text *Espanya vindicada*.⁶⁶⁶ Davant l'opinió contrària de diputats com Pérez, Cañedo, Llaneras i en part també Dou, que no hi veien perill per la Pàtria, Villanueva insistí en què no comprenia que hi hagués diversitat d'opinions sobre certs temes que afectaven l'ordre i subsistència de la societat, sobretot quan hi havia lleis que garantien el bé públic i que l'Estat respectava com a fonamentals. No hi podia estar més d'acord el diputat García Herreros, la proposta era útil i necessària. Una cosa era parlar de la Constitució i una altra atacar-la. No es podien permetre aquells excessos, era just que es declarés traïdors als seus autors, i encara més, manifestà aquest diputat, quan sortís un paper així amb l'objectiu de trastornar l'ordre i dissoldre el Govern: “A las veinticuatro horas se cortase la cabeza a su autor. Imprima cualquiera lo que se le antoje; pero sepa que hay cuchillas para los que faltan a la ley.”

La proposta que es discutia segons el diputat Felipe Aner tenia dues parts. Pel que feia a la primera, jutjar com a traïdor de la Pàtria, segons la llei, tots aquells que de paraula

⁶⁶⁵ DSC, núm. 381, 18-10-1811, p. 2103-2109.

⁶⁶⁶ GONZÁLEZ FUERTES, Manuel Amador: *España vindicada en sus clases...*, Op. Cit. p. 355. Per aquest autor, no hi havia el mínim dubte que el motiu principal que portà Colón a escriure el text va ser la discussió parlamentària sobre la possible abolició del règim senyorial, i que l'opinió de l'autor era rotundament contrària al mateix.

o per escrit, impugnessin la legitimitat, l'autoritat i el decrets de les Corts, va recordar que el 24 de setembre de 1810 es declarà que les Corts estaven legítimament constituïdes, i a partir d'aquella declaració s'expediren els decrets, en els quals es declarava la sobirania de la nació i l'autoritat de les Corts per constituir l'Estat. D'aquests decrets se'n derivaren altres lleis fonamentals reconegudes i jurades per la nació, totes elles consagrades per la Constitució que s'elaborava. Una vegada més, Aner pragmàtic i segur, aportà calma a la Cambra, allò més important ja estava fet: no es tractava d'inventar res; calia treure partit a tot el treball fet per les Corts. “Esto supuesto, ¿quién dudará ni un momento que el que impugna la legitimidad de las Cortes actuales, y demás decretos insinuados, es un verdadero traidor a su Patria? ¿Qué otra cosa es atacar los decretos insinuados que querer disolver el Estado, y sumergirlo en la más espantosa anarquía?” Pel que feia a la legitimitat de les Corts, si aquestes no ho eren, es preguntava Aner, hi podia haver a Espanya alguna altra autoritat que ho fos? I si les Corts no tenien autoritat per constituir l'Estat davant el risc de desaparèixer, a qui li correspondria aquesta autoritat? Calia aclarir: o bé la nació no tenia facultat per constituir-se i ser independent, quedant nul el principi que la seguretat de l'Estat era la suprema llei, o si la tenia, calia acceptar que residia en les actuals Corts generals i extraordinàries. Per aquest motiu, no veia necessària cap declaració com es deia a la proposta del diputat Villanueva. Aner centrà la qüestió: “Nuestras leyes, Señor, son terminantes contra los que subvierten el Estado, contra los que fomentan la anarquía, y en una palabra, contra los que pretenden destruir las bases fundamentales sobre que reposa el Estado. Son declarados traidores, y como tales perseguidos”. Es podia actuar contra ells, malgrat a les Corts els manqués algun requisit, aquesta no era l'ocasió per impugnar les seves lleis: “siendo como son la última tabla del naufragio”.

Encara podia ser pitjor per Espanya, continuà Aner, si els amics del desordre i els agents de Napoleó introduïssin al poble espanyol la desconfiança i manca de respecte a les autoritats i al Govern. “Mucho extrañé, Señor, cuando se leyó el escrito del exregente Lardizábal, el empeño con que sostiene la autoridad del Consejo de Regencia, del que fue individuo, y el poco concepto que en contraposición le merece la autoridad de las Cortes, como si aquel Consejo no hubiere recibido su autoridad de la Nación, lo mismo que las Cortes; con la grande diferencia que aquel no la tuvo sino por aquiescencia de la misma Nación, y las Cortes por la expresa y solemne voluntad de los pueblos.” En el cas que s'aprovés la proposta de Villanueva, alguns diputats creurien que es perjudicaria la

llibertat d'impremta, quan aquest reglament ja contenia les normes que calia aplicar contra els escriptors que atacaven les lleis fonamentals. Quant a la segona part de la proposta, Aner la veia innecessària i massa general, que fossin igualment jutjats com a traïdors aquells que inspiressin desconfiança i descrèdit vers la Constitució. No era el mateix atacar l'esperit d'una llei fonamental que atacar alguns articles de la Constitució, no tots els articles eren bases fonamentals. El seu dictamen va ser que la proposta no es podia admetre, perquè les lleis ja contemplaven les mesures necessàries, només calia que es complissin. D'acord amb aquestes valoracions es manifestaren els diputats Creus, Cañedo, Argüelles i García Herreros: per evitar els abusos no calia fer cap declaració. La llei de la impremta ja fixava que calia observar la llei i que els magistrats actuessin segons els principis del Congrés.

Hi va estar d'acord Argüelles, s'acabava amb la impunitat i l'abús amb les lleis establertes pel Congrés i aplicades pels jutges, les quals eren prou dures per castigar els delictes de sedició o subversió contra un govern. “La soberanía nacional no es hoy día una opinión, es una declaración solemne y auténtica, es una política de la Monarquía”. Tots els espanyols havien d'obeir els decrets i les lleis que provenien d'aquella declaració, en cas contrari, es cometria un delicte determinat per la llei o l'autoritat. El diputat García Herreros cregué molt necessari adoptar la idea proposada des de feia temps pel diputat Aner, que el reglament de la llibertat d'impremta tornés a la comissió per tal d'esmenar la part defectuosa. Després d'aquesta intervenció, es preguntà si tenia sentit votar o no la proposta de Villanueva, segons allò acordat en la part de la Constitució aprovada i que es complís aquesta resolució. Es declarà a la Cambra que no tenia sentit votar la proposta. La visió i el criteri d'Aner van agradar al Congrés. En uns moments tan difícils, va analitzar la situació amb saviesa, templança i coherència. S'evidencià el sentit que tenia de la política i es definia com un home d'Estat.

El debat continuà el 21 d'octubre fins acabar la lectura de l'imprès *España vindicada en sus clases y jerarquías* i el seu debat. Pel diputat Caneja l'autor del paper desacreditava gairebé tots els decrets del Congrés: el nou arranament de províncies, el Poder judicial, els embargaments i reversió dels senyorius a la Corona. El seu dictamen va ser remetre l'imprès al tribunal creat pel Congrés contra l'ex regent Lardizábal i que aquest el passés a la Junta de Censura perquè s'apliqués la llei. El diputat Mejía va convertir l'anterior dictamen en una proposta, fent un aclariment. El paper *España vindicada* no havia arribat a la Cambra perquè estigués imprès, sinó per la connexió que

tenia amb el *Manifest* de Lardizábal i les seves ramificacions. Per tant, calia lliurar al tribunal un exemplar dels cinc-cents i l'original. El Congrés va votar aquesta proposta de Mejía que quedà aprovada.

La segona representació de José Colón i el debat al Congrés

El 25 d'octubre de 1811 s'informà a les Corts d'un ofici de l'encarregat del Ministeri de Gràcia i Justícia i de la representació de José Colón, degà del Consell Reial, dirigida a la Regència, en ella recriminava el seu reconeixement per les facultats de les Corts i la voluntat d'obeir-les en tot allò que decidissin.⁶⁶⁷ Explicava l'objectiu de la representació del passat 19 d'octubre: demanar la vènia com a persona pública i com a primer magistrat de la nació per exposar per ell mateix o pels seus successors a les Corts presents o futures allò més convenient al seu càrrec atenent al resultat del judici obert per les Corts davant el tribunal especial. A més, justificava el dret que tenia a la revisió del seu escrit una vegada dictés sentència el tribunal especial. Un cop llegida, alguns diputats van demanar que passés a la comissió de Justícia, mentre que altres volien que es remetés al nou tribunal. Començà un intens debat al Congrés sobre si era lícit concedir-li o no la vènia que demanava. El diputat Felip Aner es posicionà per concedir-li la vènia que demanava, no es podia fer una altra cosa, era legal i ni la comissió de Justícia ni el tribunal podien dir una altra cosa contrària al Congrés. Va aclarir que quan es llegí la primera representació la interpretà igual que el seu autor. Per tant, el seu dictamen va ser que es confirmés la concessió de la vènia per representar a les Corts allò que estimés convenient. “El decano del Consejo Real encontró apoyo de Aner y de otros diputados serviles, pero le fue denegada la posibilidad de hablar ante las Cortes”.⁶⁶⁸ “Esta proposición pareció demasiado general e indeterminada”.⁶⁶⁹ Van estar d'acord amb el dictamen d'Aner els diputats Dou, Creus i Melgarejo. En canvi, pels diputats Dueñas i Caneja l'apel·lació en aquest cas no s'havia de fer al Congrés, els diputats no eren jutges, sinó al mateix tribunal que dictava sentència, o bé a la comissió de Justícia en cas contrari s'entorpiria el procés.

Els diputats García Herreros i Argüelles manifestaren que no calia concedir la vènia ni abans ni després de la sentència, qualsevol individu davant una injúria tenia dret a la reclamació segons la llei. Colón podia reclamar i ja resoldrien les Corts allò més

⁶⁶⁷ DSC, núm. 388, 25-10-1811, p. 2146-2150.

⁶⁶⁸ ÁLVAREZ JUNCO, José y DE LA FUENTE MONGE, Gregorio. *El nacimiento del periodismo político...*, Op. Cit., p. 208.

⁶⁶⁹ El Conciso, nº 26, Dia 25, 26.10.1811. Cortes. “Fueron muy diferentes los pareceres acerca de la intención e inteligencia de la explicación: suponíanla unos muy sencilla y legal, otros, tan obscura y ambigua como la representación que la ha motivado”.

convenient. Segurament, allò que es buscava era aconseguir la vènia per a un ús extraordinari, ningú en un cas ordinari la demanava. Pel diputat Felipe Aner en la darrera representació quedava clara la petició de José Colón: “Porque habiéndose desprendido las Cortes de sus facultades en este caso, y creado un tribunal para que juzgue definitivamente, podría decirse luego que no había lugar a esta venia”. L’objectiu de la petició del degà del Consell era clar, per tant insistí en què no trobava dificultat en concedir-li. Van estar d’acord amb el dictamen d’Aner els diputats Villagómez, Gutiérrez de la Huerta, Lisperguer, Inguanzo i Morales Gallego, per tots ells si el tribunal era extraordinari no es podia apel·lar de manera regular. La intervenció del diputat Dueñas va introduir al debat un element nou: les Corts acabaven d’aprovar el primer article de la representació del tribunal de Corts. Demanà que el llegís el secretari de les Corts, en ell quedava clar que no era necessària cap providència, aquest tribunal procediria igual que el Suprem de la nació, hi hauria apel·lació en grau de segona suplicació com abans es feia al Consell Reial. El diputat Morales Gallego, després d’aquesta intervenció, canvià d’opinió i manifestà que no calia la vènia, ja que aquesta quedava inclosa en el funcionament del mateix tribunal. En cas de greuge en la sentència, la vènia no es contemplava. Es pretenia confondre arbitràriament el Congrés per fer valer els drets i prerrogatives del governador i els membres del Consell Reial.

Pel diputat Dou el capítol I relatiu al tribunal només parlava del tractament que li calia donar, i de com havien de començar els seus decrets i sentències. El reglament d’aquest tribunal no estava encara desenvolupat, tot just estava iniciat. Declarat el punt prou discutit, es manà fixar la resolució del Congrés. Després de diverses intervencions, es manà llegir la proposta que havia fet el diputat Aner de concedir-li al degà de Consell la vènia sol·licitada per poder representar a les Corts allò que cregués i pogués segons el dret. Quedà admesa a discussió i seguí el debat. El diputat Calatrava demanà al diputat Aner que expliqués si la vènia que volia concedir al degà era per representar a les Corts allò que cregués convenient, perquè les Corts concedissin al tribunal la facultat d’escoltar súplica o perquè el Congrés l’escoltés. Només es podia concedir si el degà agreujat pel tribunal recorria a les Corts per desfer el greuge ja que se li negava la súplica. Per poder explicar la proposta, el Congrés decidí que calia tornar a llegir la representació, ja que no s’havia entès bé. Un cop llegida, Aner exposà que era legal i correcta en la forma, i per això, havia fet la proposta. José Colón la demanava perquè se’l podia considerar com a persona pública i com a particular. Com a pública, havia de vetllar pels atributs de la seva

corporació i reclamar els seu drets vigents. Com a particular, no demanava la vènia, a la que hi tenia dret, sinó perquè per una sentència no es podia condemnar ningú, ja que li quedava el dret expedit com a tothom. Allò que demanava era que sempre i quan ho cregués convenient als drets dels cos que representava, pogués reclamar a les Corts sobre un greuge del tribunal i alguna mesura, quedant-li lliure el dret d'acudit al tro. I si en algun moment el degà del Consell reclamés algun dels seus greuges, el Congrés hauria de prendre providència sobre què fer. Es podria afegir a la proposta, segons Felip Aner, la clàusula: “*conforme a lo solicitado en el papel leído*”.

No obstant, el temps dedicat a aquesta causa, el Congrés seguia sense prendre cap decisió. Costava d'entendre el veritable sentit de la petició del degà. Pel diputat Morales Gallego, a la representació es demanava una cosa desconeguda per la llei i més quan encara no s'havia pres cap resolució en aquesta causa. L'honor del Congrés es podia veure compromès. Era cert que no es podia demanar recurs al sobirà sense demanar-li abans la vènia, exposà el diputat Gutiérrez de la Huerta. El degà la demanava perquè el tribunal era executiu, i segons les lleis, s'havia de fer abans que es dictés la sentència. Per tant, se li havia de concedir. El va contradir el diputat Caneja: si el Tribunal que l'havia de jutjar era Suprem, tenia les mateixes atribucions que qualsevol altre tribunal de la seva classe, i ja tenia la vènia. Això era el que s'havia entès i aquesta era l'opinió d'Aner, però ell veia que el sentit de la proposta era diferent. En cas d'aprovar-se: ¿Se quiere que la sentencia que dé el tribunal venga en apelación a las Cortes y erigirnos en tribunal? Esto es lo que quiere el decano simuladamente, y esto es lo que indica la proposición del Sr Aner, idéntica a la del mismo decano”. Poca cosa més es podia afegir a les intervencions dels diputats Morales Gallego, Caneja i Calatrava exposà el diputat Argüelles; ell estava d'acord en concedir-li tots els recursos legals, i que amb la sentència en primera instància, es tornés a reveure en la segona en el grau d'apel·lació. Però el degà volia més. En realitat, la consulta del degà anava contra el projecte de Constitució, per això volia recórrer a les Corts futures, per poder recuperar les seves prerrogatives. Era evident pel Consell de Castella que el Congrés feia reformes del poder judicial manllevant-li moltes de les atribucions que tenia. Es volia atacar la sobirania de les Corts: “He aquí el espíritu que embecía el manifiesto leído días pasados de Lardizábal. ¿Quién ha de calificar la soberanía de la Nación? El Congreso o el Consejo Real ? No calia demanar la vènia, les lleis ja la concedien, si la demanava per un altre motiu s'hi oposava. En canvi, el diputat Cañedo no hi veia problema en concedir-li aquesta vènia. Un tribunal nou podia ser injust

en la sentència, tràmits, etc., per això era just demanar l'apel·lació per conservar els seus drets o per reclamar els drets corresponents a la magistratura. Acabà la sessió sense resoldre res.

L'endemà el 26 d'octubre, continuà la discussió pendent sobre la representació de José Colón.⁶⁷⁰ Les opcions plantejades a la sessió anterior van ser: concedir-li la vènia que sol·licitava amb o sense limitació, enviar la documentació a la comissió de Justícia o remetre-la al Tribunal especial. Per veure si tenien fonaments les intervencions que sobre aquest cas es feien al Congrés, el diputat Borrull proposà examinar la qualitat i facultat del nou tribunal que l'havia de jutjar i la petició que feia el degà. El tribunal especial creat per jutjar la causa de D. Miguel de Lardizábal i la consulta del Consell disposava d'àmplies facultats, però el Congrés no li havia concedit totes les prerrogatives que tenia el Suprem Consell de la Nació. Els tractaments i les facultats eren molt diferents tant entre les Audiències com entre els Consells. I en concret, aquest tribunal no tenia facultat davant les causes en grau d'apel·lació o súplica, ni perquè admetés cap recurs als seus procediments i sentències. Els Reis tampoc l'havien concedit a alguns tribunals. José Colón, que coneixia bé els principis del dret, demanava la vènia, segons el diputat Borrull, per fer ús dels drets que es reservava i li competien en aquesta causa, drets que tenien tots els ciutadans i, a més, els recursos extraordinaris. No se li podia negar la seva petició d'acord amb les lleis del Regne i s'havia de decidir ja per no entorpir el procés. Si la demanava abans, era per voler una justa defensa i no renunciar al benefici que tothom tenia de no ser condemnat per una sola sentència i no s'entengués que hi havia renunciat. Era just, segons el temps que durés la causa, que el degà demanés la vènia com a persona pública, ja que si ell moria el seu successor podria mantenir aquest dret i podria recórrer a aquestes Corts o a les properes. “Y por todo ello nunca se descubre motivo para negarle lo que pide”.

La dificultat pel diputat Golfín estava en saber què volia el degà: ¿volia aclarir el seu dret d'apel·lar sobre els procediments i sentències del tribunal o per reclamar contra la decisió de les Corts, posant en dubte la seva autoritat? En el primer supòsit els diputats interpretaren coses que només el seu autor podia confirmar o no. Golfín es decantà per aquest. Els diputats Morales Gallego i Argüelles es decantaren pel segon, basant-se en les expressions que hi havia a la mateixa representació. Es preguntava per què la demanava

⁶⁷⁰ DSC, núm. 389, 26-10 1811, p. 2152-2156.

com a conseller i no com a ciutadà. Li podia servir com si fos un fur per declarar incompetent el tribunal? I si fos així, es declararia també la manca de poder en les Corts per autoritzar-lo? Els diputats es seguien preguntant si Colón resultava innocent, el seu successor podia al·legar la incompetència del tribunal? Si resultava culpable què dirien ell i el seu successor contra la sentència relativa a la manca d'autoritat del tribunal per haver jutjat un governador del Consell? Semblava més un pretext que una súplica per apel·lar unes providències que encara no es coneixien. Pel diputat Golfín no calia donar cap resposta si no s'entenia la petició. Concedir la vènia podia ser un arma per combatre les Corts. Les explicacions mal enteses del Bisbe d'Ourense donaren lloc al manifest de Lardizábal. El seu dictamen va ser concedir-li tots els recursos legals com a particular i no com a membre del Consell. Demanà que es votés una proposta clara i determinant, que ja estava escrita, i acabar amb aquest assumpte pel qual s'havia perdut massa temps.

D'acord amb el seu preopinant es declarà el diputat García Herreros. No se li podia concedir, ja que com a particular li estava bé el tribunal, que es fes el judici i s'executés la sentència. En canvi, com empleat públic demanava per ell o pels seus successors la vènia per reclamar a aquestes Corts o a les futures contra les providències que acordés el tribunal. Per què? Per tornar a obrir la causa? Per rectificar una mesura presa? Què pretenia? Si el judici no havia ni començat. Era veritat que el Congrés no havia previngut que hi hagués súplica en aquest tribunal, però això ho podia declarar. Allò que pretenia en realitat el degà, segons García Herreros, era la vènia perquè, tot i en el cas que quedés absolut, ell o els seus successors poguessin fer veure a les futures Corts que les actuals havien actuat il·legítimament, trepitjant els furs i prerrogatives del Consell Reial. En definitiva, el diputat García Herreros manifestà que es respongués al degà que podia fer ús de l'apel·lació com a ciutadà, però no tenia sentit una vènia que no s'entenia. De la mateixa opinió va ser el diputat Calatrava, José Colón no demanava una vènia sinó una reserva que era ofensiva, i ho feia no com a particular sinó com a persona pública respecte al judici i el seu procés, tant per ell com pels seus successors i durant aquestes Corts o les properes. Les Corts no van dir que les sentències del tribunal fossin executives o que no es pogués apel·lar o suplicar arribat el cas. Va fer una proposta sense perjudici de la que havia fet anteriorment pel diputat Aner.

En el seu contingut deia que les Corts coneixedores de les seves representacions, declaraven que no volien privar del recurs de la segona instància a les persones jutjades pel tribunal especial si hi tenien dret segons les lleis. Volien que aquest tribunal es

considerés amb l'autoritat necessària per revisar les seves sentències en grau de súplica en els casos que correspongués segons el dret, l'assumpte encomanat i amb brevetat a l'hora d'actuar. Resolien també, remetre ambdues representacions al tribunal perquè aquest fes entendre al degà que fes ús del dret que l'assistia com qualsevol ciutadà espanyol que no necessitava vènia per representar tot allò que li correspongués, esdevenint un delictes demanar cap tipus de reserves contra allò que la sobirania nacional determinés. Entre murmuris del públic assistent a la sessió va intervenir el diputat Valiente, ministre del Consell, el qual no defensava la conducta de José Colón, però tampoc la dels diputats que estaven alarmats per aquesta súplica o vènia. Molest aquest diputat pels continus murmuris, demanà al president que apliqués el reglament del Congrés quan el públic no guardés moderació: aixecar la sessió i seguir amb la discussió en sessió secreta. Les persones que causaven aquest desordre, manifestà Valiente, haurien d'agrair la llibertat i franquesa amb les que intervenia un diputat, ja que aquesta era la manera de defensar els drets individuals i generals de la Nació.⁶⁷¹ El murmuri general i desorbitat obliga al president a aixecar la sessió, tot i les reclamacions dels diputats Golfín, Comte de Toreno i altres que s'oposaven a questa mesura.⁶⁷²

La tercera representació de José Colón. Actuacions de la Junta Provincial de Cadis, del Tribunal especial i de la Junta Suprema

El 27 d'octubre, José Colón presentà una altra representació en la qual es desvinculava de la reserva inclosa en les altres dues representacions, ja que no se l'havia entès i demanava que se li tornessin o inutilitzessin.⁶⁷³ Després de llegir-la, no es continuà al Congrés amb la discussió, es proposà que es votessin la proposta del diputat Felip Aner i la del diputat Calatrava. La primera fou rebutjada i la segona s'aprovà amb un petit canvi: s'enviarien al tribunal les tres representacions en comptes de les dues anteriors. El Tribunal especial el 4 de novembre remeté l'escrit de Colón a la Junta provincial de Censura i el 25 de novembre la Junta, no per unanimitat, declarà que alterava les lleis.

⁶⁷¹ *Semanario Patriótico* nº LXXXIII, jueves 7 de noviembre de 1811. Política. Sobre el suceso del día 26 de octubre, p.367-368. Aquest diari donà la seva opinió sobre aquest incident: "Que el congreso lo medite con la prudencia que acostumbra, y tome bien su partido: no hay ningún incidente de estos en que su institución no se halle comprometida; no hay ninguno que no contribuya más o menos a la subsistencia o a la ruina de esa Constitución anunciada a la España y a la Europa; no hay, en fin, ninguno en que no se trate de la libertad futura de la nación, de su dignidad e independencia actual. Nosotros entretanto no cesaremos un momento necesaria es la circunspección, y cuanto lo es el respeto a las sesiones de las cortes."

⁶⁷² ALCALÁ GALIANO, Antonio: "Recuerdos de un anciano". Madrid, Lib. De Perlado, Páez y C^a.1913. p. 185-186. L'aldarull entre el públic assistent a la sessió fou tan gran que l'alarma arribà fins aquest extrem: "A la salida de las Cortes, el diputado servil hubo de ser protegido de la turba por el gobernador para garantizar su integridad y, custodiado por las fuerzas de orden, fue puesto a salvo en un barco de guerra."

⁶⁷³ DSC, núm. 390, 27-10-1811, p. 2157.

L'argument presentat fou la desautorització feta pel degà dels decrets de Congrés, especialment de la sobirania de la nació, moll de l'os de la Constitució a la qual ridiculitzava. El Tribunal especial, va fer recollir l'escrit subversiu: "Si bien los ejemplares ya habían sido vendidos y estaban recibiendo grandes elogios por parte de la prensa servil". Colón en la seva resposta acusà la Junta de no ser imparcial en els seus judicis. Posteriorment, el 5 de febrer de 1812 la Junta revisà l'escrit i es reafirmà en el veredict anterior, a partir d'una votació amb alguna irregularitat.⁶⁷⁴ El Tribunal especial admeté la votació de la Junta, i en aquesta segona qualificació sostingué la detenció de l'escrit i formà causa contra Colón, basant-se en l'article 4t de la llibertat d'impres. La Junta Suprema, d'idees conservadores, a la qual havia apel·lat Colón per demanar l'anul·lació de la sentència, encara no havia emès sentència. El 22 d'abril la Junta Suprema retornà la documentació a la Junta de Censura perquè aquesta la tornés a qualificar, ja que considerà nul·la la seva votació. Entre ambdues Juntes hi hagué un dur intercanvi de documents, fins que la Junta provincial de Cadis, d'idees liberals, presentà la seva dimissió a les Corts mitjançant una representació.

Representació de la Junta provincial de Cadis

La Junta presentà la seva dimissió a les Corts, acompanyada d'una representació que es llegí el 8 de juny.⁶⁷⁵ En ella exposava que el Tribunal especial li havia enviat l'escrit de José Colón, i que aquesta Junta l'havia declarat subversiu. Que després d'haver-se-li negat al suposat editor de l'escrit, Gregorio Vicente Gil, per dues vegades la còpia dels vots desviats de la pluralitat, José Joaquín Colón descobrí que era ell, el degà del suprimit Consell de Castella, el seu veritable autor. La Junta provincial estranyava que després de dos mesos i mig, als pocs mesos de morir un vocal, la Junta suprema tractés d'anul·lar i invalidar el judici. Es seguia queixant aquesta Junta: "*estando en el arbitrio de la Suprema el reformar o confirmar las dos calificaciones de esta Junta con una sola suya, ha preferido mancillar la opinión de esta Provincial, tachando de informal y nulo su segundo juicio*". Les Corts havien de decidir si la Suprema tenia autoritat per anul·lar la qualificació de la Junta provincial.

⁶⁷⁴ *Diario de sesiones de las Cortes Generales y Extraordinarias (1810-1813)*, sessió 8.06.1812, p. 3275. En la votació es produí un empat a dos, i es resolgué preguntant al cinquè vocal, Domingo Antonio Muñoz, que havia assistit regularment a les reunions anteriors, però en aquell moment estava malalt de gravetat. La necessitat d'enllestir aquest assumpte obligà a la Junta censora a enviar el vocal secretari a explorar l'ànim de Domingo Muñoz, el qual ben instruït del assumpte, confirmà la primera qualificació en contra de Colón, però només ho va fer verbalment. Aquest vocal va morir sense que es pogués repetir la votació amb més formalitat.

⁶⁷⁵ DSC, núm. 584, 8-06-1812, p. 3275-3276.

Dictamen de la Comissió especial creada per les Corts

En la sessió del 2 de novembre de 1812 la comissió encarregada de crear el tribunal especial, presentà el seu dictamen que quedà aprovat pel Congrés.⁶⁷⁶ Va informar de la feina feta per aquest tribunal especial, començant per les causes acabades i amb sentència definitiva. Després es passà als processos que quedaven encara pendents, entre ells un contra l'autor del paper *España vindicada*. Malgrat l'activitat del tribunal, aquest procés podia ser de llarga durada, ja que després de deu mesos, s'esperava encara la qualificació de la Suprema Junta de Censura. L'esmentat tribunal demanà al Congrés que si veia necessari per la nació que també fallés els processos pendents, els diputats que el composaven. Van dir que agrairien el seu relleu i que les causes pendents passessin a un altre tribunal. Demanaren que fossin recomanats al Govern per la seva bona feina i també els sis lletrats del tribunal. En cas afirmatiu, que la Regència ho comunicés al Consell d'Estat per als efectes convenients.

La comissió examinà a fons les peticions del Congrés, d'acord amb la Constitució i la llei que acabava d'aprovar-se per a l'arranjament de les Audiències i jutjats. Després, decidí que les causes pendents passessin als jutges dels pobles on s'imprimiren els dos papers que van motivar la seva formació, o allà on més convingués, perquè d'acord amb les lleis fallessin en primera instància. En conseqüència, una vegada les dues causes pendents es portessin a les Audiències territorials, cessaria el tribunal especial, el qual abans de dissoldre's hauria de remetre les causes pendents amb tota la documentació certificada i els vots particulars, si n'hi hagués, a la Secretaria de Corts i aquesta les remetés al lloc corresponent.

La valoració de la feina del tribunal especial enlloc d'atemorir els escriptors absolutistes, els feu radicalitzar contra la Constitució. "En conjunto, las actuaciones del suprimido tribunal especial dejaron mucho que desear. Pues sólo logró resolver definitivamente uno de los cuatro procesos, con sentencia favorable para los absolutistas, y fue incapaz de probar, y menos aún de desarticular, la supuesta trama de los que conspiraban por subvertir el nuevo orden constitucional".⁶⁷⁷ Blanco White al diari *El Español*, després de reconèixer l'oposició del Consell de Castella a les reformes de les Corts, va passar a comentar *España vindicada*, bàsicament amb l'objectiu de demostrar la injustícia de la seva censura i processament davant el Tribunal especial. White va

⁶⁷⁶ DSC, núm. 692, 2-11-1812, p. 3905.

⁶⁷⁷ ÁLVAREZ JUNCO, José, DE LA FUENTE MONGE, Gregorio: *El nacimiento del periodismo político...*, Op. Cit., p. 210

criticar l'alarma causada, censuraria la vulneració de la llei de llibertat d'impremta, relacionant-la amb qüestions partidistes lamentant-se que amb aquest comportament el Congrés perdia crèdit a nivell europeu, fonamentalment britànic.⁶⁷⁸ El dictamen de la Junta Suprema de Censura va donar la raó a José Colón, invalidant la sentència de la Junta Provincial, amb la qual cosa, els papers de Lardizábal i Colón van tenir àmplia difusió pel territori. Al gener de 1813 es suprimiren totes les accions dutes a terme contra Colón. Els diputats liberals havien perdut la batalla en la qual havien invertit amb escreix temps, esforços i recursos. En definitiva, l'Espanya vindicada de José Joaquín de Larreátegui, més enllà del seu contingut ideològic o de la seva transcendència històrica, reflexa molt bé les opinions d'una important part dels poderosos i amb posicions privilegiades en l'estructura administrativa i social de l'Antic Règim, els quals es van haver d'enfrontar als “nous bàrbars” etiquetats sota una àmplia ideologia que rebrà el nom de liberal.⁶⁷⁹

Un dret de la nació més que dels ciutadans?

Des d'una altra perspectiva, els dubtes sobre l'adequació del decret IX a una efectiva llibertat de la impremta se centraren en l'exclusió de les matèries religioses amb la referència al càstig anunciat per als impresos subversius de les lleis fonamentals de la monarquia, el funcionament i composició de la Junta Suprema de Censura i de les provincials. “En todo ello no dejó inmediatamente de advertirse una superioridad de la libertad personal al poder de la nación. Lo que había comenzado siendo reclamado como derecho de la Nación, acababa quedando a disposición del poder de la misma”.⁶⁸⁰

El decret de la llibertat d'impremta va deixar en mans d'una Junta Suprema de Censura, nomenada per les Corts, i unes juntes provincials, formades a proposta de la Suprema, el control d'aquella llibertat. Aquestes juntes tenien molt poder. La majoria dels seus membres no era liberal. “La práctica de las Juntas de Censura parece haber sido dura con frecuencia, y muchas actuaciones muestran más iniqua que equidad”.⁶⁸¹ “L'actuació de la primera Junta Suprema de Censura (9-11-1810) que es va renovar uns anys més tard (22-06-1813), no va ajudar a la consolidació del decret. La realitat revela que hi va haver abusos. “La inexperiencia, la falta de arraigo social de un régimen de libertades, el

⁶⁷⁸ GONZÁLEZ FUERTES, Manuel Amador, *España vindicada en sus clases y autoridades de las falsas autoridades que se le atribuyen*. CSIC, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Editorial Doce Calles, Madrid, 2011, p. 454.

⁶⁷⁹ GONZÁLEZ FUERTES, Manuel Amador, *España vindicada en sus clases y autoridades...*, Op. Cit. p. 489.

⁶⁸⁰ PORTILLO VALDÉS, José María: *Revolución de nación. Orígenes de la cultura constitucional e España, 1780-1812*. Boletín Oficial del Estado. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2000, p. 436.

⁶⁸¹ CHECA GODOY, Antonio: *La Prensa Española durante la Guerra de la Independencia (1808-1814)*. Quorum Editores, Cádiz, 2008, p. 25-28

caràcter instintivo de éstas, la instrumentalización política de la libertad de imprenta, su utilización como arma estratégica en todos los campos del enfrentamiento, y no sólo en la lucha contra el invasor francés, sino también en la cada vez más virulenta oposición entre absolutistas y liberales, serán otras tantas razones que a nuestro juicio se hallarán en la base del, en ocasiones, abusivo ejercicio de esta libertad.⁶⁸² La Constitució va recollir aquest decret al seu article 371. “Se confirmaba a rango constitucional la eliminación de la óptica preventiva de la censura como garantía fundamental de la ciudad libertad, pero su puntual transacción con la Iglesia se ceñía su supresión a sólo las materias políticas”.⁶⁸³

3.- L'ABOLICIÓ DELS SENYORIUS I EL LIBERALISME DE FELIP ANER

3.1.- L'abolició dels senyorius i el liberalisme econòmic de Felip Aner

La historiografia catalana interessada més en qüestions econòmiques, no ha parat tradicionalment atenció a les posicions dels diputats del Principat a les assemblees gaditanes. Salvant Antoni de Capmany -la figura senyera i objecte de comentaris laudatoris-, o algun altre Ramón Llätzer de Dou, Joan Balle i Guillem Oliver tractats en part només per Ernest Lluch, no existeix un estudi exhaustiu i de conjunt de les posicions econòmiques dels diputats catalans. Aprofundir en les posicions econòmiques de Felip Aner és una manera de comença a corregir aquesta tendència.⁶⁸⁴

A l'inici del procés constituent de Cadis, el setembre de 1810, es crearen noves institucions en plena conflagració bèl·lica. Existia la necessitat d'un canvi profund per aconseguir millores econòmiques i polítiques. Els protagonistes van ser un grup de diputats amb una gran formació teòrica i pràctica: funcionaris, juristes i també eclesiàstics, caracteritzats alguns per traslladar idees polítiques innovadores que trencarien les estructures de l'Antic Règim, i d'altres lluitant per la supervivència del vell món. Amb el canvi polític vingué l'econòmic i de l'absolutisme es passà a un sistema

⁶⁸² FERNÁNDEZ SEGADO, Francisco: *La libertad de Imprenta en las Cortes de Cádiz...*, Op. Cit., p. 49.

⁶⁸³ MARCUELLO BENEDICTO, Juan Ignacio: “La Libertad de imprenta y su marco legal en la España” liberal. *Ayer*, núm. 34, Revista de Historia Contemporánea, Marcial Pons-Ediciones de Historia, Madrid, 1999, p. 67.

⁶⁸⁴ LLUCH, Ernest, *El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840)*, Barcelona, Edicions 62. 2009. La primera edició va ser de 1973. Un estudi que s'endinsa en un dels principals diputats catalans a Cadis de TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran, “Modernidades múltiples: los proyectos económicos de Ramón Lázaro de Dou y Bassols y los cambios en los circuitos de opinión erudita (1742-1832)”, ASTIGARRAGA, Jesús, USOZ, Javier (édite par) *L'économie politique et la sphère publique dans le débat des lumières*, Instituto internacional Xabier Maria de Munibe de Estudios del Siglo XVIII/ Casa de Velázquez (França), 2012, p. 187-210; vegeu també d'una persona que mantingué a Cadis una interlocució amb Felip Aner: *Relación que don Guillermo Oliver presentó a la Junta Superior de Cataluña, de su comisión a Cádiz, en diciembre de 1810*, Imprenta de Agustín Roca, Tarragona, 1811, p. 32. De caràcter general, VALLS, Francesc, *La Catalunya atlántica. Aiguardent i teixits a l'arrencada industrial catalana*, Vic, Eumo, 2003. MOLINER PRADA, Antoni, “El impacto de la guerra de la Independencia en la economía catalana”. *Siglo XIX. Revista de Historia*. Universidad Autónoma de Nuevo León, Monterrey, núm. 4 (juliol-desembre de 1987), p. 183-197.

representatiu acompanyat de mesures alliberadores de la propietat. Per començar, van crear un Estat fonamentat en la sobirania nacional i en la divisió de poders. En aquest context es donà inici al procés d'abolició de senyoriu.

El Congrés es proposà alienar les jurisdiccions i drets senyoriaus, perquè es volia que aquestes funcions passessin a pertànyer a l'Estat, per bé que havia de concentrar l'autoritat política.⁶⁸⁵ Per senyoriu entenem el conjunt d'un territori concret, pobles o ciutats, més els seus habitants sobre els quals el senyor exercia el seu poder econòmic, jurídic i social. Amb aquesta organització social el feudalisme encara era una realitat als inicis del s. XIX, però històricament divers segons els territoris. El règim senyorial es consolidà als segles XIV i XV quan el Reis dominaven terres i vassalls, cedint part d'aquests en agraïment als favors i ajuda rebuts pels senyors en temps de guerra i lluita pel domini de la Corona. En el senyoriu es distingien tres tipus de drets: un domini ple o no sobre la terra i amb una gran casuística, un drets de caràcter jurisdiccional i el dret a rebre determinades prestacions.⁶⁸⁶

La majoria de senyoriu es concentraven sobretot a Galícia, a la Corona d'Aragó, especialment a València, a Astúries, Castella i Andalusia. L'Església també exercia el seu poder i control sobre persones i terres. Els senyoriu que estaven sota la potestat reial ocupaven menys de la meitat del territori. Els senyoriu podien dependre del Rei, dels aristòcrates o dels eclesiàstics. El poder màxim dels senyors era l'administració de justícia civil i criminal. Això suposava tenir competència pública per governar, nomenar i controlar ajuntaments, jutges i altres càrrecs i béns públics.⁶⁸⁷ La fiscalitat formava part de les atribucions dels senyors. Les prestacions senyoriaus, segons Artola, eren diferents segons els drets percebuts sobre les persones i els drets sobre la terra.⁶⁸⁸ Es repartia la terra amb diversos tipus de contracte emfitèutic amb l'ús de fruit, cobraven impostos,

⁶⁸⁵ *Duende político o la tertulia resucitada*, núm. 14, Imprenta de Quintana, Cádiz, 1811. "Sigue todavía la discusión importantísima sobre los Señoríos (...) Se han fijado las ideas más luminosas y más exactas en todo lo que es referente a esta materia. Muchos de los Sres. Diputados han correspondido con alta dignidad, solidez y elocuencia vehemente a las esperanzas de los buenos, y a la grandeza del pueblo español, sosteniendo sus derechos, y reclamando las enajenaciones jurisdiccionales y territoriales, que no pueden existir desde que se ha reconocido la soberanía en el pueblo, y desde que se trató de respetar los principios más santos y más evidentes de la razón y de la equidad común."

⁶⁸⁶ SALAZAR Y ACHA, Jaime, "La supresión de los privilegios nobiliarios", ESCUDERO, José Antonio (Dirección), *Cortes y Constitución de Cádiz 200 años*, Espasa Libros, Madrid, 2011, p.315. Pel que fa a Catalunya, MILLÁN, Jesús; TELLO, Enric; JOVER, Gabriel, "La crisi de coexistència de les formes de propietat: el sentit de la reforma agrària liberal i el referent revolucionari francès", a GIRALT I RAVENTÓS, Emili (Dir.), *Història agrària dels Països Catalans. Segles XIX-XX*. Vol. IV. Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació, 2006, p. 25-71.

⁶⁸⁷ SEBASTIÀ DOMINGO, Enric/PIQUERAS, José Antonio, *Pervivencias feudales y revolución democrática*. Edicions Alfons el Magnànim. Institució valenciana d'estudis i investigació. Estudios universitarios 31, València, 1987, p.72. "El señor juzga y administra. Decide qué ley es adecuada a cada caso y cual no lo es de entre una legislación muchas veces extemporánea y casi siempre contradictoria. El señor interpreta la ley y la aplica. Y hace de su doble potestad instrumento de sometimiento, factor de dominación."

⁶⁸⁸ ARTOLA, M, *Antiguo Régimen y revolución liberal*, Ariel, Madrid, 1983, p. 170.

decidien sobre els béns comunals i monopolitzaven molins, caça i pesca.⁶⁸⁹ A finals del segle XVIII, el règim senyorial havia reaccionat intentant recuperar-se a causa de la disminució de les seves rendes, situació agreujada per la pobresa i les condicions de la guerra. Amb l'arribada dels principis liberals es manifestà el descontent social pel règim senyorial i per les seves càrregues, diferents segons les regions. El nou model polític es va proposar “establecer un sistema de contribuciones imposible de implantar bajo un régimen político donde el interés particular regía las actuaciones políticas”.⁶⁹⁰ Els liberals espanyols van crear un programa que esdevingué tota una revolució jurídica que trencaria les estructures de privilegi i el monopoli dels recursos en mans dels aristòcrates, eclesiàstics i també de la Corona.⁶⁹¹

La reforma tributària era urgent, per això la hisenda i la fiscalitat passaran a dependre de les Corts. Després de proclamar la sobirania nacional calia construir una nació de propietaris.⁶⁹² Es definí el nou dret de propietat, bàsic en aquest nou Estat, preservant els seus drets naturals i el seu gaudi en llibertat. En aquest sentit, al Congrés es parla del “sagrat dret de propietat”, expressió que el diputat Felip Aner també utilitzà. Van nacionalitzar l'Estat, el mercat i la terra, que eren la riquesa bàsica en una societat de base agrària. La propietat era el requisit d'independència econòmica i, per tant, de llibertat política, però calia alliberar-la de las ‘manos muertas’ i transformar-la en mercaderia de lliure circulació i explotació”.⁶⁹³ El decret de supressió de senyoriu va tenir una gran transcendència social, política i històrica, però, només s'aboliren els senyoriu jurisdiccionals i la seva fiscalitat; els territorials, tant de béns com de drets, continuaren. El decret d'abolició del règim senyorial no suposà la fi de la gran propietat nobiliària, ja que les lleis liberals van respectar el senyoriu territorial que va esdevenir

⁶⁸⁹ FAYA DÍAZ, Mª Ángeles, “La abolición del Régimen señorial en España”, Dieciocho XVIII, 35.2 (Fall 2012), Fundación DIALNET, (Editor) University Of Virginia, Estados Unidos, 2014, p. 396, Universidad de Oviedo. A menudo los señores habían ido usurpando comunales y baldíos (pastos, leña, pesca), bienes que anteriormente disfrutaban los pueblos; aprovechándose de la jurisdicción y de cierto vacío legal, los poderosos prohibían su uso, ocupándolos a menudo con ganados propios, o exigiéndoles derechos señoriales o rentas, amenazando así las débiles economías campesinas”.

⁶⁹⁰ LÓPEZ CASTELLANO, Fernando, “Las Cortes de Cádiz y la implantación del buen orden económico (1810-1814)”. *Historia Constitucional*, n.13, Fundación DIALNET, Universidad de la Rioja, 2012. p. 237

⁶⁹¹ RUIZ TORRES, Pedro, *Señores y propietarios. Cambio social en el sur del País valenciano (1650-1850)*, Institució Alfons el Magnànim, Diputació provincial de València, Arts gràfiques Soler, València, 1981, p. 13. “El Estado liberal terminó con la jerarquía de privilegios políticos y de estados señoriales, que hasta entonces habían coexistido bajo el mando protector de una monarquía que se llamaba a sí misma, no sin cierta presunción ‘absoluta’. Al terminar con la pluralidad de estados, la revolución erigió un único Estado con leyes e Instituciones comunes a todos los ciudadanos.”

⁶⁹² FONTANA, Josep, *Cambio económico y actitudes políticas en la España del siglo XIX*, Barcelona, 1973, p.161. “En España la liquidación del Antiguo Régimen se efectuó mediante una alianza entre la burguesía liberal y la aristocracia latifundista, con la propia monarquía como árbitro, sin que hubiese un proceso paralelo de revolución campesina”.

⁶⁹³ SÁNCHEZ i CARCELÉN, Antoni, *Els diputats de l'antiga Corona d'Aragó a les Corts de Cadis (1808-1812)*. Pagés editors. Lleida, 2014. p. 144.

propietat privada.⁶⁹⁴ El procés de la supressió s'articulà a través de tres decrets: el 22 de març de 1811 es nacionalitzà el patrimoni reial aprofitant que el Rei estava absent; l'altre important decret, que va ser posterior, el del 4 de gener de 1813, transformà en propietat privada el balders i el terrenys comuns, considerats fins aquest moment propietat del comú. Entre aquests dos períodes se situà el més conflictiu dels tres, que s'aprovà el 6 d'agost de 1811. Aquest decret provocà un intens i llarg debat al Congrés i una forta reacció, ja que afectava els privilegis de l'aristocràcia.⁶⁹⁵ Aquest procés econòmic discontinu es tancarà més endavant amb dos decrets més, el del trienni el 3 de maig de 1823 i el del 26 d'agost de 1837.⁶⁹⁶

Les primeres propostes per abolir els senyoriis

La primera proposta la va fer el diputat valencià Antoni Lloret i Martí, segons consta en l'acta del 30 de març de 1811.⁶⁹⁷ En ella manifestava que la jurisdicció civil i criminal exercida pels senyors particulars en les seves possessions, era d'una banda, costosa pels pobles, i d'altra banda, perjudicial per a l'Estat. Argumentà que els senyors en funció dels seus interessos, o els seus representants, alcaldes majors, jutges, etc. exercien violència, injustícia i atemptats que consumien els veïns d'aquells pobles i els exigien com a pagesos emfiteutes uns drets desmesurats. Posà exemples de com s'exercia el poder senyorial i els mals usos sobre els emfiteutes per part de la col·legiata de Sant Joan de les Abadesses i Verdú, vila que pagava al seu senyor jurisdiccional del Reial Monestir de Poblet. Per resoldre la situació d'opressió en què es trobaven la majoria dels pobles del Regne de València,⁶⁹⁸ el diputat Joaquín Lorenzo Villanueva presentà la seva proposta. Recordà al Congrés el desig d'alguns Reis i les pragmàtiques de diferents Corts,

⁶⁹⁴ GONZÁLEZ ALONSO, Benjamín, "Del Estado absoluto al Estado constitucional". BURGOS, Xavier, PARRAMON, Montserrat (Coordinació), *La transició del feudalisme al capitalisme: noves reflexions per a un debat necessari*. Revista d'Història moderna. Manuscrits núm. 4/5, Bellaterra, 1987, p. 93.

⁶⁹⁵ PÉREZ GARZÓN, Juan Sisinio, *Las Cortes de Cádiz. El nacimiento de la nación liberal (1808-1814)*. Editorial Síntesis. Madrid, 2007, p. 286-287.

⁶⁹⁶ TOMÁS Y VALIENTE, Francisco, *Manual de historia del derecho español*. Edit. Tecnos, S.A., Madrid, 1983, p. 409. "El decreto de 6 de agosto de 1811 se propuso una doble finalidad. La primera fue la de abolir todos los derechos de carácter jurisdiccional que hasta entonces habían disfrutado los señores y que a partir de ese momento quedaron 'incorporados a la Nación', es decir a los órganos del Estado, de tal manera que no hubiera en adelante diferencia en el gobierno, administración de justicia y percepción de impuestos entre unos ciudadanos y otros (...) La segunda consistía en respetar los derechos reales de los señores, es decir, su dominio sobre la tierra, derechos éstos que según decía el propio decreto quedarían en adelante 'en la clase de los demás derechos de propiedad particular'."

⁶⁹⁷ DSC, núm. 182, 30-03-1811, p. 799-800. "Que desde luego se reintegren a la Real Corona todas las jurisdicciones, así civiles como criminales, consideradas para siempre como regalías de primera clase, e inherentes a la misma, sin perjuicio de establecerse en la hacendedera Constitución lo que parezca más justo y conveniente acerca del reintegro o compensación que pueda hacerse a los que justifiquen haberlas adquirido por contrato oneroso o causa remuneratoria."

⁶⁹⁸ RUIZ TORRES, Pedro, "La nobleza en el País valenciano durante la transición del feudalismo al capitalismo". *La transició del feudalisme al capitalisme: noves reflexions per a un debat necessari*. Manuscrits núm. 4/5, Bellaterra, 1987, p.100. "La fuente principal del poder de esta nobleza en el país Valenciano fue el poder político delegado por el rey, junto con los privilegios y capacidades fiscales que de este poder se derivaban y que afectaron al conjunto del territorio enajenado en beneficio de la nobleza."

per revocar les vendes, empenyoraments, mercès, privilegis o donacions reials. Per això, demanà que el Consell Reial, després d'escollar els secretaris d'Hisenda i Gràcia i Justícia, informés les Corts sobre si s'havia de reintegrar al patrimoni nacional aquests béns i drets alienats. I, en cas afirmatiu, proposés la forma legal de recompensar els preus i els serveis provinents de les alienacions legítimes fetes temporalment d'acord amb les Corts. Amb aquest aspecte de la reintegració no hi va estar d'acord el diputat Argüelles. Diversos diputats demanaren que la proposta s'ampliés a tota la Península. El diputat Antonio Vázquez de Parga i Bahamonde, pensant en Galícia, proposà desterrar el feudalisme o suspendre el cobrament de les contribucions feudals arbitràries i despòtiques. Les dues propostes es reduïren a una que s'aprovà per 135 vots contra 2.

El Congrés era qui millor podia impulsar l'alienació de senyorijs, va dir el diputat García Herreros afegint aquestes paraules: "Abajo todo; fuera señoríos y sus efectos". La Nació havia de recompensar els senyors, després de presentar els títols de pertinença, fets amb el pacte de retro. L'1 de juny la tensió al Congrés començà a evidenciar-se.⁶⁹⁹ A favor de fixar una proposta de debat per votar-la i aprovar-la, es manifestaren els diputats Huerta, Gallego, Terrero, Zorraquín, el Conde de Toreno, Torres, Lloret i Villanueva. Partidaris d'aturar aquest procés, si es volia respectar el dret de propietat sense perjudicar els interessos de cap sector social, van intervenir els diputats Ric, José Pablo Valiente i els catalans Creus i Dou. Per aquests darrers diputats calia més discussió i anàlisi. Segons el diputat Creus: "Los pactos legítimos igualmente obligan al Soberano que al súbdito, y uno y otro deben dar cumplimiento a las obligaciones que hayan contraído". Seguidament, García Herreros, secretari del Congrés, presentà la seva proposta que va passar a discussió. "Que las Cortes expidan un decreto que restituya a la Nación el goce de sus naturales, inherentes e imprescriptibles derechos, mandando que desde hoy queden incorporados a la Corona todos los señoríos, jurisdicciones, posesiones, fincas y todo cuanto se haya enajenado, o donado, reservando a los poseedores el reintegro a que tengan derecho, que resultará del examen de los títulos de adquisición, cuyos juicios no suspenderán los efectos del decreto".

⁶⁹⁹ DSC, núm. 243, 1-06-1811, p. 1161-1165.

El debat al Congrés

El 4 de juny es va llegir la proposta que havia fet el diputat García Herreros el dia anterior.⁷⁰⁰ Abans de passar a discutir-la, es va llegir una representació amb el títol: “Diferentes Grandes de España y Títulos de Castilla exponiendo los perjuicios que se seguirán de la abolición de los señoríos jurisdiccionales”.⁷⁰¹ En ella els nobles exposaven els inconvenients que suposava l’aprovació d’aquesta proposta si no s’examinava amb deteniment. Demanaven que per la gravetat del tema, s’aclarissin els punts dels consells en el tribunal de les Corts o en la comissió nomenada amb aquest objectiu. García Herreros, titllà la representació de “fría, insulsa y arrogante”, tenia clar que els interessats farien tot el possible per frustrar la seva aprovació i reclamarien per no perdre les grans rendes obtingudes per uns pretesos drets. La por dels senyors responia a l’examen dels títols d’adquisició aconseguits uns de forma injusta, altres reversibles, però que en ambdós casos s’havien restituir a la Nació. No van presentar més representacions perquè, com es veurà, el decret no afectarà més que a les jurisdiccions. “El objetivo final será sobre todo la supresión de los aspectos políticos del régimen señorial”.⁷⁰² Aquesta representació, no va ser secundada per tots els representants d’aquest estament, però va estar present en les intervencions dels diputats de diferents sensibilitats.⁷⁰³

Es tractava d’aclarir al Congrés què podia ser susceptible d’alienar amb aquest decret. Pel diputat Manuel Mateo Luján eren les finques i possessions de la Corona, els béns del patrimoni del Rei, i a demés, els drets senyorials, la jurisdicció i els càrrecs de l’administració pública que eren una part integrant de la sobirania i aquesta era indivisible. Però, no tots els béns, drets i finques podien ni devien ser incorporats ni eren reversibles a la Corona, com ara les propietats territorials: finques comprades o donades per serveis a la Pàtria, les finques poc útils, etc. Aviat es va veure que el tema clau seria el reintegrament del pagament d’aquests senyorius i els seus béns, perquè la jurisdicció no era independent del domini.⁷⁰⁴ Per García Herreros, els senyorius jurisdiccionals eren

⁷⁰⁰ DSC, núm. 246, 4-06-1811, p.1175-1183.

⁷⁰¹ GALVÁN RODRÍGUEZ, Eduardo y ESCUDERO, José Antonio, *Las grandes reformas de las Cortes. La disolución del régimen señorial, Corte y Constitución de Cádiz 200 años*, Espasa Libros, Madrid 2011, p. 207.

⁷⁰² FAYA DÍAZ, Mª Ángeles, “La abolición del Régimen señorial...”, Op. Cit., p. 402.

⁷⁰³ MORÁN MARTÍN, Remedios, “Abajo todo: fuera señoríos y sus efectos”. El decreto de 6 de Agosto de 1811”. UNED. *Revista de Derecho Político*. nº 82, septiembre-diciembre 2011, p. 250. “La discusión desde este momento se produce entre los diputados promotores de la proposición de abolición del régimen señorial, encabezados por García Herreros y los procedentes de la nobleza que consideraban la medida contra el orden público y la tradición histórica española, los derechos adquiridos y la exigencia de un análisis detenido sobre las consecuencias del tema.”

⁷⁰⁴ GARCÍA ORMAECHEA, Rafael, *Supervivencias feudales en España. Estudio de legislación y jurisprudencia sobre señoríos*. Urgoiti editores, Pamplona 2002, p. 21. “La división de los señoríos en jurisdiccionales, territoriales y solariegos, consignada en la ley de 1811. Es un error histórico y jurídico (...) Esta aparente claridad ha engendrado en la aplicación de la ley múltiples equívocas.”

un desmembrament de la sobirania i aquesta era indivisible; per tant, proposava la seva abolició amb els privilegis i drets exclusius sense tenir en compte els seus títols.⁷⁰⁵ També s'havien d'incorporar, seguí exposant, les finques segons el seu origen, recollint els títols d'adquisició, quedant en poder dels donataris o compradors com hipoteca fins al seu reintegrament. Com assenyala la professora Rosa Congost, “El objetivo de los legisladores no fue tanto crear una propiedad nueva, plena, como conseguir y asegurar un pleno respeto, sin fisuras, de los derechos de propiedad conocidos, vigentes, existentes.”⁷⁰⁶ Aquesta seria precisament una de les Claus de la conducta de força diputats catalans, com ara Aner.

Alguns diputats demanaren a García Herreros més concreció en la seva proposta per tal d'afavorir la discussió.⁷⁰⁷ L'acabà repartint en set punts. Ràpid es va veure que entre la primera proposta, més radical, i la segona, hi havia un canvi important, ja que aquesta respectava la propietat dels senyors, segurament a causa de les pressions dels grans d'Espanya i el moviment de la pagesia no revolucionària.⁷⁰⁸

Es va preguntar si aquests punts eren diferents i potser contradictoris amb la proposta que inicialment presentà aquest diputat. Concretament, el president de les Corts i el diputat Aner van qüestionar els últims punts relacionats amb el reintegrament del preu de les finques pagades, més les conseqüents hipoteques i rèdits fins que la Nació redimís el capital. Volien saber si no eren més que l'explicació i separació dels punts que contenia i si s'havien d'admetre a discussió. Els diputats contraris a la proposta, Dou, Ostolaza, i el Marquès de Villafranca hi posaven inconvenients, així, la discussió s'allargaria, tot i que per ells aquest no era un problema real, i per si fora poc, la Nació no podria pagar.

⁷⁰⁵ FAYA DÍAZ, Mª Ángeles, “La abolición del Régimen señorial”..., Op. Cit., p. 396. Els drets sobre persones provenien de la pràctica de les funcions públiques: “Penas de cámara, yantar, regalo navideño, portazgo y monopolios eran derechos privativos y prohibitivos, presentes en toda España, objeto de muchas críticas por los diputados liberales de las diversas regiones.” Entre els drets senyorials sobre la terra, hi trobem: “Particiones de frutos, censos fijos en dinero o en especie o el canon foral (...) Pel domini directe: luismo o laudemio, la fadiga y la luctuosa.”

⁷⁰⁶ CONGOST, Rosa, *Tierras, leyes, historia. Estudios sobre la gran obra de la propiedad*. Crítica/Historia del mundo moderno. Edit. Crítica. Barcelona 2007, p. 84

⁷⁰⁷ DSC, núm. 247, 5-06-1811, p. 1187-1192. Proposta de García Herreros: “1ª Habiendo declarado V.M. por su solemne decreto del memorable día 24 de Septiembre próximo que la soberanía reside inherentemente en la Nación, es ilegal, injusto y contradictorio que haya españoles que reconozcan y estén sujetos a otro señorío que el de la Nación, de que son parte integrante, y que otros jueces que los nombrados por la Nación misma ejerzan la jurisdicción ordinaria: procede en todo rigor de justicia que desde hoy mismo queden incorporados a la Corona, o sea a la nación, todos los señoríos jurisdiccionales, de cualquiera clase y condición que sea, y que des de luego se proceda al nombramiento de todas las justicias de señorío y demás funcionarios públicos por el mismo orden que los llamados de realengo. 2ª Los señoríos territoriales y solariegos quedarán en la clase de los demás derechos de la propiedad particular, si por su naturaleza no son de los que deban incorporarse a la Corona, o no se hayan cumplido las condiciones con que se concedieron, lo que resultará de los títulos de adquisición. Los contratos, pactos o convenios hechos en razón de aprovechamientos, arriendos de terrenos, censos u otros de esta especie celebrados entre los llamados señores y vasallos serán considerados como los demás particulares.”

⁷⁰⁸ PÉREZ LEDESMA, Manuel. “Las Cortes de Cádiz y la sociedad española”. *Las Cortes de Cádiz*. Miguel Artola (ed.). Marcial Pons Historia Madrid, 2003, p. 192-193.

Aquesta proposta era prudent i raonable manifestà el diputat Argüelles, no podia comportar recels, representacions ni impugnacions. Amb la primera part de la proposta es podia anar més ràpid, es tractava d'acabar amb la servitud. Però, amb la segona part s'havia de tranquil·litzar tots els ànims, la incorporació seria justa i equitativa pel que feia a les indemnitzacions. El dia 7 de juny es continuà amb la proposta del diputat García Herreros.⁷⁰⁹ Pel diputat comte de Toreno, només s'haurien d'indemnitzar els senyorijs adquirits per compra. Demanà la immediata abolició de senyorijs: “En adelante, los españoles no tendrán otro señor que las leyes, las cuales, valiéndome de la expresión de un filósofo de la antigüedad, no serán, como hasta aquí telarañas en que sólo se prendían las moscas”. No obstant, pel diputat Francesc Xavier Borrull i Vilanova la jurisdicció era una cosa molt valorada. No es podia establir una mateixa regla a tota Espanya perquè les lleis i les raons dels antics Regnes eren diferents. Calia l'actuació d'uns tribunals de la Nació més entesos. Aquest examen necessitava més temps del que es permetia a les discussions del Congrés.

La distinció entre dret privat i dret públic segons Felip Aner

Entrà al debat el diputat Aner i abans d'analitzar la proposta de García Herreros, va fer la següent reflexió al Congrés com a mostra de la seva visió davant del tema que es tractava: “Quisiera que si mi dictamen no es enteramente conforme al espíritu de la proposición y del autor de ella, no se atribuyese a interés particular, a influjo o preocupación, pues ni poseo bienes reversibles, ni conozco más influjo que el de la justicia, ni más preocupación que la equidad y la razón. Bajo este supuesto, expondré con franqueza mi dictamen en el asunto que se discute”. En la proposta que es discutia, hi distingia dues parts. Pel que feia a la primera, exposà que tot allò relacionat amb jurisdiccions i senyorijs s'havia de mirar des del vessant del dret públic.⁷¹⁰ Per dir això es basava en lleis de la Recopilació, on constava que la jurisdicció civil i criminal depenien del Rei. “Pero, ¿qué dicen estas leyes? Que la tiene fundada en el derecho común. ¿Y qué deberemos entender aquí por derecho común? Creo que el público”. El dret públic, segons aquest diputat, atribuïa al Rei la jurisdicció de tots els seus súbdits i la

⁷⁰⁹ DSC, núm. 249, 7-06-1811, p. 1202-1208.

⁷¹⁰ *Semanario patriótico*, N° LXIV, Jueves 27-06-1811, Biblioteca Nacional de España, p. 338. “Aunque el señor Aner habló generalmente en favor de la propuesta de García Herreros; creemos sin embargo oportuno advertir, que las cuestiones de derecho público no se deben resolver jamás por leyes civiles, ni el derecho constituyendo, como dicen los jurisperitos, se ha de amoldar al derecho constitutos, y en fin que el rey no ejerce jurisdicción en una monarquía libre, sino que la confía a magistrados que aplican las leyes a los casos particulares, bajo la inspección del monarca, pero sin dependencia de él.”

facultat de nomenar magistrats que administressin la justícia. Per tant, no seria just que el Rei es despregués d'un dels atributs principals que constituïen el seu poder i un dels principals mitjans posats a les seves mans per assegurar la concòrdia a la societat. “No digo justo, en mi concepto, es tan inherente este derecho al Monarca, que ni debe ni puede desprenderse de él por ningún título”. Precisament, per l'historiador Francisco Hernández Montalbán, un dels que amb més cura va analitzar la qüestió dels senyorijs, “la mayor trascendencia entre los diputados catalanes correspondió a Felipe Aner i Esteve, abogado y vocal de la Junta de Cataluña, por su participación como miembro de la comisión redactora del decreto de 6 de agosto de 1811 y por su decisiva intervención en 7 de julio, que supuso un viraje en la actitud de beligerancia total de la aristocracia y del clero.”⁷¹¹

“Si ha existido pacto social entre las naciones y sus gobernantes como en efecto se ha verificado en algunas -anota significativament Aner-, creo que este ha sido el primer punto en que se han convenido el pueblo y el Rey: si aquel le ha dado su autoridad, ha sido con la condición de que le administrase justicia, y le mantuviese en paz”. Un tipus d'idees congruents amb la neoescolàstica que hi predominà entre molts diputats espanyols i americans, consistent a valorar la retroversió de la sobirania produïda per la *vacatio regis*, rere el buit de poder ocasionat amb la invasió napoleònica. També coherent amb algunes de les idees exposades pel mateix Felip Aner amb ocasió dels debats de l'articulat de la Constitució, pel que fa a la seva observança i compliment, que els darrers temps -no concretà quan-, s'havien malmès. Així les coses, doncs, “con arreglo a estos principios, creo que la jurisdicción que ejercen algunos señores particulares, y la facultad que tienen de nombrar jueces en pueblos de su jurisdicción (facultad que únicamente le puede corresponder por privilegio), debe desde ahora incorporarse a la Corona por medio de un decreto en que se mande que en lo sucesivo toda la jurisdicción que ahora ejercen los señores será Real, y que todos los nombramientos de jueces y magistrados se harán por la autoridad Real.”⁷¹²

Lluny quedaven els inicis dels senyorijs, els feus, etc., quan cada província constituïa una Monarquia separada: “Pero ahora por fortuna la Nación española está reunida en una sola Monarquía, y toda ella reclama unidad en la acción y la dirección, y el pueblo y todos sus individuos deben estar inmediatamente reunidos a quien les

⁷¹¹ HERNÁNDEZ MONTALBÁN, Francisco, “Cataluña en la cuestión señorial”. *Estudios de Historia Agraria*. Universidad de Valencia. Núm. 17 (2004), p. 569-582 (572).

⁷¹² DSC, núm. 249, 7-06-1811, p. 1206.

gobierna”. En defensa de l’abolició de les jurisdiccions com a instruments de domini senyorial sobre les persones, proposà que el Congrés havia de legislar de la forma més justa per al bé públic i per la millor administració de justícia, i que només el Rei podia ser senyor de vassalls. I en el que pertocava a certs drets territorials que “se resienten todavía de los feudos o que son evidentemente contrarios a la prosperidad general y coartan la libertad natural, también debe haber la competente reforma”.

La segona part de la proposta del diputat Manuel García Herreros, segons el jurista Felip Aner, es referia al domini o propietat que un senyor tenia sobre els béns territorials d’un poble i de les finques o joies (béns) alienades de la Corona. Aquests eren punts del dret privat, i calia decidir pel que prevenien les lleis i pel que dictava la raó i la justícia. Antigament, argumentà, quan el Rei o les Corts concedien les Cartes de població per fundar un poble, el senyor havia de complir unes condicions. Les persones convidades pel senyor a poblar se sotmetien sota pactes a reconèixer-lo com senyor, posseïen uns béns concrets a nom del senyor o en propietat segons el conveni o pacte. Se seguia qüestionant si seria just treure-li al senyor el domini absolut del territori que amb un bon títol l’adquirí i continuava en aquesta possessió. Es mostrà en desacord amb Argüelles quan aquest va dir que eren pocs els que van complir amb les normes del contracte, perquè això era difícil de demostrar. “La presunción de derecho siempre está a su favor; y por lo mismo, ¿qué justicia habrá para que se les despoje del derecho que se les dio sobre el territorio que poblaron, mayormente cuando vemos terrenos dilatados que acaso en el día estarían todavía yermos, si no hubiera sido por la mano diligente de los señores que los poblaron”.

Dirigint-se a García Herreros, Aner li manifestà la manca de concreció en la seva proposta per massa general i injusta, ja que es condemnaria famílies a la misèria, i, en conseqüència, els amos de les finques s’alarmarien. Era cert que hi havia moltes finques alienades per un títol indegut que calia retornar, perquè tot allò fet contra la llei era nul i no es podia reclamar. Abans d’incorporar a la Corona possessions, finques i joies (béns) alienades o donades segons el dret i la justícia, s’havien d’analitzar a partir de quan, les circumstàncies, els títols i un reintegrament a millor temps. Però, si una alienació estava feta amb el pacte de retro o no quedava clara, la incorporació s’havia de fer lliurant al posseïdor de la finca el preu de la compra i les millores. Amb l’objectiu de demostrar que la propietat en abstracte no podia ser discutida, els legisladors espanyols es van preocupar més per la seguretat jurídica de la propietat que pel seu caràcter absolut o ple. S’esforçaren

molt per respectar lleis poc rigoroses davant la realitat.⁷¹³ Revisant amb atenció les lleis, Aner només en trobà dues que prohibien al Rei alienar o donar: la 2a i la 5a, Títol XV, Partida 2a. En la primera d'elles, es parlava de patrimoni o herència i de la seva indivisibilitat, però no dels béns que els Reis haguessin adquirit per conquesta o altres títols, i tot i així es podrien alienar per a la conservació de les primogenitures. La 5a deia que el senyoriu del Regne no podia ser departit ni alienat. Per aquesta norma es podia interpretar que el Rei no podia alienar part del seu senyoriu, no hereditari, a estrangers, però sí a vassalls (rics homes, prelats, cavallers i demés) amb el compromís que no es departís. El Rei només podia donar herències en el cas que el senyoriu estigués mancat d'alguns recursos. Però aquestes lleis, encara que prohibissin les alienacions i donacions de béns de la Corona com també havia dit Argüelles, no eren fonamentals, eren lleis fetes pels Reis i que reformaven quan volien, sense regla fixa. D'aquí la gran complicació i el trastorn de les lleis. Per aquest jurista, sense dubte, una llei fonamental hagués concretat els límits de les facultats dels Reis per fer les donacions i alienacions.

Per il·lustrar la seva argumentació Aner posà com exemple les donacions fetes per la Corona d'Aragó. Jaume I en conveni amb les Corts de Monsó en va fer en agraïment a aquells que l'ajudaren en la conquesta de València. A partir d'aquí, els seus successors confirmaren o no les donacions reials anteriors que s'havien fet, i fins i tot, alguns amb consentiment de les Corts en van fer de noves en funció de les seves necessitats. Un cas extrem que Aner va destacar va ser quan el Rei Pere va donar poders a algunes persones per vendre, alienar, empenyorar temporalment o perpètuament a qualsevol preu i a qualsevol persona llocs, viles, castells, jurisdiccions, i altres drets del Regne de València. Després fou impossible de recuperar per molt que les Corts ho demanessin. Insistí en la idea que en la història de les alienacions i donacions es van fer peticions des de les Corts per moderar-les, establint gran quantitat de lleis i ordres durant els regnats. Van ser molts els plets i sentències donades per aquesta reversió, tant a la Corona d'Aragó com a la de Castella. Tot això demostrava, segons Aner, la dificultat de fixar una regla segura, que inclogués tots els casos i presentés una justa decisió d'aquest tema sense atropellar el dret de propietat. El problema era classificar els béns alienats segons els títols, condicions dels

³⁶ CONGOST, Rosa, *Tierras, leyes, historia. Estudios sobre la gran obra de la propiedad....*, Op. cit, p. 185.

contractes, circumstàncies, opinions etc., del temps en què es van fer.⁷¹⁴ Per Aner, el diputat García Herreros havia de revisar la seva proposta, que en alguna de les seves parts era contrària a la justícia, a la fe pública i als drets de propietat, ningú havia de ser desposseït sense ser escoltat segons la llei 2a, títol XIII, Llibre IV de la Recopilació. Per Aner, que seria membre de la comissió de senyorijs, s'havien d'aconseguir dos objectius claus. El primer, incorporar totes les jurisdiccions exercides pels senyors particulars; si les havien pagat, la Nació els indemnitzaria pel preu estipulat. Només el Rei nomenaria els càrrecs dels jutges, alcaldes i oficis. El segon, tots els pobles dependrien de la immediata protecció del Monarca, per la qual cosa a ningú li seria lícit nomenar-se senyor de vassalls.⁷¹⁵

En relació al tercer punt de la proposta de García Herreros, Felip Aner proposà que, atenent diverses lleis i Reials ordres, s'incorporessin a la Corona les joies (béns) alienades o donades i totes aquelles que per pacte o llei tingués expedit el dret a la reversió. Per tal que la incorporació s'executés ràpid, caldria nomenar en cada província una comissió de cinc lletrats, la qual efectuaria la comprovació dels títols i cartes de pertinença.⁷¹⁶ Els expedients formats es remetrien a les Corts, si n'hi hagués, o al Consell de Regència "Para que inmediatamente, y por lo que de ellos resulte, y sin estrépito judicial, se incorporen a la Corona todas las alhajas, fincas, etc., que con arreglo a las leyes deben incorporarse, cuya incorporación deberá hacerse pagando a los poseedores el precio correspondiente, o bien de los fondos de la Corona, o conservándoles en la posesión de las mismas fincas hasta quedar indemnizados del precio". Acabà Aner el seu discurs concretant el seu dictamen: pel moment que vivia la Nació i pel bé dels seus pobles, el Congrés havia de prendre alguna mesura en aquest tema, la justícia i la bona fe ho exigien, però, en definitiva, s'havien de conciliar els interessos dels particulars posseïdors amb els de l'Estat. La confiança i el crèdit s'havien de restaurar. Si es volia

⁷¹⁴ BERNAL, Antonio-Miguel, *La lucha por la tierra en la crisis del Antiguo Régimen*, núm. 42, Biblioteca política Taurus, Taurus ediciones, S.A., Madrid 1979, p. 28. "Los procesos de reversión atentan sólo a la jurisdicción traspasada a manos de señores y no a la tierra; el fundamento de esta incorporación era a la vez político y hacendístico y nunca social (...) La tierra al quedar reducida a propiedad privada y particular, entraba de lleno en la actividad económica, al poder ser enajenada, traspasada, etc., razón suficiente para que, de esta posibilidad real, se pudiesen obtener todas las transformaciones que respecto a la agricultura eran deseadas."

⁷¹⁵ HERNÁNDEZ MONTALBÁN, Francisco, "Cataluña en la cuestión señorial". Op. Cit., p. 572. "*Los supuestos que defendió Aner, asumidos por la aristocracia y el clero, fueron la abolición de los instrumentos del dominio sobre las personas -las jurisdicciones-, la reforma de los componentes feudales del dominio territorial y la derivación de las incorporaciones al plano del derecho privado, haciéndose bajo la premisa del pago de las indemnizaciones o la conservación de la posesión hasta que se efectuase.*"

⁷¹⁶ CONGOST, Rosa, "La 'gran obra' de la propiedad. Los motivos de un debate", CONGOST, Rosa y LANA, José Miguel (Editores), *Campos cerrados, debates abiertos*, Universidad Pública de Navarra, Pamplona, 2007, p. 47. "*Al convertirse en garante de la propiedad particular, el Estado obligaba a los pueblos, y se obligaba a sí mismo, a recurrir a la justicia en defensa de la titularidad de propiedades que hubieran podido "usurpar" algunos particulares. La decisión que fueran los pueblos los que tuvieran que presentar sus títulos, muchas veces inexistentes, permitió legitimar muchas usurpaciones.*"

que altres mesures aprovades per les Corts tinguessin garantit el seu resultat, era imprescindible que es respectés, en paraules seves, la “religió dels contractes”. No el farien canviar d’opinió les intervencions dels diputats preopinants en relació a la nul·litat dels contractes d’alienació i de la manca d’autoritat dels Reis en garantir-la. “Si nos dejásemos llevar por estas opiniones, era preciso convenir que V.M. estaba desobligado de reconocer la Deuda nacional, pues que se contrajo sin anuencia de la Nación por la mera voluntad de los Monarcas, y quizás sin evidente necesidad y para objetos que no tenían relación con el bien de la Nación.” Aquestes idees, finalitzà Aner, atacaven de ple la bona fe i la confiança en el Govern, qualitats, aquestes, imprescindibles per dur a terme la gran obra de la independència. El diputat Marquès de Villafranca donà suport al dictamen d’Aner, perquè aquest era l’objectiu de la representació que havia signat. La seva intervenció contribuï a augmentar el malestar present al Congrés.

El dia 9 de juny, va parlar el diputat Joaquín Díaz-Caneja y Sosa. Calia fer una consulta al Congrés sobre els béns i drets que es podien conservar i els que s’havien de retornar.⁷¹⁷ Es mostrà d’acord amb els arguments exposats per Aner, la forma d’executar el decret havia de ser justa i segons l’honestedat de la Nació que els reclamava. Exceptuant les alienacions fetes en Corts, que calia mantenir, la incorporació, valoració i remuneració es faria mitjançant un judici instructiu. També el diputat valencià Pere Aparici i Ortiz, que seria membre de la comissió de la supressió dels senyoriis, a més d’il·lustrar el Congrés fins al detall sobre els diferents mals usos, diferencià feu, d’emfiteusi, absentia aquesta de vassalls. Aparici compartí amb el diputat Aner la necessitat d’elaborar una llei general explicant com s’havia de practicar el reintegrament a la Corona en tots els seus casos. Se sumà al grup de diputats favorables a l’abolició dels senyoriis, el diputat gallec Bahamonde; recordem que va presentar una proposta el 26 d’abril, admesa a discussió i ampliada per la de García Herreros. Per aquest diputat calia un decret que desterrés per sempre el feudalisme i vassallatge de la societat espanyola. “Nadie debe extrañarlo bajo las reglas que V.M. dictare, y conforme al sentido en que con la mayor elocuencia reprodujo el Sr. Argüelles, y distinción del Sr. Aner con que se conformó el Sr. Marqués de Villafranca. Me reasumo, Señor, y digo en mi lugar, que me conformo en lo substancial con las opiniones de los dichos señores Diputados en favor de las proposiciones que se discuten”.

⁷¹⁷ DSC, núm. 251, 9-06-1811, p. 1219-1228.

La posició d'Aner era contemplada, simptomàticament, com una distinció respecte a les tesis d'Argüelles integrada en un discurs més general. S'alinearen amb el discurs d'Aner, el diputat americà Guridi y Alcocer i el diputat liberal i sacerdot Antonio Oliveros, tant en la primera part de la proposta que tractava el dret públic, com en la segona part on raïa el problema: la propietat dels territoris i la forma de fer la incorporació. Així, el Congrés podria decretar tot allò referit al dret públic, deixant als tribunals que decidissin sobre el dret particular d'acord amb les lleis aprovades pel Congrés. En canvi, un representant de l'Església, Francisco Mateo Aguiriano y Gómez, Bisbe de Calahorra, veia com aquest decret podia fer perillar els seus interessos. L'abolició dels senyorius no es podia generalitzar per una mateixa regla com deia Aner, calia procedir amb distinció i discerniment. Proposà la creació d'una comissió especial amb persones molt sàvies i desinteressades que examinés a fons la proposta d'abolició i portés les seves conclusions al Congrés i concedís als nobles l'atenció necessària per presentar els seus drets. En desacord amb l'aprovació del decret es manifestà el diputat català Jaume Creus i Martí, perquè s'atemptaria contra la unió de sentiments i l'acord de voluntats que era l'únic que podia salvar Espanya i perjudicaria estaments com la noblesa i l'Església. Es podien modificar les lleis necessàries pel bé de la Nació, però no trastornar-ho tot i fer variacions que no fossin útils ni necessàries. També van demanar el nomenament d'una comissió, els també diputats catalans Capmany i Morros; per aquest darrer, s'havien d'incorporar a la Nació només les propietats que estiguessin viciades per caprici i arbitrariedad. Ahora, les Corts haurien de pensar amb quins recursos atendrien els pobles un cop incorporats els senyorius.⁷¹⁸

Se seguia debatent a la sessió del 21 de juny la proposta de García Herreros, la qual no era novetat, segons manifestà el diputat Bisbe de Mallorca.⁷¹⁹ Les egressions s'havien fet quan regnava la barbàrie i la ignorància i la justícia era la força. Els senyors per ser grans necessitaven incrementar vassalls i rendes per mantenir les seves guerres i auxiliar els Reis, els quals en agraïment els beneficiaven. Sempre s'havia dit als grans i senyors que tornessin a la Corona tot l'alienat fet injustament i la majoria d'ells: "Están penetrados de la justicia y de los sanos e innegables principios en que estriba la

⁷¹⁸ *Duende político o la tertulia resucitada*, nº 15, Cortes, Imprenta de Quintana, Cádiz, Junio, 1811. "Creemos que la solución es mucho más sencilla y fácil que la que se manifiesta en las discusiones. Notamos, que se atiende menos a fijar las reglas, y establecer las leyes convenientes, que al método peculiar y minucioso de la ejecución. Lo primero incumbe a los legisladores; y lo segundo debe remitirse a los tribunales, o a las comisiones que se nombren para este efecto, las cuales deben recaer en personas acreditadas por sus luces, y principios liberales, como por su carácter íntegro y firme, no del seno del Congreso, ni de los tribunales, sino del pueblo, donde no es difícil encontrar la ciencia, los talentos y la virtud".

⁷¹⁹ DSC, núm. 262, 21-06-1811, p. 1296-1299.

proposición que se discute. Uno de estos, tan ilustrados como beneméritos grandes, es el Sr Marqués de Villafranca, quién con la más pronta y ejemplar docilidad, suscribió como yo suscribo, al juicioso, sabio y prudente voto del Sr Aner. En consecuencia, pel Bisbe de Mallorca, els senyorijs jurisdiccionalis s'havien d'incorporar a la Corona, de la qual van sortir injustament, tots els espanyols serien súbdits d'un mateix senyor. La sobirania era una i indivisible. Per tant, va ser nul el contracte exercit pels senyors sobre els seus pretesos vassalls. Li donà suport el diputat Gallego, afegint que mitjançant un decret, els senyors de grans territoris, sobretot d'aquells que havien pertanyut a la Corona, presentessin al Tribunal de Corts els seus títols de pertinença per examinar-los i determinar la seva qualificació que els acredités.

El diputat català Joan Valle i Milans del Bosch, el 23 de juny manifestà que la solució no era passar aquest tema al Consell d'Hisenda com proposaven alguns diputats.⁷²⁰ Per no perjudicar més aquests pobles de tanta opressió, s'havia d'aprovar ja la proposta que es discutia: "Con las modificaciones que explicó el Sr Aner, mi dignísimo compañero". Quant a l'anul·lació de la jurisdicció de senyoriu, posà com exemple el Marquès de Villafranca, el qual es conformà amb el vot del diputat Aner, els demés grans podien fer el mateix. Dictaminà que el feudalisme s'havia de desterrar per sempre, l'únic domini sobre els espanyols havia de ser l'autoritat sobirana, i així es restabliria la llibertat, la igualtat i la prosperitat en tots els pobles de la Monarquia. Per Valle els béns indègudament alienats, donats per pacte o llei que havien de retornar a la Corona, "me conformo en todo con la opinión del Sr. Aner, por reconocer que es la más análoga a la voluntad general de los pueblos, y la más arreglada a la justicia y buena fe".

En el desenvolupament de la discussió de la proposta de García Herreros, cada vegada quedaven més nítides les solucions. Calia suspendre la jurisdicció reial que estava vinculada amb els actuals posseïdors de senyorijs contra els drets dels pobles. La jurisdicció i els oficis de l'administració pública s'havien de reintegrar ja a la Corona. Els senyorijs i establiments jurisdiccionalis ocasionaven esclavitud, s'havia de deslliurar els pobles d'aquest pes, màxim quan en aquests moments lluitaven contra els francesos i aquest esforç s'havia de recompensar. Si s'aprojava la proposta, a més de la comissió de diputats per elaborar el decret de senyorijs, es demanava la creació d'una segona comissió. Comissió que hauria de seguir unes regles per a l'alienació i la seva

⁷²⁰ DSC, núm. 264, 23-06-1811, p. 1311-1315.

indemnització, atenent al dret privat, després d'examinar els títols d'adquisició i pertinença. Els diputats Gómez Fernández, i Gordillo afegiren que aquesta hauria de contrastar amb altres comissions que es creessin en cada província per valorar i resoldre la diversitat dels seus furs i circumstàncies, tot fixant les regles que calia complir per reivindicar les finques amb justícia i sense perjudici d'altri.⁷²¹

El diputat García Herreros, l'1 de juny, va donar resposta als motius que entorpien la incorporació a l'Estat dels senyorijs jurisdiccionals, territorials i totes les finques alienades o donades que per la seva naturalesa o condició del contracte continguessin la de retro.⁷²² Els agrupà en tres punts: l'autoritat o facultat que els Reis tenien per disposar com ho havien fet dels béns de l'Estat; el dret que per efecte d'aquella autoritat adquiriren els posseïdors, i finalment, els perjudicis i greus inconvenients que es creia resultarien de portar a terme la providència proposada. Manifestà que no creia el pronòstic que alguns diputats feien de la derogació de moltes lleis, de la mendicitat en què quedaria una part de les famílies i de les convulsions que portarien la Nació als horrors d'una anarquia. “Pero si los pronósticos llegasen a quererse realizar, ya sabe V.M. que en un cadalso se purgan estos delitos. Concluyo, Señor, con asegurar a V.M., que en mi concepto estos pronósticos son como las relaciones que cuentan a los niños, por lo que *trepidant in tenebris*.”⁷²³ Estava convençut que la por no faria cap efecte. Acabada la intervenció de García Herreros, es procedí a la votació de cadascuna de les propostes. La primera s'aprovà per 128 vots contra 16. L'endemà, 2 de juliol, es van seguir votant les propostes de García Herreros sobre senyorijs.⁷²⁴ La segona es dividí en dues parts: la primera s'aprovà per 141 vots contra 6, Aner hi votà a favor, i la segona s'aprovà per unanimitat. La tercera, després de reformar-la, s'aprovà per 126 contra 23, Aner hi votà en contra.⁷²⁵ Abans de continuar la votació sobre senyorijs, es llegí el vot que presentaren els diputats Baró d'Antella, Aner i Pascual, al qual se subscrigué Vera, explicant el sentit en què havien reprovat la 3a de les propostes tal com havia quedat. Se seguiren votant les propostes, algunes amb reformes s'aprovaren, altres no. Es resolgué al Congrés que

⁷²¹ FONTANA, Josep, Historia de España. La época del liberalismo, Volumen 6, FONTANA, Josep y VILLARES, Ramón (Directores), Crítica/Marcial Pons, Sabadell, Barcelona, 2007, p. 61. El problema fundamental, que era el de acreditar la naturaleza de las propiedades demostrando que procedían de compra, no se planteó hasta 1813 y quedó entonces sin resolver”.

⁷²² DSC, núm. 272, 1-07-1811, p. 1384-1391.

⁷²³ Expressió manllevada de Francisco de Cabarrús a l'obra Elogio del conde de Gausa.

⁷²⁴ DSC, núm. 273, 2-07-1811, p. 1398. “Quedan abolidos los privilegios llamados exclusivos, privativos y prohibitivos que tengan el mismo origen del señorío, como lo son los de caza, pesca, hornos, molinos, aprovechamientos de aguas, montes y demás, quedando al libre uso de los pueblos, conforme al derecho común y a las reglas municipales establecidas en cada pueblo.”

⁷²⁵ El redactor general, núm. 19, 3-07-1811, Imprenta del Estado Mayor general, Cádiz, p. 66.

aprovades o no, qualsevol diputat podria fer les addiccions que tingués per convenient. Finalment, es creà la comissió encarregada d'estendre el dret sobre senyoriu, el 9 de juliol de 1811 nomenà el President als següents diputats: García Herreros, Morales Gallego, Aparici, Ros i Aner.⁷²⁶

La presentació i discussió del Decret

La comissió presentà la minuta d'aquest decret el 31 de juliol de 1811 i la va llegir. S'assenyalà per a la seva discussió el dia 3 d'agost al Congrés. Arribats a l'article 3r, van intervenir uns quants diputats.⁷²⁷ Es parlava dels corregidors i alcaldes majors que gestionaven els senyoriu, els quals havien de continuar fins acabar l'any. Villanueva proposà que dels corregidors i alcaldes dels senyoriu se'n cuidés la Regència, fins a fi d'any. El diputat Borrull no hi va estar d'acord, exposà que no convenia distreure l'atenció de la Regència dels greus assumptes de la defensa del regne perquè s'ocupés en aquest de senyoriu, que no li pertanyia, eren els pobles els que els demanaven. El diputat Terrero proposà suprimir aquest article. Aner defensà el criteri de la Comissió de senyoriu, favorable a què el pagament de corregidors, alcaldes i altres càrrecs el fessin els pobles fins a finals d'any. El preocupava la interinitat dels poders locals mentre s'esperava l'entrada en funcionament del nou decret a partir de gener de 1812. Era molt fàcil de dir per part d'alguns diputats preopinants que se suprimís l'article sense preveure els inconvenients que portaria la supressió de tots els corregidors i alcaldes majors. Si així fos, Aner no veia qui administraria la justícia, especialment als pobles de senyoriu que segons la llei haurien de tenir alcalde major o corregidor. "Se dice que la ejerza el alcalde ordinario; pero los que así opinan, ¿han examinado bien el cúmulo de dificultades que esto ofrecerá en el pronto, y la diferencia que hay entre un alcalde mayor, juez de letras, y un alcalde ordinario?"⁷²⁸

Hi havia poblacions de senyoriu amb nombrosos veïns que reunien les condicions per tenir un alcalde major o corregidor i que l'havien sol·licitat al Govern. Suprimir-los tots sense tenir en compte la població, li semblava que feia poc favor a la justícia d'aquests

⁷²⁶ DSC, núm. 280, 9-07-1811, p. 1433.

⁷²⁷ DSC, núm. 305, 3-08-1811, p.1562-1564. Art. 3r: "Los corregidores, alcaldes mayores y demás empleados comprendidos en el artículo anterior, continuarán en sus destinos hasta fin del presente año, sirviéndoles de título esta declaración, y sus salarios se pagarán a prorrata de los fondos de los pueblos, y en su defecto por repartimiento de los fondos de los pueblos, y en su defecto por repartimiento entre los vecinos."

⁷²⁸ DSC, núm. 305, 3-08-1811, p. 1564.

pobles.⁷²⁹ Si per llei o per voluntat pròpia aquests pobles tenien aquests magistrats, perdre'ls suposaria un greuge comparatiu amb els pobles de les mateixes característiques de domini reial, argumentava el diputat aranès. No vexaria els magistrats que fos un breu nomenament com es deia al Congrés, als pobles de domini reial també podien exercir temporalment. Aner insistí en la defensa d'aquest article. Per ell no era una raó de pes suprimir les alcaldies de senyoriu perquè els pobles no poguessin pagar, ja que era per poc temps, se'ls pagava poc i les poblacions que eren grans podien pagar-los. Apel·là al treball de la comissió que havia examinat detingudament aquest capítol, sense trobar altra manera justa per sortir del pas que mantenir aquests càrrecs, després que el Consell de Regència estudiés quins pobles els necessitaven. Felip Aner es posicionà en contra del diputat Lloret, quan aquest demanà la supressió dels alcaldes majors de senyoriu justificant que treballaven en benefici dels senyors i en perjudici dels pobles. El diputat aranès mirava de vetllar els equilibris polítics locals i segurament la continuïtat d'unes estructures d'Estat. Es va fer la votació d'aquest article 3, i va acabar rebutjat. Per tant, es va manar que des de la publicació d'aquest decret, cessessin tots els empleats. En la seva conseqüència, es desaprovaren el 4t i 5è articles. De l'art. 6 al 10 estaven ja aprovats en les propostes que motivaren el decret. S'aprovaren l'11 i el 12.

L'article 13 també portà polèmica. Estava en joc el funcionament del dret privat i la compensació immediata per la pèrdua de guanys i les possibles millores que el senyor hagués efectuat al senyoriu.⁷³⁰ Alguns diputats al Congrés exposaren que per les circumstàncies en què es trobaven els pobles feien molt difícil que paguessin aquests deutes.⁷³¹ El diputat Polo s'oposà a l'article argumentant que la compensació corresponia a la Nació en general i no en exclusiva als pobles, ja que foren els seus caps els que alienaren i donaren. Aner defensà la posició contrària, si el Congrés abolia els senyorius jurisdiccionals i privilegis exclusius, privatius i prohibitius per títol pagat o per serveis

⁷²⁹ HERNÁNDEZ MONTALBÁN, Francisco, "Cataluña en la cuestión señorial"... , Op. Cit., p. 572-573. "Entre los puntos que no dejaba bien solucionados el decreto de señoríos estaba la sustitución de la estructura administrativa y judicial municipal señorial por una constitucional, contemplada con excesiva simplicidad por los artículos 2 y 3. Aner advirtió los problemas que se derivarían del cese inmediato de los alcaldes mayores-jueces de letras- y corregidores y su sustitución por los alcaldes ordinarios-sin la preparación técnica de aquellos.

⁷³⁰ ARTOLA, Miguel, *La burguesía revolucionaria (1808-1874)*, Vol.1. Guerra y revolución, Historia de España Alianza Editorial Alfaguara, Universidad, Madrid 1983, p. 37. "Per demostrar que les seves rendes eren contractuals i no jurídiques: "Los señores requirieron el apoyo de los tribunales y éstos impusieron a los pueblos la carga de probar el carácter jurisdiccional de las prestaciones. La tesis del fiscal Supremo sobre este punto equivalía a la anulación del decreto por cuanto establecía que no debía preceder la presentación de títulos, ni están los llamados señores obligados a presentarlos, bastándoles para continuar en la percepción de sus derechos y regalías la posesión en que se hallaban, en la que no pueden ser inquietados hasta ser vencidos en un juicio."

⁷³¹ GARCÍA ORMAECHEA, Rafael, *Supervivencias feudales en España. Estudio...*, Op. Cit., p.24 "La ley preveía la presentación de títulos para el reintegro del precio de adquisición de los señoríos (art. 9), pero no fijaba plazo alguno para exhibirlos, pues al contrario, el art.12 estableció que en cualquier momento que los poseedores presentasen los títulos serían oídos. Y lo que más importaba a los pueblos era la resolución inmediata.

fets a la Pàtria, respectant el dret al reintegrament als que obtingueren aquests privilegis, considerava que la justícia exigia que el reintegrament fos real i efectiu. Per les lleis i la raó, argumentava, calia evitar als amos els perjudicis que tindrien. Davant aquest problema de qui hauria de reintegrar les quantitats pagades del contracte, Aner exposà: “La comisión creyó más conforme, para realizarse más pronto el reintegro en favor de los despojados, que los pueblos quedasen obligados a este reintegro; y también porque parece más justa esta medida si atendemos a que el pueblo reporta el beneficio de la abolición de los privilegios y derechos insinuados”. Els diputats que creien que qui havia de reintegrar era la Nació i no els pobles, es basaven en què la Nació afavorí els que invertiren les quantitats per l’alienat i perquè el benefici resultant de l’abolició també era per a la nació.

Això seria just en unes altres circumstàncies, exposà Aner. Aquí no es tractava de la utilitat o benefici resultant per als pobles o a la nació, sinó també de la justícia i necessitat de reintegrar als seus amos, complint religiosament amb la bona fe dels contractes. “Además, que la utilidad inmediata es en favor de los pueblos, y la mediata en favor de la Nación; porque en tanto hay Nación, en cuanto hay pueblos; y en tanto aquella es rica, en cuanto éstos lo son”. Alguns diputats exposaren que la Nació havia de reintegrar als posseïdors de jurisdiccions i privilegis per títol pagat, i que aquestes quantitats s’havien de sumar al Deute nacional. Aner va respondre que si es volia complir amb la bona fe dels contractes, era el mateix sumar aquestes quantitats al Deute, que dir als amos que se’ls reintegraria després d’alguns segles; poca confiança tindrien els senyors quan la Nació tenia un deute de 7.000 milions. Aquest era el funest sistema, segons Aner, seguit pels ministres d’Hisenda que no complien amb els pactes més importants, acumulant, així, sobre la Nació un immens deute, destruint del tot el crèdit i la confiança. D’aquí, que els espanyols es lamentessin de la mala fe regnant i la fredor amb la qual s’havien menyspreat els drets i contractes més sagrats. Amb paraules d’Aner: “La comisión ajustó su dictamen a estos principios que reposan sobre la justicia y la buena fe. Creyó sin dificultad que si la Nación debía reintegrar, este reintegro sería tarde, y entre tanto infinidad de familias sufrirían en las privaciones la injusticia de la providencia. Concluyo, pues, recomendando el dictamen de la comisión”. Es posava sobre la taula el concepte de Nació. Aner clarificà que els pobles formen part de la Nació, millor dit són també la Nació i la seva essència. Davant el desastre econòmic i la crisi pel Deute, aquest diputat feia viable el canvi amb la transacció que proposa, basada en principis claus d’un

Estat: justícia, confiança i bona fe. Si pagava la Nació, on també hi eren els senyors, seria una ruïna; si pagaven els pobles, la quantitat seria menor que la que pagaven pels drets senyorials.

El diputat americà José Maria Mejía Lequerica entrà en la discussió per respondre al diputat Aner. Exposà que es parlava de la Nació com d'un ens de raó, i dels pobles com si no fossin parts essencials d'ella. Es deia que devien pagar aquests, quan estava clar que formaven part d'Espanya, n'eren els membres, i tots ells formaven el cos nacional espanyol. "Resultaría de lo contrario que no componen una sola familia todos los súbditos de V.M., y que V.M., olvidándose que es padre común de todos, y no por principios de justicia ni por convencimiento de la utilidad general, sino por pura compasión de esos pueblos que no están al nivel de los demás, les concede por cierta consideración con un tanto por 100 el permiso de redimirse". Per aquest diputat, l'article alterava els principis de justícia i es desacreditava la bona fe del Deute nacional. La manca de crèdit no depenia de l'incompliment dels contractes, i més, quan la Nació no n'havia fet mai amb els senyors. El Congrés no podia gravar els pobles pagant molt i d'una vegada la seva llibertat, quan el que hauria de fer era guanyar la seva gratitud i amor. Es cobraria de la Nació i Tresor públic, que és on entrarien les finques i drets, amb més seguretat que no pas dels particulars. Mejía es basà en un concepte paternalista de Nació, diferent del que proposava Aner. Accediria al que proposava la comissió, manifestà el diputat Villanueva, si en podia comptar amb la generositat i bona disposició dels pobles, malgrat que creia que la Nació, que havia percebut els fruits de les alienacions, era qui devia reintegrar aquests capitals. Però, recordà que quan un poble de senyoriu volia reincorporar-se a la Corona, se li exigia dipositar el preu de l'egressió, i no a la Nació.

Per una certa analogia, el Congrés podia manar que el cost per les incorporacions es fes pels pobles i no dels fons de la Nació. Poc gravamen seria per un poble abonar una dècima part dels seu tributs anuals i redimir-se per sempre. En desacord amb l'article, el diputat Moragues exposà que els pobles no havien de ser els responsables de la indemnització acordada a favor dels senyors, l'obligació anava lligada a les persones contraents o que tinguessin causa d'aquestes. "¿Quiérase a su costa indemnizar al señor de un precio que por una serie de años y aun siglos le ha producido un 100 por 10, y no se piensa en indemnizar a los pueblos por las vejaciones injustas y contribuciones duplicadas que han sufrido?" Si no es volia fer quimèric el decret, havia de redimir la Nació, no els pobles, argumentà el diputat Agustín de Argüelles. Calia tenir en compte

dues coses: que aquests no havien intervingut en els contractes i que la situació de pobresa patida pels pobles era per causa de la guerra. “Reconocido por la Nación el Crédito, el pago lo harán al cabo los pueblos, es verdad, por contribuciones, pero con la debida igualdad, esto es, según el haber y la posibilidad de cada uno; pues el objeto del Congreso no ha sido redimir a pueblos determinados, sino a la reunión general de todos los que componen el Estado”. Si la Nació no podia pagar el capital als particulars, no es podien abolir ni les jurisdiccions ni els senyorijs mentre no es reintegrés els capital o l’equivalent dels serveis prestats. La Nació havia de respectar la bona fe en la celebració dels contractes i per principis d’equitat, reconèixer el pagament dels capitals a reintegrar i els seus interessos, sense condemnar cap poble en particular a aquest gravamen. Aquest article pel diputat asturià s’havia de rectificar.

Com a resposta a Argüelles, el diputat Aner insistí en què era la Nació qui devia recompensar aquelles quantitats, de la manera que fos. No es tractava d’esclavitud, ni de fer il·lusori el decret. ¿Cuándo hemos sido nosotros esclavos, Señor? Nunca. Esas son paradojas”. En contra del que havia dit el diputat Moragues, per Aner era un absurd que els contractes només es respectessin entre els que l’havien verificat i més quan es tractava de deutes nacionals. ¿Cómo se habían de pagar los réditos o los vales Reales? ¿Y no se pagan por contribuciones a aquellos que no han convenido en la deuda?” Per aquesta mala doctrina, no trobava raó per variar aquet article. Aquests contractes sobre jurisdiccions i drets privats o particulars acordats amb el Monarca que per justícia s’havien de reintegrar, exposà el diputat Martínez. Els pobles havien de pagar el capital i els rèdits del 3%, ajudats, si calia, amb moratòries i arbitris des del Govern i, quan les circumstàncies ho permetessin, que fossin reintegrats per la Nació. No hi havia grans contradiccions entre els diputats preopinants pel diputat Zorraquín, al contrari, estaven d’acord en allò més important. Es tractava de reintegrar segons l’acordat al Congrés els posseïdors per títol dels senyorijs jurisdiccionalis i el seus drets derivats. Era igual si ho feien els pobles o la Nació. Si els pobles havien de pagar, traurien el diner que necessitessin dels fons o arbitris que proposessin al Govern. Si havia de pagar la Nació, aquesta ho trauria dels fons o arbitris presentats pels pobles segons la seva disponibilitat. Per tant, cap perjudici s’ocasionava als pobles perquè aquests eren part de la Nació, i sobre aquests queia directament el benefici de la incorporació, perquè aquesta individualment la gaudien els pobles. La Nació no tenia molt recursos per fer-ho, per prodigalitat dels regnats anteriors, i després, lliure de l’enemic, potser no podria ni sostenir les càrregues ordinàries. El debat

continuà al voltant de la necessitat de satisfer o no el rèdit, ja que la Nació no podia efectuar el reintegrament.⁷³²

Per un grup de diputats, Zorraquin, Mejía, Luján i Villanueva, el pagament del capital seria el veritable rèdit, la Pàtria necessitava la resta de recursos. Es procedí a votar l'art. 12 i la 1a part es rebutjà: relativa a que els pobles respectius abonessin el capital, S'acordà que aquest abonament anés a càrrec de la Nació, quedant pendent la segona part. En sentit contrari, l'endemà 4 d'agost, els diputats absolutistes Creus, Cañedo, Rojas y Dou, defensaren que els senyorius no eren lucratius, per tant, per coherència, calia recompensar i lliurar el capital productiu reconegut i també els interessos com a deute legítim de la Nació.⁷³³ El diputat Morales Gallego, representant de la comissió de senyorius, exposà que l'alienació no es feia per voluntat dels senyors, sinó per conveniència de la Nació. Si aquesta no volia cometre una injustícia, un cop reconegut el capital pagat per les jurisdiccions i privilegis, s'havia de pagar un interès del 3%. “Tal es mi modo de pensar, fundado en sostener el derecho de propiedad.” Seria el cúmul dels trastorns, exposà Aner, que les Corts no assignessin rèdits a un capital que la Nació havia reconegut perquè aquesta no pogués pagar. Això seria el mateix que dir que les Corts no devien tampoc reconèixer el capital, perquè no estava en disposició de pagar-lo, i que la Nació no estava obligada a reconèixer el Deute nacional, perquè tampoc estava en disposició de pagar-lo ara per ara. “Semejante doctrina, Señor, es antilegal, antimoral, antipolítica i antieconómica”. Amb l'excusa de no poder pagar, els que devien, quedarien lliures de la seva obligació, aquesta no era la llei. Si no podia pagar, l'obligació quedaria en suspens fins que hi hagués possibilitat de fer-ho. “Como sucede con los vales Reales, que tampoco se pagan, porque las necesidades de la guerra, como que ocupan el primer lugar, no permiten su pago; pero por esto no han perdido los acreedores el derecho a ellos, ni se ha extinguido la obligación que tiene la Nación de satisfacerlos cuando mejoren las circunstancias”.⁷³⁴

Hi havia una contradicció, seguí argumentant Aner. En la sessió d'ahir s'acordà que fos la Nació la que havia de reconèixer el capital que resultés dels títols d'adquisició presentats pels senyors, i molts diputats afirmaren que a la Nació li sobraven mitjans per pagar aquells capitals. “Los mismos que ayer opinaron así, hoy dicen que no pueden

⁷³² FONTANA, Josep, “Qui va pagar la Guerra del Francès”, a *La Invasió Napoleónica: Economía, Cultura i Societat*. Bellaterra: UAB, 1981, p.7-20.

⁷³³ DSC, núm. 306, 4-08-1811, p. 1577-1583.

⁷³⁴ DSC, núm. 06, 4-08-1811, p. 1582.

reconocerse réditos, porque la Nación no está en disposición de satisfacerlos. ¿De dónde nace esta variedad? ¿Cómo en tan poco tiempo la Nación se ha hecho tan pobre?” La solució legal per Aner seria que la Nació pagués els interessos o que se’n deslliurés d’ells abonant ja els capitals. Respongué al diputat Luján, quan deia que en la compra de béns de primogenitura o vinculats no hi havia dret al reintegrament d’interessos, perquè aquest contracte no tenia el vici de nul·litat. De la qual cosa deduïa que la mateixa norma havia de regir per als que van comprar les jurisdiccions i els privilegis en aquest moment abolits. Seguint el criteri d’Aner, eren casos molt diferents, en el primer cas per llei els interessos eren nuls, però en el segon les Corts no s’havien manifestat al respecte.

Acabà la seva intervenció el diputat aranès responent a la comparació que feia el diputat Mejía sobre el capital resultant de les alienacions de les jurisdiccions i privilegis exclusius amb els sous dels empleats i els crèdits dels proveïdors (bancs/pòsits). Segons Mejía, ni als empleats ni als proveïdors se’ls pagava interessos. Segons Aner: “El asentista, Señor, según la mayor o menor probabilidad del pago, aumenta más o menos los precios, y yo aseguro a V.M. que no hay contrato de asentista en que en lo exorbitante del precio no vengan envueltos los intereses. No hablaré de los empleados, porque el símil es tan mal traído, en mi concepto, que no necesita refutarse. Y concluyo, con afirmarme más en el dictamen de la comisión”. Finalment, es declarà aquest punt suficientment discutit. Quedà aprovada la segona part de l’article 13 del decret per a la incorporació de senyorius a la Nació, etc.: Que se pague ésta el 3 por 100 de que allí se trata, desde la publicación del decreto. Els diputats Golfín, Becerra, Valcárcel Dato, Martínez Tejada, Herrera, Caneja, Bahamonde, Calatrava, Luján, Navarro, el Conde de Toreno i Veladiez van dir que presentarien el seu vot contrari a aquesta resolució. El diputat Espiga va proposar que per coherència amb les votacions per l’aprovació del decret, s’acordés que aquests vots presentats pels diputats fossin senzillament negatius. Però, com que s’havien presentat més propostes sobre aquest tema, es posposà aquest i el secretari del Congrés Utgés assenyala el president el dia 7 d’agost de 1811 per discutir-les.

Provisió i nomenaments dels càrrecs administratius: corregiments i alcaldies majors.
Dictamen de la Comissió de senyorius.

Un mes abans de l’aprovació del decret, el 5 de juliol de 1811, s’havien presentat sis propostes per part del diputat José Martínez, que es resumiren en dues, relacionades amb la proposta 1a de García Herreros, nomenament de totes les justícies i altres

funcionaris, tal com es feia en els senyorijs de domini reial.⁷³⁵ La primera buscava la continuïtat dels càrrecs nomenats pels senyors jurisdiccionals fins a finals d'any i, si calia, fer nous nomenaments igual com es feia als senyorijs de reialesa. Amb la segona, es nomenaria una comissió que donaria curs a aquestes propostes i a les de García Herreros. Finalment, després d'un debat que generà divergència, s'acordà que aquestes propostes de Martínez passessin a la comissió que es nomenaria per desenvolupar el decret. El 19 d'agost de 1811, ja aprovat el decret, es reprengué el tema de provisió de càrrecs. Amb aquest objectiu, es van tractar al Congrés cinc propostes del diputat Bahamonde,⁷³⁶ presentades el dia 6 d'aquest mes, relatives a la constitució de corregiments a la província de Galícia, pagament als corregidors, reducció d'escriuans i provisió de vacants. Es derivaren a la comissió de Constitució. Pel diputat gallec, el decret produiria immensos beneficis a l'Estat el nomenament d'aquests càrrecs per part del Govern, ja que recaurien en subjectes suficientment instruïts i capaços de donar tot aquell impuls i foment del que eren susceptibles l'agricultura, les arts, la indústria, el comerç i navegació al regne de Galícia i dels que estiguessin en el seu cas. Tres mesos després d'aprovar-se el decret d'incorporació de senyorijs jurisdiccionals a la Nació, el 7 de novembre de 1811, la comissió que havia desplegat la minuta del decret, va emetre un dictamen al Congrés.⁷³⁷ Es responia a la consulta feta per la Cambra o Consell de Castella amb relació al proveïment dels corregiments i alcaldies majors vacants com a resultes d'aquest decret. El dubte de la Cambra es produïa quan alguns funcionaris dels compresos en l'esmentat decret sol·licitaven el nomenament i lliurament del Reial títol per servir a les mateixes destinacions obtingudes abans dels respectius senyors. Afegia que en el decret no s'especificava si s'havien de conservar les esmentades places de càrrecs en tots els pobles de senyoriu on n'hi havia, ni tampoc de quin fons se'ls havia de pagar.

La comissió va respondre que aquest dubte ja estava resolt en el contingut de l'article del decret. En ell, es prevenia que cessessin els corregidors i alcaldes majors de senyorijs. També es manava que es procedís al nomenament de les justícies i demés funcionaris públics pel mateix ordre i de la mateixa forma que en els pobles de patrimoni reial. En aquests, per a un bon govern o administració de justícia, el Consell examinava la necessitat d'alcalde major o corregidor segons el nombre de veïns, la quantitat de la seva dotació i el fons del qual se li assignava. Així s'havia de fer amb els pobles de

⁷³⁵ DSC, núm.247, 5-07-1811, p.1187

⁷³⁶ DSC, núm. 321, 19-08-1811, p. 1653-1654.

⁷³⁷ DSC, núm. 401, 7-11-1811, p. 2223

senyoriu, consultar ambdues coses amb el Consell de Regència i audiència dels pobles. En últim terme, les Corts havien de decidir si això els semblava correcte. El Congrés havia interpretat, segons García Herreros, l'increment que hi hauria d'alcaldis majors al pobles de 300 habitants si es complien les lleis vigents. La comissió no proposava que en tots els pobles, abans de senyoriu, el Rei nomenés de nou els alcaldes majors, ni tampoc que tots els pobles de més de 300 veïns haguessin de tenir alcalde major. Es va tenir en compte les circumstàncies de la llei, amb les mateixes que la Cambra o el Consell examinaria si aquests pobles necessitaven alcalde major, i no pas si n'hi havia hagut abans. Calia actuar igual que als senyorius de patrimoni reial. A més, la comissió de Constitució ja treballava també aquest tema en la part relativa al poder judicial. Quan s'aprovés aquest, hi hauria una norma fixa: el Consell de Regència nomenaria alcaldes majors en els caps de partit i en les ciutats.

La comissió informava també de la morositat i tebiesa que s'advertia en algunes províncies a l'hora de publicar i circular l'esmentat decret de 6 d'agost. Havia rebut cartes del Regne de València del 4 d'octubre en les quals hi havia dures queixes per l'afany evident que no circulés, tot i que s'havia reimprès a Alzira després que es va traslladar allí la seva Junta superior. El dictamen de la comissió va proposar a les Corts que el Consell de Regència comunicés l'ordre amb més rigor, i si es mantingués la manca de publicació i circulació del decret al regne de València, que s'executés en un termini urgent i es comprovés després. "Sirva esto a V.M. de precaución, y procure abrir el ojo, y ser más rívido en la observancia de sus decretos". Davant la realitat de no donar compliment als decrets de les Corts en alguna part del territori, segons Argüelles, s'havia de culpar les autoritats, els magistrats i els jutges. Els jutges havien d'obeir les Corts. La mesura presentada per la comissió per solucionar aquest problema, segons el diputat asturià, podia complicar-ho més. El diputat asturià també manifestà que l'article del reglament provisional del Consell de Regència pel qual aquest no podia separar cap jutge sense causa justificada, era molt negatiu, ja que els magistrats i les autoritats sabien que no podien ser desposseïts del seu càrrec sinó després d'un judici complicat del que en sortirien sense sancions. Per aquest motiu, proposà: "Que se diga a la Regencia haga saber a todos los tribunales que si dentro de tanto tiempo no están cumplidos los decretos de V. M., se les tendrá como depuestos de sus empleos, y se procederá a su posterior nombramiento".

Se suggerí com a solució per part d'un grup de diputats, Borruell, García Herreros, Morales Gallego i Sombiola, suspendre aquest tema fins després d'aprovar la Constitució. Davant aquest impàs, el diputat García Herreros proposà respondre al Consell de Regència que no proveís de moment els nomenaments de corregiments i alcaldies majors que estaven suprimits pel decret de senyorijs. S'aprovà aquesta proposta. Argüelles proposà també: "Teniendo entendido el Consejo de Regencia que S.M. quiere que toda persona a quien correspondiese la publicación del citado decreto, y no lo ejecutase dentro del término prefijado para su cumplimiento, se tenga en el mismo acto por depuesto de su respectivo empleo, procediendo S.A. a nombrar otra que desempeñe su destino." En desacord amb la proposta d'Argüelles, va intervenir el diputat Aner confirmant que aquesta mesura ja estava decretada pel Congrés: "Está mandado por un decreto que no se den órdenes duplicadas sobre un mismo asunto; y V.M. tiene ya dada orden para que se suspenda de su empleo al que no haya dado cumplimiento a algún decreto del Congreso o haya procurado entorpecerlo." Per tant, com que el Consell de Regència era responsable d'esbrinar si s'havia produït morositat o no, l'únic que calia fer era preguntar-li si s'havia ocupat de la responsabilitat de les autoritats. Pel diputat Mejía, Aner i Argüelles convenien en l'essencial, per això, estava d'acord amb tots dos. Si el Congrés no volia quedar desacreditat, un grup de diputats manifestà que el Consell i les autoritats actuessin amb més contundència i sense arbitrarietat quan haguessin de circular i complir dels decrets del Congrés. Tot i que el problema només s'hagués donat a València, la proposta d'Argüelles s'aprovà.

El 9 de novembre de 1811 el diputat Argüelles presentà una minuta de decret: les Corts volien fer efectiva la responsabilitat dels empleats públics a fi d'assegurar el compliment de les seves sobiranes resolucions.⁷³⁸ En ella constava que si els empleats civils o militars després del tercer dia del rebut d'una llei o decret del Congrés, es retardessin en el seu compliment i en la part que li tocava, se'ls privaria de la seva feina. El Consell de Regència proveiria la seva plaça, sense perjudici del seguiment de la causa. Els jutges i magistrats que faltessin als termes esmentats, en compliment de l'art. 2, capítol III del Reglament provisional per al Consell de Regència, quedarien suspesos de les seves destinacions, procedint a obrir procés. Els Secretaris de Despatx, sota la responsabilitat de ser separats dels seus càrrecs, havien de vetllar pel compliment d'aquest decret. El diputat Aner s'oposà a aquest decret perquè obria la possibilitat al Govern de

⁷³⁸ DSC, núm.403, 9 -11-1811, p. 2239.

desfer-se de tots els empleats que no li agradessin, i, a més, anava en contra de l'objectiu de la llei que era fer el bé i protegir la justícia, i això no s'aconseguiria amb aquesta mesura. Si no s'investigava el cas, es castigaria sense fer constar el delictes, sobretot en les circumstàncies actuals amb mil obstacles per executar les ordres del Govern. És més, si una junta o qualsevol altra autoritat no donés compliment a les que se li comunicessin per incidents particulars o per ser contràries al bé de la província, lluny de censura seria digna d'aplaudiment. Això sí, li semblava bé castigar els que maliciosament haguessin entorpit el compliment de les ordres del Congrés. Argüelles li respongué que equivocava les ordres amb els decrets i lleis; en els primers hi podien haver dificultats, en els segons, la circulació i publicació s'havien de complir. Els diputats Mejía, Golfín, Morales Gallego i García Herreros es mostraren favorables a la proposta. Es passà a votar i quedà aprovat el decret.⁷³⁹

A mode de conclusions

La intervenció de Felip Aner, membre de la comissió de supressió de senyorijs, en l'elaboració del decret va ser molt important.⁷⁴⁰ Des del primer moment, aquest diputat manifestà que era obligat el retorn de les jurisdiccions a la Monarquia perquè formaven part dels seus drets i aquesta justícia havia de ser administrada per ella. Va diferenciar clarament el dret sobre el territori del dret sobre els seus habitants. Va dividir en dues parts la proposta de García Herreros, jurisdiccions i senyorijs (termes diferents), i propietats, finques, drets o béns alienades a la Corona. La jurisdicció pertanyia al Rei i a ell havia de retornar, perquè es tractava del dret públic. Proposà algunes reformes sobre drets senyorials, però no els suprimí. En diferenciar els senyorijs jurisdiccionals dels territorials, inicià el canvi de titularitat, que transformaria senyorijs en domini i aquest en propietat. La reforma dels aspectes feudals del domini territorial i la derivació de les incorporacions les analitzà segons el dret privat en un moment en el qual els diputats liberals proposaven que es fes amb els vals del deute públic. Va ser partidari de conciliar els interessos dels senyors amb els de l'Estat. És cert, però fent una anàlisi de l'evolució de la proposta de Miguel García Herreros des de la seva presentació al Congrés fins l'aprovació del decret, es veu com es complí només amb una part de l'objectiu, i d'aquest

⁷³⁹ DSC, núm.404, 10-11-1811, p. 2243-2244.

⁷⁴⁰ HERNÁNDEZ MONTALBÁN, Francisco, "Cataluña en la cuestión señorial", *Estudios d'Història agrària*, núm. 17 (2004), Universitat de València, València, p. 572: "La mayor trascendencia entre los diputados catalanes correspondió a Felipe Aner i Esteve, abogado y vocal de la Junta de Cataluña, por su participación como miembro de la comisión redactora del decreto de 6 de agosto de 1811 y por su decisiva intervención en 7 de julio, que supuso un viraje en la actitud de beligerancia total de la aristocracia y el clero."

es prioritzà la vessant política. L'argument donat a l'inici del debat de la recuperació del territori espanyol en benefici del poble, protagonista principal de la lluita contra el francès, aviat es va deixar de costat, no va desencadenar canvis. Els diputats s'interessaren més per les reformes de la propietat i no tant per les reformes socials. Posteriorment, es va necessitar clarificar aquest decret amb noves lleis en les Corts de 1813, 1823 i 1837.

En les circumstàncies de 1811 es reclamava una sobirania nacional plena, una mateixa llei, una mateixa justícia i fer fora el vassallatge. Aner mostrà el seu rebuig per la servitud, condició aquesta que s'havia de desterrar, manifestant que la legislació s'havia de canviar per adaptar-se als nous temps. Enrere quedarien els senyorijs, feus i altres sistemes de dominació. La seva intervenció aconseguí una resposta positiva vers el decret per part de l'aristocràcia i el clergat. Aner reclamava una sola jurisdicció executada pel Rei, únic senyor de súbdits i vassalls. Però, també manifestà al Congrés la necessitat que aquesta llei fonamental no depengués només de la voluntat dels Reis. Allò que va moure més la majoria de diputats en l'abolició dels senyorijs jurisdiccionals i drets privatis senyoriais va ser el desig d'un nou cos polític de ciutadans iguals en drets i sense càrregues feudals de segles anteriors. Els primers articles del decret parlaven de mesures de caire polític i institucional, les quals van quedar molt clares, mentre que les mesures econòmiques es van posar en els articles posteriors i poc desenvolupats, fet que comportà moltes queixes tant dels pobles com dels senyors. Es deduïa la voluntat del legislador de deixar la propietat en mans dels senyors exceptuant casos excepcionals. El decret sobre l'abolició de senyorijs no transformà l'estructura de la propietat, però les grans extensions territorials esdevindrien propietat privada. Per Miguel Artola el decret no passà de ser una 'declaració de principis'. El Congrés va voler acabar amb els privilegis i les desigualtats més evidents, tot retornant la llibertat als espanyols. El novembre de 1811, Aner havia aconseguit l'admissió a discussió d'una proposta que atorgava la plena llibertat als propietaris agrícoles.⁷⁴¹

Insistent una vegada més, l'aspecte positiu del decret va ser l'eliminació de la jurisdicció senyorial que suposava funcions de govern i administració de justícia, nomenament de càrrecs, rendes i impostos locals, privilegis exclusius, privatis i prohibitius sobre la caça, pesca, forns, molins, aigües, muntanyes, etc. A partir d'aquest moment, els pobles, que patien misèria a causa de la servitud als senyors, podrien fer ús

⁷⁴¹ PÉREZ LEDESMA, Manuel, "Las Cortes de Cádiz y la sociedad española",..., Op. Cit., p. 194-197

dels privilegis abans esmentats. Quedà abolida la jurisdicció senyorial, però no tots els drets jurisdiccional, els quals en cas de conflicte es debatran individualment en cada senyoriu per via jurisdiccional no legislativa, incapaç aquesta d'afrontar l'abolició del règim senyorial.⁷⁴² Altre condicionant important va ser el manteniment dels càrrecs importants pel que restava de l'any i que els pobles haguessin de pagar els títols dels senyors quan els presentessin. Els drets privatis als pobles de senyoriu pertanyien als senyors, i es convertiran igualment en propietat particular. La diferenciació entre els senyoriis jurisdiccional i territorials no va permetre fer el canvi social que calia, ja que els territorials es van considerar propietat privada dels senyors i el cobrament de rendes continuà. Les justícies i càrrecs a partir d'aquest moment es nomenarien com es feia en els senyoriis de patrimoni reial. L'abolició va ser real en termes institucionals no territorials, en aquests últims cal parlar més aviat de dissolució. Aquest decret, com ja s'ha vist, no va suposar el final dels senyoriis, el problema ara passaria a la Nació, ja que aquesta hauria d'indemnitzar als senyoriis donats pels successius Reis o als que s'haguessin pagat en el seu moment més les millores. Aquesta realitat suposà un fre en el retorn dels senyoriis i la seva incorporació a l'Estat. La Nació pagaria també els oficis que li fossin retornats, concretant la quantia i l'interès. En aquest decret van prevaler els criteris i solucions que provenien dels grups privilegiats de l'Antic Règim espanyol, els quals van salvar els seus interessos econòmics. Per via jurídica gairebé no s'avançà en el procés d'abolició.⁷⁴³

Resumint, les mesures proposades per Felip Aner que van ser aprovades en aquest decret van ser l'abolició dels instruments de domini de les persones (jurisdiccions), la reforma dels components feudals del domini territorial i la derivació de les incorporacions al pla del dret privat mitjançant indemnitzacions. Aquestes aportacions repercutirien en el futur: Inici de la relació argumental, decisiva al 1837, dels interessos establerts entre la legitimitat dels contractes, l'origen de la propietat territorial i els interessos dels posseïdors del Deute públic i de la burgesia compradora dels béns nacionals. Va ser clau la transcendència d'iniciar el camí de la subrogació conceptual, que transformaria senyoriu en domini i aquest en propietat, segellant la divisió entre senyoriis

⁷⁴² MORÁN MARTÍN, Remedios, "Abajo todo: fuera señoríos y sus efectos. El decreto de 6 de Agosto de 1811". UNED. *Revista de Derecho Político*. nº 82, septiembre-diciembre 2011, p.255

⁵⁹ BERNAL RODRÍGUEZ, Antonio-Miguel, "Antiguo Régimen y transformación social", *La transformación de la Sociedad, Antiguo Régimen y liberalismo, Homenaje a Miguel Artola, 1. Visiones generales*, Alianza Editorial, Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, Madrid 1994, p. 80

jurisdiccional i territorial. Hi va haver una proposta d'Aner que només es discutí, sense passar a votació: declarar per llei la plena llibertat als propietaris agrícoles de tancar o acotar les seves finques i heretats, aprofitant-se dels seus fruits i pastures o també arrendar-les. Dos anys més tard, al decret de juny de 1813, l'article 1 admetia aquesta proposta com una norma legal i molt beneficiosa per als propietaris agrícoles. I a l'article 8, es declarà plena llibertat per fixar el preu dels productes, de la ramaderia i tot allò que provingués de la caça, pesca, treball i la indústria.⁷⁴⁴

El debat sobre propis i erms.

Gairebé en paral·lel, tingué lloc un altre debat que posava a prova la mena d'economia política que traspuaven les idees de Felip Aner i la resta de diputats.⁷⁴⁵ A inicis del mes de febrer de 1811 es llegí la proposta del diputat Antonio Oliveros que havia fet al Congrés, relativa al nomenament d'una comissió que proposés la forma de dur a terme la venda de propis i erms, tenint en compte les providències preses per la Junta de Badajoz i l'anterior Regència. El diputat Oliveros exposà: "Señor: son enormes los gastos de la guerra, y es preciso buscar recursos y medios para cubrirlos (...) Tal es la venta de una parte de los baldíos y propios del reino: la Junta de Badajoz la creyó imprescindible y formó una instrucción al objeto; todo mereció la aprobación del Consejo de Regencia. Según su tenor, se verifica la venta, pero con varios abusos que no puede remediar la limitada autoridad de la Junta; los he manifestad a V.M., y deben excitar su soberano poder". Explicà que a la instrucció no es van classificar les finques pertanyents a aquest ram. Entre les finques, hi havia immensos erms, els fruits dels quals es perdien; hi havia deveses i terratges o censos de propis com de erms de la muntanya. Totes aquests es podien vendre amb gran benefici de l'agricultura i ramaderia. Es fomentaria l'agricultura, quan més propietaris, augmentaria la població, això estava en relació directa amb els mitjans per subsistir. Una altra avantatge era la confiança que inspiraria als compradors. Jutjava que era un bon arbitri i per Extremadura molt útil i productiu. Els

⁷⁴⁴ PÉREZ LEDESMA, Manuel, *Las Cortes de Cádiz y la sociedad española...* Op. Cit., p.198

⁷⁴⁵ LLUCH MARTÍ, ERNEST y SALVADOR ALMENAR PALAU (2000), "Difusión e influencia de los economistas clásicos en España (1776-1870)", en Enrique Fuentes Quintana, ed., *Economía y economistas españoles*, vol. 3, Barcelona, Galaxia Gutenberg-Funcas, p. 7-69. ALMENAR PALAU, SALVADOR (2000), "Introducción. El desarrollo del pensamiento clásico en España", a Enrique Fuentes Quintana, ed., *Economía y economistas españoles*, vol. 4, Barcelona, Galaxia Gutenberg-Funcas, p. 7-91; ALMENAR, Salvador (2002): "Economía política y liberalismos en España. De Jovellanos a la Gloriosa", en ROBLEDO, R., CASTELLS, I., ROMEO, M.C. (Eds.), *Orígenes del liberalismo. Universidad. Política. Economía.*, Ediciones Universidad de Salamanca: Salamanca, p. 81-104. ASTIGARRAGA, Jesús (2009): "Emergencia de la economía política y territorialización de las luces en la España del siglo XVIII", en ARRIETA, J.; ASTIGARRAGA, J. (Eds.): *Conciliar la diversidad. Pasado y presente en la vertebración de España*, Bilbao, Universidad del País Vasco, p. 77-97.

diputats van valorar positivament aquest recurs. Pel diputat gallec Domingo García Quintana, era molt important per la íntima connexió entre l'agricultura i el comerç.

La valoració que en feu Felip Aner va ser del següent to: “Yo no quisiera oponerme a la comisión que pide el Sr. Oliveros; pero conozco que podrá hacer muy poco. Hace muchos años que hay expedientes sobre la venta de baldíos y de propios; sé que aún están pendientes, y que hay una infinidad de reclamaciones hechas sobre estos ramos. Por consiguiente, me parece que el primer paso que debería dar V. M., es que respecto estar V. M. persuadido de la necesidad que hay de la venta de estos terrenos baldíos, se le hiciese conocer al Consejo de Castilla, que con presencia de todos los antecedentes que haya sobre el particular, informase a V. M. lo que se podía hacer en este asunto, y entonces se podría nombrar una comisión para que examinándolo viese lo que se podía hacer. Sin este paso, ¿cómo ha de saber la comisión lo que conviene a Cataluña, a Galicia, Castilla, etc.? De ningún modo”. S'aprovà la proposta d'Oliveros.⁷⁴⁶ Amb aquesta tímida proposta, el nostre diputat seguí un procediment ja descrit durant decennis en els mecanismes d'assessorament polític de la monarquia, i que tenia el perill de dilatar el seu examen i eficàcia. Rigor en el tractament dels temes o maniobra dilatòria? No ho sabem, però les Corts consideraren que calia tirar endavant moguts per la urgència de la situació.

Se seguia amb les propostes de venda de béns nacionals. La comissió d'Hisenda en presentà una a partir de la que van presentar els diputats Manuel García Herreros i Felip Aner. No celebrar subhasta que no cobrés el preu de la taxació, no admetent en *Vales Reales* més que una tercera part, o dues tercers parts procedents de subministres o assentaments fets per la subsistència i servei de l'exèrcit a la guerra. El producte d'aquestes vendes anirien a la Tresoreria major, i feta l'amortització es faria pública. Francesc-Xavier Borrull no estava d'acord en admetre *Vales Reales* per pagar béns nacionals que s'havien manat vendre, perquè no ho permetia ni l'estat dels esmentats béns, ni la finalitat de la seva venda.

Felip Aner puntualitzà la seva posició: “El crédito público puede establecerse con relación a los vales Reales de dos maneras: o bien dando alguna confianza a sus tenedores,

⁷⁴⁶ DSC, núm. 129, 2-02-1811, p. 484-489. Sobre la situació econòmica general vegeu COMÍN, Francisco; HERNÁNDEZ, Mauro; LLOPIS, Enrique (eds.), *Historia económica de España. Siglos XIX y XX*, Crítica/ Marcial Pons, Barcelona, 2002; MALUQUER, Jordi, *Història econòmica de Catalunya, segles XIX i XX*, Barcelona, Proa, 1998.

o bien disminuyendo la masa general circular. El señor preopinante ha dicho que aunque se admitan en pago de bienes nacionales, nunca se les dará más valor. A mí me parece lo contrario; porque siempre que se presente a los tenedores de vales un medio para deshacerse de ellos, crecerá la confianza, y se aumentará su valor. En segundo lugar, si se disminuyese la deuda nacional, ¿no se aumentará el crédito? Cuando tratamos de admitir vales en pago de bienes nacionales, tratamos de reducir su masa circulante, y por consiguiente de disminuir la deuda nacional. Además, el Estado gana con eso, porque se exime de pagar los intereses de los vales al paso que los va amortizando, y si no se trata o de proporcionar un medio de amortizarlos o de pagar sus intereses, es anunciar una bancarrota, y se aumenta el descrédito. Estas reflexiones se tuvieron presentes cuando se hizo la proposición. Porque si se dijese no se admiten vales Reales, sería lo mismo que decir que en el concepto de V. M. los vales reales no valían nada. Me parece, pues, muy justa la proposición, y que debe admitirse.” Después de la discusión, es votà i quedà aprovada la proposta.⁷⁴⁷

Es continuà la lectura del dia anterior sobre l'expedient de venda d'erms. El diputat Ramón Llätzer de Dou va proposar suspendre aquest tema, ja que dins de pocs dies la comissió encarregada d'indicar els mitjans per restablir el crèdit públic presentaria la relació que tenia amb la qüestió que s'anava a discutir. El diputat Antonio Oliveros va dir que tenien poca o cap relació. Dou no estava d'acord en la venda d'erms ni de propis dels pobles, pel gran perjudici que causaria i no tindria utilitat. La vila de Càceres i el Consell Reial veien perjudicial vendre en aquell moment, encara que el temps de guerra no era bo per la venda de propietats. Per Aner: “Las necesidades de la Patria, como ha dicho el Sr. Luján, son las que merecen la primera atención; pero es necesario examinar si estos recursos que se proponen sirven para remediarlas. Yo desde luego creo que este proyecto no debe producir un cuarto. Hace mucho tiempo que también se mandaron vender los bienes nacionales, y hasta ahora no tengo noticia que se haya vendido ninguno”.

Si la Junta d'Extremadura conservava la província i la capital en temps de pau, sense patir els horror de la guerra, ara que estava aniquilada, es preguntava com havien de vendre les finques d'erms? Qui compraria? Els captaires o els que havien alliberat el

⁷⁴⁷ DSC, núm. 172, 20-03-1811, p. 717- 720. Vegeu el clàssic llibre de: FONTANA, Josep; GARRABOU, Ramón, *Guerra y Hacienda. La Hacienda del gobierno central en los años de la Guerra de la Independencia (1808-1814)*, Institut Juan Gil-Albert, Alacant, 1986.

seu diner del pillatge? Cap d'ells ho faria. Amb l'estat en el qual estava la Nació, no hi havia braços per treballar els erms ni pels camps productius com abans. La població disminuïa. Molta gent estava a l'exèrcit i les províncies havien perdut la meitat dels seus carros, mules, bestiar i eines per llaurar. Els preus d'aquestes finques rebaixarien molt el seu valor perquè ningú compraria. Per Aner: "el Sr. Dou ha fijado la cuestión. Otras muchas razones hay alegadas por los señores que me han precedido, las cuales prueban la importancia grande de conservar estos bienes, que ofrecen mayores ventajas, para cubrir en tiempos difíciles inmensas necesidades, que no faltarán, echando los franceses del territorio de España. Por consiguiente, me opongo al dictamen de la comisión: el mío es, que se reserve este asunto para mejor época, supuesto que nada puede producir en el día este recurso, o que se pida informe a la actual Junta de Extremadura". El Sr. Oliveros que hi estava a favor, va dir que es conformava, com deia Aner, a que es demanés a la Junta si convenia o no la venda d'una part dels terrenes propis i erms. Els Srs. Vera, Terrero i Calatrava van dir que s'oposava a la venda de propis i erms, i es conformava amb el dictamen dels Srs. Dou i Aner. Per García Herreros millor seria esperar. El dictamen de la comissió no es va aprovar.⁷⁴⁸

Es va llegir una exposició d'Aner que es va admetre a discussió. La proposta, després aniria a la comissió d'Agricultura perquè en fes un dictamen. "Señor, la agricultura es el primer manantial de la riqueza de las naciones. Una agricultura floreciente constituye la felicidad de un Estado, y aumenta considerablemente su población. La agricultura en España, sin embargo de la feracidad de su suelo, se halla en un estado lamentable de atraso, si exceptuamos ciertas provincias. Han sido muchas las causas que hasta ahora ha retardado los progresos de la agricultura. El mal sistema de rentas; la desproporción en el pago de contribuciones; el poco favor que siempre han merecido del Gobierno los agricultores; las invasiones continuas que ha sufrido el derecho de propiedad, limitándole al dueño el libre aprovechamiento de sus frutos, han sido las principales causas que siempre han coartado a sus progresos; causas que el Congreso debe destruir para que la Nación pueda sacar de la feracidad de sus suelos las riquezas que ofrece. Además de la gran utilidad que ha de resultado de una decidida protección en favor de la agricultura, la política, el estado actual de las cosas, las vicisitudes de los tiempos futuros, y los principios constitucionales que se han sentado, así lo exigen. Por todo lo cual, propongo a la discusión del Congreso, la proposición siguiente: Que se

⁷⁴⁸ DSC, núm. 329, 27-08-1811. P. 1701-1704.

declare por ley que los dueños de fincas y heredades tienen absoluta libertad de cercarlas o acotarlas, y aprovecharse exclusivamente de todos los frutos y pastos de las mismas en uso del sagrado derecho de propiedad”.⁷⁴⁹

A priori, aquest podia ser un discurs prou eloqüent del caràcter liberal econòmic de les propostes del diputat. No obstant això, trobem plantejaments similars a les de Felip Aner fetes des de postulats il·lustrats, com ara el de Gaspar Melchor de Jovellanos, entre d’altres. Ara bé, vista en conjunt la presa de posició d’Aner respecte dels tancaments,⁷⁵⁰ el fet de poder destruir els entrebancs que existien per a desplegar el dret de propietat i l’aprofitament dels recursos, de criticar les invasions al dret de propietat, etc, ens apropa al sentit liberal de la defensa del “sagrat dret de propietat”.

Mirem les coses amb una mica més de deteniment. La comissió d’Agricultura va presentar el seu dictamen sobre el punt tercer de la Memòria del Ministre de Marina pel que feia a la utilitat o perjudici del reglament de muntanyes. Segons aquest dictamen les lleis, regles i ordenances que hi havia no havien produït els efectes proposats. Els mals venien d’unes mesures fundades en principis equivocats i contraris al dret de propietat i aliens a l’equitat i la justícia. Altres problemes provenien del tancament de terres. El bé de l’Estat i el dret de propietat exigien que l’amo tingués absoluta llibertat de tancar-les o acotar-les, i sobre això la comissió es reservava parlar amb més extensió al presentar a V. M. el seu informe respecte la proposta que sobre aquest punt va fer Felip Aner el 15 de novembre de 1811. El dictamen tenia cinc punts i tractaven sobre: la llibertat dels amos de fer el que desitgessin en els dominis particulars; tallar els seus arbres i vendre la fusta a qui volguessin; tancaments dels camps privats i aprofitament dels seus fruits; els particulars amos del terra podrien exigir la venda de l’arbrat o que se’ls donés a cens redimible pel capital taxat; quedava extingida la conservadoria general de muntanyes i subdelegacions marítimes a totes les províncies. Unes matèries que, per la experiència aranesa, Felip Aner coneixia molt bé en formar part dels sectors d’aquella societat que més aspirava per introduir formes capitalistes de propietat i ús dels recursos. No es va discutir, es deixà pel 20 del mes en curs.⁷⁵¹

Es procedí a la discussió del dictamen de la comissió d’Agricultura. El diputat gadità Alonso Maria de Torres Guerra demanà que es fes un reglament modificant alguns punts, ja que creia que no convenia tanta llibertat de la qual podria abusar-ne el propietari.

⁷⁴⁹ DSC, núm. 410, 16-11-1811, p. 2267.

⁷⁵⁰ SÁNCHEZ SALAZAR, Felipa, "La redefinición de los derechos de propiedad. A propósito de los decretos sobre cercados en las Cortes de Cádiz (1810-1824)". *Historia Agraria*. 39, 2006, p. 207-240.

⁷⁵¹ DSC, núm. 441, 17-11-1811, p.2434-2436.

En canvi, per Aner, “toda ley que coarta al dueño de una cosa la facultad de disponer de ella libremente, es contraria al derecho de propiedad, y es un obstáculo que se opone a la felicidad del estado. La Constitución, Señor, asegura del mismo modo al ciudadano la propiedad que su libertad individual. Fundado en estas razones, tan obvias como poderosas, el Ministro de marina ha propuesto a V. M. la absoluta necesidad de abolirlas, y la utilidad que reportará al Estado dejando a la libre disposición de los dueños particulares al aprovechamiento de sus montes; pero al Sr. preopinante le parece que no deben abolirse absolutamente dichas ordenanzas a trueque de que en ellas hay capítulos muy beneficiosos para los mismos particulares, y bajo el pretexto de que restituyendo a los dueños una libertad absoluta quedarían exentos de pagar contribución cuando de todas las cosas se pagan”.

Pel nostre diputat, en totes les ordenances de boscos es podrien trobar regles i consells per a mantenir-los endreçats, perquè ningú no ha de dubtar que enlloc de l'arbre que es talli, se sembraran dos o tres més “si le trae interés”. Per aquest motiu, “todas las trabas o embarazos que se pongan a los dueños sobre el libre aprovechamiento de su propiedad, y sobre la libre disposición de ella, son otros tantos obstáculos que se ponen al bien y a la prosperidad nacional. Siempre y cuando el legislador pone la mano en los intereses de los particulares, restringiendo sus progresos, se hace un mal irreparable al Estado. Dejemos, pues, de una vez a los dueños en libertad, que tanto reclama el sagrado derecho de propiedad, y dejemos obrar libremente al agente principal de las riquezas que es el interés particular. Por todo lo cual, mi dictamen es que se apruebe lo que propone la comisión, y ¡ojalá se hubiera hecho un siglo antes!”⁷⁵² No és un tema menor que Felip Aner desitjés que, poc abans o poc després d'arribats la dinastia borbònica, s'hagués comptat amb una legislació liberal, perquè aquesta política podria haver acompanyat l'evolució secular que l'economia catalana seguia cap a l'economia de mercat.

Tot i que hi havia diputats que no hi estaven a favor, es van aprovar els tres primers articles del dictamen i es passà al 4t. No obstant això, els arguments utilitzats en la defensa dels usos tradicionals dels béns comunals eren que una nova llei -tal i com estava redactada- afavoriria al propietari i perjudicaria al pobre. En la proposta que va lliurar a la cambra, Felip Aner advocarà per la compatibilitat dels interessos privats amb els comunals: “Yo quisiera que se tomase una providencia conforme a lo que previene el

⁷⁵² DSC, núm. 445, 21-12-1811, p.2458.

citado decreto con respecto a Extremadura. El último dispone que se reserve a favor del pueblo cierta cantidad, donde pueda llevarse a pastar el ganado en proporción de su extensión. Si se aprueba el artículo propuesto, no se verifica esto, y resulta que el pueblo que hasta ahora ha tenido leña o carbón de balde, no lo tendrá en adelante, resultando de aquí el perjuicio que tratamos de evitar. Porque como el que adquiere el arbolado lo adquirirá para vender leña, el pobre se verá privado de ella por la imposibilidad de comprarla; y así, no debe adoptarse esta medida con la generalidad que se presenta. (...) No, Señor, así, me opongo a la aprobación del artículo, a menos que se arregle a los términos de la ley que se ha leído; (...) pues como el bien común debe ser preferido al particular, aquí se verifica que el común queda perjudicado”.⁷⁵³

Seguí la discussió pendent sobre el dictamen de les comissions d’Agricultura i de Premis sobre el repartiment de terrenys erms o reials, i de propis i arbitris, on Felip Aner voldrà demostrar la complementarietat de l’agricultura amb el comerç i la indústria. Tanmateix, coherent amb la cultura econòmica del Principat. Aner: “Señor, es cierto que son para algunos verdades demostradas lo que para otros son errores manifiestos. Hasta ahora he visto sostener el dictamen de la comisión como cosa la más favorable a la prosperidad nacional, y como medio único de aumentar la agricultura, que en el concepto de algunos señores preopinantes parece que lo único que debe llamar la atención del Gobierno”. En part, Aner admetia que les terres ermes havien estat una de les causes de la despoblació, però el que no estava tan d’acord amb l’opinió de la majoria era que la prosperitat de l’agricultura es faci en detriment de la ramaderia i de la indústria. “Ninguna nación compuesta de solos agricultores se ha reputado por rica hasta ahora. Para llegar una nación a ser opulenta necesita hermanar en sí las tres fuentes de riqueza, que son la agricultura, la industria y el comercio, y en proporción que estos tres ramos se fomenten se aumentará la riqueza nacional”.⁷⁵⁴

Tan sols calia comparar l’estat divers de la riquesa de Polònia amb l’Anglaterra o, sense sortir d’Espanya, la diferència de prosperitat i riquesa entre les províncies de Catalunya, València i Galícia, amb altres del regne, apuntà Aner. El problema, pel diputat aranès, era que si es reduïen massa els erms, es perdria la cabana i les pastures i deveses comunes caldria cercar-les en altres indrets. Sense cabanes no hi haurien ramats, i sense aquests tampoc comerç i indústria. D’aquí la gran diferència entre unes províncies i altres.

⁷⁵³ DSC, núm. 445, 21-12-1811, p. 2458-2463.

⁷⁵⁴ DSC, núm. 547, 18-04-1812, p. 3074-3075.

“Últimamente, no pudiendo tener efecto alguno la resolución que tomen las Cortes hasta que el territorio esté libre de enemigos, y hayan informado las Diputaciones provinciales; y debiéndose juntar antes las Cortes ordinarias, podría dejarse a las mismas la resolución definitiva de este negocio, pues conviene que nosotros no lo hagamos todo, sino que dejemos también que hacer a los que nos sucedan en el encargo de Diputados. Por todo lo que, soy de dictamen que la resolución de este negocio se deje a las futuras Cortes”.⁷⁵⁵ Continua la discussió del 1r article proposat per la comissió d’Agricultura sobre erms, etc.

El diputat José Maria Calatrava, parlant en nom de la comissió, respongué a la intervenció anterior de Felip Aner. Li va voler fer entendre que s’havia equivocat en els seus raonaments, perquè quan les terres fossin particulars, unes podien ser per llaurar i altres per pasturar. La comissió volia que el terreny comú es fes més útil en mans de particulars, que això era exactament conforme a l’esperit del Sr. Aner, quan proposava que es donés a tots la facultat de tancar les seves terres, coneixent amb molta raó que una plena i lliure propietat era el que més convenia, i que així augmentarien els fruits i pastures de les finques. També s’equivocava creient que els erms mantenien la ramaderia, ja que aquesta s’adaptava a la deveses també acotades.

Tampoc no estava d’acord amb el Sr. Aner quan deia que les nacions no podien subsistir només de l’agricultura, al contrari, la nació ramadera, comerciant o manufacturera, no es podria conservar sinó depenent de l’agricultura, que era per Calatrava la principal, i la seva existència serà sempre precària i transitòria. També volia prescindir del poc favor que va fer el Sr. Aner als habitants de certs països, suposant procedent de la seva peresa el retard en què es trobaven respecte a altres més laboriosos. Si aquests tinguessin les mateixes circumstàncies d’aquells i les mateixes traves i gravàmens, no hi hauria diferència i estarien més avançats. Les causes del retard eren mals que patien sense culpa, i en comptes de criticar-lo calia compadir-los i buscar solució. Per últim quan deia de deixar aquest assumpte per les properes Corts, li semblava sense fonament. Tot el que de bo pogués fer S. M. ha de fer-ho, procurant tot el benefici possible per la Nació. Queda pendent el tema.⁷⁵⁶ En síntesi, les intervencions de Felip Aner i les respostes que va provocar, són una bona mostra de les cultures i els teixits econòmics diversos existents en l’Espanya dels segles XVIII i principi del XIX. Uns

⁷⁵⁵ DSC, núm. 547, ibídem.

⁷⁵⁶ DSC, núm.548, 20-04-1812, p. 3078-3082.

paisatges econòmics que forçaven a cercar estratègies de vegades contràries a les Espanyes de l'època. Felip Aner coneixia bé el medi aranès, pirinenc i català, però no tant el castellà i extremeny, que dominaven bé els altres diputats. La “Catalunya moderna” que tan bé estudià Pierre Vilar, no encaixava del tot bé en el panorama general.⁷⁵⁷

⁷⁵⁷ VILAR, Pierre, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, vol. III. Edicions 62, Barcelona, 1966.

CAPÍTOL 5

ATENDRE LES URGÈNCIES POLÍTIQUES

1.- GUERRA. EXÈRCIT I POBLACIÓ

La Guerra del Francès és quelcom més que una guerra d'invasió i ocupació enfront d'un alçament i una resistència. Les insurreccions i els incidents obeeixen a altres causes com ja hem dit: la principal crisi global i profunda que patia la monarquia absoluta, incapaç de vèncer els obstacles que impedièn el progrés polític i econòmic. Guerra d'alliberament nacional i alhora, contra el despotisme de Godoi i el mal govern, causa del malestar general que regnava en tots els estaments de la societat. El sentiment antifrancès que regnava entre els catalans i espanyols es convertí en el veritable mòbil d'aquesta guerra, i també la defensa de la propietat, de la família i de la terra i el dret tradicional enfront del Codi civil francès. La resistència a tot Espanya es va organitzar a partir de les juntes locals, corregimentals, provincials i la Junta Central.⁷⁵⁸

La guerra genera una crisi i uns problemes polítics i socials, i la hisenda cerca recursos per solucionar o pal·liar els conflictes o situacions que s'esdevenen. Per això, les comissions encarregades d'aquests dos àmbits necessitaven una ràpida i urgent organització. Els assumptes que depenien d'aquestes dues comissions demanaven una ràpida resolució. En la sessió pública de 28 de setembre de 1810 es va acordar crear una comissió militar que després es va dir comissió de Guerra. El dia 4 d'octubre de 1810 el president de les Corts Ramon Lázaro de Dou i Bassols, diputat propietari per Catalunya nomenà els integrants de la comissió de Guerra: Francisco Ramón Eguía Letona diputat suplent per Biscaia; Francisco de Borja Álvarez de Toledo, Marqués de Toledo y Osorio, comandant general i diputat propietari per Múrcia; Gregorio Laguna, mariscal de camp de l'exèrcit i diputat propietari per Badajoz; Ramón Power Giralt, tinent de nau de la Reial Armada, diputat propietari per la Capitania General de Puerto Rico; José López, Francisco Fernández Golfín, coronel i diputat propietari per Extremadura i Manuel del Llano Nájera, coronel de l'exèrcit, tinent coronel d'artilleria per Guatemala; José López, Zuazo, Toledo i Sanz. El dia 1 de novembre, s'hi van afegir Antonio Samper, mariscal de camp del Suprem Consell de Guerra, diputat propietari per la província de València, i

⁷⁵⁸ MOLINER PRADA, Antoni. *La Guerra de Francès a Catalunya segons el diari de Raimon Ferrer*. Edició Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions, Bellaterra, 2010, p. 15-16.

Rafael Manglano també mariscal de camp i diputat suplent per la província de Toledo. A partir d'aquest moment, la comissió procediria a nomenar fora del Congrés les persones que jutgessin més a propòsit per a què poguessin auxiliar amb les seves llums i talent.

De la comissió de Guerra la informació que es disposa s'ha d'extreure dels Diaris de sessions. El procés que seguien els expedients anava de les Corts a la comissió i d'aquesta al Consell de Regència: “Siendo en este punto donde se pierde su pista. Hasta la fecha no se ha realizado un estudio completo sobre las cuatro Regencias y su comunicación con las Cortes; investigación necesaria dado que los Diarios de sesiones dejan constancia de enfrentamientos y problemas que resultan difíciles de interpretar si desconocemos determinados acontecimientos”.⁷⁵⁹ La temàtica que es tractava era molt diversa; suggeriments de ciutadans amb invencions d'aparells per la guerra, abusos dels exèrcits, el comportament militar, el reglament, els alistaments, les llicències i exaccions del servei, ascensos, desercions, etc. Aquesta comissió informava també que el retard sobre l'allistament provenia de la negligència de la Junta, reconeguda com a única autoritat, i no així la del governador. La ciutat de Cadis, segons el Govern, s'havia de cuidar molt per les relacions que mantenia amb Mèxic. El comissionats havien de tenir cura que la Regència prengués les mesures més adients per després informar Corts. Se li va encarregar un projecte imprès sobre alistament general de l'exèrcit per tal de debatre'l i aprovar-lo.

1.1.- L'allistament

En formaren part persones exemptes d'anar a la guerra i el joves quan arribaven a l'edat que es considerava suficient, anaven a lluitar a l'exèrcit regular.⁷⁶⁰ La major part de l'allistament es va quedar a Cadis, formant part del Batalló de Voluntaris, no s'exigia una especialització per armes. Primer van anar a l'exèrcit regular a Bailèn o altres llocs. Aviat, però, per les necessitats que hi havia es distribuïren per aptituds en diversos rams. Quan els francesos arribaren a Sancti Petri, es van fer més necessaris que mai. Llavors es dividiren en: artillers voluntaris, milícies urbanes, voluntaris distingits de línia (provenien de les famílies més riques de la ciutat), Infanteria lleugera, voluntaris d'extramurs, caçadors, etc. Molts religiosos s'hi alistaren. Amb l'arribada dels refugiats n'augmentà

⁷⁵⁹ RUIZ JIMÉNEZ, Marta, La comisión de Guerra en las Cortes de Cádiz (1810-1813), Repertorio documental, 1808-1814 Guerra y Revolución, Consejo Superior de Investigaciones científicas, Ediciones Doce Calles, Madrid, 2008

⁷⁶⁰ SOLÍS, RAMON. *El Cádiz de las Cortes*. La vida cotidiana en la Ciudad en los años de 1810 a 1813, Sílex Ediciones S.A., Madrid 2012, p. 163-168.

la quantitat. Quan les tropes d'Albuquerque van arribar, ja no van ser tan necessaris, però van fer valer els seus drets concedits ja amb la Junta Central.

L'allistament comportava tasques de molta coordinació entre les Corts i la Regència. Una comissió de diputats visità la Regència, per proposar-li si, mitjançant un resolució, es nomenava un general prudent, intel·ligent i actiu que vingués a Cadis i l'Illa per fer l'allistament. Alhora, la Regència els preguntà si les Corts veien bé que s'apliqués la força armada davant d'alguna resistència. La comissió podria acudir a la saca de segona i tercera classe, apurant la primera, sense criticar les autoritats que se n'havien ocupat. Destacaren el paper dels voluntaris pel seu gran servei, que no tenia cost i als quals se'ls havien de mantenir els seus privilegis. A Cadis, per les ocupacions dels seus habitants, no hi havia tanta gent disponible com alguns creien. El diputat Oliveros proposa la creació d'una comissió formada per un diputat de cada província per organitzar el reclutament de 80.000 homes. El diputat Aner va dir que en res s'oposava aquesta comissió a la de la Guerra. Es va decidir per la urgència que hi havia, es fes un decret on constés que fos el Consell de Regència qui feia aquesta gestió.⁷⁶¹

El sistema de classificació de l'allistament que havia fet la Junta Central, era perjudicial segons el diputat Aner, ja que els pobles es queixaven de les exempcions, que no n'hi hauria d'haver més que les precises per anivellar el servei personal. La Junta Central només destinava al servei les classes que havien de servir en les destinacions que eren més necessàries a l'Estat; agricultura, fàbriques, etc. Aquesta classificació no havia de regir, la comissió de Guerra ho havia de tenir present. Aner va tornar a intervenir dient que la proposta d'abolir alguns capítols del reglament, havia d'anar a la comissió, ja que era molt semblant a la proposta del diputat Llamas que s'havia enviat a la Regència i així, podria deliberar dues opinions per la mateixa cosa.⁷⁶² Per diversos comunicats, un de la Junta i uns altres sobre l'allistament de Cadis, es manifestà haver acabat l'allistament dels de primera classe, remès tot per la Regència. El diputat Golfín, representant de la comissió de Guerra, va exposar el seu dictamen sobre l'allistament general per al servei militar, segons la proposta del diputat Argüelles.⁷⁶³ El contribuent mantenia el soldat, va dir Aner. la gran ciència del legislador consistia en anivellar aquests dos serveis, el personal y el pecuniari. Acabà demanant que a Catalunya es conservessin aquestes exempcions per

⁷⁶¹ DSC, Sessió Secreta, 14-11-1810, p. 59.

⁷⁶² DSC, núm. 122, 26-01-1811, p. 438-439.

⁷⁶³ DSC, núm. 138, 11-02-1811, p. 531-533.

diner, molt necessàries per resistir l'enemic. La comissió es manifestà en desacord amb Aner en les actuals circumstàncies no veien les exempcions, quantes més persones lluitessin millor. Si es volia corregir el reglament de la Junta Central, que ho fessin els tribunals, modificant les classes sense alterar-les. Argüelles afegí que a Anglaterra també es feia com deia Aner a Catalunya. No calia perjudicar l'agricultura ni les arts, però que ningú es quedés a casa impunement. La veritat era que en aquests tres anys s'havien produït moltes excuses i fraus per eximir-se. Per això, el diputat asturià demanà a la comissió que digués com tallaria els fraus i quins mitjans efectius i útils hi hauria perquè aquell que no volgués servir personalment, contribuís amb allò que li corresponia. Acabà la sessió sense resoldre res al respecte.

El Congrés passà a examinar propostes d'allistament endarrerides. Començaren per les propostes d'Argüelles fetes el 19-01-1811.⁷⁶⁴ La primera d'elles deia que les Corts declarassin que tot espanyol des 16 anys fins 45, sense distinció de classe ni estat, era soldat de la Pàtria. Argüelles assenyalà que l'actual guerra tenia la nació al límit de la ruïna, posà com exemples Galícia i també Astúries a la qual representava al Congrés. Davant l'enemic, pensava que tots els espanyols havien de ser soldats i perquè això funcionés calia un reglament d'allistaments que no es pogués eludir. El seu dictamen va ser: "Cese pues, todo privilegio, toda exención, y toda la Nación sea guerrera; no haya más impedimento para ser soldado que la imposibilidad física". Segons el diputat Golfín, la comissió de Guerra i el diputat Aner tenien present el reglament emprat a Catalunya, perquè es tractava d'un mètode militar que impulsava l'exèrcit a estar actiu i ben organitzat. El servei era dur i pesat, per això, Felip Aner tornà a proposar que per tenir exèrcits vigorosos i resistents calia comptar amb persones fortes i sofertes. "Por consiguiente, mi opinión es que se revoque el capítulo de ordenanza que dice que para servir en el ejército basta la edad de 16 años, que ésta se fije de 18 a 40". Les opinions van ser diverses, es volia fer modificacions en les edats i el moment d'instrucció. Villanueva va demanar que dos anys abans d'agafar les armes practiquessin. Pel diputat Creus, els mestres d'escola havien d'ensenyar a l'alumnat l'ús de les armes i la instrucció perquè des del naixement ja s'era soldat. Es podia començar a qualsevol edat segons els diputats Llamas, Pelegrín i Borrull. El diputat García Herreros creia que més que soldats

⁷⁶⁴ DSC, núm. 118, 22-01-1811, p. 416-418.

el que calia eren oficials experts. Per Utgés s'havia de partir dels diferents reglaments de províncies i fer-ne un de general per Espanya.

S'aprovà la proposta d'Argüelles que contemplava una formació amb armament a partir dels 16 i una pràctica fins els 45 anys. Es remeté aquesta a la comissió de Guerra per formar el reglament que donés aplicació a la proposta. Més endavant, exposà el seu dictamen sobre l'allistament militar.⁷⁶⁵ Es reduïen de sis a quatre les classes: 1a, solters i vidus sense fills; 2a, vidus amb fills; 3a, casats sense fills i 4^a, casats amb fills. Aner trobà injusta la classificació de l'allistament que anteriorment havia fet la Junta de Cadis, i també la proposada per la comissió de Guerra. Per ell, la llei no eximia ni per qualitat ni per misèria als que servien millor a la Pàtria; altres diputats pensaven que estar en situacions diferents que la de ser soldats, era injust. Una vegada més, posà d'exemple Catalunya: "Que adoptó el medio de que todo aquel que después de sorteado quisiese eximirse, pagase la cantidad de 500 pesos destinados al vestuario del ejército de la provincia. De este modo se hizo una quinta de 19.600 hombres; y ¿qué resultó? Que por 1000 hombres que se eximieron, se vistieron 30.000. ¿Quién dirá que esto es injusto? Un ejército mal nodrito, mal menjado que había de resistir las inclemencias del tiempo, sin descanso y que cuando le tenía era enemigo de la nieve, así es el que omplia los hospitales de malaltes. El contribuyente mantenía al soldado, y no le podía haber soldados sin la substancia de los contribuyentes. La gran ciencia del legislador consistía en anivellar aquellos dos servicios, personal y pecuniario. Demandó que en Catalunya subsistiesen aquellas exenciones por dineros, eran necesarias para resistir al enemigo.

En cada sessió del Congrés es llegien els comunicats del Ministeri de Guerra, un d'ells es relacionava amb les providències d'allistament.⁷⁶⁶ Per aquest motiu, el diputat Oliveros, davant la petició de la Regència de reclutar 80.000 homes, proposà la creació d'una comissió formada per un diputat de cada província per organitzar el reclutament. Aner li donà suport.⁷⁶⁷ La comissió tenia el treball avançat sobre aquest tema i per la urgència que hi havia, es va decidir que es votés si es decretava immediatament l'enviament d'aquests homes. El vot va ser afirmatiu i, mitjançant un decret, s'autoritza la Regència per dur a terme aquesta gestió. Les Corts davant els problemes que hi havia per fer l'allistament, necessitava obtenir el préstec d'un milió de pesos forts, El diputat

⁷⁶⁵DSC, núm. 138, 11-02-1811, p. 532-533.

⁷⁶⁶ DSC, Sessió Secreta, 14-11-1810, p. 59.

⁷⁶⁷ DSC, Sessió Secreta, 3-12-1811, p. 85.

Dueñas proposà nomenar una comissió de tres diputats amb “energia i política” perquè juntament amb la Regència s’ocupessin de dur-ho a terme. Es destituïria els empleats que no obeïssin les ordres del Congrés, si fos el cas d’un diputat, s’actuaria des del Congrés. La Cambra es declarà en sessió permanent fins acabar aquestes gestions, això indicava el seu caràcter prioritari. Aner, Argüelles i altres diputats es van estimar més esperar a la sessió secreta que tindrien l’endemà per la nit per discutir sobre aquesta matèria.

Universitats

El Ministeri de Gràcia i Justícia informà el Congrés que el Consell de Regència havia pres una mesura perquè no tingués efecte l’ordre que aprovà l’antic Consell de Regència el 30-04-1810, la qual deia que s’havien de tancar totes les Universitats i col·legis.⁷⁶⁸ En resposta a la Universitat de Santiago, que havia fet la consulta, deien que s’havien de tancar els estudis de les Universitats per aquelles persones que entraven a l’aixecament de tropes i noves lleves per al servei militar i alistament, deixant les altres persones en llibertat de dedicar-se a l’estudi de les ciències. Pel diputat Villanueva s’havia d’enviar aquesta ordre a totes les Universitats, ja que estaven en igualtat de condicions. El Bisbe de Mallorca va dir que amb l’anterior ordre semblava que només s’obrissin aquests centres pels que estaven exempts, quan s’havien d’obrir per a tothom, perquè ningú n’estava lliure. El diputat Valiente va criticar durament l’anterior decret, era escandalós perquè derogava totes les lleis d’ensenyament públic. La mateixa Regència s’avergonyí d’aprovar-la. Si se sabia quines persones havien de fer el servei militar, s’arruïnava la Pàtria tancant escoles a la resta de persones exemptes o no. Remarcà que no entrava a les facultats de l’actual Consell de Regència respondre a la Universitat de Santiago, tampoc el Congrés l’havia de generalitzar la mesura a la resta d’Universitats. S’havia de revocar el decret i retornar als espanyols l’educació a la que tenien dret i el Congrés procediria responsablement. El diputat Aner va estar d’acord amb la revocació, jutjant que calia afegir que a ningú servís d’exempció per al servei militar la que hagués adquirit durant els seus estudis, per exemple haver-se ordenat *in sacris*. Pel diputat Utgés per tenir aquesta exempció no calia cursar Universitats, calia votar i aprovar la proposta del diputat Valiente.

⁷⁶⁸ DSC, núm. 13-04-1811

1.2.- Millora i organització de l'exèrcit

El tinent general Andrés Cassinello assenyala que l'exèrcit regular espanyol, mal armat i dependent de l'ajuda anglesa, desorganitzat i sense cap visible, incapaç de fer front als francesos, seria el que rebria els pitjors cops. Tan sols l'anomenat Primer Exèrcit, el format per a Catalunya per escasses tropes regulars i amb col·laboració de miquelets i sometents, subsistiria fins el final de la guerra. Aquestes tropes eren protagonitzades per un exèrcit format per Regiments, que havien substituït els antics "tercios" espanyols durant el regnat de Felip V, el primer Borbó, i eren un aiguabarreig d'aspectes procedents de les llargues experiències militars espanyola i francesa. Eren molt variats en el seu qualificatiu i a Catalunya tingueren un gran protagonisme.⁷⁶⁹ El diputat Llano, membre de la comissió, proposà encarregar al Consell de Regència l'elaboració d'un pla de reforma, millores, canvis d'ordenances i tot allò necessari per als exèrcits per tal d'arribar a la victòria. Les Corts oferirien totes les ajudes possibles per impulsar la defensa nacional i més, davant la precària situació de la nació mancada de queviures, dificultats de les províncies per obtenir-los i carestia de cereals també en països estrangers. Pel diputat Villanueva calia demanar a la Regència amb quins mitjans comptaven per a la subsistència dels exèrcits i assistència a les províncies. Els informes de la Regència deien que ni els exèrcits ni la nació tenien necessitat, però a alguns diputats els constava que els exèrcits de les seves províncies no estaven assortits. S'originà una discussió forta al Congrés. Segons el diputat Aner: "El asunto más interesante para V. M. es aquel que debe salvar a la Patria, y este es sin duda la subsistencia y provisión de los ejércitos. ¿Pues qué razón hay para que se prefieran otros de menor importancia, y que tienen más espera? Yo creía que cuando estaba reunida aquí la Nación, todos los ejércitos debían ser igualmente atendidos; y me consta que al ejército de Cataluña no se ha enviado nada; pero ¿cómo ha de enviarse, si no se atiende más que a aumentar y asistir al ejército de Cádiz y la Isla?" El Congrés havia d'insistir a la Regència perquè assegurés la subsistència dels exèrcits en diversos llocs de la província catalana. Si aquesta no tenia recursos, s'havia d'ocupar en buscar-los".⁷⁷⁰

⁷⁶⁹ ESTEBAN I SASTRE, Marina. *La Guerra de Francès 1808-1814 a l'Escala i al seu entorn.*(Castelló d'Empúries i Torroella de Montgrí. Edita centre d'Estudis Escalencs, L'Escala-Alt Empordà., Ajuntament de l'Escala, 2012, p. 34.

⁷⁷⁰ DSC, núm. 98, 2-02-1811, p. 284-285.

Les Corts analitzaren la situació dels exèrcits. En la sessió del 5-01-1811, s'indicà clarament la indisciplina com a causa principal de tan desastre, amb la substitució de regiments i soldats veterans amb cossos nous i reclutes sense instruir, encaparrats anant a tota pressa contra l'enemic, quan encara no havien aconseguit l'esperit de cohesió. L'1-06-1811, l'ajudant de l'Estat Major Landaburu expressà el lamentable estat en el que es trobaven els exèrcits espanyols i es tornaren a assenyalar els mateixos problemes. Les causes se sabien, eren les que ja Jovellanos havia dit anteriorment. No es podien resoldre? Però se seguia combatent sense importar en quines condicions (...) Tot es feia ràpid, amb discursos inflamats, amb generals inexperts, amb soldats principiants i amb més comissions per estudiar i debatre, ha que a les Corts es creà una altra comissió.⁷⁷¹ Se seguia amb la proposta del diputat Llano del dia 28-12-1810.⁷⁷² Alguns diputats exposaren que aquest no era el moment, però el diputat Aner no hi estava d'acord, i feia propostes. En la 1a d'elles, es centrà en la responsabilitat dels comandaments, el reglament actual no donava resposta a les necessitats que es presentaven. A totes les províncies hi havia exèrcits, però un dels pitjors problemes en els quals havia caigut Espanya en aquesta revolució: "Ha sido el ver llamar ignorante, cobarde, traidor e infame a un general". El poble descontent criticava sense fonament una desgràcia deguda a les circumstàncies, motiu pel qual, genis molt grans repugnaven el càrrec. "V. M. debería decir al Consejo de Regencia que haga efectiva realmente la responsabilidad a los comandantes generales: júzguense estos para justificar su buena o mala administración; y si no, Señor, aunque tengamos grandes ejércitos jamás tendremos victorias". Aner pensava que era urgent restablir la disciplina militar en l'ús de les armes i intel·ligència en el compliment de l'ordenança. No s'aconseguiria això sense l'expertesa i responsabilitat dels caps militars i menys sense la uniformitat d'instrucció tant pels caps com pels oficials, aplicant la disciplina a tots ells si era necessari. La 2a proposta tractava la forma d'evitar les dispersions, les batalles es guanyaven pels esforços i la cooperació de tots i executant els plans del general. Aquest era l'art de la guerra i així s'aconseguia la victòria. Per arribar aquí calia instrucció i pràctica per defensar-se i per ofendre l'enemic.

⁷⁷¹ CASSINELLO PÉREZ, Andrés. "Evolución de las campañas militares". La Guerra de la Independencia en España (1808-1814). Editor: Antonio Moliner, NABLA, actividades Editoriales, S. L. .Alella, Barcelona, 2007, p. 108-109.

⁷⁷² DSC, núm. 101, 5-01-1811, p.303-305.

La comissió demanà al Congrés que encarregués al Consell de Regència perquè hàbilment, mitjançant els inspectors i altres caps, s'aconegués la més ràpida, exacta i uniforme instrucció de la tropa i oficialitat. Aner, donà suport al dictamen de la comissió. Allò que més falta feia als exèrcits eren les ordenances, hi havia divisions que no les havien llegit ni el Govern s'ocupava de facilitar-les. Calia imprimir-les i lliurar-les. “Otra cosa falta, y es de suma importancia: un depósito de milicia, de donde se surtan los ejércitos y repongan sus bajas.” Es discutí sobre la conveniència o no de reformar l'ordenança, i en cas afirmatiu, si ho havia de fer la comissió o el Consell de Regència. També es veié que a part de les ordenances, els exèrcits s'havien de proveir d'uniformes, tendes de campanya i altres utensilis. Pel diputat Argüelles, ningú millor que la Regència per buscar militars experts i hàbils i proposar correccions adients a l'ordenança i millores de tàctica i disciplina dels exèrcits. La proposta del Sr. Llano es va aprovar.

El comandament dels exèrcits, de les divisions i regiments era responsabilitat de la Regència? Es discutia una proposta del diputat Morales de los Ríos en aquest sentit.⁷⁷³ Les Corts declararen que aquesta era una facultat de la Regència en relació a qualsevol individu sense tenir en compte si el seu grau era inferior. Els diputats s'anaven posicionant. Per Argüelles s'havia de fer així si no es volia perjudicar l'ordre i la disciplina. Felip Aner va intervenir per parlar de l'art de la guerra. Per arribar al nivell d'Europa es necessitava grans coneixements i molta pràctica. “Para ser general no basta valor y disposición; se necesitan conocimientos para hermanar las diferentes armas de que se compone un ejército, y para mover sus grandes masas”. No n'hi havia prou amb el valor i una mica de perícia. No era el mateix manar una divisió que un gran exèrcit, pel primer n'hi hauria prou amb un gran valor i mitjans coneixements, pel segon “Se necesita un hombre que sepa reunir en el ramo militar todas las armas de que se componen”. Una de les causes més influents en els desastres d'aquesta guerra, explicava Aner, va ser que molts dels generals valents no tenien coneixements en la estratègia de manejar grans exèrcits i moure grans masses. Es necessitava molta pràctica, experiència i molt estudi en tots els elements que conformaven la guerra. La disposició en l'art militar s'adquiria per graus. Segons prevenia l'ordenança, per saber dirigir una divisió, s'havia d'haver manat un o dos regiments, i per saber dirigir un exèrcit calia haver manat bé una o dues divisions. Prescindint de tot això, s'havia de disminuir l'amor propi que anima tots els homes. “V. M. sabe que en los ejércitos hay brigadieres, mariscales de campo y otros jefes, que cada

⁷⁷³ DSC, núm. 163, 11-03-1811, p.662-667.

uno en su clase se cree con conocimientos necesarios para corresponder a su encargo. Esto mismo hace que siempre que se antepone a uno que no le toca por escala, hay tantas desavenencias, emulaciones y discordias, y de aquí las desgracias que hemos visto varias veces“.

Per donar base als seus arguments, Aner posà l'exemple del Conde de la Unión, sacrificat segons l'opinió pública per l'enveja d'altres que el precedien. Resumint, calia seguir l'ordre establert de l'ordenança. Per ser general es necessitava experiència i coneixements; millor no prodigar premis, aquests els hauria de donar el mèrit. Eren de destacar un Empecinado, un Clarós, un Rovira, etc., però, no era el mateix batre un enemic amb 1.000 o 2.000 homes que un de 12.000 a 15.000. En el primer cas decidia el valor, en el segon el gran coneixement, l'estratègia i l'expertesa del que manava. La responsabilitat d'escollir generals, seguia Aner, li tocava al Govern que estava autoritzat pel Congrés. Res calia dir a la Regència, perquè aquesta actuaria prudentment per poder salvar la Pàtria. Es va votar la proposta del diputat Morales de los Ríos i fou rebutjada tal com estava redactada. Es reformà l'última part, és a dir, lliurar el comandament: “a cualquier militar que reúna los conocimientos necesarios para su desempeño”. Així va quedar aprovada.

1.3.- Memòria del ministre de la guerra

Ja que es tractava d'assumptes relatius a la guerra, igual que ho feien altres ministres en el seu àmbit, el ministre de la Guerra també presentà la seva memòria. El diputat Aner intervingué: “Supuesto se trata de asuntos relativos a guerra, y ya que mis dignos compañeros han presentado varias y muy válidas proposiciones, haré algunas reflexiones sobre el estado de nuestros ejércitos y sobre lo que propone el Ministro.⁷⁷⁴ “Señor, el objeto de nuestro enemigo es destruirnos; nuestro objeto debe ser destruirle: para destruirle es preciso adoptar las mismas medidas de que él se vale para destruirnos. A este fin el Ministro de la Guerra presenta a V. M. medios muy oportunos, ya para la organización de nuestros ejércitos, ya también para que éstos adquieran la disciplina necesaria”. Feia molt de temps, seguia exposant, que la nació desitjava aquestes mesures que havia vist practicar als seus enemics; i malgrat que per una constant i fatal experiència s'havia vist com avançaven amb aquestes mesures, els exèrcits espanyols no les

⁷⁷⁴ DSC, núm. 178, 26-03-1811, p.754-762.

executaven. “Nada hay más conforme a la disciplina militar que la observancia de las leyes y reglas establecidas en la ordenanza; pero todo esto no será suficiente para que nuestros ejércitos adquieran aquel grado de destreza que es necesario”. No era suficient posar els exèrcits en campanya, no n’hi havia prou amb què fossin disciplinats. “Es preciso que haya mucha actividad y energía en los que mandan”. Ningú podria dubtar que la causa principal dels progressos de l’enemic era l’activitat. Tothom sabia que la majoria de victòries aconseguides eren el resultat de la seva activitat extraordinària. La rapidesa de moviments era una altra de les causes que hauria de produir grans avantatges en els exèrcits espanyols.

Es veia com l’enemic a les províncies del Nord d’Espanya, es traslladava amb gran celeritat, tal com ho tenia planificat, i també a les províncies del Migdia. Mentre que els propis feien les marxes amb una lentitud que sorprenia. “¿Cómo es posible que podamos vencer a un enemigo diestro, a un enemigo activo, a un enemigo que funda su victoria en la rapidez de sus movimientos? Totes les històries que parlaven de la guerra, establien com un principi de bona tàctica la rapidesa de moviments, atribuint a aquesta moltes victòries aconseguides per un exèrcit més reduït que el de l’enemic. El diputat Aner seguia exposant: “Además de eso, es preciso que haya amor al servicio. Yo quisiera que en esta parte se llamase mucho la atención al Consejo de Regencia”. No tots els que servien ho feien amb ànim i amor a la pàtria. La indiferència no era bona per l’exèrcit. L’amor a la glòria era una de les causes que produïa grans avantatges sempre, és la que porta a fer coses heroïques. Per això, l’enemic sempre buscava la glòria militar en les seves accions. “Éstas son las causas que el Ministro de la Guerra no anuncia en su Memoria, siendo así que son indispensables. Otras hay también que lo son igualmente”.

A Europa l’art militar havia canviat de sistema. Quan el rei de Suècia disciplinà les seves tropes adquirint un cert grau de destresa més gran que les demás nacions bel·ligerants, obligà a totes elles a adoptar el mateix sistema. Després el rei Federico de Prússia adquirí una tàctica superior a les altres, els vencé a tots, i per contrarestar-lo van haver d’adquirir la mateixa tàctica. Els francesos consideraven, seguia Aner, que havien avançat als altres, i adquirit més destresa en l’art de la guerra. “Yo me acuerdo haber oído decir a un general francés, que en la guerra gana siempre el que tiene más piernas. Por consiguiente, es necesario que nos pongamos a nivel con nuestros enemigos en destreza y agilidad, y si queremos vencerlos debemos adoptar sus sistema”. S’havia de dir al Consell de Regència que fora bo que els oficials s’instruïssin en la tàctica de l’enemic,

sense oblidar la pròpia. Mantenir un cos de reserva per reemplaçar les baixes era un altre recurs important. Calia prendre mesures enèrgiques. “Otra ventaja más tiene el enemigo sobre nosotros, y es la numerosa caballería”. Més que per manca de disciplina, era per la manca d’aquesta arma que se n’aprofitava l’enemic, entrant als pobles terroritzant la gent. En algunes províncies es necessitava més cavalleria que infanteria. “Con todo; hasta ahora, no se ha dado una providencia respecto a esto, siendo así que la caballería es el arma principal y la que debe decidir”. A Espanya no hi havia cavalleria suficient i a Catalunya hi havia 3.000 soldats de cavalleria per mil i tants cavalls. Aquesta era la veritable causa de les majors derrotes espanyoles. Per tant, acabà Aner, havia fet dues propostes a S.M: la 1a, fer una requisició rigorosa de cavalls, com ho havia fet a l’Illa de Lleó el general Witinghan. En la 2a, demanavaque es disposés que tot aquell que presentés sis cavalls útils per al servei, se l’eximís del personal de les armes.

La comissió de Guerra proposà que les dues propostes passessin a la Regència sense discussió.⁷⁷⁵ El diputat Felip Aner va dir: “Tengo que hacer una advertencia. La requisición de caballos es una contribución; y como estas son propias de V. M., sería preciso que V. M. expidiese el decreto”. El diputat Argüelles va estar d’acord amb Felip Aner, però va dir que a Astúries les quatre requisicions que es van fer de cavalls serviren només per augmentar el luxe dels oficials. El diputat Pelegrín hi va estar en contra, creia que als pagesos i artesans se’ls havia de pagar, moltes famílies s’havien arruïnats, pels rics era la seva obligació d’ajudar la Pàtria. Felip Aner va respondre que quan es feia una requisició de cavalls, es manava abonar el preu, si no s’havia fet era per la manca de diner que no permetia pagar els deutes que la nació havia contret pels cavalls i altres préstecs. Si a Astúries no n’hi havia, a Catalunya tampoc, tot i que s’havien tret amb molt de rigor. Però això no havia de ser un problema per decretar la requisició, encara n’hi havia molts, en unes províncies més que en d’altres. Tots els exèrcits tenien una part de soldats desmuntats per manca de cavalls. “Esta arma es indispensable para hacer la guerra con ventajas, y lo contrario es una quimera”. Els cavalls s’havien d’abonar al seu amo al moment perquè aquest pogués comprar-ne un altre i seguir amb la seva feina al camp. Aner acabà la seva exposició, dient que no es podia sortir fora del regne a comprar-ne estant en temps de guerra; per tant, era indispensable fer una requisició. El Diputat Caneja li donà suport. Les propostes passaren al Consell de la Regència.

⁷⁷⁵ DSC, núm. 199, 18-04-1811, p. 888-891.

La comissió de Guerra va respondre a la proposta del diputat Gómez Fernández, sobre l'actual sistema d'assistents que tenien els oficials de mantenir criats amb el seu escàs sou, sovint mal pagat; per la insubordinació i vicis quasi indispensables en aquesta classe de criats; perquè no tenien uniforme, perquè res podien esperar, etc. Els exèrcits de les nacions europees no tenien assistents. Afegí que els oficials treien els assistents de les seves companyies segons el grau; augmentaven aquestes places per no experimentar baixes amb la seva sortida; deixant els homes més baixos i menys aptes pel servei. Segons Aner: "El mal del que nos lamentamos no consiste en que los oficiales tengan asistentes, sino en el abuso que se hace". Però, en el sistema de guerra que s'estava els oficials necessitaven soldats per assistents, així es feia a l'estranger. La comissió de Guerra en el seu informe concretava els abusos, però li havia cridat l'atenció quan s'havia dit que cap oficial pogués tenir més assistents que els que li corresponien pel seu grau.

D'aquí es deduïa que a una major graduació li correspondria un nombre més gran d'assistents. Això no era admissible, perquè una de les raons per les que es permetia als oficials tenir assistents era perquè pels seus sous no es podien permetre pagar un criat. A una graduació superior li corresponia un sou més elevat, i aquest li permetia mantenir un criat o un oficial subaltern. Per això, no es podia permetre que cap oficial del grau que fos, se li permetés tenir més d'un assistent extret dels seus cossos o companyies, fent responsables els seus caps dels abusos al servei que tan interessava a la pàtria. Ni tampoc, treure els soldats de millor talla i serveis més distingits. "La resolución sobre este punto es muy urgente, y una vez acordada, debe llevarse a efecto sin permitir la menor intransigencia". Al dia següent es llegiren totes les propostes amb més concreció sobre aquest tema. La de Felip Aner es reduí a què: "Las Cortes decreten una requisición de caballos en todas las provincias de la Península e islas adyacentes. Y que se exima del servicio personal del ejército al que presente seis caballos útiles, de la marca y talla prevenida por el Reglamento". S'acordà que totes les propostes passessin a la comissió de la Guerra i les valorés en un termini de sis dies.⁷⁷⁶

⁷⁷⁶ DSC, núm. 179, 27-03-1811, p. 764-765.

1.4. - Seguiment de la guerra a les províncies

El memorial de Policarpo Anzano, demanava que es tingués per oficial el paper imprès sobre aquella defensa, i que es concedissin a Ciudad Rodrigo els honors i premis que es decretaren per Girona, Saragossa, etc. Informà la comissió de Guerra que s'havia negat la 1a part i concedit la 2a. Van parlar a favor d'aquell benemèrit poble entre altres, el diputat Aner.⁷⁷⁷ Des de les províncies s'enviaven peticions, demandes d'ajuda a vegades dramàtiques. Els diputats les defensaven tant com podien. El diputat Ric proposà que calia ajudar a l'Aragó perquè hi havia gent que volia lluitar i necessitava armes. Aner li donà suport, i afegí que Tortosa també necessitava ajuda urgent. S'aprovà la proposta i es passà a la Regència. El Congrés nomenà una comissió que proposés els premis i honors a les ciutats de Ciudad Rodrigo i Astorga per la seva defensa heroica tal com s'havia fet amb Girona i Saragossa. Aner es mostrà a favor. El Secretari de Guerra informà el Congrés sobre les mesures per ajudar els exèrcits de l'Aragó i Tortosa, armament, queviures i diners per a tots els exèrcits.⁷⁷⁸ El setge de la ciutat de Tortosa, preparat el 14 de juliol de 1810 per la dreta de l'Ebre i completat per l'esquerra del riu el 15 de desembre, va finalitzar el 2 de gener de 1811. La ciutat es rendí a les tres de la tarda, fet que va ser molt criticat pel capità general interí Miguel Iranzo i el Congrés de Tarragona perquè la ciutat encara tenia queviures per resistir més dies. El governador de la ciutat, comte d'Alacha, va ser acusat de traïció i condemnat a mort per un consell de guerra, com que no hi era present, se'l va executar en efígie. Tota la guarnició espanyola amb Alacha al capdavant va anar cap a França essent tots presoners. Posteriorment, la situació viscuda al Camp de Tarragona i la ciutat imperial va ser de consternació amb la qual havia actuat l'exèrcit espanyol.⁷⁷⁹ Tarragona per les seves condicions naturals, estava protegida per tot arreu menys a l'oest, direcció a Constantí, a les terres regades pel Francolí, s'hi podia moure amb certa tranquil·litat un exèrcit que volgués assetjar-la. Justament, per aquest lloc es va iniciar el setge de la ciutat el 3-05-1811 i finalitzà el 28- 6-1811. Van ser 56 dies de patiments, mancances i humiliacions, sobretot quan la ciutat fou assaltada i sotmesa durant tres dies a tota classe de saqueigs i atrocitats. La Junta Superior de Catalunya va haver d'abandonar la ciutat de Tarragona el 17-05-1811, per anar a Vilanova i la Geltrú i posteriorment a Mionserrat, es va debatre en una greu contradicció i la

⁷⁷⁷ DSC, Sessió Secreta, 1-12-1810, p. 137.

⁷⁷⁸ DSC: Sessió Secreta, 6-12-1810, p. 90

⁷⁷⁹ MOLINER PRADA, Antoni. *La Guerra de Francès a Catalunya segons el diari de Raimon...* Op, Cit, p. 15-16.

desesperació més gran perquè tractava de donar suport als assetjats, però mai no es va poder portar a terme. La relació entre les autoritats militars i la comissió nomenada per la Junta, que estava a Tarragona gestionant la situació, va ser difícil i poc efectiva.⁷⁸⁰

La Junta de Molina de Aragón explicà l'incendi d'aquesta ciutat per part de les tropes franceses deixant impactat el Congrés.⁷⁸¹ En l'escrit es detallava l'ultratge patit, i es manifestava que l'actitud de la seva població va ser heroica i fidel a la seva religió, al Rei i la Pàtria. Hi havia diputats que demanaven es derivés a la comissió de Premis, avisant el Consell de Regència perquè ajudés aquests pobles. El diputat Dou exposà que tot i estar d'acord amb el que s'havia dit, es veia obligat a recordar que des de Catalunya el passat mes d'octubre s'havia enviat al Congrés una representació explicant iguals calamitats viscudes a Cervera i Manresa. Aner valorà l'exemple heroic de Molina, però recordava que: "El primer pueblo que se quemó en España existe en Cataluña, y es la villa del Arbós". Trenta pobles havien deixat d'existir a Catalunya, va dir: "Siendo igual el heroísmo de unos y otros, es justo que trate V. M. de recompensar a todos con igualdad". El diputat Utgés li donà suport. Un primer avís a Manresa per part de les tropes franceses es produí després que l'exèrcit francès el 30 d'octubre sortí de Cervera, cremant i saquejar els voltants de la ciutat, arrancà milers de vinya i oliveres. Amb la mateixa ràbia el 5 de novembre McDonald amb les seves tropes entrà a Manresa, que estava abandonada dels seus veïns: "Por lo que montando en cólera el Mariscal a vista de tal determinación, mandó pegar fuego a la Ciudad, en la que quedaron reducidas a ceniza, una treinta casas, porque estando sólo de paso el Ejército francés, dio lugar a que acudiesen luego los habitantes, que desde las cercanas colinas estaban impávidos mirando el incendio de sus hogares. Al regreso del vecindario, quedó este aterrado, al ver colgados en los balcones de la Casas Consistoriales, a dos inocentes víctimas, sorprendidas cuando estaban escribiendo una carta a la Junta Corregimental". La Junta Superior per activar i presionar la Regència, va remetre als diputats per Catalunya a Cadis, el 23-11-1810, una exposició de les necessitats de la Província, alhora que en dirigí una altra amb data del 22 al mateix Felip Aner d'Esteve, manifestant-li la seva crítica situació, i que era urgent auxiliar-la.⁷⁸²

En sessió secreta els diputats de les províncies de València, Catalunya (fets de Tortosa) i l'Aragó van informar dels successos dels exèrcits d'aquests territoris i

⁷⁸⁰ MOLINER PRADA, Antoni, "La Junta Superior de Catalunya i els setges de Girona i Tarragona". *La Guerra de Francès als territoris de parla catalana*. Jornades d'estudi. El Bruc (L'Anoia), 23.24.25 de maig de 2.008. Bicentenari de les batalles del Bruc, Editorial Afers, Catarroja, Barcelona, 2011, p. 167-169.

⁷⁸¹ DSC, núm. 98, 2-01-1810, p. 285-287.

⁷⁸² MOLINER PRADA, Antoni. *La Guerra de Francès a Catalunya segons el diari de Raimon...*, Op. Cit. p. 2767-269.

demanaren solucions, ajudes i mesures urgents.⁷⁸³ S'aprovà la proposta del diputat Villafañe, segons la qual el president del Congrés nomenaria amb urgència una comissió de tres diputats d'aquestes províncies que parlés amb la Regència i l'informés de la situació en què es trobaven. Les Corts volien ajuda i auxilis per salvar aquestes províncies, així com informar la Regència per les urgències i altres temes que creguessin les Corts. Es nomenaren els diputats Ric, Baró d'Antella, Aner i Traver. Aquella mateixa nit, els diputats informaren que la comissió havia lliurat un escrit resumint tot allò parlat al Congrés. Li havien dit al Consell de Regència que per atendre aquestes necessitats disposés de la plata i joies de diverses esglésies i pobles del regne, recollides a Cadis i a l'Illa, i que es portés a terme l'exacció de la contribució de plata d'esglésies i particulars, segons les ordres comunicades. S'acordà que cada cop que els diputats es dirigessin amb una comissió a la Regència, portessin per escrit la instrucció de les Corts. Donava més sensació de rigor i autoritat legal.

L'opinió de la comissió de Justícia donà suport a la sol·licitud del provincial de San Francisco, de Extremadura, Fra. Francisco Jerónimo Suárez, que reclamava un corista inclòs en la quinta pel general Mendizábal contra l'establert pel reglament.⁷⁸⁴ La comissió li va dir que el corista havia de ser exclòs de la quinta; i que així es manés executar per part de la Regència. S'informà de la resposta del provincial amb l'esmentat general, a qui no acusava més que d'algun excés de bon zel amb el qual mirava la pàtria. Aquí es tractava d'haver faltat a una llei va dir Felip Aner: "Si el poder legislativo es el que le sanciona, y alguno la infringe, a él toca el remedio. Yo me adhiero al parecer de la comisión: el Consejo de Regencia, a quien se envía este negocio, cuidará de examinar con más exactitud si se ha contravenido a la ley, y tomará luego las providencias que estime oportunas".

Van arribar notícies sobre les defenses de Saragossa, Girona, Ciutat Rodrigo, Hostalric i Astorga, mitjançant el Consell de Regència. Aner va demanar que s'informés i tingués present la plaça de Roses, la necessitat defensa de la qual, ateses les circumstàncies, creia superior a la de les esmentades places.⁷⁸⁵ La Regència informà el 22 de gener des del Ministeri de la Guerra, d'un ofici del Marquès de Campoverde a Tarragona explicant la rendició de Tortosa. La commoció popular li obligà a prendre el

⁷⁸³ DSC, núm. Sessió Secreta, 3-01-1811 Matí, p. 124.

⁷⁸⁴ DSC, núm. 111, 15-01-1811, p. 371-372.

⁷⁸⁵ DSC, núm. 116, 20-01-1811, p. 409.

comandament. També van saber que la Junta de Tarragona es va dissoldre. El Congrés proposà que els diputats Monteliu, Aner i Traver passessin a il·lustrar la Regència i manifestar el disgust de la província de València amb el general Bassecourt. També explicarien com rebria Catalunya el comandament del germà d'Enric O'Donnell, si se l'acabava nomenant. Quan tornaren a les Corts, Aner els comunicà que el President de la Regència va reiterar que canviar allò resolt, podia fer perillar la Pàtria. El Marquès de Campoverde, era un militar molt digne i que ja se li havia donat providència perquè prengués el comandament.

Felip Aner va dir al Congrés que el President de la Regència va confirmar que si no es nomenava el marquès de Campoverde, podia perillar la pàtria, ja que aquest militar era molt digne i s'havia donat providència perquè prengués el comandament.⁷⁸⁶ Pels diputats de la província de Catalunya, estava clar que davant la pèrdua de Tortosa, la Regència havia de prendre mesures molt més efectives per esbrinar els motius i circumstàncies de la seva rendició, les Corts estarien amatents esperant aquest resultat. El diputat Terreros presentà una proposta d'Aner, perquè creia que havia desistit de presentar-la: formar consell de guerra als generals i governadors que perdessin una plaça, una acció de guerra o campanya per dispersió o derrota, des de la batalla d'Ocaña fins el present. Calia aplicar l'ordenança de les Corts que així ho prevenia. Si es parlava de castigar, segons el diputat Garoz, també es podia demanar al Consell de Regència que premiés molts oficials que haguessin fet mèrits pel seu servei i per guanyar batalles.

Després de la rendició de Tortosa a Suchet (1-01-1811), MacDonald, que donava suport a l'operació, va voler aprofitar el moment psicològic presentant-se davant Tarragona per negociar-ne també la capitulació. Tampoc aquesta vegada no va tenir èxit. Els habitants i la guarnició de la ciutat es reuniren darrera el general Campoverde després d'una revolució popular i s' prepararen a resistir; el mariscal francès només va poder mantenir-se uns dies pels encontorns de la capital insurgent abans de retirar-se novament cap a Lleida. Al març de 1811, cansat dels dubtes i de la incapacitat logística de MacDonald, Napoleó decidí atorgar també a Suchet la conquesta de Tarragona (...) A la primavera de 1811, mentre Suchet preparava l'expugnació de la capital patriota, un cop de mà feu caure la fortalesa de Figueres en poder del guerriller Rovira. Els mesos següents la tensió es polaritzà l'entorn de Figueres i Tarragona, però els francesos aconseguiren

⁷⁸⁶ DSC, núm. Sessió Secreta, 22-01-1811, p. 152.

reduir-les l'una darrera l'altra, en el segon cas per mitjà d'un assalt brutal. Va ser quan Napoleó decidí l'annexió del Principat a l'Imperi, la qual cosa esperà per les opinions negatives de MacDonald.⁷⁸⁷

El regne de Galícia s'havia queixat del seu capità general, el diputat Aner va fer la moció que si no estaven contents, caldria accedir als seus desitjos, prenent providència de nomenar un altre general. En aquest sentit, el diputat gallec López, va fer la proposta que la Regència tingués en compte el clamor d'aquella província, es votà i s'aprovà.⁷⁸⁸ El diputat aranès, preocupat pel curs de la guerra al Principat, va proposar al Consell de Regència que autoritzés les Corts per lliurar per tots les mitjans, si calgués els més extraordinaris, remetre a Tarragona, urgentment, farines o grans per atendre les necessitats d'aquella plaça i exèrcit, donant coneixement de les providències que fes per tranquil·litat de les Corts. Es votà i s'aprovà.⁷⁸⁹ En sessió secreta, Aner proposà que es digués al Consell de Regència que el governador d'Alacant volia exigir un dret sobre els cereals extrets per aquell port per a Catalunya i altres províncies. Si això es confirmés, les Corts demanarien que el Consell de Regència prengués providències urgents, tenint en compte les necessitats d'aquell Principat i províncies. S'aprovà la proposta. El diputat Golfín, membre de la comissió de Guerra, a partir d'un comunicat de la Regència, va fer pública la seva valoració sobre la heroica i gloriosa acció del general Ballesteros. Segons ell, es tractava d'un militar exemplar que va treballar per alliberar la pàtria sense fer-ne ressò personal, la qual cosa parlava de les virtuts d'aquest veritable patriota. Es demanava al Congrés que se li fes un reconeixement. S'aixecà Aner, i es produí murmuri, semblava que no es volia parlar més sobre aquest tema i que es procedís a la votació. Inicià el seu discurs: "Tengo derecho a hablar, tengo derecho a recomendar el ejército más valiente de todo el mundo: el de Cataluña. ¿Habrà, por ventura, en España ejército cuyos hechos sean más gloriosos? ¿Habrà divisiones más aguerridas, ni que se hayan batido con los franceses con tanto honor como los de Cataluña? Cientos y tantos mil enemigos han entrado en aquel Principado; y en la actualidad ¿a qué quedan reducidos? Casi a la nada. ¿Y se dirá que este ejército no tiene un mérito igual, y aún superior, a cualquier otro?" Per ser justos, s'havia de declarar benemèrits al general Ballesteros i també a l'exèrcit català. I també a

⁷⁸⁷ RAMISA, VERDAGUER, Maties. *Els catalans i el domini napoleònic*. (Catalunya vista pels oficials de l'exèrcit de Napoleó). Publicacions de l'Abadia de Montserrat, S.A. Barcelona, 1995, p. 475-476.

⁷⁸⁸ DSC, Sessió Secreta, 25-01-1811, p. 158.

⁷⁸⁹ DSC, núm. 122, 26-01-1811, p. 438-439.

totes les divisions dels exèrcits que havien combatut i combatien a Catalunya i arreu d'Espanya. Si no, es vulneraria l'honor militar.⁷⁹⁰

Alguns diputats van dir que al general Ballesteros no se'l declararia benemèrit de la Pàtria per ser un bon militar sinó per ser un bon patriota. Aner respongué que a Catalunya tots eren patriotes. El president reclamà ordre i afirmà que no quedaria cap general ni patriota sense declarar-lo benemèrit de la Pàtria amb els premis corresponents, sempre que es demostrés amb documents que n'eren mereixedors. S'aprovà declarar benemèrits el general Ballesteros i la seva divisió en l'acció de Castillejos. Hi hagué diputats que demanaren ser molt rigorosos a l'hora de donar premis, si es generalitzaven perdria el seu valor. El premi havia de ser pel general i pel tambor, si ho mereixien.⁷⁹¹ Un diputat de la Serra de Ronda presentà una segona representació de la Junta de Govern, armament i defensa d'aquell territori en què els valents patriotes sol·licitaven fossin auxiliats amb queviures, armes, diner i muntures.⁷⁹² El Congrés havia passat la primera representació a la Regència amb recomanació i aquesta no prengué cap mesura. Per això, demanaven ajuda amb urgència. S'inicià una discussió sobre si s'havia de tornar a enviar la petició a la Regència amb recomanació o que es quedés al Congrés. No hi havia res acordat en aquestes situacions. El president va dir que l'endemà es podrien discutir les propostes fetes pel diputat Quintana que buscaven fixar la forma de dirigir-se els diputats al Consell de Regència per exposar les necessitats de les seves províncies. El diputat Esteban s'oposà a què s'assenyalés dia per a la seva discussió, creia que hi havia altres propostes més importants. Felip Aner va intervenir dient que ja se n'havia parlat d'aquest protocol i el Congrés de forma interina havia dit com s'havia de fer i, si no hi havia novetats, així s'havia de complir. Els diputats representaven les seves províncies i aquestes confiaven en la seva manera correcta de procedir: "A mí me suena muy mal oír que se pierde el tiempo que se emplea cuando se trata de las necesidades de las provincias. ¿A qué hemos venido aquí? A hacer leyes: ¿y para quien han de servir estas leyes si no hay pueblos que las obedezcan? Por consiguiente, no puedo menos de admirarme al oír que se pierde el tiempo que se emplea en tratar de las necesidades de las provincias, y del modo de socorrerlas. Aquí nos han enviado para que cada uno exponga las de la suya, para de este modo hacer el bien particular y el general". S'havia de continuar amb la mateixa pràctica que es feia fins aquell moment. S'acordà que aquesta representació

⁷⁹⁰ DSC, Sessió Secreta, 30-01-1811, 165.

⁷⁹¹ DSC, núm. 137-10-02-1811, p. 527- 529.

⁷⁹² DSC, núm. 149, 25-02-1811, p. 576-577.

passés al Consell de Regència, a fi de proporcionar a aquell país tots els auxilis que permetessin les circumstàncies.

El diputat de Canàries Pedro Gordillo, a partir d'una representació, es queixava perquè, malgrat els mèrits de la companyia de granaders i el batalló d'infanteria d'aquella Illa, se li havien agregat oficials estranys i l'inspector havia desatès una instància dels seus.⁷⁹³ Demanava que el Congrés la recomanés al Consell de Regència perquè aquest actués segons les lleis. Gordillo en la seva intervenció argumentà que els diputats de Catalunya, León i Galícia havien fet recursos sense cap destorb i, a més, el Congrés els havia atès. El diputat Aner va intervenir dient que l'exposició de Catalunya només es dirigia a proporcionar auxilis a la província i a què el Govern posés remei a algunes alteracions que havien sorgit. Va deixar clar que: "La diputación de Cataluña se abstuvo muy bien de censurar por escrito al Gobierno, y de quejarse de los nombramientos que éste había hecho". El diputat Gordillo exposà que no s'havien atès els ascensos dels oficials dels cossos de Canàries. Les Corts mai havien intervingut en això ni en la inspecció, aquest tema pertanyia a la Regència. El diputat de Canàries hauria d'haver sabut que la darrera ordre sobirana autoritzava el Govern per desentendre's de l'ordenança dels comandaments, els concedia atenent al mèrit i la disposició de les persones. Aner veia lògic que la Regència hagués agregat a aquests cossos altres oficials distingits dels quals constaven els seus mèrits i que reemplaçaven oficials que s'havien fugat. Al final, s'acordà passar la representació a la comissió de Guerra.

La capitulació de Badajoz era un fet, així es comunicà al Congrés per part del seu governador, José Imaz, i a la Regència.⁷⁹⁴ S'adjuntaren els vots dels comandaments que van anar al consell de guerra ja celebrat. El cap de l'estat major general, seguint ordres de la Regència, envià al Congrés els comunicats, la capitulació i els vots. Informà que a la vista dels vots i no havent quedat satisfeta de la resolució presa pel governador de Badajoz, donava les ordres al general en cap perquè procedís segons l'ordenança. S'inicià el debat a la Cambra. El diputat Riesco, per les greus conseqüències de perdre aquesta plaça i per l'entrada fàcil i oberta a Castella que tindria l'enemic, proposà d'investigar amb rigor els esdeveniments. S'havia d'impulsar l'interès i acció de la Regència perquè elaborés un pla de treball portat per militars experts i reconquerir, així, les províncies més immediates a Extremadura. El diputat Oliveros era partidari de donar publicitat a aquests

⁷⁹³ DSC, núm. 167, 15-03-1811 p. 687-688.

⁷⁹⁴ DSC, núm. 175, 23-03-1811, p.

fets. A favor es posicionaren els diputats Calatrava i Muñoz Torrero. També a favor d'aquestes propostes es mostraren Argüelles i Luján, els quals demanaren una investigació per aclarir les causes i les circumstàncies d'aquesta rendició i aplicar després les mesures adequades. La rendició de Badajoz pel diputat Aner va ser prematura. D'acord amb el diputat Oliveros, parlà de confusió en la investigació i del consell de guerra. Era important per Argüelles que abans d'aplicar un consell de guerra, s'esbrinessin les circumstàncies que havien causat els desastres. Va estar d'acord amb Aner, si es declarava que un general quan perdia una acció, patiria un consell de guerra, es perjudicaria la causa que es defensava.

Pocs generals, va intervenir el diputat Aner, lluitarién, per la por a ser jutjats, dificultant així l'activitat i perseverança tan necessàries en aquests moments. Dubtarien de l'èxit en les batalles davant un enemic més disciplinat, amb més recursos i més expert. El general que mesurés la força de l'enemic i es veiés en inferioritat de forces, no s'estimularia a fer grans accions. La qualitat de les tropes hi tenia molt a veure, però les ganes de lluitar també: "Y si en esa lucha, en que la actividad y constancia nos han de hacer triunfar, ponemos trabas a los jefes, ¿qué esperanzas podremos tener de grandes cosas? En último terme, también es podia esperar que la fortuna decidís l'ordre de les coses i les batalles. "Averigüese, enhorabuena, por el Gobierno la conducta de los jefes que hayan perdido una acción; pero no se anuncie que deben sufrir un consejo de guerra". Per donar més suport al seu argument, Aner afegí una altra raó. Si un general perdía una batalla, el temor a un judici el portaria a desesperar-se, abandonar la lluita no recobrant les tropes que li haguessin quedat, arribant així a un mal irreparable. Un consell de guerra posava en dubte i perjudicava l'honor i la conducta d'un cap, tot i que després resultés innocent. Amb tot això exposat, el dictamen de Felip Aner va ser no declarar el consell de guerra a un comandament que perdés una acció, sense que això volgués dir que no s'haguessin de fer les investigacions necessàries de les circumstàncies que havien provocat la seva pèrdua. Mentre votaven les propostes en aquest sentit, els diputats Gallego, Capmany, Pérez, Morales de los Ríos i Villanueva es manifestaren en contra del camí que s'estava seguint, aquest per ells era un tema de la Regència i aquesta hauria de prendre les mesures que calgués. La comissió havia de valorar més l'estratègia a seguir. A demés havien de celebrar la notícia que la Regència els comunicà sobre les accions glorioses de les tropes del general Mendizábal. A proposta d'Aner i altres diputats, es votà recomanar el general per la seva activitat, valor i coneixements militars. Es posà

sobre la taula de nou, qui dels dos, la Regència o les Corts havia d'entomar les decisions aplicades a treure millors resultats en la guerra que es patia.

Un dels objectius que agradava a les Corts era la de promoure el patriotisme entre els espanyols. En aquesta línia, es va informar que el diputat Riesco va rebre una representació d'Extremadura. Per això, suplicà al Congrés dues coses: restablir tots els cossos militars que allí hi havia, com es va fer a Mèrida, i que el Congrés previngués al Consell de Regència que tots fossin atesos amb el respecte que mereixien segons el seu honor, lleialtat i patriotisme. Per Felip Aner aquesta funció corresponia al Govern i segons la força que tingués aquesta província, disposaria allò més convenient. Altrament, les demès províncies ho sol·licitarien també per les mateixes circumstàncies. Del que es tractava era que la Regència ho considerés convenient. El seu dictamen va ser: "Que se recomiende a esos dignos militares, que se han escapado del enemigo, para continuar sus servicios a favor de la Patria, es muy justo; lo es igualmente el que el Gobierno los emplee, pero no en los mismos ejércitos en que servían". Deia això per dues raons polítiques: 1a, perquè enviar-los al mateix exèrcit, era exposar-los a caure de nou presoners; essent fàcilment reconeguts i arcabussejats. La 2a, perquè la mateixa exposició i coneixement enervava el valor fins i tot dels militars. Valorà molt positivament que el Govern hagués passat els militars d'aquesta classe que servien a Catalunya a l'exèrcit de Galícia, i els d'aquesta a València, i seguint amb les altres províncies. Això sí, que les Corts només "recomanessin" aquells oficials als quals s'havia d'atendre i col·locar.⁷⁹⁵ El diputat Aguirre li donà suport a aquest dictamen.⁷⁹⁶

També es va rebre una bona notícia, com la que es va viure a la presa de Figueres. El tinent coronel del regiment de dragons de Granada, Nicolás Chacón, enviat pels capità general de Catalunya, venia a donar-los una gran notícia i a felicitar-los per la presa del Castell de Sant Ferran de Figueres.⁷⁹⁷ Felip Aner, demanà al Congrés que es concedís el grau que tingués per convenient al portador de la notícia. L'oficial explicà les mesures adoptades pel general per prendre aquesta plaça. Aner insistí en la seva petició anterior, hi van estar d'acord els diputats Valcárcel Dato, Aznarez, i Argüelles, demanant, això sí, que aquest augment de grau el fes el Consell de Regència. Borrull demanà un

⁷⁹⁵ DSC: 27 d'abril de 1811, N° 208, p. 955

⁷⁹⁶ Nicolás Chacón va explicar: Es va enviar un oficial per passar disfressat a Figueres i observar la situació que hi havia. Entrà al castell i durant l'estança va parlar amb un guarda-magatzem espanyol que servia als francesos i ambdós parlaren de l'estratègia a seguir. Després l'oficial anà a veure el general, que es posà en contacte amb el coronel Rovira i el veterà brigadier Martínez per encarregar-los hi aquesta tasca, amb la qual van estar d'acord. I un dia a una hora es trobaren els dos amb l'oficial i el guarda del magatzem van entrar a la fortalesa ocupant-la.

⁷⁹⁷ DSC, núm. 216, 5-05-1811, p.1013-1014.

reconeixement també el coronel i el comandant. L'oficial manifestà que ja es considerava prou recompensat per l'honor i satisfacció de presentar-se al Congrés i anunciar l'esdeveniment. Aner exultant va dir: "La noticia que acaba de recibir V. M. sin duda es la más plausible que ha oído desde la batalla de Bailén. La provincia de Cataluña está entusiasmada y dispuesta a llevar la guerra hasta el exterminio de todos los franceses". Calia mantenir aquella confiança tant com es pogués. Per això insistí: "Es preciso que V. M. no descuide, en cuanto sea posible, auxiliar aquella provincia para que la plaza de Figueras pueda sostenerse así como las demás de aquel Principado. Hace mucho tiempo que allí no han recibido ningún auxilio; yo bien veo los apuros del Gobierno, y por eso la diputación no se ha atrevido a pedir; pero con esta plausible noticia entiendo que V. M. debe disponer que el Consejo de Regencia mande auxilios en cuanto le sea posible para asegurar la conquista". Demanà al Congrés que es premiés tots aquests valents i se'ls declarés benemèrits i herois de la Pàtria. L'emoció anava en augment al Congrés. Els diputats Argüelles i Zuazo demanaren a Aner que afegís a la seva proposta declarar al guarda-magatzem benemèrit i mereixedor de la gratitud nacional. L'emoció anava en augment al Congrés, el president reclamà l'ordre.

El diputat Mendiola demanà al Congrés que el Consell de Regència comunicqués en breu aquesta notícia a les Amèriques, aquest esdeveniment seria l'inici de moltes i satisfactòries ajudes. En aquest sentit, el president afegí que els canons i diverses remeses de fusells i uniformes que s'enviaven, s'havien fet per patriotes madrilenys. El diputat Ric proposà que es nomenés una comissió permanent que s'ocupés de buscar mitjans per ajudar Catalunya i recompensar-la de tants sacrificis, buscant la recuperació de la seva riquesa i prosperitat. Ell no era català, però estava convençut que la nació devia molt a Catalunya pel seu patriotisme, valor i integritat. Aner demanà a demés: "Que las Cortes declaren beneméritos de la Patria al general de la provincia de Cataluña, Marqués de Campoverde, jefes, oficiales, tropas y demás, que directa o indirectamente han concurrido a la empresa, y que el Consejo de Regencia les dispense los premios y gracias que estime correspondientes al mérito contraído, y que a nombre de las Cortes se den las gracias a todo el Principado por su decidido valor y patriotismo". Demanà de nou, que es premiés l'oficial que portà la notícia, i que la Regència proporcionés a la província catalana les ajudes més convenients.. S'aprovà aquesta proposta. El diputat Aznarez, d'acord amb la Regència, proposà la celebració amb demostracions religioses i marcial, d'aquest esdeveniment tan extraordinari, gran i important per a tota la Nació, el qual havia

entendrit i admirat a les Corts. Poc després, es llegí un comunicat que informava de la brillant acció duta a terme pel brigadier Baró d'Eroles el 13 d'abril que s'apoderà dels forts de Castellfollit i Calvari d'Olot fent 500 presoners. El diputat Aner va fer un gran elogi d'aquest cap. I com que la divisió d'aquest militar formava part de l'empresa de Figueras, el diputat Lladós demanà que el declarassin benemèrit de la Pàtria.

Dos dies després es neutralitzà l'alegria. El 7 de maig es llegí a les Corts l'exposició que la ciutat de Manresa dirigí a les Corts, relacionant com va ser arrasada i cremada.⁷⁹⁸ Ràpidament va intervenir el diputat Aner: "Señor, V. M. tiene ya noticia del patriotismo y lealtad de Manresa. Fue la primera que en el Principado de Cataluña levantó el estandarte de la libertad contra el tirano; fue la primera que contrarrestó su furia y desbarató sus proyectos, arrollando sus aguerridas legiones en la gloriosa y nunca bastante celebrada batalla de Bruch, que debe pasar por la primera que salvó la Nación". Aquesta ciutat, després d'haver estat saquejada tres vegades, a la darrera s'havia reduïda a cendres. "Seguramente no se puede leer esto sin estremecerse y derramar lágrimas". La seva intervenció va quedar reflectida en les dues propostes que posteriorment va fer. La 1a, que es respongués a la ciutat de Manresa, mitjançant el Consell de Regència, que les Corts estaven molt satisfetes de la lleialtat, valor i patriotisme amb què s'havia distingit la benemèrita ciutat de Manresa, y que s'ocuparien al seu temps de posar remei als mals soferts. La 2a, que la representació de la ciutat de Manresa es passés a la comissió de Premis perquè proposés a què s'havia fet creditora aquella ciutat. Les dues es van aprovar. Contrarestà el diputat Pelegrín demanant que a la ciutat de Molina, se li concedís la mateixa distinció perquè va ser també destruïda i incendiada.

Es posà en tela de judici l'actuació de la Regència en la següent representació de la Junta Superior de la Manxa, única autoritat en aquesta regió, que li arribà al diputat Giraldo.⁷⁹⁹ Exposava les vexacions i atropellaments que acabava de patir del comandant de la columna volant de la Manxa. A la vista de 4.000 o 5.000 soldats espanyols amb el seu cap Osorio al front, 1.000 soldats francesos s'apoderaren de grans i 8 milions en diners. L'esmentat diputat no volia pertorbar la divisió dels poders judicial i executiu, sinó que

⁷⁹⁸ DSC: 7-05-1811, N° 218, p. 1027-1028. Exposava que tot i ser la primera en aixecar-se contra Napoleó, la nit del 30 de març de 1811 va ser arrasada. Sota les ordres del militar MacDonald, a les cinc de la tarda van entrar 10.000 soldats francesos escampant desolació i terror, saquejant, destrossant i aniquilant tot en un moment. Encara més, Manresa havia de patir un càstig exemplar i cap a les 8 del vespre van incendiar-la i va quedar destruïda. Cremades 713 cases i més de 1300 famílies sense llar, milers de persones caigudes en la misèria sense tallers ni indústria. Tot i així, els manresans fidels i constants en la defensa d'Espanya, continuaven en peu clamant a la Nació i a les Corts per l'ajuda i venjança.

⁷⁹⁹ DSC, núm. 222, 11-05-1811, p. 1058.

un cop esbrinats els excessos, fossin castigats els autors i que el respecte i honor de la Junta de la Manxa quedés on li corresponia. El murcià Giraldo, va deixà clar que no volia pertorbar la divisió dels poders judicial i executiu, però proposà al Consell de Regència que a partir d'aquesta representació, prenguéss les més eficaces i actives providències per evitar aquests fets i castiguéss els culpables, tenint en compte els sacrificis d'aquesta província, per recollir grans i diners. Al diputat Torrero li semblà poc efectiva la proposta de Giraldo, per això proposà que es nomenés un comissionat extern del Congrés o millor la implicació del Poder executiu perquè informat dels desordres, empresonés els delinqüents i el cessés Osorio. Veient que la divisió de poders podia entrar en col·lisió, el diputat Aner va intervenir: “Me parecía muy conveniente que antes que V.M. deliberase sobre esto, se pasasen la representación y documentos al examen de la comisión de Justicia, a fin que proponga las medidas que deban adoptarse de pronto para remediar estos males, de que se resienten las provincias”. Les mesures que es prendrien en el termini de tres o quatre dies tallarien d'arrel tots els abusos. Tot i així, la proposta del diputat Giraldo s'aprovà.

El Principat vivia en un context de guerra que el feia molt vulnerable. Es tractava del setge que patia la ciutat de Tarragona.⁸⁰⁰ En sessió secreta del 6 de juny es llegiren dues cartes que d'allí venien, del 15 i 18 de maig, les quals explicaven les accions i moviments de l'enemic. El diputat Dou llegí una exposició de la Junta de Catalunya en la qual es manifestava la seva delicada situació i la necessitat que tenia de l'ajuda que demanava al Consell de Regència. En aquest sentit i a proposta de Felip Aner, les Corts sol·licitaren a la Regència que ajudés especialment aquella important plaça. Deu dies més tard, el 16 de juny de 1811 es llegiren els vots dels diputats Aner i Manuel Maria Martínez en contra de la proposta del nomenament de capità general dels regnes d'Aragó i València, així com d'altres coses que se li encarregaven al Marquès del Palacio. S'afegiren a aquesta decisió els diputats Golfín, Herrera, Escudero, Argüelles, el Conde de Toreno i Gallego. Les Corts resolgueren incloure a les Actes a Secretaria, subscriuint al vot de Felip Aner els vots dels diputats Valle, Lladós i Polo.

La pèrdua de les places de Tortosa i Tarragona va commoure els diputats i els predisposà a fer exposicions sobre l'estat crític en el qual es trobava la pàtria.⁸⁰¹ El diputat Aner exposà: “No puedo dispensarme de manifestar a V. M. los motivos que

⁸⁰⁰ DSC, Sessió Secreta. 6-06-1811, p. 304

⁸⁰¹ DSC, núm. 286, 15-07-1811, p.14541455.

principalmente han podido contribuir a la deplorable pérdida de Tarragona; primero, la distancia a que se halla del Gobierno; segundo, la falta de orden, la falta de energía, de conocimientos y pericia militar en el que mandaba las tropas que había fuera de la plaza; tercero, no haberse proporcionado a Tarragona los socorros ni con la anticipación, ni con la abundancia que exigía la importancia de su conservación”. Es tractava d’una pèrdua irreparable, sense dubte: “Pero aseguro a V. M. que no serán franceses los catalanes; se batirán hasta el último extremo; pero no debe abandonarlos V.M.” Aner havia sentit a dir que Catalunya podia defensar-se sola i resistiria els enfrontaments de dos exèrcits que la volien destruir. Lamentava que una província que havia fet tants sacrificis amb gent i diner, amb vessament de sang cada dia, sepultant més de 100 000 enemics, es veiés abocada al precipici sense comunicació amb el Govern. Catalunya quedava lliurada a les seves forces i a les de bàndols, partits i faccions, degut a la manca d’una direcció en cap amb caràcter i autoritat. Ell i altres diputats reclamaven feia cinc mesos que s’hagués impulsat els esforços i ànims de la província vers la defensa de Tarragona, darrer bastió de Catalunya, de forma que davant la pèrdua, s’evidenciés que no s’havia pogut fer més. La causa única era la manca de recursos, seguia manifestant el diputat Aner, per no haver apurat tots els que la Nació tenia: “¿No somos todos españoles? ¿No hemos jurado todos defender nuestra independencia? Hagamos, pues, todos los últimos esfuerzos para conseguirlo. ¿Cómo se ha de salvar la Patria, si el miserable egoísmo retiene cuanto posee, y sordo a los gemidos de la madre Patria, esconde avaro lo que pudiera librarla de los males que padece?” Encara hi havia recursos a la nació, i a ella s’havien de cedir, això era prioritari. “A lo menos, Señor, que no quede nada que hacer por nuestra parte. Que podamos decir a la posteridad: Todo se sacrificó para conservar el honor, la independencia y la gloria nacional”. Les Corts havien de facultar la Regència perquè proposés tots els recursos i ajudes per salvar la Pàtria i després aprovar-los.

Per no ser espectadors de la desgracia, calien mesures executives per garantir la llibertat. Una altra manera de salvar la Pàtria, argumentà Aner, era la reunió ràpida i forta de totes les forces amb un objectiu comú i no per parts, actuar amb totes les forces en el punt que més es necessités, això ho havia de tenir present el Consell de Regència. Aplicant tots els recursos, cap espanyol es podria queixar del Govern. Res més que això reclamava Felip Aner, que totes les províncies obressin amb el mateix interès i que en totes per a la seva conservació s’hi aboquessin el màxim de recursos. “Cataluña, Señor, es el baluarte de la Nación, que con razón se llama el brazo derecho de España, que contaba en su

extensión diez plazas fuertes capaces de eternizar la guerra, si se hubiese calculado sobre su importancia y la de conservar la provincia; Cataluña, digo, ya no existe políticamente, porque no tiene comunicación con el resto de la Península; pero existen sus naturales decididos a morir primero que sucumbir al yugo del tirano que tanto aborrecen.” Només quedava la important plaça de Figueres, l'últim bastió de Catalunya, assetjada per l'enemic i que si no se l'ajudava, acabaria com Tarragona. Després de valorar els valents defensors de Tarragona, ciutadans i exèrcit que juraven no sucumbir mai, abans morir, va fer tres propostes que es van aprovar. La primera, que el Consell de Regència proposés en vint-i-quatre hores les mesures per lliurar els recursos en diner per atendre les necessitats de l'Estat. Per la seva part, el Congrés no perdonaria cap recurs extraordinari que ajudés a salvar la independència nacional. La segona, que s'unissin totes les forces armades en el punt que més es necessités pel bé de la Nació i com decidís el Govern. La tercera, que el Consell de Regència proporcionés als catalans les ajudes segons les circumstàncies, per no ser víctimes del seu valent patriotisme.

Arribà al Congrés la trista notícia de la pèrdua de Tarragona.⁸⁰² El matí del 29 de juliol es llegiren al Congrés en sessió secreta la representació de la Junta superior del Principat de Catalunya; les queixes contra el general en cap Marqués de Campoverde; i altres documents com l'acord del consell de guerra per abandonar o no el Principat, segons ordres d'aquest general, i cobrint aquest exèrcit el regne de València. Després d'una llarga discussió, es van fer diverses propostes, entre elles la del diputat Felip Aner que es va aprovar, en la qual constava que passés aquesta representació i altres documents adjunts al Consell de Regència, fent constar que les Corts demanaven amb urgència el seu examen, que s'esbrinessin les causes que havien contribuït a la deplorable pèrdua de Tarragona i la dispersió de l'exèrcit, així com la conducta del general en cap en aquest esdeveniment. Aquesta tasca d'investigació s'havia d'encarregar a una persona imparcial, informant posteriorment les Corts de les seves conclusions: “En inteligencia que S.M. no descansará hasta tener noticia de lo que contribuyó a la pérdida de Tarragona y de las providencias que el Consejo de Regencia tome, o para castigar a los que resulten culpables, o para acreditar a la Nación que la pérdida de Tarragona y demás desgracias que se han seguido, han sido únicamente efecto de las circunstancias”. S'afegí a aquesta proposta l'adició d'informar al Consell de Regència que la conservació de la plaça de Figueres exigia la màxima atenció del Govern per ajudar el Principat amb les ajudes

⁸⁰² DSC, Sessió Secreta, 29-07-1811, p.351.

demanades per la Junta amb l'objectiu de mantenir la lluita en aquesta part de la Monarquia.

Una de les situacions més colpidores de la guerra es va viure a Saragossa.⁸⁰³ A les Corts se'n va fer molt ressò. L'aragonès Ric mostrà la realitat d'aquesta ciutat amb pocs defensors i plens de misèria. Recordà que el 4 d'agost a Saragossa i el 2 de maig a Madrid enfosquirien les glòries de Sagunt i Numància. Exposà que aquell dia els seus habitants heroics, sense bateries ni fortificacions, aconseguiren rebutjar gloriosament l'enemic, que ja tenia el seu quarter general en aquesta ciutat. Sense aquella victòria no hi hauria Corts ni tampoc Espanya. Però, amb el segon setge, Saragossà capitulà el 21 de febrer de 1809. Pels heroics esforços d'aquell poble i les seves desgràcies demanava l'atenció del Congrés. Havien arribat donatius de Madrid, Amèrica i Anglaterra amb destí a Saragossa, però per les necessitats que tenia l'Estat, tota aquesta ajuda no hi havia arribat. Com a representant d'aquesta província li arribaven peticions d'auxili de patriotes immersos en la fam i la misèria. Per això proposà que es digués al Consell de Regència protegís i atengués amb preferència els defensors de Saragossa, eclesiàstics, paisans i militars, per a les destinacions que poguessin ser útils a la Pàtria i en cas de no haver-hi altres recursos, adjudicar-los ocupacions, tot i estar en zona ocupada, als que ho mereixessin al mateix Aragó i no gaudint del sou fins acabar amb la reconquesta d'Aragó. Els diputats Polo Catalina, Ostolaza i Terrero li donaren suport.

La conservació d'Espanya es devia d'alguna manera a Saragossa, exposà el diputat Felip Aner, i d'ella podia fer grans elogis per l'heroisme amb què es va defensar. Per això la proposta li semblava molt justa. No obstant, de res serviria que s'aprovés si no es feia complir d'immediat. La Junta Central havia manat l'acreditació de tots els defensors de Saragossa d'haver lluitat i defensat aquella plaça, que s'atenguessin amb preferència, però a ell no li constava que això s'hagués fet. Saragossa i Girona havien merescut aquesta consideració del Govern, però no s'havien complert aquestes ordres. Ans al contrari, es veia com es col·locaven moltes persones que en res havien contribuït a promoure i sostenir la causa comuna, que ni tan sols havien manejat un fusell, i no tenien més mèrit que haver sortit feia pocs mesos del país ocupat per l'enemic. "Esto es, Señor, lo que desalienta a los patriotas, porque dicen: ¿para qué exponernos? ¿Para qué abandonar nuestras casas si al fin no han de ser premiados sino los intrigantes, si nadie

⁸⁰³ DSC, núm. 306, 4-08-1811, p.1573-1577.

ha de merecer la protecció del Gobierno sino el que tenga favor?“ Parlava Aner d’un tracte de favor per part de la Regència o de corrupció? Per això proposà que el Congrés manés el compliment de la mesura proposada pel diputat Ric, i no passés com amb altres decrets sobre aquest tema. A favor de la proposta es posicionaren els diputats Dueñas i Calvet. Els diputats Zorraquín i José Martínez s’hi oposaren, les destinacions no podien ser només pels de Saragossa, i si fos així, calia esbrinar el mèrit i aptitud d’aquelles persones. Per no decretar una cosa nova, al marge dels decrets vigents al respecte, el diputat Villafañe proposà que la proposta passés a la comissió de premis i que amb el seu informe, les Corts decidissin.

La comissió Eclesiàstica va emetre un dictamen sobre una representació del capítol i canonges de la ciutat de Manresa.⁸⁰⁴ En ella es va fer present l’estat deplorable a la que van quedà reduïts per la crueltat dels francesos. Després de saquejar-los i cremar la roba, mobles i els seus estris, van destrossar la seva casa deixant-los vagabunds. Demanaren al Congrés que els autoritzés a destinar per la seva reconstrucció els fruits de tres vacants que hi havia. La comissió conscient del greu estrall que havien patit, creia que es podia atendre la seva petició com a mínim durant quatre anys. En canvi, el Congrés no hi va estar d’acord, resolent a proposta del diputat Aner, que es convencés el capítol que les greus circumstàncies que es vivien no permetien que s’accedís a la seva petició. Però, que quan es pogués, les Corts li atorgarien el favor que mereixia pel seu autèntic patriotisme.

Una carta fidedigna de Catalunya presentada per Felip Aner, referia l’aspecte favorable que anaven prenent els negocis polítics en aquell Principat, i les considerables avantatges que darrerament havien aconseguit en ell les armes espanyoles.⁸⁰⁵ Es va llegir un ofici remés pel cap de l’estat major general amb les còpies dels comunicats del mariscal, general en cap interí del primer exèrcit, sobre les brillants accions i continuades victòries per les tropes del seu comandament a Igualada i voltants, Cervera, Bellpuig, Cerdanya, etc., com també les providències per a la fortificació i defensa de les illes Medes.⁸⁰⁶ Les Corts, a proposta de Felip Aner, resolgueren que el Consell de Regència manifestés al general Luís Lacy la satisfacció amb què S. M. acollí les glòries accions i repetides victòries, degudes a la combinació dels plans, valor i disciplina de les tropes

⁸⁰⁴DSC, núm. 315, 13-08-1811, p. 1630.

⁸⁰⁵ DSC, núm. 398, 4-11-181, p. 2208.

⁸⁰⁶ DSCX, núm. 416, 22-11-1811. P. 2313.

del primer exèrcit, i a la valentia i habilitat del Baró d'Eroles i demés caps del mateix; i igualment l'activitat i encert amb què aquest general procurava assegurar la defensa de les illes Medes.

1.5.- Representacions

Les Corts van rebre representacions. Moltes d'elles anaven a parar allí, quan havien d'haver anat al Consell de Regència, que era el Govern qui ho havia de gestionar. Només es presenten els més significatius pel ressò que tingueren al Congrés. Una d'elles va ser la representació del general José Serrano Valdenebro.⁸⁰⁷ En ella manifestava els danys succeïts a la Serra de Ronda, per haver portat el Consell de Regència la comandància de les seves armes a la del Campo de San Roque i el deshonor que per aquest motiu patia la seva persona. Situació que el supeditava a nous comandaments després d'haver servit amb honor en aquella serra. La comissió de Guerra decidí que aquest imprès s'havia de dirigir al Consell de Regència, només volia informar les Corts, ja que no creia que hagués d'examinar la utilitat o perjudici de la separació de les dues comandàncies. Tot i el mèrit que li concedien al general, no era oportú que fes dictamen al Congrés sobre si havien d'estar unides o no. En la representació hi veien un excés de precipitació i zel, cosa que dificultaria que la Regència li concedís la seva petició. Felip Aner va estar d'acord amb la comissió, per ell aquest era un tema purament militar, i s'havia d'atendre segons la graduació dels comandaments. Mentre, creia que el Congrés no havia de prendre partit. El seu dictamen va ser que passés a la Regència perquè determinés allò més convenient. Després d'un forta discussió, es van fer propostes i fou aprovada la d'Aner, el qual va demanar passés la instància al Consell de Regència per al seu ús convenient.

Des de Londres arribà al Congrés una representació del duc d'Albuquerque que podia afectar a qualsevol dels tres poders.⁸⁰⁸ Començà felicitant les Corts per la seva instal·lació, manifestant grans desitjos de sacrificar-se per la seva Pàtria, de continuar a l'exèrcit i vindicar la seva conducta que considerava ofesa per la Junta de Cadis. Demanava continuar amb el comandament del seu exèrcit a Extremadura. El diputat Luján va fer una lloança sobre ell, igual que altres diputats. També Aner destacà l'estima i admiració de la nació que se li tenia per les difícils campanyes dutes a terme al Guadiana

⁸⁰⁷ DSC, núm. 103, 7-01-1811, p. 315-320.

⁸⁰⁸ DSC, núm. 109, 13-01-1811, p. 361-365.

i el Tajo i per la seva qualitat i bona disposició militar. Però, també deia que des del Congrés no se li hauria de donar cap comandament, ni declarar benemèrits de la pàtria al duc d'Alburquerque ni al seu exèrcit. "En primer lugar, no pertenece a V. M. darle este o el otro mando, sino recomendarlo al Consejo de Regencia para que atienda los méritos del Duque". Les destinacions militars les decidia la Regència, d'acord amb les seves capacitats. "Y si V. M. lo hiciera por si, acaso podría acarrear algunos perjuicios a la Patria (...) Lo que debe V. M. disponer es que se declare que los ciudadanos beneméritos de la Patria que se hallen fuera vengan para ser útiles en ella; esto es lo que corresponde a V. M.". Tots els exèrcits eren benemèrits, si el Congrés feia diferències provocaria rivalitat i sobretot conflicte entre ells. No s'havia d'interferir en aquest tema. Sense perjudici que més endavant el Congrés pogués fer una declaració respecte a la seva persona i el seu exèrcit, i també igualment a l'exèrcit de Catalunya, al d'Aragó i als generals que havien sacrificat el seu repòs per salvar la pàtria. Per acabar la seva exposició, s'havia d'informar la Regència i que li digués al duc Alburquerque que tornés a Espanya per aprofitat els seus talents en allò que jutgés convenient.

La discussió sobre el duc d'Alburquerque seguia al Congrés. Hi havia molts dubtes: era el Congrés o la Regència qui havia de respondre i actuar en conseqüència? El reconeixement se li havia de fer a ell només o a tots els generals que havien actuat com ell? El duc ho mereixia més per la importància de les seves batalles? Estava clar que el duc se sentia ofès perquè la Junta de Cadis havia actuat contra la seva persona i el seu honor s'havia vulnerat. No quedava clar als diputats per quin motiu la Regència el separà del comandament donant-li un nou destí diplomàtic quan allò que convenia a la Pàtria era el seu retorn a les armes. A més, ell desitjava la carrera militar. Hi havia divisió a les Corts: la Regència havia d'examinar el cas abans de premiar i informar el Congrés o el Congrés l'havia de declarar benemèrit per aconseguir la independència nacional? Discutit el tema, es votà i aprovà la proposta del diputat Luján, per la qual es declarà al duc i el seu exèrcit benemèrits de la Pàtria atenent als seus serveis i haver cobert els punts de l'Illa i Cadis, evitant la invasió enemiga. Se li va donar, com demanava el duc, un desgreuge de justícia, i finalment, el Congrés manifestaria a la Regència que el tingués present per ocupar-lo a l'exèrcit. El diputat Creus preguntà si la representació havia de passar al Consell de Regència i es resolgué que no.

En la propera representació es posà en evidència una vegada més a la Cambra, que la feina que no feia la Regència anava a parar a les Corts.⁸⁰⁹ El 16 de maig de 1811 s'informà al Congrés d'una representació del coronel Francisco Espoz i Mina i Joaquin Ignacio Irisarri, germà, secretari i apoderats del coronel Francisco Espoz y Mina. Es queixaven que no obstant la decisió acordada per les Corts, el Consell de Regència, lluny de concedir als oficials d'aquella divisió els despatxos efectius de l'exèrcit, havia acordat expedir només els títols de patriotes navarresos. Per això, seguien reiterant la petició de la gràcia que havien sol·licitat. S'inicià una viva discussió, els diputats que van donar suport a la pretensió van ser Terrero, Esteban, Giraldo, García Herreros i el Bisbe de Calahorra. Els diputats Aner, Pelegrín, Quiroga i Argüelles opinaren que calia actuar amb prudència, sobretot quan aquestes peticions podien impedir l'organització i disciplina dels exèrcits. Finalment, es decidí comunicar al Consell de Regència que les Corts volien l'expedició ràpida dels despatxos d'oficials de l'exèrcit del qual formava part la divisió d'Espoz y Mina, per ser declarada divisió del setè exèrcit. Aner va reconèixer els serveis d'aquests militars, es va centrar en la resolució de la Regència, que només anomenava urbans als soldats d'aquesta divisió. Era conegut que aquests soldats havien vingut a València, Aragó i Castella, i per això no se'ls podia dir urbans. Per ell urbà era aquell que armat per conservar la pau als pobles i la defensa interior de la província, no sortia mai d'ella. El Congrés havia declarat soldat a tot espanyol que agafés les armes en defensa de la Nació, i es preguntava si aquest nom no s'hauria de donar en tota l'extensió als valents de Mina. Va posar un exemple on es veia la contradicció de la Regència quan aquesta va nomenar temporalment un cap militar perquè la divisió de Mina estava a Navarra. Va parlar de la urgència que hi havia per a la defensa promoure la insurrecció a les províncies de la rereguarda de l'enemic. L'objectiu era fustigar-lo contínuament, com ho verificava Mina. Felip Aner demanà a S. M. que preguntés a la Regència els motius que havia tingut per no accedir a aquesta sol·licitud. I si fos un problema per la disciplina militar, que el Congrés d'acord amb la Regència poguessin acordar el millor per a la salut de la pàtria.

El darrer cas presentà una casuística diferent a les altres. Era una representació del religiós Antonio Eduardo Jiménez.⁸¹⁰ No era la primera vegada que es queixava que el Ministre de la Guerra no havia donat compliment a l'ordre del Congrés (28-04-1811), demanava se'l mantingués com a capità, tornar al seu despatx abonant-li el seus sous

⁸⁰⁹ DSC, núm. 154, 2-03-1811, p. 615-618.

⁸¹⁰ DSC, núm. 256, 15-06-1811, p. 1262-1263.

retardats. Però no només això, a demés sol·licitava el tancament de la seva causa, que es castigues el seu calumniador, i se li lliuessin alguns soldats per restablir la partida Campeadores de Niebla de la qual n'era el cap. Resoldre una causa i una sentència era una altra qüestió, van dir els diputats. Alguns diputats suggeriren que aquest tema passés a la comissió de Justícia, però pel diputat Terrero allí no hi havia de tornar, ja hi havia anat diverses vegades. No calia més discussió, manifestà el diputat Castelló, només verificar l'ordre i complir-la ja. S'havia d'acabar amb tanta arbitrietat en el compliment d'ordres i decrets, i responsabilitzar a qui entorpís, fos Ministre o Regència. Els diputats Garoz i Ostolaza li donaren suport, però el diputat Aznarez demanà que retornés la causa a la comissió, semblava que Jiménez havia demanat que se l'indultés, prova que havia comés algun delictes. Va intervenir el diputat Felip Aner, pel qual el Congrés s'hagués pogut estalviar aquesta discussió si s'haguessin llegit els antecedents. Aner recordà que la causa es va dur a terme pel Govern. Si s'atenia aquesta queixa, en vindrien moltes més de reclamacions. "Por lo mismo, mi dictamen es que este religioso se conforme con lo proveído por el anterior Consejo de Regencia, que ejercía absolutamente la soberanía, mayormente cuando no se le hizo ningún perjuicio con enviarle a un hospital. Si se abre juicio después de fallado un asunto, ninguno estará seguro en las sentencias." S'aprovà demanar informació a la Regència sobre els antecedents i expedient original d'aquesta causa perquè el Congrés resolgués qui era el culpable d'aquesta situació.

Va arribar una representació del virrei de Nova Espanya D. Francisco Javier Venegas, remesa pel Ministeri d'Estat, en la qual, després de manifestar el seu agraïment perquè les Corts li havien concedit la gran creu de l'ordre de Carles III, suplicava al Congrés que sent un dels principals abusos que contribuïen al desajust del sistema polític i militar la profusió de premis, admetés la renúncia d'aquella condecoració, reservant-la per quan acabés la seva comissió, si es mereixia aquesta recompensa. Després que el diputat Aner va dir que aquest terme (renúncia) era indegut, es passà a la votació, i per unanimitat no s'admeté la renúncia del virrei.⁸¹¹

1.6.- Reglament de fàbriques de fusells

La comissió de Guerra, mitjançant una proposta del diputat Pelegrin relacionada amb l'increment de l'activitat de les fàbriques de fusells, presentà a les Corts l'informe i

⁸¹¹ DSC, núm. 357, 24-09-1811, 1910.

la minuta de decret.⁸¹² La comissió estava d'acord en fomentar i també en crear-ne de noves. Va demanar que les Corts expedissin un decret amb onze articles. El 1r article tractava la creació de fàbriques. Pel diputat Aner era molt lloable la proposta, però hi trobava moltes dificultats. Un fusell posat en mans d'un soldat calia que fos reconegut pel cos o l'oficial comissionat d'artilleria. Per això als pobles on es fabricaven hi havia d'haver un comissionat per fer el reconeixement o portar els fusells al cap del partit o capital. Això comportava molts problemes, un d'ells el pas per la Península creuada pels enemics, que els podien agafar. Es deia que el preu era de set duros. Aner creia que no hi havia necessitat de fer això. Les fàbriques de Catalunya donaven cada fusell per 111 rals. Aquestes fàbriques en podien fer molts si se'ls donava diner, estaven sense feina per no poder pagar els operaris. Es deia que els pobles en els quals es fabricaven armes quedaven lliures d'impostos. Si havia de ser així, ja es podia renunciar a les contribucions per sempre, fossin bones les fàbriques o no se'ls hauria de donar aquesta prerrogativa.

Dit això, el major estímul insistia Aner era l'exempció del servei personal, perquè era el més costós. De coneixedors del mecanisme del fusell n'hi havia pocs i menys en temps de guerra que s'havien perdut els millors operaris de la nació, que eren els biscaïns. A Mallorca hi havia fàbriques i estaven en un lloc tan segur que s'haurien d'afavorir i fomentar per tal de proveir d'armes els exèrcits, sense necessitat de fer-ne d'altres. Ja n'hi havia prou per armar els exèrcits amb la productivitat de València, Molina d'Aragó, Galícia, etc., i aquestes s'havien de protegir. No hi havia necessitat de crear-ne més. Exposats aquests problemes, Aner esperava del creador de la proposta que li aclarís com solucionar-los. Pelegrín, estranyat per les dificultats que hi veia Aner, va donar arguments en els quals fonamentava els articles del decret: més estímul en la producció i menys inspecció, franquícies, bona ubicació, més protecció i premis, etc. Quedà aprovat l'article 1r. Es llegí el 2n article, el diputat Villafañe va dir calia donar premis als pobles amb fàbriques d'armes com no pagar la contribució, ja que estaven més exposats a més danys per part de l'enemic. En contra de la mesura i a favor del dictamen de comissió es manifestaren els diputats Polo, Suazo, Golfín i Argüelles, aquest darrer exceptuant els arbitris que proposava.

El tercer article portà discussió perquè les franquícies, segons el diputat Dou, es veien com privilegis i això era contrari a la bona economia política i perjudicava la

⁸¹² DSC, núm. 123, 27-01-1811, p.443-447.

legislació. Davant el risc que patien aquests pobles i la necessitat d'armes, els privilegis quedaven justificats, exposaren els diputats Villafañe i Quintana. Aner creia que els perills que es veien eren incerts, posà com exemples Ripoll i Manresa, on l'enemic no va tocar les fàbriques ni s'apropà als molins de pólvora. Afegí: "Si es en pago de los fusiles de gracia, se puede hacer por otro estilo; y si es por premio de hacerlos, soy de dictamen que tampoco debe hacerse de este modo, y así me opongo a semejantes privilegios." D'acord amb ell, es posicionaren la majoria de diputats que van intervenir: Dou, Argüelles, Creus, Gutiérrez de la Huerta i García Herreros. El 3r article fou rebutjat i es passà al 4t. A favor d'una solució intermèdia, és a dir, que els privilegis fossin pels treballadors o pels propietaris de les fàbriques però no pels pobles. S'aprovà amb una addició: "Gozarán de la especial protección nacional, en vez de "bajo la garantía nacional". S'ajornà per un altre dia l'aprovació del decret. El diputat Esteban va dir que aquesta nació havia de ser guerrera molts anys sense deixar les armes de la mà.

1.7.- Tribunal d'honor de l'exèrcit

Començà al Congrés la discussió del projecte del Consell de Regència d'establir un tribunal d'honor als exèrcits. Prèviament, es llegí el dictamen de la comissió de Guerra que ja havia examinat el projecte. Per aquesta comissió la utilitat d'aquest tribunal consistia en el foment i manteniment del honor militar.⁸¹³ Havia de jutjar els delictes militars i expurgar els individus que el destruïen, tenint en compte el curs de l'administració de justícia que jutjava els delictes segons l'ordenança. Havia de promoure les virtuts militars i ser un suplement de la llei, un nou fre per als delinqüents i un censor dels procediments dels consells de guerra. En últim terme, graduaria les accions distingides segons projecte de decret que li presentaria la comissió de Premis. Hi havia diputats que hi estaven en contra, García Herreros, Esteban Garoz, Mendiola argumentant que allò que calia era una bona educació i observar la llei i l'ordenança. A favor: Golfín, Samper, Polo, Villanueva, Mejía, Argüelles, Del Monte i Borrull a condició que el tribunal tingués un reglament que fixés casos i delictes i que es complís. Entrà en la discussió el diputat Aner: "Así como la subordinación es el fundamento de la disciplina militar, así el honor es el de las acciones bélicas, y el estímulo que obliga al hombre a cumplir con sus deberes. Nada es más sensible al militar que perder su honor, porque

⁸¹³ DSC, núm. 170, 18-03-1811, p. 703-712.

nada hay que le sea más apreciable: cuantos más sean los fiscales que velen sobre este honor, tanto más exacto será el militar en conservarlo”.

Tal vegada es podia dir, seguia el diputat Aner, que el tribunal d'honor no caldria si es tenien en compte els Consells de guerra. “Pero, Señor, nada hay de más cuando se trata de cimentar el honor de en los ejércitos, precursor seguro de la victoria.” Va estar d'acord amb el diputat Alcocer quan deia que les obligacions d'un militar eren militars per la carrera i socials com a ciutadà, el seu honor havia de respondre als dos aspectes. Per Aner, el concepte es perdia i degradava per accions contràries al bon ordre, a la moral, etc. Per la mala conducta com l'embriaguesa, les trampes, el joc, la irreligió, la immoralitat i altres, motius pels quals a un militar no se li formava consell de guerra. L'home tenia moltes debilitats que atacaven frontalment la reputació i l'honor. Moltes faltes contràries a l'honor no eren jutjades en un consell de guerra. Entre elles, la reincidència en no acudir al servei sense causa legítima en perjudici els companys, la manca d'aplicació en la carrera, la indiferència en el servei, etc. Mai havia estat tan necessari aquest tribunal com en les circumstàncies que estaven, en les quals la necessitat havia fet dedicar a la professió militar a moltes persones que per la seva conducta no ho mereixien. El seu dictamen va ser que s'aprovés el tribunal i que el Consell de Regència formés un reglament que fixés les obligacions i les causes que havia de conèixer. Així va ser, s'aprovà.

1.8.- Indults

La comissió de Guerra informà sobre la consulta de la Regència per ampliar l'indult dels desertors en la part en què disposés que els caps i sergents quedessin soldats rasos.⁸¹⁴ Aner exposà: “Cuando se discutió este punto del indulto no había hecho todavía una consulta a V. M. que favoreciese a los cabos y sargentos. Yo siempre he sido de opinión, que V. M. debe dejar mucho ensanche en este punto para estimular que vengan en gran número los que sirven al enemigo. Muchos de estos sirven, o porque el enemigo les da un destino con que subsisten, o porque temen que han de ser castigados si viniesen otra vez acá. Y no dudo que vendrían muchos más si supiesen que habían de gozar iguales sueldos y destinos que los que tenían antes de irse a Francia, sin verse como ahora en el duro lance de bajar a soldados rasos. Por lo mismo creo que vendrán menos si no se

⁸¹⁴ DSC, núm. 93, 28-12-1810, p. 240-241.

amplia el indult” Convenia donar tota l’obertura possible, i no hi hagués rebaixa de sous, ja que pel que feia a l’ambigüitat, es veuria si convenia també tornar-la per evitar rivalitat entre cossos. Opino, pues, que no se revoque el indulto en esta parte, y sea V. M. muy indulgente en ello”. Es resolgué que subsistís l’article de l’indult segons el dictamen de la comissió.

El 23 gener 1812 en sessió secreta es llegí un ofici en el qual la Regència, mitjançant el Ministeri de la Guerra, consultà què s’hauria de practicar sobre l’indult sol·licitat per la Germandat de Caritat de l’Illa de Lleó en la representació que incloïa i que expressava haver rebut a favor del reu Francisco Salcedo, condemnat a mort de força i en capella per haver comès un homicidi.⁸¹⁵ Hi citava l’exemple que sobre un cas igual passà el dia de la instal·lació de l’anterior Regència. Es considerà discutit el tema quan el diputat felip Aner va fer la proposta, aprovada pel Congrés: “Que después de exponerse la hora en que se recibió el oficio, se autorice a la Regencia para que, en caso de no haberse ejecutado la sentencia, proceda por si a la declaración que estime más conveniente.” S’incorporaren tres adicions, la del diputat Mejía: afegir: “por esta vez”; la del diputat Morales Gallego: afegir: “y sin embargo del decreto de 12 de Mayo último” i la del diputat Calatrava, relacionada amb esmentar l’equivocació de la Germandat que assegurà l’indult d’altres amb motiu de la instal·lació de l’anterior Consell de Regència

S’informà d’una representació de tres sentenciats pel Consell permanent. Per haver repartit alguns fons de caixa que tenien, sol·licitaven se’ls declarés compresos a l’indult de 21-11-1810, al·legant que l’havien repartit per treure-la de Sevilla en entrar l’enemic, i que l’anaven a tornar. Havien representat al Consell de Regència que els havia dit que acudissin on corresponia, per això la comissió creia que ateses les circumstàncies de repartiment i que tornaven els diners no hi havia culpa de malversació de la Reial Hisenda. Davant això, Aner proposà que passés al Consell perquè en fes l’ús convenient, tenint en compte que el Congrés declarava que l’indult comprenia als oficials de l’exèrcit, excepte en causes d’insubordinació.⁸¹⁶

Quant a l’admissió de memorials d’indult, el diputat Polo havia proposat la no admissió de sol·licitud de memorials sol·licitant indults amb l’objectiu d’evitar que repetidament es presentessin aquestes sol·licituds de reus propers al domicili de les

⁸¹⁵ ASC, Sessió Secreta, 23-01-1811, p. 540

⁸¹⁶ DSC, núm. 159, 7-03-1811, p.644.

Corts.⁸¹⁷ En canvi, demanava mantenir l'admissió de representacions d'aquells que es trobessin a més distància, així les províncies gaudirien de la clemència del Congrés. No hi va estar d'acord el diputat Aner: “Señor, me opongo a que las Cortes se desprendan de las facultades de conceder estas gracias e indultos, los que dispensados con mucha economía, excitan el espíritu público y acreditan los sentimientos de humanidad de que debe estar poseído el Congreso soberano”. Perdonar en determinats casos la vida d'alguns súbdits per Aner era una prerrogativa més de les adjuntes a la sobirania, sempre que d'aquest perdó no n'esdevingués cap problema. Es podia tractar d'un ciutadà benemèrit que hagués comés algun delictes o que amb una conducta anterior bona hagués tingut la desgràcia de caure en alguna fragilitat que li suposés la pena de mort. La situació en la qual es trobava la nació podia demanar en qualsevol moment una actuació del Congrés en aquest sentit. En el seu dictamen no va estar d'acord en expedir aquest decret, és a dir, que no es prohibís l'admissió d'aquestes sol·licituds, però opinà que el president de les Corts admetés només la sol·licitud que fos mereixedora d'implicar el Congrés.

Li va saber greu dissentir al diputat Gallego del dictamen de Felip Aner. Per ell no estava tan clar que la prerrogativa d'indult fos un atribut de la sobirania nacional. Podia ser un abús que el Príncep faltés a les lleis per bé o per mal. En un moment en què calia observar les lleis no es podia donar un pas enrere. “Si llegase el caso que dice el Sr. Aner, está bien que se conceda el indulto, siempre que se haga ver que es más útil para el Estado la conservación de aquel ciudadano que la rigurosa observancia de la ley”. En aquest cas el Congrés sempre hi estaria autoritzat. Un altre inconvenient per Gallego i d'acord amb la proposta que feia Utgés, era que el Congrés no admetés casos en els quals no tots els diputats tenien llibertat per votar, com ara els eclesiàstics, els quals no tenien llibertat per dir sí o no, per això el seu vot seria nul. Seguint els seus cànons perdonarien sempre. Argüelles, d'acord amb l'anterior preopinant en el tema dels eclesiàstics, s'oposà també a la proposta de Polo, tot i reconèixer que aquesta volia la igualtat en els indults en tota la Península, tindria greus conseqüències, ja que les Corts, aprovada la proposta, no podien preveure les circumstàncies del delictes. Per aquest diputat, seria faltar als principis de justícia i es contradiria amb els fonaments dels càstigs legals; aquests processos correspondrien als tribunals competents, les Corts no eren un tribunal d'apel·lació.

⁸¹⁷ DSC, núm. 212, 1-05-1811, p. 978-985.

També en contra de la proposta del diputat Polo, pel diputat Gómez Fernández, no s'havia de negar l'entrada al Congrés d'aquestes súplices o memorials, vinguessin del poble espanyol que vinguessin. El Congrés havia de ser pare de totes les províncies, perquè tenia, en funció de la seva sobirania, aquesta potestat i per la cessió que li havia fet el poble, encara era més àmplia que la del Príncep. El perdó era una prerrogativa de les Corts. S'havia de complir amb les lleis que el Congrés establí per als seus súbdits i deixar de costat els reglaments i les propostes. En aquest moment de la discussió, va intervenir el diputat Polo, ell no havia dit que no s'atenguessin les peticions de totes les províncies. Tots els espanyols eren dignes d'aquesta gràcia que era l'indult. Amb aquesta proposta s'obriria la porta a l'arbitrarietat declarà el diputat Gordillo. Per no caure en ella, el Congrés es desprengué dels poders executiu i judicial, però conservà la inherent i inalienable prerrogativa de la sobirania, o dit d'altra manera, la inspecció suprema dels mateixos poders. Tots els ciutadans tenien dret a aixecar els seus recursos al Sobirà per queixar-se dels procediments injustos dels tribunals subalterns o per demanar clemència. Era funció de les Corts, seguí intervenint aquest diputat, distingir l'origen i circumstàncies de les causes, i si en aquest cas que es debatia havia perdonat, continuaven essent rectes i justes en el seu procedir tal com ho demanava la causa pública. Quant als eclesiàstics, es preguntava si els perills que patia la Pàtria els habilitava per poder votar si el cas no mereixia perdó perquè interessava a la causa comuna. Igualment, pel diputat Zorraquín, la proposta era inadmissible i inconvenient: "Siendo propio exclusivamente de la soberanía el conceder semejantes indultos, aunque con sujeción a las reglas que prescriben las leyes y el bien del Estado, el limitar a V.M. a que en el pueblo de su residencia no haya de dispensar más que uno, sería privarle de la facultad de proporcionar a la Nación bienes que acaso ninguna otra cosa podría atraerle.

Així, no s'estimularien les grans empreses i es limitarien les atribucions del Congrés i en conseqüència, en comptes d'autoritat li comportaria menyspreu. En aquest tema, va dir el mateix diputat, no hi podia haver diferència entre els pobles espanyols, al marge de la ubicació en la qual les Corts exercien les seves funcions, Cadis, Madrid, etc., a tots se'ls havia de considerar per igual perquè tots tenien els seus mèrits. Es passà a votar la proposta i va ser rebutjada. Continuà la qüestió de la posició dels eclesiàstics davant els indults, quan el diputat Utgés proposà que aquests diputats s'abstinguessin de votar els assumptes criminals presentats a les Corts, quan el reu tingués pena de mort, i en tots els casos que no es votés a favor per no caure en irregularitats. Per a la seva

discussió es fixà el dia 3 de maig. El diputat Pérez de Castro amb el suport de diversos diputats, proposà que en endavant no s'admetessin memorials d'indult de reus ja condemnats. Aquesta proposta després de votar fou rebutjada. Pel diputat Pelegrí les conseqüències de concessió d'aquests indults eren funestes. Si es mantenia la llei de la pena de mort, segons el diputat Argüelles, el Consell havia de ser inflexible en la seva aplicació després que els jutges dictessin sentència, aquesta era la base del sistema criminal. La impunitat provocava els delictes, va dir aquest diputat, i la clemència que el dia anterior s'havia practicat obria la porta a la impunitat a menys que les Corts la tanquessin amb seguretat i convicció. Es buscà l'acta del 6 de febrer amb ocasió del primer indult per veure si s'havia pres alguna resolució i es veié que no. Pel diputat García Herreros no es podia tancar la porta a aquests recursos, això seria el mateix que confessar la debilitat del Congrés i ell mai estaria a favor d'aquesta opinió. S'oposà a totes les propostes fetes en aquest sentit perquè desacreditaven el Congrés i l'apartaria de l'objectiu principal fent-lo menyspreable als ulls dels constituents.

Aquesta discussió era llarga, però era útil i indispensable opinà el diputat Mejía, s'havia de veure si en els actuals moments el Congrés havia de continuar amb la facultat d'indultar o no.⁸¹⁸ Per aquest diputat, sempre i més ara, que cadascú patís la pena merescuda i que la seva sort només depengués de la seva voluntat i conducta. En cas contrari, ni el perdó ni el càstig tindria mesura segura d'acord al bé públic. Així es cauria en l'arbitrarietat, però aquest diputat veia que la majoria de diputats es declarava per continuar amb els indults particulars. Per tant, era important saber com i per qui s'havia de concedir el perdó. La seva opinió va ser que el Congrés no exercís aquesta facultat per ell mateix, si no es volia convertir en un tribunal. Si el Congrés volia dispensar les lleis penals en alguns casos, s'havia d'encarregar aquest objectiu a una altra autoritat més idònia. Si els Monarques tenien aquesta prerrogativa, es preguntà quin inconvenient hi hauria en què la tingués el seu representant el Consell de Regència temporalment; a més aquest es podria informar millor i aplicaria o no la pena més oportunament. No veia cap dificultat en què una part del poder legislatiu passés al poder executiu. Acabà amb aquesta frase: "*Si quid novisti rectius istis, candidus imperti; si non, his uters mecum*". Mejía escriví la seva proposta d'autoritzar el Consell de Regència per una delegació especial

⁸¹⁸ DSC: 1 de maig de 1811, N° 213, p. 984

per concedir la gràcia dels indults i oportuna commutació de la pena de mort tal com concedia el Rei i atenent a la utilitat comuna. S'admeté a discussió per a l'endemà.

1.9.- Reglament i planta de l'estat major

La comissió de Guerra presentà el dictamen que les Corts li havien encarregat sobre els documents relatius al reglament i planta de l'estat major general (14-04-1811), després d'haver fet un examen exhaustiu de la documentació lliurada pel Ministre de la Guerra. En ella hi havia de constar el reglament de l'estat major general especificant les seves primitives facultats i atribucions amb el nombre de membres que el composaven, les qualitats en els individus i la forma d'elegir-los. Després que fos aprovat per les Corts es volia que el reglament es complís en tots els exèrcits, evitant canvis arbitraris que tant perjudicaven al bon èxit de les armes. La comissió de Guerra ja ben documentada per satisfer els desitjos del Congrés faria una comparativa amb els pros i contres entre l'estat major modern i l'antic aportant les seves reflexions per tenir un millor criteri. L'objectiu dels estats majors era regular els moviments dels exèrcits, esbrinant els avenços que en l'art militar feien les nacions, aplicar-los i millorar-los i ser innovador en els invents i progrés de la Nació. Ja acabada la comparació, quedava clara i necessària la utilitat i organització de l'estat major modern, els seus avantatges, el nombre d'oficials era el mateix, el cost, gairebé el mateix, aspecte no tan important si es volia una millor qualitat dels exèrcits. L'inconvenient era que l'estat major modern encara no havia adquirit el grau de perfecció desitjable, mancava experiència, però a canvi en l'antic era impensable la millora, en el modern era una conseqüència necessària de la seva organització. La comissió demanà l'aprovació del Congrés al seu dictamen, tenint en compte l'actual situació de guerra que exigia la formació d'un gran exèrcit i un estat major permanent com l'actual, incorporant les millores i avenços que l'experiència dels oficials apliquessin a la pràctica.

Seguidament, va intervenir el diputat Llamas per dir que els autors del nou establiment i els membres de la comissió no tenien els coneixements necessaris ni l'experiència militar ni eren competents per donar un dictamen en aquest assumpte tan difícil. Calia demanar al Congrés el nomenament d'una junta de generals que examinés el nou establiment comparant-lo amb l'antic i fes la proposta més convenient.⁸¹⁹ Pel

⁸¹⁹ DSC, núm. 271, 30-06-1811, p.1374-1381.

diputat Terrero, respectant el dictamen de la comissió, s'havia de demanar al Consell de Guerra un informe que avalés aquest canvi. El diputat Felip Aner prengué la paraula: “Venero la opinión del Sr. Llamas; pero no puedo convenir en que el establecimiento del estado mayor en la época en que se formó fuese un absurdo, y no convengo por la misma razón en que lo funda, diciendo que fue formado en lo más crítico de nuestras circunstancias. Pregunto al Sr. Llamas ¿cuándo deben hacerse las reformas sino en este caso? Es preciso, Señor, desengañarnos. En la guerra la antigüedad debe echarse abajo. Nuestros enemigos tienen estado mayor, tienen una táctica rigurosa, una disciplina exacta, y por esto han conseguido las victorias que lloramos. Es visto que las ventajas que logra una nación contra sus enemigos están en proporción de sus progresos en el arte de la guerra.” Espanya, continuà Aner, va ser la primera en adoptar la sàvia tàctica militar de Federico de Prússia, la millor del seu temps. Per vèncer l'enemic, era necessari canviar tot el sistema i adaptar-lo al nivell d'una potència experta en la guerra. Per Aner, tot estava a favor del dictamen, el pla ja estava examinat per molts generals i la “rutina antiga” no era la solució. Demanà l'aprovació del dictamen que no gravava la Nació i que aportava més avantatges que l'antic. Li donà tot el seu suport el diputat Capmany. A favor de la comissió es declararen els diputats Conde de Toreno, Llano, Argüelles i Pérez de Castro. Sobre els càrrecs a ocupar en l'estat major es pronunciaren els diputats Laguna i Laserna. Es votà el dictamen que va ser aprovat per les Corts, manant que s'inserís al Diari.

1.10.- Premis militars

Començà la discussió del projecte de decret sobre premis militars per part de la comissió encarregada d'aquest tema.⁸²⁰ Després de llegir el seu dictamen i el preàmbul del decret es discutí el primer article pel qual quedarien suprimides a partir d'aquell moment, ni se'n crearien de noves, totes les distincions militars lliurades als cossos o caps particulars de la present guerra, com eren les cintes, veneres, escuts o altres semblants, que no fossin aprovades pel Govern suprem. El diputat Zorraquín exposà els grans abusos que s'havia fet en la donació de graus i distintius, proposà anul·lar tots els que no estiguessin aprovats pel Govern suprem, i fins i tots els aprovats si es volia fer una cosa completa. Havia sabut que diversos oficials havien fet representació al Govern per no penjar-se aquestes distincions, com la de Bailèn i altres, perquè se n'havien donat moltes. Per tant, es tractaria d'anul·lar-les totes, i aquells que les meresquessin portat haurien de

⁸²⁰ DSC, núm. 296, 25-07-1811, p. 1506-1512.

sotmetre's a unes proves que s'establirien. Així, quedarien més contents els oficials. Per tant, no quedaria cap medalla, cinta ni distinció des del moment que s'aprovés el 1r article. Estava d'acord amb la comissió. A les Actes de Congrés consta que el dia 25 s'inicia la discussió del projecte de decret sobre "premis militars", tractaren dos primers capítols. Els dies 26 i 28 consta que continuà la discussió sobre el projecte de decret per a l'establiment de la nova ordre nacional de Sant Ferran, amb els articles del 3r al 9è. El dia 29 i 21 es torna a parlar de premis militars. Es va canviant de nom, cal entendre que és el mateix i parlen del mateix tema. És a dir que són premis militars que acreditaven poder formar part de l'ordre de Sant Ferran.

Els diputats Llamas i Oliveros li donaren suport i Creus només a les no concedides pel Govern. Pel diputat Felip Aner aquesta mesura podia portar greus inconvenients, ja que des de l'inici de la guerra els generals tenien facultats per premiar les seves tropes pel seu mèrit. Podia passar que se n'haguessin lliurat de merescudes abans de l'aprovació del Govern. "Yo me acuerdo que por la salida memorable que hizo la guarnición de Hostalric en Cataluña, después de haber defendido aquel castillo hasta el extremo, el general la concedió una medalla, que no sé si fue o no aprobada por el Gobierno; pero me consta que tenía facultades el general para premiar a los que se portasen con heroica bizarría." Segons Aner, hi podia haver moltes distincions lliurades justament sense l'aprovació del Govern. En contra de l'aprovació del decret es manifestaren els diputats Borrull, Samper, Mejía, i Polo. Es votà i es va suspendre l'aprovació d'aquest article 1r. Es passà a l'article 2n pel qual es crearia una nova ordre militar anomenada del "Mèrit". Pel diputat Terrero l'heroisme espanyol mereixia premi, però no veia necessària la creació d'una nova ordre, sobreabundaven a Espanya les ordres militars. Proposà que aquells que estaven condecorats, la mantinguessin en vida i després que tornessin aquests fons a l'Estat, llavors hi hauria ajudes per condecorar els bons patriotes.

Els diputats Mejía i Argüelles li donaren suport. El diputat Pérez de Castro, en nom de la comissió, respongué que el premi seria només pels militars, ja que eren els primers que servien i es sacrificaven per la Pàtria. Li donà suport el diputat Barón de Casablanca. Es tractava d'un premi senzill segons l'honor i les conveniències que impulsaven les persones. El diputat Golfín manifestà que la comissió no pensava en l'abolició dels premis, sinó lliurar-los per un mèrit excel·lent. No veia motiu per la creació d'una nova ordre militar el diputat Borrull, tampoc per la supressió de les que hi havia; es podien premiar les grans accions i mèrits dels generals, oficials i soldats amb les

encomanes, pensions i creus de les antigues ordres espanyoles. Li donà suport el diputat Valiente. El diputat Creus aclarí que les ordres militars es crearen per estimular no per premiar, després donà suport a la comissió. Els premis havien de ser nous deia Felip Aner, ja que la guerra que mantenien era nova. No es podien confondre les antigues ordres amb aquest nova. Es manifestà molt d'acord amb la comissió, però afegint que calia concretar que aquest premi era pel valor i mèrit aconseguit en l'època present. Allò que devia estimular els espanyols era el seu interès per la independència nacional. L'ordre del Mèrit proposada era nova i a Aner el satisfaria que es concretés el seu lliurament pel mèrit aconseguit en aquesta època dissortada i gloriosa per Espanya. Sense conèixer al detall la història de les ordres militars, Aner creia que totes les nacions les havien creat a partir de les circumstàncies viscudes per premiar el mèrit militar. “¿Por ventura, los franceses, a quienes no debemos imitar sino en lo bueno, harían estas proezas si su jefe no hubiera establecido una nueva orden? Si a un militar se le diera el hábito de Montesa o Santiago, ¿no se confundiría con los que adquirieron esta distinción ocho siglos hace, y con los que en el día lo obtienen sólo porque son nobles? Señor, esta orden debe ser enteramente nueva, y que en nada se parezca, ni aún en el nombre, a las antiguas. La extinción de estas es cosa muy delicada. Creo que ha de mediar no sólo la aprobación del Soberano, sino la del Pontífice”. Aner aprovava aquesta nova ordre afegint com a distintiu que el mèrit militar era de l'època actual. Els diputats Zorraquín, Morales Gallego, Oliveros i el Obispo Prior de León es declararen a favor de la comissió i d'Aner. Es votà aquest article segon pel qual es crearia una nova ordre militar anomenada Nacional de Sant Ferran.

L'endemà es continuà discutint sobre l'article tercer de la nova ordre militar nacional de Sant Ferran. En ell es proposava el material i el disseny de les creus d'aquesta ordre. En la discussió s'aclarí que l'ordre havia de ser només militar i per accions militars, l'ordre en la discussió dels articles i que la comissió decidís el lema i l'emblema. Es passà a l'article 4t, pel qual es cobrarien pensions per les creus, però es discutí si serien vitalícies per una vida més o perpètua. El diputat Aner exposà: “ Es muy justo el que se señalen pensiones a las cruces en atención a que deben ser recompensa de grandes servicios, pero no el que estas pensiones pasen a los sucesores, porque sería concederle a un individuo una cruz por el mérito contraído por sus mayores, y no por el suyo”.⁸²¹ I com que la creu per Felip Aner havia de ser el premi d'un servei personal i no passar a una altra persona, tampoc havia de passar la pensió. En cas contrari, es cauria en l'error com fins ara amb

⁸²¹ DSC, núm.297, 26-07-1811, p. 1516-1517.

els demás premis transmesos per generacions a persones que no els havien guanyat. Per tant, els premis havien de ser només per les persones que els haguessin guanyat. Li donaren suport els diputats Villanueva i Golfín. El diputat Terrero proposà graduar segons el mèrit les accions, és a dir per la primera acció lliurar una donació; per la segona una donació més gran, si se'n feia moltes i extraordinàries, nomenar-los grans d'Espanya o Prínceps de l'imperi espanyol. El diputat Argüelles va estar d'acord en aprovar la transmissió de propietats, però no les pensions. Zorraquín es mostrà també a favor de l'article que s'aprovà concretant que les pensions serien només per una vida i amb el lema "A los defensores de su independencia, la Patria".

S'aprovaren també els articles 5è i 6è. Arribats a l'article 7è, es contemplava que als soldats, caporals i sergents amb mèrits per rebre el premi, tindrien la creu de plata gratuïta o pagada per la caixa del cos del qual formessin part, i si no hi havia fons, del Govern. Pels oficials i cadets seria la creu d'or i la pagarien els premiats. El diputat Borrull no va estar d'acord en diferenciar les creus segons la graduació militar, s'havia de fer per la grandesa de l'acció. Pel diputat Aner: "El Gobierno cuando se trata de premiar debe costear el premio. Para éste no es nada el gasto de la cruz, y para los subalternos es mucho, y a veces bastante para que alguno no se ponga esta distinción en un año. El Gobierno podrá tener una porción de ellas para dárselas al agraciado que la merezca: hacerlo de otro modo es una mezquindad".⁸²² Es va aprovar l'article 7è i el 8è. Amb l'article 9è, també s'entrà en debat. Contemplava com acció distingida per un general en cap guanyar una batalla campal en què quedés destruït o presoner la quarta part com a mínim de l'exèrcit enemic amb pèrdua proporcionada de l'artilleria i bagatges. Hi havia també altres situacions, com guanyar una batalla en què sortís alliberada o s'ocupés una plaça assetjada, o una posició important que obligués a evacuar l'enemic, s'augmentés les subsistències de l'exèrcit, plaça o país important. I finalment, defensar-se amb forces inferiors refusant l'enemic, conservant la seva posició salvant l'exèrcit mitjançant una assenyada i ordenada retirada. Com que l'article 18 parlava de com graduar les anteriors accions, els diputats Llamas i Samper proposaren esperar a donar el seu dictamen quan es tractés l'esmentat article. Allò important era analitzar quina havia estat l'actuació del general dispositiva o executiva. Felip Aner exposà que no tindria res d'especial que un general amb 25.000 homes lluités contra 10.000 i guanyés; no es tractaria d'una acció distingida. Per això li semblava que: "Se debía prevenir en este artículo alguna cosa acerca

⁸²² DSC, núm. 299, 28-07-1811, 1525-1528.

de la fuerza respectiva; porque con 5.000 hombres a 10.000, no es seguramente una grande hazaña”. Els diputats Argüelles i Pérez de Castro veien difícil poder filar tan prim com proposava Aner, i classificar aquestes accions de guerra. Pel diputat Creus encara subsistia l’objecció d’Aner, o calia premiar el general pel resultat de la batalla o pel seu mèrit en ella. En canvi, pel diputat Golfín, membre de la comissió, la superioritat de forces no assegurava el resultat proposat ni exclòia el mèrit del general. Pels diputats Terrero i Argüelles proposaren excloure les retirades de les accions distingides. Però pel diputat Pérez de Castro una retirada podia significar una important victòria quan l’exèrcit es salvava per l’expertesa del seu cap; això mereixia premi. Es votà l’article 9è i es resolgué que tornessin a la comissió les dues terceres parts perquè les rectificués; quant a la tercera s’empatà; i la quarta s’aprovà.

El projecte de decret sobre premis militars, portà a la Cambra l’ordre militar nacional de Sant Ferran, concretament l’article 10, que tenia dues parts: els generals de divisió podien abatre l’enemic units amb l’exèrcit o amb la seva divisió.⁸²³ En el primer cas, una acció distingida seria refusar l’enemic superior amb forces; refer la línia trencada del seu exèrcit o abatre la línia de l’exèrcit enemic i guanyar la batalla, contribuir amb la seva expertesa a guanyar l’acció, salvar l’artilleria, magatzems, etc., o salvar la divisió. En el segon, és a dir, quan el general actuava per separat, serien accions distingides les mateixes que com a general en cap, tenint en compte que els seus recursos eren menors i segons l’objectiu. Fins aquí s’aprovà, però no així la continuació: seria una acció distingida defensar una plaça tot i lliurar-la per manca de provisions o per tenir bretxa oberta practicable, haver fet sortides oportunes, perdut els forts o la quarta part de la guarnició. També, prendre possessió d’una plaça quan el governador enemic l’hagués defensat com s’havia indicat abans o trobant menys resistència i rebutjant forces iguals enemigues. En la seva intervenció Felip Aner va dir: “Yo creo que este párrafo relaja el capítulo de la ordenanza. Dice el artículo que sea acción distinguida defender una plaza hasta que falten absolutamente las provisiones. En este caso no hace el gobernador más que cumplir con su obligación; porque nadie puede entregar una plaza sino por la falta absoluta de víveres, y siempre que tuviere brecha practicable y se hubiere perdido la tercera parte de la guarnición. Esto previene la ordenanza. De manera que al que proceda de otro modo, lejos de premiársele, se le debe formar consejo de guerra. No debe tenerse por acción distinguida el mero cumplimiento de la obligación. Aner exposà que el

⁸²³ DSC, núm. 300, 29-07-1811, p. 1531-1534.

Congrés i el Consell de Regència havien donat l'ordre de no lliurar cap plaça tot i tenir bretxa oberta i sense importar el seu estat, mentre un oficial la volgués defensar. Es parlava de premiar quan potser caldria castigar a aquell que feia menys de tot allò que les Corts desitjaven i manaven. Per tant, s'oposava a lliurar una plaça per tenir bretxa practicable; algunes amb bretxa s'havien defensat amb perseverança refusant molts assaltaments. Calia dir per tenir bretxa practicable, haver estat alterada ja i sense tenir cap altra defensa. Acabant la seva intervenció Felip Aner, va dir que no calia lliurar places tan fàcilment per tenir bretxa oberta, hi havia moltes maneres de restaurar-la i defensar-la. Tampoc s'havia de limitar l'ordenança que era més rigorosa que aquesta part del capítol a la qual s'hi oposava. Pel diputat Samper, Felip Aner havia dit tot quant cabia en la matèria, i en conseqüència proposava fer una ampliació d'aquesta part. Els diputats Pérez de Castro i Bahamonde proposaren que fos el diputat Samper l'encarregat de fer-la.

Quan s'arribà a la part de l'article 10è relacionada amb "Tomar una plaza", el diputat Aner va dir: "En esta parte quisiera yo que fuésemos menos escrupulosos, porque es preciso excitar el ánimo de los valientes defensores de la Patria para que vayan a tomar las plazas.⁸²⁴ Para graduar de acción distinguida la toma de una plaza, no es menester que la defensa que haga el enemigo sea como la que se indica: basta que la defienda según previene la ordenanza. Així, igual que s'havia d'estimular els defensors de les places a no rendir-se i lliurar-les, s'havia d'estimular aquells que les volguessin conquerir. Calia afegir que essent defensada la plaça per l'enemic, com deia l'ordenança, fos acció distinguida el conquerir-la. Passà també aquesta part al diputat Samper per fer la seva ampliació. El debat va passar a l'article 11, el primer paràgraf: pel qual seria una acció distinguida en un cap de cos sostenir el lloc, la defensa del qual se li havia confiat, fins haver perdut almenys la tercera part de la seva tropa, salvant la resta de les seves insígnies, o aconseguir refusar i batre l'enemic, encara que fos amb menys esforç. Pel diputat Aner aquest paràgraf relaxava de nou l'ordenança, la qual prevenia que per ser una acció distinguida fos la meitat de la gent que s'havia de perdre." "Uno de los objetos que V. M. se propuso al mandar extender este decreto, fue el abolir para siempre el abuso que se ha experimentado en la concesión de grados. Todo ejército bien organizado no debe tener más jefes que los necesarios para mantener el orden en los cuerpos. El dar a un capitán el grado de teniente coronel por una acción distinguida es un abuso, y para remediarle quiere

⁸²⁴ DSC, núm. 300, 29-07-1811, p. 1531-1534.

V.M. que en lugar de darle este grado se le conceda la cruz”. L’ordenança deia que qualificada una acció com distingida, a aquell que l’hagués fet, se li recomanava en general per a què se li donés una graduació. La comissió deia que perdent una tercera part, i Aner que havia de ser allò que prescrivia l’ordenança.

Sobre la part de l’article 11 que parlava de “rehacer un cuerpo desordenado” “Aquí no se trata de premiar el buen éxito, el diputat Aner va respondre: pues se habla del que tiene que abandonar un puesto. Se trata ahora de premiar el valor y la constancia”.⁸²⁵ Pregunto yo: ¿se dará una prueba de más valor que la de un jefe, que después de habersele dispersado su gente vuelve a reunirla y ponerse al frente del enemigo? Obligaciones hay que son dignas de premio. Es obligación de morir un patriota por su patria; y sin embargo, el que lo hace es acreedor a premios superiores. Estamos en el caso de excitar este valor y serenidad del militar: las recompensas deben darse también al decidido patriotismo, aunque este no tenga siempre buenos resultados.” El diputat Golfín, membre de la comissió, respongué que el nivell d’exigència de l’ordenança era menor, ja que no manava al cap tornar a l’ordre quan la gent se li havia dispersat tal com deia aquest reglament. L’ordenança no parlava de la dispersió i pertanyia a un altre temps. La dificultat raïa en restablir l’ordre davant d’una dispersió. Es votà i aprovà aquesta part. Pel diputat Morales Gallego, calia diferenciar les accions distingides de les heroïques; per les primeres suggerí que els militars proposessin algun altre mitjà compatible amb l’ordre i disciplina militar i reserva les creus per les segones. Era justa pel diputat Villanueva l’observació feta pel diputat Aner, i li va donar suport. En canvi, pels diputats Valcárcel i Golfín, calia premiar amb creus aquelles accions distingides que abans es premiaven amb graus que causaven perjudici en l’ordre i disciplina dels exèrcits. La comissió havia tingut en compte l’observació feta pels diputats Aner i Villanueva, es tractava de premiar amb creus les accions distingides, no les heroïques. Interessava mantenir la tropa unida en el cas de retirada, que era quan es produïen les dispersions que tant perjudicaven la llibertat de la Pàtria.

La comissió volia rebaixar el rigor sense fonament de l’ordenança i tenint en compte les circumstàncies actuals de l’exèrcit. Contenir una tropa reduïda a la tercera part abandonant la plaça requeria molt esforç; era un moment fatal perquè la tropa estava acostumada a fugir desordenadament. Era clau salvar la gent amb les seves insígnies,

⁸²⁵ DSC, núm. 302, 31-07-1811, p. 1543-1545.

exposava Golfín, amb això s'exigia més del que demanava l'ordenança, que només demanava que es perdés la meitat de la gent. Pel diputat Argüelles, l'objectiu de la comissió era treure el desordre en la concessió pròdiga dels graus i fomentar la disciplina militar. Només calia afegir que perduda la tercera part de la gent, s'havien de salvar també les banderes. Aquesta condició destruïa l'acció distingida, manifestà Aner, un cap podria distingir-se en una acció i que la seva gent es dispersés sense poder-ho evitar. Salvar les insígnies o banderes no era responsabilitat del cap, sovint era casual: "Yo quisiera que nos concretásemos solamente al hecho de la defensa del puesto, y que se señalase este premio cuando se hubiese llevado hasta el punto que previene la ordenanza; porque una dispersión posterior, como he dicho, no es culpa del jefe. Quisiera que se tratase esto con separación".⁸²⁶ Es va votar i l'article quedà rebutjat. La discussió seguí, s'adoptava l'opinió de la comissió, representada pels seus membres Pérez de Castro, Zorraquín i Golfín, o es seguia l'ordenança? Els diputats Creus i Borrull es manifestaren en contra de la comissió. El diputat Zorraquín exposà que es tractava d'afegir quelcom a l'ordenança o de rebaixar-la; allò que el projecte considerava com acció distingida, per l'ordenança era una obligació. Es tractava d'aclarir si s'havia de modificar l'ordenança. Pel diputat Pérez de Castro el fet de salvar les insígnies era més rigorós del que demanava l'ordenança. Es llegí l'article del projecte per comparar-lo amb el de l'ordenança i es van mantenir les posicions a favor en contra d'un dels dos.

L'endemà, 1 d'agost, s'informà les Corts d'un ofici del cap de l'estat major general que contenia unes observacions sobre el projecte el decret d'abolició de graus o creació de la nova ordre militar de San Ferran. L'escrit responia a l'interès i a la voluntat de compartir les mesures de millora de la constitució militar que duia a terme el Congrés per tal de seguir amb èxit la lluita en la que estaven compromesos. Les observacions es referien a canvis sobre alguns articles del decret i possibles adicions per fomentar l'esperit militar i patriòtic. Demanaren concreció en els premis per accions de guerra per al cos de l'estat major ja que tenien funcions diferents dels altres cossos militars i volien ser els primers a inscriure's en aquesta ordre nacional de Sant Ferran. El diputat Golfín proposà que tot i que ja s'havien aprovat molts articles, que passés la Memòria a la comissió, seguir amb la discussió del projecte al Congrés i que s'incloguessin les idees d'aquests militars, incloent-les en els articles o en forma d'adició. Acabà demanant al Congrés que

⁸²⁶ DSC: 29 de juliol de 1811, N° 300, p 1533

es publicqués i se n'imprimís un extracte al Diari de Corts. Li donaren suport els diputats Villanueva, Argüelles, Morales Gallego i Creus. El debat es feia sobre l'article 18, referit en primer lloc a l'acreditació d'accions distingides executades pels generals en cap o de divisió. A més de l'evidència, es requeria que es fes constar per un procés informatiu en judici obert contradictori, amb el testimoni d'oficials de l'estat major. Havien de ser coneixedors dels plans del general, generals de divisió i comandants dels cossos presents en l'acció. El mateix procés pels oficials de qualsevol graduació amb el testimoni de d'altres oficials, els sergents, caporals o soldats també el mateix procés amb el testimoni d'individus militars. Aquesta informació certificada pel general segon de l'exèrcit, divisió o cos respectivament, es lliuraria pels caps al suprem de Guerra que decidirien si el document era correcte i n'informaria al Govern per concedir el premi i el diploma. El diputat Llamas va dir que aquest mèrit no es podia fixar en el reglament, en una mateixa acció podia variar el mèrit segons les circumstàncies; també veia difícil que els testimonis veiessin l'acció si l'exèrcit era de 50.000 o 60.000 homes; prevalia la planificació prèvia. Pel diputat Samper era difícil que els subalterns com a subordinats poguessin qualificar aquest mèrit del general en cap o de divisió, la comissió no ho veia.

Mentre no es presentés un procediment millor, exposà el diputat Argüelles, s'havia d'aprovar aquest que era millor que l'actual. No veia clar Felip Aner qui havia de qualificar el mèrit de l'acció: "Es necesario saber quién es el juez en este juicio contradictorio, y quienes son las partes."⁸²⁷ Se dirá que el general debe calificar las acciones distinguidas; pero: ¿a quién le toca probar? Esto quiere decir que haya un tribunal que tome las informaciones para remitirlas luego al Consejo de Guerra; pero nada de eso se expresa aquí". En un judici contradictori ha de prevaler el pla que s'hagi format per batre l'enemic. Un cop verificat, l'hauria de presentar per acreditar que ha estat el resultat del seu talent i disposició; manifestant que havia variat els moviments, segons canviaven els accidents de l'acció. Tot això era necessari qualificar-lo en presència d'algun tribunal i allí no es concretava.

Per Felip Aner el sumari d'aquest tribunal s'havia d'imprimir i fer públic i repartir a l'exèrcit perquè es veiés que el general aconseguí la distinció perquè a ell es devia la victòria. Proposà que aquest article tornés a la comissió per revisar-lo. El diputat Pérez de Castro, membre de la comissió, referint-se a Felip Aner va dir que en la seva

⁸²⁷ DSC, núm. 303, 1-08-1811, p 1547-1551.

intervenció hi havia alguna equivocació. Segons el reglament, el Consell Suprem de Guerra, no havia de qualificar l'acció distingida, la comissió li demanava que només examinés si el procés era correcte en la forma i legítim quant als testimonis. Pérez de Castro exposà que el Consell Suprem com a òrgan col·legiat seria més imparcial que un individu, en aquest cas, un Ministre. Si el document estava bé, el Govern autoritzaria el premi sense més requisits. Afegí que a l'exèrcit seria fàcil formalitzar aquest judici contradictori, se'n feien per altres temes. Felip Aner li respongué: "Si un general ganó la acción, y quiere probarlo, ¿ante quién lo ha de probar? Es preciso que se señale un juez o tribunal para esto; si se trata de un capitán o de un subalterno, o general de división, puede comparecer ante el mismo general en jefe: pero en cuanto a éste es menester que se señale el modo de calificarlo: por lo mismo es indispensable que se erija un tribunal en los ejércitos que conozca y califique estas acciones distinguidas." El problema encara estava en l'expressió judici obert contradictori exposà el diputat Morales Gallego; la comissió hauria d'afegir una adició a aquest article que indiqués la forma de fer-ho. Segons aquest diputat perquè fos un judici contradictori era necessari que hi hagués una mena de fiscal que fes de jutge per veure si la certificació o justificació era legal. Es va acordar que l'article passés a la comissió perquè afegís una adició amb relació als generals en cap.

Es discutia l'article 19 del Projecte de decret sobre premis militars i l'ordre militar nacional de Sant Ferran.⁸²⁸ Es referia a què si es produís una acció que semblés distingida, i de igual mèrit que les assenyalades fins aquí, però no estigués continguda en les que especificava aquest decret, el que la fes podria sol·licitar que es qualificés i declarés si l'acció era distingida i mereixedora al premi com les aquí expressades. La qualificació i declaració sol·licitada pel cap es faria per una junta composta per tots els generals i caps dels cossos de l'exèrcit del qual pertanyi l'individu. Caldria l'aprovació de les dues terceres parts per considerar una acció distingida. El diputat Argüelles exposà que caldria afegir a les tres armes que entraven en joc a la guerra, la molt distingida classe dels enginyers, molt exposats i que competien alguns cops cos a cos amb l'enemic al mateix temps que reconeixien una obertura, dirigir una bateria, etc. Per això proposà que la comissió fes un article addicional amb aquesta incorporació i dels individus de l'estat major no depenguessin de l'arbitrari examen d'aquells que jutjaven. Li donaren suport els diputats Llamas, Samper i Golfín, el qual afegí que la comissió havia pensat fer un reglament especial per a ells. Igualment, Felip Aner hi va estar d'acord, basant-se en la

⁸²⁸ DSC. núm.308, 6-08-1811, p.1590-1592

gran contribució en la defensa de les places que tenia un enginyer expert a l'hora de realitzar i dirigir les obres per malmetre les que havia construït l'enemic. S'aprovà la proposta d'Argüelles i l'article 19 com deia la comissió.

Arribant a l'article 20, el diputat Llamas exposà que veia racional i just que les Corts recompensessin el mèrit militar amb premis honorífics, però sense recompensa pecuniària perquè els degradaria. La utilitat del reglament dependria de la perfecció del tribunal a l'hora de graduar el mèrit. Felip Aner manifestà: "Yo creo que este artículo debe limitarse a la primera acción distinguida, sin hacer mérito de las demás. A éstas deberá el Gobierno señalar el premio que le pareciese conveniente, según las circunstancias en que se halle la Nación; porque si V. M. quisiese dar una regla fija para cada acción distinguida, era preciso que se extendiese el artículo, no sólo hasta la tercera sino hasta la vigésima". El Congrés havia creat les creus o veneres per premiar la primera acció distinguida, estimulants d'aquesta manera l'honor dels militars. Això només ho podia fer el Congrés, és a dir, la nació reunida. Pel que feia a les altres, podia quedar a la discreció del Consell de Regència assenyalar els premis que es poguessin donar. El diputat Argüelles estava en molta part d'acord amb el diputat Aner, perquè un premi militar en realitat estava fonamentat en prestígis. Una gran creu donada als caps, prèvia una qualificació, podia satisfer l'ambició més exaltada. Estava d'acord amb Aner pel que tocava a la segona acció distinguida, però no a la tercera, a la qual s'assenyalava com a premi una propietat. Igualment, s'oposà a què es deixés a la direcció del Govern. Millor que fossin les Corts les que després de la qualificació, acordessin el premi. També podia ser que el Congrés sancionés des del moment que es decidís quina propietat territorial o bé la suma necessària per comprar-la. Es tractava que fossin propietaris i no visquessin de pensions. S'aprovà la 1a part de l'article 20, rebutjada la 2a, la 3a tornà a la comissió per modificar-la segons les observacions fetes sobre elles.

El 7 d'agost es discutia l'article 32 del projecte de decret sobre els premis militars. Es referia a la concessió de premis militars. El govern podia concedir l'ascens a càrrecs militars per accions en el camp de batalla o fora d'ell, en funció del seu mèrit excel·lent, idoneïtat o accions distingides en bé del servei.⁸²⁹ Es va dir que la comissió informaria sobre aquest suggeriment. Una vegada llegit el dictamen de la comissió de Guerra sobre l'absoluta prohibició de lliurar graus militars que no fossin efectius, el diputat José

⁸²⁹ DSC, núm. 309, 7-08-1811, p. 1596-1597

Martínez exposà que el Ministeri de la Guerra s'havia queixat molt pels danys i perjudicis producte de la liberalitat escandalosa en la concessió de graus i ascensos militars concedits per les juntes superiors a les províncies. Abans demanava tenir cura i economia i ara volia concedir nous premis. Per premiar els mèrits militars afegí aquest diputat, ja hi havia l'ordre de nacional de Sant Ferran. Per tant, es mostrà contrari a aquesta prodigalitat de graus que les Corts ja havien prohibit. Pel diputat Laguna, el dictamen de la comissió de Guerra era just, mentre no estigués en vigor la nova ordre nacional de Sant Ferran. Li donà suport el diputat Moragues; igual que el Consell de Regència s'ocupava d'aprovisionar els càrrecs civils, també podia concedir els graus militars. En contra del dictamen es postulà el diputat Terrero pel qual la defensa de la terra era un deure que concernia a tothom. Era escandalós, resultaria que en un exèrcit de 20000 homes, hi hauria de 10.000 a 20.000 generals.

Si es tractava de limitar les facultats del Consell de Regència, exposà el diputat Felip Aner, estaria d'acord amb el diputat Moragues, però es tractava de suprimir els graus militars no efectius a l'exèrcit, en cas contrari es parlaria de perversió. Qüestionà als que n'eren partidaris que hi hagués alguna constitució al món, per exemple la francesa, que donava graus quan no s'estava en actiu a l'exèrcit. De tots els militars que coneixia, tots eren efectius. L'abús de concessions de graus portava a la confusió entre els graduats i els efectius, perjudicant i ocasionant desordre a l'exèrcit. D'això també es queixava el Consell de Regència, amb l'antiga constitució militar no es concedien amb tanta prodigalitat. No es podia seguir així, segons Aner, perquè es confonia el veritable mèrit dels militars. Amb el dictamen de la comissió s'autoritzava un abús conegut que calia tallar d'arrel. Posà com exemple el gran Federico de Prússia que mirava l'antiguitat abans de donar un càrrec efectiu i per un mèrit molt gran en la primera campanya, molts militars que després de tres o quatre campanyes quedaven sense premi. En canvi, aquí només amb el govern actual hi havia qui tenia quatre o cinc graus. Seguí el diputat Aner amb la seva intervenció: "Pongámonos bajo el pie de una buena constitución militar, y tendremos buen ejército y jefes respetables y distinguidos que no se confundan. Remedie V. M. los abusos, y venza con mano firme los obstáculos que se opongan a la consecución de este fin." Totes les nacions, havien adoptat un sistema per premiar les actuacions i serveis militars. Bonaparte tenia la legió d'Honor i distribuïa les seves àligues als seu soldats. Les Corts també havien creat una ordre per premiar. El Congrés també havia creat una ordre per premiar els serveis i mèrit distingit. ¿No está aprobado ya el reglamento? ¿No

está en la imprenta? Ejecútese, pues para esto lo ha sancionado V.M. Yo jamás convendré en que se concedan semejantes grados, y pido a V. M. que no acceda a la propuesta del Consejo de Regencia, y que haga llevar a pronto y debido efecto el decreto dado por las Cortes para premiar el mérito militar”. Es votà i resultà rebutjat el dictamen de la comissió. S’oposaren també al dictamen de la comissió els diputats García Herreros i Capmany.

La comissió de Guerra va emetre un dictamen sobre la consulta del Consell de Regència, sobre aquest tema. (9 i 23- 08-1811). El diputat Moragues manifestà que també hi havia hagut abús en la provisió de càrrecs civils. Va ser favorable al dictamen de la comissió. Pel diputat Aner, si es tractés de coartar les facultats de la Regència, pensaria com el diputat preopinant. Però, es tractava de l’abolició dels graus militars que no eren efectius a l’exèrcit.⁸³⁰ “No creo haya alguno que no halle esto conveniente y que no tenga por un vicio de nuestra constitución militar el que se diesen semejantes grados sin empleo efectivo. (...) Pongámonos bajo el pie de una buena constitución militar, y tendremos buen ejército y jefes respetables y distinguidos que no se confundan. Remedie V. M. los abusos, y venza con mano firme los obstáculos que se opongan a la consecución de este fin. (...) Yo jamás convendré en que se concedan semejantes grados, y pido a V. M. que no acceda a la propuesta del Consejo de Regencia, y que haga llevar a pronto y debido efecto el decreto dado por las Cortes para premiar el mérito militar”. El Sr. Caneja va dir que estava d’acord en tot amb les reflexions de Felip Aner. Es votà i resultà rebutjat el dictamen de la comissió. Els articles 32 i 33 quedaren abolits.

1.11.- Reglament de guerrilles

La guerrilla més que una realitat política o d’organigrama militar, era una realitat tàctica. La seva utilització podia estar motivada pel simple fet de mancar un exèrcit regular sobre el territori. Avui dia, es debat bastant sobre el paper de la guerrilla. Des de que existeix aquest debat, podem trobar historiadors amb conclusions favorables a la guerrilla i d’altres que són més crítics amb les actuacions i el paper que tingueren en la resolució del conflicte. Són els mateixos plantejaments que es donaven a la premsa de l’època: mentre la d’un bàndol n’exaltava l’heroisme i el patriotisme, l’altra la considerava una xacra per la població. La majoria dels autors actuals afirmen que la

⁸³⁰ DSC, núm. 328, 26-08-1811, p. 1694-1697.

guerra de la Independència fou una guerra brutal, en què la població civil patí les conseqüències d'un conflicte dur i llarg. La seva aparició va permetre l'abolició de regles com el tractament de presoners o la distinció entre la gent armada i poblacions civils. És per això que més enllà del paper favorable o no de la guerrilla sobre el teatre d'operacions bèl·lic, la seva aparició fou cabdal, gràcies a la seva universalitat i a la seva durada, a l'hora d'institucionalitzar el patiment de la major part de la població, per entendre el conflicte pels camins de la guerra total.⁸³¹

Després de la lectura del reglament per les guerrilles i del dictamen de la comissió s'inicià un debat. El diputat Martínez hi estava en contra perquè no creia que les partides de guerrilla voluntàries acceptessin aquest reglament, més aviat les destruiria.⁸³² Si s'havia de fer, havia de ser molt discret i no xocar amb les regles i operacions de l'exèrcit, sinó compartir amb aquest. Calia concretar si les partides de el *Empecinado*”, Mina, Sánchez i altres també s'havien de posar a les ordres del general; les partides tenien al davant una persona que els mereixia tota la confiança, no un desconegut; havien de tenir llibertat, actuar ràpid i sorprendre l'enemic, sense temps de consultar amb el general. El Congrés havia de dir si l'aprovava o no. El diputat Aner exposà: “Me sería muy sensible que cuando V. M. se ocupa en dar consistencia a las partidas de guerrilla, se adoptasen medios que las extinguiesen, como veo que sucedería aprobando este reglamento. Yo deseo que se dé un reglamento a las partidas de guerrilla; pero un reglamento para promoverlas y organizarlas, y no para extinguirlas, ni para hacer inútiles sus esfuerzos”. Per Aner, el reglament hauria de tenir quatre punts. 1r: Establir el tipus de dependència que les guerrilles haguessin de tenir amb els caps militars dels exèrcits. 2n: Dictar regles convenients per les quals els desertors no s'admetessin. 3r: Evitar que causesin perjudicis als pobles. I 4t: Assenyalar la forma de promoure-les mitjançant els premis que es jutgés oportú.” Era dubtós que haguessin de dependre de cap cos militar, ell havia observat i presenciat que des de l'inici de la guerra, l'exèrcit i les partides xocaven. Les partides coneixien el terreny més que els caps militars, per tant aquests no podien dictar regles. El patriota havia d'actuar per ell mateix, ja que sense regles militars aconseguien grans accions. Una cosa era pensar i l'altra procedir. Els exèrcits havien de tenir disciplina, però aquesta era perjudicial per les partides. Si havien de tenir dependència del general en cap,

⁸³¹ MORALES GARCÍA, Francesc Xavier. “Guerra total a Catalunya durant la Guerra Napoleònica (1793-1814)”. Editora Núria Sauch Cruz, *La Guerra del Francès als territoris de parla catalana*. Jornades d'estudi. El Bruch (l'Anoia), 23, 24, 25 de maig de 2008. Bicentenari de les batalles del Bruc. Editorial Afers, Catarroja, Barcelona, 2011, p. 64-65.

⁸³² DSC, núm. 311, 7-08-1811, p. 1604-1608.

seguia manifestant Aner, havia de ser per informar-lo de les operacions realitzades, enviar-li els presoners que havien fet i coses per l'estil. Alhora, el general havia de fer publicitat dels èxits aconseguits i proposar al Govern els premis merescuts, i en cas contrari, dissoldre-les o millorar-les si no procedien com calia. Però, sense inspeccionar les partides, aquestes s'havien de regir per elles.

Proposà en primer lloc, que la comissió de Guerra indiqués una norma perquè aquesta dependència no perjudicés les seves actuacions. En segon lloc, calia procurar que no entressin en elles desertors. Els soldats havien d'optar per l'exèrcit i no convertir aquest en partida de patriotes, això seria perjudicial. La nació no se salvaria sense exèrcit, tot i que reconeixia que les partides facilitaven el treball a l'exèrcit. Era precís per Felip Aner, un reglament específic per a les partides, hi havia queixes pels robatoris i vexacions que algunes feien, es tractava de salvar la Pàtria, no de perjudicar-la. En aquests casos els generals haurien d'esbrinar-ho i rescabalar els pobles adequadament. Afegí Aner que l'objectiu per salvar la Pàtria consistia en què el Congrés promogués aquestes partides perquè eren útils, a les províncies ocupades mantenien l'entusiasme, encenien l'ànim patriòtic i perjudicaven l'enemic desgastant-lo. Per aquests serveis, calia premiar-les en forma de graus, pensions o altres insígnies.

Acabant la seva intervenció, Aner exposà que hi havia alguns capítols que li cridaven l'atenció, i un d'ells era el que prescrivia passar revista mensualment. Creia que això era molt exposat, en primer lloc, perquè les partides de patriotes obraven regularment a molta distància dels exèrcits a les províncies ocupades pels enemics, i si es tractés de passar revista, caldria assenyalar-los algun lloc, i podria fàcilment saber-ho l'enemic i atacar-los en aquell lloc i destruir-los.⁸³³ Un altre capítol deia que no s'admetessin aquells que per la quinta havien d'entrar al servei, però les partides feien la guerra en les províncies ocupades i això no era perjudicial. Per aquest mateix motiu, les partides podien fer ús dels cavalls requisats i no lliurar-los a l'exèrcit. Afegí que el reglament havia de promoure les partides, no destruir-les. El seu dictamen va ser que retornés aquest reglament a la comissió de Guerra perquè aquesta en proposés un altre que estigués d'acord amb l'opinió del Congrés. Li donaren suport els diputats Laguna, Giraldo i Terrero. El diputat comte de Toreno, membre de la comissió, exposà que aquesta, guiada per principis sòlids, diferencià entre les mesures legislatives i pròpies del Congrés, i les

⁸³³ DSC: núm. 311, 9-08-1811, p.1604-1608.

administratives que necessitaven una execució ràpida. I com que el Govern tenia en aquesta matèria tota la informació, van estar d'acord amb el seu dictamen sense haver d'entrar al detall, examinant només allò més bàsic. Aprovaren que les partides de el Empecinado, Espoz, Sánchez i altres pels seus grans serveis no estiguessin incloses en aquest reglament. Afegí que la comissió també estava d'acord amb el contingut de les intervencions dels diputats preopinants. Tot i que, com que la comissió tenia clar que aquest tema no competia al Congrés i menys fer un examen dels seus articles, no s'adherí al pla del Ministre de guerra, deixant-lo a judici de la Regència que l'adaptaria a les suggeriments presentades. La comissió no s'oposaria a l'examen dels articles i menys a que passés l'examen d'una altra comissió, tenint en compte el disgust per la proposta manifestat per José Martínez.

Continuà l'endemà la discussió sobre el reglament per a les guerrilles. Pel diputat Capmany, el reglament anava dirigit a destruir lenta i invisiblement aquests cossos de patriotes, que no van ser formats per allistament, ni per quinta, ni per circumscripció, si no cridades pel seu entusiasme i amor a la independència nacional; i així, s'havien de considerar com soldats nats de la pàtria. “A V.M. le sobran sabiduría , circunspección y prudencia para disponer otro reglamento sencillo y claro, reducido a cuatro artículos, a fin de extirpar los vicios que se hayan notado y mejorar lo Bueno (...). Lo desapruero en globo, esto es rotundamente”. Estava clar que es referia a la proposta de reglament que havia fet Felip Aner. De Laserna també manifestà: “Yo no puedo menos de oponerme a él; y sólo diré que el reglamento que se forme para estas guerrillas, sea como dijo el Sr. Aner, debería constar de cuatro capítulos. El diputat Nicolás Martínez Fortun va dir que reprovava el reglament en totes les seves parts, i se'n formés un de senzill, com el proposà el Sr. Aner” (...) Y si a aquella comisión se agrega el Sr. Aner, no quedará nada que desear”. De la mateixa opinió es manifestà el diputat Argüelles, el qual temps enrere havia proposat la formació d'aquest reglament, però sense voler que es confonguessin les partides amb els cossos militars. Exposà que el diputat Aner havia anunciat amb molta crítica el reglament que calia fer per a les guerrilles. Insistí en dos punts bàsics: evitar que les partides de guerrilles acollissin desertors de l'exèrcit i assegurar que no exigissin dels pobles més ajudes que les necessàries. El seu dictamen va ser desaprovar el reglament, i que passés a una comissió especial que en formés un de més adient a l'objectiu. Es va votar i no s'aprovà aquest reglament per unanimitat de vots; les Corts van resoldre

nomenar una comissió especial a la que se li encarregués la formació d'un altre reglament més senzill i d'acord amb les idees sorgides a la discussió.⁸³⁴

1.12.- Col·legis militars

La comissió de Guerra portà el dictamen sobre la dispensa de les proves de noblesa per l'admissió dels alumnes als col·legis militars. El diputat Ostolaza no va estar d'acord amb el recurs presentat per la comissió que consistia en designar un nombre de col·legis perquè s'eduquessin els que no pertanyien a la noblesa. Al pròleg hi havia expressions contra els reis i contra la noblesa, però sense parlar dels Ministres, i això no ajudava a donar suport a aquesta proposta. Va fer tota una declaració de principis, com ara que en totes les Monarquies la noblesa gaudia de privilegis, sense ella un Estat esdevenia utòpic. La noblesa era en certa manera una institució divina, una magistratura, una mena de sacerdoci en la jerarquia social de la qual els sobirans eren els sacerdots suprems. Proposà que el Congrés, mantenint la noblesa amb els seus privilegis, i es creés per la resta de persones col·legis que facilitessin els ascensos militars. Pel diputat Llamas era millor crear càtedres militars per als nobles i els fills dels homes honestos que volguessin ser militars. Confondre les classes era anar contra la Constitució i desapareixeria l'al·licient de pujar de classe social. Calia tenir cura de l'educació pública per a totes les classes i professions. El comte de Toreno, en nom de la comissió, exposà que allò que volien era ampliar l'entrada dels espanyols als col·legis, acadèmies i cossos militars, atenent als seus estatus i forma. Tot i que era un privilegi del cos militar, mai s'havia tractat d'eliminar la noblesa i els seus privilegis. La comissió restava oberta a respondre totes les qüestions que se li plantejessin. Amb molt de sentiment, va dir Felip Aner, intervenia perquè es parlava de coses que, a més de perjudicar la nació, s'embolicava el tema que es tractava. La comissió s'hagués hagut de limitar a dir que s'admetessin als col·legis militars els espanyols honestos i la discussió s'hagués acabat, perquè tothom al Congrés tenia aquestes idees. Dit això es centrà en el tema: l'obertura dels col·legis militars pels nobles i pels que no ho eren. Les raons de la comissió eren en primer lloc, l'obligació de la nació d'instruir tots els seus individus, tenint en compte que la Nació els cridava per a la seva defensa i per dirigir l'Estat. En segon lloc, que tots els espanyols tenien el mateix dret d'igualtat per aquest aprenentatge, en cas contrari, es monopolitzarien els càrrecs. Es preguntà si amb aquestes mesures s'aconseguirien aquests

⁸³⁴ DSC, núm. 312, 10-08-1811, p. 1610-1614.

objectius. Quant a espanyols honestos, n'hi havia que no ho fossin? Honest era el noble o el que defensava la Pàtria? Tots la podien defensar, tots eren honestos i tenien dret a la formació. L'objectiu de les Corts era proporcionar els recursos possibles per fer fora l'enemic i per aconseguir-ho, estaven obligades a promoure aquest ensenyament amb la creació de centres nous. Calia fer una nació militar amb militars savis i experts.

Per aconseguir-ho, no calia que la instrucció es fes en els mateixos col·legis. Les universitats eren públiques per a tots els espanyols que hi volguessin anar, sense viure en comunitat i sense estar junts en els col·legis. Aquí raïa el problema, i el Congrés segons el que fes, una o altra classe rebutjaria aquestes acadèmies. Aquest problema no es podia resoldre en aquell moment si es volia el bé de la nació, i aquest es faria si es creaven centres arreu perquè la joventut aprengués. Felip Aner no veia que els nobles ocupessin tots els càrrecs. Podia citar molts generals terrestres i marítics que no eren nobles. El mateix comte de Toreno havia dit, exposà Aner, que als col·legis on anaven els nobles no es vivia en comunitat. Per foragitar l'enemic, calia una Constitució militar i instruir tothom com feia Napoleó que tenia més de seixanta escoles militars i els nobles tenien els seus col·legis. Però, manifestà Aner que: “Las circunstancias de la Nación no permiten que se establezcan en el momento estos nuevos colegios donde todos se puedan instruir, por lo cual yo desde luego convengo en que se permita la entrada a los que no son nobles en los colegios y academias; pero que no sea absoluta y para siempre. Se va a establecer la Constitución, y en ella vendrán demarcados los derechos de todos los españoles. Esta dirá si debe haber clases o no en el Estado, lo cual se ha traído a colación sin necesidad; y cuando esta Constitución fije las reglas de la clase en que debe estar todo español y los derechos que le competen, entonces la Nación dará a cada uno el colegio que para su instrucción le convenga. Así, si ahora se diese una regla absoluta y general, quizá se perjudicaría a la instrucción de los jóvenes.” El dictamen de Felip Aner va ser que ateses les circumstàncies de la nació, es proporcionés la instrucció necessària, permetent l'entrada a tots aquells que de moment no poguessin provar la seva noblesa, fins que el Consell de Regència formés la constitució militar i designés els col·legis militars que calia a la nació i la forma d'educar els espanyols per aconseguir la fita proposada. Pel diputat Luján, la comissió havia tractat aquest tema amb reflexió i seny, proposant que tots els fills de famílies honestes i no nobles accedissin en aquests centres que oferien una educació competent per als càrrecs militars. Els temors eren falsos i sense fonament. La nació era monàrquica i per tant hi havia classes i nobles i en ella destacaria més el savi

que l'ignorant, l'aplicat que el mandrós. Diferí Felip Aner quan es va parlar de contradicció en la comissió, no era el mateix informar per la dispensa d'una llei, que per l'establiment de una norma general.

Es discutia el dictamen de la comissió de Guerra sobre que es dispensessin les proves de noblesa per a l'admissió dels alumnes als col·legis militars.⁸³⁵ El diputat Aner referint-se al diputat Ostolaza, exposà: “Con mucho sentimiento mío, y con daño de la Nación, se han traído especies que nada sirven para ilustrar la materia de que tratamos. Yo, Señor, oigo en primer lugar una apología del dictamen de la comisión por uno de los individuos que la componen; y seguramente, si la comisión de Guerra, lejos de haber expuesto un dictamen que llena de invectivas a ciertas clases del Estado (hablemos claro), se hubiera limitado a decir que se admitiese en los colegios militares a los españoles honrados, no hubiera pasado adelante la discusión, porque no hay ninguno en el Congreso que no tenga las mismas ideas”. Deixant això de costat, anem a la qüestió. Es tractava dels col·legis militars, amb l'entrada únicament oberta per als nobles, prenent que s'obrís també per als que no tenien aquella qualitat. “Las razones en que la comisión lo funda son: primera, la obligación que tiene la Nación de instruir a todos sus individuos, mayormente cuando la Nación los llama para su defensa y para dirigir la máquina del Estado. Segunda, es que todos los españoles deben tener un derecho de igualdad para esa instrucción, porque lo contrario es monopolizar los empleos (...) Y cuando esta Constitución fije las reglas de la clase en que debe estar todo español y los derechos que le competen, entonces la Nación dará a cada uno el colegio que para su instrucción le convenga. Mi dictamen será que por ahora, y atendidas las circunstancias de la Nación, se proporcione la instrucción necesaria, para lo cual se permitirá la entrada en colegios o academias aún a los que no pudiesen probar ahora su nobleza; pero sin perjuicio de que se prevenga al Consejo de Regencia que cuando forme la constitución militar designe los colegios militares que deba haber en la Nación. Y el modo de educar a los españoles para conseguir el fin que nos hemos propuesto”.

⁸³⁵ DSC, núm. 315, 13-08-1811, p.

2.- HISENDA. EL PODER DE RECAPTAR I ADMINISTRAR

La Junta Central des de Sevilla a inicis de 1810 quan acabava la seva etapa política, va fer un últim esforç en la cerca de recursos per finançar la guerra contra França. Dictà dues disposicions molt importants amb relació a la imposició personal a Espanya: els Reials Decrets de l'1 i el 12 de gener d'aquell any. El 1r: una rebaixa dels sous dels treballadors públics, progressiu segons la quantitat; el 2n: un tribut sobre el capital dels contribuents inclosos el clergat i la noblesa. Totes dues eren contribucions extraordinàries de guerra. Però, la Junta Central no les va poder aplicar perquè es dissolgué i li lliurà el poder al Consell de Regència, el qual assumí el poder polític i convocà a Corts, constituïdes els 24 de setembre de 1810 a l'Illa de Lleó. El Consell que fins aquell moment, s'ocupava bàsicament de la situació militar, incorporà a la seva tasca el dos tributs, el primer donà més resultat, el segon no aportà els recursos tan esperats.⁸³⁶ Amb les Corts de Cadis s'inicià un canvi institucional aprofitant l'absència de la monarquia a causa de la Guerra del Francès. Pel context bèl·lic existent es va recórrer al passat per allunyar el perill de la revolució i impulsar un vincle nacional davant l'enemic. Per avançar econòmicament calia acabar amb el poder abassegador de l'Estat i passar al poder del contracte amb l'objectiu d'alliberar els sectors productius que emergien a la societat. Els protagonistes del canvi van ser un grup cohesionat de diputats: intel·lectuals, professionals, funcionaris, juristes i una part del clergat amb idees avançades, amb uns coneixements polítics més teòrics que pràctics. La reforma política portà una reforma econòmica. El nou marc institucional va legalitzar i crear una nova economia. Les Corts aprofitaren el context bèl·lic per fer un intens treball legislatiu, apartant els inconvenients de les institucions de l'Antic Règim. Així, aconseguint un nou ordre polític representatiu i retallant el poder monàrquic s'aconseguiria un nou sistema econòmic i d'hisenda. Per aconseguir la llibertat econòmica i impulsar la inversió i el creixement econòmic, s'aplicarien els drets de propietat, es complirien les noves mesures i contractes tot reduint el cost dels tractes o convenis. Tots aquests canvis derivaren en enfrontaments dins i fora del Congrés. I finalment, la resistència al canvi es manifestà amb el retorn de Ferran VII, es dissolgueren les Corts i es tornà a l'absolutisme polític i classes socials segons els estaments.

⁸³⁶ LASARTE ÁLVAREZ, Javier: La contribución extraordinaria de guerra de la Junta Central y las Cortes de Cádiz. Orígenes de la imposición personal en España. IX Edición del Premio del Centro de Estudios Constitucionales 1812 (2010), Edita el Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz, 2012, p. 17.

La sobirania nacional i la divisió de poders veuran la llum a les Corts de Cadis amb el decret de 24 de setembre de 1810, el qual a la Constitució es contemplarà a l'Article 3r. La divisió de poders serà l'instrument liberal per donar coherència a l'exercici del poder i aconseguir el canvi polític i social. La sobirania nacional comportava una nova representació política basada en la igualtat social i territorial. Les funcions de l'Estat en mans particulars es va resoldre en part amb el decret de Supressió de senyorijs. La pervivència de la jurisdicció senyorial impedia la unitat sobirana i la llibertat i prosperitat dels pobles. Amb la incorporació dels Senyorijs jurisdiccionals a la Nació, pel decret de 6 d'agost de 1811 les jurisdiccions i drets senyorials tornarien a l'Estat. Es creava així un nou ordre social amb la propietat, deixant de banda la seva procedència o antiga legitimitat. Segons l'economista francès Say, el diputat assumí que el més important per a l'Economia política era la garantia i seguretat de la propietat més que la seva legitimitat.⁸³⁷ S'abolí la jurisdicció i el feudalisme, però es mantingué la propietat territorial dels Senyorijs. Desaparegué la fiscalitat jurisdiccional, rendes de l'administració de Justícia, impostos i drets exclusius, però els senyors seguiren cobrant tributs, malgrat els esforços de la comissió de Senyorijs per eliminar els pagaments de prestacions econòmiques, si calia amb indemnització. Desaparegué la capacitat fiscal externa a l'Estat, però es respectà la llibertat de drets i béns. "En el pensamiento del primer liberalismo español, la construcción del Estado, la racionalización de la administración y la reforma de la hacienda española aparecían íntimamente ligadas".⁸³⁸

El canvi constitucional provindria de la reforma de la Hisenda que es portaria a terme amb una nova distribució de càrrega de tributs, presentació d'un pressupost, control de la despesa pública i una infraestructura adequada. Resumint, per l'impuls de la riquesa nacional calia reformar la Hisenda. Els que refusaven el canvi volien conservar les contribucions indirectes i el mateix sistema econòmic, polític i social. No es va poder fer una estadística rigorosa de la riquesa que afavorís un sistema de contribució directe i just. Una altra responsabilitat de les Corts era liquidar el deute de la Monarquia espanyola per donar confiança al nou pacte entre l'Estat i llurs ciutadans; no es podia negociar amb el Tresor públic, els seus interessos havien de ser els mateixos. Però entre els diputats hi

⁸³⁷ SAY, Jean-Baptiste, *Tratado de economía política o exposición amplia del modo como se forman, distribuyen y consumen la riqueza*, Gómez Fuentenebro y Cia, Madrid, 1807, p. 6

⁸³⁸ VALLEJO, Rafael, "Reforma y contrareforma tributaria entre 1845-1852", *Revista de Historia económica*, nº 1, 2001, p. 53-80

havia divisió, uns no el volien reconèixer, dificultant així la liquidació del deute, mentre que d'altres el volien reconèixer i pagar. Els interessos i capitals del deute s'havien de pagar com a garantia dels drets del creditor; era una prova de justícia i afavoria el creixement econòmic. Les bases pel creixement d'un Estat eren respectar la propietat privada i la bona fe dels contractes i tenir la confiança en un Govern just. El decret de 3 de setembre de 1811 reconeixia el deute nacional i més endavant es presentà un reglament per a la seva liquidació.

A l'article 355 de la Constitució es reconeix el pagament del deute amb interessos, i s'hipotecaren els béns nacionals per la seva amortització. Es creà un pressupost anual presentat a les Corts en una Memòria el 6 de febrer de 1811 pel Secretari interí del Ministeri d'Hisenda, Canga Argüelles. El 22 de març de 1811, mitjançant un decret s'ordenava als Secretaris a lliurar la seva despesa que s'inclouria al pressupost general de cada secció. Es contempla publicat als articles 338-341 els comptes públics per any i el repartiment del pressupost. Per un increment de l'activitat econòmica i de la riquesa nacional es creen mesures com definir el nou dret de propietat i també la llibertat de fabricar, treballar i contractar. Felip Aner parlava del sagrat dret de propietat el 16 de novembre de 1811 quan demanava al Congrés la declaració legal que permetés als seus amos el tancament de les seves finques en benefici propi. Quant a la indústria i agricultura, s'aproven mesures per produir, distribuir. El 22 de març de 1811 es va concedir la llibertat per entrar cereals i extreure moneda o gèneres per vendre o permutar. Mentre s'anaven creant les lleis i millores econòmiques, les Corts s'havien també de centrar en el context de guerra que hi havia a la Península. Calia cobrir les necessitats dels exèrcits en primer lloc, així com atendre els escenaris de guerra ocupats, arrasats o cremats per les tropes franceses. La primera comissió d'Hisenda es creà el 3 d'octubre i es formà amb 12 diputats: Aguirre, Rodrigo, Morales de los Ríos, Castellarnau, Aytés, Rodríguez de la Barcena, Ruiz, Leyva, Couto, Quintano, Traver i Roja. Felip Aner encara no havia arribat a Cadis. El 6 de novembre de 1810 es nomenà per la comissió d'Hisenda els diputats Traver, Salcedo, José López, Creus i Felip Aner.

2.1.- Cerca dels primers arbitris

La situació financera estava en una situació dramàtica. La cerca de recursos per part de les Corts i també de la Regència, fou intensa. Van establir una sèrie de mesures en bateria per l'exèrcit i la població com veurem a continuació. Al mes de novembre ja

es buscava proporcionar arbitris per adquirir fons de sosteniment de l'exèrcit de Cadis i demés províncies.⁸³⁹ El diputat Aner va proposar que amb preferència sobre cap altra cosa, les Corts s'ocupessin de proporcionar els mitjans per continuar la guerra, sense això tota la resta seria infructuosa. Es comprometé a fer un llistat sobre les matèries que creia s'havien de tractar amb preferència. S'acordà al Congrés que la portés per escrit.⁸⁴⁰ Parlant sobre la contracta entre la Reial Hisenda i la casa de S. Hackley de Cadis, la comissió d'Hisenda va informar contra dita contracta i contra el Ministre d'Hisenda. El diputat Rodríguez de la Bárcena i altres cinc individus de la comissió estaven per la contracta i justificaven la conducta del Ministre, Aner també.⁸⁴¹ Per la necessitat de diner i homes per l'exèrcit, economia de distribució, Aner presentà una Memòria fonamentada en la necessitat de diner i homes, economia en la distribució, acudir a demanar ajuda a la Nació anglesa i establir altres regles que proposava.⁸⁴² Es va llegir la memòria del diputat Aner durant una sessió secreta, y totes les propostes que contenia, a excepció de les relatives a negociacions amb Anglaterra, que es resolgué tractar-les en secret. El diputats García Herreros i García Quintana van dir que les Corts ja les coneixien i havien pres providències, que s'estava treballant en elles, servirien per tenir-les en consideració i de recordatori. Es resolgué que triessin les propostes d'Aner i els secretaris les enviessin a les comissions corresponents per examinar-les. Després es presentarien per ser admeses a discussió.⁸⁴³

Al Congrés es va crear una comissió per demanar explicacions a la Regència sobre una sèrie de qüestions, especialment econòmiques i militars. El diputat Castro demanà que estigués formada per tres diputats de Corts dels més enèrgics i eficaços: el president va nomenar Argüelles, Aner i Golfín per anar a la Regència a instruir-se de les causes que impedièn l'allistament de 10.000 homes per l'exèrcit i la fortificació de l'Illa i de Cadis.⁸⁴⁴ El mateix dia els tres diputats van informar al Congrés de la seva gestió amb la Regència. Segons el seu president l'allistament estava per concloure; quant als operaris, no s'havia donat cap queixa a la Regència, que aquesta prendria les seves mesures i en donaria compte. Aner va afegir que la Regència s'explicava molt apurada de fons per respondre a les urgències de l'Estat.⁸⁴⁵ Els diputats llegiren un ofici de l'encarregat del

⁸³⁹ DSC, Sessió Secreta, 15-11-1810, p. 61.

⁸⁴⁰ DSC, Sessió Secreta, 17-11-1810, p.63

⁸⁴¹ DSC, núm. 56, 21-11-1810, p.117.

⁸⁴² DSC, núm. 62, 27-11-1810, p.130.

⁸⁴³ DSC, núm. 62, 27-11-1810 Nit, p. 130.

⁸⁴⁴ DSC, Sessió Secreta, 29-11-1810, p. 79.

⁸⁴⁵ DSC, Sessió Secreta, 29-11-1810, p.80.

Ministeri d'Hisenda, que informava de diversos projectes d'emprèstits i altres arbitris adoptats per Hisenda i que es remetien a les Corts perquè aquestes determinessin el més oportú. En la discussió hi va participar, entre altres, Felip Aner.⁸⁴⁶ El diputat Golfín donà compte de l'informe de la comissió de Guerra, relativa a la proposta del diputat Ric, pel que feia als auxilis que convenia donar a la província d'Aragó, on hi havia gent dispersa que volia armar-se. Li donaren suport els diputats Ric i Aner, aquest expressà la necessitat urgent de socórrer Tortosa, s'aprovà aquest informe amb recomanació particular abans de passar a la Regència.⁸⁴⁷

Per atendre les despeses de la guerra el diputat Argüelles proposà fer ús de les prebendes i rendes eclesiàstiques, perquè aquesta mesura depenia de l'Estat. Aner exposà que a Catalunya ja s'havia resolt aquest tema i li donà suport. El president proposà que una comissió examinés les butlles que les propiciaven, i mentre, s'ordenà a la Regència suspendre-les i passar a Tresoreria el beneficis produïts. Quedà aprovada.⁸⁴⁸ Es va procedir a la discussió del projecte presentat pel diputat Serna sobre l'establiment de cèdules fins a 5 milions de pesos forts, per a pagament de drets de duana en part amb un premi de 3 per cent. Felip Aner va parlar a favor del projecte, tot i exposar alguns dubtes i inconvenients que tenia. S'acordà remetre'l al Consell de Regència, perquè el manés examinar pel Consolat de Cadis i per les persones que cregués.⁸⁴⁹ També es va parlar al Congrés del projecte de negociació amb la Gran Bretanya amb la finalitat d'obtenir auxilis econòmics. Van intervenir diputats, entre ells Aner i Argüelles.⁸⁵⁰

La comissió de Justícia va aprovar la proposta del Consell sobre l'establiment de llegat forçós de 12 rals en cadascun dels testaments de la Península, i de tres pesos a Amèrica, en benefici de les vídues, captius i persones desvalgudes amb la condició que fos vigent durant la guerra i deu anys després. Es va discutir sobre la conveniència o no de si Amèrica hi estaria d'acord i si el termini era adequat. La comissió havia decidit fixar un mínim i que fos lliure la quantitat. El Govern no disposaria d'aquests productes al seu arbitri, només els distribuïria a partir de l'informe que les Junes patriòtiques li fessin segons les necessitats de cada província. Felip Aner no entenia perquè es tardava tant a decidir, és més, ell la proposaria perpètua. Els diners recaptats haurien de ser distribuïts per les Junes patriòtiques en cada província, sense informar la Cambra. "Por lo relativo

⁸⁴⁶ DSC, Sessió Secreta, 29-11-1810, Nit, p. 80-81.

⁸⁴⁷ DSC, Sessió Secreta, 30-11-1810, p. 82.

⁸⁴⁸ DSC, núm. 66, 1-12-1810, p. 137-138.

⁸⁴⁹ DSC, núm. 72, 7-12-1810, p. 150.

⁸⁵⁰ DSC, Sessió Secrets, 7-12-1810, p. 92.

a la cantidad, me parece justo que las mandas se limiten a la de 12 reales en su mínimo, pues no se debe poner trabas al testador con el pretexto de que son cosas piadosas”. S’aprovà la proposta d’una deixa forçosa, com deia la comissió pel que feia a la quota, durant la guerra i deu anys després, encarregant al Consell Reial de formar un reglament per procedir a la seva aprovació.⁸⁵¹

El diputat Villanueva va llegir una Memòria sobre la precària situació de la nació: manca de queviures, la dificultat de les províncies per obtenir-los, carestia de grans en alguns països estrangers, i més coses. Propostes que van ser admeses a discussió. El diputat Aner exposà: “El asunto más interesante para V. M. es aquel que debe salvar a la Patria, y este es sin duda la subsistencia y provisión de los ejércitos. ¿Pues qué razón hay para que se prefieran otros de menor importancia, y que tienen más espera? Yo creía que cuando estaba reunida aquí la Nación, todos los ejércitos debían ser igualmente atendidos; y me consta que al ejército de Cataluña no se ha enviado nada; pero ¿cómo ha de enviarse, si no se atiende más que a aumentar y asistir al ejército de Cádiz y la Isla? Que diga el Consejo de Regencia en qué puede afianzar la subsistencia de los ejércitos que hay en varias partes de la provincia. Si no tiene medios, ¿habrá otro asunto más importante que éste? Por consiguiente, soy de dictamen que en contestación al Consejo de Regencia se diga que exponga a V. M. qué medios se podrán adoptar que aseguren la manutención de los ejércitos.”⁸⁵²

En la cerca de recursos, els diputats de les províncies de València, Catalunya i Aragó van informar de la situació dels exèrcits d’aquests territoris i demanaven solucions i mesures urgents. S’aprovà la proposta del diputat Villafañe de nomenar una comissió, que van ser els diputats de les esmentades províncies, Ric, Baró d’Antella, Aner i Traver, per parlar amb la Regència i informar d’aquesta situació.⁸⁵³ El mateix dia a la nit, els esmentats diputats van informar del resultat de la seva comissió. Van dir que prepararien un escrit que abastés la situació; les Corts decidiren dir al Consell de Regència que per atendre aquestes necessitats disposessin de la plata i joies de diverses esglésies i pobles del Regne, recollides a Cadis i a l’Illa, i que es portés a terme l’exacció de la contribució de plata d’esglésies i particulars, segons les ordres comunicades.⁸⁵⁴ Des de la Regència va arribar un ofici sobre el pla de creació de noves cèdules proposat pel diputat Francisco

⁸⁵¹ DSC, núm. 84, 19-12- 1810, p. 191-193.

⁸⁵² DSC, núm.98, 2-01-1811, p. 284-285.

⁸⁵³ DSC, Sessió Secreta, 3-01-1811, Matí, p. 124.

⁸⁵⁴ DSC, Sessió Secreta, 3-01-1811, Nit, p. 125.

de Laserna amb l'informe i aprovació de la Diputació del comerç de Cadis. Va exposar que no es tractava d'un emprèstit, sinó d'una mesura adoptada per "un bon pare", com era el Congrés per a la Nació, per atendre les necessitats que tenia amb l'exèrcit i no abusar de les contribucions i altres mitjans. Participant dels béns de la Pàtria, sense gravàmens i mitjançant un reial decret, el Congrés posaria a la venda unes cèdules de 500 rals amb un 3% d'interès que es cobraria al cap d'una any. El diputat Creus va dir que el projecte produiria més si s'ampliaven les facultats per la seva realització al consolat de Cadis. Felip Aner exposà que ja havia informat el Congrés positivament sobre el resultat d'aquest projecte perquè en tenia experiència.

Al Principat de Catalunya per atendre les grans despeses de l'exèrcit, s'establí un deute de cinc milions obligant al comerç a avançar-los per recuperar-los en poc temps. A Cadis no havia anat bé perquè s'havia deixat a la voluntat o arbitri de cadascú. Quan s'establí un deute nacional amb una hipoteca segura, segons Aner, es podien repartir per tot el regne, perquè aquest pagament de drets donava una seguretat al prestador de forma que aquest li seria retornat. Aquesta condició s'havia de complir rigorosament, com s'havia comprovat a Catalunya, en quinze dies s'aportà la quantitat esmentada i actualment la majoria de les cèdules estaven pagades. "Mi parecer es que este proyecto se admita aquí mismo, que se diga al consulado de que proceda a hacer la repartición a todas las provincias, con la condición que el empréstito no ha de ser voluntario, sino forzoso; y que se prevenga además que se admitan religiosamente las cédulas al tiempo de presentarlas, en la buena fe de que los prestamistas serán reintegrados".⁸⁵⁵ Es votà l'informe de la Diputació i s'aprovà que el consolat de Cadis s'encarregués de dur-ho a terme, autoritzant-lo amb totes les facultats necessàries de forma ràpida, havent d'informar del resultat. El diputat Aner va proposar al Consell de Regència que se li autoritzés per les Corts per tots els mitjans, si calgués els més extraordinaris, per remetre a Tarragona, urgentment, farines o grans per atendre les necessitats d'aquella plaça i exèrcit, donant coneixement de les providències que faci, per tranquil·litat de les Corts. Es votà i s'aprovà.⁸⁵⁶

Al Congrés s'inicià una discussió a partir d'una proposta del diputat Viñals. Consistia en dir al Consell de Regència que donés les ordres oportunes per tal que els particulars de les províncies poguessin extreure de Cadis els diners aturats provinents de

⁸⁵⁵ DSC, núm. 113, 17-01- 1811, p. 389- 390.

⁸⁵⁶ DSC, Sessió Secreta, 26-01-1811, p.159.

remeses fetes a Amèrica i de venda de fruits a Cadis. Perquè això fos possible s'havia de revocar l'ordre del dia 1 d'agost de 1810 feta a partir de la consulta a la Junta de Cadis. El diputat Polo recordà que la Junta de Cadis exposà que, en cas contrari, s'esgotaria el numerari i no n'hi hauria per les urgències de l'exèrcit. Hi hagué reclamacions com la dels fabricants d'Alacant, per això es permeté a alguns particulars extreure'n una part. Per aquest diputat caldria anul·lar l'ordre. Segons el diputat Aner sempre que es feia una reclamació calia saber què l'havia motivat..”Esta se hizo porque reclamó el Principado de Cataluña, que tenía muchas partidas de dinero procedentes de la América y de ventas de frutos en Cádiz; y sin embargo de haber hecho muchas reclamaciones, no has sido oídas, y ha sido preciso recurrir a V.M”. L'ordre que provenia del Consell de Regència, seguí exposant Aner, només va consultar el vot de Cadis i era del tot contrària als interessos de la Nació. Tenia dues parts: primera, que els particulars no poguessin extreure moneda procedent d'Amèrica, Cadis l'aturà per les necessitats de la guerra sense atendre les urgències d'altres províncies. Segona, que només es poguessin extreure fruits colonials per beneficiar la tresoreria de Cadis en un 4%, obligant a pagar tots els comerciants de la província. Havent-se reunit el Congrés per consultar els interessos de la Nació, semblaria just donar l'ordre per permetre als particulars l'extracció, i que ja no es causessin més vexacions. “Y hacer entender a Cádiz que todos los habitantes de las provincias son hermanos, que no se trata de enriquecer a unos para empobrecer a otros, pues el bien general de la Nación es el bien de todos los particulares. Si se siguieran estas máximas, al último, provincia a provincia, toda la Península caería en manos de los enemigos”. Viñals introduí el concepte “tornaguia” perquè el diner no anés a territori ocupat. La majoria de diputats que van intervenir es manifestaren a favor d'anul·lar l'ordre i afavorir totes les províncies. S'acordà passar aquest tema a la Regència. S'aprovà la proposta amb la “tornaguia”.⁸⁵⁷

Felip Aner va proposar que es comunicés al Consell de Regència que el governador d'Alacant havia disposat exigir un dret sobre els grans extrets per aquell port per a Catalunya i altres províncies, mesura que de ser certa, el Consell de Regència hauria

⁸⁵⁷ DSC, núm. 125, 29-01-1811, p. 455-457. LASARTE ÁLVAREZ, Javier: *La contribución extraordinaria de guerra...* Op. Cit., 147-150 i 99. Cadis tenia un sistema fiscal propi i es resistia al pagament de la contribució extraordinària. El comerç de Cadis demostrava tenir una gran potència financera. Segons el càlcul dels regents, la despesa s'elevava a 1.000 milions de rals, una quantitat ingent per a l'època. Canga Argüelles xifrà el pressupost de despesa en 1.200 milions. La “tornaguia” és el resguard o el certificat amb el qual s'envia una mercaderia, i que serveix per acreditar que la mercaderia ha estat lliurada al seu destinatari.

de prendre providències urgentment, per no ser compatible amb les necessitats d'aquell Principat i províncies.⁸⁵⁸

2.2.- Pla d'hisenda. memòria del ministre d'hisenda

En aquesta Memòria el Ministre, malgrat l'esforç per posar ordre en els ingressos públics, no va tenir el resultat que s'esperava. Tractava d'onze arbitris que presentaven força diversitat: “y difícil determinación de bases imponibles, que en el caso de derechos señoriales incluso quedaban al criterio de los Intendentes provinciales (...) El Ministro quería huir de la contribución extraordinaria de guerra de la Junta Central. La comisión de Hacienda analizó la propuesta del Ministro Canga Argüelles y no dudó en manifestar su decidida oposición a la misma”. El Ministre obligat a buscar recursos, angoixat per les seves responsabilitats, buscar mesures ajustà càrregues com va creure per després poder exigir-les amb eficàcia. “la comisión mucho más atenta a la labor política de las Cortes, valoró sus proposiciones desde la perspectiva de construcción de una reforma fiscal”.⁸⁵⁹ La comissió d'Hisenda presentà el treball realitzat a partir de la Memòria que el Ministre interí d'Hisenda d'Espanya va llegir al Congrés (6-02-1811).⁸⁶⁰ Va començar per aprovar 1.200 milions per les despeses del present any de la Nació tal com va calcular el Ministre. Després d'examinar els nous arbitris que el Ministre proposava per substituir l'extraordinària de guerra imposada per la Junta Central, es va veure que aquest era un tema que demanava molt més temps. I mentre donava el seu dictamen per atendre els problemes actuals, nomenaren a cada província una comissió de represàlies, formada per un intendent que en seria el president, un vocal de la Junta superior, un togat de l'Audiència, un comerciant i un terratinent. Les seves funcions van ser esbrinar els beneficis de les represàlies i recaptar les justícies als pobles; gaudiria d'independència jurisdiccional, seria un tribunal de justícia (...). Es demanaven 60 milions de duros per atendre les necessitats actuals. El diputat Huerta aconsellà al Congrés que primer mirés si aquest pressupost era necessari, tal com va començar el Ministre. La forma de pensar del diputat Huerta, exposà Aner, tindria sentit si el moment actual no impedís al Congrés i al Ministre fer pressupostos i esbrinar la incertesa de la despesa ocasionada per la guerra. El Ministre demanava 1.200 milions de rals, però ni ell ni el Congrés podien calcular la força armada suficient per a tot l'any, no disposaven de dades fixes a les províncies. No

⁸⁵⁸ DSC, Sessió Secreta, 30-01-1811, p. 170.

⁸⁵⁹ LASARTE ÁLVAREZ, Javier: *La contribución extraordinaria de guerra*, ... Op. Cit: 147-150.

⁸⁶⁰ DSC, núm. 151, 27-02-1811, p. 591-597.

se sabia la força de l'enemic per respondre de forma proporcionada. Si es necessitaven els 60 milions de duros, d'on sortirien? Caldria conèixer bé l'estat de les províncies i les invasions que faria l'enemic. Per tant, no es podia dir quant havia de pagar cada província. No era necessari que el Congrés esperés els pressupostos. Aner seguí exposant: "Lo que V. M. debe hacer y ha pensado la comisión, es examinar los recursos que se hallen establecidos en las provincias para que con ellos se vaya costeando la guerra. Lo primero que el Ministro de Hacienda exige para establecer estos presupuestos, es una rigurosa economía. Luego que V. M. haya perfeccionado esta grande obra, que en mi concepto es la mayor, entonces con los caudales que se recojan de las provincias y se reúnan de otras partes, se irá sosteniendo la guerra; en la inteligencia de que buscar presupuestos en el día es imposible.

Els diputats es van mostrar d'acord amb la comissió, procedir a la discussió sense entrar a examinar els pressupostos era aquesta una tasca impossible.⁸⁶¹ Sortiren propostes, per uns calia buscar ajudes i per uns altres s'havia de corregir abans el sistema d'administració. Si les Junes Provincials en algun moment, davant la necessitat, havien buscat ajudes, per Felip Aner ho van fer interinament, ja que aquesta facultat la tenia el Congrés. Aquestes ajudes no eren noves, ja s'havien acordat. Además afegí: "Las provincias admiten con mucho más aprecio las determinaciones de V.M. que las que dictan sus juntas". Com a membre de la comissió d'Hisenda advertí al Congrés que ell estava en aquest tema d'acord amb el Ministre d'Hisenda. Davant l'oposició a la formació de les juntes de província per part d'alguns diputats, Aner tornà a intervenir, era clar que les persones que les formarien no s'aplicarien a les armes ni al servei, eren intendants, togats, comerciants, etc., que ja cobraven els seus sous. Tampoc es creaven nous tribunals, en tot cas, segons Felip Aner la comissió activaria les justícies. L'article de represàlies comprenia els béns patrimonials d'un francès i també els crèdits que tingués contra els espanyols. Per tant: "Las razones que se han puesto en contra son inútiles. Por lo que respecta a que las causas se concluyan en estas mismas juntas de provincia, no me parece justo, porque es privar de derecho que tiene todo hombre para apelar a otro tribunal supremo, mientras lo haya. El de la provincia servirá para llevar pronto a efecto la entrada de los caudales en tesorería; mas si hay agravio, justo es que haya donde apelar". Argüelles valorà que la comissió era necessària i hauria de conèixer els llibres de comerç de les cases franceses per la liquidació de crèdits actius i formació d'estats per pobles que

⁸⁶¹ DSC, núm. 151, 27-02-1811, p. 591-597.

activaven l'Erari i els ingressos, i altres rams d'aquest arbitri. L'hauria de nomenar el Consell de Regència. Si el Ministre creia que el Tribunal Superior que havia d'ocupar-se de les apel·lacions era l'Audiència territorial, no s'hi oposava, mentre se'n pogués ocupar. El seu dictamen fou que la comissió d'Hisenda examinés de nou el tema, separant la part administrativa i econòmica de la contenciosa. Així el Congrés decidiria més fàcilment.

Es va passar a analitzar l'art. 1 del paràgraf primer de la Memòria del Ministre, després que la comissió llegís l'informe.⁸⁶² Reflectia que la desgràcia, l'egoisme i l'avarícia podien més que l'amor a la Pàtria. Les mesures de coacció no eren capaces d'aturar el frau i no servien per treure la plata del cofre. Per això proposava que tota la plata lliurada i que es lliurés, quedés com a préstec reintegrable amb el descompte que cada interessat hagués de fer per qualsevol contribució. Mentre que la plata no es reduís a moneda, es farien abonarés amb una reducció de la vintena part del seu valor, per canviar a la Caixa de la moneda, així el portador tindria assegurat el pagament i ajudaria en les necessitats de l'Erari. La comissió estava d'acord amb el Ministre, les mesures adoptades fins ara, de poc o res aprofitaven i disminuïen el producte de les contribucions. Davant aquesta situació, proposà que tota la plata s'hauria de presentar a la marca que s'establís, la que no es lliurés es confiscaria i es multaria. La comissió admetia els abonarés gestionats per persones que no intervinguessin a la Reial Hisenda. Proposà el nomenament d'una comissió de diputats eclesiàstics perquè presentés un llistat de joies necessàries per al culte i que la resta fos per a la salvació de la Pàtria. El diputat García Herreros es manifestà en contra del dictamen de la comissió.

La resposta del diputat Aner va ser que les contribucions s'havien exigit amb desigualtat i això havia portat la Nació a la misèria actual. No estava d'acord en la manera de fer que s'havia fet la reforma, però ja aplicada en algunes parts de la Península com València, Catalunya, Galícia i Mallorca, era just que es fes en totes. Seguí exposant: “¿Y sería justo que la morosidad les sirviese de premio? En Cataluña, en el país donde más ha pesado el azote de la guerra, se ha pagado este préstamo sobre la plata. No hay, pues, razón para que dejen de exigirse donde todavía no han penetrado las calamidades de la guerra. Nada excita más la desconfianza del pueblo, que la desigualdad en la exacción de las cargas”. Abans de la guerra els pobles no es resistien a la marca, així s'exigia la plata en alguns llocs. La qualitat de la plata no canviava entre la que es marcava i la que no. Si

⁸⁶² DSC, núm. 152, 28-02-1811, p. 601-604.

pel fet de marcar-la, s'ocultava, també es faria si no s'apliqués la mesura. "La marca no es sino para que conste siempre haber contribuido con la parte mandada exigir, y ponga a cubierto de otra exacción al contribuyente. El que no presente su plata a la marca, es señal que no quiere contribuir; y esta resistencia le hace criminal a los ojos de la Patria, que no puede salvarse sino a costa de grandes sacrificios".

El tema de la desigualtat va calar entre els diputats. Quintana va dir que hi havia províncies que no tenien plata, les lleis eren imperfectes en aquests casos, es calia adaptar al que les circumstàncies demanaven. Contínuament es veien casos que no estan ni podien estar previngudes per les lleis. El diputat Polo exposà que la plata havia de contribuir com un mitjà més. No totes les famílies en tenien, però la llei era general, no es podia contreure a un cas particular. Del que es tractava era de fer efectiu allò que la Junta Central considerava necessari, que el Congrés i el Ministre proposaven com recurs indispensable. Totes les contribucions gravaven amb desigualtat, la manca d'estadística era la causa de la desigualtat. Acabà dient que en l'economia política no s'havia de buscar l'exactitud geomètrica. Al Congrés es passà a votar els punts de la comissió, no el dictamen del Ministre. A favor de la comissió es manifestaren: Quintana, Creus, Morales Gallego, Valiente, en desacord, Lera. L'asturià Argüelles no estava d'acord amb bona part del dictamen, però creia que la urgència de les circumstàncies justificava el Congrés davant la Nació. S'obrí una discussió sobre si havien de ser els bisbes els que haguessin de fer l'exacció de la plata de les esglésies i no una comissió, es desestimà. Finalment, es van aprovar els articles 1, 2, 3, 4 (només la segona part), 5, 6, 7 i 8.

Es continuà amb l'article 7è de la Memòria del Ministre d'Hisenda, que tractava de la venda de finques pròpies de S.M.⁸⁶³ La comissió i també el Ministre eren conscients de la importància i utilitat d'aquest arbitri per a la riquesa nacional, però en temps de guerra no es podia fer, per això les propostes es limitaren a les parts lliures i a l'Albufera. La comissió va estar a favor de la venda de les primeres, autoritzant els intendants a vendre-les no per menys de les tres quartes parts del seu valor, en cas contrari, no seria rentable. Pel que feia a l'Albufera creia que produiria més si passés a mans particulars, molt més repartida i a parts iguals, però la comissió desconeixia si era fàcil de dividir, per vendre aquesta finca amb facilitat i a sorts, de forma que produís la major quantitat

⁸⁶³ DSC, núm. 153, 1-03-1811, p. 609-612. P. 94. La Regència centrà les seves esperances en els emprèstits, davant la despesa extraordinària, deute públic. Els recursos financers eren molt escassos al país i el crèdit públic es trobava en cotes mínimes de confiança, tot i que ja s'havien fet algunes operacions i eren freqüents els donatius patriòtics. Amèrica també havia assumit préstecs i donatius, però tampoc es podia esperar molt més de tot el que venien aportant.

possible. Per això, demanà al Congrés que mitjançant el Consell de Regència, obtingués la informació necessària de la Junta superior i l'intendent de València, de manera que des d'allí possessin els mitjans idonis per efectuar aquesta venda sense problemes i proporcionant els majors ingressos al Reial Erari. El diputat Dou exposà que hi veia moltes dificultats en la compra, els patriotes havien gastat molt en préstecs i contribucions, allò que els quedava ho guardaven per les adversitats, i a demés per la situació, no es podria gaudir de la seva possessió. Per tant, es podien vendre amb condició de poder-se reivindicar pel mateix preu, tot i que rebaixaria el seu valor, però es tractava de finques que donaven pocs recursos. Veia difícil valorar i fixar el preu, ara valien poc, però pel valor anterior ningú compraria. Aner va intervenir per dir que per evitar aquests inconvenients, la comissió establia que els intendants podien vendre per les tres quartes parts del seu valor just. “Bajo este concepto ya no es necesario que el Estado se reserve el pacto de reivindicación. Siempre ha sido máxima constante entre los economistas que el Estado no debe tener fincas propias, sino pasarlas a manos del particular; porque lo que pierde en esto, lo gana por el mayor fruto que producen las rentas. Els diputats Cañedo, Traver i Argüelles no hi estaven d'acord perquè l'Albufera estava hipotecada en 60 milions. Finalment, s'aprovaren ambdues parts del dictamen de la comissió.

En el context de la Memòria del Ministre interí d'Hisenda va arribar el moment de debatre sobre l'embargament de béns represaliats, en aquest cas corresponents als francesos.⁸⁶⁴ La comissió d'Hisenda presentava el seu dictamen segons l'acord de 27-02-1811, en el qual separant la part econòmica de la judicial en el punt de represàlies, aclaria tot allò que es va proposar i afegia les opinions que van donar els Diputats. El Ministre d'Hisenda, convençut del poc fruit que produïa aquesta mesura pels problemes de distància del Tribunal Suprem, proposà a les Corts crear una comissió a cada cap de província que liquidés els crèdits actius coneixent els béns, mobles i arrels pertanyents a francesos declarats per represàlies o pendents d'autos i formés estat. També proposà crear un Tribunal Superior que conegués d'apel·lacions. La comissió i el Ministre compartien que l'actual organització des de l'únic Tribunal de la Suprema Junta a Cadis, paralitzava el seu funcionament. El càrrec recauria en autoritats de l'administració de les rendes i facilitació de mitjans per subvenir les greus urgències: intendants, el seu tribunal i oficines. En matèria de justícia era just que hi entengués el tribunal de la intendència. Pel tema judicial i la part econòmica la comissió proposava les mateixes persones més el

⁸⁶⁴ DSC, núm.156, 4-03-1811, p. 626-630.

vocal de la Junta Superior, un togat, un comerciant i un terratinent pels diferents coneixements en els diferents temes. Si el Congrés no volia carregar el tema judicial a la comissió proposada, l'alternativa per les actuals circumstàncies seria confiar en el tribunal d'intendència; aquesta era la 2a proposta. En les qüestions complicades es podrien afegir l'intendent, un o dos ordinaris i dos togats de la Reial Audiència nomenats pel Consell de Regència. Si el Congrés volia separar el tema econòmic del judicial, per l'econòmic podia ser una comissió de tres o cinc persones de probitat i coneixements en la matèria i nomenats per la Regència. Les normes de funcionament serien les mateixes que es van proposar. Si el Congrés volgués suprimir la Junta de represàlies perquè no era tan important com en guerres passades, es podria concedir apel·lació de les providències judicials donades en les províncies a la Junta Suprema de represàlies amb efecte devolutiu i no suspensiu quan calgués o al Consell d'Hisenda. S'aprovà: establir una autoritat superior a cada província que exercís en ella les funcions i autoritat de la Junta Superior de represàlies d'acord amb la instrucció aprovada. I també que l'autoritat fossin les Audiències territorials.

Es discutia el paràgraf setè de la Memòria del Ministre d'Hisenda relacionat amb el Crèdit de l'Estat i venda de béns nacionals.⁸⁶⁵ El diputat Herreros es referí a la limitació d'aquesta gràcia només a la tercera part del preu de les subhastes. Per ell, aquest article no es podia donar per vàlid si no cobria amb metàl·lic el preu de la taxació amb paper moneda i crèdits de l'Estat provinents d'anticipacions en diners o efectes per assentament o contractes per ajudar l'exèrcit en aquesta guerra. Per García Herreros la confiança en les Corts seria la mateixa si s'excloïa el paper moneda perquè es buscava metàl·lic; la necessitat justificava la mesura. Argüelles no hi va estar d'acord, manifestà que les Corts no volien destruir el crèdit públic decretant la bancarrota, que provindria de l'exclusió formal dels avals reials en la compra de béns nacionals. Independentment del seu valor actual, mai seria un descrèdit tan gran com si el Congrés no permetés la seva concurrència a la plaça amb el numerari. Si els tenedors d'avals, exposà Argüelles, es veien exclosos de poder comprar béns nacionals, perdrien la confiança en el Congrés. Cert que es necessitaven ingressos, però sense crèdit ni confiança no hi hauria prestadors i el Congrés quedaria sense recursos. El capitalista observava les operacions del Govern i les mesures aplicades. Les riqueses i el patriotisme podien no anar units. Per Dou, era impossible que el Govern mantingués que els avals tinguessin tot el valor que representaven, millor que

⁸⁶⁵ DSC, núm. 157, 5-03-1811, p.636-637.

ho fes l'estimació comuna i pública. Si disminuïa el valor de l'aval, disminuïa el Deute públic. Havent de resoldre la proposta de García Herreros, Dou proposà que el Congrés digués al públic que mantindria el crèdit dels avals i s'autoritzarien de la forma més convenient. Felip Aner entenia que el gran objectiu de tot Govern havia de ser conciliar els interessos de l'Estat amb els dels particulars que el composaven. Les grans quantitats de diner que els particulars van prestar al Govern i es van assegurar amb grans hipoteques per mitjà de paper moneda, tenien la Nació en gran descobert, produint descrèdit i desconfiança. L'augment dels interessos dels particulars augmenta els del Govern, aquest amb més confiança d'aquells tindrà més possibilitats per facilitar els mitjans necessaris per mantenir la guerra.

En desacord Aner amb García Herreros, va manifestar: “Yo no sé cuál sería la obra más grande que pueden hacer las Cortes, si restablecer en su punto el Crédito público, o el hacer la Constitución”. Va estar d'acord amb Argüelles: si es pagava bé als particulars, aquests tornarien a prestar allò rebut; en cas contrari, les Corts no trobarien qui prestés. No podent sostenir les despeses de la guerra per mitjans ordinaris, calia recórrer als mitjans del crèdit, com feien les demés nacions. Admetent els avals en la compra de béns nacionals, exposà Aner, hi hauria més concurrència de compradors i augmentaria el valor de les finques. Però, tampoc pensava que s'admetessin avals per tot el valor de la finca, ja que l'Erari no tindria ingressos que tant es necessitaven. Per conciliar els interessos dels particulars amb avals i els de l'Estat, Aner proposà que es podrien admetre en part avals reials, en part crèdits procedents d'avançament o “assentaments” fets pel Govern per mantenir l'exèrcit, i en part metàl·lic, per restablir una mica el crèdit sense greu perjudici de l'Erari. El diputat Quintana exposà que es venien uns béns nacionals perquè es necessitava diner urgent i en gran quantitat; els avals s'havien de mantenir, però es depenia del crèdit públic, i per tant, aquests béns es pagarien en efectiu. Es llegí la proposta feta per Aner: “Aunque se admitan posturas como se ha expresado en la proposición aprobada, no se podrá celebrar remate alguno que no cubra el precio de la tasación admitiendo en parte de la tercera parte vales Reales o créditos procedentes de suministros o asientos hechos para la subsistencia y Servicio del ejército en la presente guerra, todo en la calidad de por ahora”.

Se seguia amb la discussió sobre la Memòria del Ministre d'Hisenda en el paràgraf sisè. Tractava dels béns de partidaris declarats als francesos i de subjectes que viuen en

país ocupat pels enemics.⁸⁶⁶ La comissió va exposar al seu dictamen que convenia aprovar la proposta del Ministre sobre la necessitat d'establir a cada província una comissió executiva de confiscacions, composta per persones escollides pel Consell de Regència. El seu objectiu seria indagar les finques pertanyents a les dues classes i la seva recaptació, sota les regles establertes per una altra Junta Suprema a la cort, encarregada de la direcció. Els productes resultants quedarien a les tresoreries de l'exèrcit, sota la intervenció rigorosa d'ordenança. Calia buscar les persones que formarien la comissió, pel diputat Quintana podia ser la mateixa que entenia de represàlies. El diputat Rojas exposà que havia fet un informe en el que deia que hi havien d'entendre els Ministres de Gràcia i Justícia i el d'Hisenda, a més, s'hauria de formar una Direcció general formada per un director, un secretari, un comptador i oficials per examinar els comptes i altres, sense cap despesa perquè serien càrrecs que no tenien destinació. La comissió formada per tres individus havia de presentar un projecte de decret a les Corts pel reconeixement del Deute nacional i de les circumstàncies que el legitimessin. S'havia de restablir el crèdit públic per tal que la Nació confiés en el Govern de les Corts. Felip Aner, un dels tres diputats comissionats per anar a parlar amb la Regència exposà que aquesta es mostrava molt mancada de fons per atendre les necessitats de l'Estat. Argüelles, de la mateixa comissió, manifestà que alguns comerciants demanaren que se'ls fes la "forçosa".⁸⁶⁷ En vista d'aquestes respostes, les Corts van decidir donar temps i esperar el resultat de les seves mesures enviades a la Regència.

La comissió d'Hisenda aportà un informe sobre les propostes fetes pel Ministre interí d'Hisenda. Es tractava de solucionar una mica la manca de grans que tenien algunes províncies i prevenir al màxim les fatals conseqüències que una absoluta escassetat pogués produir.⁸⁶⁸ Es proposava mesures, 1a: Actualització de les ordres que declaraven els grans procedents de l'estranger lliures de tot dret, introducció d'extracció de grans per mar a la Península i illes adjacents i d'extracció la moneda procedent de la venda d'aquests grans. 2a: Concessió d'igual llibertat als gèneres prohibits d'extreure del regne a canvi dels grans introduïts. 3a: Activar l'interès de les autoritats i prelats eclesiàstics per prevenir a les províncies lliures els resultats de la manca de collites i ajudar la part pobra dels pobles. 4^a: concedir premis als introductors de grans. 5^a: Promoure el patriotisme i la

⁸⁶⁶ DSC, núm. 160, 8-03-1811, p. 646-650.

⁸⁶⁷ Una expropiació forçosa es produeix quan l'administració, per motius d'interès públic, necessita d'un particular i el perjudica a canvi d'una compensació econòmica.

⁸⁶⁸ DSC, núm. 173, 21-03-1811, p. 726-728.

caritat dels rics, establir en cada província una comissió o junta caritativa de comandaments superiors, eclesiàstics i civils comercials i terratinents. El seu objectiu seria coordinar l'arribada de grans i la seva venda, assenyalar premis als introductors i proposar al Govern mesures per a l'èxit d'aquest projecte. Al Principat de Catalunya ja s'havia establert una societat patriòtica gairebé en les mateixes característiques que proposava el Ministre. Finalment, sota la supervisió del Consell de Regència, es volia generalitzar a tota Espanya la mesura concedida a l'illa de Mallorca de poder extreure lliure de drets la quantitat en metàl·lic de 300.000 pesos per comprar grans. La forma de fer el comerç de grans, fos intern o extern segons Aner, estava regulada per les lleis. Segons informes de la comissió, la potestat d'introduir grans a Espanya estava atorgada des de l'any 1765. Era un principi dels economistes: "Que en el comercio de los granos no haya trabas jamás". Només es renovarien les lleis, no caldria prefixar preu per la franquícia dels drets i el Govern la podria revocar quan volgués. S'aprovà.

La 2a que permetia l'extracció de gèneres, manufactures o primeres matèries, prohibides per les lleis espanyoles, la comissió deia: "Que sea sólo por ahora, pues ahora es cuando necesitamos trigo, y así, lo más hasta 1º de Agosto".⁸⁶⁹ En contra es manifestaren García Herreros, el Conde de Buenavista, Castelló, Pelegrín i Terrero. Veien que a l'expedient de la comissió faltava instrucció i càlcul per saber la quantitat de gèneres necessaris, i si aquestes mesures aportarien avantatges o inconvenients per a l'Estat; calia demanar més informació al Consell de Regència. També valoraven que aquesta proposta podria destruir l'agricultura, la indústria, les arts, etc., dependents d'aquestes matèries. Per la introducció de grans es concedirien massa premis i recompenses, que no reportarien a l'Estat. A favor, es posicionaren els diputats Villanueva, Mejía, Villafañe i Laserna. Felip Aner no entenia que havent-se encarregat el Consell de Regència de la defensa de l'Estat, i proposant ell mateix una mesura per assortir l'exèrcit i les províncies de grans, se la volgués eludir. Es deia que no hi havia tanta necessitat per obligar a prendre aquesta mesura, quan si es llegís l'ofici del Consell de Regència, es veuria la necessitat i amenaça de la fam que hi havia. A ell li constava que moltes províncies no tenien gra. Com a prova d'aquesta mancança, va dir que a Catalunya es venia la faneca de blat a 200 rals. A Espanya mai havien abundat els grans, en temps pacífics a penes n'hi havia pel consum; ara en guerra amb una agricultura deficitària, i segons deia el Ministre no arribava per la cavalleria, encara eren més necessaris. Es deia que l'únic beneficiat seria el venedor:

⁸⁶⁹ DSC, núm. 174, 22-03- 1811, p. 731

“¿Pero qué razón de economía se sacará de esto? Cuanto mayor sea el aliciente del vendedor, tanto mejor será para el comprador de los granos.”

Pel diputat Aguirre aquests principis exposats per Aner, eren axiomes veritables d'economia política: tractar de facilitar la subsistència dels pobles en benefici de l'Estat i les arts en general. Els diputats dubtosos de la mesura, argumentaren que per part de la comissió i del Consell de Regència, mancava anàlisi, concreció i classificació de gèneres que s'exportarien, per exemple la ramaderia merina, fusta, seda en branca, cuir, espart, etc. Allò que calia era fomentar les fàbriques i el comerç. Per Aner aquest no era el moment de fomentar les fàbriques com alguns diputats deien, en canvi, sí calia l'extracció de les seves primeres matèries, i això no suposava cap perjudici. Ara era urgent buscar recursos per mantenir l'exèrcit i l'Estat, aquest era l'objectiu del projecte. “Por consiguiente, creo que esta discusión retarda el efecto de una providencia sabia del Consejo de Regencia; y así, pido a V. M. que se vote, y la adopte al momento”.⁸⁷⁰ Per Argüelles, calia tirar endavant per la gran necessitat de grans per la subsistència dels exèrcits; el Congrés, si no volia tenir greus problemes, havia d'estimular la venda de grans oferint al·licients. La mesura era només per uns mesos, si era dolenta el Congrés podia revocar-la. Es votà i s'aprovà la segona mesura. La tercera mesura proposada pel Ministre s'aprovà sense discussió. Segons el Ministre, es necessitaven 1200 milions de rals per atendre totes les despeses de la guerra. Aquesta xifra que per Aner asseguraria els queviures per als exèrcits i el premi ofert als introductors de grans, no augmentaria sinó que disminuiria. “El interés individual es, como se ha dicho, el agente principal de las especulaciones mercantiles”. El negociante lleva sus granos al mercado del que espera sacar más utilidad, y esto mismo aumenta la concurrencia y el surtido del mercado”. Pel que feia als fons proposats pel Consell de Regència destinats a premis, el Govern decidiria si els trauria dels fons o n'aplicaria d'altres, com proposava la comissió. Finalment, la quarta mesura contemplava la concessió de premis pels importadors i exportadors fou rebutjada. L'última de las proposades pel Ministre: establir una comissió a cada província, quedà aprovada sense discussió, suprimint que s'assenyalessin els premis als introductors.

⁸⁷⁰ DSC:22 de març de 1811, N° 174, p. 731

2.3.- Establiment de fàbriques de moneda

La comissió d'Hisenda manifestà al Congrés que la resta de treball sobre la Memòria del Ministre tractava sobre els arbitris menors proposats per l'intendent D. Carlos Beramendi, i que no podia acabar-los fins tenir els documents que necessitava. Pel diputat Espiga el Congrés havia d'examinar una altra Memòria més útil que devia estar al Consell de Regència sobre arbitris més productius que els que s'havien aprovat. Ja no hi havia plata i les finques que quedaven no es vendrien.⁸⁷¹ Segons el diputat Aner, la major part dels arbitris que proposava aquella Memòria, es devien exigir d'Amèrica, i que la comissió d'Hisenda esperava el dictamen que s'havia demanat a un senyor americà per poder donar el seu. La discussió es posposà per una altre dia. El 28 de març es llegí el dictamen de la comissió d'Hisenda sobre una proposta de Felip Aner relacionada amb establir fàbriques de xavalla (moneda petita). La comissió després d'analitzar-la amb rigor, veia molt necessària que el Congrés l'aprovés, era útil i apreciada per la seva circulació, en les compres i canvi petit, pel seu valor intrínsec i perquè augmentava els fons tan necessaris en aquest escenari i eren recursos que empraven altres nacions. La quantitat posada en circulació que no havia de ser excessiva la decidiria el Consell de Regència. Es trauria de Galícia, que n'hi havia en abundància. La comissió creia que havia de ser aprovada pel Congrés i autoritzada pel Consell de Regència perquè aquestes fàbriques s'establiessin en breu i als llocs més idonis fent ús dels recursos que necessités. S'aprovà el dictamen. El diputat Dueñas va intervenir: "Desearía yo excitar el celo del Sr Aner, autor de la proposición, o de algún otro diputado de Catalunya, para que diese una instrucción del modo con que allí hacen una casa de moneda en un momento, y dan pesos duros; para que esta especie de luces o de magia con que trabajan en Cataluña pueda servir de norma en la casa de moneda de Cádiz, que en el año pasado se mandó establecer, y todavía no ha salido un duro. Yo creo que como se mandó establecer una casa de moneda, se principió por hacer la casa; pero no se pasó a lo de la moneda. Mándeseles al revés, y que se haga 'moneda' y no 'casa'." A Cadis, segons aquest diputat hi havia plata provinent de les esglésies i cases, no hi havia duros perquè encara no hi havia fàbrica. Aner informà que una persona s'havia presentat al Ministre d'Hisenda oferint-se-li a treballar 30.000 monedes de xavalla diàriament.

⁸⁷¹ DSC: núm. 180, 28-03-1811, p. 772

Es llegí el dictamen de la comissió d'Hisenda relacionat amb l'establiment de fabriques de moneda de xavalla, que responia a una consulta feta pel Consell de Regència.⁸⁷² En ell hi constaven les mesures que sobre aquesta qüestió ja havia pres el Consell, executant la resolució del Congrés en la sessió del 28 d'abril, en la qual se li demanaven instruccions sobre la llei, pes i segell d'aquesta moneda. La comissió va dir que havia de ser la mateixa que la fabricada a Segòvia amb el bust del Ferran VII i la inicial del lloc on es fabricués, conservant al revers de la moneda els quatre quaters de Castella i Lleó, amb l'oval al centre de les tres flors de lis fins que el Congrés no determinés per una llei general els canvis d'escut més adequats per la moneda espanyola. A la comissió no li agradà la substitució del títol de moneda de coure, proposat pel Consell, al de "xavalla" o velló que fins ara tenia, perquè potser aquest denominació baixaria el valor de l'actual moneda, es consideraria de pitjor llei i el públic li seguiria donant el mateix nom. El diputat García Herreros s'oposà a què la moneda mantingués les flors de lis, provinents de França; el Rei Ferran VII era de casa espanyola i calia que hi constés un lleó o cosa semblant.

Li semblava necessari al diputat Argüelles que havent de fer un nou cuny, tot i mantenint les armes de l'escut dels Borbons, es fes alguna variació que indiqués l'època memorable de la present revolució, ja que aquestes petites coses influenciaven l'opinió pública. Aquesta moneda seria un testimoni que posaria blanc sobre negre les falsedats de Napoleó. De la mateixa opinió fou Felip Aner, mostrant el desig que es senyalés l'època cèlebre de la instal·lació de la representació nacional, afegint que la comissió no havia parlat d'això al dictamen perquè contemplava que per fer aquesta variació convenia que fos general, i trobava alguna dificultat en variar els encunys. S'aprovà la proposta del Sr. Gallego de nomenar una comissió que medités sobre la forma que havien de tenir a partir d'aquell moment les monedes espanyoles i que amb l'aprovació del Congrés es manés observar en tot el Regne. El diputat Borrull desaprojava que en les monedes de coure que s'havien d'encunyar es posés com fins ara només les armes de Castella i Lleó, calia fugir del provincianisme. Si Espanya formava un sol poble, s'havien d'ajuntar les armes dels regnes que la composaven o posar un símbol que les representés a totes. D'acord amb aquest argument, el diputat Gallego reprovà la varietat de moneda que servia per confondre. Proposà: "Que se nombre una comisión que teniendo a la vista el dictamen que se acaba de leer, medite sobre el modo y forma que han de tener en adelante las

⁸⁷² DSC: 3 de maig de 1811, N° 217, p. 1026

monedas españolas, y aprobado que sea por V.M. su parecer en este asunto, se mande exclusivamente observar en todo el Reino.” Aquesta proposta s’aprovà.

2.4.- Contribucions extraordinàries

2.4.1.- La contribució extraordinaríssima. Proposta del diputat Aner

Aner va proposar que es digués al Consell de Regència que sent tantes i imminents les urgències de l’Estat i exèrcits, procedís ràpid i amb els mitjans més executius, a què es fes el préstec demanat a Cadis, i que S. M. comprovés que s’ha realitzat. Es votà i s’aprovà. Amb motiu de les necessitats de l’Estat per manca de numerari i de la urgent necessitat d’ajudar els exèrcits i places, Aner va proposar l’exigència per part de totes les províncies de la Península i illes adjacents del tot lliures o en part, la quantitat de 120 milions de rals, repartida a totes les classes i sense qualitat de reintegrament. Es va votar i s’aprovà.⁸⁷³ Es va aprovar el decret sobre la contribució anomenada “extraordinaríssima” de 120 milions de rals que havia proposat Felip Aner.⁸⁷⁴

A l’acta de la sessió secreta de 10 de febrer de 1811, El diputat Aner va fer aquesta proposta que per atendre les necessitats dels exèrcits, tot esperant els desitjats diners d’Amèrica, calia exigir en les províncies lliures l’esmentada quantitat, per una contribució extraordinària repartida en totes les classes i a tota la Península i sense qualitat de reintegrament. La sessió va ser llarga i molt discutida, però es aprovar. Els diputats eren molt conscients de la greu situació a les arques d’Hisenda, l’aprovaren en sessió secreta i va acordar de fer i presentar la minuta de decret en sessió pública l’endemà mateix. Semblava un nou tribut, que devia ser la voluntat d’Aner, però les Corts van encarregar el Consell de Regència la seva posada en marxa i la seva regulació, per això no va aparèixer a la Col·lecció dels decrets i ordres. Però, sense dubte les Corts aprovaren un decret, no un emprèstit.

A l’Arxiu del Congrés dels Diputats es conserva un manuscrit original amb la signatura del president, Antonio Joaquín Pérez, y de los diputados secretaris, José Aznárez i Vicente Tomás Traver. “No hay pues ninguna regulación de tan urgente tributo, que queda encargada a la Regencia, con el requerimiento de que haga uso “de toda la actividad que les es propia y muy necesaria en este caso y del lleno de facultades que les están

⁸⁷³ DSC, Sessió Secreta, 10-02-1811, p. 178

⁸⁷⁴ DSC, núm. 138, 11-02-1811, p. 531.

conferidas”; a tal regulación sólo se le pone el límite de que el repartimiento tenga en cuenta el estado de las Provincias, sus sacrificios y el daño causado por los enemigos. Esta decisión se sitúa a cierta distancia del Reglamento Provisional del Poder Ejecutivo aprobado un mes antes por las Cortes mediante su Decreto XXIV (16-01-1811)”. Les Corts havien assumit el poder legislatiu, segons el decret (24-09-1810). “Y en el Reglamento en el art. I de su capítulo IV que las contribuciones en general debían ser recaudadas e invertidas por la Regencia “conforme a lo dispuesto por las leyes y según los decretos del Congreso Nacional. La indeterminación del régimen de esa contribución extraordinarísima no era lo suficientemente respetuosa con esta premisa”. L’encàrrec anava més enllà del que s’entén per poder propi del poder executiu. La separació de poders va ser un dels objectius més importants a les Corts de Cadis. La urgència de fons va obligar els diputats en les circumstàncies de guerra que s’estaven vivint: “De ahí que se limitaran prácticamente a respaldar a los regentes en la exigencia inmediata del dinero necesario, otorgándole un amplio margen de decisión en los criterios de exacción. Aquest tribut no es va arribar a aplicar per la manca de publicació i perquè no hi havia dades per portar-lo a terme de forma proporcional i justa.⁸⁷⁵

2.5.- Rebaixa del sou als secretaris del despatx i funcionaris

El dictamen que proposava la comissió d’Hisenda, pel que feia al sou dels Secretaris interins de Gràcia i Justícia i d’Hisenda a Espanya, devia ser només de 80.000 rals, supeditat al descompte del Reial decret de l’1-01-1811. Alguns diputats com Aguirre i Laserna no ho veien just, que fossin iguals en el càrrec però no en el sou, els propietaris cobraven 120.000 rals i els interins 80.000. Aner va parlar com a membre de la comissió, dient que el Congrés envià l’expedient a la comissió ja estava allí la resolució del Consell de Regència. Al Ministre de Gràcia i Justícia se li van assenyalar 80.000 rals. La comissió va creure que els demás Secretaris interins havien de cobrar el mateix sou, però atenent al decret que a tots els que cobressin sou se’ls apliqués el descompte. Com que el 2 de desembre passat el Congrés manà que acabessin les gràcies d’exempció de descomptes, la comissió optà per no eximir del descompte als Ministres. La comissió veia diferència de sou entre Ministres interins i propietaris en el càrrec i la categoria. Es demanava que als interins se’ls declarés la categoria, per tant, no estaven acreditats com a Consellers d’Estat. Primer s’aprovà l’informe de la comissió, però per dubtes en la seva legitimitat,

⁸⁷⁵ LASARTE ÁLVAREZ, Javier: *La contribución extraordinaria de guerra...*, Op. Cit., p. 139-143.

el diputat Luján demanà una nova votació. Finalment, el Congrés rebutjà la proposta.⁸⁷⁶ En la mateixa línia, la comissió d'Hisenda presentà un altre dictamen proposant rebaixes en els sous que gaudien alguns càrrecs i que no estaven en servei actiu. Distribuïdes en quatre punts es passaren a discutir i votar. Sen n'aprovaren les tres. Aner va aclarir una equivocació del diputat Giraldo, el qual creia que la segona rebaixa perjudicaria als oïdors i Ministres de l'Audiència de Barcelona que estaven sense destí i sense menjar. Va aclarir que això no era cert.⁸⁷⁷

Un diputat de la Serra de Ronda va rebre una representació de la Junta de Govern, armament i defensa d'aquella Serra, en la qual els valents patriotes sol·licitaven fossin auxiliats amb queviures, armes, diner i muntures. El diputat Esteban va dir que el Congrés tenia molts assumptes per resoldre i més importants que aquest. Aner manifestà que algunes vegades havia expressat al Congrés la maner amb la qual els diputats havien d'exposar al Govern els assumptes de les províncies. El Congrés així ho va fer i així havia de continuar, si no hi havia canvis. Tot i així continuà: "A mí me suena muy mal oír que se pierde el tiempo que se emplea cuando se trata de las necesidades de provincias. ¿A qué hemos venido aquí? A hacer leyes: ¿y para quien han de servir estas leyes si no hay pueblos que las obedezcan? Por consiguiente, no puedo menos de admirarme al oír que se pierde el tiempo que se emplea en tratar de las necesidades de las provincias, y del modo de socorrerlas. Aquí nos han enviado para que cada uno exponga las de la suya, para de este modo hacer el bien particular y el general". S'acordà que la representació de la Junta superior de Ronda passés al Consell de Regència, a fi de proporcionar a aquell país tots els auxilis que permetessin les circumstàncies.⁸⁷⁸

Es tractà al Congrés d'una representació del diputat de Canàries, Gordillo, en la qual exposava que la contribució extraordinària de guerra decretada per a la Península i les illes era ruïnosa i inadmissible a Canàries. Demanava que s'autoritzés el Consell de Regència perquè prengués en aquest cas les mesures que calgués, així com que hi promogués tot allò que li aportés prosperitat i que fos compatible amb les circumstàncies

⁸⁷⁶ DSC, núm. 138, 11-02-1811, p. 531-532. LASARTE ÁLVAREZ, Javier: *La contribución extraordinaria de guerra...*, Op. Cit., p. 369-370. La primera contribució extraordinària de guerra establerta per la Junta Central va ser la rebaixa de sous dels empleats públics. Les Corts respectaren la seva vigència, però pràcticament desactivaren en part el seu efecte. Aprovaren: "Que el sueldo de los empleados, a excepción de los que se expresan, sea de 40.000 reales". Aquestes excepcions només afectaren els sous dels regents, ministres, empleats diplomàtics, generals en campanya, capitans generals de províncies i governadors de les places fortes. Gairebé tots escapaven d'aquesta reducció. Tot i així, segons la lletra de la disposició, es seus sous s'havien de sotmetre al descompte ordenat per la Junta Central, com es dedueix de la seva normativa i del dictamen de la comissió d'hisenda a les Corts, aprovat l'1-01-1811. En principi, només les dietes percebudes pels diputats quedaven exemptes d'aquesta rebaixa.

⁸⁷⁷ DSC, núm. 140, 13-02-1811, p. 539-540.

⁸⁷⁸ DSC, núm. 149, 25-02-1811, p.576-577.

en què es trobava la Nació. Per Felip Aner l'última part formava part de les facultats del Consell de Regència, però no podia eximir de contribucions als pobles: "Quiero decir que en este caso se le daban facultades para derogar leyes: esto es peculiar de las Cortes. Además, esta contribución carga sólo a los que pueden pagar; con que no veo por qué se ha de eximir de ella a la provincia de Canarias; y en caso de eximirla, sería necesario hacer lo mismo con todas las demás de la Península, mayormente cuando éstas han sufrido mayor azote".⁸⁷⁹ Es posà sobre la taula que tots els diputats representaven les seves províncies i havien de reclamar els seus drets i vetllar perquè les lleis no els perjudiquessin. Si se'n beneficiava una, se'n beneficiaven totes, a més la contribució era sobre rendes, es pagava pel patrimoni que es tenia.

Llegit el decret de suspensió de provisió de prebendes,⁸⁸⁰ el diputat Bahamonde, va dir que el dictamen de la comissió contradeia el seu. El diputat Aner va intervenir: la comissió havia meditat molt sobre el decret expedit pel Congrés. L'objectiu en expedir el decret fou que les rendes de les prebendes que es van suspendre, s'apliquessin per sostenir les urgències de l'Estat. S.M. ho va manar i que els Ordinaris no poguessin proveir les prebendes. L'Arquebisbe de Santiago havia originat una prebenda i l'havia constituït. La comissió havia tingut present que si es volia anular l'esmentada institució canònica, calia discutir sobre les facultats concedides als Ordinaris. Aquesta discussió portaria molts inconvenients. La seva argumentació i dictamen van ser idèntics als que va fer la comissió. Tal com el Bisbe havia actuat, es podia fer que els fruits de la prebenda s'apliquessin a la despesa insinuada i la persona que tenia el càrrec se li assignés la còngrua de les rendes del Bisbe. El diputat Caneja, s'hi oposà: la comissió contradeia el decret de les Corts de l'1 de desembre de 1810. Aquest dictamen permetria la continuïtat de les provisions contra la llei i disculpaven els Bisbes. Només una multa, amb les moltes rendes que tenien, i qui pagaria quan ells morissin? Ells també estaven obligats a defensar la Pàtria en les seves necessitats i la religió. La comissió tenia massa contemplació i veneració amb els Bisbes. El seu dictamen va ser que s'apliqués el decret i les penes als infractors. Tot i l'incompliment de l'Arquebisbe de Santiago, pel diputat Cañedo no es podia desconfiar del clergat espanyol en el compliment dels decrets del Congrés. Les penes econòmiques comportaven més desobediència. La comissió desautoritzava el Congrés i el contradeia, exposà el diputat García Herreros creia que si la provisió era

⁸⁷⁹ DSC: 4 d'abril de 1811, N° 187, p. 824

⁸⁸⁰ DSC: 15 d'abril de 1811, N° 196, p. 872

nul·la, com podia ser vàlida la institució? La comissió havia d'obeir el decret. El Congrés no havia d'acceptar aquest dictamen. Per Zorraquín, només es tractava d'un cas d'incompliment, per això no calia derogar o reformar el decret.

El dictamen de la comissió era massa contemplatiu, mancat d'energia i vigor que no representava el Congrés. Seria millor dir que fos el Consell de Regència que fes complir les lleis de Congrés i davant dubte o dificultat aquest resoldria. El decret s'havia de complir. Al diputat Ostolaza li semblà just el dictamen i el calia d'adoptar. El diputat Creus defensà la comissió, perquè havia proposat aquest mitjà per regla general sense confondre l'essència de la segona proposta de Bahamonde, dient que apliqués el Consell de Regència, després d'informar-se de la veritat, la mesura general que calgués. La institució canònica, què tenia de Civil? El dictamen de la comissió era el resultat de la seva saviesa i prudència, opinà el diputat Pascual; no volia entrar en una discussió llarga i molt greu sobre la nul·litat de la institució canònica pròpia de la potestat eclesiàstica. Aquest tema, segons Argüelles s'hauria d'haver tractat canònicament, per això el dictamen era contradictori amb els principis del decret. Si la provisió era un frau de llei, no hi havia dret a la creació de la prebenda. El seu dictamen va ser donar el degut compliment a tot el decret. Es rebutjà la primera part de la primera proposta i s'aprovà la segona part, quedà en suspens la resta.

Cridà l'atenció a Felip Aner el retard en el lliurament de 15 milions pel préstec al comerç de Cadis, proposant prendre alguna mesura enèrgica per obligar els morosos a lliurar la seva quota. Retirà la seva proposta, però les Corts recordarien a la Regència que comunicés amb urgència l'estat d'aquest préstec i la quantitat que mancava per completar-lo.⁸⁸¹ En el mateix sentit, el ministre interí d'Hisenda comunicà a les Corts un ofici del Consell de Regència, en ell s'explicava les actuacions portades a terme per verificar el préstec d'un milió de pesos, segons l'acord al qual s'arribà el (27 d'abril de 1811).⁸⁸² S'adjuntaven una representació de la Junta superior i una altra del Consolat de Cadis, els quals mostraven les causes que havien dificultat l'acompliment del préstec: un numerari minso i la maca de restabliment del crèdit públic. Va intervenir Felip Aner, segons va dir perquè es sentia obligat de fer unes reflexions sobre els motius que havien impedit aquest emprèstit. Deia la Junta que si hagués d'enumerar els sacrificis que havia fet en tot aquell temps, segur que ocuparia un lloc molt distingit a la història de tots.

⁸⁸¹ DSC, Sessió Secreta, 15-04-1811, p. 254.

⁸⁸² DSC, núm. 213, 2 de maig de 1811, , p. 987-994.

“Confieso de buena fe que el pueblo de Cádiz ha hecho sacrificios grandes; pero no puedo menos de decir que éstos en nada han sido comparables con los sacrificios hechos por las demás provincias del Reino. Los sacrificios hechos por el pueblo de Cádiz se han reducido a desembolsos, y los de las demás provincias han sido también desembolsos, y además haber sufrido todos los horrores de la guerra, que ha destruido y abrasado los pueblos, talado los campos, y sacrificado al furor del enemigo innumerables víctimas, de cuyo azote se ha visto exenta esta ciudad”. S’haurien d’enumerar els sacrificis d’uns i altres. “En las provincias lo que ha podido libertarse del saqueo del enemigo se ha sacrificado con la mayor resignación en las aras de la Patria; hombres, dinero, víveres, todo se ha dado con generoso desprendimiento.”

El president li recordà que ara es tractava de realitzar la contribució, que la comparació era odiosa i no portava bons resultats. Les Corts estaven convençudes que aquests vint milions s’havien de recaptar. S’havia d’esbrinar si era veritat que Cadis no podia fer aquest avançament de diners que necessitaven tant. L’honor del Congrés estava en joc i Aner tampoc podia obviar la importància d’aquest recurs no aconseguit per un malentès. Si l’exèrcit no aconseguia la victòria, es preguntava qui seria el culpable, no dirien que les Corts i el mal govern? Aquells que es negaven a fer aquest esforç, segurament culparien de les desgràcies a la ineptitud, a la manca d’energia i altres motius. A més, aquest poble serà el primer a queixar-se en veure que l’enemic continua fent front, motiu pel qual, havia de lliurar la quantitat demanada per impulsar la lluita si no volia carregar amb tota la responsabilitat. Sense aquest diner provinent de Cadis, únic poble que podia lliurar-lo, el Congrés no l’aconseguiria d’enlloc més. Era cert que no tenien gaire efectiu, però per aquesta quantitat sí. Seguí argumentant Felip Aner, “Si Cádiz está esqueleto, ¿qué dirán las provincias que están derramando su sangre al mismo tiempo que han dado todo lo que tienen? ¿Qué dirá una provincia que mantiene un ejército de 30.000 hombres, y en el curso de dos meses sólo se le han enviado 60.000 pesos? Todo se ha mantenido a costa de sus habitantes, y es a costa de sus sacrificios. Yo veo que las comodidades de este pueblo son las mismas que antes de la guerra, mientras las demás provincias están asoladas” (...) Si los pueblos no estuvieran agotados, estoy seguro que no necesitaríamos mendigar, porque habría quien nos daría con abundancia.”

Si es pensava buscar fora aquest diner, malament anaven, expressà Aner. El comerç estava paralytitzat, i els gèneres estancats, sense circulació, perquè l’enemic ocupava el territori on anaven a parar aquests gèneres, i ningú més interessat que el

comerç a fer-lo fora. Acabà dient que era imprescindible que tot Cadis fes aquest gran sacrifici d'avançar aquesta quantitat a la Nació, que formaria part de la contribució extraordinària. Per tant, el seu dictamen va ser que es digués al Consell de Regència que el Congrés no podia renunciar a la petició de 20.000 de rals, fonamentals per impulsar els exèrcits. La comparació que havia fet Felip Aner entre les províncies i Cadis no va agradar a la majoria de diputats que van intervenir al debat. Van defensar que aquesta ciutat també havia patit i havia col·laborat molt per donar solució a les actuals circumstàncies tan dramàtiques que es vivien a la Península. Així ho defensà el diputat Aguirre, dient que els diners arribats d'Amèrica s'havien repartit entre les províncies; Cadis havia mantingut un exèrcit de 40.000 homes i sostenia la despesa del Govern i càrrecs espanyols aquí refugiats. Era urgent el diner per enfrontar-se a l'enemic, es tractava de negociar amb els Ministres, la Junta i el consolat perquè proposessin mesures, com ara la importació i circulació de gèneres de cotó, així es podria aplicar un dret hipotecari per als prestadors nacionals i estrangers.

Insistí el diputat Morales exposant que el consolat de Cadis havia patit la pèrdua de vals, estancació de fruits; la Junta estava necessitada. Per Mendiola i Argüelles no s'havia de recórrer aquesta mesura, s'havia de passar la consulta de la Junta a la comissió d'Hisenda per examinar-la i qualificar ràpid. Estava d'acord amb el que deia el diputat Polo, no es volia una guerra entre pobles, ni rivalitzar. Allò més important, seguí argumentant Argüelles, és que no hi podia haver sacrificis ni costos sensibles quan es parlava de defensar la llibertat o l'existència dels pobles. Calia activar els préstecs, liberalitzar donatius, les contribucions depenien de la confiança en el govern, tenint en compte que els fons o capitals, s'havien de respectar per no arruïnar la indústria o el comerç. En la cerca de solucions exitoses, el Congrés havia de legislar amb justícia i imparcialitat, la seva autoritat era més forta que les baionetes. La pàtria reclamava aquest préstec, insistí el diputat Pelegrín, s'estava parlant d'uns interessos sagrats dels que penjaven les grans esperances i la independència nacional. Cadis que no lluitava, havia d'ajudar als que lluitaven i morien. No es dubtava de les Corts, les seves mesures d'ordre i economia inspiraven confiança als que podien ajudar. El Congrés no podia tirar enrere aquesta mesura, perquè era necessària, el seu resultat recauria sobre Cadis. La nació recompensaria amb escreix el seu esforç extra. L'actitud arriscada i valent dels veïns de Cadis els feia tan espanyols en la seva actitud com la resta de la Península. Seguí el debat amb aportacions de diputats com Garoz i Valiente, encaminades a restablir el crèdit

públic, el préstec retornable i el reintegrament a favor. La primera part de la proposta que va fer el diputat Huerta és la que es votà i aprovà. En ella el Congrés justificava pel bé dels interessos de la Nació, que calia ajudar els exèrcits a fer les grans empreses pendents. Per la qual cosa, volien que el Consell de Regència, mitjançant la Junta i el consolat de Cadis, fessin complir per tots els mitjans possibles i amb rapidesa, el préstec de vint milions de rals amb la garantia prevista. A continuació s'afegí una proposta del diputat Aguirre consistent en què en aquest préstec, si el Consell de Regència ho veia bé, es garantís el reemborsament, i en cas que el Govern no tingués la facultat de concedir-lo, consultés a les Corts que resoldrien la seva aprovació.

La comissió eclesiàstica presentà el seu dictamen corresponent a la demanda feta per les Corts de formar un pla de les joies necessàries per realitzar el culte i indiqués la forma més adequada per aplicar la resta a la salvar la Pàtria.⁸⁸³ La seva resposta va ser que no podia generalitzar una mesura, degut a la diversitat d'eclesiàstics, les circumstàncies de cada poble i l'ús que se'n feia. Per això, el seu dictamen consistí en demanar al Congrés que indiqués als Bisbes les necessitats més urgents de la Pàtria, els quals ajudarien amb la plata i l'or que no fossin absolutament necessàries per al culte. I segons l'ordenat compliment dels Cànon, proposaren que les joies amb forma més preciosa que la matèria es commutessin pel preu intrínsec en diner; que tot l'or i la plata destinats a ajudar a la Pàtria, les lliuressin a les Tresorereries Reials amb una certificació de pes i quirats, estenent rebuts per l'església i la Secretaria del Despatx universal d'Hisenda; i finalment, que els mestres assajadors dels pobles pesessin i assagessin l'or i la plata presentada, donant el certificat de pes i quirats gratuïtament.

La resposta de Felip Aner a aquest dictamen va ser: "Señor, yo creo que no hemos adelantado nada. Aquí no se trata de poner contribución sobre la plata de las iglesias. La Junta Central examinó ya esta materia con la circunspección que ella exige, y a pesar de tener en su seno varios Prelados, decretó la contribución de la plata de las iglesias". Que s'exigís per aquest o altre conducte, era indiferent: exigir-la era el que importava; en cas contrari no s'acabaria donant res. Això s'havia vist per experiència; i no seria difícil citar algun paratge en el que n'hi hagués amagades una quantitat considerable d'arroves de plata. S'havia d'assenyalar la que convenia que quedés a les esglésies per al culte i decència, no fent això, res es faria. Al seu entendre, era el que creia que hagués hagut de

⁸⁸³ DSC: 3 de maig de 1811, N° 214, p. 1000

fer la comissió. “Así se hizo en el Principado de Cataluña, y todas las iglesias se prestaron gustosas a tan justo sacrificio. Los obstáculos que a esto puedan oponerse, nacen todos de un celo indiscreto y de una piedad mal entendida. Este mismo celo y esta misma piedad harán que si se deja a la discreción y arbitrio de las iglesias este juicio o señalamiento, entreguen la que quieran, y no acaso la que deban. Hágalo pues V. M.; de otro modo No logrará todo el objeto que se ha propuesto en esta contribución.”

S’inicià el debat, el diputat García Herreros va dir que estava d’acord amb què fossin els bisbes els que fessin la designació, però no amb què la comissió inculqués massa l’autoritat que pels cànons competia als Bisbes sobre els béns de les esglésies. Això volia dir que segons aquests cànons el Congrés no podia disposar de la plata i or de les esglésies sense l’acord dels bisbes. O que davant les greus necessitats de l’Estat, es demanés l’opinió als bisbes sobre acordar aquest recurs, reservant quines joies s’havien d’usar. La doctrina dels cànons era certa, però aquests no s’havien admès a Espanya, provenia d’una opinió entre particulars. El diputat Mejía s’afegí als dictàmens de García Herreros i Aner. El diputat Terrero mostrà el seu acord amb la comissió. Pel Bisbe de Mallorca, la comissió i el Congrés estaven d’acord en la necessitat de l’Estat, no es tractava de negar el lliurament de la plata de les esglésies, sinó de la forma amb la qual s’havia d’exigir. Cap bisbe ni cap Església es negarien a una contribució tan justa, sense cap ordre, també haguessin cooperat. D’acord amb aquesta opinió i amb la de García Herreros, el diputat Argüelles manifestà que la immunitat eclesiàstica no lliuraria l’Església de contribuir a la salvació de l’Estat tal com estava aquest necessitava els diners, s’havia de conservar la immunitat eclesiàstica compatible amb la seguretat de l’Església i la del Congrés. “Consérvenla enhorabuena, V.M. pero en tan urgentes y tristes circunstancias como se halla el Estado, no puede menos V.M. de echar mano de sus bienes”.⁸⁸⁴

Tot i que faltava més concreció per part de la comissió eclesiàstica, s’afegia al dictamen que aquesta havia fet. Com a membre de la comissió i en la seva defensa s’expressà el diputat Bárcena. No es tractava de disputar les justes i legítimes facultats de les Corts en exercici de la sobirania, ni d’enfrontar el poder eclesiàstic amb el civil, no es tractava de competir. La comissió havia donat resposta a les dues qüestions que el Congrés li havia formulat. Quant a la primera, era impossible donar un llistat concret i

⁸⁸⁴ DSC: 3 de maig de 1811, N° 214, p. 1002

exacte de les joies eclesiàstiques dedicades al culte i que es pogués generalitzar per a totes les esglésies, les circumstàncies de cadascuna eren molt diverses. L'exactitud demanada per Argüelles, segons Bàrcena, no es podia complir; per tant, només les diòcesis podien qualificar amb un coneixement específic i individual de cada església. Pel que feia a la segona, la comissió en cap moment dubtà que les Corts, coneixedores de la urgència de fons que tenia l'Estat, demanés el valor de les joies eclesiàstiques que no fossin imprescindibles per al culte i tan necessàries per la salvació de la Pàtria. En conseqüència, els Bisbes, conscients d'aquestes necessitats, com altres vegades ho havia fet, correspondrien a aquesta justa demanda i lliurarien de bon grat aquests béns amb l'objectiu de salvar la Nació. Amb el seu discurs la comissió no volia insultar el Congrés, només li suposava la seva pietat religiosa, i que com a protector dels canons de l'Església li respectava les seves lleis. Quedava clar que s'havien mal interpretat els seus arguments. Tots els eclesiàstics tenien clars els seus deures patriòtics i sabien que aquestes joies eclesiàstiques servirien d'una gran ajuda. Per això des dels Bisbats amb generositat les lliurarien sense que el poder civil hagués de manllevar-les.

Aquesta discussió s'havia allargat massa, manifestà el president de les Corts, aquesta disputa havia de ser de fet i no de dret. La comissió dient la plata que devia donar cada església, ja hauria complert, i el Congrés hauria aprovat el seu dictamen. No tot es podia dir públicament, i després de vuit mesos d'estar junts, els diputats ja es coneixien entre ells. Calia evitar aquestes discussions que podien desunir i oblidar les baralles que se sabia com començaven, però com acabarien. El diputat Zorraquín no hi va estar d'acord, la comissió no havia complert el deure encomanat per les Corts, malgrat els seus membres eren conscients de la necessitat de concretar els béns que s'havien de treure de cada església. El Congrés podia haver demanat aquesta operació als Bisbes, però ho va fer mitjançant aquesta comissió perquè concretés. Proposà retornar a la comissió aquest encàrrec o que ho fes el Congrés. Es passà a votar i s'aprovà el dictamen de la comissió. Insistí Zorraquín i va fer aquesta proposta: "Que en el tiempo que señale V.M. se le dé aviso de la plata que se haya entregado y de la que reste de cada Iglesia".⁸⁸⁵ El diputat Llaneras s'hi oposà, si no s'havia demanat la plata que els quedava als particulars, demanar-ho als Bisbes era desconfiar d'ells. El diputat Mejía demanà que a la proposta s'afegís la dels particulars, en resposta el diputat Polo va dir que s'havia demanat la tercera part, ja es suposava la que els quedava. Pel diputat Mendiola la proposta de

⁸⁸⁵ DSC: 3 de maig de 1811, N° 214, p. 1004

Zorraquín era correcta, calia saber exactament quan s'havia recollit per graduar quant calia demanar als particulars per arribar als 1200 milions. S'aprovà aquesta proposta, afegint que en el termini d'un mes es complís aquest encàrrec.

2.6.- Supressió càrrecs

Es va presentar el dictamen de les comissions de Supressió de càrrecs i d'Hisenda corresponents a la primera de les propostes del diputat Ros el 3 de maig i passades a aquestes comissions arrel de l'informe de la comissió de Justícia. Propostes basades en què l'Estat havia de sustentar als que el van servir, però també era just que no podent mantenir als que actualment servien a la Pàtria, abandonés a la desgràcia als que podien ja servir-la, perquè la seva salvació era la suprema llei que calia observar. No calia portar les coses a l'extrem, es podien combinar els interessos de l'Estat amb els dels particulars si s'observaven amb alguna exactitud les regles de la justícia distributiva. Hi havia d'haver una rebaixa de sous, era una injustícia concedir als jubilats pels seus serveis el que necessitava la Pàtria; se'ls hi havia de donar només allò que necessitaven per subsistir. Calia donar tot l'honor a les juntes provincials, però sense perjudici de l'Estat. Les comissions de supressió de càrrecs i d'Hisenda el 28 de maig van proposar aquestes mesures econòmiques per no gravar l'Estat: rebaixar els sous als empleats civils en la tercera part quedant 12000 rals anuals, igualment els quedaria als empleats que s'haguessin presentat al Govern o autoritats de les províncies lliures abans d'emetre aquest decret i després de justificar la seva conducta política.

Pels empleats que es presentessin després, el seu sou no excediria de 10000 rals i els empleats que passessin a territori lliure cobrarien només les dues terceres parts. Les darreres mesures proposaven que cap empleat podria passar al poble on residís el Suprem Govern sense permís, i finalment, que el Consell de Regència esbrinés la conducta dels empleats en les zones ocupades i les vacants a proveir. Posteriorment, el dictamen deia que es remetrien els expedients a les Corts perquè aquestes procedissin. Pel que feia a la segona proposta referida a les jubilacions, les comissions tenien en compte les lleis anteriors aprovades pel Congrés sobre aquest tema, i proposaven es resolgués que als jubilats que gaudissin de béns per subsistir se'ls reduís la paga a la meitat. S'aprovà la primera proposta i amb la segona començà el debat. S'oposaren al dictamen de les comissions els diputats Terrero, Gallego, Gómez Fernández i Del Monte, per ells no era de rebut qualificar de bon patriota algú que havia estat tres anys en territori ocupat.

Era sospitós aquell que no s'hagués presentat sense un motiu just d'impossibilitat física, argumentà el diputat Argüelles, per molt que es justificués, hi hauria desconfiança. Ell ja havia dit que d'aquest tema se n'encarregués el Govern com a responsable que era dels seus empleats: "Yo, por mi parte, si se presentase mi padre y me hallase constituido en el Gobierno, no le daría empleo ni sueldo alguno. En semejante caso, el Gobierno es quien puede calificar las circunstancias, consultando la opinión pública".⁸⁸⁶ S'oposà també al dictamen o com a molt, un cop acreditada la conducta se'ls ajudés segons l'estat i necessitats de la Tresoreria. La col·locació dels empleats que es presentaven, exposà el diputat Morales Gallego, situava el Congrés en contradicció amb l'opinió pública, i més si es tenia en compte que aquest era un dels motius pels quals s'atacava més l'actuació del Govern. Es tractava de buscar la forma de satisfer l'opinió pública, sobretot quan aquesta veia que es distribuïen els seus fons entre aquells contra els quals hi havia declarada la mateixa opinió. Per Morales Gallego no es tractava de considerar-los mals espanyols, però sí d'individus que s'havien mantingut en territoris de dominació francesa i potser obeint el Govern intrús. Afegí: "Señor, unas personas que calculan sólo por sus intereses, no merecen atenderse, y despreciar a los buenos patriotas". Aquest tema s'hauria de considerar amb molta prudència o passar-lo al Govern; es declarà contrari al dictamen.

L'endemà, va intervenir en el debat de la supressió de càrrecs Felip Aner. Va recordar que quan el Consell de Regència havia demanat al Congrés la necessitat d'establir una regla general, es passà a la comissió de Justícia que la discutí, però no es va dur a terme perquè es deia que beneficiaria l'enemic. Seguidament, es presentaren molts empleats i la comissió d'Hisenda va despatxar alguns expedients particulars. A partir d'aquí es generalitzaren per concretar les condicions que calia tenir en compte. Hi havia una gran diversitat, exposà Aner, molts que van venir amb el Govern no van ser empleats i no se'ls va donar res, altres van venir un any després i també n'hi havia que venien de províncies no ocupades, que sí se'ls hi va donar. "Ésta es una injusticia notoria. V.M. determinó que se les diera las dos terceras partes del sueldo, y en virtud de este decreto se han presentado e irán presentando, aunque no debía haberles movido este interés, sino su patriotismo, pero, en fin, V.M. ha de ser consecuente. Si V.M. ahora de repente dice que ninguno cobre sueldo, volveremos al principio. Si se deja al Gobierno, esto será un caos de confusión. Que se les debe asistir, no es de rigurosa justicia; pero

⁸⁸⁶ DSC: 28 de maig de 1811, N° 239, p. 1143

alguna cosa se ha de hacer a lo menos con los empleados que han seguido con esperanza al Gobierno”.⁸⁸⁷ Proposà que s’admetés la mesura indicada per la comissió i aplicar una mesura nova pels que es presentessin de nou, sense trastornar la norma amb els que ja s’havien presentat. El problema era què es feia amb els que ara es presentaven; pel diputat Traver calia tenir molta cura amb els empleats de l’alt Govern que s’havien quedat amb l’enemic i per la resta no gosava donar cap dictamen. La Tresoreria no donava a l’abast, segons Villanueva, per tant, calia decidir per la necessitat i no per la justícia. Per Villafañe no se’ls havia de donar res als nous; per Cañedo calia mantenir les esperances de cobrar algun dia i esperar l’informe general d’incidència. Acabà la discussió i es rebutjà el dictamen de la comissió i el tema quedà pendent de resolució.

Va reclamar Felip Aner la importància de la decisió en diversos assumptes pendents sobre les mesures proposades per les comissions d’Hisenda i Supressió de càrrecs i publicades el dia 28-05-1811, es continuà amb la seva discussió. El secretari va llegir les addicions fetes en la primera mesura relacionada amb rebaixar el sou a les dues terceres parts. Es començà per la que va fer el diputat Dueñas: “A no ser que por su edad y estado deban tomar las armas, lo que harán para ser repuestos a su tiempo en el goce de sus empleos”.⁸⁸⁸ Felip Aner va contestar que en aquesta hi veia dues dificultats: la primera, que no es podia fer addició a una proposta ja aprovada si aquella destruïa la proposta. La segona, quan deia: “a no ser útiles para las armas”, la classificació feta per la Junta Central en la instrucció sobre allistaments i sorteig comprenia també els empleats, no calia l’addició, haurien d’anar al servei militar quan els correspongués per l’expressada instrucció. O era inútil el primer capítol del dictamen de la comissió quan parlava d’empleats no en exercici, o subsistint el capítol del dictamen haurien d’entrar com empleats quan entressin a la classe a la qual pertanyien. Es reprovà aquesta addició sense més discussió.

Es va passar a la 2a feta pel Sr. Valcárcel Saavedra: “Que la rebaja acordada con los empleados civiles que no se hallen en ejercicio de sus empleos, se entienda también como militares”. Felip Aner no va trobar motiu per admetre-la perquè no veia que entre els militars hi hagués d’aquest tipus d’empleats; si es referia a un Govern, aquest com que era una comissió, cessant aquesta, gaudiria del sou corresponent al seu grau militar. En el cas d’altres militars empleats als regiments com capitans, coronels, etc., aquests o estaven

⁸⁸⁷ DSC: 28 de maig de 1811, N° 239, p. 1144

⁸⁸⁸ DSC: 31 de maig de 1811, N° 242, p. 1156

en actiu dins dels seus cossos o retirats, tal com ordenaven les Reials ordres. Si es tractava de militars fora de campanya, tot i haver sofert, se'ls rebaixaria el sou com s'havia previst. "Si se trata de retirados, tampoco hallo motivo para que se les reduzca a la corta cantidad de 12000 reales, porque la Patria, que debe estar agradecida a los distinguidos servicios, debe conservar a los que en su defensa han encanecido o inutilizado, todo aquello que necesiten para compensarles de este modo sus sacrificios; pues de lo contrario se quitaría el estímulo a los que gloriosamente derraman su sangre por la Patria, si ven que por premio de sus virtudes, privaciones y sacrificios les espera la mendicidad".⁸⁸⁹ El diputat Valcárcel contestà a Felip Aner que hi havia una equivocació, no anomenava militars als governadors i demés que s'havia fet menció, sinó als comissaris, intendents, auditors i tots els demés de l'exèrcit, encara que no estiguessin al front.

Era molta la diferència la que hi havia entre els empleats civils i militars, discutien els diputats, no hi havia comparació. En contra de l'addició es manifestaren els diputats Suazo, Dou i Golfín, Creus i Llamas. El diputat Luján va tornar a centrar el debat, l'objectiu de rebaixar els sous dels empleats no actius, era buscar la millor sortida per sortir de la situació desesperada per la manca de numerari. S'havia d'atendre els empleats fora de servei, els que estaven en servei i també en la guerra, es tractava d'una economia per sobreviure. Pel diputat Luján, qui mantenia els militars eren el llaurador, l'artesà i el comerciant. A aquests també se'ls havia d'ajudar, si no n'hi hauria per ningú. En canvi, segons el diputat Garoz, l'artesà, el llaurador i el comerciant es guanyaven la vida gràcies a què els militars defensaven la seva llar i el seu treball. Tots s'havien d'ajustar el cinturó va dir el diputat Zorraquín. Els diputats Manuel Llano, López del Pan i Argüelles demanaren la lectura de la consulta del Consell de guerra aprovada per les Corts, l'ordre de 5-03-1811. En ella es deia que en els ascensos concedits per les juntes no s'havia de cobrar el sou sencer, sinó el que tenien abans. També prescrivia el mètode de l'ascens per equilibrar el perjudici de la rapidesa amb què s'havia fet. Ja llegida, es procedí a la votació de l'addició del Sr. Valcárcel i aquesta fou rebutjada.

En sessió secreta del matí de 13 de juliol el Ministre de Marina presentà al Congrés una Memòria sobre l'estat i repartiment de la força marítima, queixant-se molt de la manca de diners tan indispensable per a la salvació de la pàtria. El president li respongué que les Corts n'estaven assabentades i que buscarien els recursos per posar-hi remei. El

⁸⁸⁹ DSC: 31 de maig de 1811, N° 242, p. 1156

diputat Aner després d'exposar la necessitat de buscar recursos, proposà que mitjançant un decret, justificat per les grans necessitats i despeses que tenia l'Estat per atendre l'exèrcit i la marina: "Se mande que de hoy en adelante se exija el 5 por 100 de extracción, cuya exacción se mandó suspender en la sesión secreta de 26 de Junio anterior, y que su producto se aplique exclusivamente a los gastos y entretenimiento de la marina y fuerzas sutiles, a cuyo efecto se pondrán estos caudales a disposición del Ministerio de Marina".⁸⁹⁰ Es va admetre a discussió que es faria en públic. En sessió secreta del 28 de juliol, s'acordà al Congrés que aquesta proposta d'Aner passés a la comissió d'hisenda perquè aquesta exposés el seu dictamen. En sessió secreta del 28 de juliol s'inicià a les Corts una discussió sobre arbitris. Diversos diputats exposaren el seu dictamen i després de verificar que les comissions podien tractar amb els Ministres els temes pendents, s'acordà que la proposta del diputat Aner sobre el 5 per 100 en la introducció i extracció de gèneres passés a la comissió d'Hisenda, perquè aquesta donés la seva opinió. El 20 d'agost en sessió secreta es decidí al Congrés que l'endemà es discutiria aquesta proposta del 5 per cent relativa al comerç marítim. Aquest dia també en sessió secreta, després de llegir el dictamen de la comissió d'Hisenda sobre la proposta de Felip Aner, i després de discutir aquesta, s'aprovà així: "Atendiendo las Cortes generales y extraordinarias a las graves urgencias en que se mira el estado de las fuerzas sutiles de esta plaza, deseando ocurrir por todos los modos y medios posibles a su remedio, y al de la marina, han venido en decretar que de hoy en adelante se exija el 5 por ciento de extracción que se había mandado suspender".⁸⁹¹ El dictamen de la comissió d'Hisenda es reprovà perquè establia el 5 per 100 a la introducció. Després que alguns diputats volguessin fer adicions a la proposta, Felip Aner en va fer una, en la qual proposava que aquest augment del 5 per cent es pagués generalment a les duanes o ports del Regne on arribessin aquests gèneres, i no haguessin pagat en un altre port. Passà a votació i quedà empatada, havent de repetir-la l'endemà; després de discutir-la, es votà i s'aprovà. L'addició fixava que aquesta extracció es fes efectiva a les altres duanes i ports del Regne; quedant lliures de l'impost els gèneres que ja l'haguessin pagat una vegada en qualsevol de les duanes o ports de la Península i Illes adjacents.

La Junta superior de Múrcia informà el Consell de Regència el 21 de juliol, que es cobrava una contribució extraordinària de guerra perquè ella mateixa així ho havia

⁸⁹⁰ ASC, Sessió secreta de 13 de juliol de 1811, p. 343

⁸⁹¹ ASC, Sessió secreta de 21 d'agost de 1811, p. 387

decidit mitjançant una circular en la qual deia que la meitat dels delmes pertanyents als partícips eclesiàstics s'aplicarien per cobrir les grans necessitats de l'exèrcit tercer. Els capellans de Múrcia van recórrer a ella sol·licitant l'exclusió de les seves rendes decimals d'aquesta contribució, a causa d'haver-se verificat així en temps que regia l'ordre que prescrivia d'exigir la meitat dels delmes a les persones eclesiàstiques, com es feia amb els seglars, substituïda posteriorment, segons ordre del Consell de Regència, per la Reial ordre de subvenció extraordinària de guerra. Com que la Reial ordre de la Junta central era igual que la de les Corts, només amb la diferència de la quantitat de les quotes, els capellans demanaven quedar exempts de contribuir a una d'elles. El Consell de Regència li consultava a les Corts que decidissin, tot afegint que ells estaven a favor dels capellans. La comissió d'Hisenda no entenia quina era aquesta pretensió dels capellans, tractant-se de dues contribucions no se sabia de quina volien eximir-se; si era contribuir amb la meitat dels delmes, estava bé, però si era l'exempció dels delmes segons la contribució extraordinària de guerra, no, perquè a aquesta estaven subjectes tots i qualssevol béns i rendes. El diputat Aner va dir que tenint les juntes, segons decret de les Corts, la facultat de d'agafar el que calgués quan les urgències o la manca de comunicació amb el Govern ho exigissin, per tant, o s'abolia aquella resolució, o es refutava per impròpia la sol·licitud dels capellans. Es votà el dictamen de la comissió i s'aprovà.

2.7.- Abastament de blats i farines per a les províncies

Després d'uns mesos es tornà a parlar d'abasts i farines, el dia 3 de setembre en sessió secreta, es repetí la lectura d'un ofici del Ministre d'Hisenda, pel qual semblava que calia nomenar una comissió de diputats amb l'objectiu de presenciar les propostes d'abastar de blats i farines els exèrcits per contractes i subhastes amb els comerciants. Al respecte, el diputat Felip Aner va dir que calia respondre al Consell de Regència: "Que hallándose encargado particularmente de la dirección de los ejércitos, y de verificar los acopios indispensables para su manutención, creen las Cortes que el Consejo de Regencia por sí y sin necesidad de que vaya una comisión de las mismas, puede proceder a celebrar las contratas que estime convenientes para atender a las necesidades de los ejércitos; observándose lo prevenido por los reglamentos y órdenes comunicadas sobre la materia,

particularmente en cuanto a las subastas y su publicidad; procurando en todo lo que sea posible la mayor utilidad de la Nación”.⁸⁹² S’aprovà aquesta proposta.

La comissió d’Hisenda es va assabentar de l’exposició feta pel Secretari interí del Despatx d’Hisenda, segons constava en un ofici. Va comunicar a les Corts que la Regència del Regne demanava l’aprovació del Congrés sobre l’exacció del 6 per cent per l’exportació de blat i farina de Cadis, ja que continuaven les imperioses necessitats que motivaren la seva imposició.⁸⁹³ Pel diputat Valle, ja ho havia exposat amb anterioritat, era una injustícia l’exportació de farines d’aquest port cap a les províncies. Més injust era encara la tenacitat amb què es demanava, ja que era contrari als principis més elementals de l’economia política, i a tot allò aprovat a la Constitució. S’oposà al dictamen de la comissió, primer, perquè aquest impost afectava les províncies completament devastades per l’enemic com Catalunya, per exemple Catalunya, deixant lliures del seu pagament a ciutadans més benestants com eren els habitants de Cadis i l’illa de Lleó; i segon, perquè sembraria la discòrdia entre els espanyols. Seria escandalós aprovar aquesta contribució proposada per la Junta de Cadis i contradictori amb la Constitució que s’estava redactant. Els diputats Morales de los Ríos, Llarena, Dou, Gordillo, Oliveros, Garoz i Creus estaven en contra del dictamen de la comissió, en la línia d’eliminar aquest impost, si s’exceptuava Cadis, s’havia d’exceptuar altres pobles; s’havien de buscar altres mesures. Ni per la introducció ni per l’exportació de grans i farines s’havien d’imposar drets. Igualment en contra, el diputat José Martínez va dir que el decret de les Corts era interí i anava destinat a províncies llunyanes que necessitessin prendre mesures més dràstiques. El diputat Quintano manifestà, a favor de la comissió, que la Junta de Cadis potser es va creure amb unes facultats per imposar aquesta mesura, ja que se li havia de reintegrar les quantitats que avançà per ajudar l’exèrcit i altres necessitats. Afegí que en aquell moment la necessitat també obligà el Govern que encara tenia més problemes a accedir a aquesta mesura que gravava altres províncies.

Sent contrari a què aquestes imposicions es fessin sobre articles de primera necessitat, el diputat Laserna va dir que si la Regència no tenia més recursos, calia estar d’acord amb la proposta. El diputat Aner manifestà que aquest recàrrec del 6 per cent sobre les farines era una contribució que pesava sobre el consumidor, perquè l’obligava

⁸⁹² DSC, Sessió Secreta, 4-09- 1811, p. 402

⁸⁹³ DSC, núm. 508, 2-03- 1812, p. 2847-2854.

a pagar-les més cares en proporció al recàrrec, o a no poder-les comprar perquè el preu era excessiu. Indicà que segons els principis d'economia política, quan l'assortit era major que la demanda baixava el preu i a l'inrevés. Moltes famílies quedarien impossibilitades de poder comprar perquè no arribaven a pagar aquest preu. (...) ¿Quién habrá que dude todavía que semejante contribución, además de la desigualdad que envuelve respecto de Cádiz y las provincias, recae sobre los consumidores de este género de primera necesidad, y en un año en que la escasez está fuera de toda comparación? No contentos todavía con sacar de las provincias todo el jugo para sostener la guerra, ¿queremos además sacarlos indirectamente lo que necesitan para subsistir? Apélese a otros recursos; pues en mi concepto, como ya expuse, otra vez, sería escandaloso adoptar una contribución que envuelve en si todos los principios contrarios a la naturaleza de todo tributo. Por cuya razón mi dictamen es que no se apruebe.” El diputat Argüelles donà suport al dictamen de la comissió, dubtant d'algunes dades donades de Catalunya i Canàries, ja que aquestes no s'assortien dels grans i farines provinents de Cadis, ni que Cadis fos l'únic punt segur per al dipòsit de grans. Es votà el dictamen de la comissió i les Corts resolgueren reprovar-lo.

2.8.- Intervenció de la tresoreria

El dia 21 de maig, el Consell de Regència, mitjançant el Ministeri d'Hisenda, indicà que la Tresoreria major fos intervinguda per una comissió particular d'individus de les Corts que en unió amb el Tresor general comprovessin els ingressos i la seva distribució, rubricant els documents formals que aquest expedís, i arreglant en junta l'ordre de distribució de diners. Al respecte, la comissió d'Hisenda va presentar el seu dictamen. Els fonaments que donaven suport a la proposta del Consell de Regència eren cinc. El primer, l'analogia d'aquesta idea amb la intervenció nacional establerta darrerament pel reglament de les Juntes provincials sobre la tresoreria de la província. El segon, que aquesta inspecció portaria confiança pública i faria populars les operacions de l'Erari, fins aquí misterioses. El tercer, que d'aquesta forma aconseguiria el Congrés informació rigorosa de les necessitats a les quals podria donar ajuda i dels abusos en la seva distribució i com solucionar-ho; s'aturarien les queixes dels que esperen a cobrar més ràpid i l'autoritat del Govern s'afirmaria i també el poder d'auxiliar propi de la sobirania. El quart, acabarien les crítiques per no cobrar amb rapidesa, i l'autoritat del Govern aconseguiria la força tan necessària per desenvolupar amb dignitat les seves

funcions en les actuals circumstàncies. La cinquena, perquè atenent els autèntics principis polítics, la sobirania no es podia desprendre del valor subvertiu.

Amb aquesta mesura, la comissió creia que es podria restablir una mica de confiança o com a mínim, evitar les crítiques de molts que per amagar el seu egoisme donaven l'excusa de no tenir assegurada la inversió legítima del diner, i s'evitaria l'arbitrarietat suposada en els pagaments fets per tresoreria, solucionant també els abusos que hi hagués i la manca d'economia. Però la comissió era conscient que aquesta mesura no trauria l'Estat dels problemes que l'angoixaven, ja que si hi havia més despeses que ingressos, la intervenció confirmaria més el greu dèficit existent. La comissió insistí en el contingut de la tasca dels interventors: "Y como no es regular que los interventores tengan otras facultades que las de que se distribuyan los caudales entre las necesidades más urgentes y sagradas, proponiendo separadamente a V.M. cuanto estimen conforme, es indispensable que gradúen con prudencia los pagos que hayan de hacerse en virtud de órdenes del Poder ejecutivo, a fin de que no crea disminuida por este medio su responsabilidad, y que pueda descansar algún tanto con la idea de los interventores: estos en concepto de la comisión, no pueden ni deben tener ninguna responsabilidad con respecto a las cuentas de tesorería mayor, ni variar en lo más mínimo lo que corresponde al Tesoro general, en quien quedarán las mismas obligaciones".⁸⁹⁴

Si les Corts aprovaven aquesta mesura, els interventors haurien de seguir unes normes constants que les protegissin d'imputacions i queixes que hi hauria segur perquè els fons no cobrien les necessitats. El Congrés havia d'establir la preferència que tindrien els pagaments i cobrir la classe més privilegiada que era l'exèrcit i la marina fins atendre les seves necessitats principals. Seguidament vindrien els càrrecs en actiu i després la resta d'obligacions justes i indispensables com els hospitals, provisions, vestuaris, armaments, etc. Els fons, continuava la comissió, no arribarien per atendre aquests objectius i més quan no es tenien els pressupostos dels ingressos mensuals de les seves rendes i el seu import. Seguint l'ordre de pagament dels càrrecs potser s'havia d'atendre primer els que tenien els sous més baixos. I per humanitat, el bon govern aconsellava, prioritzar els que dirigissin més a prop i tenien més responsabilitat. Així es facilitaria el treball als interventors i s'agilitaria la seva feina. La comissió pel sentit del deure que tenia, feia aquestes consideracions perquè el Congrés resolgués de forma justa i atenent

⁸⁹⁴ DSC: 21 de maig de 1811, N° 232, p. 1099

el greu moment que es vivia i que exigia mesures extraordinàries. Això el portaria a dur a terme la intervenció proposada pel Consell de Regència, nomenant dos diputats del Congrés que rellevarien per dos altres cada mes. Aquests diputats juntament amb el tesorero s'informarien dels ingressos i de la seva distribució, signarien els documents formals expedits per ell, i disposarien en junta l'ordre de distribució del diner. En finalitzar cada mes, presentarien els estats de forma clara i com estimessin convenient, fent les degudes reflexions. La comissió acabà el seu dictamen esperant la valoració i resolució del Congrés.

La discussió sobre el dictamen es desenvolupà a partir de diferents punts, especialment la implicació del Congrés en aquest tema. Quan es creà la comissió de Constitució, exposà el diputat Pérez, també es plantejà que els diputats que la formaven per poder atendre aquesta feina, no assistissin a les sessions del Congrés i es va decidir que no. L'argument va ser que les províncies a les quals representaven volien que participessin en totes les decisions del Congrés. Si se'ls nomenava per aquesta comissió, es distraïrien de la seva principal obligació i no complirien amb el seu primer encàrrec, seguí dient aquest diputat, perquè es proposava el mateix horari per fer les dues feines. En contra de la intervenció proposada es mostrà el diputat Rojas, de la forma en què es demanava, era insuficient, perjudicial i oposada al decret de les Corts.

Per aquest diputat, la Tresoreria general tenia uns reglaments savis no susceptibles de canvi, un comptador veritable fiscal de la Reial Hisenda que si complia amb les seves obligacions i feia ús de les facultats que les instruccions li donaven, no permetria cap arbitrietat per part dels tesorers generals en els pagaments. I més, quan el Consell de Regència únic responsable de l'administració fixava les regles en la distribució de diners, regulava i prioritava què calia atendre primer.

La causa raïa pel diputat Rojas, en la graduació de drets i recaptació de les rendes, aquí es podia produir el frau, el monopoli, el suborn; moment en el qual els comercials, atenent els seus interessos, podien fer rebaixes i fer de mitjancer amb recompenses i agraïments. On calia intervenció era a la duana no a la Tresoreria general, per complir amb l'objectiu calia atendre la regulació i intervenció de les rendes abans que la seva distribució. S'oposà a què els interventors fossin diputats, seria perjudicial perquè el 24 de setembre s'aprovà la divisió de poders, encarregant l'administració al Consell de Regència. Amb la implicació dels diputats, no s'asseguraria la confiança pública i carregarien les Corts amb tot l'odi i censura justa o no, i fer rendista un cos que era

legislatiu. L'arbitrarietat es produïa perquè no es podia pagar a tots. Acabà dient que la intervenció s'havia de fer des de fora del Congrés, escollint persones íntegres i instruïdes per desenvolupar bé aquest càrrec. Defensors d'aquesta opinió van ser els diputats el Bisbe de Mallorca i Valiente. Aquest darrer diputat exposà que valorava els honorables desitjos del Consell de Regència, però el problema estava en la convenient i oportuna intervenció demanada, a la qual veia inútil i carregaria les Corts amb l'odiosa falta o retard dels pagaments. En canvi, a favor del dictamen de la comissió d'Hisenda es mostraren els diputats Creus, Alcocer i Aguirre. Les Corts, intervingué Creus, havien regulat que les juntes provincials poguessin intervenir per evitar fraus i per l'arranjament de províncies que es va fer, podien tenir interventors propis que vetllarien pel compliment de les normes. Quant a la Tresoreria general, continuà aquest diputat, el representant de la Nació era el Congrés, i per evitar l'arbitrarietat, aquest havia de fer la intervenció o amb persones de la seva confiança.

Aquest debat tractava un tema molt delicat, manifestà Felip Aner que, tot i membre de la comissió, havia donat el seu dictamen amb força desconfiança. Les reflexions que fins ara s'havien fet eren excel·lents, però ningú havia presentat aquesta matèria des de la perspectiva que calia: si la intervenció a la Tresoreria general proposada pel Consell de Regència contribuiria o no a retornar la confiança pública en les operacions del Tresor. Aner no examinava si era justa o no la forma en la qual s'informava de les accions del Govern; tampoc si eren justes o no les queixes contra els agents del Govern que distribuïen el diner. Però era una realitat que els Governos anteriors i més propers van deixar com herència el descrèdit i la desconfiança, motiu per pensar que el diner no s'invertia en allò que legítimament s'havia destinat. "Esta desconfianza, lejos de haber desaparecido con el nuevo Gobierno y con la instalación de V.M. es buen testigo de cuán distante estamos de haber acallado los especiosos pretextos con que muchos quieren encubrir su egoísmo e indiferencia, atribuyendo a falta de confianza y legalidad en la distribución de caudales lo que las más veces no es más que criminal apego en el que debe contribuir. El público debe saber el resultado de su inversión; y no sabiéndolo, se sigue la desconfianza que vemos, y es imposible remediarla".⁸⁹⁵ Felip Aner mencionà la intervenció d'un diputat que va dir que era una pena que calgués vigilar la distribució del

⁸⁹⁵ DSC: 21 de maig de 1811, N° 232, p. 1103

diner per la desconfiança que hi havia. No eren les Corts que desconfiaven, era la gent que volia saber allò que donava per la guerra on i com s'invertia.

Què s'havia de fer, es preguntava Felip Aner? Donar satisfacció a la gent sobre la seva inversió; això és el que vol, i ell hi estava d'acord. Per aconseguir aquesta fita, la solució seria la intervenció de dos diputats de Corts, perquè creia que aquests gaudien d'una confiança plena, motiu pel qual no hi hauria la gran quantitat de queixes que hi havia. Per molts decrets que expedissin les Corts, seguien les queixes per la manca de seguretat de la seva inversió amb l'objectiu que es destinava. Si s'aplicava la intervenció, es veuria que el problema no era que la inversió no fos bona, era la manca de recursos per donar resposta a les moltes obligacions que pesaven sobre el Tresor. El crèdit i la confiança deia Aner, no vindrien, com exposà el Bisbe de Mallorca, de la mà d'un general com Sully, les circumstàncies del seu temps no tenien res a veure amb aquestes. Si quan es mantenia un exèrcit de 80.000 homes i es comptava amb moltíssims recursos provinents d'Amèrica, la nació estava empenyorada, com seria ara, es preguntava el diputat aranès, que calia mantenir el doble de soldats en una guerra devastadora i amb poquíssims recursos. Ni Sully ho solucionaria, no es podia restablir el crèdit de la Nació sense pagar els creditors. Era una al·lucinació pensar que sobraven recursos, n'hi havia pocs i la desconfiança els feia més petits.

Calia una mesura extraordinària, manifestà Felip Aner, i segurament la intervenció dels diputats no solucionaria el problema, però seria un recurs per recuperar la confiança de la gent en la inversió. Davant aquest problema, el Congrés havia de buscar la satisfacció del públic; així com els súbdits estaven obligats a donar allò que es demanava, les Corts estaven obligades a informar-los de la inversió del seu diner. Els interventors generarien la confiança que es buscava. La comissió proposava que abans d'intervenir s'elaborés un reglament que fos la norma a seguir, però no n'hi havia prou, seguirien desconfiant dels agents del Govern perquè no el complirien. “Se dice que los Diputados se distraen de su principal objeto. Señor, deben distraerse si se considera que este es un medio de conseguir lo que se desea. Porque al cabo, ¿a qué hemos venido aquí sino a salvar la Nación? Señor, la Nación no se salva con discusiones, sino con dinero, y bien administrado. Pues si V.M. supiera que por la separación de algunos diputados del Congreso se había de lograr ese dinero, no se desprendería V.M. gustoso, pues de ello se había de seguir la salvación del estado. Sí, Señor: el Gobierno que ha visto esta desconfianza, ha propuesto a V.M. el medio indicado como único para acallar las

quejas”.⁸⁹⁶ Amb el reglament es prioritzaria el soldat, i si no hi havia més diner per la resta de deutes, hi tornaria a haver queixes dels creditors reclamant el seu pagament. Amb els interventors la gent veuria que el problema no era invertir malament, sinó perquè el diner no arriba per a tot. Per tant, aprovava el dictamen de la comissió.

Seguint amb el debat del dia anterior, el diputat Argüelles exposà que la intervenció de la inversió de la Tresoreria i la recaptació de la Hisenda pública no es contradeien amb el que demanava el Govern. La intervenció era tan diversa com ho era la recaptació en totes les branques del sistema general de rendes. La intervenció era pròpia dels reglaments, s’assegurava l’entrada en caixes del major ingrés possible, en el dia suficients o susceptibles de millora. La intervenció de la que ara es parlava, era intervenció central establerta al punt on van a parar la ramificació de totes les rendes de l’Estat, que és la Tresoreria general, amb l’objecte d’assegurar la seva millor inversió. D’aquí dependrien totes les subalternes i es feia efectiva la responsabilitat del Govern. L’organització actual del sistema d’administració era el resultat dels principis generals sobre el qual girava tot el Govern anterior; no es podia pensar que aquesta branca estigués millor que la resta del servei públic. Res excusava, segons ell, a les Corts la intervenció sol·licitada pel Govern, la qual no seria suficient per generar recursos, però asseguraria la bona inversió dels que hi havia, i això equivalia tant com un increment de mitjans. “Además, el Sr. Aner ha dicho en este punto cuanto puede desearse”.⁸⁹⁷ Les Corts, seguí exposant Argüelles, s’havien d’implicar en aquesta mesura urgent per al bon ordre i distribució dels fons públics. Els poders del Congrés eren il·limitats i entre ells hi havia la intervenció del Regne en la inversió de les contribucions. La nació estava autoritzada per desconfiar de la inversió en les contribucions que pagava. A les Corts tocava tranquil·litzar-la mitjançant un intervenció prudent i honesta que inspirés confiança als pobles i ajudés als encarregats en les seves obligacions de l’administració. La intervenció tampoc contradeia la divisió de poders, la intervenció provenia del dret d’imposar contribucions, un dels importants atributs de la potestat legislativa. El govern i el Congrés havien de treballar de forma coordinada. Quant al mètode, la comissió d’Hisenda que havia reflexionat sobre aquest punt, exposaria al Congrés el que millor convingués per fixar les prioritats en els pagaments relacionats a la urgència del servei de cada ram o

⁸⁹⁶ DSC: 21 de maig de 1811, N° 232, p. 1104

⁸⁹⁷ DSC: 22 de maig de 1811, N° 233, p. 1109

classe. Finalment, Argüelles veient que el tema era molt important i s'havia d'estendre molt, i a demés ja era massa tard, demanà continuar exposant el dia següent.

2.9.- Providències a les províncies

Des del Ministeri d'Hisenda, es va respondre a la proposta del diputat Polo, de la sessió del 15 de maig, seguint ordres de la Regència. Va preguntar si les províncies havien dut a terme les providències que se'ls havia lliurat. N'eren tres: la reunió de fons en una tresoreria, la contribució extraordinària i el reglament de províncies, i en el cas de no haver-se verificat en algunes, quins obstacles ho havien impedit. Pel que tocava a la primera de les providències, només hi havia les respostes de l'administrador de rendes de Cadis i de l'intendent de Zamora que n'estaven assabentats. Quant a correus, estava sense complir per alguns dubtes del Secretari d'Estat. S'acordà que el Consell de Regència consultés amb les Corts, el motiu pel qual s'hauria suspès el compliment del decret a Galícia i Múrcia segons semblava als documents. Pel que feia a la segona, la contribució de guerra, la Junta de Cadis havia informat que no la complí, perquè per fer-ho amb èxit hi havia inconvenients que calia solucionar, evitant així posteriors problemes de més fàcil solució després que el Congrés tingués la nova Constitució o continués la Junta en l'actual sistema. De la tercera mesura no es tenia cap resposta.

La primera proposta que inicià el debat la va fer el diputat Argüelles va ser la de depositar dels seus càrrecs tots els que no haguessin complert les ordres de les Corts, des del Ministeri d'Estat fins el darrer càrrec del Govern. Es va llegir la documentació adjuntada a l'ofici del Ministre, a petició del diputat Traver i tot seguit va intervenir el diputat Felip Aner: "Si mal no recuerdo, el día que el Ministro de Estado vino a dar cuenta de la comunicación interior y exterior del Reino, hizo presente en su larga Memoria, cómo se hallaban los correos, y me parece que expuso los inconvenientes que traería el reunir los fondos de la renta de correos en la Tesorería general, porque ésta echaría mano de ellos, y los correos no estarían expeditos".⁸⁹⁸ El debat transcorria sobre el primer dels punts: la reunió de diner en una sola tresoreria. Perquè funcione la remissió de fons de correus a la Tresoreria, opinà el diputat Pérez de Castro, caldria que la direcció de correus fos la mateixa que la que administrés els seus fons, és a dir, el Ministeri d'Hisenda, ja que tenia cura de tots els rams productius. Li donà suport el diputat Traver, però això no

⁸⁹⁸ DSC: 27 de maig de 1811, N° 238, p. 1135

justificava la conducta del Ministre, per tant, calia manifestar el disgust del Congrés i que calia castigar la desobediència amb rigor.

S'havia d'instruir més aquests esdeveniments, exposà el diputat Zorraquín, i castigar els culpables privant-los de les seves destinacions; el diputat Dou va estar d'acord amb ell només en la primera part de l'exposició. El diputat Argüelles, proposà que es digués al Consell de Regència que complís els decrets immediatament castigant els culpables. El diputat Garoz hi va estar a favor i també el diputat García Herreros que suplicà al Congrés que si per tenir més instrucció en aquest expedient no en tenia prou amb l'ajuda de dos Secretaris que en passessin a ser vuit. Per una bona resolució d'aquests tres punts, el dictamen del diputat Morales Gallego va ser que calia més coneixement i el primer punt que passés a ser examinat i valorat per la comissió d'Hisenda. El president del Congrés posà una mica d'ordre en el debat, no estava d'acord en incriminar ni inculpar cap càrrec. Per a cadascun d'aquests expedients calia per cada pregunta la seva resposta. S'acordà que passessin a la seva particular comissió perquè després informés el Congrés. Per això, demanà al diputat García Herreros que fixés la seva proposta per escrit a la qual donaria suport.

El diputat Aner intervingué amb relació a la proposta feta pel diputat Argüelles: “Quisiera preguntar al señor que ha hecho la proposición de dónde le consta que estén en inobservancia estos tres decretos. ¿Por qué se ha de decir esto del reglamento de provincias? El Ministerio de Hacienda sólo dice que no ha recibido contestación más que de tal o tal parte. ¿Y cómo la ha de haber tenido, si no hay tiempo? Para decir que están en inobservancia los decretos es necesario que V. M. lo sepa. Pero si el Consejo de Regencia no lo sabe, ¿por dónde lo ha de saber V. M.?” El diputat Argüelles li va contestar: “Agradezco la reflexión del señor Aner, y yo soy el primero a confesar la inexactitud de mi proposición; pero al paso que agradezco esta reflexión, debo advertir, que esta es una proposición que se ha de discutir, y cada proposición que se discute admite modificación hasta lo infinito. Con este particular puede estar tranquilo el Sr. Aner”.⁸⁹⁹ Va quedar admesa a discussió la proposta d'Argüelles. Seguidament, es llegí una proposta del diputat García Herreros i després d'una discussió, s'aprovà que davant la insuficiència de Secretaris i oficials augmentessin uns i altres per preparar la instrucció com calia.

⁸⁹⁹ DSC: 27 de maig de 1811, N° 238, p. 1139

Les comissions d'Arranjament de províncies i d'Hisenda van presentar un dictamen. El Consell de Regència informà mitjançant el Ministeri d'Hisenda, que declarada superior la Junta de Cadis, s'hauria d'encarregar aquesta, segons el reglament, de l'entrada i sortida dels fons públics que havien de coincidir en una sola Tresoreria, que s'anomenaria Hisenda pública, acabant amb la multitud de tresoreries que hi havia a Cadis. Prèviament, el Consell de Regència va parlar amb el tresorer general, el qual donà informació fonamentada i ara es traspassava a les Corts perquè aquestes prenguessin la resolució. Les comissions, després d'examinar aquest ofici, manifestaren que el Congrés respongués a la Regència que disposés allò més convenient sobre el trasllat a l'illa de la intendència i comptadoria de l'exèrcit dels quatre regnes i supressió del Ministeri i pagadoria que allí hi havia. Pel que feia a les reformes que calia fer a la Comptadoria i Tresoreria que proposés al Congrés aquelles que necessitessin la seva aprovació. Quant a la supressió de la Tresoreria, no podien les comissions donar un examen encertat sense veure la planta d'aquests establiments, per això demanaven al Consell de Regència que els la remetés informant del nombre de treballadors i els sous que tenien.

El diputat Felip Aner va intervenir: “Yo desearía que también se diese facultad al Consejo de Regencia para que, igualmente por lo respectivo a la última parte del dictamen de la comisión, hiciese lo que le pareciese más conveniente; porque nadie ha de ser responsable sino el Consejo de Regencia que tiene la administración pública, y no sé para qué es menester pedir la planta de esas oficinas si el mismo Consejo de Regencia ha de entender en su reforma. Por lo mismo, mi dictamen es que se le dé facultad para hacerlo según crea oportuno, y que después dé cuenta a V. M.⁹⁰⁰ El diputat Pelegrín li va donar suport. Quedà aprovat el dictamen de la comissió amb la correcció o addició d'Aner: “Que se autorice al Consejo de Regencia para que por sí proceda conforme al dictamen que tiene manifestado a las Cortes al arreglo que crea más conveniente para establecer la unidad, orden y economía en los establecimientos y Tesorerías, dando parte a las Cortes para su sanción si las reformas lo exigen”. Es discutí la proposta que va fer Argüelles sobre la cerca d'arbitris per suplir el dèficit de la renda pública. Però havent manifestat Felip Aner que encara no s'havien examinat els que el Consell de Regència havia proposat, per mitjà del Ministre d'Hisenda, va retirar Argüelles la seva proposta, amb la condició que

⁹⁰⁰ DSC: 23 de juny de 1811, N° 264, p. 1310

el Congrés s'ocupés immediatament i amb preferència sobre cap altra cosa d'aquest tema. El President hi va estar d'acord.

2.10.- Desamortitzacions i represàlies

Felip Aner va estar d'acord amb el discurs de l'encarregat del Ministeri d'Hisenda i el va analitzar. Es tractava d'un dictamen que aplegava els dos rams de represàlies i decomisos perquè segons s'argumentava no hi hauria d'haver el concepte de represàlies pel tipus de guerra que mantenien.⁹⁰¹ Els béns dels francesos i súbdits de Napoleó s'haurien de considerar decomissats i no de represàlies, però les Corts van donar curs als dos decrets de decomisos i represàlies a petició o proposta del Consell de Regència i en resposta a una Memòria d'Hisenda. Per això no era estrany que les Corts els haguessin separat i si pel tipus de guerra s'hagués de considerar decomisos allò que abans eren represàlies, s'havia de conservar la mateixa definició de represàlies. No calia oblidar, pensava Aner, l'origen tant dels béns de les represàlies com els de decomisos respecte a les persones. Les represàlies es consideraven un dret públic de les nacions segons el qual els béns dels súbdits de la nació contra la que es feia la guerra, s'embargaven o detenien per via d'indemnització dels béns que els súbdits de l'altra nació tenien al país amb el qual s'estava en guerra. El mateix dret públic de les nacions havia fixat una normativa d'aquests béns i concretant la importància que els Governos li havien de donar. Felip Aner exposà: “La España desde la insurrección ocupó estos bienes siempre bajo la denominación de represalias; su producto se ha invertido para los gastos de la guerra; pero sin perjuicio de las leyes que rijan. Pero el decreto de confiscos se expidió contra los españoles que han abandonado la justa causa y siguen el partido del intruso, a los cuales la ley castiga por su delito con la confiscación de los bienes, por cuya razón no es extraño que se haya conservado en diferencia muy natural entre los confiscos y las represalias. En el día se solicita por la Regencia que estos dos ramos se unan bajo una misma dirección, es decir, que el mismo tribunal que conoce en las causas de represalias conozca también en la de confiscos, y que los encargados de lo gubernativo y económico de represalias conozcan de confiscos, o vice-versa. Por mi parte convengo con esta idea”.⁹⁰² Però, per evitar contradiccions era necessari que la Regència proposés la forma amb la qual s'havien de regular aquests dos rams, i que cessessin els càrrecs d'un dels dos rams perquè

⁹⁰¹ DSC, núm.459, 5-01-1812, p. 2564

⁹⁰² DSC: 5 de gener de 1812, N° 459, p. 2557

quedessin units. El seu dictamen va ser retornar l'expedient al Govern perquè proposés el sistema amb el qual s'havien de regir el dos rams, i amb aquest resultat, que les Corts donessin curs al decret. Pel diputat Aguirre la Junta de represàlies no havia tret cap benefici per a la Nació i sí greus perjudicis, perquè els francesos treien fora el diner anticipadament i aquí quedaven els deutes. El ram de decomisos era diferent, exposà, la Junta Central va decretar que tots els bens arrels (finques) situats en país lliure i els seus amos en país ocupat, paguessin més que aquells els amos dels quals estiguessin en país lliure, perquè les rendes d'aquests béns de país lliure portades a país ocupat podrien contribuir en part a solucionar els problemes de la Nació.

Calia fixar la qüestió, va dir el diputat Polo, si es tractava de la petició dels comptadors dirigida a què gestionessin econòmicament les represàlies i els decomisos, aquesta qüestió l'havia de decidir el Consell de Regència. Però, si es tractava del que proposava el Consell de Regència, la unió d'ambdós rams en una mateixa institució, s'havia d'aprovar aquesta unió, sense ella aquests rams no produirien les quantitats que es necessitaven. El diputat Zorraquín no s'oposà a què s'habilités aquests comptadors a activar els crèdits que per les seves característiques extrajudicials poguessin realitzar. Haurien de lliurar l'import, amb els documents i comprovants que acreditessin la seva conducta, així com manifestar al jutjat de represàlies aquells crèdits que necessitessin d'intervenció judicial per fer-los efectius. El diputat Calatrava manifestà que no s'oposaria a la unió administrativa d'aquests dos rams, però sí s'oposaria a la unió judicial, no es podia ser jutge i part alhora. El Secretari de Despatx, representant d'Hisenda, confirmà que la idea era que a partir d'aquest moment, l'Audiència portés la gestió judicial i la Junta de decomisos l'econòmica. El Consell de Regència donava suport a la unió d'ambdues autoritats. El comptador no hauria d'exercir mai les funcions d'administrador, havia d'esbrinar on hi havia béns pertanyents a represàlies, informar el tesorero, demanar al jutge instruccions per al cobrament i intervenir entrades i sortides en mans de l'administrador. Així, no es confondrien les atribucions. Pel diputat José Martínez, s'havia de considerar decomissat, i no de represàlia, tot allò corresponent a individus francesos i afrancesats.

El debat seguia, quan el diputat Mejía per resoldre d'aquest tema, presentà dues propostes, per les quals la declaració dels punts del dret pertocaria a les Audiències i la part administrativa la desenvoluparia un cos nomenat pel Govern, que se n'encarregaria dels dos rams per separat. El Secretari del Despatx exposà que a Espanya s'havien derogat

les represàlies perquè la Nació espanyola no tenia queixa de la francesa, sinó del traïdor Napoleó, i declarà que els súbdits francesos podien disposar lliurement dels seus béns. Però, el poble va conèixer millor que els governants l'opressió de l'enemic i es revocà la llei. El diputat Sombiola, en nom de la comissió de Justícia, exposà que la dificultat estava en la unió dels dos rams sol·licitats pels comptadors als quals donava suport el Consell de Regència. Per això, el seu dictamen deia que aquesta unió era il·legal i no es podia fer. Recordà al Congrés que hi havia béns francesos que estaven sota protecció de la seva Nació i béns d'espanyols traïdors a la Pàtria per seguir el Rei intrús. Els primers eren represàlies i els segons decomisos, com decretà el Govern. Les represàlies havien de servir per rescabalar els danys i perjudicis causats per l'enemic, i els decomisos pertanyien tots a la Hisenda pública. De les represàlies, seguí exposant el diputat Sombiola, hi entenien les justícies ordinàries, i els recursos i apel·lacions es lliuraven a la Junta suprema d'aquest ram, i actualment, a les Audiències territorials, com ho havia determinat el Congrés en el decret de 31 de març de 1811, amb instruccions concretes i de compliment obligatori. Pels béns decomissats el Congrés en data de 22 de març de 1811 va crear, mitjançant un decret, una Junta Superior de la cort encarregada de la part directiva del ram que formà una normativa vigent actualment. Aclarí que la comissió no volia culpar en aquest punt al Consell de Regència, només exposava el seu dictamen, ja que el Congrés havia demanat que s'informés sobre tot aquest tema. Es votà sense tenir en compte el dictamen de la comissió i la proposta es rebutjà.

S'aprovaren dues altres propostes, la primera del diputat Gutiérrez de la Huerta i la segona del diputat Calatrava, per aquest ordre: "Que el conocimiento judicial de ambos ramos, hasta hacer la declaración definitiva, sea de las justicias y tribunales territoriales". "Que la ejecución de las declaraciones de los tribunales de justicia, y lo económico de uno y otro ramo, sea de cargo de las oficinas y empleados de la Hacienda pública, como las demás rentas del Estado, llevándose cuenta separada de ambos". La discussió es centrava en si calia una Junta de represàlies com intermediària, si aquesta havia de ser la intendència o una altra, com la justícia ordinària i en segona i darrera apel·lació les Audiències. Els diputats Borrull, Creus, Argüelles i Valiente no estaven d'acord en crear la Junta de represàlies i demanaren votar ja. Aner aclarí que no podia un sol tribunal portar alhora la part econòmica i la judicial. "Y si porque la Audiencia es el tribunal judicial constituido en las provincias ha de entender en represalias, también habría de entender en todo lo perteneciente a rentas. ¿Cuándo se ha visto que así se disloquen los

asuntos? ¿A quién le ocurre acumular en la Audiencia el conocimiento judicial de todos los ramos del Estado? Pues que ¿no tiene el tribunal de la intendencia asesores y fiscales? Señor, si así nos apartamos de la cuestión, nada adelantaremos”.

3a PART

L'ARQUITECTURA POLÍTICA DE L'ESTAT

CAPÍTOL 6

UN DIPUTAT CONSTITUCIONAL.

1. LA CONSTITUCIÓ I ELS DEBATS

Amb la finalitat de presentar un context històric amb els actors que el van protagonitzar, faig un recordatori dels esdeveniments que van possibilitar una nova Constitució. La Junta Suprema Central es creà el 25 de setembre de 1808 i s'establí a Sevilla al desembre del mateix any. Posteriorment, es traslladà a Aranjuez presidida pel comte de Floridablanca. La composaven trenta-cinc membres pertanyents a les diferents juntes provincials. Entre ells van destacar per la importància que tindran en l'elaboració de la Constitució de 1812: Gaspar Melchor de Jovellanos (Astúries), Lorenzo Calvo de Rozas (Aragó) i Rodrigo Riquelme (Granada). Recordem que per Catalunya hi van anar Joan Fiveller i de Bru -el conservador i rigorista marquès de Villel i comte de Darnius-, i el noble il·lustrat vigatà Josep Francesc de Ferrer i de Llupià, baró de Savassona. El primer, Fiveller, havia estat regidor degà de l'ajuntament de Barcelona, i la Junta Central el comissionà a Cadis per tal de proveir-se de fons i organitzar la defensa de la ciutat, mentre que el segon fou comissionat al regne de València.⁹⁰³

Per resoldre la difícil situació política, la Junta va voler convocar Corts de seguida. L'objectiu més important que tenia era la redacció d'una Constitució. La Central creà una comissió de Corts formada per: Juan de Vera y Delgado, Jovellanos, Riquelme, Francisco Javier Caro i Francisco Castañedo. A partir d'ella, es crearen set juntes, destacant entre elles la de Legislació, formada per: Riquelme, Manuel Lardizábal, el comte de Pinar, José Pablo Valente, Alejandro Dolarea, Antonio Ponce, Agustín Argüelles (secretari) i Antonio Ranz Romanillos (qui va intervenir a l'Estatut de Baiona i en la selecció de l'antiga legislació). La seva feina fou la preparació de la tasca constitucional a les Corts de Cadis. No es va plantejar l'elaboració d'una nova legislació, sinó la de proposar

⁹⁰³ Joan Antoni de Fiveller i de Bru va ser nomenat per la Junta Central amb la missió de proveir fons de la ciutat i donatius d'Amèrica. Tingué competències per a posar Cadis en estat de defensa, i reformà l'administració de rendes per evitar abusos. Amb tot, el seu conservadorisme social i la seva altivesa xocà amb els gaditans. Volgué prohibir el carnaval i el contraban, i posar mesures rigoroses als costums públics. El mes de febrer esclatà un motí popular contra ell i en fou detingut. Un posterior judici l'exonerà. Retornà a Catalunya ocupant càrrecs a la Junta provincial, i el 1818, al Consell d'Estat. Signà *l'Exortación a los habitantes de Cádiz, relativa a las actuales circunstancias*, 6 de gener de 1809, i en defensa seva es publicà *Sentimientos del pueblo de Cádiz por la ausencia del Excmo. Sr. Marqués de Villel, Conde de Darnius, vocal de la Junta Central*. Vegeu Pere MOLAS, *Comte de Darnius, marquès de Villel, Duc d'Almenara Alta. Discurs llegit el dia 11 de Març de 1999 en l'acte de recepció pública de Pere Molas Ribalta a la Reial Acadèmica de Bones Lletres de Barcelona, i contestació de l'acadèmic numenari Jesús Lalinde*, Barcelona, RABLL 1999.

reformes importants a les lleis fonamentals del Regne. Pel que fa a la crida a Corts, es presentaren dues propostes. D'una banda, la de Jovellanos era per estaments i bicameral, com al Regne Unit, i respectuosa per essència amb les lleis fonamentals. D'altra banda, la de Calvo de Rozas i Rodrigo Riquelme partidaris de la sobirania nacional, segons les idees franceses de 1789, de Corts unicamerals i constituents i a favor d'una nova Constitució, no de reformes a lleis antigues. Finalment, es va seguir aquesta darrera proposta.⁹⁰⁴ Convocades les Corts (31-01-1810), la Junta Central donà pas al Consell de Regència, revestint-la del poder i autoritat que fins aquell moment ella tenia. El Consell estava format per Francisco de Saavedra, bisbe d'Ourense; Antonio Escaño, el General Castaños i Miguel de Lardizábal. Amb ells, s'escolliren altre representants de les juntes provincials. No va ser fins el 18 de juny de 1810 que la Regència publicà un decret pel qual es manava que durant el mes d'agost els diputats es reunissin a l'Illa de Lleó.

Ja acabava l'any 1810 (9-12-1809) quan el diputat Antonio Oliveros va proposar a les Corts la creació d'una comissió que redactés un projecte de Constitució política per la Monarquia a partir dels avantprojectes elaborats en el si de la Junta Central. La comissió que es va nomenar (23-12-1810) estava formada per 15 diputats: Francisco Gutiérrez de la Huerta, Juan Pablo Valiente, Francisco Rodríguez de la Bárcena, Alonso Cañedo, Pedro Maria Ric, Diego Muñoz-Torrero, Antonio Oliveros, Agustín Argüelles, José Espiga, Evaristo Pérez de Castro, Joaquín Fernández de Leiva, Vicente Morales Duárez, Antonio Joaquín Pérez, Mariano Mendiola Velarde i Andrés Jáuregui (tots cinc americans). La comissió es constituí (2-03-1811) amb un president, Diego Muñoz-Torrero i dos secretaris, Francisco Gutiérrez de la Huerta i Evaristo Pérez de Castro. La primera feina va ser revisar la tasca feta per la Junta de Legislació pel que feia a la consulta de memòries, projectes i informes que provenien de particulars i institucions. Una de les persones que van assessorar la comissió va ser Antonio Ranz Romanillos, autor d'un projecte de Constitució, que serví de base per al nou codi. Destacaren projectes com el d'Agustín Abad y Lasierra, bisbe de Barbastro, el qual proposava sobirania popular, divisió de poders i manifestació de drets. En aquest context, Felip Aner va repartir exemplars de dos impresos pertanyents a Antonio de Elola, intendent de l'exèrcit de

⁹⁰⁴ MORAN, Manuel, "La formación de las Cortes (1808-1814)", a *Ayer*, nº 1, 1999, pp. 13-36; Gonzalo BUTRÓN, "La convocatoria de Cortes y el encargo constitucional", a F. García Sanz, V., Scotti Douglas, R., Ugolini, J. R. Urquijo Goitia (eds.). *Cadice e oltre: Costituzione, nazione e libertà*. Roma: Istituto per la Storia del Risorgimento Italiano, pp. 91-114; i Antoni MOLINER, "De las Juntas a la Regencia. La difícil articulación del poder en la España de 1808", a *Historia Mexicana*, vol. LVIII, nº 1, jul-set 2008, pp. 135-177; Richar HOCQUELLET, "La convocation des Cortes extraordinaires de Cadix (1808-1810): une étape essentielle de la révolution espagnole", a *Revue Historique*, 2020, nº 3, pp. 657-691.

Catalunya. En concret, *Preliminares a la Constitución para el Reino de España, i España y el español a presencia de sus Cortes*.⁹⁰⁵ També es va comptar amb projectes de Constitucions acabades, com la de José Batlle i Jover,⁹⁰⁶ doctor en dret per la Universitat de Cervera i vocal de la Junta Superior de Catalunya,⁹⁰⁷ el qual proposava una monarquia constitucional i parlamentària, estat catòlic, unitari i descentralitzador per províncies. Mitjançant el diputat Utgés, va ser estudiada per la comissió. El diputat aragonès, Pedro Maria Ric, presentà *Un método para arreglar el gobierno municipal de todos los pueblos de la Monarquía*.⁹⁰⁸ Es lliurà una Memòria a la Comissió per part del diputat Lorenzo Villanueva, relativa a diversos punts de legislació i la forma a partir de la qual devien formar-se i concebre's.⁹⁰⁹

La comissió començà els debats (20-03-1811) i cinc mesos més tard portà al Congrés la part de la Constitució que tenia acabada per sotmetre-la al debat i a la posterior aprovació. Mentre es discutia, la comissió continuava treballant fins acabar amb la proposta (24-12-1811). Els debats continuaren al Congrés fins la seva promulgació (19-03-1812). El conjunt de la Constitució tindrà tres-cents vuitanta-quatre articles, distribuïts en capítols, i els quals correspondran a X Títols. Encapçalarà el projecte un Discurs Preliminar força extens elaborat en la seva major part per l'asturià Agustín Argüelles i que comptà entre d'altres amb el diputat per Catalunya José Espiga. Serà el document bàsic i fundacional de la teoria constitucional liberal espanyola, amb projecció a Europa i Amèrica. El seu fil conductor va ser l'historicisme, a partir del qual el projecte de Constitució s'embranchava amb les lleis medievals i els diferents cossos de la legislació espanyola.⁹¹⁰ Argüelles va llegir el Discurs i Evaristo Pérez de Castro les dues primeres parts del projecte (18-08-1811). Tal i com quedà registrat al diari de sessions: "Acabada

⁹⁰⁵ Antoni JORDÀ, "Don Antonio de Elola. Autor de dos folletos (1810) en defensa de la Constitución: Monarquía, representación política, soberanía nacional y Administración Pública", a *Anuario de Historia del Derecho Español*, LXXIV, gener 2004, pp. 583-611.

⁹⁰⁶ DSC, núm. 304, 2-08-1811, p. 1553.

⁹⁰⁷ PUIG, Lluís Maria de. *La Constitució de Batlle i Jover. Un projecte català a les Corts de Cadis*, Eumo Editorial, Vic, 2007, p. 54 i 199. Molt abans d'entrar a la Junta Superior de Catalunya (de l'abril al juliol de 1811), havia col·laborat amb ella, sobretot quan aquesta va estar a Reus, Solsona, Tarragona, Vilanova, Berga i Vic. Ell volia trobar l'equilibri entre les seguretats que li donava l'antic règim, de classe, de fe, de propietat i les que li pot donar el liberalisme: la participació del poble en els afers polítics, el progrés econòmic, menys impostos i menys corrupció, una forma de desamortització, etc. El seu projecte, més enllà de les possibilitats de realització de cada idea, era, en la seva concepció, una visió profundament transformadora.

⁹⁰⁸ DSC, núm. 315, 13-08-1811, p. 1629

⁹⁰⁹ DSC, núm. 324, 22-08-1811, p. 1671. Vegeu Lluís AGUILÓ, "Joaquín Lorenzo Villanueva y la Constitución de 1812", a P. GARCÍA TROBAT; R. SÁNCHEZ FÉRRIZ, *El legado de las Cortes de Cádiz*, Tirant Lo Blanch, València, 2011, pp. 795-813.

⁹¹⁰ VARELA SUANZES-CARPEGNA, Joaquín. *Conde de Toreno. Discursos parlamentarios*. 15 Clásicos Asturianos del Pensamiento Político, Edición: Junta general del principado de Asturias, Imprime Gráficas Summa, S.A. Oviedo, 2003, p. LXIV. Era un documento básico para conocer la teoría constitucional del liberalismo doceañista y, dada su originalidad y repercusión, de gran importancia no sólo para la historia constitucional de España, sino también para todo el mundo hispánico y, por ello, para la historia constitucional de Occidente.

la lectura: resolvieron las Cortes que a la posible brevedad, y con preferencia a cualquiera otro Trabajo, se imprimieran dicho discurso y partes de la Constitución en la imprenta nacional”.⁹¹¹ El 25 d’agost, el president del Congrés, Ramon Giraldo, exposà: “Señor, ha llegado felizmente el deseado día en que vamos a ocuparnos en el más grande y principal objeto de nuestra misión. Hoy se empieza a discutir el proyecto formado para el arreglo y mejora de la Constitución política de la Nación española, y vamos a poner la primera piedra del magnífico edificio que ha de servir para salvar a nuestra afligida Patria, y hacer la felicidad de la Nación entera, abriéndonos un nuevo camino de gloria”. Un dels secretaris llegí la primera part de la Constitució: “Proyecto de Constitución política de la Monarquía española presentada a las Cortes Generales y extraordinarias por su comisión de Constitución. A continuació, s’invocà la Religió, per conferir caràcter sagrat al text constitucional: En el nombre de Dios Todopoderoso, Padre, Hijo y Espíritu Santo, autor y supremo legislador de la sociedad”.⁹¹²

A continuació, per tal de conèixer i valorar el paper de Felip Aner en el decurs dels debats, hem optat per situar-lo a partir de cadascuna de les propostes sotmeses a discussió. Una metodologia que, malgrat semblar a priori descriptiva, té l’avantatge de seguir per ordre i detall les intervencions, així com de fer-nos adonar dels matisos ideològics i del tipus de llenguatge emprats pels diputats.

TÍTULO I *DE LA NACIÓN ESPAÑOLA I DE LOS ESPAÑOLES*

El Títol I constarà de dos capítols: *De la Nación española*, i *De los Españoles*. Tractava de la sobirania. De la nació i dels ciutadans. D’una nació lliure i uns ciutadans també lliures. En una nació lliure els ciutadans esdevenien lliures. Per tant, el dret de la llibertat era un fet. El Capítol I definia el concepte de la Nació espanyola. El dia 28 d’agost, va intervenir Felip Aner amb la discussió de l’art. 3r.

Capítulol I. De la Nación española

Art. 1: “La soberanía reside esencialmente en la Nación, y por lo mismo le pertenece exclusivamente el derecho de establecer sus leyes fundamentales, y de adoptar la forma de gobierno que más le convenga”.

⁹¹¹ DSC, núm. 320, 18-08-1811, p. 1651.

⁹¹² DSC, núm. 327, 25-08-1811, p. 1683.

Tan aviat es presentà, Aner manifestà que aquest article confirmava el decret del 24 de setembre, i com que a la 2a part de l'article es deia que en virtut de la sobirania que residia a la Nació, li competia a ella exclusivament el dret d'establir les seves lleis fonamentals, exposà el nostre biografiat la seva posició, amb la qual cosa s'originarà un debat políticament significatiu. Paga la pena la llargària de la cita: "Creo que debe omitirse como innecesaria y quizás perjudicial la última parte que dice: y de adoptar la forma de gobierno que más le convenga (...). El mérito y majestad de una Constitución consiste en la verdad, solidez y claridad de los principios que se sientan por bases, sin necesidad de deducir consecuencias que con más acierto deducirán el tiempo y las circunstancias. No sólo creo innecesaria la última parte del artículo, porque la supongo comprendida en la primera y segunda, sino porque no puede producir efecto alguno (...) La estabilidad firme de un Gobierno le da vigor y energía, y quita toda esperanza a la veleidad de los genios y a la impetuosidad de las pasiones, que quizá valiéndose del pretexto de una conveniencia aparente, trastornaría y convertiría en otra forma un Gobierno que sólo un extraordinario suceso, o el bien reconocido de la sociedad, pueden hacer variable por el principio de *salus populi suprema lex*. Si por un efecto de las vicisitudes de los tiempos y de la insubsistencia de las instituciones humanas, llegase el caso de hacer variaciones en la forma de gobierno, entonces la Nación soberana, consultando su verdadero interés, y en virtud de los derechos que le competen, adoptará las medidas convenientes; pero siendo este un principio que sólo un suceso extraordinarísimo y una larga serie de años puede hacerlo posible, ¿qué necesidad hay de anunciarlo?" Per Felip Aner, la situació de veritable col·lapse de l'Estat i de buit de poder no li semblava suficient per a una mudança de règim o d'un canvi dinàstic.

Tan sols quan calgués i moguts per un succés extraordinari, la Nació sobirana, mirant el seu propi interès, ho faria. *Salus populi suprema lex esto*, principi o norma fonamental per al govern, sobradament conegut pels textos d'Aristòtil o de John Locke. Pel bé de la societat, es podia justificar en un cas molt extraordinari. Era important que altres nacions com ara la Gran Bretanya no sospitessin que acceptaven principis democràtics i es reserven una clàusula republicana. Continuava Aner: "No demos, pues, ocasión a que los enemigos interpreten en un sentido opuesto el último período del artículo que se discute, y lo presenten como un principio de novedad y como un paso de la democracia. ¡Cuántos habrá que al leer el artículo habrán dicho: las Cortes no pudiendo prescindir del Gobierno monárquico, porque es la voluntad expresa de toda la Nación, se

reservan en esta cláusula la facultad de hacerlo cuando tengan mejor ocasión!. No es menos atendible, Señor, la interpretación que las naciones extranjeras, cortando todo aquello que pudiese retraerlos de cooperar con nosotros a la libertad del continente, a pretexto de desconfianza. Por todo lo cual, me parece que la última parte del artículo debería suprimirse, y sobre ello hago proposición formal”. En ple context bèl·lic i de dependència de l’ajut anglès, no es podia fer sospitar que es deixava una porta constitucional oberta que legitimés aquesta mena de canvis. Amb tot, Aner deixava una porta oberta reservada per a casos excepcionals, que el només el futur i les circumstàncies podrien dirimir. La nació tenia les facultats per a fer-ho, però no calia explicitar-ho en el redactat. A continuació, el diputat Agustín Argüelles que parlaria, no per a oposar-se als sòlids i sensats prejudicis d’Aner. La nació havia de tenir una independència absoluta per a decidir la forma de govern més convenient, però Espanya sempre s’havia caracteritzat per la manca de previsió, i aquesta era la causa de les seves desgràcies. Posà com exemple la Guerra de Successió, en la qual perdé l’ocasió d’assegurar la independència, de forma que passà a ser dependent de la monarquia borbònica francesa. Tot just després, el comte de Toreno al·legà que “El Sr. Aner, con bastante juicio, ha opinado que tal vez sea conveniente suprimir la última parte del artículo que se discute: accederé a su parecer”.⁹¹³

Art.3: El president del Congrés va començar a comentar la qüestió: “Yo creía reducida a los términos que expuso el Sr. Aner de si sería o no conveniente suprimir la última parte del artículo”. Dividit l’article en dues parts, en la votació nominal, s’aprovà la 1a quedant així: “La soberanía reside esencialmente en la Nación, y por lo mismo le pertenece exclusivamente el derecho de establecer sus leyes fundamentales”, per 128 contra 24. La 2a: “y de adoptar la forma de gobierno que más le convenga” es rebutjà per 87 vots contra 63,⁹¹⁴ la qual cosa indicà que el debat no fou fàcil i el resultat renyit.

Art. 4: “El objeto del Gobierno es la felicidad de la Nación, puesto que el fin de toda Sociedad no es otro que el bienestar de los individuos que la componen”.

Quan la comissió presentà l’article s’obrí el debat sobre el concepte de Felicitat que tenia una ja densa tradició en la cultura constitucional revolucionària, des de la Declaració d’Independència nord-americana de 1776, passant per la Constitució de Massachusetts de 1780, a les constitucions franceses de 1791 i 1793, o l’estatut de Baiona.

⁹¹³ DSC, núm. 330, 28-08-1811, p. 1707-1708-1714.

⁹¹⁴ DSC, núm. 331, 29-08-1811, p. 1718 i 1726 i 1729.

Al seu temps, els il·lustrats insistiren que no només es tractava d'una conquesta del coneixement sinó també de la felicitat. Aner presentà entrebancs que podrien semblar a priori tècnics, però que expressaven la seva preocupació per delimitar correctament les funcions de cadascú. En aquest cas, entre govern i nació. En paraules d'Aner, “Este artículo vendrá bien cuando se hable del Gobierno, al Capítulo III, aquí sólo tratamos de la Nación. Es visto que hasta aquí nada se dice del Gobierno; y así no veo yo el mejor enlace entre este artículo y los tres que le anteceden. Si no se hubiera suprimido la última parte del art. 3, la transición sería un tanto más exacta; però habiéndose suprimido, soy de parecer que este art. se traslade al capítulo III, en donde se habla del Gobierno, pues allí vendrá bien el expresar cuál sea su objeto”. Aner tornà a intervenir delimitant les atribucions de cada esfera: “Si se quiere, para mayor claridad, que a la Nación pertenece exclusivamente el derecho de establecer y mejorar sus leyes fundamentales”. Francesc-Xavier Borrull i Antoni de Capmany proposaven tornar a l'article anterior, però Felip Aner tornà a insistir “Si se quiere, para mayor claridad, que a la Nación pertenece exclusivamente el derecho de establecer y mejorar sus leyes fundamentales”. El canonge i diputat extremeny, el liberal Antonio Oliveros, va restar d'acord amb Aner. S'aprovà l'article com estava, però es passà aquest al capítol III, que tractava del govern, tal com havia proposat Aner. No es concretaren els drets, però la Constitució de Cadis enuncià i garantí els drets individuals, socials i polítics pròpiament liberals.⁹¹⁵

Capítulo II. De los Españoles

Art. 6: Son españoles: Primero. Todos los hombres libres nacidos y avecindados en los dominios de las Españas, y los hijos de éstos. En aquest article no només es tractava de la naturalesa de la ciutadania, sinó també dels drets civils consubstancials amb el fet de ser reconegut espanyol. La intervenció d'Aner exigirà un aclariment: “Supongo que aquí no se entiende el nacimiento material, no sea que nos veamos en nuevos compromisos, como ya nos ha sucedido; pues habiendo mandado la Junta Central que no fuesen elegidos para Diputados sino los que hubiesen nacido materialmente en otras provincias, se vio el Congreso en la precisión de separar a varios por no tener esta cualidad (...) Y como las leyes de España determinan que tengan naturaleza los que nacen fuera del Reino por estar sus padres empleados por el Gobierno en país extraño, quisiera que aquí estuviese bien especificada esta circunstancia”. En la resposta, Agustín de Argüelles

⁹¹⁵ DSC, núm. 332, 30-08-1811, p. 1728 i 1729. Vegeu María Isabel LORCA, “Felicidad y constitucionalismo”, a *Revista de Derecho Político*, UNED, nº 88, Madrid, 2013, pp. 289-336.

explanà la qüestió: “La razón que alega el Sr. Aner, con respecto a los Diputados de Cortes, enteramente diversa, pues la Junta Central exigió el nacimiento material, para evitar que un individuo saliese elegido por varias provincias a un tiempo”. I no era aquest el cas, fet que ajudà a l’aprovació de la primera part: Todos los hombres libres nacidos y avecindados en los dominios de las Españas.⁹¹⁶

Art. 7: El amor a la Patria es una de las principales obligaciones de todos los españoles, y asimismo el ser justos y benéficos unos con otros.

Aquest article va incloure reflexions sobre les obligacions de ser espanyols, com ara la de l’amor a la pàtria (tal i com havien ensenyat els clàssics) i l’obligació de ser justos i benèfics. En certa manera, Aner formava part del corrent que defensava l’assumpció de l’individu d’un nou rol en el progrés de la nació, i participa activant el bé comú. En paraules de Felip Aner: “Pido a V.M. que se conserve este artículo como está. No se trata de la Nación, sino de los particulares. Habla de los españoles (...) Es preciso, pues inculcarles continuamente que el amor a la Patria es su principal obligación, porque si lo han olvidado, con esto se les recuerda, y si no lo saben, se les enseña. Señor, este amor a la Patria es la obligación que puede hacer felices e independientes a los Estados. Cuando los hombres se conduzcan por él, se sacrificarán en defensa de su país. En este particular, pues, nunca son de por más los consejos. No ha habido nación grande que no haya inspirado este amor a sus individuos. Léanse si no las historias de los griegos y romanos. ¿Qué extraño, pues que nosotros les imitemos en esto, cuando tratamos de imitarlos en la heroicidad, y dar una Constitución a la Nación para que sepa sus derechos y obligaciones? Así yo apoyo el artículo, y pido que se vote”. El diputat Domingo Dueñas donà suport a la idea d’Aner. S’aprovà l’article suprimint com va dir José María Calatrava “unos con otros”.⁹¹⁷

TÍTULO II DEL TERRITORIO DE LAS ESPAÑAS, SU RELIGIÓN Y GOBIERNO Y DE LOS CIUDADANOS ESPAÑOLES

Capítulo I. Del territorio de las Españas

Art. 11: El territorio español comprende en la península, con sus terrenos e islas adyacentes, Aragón, Asturias, Castilla la Vieja, Castilla la Nueva, Cataluña, Córdoba,

⁹¹⁶ DSC, núm. 332, 30-08-1811, p. 1734. Sobre aquest article, A. SÁNCHEZ DE LA TORRE, “Justicia cívica (el artículo 6 de la Constitución española de 1812)”, a *Revista de Derecho Político*, UNED, nº 82, Madrid, 2011, pp. 119-144.

⁹¹⁷ DSC, núm. 335, 2-09-1811, p. 1740-1741.

Extremadura, Galicia, Granada, Jaén, León, Murcia, Navarra, Provincias Vascongadas, Sevilla y Valencia, las Islas Baleares y las Canarias. (...)

Una expressió aparentment nímia encengué un xic la discussió. El diputat José Roa va dir que calia afegir el Señorío de Molina(...).⁹¹⁸ Simón López va dir d'afegir: en Àfrica, la fortalesa de Ceuta y los tres presidis menors. Pérez de Castro va dir que depenien d'altres províncies, per això no es concretava. Agustín de Argüelles va dir que “territorios e islas adyacentes” ho comprenia tot, si s'afegia Señorío de Molina, caldria afegir altres que es presentarien, encara que es va acabar afegint. El mateix dia 3 Simón López proposà una addició a l'art. 11: *Y en el África la plaza de Ceuta y los tres presidios menores, Melilla, el Peñón y Alhucemas*. Fet que obligà a tornar a la discussió. En aquest moment arribà el torn de Felip Aner: “Esta adición podría producir dudas; todos saben que poseemos en África a Ceuta y Melilla, etc.; pero si no se expresan todos los puntos que tenemos en aquella parte del mundo, haciéndose mención de algunos, se creará que no estamos en posesión de los que dejan de expresarse. Por consiguiente, creo que no debe alterarse el artículo, pues ya tienen comprendidos dichos puntos en la palabra terrenos”. Es rebutjà, per tant, l'addició de Simon López. El president va dir d'afegir després “les Canàries y demás posesiones en África” i es va dir que sí. Els diputats americans Joaquín Fernández Leiva d'acord amb Miguel González Lastiri, van afegir la península de Yucatán, que s'hi afegí també, després de Galícia.⁹¹⁹ No deixa de ser significatiu que tant les Canàries com Ceuta i Melilla es conceptuessin com a “possessions d'Àfrica”.

Art. 12: Se hará una división más conveniente del territorio español por una ley constitucional, luego que las circunstancias políticas de la Nación lo permitan.

En aquest important article, ni que fos per la càrrega implícita que comportava, es va produir un important debat. Aner fou el primer a intervenir i va ser una de les vegades en les quals fou més enfàtic: “Yo desearía que se omitiese este artículo, porque no produce efecto bueno, y porque la Nación, cuando se halle en disposición de hacer esta

⁹¹⁸ DSC, núm. 335, 2-09-1811, p. 1742-1743. El diputat Roa explicà que des de la seva repoblació, va ser independent i sense vassallatge als Reis de Castella i Aragó. Els Reis de Castella i Lleó sempre van ser els senyors de Molina, sempre el van reconèixer com estat separat dels altres que formaven la Monarquia. A la Reina Dona Maria, esposa de Sancho el Bravo, sempre se l'anomenà senyora de Molina, la qual governà aquest estat amb separació i absoluta independència fins la seva mort al 1322. Des de llavors, es van intitular senyors de Molina els Reis de Castella i Lleó. Després, amb la unió dels regnes de Castella i Lleó i Aragó va passar el mateix. Tenia la qualitat d'Estat independent, mantenint la diputació com abans, tot i haver-se suprimit la Corona d'Aragó (...) Per Roa no podia ser aquest el “premi” als seus heroics esforços en tots els temps i en el moment ben coneguts, destruiria la representació que havien tingut fins aquell moment a la Monarquia (...). Demanà incloure-la en l'enumeració dels estats del territori espanyol a la Península.

⁹¹⁹ DSC, núm. 336, 3-09-1811, p. 1748-1749

división, lo hará sin que la ley lo prevenga. No obstante, para dar mi opinión, quisiera saber antes qué se entiende por división del territorio español. Si se entiende dividir las provincias que tiene demarcados sus términos bajo cierta denominación, como Cataluña, Aragón, etc., etc., añadiendo a una lo que se desmiembra de otra, desde ahora me opongo. Si por división se entiende que dentro de una provincia, conservando su denominación, y continuando su gobierno, pareciere conveniente mudar su forma, como, por ejemplo, si habiendo una intendencia se juzgase oportuno y necesario el que hubiese dos, en este caso es preciso determinarlo con más madurez; en fin, como yo hasta ahora no sé lo que significa esta división, no puedo menos de reprobala formalmente, y mucho más si se tratase de quitar un pueblo solamente de la provincia de Cataluña”. Fins aquí el rebuig era frontal. Ni era oportú ni estava disposat a admetre la més mínima mutació a la denominació o pèrdua del territori català. Però la seva intervenció aniria pujant de to i agafant més contingut polític. “Supuesto que se ha tratado de variar el nombre de las provincias de España, ¿sería razón de política que a éstos que tienen unas mismas costumbres y un idioma se les separase para agregarlos a otras provincias que los tienen diferentes? Nadie es capaz de hacer que los catalanes se olviden que son catalanes. Ahora menos que nunca debe pensarse en desmembrar la provincia de Cataluña, porque tiene derecho a que se conserve con su nombre e integridad. Y así, si se trata de desmembrar el pueblo más mínimo, como Diputado de Cataluña me opongo a la más mínima desmembración”. Catalunya era un subjecte polític perquè “*tiene derecho*”, a mantenir territori segons criteris de costums, idioma i una identitat política provincial que feia impossible que els catalans oblidessin que eren catalans. Per l'historiador Fidel Gómez, la posició identifica Aner amb el provincialisme, mentre que per a José Mª Portillo, aquest posava per damunt del poder de la nació, el dret del territori.⁹²⁰

Tot seguit el diputat xilè Joaquín Fernández de Leiva al·legà que era inútil fer objeccions sense supòsit. “Era necesario que tratásemos ahora de dividir la Cataluña para que fuese oportuno el discurso del Sr Aner. Sobre todo, debemos estar persuadidos que en esa operación tendrá siempre por objeto la unidad de la Nación española”. Argüelles va dir que si calia fer la divisió, Aner o qui fos que representés Catalunya, ja manifestaria

⁹²⁰ GOMEZ OCHOA, Fidel, “Antifederalismo en España en las primeras décadas de la época liberal (1808-1837)”, a Manuel SUAREZ CORTINA; Maurizio RIDOLFI (eds.), *Cuestión nacional, centralismo y federalismo en la Europa del Sur*, Ed. Universidad de Cantabria, Santander, 2013, pp. 71-102; José Mª PORTILLO, “Provincias de la Nación. Identidad territorial y soberanía nacional en la Constitución de 1812”, a Fidel GÓMEZ OCHOA; Manuel SUAREZ CORTINA (eds), *Hacer naciones. Europa del sur y América Latina en el siglo XIX*, Ed. Universidad de Cantabria, Santander, 2019, p. 111-134.

llavors les dificultats que ara tenia per tan insuperables. Precisament considera que no van entrar en el fons de la qüestió per a eludir aquest tipus de conflictes: “Para evitar la guerra civil de provincia a provincia, la comisión se abstuvo de esto, y lo dejó para cuando la Nación vea que es conveniente esta división y que haya razones políticas que la apoyen”. És a dir, que es reconeix implícitament que Felip Aner representava d’alguna manera a la província catalana, mentre que també s’acceptava que el conflicte provincial no es tractava directament en aquell moment per tal d’evitar mals majors. Pel que fa al diputat per València José Martínez, estava convençut que no es parlava en condicional, sinó que es volia establir una llei que tard o d’hora es faria: “Me opongo; y así, me conformo con lo que ha dicho el Sr. Aner con mucho juicio, pidiendo que se suprima el artículo y se deje para cuando la Nación lo estime conveniente”. Jaume Creus i Francesc-Xavier Borrull també es van oposar per igual. Aleshores és quan l’eclesiàstic i professor de la Universitat de Salamanca, Diego Muñoz-Torrero, va llançar la seva cèlebre sentència, evocada per tants historiadors, i que enfrontava el nou concepte polític de nació al de la província: “Estamos hablando como si la Nación española no fuere una, sino que tuviera reinos y estados diferentes. Quiero que nos acordemos que formamos una Nación, y no un agregado de varias naciones”. Així les coses, pel comte de Toreno les Corts següents serien ordinàries i no podrien variar la Constitució, i pel clergue liberal aragonès, Vicente Pascual, calia suprimir-lo si les properes Corts no ho anaven a desenvolupar. Les intervencions posteriors van barallar la possibilitat que la divisió provincial tingués sentit sota criteris econòmics i de recaptació, més que no pas un altre tipus d’objeccions. En qualsevol cas, finalment l’article s’hi aprovà, afegint-hi a les Actes els vots d’Aner, subscrit per l’andalús José Luis Morales Gallego, l’aragonès Pedro Maria Ric, el català Francisco Papiol i els valencians Francesc-Xavier Borrull i José Martínez.⁹²¹

Capítulo III. Del Gobierno

Art. 15: La potestad de hacer leyes reside en las Cortes con el Rey.

En aquest cas, la proposta d’Aner va anar encaminada a reordenar l’articulat. Considerava que l’article 4t havia d’anar a continuació del 14, i per tant situat abans del present article. “El artículo 15 debe reservarse para cuando se trate de la formación de las leyes, por la mayor analogía con aquel capítulo, igual que el 16 y 17, cuando se trate de la formación de las leyes y de la autoridad del Rey”. Per a Diego Muñoz-Torrero no era

⁹²¹ DSC, núm. 336, 3-09-1811, p. 1744-1745 i 1748.

necessari posar aquests articles aquí, encara que ocupaven un lloc important, ja que aquests articles completaven el 1r. En aquest capítol es parlava del Govern i per determinar la seva forma es qualificava de Monarquia moderada. Els poders que constituïen la sobirania no estaven en una sola persona, sinó dividits en el Rei (l'executiu), el legislatiu de les Corts i els tribunals. La monarquia moderada s'explicava en aquests articles, per deixar fora qualsevol mena de dubte. Més endavant s'establiria com s'havien d'exercir aquests poders, com s'hauria de fer la sanció reial, a l'estil d'Aragó o d'una altra manera. Arribats aquí, Felip Aner cregué correcte sumar-se al consens general: "Entendiéndose la palabra Gobierno del modo que la ha explicado el Sr. Torrero, apruebo la colocación de estos artículos en este lugar", aprovant-se l'article tal i com estava.⁹²²

Art. 20: Para que el extranjero pueda obtener de las Cortes esta carta, deberá estar casado con española, y haber traído o fijado en España alguna intervención o industria apreciable, o adquirido bienes raíces por los que pague una contribución directa, o estableciéndose en el comercio con un capital considerable a juicio de las mismas Cortes.

En l'article anterior, el 19, s'havia discutit si es podia considerar com a ciutadà espanyol l'estranger que, gaudint-hi ja dels drets d'espanyol, obtingués per iniciativa de les Corts carta especial de ciutadà. Per tant, aquí es tractava de prefixar els criteris pels quals els estrangers podrien obtenir aquest reconeixement. Un tema que no era menor, perquè podia restringir o ampliar els drets polítics de ciutadania. Felip Aner farà un discurs amb certa extensió, establint un viu debat amb el diputat burgalès Francisco Gutiérrez de la Huerta, amb el que mantindrà rudes polèmiques en altres ocasions.

Segons el diputat aranès, "La carta de ciudadano no puede recaer sino sobre aquellas personas que tengan la carta de naturaleza, y ésta no se conceden sino a los que profesen la religión católica, apostólica, romana, prescindiendo como precede la solemne declaración, contenida en el art. 13, que prohíbe el ejercicio de toda otra, por cuya razón no podrán gozar de los derechos de ciudadano, ni tampoco de español, sino los que hagan profesión de nuestra religión santa, y bajo este concepto no son de este lugar las reflexiones que acaba de hacer el Sr. Huerta". En aquest paràgraf Aner identificava i definia la ciutadania espanyola, activa o passiva, a través de la religió catòlica, però aquests atributs no devien de ser un fre insalvable a l'obtenció d'aquesta condició. "Mucho menos la oposición que hace contra la parte del artículo que concede la carta de

⁹²² DSC, núm. 336, 3-09-1811, p. 1750.

ciudadano al extranjero que haya traído o fijado en España alguna intervención o industria apreciable, o adquirido bienes raíces, etcétera. El Sr. Huerta, impugnando esta parte, opina que sólo se debe conceder esta carta de ciudadano al que posea en propiedad cierta cantidad de bienes raíces, pero de ningún modo a los demás de que habla el artículo. Sin embargo de la ilustración del Sr. Huerta, no puedo convenir con su opinión, la que podría tener lugar si las riquezas y felicidad de una Nación consistiesen únicamente en bienes territoriales, o en la agricultura; pero como está ya demostrado por todos los economistas que las riquezas y prosperidad de los Estados tienen grande influencia la industria y el comercio, y que son dos agentes poderosos de la felicidad pública, por el impulso que dan a los productos de la tierra y a la circulación, creía en mi concepto no conocer nuestros verdaderos intereses, si no proporcionásemos los mismos estímulos a los hombres industriosos y comerciantes que a los agrícolas; tanto más, cuanto tenemos la dicha de haber nacido en un país el más favorecido de cuantos se conocen en ricas materias, que nuestra poca previsión e indolencia hace pasar en el estado rudo a manos extranjeras que sacan de ellas sus riquezas”. En aquesta porció de la intervenció, Aner fa una clara defensa d’aquells sistemes econòmics, com ara el català, on la indústria i el comerç s’articulaven amb una concepció moderna i capitalista de l’agricultura. Per aquest motiu l’interès de l’espai imperial espanyol a poder comptar amb l’estímul de negociants d’altres països. Fins i tot en reclamar un tracte just i equilibrat al sector manufacturer industrial, no subordinat o marginat al sector agrícola.⁹²³

“¿Por qué, Señor, -continuà Felip Aner- no hemos de dar la carta de ciudadano al que trae y fija en nuestro suelo una industria útil o una invención feliz de la que resulte un bien conocido y que puede aumentar nuestras riquezas? Si la industria es tan apreciable como los bienes raíces, ¿por qué no se le han de dispensar los mismos favores? ¿No leemos, Señor, la profusión con que los holandeses, ingleses y franceses han distinguido y premiado a los que llevaron a sus países alguna invención o industria apreciable, o han sabido perfeccionar las máquinas destinadas a las manufacturas y han dado mayores conocimientos a las artes? Entre nosotros ¿no hemos conocido lo mismo? ¿No hemos enviado a costa de grandes gastos jóvenes ilustrados a las Naciones extranjeras para instruirse en sus adelantamientos, y traerlos a nuestro suelo? ¿No hemos visto ofrecer grandes salarios, y aún pensiones a muchos operarios extranjeros para que viniesen a

⁹²³ A aquest respecte, els debats entre una il·lustració pràctica i una altra d’especulativa, a Ernest LLUCH, *La Catalunya vençuda del segle XVIII. Foscors i clarors de la Il·lustració*. Edicions 62, Barcelona, 1996.

perfeccionar nuestra industria y artes? Lo mismo digo del comercio (...) Véase la protección que se daba a los extranjeros que se establecían en España, y promovían la riqueza nacional (...) Pensemos de veras en los medios de restablecerle a un estado floreciente del que a poca costa es susceptible, y abramos la mano a cuanto pueda contribuir a tan santo fin. Por estas razones, opino que el artículo debe aprobarse en los términos en que está extendido”. Aquí Felip Aner no feia més que reconèixer la política seguida per les reformes carolines d’afavorir l’arribada de tècnics en les fàbriques reials i de població estrangera en les iniciatives de repoblació.

Agustín de Argüelles va refredar la qüestió excusant al Sr. de la Huerta de tots els matisos del debat perquè es trobava indisposat quan la comissió havia tractat d’aquest tema, i insistí en el contingut exposat abans per Felip Aner per si no havia quedat prou clar. S’aprovà l’article amb el canvi *en España per las Españas*, que no és un simple canvi ornamental sinó l’expressió que encara la concepció dels pobles i de les Espanyes, en plural, encara fonamentava la política de la constitució.⁹²⁴

Art. 22: A los españoles que por cualquiera línea traen origen de África, para aspirar a ser ciudadanos les quedará abierta la Puerta de la virtud y del merecimiento, y en su consecuencia las Cortes podrán concedir carta de ciudadano a los que hayan hecho Servicios eminentes a la Patria, o a los que se distingan por sus talentos, su aplicación y su conducta; bajo condición respeto de estos últimos, de que sean hijos de legítimo matrimonio, de padres ingenuos, y avecindados en los dominios de España, y de que ejerzan alguna profesión, oficio o industria útil con un capital propio, suficiente a mantener su casa y educar sus hijos con honradez.⁹²⁵ L’expressió pares ingenus, en dret civil, indicava el que havia nascut lliure i no havia perdut la llibertat.

Per Aner si es discutia aquest article aïlladament i sense examinar la relació i conformitat que tenia amb els articles que a continuació venien, sobretot el 29, i altres principis aprovats abans al Congrés, s’exposaven a incórrer en contradiccions molt perjudicials. Ell mateix havia fet un discurs sobre el decret de 15 d’octubre de 1810 que li servia de guia per aquesta discussió. En el decret “se previene que no puedan parte alguna en la representación nacional los que no sean naturales originarios de los dominios

⁹²⁴ DSC, núm. 336, 3-09-1811, p. 1754-1757 i 1761. Vegeu també de Bartolomé CLAVERO, José Mª PORTILLO i Marta LORENTE, *Pueblos, Nación, Constitución (en torno a 1812)*, Ikusager, Madrid, 2004. José Mª PORTILLO ho continuà desenvolupant en diversos treballs, com ara “Cuerpo de nación, pueblo soberano. La representación política en la crisis de la monarquía hispana”, a *Ayer*, nº 61/2006 (1), pp. 47-76.

⁹²⁵ DSC, núm. 336, 4-09-1811, p. 1761.

españoles en ambos hemisferios, y por una consecuencia indudable quedan excluidos de todo concurso a la representación nacional los originarios de África existentes en los dominios españoles (...)" Per Aner el decret anterior havia de ser una mena de llei fonamental, i qualsevol canvi podria destruir els principis anteriors. Segons el concepte del nostre biografiat, no es cometia cap injustícia als originaris d'Àfrica existents en els dominis espanyols, perquè no se'ls hi treu cap dret que tinguessin declarat. Ans al contrari, la Constitució els havia declarat espanyols, gaudint dels drets civils, però no dels polítics, que és on portaria la modificació d'aquella doctrina. "Convengo Señor, en que las leyes civiles deben proteger a todos igualmente; pero no puedo convenir en que las leyes políticas de una sociedad deban nivelarse por aquellas; o lo que es lo mismo, los derechos políticos son enteramente distintos de los meramente civiles (...)". Aner s'estranyava que volguessin que els originaris d'Àfrica fossin declarats ciutadans només per la veu activa, deduint l'argument que el dret de ciutadans a favor d'aquells espanyols no era a favor seu "sino de los mismos americanos, para que de este modo les corresponda tener en las Cortes una tercera parte más de Diputados que la España europea. Lo que jamás podría ser de gran conveniencia a la monarquía; y si este no es el motivo, ¿a qué fin oponerse con tanta obstinación a la voz pasiva? (...) En esta atención, y omitiendo razones que la política exige que se callen, mi dictamen es que subsistiendo en todas sus partes el decreto de 15 de octubre último se apruebe como está el artículo que se discute por no ser contrario ni a la justicia ni a la política".

El diputat per la província del Perú Ramón Olaguer Feliu analitzà la intervenció d'Aner i la d'altres diputats. Feu seves les paraules del diputat aranès, en el sentit de pensar que no es cometia cap injustícia contra aquells espanyols, perquè com ha dit el Sr. Aner, "estos individuos entraron en la nación cuando ya estaba constituida, no coadyuvaron a su formación primera (...) Si fuese exacta la reflexión de Aner, comprenderá también a los indios y a los españoles criollos que entraron en la sociedad cuando esta se hallaba constituida, y muy pocos años antes que los originarios de África (...). Los diputados de América se han obstinado, dijo Aner, en que se conceda la ciudadanía a estos españoles; y está claro el fin propuesto, cual es aumentar de este modo la representación de aquellos países". Amb tot, responia ara sí el diputat Feliu, el mateix

argument es podia utilitzar en contra, i pensar que es volia reduir la representació dels americans de forma desproporcionada.⁹²⁶

El parer del diputat mexicà José Beye de Cisneros tampoc no en fou condescendent i descrigué de manera extraordinària la distància política que creixia entre els espanyols d'ambdós hemisferis: “Noto que el Sr Aner intentó probar no se hacía ninguna injusticia a los que tienen raíz en el África, denegándoles el derecho de ciudadanos; se valió, como acostumbra, de un argumento muy sutil. El argumento consiste en decir que no se les quita nada que tengan; ni se les niega la devolución de algún derecho de que hayan sido despojados. Argumento especioso (...) Dice el Sr Aner que bastante se les ha concedido habiéndolos declarado españoles, pues consiguen la seguridad real y personal mediante la defensa que les prestamos (...) Esas seguridades ya las gozan bajo los apelativos de mulatos, zambaigo, collote, etc., luego el nombre español nada les añade de real, y será un nombre vacío que a ellos no les saca de la infamia”.⁹²⁷

Felip Aner argumentava que el fet de pagar impostos no havia constituït dret de ciutadania a l'antiga Roma ni en altres èpoques històriques. Però això va satisfer a una part del Congrés, ben al contrari. Tampoc al diputat originari de Lima Dionisio Inca Yupanqui, que li preguntà: ¿Y cómo se podrá dejar de contestar al Sr. Aner cuando insinuó que no constaba de su talento? (...) Al Sr. Aner la contribución que pagan al igual de los españoles, no le ha parecido mérito para la ciudadanía como ni sus otros servicios”. L'article va tornar a la comissió de constitució.⁹²⁸ Resta, doncs, evident, la por i l'immobilisme d'aquells que, com Felip Aner, mostraven un clar recel respecte la representació americana i el control colonial dels recursos.

Durant la continuació del debat de l'article 22, el dia 10 de setembre, es votà el mateix i s'aprovà per 108 d'afirmatius contra 36 de negatius. El diputat mexicà de tendència americanista, José Miguel Ramos de Arizpe, va presentar una addició: “Siendo declaración que para excluir el concepto de originarios por cualquiera línea de África, bastará ser hijos de padres ingenuos o primeros nietos de abuelos libres”. La qual cosa motivà una nova resposta d'Aner: “Si se aprueba la adición, todo el argumento se derriba, y si no, no hay más que leer las últimas cláusulas. Si se admite, basta para los individuos de las castas el que sólo sean hijos de padres ingenuos para ser ciudadanos, sin que haya

⁹²⁶ DSC, núm. 338, 5-09-1811, p. 1778-1781.

⁹²⁷ DSC, núm. 339, 6-09-1811, p. 1788-1790.

⁹²⁸ DSC, núm. 340, 7-09-1811, p. 1798-1799.

necesidad de pedir la carta a las Cortes, cuando por lo aprobado es preciso que la pidan, no sólo siendo hijos de padres ingenuos, sino que han de preceder los buenos informes. Mi dictamen es que supuesto que esta adición destruye el artículo, pase a la comisión de Constitución para que proponga lo que le parezca”. Es votà i s’acordà seguir amb la discussió; finalment, es rebutjà l’adició d’Arizpe.⁹²⁹

Art. 24: La calidad de ciudadano español se pierde: por haber residido diez años consecutivos fuera del territorio español sin comisión o licencia del Gobierno.

En aquest cas, el secretari va escriure a l’acta: “Aner creyó que era demasiado largo el plazo de diez años, porque los que salen del territorio español, o van con el objeto de instruirse, o a sus negocios, o solamente para divertirse, pudiendo obtener la licencia del Gobierno por los dos primeros objetos, pues que nunca la niega para semejantes casos, no era regular que los ciudadanos españoles estuvieran fuera de su Patria tanto tiempo como les permite este párrafo, con el objeto de divertirse, gastando sus caudales en países extranjeros”. Probablement, la situació feia referència a l’hàbit que determinats joves fills de famílies benestants d’arreu d’Europa tenien de viatjar com una experiència formativa iniciàtica. El *Grand Tour*. Certament, no era una pràctica tan estesa entre els espanyols, tot i que quedà aprovat el paràgraf quart amb la variació de la durada, fixant-se en cinc anys enlloc de deu.⁹³⁰

Art. 25: El ejercicio de los mismos derechos se suspende. Párrafo 2º: Por el estado de deudor quebrado o deudor a los caudales públicos.

Així mateix, el secretari va escriure a l’acta que Aner observà que, mentre no es qualifiqués la fallida en sentit d’inculpació, i partint del fet que el paràgraf no tractava de la privació de drets i tan sols sí de la seva suspensió, que no hi havia inconvenient que s’aprovés tal i com estava redactat. Cosa que, finalment, succeí.⁹³¹

TÍTULO III DE LAS CORTES

Capítulo I. Del modo de formarse las Cortes

Art. 28: La base para la representación nacional es la misma en ambos hemisferios.

⁹²⁹ DSC, núm. 343, 10-09-1811, p. 1808 i 1811.

⁹³⁰ DSC, núm. 340, 9-09-1811, p. 1803-1804.

⁹³¹ DSC, núm. 340, 9-09-1811, p. 1798-1799.

La posició de Felip Aner es justificava en la memòria que es va presentar a l'Illa de Lleó sobre aquest tema. Entenia, doncs, que la base s'havia de ser en proporció al nombre d'habitants d'ambdós hemisferis, de manera que per cada 70.000 americans vindria un diputat, com es verificaria a la península. I quedà aprovat.⁹³²

Art. 29: Esta base es la población compuesta de los naturales que por ambas líneas sean originarios españoles, y de aquellos que hayan obtenido de las Cortes carta de ciudadano, como también de los comprendidos en el art.21.

El diputat Vicente Pascual y Esteban demanà que s'afegís una adició en aquesta article o en un altre: Que sin prejuicio de la representación popular que se establezca para las Cortes venideras, se admitan en ellas los representantes de las ciudades y villas que en el día gozan la prerrogativa de voto en Cortes. Felip Aner demanà la paraula, però el president li digué que de l'adició se'n parlaria després de discutir aquest article.⁹³³

Per Aner, el darrer dia que es discutí aquest capítol, l'adició del diputat Pascual no es podia sostenir amb cap raó sòlida. “Será una verdad para los que no aciertan a distinguir los derechos políticos de los civiles, que sólo con sutilezas y abstractas metafísica podrá sostenerse el artículo conforme se ha presentado por la comisión”, i per tant el nostre diputat demanava que s'aprovés tal i com estava. I continuava amb la seva argumentació: “Pretender ahora que en esta base se incluyan los originarios de África, es pretender que se destruyan los dos decretos de 15 de octubre y 9 de febrero, en los cuales únicamente vienen comprendidos los originarios de ambos hemisferios (...)”. Per contra, pensava que encara que no estiguessin representats directament a les Corts, ho eren indirectament i les lleis també els incumbeixen. El dret a representar era diferent al dret a ser representat. El primer era un dret polític vinculat a la ciutadania, mentre que el segon era un dret civil de tots els espanyols que, protegits per la llei, fruïen de la llibertat civil i de la protecció de la propietat. Inclús, afegí Aner, la major part dels seus habitants no va tenir part en el nomenament de diputats i, en canvi, tots els habitants d'Amèrica hi són representats pels diputats vinguts a Cadis. Malgrat les reconvençions de Miguel Ramos Arizpe, que mantingué un debat tècnic amb Aner, l'article quedà aprovat tal i com defensà el diputat per Catalunya.⁹³⁴

⁹³² DSC, núm. 343, 14-09-1811, p. 1844.

⁹³³ DSC, núm. 347, 14-09-1811, p. 1845

⁹³⁴ DSC, núm. 353, 23-09-1811, p. 1888-1893.

Art. 31: Por cada 70.000 almas de la población, compuesta como queda dicho en el art. 29, habrá un Diputado de Cortes.

El secretari va fer notar que Aner i Argüelles hi van estar d'acord. El primer d'ells advertí que, no obstant ser molt menor la població d'Anglaterra que la d'Espanya, es composava la seva Cambra alta de 200 diputats, i la dels Comuns amb 551. L'article se sancionà.⁹³⁵

Capítulo IV. De las junta electorales de partido

Art. 63: El número de electores de partido será triple al de los Diputados que se han de elegir.

L'article es va aprovar sense discussió, però Aner va fer una intervenció que paga la pena de comentar perquè és una de les primeres reflexions en la història constitucional sobre la relació entre el cos electoral, la corrupció i la probitat. És un text llarg, però paga la pena. "Las Cortes son la suma de los Diputados que envían las provincias, y quanto más número de electores de los Diputados, tanta más dificultad habrá para que estos sean elegidos por intriga y soborno. Es preciso evitar todas las artes y manejos que puedan intervenir en las elecciones, porque de lo contrario los Diputados a las Cortes no tendrán todas las cualidades que se necesitan para un cargo de tanta gravedad. Quanto mayor sea el número de los electores, tanto más conocimiento tendrá la Junta electoral de las personas que por su probidad, patriotismo e ilustración merezcan ser llamadas a la representación nacional. Si se permitiese que en cada partido se hiciesen las elecciones de Diputados para las Cortes, entonces sería más seguro el acierto por la mayor facilidad que los electores tendrían para conocer a los sujetos de mérito perteneciente a su limitado partido; pero debiendo reunirse todos en la capital de la provincia, siendo ellos pocos en número, resulta la gran dificultad de que los electores de un partido tengan conocimiento de los sujetos que propongan los de otro partido, y de ahí el conflicto en que precisamente se han de ver, como se han visto ya algunas juntas para conseguir una elección acertada. Pero como esta dificultad, que la experiencia tiene ya acreditada, esté en razón inversa del número de electores, se hace preciso que este, atendidas las circunstancias, sea el mayor posible. Se dijo hace pocos días ser muy conveniente que el número de Diputados en Cortes fuese muy crecido, para que jamás el influjo del Rey pudiese tener parte en las

⁹³⁵ DSC, núm. 353, 23-09-1811, p. 1893.

deliberaciones del Congreso, y para que este no fuese en tiempo alguno accesible a los manejos del Ministerio. Y como este influjo ministerial puede atacar hasta los elementos de la representación nacional, bueno será que V.M. tome de antemano todas las medidas más eficaces mediante una ley constitucional que la precava. Así es mi dictamen que el número de electores sea cuando menos el cuádruplo de los que hayan de ser elegidos, y si pudiese ser, el quíntuplo”. La llarga reflexió de Felipe Aner demanava ampliar la base de la representació, per tal de millorar la probitat dels diputats i el seu arrelament i confiança en el territori. Però també per tal d’evitar l’influx negatiu del despotisme reial o ministerial. Malauradament, no comptem amb gaires treballs sobre el poder local i llurs clienteleles en els prolegòmens de la vida electoral catalana, tot i el meritori estudi de Mercè Renom sobre Sabadell. En qualsevol cas, el diputat per València Joaquin Lorenzo Villanueva qualificà de molt prudents les reflexions d’Aner, afegint que tinguessin els electors la major confiança dels pobles. S’aprovà l’article com estava.⁹³⁶

Art. 73: Inmediatamente después (del acto religioso) en el ayuntamiento, se procederá al nombramiento de elector o electores de partido, eligiendo de uno en uno y por escrutinio secreto, mediante célula en que esté escrito el nombre de la persona que cada uno elige.

En aquest article, Felip Aner manifestarà idees que són un bon testimoni del seu tarannà, de la seva cosmovisió ideològica. Palesa que la discussió sobre la bona representació era crucial en la consecució d’un bon govern, més enllà dels vicis polítics que amenaçaven el règim constitucional. Aner considerarà que la redacció de l’article era aquesta perquè així era la condició humana. “Si el corazón del hombre tuviera toda la probidad que se desea, no habría necesidad de nada de esto; pero es preciso caminar bajo el supuesto del estado en que nos hallamos, estado en que por nuestra desgracia los respetos humanos e intereses particulares nos impiden obrar con toda la rectitud y libertad debida. Hagámonos el cargo de lo que son y han sido siempre los hombres, y no de lo que deben ser”. Aquesta era una posició típicament conservadora, guiada més per les convencions que no per les conviccions, pel reconeixement sobre com eren les coses en realitat, i no com volíem que fossin.

Seguia Aner amb la seva intervenció on va fer una clara defensa del sufragi secret, segons practicaven les nacions modernes, per reforçar la confiança en els representants i

⁹³⁶ DSC, núm. 358, 25-09-1811, p. 1918. Vegeu Mercè RENOM, *Conflictos sociales i revolució. Sabadell, 1718-1823*, Eumo Editorial, Barcelona/ Vic, 2009.

evitar la corrupció: “Cuéntese también con que los electores serán sujetos que merezcan la confianza de los pueblos, y que no es regular la depositen estos en personas hábiles y accesibles al soborno y a la intriga. No hay, pues, el inconveniente, por lo menos en el grado que se presume, en que la elección se haga en secreto. Esto exige además la sana política, y la experiencia acredita que no puede ser de otro modo. Todas las naciones que han tenido estas juntas electorales han establecido el escrutinio secreto. Se dice que en las cédulas se ponga el nombre del sujeto que vota: pregunto: ¿para qué es esto? ¿Es para publicarlo después, o para que conste en lo venidero por quién votó aquel elector? Pero esto ¿qué utilidad puede traernos? Así que me parece que la votación ni debe ser pública, ni menos firmadas las cédulas. Por tanto, apruebo el artículo como está”. I fou així, perquè s’aprovà tal i com s’havia presentat. D’altra banda, s’ha de pensar que en la Instrucció de 1810 el vot era un acte públic, en la mesura que s’havia de dir de viva veu i davant dels altres veïns a quin elector es dipositava el vot. No és d’estranyar, doncs, que Aner expressés una cautela davant d’experiències passades, almenys en el nivell de les juntes electorals de partit.⁹³⁷

Capítulo V. De las Juntas electorales de provincia

Art. 85: Juntos en él los electores de partido, se leerán los informes sobre las certificaciones; y si se hubiere hallado reparo que oponer a alguna de ellas, o a los electores por defecto de algunas de las cualidades requeridas, la Junta resolverá definitivamente, y acto continuo, lo que le parezca, y lo que resolviere se ejecutará sin recurso.

Davant d’aquest enunciat, Felip Aner considerà: “Los partidos en todo caso pagarán su culpa o ignorancia. Si alguno hubiese mandado a un elector que no mereciese serlo, se deberá pasar adelante, sin detenerse en nombrar otro, en justo castigo de no haber elegido como correspondía”. El diputat Muñoz-Torrero afegí tot seguit: “Esta misma razón iba a exponer yo, pero el Sr Aner me ha ahorrado el hacerlo”. S’aprovà l’article.⁹³⁸

Art. 97: Ningún empleado público, nombrado por el Gobierno, podrá ser elegido Diputado de Cortes por la provincia en que ejerce su cargo.

El debat l’inicià el diputat Mariano Blas Garoz quan volgué fer una adició : “a menos que ejerza, porque entonces podrá ser elegido como natural, y no en consideración

⁹³⁷ DSC, núm. 353, 25-09-1811, p. 1919-1920.

⁹³⁸ DSC, núm. 359, 26-09-1811, p. 1923.

a ser empleado”. És aleshores quan Felip Aner pensà en intervenir per donar suport Garoz, però amb arguments una mica més desenvolupats. En cas de no ser admès aquest afegitó, perjudicaria uns empleats respecte d’altres, “porque el que ejerce su cargo en la provincia, de la que no es natural, puede ser elegido en la de su naturaleza sólo porque no ejerce en ella su cargo, y el que es natural de la misma donde ejerce en ella su cargo, no puede ser elegido, de que resulta una notable desigualdad. Se dice, Señor, que la causa de esta prohibición es el influjo que el empleado podría tener para hacerse elegir; pero este influjo no siempre tiene lugar. ¿Cuántos empleados hay que tienen pingües patrimonios en las provincias, que por razón de su calidad merecen el concepto general, y que sólo tienen el empleo por honor, hallándose de consiguiente más adictos a la provincia y a la causa de la Nación por razón de sus bienes que por el empleo que ejercen? ¿Qué razón hay para que la provincia no pueda elegir por su Diputado a un empleado natural de la misma, de cuyos conocimientos y adhesión a la causa tiene repetidas pruebas, y que sus bienes le han merecido mucha consideración en el pueblo aun antes de ser empleados? Por estas consideraciones, y otras que no se ocultan a V.M., apoyo la adición del Sr. Garoz”. L’article fou aprovat. En aquest cas, el diputat José Martínez digué que “si el ser Diputado es una carga, de poco servirá el influjo, porque yo no sé que haya un ciudadano que quiera echarse sobre sí esta carga. Por tanto, opino como el Sr Aner, mayormente cuando la verdadera libertad consiste en que cada uno la tenga para elegir a las personas de su confianza y satisfacción”.⁹³⁹ Del debat se’n desprèn el concepte que Felip Aner i la majoria de la cambra tenien dels empleats públics i de la qüestió de les incompatibilitats, ja que en el cas que posseïssin bones rendes tan sols ocupaven el càrrec com una deferència i honor. I gràcies a aquesta ascendència social i respectabilitat, el diputat seria acceptat pels seus electors. Existia, doncs, un influx positiu, el que provenia de la posició social i de l’arrelament en el territori, i un influx negatiu, que tal vegada podia estar en disposició de l’empleat corrupte.⁹⁴⁰

Capítulo VI. De la celebración de las Cortes

Art. 104: Se juntarán las Cortes todos los años en la capital del Reino.

Aquest article més que un article és un precepte, una norma universal de la cultura constitucional de l’era liberal. Contra aquells diputats que l’havien impugnat, Felip Aner

⁹³⁹ DSC, núm. 361, 28-09-1811, p. 1944-1945.

⁹⁴⁰ SIERRA, María; PEÑA, María Antonia; ZURITA, Rafael, *Elegidos y elegibles. La representación parlamentaria en la cultura del liberalismo*, Madrid, Marcial Pons, 2010.

convidà a la resta de parlamentaris a meditar sobre les conseqüències danyoses que tindria el fet que les Corts no es estiguessin reunides. No se sap quan vindria el Rei, ni quan s'assoliria la felicitat del regne, però no es podia deixar òrfena la nació. “¿Sería prudente dejar a la Nación, que necesariamente ha de quedar devastada, sin una reunión actual de Cortes que proporcione todos los remedios correspondientes a los males que ha sufrido? ¿Quién ha de procurar el bien de la Nación? ¿Será el Consejo de Regencia? No, Señor, no es de su atribución; pues ¿quién? Nadie más que las Cortes ordinarias (...) Es menester andar con mucha prudencia, y considerar que sólo las Cortes pueden hacer la prosperidad del Reino por medio de leyes sabias y adecuadas a las circunstancias difíciles de Estado. Si, como he dicho, estuviese la Nación tranquila, y descansase ya en el seno de un Gobierno benéfico, moderado por una legislación liberal, no tendría inconveniente en que sólo cada dos o tres años se reunieran las Cortes; pero en la situación crítica en que nos hallamos, me opongo formalmente, siendo mi dictamen el que se apruebe el artículo conforme está; y caso que con el tiempo conviniese hacer alguna variación en el particular, ya se prevendrá al fin de la Constitución el cómo y cuándo deberá verificarse”. Convé insistir en la posició d'Aner i en el llenguatge polític que emprà en aquesta ocasió, en el sentit d'acceptar que les Corts no fossin permanents, sempre i quan durant els anys de pau el govern fos benèfic i moderat “por una legislación liberal”, per bé que pel seu pragmatisme creia que ara la nació devia ser l'espai polític central i constant.

En aquest debat participaren també dues primeres espases parlamentàries, Agustín de Argüelles i Antoni de Capmany, tots dos ben fots en recursos historicistes. Segons l'historiador català, les intrigues foren moneda corrent en les corts aragoneses per a evitar que fossin anuals, i que es dilatessin dos o tres anys. L'arbitrarietat governamental, digué Argüelles, acabà de proscriure les Corts després d'allargar la reunió de Corts més del que podia. De fet, això era un fidel reflex del que havia succeït en les relacions de Catalunya amb la monarquia hispànica els segles XVI i XVII. D'acord amb Aner, Agustín de Argüelles pensava talment que no es podia fiar només al govern el restabliment de la felicitat “sin exponerla a un recaída mortal”. Per molt benèfic que en fos, entretingut en els afers quotidians de major urgència, el govern no podria atendre el foment de l'agricultura, de les arts i la resta de branques de la indústria nacional, ni la reforma de lleis i tota la resta de ferides que té el cos polític”.⁹⁴¹

⁹⁴¹ DSC, núm. 362, 29-09-1811, p. 1950-1951.

Art. 107: Las Cortes podrán prorrogar sus sesiones cuando más otro mes en sólo dos casos: primero, a petición del Rey; segundo, si las Cortes lo creyeren necesario por una resolución de las dos terceras partes de los Diputados, aprobada por el Rey.

La discussió d'aquest article dona peu a poder perfilar un xic més l'univers polític de Felip Aner. El nus del problema es trobava en la clàusula final, "aprobada por el Rey". La Constitució preveia que el temps de durada de les Corts fos de tres mesos, sens dubte, molt poc temps, i amb aquesta fórmula s'atorgava al Rei la potestat d'allargar les sessions. Per Aner, el monarca era l'encarregat d'observar i protegir les lleis i, per tant, pensar que sense la seva anuència es poguessin prorrogar les reunions "sería dar ocasión a que por cualquier motivo se decretase dicha prórroga, y con pretexto de iguales razones de conveniencia y utilidad extenderla a dos, tres o más meses. Creo, Señor, que serán pocas la Constituciones hasta ahora formadas que no hayan fijado la atención sobre la duración de las sesiones de los cuerpos constituyentes, la cual siempre se ha limitado para evitar abusos". El plantejament trobà l'oposició dels diputats Vicente Terrero, Pedro Gordillo i José Zorraquín, així com la d'Agustín Argüelles, que reblà el clau preguntant-se si encara es volien posar més entrebancs a la representació nacional i a diferir la sanció de les lleis. En aquesta ocasió, Felip Aner perdé la votació.⁹⁴²

Artículo 126: Las sesiones de las Cortes serán públicas, y sólo si ocurriere algún caso extraordinario que exija reserva podrá celebrarse sesión secreta.

El secretari va escriure: "Advirtió el Sr Aner que no serían tan poco frecuentes dichos casos, puesto que en ellas se debían aprobar antes de su ratificación los tratados de alianza ofensiva, los de subsidios, los especiales de comercio, etc". Però els diputats Villanueva i Argüelles van dir que en el reglament interior de les Corts es concretaria la casuística. Es votà i s'aprovà.⁹⁴³ Certament, el nombre de sessions secretes ocorregudes a Cadis va ser prou alt, de 814 en total.

Art. 128: Los Diputados serán inviolables por sus opiniones, y en ningún tiempo ni caso y por ninguna autoridad podrán ser reconvenidos por ellas. En las causas criminales que contra ellos se intentaran no podrán ser juzgados sino por el tribunal de Cortes, en el modo y forma que se prescriba en el Reglamento del gobierno interior de las

⁹⁴² DSC, núm. 362, 29-09-1811, p. 1954-1955.

⁹⁴³ DSC, núm. 364, 1-10-1811, p. 1966-1967. SEGADO, Francisco Fernández, "El principio de publicidad parlamentaria en las Cortes de Cádiz", a *Revista de las Cortes Generales*, (90), Madrid, 2013, pp. 7-123.

mismas. Durante las sesiones de las Cortes, y un mes después, los Diputados no podrán ser ejecutados por deudas.

La inviolabilitat parlamentària havia estat decretada el 24 de setembre de 1810, però ara calia registrar el principi en el text constitucional. El secretari de la comissió de Constitució, José Maria Calatrava, va fer una adició: *que durante las sesiones de Cortes, y un mes después, los Diputados no pudiesen ser demandados por pleitos Civiles y ejecutivos*. El diputat José Martínez li donà suport i s'aprovà. El diputat Domingo Dueñas prescrivia que els diputats fossin inviolables per les opinions que manifestessin, de paraula o per escrit, i afegí Antoni de Capmany, “en el desempeño de su cargo”. En la seva proposta, Felip Aner manifestà les dificultats per delimitar les fronteres entre una opinió crítica emesa per un diputat i una acusació que fes aquest i contemplés un delictes que requerís de força de prova. Això és el que li preocupava a Aner: què succeiria en el moment que el diputat, en l'exercici de la seva llibertat i protegit per la seva inviolabilitat, acusés d'un delictes a un ciutadà? D'aquí la distinció entre opinió i delictes, que feia el diputat aranès i que el seu dictamen fos que no calgués fer cap adició al text. “Yo diré, por ejemplo, que el Gobierno es apático e indolente; lo diré en el Congreso y en las calles, sin que nadie pueda hacerme cargo de ello; pero decir que es traidor, en cualquiera parte que lo diga es un delito del que podrán pedir una satisfacción los ofendidos, pues estoy obligado a dársela a cualquiera persona a quien he imputado delitos, que me veré en la precisión de probar, o seré castigado. Porque si yo digo que hay indolencia en el Gobierno, y que no procede con la actividad necesaria, y digo esto en el Congreso, ¿por qué no podré decirlo fuera? ¿Dejo de ser Diputado al salir? ¿Dejo de tener opinión entonces? Si presentara otra me acreditaría de inconsecuente o malicioso. Por lo mismo es franca mi opinión, y puedo exponerla cuando venga al caso; pero para imputar delitos no tienen facultad los Diputados”. Novament, el diputat granadí Domingo Dueñas, que havia estat oïdor de la Real Audiència de Catalunya en el moment que les tropes napoleòniques entraren a Barcelona, insistí en el fet que les injúries que podia fer un diputat eren delictes pels quals podia ser reclamat i castigat “como ha dicho muy bien el Sr. Aner”.⁹⁴⁴

Art. 129: Durante el tiempo de su diputación, contado para este efecto desde que el nombramiento conste en la permanente de Cortes, no podrán los Diputados admitir

⁹⁴⁴ DSC, núm. 365, 2-10-1811, p. 1972-1975. Maria de los Angeles PÉREZ SAMPER, “La Real Audiencia de Cataluña durante la Guerra de la Independencia”, a *Pedralbes*, nº 2, Barcelona, 1982, pp. 177-209.

para sí, ni solicitar para otro, empleo alguno de provisión del Rey, ni aún ascenso, como no sea de escala, en su respectiva carrera.

Art. 130: Del mismo modo no podrán, durante el tiempo de su diputación, y un año después del último acto de sus funciones obtener para sí, ni solicitar para otro, pensión ni decoración alguna que sea también de provisión del rey.

El debat sobre les incompatibilitats és un dels assumptes clàssics en la cultura parlamentària contemporània.⁹⁴⁵ Aquest era un mecanisme apreciat com un destorb als abusos i per impedir que la concessió de favors desnaturalitzés la representació. Com a principi, havia estat ja declarat a partir de les intervencions d'Antoni de Capmany i de Francisco Gutiérrez de la Huerta, el 29 de setembre de 1810. No obstant això, existien dubtes sobre temes, com ara, la incompatibilitat entre ser diputat i al mateix temps poder formar part de l'executiu. Per a Ferlip Aner, als diputats no se'ls podia excloure que obtinguessin un càrrec durant la diputació i un any després. Era una dissort que “a una persona que merece la confianza del pueblo se le perjudique por el mero hecho de merecerla (...) Y si se le pone traba de no poderle elegir hasta un año después, se le priva de echar mano de sujetos que pudieran ser útiles a la patria. Así, soy de dictamen que los que merezcan la confianza de la Nación sean siempre los que hayan de obtener empleos (...) Veo que la razón que se alega de que la esperanza de obtener empleos pueda corromperlos, es muy poderosa. Además de que es ridículo suponer que los Diputados hayan de ser tan débiles que comercien un destino para después de disueltas las Cortes. El hombre dice dame y te daré. Y si aquella fuese razón suficiente, probaría que el año de intermedio tampoco bastaría, porque en este tiempo podría el Diputado conservar los vínculos que hubiese formado mientras su diputación para obtener después el empleo. Yo no veo, pues, que haya una razón para que se altere el artículo. Que no puedan obtener empleo los Diputados mientras dura la diputación, es muy justo, y esto se observa en todas partes donde hay representación nacional. Si las precauciones han de ser tantas y tan grandes los sacrificios, convendrá preguntar: ¿dónde se hallarán hombres tan generosos que vengan con gusto al Congreso? Aquí debemos mirar el bien que pueda resultar a la Nación; y de hacer esa adición, no sólo no veo utilidad alguna, sino el gran

⁹⁴⁵ María Dolores del ÁLAMO, “Los orígenes de la inviolabilidad e inmunidad parlamentarias (1810-1837)”, a *Anuario de Historia del Derecho Español*, nº 84, 2014, pp. 201-260.

prejuicio de privar al Gobierno y a la Nación de muchos hombres de luces; así, no la apruebo”. Per contra, el text s’aprovà tal i com estava.⁹⁴⁶

Capítulo VII. De las facultades de las Cortes

Art. 131: Las facultades de las Cortes son: 4^a. Elegir Regencia o Regente del reino cuando lo previene la Constitución, y señalarlas limitaciones con que la Regencia o el Regente han de ejercer la autoridad Real.

Aquest article portà al diputat Jaume Creus a proposar que, com a primer pas, les Corts determinessin les facultats de la Regència, però Felip Aner s’hi oposà. Utilitzà un exemple tret de la recent història anglesa, perquè quan havia entrat el Príncep regent s’havien ocasionat moltes disputes entorn de les seves facultats. Aner plantejà que, ara per ara, aquestes no es podien definir. La resta de la cambra estigué d’acord.⁹⁴⁷

Capítulo VIII. De la formación de las leyes y de la sanción Real

Art. 139: La votación se hará a pluralidad absoluta de votos; y para proceder a ella será necesario que se hallen presentes a lo menos la mitad y uno o más de la totalidad de los Diputados que deben componer las Cortes.

De nou Felip Aner va entrar en el detall dels diferents escenaris que es podrien donar en l’organització de les Corts, per bé que la situació era de guerra i les distàncies molt grans. Preferia ser previngut i no esperar a reunir les dues terceres parts de la cambra, “porque las circunstancias del día pudieran dar margen a que ocurriese, pues aunque los Diputados de América están aquí, podrá dificultarse la venida de otros nuevos, y fallecen entre tanto varios de los que aquí hubiese, como igualmente la ocupación de nuestras provincias podría entorpecer la reunión de los Diputados de la Península (...)” S’aprovà l’article.⁹⁴⁸

Art. 148: Si en las Cortes del siguiente año fuere de nuevo propuesto, admitido y aprobado el mismo proyecto, presentado que sea al Rey, podrá dar sanción o negarla segunda vez en los términos de los artículos 143 y 144, y en el último caso no se tratará del mismo asunto en aquel año.

⁹⁴⁶ DSC, núm. 365, 2-10-1811, p. 1977-1978.

⁹⁴⁷ DSC, núm. 366, 3-10-1811, p. 1983.

⁹⁴⁸ DSC, núm. 367, 4-10.1811, p. 1987-1988.

El diputat Sr José Miguel Guridi i Alcocer havia intentat demostrar que l'article en el qual es concedeix al Rei la facultat de negar per segona vegada la seva sanció a un projecte de llei aprovat per les Corts, "es ruinoso a la Nación y carece de fundamento". Per a Felip Aner, en canvi, "los políticos más célebres y los publicistas más ilustrados confiesan que en una Monarquía moderada, o en la que hay una verdadera separación de poderes, nada conviene tanto como el evitar el recíproco choque entre los mismos poderes; pues de lo contrario, resultaría precisamente la destrucción del equilibrio y la confusión (...) He dicho, Señor, que nada conviene tanto como promover la armonía entre los poderes para evitar su destrucción con los repetidos choques. Ahora bien, ¿es un medio de promover la armonía obligar al Rey a admitir una ley que tiene motivos para creer que no conviene? (...)". Davant dels contratemps que suposava que "el demasiado calor de los Diputados, las intrigas, el amor propio y otros, lograsen arrancar una ley que quizá comprometiese el Estado", el Rei havia de procurar sempre llur conservació. A més d'aquesta poderosa raó, "se dice también que los Ministros y consejeros, interesados en dar más ensanche a las facultades del rey, influirán para que el Rey niegue la sanción", però aquesta objecció no era tal segons Aner perquè els assessors del monarca es guardarien prou de cometre abusos perquè, tard o d'hora, tornarien a ser ciutadans i podrien patir les mateixes arbitrietats. Es votà i s'aprovà conforme estava redactat.⁹⁴⁹

Capítulo X. De la diputación permanente de Cortes

Art.157: Antes de separarse las Cortes nombrarán una diputación permanente de Cortes, compuesta de siete individuos de su seno, tres de las provincias de Europa y tres de las de Ultramar, y el séptimo saldrá por suerte entre un Diputado de Europa y otro de Ultramar.

En relació a l'article, Aner expressà un dubte que fou compartit per la major part de les Corts. Existien dues possibilitats respecte una diputació com aquesta. Per un costat, que fos un cos que servís de fre als mitjans il·legals que servís el govern de torn o, d'un altre costat, que fos un cos passiu que no pogués fer res més enllà del que li encomanés la Constitució. "Si se trata de que esta diputación permanente deba tener alguna autoridad para sostener en cierto modo la Constitución, me parece que el número de siete es muy inferior para este objeto; más si se considera sólo con relación a las facultades que aquí se previenen, sin poder tener otras, creería que era suficiente (...)". Amb aquests

⁹⁴⁹ DSC, núm. 369, 6-10-1811, p. 1998 i 2003-2004.

antecedents, va demanar la seva suspensió fins a saber les facultats i obligacions d'aquesta institució.⁹⁵⁰

Art. 160: Las facultades de esta diputación son: primera, velar sobre la observancia de la Constitución, para dar cuenta a las próximas Cortes de las infracciones que haya notado

Felip Aner estigué molt d'acord que la diputació permanent vetllés no només sobre l'observança constitucional, sinó també que pogués reclamar les seves infraccions. Per aquesta raó dictaminà que la diputació estigués en situació de reclamar del Rei o del Consell de Regència totes les infraccions aparegudes contra la Constitució i les lleis. Tal vegada, però, la millor i més rica intervenció va ser la del diputat Antoni de Capmany. Ple d'erudició històrica, reivindicà la diputació que existí a Catalunya. Un “cuerpo nacional”, el “tutor de la nación”, que salvà aquelles províncies de l'arbitrarietat dels reis y “mantuvo invulnerables sus fueros y libertades contra cualquier tentativa de la Corte; los abusos, transgresiones y contrafueros eran reclamados y citados a reparación con juicio formal, sin que ningún Rey se mostrase ofendido, porque la queja y la oposición eran legales”. La pregunta que elevà Capmany a la cambra va ser la de determinar en quin moment va fer fallida aquesta llei..., doncs, contestà, “Por Castilla, porque jamás mantuvo permanente diputación”. El plantejament de Capmany anava més enllà que el d'Aner, fins i tot en la càrrega política, temporal i institucional que li volia atorgar. Recorda força a la vindicació que feu de la Generalitat, ara identificada amb l'horitzó constitucional gadità.⁹⁵¹

TÍTULO IV DEL REY

Capítulo I. De la inviolabilidad del rey, y de su autoridad

Art. 171: “Además de la prerrogativa que compete al Rey de sancionar las leyes y promulgarlas, le corresponden...”

⁹⁵⁰ DSC, núm. 370, 7-10-1811, p. 2011-2012.

⁹⁵¹ DSC, núm. 371, 8-10-1811, p. 116-117 i 1018-2020. TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran, “Historicisme i política en la classe dirigent catalana: els diputats catalans a Cadis”, a A. ALCOBERRO i G. CATTINI (a cura de), *Entre la construcció nacional i la repressió identitària. Actes de la Primera Trobada Galeusca d'Historiadors i d'Historiadors*, Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, 2012, pp. 203-218; ÉTIENVRE, François, “Nación y constitución en Antonio de Capmany”, a CANTERLA, Cinta (ed.), *Nación y Constitución. De la Ilustración al Liberalismo*. Sevilla: Universitat Pablo de Olavide 2006, pp. 265-275.

Hi havia 14 facultats, i es discutia la 3a: “Declarar la guerra y hacer y rectificar la paz. D’entrada, el nostre biografiat reconeixia que la seva opinió fluctuava entre deixar al Rei la sola facultat, o compartir-la amb les Corts. Però en darrer terme es decantà per donar al Rei la prerrogativa. Si una potència estrangera sabés que es convocaven Corts amb aquest motiu, adquiriria la iniciativa i la superioritat. Fins i tot, “¿Qué influjo no podría tener su seducción aún en los mismos Diputados, dificultando con intriga y otros medios una determinación útil a la causa nacional? (...) El Rey como jefe del Gobierno, y primer magistrado de la Nación, único que dirige sus relaciones con las demás potencias, necesita estar revestido de una autoridad verdaderamente poderosa, para que se respetado y temido dentro y fuera del Reino. La prerrogativa que constituye su verdadero poder es la de tener en su mano la guerra y la paz. Me atrevo, Señor, a decir que un Rey que no tiene esta prerrogativa no es tal Rey”. Felip Aner posava com a exemple a la corona britànica, “cuya constitución es admirable”. No era la primera vegada que hi mostrava respecte. “(...) Repito lo que dije días pasados, que la felicidad de una Nación no consiste en deprimir al Rey, sino en hacerle conocer los intereses de sus pueblos (...) Siguiendo en esta parte la regla que nos prescribieron los aragoneses en tiempos no menos críticos que los presentes. Por todas esas razones, soy de dictamen que se apruebe el artículo”.⁹⁵² Uns comentaris ben simptomàtics per quan definien el seu monarquisme -el d’un rei amb atribucions però sense despotisme-, i interessat també en vindicar el passat constitucional aragonès -català- en el nou disseny polític espanyol.

El dia 11 el diputat canari Pedro Gordillo recollí la proposta d’Aner quan impugnà “la opinión de los que interviniendo las Cortes en la declaración de guerra, se abre la puerta al soborno y a la intriga, y de consiguiente que se frustrarían los medios de proveer a la seguridad del Estado”.⁹⁵³

Facultad 8ª: Disponer de la fuerza armada, distribuyéndola como más convenga.

El secretari va escriure “el señor Aner creyó de suma necesidad este párrafo. Observó que no era lo mismo mandar el ejército que disponer de la fuerza armada, pudiéndose verificar esto último por medio de los generales; que esta facultad y la de distribuir dicha fuerza como más convenga debía dársele al Rey para evitar las quejas y

⁹⁵² DSC, núm. 372, 9-10-1811, p. 2025 i 2028

⁹⁵³ DSC, núm. 374, 13-10-1811, p. 2049 i 2065. Aquesta facultat es va aprovar per 98 vots a favor i 43 en contra.

reclamaciones de las provincias; alegó los disturbios de Cataluña en tiempo de Felipe IV, y las largas y enérgicas contestaciones que con dicho Rey tuvieron los habitantes de aquella provincia por la permanencia de las tropas en ella; advirtió, por fin, que no bastaba precaución alguna suponiendo en el Rey un ánimo decidido de destruir las Cortes”. En síntesi, un rei interventor que no governés a través de virreis ni de capitans generals. Tal vegada, per Aner com per probablement de la resta de diputats, es tractava de superar i d’evitar la nefasta experiència de militarització i de manca de constitució que havia tingut el Principat al llarg del segle XVIII. S’aprovà”.⁹⁵⁴ Tanmateix, Felip Aner defensà la 12a facultat consistent en “indultar a los delincuentes con arreglo a las leyes”. En aquest cas, el rei era el cap de l’Estat, qui el dirigeix i governa, l’encarregat de la seguretat i tranquil·litat interior. En certa manera, tots els delictes estaven, doncs, es cometien contra la persona del rei, com a màxim representant de l’Estat, i per aquesta raó la seva persona devia tenir la facultat d’indultar. Igualment, aconseguí que s’aprovés la part.⁹⁵⁵

Art. 172: Las restricciones de la autoridad del rey son las siguientes

Es discutia la novena facultat: No puede el Rey conceder privilegio exclusivo a persona ni corporación alguna.

Es demanava Aner, si un subjecte inventés o portés un establiment molt útil a l’Estat, perquè el rei no podia premiar-los, eximint-los d’alguna contribució o concedint-los l’ús exclusiu de l’invent o la venda dels seus productes? L’argument era que no fer-ho podia posar impediments als progressos de la indústria, i de fet aconseguí convèncer a la cambra i aprovar la part.⁹⁵⁶

Capítulo II. De la sucesión a la Corona

En el començament d’aquest capítol de la Constitució, Felip Aner aprofità per demanar que la llei a la successió es discutís en públic i no a través de sessió secreta. Tothom havia de conèixer les raons que fonamentaven el text. El diputat distingia la llei de successió, d’una banda, de les crides a la successió, de l’altra. Per la part de la crida, “los llamamientos a la sucesión”, poden haver raons que procurin el secret, però no pas per a la successió. Calia que el poble que vessava la seva sang sabés qui havia de ser el successor a la corona. El diputat Joaquín Díaz Caneja advertí Aner que el congrés havia

⁹⁵⁴ DSC, núm. 378, 15-10-1811, p. -2081-2085

⁹⁵⁵ DSC, núm. 378, 15-10-1811, p. 2086.

⁹⁵⁶ DSC, núm. 378, 15-10-1811, p. 2087.

aprovat ja que la monarquia era hereditària, cosa que permeté al diputat aranès una petita rèplica, en el sentit de reclamar que calia precisar el modus i la manera com l'herència havia de procedir. La deliberació no anà més enllà.

Capítulo III. De la menor edad del Rey y de la Regencia

Art. 188: Si el impedimento del Rey pasare de dos años, y el sucesor inmediato fuere mayor de 18, las Cortes podrán nombrarle regente del reino en lugar de la Regencia.

Arran d'aquest article, Felip Aner contemplà la possibilitat que el successor volgués atemptar contra la vida del seu pare. En aquesta situació, caldria fer com el que havia fet el parlament d'Anglaterra amb el Príncep Regent, a qui li havia posat restriccions que no continuaria tenint quan pugés al tron. Aner considerava en termes d'utilitat que el successor fos el regent, perquè en ell veia avantatges que no tenia una Regència. D'alguna manera, doncs, el diputat aranès mirava com a positiu l'establiment de límits i controls en els mecanismes de transmissió de poders, novament a partir de l'experiència anglesa, per tal d'eludir que una Regència revestida de masses poders pogués esdevenir despòtica o tirànica. L'article s'aprovà.⁹⁵⁷

Capítulo IV. De la familia real y del reconocimiento del Príncipe de Asturias

Art. 206: El Príncipe de Asturias no podrá salir del reino sin consentimiento de las Cortes, y si saliere sin él quedará por el mismo hecho excluido del llamamiento a la Corona.

Felip Aner feu al·legació idèntica al que havia comentat sobre el Rei en una sessió anterior: que el Príncep podria sortir del país conduint exèrcits, situació que s'hauria de fixar per llei. S'aprovà per part dels diputats.⁹⁵⁸

Capítulo VI. De los secretarios de Estado y del Despacho

Art. 222: Los secretarios del Despacho serán siete; a saber: El secretario de despacho de Estado. El secretario del despacho de la Gobernación del Reino, para la Península e islas adyacentes. El secretario del despacho de la Gobernación del Reino, para ultramar. El secretario del despacho de Gracia y Justicia. El secretario del despacho de Hacienda. El secretario del despacho de Guerra. El secretario del despacho de Marina.

⁹⁵⁷ DSC, núm. 379, 16-10-1811, p. 2096-2097.

⁹⁵⁸ DSC, núm. 379, 16-10-1811, p. 2018.

Las Cortes sucesivas harán en este sistema de secretarías del Despacho la variación que la experiencia o las circunstancias exijan.

A partir de la lectura d'aquest article, el que motivarà la proposta d'Aner tingué a veure amb la creació o no d'un nou ministeri, el del la Governació. Es demanava si aquest compliria el criteri d'utilitat, concentrant els assumptes en una sola mà, o confusos en diverses com fins ara. Tractant-se d'una pregunta retòrica la resposta ja era implícita. Per Felip Aner "los negocios que se señalan al nuevo Ministerio son los que constituyen la felicidad de las naciones. El fomento de la agricultura, de las artes y del comercio en toda su extensión será el objeto de este establecimiento. A él pertenecerá remover todos los obstáculos que hasta ahora se han opuesto al engrandecimiento y prosperidad de la Nación, de esta Nación que, siendo tan privilegiada por la naturaleza, que produciéndose en su seno todas las primeras materias, y habiendo disposición para todo, por desgracia no ha hecho el papel que debía haber hecho entre las demás naciones, para las que la España en ambos mundos ha sido siempre el objeto de admiración y el manantial que las ha hecho ricas". Felip Aner aprofità l'ocasió, doncs, per a ponderar les raons de la manca de prosperitat en la falta de foment general i també de personal amb suficient coneixement.

I seguí el seu comentari: "Quizá si un siglo antes se hubiese hecho lo que V.M. trata de establecer ahora, las Castillas, la Mancha, etc., presentarían a la vista del observador, del político, del viajero, etc., el mismo cuadro que presentan las provincias de Cataluña, Valencia y Murcia, etc. (...) Qué podremos esperar de nuestro feroz suelo, si los ramos que constituyen la prosperidad nacional se miran con la indiferencia que hasta aquí? (...) Señor, ¿quién no prevé que concluida esta tremenda guerra, la Nación quedará asolada, y aniquilados los manantiales de su riqueza? Y si no hay una mano diligente que procure reparar los males y fomentar los ramos de agricultura, industria y comercio, alentando a los naturales que quedarán arruinados, y proporcionándoles los medios de verificarse, removiendo las trabas que siempre los han comprimido, ¿qué será de nosotros? ¿Y qué de esta vasta y privilegiada Monarquía, que tanto reclama los cuidados de V.M.? Señor, la felicidad y prosperidad de la Nación deben tener el objeto de las Cortes. No nos arredremos en tan noble carrera. No nos detengan mezquinos gastos

ni preocupaciones inveteradas. Por todas estas consideraciones, soy de dictamen que con preferencia debe aprobarse el Ministerio de la Gobernación del Reino”.⁹⁵⁹

En qualsevol cas, els següents dies es deliberà sobre si els expedients i negocis d'Amèrica i d'Àsia s'havien de manegar des d'Europa o des del propi territori. Finalment, el dia 24 s'afegí una adició a l'article 222: “Para ser Secretarios del Despacho se requiere ser ciudadanos nacidos en el territorio español”. S'aprovà. A continuació, el diputat castellà Fernando Melgarejo proposà: “que no pudiesen ser Regentes del reino ni Secretarios del Despacho los que hubiesen jurado al Rey intruso”. Es decidí deixar aquest tema per més endavant.⁹⁶⁰ El dia 27, s'aprovà l'adició per a l'article 222 que quedà així: “Para ser Secretarios de Despacho se necesita ser ciudadano en el ejercicio de sus derechos nacido en territorio español. Para ser Regentes y Consejeros del Reino se necesita ser ciudadano en el ejercicio de sus derechos, quedando excluidos los extranjeros, aunque tengan carta de ciudadanía”.⁹⁶¹

Capítulo VII. Del Consejo de Estado

Art. 230: Habrá un consejo de Estado compuesto de cuarenta individuos.

A proposta del diputat i sacerdot americà Florencio del Castillo, l'article se separà en dues parts. Primera, si calia disposar d'un Consell d'Estat i, en cas afirmatiu, del nombre d'individus i les seves atribucions. En la deliberació s'arribà a l'acord de la necessitat d'existència d'un Consell d'Estat.⁹⁶² Ara bé, el dia 28 es discutí la proposta del diputat Fernando Melgarejo de quatre dies abans. A saber, “Que no pudiesen ser Regentes del reino ni Secretarios del Despacho los que hubiesen jurado al Rey intruso”.

Quina va ser la posició de Felip Aner? D'entrada, reconegué el fet que la immensa majoria d'espanyols s'havien vist obligats, en el decurs de la guerra, a jurar les autoritats franceses, volguessin o no. És clar que també era raonable que els càrrecs estiguessin ocupats per persones que no haguessin comés cap delictes. Amb aquests antecedents, pensà que la proposta del diputat Melgarejo havia de passar a una comissió d'estudi. El president Ramón Giraldo compartí amb les Corts que “El Sr. Aner con el juicio que le es propio, ha dicho que donde no hay delito, no debe haber castigo, y que de consiguiente,

⁹⁵⁹ DSC, núm. 385, 22-10-1811, p. 2129- 2130. Sobre aquesta institució, vegeu els precedents a M.A. PÉREZ DE LA CANAL, “un plan de nueva organización de los Ministerios formado por el Consejo de Regencia en 1811”, a *Documentación Administrativa*, 194 (1982), pp. 213-267 i 195 (1982) pp. 231-235; i el clàssic de José Antonio ESCUDERO, *Los orígenes del Consejo de Ministros. La Junta Suprema de Estado*, 2 vols. Ed. Nacional, Madrid, 1979.

⁹⁶⁰ DSC, núm. 387, 24-10-1811, p. 2144.

⁹⁶¹ DSC, núm. 390, 27-10-1811, p. 2157.

⁹⁶² DSC, núm. 390, 27-10-1811, p. 2161

el juramento que no es voluntario no se debe castigar (...) Yo quisiera, Señor, que todos los españoles hubiesen imitado la conducta del mismo Sr. Aner, y la de todos los que estamos aquí; más si alguno, por una casualidad inevitable, ha caído en esa debilidad, ¿qué agravio se les hace en no admitirle a los altos cargos de la Nación? Apoyo, pues, la proposición del Sr. Melgarejo”. S’aprovà la proposta amb l’adició del diputat Melgarejo, que tampoc poguessin ser consellers d’Estat. El Sr Aner, segons el secretari: “reclamó que esta resolución no debía parar perjuicio alguno a los ilustres defensores de la inmortal Gerona”. Altres diputats van fer el mateix pels defensors de la seva Província.⁹⁶³ Aquest petit conflicte quedà aclarit quan, al dia següent, el 29 d’octubre, Felip Aner proposà de nou: “que en la exclusiva de que no pueden ser Regentes del Reino, Ministros del Despacho ni Consejeros de Estado los que hayan jurado obediencia al Rey intruso, no vengan comprendidos los que hallándose en una plaza sitiada se vieron en la dura necesidad de prestar el juramento de obediencia cuando la plaza se rindió o fue asaltada por el enemigo”.

Va continuar la discussió de la 2a part de l’article 230, respecte el nombre d’individus i d’atribucions havia de tenir la institució. Felip Aner aprofità per defensar les seves posicions. Els altres diputats havien parlat de la seva utilitat i de la seva llarga tradició històrica, inclús que el seu restabliment estigués integrat per “individuos de todas las provincias”. Un tipus de plantejament provincialista compartit per la majoria de diputats catalans i, probablement, els americans, valencians i aragonesos. El Consell d’Estat, amb les seves llums i prudència, “en cierto modo ha de dirigir al Monarca en los negocios arduos, o instruirle del verdadero estado de la Nación, aconsejándole siempre lo que más convenga a sus verdaderos intereses. Es constante también que en el Consejo de Estado se han de ventilar los asuntos relativos a ciertas y determinadas provincias, asuntos en que se necesita una particular instrucción para no aventurar las resoluciones”. Una proposta, per tant, important, per bé que permetia assolir, ni que sigui en part, un dels objectius de la classe dirigent catalana des de finals de segle XVIII: millorar la seva

⁹⁶³ DSC, núm. 391, 28-10 1811, p. 2163-2167.

capacitat de representació amb la corona i formar part dels òrgans de poder propers al Rei.⁹⁶⁴

No obstant això, la experiència –un tipus de saber molt present en el llenguatge i vocabulari polític de Felip Aner-, li havia portat a conèixer “el modo con que hasta ahora han acostumbrado a resolverse los negocios por los Ministerios y por el Consejo de Estado, cuando por casualidad se reunía”. Aner, amb la seva intervenció, exposava un petit però contundent quadern de greuges sobre les practiques institucionals de la monarquia i les dificultats que les províncies, Catalunya, tenien en llur relació amb la corona. Les paraules d’Aner eren ser prou eloqüents: “Con un simple informe, a las veces de persona poco interesada, se han resuelto negocios de la mayor trascendencia para las provincias. Éstas muchas veces han sido oídas en sus justas reclamaciones, y han tenido que sufrir el resultado de una providencia tomada sin conocimiento y si consultar el verdadero interés del estado. La historia nos presenta casos en que por el capricho de un Ministro se han visto empeñadas en tremendas guerras en algunas provincias, casos que no ha habido acceso al Trono para exponer las provincias sus justas quejas, y, casos, en fin, en que Diputados de las provincias no han podido lograr una audiencia del Monarca para exponerle los medios de evitar los males que sufrían. Todo esto, Señor, desaparecerá si en el Consejo de Estado hay individuos de todas las provincias, los cuales, estando en continua comunicación con ellas, podrán ilustrar al Monarca y al mismo Consejo en los asuntos arduos. Se dirá tal vez que esto sería fomentar el federalismo; pero a mí me parece todo lo contrario. Me parece el verdadero motor de unir entre sí las provincias, y de desterrar el perjudicial influjo, y lo que por una experiencia de muchos años hemos visto. Los altos cargos o empleos de Estado parecían vinculados, por decirlo así, en ciertas personas, y parecía que ciertas provincias tenían un derecho exclusivo a ellos. Esto, Señor, no es aventurado, y mi provincia es buen testigo de ello, con la que se contaba pocas veces para los altos empleos (...)”.

⁹⁶⁴ TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran, “El projecte català per a Espanya. La classe dirigent catalana i el procés constitucional de Cadis (1808-1814)”, al dossier “Valencians, mallorquins i catalans a les Corts de Cadis, *Afers, Fulls de recerca i de pensament*, 68, 2011, pp. 71-96, i RUBÍ CASALS, Maria Gemma; TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran, “Representación política y modernidades múltiples. Los diputados catalanes en las Cortes de Cádiz (1808-1814)”, en *Historia Constitucional*, núm. 19, 2018, pp. 159-176.

Ningú no podia dubtar que França era l'enemic tradicional d'Espanya, país fronterer amb el qual les províncies limítrofes havien de suportar els primers cops en guerres costoses “de los que con dificultad se indemnizan”, fent clara al·lusió a les conseqüències econòmiques negatives i l'abandonament militar i econòmic patit per Catalunya durant la Guerra Gran. Problemes com aquest podrien trobar una via de solució “Si en el Consejo de Estado hubiese individuos de aquellas provincias podrían ilustrar al Monarca sobre los verdaderos intereses, y aconsejarle lo más conveniente para hacer la guerra con ventaja”. Al costat d'aquesta mena d'inconvenients, el Consell d'Estat també hauria de presentar al rei la provisió de càrrecs. I per aquesta raó calia que en el Consell estigués format per individus de totes les províncies. “Por todas estas razones, soy de dictamen que el Consejo de Estado se componga de 40 individuos, y que en él haya de haber precisamente sujetos de todas las provincias”.

El diputat i eclesiàstic canari, Pedro José Gordillo, va dir que les circumstàncies de la nació exigien una rigorosa economia i que el Consell d'Estat no es devia compondre de 40 persones com havia proposat Aner. Però aquesta no va ser la veritable raó exposada per aquest i d'altres diputats per rebutjar les propostes del diputat per Catalunya. El Consell no havia de tenir diputats de cada província. “Siendo aquella corporación una emanación de las Cortes, y constituyéndose de personas idóneas, adornadas de probidad, talento y patriotismo, se esmerarán en el exacto desempeño de sus funciones, atendiendo activamente a la felicidad del precomunal, sin excepción de villas, ciudades y provincias, lo que quizá no podría verificarse en el sistema del Sr. Aner, ya porque se fomentaría la rivalidad, destruyéndose así el bien general con las pretensiones particulares”.⁹⁶⁵

Per la seva banda, el diputat valencià Joaquín Lorenzo Villanueva es va mostrar un xic ambigu, encara que finalment es va alinear amb la posició contrària a Aner. “La adición del Sr. Aner no la hallo fuera de su lugar, pero no la juzgo necesaria; porque este Consejo deberá tener todas las noticias que se necesitan para procurar la felicidad de las provincias, sin que sea preciso que intervengan naturales de ellas en cada uno de sus negocios”. Amb un informe d'una sola persona ja es podia il·lustrar el consell. Villanueva recordà que en temps dels Àustries o de Carles IIIr ja funcionava un Consell o la Junta Suprema de Estado. Tampoc pel que fa a l'elecció d'empleats originaris de les províncies, perquè tan sols calia observar la seva qualitat professional. “Trátese de colocar al Reino

⁹⁶⁵ DSC, núm. 392, 29-10-1811, p. 2170-2172.

y no a las personas, ordénense las elecciones al bien general y no al particular, y estará bien servida la Patria”. S’aprovà aquesta 2a part.⁹⁶⁶

Art. 231: Éstos serán precisamente en la forma siguiente, a saber: cuatro eclesiásticos y no más, constituidos en dignidad, de los cuales dos serán obispos.

El diputat per Costa Rica, Florencio del Castillo, intervingué en un sentit coincident al de Felip Aner: “En efecto, si V.M. desea que la Nación toda prospere, me parece muy conveniente que el Consejo de Estado se forme de sujetos de todas las provincias, tanto en la Península como de Ultramar, como lo insinuó muy juiciosamente el Sr. Aner, para que reuniendo los individuos del Consejo los conocimientos prácticos de toda la Monarquía y de los sujetos beneméritos que hay en ella, no solamente se provean los empleos con arreglo a justicia, sino que también proyecten planes útiles para promover y adelantar en ambos hemisferios todos los diversos ramos de la felicidad pública, como son la agricultura, industria, navegación, comercio, etc. Además de esto, hay también otra razón muy obvia y muy poderosa para observar religiosamente esta igualdad, o lo que es lo mismo, que la mitad del Consejo de Estado se componga de americanos”.⁹⁶⁷ En efecte, calia tractar amb equilibri i justícia la representació americana, i alguns dels seus diputats aprofitaven per trobar un espai, una escaleta d’influència.

No obstant això, el secretari va escriure: “No se admitió la proposición insinuada por el Sr. Aner, quién la fijó en estos términos: Que en el Consejo de Estado deba haber precisamente un individuo natural de cada provincia o reino, eligiéndose de las de mayor población los consejeros que falten hasta completar el número señalado”.⁹⁶⁸ De nou, el diputat Pedro José Gordillo advertí que un Consell d’Estat compost de 40 individus de les províncies i amb gran presència d’ultramar, aniria contra la unitat de la monarquia, fomentaria la divisió, la rivalitat i el federalisme. Per si no quedava prou clar, la qüestió provincial i federal, les demandes americanes i catalanes, a grans trets, van anar lligades en més d’un debat de les Corts de Cadis.

Art. 233: Para la formación de este Consejo (de Estado) se dispondrá en las Cortes, comprometiéndose éstas en una comisión de 12 Diputados, una lista triple de todas las clases referidas en la proporción indicada, de la cual el Rey elegirá los individuos que han

⁹⁶⁶ *Ibidem*.

⁹⁶⁷ DSC, núm. 393, 30-10-1811, p. 2179.

⁹⁶⁸ DSC, núm. 394, 31-10-1811, p. 2176-2177 i 2184.

de componer el Consejo de Estado, tomando los eclesiásticos de la lista de su clase, los grandes de la suya, y así de los demás.

Seguint amb un to similar al de sessions anteriors, Felip Aner s'oposà "formalment" a que les Corts constituïssin una diputació de 12 individus "para que propongan a éstas los sujetos que han de consultar al Rey para componer el Consejo de Estado, porque los Diputados todos han de ser libres para proponer y elegir los sujetos que mejor les parezcan; y si tratan de comprometerse en una comisión de Diputados, no sabemos quiénes serán éstos, cuáles sus relaciones con los sujetos que propongan, ni qué clases de sujetos los propuestos". Argüelles no hi està d'acord, llavors Aner va tornar a intervenir. Tot seguit, Agustín de Argüelles mantingué un debat directe amb Aner sobre aquest mateix assumpte. En mots del diputat aranès: "No se ha entendido lo que quiero decir. Se dice que la comisión en que se comprometan las Cortes proponga una lista triple de los sujetos; y mi dificultad consiste en que no debe ser así, sino que los Diputados puedan salir de estas listas y proponer otros que sean acaso más beneméritos que los comprendidos en ellas, y no sujetarse precisamente a las mismas, como debería ser en virtud del compromiso, porque esto sería perjudicar a las provincias, y los Diputados no deben desprenderse de esta facultad. Los Diputados en quienes se comprometiesen las Cortes, probablemente propondrían con preferencia sujetos relacionados con ellos por amigos, compañeros, etc., resultando de aquí que muchos sujetos muy beneméritos, y capaces de desempeñar el grave encargo de consejeros, quedarían pospuestos a otros menos recomendables".

El diputat per Extremadura, d'ofici militar, Francisco Fernández Golfín va estar d'acord en part amb Aner. "En efecto, es muy posible que un sujeto instruidísimo y de las mayores Prendas, que tanga, por ejemplo, una vida oscura en Cataluña, no sea conocido de un extremeño, y que por esta razón deje de ser propuesto. Por esto no apruebo este compromiso, y opino que, o se suprima el artículo, o vuelva a la comisión para que proponga otro medio que, dando a todos parte en la elección, la facilite cuanto sea posible". Es votà l'article i quedà suprimit.⁹⁶⁹ Felip Aner triomfà, tan sols parcialment, en la mesura que aconseguí que fossin les Corts les que escollissin el Consejo de Estado i no una comissió creada *ad hoc*.

⁹⁶⁹ Sobre aquesta institució vegeu José María MARTIN OVIEDO, El Consejo de Estado durante el régimen constitucional (1808-2012), Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado, Madrid, 2013; QUADRA SALCEDO, Tomás de la, "El Consejo de Estado en las Constituciones de Cádiz y Bayona", a Documentación administrativa, nº 244-245, 1996, pp. 13-88. Tot aquest debat a DSC, nº 394, 31-10-1811, p. 2184.

Art. 235: El Consejo de Estado es el Consejo del Rey, que oirá su dictamen en los asuntos graves, señaladamente para dar o negar la sanción a las leyes, declarar la guerra y hacer los tratados.

En aquest article Aner recomanà no atribuir al Consell d'Estat una facultat d'inspecció sobre tot allò governatiu perquè ja s'havia aprovat la creació del ministeri de la governació del regne. Ni tampoc demanar dictamen sobre tots els assumptes, tan sols en els més greus. “Lo demás sería coartar tanto las facultades del rey, que vendría a quedar nulo, que es lo que V.M. ha querido evitar, fundado en el justo convencimiento de que el Rey debe estar revestido de grande autoridad para que sea respetado. Así, mi dictamen es que no haya necesidad de descender a detallar los asuntos en que el Rey debe oír el dictamen del Consejo de Estado, y que el artículo debe aprobarse como está”.⁹⁷⁰ S'aprovà l'article i triomfà altre cop el dictamen d'Aner.

Art. 236: Pertenece a este Consejo hacer al rey la propuesta por ternas para la presentación de todos los beneficios eclesiásticos, y para la provisión de las plazas de judicatura.

S'aprovà com estava, però, Aner va intervenir per tractar ara del perill de corrupció sinó es feia una bona elecció dels càrrecs amb més autoritat del ram d'Hisenda. El desig d'Aner era que es posés a consulta del Consell d'Estat la provisió dels càrrecs i destins principals de la Hisenda Pública. El diputat volia que els individus fossin capaços per raó dels seus coneixements i probitat, “particularmente con respecto a las plazas de judicatura, de cuyas sentencias depende lo más apreciable que tienen los hombres, y el orden y tranquilidad de la sociedad; y limitar a los Ministros el influjo poderoso que tendrían con la libre provisión de todos los empleos, de que resultaría la arbitrariedad y el despotismo (...)”. Certament, la por al despotisme ministerial no havia desaparegut i era un record ben recent. A més, la provisió de càrrecs públics serà un dels temes centrals en el liberalisme espanyol i de col·lisió entre moderats i progressistes.

Ningú no dubtava que en l'exercici de les seves funcions públiques es podien causar molts perjudicis “y vejaciones a los pueblos, como desgraciadamente lo hemos visto en los últimos años, en que no se atendía al mérito sino al favor y a las pasiones? (...) He limitado la consulta únicamente a los empleos principales, ya que porque en la

⁹⁷⁰ DSC, nº 394, 31-10-1811, ibídem. Manuel MARTÍNEZ SOSPEDRA, “El Rey como poder ejecutivo. La posición del Rey en la Constitución de 1812”, a *Corts. Anuario de derecho parlamentario*, nº 26, 2012, pp. 71-111, i Sara MORENO, “El Consejo de Estado gaditano”, a *Historia Constitucional*, , nº 19, 2018, pp. 123-157.

provisión de estos es donde se pueden causar mayores perjuicios, y ya también para no coartar tanto las facultades del Rey, de cuya autoridad debe depender la provisión de los empleos que se dirigen al desempeño del Poder ejecutivo que privativamente le corresponde. Propongo pues, como adición al artículo aprobado que los empleos principales de la Hacienda pública se provean también a consulta del Consejo de Estado”. El diputat Argüelles puntualitzà: “Convendré con el Sr Aner en que se extienda a otros empleos, mas no a los de Hacienda”. No es va resoldre res més, però aquesta proposta d’Aner va passar a la comissió de Constitució.⁹⁷¹

Art. 239: Las Cortes señalarán el sueldo que deban gozar los consejeros de Estado, entendiéndose que no disfrutará de ninguno los eclesiásticos que por sus dignidades tengan residencia en la corte, ni los grandes.

Significativament, Felip Aner tractà de l’espinesca qüestió dels emoluments dels càrrecs: “Por el mismo decoro de la Nación deben señalarse estos sueldos; y si el pundonor de los agraciados no les permite tomarlos, los renunciarán”. S’aprovà la 1a part fins *entendiéndose*, i se suprimí resta.⁹⁷²

D’altra banda, quedava pendent l’article 222 amb relació a la Planta de Ministeris i la seva nova organització. El relatiu i inevitable desordre en la discussió dels articles va ser cada cop més freqüent a mesura que s’avançava en el redactat. En aquest sentit, Felip Aner considerà que el debat no devia fer-se segons principis teòrics. Quelcom d’habitual en la manera de raonar del nostre diputat, més procliu a les convencions polítiques que no a les conviccions i els principis especulatius. Proposà que els negocis d’Amèrica es despatxessin separatament als de la Península, però deixava oberta la possibilitat que s’establissin en el continent americà diferents ministeris, germans dels de la península, o bé un sol ministeri universal. La postura d’Aner era la de tenir un sol ministeri on radiquin tots els negocis. “Últimamente, Señor, no puedo menos de recomendar la máxima, en mi concepto muy política, de procurar la unidad en el Gobierno, y la uniformidad que precisamente la ha de haber cuando es uno mismo el que despacha asuntos diferentes, que todos coinciden a un fin, que es el mejor servicio y la prosperidad de los pueblos (...)”.⁹⁷³ Simptomàticament, en aquesta matèria el procincialisme d’Aner va ser tou, perquè una

⁹⁷¹ DSC, núm. 395, 1-11-1811, p. 2194.

⁹⁷² DSC, núm. 394, 31-10-1811, p. 2184- 2189 (els articles 233, 235, 236 i 239, tots es van debatre el mateix dia 31-10-1811.

⁹⁷³ DSC, núm. 403, 9-11-1811, p. 2236-2237

cosa era l'eficàcia en l'administració de les colònies i una altra donar veu a províncies que aspiraven a formar part de la governança del regne.

TÍTULO V DE LOS TRIBUNALES Y DE LA ADMINISTRACIÓN DE JUSTICIA EN LO CIVIL Y CRIMINAL

Capítulo I. De los Tribunales

Art. 249: Los militares gozarán también de fuero particular en los delitos que se oponen a la disciplina, según lo determinare la ordenanza.

En la cultura liberal, almenys a priori, la unificació de jurisdiccions havia de ser una fita necessària per a l'eliminació de privilegis. Com és sabut, la permanència de la jurisdicció i dels tribunals militars serà un element de llarga durada en la història contemporània espanyola. Però aquest futur no estava prefixat en el passat constituent gadità. Per a Felip Aner, les bases de la Constitució política de l'Estat “no deben fundarse sobre privilegios ni exenciones, sino sobre la verdadera libertad de la Nación (...) No tratamos, Señor, como algunos se han figurado, de deprimir la distinguida clase militar; se trata únicamente de si convendrá que en lo sucesivo gocen los militares de su fuero en toda la extensión que hasta aquí, o si únicamente en los delitos que se oponen a la disciplina militar como propone la comisión (...)”. L'opinió que Aner va defensar que la classe militar no devia de gaudir de cap altre fur que no fos l'indispensable per a conservar la disciplina, en igualtat amb la resta de classes de ciutadans. A més, “la diversidad de fueros produce interminables competencias, que retardan considerablemente las causas, en grave perjuicio del derecho de los ciudadanos y de la vindicta pública”. Per aquesta mateixa raó, Aner va ser del dictamen que s'aprovés l'article tal i com estava. Al seu temps, un altre diputat, Manuel Mateo Luján, coincidí amb Aner, que va veure com, segons la Constitució, “no debía haber más que un solo fuero, y presentó un artículo, por el que, examinándose esta doctrina, cayeron a tierra todos los fueros privilegiados (...)”.⁹⁷⁴ L'article, després de la discussió, quedà reprovat com estava i tornà a la comissió. L'endemà, l'article quedà així: *Los militares gozarán también de fuero particular en los términos que previene la ordenanza, o en adelante previniere*. S'aprovà l'article.⁹⁷⁵

⁹⁷⁴ DSC, núm. 412, 18-11-1811, p. 2286-2287 i 2289 i 2291.

⁹⁷⁵ DSC, núm. 413, 19-11-18111, p.

Art. 251: Los magistrados y jueces no podrán ser depuestos de sus destinos, sean temporales o perpetuos, sino por causa legalmente probada y sentenciada, ni suspendidos sino por la acusación legalmente intentada.

La qüestió de la remoció i trasllat arbitrari dels magistrats, era una xacra a l'antic règim i seguirà essent-ho durant tot el segle XIX i inicis del segle XX. Serà el centre de les protestes dels col·legis d'advocats i d'altres corporacions del poder judicial, sotmesos com estaven els jutges al caprici polític. No és estrany que, en la fundació del règim liberal, es volgués posar remei a aquest problema.⁹⁷⁶ Felip Aner va fer una precisió aparentment tècnica, fent veure que l'article objecte de debat entrava en contradicció amb l'anterior. Mentre en el primer article calia una acusació legalment justificada, en el posterior era suficient amb els greuges exposats al rei. Irònicament, Aner exposà que per evitar que els jutges continuessin abusant del seu poder, convindria deixar més llibertat als ciutadans per a que poguessin denunciar al Tribunal Suprem les infraccions dels magistrats. No es pot oblidar, pensem nosaltres, que tant en el reformisme il·lustrat com en el primer liberalisme existí una poderosa prevenció contra els jutges procedents de la cultura jurídica d'antic règim. Que ho eren tots. I que estaven en joc dues pors: la que anava en direcció dels magistrats que no complirien amb el nou marc legal, i la por a l'excessiva participació ciutadana. Terreny de joc en el qual cal situar Felip Aner. Tanmateix, un diputat absolutista com Jaume Creus coincidí amb el fet que “Uno de los delitos más feos de un juez es el de la corrupción; sin embargo, es el más difícil de probar, porque como igualmente resulta culpado el que corrompe que el corrompido, es imposible casi que haya una acusación legal (...) Yo encuentro contradicción en los dos artículos, como ha dicho el Sr Aner, ya mi modo de pensar, no solamente se habla de quejas que puedan llegar al Rey, sino al Supremo Tribunal de Justicia (...) Todo esto se evita con la proposición del Sr. Aner, poniendo *justa causa* en lugar de *acusación legalmente intentada*”. Finalment, s'aprovà l'article com estava sense la variació d'Aner.⁹⁷⁷

Art. 254: El soborno, el cohecho y la prevaricación de los jueces producen acción popular contra los que los cometan.

⁹⁷⁶ Lluís Ferran TOLEDANO GONZÁLEZ i Mª Gemma RUBÍ I CASALS, “Gobierno fuerte, justicia débil. El marco penal de la corrupción política en la España liberal”, a María Antonia Peña i Diego José Fera (dirs.), *Corrupción política y liberalismo en el largo siglo XIX*, Granada, Comares, 2020, pp. 37-52. Fernando MARTÍNEZ, *Entre confianza y responsabilidad: la justicia del primer constitucionalismo español (1810-1823)*, Madrid, CEPC, 1999.

⁹⁷⁷ DSC, núm. 413, 19-11-1811, p. 2296-2299

El secretari va escriure: “Creyó el Sr. Aner que el artículo debía extenderse, no sólo a los jueces que se dejaren sobornar, etc., sí que también a los que les hubieren sobornado, etc., o trataren de verificarlo. A lo que contestó el Sr. Gallego que las leyes tenían ya señaladas sus penas a semejantes delitos de los ciudadanos; que estas leyes no estaban derogadas por la Constitución, y que ésta sola debía tratar en la parte relativa a la potestad judicial de los delitos que pudieren cometer los jueces y de las penas que deben señalarles (...)”. S’aprovà com estava.⁹⁷⁸ No obstant això, el cert és que posteriorment, el 24 de març de 1813, s’expedí un reial decret que resultà fundacional en el tractament de la corrupció dels magistrats i dels empleats públics, titulat “Reglas para que se haga efectiva la responsabilidad de los empleados públicos”.

Art. 258: Habrá en la corte un tribunal que se llamará Supremo Tribunal de Justicia.

Encara planava la prevenció de la conducta irregular dels magistrats i dels alts tribunals. Calia evitar de totes totes l’arbitrarietat i el despotisme. Felip Aner es mostrà contrari a les raons esgrimides pel comte de Toreno en el sentit d’oposar-se que els secretaris del despatx i els ministres de les audiències fossin jutjats pel Tribunal Suprem de Justícia. Per Aner, aquesta prevenció seria equivalent a les suspicàcies que hauria d’aixecar el fet que els eclesiàstics fossin jutjats pels tribunals afins, i el mateix pel que fa als tribunals militars. En tot cas, el Rei ja nomenaria un altre alt tribunal si aquest no es conduís responsablement. Davant d’això, Agustín de Argüelles confirmà el dubte d’Aner respecte la manca de definició en la qual els tribunals farien efectiva la responsabilitat. Però, fent ús del sarcasme, relativitzà l’eloqüència del diputat aranes “Sin recurrir a los ángeles como, según el Sr. Aner, sería necesario para hallar perfección, se puede buscar medio de limitar la autoridad judicial con oportunas disposiciones; los jueces deben ser independientes en el ejercicio de sus facultades, de tal modo que el Gobierno no pueda influir en sus decisiones por amenazas (...)”.⁹⁷⁹

Art. 260: Al tomar estos magistrados posesión de sus empleos, harán en manos del Rey el juramento de guardar la Constitución, ser fieles al Rey, y cumplir y celar lo dispuesto por las leyes.

⁹⁷⁸ DSC, núm. 414, 20-11-1811, p. 2301-2303

⁹⁷⁹ DSC, núm. 415, 21-11-1811, p. 2306 i 2309-2310.

Com a jurista, Felip Aner sovintejà les intervencions sobre les institucions judicials. No estigué del tot d'acord amb la proposta del diputat Jaume Creus, relativa a que existís un tribunal o magistrat a les províncies encarregat d'estudiar les acusacions contra els propis magistrats. Ho deia per raons de proximitat i d'eficàcia, donat que en el Tribunal Suprem es dilatarien les causes. En aquest cas, Felip Aner convenia el que ja estava disposat a la llei, és a dir, que fos el Tribunal Suprem l'encarregat i no un a les províncies, "lo que en mi concepto sería muy perjudicial", perquè podria donar peu a les recíproques relacions dels magistrats entre sí. I proposà en el seu dictamen el que proposava la comissió. S'aprovà el paràgraf.

Art. 261: Todas las causas civiles y criminales se fenecerán dentro del territorio de cada Audiencia.

En principi, el comentari de Felip Aner acceptà com a bona la redacció de l'article. Era molt lloable, però hi veia una impossibilitat d'execució. El diputat creia necessari establir una quarta instància, en la mateixa audiència provincial, que emetés una darrera sentència d'obligat compliment. Aquesta proposta va ser contestada per Agustín de Argüelles, qui considerà que una quarta instància trauria autoritat als jutges inferiors, els quals han de gaudir de la mateixa confiança que el tribunal suprem, "o de lo contrario, toda la teoría de los tribunales cae por el suelo". Quedà pendent la discussió.⁹⁸⁰

Art. 270: Se determinará por leyes y reglamentos especiales el número de los magistrados de las Audiencias, que no podrán ser menos de siete, la forma de estos tribunales y el lugar de su residencia.

Aquest article donà ocasió a que Felip Aner donés suport a la intervenció de Ramón Llätzer de Dou i a la seva erudició jurídica. Es tractava d'augmentar el nombre de components de les audiències per assegurar el seu correcte funcionament. Amb tot, l'article s'aprovà com estava formulat.⁹⁸¹

Capítulo II. De la administración de justicia en lo civil.

Art. 283: No habrá negocio ninguno, cualquiera que sea su cuantía, que no se dé por fenecido con tres instancias definitivas pronunciadas en ellas, y no podrá volver a

⁹⁸⁰ DSC, núm. 422, 28-11-1811, p. 2343 i 2046.

⁹⁸¹ DSC, núm. 428, 4-12-1811, p. 2370-2371.

conocerse de él ni abrirse el juicio bajo ningún pretexto, ni por ninguna autoridad, sino que la tercera sentencia se ha de tener por cosa juzgada inalterable.

El present text guardava relació amb l'article 261, que aixecà certa polèmica en parlar del nombre d'instàncies i de sentències. Felip Aner persistia en la defensa d'una quarta instància on reclamar però xocà amb la intervenció del també jove diputat, comte de Toreno. Segons el polític asturià, tot tribunal és un cos moral i, com a tal, l'encert o no de les sentències no es devia mesurar pel nombre de jutges ni per la qualitat del tribunal, com semblava preocupar a Aner. Aquest darrer, responia contrariat: "No entiendo ciertamente la verdadera fuerza de la expresión cuerpo moral, ni su genuino sentido (de ningún modo puedo convenir con tales ideas que en mi concepto son tan contrarias a la razón como a las reglas de una verdadera filosofía (...)) Quién ignora aquella regla tan sabia en la filosofía, que la opinión del mayor número, aunque no es siempre la más cierta, es siempre la más probable?". Es votà i fou desaprovada la primera part, passant a la comissió.⁹⁸²

Capítulo III. De la administración de justicia en lo criminal

Art. 299: Al tomar la confesión al tratado como reo, se le leerán íntegramente todos los documentos y las declaraciones de los testigos con los nombres de éstos; y si por ellos no los conociere, se le darán cuantas noticias pida para venir en conocimiento de quienes son.

Una vegada més Felip Aner va entrar al debat a través d'una matèria més pròpia de la ciència jurídica, no en va aquesta era la seva formació. La seva preocupació se centrava en evitar els acords corruptes entre detinguts i testimonis, tal era el desig de fundar un règim escrupolós amb la justícia: "Y por lo mismo conviene que así como después de las primeras declaraciones no se comunican al reo los nombres de los testigos, se les oculten también hasta después de ratificadas, por el peligro en que se incurre de que el reo soborne a los testigos, para que o no se ratifiquen, o varíen substancialmente su primera declaración, lo que es muy posible, mayormente si el reo es persona muy distinguida o muy rica, en cuyo caso sus parientes, amigos, allegados, etc. Harán todo lo posible para corromper los testigos (...)) Por estas consideraciones, no apruebo la parte

⁹⁸² DSC, núm. 430, 6-12-1811, p.2381- 2383

del artículo que previene que se lean al reo los nombres de los testigos”. S’aprovà l’article com estava.⁹⁸³

TÍTULO VI DEL GOBIERNO INTERIOR DE LAS PROVINCIAS Y DE LOS PUEBLOS

Capítulo I. De los Ayuntamientos

Art. 308: Se pondrá ayuntamiento en los pueblos que no le tengan y en que convenga que le haya, no pudiendo dejar de haberle en los que por sí o con su comarca lleguen a 1.000 almas, y también se les señalará término correspondiente.

El títol pertanyent a la governació del territori guardava, per raons òbvies, un gran interès per diputats com el nostre. Aner estava convençut que, encara que un poble no arribés al miler d'ànimes, devia tenir ajuntament. “Aquí se trata del fomento de los establecimientos útiles, como son los ayuntamientos elegidos por el pueblo. Se trata de dar gobierno a los pueblos, y que estos tengan todos los remedios en sí mismos para poder tener una verdadera dirección (...)”. No només eren necessaris els alcaldes, sinó també els regidors per a la bona direcció dels negocis públics. Probablement, Felip Aner tenia en ment la Val d’Aran, que comptava amb 33 pobles i alguns d’ells molt petits, com ara el seu propi, Aubèrt, que gaudia d’una plena vida comunitària i institucional ben organitzada. Per això Aner aprofità que les lleis nomenaven poble a aquells reunions de veïns de 26 o 27 famílies. Sortosament pel diputat, Agustín de Argüelles se’n feu ressò de la proposta: “El Sr. Aner ha dicho que un pueblo donde haya 26 familias debe tener ayuntamiento. La comisión no se opone a eso. Así, no veo obstáculo en aprobar el artículo”. S’aprovà.⁹⁸⁴

Art. 312: Los electores nombrarán en el mismo mes, a pluralidad absoluta de votos, al alcalde o alcaldes, regidores y procurador, o procuradores síndicos, para que entren a ejercer sus cargos el 1º de Enero del siguiente año.

En aquesta ocasió, Felip Aner expressà el desig que el règim municipal que havia existit a Catalunya arran del decret de Nova Planta deixés d’operar, almenys amb alguns dels seus condicionants: “Yo expresaría que estos empleos no necesitasen la confirmación de las Audiencias como antes en Cataluña”. El diputat Diego Muñoz-Torrero, aprovat l’article va dir que: “Supuesto que había variedad en los pueblos acerca de la necesidad

⁹⁸³ DSC, núm. 436, 12-12-1811. P. 2411 i 2415

⁹⁸⁴ DSC, núm. 464, 10-01-1811, p. 2591-2592.

de los despachos de que hacía mención el Sr. Aner, su adición correspondía más bien al reglamento particular que a la ley constitucional”.⁹⁸⁵

Art. 319: Estará a cargo de los Ayuntamientos: párrafo 5º: Cuidar de todas las escuelas de primeras letras, y de los demás establecimientos de educación que se paguen de los fondos del común.

Dins de l'article on s'enumeraven les competències dels ajuntaments, s'incloïa un punt relatiu a la cura de les escoles de primera instrucció. D'acord amb el que proposà el diputat José Espiga, seria bo que en les escoles particulars actués també la inspecció del Govern. I observar “si se enseña lo que se debe enseñar, y si se cometen abusos en esta parte”; aquest era un testimoni del compromís de l'Estat en la promoció de l'ensenyament. Argüelles manifestà “Apoyo la idea del Sr. Aner (...) Lo que dice el Sr Aner es una verdad, porque el Gobierno está encargado de velar para que en nada se contravenga a las leyes”.⁹⁸⁶

Capítulo II. Del Gobierno político de las provincias, y de las diputaciones provinciales

Art. 324: Se compondrá esta Diputación del presidente, del intendente y de siete individuos elegidos en la forma que se dirá, sin perjuicio de que las Cortes en lo sucesivo varíen este número como lo crean conveniente, o lo exijan las circunstancias, hecha que sea la nueva división de provincias de que trata el artículo 11.

Sens dubte, aquest va ser un dels articles de major controvèrsia en els que va intervenir el nostre diputat, tant pel nombre com per la qualitat de les intervencions. D'entrada, Aner feu causa comuna amb el diputat valencià Francesc-Xavier Borrull. Segons Felip Aner: “Me parece que no debe adoptarse una regla igual para todas las provincias; quiero decir, que no me parece justo que en todas las provincias su Diputación conste de igual número, atendida la gran desigualdad que se nota en su población y en la extensión de su territorio”. No entenia que una província de cent mil habitants tingués una diputació com una altra d'un milió d'habitants. Per Aner, la proporcionalitat també hauria d'existir en raó del nombre de diputats a Corts. És a dir, que totes les províncies haurien d'enviar igual nombre de diputats, sempre i quan no es vulgui anar en contra de

⁹⁸⁵ DSC, núm. 464, 10, 01, 1811, p. 2597.

⁹⁸⁶ DSC, núm. 465, 11-01-1811, p. 2601-2602.

“los derechos de los pueblos y al de la representación que debe tener un mayor número de habitantes”.

Així les coses, l'objecte de les diputacions havia de ser la promoció de la felicitat de les províncies en particular, “con sujeción siempre a las reglas que las Cortes las prefijen, y a los negocios que se las encargan”. D'aquí que fos un assumpte políticament clau el debat constituent sobre les facultats d'aquestes institucions, i per a evitar “en cuanto sea posible, las vejaciones y quejas de los mismos pueblos”. I proseguí: “Una provincia, como Cataluña, dividida en 14 corregimientos, y que tiene una extensión de 50 leguas, debería tener una Diputación igual al número de partidos para asegurar de este modo la igualdad y justicia en los repartos, y para que todos mereciesen una igual consideración. ¿Cómo podía evitarse que no siendo más que siete los individuos de la Diputación, y 14 los partidos, el partid A, que no tiene individuo en la Diputación, deje de quejarse de los repartos que se le hagan creyéndose más gravado? En nada, Señor, los pueblos son más delicados, están siempre llenos de desconfianza, y para cumplir con gusto las órdenes han de palpar siempre su justicia. Además, si en la Diputación no hay individuo de cada partido, señalado por la ley, sucederá que todos serán de la capital, ya porque estarán en mayor proporción de intriga debiéndose hacer las elecciones en la capital, y ya también porque siendo un encargo que no ofrece grandes emolumentos, será muy gravoso para todos, a excepción de aquellos que se hallan de residencia en la capital y con suficientes rentas para subsistir. Y entonces, ¿cuál será el resultado? Un descontento general en los partidos, y una desigualdad notoria en los repartos en favor de la capital, inclinada siempre a gravar más a los partidos de lo que deberían serlo. Todos estos males deben evitarse, y no hay otro medio que el de que todos los partidos tengan un Diputado elegido por los electores del mismo partido”. Clarament, pel diputat es tractava d'assegurar una justa representació interna dels corregiments o dels territoris de la província, però tal i com estava dissenyat el seu model en l'enunciat de l'article, això no seria possible.

A continuació, Felip Aner elevà el to polític de la seva intervenció: “Se dice, Señor, que esto sería establecer el federalismo entre las provincias, como sucedió en la Suiza. Pero ¿cómo puede tener lugar este federalismo, cuando la forma del Gobierno es una Monarquía, cuando el Gobierno de todas las provincias depende inmediatamente del Monarca, y cuando a estas Diputaciones se les señalan sus precisas atribuciones? Precisamente si ha de haber federalismo ha de provenir de la institución de las

Diputaciones, y no del número de los Diputados: con que, o es vano el temor del federalismo, o es preciso convenir en que no existen semejantes Diputaciones. Por mi parte, teniendo en consideración el laudable objeto de esta institución, y las atribuciones que se les señalan, soy de dictamen que las Diputaciones deben ser más numerosas en las provincias de mayor población, y que en las que tienen demarcados partidos o corregimientos haya un Diputado de cada uno de ellos”.⁹⁸⁷

Correlativament, el diputat Argüelles li respongué: “Si el Sr. Aner hubiera asistido a las discusiones de la comisión, hubiera visto cuántas dificultades envuelve su proyecto”. S’afegí a les reflexions anteriors del comte de Toreno, tendents a subratllar el perill federalitzant. Simptomàticament, Toreno responia a les demandes de dos diputats americans, Antonio de Larrazábal i Miguel Ramos Arizpe, amb l’argument que diputacions i ajuntaments eren agents del poder executiu i no cossos representatius “según creen algunos individuos”. La dilatada extensió de la nació, la impel·lia sota el sistema liberal al federalisme com els Estats Units de nord-amèrica, i d’aquí a la independència dels cantons suïssos.

Aquest tipus d’idees eren les que feia seves Argüelles, qui continuà amb el seu llarg discurs: “Enhorabuena que no sea de temer entre nosotros una federación como la anglo-americana; pero es indudable que habría división entre las provincias, que debilitaría la acción del Gobierno, lo que es preciso evitar por cuantos medios sea posible. Que esta tendencia es hija de las corporaciones numerosas, no puede dudarse; y aun cuando esta idea parezca metafísica, la experiencia de lo que hoy sucede en la Península nos convencerá de ello. Es verdad que, a pesar que todos los años hay reunión de Cortes, todavía ha parecido conveniente, por las razones que ha dicho el Sr. Arispe, corregir más y más la tendencia a la Monarquía a ser absoluta, creando estas corporaciones en las provincias con el objeto de que no están sujetas al capricho del Gobierno en el fomento de su industria y de su propiedad en general. Hasta aquí todos estamos de acuerdo; pero nótese que los que componen estos cuerpos son elegidos por los pueblos, y aun se prohíbe que los empleados puedan ser de las Diputaciones provinciales. Todas estas razones manifiestan que estos cuerpos por su naturaleza han de tener una tendencia a usurpar más facultades que las que la ley les da, y podrían entorpecer la acción del Gobierno (...) Multiplíquese esta acción de pequeños gobiernos en razón de su número, y se verá que

⁹⁸⁷ DSC, núm. 466, 12-01-1812, p. 2607 i 2609-2610.

no pueden menos de propender a la federación (...) La acción del Gobierno sin esto sería nula en muchas ocasiones; y siete individuos que quedan por parte de la provincia siempre conservarán preponderancia. Es igualmente necesario insistir en desvanecer cualquiera idea de representación que se pueda suponer en las Diputaciones de provincias (...) La representación nacional no puede ser más que una y esta, refundida en las Cortes, es la que únicamente puede expresar la voluntad de los pueblos (...). Y aun para la tranquilidad y buen orden de la Nación, es necesario fijar bien la naturaleza de ambas corporaciones, desvaneciendo el menor vestigio de la equivocada idea que considera las Diputaciones como cuerpos representativos”.⁹⁸⁸

El diputat i jurista madrileny José Zorraquín insistí en la línia anterior i en criticar la posició de Felip Aner amb el supòsit d’unes diputacions que donarien pas a formar “tantas federaciones cuantos fuesen estos cuerpos, procurando cada uno aumentar su poder y la influencia que le proporcionan sus atribuciones para diferenciarse de las restantes provincias”.⁹⁸⁹ Molt coherent, doncs, amb l’argumentari anti-provincialista que hem vist en el decurs del debat constituent.

Les fórmules per justificar una posició o altre van ser diverses. Per l’eclesiàstic i diputat absolutista Jaume Creus, el que s’havia de discutir era quina seria la millor administració de les diputacions. A cada partit d’una província hi ha diferents usos, produccions i avenços, i això comporta que la política de repartiment de contribucions s’hagi de fer conforme a les riqueses de cada lloc. En canvi, pel diputat José Espiga no calia variar el nombre de vocals proposat per la comissió.⁹⁹⁰ Un dia més tard, l’advocat i diputat xilè Joaquín Fernández de Leiva, considerat pels conservadors com un “exaltat”, recolzà els arguments dels diputats Creus, Aner i Borrull sobre la insuficiència del nombre de vocals de les diputacions, “y sólo he oído en contestación evasiones y presunciones infundadas, desorden futuro, etc”. Com veiem, és absurd historiogràficament l’adscripció provincialista identificant-la a l’absolutisme, perquè n’hi va haver de tots colors. El diputat Florencio del Castillo, titllat com el “Mirabeau americà” per la seva magnífica oratòria, cregué “absolutamente necesario aumentar el número de individuos con proporción al número de partidos (llamados aquí provincias) pues fijar el número de siete

⁹⁸⁸ DSC, núm. 466, 12-01-1812, p. 2610-2611.

⁹⁸⁹ DSC, núm. 466, 12-01-1812, p. 2611.

⁹⁹⁰ DSC, núm. 466, 12-01-1812, p. 2607-2612

individuos en cada Diputación, trae gravísimas dificultades, y es casi impracticable con respecto a las provincias de Ultramar (...)

Pot semblar paradoxal que un diputat com Evaristo Pérez de Castro considerés que “Un sistema demasiadament liberal en las corporaciones municipales debía ejercer un daño del Estado, y pensando finalmente con pulso los inconvenientes que pueden temerse de dar al sistema popular demasiada extensión (...)”, però en canvi mostrà al llarg de la seva vida una extraordinària coherència pel que fa a la centralització del poder local. Per contra, el diputat per Tlaxcala José Miguel Guridi y Alcocer, considerat un liberal avançat, mostrà el seu suport a l’opinió del valencià Francesc-Xavier Borrull que el nombre d’individus de les diputacions fos proporcional al de partits de cada província. La voluntat és la d’evitar arbitriarietats i greuges. “Yo tengo a los diputados provinciales por representantes del pueblo de su provincia, cuando hasta los regidores de los ayuntamientos se han visto como tales aun antes de ahora (...) La tendencia que se supone en semejantes corporaciones al federalismo, de nada debe retraernos”.⁹⁹¹

Finalment, Felip Aner va voler portar l’aigua al seu molí. Pensava que a la cambra s’estava creant un cert consens en el sentit que tots els partits de les províncies tinguessin igual consideració en la futura diputació. Insistí en evitar que les capitals monopolitzessin el personal polític de la institució en detriment del conjunt del territori. Aner demanà que tornés l’article a la comissió per a la seva correcció, però el diputat Diego Muñoz-Torrero li digué que “La comisión está trabajando una ley para que se verifique lo que desea el señor Aner”. Ja discutit l’article suficientment, es votà i s’aprovà.⁹⁹² La derrota en la votació palesà la existència de models diferents de la concepció de la nació i la representació dels territoris.

Art. 333: Tocarà a estas Diputaciones: Intervenir y aprobar el repartimiento hecho a los pueblos de las contribuciones que hubiera cabido a la provincia.

L’esmena a l’article per part de Felip Aner no fou superficial. Ans al contrari. El nostre diputat reconeixia que decretar les contribucions en general corresponia a les Corts, però fixar-les en particular no devia quedar només al poder executiu, perquè podia obrar injustament, sinó que fos la diputació la que el repartís gràcies al seu major coneixement de la realitat diversa dels pobles. Ara bé, Aner es va referir a les paraules de l’article

⁹⁹¹ DSC, núm. 467, 13-01-1812, p. 2615-2618.

⁹⁹² DSC, núm. 467, 13-01-1812, p. 2619

intervenir i aprovar. “Intervenir no es hacer el reparto, y aprobar es suponer que lo ha hecho otro. Así que, yo soy de parecer que en lugar de la expresión intervenir, se ponga hacer el reparto entre la provincia; porque como ha de estar unido el intendente a la Diputación, entre ambos podrán hacerlo bien. Y así, se debe poner no intervenir, sino hacer el reparto de las contribuciones”. En aquest cas, Agustín de Argüelles va considerar que no estava ni a favor ni en contra de la idea del Sr. Aner. S’aprovà el primer paràgraf.

El secretari manifestà: “El Sr. Aner hizo la siguiente proposición: Habiéndose aprobado el art- 324, en que se dispone que las Diputaciones de provincias se compongan de siete individuos, y habiéndose manifestado la utilidad que resultaría de que en las provincias que tienen demarcados mayor número de partidos o corregimientos fueron turnando entre todas las elecciones de vocales para la Diputación, a lo cual accedieron las Cortes, pido que la comisión de Constitución arregle por una ley particular esta alternación en los partidos, y el modo de verificarse”. S’admeté i passà a la comissió.⁹⁹³

TÍTULO VIII DE LA FUERZA MILITAR NACIONAL

Capítulo I. De las tropas de continuo servicio

Art. 354: *Habrà* una fuerza militar nacional permanente de tierra y de mar para la defensa exterior del Estado, y la conservación del orden interior.

Podria pensar-se que un article sobre l’organització castrense havia de ser purament formal. En realitat, la resposta que ens dona Felip Aner permet d’entreveure idees sobre els exèrcits i les milícies, la llibertat de les nacions, l’opressió i el paper del monarca. En primer lloc, reconegué que tant de bo la situació d’Europa permetés no tenir exèrcits permanents. Sense ells l’agricultura, arts i comerç avançarien. Però era precis acomodar-se a la realitat, i que el Rei pugui utilitzar força armada tant per la seguretat de l’Estat interna com externa.

“Es cierto que las naciones que han consolidado su libertad, han procurado reducir al mínimo posible la fuerza armada para evitar que no sea un instrumento contra su misma libertad; pero esta máxima saludable, que no deberá olvidarse en circunstancias más propicias, no puede realizarse en el día por la naturaleza de la guerra en que estamos empeñados, y debemos esperar que los ejércitos, levantados a impulso del patriotismo y

⁹⁹³ DSC, núm. 468, 14-01-1811, p. 2625-2626.

del honor para defender la independencia, seguridad y libertad nacional, no se prestarán jamás a la ejecución de las ideas que pudiesen dirigirse a esclavizar a la Nación después de haber conservado su existencia política a costa de tanta sangre y de tan costosos sacrificios”. También Felip Aner volgué tractar de les milícies, no només com a contrapès per mantenir la Constitució i assegurar la llibertat, sinó també “como cuerpos de reserva o supletorios del ejército permanente en los casos de una guerra repentina”. Certament, amb les milícies es podria rebaixar la despesa de l'exèrcit permanent, i a més “no se arrancan de la agricultura, artes y comercio militares de brazos que de otro modo deberían estar en los ejércitos”. Declarat l'article prou discutit, s'aprovà.⁹⁹⁴ No podem inferir d'aquests fragments del diputat tot un model acabat de forces armades, però s'albiren alguns dels temes que tradicionalment havien aparegut en els conflictes i recels entre les autoritats civils catalanes i les autoritats militars de la monarquia, com ara el cost dels reclutaments i els avantatges dels serveis voluntaris.

TÍTULO X DE LA OBSERVANCIA DE LA CONSTITUCIÓN Y MODO DE PROCEDER PARA HACER VARIACIONES EN ELLA.

Capítulo único

Art. 373: Hasta pasados ocho años después de hallarse puesta en práctica la Constitución en todas sus partes, no se podrá proponer alteración, adición ni reforma en ninguno de sus artículos.

Aquest títol i article expressava, darrere seu, elements profunds de reflexió política que no poden passar per alt. Felip Aner declarava que de res servirien tots els esforços fets fins ara sinó es prenen totes les mesures per a fer estable la Constitució i observar el seu compliment. Amb dolor, el passat certificava que “el desprecio y olvido de nuestra Constitución ha conducido a la Nación al estado deplorable en que se halla (...)”. Per Aner no s'havia fet una nova Constitució o un nou pacte social, sinó únicament s'havia volgut restablir les nostres lleis fonamentals, “cuyo olvido ha acarreado a la Nación tantas desgracias, porque la Nación española no ha dejado de ser Nación; a pesar de la actual insurrección ha conservado sus leyes; ha tenido Gobierno, y los individuos que componen la Nación se han conservado en sociedad y en unión para resistir al poder y a las maquinaciones de Bonaparte”.

⁹⁹⁴ DSC, núm. 470, 16-01-1811, p. 2633 i 2635 i 2639.

Per tant, Felip Aner definia, la Constitució, com a lleis fonamentals compilades en un Codi estable, perquè “la mutabilidad en los principios constitucionales es el prelude de las agitaciones y convulsiones de los Estados, y el precursor del trastorno y la anarquía. La mutabilidad de la Constitución conduce como de la mano a su desprecio, pasando sucesivamente por las alteraciones que en ella se hacen del desprecio a u inobservancia; de la inobservancia al olvido, y de éste al desorden y a los males que sufrimos (...)”. Una part de les lleis constitucionals s’han d’anomenar perpètues i estables, aquestes són les que determinen els drets dels ciutadans, la seva religió, la forma de govern, entre d’altres. Unes altres lleis, menys estables al parer d’Aner, són les que determinen les qualitats que han de tenir els diputats, la manera de fer les eleccions, la celebració anual de Corts, etc. “Porque si variase la ley, y se estableciese que no se reuniesen todos los años sino cada tres o cada siete, sucedería que la falta de ejercicio en el Poder legislativo daría margen a que el ejecutivo se excediese de sus límites usurpando facultades que no le corresponden, e insensiblemente vendríamos tal vez a parar en que la institución de Cortes se mirase con poco interés, se acumulasen en el Rey los dos poderes, y viniese a quedar nula la separación de estas bases principales de la Constitución y de una Monarquía moderada, resultando de todo, por una consecuencia infalible, el desorden, la arbitrariedad y el despotismo contra lo que tanto hemos declamado. (...)”. En aquesta ocasió Felip Aner justament definia el que havia passat entre la casa d’Àustria i les institucions catalanes durant els segles XVI i XVII.

Tal vegada, l’única manera per aconseguir aquests objectius, segons Felip Aner, és el de restablir la Constitució de la Monarquia, que assenyalés les facultats de la Nació, la forma de govern, i la divisió dels tres poders sota el model d’una monarquia moderada. “Sentado también por principio que no puede ser estable una Constitución, en la que se permita hacer variaciones, alteraciones, etc., sin haberse consultado la experiencia, podrá decirse con razón que el artículo que se discute perjudica la Nación, y coarta las facultades de las Cortes futuras (...). Hablemos, Señor, sin rebozos; el nuevo orden de cosas que se establece por la Constitución tiene muchos enemigos; todos sus tiros se dirigen a desunirla, y el mejor modo para que lo lograsen era dejarles expedito el campo para hacer en ella las variaciones que quisiesen. Seamos cautos, Señor, no edifiquemos sobre arena (...) Entonces estoy seguro que no se harán otras variaciones que las que exija la variación del tiempo y de las circunstancias (...) El tiempo que el artículo señala es, en mi concepto, muy limitado; debería extenderse a veinte años, para que cualquiera variación viniese

bien indicada por la experiencia. De todos modos, Señor, apruebo el artículo como está, y espero que en esta medida hallarán los españoles presentes y futuros suficiente motivo para bendecir la memoria de V.M. Quedà pendent seguir amb la discussió”.⁹⁹⁵ El dia 20 de gener s’aprovà l’article 373.

A l’article 171, que tractava les facultats de Rei, li calia afegir un paràgraf abans del projecte, amb la 14a facultat: Conceder el pase o retener los decretos conciliares y bulas pontificias con el consentimiento de las Cortes si contienen disposiciones generales, oyendo al Consejo de Estado si versan sobre negocios particulares o gubernativas; y si contienen puntos contenciosos, pasando su conocimiento y decisión al Supremo Tribunal de Justicia para que resuelva con arreglo a las leyes.

Segons el dictamen de Felip Aner “Este es un asunto grave, porque es preciso examinar primero cual era el efecto que producía el *regium exequator*, y el motivo por que se exigía (...) Por esta razón no pudo aprobar lo que ahora se propone; que las Cortes examinen los breves (apostólicos) que incluyen providencias generales, para ver si en ellas hay algo opuesto a los derechos de la Nación (...) Mi dictamen, pues, es que el *regium exequator*, concretado a examinar lo que contenga el breve, se deja al Rey, para que lo haga en consulta del Consejo de Estado, y vea si contiene algo contra las regalías de la Nació”. El diputat Dou va estar d’acord amb el dictamen d’Aner.⁹⁹⁶ Un clar testimoni que entre alguns dels més principals diputats catalans predominava el regalisme.

Art. 375: Cualquiera proposición de reforma en algún artículo de la Constitución deberá hacerse por escrito, y ser apoyada y firmada a lo menos por 20 Diputados.

L’opinió del diputat aranès va ser la de no veure necessari que fossin 20 els diputats que signessin una proposició. Bastava amb un de sol per a fer-ho perquè tenia el mateix dret que molts. Per la seva banda, Ramón Llàtzer de Dou donà suport al dictamen d’Aner, “Reprobando el artículo como contrario a la libertad de un Diputado nacional”. No acabà la discussió sobre aquest article.⁹⁹⁷

Art. 283: No habrá negocio ninguno, cualquiera que sea su cuantía, que no se dé por fenecido con tres instancias definitivas pronunciadas en ellas, y no podrá volver a

⁹⁹⁵ DSC, núm. 472, 18-01-1812, p. 2651-2653.

⁹⁹⁶ DSC, núm. 475, 22-01-1811, p. 2674-2675.

⁹⁹⁷ DSC, núm. 475, 22-01-1811, p. 2675-2676.

conocerse de él ni abrirse el juicio bajo ningún pretexto, ni por ninguna autoridad, sino que la tercera sentencia se ha de tener por cosa juzgada inalterable.

Recordant debats anteriors, aquest article havia tornat quan es presentà a la comissió i ara es tornava a revisar. Felip Aner havia estat un dels protagonistes de les discussions. En paraules del diputat Aner: “Señor, la materia de que trata el artículo que ahora discutimos se ha hecho problemática sin serlo en mi concepto (...) El legislador no sólo debe procurar abreviar los pleitos, sino que estos se decidan con la mayor justicia posible; debe disponer los juicios de modo que sin ser extraordinariamente costosos a los litigantes, los aquiete con el fallo que pone término a la contienda (...) En vista de todo, me opongo formalmente a todo el contenido del artículo que presenta la comisión, y en caso de no aprobarse, sustituyo: primero:, que todo negocio, cualquiera que sea su cuantía, se dé por fenecido con dos sentencias conformes del tribunal territorial o colegiado, dejando a las leyes el determinar la clase de negocios en que sin necesidad de las dos sentencias conformes del tribunal colegiado, se den por fenecidos. Segundo: Que donde dice: y no podrá volverse a abrir por ningún pretexto, se diga: sino en los casos que señalen las leyes, y con las prevenciones que las mismas determinan”. El diputat i jurista per la província de Granada que tan bé coneixia Catalunya, Domingo Dueñas, donà suport a la proposta: “Dijo muy bien el Sr. Aner que saber de leyes, no es decorar sus palabras, sino profundizar y entender su espíritu (...) Para que sean dos conformes de tribunal superior, que en esto no puede haber inconveniente, dice el Sr. Aner. Es cierto que así se practica en Cataluña”.⁹⁹⁸

El secretari va escriure: “Sobre la proposición del Sr. Aner, relativa a que los principales empleos de La Hacienda pública, como las intendencias, se proveyesen a consulta del Consejo de Estado, decía: La comisión está firme en el principio fundamental de que todo funcionario público debe ser libremente elegido por aquel cuya confianza absoluta ha de merecer. Convencida la comisión de que sola la clase de destinos que por nuestras antiguas leyes y por esta Constitución está sujeta a ternas, debe formar una excepción a la regla general, y que entre todos los empleos que más necesitan la entera confianza del Gobierno, señaladamente cuando es la Nación la que ha de fijar la cuota de las contribuciones, ninguno hay que más la requiera que los de la Hacienda pública, sujetos, como lo están, a un rigurosa responsabilidad, opina que no es admisible esta

⁹⁹⁸ DSC, núm. 482, 1-02-1811, p. 2729-2731.

adició. Aprobase también este dictamen, y se levantó la sesión pública”.⁹⁹⁹ En resum, Felip Aner fracassà en la seva demanda d’incloure representació de les províncies en el Consell d’Estat, per bé que des del territori es tenia més informació que ningú de la seva realitat fiscal.

Continuà la discussió de l’Art. 7, Capítol II de la Constitució, que tractava de la successió a la Corona, la qual tornà de la comissió.

No deixa de ser sorprenent la proposta de Felip Aner sobre la successió; més tenint en compte el seu pes en les guerres civils posteriors entre liberals i carlistes: “A falta de la descendencia legítima de D. Fernando VII de Borbón, sucederán en el trono sus hermanos, así varones como hembras, y sus descendientes, también legítimos, por el orden establecido en los artículos precedentes”.¹⁰⁰⁰

Era uno de dichos proyectos el siguiente, presentado por la comisión de Constitución. Art. 326: Tercero: Que de los Diputados de la provincia que se elijan, dos a lo más podrán ser vecinos del partido de la capital: debiendo atender a nombrarlos de diferentes puntos, para que con la mayor reunión de conocimientos locales se asegurase más el acierto en las resoluciones de la Diputación.

El secretari va escriure: “Los Sres. Aner, Espiga, Argüelles y Pérez de Castro procuraron satisfacer a estos reparos, manifestando que la comisión se había propuesto hacer sólo una división interina de provincias y esto para el preciso y único objeto de plantear la Constitución: que con esta mira se había atendido principalmente a las capitales de más nombre, a la localidad, a la división de territorio más particularmente demarcada por ríos, montes, por la diversidad de costumbres, etc.; y que sobre todo, había tenido presente la igualdad absoluta de derechos que disfrutaban los españoles peninsulares y ultramarinos, según la cual, adaptándose en Ultramar el mismo sistema que en la Península (...)”.¹⁰⁰¹

2.- LA QÜESTIÓ AMERICANA

Durant totes les discussions de l’articulat de la Constitució, Felip Aner i la resta de diputats van debatre sobre el concepte de ciutadania i, per consegüent, sobre la

⁹⁹⁹ DSC, núm. 485, 7-02-1811, p. 2746.

¹⁰⁰⁰ DSC, núm. Sessió secreta, 21-02-1811, p. 571.

¹⁰⁰¹ DSC, núm. 500, 23-02-1811, p. 2813.

representació política dels habitants d'Amèrica. En les pàgines que segueixen i, com a complement del tractat en l'articulat, pensem que és útil oferir un epígraf sobre la relació específica que Aner mantingué en el que s'ha anomenat la qüestió americana. El mateix farem després amb un altre epígraf sobre la denominada qüestió o arreglo de províncies.

Durant la segona sessió de les Corts a l'illa de Lleó el 25 de setembre de 1810, la comissió dels diputats d'Amèrica exposà la seva opinió sobre les declaracions que creia convenient que es fessin, i que alhora es remetessin als dominis ultramarins els dos decrets fets fins al moment. Alguns d'ells manifestaren que era necessari informar a l'Amèrica de la seva igualtat de drets amb els espanyols europeus, de l'extensió de la seva representació com a part integrant de la Monarquia, i de l'amnistia o millor dit, oblit que convindria concedir a tots els problemes ocorreguts amb les desavinences d'alguns països d'Amèrica. El diputat Mejía demanà que si hi havia d'haver discussió per admetre la proposta, es deixés per una sessió secreta. “Sin embargo, se discutió algo esta materia, sosteniendo los Diputados americanos la necesidad, justicia y conveniencia de acompañar el decreto de instalación, justicia y siguiente con declaraciones de esta naturaleza, y manifestando muchos de los europeos lo intempestivo de esta medidas en el actual momento, por ser materia que requería mucho pulso, examen y antecedentes de que aún se carecía; pero protestando siempre que nadie se oponía a la fraternidad de los dominios de Ultramar con los de Europa y a las declaraciones ventajosas que conviniese hacer en su tiempo”. Altres diputats europeus manifestaren que era molt urgent no aturar més la declaració dels decrets, ja que eren molt coneguts de tot el públic de Cadis i l'Illa per la publicitat de les sessions. La notícia a les províncies arribaria amb cartes particulars abans que pel Govern, i això portaria problemes. Si es publicava a Espanya i s'aturava per l'Amèrica fins acordar la petició dels americans, podria passar que la notícia arribaria a Ultramar per cartes particulars abans que mitjançant oficis, i això encara seria més problemàtic. Finalment, per la urgència de publicar tan a Espanya com a Ultramar, s'acordà reservar un dia per debatre la proposta dels americans, i es publicuessin els dos decrets mitjançant el Consell de Regència. Es formà la minuta de decret, que s'imprimiria, publicaria i circularia per Espanya, Amèrica i la resta de dominis. Un alabarder el portaria a la Regència, mesura que s'acceptà per a totes remissions i tots els oficis.¹⁰⁰²

¹⁰⁰² DSC, núm. 2, 25-08-1810, p. 6-7. Després de llegir la proposta, un diputat demanà que es donés l'ordre de cantar un solemne Te Deum en acció de gràcies per la instal·lació de les Corts en tots els dominis de S.M., de fer salves amb l'artilleria, per tal de celebrar un esdeveniment tan memorable. I també fer rogatives públiques per tres dies, implorant l'ajuda divina per l'encert de les Corts. A partir d'aquest dia, s'acordà que les votacions ordinàries per aprovar o rebutjar una proposta, es faria aixecant-se els que l'aprovaven, i quedant-se asseguts els que la desaproven.

2.1.- Crisi insurreccional a Ultramar.

Es va passar a la comissió de Justícia l'expedient demanat al Consell Reial sobre delictes de deslleialtat. S'havia format una causa al virrei de Mèxic D. José de Iturrigaray. De les 4 propostes presentades la del Sr. Terán va ser la més votada: "Sobreseure la causa per combinar la justícia amb els interessos de l'Estat i tranquil·litat en dominis ultramarins". Sobre el tema de deslleialtat, s'enviaria al Consell de Regència el resultat de l'informe, suspent l'ordre d'embargament de béns, presó, cessament de sou i demés que es relacionava al paper. Aner i Argüelles votaren a favor d'aquesta proposta.¹⁰⁰³

Es va informar del jurament de fidelitat i reconeixement a les Corts del capítol de la catedral de Puerto Rico, prelat, clergat i comunitats religioses, que va causar satisfacció a les Corts. El Sr. Power va manifestar una queixa d'aquella illa a qui representava. L'anterior Consell de Regència havia autoritzat al governador i capità general de l'illa en nom del Rei i amb tota l'amplitud i extensió de facultats autoritzats per la sobirania, a remoure de les seves destinacions a tota classe d'empleats, sempre que ho estimés convenient i ho exigissin les circumstàncies, donant-los als que cregués dignes i mereixedors, i procedir a la detenció de tota classe de persones sense distinció ni estat, fur ni privilegi, confinar-los i traslladar-los on li semblés, si ho considerés bo per la tranquil·litat i seguretat pública, publicant i fent observar les providències (...). Hi havia por per ser arrencats de la Pàtria, de la família, etc., s'amenaçava la seguretat personal i s'exposaven a perdre el treball i subsistència. N'hi hauria prou amb una xafarderia, una calúnnia o desafecte del major magistrat de l'illa o dels seus representants... Es va degradar la majestat de la sobirania confonent-la amb el despotisme. Era una ordre apolítica per calmar les commocions de les províncies d'Amèrica, què dirien les altres províncies al saber-ho? Demanava la seva anul·lació de la Reial ordre lliurada pel Consell de Regència. Aner va trobar aquesta ordre injusta i violenta, entesa per les circumstàncies, demanà al Congrés de revocar-la immediatament als països on no hi havia hagut commocions, i mantenir-la en els llocs que sí s'havia donat. Creia que el virrei o governador havia de tenir autoritat sobirana per aturar una commoció. Aner recordava que el Consell de Regència i havia donat l'ordre al virrei de Mèxic Venegas perquè pogués eximir de tribut els indis, i concedir-los les gràcies que convingués. "V.M. no ignora que en una larga distancia, en una crisis como la del día, puede haber ocasiones en

¹⁰⁰³DSC, Acta Secreta, 26-11-1810, p. 75.

que convenga que un gobernador i virrey se halle revestido de una autoridad soberana para contener cualquiera conmoción”. Veia l’ordre tirànic, que potser el Govern l’havia donat per la sospita sobre algun poble. Però no era aquest el cas, calia revocar-la i no donar-ne més sense coneixement de S. M. i demanat informació a la Regència sobre les facultats donades als virreis.¹⁰⁰⁴

Es va crear una comissió per examinar la proposta del diputat Power sobre remoure del govern de Puerto Rico l’actual governador. Aner va proposar que sense perjudici del que exposés aquesta comissió, es demanés informe al Consell de Regència de la forma com es va gestionar el govern de Puerto Rico, i del greuges donats contra aquella autoritat pels naturals d’aquell país. S’aprovà.¹⁰⁰⁵ La comissió encarregada d’examinar l’informe o representació del consolat de Mèxic presentà un dictamen en el qual s’expressaven uns sentiments d’indignació. Es tractava d’un atestat d’injúries i calúmnies contra les nombroses corporacions que composaven gran part dels dominis de la Monarquia. Va ser valorat com un paper incendiari i sediciós, capaç de torbar la tranquil·litat d’aquelles províncies, excitant en els indígenes els sentiments més contraris i perniciosos a la reunió fraternal amb els seus germans europeus.

La comissió va presentar un decret i encarregà al Consell de Regència que designés un tribunal per al judici criminal contra els autors del paper. El Sr. Gutiérrez de la Huerta, com a membre d’aquesta comissió, va presentar el seu dictamen en un sentit positiu, per a tranquil·litzar i prevenir les funestes conseqüències que podria portar si se li donava més publicitat i importància. La intervenció d’Aner tingué també un to comprensiu: “Ayer se dijo a V. M. que este asunto debía terminarse por la prudencia, adoptando una medida que concilie los ánimos. Veo que el consulado se ha excedido en su escrito, traspasando los límites de la prudencia y del decoro; pero no todo el exceso que se nota puede atribuirse al consulado, pues no creo que dirigiese a V. M. su indicado escrito para que se leyese en público, sino para que V. M., en cuyas manos está el timón del Estado, hiciese de él el uso conveniente. Todos los cuerpos e individuos pueden representar al Soberano lo que les parezca conveniente, siempre que se hagan con el decoro debido. El Consulado, como he dicho se ha excedido, particularmente en el modo con que se produce en su escrito; pero su objeto no puede haber sido otro que instruir al Consejo reservadamente de algunas cosas que pasan en América. (...) Los mismos Sres.

¹⁰⁰⁴ DSC, núm. 142, 15-02-1811, p. 549.

¹⁰⁰⁵ DSC, Acta Secreta, 15-05-1811, p. 283.

Diputados insinuaron que cuanto más se hablara de este negocio, tanto más sensible serían sus efectos; pero la comisión, lejos de proponer medidas conciliatorias, exige que el papel, como incendiario, calumnioso y subversivo, sea quemado públicamente, y que se persiga en justicia, y con todo el rigor de las leyes a los autores de él. ¡Bello modo de conciliación! (...) ¿Tratamos de echar una nueva tea de discordia en América para que una guerra civil (que hartos estragos hace) acabe con aquellos habitantes? (...) El consulado, Señor, ha contemplado los desastres de la América; ha sufrido los males que ha producido la insurrección; se mira todavía en inminente peligro; siente la infausta suerte de muchos europeos, víctimas del desorden, ¿Qué extraño, pues, será que tan triste perspectiva le haya arrancado expresiones duras, exageradas y ajenas del decoro debido a los Sres. Diputados? Convengamos, pues, en que sólo una medida política y prudente es lo que conviene en la actualidad; tengamos presente los inmensos sacrificios que los consulados de América han hecho para socorrer la madre Patria (...) Lejos de V. M. las medidas violentas que propone la comisión, las que siempre producían un efecto contrario al que conviene. Adóptese el juicioso dictamen del Sr. Gutiérrez de la Huerta, que es el que puede cortar el asunto y calmar los ánimos. Los Sres. Diputados de América, con la generosidad que les es propia, se olvidarán de cualquiera injuria que se haya irrogado contra su honor y buen concepto que justamente se merecen, y contra el de sus representados, cuyo sacrificio exige imperiosamente el bien de la Patria”.

Aner va acabar aprovant el dictamen del Sr. Gutiérrez de la Huerta, suplicant al Congrés que, en benefici de la unió que tant es necessitava i per tal d’evitar una nova guerra civil, l’aprovés en totes les seves parts. El Sr. Castillo va dir que no pensava parlar, però en escoltar el que Aner havia qualificat d’imprudència o d’una mica d’excés l’horrorosa pintura que el consolat de Mèxic havia fet, no podia menys d’escandalitzar-se per aquesta opinió; creia que si s’havia de llegir en secret ho havien d’especificar als papers, a més el consolat havia de saber que el Congrés deliberava en sessions públiques i privades. El Sr. Mejía va dir que calia mirar aquest assumpte amb més deteniment, algunes raons que havia indicat Aner i retocat el Sr. Martínez li confirmaven en aquesta opinió. Es reprovà la introducció del decret de la comissió, s’aprovaren la 1a i darrera part, i la 2a i 3a del dictamen del Sr. Gutiérrez de la Huerta. Es resolgué que els secretaris portessin l’endemà la minuta de decret.¹⁰⁰⁶

¹⁰⁰⁶ DSC, núm. 351, 18-09-1811, p. 1870-1880.

Un cop acabada la discussió sobre les causes i remeis dels disturbis de les províncies americanes, es van enviar tots els papers, la representació dels senyors americans i l'expedient de Caracas a la comissió que entenia en la mediació. Aner va proposar que s'informés al Consell de Regència de l'estat actual d'Amèrica, sobretot del regne de Nova Espanya, no comprés en la negociació de mediació, i es demanà al Consell que adoptés les mesures adients per tranquil·litzar aquell regne, reduint els insurgents a obeir el Govern suprem, si calgués per la força. S'aprovà la proposta.¹⁰⁰⁷

En un altre ordre de coses, amb l'excusa d'un debat sobre tractaments i usos de símbols, tingué lloc un altre discussió interessant sobre la relació entre les juntes i les Corts, amb el rerefons de la permanent qüestió de les prerrogatives de sobirania. S'havia informat que el Ministre de Gràcia i Justícia havia dirigit un ofici al Consell de Regència per notificar que se li havia presentat el Sr. Andrés Miñano amb banda vermella (cosa que allí no podia usar però que l'individu va justificar pel fet d'haver estat membre de la Junta de Sevilla, que era suprema d'Espanya i Índies). Manifestà també que amb permís de l'anterior Regència havia obtingut la gràcia d'establir-se en aquella ciutat amb una pensió de 4.000 pesos anuals, que se li devia el tractament d'excel·lència i que no depenia de cap jurisdicció. El governador dubtava que aquest privilegi es mantingués en els antics vocals i que es poguessin absentar per temps indeterminat i ben lluny. Pel que fa a Felip Aner, opinà que no devia usar la banda ni tenir el tracte d'excel·lència i que se sotmetés a votació, i que en qualsevol cas es demanés informe a la Regència. Ara bé, Aner significativament no aprovà que es tragués la independència als vocals de les juntes, al contrari. Aquestes corporacions i els seus individus havien d'obrar lliurement. Ningú no podia jutjar-los, sinó una comissió nomenada pel Govern. Si fossin jutjats per autoritats de la província el xoc d'interessos podia provocar mil altercats que trastocarien la justícia. No obstant la seva exposició, el diputat aranès perdé el debat en el sentit que es votà que els antics membres d'aquestes corporacions havien de dependre d'una jurisdicció, sense cap independència, i sense rebre una pensió.¹⁰⁰⁸

Per altra banda, l'esclat de la guerra amb la França napoleònica va agreujar el malmès estat de les finances de la Corona, i la creixent dependència dels recursos que provenien de les colònies d'ultramar. Un dels primers debats tingué a veure amb el projecte presentat pel diputat Domingo García Quintana -un negociant d'origen gallec

¹⁰⁰⁷ DSC, Acta Secreta, 23-08-1811, p. 389.

¹⁰⁰⁸ DSC, núm. 167, 15-03-1811, p. 693-694.

però feia temps ben instal·lat en la política i el comerç gadità-, sobre Bancs de crèdit. Van parlar en contra els Srs. Ramón Llätzer de Dou, Manuel García Herreros, Felip Aner i Benito Hermida. Inclús el Sr. Argüelles va dir que si no s'aclarien alguns dubtes per part del seu autor i poder parlar, ell tampoc el podria aprovar.¹⁰⁰⁹

Al seu temps, s'inicià un altre debat arran de la proposta feta per la comissió d'Hisenda sobre si calia estendre a Amèrica la contribució de la plata llaurada. Aner, en la seva llarga exposició, consignà el lloc fonamental que ocupaven les províncies americanes en els precaris equilibris econòmics de la península: "Las razones que ha tenido la comisión para proponer a V. M. que se haga extensivo a América el préstamo sobre la plata labrada de los particulares y de las iglesias son los siguientes. Primera, parece una cosa muy justa que tanto en América como en la Península las cargas se distribuyan con igualdad. En la Península se ha impuesto este préstamo; y habiendo decretado V. M. que la América es una parte integrante de la España, debe estar sujeta a las mismas cargas, sin que esto impida para que en cuanto a la América, se adopten otras medidas, como propone la comisión, en atención a que el sacrificio debe ser mayor en donde lo es el peligro. Segunda, la mucha plata labrada que hay en América, no sólo en las iglesias, sino también en manos de particulares. Esta plata en aquellos países no es más que un objeto de mero lujo; lo que se verifica en la Península, en la cual las circunstancias del día obligan a los particulares a guardarla como un recurso para sus últimos apuros y urgencias. Y si a pesar de esta reflexión, y de los continuos clamores y repetidas quejas de los tenedores de plata de la Península, se ha llevado a efecto dicho préstamo, ¿con cuanta más razón deberá éste a hacerse extensivo a las Américas, en donde la plata, como he insinuado, no es más que un objeto de lujo? Tercera, y la más poderosa: el gran déficit que resulta de la necesidad de cubrir los gastos necesarios para sostener la guerra hace indispensable esta medida, pues de lo contrario no llevaríamos adelante el glorioso empeño que tan justamente hemos contraído. Estas son las razones que ha tenido presentes la comisión". El prestigiós diputat quiteny José María Mejía va dir que part del que anava dir ho havia exposat el Sr. Aner, que era membre de la comissió.¹⁰¹⁰

Una altra mesura que Aner va aconseguir que s'admetés a discussió i que es tractés en sessió secreta (24 de juliol de 1811) va ser l'increment del preu dels cigars havans fins a 80 rals, a causa de la manca de fons en la qual es trobava la nació, prevenint al Govern

¹⁰⁰⁹ DSC, núm. 64, 29-11-1810, p. 133.

¹⁰¹⁰ DSC, núm. 191, 8-04-1811, p. 840.

que per tots els mitjans procurés portar aquest gènere tan apreciat de l'Havana a la Península.¹⁰¹¹ Segons paraules d'Aner, calia trobar recursos que no fossin tan feixucs per a la major part de la població. “Es sabido, según principios de economía política, que siempre y cuando la demanda de algún género excede al surtido, puede y debe cargarse sobre dicho género la contribución, y mucho más cuando es género de lujo. (...) La que yo propongo sólo recae sobre los pudientes, quiénes deberán hacerse el cargo que es menester apelar a todos los recursos para poder reunir los fondos necesarios para salvar la Patria. Este es el concepto de mi propuesta, y creo que debe aprobarla”. Hi havia diputats que creien que no es devia apujar-se el preu perquè això podia comportar contraban. Amb tot, no aconseguí pujar el preu del tabac, sinó apel·lar al Consell de Regència per a que es portés de l'Havana a la Península la major quantitat possible d'un gènere tan apreciat.¹⁰¹²

Una altra proposta de debat va ser la de l'eclesiàstic novohispà José Joaquín Pérez, relativa al diner que produís la subscripció d'Amèrica destinada a vestir i armar les tropes de la Península. Pel fet que es nomenà un tresorer especial encarregat de vetllar per aquests recursos, Aner protestà perquè pel fet que augmentaria la desconfiança pública en la gestió i destinació dels diners, quan el que calia era que la tresoreria general continués portant l'administració de tots els cabals provinents d'Amèrica. En relació a la distribució de diner arribat amb vaixell, Aner va proposar “Nomenar una comissió de diputats perquè conjuntament amb el Consell de Regència intervinguessin sobre el repartiment de diner i sobre les contractes de queviures incloses al repartiment”. El president va acabant nomenant el diputat per Veracruz Joaquín Maniau i Felip Aner.¹⁰¹³ En aquest sentit cal recordar el fracàs de la comissió que va dur a terme Guillem Oliver a Cadis, per mandat del congrés provincial de Tarragona i de la Junta de Comerç, uns mesos abans, per tal d'alliberar els recursos retinguts a la duana provinents de comerciants catalans i que estaven destinats en teoria a ajudar als hospitals del principat. És probable que la demanda i la preocupació per una bona administració dels cabals americans fou general, com també ho va palesar l'escàndol de corrupció viscut a l'hospital militar de la ciutat i els abusos amb les mercaderies americanes.¹⁰¹⁴

¹⁰¹¹ DSC, Acta Secreta, 24-07-1811, p. 366.

¹⁰¹² DSC, núm. 298, 27-07-1811, p. 1520-1522.

¹⁰¹³ DSC, Acta Secreta, 5-08-1811, p. 370.

¹⁰¹⁴ Relación que don Guillermo Oliver presentó a la Junta Superior de Cataluña, de su comisión a Cádiz, en diciembre de 1810, Tarragona: Impremta de Agustín Roca, 1811.

S'aprovà el dictamen de la comissió d'Hisenda sobre els drets que havia de pagar el comerç del cotó fi anglès en el seu pas per les duanes. Aner proposà, segons el convingut a les Corts que sempre que els diputats tinguessin notícies fonamentades d'alguns abusos, n'informessin primer a les Corts. i després al Consell de Regència per tal de corregir-los, “pues es más fácil que lleguen a noticia de los Sres diputados, que no a la de los señores Regentes”. En aquesta significativa intervenció per tallar la corrupció, Aner manifestà que a alguns diputats se'ls havien denunciat molts abusos en la duana de Cadis, “defraudándose al Estado en el pago de los derechos, llegando a tal extremo el abuso, que algunos de los dependientes subalternos negocian el importe de los derechos con los que deben adeudarlos; sobre lo cual deberá el Consejo de Regencia tomar las medidas que estime convenientes para cortar de raíz tan perjudicial abuso; siendo en concepto de las Cortes indispensable que se lleve a efecto lo que previene en esta parte el reglamento de las juntas, poniendo interventores de confianza en las administraciones”. Proposta que fou admesa i aprovada¹⁰¹⁵ i que indica que l'oposició al despotisme ministerial de Godoi trobava ara, en plena conjuntura constitucional, noves causes del mal govern i de noves mesures per a combatre'l.

En relació a l'impacte de la guerra i de l'obra gaditana en les relacions econòmiques entre la península i els territoris americans, tota una sèrie de debats posen de relleu el major o menor grau d'obertura o de pragmatisme en el diputat Felip Aner. En aquest sentit, una mesura liberalitzadora del comerç va ser la d'acabar amb l'estanc del tabac. En aquest cas la discussió s'originà en una exposició presentada per l'ajuntament de Guatemala, que demanava alliberar el tràfic del tabac. La resposta d'Aner va ser que la Regència informés a les Corts si creia convenient tal política comercial, i que si així ho considerava, que proposés els arbitris substitutoris per a omplir el dèficit que deixarien. Una postura pragmàtica, que no era immobilista però que tampoc propugnava d'entrada l'alliberament sense poder disposar dels diners. En qualsevol cas, novament, la proposta d'Aner es va aprovar i es va remetre l'expedient a la Regència¹⁰¹⁶ i poc després insistí que les Corts deliberessin preventivament sobre la conveniència de l'abolició de l'estanc de tabacs.

¹⁰¹⁵ DSC, Acta Secreta, 18-07-1811, p. 350. Vegeu Riquer, Borja de, Rubí, Gemma, i Toledano, Ferran, “Más allá del escándalo. La historia de la corrupción política en la España contemporánea”. Dins Borja de Riquer, Joan Lluís Pérez-Francesch, Gemma Rubí, Ferran Toledano, i Oriol Luján (dirs.), *La corrupción política en la España contemporánea. Un enfoque interdisciplinar*, Marcial Pons, Madrid, 2018, pp. 47-80.

¹⁰¹⁶ DSC, núm. 520, 14-03-1812, p. 2911.

Un segon aspecte va ser el debat sobre la possibilitat de fer convenis de comerç amb la Gran Bretanya, tema que les Corts havien acordat enviar-lo a la Regència per tal que acordés en quins casos calia desenvolupar aquesta política. Es nomenà una comissió, de la qual en va formar part Aner, encarregada d'examinar una matèria tan delicada. Aspecte que no només revela la notabilitat que hauria adquirit el nostre diputat, sinó tal vegada també la posició que reclamaven tots aquells representants de territoris sensibles com el català amb el paper estratègic que tenia el comerç americà per al model de relacions econòmiques.¹⁰¹⁷ Com a membre de la comissió examinadora del sistema a adoptar sobre el lliure comerç amb les Amèriques, Aner va proposar demanar al Ministeri d'Hisenda còpies de l'expedient de Buenos Aires sobre el comerç amb els anglesos en temps del darrer virrei Baltasar Higo de Cisneros, la representació o manifest sobre la llibertat de comerç amb els estrangers de Caracas, les representacions de La Havana i la dels consolats de Veracruz i Lima. Aquest era el material que Aner considerava indispensable per a dur a terme qualsevol programa d'actuació, i que palesa el seu coneixement de la realitat colonial. També demanava Aner al Ministeri d'Hisenda espanyol informes de diversos consolats i intendents sobre el comerç del cotó anglès, així com les representacions de la Junta superior de Catalunya i la dels fabricants de cotó, queixant-se del comerç anglès. Es resolgué demanar a la major brevetat, al Consell de Regència, les còpies de tota la documentació requerida, sumada a d'altres relacionades pels Srs. Mejía i Huerta.¹⁰¹⁸

El diputat i bisbe Alonso Cañedo instà a examinar sense pèrdua de temps l'expedient sobre el comerç d'Anglaterra amb les províncies d'Amèrica, que podia proporcionar alguns auxilis. En el decurs dels debats, Aner cregué oportú demanar al Consell de Regència si la pròrroga de sis mesos sol·licitada per a l'extracció de cotó podia perjudicar el tractat de subsidis que les Corts li havien encarregat celebrar amb Gran Bretanya, en la que es pensava concedir alguna participació en el comerç americà. Les Corts també li van aprovar, tot i indicar un estat de coses en el qual Aner semblava gaudir de la confiança de la cambra per al tractament d'aquests assumptes.

El Ministeri d'Hisenda passà un ofici que n'incloïa altres de l'administrador de duanes i el subdelegat de Rendes de Cadis, segons ordre de les Corts, per poder extreure gèneres fins de cotó per Amèrica, en el qual demanava què s'entenia per gèneres fins de

¹⁰¹⁷ DSC, Acta Secreta, 15-01-1811, p. 143.

¹⁰¹⁸ DSC, Acta Secreta, 16-01-1811, p. 144.

cotó anglesos, com esbrinar quins d'aquesta classe hi havia en aquest moment a Espanya i quins drets es pagava per ells quan sortien de la Península i entraven a Amèrica. Assabentades les Corts van resoldre que per les dues primeres qüestions decidiria el Consell de Regència, com executor que n'era; quant al tercer, segons proposta d'Aner, s'acordà dir al Consell de Regència que si hi havia determinats drets a exigir per als cotons fins, l'exportació dels quals s'havia permès per Amèrica, s'exigissin en els termes assenyalats, i en cas contrari que fos el Consell qui ho verificués i n'informés les Corts per a la seva aprovació.¹⁰¹⁹ Un exemple més de com la mecànica parlamentària requeria un complex joc de negociacions i acords entre sectors d'interessos, els catalans, els gaditans i els americans, així com entre institucions de rang i competències diverses.

Un altre botó de mostra el constitueix l'intent de mediació que va proposar el govern anglès per tal de reconciliar les províncies americanes dissidents. La comissió encarregada d'informar sobre aquesta mediació va aprovar mesures d'entre les quals la suspensió de relacions amb els díscols i l'auxili a la metròpoli en cas que no s'hagués arribat a una entesa en el terme de quinze mesos. Els debats, transcorreguts en sessió secreta el mes de juny de 1811 i en un clima desesperat pel degoteig de pèrdues de places importants dels dominis espanyols, va exigir una altra comissió d'estudi, formada entre d'altres per Aner, els altres diputats peninsulars José de Zea, José Luis Morales Gallego i Francisco Gutiérrez de la Huerta, i els diputats americans José Miguel Guridi Alcocer, Andrés de Jaúregui i José Mejía Lequerica.¹⁰²⁰ El Consell de Regència envià un ofici al Congrés per informar-lo dels assumptes relatius al seu Ministeri. Aner va fer les següents propostes: "1ª, Dígase al Consejo de Regencia que las Cortes desean saber si el Gobierno inglés ha contestado a las bases de mediación que ofreció para pacificar las provincias disidentes de la América meridional, y en caso de no haber recibido contestación, las noticias que tengan sobre el particular. 2ª, Que la representación del cabildo de Montevideo se pase por el Consejo de Regencia, para que tome las medidas más convenientes, a fin de que no se pierda una ciudad tan benemérita y un punto tan

¹⁰¹⁹ DSC, Acta Secreta, 9-05-1811, p. 278.

¹⁰²⁰ DSC, Acta Secreta, 2-06-1811, p. 300.

interesante de la Monarquía”. Van ser admeses a discussió i seguidament es van aprovar.¹⁰²¹

Un darrer i importantíssim aspecte vinculat amb la qüestió americana va ser el de la ciutadania i, és clar, el de la representació. Una temàtica d'ampli espectre que no només tenia evidents connotacions econòmiques, sinó també polítiques, de sobirania, per quan podia implicar noves polítiques no només més enllà de l'atlàntic, sinó en la relació que haurien de guardar les diferents províncies existents a l'Espanya peninsular. Així les coses, davant de la proposta d'alguns diputats d'Amèrica i Àsia, en la qual reclamaven que la representació fos la mateixa en ambdós hemisferis, Aner defensà que les Corts havien estat convocades per a fixar aquesta representació a posteriori, “porque éstas como extraordinarias, ya no permiten que puedan venir más representantes de América, porque esto sería muy largo; y aunque así se concediese, no podría servir sino para las Cortes futuras. En este supuesto, me parece que tratándose de formar una Constitución, podría reservarse este punto como muy principal para entonces”.¹⁰²²

En efecte, un cop proclamada la Constitució, es va presentar el decret i les instruccions per a la convocatòria de les properes Corts ordinàries. Aquesta qüestió va motivar un llarg debat que es va perllongar durant moltes sessions. Fins arribar al mes d'octubre de 1813, les actuals Corts no es dissoldrien amb l'objectiu que la nació no quedés sense representació efectiva i per no comprometre la salut de l'Estat. Primer acabarien les tasques que els hi quedaven pendents, i ajudarien amb les seves decisions al Govern. Es tancarien les sessions, encara que fins que no es reunissin les properes Corts, els diputats es quedarien a Cadis. Es reunirien en extraordinàries per atendre les situacions greus si es presentessin, tenint en compte la situació crítica d'aquells moments. Segons la Constitució, no existia altra autoritat que la representació nacional per acudir a les urgències del Regne. El decret s'acompanyava de dues instruccions, una per la Península i una altra per Ultramar. La comissió veia important que qui convoqués per la reunió periòdica de les Corts fos la Llei i no els homes. Amb la Constitució a la mà, tots i cadascun dels pobles podria elegir de la mateixa manera, sense la intervenció d'altra autoritat estrangera en la matèria. També es proposaria la formació d'una junta preparatòria

¹⁰²¹ DSC, Acta Secreta, 30-08-1811, p. 396. La seva intervenció sobre assumptes econòmics americans no s'esgotà aquí. A partir de la consulta de la Regència pel Ministeri d'Hisenda d'Índies, relatiu a les mesures de proporcionar mercuri a Amèrica. Es llegí la 4ª proposta dels Srs. Diputats, l'explotació d'aquestes mines seria lliure i franca a qualsevol individu, però la seva administració aniria a càrrec dels tribunals de mineria, inhibint-se els virreis, intendants, governadors i tribunals de la Reial Hisenda; sobre això, entre altres, va parlar Aner. Es votà i s'acordà expedir un decret. DSC, Acta secreta, 13-01-1811, p. 140.

¹⁰²² DSC, núm. 105, 9-01-1811, p. 327-328.

per a cada província, entenent en aquest cas Ultramar com una província. La junta estaria formada pels principals agents del Govern i persones acreditades entre els veïns; les seves funcions serien posar en funcionament el procés d'eleccions, aplanar el camí davant les dificultats i vetllar per les instruccions que acompanyaven el decret. Es reunien cada any, i així es va reconèixer en un dels principals articles de la Constitució.¹⁰²³

Així doncs, situats en la discussió de la instrucció de la convocatòria de Corts a Ultramar, en el seu article segon Aner va proposar “Que en el señalamiento de las dietas los Diputados de la Península se igualasen o uniformasen con los de Ultramar”. La idea fou admesa a discussió i s'aprovà la variació en l'article, substituint les expressions “desde el día de la primera Junta preparatoria”, per unes altres: “desde el día que se presenten a la Diputación permanente, etc”.¹⁰²⁴ Després d'algunes observacions la proposta d'Aner es va substituir per una altra formulada pel diputat i economista Juan Polo y Catalina, i amb la qual el Felip Aner s'hi va conformar: “Los Diputados, tanto de la Península como de Ultramar, tendrán derecho a percibir las dietas asignadas, desde el día en que se presenten a la Diputación permanente, hasta que concluyan su diputación”.¹⁰²⁵

L'Espanya americana va ser objecte, doncs, de l'atenció dels diputats catalans i, en especial, de Felip Aner d'Esteve. La discussió de l'expedient del Consell d'Índies sobre el sistema ministerial que s'havia de dur a Amèrica és una bona mostra d'aquest interès. Simptomàticament, en la seva intervenció Aner va fer esment a la experiència i a la pràctica, més enllà dels principis teòrics, molt en la línia empirista i legalista del primer conservadorisme. En la sessió del 9 de novembre de 1811, analitzà els vaivens que patí la política de la corona a Amèrica. “Los asuntos pertenecientes a la América han sufrido varias vicisitudes en orden a su despacho. En una época se despacharon por un solo Ministro universal de Indias, y en otra por los mismos Ministros establecidos para el despacho de los de la Península. La época en que el despacho de los negocios de la América corrió a cargo de un Ministro de Indias, fue la época de felicidad para aquellos habitantes. No hay americano que no recuerde con entusiasmo aquel tiempo, y no se lamenta del desorden que se introdujo luego que los negociados de América se distribuyeron entre los Ministros de España (...) Ahora se presenta a la decisión de V. M.

¹⁰²³ DSC, núm. 552, 25-04-1812, p. 3101-3203.

¹⁰²⁴ DSC, núm. 565, 13-05-1812, p. 3163-3164.

¹⁰²⁵ DSC, núm. 566, 15-05-1812, p. 3180.

la cuestión de si deberá restablecerse el Ministerio universal de Indias, o si el despacho de sus negocios continuará a cargo de los Ministros mismos que despachan los de la Península”. Per a solucionar el problema, calia saber abans i existiria una separació entre els assumptes de la Península i els d’Ultramar. Es tractava d’evitar per Aner la multiplicitat de mans despatxant els negocis americans i de confondre’ls amb els de l’Espanya europea, que sempre mirarà als propis amb preferència i promptitud. I per una altra raó que afegeix el nostre biografiat. “Lo exige además la unidad que debe haber en el sistema de gobierno de América (...) Últimamente, Señor, no puedo menos de recomendar la máxima, en mi concepto muy política, de procurar la unidad en el Gobierno, y la uniformidad en el despacho de los negocios, uniformidad que precisamente la ha de haber cuando es uno mismo el que despacha asuntos diferentes, que todos coinciden a un fin, que es el mejor servicio y la prosperidad de los pueblos. Contra esta idea sólo se puede reponer el inconveniente de no encontrar un hombre capaz para desempeñarlo; pero a esto se puede contestar que son pocos los hombres a quienes su carrera haya proporcionado conocimientos sobre todas materias, y que estos conocimientos sólo se adquieren en el despacho de los negocios, que es la mejor escuela. Mi dictamen en vista de todo es que se establezca un Ministerio universal de Indias, donde se radiquen todos los negocios pertenecientes a aquella parte de la Monarquía”. Un assumpte en el qual no hi havia acord entre els diputats, perquè uns volien que administrativament es treballés conjuntament i altres no.¹⁰²⁶

Un darrer tema del debat de la representació va tenir a veure amb la població indígena. Un dels serrells s’obrí arran d’un expedient aparentment menor sobre si els indis eren aptes com els altres per actuar com a fiadors. Es tractava també de tastar l’abast del decret de 15 d’octubre de 1810, en el que es declarava la igualtat de drets dels habitants d’ambdós hemisferis, i si calia considerar els indis iguals als demés en actes civils, criminals i econòmics. La comissió veient que es perjudicaria els indis en contractes de fiança, va ser de dictamen que les Corts no es conformessin amb la decisió del virrei, sinó que declarés la igualtat als espanyols en tot el que s’oposés als seus privilegis concedits justament i que encara subsistien. En paraules d’Aner: “No hay motivo para que los indios no sean oídos y juzgados en las Audiencias como los demás españoles, pues todos somos iguales, y mucho más en atención a que V. M. quiere darles representación en las Cortes futuras, y ésta no la podrían tener si se considerasen todavía como menores, porque no

¹⁰²⁶ El debat restà obert, DSC, núm. 403, 9-11-1811, p. 2232-2238.

pueden ser electores ni Diputados, sino los que están en la mayor edad. Por lo mismo si se les quita la minoría en este caso, es preciso quitársela en todos; pues sería muy perjudicial conservarles la minoría para unos actos sí y no para otros. Yo no digo que esto se apruebe al momento, sino que me parece que convendría consultar antes al Consejo de Indias por medio de la Regencia, preguntándole si convendría absolutamente la minoría de los indios.” Davant d’aquesta postura els diputats americans Mariano Mendiola i Vicente Morales van recolzar Aner, que aprofità per aclarir un xic més la seva posició. “Yo no he dicho que los indios hayan perdido sus privilegios, sino que me llama la atención esta excepción que parecía incompatible, cuando V. M. acaba de oír en la Constitución, que los españoles para ser Diputados y electores habrán de ser mayores de edad. Por tanto, si se les da el derecho de representación, para la cual es necesario la circunstancia de ser mayores, no sé cómo se podrá componer esto con que para las fianzas y otros actos civiles, se tengan por menores. Por lo mismo dije se consultase al Consejo de Indias, para que examine, si en vista de lo que se adopta ahora por V. M. para la representación nacional con respecto a los indios, pueda verificarse sin contradicción el que para los demás se reputen por menores; y siempre que diga que no hay compatibilidad, V. M. podrá acceder a lo que propone la comisión”. Amb tot, no s’aprovà aleshores el dictamen, i s’acordà que a través del Consell de Regència es demanés informe al Consell d’Índies”.¹⁰²⁷

3.- LA PROVÍNCIA CATALANA I LA NACIÓ ESPANYOLA

Tanmateix, els aspectes vinculats amb els interessos provincials debatuts en el decurs de la Constitució van ser molt complexos i plens de càrrega política d’alt voltatge. La vinculació aparentment innòcua entre la composició del Consell d’Estat, la pervivència o no de les juntes provincials, el caràcter de les noves diputacions, etc., amb els tradicionals recels que despertava el “provincialisme”, va ser constant. I paga la pena d’acostar-se a la problemàtica que desvetllà perquè des d’aquest angle es pot explicar en part les pors amb els que va néixer l’estat-nació espanyol.

Tan sols dos mesos després d’haver arrencat les sessions en el teatre o casa de comèdies de San Fernando, el president del Congrés anuncià que devia procedir-se a la discussió del projecte sobre arranjament de províncies. Prengué la paraula el secretari

¹⁰²⁷ DSC, núm. 323, 21-08-1811, p. 1667-1669.

Manuel Mateo Luján que manifestà la conveniència del mateix i assenyala com a indispensables assegurar els següents punts:

Primer: exigir l'interès dels pobles que les rendes i contribucions de l'Estat fossin recaptades per persones de la seva confiança.

Segon: tenir cura que no es dilapidessin aquestes rendes fent que fossin administrades pels que tenien major interès en conservar-les i que només s'apliquessin en el seu veritable destí. Les dues primeres mesures, doncs, sens dubte tendents a controlar els abusos, el malbaratament i la corrupció.

Tercer: fer prevaler l'esperit d'unitat i uniformitat que intentava establir per sempre la Nació, a efecte d'aconseguir el gran objectiu proposat en la convocatòria de les Corts generals i extraordinàries.

Quart i últim: que aquest justíssim desig s'aconseguiria pel mitjà que es proposava en el projecte. Manifestà a més, que no es tractava d'organitzar un nou sistema de rendes i que per tant la discussió s'havia de fer en general sobre els punts indicats.¹⁰²⁸ Per tant, es tractava d'un projecte consistent a donar contingut al bon govern en l'esperit uniformista i la recta administració, elements que es presentaven com a complementaris.

En definitiva, es tractava de reorganitzar la funció i l'administració pública, les diputacions provincials, per la via d'unificar els tributs i deixar enrere els estatus que diferenciaven les províncies. En la comissió que s'havia creat hi havia dos catalans, Juan de Valle (Balle) i Milans del Bosch,¹⁰²⁹ advocat de la Reial Audiència i apoderat dels ducs de Medinaceli, un reformista liberal moderat, i el canonge absolutista de la Seu d'Urgell Jaume Creus i Martí.¹⁰³⁰ Es començà a discutir en general tot el projecte sense entrar a considerar encara els seus capítols. Els diputats es posicionaren molt clarament uns a favor i altres en contra, amb arguments que desenvoluparen llargament. Pel diputat valencià neo-foralista defensiu, Francesc-Xavier Borrull, no es tractava de fer un projecte nou, ja n'hi havia un de model i provenia de l'antiga Corna d'Aragó. Només calia posar-lo en pràctica. Cada regne havia de contribuir al manteniment de l'Estat, atenent les seves

¹⁰²⁸ DSC, núm.79, 14-12-1810, p.163-164.

¹⁰²⁹ Un treball que incideix en la seva activitat durant el Trienni és el de Joan Lluís MARFANY, "Joan de Balle, plagiarí?", a *Recerques*, 71 (2015), pp. 95-124.

¹⁰³⁰ Una breu nota biogràfica, ben situada en el context de la participació dels diputats eclesiàstics a SÁNCHEZ CARCELÉN, Antoni, "Eclesiásticos catalanes y las Cortes de Cádiz". *Anuario de Historia de la Iglesia*. Núm. 19, 2010, pp. 119-140.

possibilitats econòmiques. No estava d'acord en unificar la fiscalitat, era partidari de recuperar les diputacions provincials.¹⁰³¹ Els diputats catalans José Espiga i Gadea i Jaume Creus i Martí reivindicaren un mateix sistema per a totes les províncies. Aquest model formaria part de la nova Constitució i del que s'estava parlant era del govern polític i econòmic de tot el territori. Aner va aprovar en general el projecte, confessant que contenia coses bones i dignes de posar-se en execució. Però que havent-t'hi en ell altres dolentes i impracticables, demanava es passés a discutir els seus articles en particular.¹⁰³²

El segon dia de debat, Felip Aner va prendre la paraula situant el terreny de la discussió en dos aspectes: l'establiment de noves autoritats i les seves atribucions. El primer punt, el de "la Diputación de los pueblos", tenia a veure amb les diputacions o juntes que havien estat en exercici des de l'inici de "nuestra santa insurrección". L'establiment de juntes populars va ocasionar, segons Aner, "contiendas continuas, discordias muy acaloradas entre ellas y los ayuntamientos". El diputat aranès justificà, per aquest estat de coses, el decret de la Junta Central que abolí aquest tipus de juntes, i que restablí els ajuntaments tal i com estaven amb anterioritat. Postura que no deixa de ser significativa per bé que Aner va viure en primera persona aquells esdeveniments amb responsabilitats en les juntes de partit i a la junta catalana. De la seva experiència en treu la posició que renovar ara aquelles juntes locals seria molt perjudicial pels mateixos motius que van dur aleshores a eliminar-les. Això sens perjudici que en els ajuntaments es fessin les reformes necessàries. I, certament, l'estiu de 1808 es visqué un veritable col·lapse de l'Estat, amb una violència política i social desfermada per l'anomenat "poble baix", el món plebeu, contra les autoritats locals pusil·lànimes.¹⁰³³

L'administració territorial espanyola era una suma de regnes i províncies sense unitat i desorganitzada. Els diputats de seguida van veure a l'hora de planificar el treball, que aquest era un objectiu cabdal. S'hi afegia la crisi que es vivia en un context d'invasió i guerra i sense cap govern, per la qual cosa van néixer les juntes provincials i assumiren la defensa del territori i amb ella la sobirania. Les juntes van aconseguir el control del

¹⁰³¹ Entre d'altres, CASTILLO, Mª Luisa, "F. Xavier Borrull i Vilanova a les Corts de Cadis", *Afers*, núm. 68 (maig 2011), pp. 165-182; Carmen GARCÍA MONERRIS, "La diversidad de proyectos políticos en el primer debate preconstitucional español: Canga Argüelles, Ríbelles y Borrull en el contexto de la política valenciana", a *Hispania*, LXII/1, 210 (2002b), pp 113-140.

¹⁰³² DSC, núm. 16-12-1810, p. 170

¹⁰³³ Sobre Manresa però situat en el conjunt català i espanyol vegeu Gemma RUBÍ i Ferran TOLEDANO "La moderna Covadonga catalana: les polítiques de memòria de les batalles del Bruc. Manresa, 1808-1908", a Gemma RUBÍ (Ed.), *De la revolta a la destrucció: Manresa i la Catalunya central a la Guerra del Francès*. Centre d'Estudis del Bages, Manresa 2009, pp. 179- 211.

moviments d'insurrecció del pobles. Es formaren primer les juntes locals i després les corregimentals, totes elles van representar el poder en cadascun dels territoris catalans. Van assumir en cada corregiment l'autoritat política del corregidor, l'alcalde major i els ajuntaments. Van haver de crear un sistema econòmic, administratiu i militar. No va ser un camí fàcil en aquells circumstàncies de guerra i d'inexperiència a l'hora de governar. La seva direcció va ser portada per les elits de les localitats, la majoria de l'Antic Règim. Aquesta realitat ha fet dubtar historiogràficament del seu caràcter revolucionari. En tot cas, el suport popular va donar un caire plebeu a la contesa. El seu eslògan a Catalunya i a la resta d'Espanya, va ser; Déu, pàtria (Espanya) i rei (Ferran VII). Una de las atribuciones era la de vigilar sobre los alistaments, quintes y abusos que es produien. Més endavant, es constituïren les juntes provincials amb un poder més ampli, al Principat es formà la Junta Superior de Catalunya. De cada corregiment català en sortí un representant per constituir-la. Eren 14 les juntes corregimentals catalanes, però el de la Val d'Aran es va incloure amb el corregiment de Talarn. Aquestes juntes van assumir el govern d'insurrecció a la demarcació catalana. La direcció política del país seguia disgregada. Per aglutinar-les a totes i cercar una unitat es creà la Junta Central, que ben aviat decretà un reglament manllevant-les poder per concentrar-lo en ella.

Més endavant, a les Corts de Cadis (21-01-1811) s'introduí una reforma en les juntes corregimentals que portà a la pèrdua de govern local a favor de les juntes superiors que es van mantenir. Passarien a controlar els ajuntaments i actuarien com a comissions absorbides per la Superior, dinamitzant l'acció social i política només en la localitat com havien fet abans. Amb l'objectiu de centrar-se en la resistència de la guerra, la Junta Superior, la Central i les Corts marcaren l'itinerari a seguir, no era el moment de deixar actuar els moviments populars, el control s'imposava. En el transcurs de les sessions del Congrés i en els debats es parlava sobre la desaparició de les Juntes. En canvi, en relació al que Aner va anomenar "Diputaciones de partido", va fer seva la posició de la junta Central sobre la seva utilitat en temps de guerra, que no durant la pau. La gran distància que hi havia entre els pobles ocasionava l'ocultació i desconeixement de mesures perjudicant el reial servei. Ell creia i així ho manifestava que devien existir aquelles diputacions especialment en temps de conflicte bèl·lic com el que s'estava vivint, originant una activitat que era frenètica a la província de Catalunya. No descuidava la protecció i vetlla que s'havia de fer amb el ram dels hospitals.

Però si eren necessàries les diputacions de partit, encara ho eren més les provincials. Per Aner les raons eren molt òbvies: “El estado de España es muy crítico, y nadie sabe mejor los sacrificios que han podido y podrán hacer los pueblos que estas juntas provinciales; por lo que no hay necesidad que se muden estas Diputaciones, a quienes consta ya lo que pueden dar de sí los pueblos. Además, Señor, las juntas han hecho prodigios. En la provincia de Cataluña al principio de esta santa insurrección no había oficiales, no había soldados; y sin embargo, aquella autoridad patriótica y celosa no se arredró cuando vio a los 22.000 franceses que recorrían el territorio desde Figueras a Barcelona, estando ambos fuertes a la disposición del enemigo y guarnecidos nada menos que por 11.000 hombres. Últimamente, las juntas que aquí se han querido ridiculizar son muy dignas de recomendación, ya por lo que acabo de exponer respecto al principio de nuestra revolución, ya porque siempre son las más a propósito para exigir de los pueblos, que conocen bien y a fondo, lo que acaso no sacarían otras autoridades, principalmente las militares, que no pueden entretenerse en analizar y sacar fruto de las mismas afecciones de los vecinos. Los pueblos, Señor, quieren ver las manos que manejan las contribuciones sean de confianza y de su agrado; y por estas, y no otras, vendrán al Erario, y con gusto, las miserias y sangre del noble español, que es y será siempre patriota si ve bien manejada y distribuida su corta Hacienda”.¹⁰³⁴

En aquesta llarga exposició Aner concentrà tres grans idees: la necessitat de conservar les juntes provincials i de districte, no les locals, pel seu caràcter políticament i socialment conflictiu; valorar positivament la seva acció i experiència, en contrast a l'opinió contrària existent a les Corts, i manifestar en tercer lloc que les autoritats civils eren les que devien tenir l'autoritat i la confiança administrativa i no la militar. Una opinió que formava part del nucli del problema de les tradicionalment explosives relacions entre l'exèrcit regular i el personal civil a Catalunya. Així, es declarà partidari d'un sistema de recaptació just, sense arbitriarietats ni corrupció per poder fer front al conflicte bèl·lic i fomentar la resistència. En la votació es refusà un pla centralista i unificador. En qualsevol cas, el President va nomenar com a membres de la comissió d'arranjament de províncies als diputats Santos López-Pelegrín, Vicente Tomás Traver, José Alonso López, Manuel Luján, Vicente Pascual Esteban, Nicolás Martínez, Manuel Valcárcel, José Luis Morales Gallego i al nostre Felip Aner.

¹⁰³⁴ DSC, núm. 82, 17-12-1810, p. 180-181

El debat s'inicià amb una proposta del diputat de Buenos Aires Manuel Rodrigo en el sentit de nomenar una comissió que examinés com es podia fer més efectiu el compliment de les ordres del govern, i informar si calia suprimir o no les juntes provincials, i en cas de subsistir, delimitar clarament el caràcter i funcions. Va recordar que la Regència s'havia pronunciat perquè desapareguessin. Pel que fa a la veu insistent d'Agustín Argüelles, aquest va ser del parer que existís una autoritat intermèdia entre el poble i les Corts i que l'assumpte es medités amb imparcialitat, tant pels diputats que havien estat membres de les juntes com els que no. A continuació intervingué Felip Aner oposant-se a considerar que les juntes provincials havien estat insubordinades de mena i les va voler defensar de la calúnnia generalitzada. "El hecho particular de la Junta de Cuenca que detuvo un correo, no es extensivo a las demás. Porque una Junta quiso ser soberana, se ha dicho que todas desearon serlo. A mí me consta los sentimientos de siete juntas, cuyos Diputados nos reunimos en Valencia. Sus ideas eran muy diferentes de lo que se supone. (Murmullo). Desde ahora renuncio a ser vocal de toda junta y comisión, porque no pueda decirse jamás que haya espíritu de partido".¹⁰³⁵

L'endemà se seguí amb la discussió de la proposta de Rodrigo. El Marquès de Villafranca demanà el nomenament d'una comissió especial per recollir informació sobre la Junta de Múrcia. El català Espiga informà que el Consell de Regència havia emès dos dictàmens diferents, en un demanava l'extinció de les juntes, i a l'altre l'augment de les seves funcions. El valencià Borrull també s'oposà a la desaparició de les juntes. No aprovava la proposta. La Regència es contradeia, primer deia que desapareguessin, però la de València no perquè estava amenaçada per l'enemic. El seu comandant general, Luís de Bassecourt, inclús demanà que augmentessin els seus membres. Utgés demanà si es discutia la proposta o no. Per la seva banda, Felip Aner estava convençut que la Regència volia incrementar i centralitzar el poder i les competències. Per ell s'havien de mantenir tant les locals com les Superiors, que estaven supeditades a la Central; per tant, no eren cap perill per a l'autoritat de la nació. Sense elles, es produiria un desgavell a les províncies. Fent ús de la paraula va dir: "Prescindo de la opinión que tenga el Consejo de Regencia sobre la conservación o supresión de las juntas provinciales. V.M. está comprometido en este asunto mientras no se decida. Proposè discutir-la de forma abreujada "si las juntas provinciales deben subsistir o no", i que es discutís i decidís en públic al Congrés. El diputat Creus creia que la proposta havia de tornar a la comissió

¹⁰³⁵ DSC, núm. 129, 2-02-1811, p. 488-489

perquè donés el seu informe. El diputat americà Guridi manifestà que el seu vot era positiu, no s'haurien de treure les juntes, perquè feien un bon servei: “Me parece anti político el tratar de su extinción por ahora, porque sería perjudicar a muchísimos, y tomar una providencia que causaría muchas reclamaciones y perjuicios”. Tot i que entenia els motius de la Regència. La solució era eliminar alguns abusos i posar algunes normes, així la Regència quedaria satisfeta. Com veiem, doncs, opinions molt diverses i oposades.

En efecte, tant alt era el clima d'acusació contra el provincialisme, contra el que s'entenia com a cega i egoista defensa de l'esperit de partit, que els diputats de tots colors i procedències havien de proclamar la seva “innocència” davant de la cambra, encara que després, a la pràctica, es continués defensant l'interès del territori i no sempre el del conjunt de la nació. Amb tot, el debat sobre la proposta del diputat Manuel Rodrigo no es tancà. Ben al contrari, la disparitat d'opinions -inclús entre els diputats catalans- podia fer pensar que la liquidació de les juntes provincials era una possibilitat real. Novament, Aner defensà que no era necessari en aquest punt el dictamen del Consell de Regència, i que es devia discutir en seu parlamentària i davant de tot el públic “si las juntas provinciales deben subsistir o no”. José Canga Argüelles proposà que es fes una altra comissió d'Arranjament de províncies formada per la meitat de diputats que haguessin pertanyut a les juntes, i l'altra meitat que no seria més neutral. Mentre parlava el mateix diputat que les juntes s'havien de sotmetre al control de la Regència: “Cuántas veces ha variado la junta y los congresos de Cataluña y Valencia, y han comenzado y dejado de existir sin que V.M. haya tenido la menor noticia!”. El diputat per Catalunya José de Espiga el va interrompre per dir que els Congressos de Catalunya havien estat unes reunions extraordinàries que exigien les necessitats peremptòries de la província, i que la instal·lació i cessació no havia alterat la forma ordinària i regular de la junta d'aquell Principat, “que trabaja con gran provecho de la Patria, y con noticia y aprobaciones de S.M, cuyas órdenes ha obedecido y ejecutado con la mayor escrupulosidad”. Argüelles va continuar amb la seva intervenció, però a partir de la intervenció d'Espiga, se centrà només en València. Comentà que ell venia de la Junta de València i que això l'havia fet canviar, que ell no volia ni despotisme militar ni anarquisme (referint-se al poder dels capitans generals o a l'excessiva autonomia política de les juntes). Donava per bo aquest diputat que subsistissin aquelles juntes; però calia arreglar la seva organització. Utgés volia que passés la consulta a la comissió. “Por lo demás, en la misma consulta de la Regencia se ve que siempre hace excepción de la Junta de Cataluña”. El diputat català

sortí en defensa de la Junta Superior de Catalunya, era ben conscient que malgrat la voluntat de la Regència d'eliminar-les, a la Junta catalana la valorava molt bé pel seu bon funcionament, com es veurà més endavant. Acabà la sessió sense resolució.¹⁰³⁶

El president anuncià que seguia la discussió pendent sobre la proposta del diputat Rodrigo. El valencià José Martínez començà per aclarir que les juntes ja no eren les que van sorgir a l'inici de la revolució, que els seus membres: “son sujetos elegidos por los mismos pueblos, y que merecen y deben merecer toda la confianza de las provincias”. Es tornà a llegir la proposta i Martínez va dir que tenia dues parts: si convenia treure o no les juntes i les funcions que haurien de tenir. La primera part ell la va descartar perquè fins i tot, les Corts havien declarat la seva continuació a totes les províncies, i quant a la segona, caldria prendre algunes mesures. Acabà la seva intervenció deixant clar que ell era vocal d'Espanya, però defensava el manteniment de les juntes. Potser per la pressió del debat i de les galeries, es reafirmà com espanyol i patriota, allunyant la visió provincialista. Els conceptes de federalisme i provincialisme estaven a l'ambient del Congrés. Pel baró d'Antella les necessitats cada vegada eren més grans i els recursos havien de ser extraordinaris, mostrant-se a favor de la continuïtat de les Juntes que eren les úniques que podien facilitar als pobles la solució a les seves necessitats (la qual cosa crea un murmurí a la sala). Llavors exclamà: “Caiga sobre mí la nota del provincialismo, y sálvese la Patria”. Aquest diputat li passà a la comissió un ofici de la Junta de València sobre la seva junta-congrés demanat la seva aprovació. Villanueva també insistí en la rapidesa en la decisió sobre la petició d'aquella junta.¹⁰³⁷ Finalment, les Corts no acceptaren la proposta del diputat Rodrigo. L'aferrissada defensa que havien fet els diputats catalans i valencians havia fet efecte. Al dia següent es llegí una representació de la Junta superior del govern de la província de Múrcia exposant els mals patits pel país. Argüelles va dir que s'enviés la representació a la Regència, i pel que feia al Congrés s'havia de fer un manifest expressant com estava el Regne abans de les Corts i com estava en aquell moment: “Nada es más común que atribuir al último medico los desaciertos de los que le precedieron”. No era qüestió d'assumir més responsabilitats de les que tocava. S'acordà d'enviar al Consell de Regència perquè prenguéss les millors mesures.¹⁰³⁸

¹⁰³⁶ Totes les intervencions a DSC, núm. 130, 3-02-1811, p. 492-494.

¹⁰³⁷ DSC, núm. 131, 4-02-1811, p. 496-498.

¹⁰³⁸ DSC, núm. 132, 5-02-1811, p. 499-500.

Però la qüestió no acabà aquí. La Regència comunicà al Congrés mitjançant un ofici que les juntes superiors no podien continuar, perquè amb elles no es podia garantir la seguretat de la pàtria. Acompanyaren l'escrit amb els fets ocorreguts a Catalunya, amb la retirada d'Enric O'Donnell, i a València, amb l'agregació popular a la junta. Per Villanueva aquestes notícies eren un problema que complicava la continuïtat de les juntes tan necessària, però també entenia que la Regència tenia la responsabilitat de mantenir la defensa i seguretat de la pàtria. Aner presentà documents que rebatien l'ofici, basant-se en la gran aportació de la Junta Superior i la seva tasca en favor del poble català i la seva obediència al govern, però també posà de manifest el mal ocasionat per alguns caps militars de l'exèrcit a Catalunya per als objectius de la nació.¹⁰³⁹ Acabà demanant a la Regència una informació detallada on es demostrés en la seva exposició. Villanueva també parlà a favor de la Junta de València, lloant les seves virtuts i la lleialtat a la Regència.¹⁰⁴⁰ La documentació del recurs del congrés de València anava seguint el seu curs fins arribar a les Corts. El Congrés va decidir enviar-ho a la comissió d'Arranjament de províncies. L'objectiu era veure com es va fer l'elecció d'aquella junta, i la intervenció de l'entrada i sortida de diner que va establir la junta per la formació de la junta-congrés.¹⁰⁴¹ Estava clar que es buscaven proves per demostrar, si era el cas, la correcta actuació d'aquesta junta, i de pas, reivindicar totes les juntes. La comissió va emetre el seu dictamen sobre aquest recurs. Resolgué que no hi havia cap motiu per aplicar a aquella junta mesures especials, es regiria per les mateixes que hi havia, igual que la resta de juntes. No hi havia causa per deliberar sobre les propostes i el reglament fet per la junta-congrés, la comissió aviat el presentaria perquè l'unifiquessin totes. La Regència, de moment, no es sortí amb la seva, és a dir, no va prevaler la seva autoritat. Les Corts van unificar una mateixa normativa de funcionament per les juntes, però respectant la seva autonomia.¹⁰⁴²

El projecte d'arranjament de províncies estava fet i es presentà a les Corts. El secretari, Juan Polo Catalina, abans de llegir el projecte d'arranjament de províncies

¹⁰³⁹ Sobre la conflictiva relació amb Domingo Traggia, marquès del Palacio, que havia estat capità general de Catalunya, Ramón Llätzer de Dou publicà amb el pseudònim d'Antonio Filopolita el següent opuscle, *Sueño del Marqués de Palacio, y desvelos de la Provincia de Cataluña, su autor Don Antonio Filopolita*, Oficina de la Viuda de Comes, Cadis, 1812, 38 pp.

¹⁰⁴⁰ VILLANUEVA, Joaquín Lorenzo: *Mi viaje a las Cortes*, Madrid, Imprenta nacional, Biblioteca nacional, Biblioteca virtual, Miguel de Cervantes, www.cervantesvirtual.com Madrid, 1860, p. 168-169.

¹⁰⁴¹ DSC, núm. 136, 9-02-1811, p. 523. Representacions de la Reial Audiència de València, la Junta superior, governador militar i polític d'Alacant, ajuntament, diputats del comú, procurador general i personer, i el documents instrucció sobre la creació d'aquella junta. Les representacions de l'intendent interí de l'exèrcit i província i subdelegat de rendes de València

¹⁰⁴² DSC, núm. 147, 20-02-1811, p. 568

presentat per la comissió, va dir que el president havia decidit d'assenyalar dia per discutir-lo. El diputat Domingo García Quintana demanà que s'imprimís, ja que tenia molts articles, en canvi, Manuel Luján i Joaquín Lorenzo Villanueva van dir de no allargar més, entrar en detalls, tornaria a complicar l'aprovació. En la mateixa línia, Felip Aner va dir que la comissió ho havia decidit així, per evitar llargues discussions s'havien reunit en la formació del projecte les dades que havien subministrat els discursos pronunciats al presentar el projecte anterior, procurant conciliar totes les opinions, sense perjudicar les facultats de les autoritats existents, generals i intendents, entre d'altres. Així que quedà pendent.¹⁰⁴³ Estava clar que es volia acabar aquest tema, acabar amb les discussions i deixar-lo tancat. Les províncies havien de seguir governant amb llibertat. La lluita estava viva quan arribà al Congrés una memòria anomenada: *Papel sobre las juntas corregimentales y provinciales con los demás puntos que contiene*. Va ser presentada per Mariano Lobera y Larrán, qui havia estat alcalde major d'Osca en esclatar la guerra. Per la comissió, aquesta memoria novament intentava provar que no convenien les juntes superior: “por los males que han traído, y que cuando más, debía haber un solo congreso superior en cada provincia, a la manera del que se ha formado en Cataluña”. A partir d'aquí, insistia en la inutilitat de les juntes corregimentals, que com a molt, havien de ser unes comissions que depenguessin de les provincials, la hisenda s'havia de simplificar, disminuir la quantitat de càrrecs, suprimir les duanes menys les dels ports per eliminar el contraban i facinerosos. I tornà a insistir en què s'adoptés el pla pensat per la Junta Superior de Catalunya i les seves mesures com la de tabacs. No obstant, les Corts ja havien decidit que les juntes havien de continuar, contrarestant el primer punt de la memòria, ja que els articles aprovats del projecte que es discutia eren la base sobre la qual s'havia decidit la formació de les juntes, ordenat les eleccions, acordat gran part de les atribucions que havien de tenir: “para que puedan obrar y hacer el bien de los pueblos, que es el verdadero fin de su instituto, sin poder hacer jamás el menor mal, cuyos objetos se conseguirán seguramente, si como ya ha manifestado V.M. aprueba lo que resta del proyecto”. Pel que feia a les juntes corregimentals, al marge del que es deia a la memòria, segons la comissió, “entiende que las juntas corregimentales o de partido son útiles en el día, como lo manifiestan las provincias de que tienen noticia, que siguen gobernando por estas juntas sus partidos (...) aunque también es de parecer que sus atribuciones deben ser limitadas, considerándolas como unas comisiones de las juntas provinciales”. La resta

¹⁰⁴³ DSC, núm. 156 , 4-03-1811, p. 625-626

de la memòria, els temes d'hisenda els hauria de resoldre la comissió respectiva. Les Corts aprovaren el dictamen de la comissió.¹⁰⁴⁴ El balanç no podia ser més positiu.

Finalment, ja arribà el dia en el qual es proclamà el Reglament de províncies! Les Corts: “ocupadas incesantemente en procurar por todos los medios posibles la salvación y felicidad de la Nación”, havien aconseguit que les juntes es mantinguessin ben vives, convençudes que res podia contribuir tan eficaçment en reanimar l'esperit públic: “al paso que reúnan la confianza de los pueblos, mantengan la más estrecha armonía con las demás autoridades, y sean un apoyo firme del Gobierno”. Les juntes nascudes en temps convulsos i de guerra, havien aconseguit conèixer les necessitats dels pobles i donar-los la resposta més adequada. Conèixer de prop el territori els donà expertesa a l'hora de buscar estratègies per resistir i enfrontar-se a l'enemic. Van gestionar la crisi política, el daltabaix de les estructures de govern, la lluita contra el Francès, predisposant-les a la cerca de recursos humans i materials davant uns canvis que no donaven treva. Les Corts venien a reconèixer i premiar la seva vàlua en el desenvolupament de les seves funcions tan diverses en la cerca del bé i la prosperitat. “Téngalo entendido el Consejo de Regencia, y dispondrá lo necesario a su cumplimiento, haciéndolo publicar, imprimir y circular”.¹⁰⁴⁵ Per substituir en la comissió d'arranjament de províncies els Srs. Luján, Esteban i Morales Gallego, el Sr. President va nomenar el bisbe de Cisamo, Extremadura, José Casquete, Felip Aner i l'asturià Felipe Vázquez Canga,¹⁰⁴⁶ la qual cosa indica el reconeixement, autoritat i dimensió pública que havia assolit el diputat aranès.

¹⁰⁴⁴ DSC, núm. 166, 14-03-1811, p. 681-682

¹⁰⁴⁵ DSC, núm. 180, 28-03-1811, 772-775

¹⁰⁴⁶ DSC, núm.- 5-07-1811, p. 492-

CAPÍTOL 7

LA DIVISIÓ DE PODERS.

1.- EL LLOC DE LA CORONA I LA REGÈNCIA

1.1.- El monarquisme

La Successió a la Corona d'Espanya¹⁰⁴⁷

La Regència va enviar un ofici (6-11-1810) de l'ambaixador de Portugal relacionat amb la declaració que s'havia abolit la llei sàlica.¹⁰⁴⁸ Per tant, corresponia la seva legítima successió d'Espanya a la Sra. Infanta Dona Carlota, per no tenir germans homes. Uns quants diputats van parlar sobre aquest tema al Congrés, entre ells Felip Aner, Argüelles, García Herreros, Mejía, Creus, Borrull, i Quintana.¹⁰⁴⁹ Després de parlar diversos diputats, s'acordà crear una comissió especial perquè exposés la seva opinió. Es van nomenar els diputats Pérez de la Puebla, Gutiérrez de la Huerta, Mendiola, Pérez de Castro i Aner. Es va votar la proposta sobre si convenia resoldre en aquest moment l'article 4t del capítol II de la successió a la Corona, i es resolgué: "En el mismo grado y línea, los varones prefieren a las hembras, y siempre el mayor al menor. S'aprovà per 126 vots contra 20. Aner va votar a favor, el Sr. Argüelles en contra."¹⁰⁵⁰

Sospites de l'arribada de Ferran VII a la Península. Manifest de les Corts

Un ofici de la Regència informava sobre les sospites que Napoleó tractés de portar a Madrid a Ferran VII amb uns objectius concrets. Es plantejà si convenia parlar d'una proposta del Sr. Borrull (10-12-1810) Que se declaren nulos y de ningún valor ni efecto cualesquiera actos o convenios que ejecuten los Reyes de España estando en poder de los enemigos y puedan ocasionar algún perjuicio al Reino". El diputat Argüelles hi va estar d'acord, per Aner calia més temps per parlar-ne.¹⁰⁵¹ Va informar que el juny passat

¹⁰⁴⁷PORTILLO VALDÉS. José María. *Revolución de nación...*, Op. Cit., p. 232.

¹⁰⁴⁸GONZÁLEZ DÍAZ, Emiliano. "Monarquía y Corona en la Constitución gaditana". Cortes y Constitución 200 años. Cortes y Constitución de Cádiz 200 Años, Dirección José María Escudero, Tomo III, Espasa Libros, Madrid, 2011, p. 91-92. La Monarquía de escaso valor político a los ojos de los liberales resultava su veto suspensivo cuando no fue absoluto y también se aprecia una cierta minusvaloración normativa cuando materias tan importantes, o que pudieran afectar a los intereses inherentes de la Corona como la Regencia, el orden sucesorio o el estatuto del Rey i la familia real, fueran objeto de regulación por decreto de las Cortes y no por ley donde el monarca tendría posibilidad constitucional de intervenir en el curso de la tramitación legislativa.

¹⁰⁴⁹ DSC, Acta Secreta, 15-02-1810, p. 102.

¹⁰⁵⁰ DSC, Acta secreta, 21-12-1811, p. 506.

¹⁰⁵¹ DSC, Acta Secreta, 28-12-1810.

s'havia dit en papers públics francesos que el Rei Ferran VII havia demanat a Napoleó que l'adoptés, mai s'havia confirmat. Però, aquesta vegada el Congrés s'havia alarmat per tal de prevenir els mals que podria ocasionar a Espanya tal maquinació. “Los males que indudablemente produciría este suceso serían una guerra civil asoladora, que pondría en manos de Bonaparte un Trono que no ha podido conquistar con la fuerza ni con la intriga. Es muy probable que si viniese a España el Sr. Don Fernando VII bajo los auspicios de Bonaparte: “Se vería precisado por éste a exigir la obediencia de sus pueblos, formar un partido con los españoles franceses, indiferentes, descontentos, incautos y algunos cansados (...) Señor, hace muchos años que la ambición de la Francia, ha pretendido la cesión de las provincias de la parte de allá del Ebro. Sus miras en esta cesión no son otras que engrandecer aquel reino, quitar la barrera de los Pirineos, mantener sus ejércitos en el corazón de España, y emprender después la conquista de todo el Reino”. Pensar això no era raonable: ¿Cómo es posible que se rompiesen aquellos lazos de unión, que tan maravillosamente han subsistido desde nuestra insurrección? ¿Cómo los castellanos se habían de olvidar de sus compañeros de armas los catalanes y aragoneses? ¿Cómo los valencianos de sus vecinos, y cómo los españoles de los españoles? A les Corts tocava mantenir l'entusiasme general, estimular l'heroisme a favor dels interessos de la nació. Calia fer entendre al poble que la independència de Monarquia eren la base de 'Estat, sense ella no haurien valgut de res els esforços realitzats. Calia mantenir-se units.

La proposta de Borrull, segons Aner, es referia al rei o a la nació. Tot allò relacionat amb la nació, tractats de pau, convenis, etc., pels quals es cedís part dels Estats de la Monarquia, i altres, seria el dret públic, les lleis de Partida, decrets de les antigues Corts, i els decrets de les actuals Corts del 24 i 25 de setembre les que dirien que “no tienen valor alguno sin el consentimiento de la Nación. De consiguiente, jamás el Rey podrá validar estos actos sin anuencia de las Cortes; porque además de considerarse sin libertad mientras esté en poder del enemigo, tratándose del bien o mal de la Nación, nada puede hacer sin su consentimiento; y todo lo que haga sin proceder éste, es nulo, aún sin necesidad de nueva declaración”. Les Corts alhora havien de declarar també que tots els actes que fes el rei eren nuls i de cap valor. Proposà que calia fer un manifest enèrgic al poble espanyol avisant que si passés tot el que es deia: “no deberá seguir otro partido que el que la Nación ha tomado, ni dar oídos a proposición alguna que comprometa la libertad, independencia e integridad de la Monarquía, sin que preceda antes la entera evacuación

de España y Portugal por las tropas enemigas”.¹⁰⁵² Es van fer més propostes al respecte. Dos dies després se seguí parlant d’aquest assumpte. L’advocat valencià Villafañe donà suport a Felip Aner: “Que se haga ese Manifiesto enérgico, como indicó el Sr. Aner, en que debe expresar con valentía la proposición de independencia e integridad que dijo muy bien este Diputado”.¹⁰⁵³ En acabar aquesta discussió, quedà autoritzat Pérez de Castro, associat als diputats Aner i Huerta, per redactar i presentar a les Corts el manifest que s’havia de fer a la Nació.¹⁰⁵⁴

El diputat Pérez de Castro informà el Congrés que ja tenia acabat el projecte de decret, pel qual les Corts segons el decret de 24 de setembre, declararen nul·les i de cap valor les renúncies de Baiona pel legítim rei d’Espanya i les Índies: “Por carecer de la esencialísima e indispensable circunstancia del consentimiento de la Nación, declaran que no reconocerán, antes bien tendrán y tienen por nulo y de ningún valor ni efecto, todo acto, tratado, convenio o transacción”. Declararen també que qualsevol violació al decret seria tingut com un acte hostil a la pàtria quedant el violador sota el rigor de les lleis. Que la Regència ho tingués en compte i divulgés el manifest a tota la nació. S’aplaudí a les Corts i es repetí la lectura. L’eclesiàstic Espiga, escollit diputat per Catalunya, demanà que en comptes de dir Península, s’escrigués Espanya i Portugal; es va admetre. Segons Aner no es podia fer aquella adició, no devia ni podia. “Esto en cierto modo haría formar un juicio muy bajo de las Cortes, pues que sería dar a entender que éstas pueden destruir o anular los demás actos particulares y personales que podría hacer el Rey”. L’addició es rebutjà. En aquesta ocasió, l’acta de la sessió es signà per tots els que hi havia presents.¹⁰⁵⁵

1.2.- Les relacions amb el Consell de Regència. Causes dels membres de la Regència

La Regència va remetre una memòria a les Corts acreditant a tota la nació el gran respecte que tenia per les lleis i l’encert en les seves funcions. I així seria la seva norma en tots els actes, per això no dubtà en prestar el jurament d’obediència a les lleis i decrets de les Corts segons la fórmula que deia el decret que les Corts li enviaren en la seva diputació. Seguia dient que pel mateix decret es reservaven les Corts el poder legislatiu

¹⁰⁵² LASARTE, Javier. *Las Cortes de Cádiz*. Soberanía, separación de poderes, hacienda 1810-1812. Marcial Pons Historia. Consejo Editorial, Madrid, 2009, p.287. Fins aquí, els diputats havien convingut fer les mínimes referències possibles al rei sempre en termes generala i respectuosos. En aquest moment, no només s’exposaven obertament, en sessió pública, els rumors sobre intrigues napoleòniques, sinó que la intervenció de Felip Aner deixava clarament sentat que veien al Borbó procliu a caure en aquella xarxa i a deixar-se manejar per l'emperador.

¹⁰⁵³ DSC, núm. 95, 30-12-1810, p. 365.

¹⁰⁵⁴ DSC, núm. 96, 31-12-1810, p. 273-274.

¹⁰⁵⁵ DSC, núm. 97, 1-01-1811, p. 275-280.

en tota la seva extensió, s'habilitava el Consell de Regència de forma interina fins que les Corts escollissin el Govern que convingués, exercís el Poder executiu, quedant responsable de la nació segons les lleis. En realitat la Regència per poder seguir endavant, volia concreció en els termes de responsabilitat a què quedava obligada pel decret. Desconeixia el seu contingut i els límits. En cas contrari, aniria a les palpentes. “¿Cómo podrá incurrir en ella si no se han determinado clara y distintamente las obligaciones del Poder ejecutivo, ni las facultades que se le conceden? Sin esta clara y precisa distinción quedará sin efecto la responsabilidad expresada en el decreto de V.M.; pues no habiéndose fijado por nuestras leyes la línea divisoria que separa ambos Poderes, ni las facultades propias de cada uno, se verá el Consejo de Regencia entre dos extremos, con peligro de tropezar en uno de ellos, por más que procure evitarlos, pues ya usará a veces de una autoridad que, según la mente de V.M., no esté comprendida en las atribuciones del Poder ejecutivo, o ya dejará otras de usar, por un efecto de su mismo respeto a las leyes, de las facultades que aquel envuelve, y cuyo libre expedito ejercicio es ahora más necesario que nunca por las apuradas circunstancias del Estado”. Es tractava d'explicar amb detall quines eren les responsabilitats imposades pel decret: “Y cuáles las facultades privativas del Poder ejecutivo que se le ha confiado: segundo, qué método habrá de observarse en las comunicaciones que necesaria y continuamente ha de tener V. M. con el Consejo de Regencia. S'aprovà la proposta i es determinà que aquest acord es fes públic.

Ara tocava a les Corts, després de llegir aquesta exposició, discutir la forma d'entendre la responsabilitat que s'imposava al Consell de Regència. Van parlar els diputats Muñoz Torrero, Hermida i Gutiérrez de la Huerta, acordant que aquests diputats portessin a la nit cadascú per separat un projecte de resposta al missatge de la Regència. Davant la possibilitat de tractar aquest tema en sessió pública o secreta, es decidí perquè fos pública. Estaven davant d'un tema que era prioritari. Durant la nit, es va deliberar sobre la Memòria de la Regència. Els tres diputats van llegir la seva proposta. A la del diputat Huerta hi havia l'enumeració de limitacions del Poder executiu; la del Sr. Hermida era més general amb reflexions i principis generals i la del Sr. Torrero era senzilla, concisa i contundent. S'escollí la minuta del diputat extremeñy Torrero que és la que es discutí extensament. Les conclusions van ser dues: respondre a la Regència, que pel decret de 24 de setembre no s'havien posat límits al Poder executiu, i que l'única responsabilitat exigia únicament la inviolabilitat absoluta que corresponia a la persona sagrada del rei. Se'ls

anuncià que a les Corts es crearia un reglament en el qual es posarien els límits de les seves funcions. El diputat Pérez de Castro afegí que en l'interval de fer el reglament, la Regència usés de tot el poder necessari per a la defensa, seguretat i administració de l'Estat. La forma de comunicar-se amb la Regència seguiria sent, fins que no canviés, el que es va adoptar. La proposta es votà i s'aprovà. S'aixecà la sessió a les 4.30 de la matinada. L'endemà quedà el Congrés convocat a les 16h de la tarda.¹⁰⁵⁶

El Bisbe d'Ourense i el Marquès de Palacio.

Es van votar tres propostes: la del diputat Villanueva (censura i reclusió del Bisbe); la de la comissió de Justícia (demanar-li al Bisbe que jurés per seguir el procés) i la del Sr. Pérez de Castro (creació d'un tribunal de 9 ministres amb experiència per formar causa al Bisbe amb presència del fiscal del Consell Reial i el propi Bisbe). Va guanyar la 3^a, Aner va votar per aquesta. Es va recordar l'analogia que hi havia entre el tema del Marquès de Palacio i el del Bisbe d'Ourense. Van sol·licitar revisar i reformar la seva causa perquè no fos tan desigual la seva sort de la del Bisbe. Després de la discussió es votà la següent proposta: deixar el marquès lliure a l'Illa de Lleó, sota la seva paraula d'honor de romandre-hi. A canvi, se suspendrien els efectes de l'acord anterior, pel qual es declarà que havia perdut la confiança de la nació per exercir la capitania general d'Aragó.¹⁰⁵⁷ Es va parlar d'una representació del marquès de Palacio, en la qual demanava que la junta que entenia de la seva causa, l'abreugés per quedar el més aviat possible justificat el seu honor. Pel diputat aranès: "El Marqués del Palacio pide bien, y se queja con justicia de esta dilación. Ese tribunal juzga en nombre de V.M., y así no hay inconveniente en que, remitiéndose este recurso a la junta, pregunte en qué estado tiene la causa, pues V.M. desea saberlo".¹⁰⁵⁸ Al seu manifest demanava, no obstant el dret de la llibertat d'impresió, el permís per imprimir un manifest sobre la seva conducta legal, política, militar i filòsofa, perquè considerava que la manera de procedir que va tenir a l'acte de jurament a les Corts havia disgustat a alguns individus. Capmany interrompí la lectura per dir: "No a algunos; a mí y a todos". El diputat Argüelles va voler deixar clar que la resolució presa per les Corts en aquesta causa, no va ser el resultat del ressentiment d'algú en particular, sinó de la voluntat del Congrés manifestada de forma general i

¹⁰⁵⁶ DSC, núm. 3, 26-09-1810, p.9-10. Es va signar l'ofici a la Reial illa de León, 26-09-1810. Signen: Francisco de Saavedra, Javier Castaños, Antoni Escaño i Miguel Lardizábal y Uribe.

¹⁰⁵⁷ DSC, Acta Secreta, 2-11-1810, p. 43-44

¹⁰⁵⁸ DSC, núm. 93, 28-12-1810, p. 239. Se'ls va fer tard, eren les 4h de la matinada. Mentre uns diputats manifestaren que la sessió es perllongava massa, i que convenia deixar-la per a l'endemà, altres s'hi van oposar. Finalment, s'acordà seguir sense aturar-se.

evident. Aner va dir al Congrés que el marquès no havia perdut la llibertat civil: “Sólo la pierde aquel ciudadano a quien las leyes han declarado que la perdió”. Tot i la desconfiança que generà pel jurament, se'l deixà en llibertat d'exposar el que volgués i fins i tot d'imprimir-ho en la pròpia defensa. “Y así V.M. debe decir al Marqués que ha recibido el Manifiesto, y que haga de él el uso que le parezca”. El Congrés decidí exactament això que va dir Aner”.¹⁰⁵⁹ A la nit, en una sessió secreta es va aprovar que el bisbe d'Ourense prestés immediatament el jurament, segons la fórmula prescrita per les Corts (31-12-1810). Es votà i s'aprovà. El jurament l'hauria de fer a la seu de les Corts.¹⁰⁶⁰

Residenciar els membres de l'anterior Regència.

En el capítol corresponent als debats de la llibertat d'impresca, ja hem comentat abastament l'enrenou que van causa el manifest de Miguel de Lardizábal, la participació d'Antonio Escaño i la representació de José Joaquín Colón. Per les seves vinculacions amb la Regència no es poden oblidar. Així les coses, el diputat Manuel Luján va informar que els membres de l'anterior Regència havien lliurat un manifest a les Corts en el qual s'exposava l'estat en què se'ls va encarregar l'administració pública i el Govern. Justificaven quina havia estat la seva conducta pública. Els seus membres eren més disculpables que els de la Junta Central, perquè aquesta començà i mantingué la seva administració i carrera política amb una gran part del Regne a la seva disposició, del qual va treure molts recursos i també d'Amèrica, mentre que ells havien tingut més problemes. En canvi, la Regència havia hagut d'ajudar les províncies i els exèrcits amb molts milions, i no podien disposar més que del recinte de Cadis i l'Illa. Si era responsable el Consell de Regència, no podien ser-ho els ministres. El Congrés decidí enviar el seu dictamen als ex-Regents per demanar-los que ampliessin el seu manifest amb dades específiques i demostrables per poder jutjar la seva administració.¹⁰⁶¹ Les Corts decidiren que mitjançant els diputats Argüelles, Aner i el secretari Martínez, es digués a la Regència que immediatament entre la Illa i Cadis, assenyalés el punt que cregués per a la seva nova residència dels quatre ex-Regents: Castaños, Saavedra, Escaños y Lardizábal.¹⁰⁶² En un ofici la Regència respongué que ja s'havia comunicat l'ordre de sortida als quatre anteriors Regents; van avisar que s'indicaria a les Corts el paratge de la seva residència.

¹⁰⁵⁹ DSC, núm. 111, 15-01-1811, p. 372-373.

¹⁰⁶⁰ DSC, Acta Secreta, 31-01-1811, p. 168.

¹⁰⁶¹ DSC, núm. 63, 28-11-1810, p. 131.

¹⁰⁶² DSC, Acta Secreta, 17-12-1810, p. 104.

Els diputats Aner, Argüelles i Martínez explicaren la comissió que ja havien fet la seva comissió el dia d'ahir a la nit.¹⁰⁶³ Aner esposà que l'objectiu d'aquella comissió era l'examen del diari d'operacions per tal de veure si hi havia o no motiu per fer-se la residència. Es decidí continuar amb aquest debat per ser aquest tema molt greu i necessitava més reflexió.¹⁰⁶⁴

Reglament del Consell de Regència¹⁰⁶⁵

Es tractava d'un projecte ja imprès que havia redactat una comissió del Congrés. Sobre el *capítol I, l'art. 2n*: referit a l'elecció d'un membre del Poder executiu sense culpa de sedició ni haver estat processat, Aner observà: "Que por ser muy vaga la expresión de infidencia, era necesario clasificarla". Argüelles li contestà que per a un càrrec com el de regent tan important, fos quina fos la infidelitat, seria un taca molt gran, encara que no es pogués assenyalar. Dient que una persona era infidel, n'hi havia prou.¹⁰⁶⁶ Es passà al 2n paràgraf de l'article 2n: "No podrá ser nombrado para el Poder ejecutivo ningún Diputado del Congreso nacional durante su Diputación". Aner va dir: " No se debe privar a la Nación de este beneficio; es en cierto modo castigar al pueblo español. ¿Por qué un individuo de las Cortes no ha de poder ser elegido después de haber cumplido con sus deberes? ¿Acaso no puede haber en el Congreso quien sea capaz de salvar España? ¿Será un delito el ser Diputado para castigarle con esta exclusión, por otra parte dañosa a la Patria? Yo creo que ni un año se debía esperar a echar mano de él si importase". Per Argüelles, s'havia fet així, perquè era el càrrec de Regent de tal qualitat, que no s'obtenia del Govern sinó de tota la Nació, i per fonamentar-se en diferents principis la renúncia de càrrec feta pels Diputats. S'aprovà aquesta part de l'article segons ho havia proposat la comissió.¹⁰⁶⁷ A l'*art. 5, paràgraf 2n*: es deia que el sou i la despesa dels membres de la Regència s'assenyalaria per les Corts, els pagaria l'Estat.

El diputat Argüelles no creia que s'hagués de determinar al reglament la quantitat de despesa extraordinària de la Regència; era molt difícil preveure quina podia ser. La

1063 DSC, Acta Secreta, 18 matí-12-1810, p. 105.

1064 DSC, núm. 155, 3-03-1811, p. 619-621.

1065 CASTILLO BAYO, M^a. Luisa. F. X. Borrull. Discursos e intervenciones... Op. Cit., .p. 84. Edit. Institut Alfons el Magnànim, València, 2007. Entre el 17 de novembre i el 15 de gener de 1811 els diputats discutiren el Reglament Provisional del Poder executiu, debat que denotà el desig de la Cambra de fer-lo dependre sempre del Poder legislatiu. Un cop més l'antidespotisme, i la contenció de l'executiu, unia els diputats més contraposats. Tot i que es va aprovar el Reglament, entrant en vigor el 16-01-1811, els conflictes entre la nova Regència i el Legislatiu no van acabar i la regència presentà la seva protesta per l'intervencionisme que hagué de suportar perpart de l'Assemblea en tasques que considerava pròpies.

1066 DSC, Acta Secreta, 17 nit-12-1810, p. 182.

1067 DSC, núm. 32, 17-12-1810, p. 183.

comissió valorava que unes persones en les quals la nació dipositava la seva confiança i que desenvolupaven un càrrec tan elevat, mai abusarien de la seva autoritat. Per tant, no era respectuós fixar una quantitat. El Reglament suposava que en alguns casos podia i devia el Cos diplomàtic fer despesa secreta, per la qual cosa s'autoritzava la Regència, atenent la considerable despesa en una Cort estrangera. La despesa passaria a ser pública, ja no seria un misteri. No calia posar límits. Hi va estar d'acord Felip Aner: “Juzgo que V. M. no debe limitar los gastos de la Regencia; pues si a un general no se le ponen cortapisas en los gastos que puedan ocurrirle para el espionaje y otros de semejante naturaleza, mucho menos deben ponerse al Poder ejecutivo; porque a más de ser tal, está también al frente del enemigo, y por lo mismo se le debe considerar en las propias circunstancias”. La Regència havia de residir al mateix lloc que les Corts, deia l'art. 4t del capítol I: I ningú podia pernoctar fora ni absentar-se sense permís. Aner exposà que s'havien de tenir en compte que el Poder executiu podia encarregar-se d'operacions militars i podien absentar-se. En aquest cas, esperant el permís podia frustrar-se una operació. El diputat Utgés li donà suport. Per Argüelles, era difícil que la Regència hagués de sortir a dirigir cap operació militar.

El Consell de Regència segons el *capítol I, art. 7, paràgraf 1r*: nomenaria tots els càrrecs civils i eclesiàstics, a excepció dels suspesos o prohibits per les Corts. Aner manifestà que es podia afegir els empleats de la provisió reial; es parlava del nomenament dels empleats a proposta de la Cambra. Es tractava d'un nomenament propi del rei com el Poder executiu que era, segons el dret públic. S' va cedir aquesta potestat va ser perquè no podia atendre tots els assumptes que se li presentaven i li mancava informació de les qualitats i circumstàncies de les persones. Però, no es va desprendre d'aquesta facultat. Per tant, V. M. determinará si debe concederse al Poder ejecutivo este nombramiento o no; pero mientras no se revoque aquella ley, debe correr el artículo como está”.¹⁰⁶⁸ Els honors i les gràcies concedits per la Regència s'havien de comunicar a les Corts, es deia al *capítol I, art.7, paràgraf 4t*: “Pero no podrá conceder privilegios, ni dispensar del cumplimiento y observancia de las obligaciones que impone la Patria a todo ciudadano español, bajo de ningún pretexto”.

Aner concretà: “Señor, las palabras “gracias y honores” son muy extensivas, y podrían extenderse también hasta conceder un título de Castilla, lo cual es un derecho

¹⁰⁶⁸ DSC, núm. 86, 21-12-1810, p. 203- 209.

propio y peculiar de la soberanía; por consiguiente, podría hacerse una excepción. Hay títulos *sine re*, que son el premio que se dé, si es de esta clase, debe darle V.M. Bajo la palabra gracias puede también entenderse toda especie de pensiones; y así se ha dicho que el Poder ejecutivo no debe proveer empleos sin dar antes una nota, para que vea V. M. los que deban suprimirse. “El Poder ejecutivo no debe proveer empleos sin dar antes una nota, para que vea V. M. los que deban suprimirse; así el Poder ejecutivo sólo podrá dar aquellas gracias que no graven al Estado; y creo que no podrá acordar pensiones sin noticia y aprobación de V. M”. Al *capítol I, art. 8, paràgraf 2n*: “La Regència seria responsable del càrrec dels secretaris del Despatx. “No podrán ser Secretario del Despacho Universal ningún ascendiente ni descendiente por línea recta, ni pariente dentro de segundo grado de los individuos del Consejo de Regencia”. Per Aner: “No puede clasificarse tampoco la responsabilidad de los Ministros, porque no se sabe qué clase de delitos pueden cometer”. Abans calia classificar els delictes i després la pena a la qual se’ls fes creadors. El diputat Espiga proposà una addició: “El Consejo de Regencia será responsable de la inobservancia de las leyes y abusos que por su negligencia puedan introducirse”. Si es parlava de responsabilitat, va dir Aner, ja estava determinada, un decret de les Corts comunicat a la Regència que seria responsable segons les lleis. Decret admès i jurat per la Regència. Per tant: “Están obligados los Regentes a ellas. Por más leyes que se pongan de nuevo, ninguna será tan fuerte como las que han jurado”. L’adició del Sr. Espiga no es va admetre.¹⁰⁶⁹

Se seguia amb la divisió de poders discutint el Reglament de la Regència. Al *capítol III, art. 1r, paràgraf 2n*: “El Consejo de Regencia no podrá conocer de negocio alguno judicial, avocar causas pendientes ni ejecutoriadas, ni mandar abrir nuevamente juicios contra lo prevenido por las leyes”. Aner expressà que convindria determinar qui era el primer magistrat de la nació al nom del qual es publicaven les lleis i decrets. “Hasta aquí ha sido el Rey el que determinaba, porque reunía todos los poderes; por consiguiente, sería de desear que V.M. resolviese en estos casos a quién debe recurrir, si al Poder ejecutivo que representa la primera magistratura de la Nación, o a V.M. como se ha reservado sobre los demás poderes la suprema inspección”. Si el Congrés determinava que havia de ser el Poder executiu, calia que on deia l’article “podrá conocer”, digués “por si”. En aquest cas, el Consell de Regència hauria de nomenar una comissió que entengués del tema. El diputat Argüelles respongué que en un Reglament provisional no

¹⁰⁶⁹ DSC, núm. 90, 25-12-1810, p. 225-229

es podia prevenir tot. Aner ho deia molt bé. La comissió deixava aquest punt per quan es fes la Constitució.¹⁰⁷⁰

El Consell de Regència no podia treure els ministres dels tribunals Supremes, ni altres jutges subalterns sense causa justificada. Es tractava *del capítol III, art. 2, paràgraf 1r*, però sí podia suspendre'ls amb causa justa, informant les Corts abans de publicar-ho. Tampoc podia remoure'ls de les seves destinacions contra la seva voluntat encara que sigui per ascendir-los. Per Aner s'havia de suprimir la darrera part de l'article. La història demostrava que a totes les nacions, els càrrecs s'ambicionaven, no es rebutjaven. Seria estrany que algú no volgués ser promogut. Si això passés, la nació se n'hauria d'ocupar i no permetre que ningú es resistís a un càrrec pel qual pogués ser útil. Seria resistir-se a la voluntat del rei, que no volgués fer un bé a l'Estat. "Hay una máxima que dice *nolentes quœrimus*: quiere decir, que siempre es menester elegir a los que rehúsan los empleos. Lo contrario sería en cierto modo coartar la facultad que tiene el Poder ejecutivo de dar los destinos a las personas que tenga por conveniente. Es ratificà en què la darrera part quedés com estava. Lo mismo se ha de entender respecto de la remoción, la que, siendo para un destino inferior, nunca deberá hacerse sin causa justificada, por ser un castigo, como la suspensión. Más para este destino igual o superior, debe la Regencia tener facultad y hacer lo que crea conveniente".¹⁰⁷¹ Arribats al *capítol III, art.2n, paràgraf 1r*: "El Consejo de Regencia no podrá deponer a los ministros de los tribunales superiores ni inferiores, ni demás jueces subalternos, sin causa justificada. Però, podria suspendre'ls amb causa justa, informant les Corts abans de publicar-ho; tampoc els podria remoure a altres destinacions, contra la seva voluntat. Aner va fer una addició que s'aprovà: "A no mediar justa causa que hará presente a las Cortes".

Quant al paràgraf 2n: "El Consejo de Regencia no podrá dispensar la observancia de las leyes bajo pretexto de equidad, ni interpretarlas en los casos dudosos" Aner exposà que no solament perquè corresponia al poder legislatiu, sinó perquè aquest reunia la sobirania. L'article s'havia d'aprovar així, i si hi havia abusos, caldria corregir-los. S'aprovà l'article.¹⁰⁷² El *capítol V* relacionat amb la policia interior de l'Estat, i la responsabilitat que, segons exposà Aner, havien de tenir els comandaments dels exèrcits, s'ha tractat al capítol de Guerra. "Júzguense estos para justificar su buena o mala

¹⁰⁷⁰ DSC, núm. 92, 27-12-1810, p. 236 i 238.

¹⁰⁷¹ DSC, núm. 93, 28-12-1810, p. 241-242.

¹⁰⁷² DSC, núm. 99, 3-01-1811, p. 291-293

administración; y si no, Señor, aunque tengamos grandes ejércitos jamás tendremos victorias”.¹⁰⁷³ Es passà a debatre els capítols relacionats amb la diplomàcia per part de la Regència. El *capítol VI, art. 2n* tractava de la importància del bon èxit de les negociacions, portades en secret amb les potències estrangeres, per no comprometre els drets de la nació en els tractats de pau, aliança i comerç. Dues coses eren importants per Aner, les bases i la ratificació, les quals havien de ser inspeccionades per les Corts. Tampoc es parlava al capítol de les bases de negociació: “Porque nunca el Consejo de Regencia resolverá sin saber sobre qué puntos se podrá hacer este tratado, y esto es peculiar del Soberano. También echo de menos en el artículo una expresión: cuando dice “formar tratados de paz, alianza y de comercio,” hallo de menos la palabra de “subsidios.” (...) ofreciéndole dar un ejército, y estipulando que han de mantenerle en el país adónde va, y que se le asegure una retirada, o que se le dé una plaza; y muchas estipulan no dar tropas sino subsidios en dinero para que aquella Nación pueda emprender una guerra con otra. Esta es una materia que la Nación ha de determinar por sí, pues este es caso en que se podría ver comprometida”. No es va incorporar l’argument d’Aner, el capítol s’aprovà tal com estava amb l’adició del diputat Argüelles: “Que no se noticie a las Cortes el nombramiento de cónsules ni vicecónsules”.

El caràcter que havien de tenir els agents diplomàtics en països estrangers es fixaria per les Corts segons el *capítol VI, art. 5, paràgraf 2n*, a proposta del Poder executiu a l’hora del nomenament. Per Aner, era molt difícil que les Corts poguessin determinar alguna cosa en aquest punt. Igual que en el paràgraf anterior, pel caràcter secret d’enviar un diplomàtic a una nació. Per ell, es podia suprimir, però s’aprovà resumit.¹⁰⁷⁴ Sobre el nomenament dels generals en cap de l’exèrcit consignat al *capítol VII, art. 1r, paràgraf 2n*, Aner exposà: “Estos nombramientos deben hacerse también con conocimiento de las Cortes, porque de estos nombramientos depende la salud del Estado inmediatamente, o la conservación de una provincia; y no sólo se ha de mirar si es o no un buen militar adornado de talentos y pericia en el arte de la guerra, sino que debe atenderse a si este sujeto es sano, bueno, y del genio y carácter necesario para mandar en el país adonde se le envía”. Un general, segons Aner, havia de saber relacionar-se amb la genialitat dels seus naturals. ”. En aquest fragment, Aner amb tota probabilitat al·ludia als eterns conflictes entre autoritats civils i militars que, tant en el passat como en el present,

¹⁰⁷³ DSC, núm. 101, 5-01-1811, p. 301-303

¹⁰⁷⁴ DSC, núm. 102, 6-01-1811, p. 309- 312.

acuitaven el Principat. L'article s'havia d'aprovar com estava, i així es va fer. La 2a part del paràgraf, segons Aner, es devia referir al nomenament de governadors de plaça, perquè de província no n'hi havia. S'havia d'aclarir. Aquests eren els capitans generals, que a la Corona d'Aragó s'anomenaven governadors i capitans generals. S'aprovà la segona part de l'article amb l'adició del diputat.

El Consell de Regència, segons el *capítol VII, art. 2n*: hauria de notificar cada mes l'estat dels exèrcits “en totes les seves parts”. No estava clar per Aner, si es tractava d'una relació de tots els estats per armes, hospitals, queviures, etc., havia de dir “de todos los ejércitos del Reino”. La segona dificultat per Aner era si la Regència “havia de fer el mateix quan es tractava de prendre mesures importants”. Si es tractava d'operacions militars importants, la Regència: “No debe dar parte absolutamente a las Cortes, sean cuales fueren, porque la salvación de la Patria está encargada al Poder ejecutivo, que es el responsable; con que cualesquiera medidas que tome, serán relativas a salvar al Estado, y esto no deberá comunicarse”. En cap cas s'havia de comunicar. Proposà suprimir “mesura important”. S'aprovà la primera part de l'article, excloent, com havia dit Aner, la segona part.¹⁰⁷⁵ Quedava pendent del Reglament el *capítol I, art.4*, pel qual els membres del Poder executiu signarien segons la importància, els decrets, les resolucions a les consultes dels tribunals, despatxos, cèdules, títols i qualsevol altre document signat pel rei. Per Aner la signatura dels regents es donava per fet, , els competia, de la resta en seria responsable el ministre, com a superintendents que era. A la Constitució ja es concretaria. El seu dictamen va ser que en tots els documents que abans exigien la signatura del rei: “Deben firmar los tres, porque uno solo no es la Regencia, uno solo no es el Rey. Con que deben ser los tres, y no debe clasificarse nada, sino decir: Todos los decretos y demás documentos que antes exigían la firma del Rey, los deben firmar los tres individuos de la Regencia”.¹⁰⁷⁶

A les Corts es va parlar del decret de l'antiga Regència relatiu al restabliment del Consells, publicat pocs dies abans de la instal·lació de les Corts. La Junta Central el va actualitzar. La Regència antiga els restablí com es feia antigament, en unes circumstàncies en les quals no hi havia necessitat d'això, gravant amb infinits sous l'Erari. Haguessin hagut d'esperar a la instal·lació de les Corts, però van fer al contrari. A partir de la intervenció d'Aner, sorgí la proposta de demanar al Consell de Regència que remetés

¹⁰⁷⁵ DSC, núm. 104, 8-01-1811, p. 322-324.

¹⁰⁷⁶ DSC, núm. 108, 12-01-1811, p. 357-359.

immediatament l'expedient format per la Junta Central per l'establiment del Consell Suprem reunit i el format per l'anterior Regència.¹⁰⁷⁷ Un mes després a les Corts es va llegir el document sobre la classificació dels ministres del Despatx i de la Secretaria (10-04-1811). Els ministres adjuntaren les observacions i opinió de la regència i de la comissió encarregada de portar aquesta assumpte. El diputat val·lisoletà Evaristo Pérez de Castro exposà que no es tractava de lleis, sinó d'un senzill reglament. El qual consistia en què havent tingut els reis tota la plenitud de poders, i tractant-se de providències fetes per ells, es considerava llei l'arranjament de negociats variant en funció moltes vegades del caprici d'un Ministre. Del mateix dictamen va ser Aner, proposà imprimir el document i deixar-lo uns dies al Congrés perquè cada diputat que volgués, el consultés, procedint després a fer les variacions indicades.¹⁰⁷⁸

Conservació de la Reial Estampilla.

La comissió de Justícia va donar el seu dictamen sobre una proposta del diputat Traver de 31-03-1811, sobre la conservació de la Reial estampilla per als usos i objectius. Es resumia en què el Secretari que es nomenés com a cap de la Reial estampilla no fos ningú que hagués reconegut el Govern intrús, a Espanya o fora d'ella; hi havia el dubte si calia estendre-ho a tots els pobles ocupats o només a Madrid. La comissió va dir que ni per principis de justícia ni de política podien ser exclosos els que havien sortit de Madrid i altres pobles ocupats d'aquest nomenament. Per aquella sortida no havien comès crim que els fes indignes d'aquell destí, ni era prudent exasperar els ànims fins que es trenqués el llaç que unia als ciutadans. Més aviat havien de ser admesos amb particular benevolència els que havien fet aquest sacrifici, perquè animats altres per aquest estímul, es separessin del partit enemic. Aner va dir: "Es un principio cierto de política que siempre que la defensa del Estado depende de la unión, si ésta no se conserva, aquel se destruye. Con que a mí me parece que sería suficiente decir al Consejo de Regencia que eligiese para este destino un patriota calificado de tal, y nada más; porque lo demás entiendo que es perjudicial". S'aprovà el dictamen de la comissió.¹⁰⁷⁹ A partir de la consulta de la Regència (28-06-1811) sobre la consideració política i sou que li corresponia a aquest Secretari de la Reial Cambra i estampilla, Zorraquín demanà que

¹⁰⁷⁷ DSC, núm. 180, 28-03-1811, p. 768-769.

¹⁰⁷⁸ DSC, Acta Secreta, 20-04-1811, p. 900.

¹⁰⁷⁹ DSC, núm. 190, 7-04-1811, p. 833-835.

abans de la discussió, es tingué present l'expedient sobre la creació de l'estampilla i les seves atribucions.

El dictamen d'Aner va ser que a una persona que se la nomenava per a una destinació, no se li havia de donar més importància que la que tenia la destinació en si mateixa. Si es tractava del secretari del rei, no se li n'havia de donar una altra. I més quan aquest càrrec no podia entrar en la classe de secretaries del Despatx “No debiendo, pues, dársele mayor consideración, no hallo razón suficiente para que se le aumente el sueldo (...) Por consiguiente, en mi opinión la propuesta no es admirable ni en la primera ni en la segunda parte, a no ser que V.M. quiera que se cree otro nuevo Ministerio”. Per Capmany: “Proposiciones ambas que ofendían los oídos de los amantes de la Patria, y están en oposición con los principios de moderación y economía que guían a V.M. desde su instalación. Parece que el Consejo de Regencia se ha olvidado de la situación deplorable en que se halla el Estado, cuando sobrándole empleos y sueldos inútiles que le abruma, y tratamientos que hoy andan por el suelo, y que sólo los levantan aquellos que los buscan con otros fines, distrae la atención de V.M. ocupándola en este objeto”. Pel diputat Argüelles, s'havia de mantenir el decret donat pel Congrés, però quan es va votar, gairebé per unanimitat de vots la resposta fou negativa.¹⁰⁸⁰

Reglament de Policia.

Les Corts van reconèixer, a proposta d'un dels diputats, la necessitat urgent de formar un reglament de policia i govern interior del Congrés, s'acordà que es nomenés una comissió de cinc diputats, designats pel president. La seva funció seria encarregar-se de formar el reglament i presentar-lo a les Corts per la seva aprovació.¹⁰⁸¹ Va començar la discussió sobre el reglament de policia. Es tractava, segons el diputat Villanueva, d'establir un tribunal de vigilància a Cadis que havia de durar fins que el Congrés aprovés la Constitució, però dubtava de la seva conveniència. El Govern no tindria diners sobrants per pagar. Més valdria, afegí, que el Congrés es dediqués al reglament d'infidelitat i quedar lliures per l'examen de la Constitució. El Sr. Argüelles també pensava igual pel temps que tardarien en elaborar-lo i no s'arribaria a aprovar. Per Terrero. Es presentava un reglament de vigilància i policia que fins i tot el nom li semblava execrable: “O el reglamento es referente a Cádiz y la Isla, o para toda la Península”. Per tant, reprovava

¹⁰⁸⁰ DSC, núm. 273, 2-07-1811, p. 1894-1898.

¹⁰⁸¹ DSC, núm. 2, 25-09-1810, p. 6. La comissió estava formada pels diputats: Gutiérrez de la Huerta, Argüelles, Luján, Tenreiro i Golfín.

aquest reglament. El diputat Aner no estava interessat en nomenar un superintendent ni un tribunal de policia, però tampoc es podia prescindir de la importància de la tranquil·litat pública i de totes les mesures dirigides a la seguretat de l'Estat. “¿Hay algún hombre que observando Cádiz, no diga que esta ciudad es la cabeza y el corazón de la Nación? ¿Qué sucedería si llegase a caer Cádiz? ¿No sería la herida más mortal que pudiera hacerse a la Nación? Un golpe dado en la cabeza o corazón del hombre, ¿no sería el más funesto que puede recibir? Tal considero yo a Cádiz”. Per tant, hi havia d'haver algú que vetllés per la seguretat de l'Estat.¹⁰⁸²

Es va continuar amb la discussió sobre el reglament de policia. Pel diputat Borrull no s'havia de posar en dubte si s'havia de fer un reglament o no; ja que el mateix Congrés obrà conscientment quan el manà formar. No hi podia haver contradicció, s'havia d'aprovar o reprovar els articles del reglament, fer propostes, discutir-les i ser resolutius. El diputat Villafañe no s'oposava a aprovar alguns articles, però no estava d'acord en què es nomenés un superintendent. Li pertocaria aquestes atribucions al governador de Cadis, ajudat de subalterns, així s'estalviaria despesa. El diputat Zorraquin era favorable a establir un tribunal de policia que exercís segons les atribucions que el Congrés li assenyalés. Per tant, tocava veure quines eren les atribucions d'aquest establiment. “Aquí viene bien el que se apliquen muchas de las razones que ha dicho el Sr. Aner. Però, havia de ser per a tota la Monarquia”. El diputat Espiga el veia molt necessari, però molt difícil d'establir. S'evitaria el desordre, la confusió i l'arbitrarietat. La policia previndria i la justícia castigaria. Els diputats valencians hi estaven d'acord. Argüelles veia aquest reglament antipolític. El diputat gallec Hermida va fer una proposta: S'havia de demanar al governador i a l'ajuntament de Cadis del sistema que s'havia seguit sobre el reglament, ordenances o mesures fetes per la policia. Així com demanar al governador i ajuntament Es passà a votació i quedà aprovada”.¹⁰⁸³

Proposta de canvi de Regència.

S'inicià la discussió sobre la proposta del diputat Morales de los Ríos: “Que se nombre a la mayor brevedad una Regencia en el modo que determinen las Cortes; señalándose día para tratar este urgente e importante asunto con la extensión que requiere su gravedad. Aner proposà que se suspengués aquella resolució de moment. S'acordà que

¹⁰⁸² DSC, núm. 293, 22-07-1811, p.1491-1491.

¹⁰⁸³ DSC, núm. 294, 28-07-1811, p. 1491-1499

es fes així.¹⁰⁸⁴ La comissió nomenada per examinar el projecte elaborat per D. Andrés de la Vega el presentà al Congrés. Contenia alguns articles addicionals al reglament del Poder executiu. La comissió informà que per donar el seu dictamen del 1r article del projecte i concretar les facultats del Consell privat de Ministres, necessitava que les Corts decidissin si abans de l'arribada del Rei s'establiria el Consell d'Estat complet o amb una part segons prescrigués la Constitució.¹⁰⁸⁵ Aner exposà: “Yo creo que para que el Congreso pueda deliberar acerca de este asunto, es preciso que primero declare si las atribuciones del Consejo de Regencia han de ser iguales a las que la Constitución señala al Rey, excepto la que tenga relación con su sagrada persona”. La consulta de la comissió es dirigia només al Consell d'Estat, i no al projecte del diputat Vera que proposava que el Consell de Regència tingués les mateixes atribucions que el rei. Aquest era el punt que s'havia de discutir. Després ja es decidiria si el Consell d'Estat s'havia d'establir o no. Si es tractava de discutir sobre les facultats de la Regència, parlaria. Pel que feia al Consell d'Estat s'havia de saber quines facultats tindria abans de resoldre. El diputat canari Gordillo s'havia de fer: “como ha dicho muy bien el Sr. Aner”.¹⁰⁸⁶

El diputat Vera va fer una exposició de la proposta al Congrés que resumia en quatre punts. 1.- Canvi de Regència amb cinc persones de conegut mèrit i patriotisme i per President una persona Reial amb ple exercici de les atribucions sancionades per la Constitució. 2.- Habilitar-la per proporcionar amb tractats amb Anglaterra i altres Governos amics o neutrals ajuts pels exèrcits i desenvolupar els càrrecs d'Estat. 3.- Nomenar en el termini d'un mes la Regència, finalitzar la Constitució i després dissoldre el Congrés. 4.-Convocar les Corts l'any 1813 segons la Constitució. Demanà que la valorés el Congrés i si no l'aprovava, que s'inserís a les actes de les Corts perquè constés per sempre el seu pensament. Va demanar que s'imprimís la seva exposició. A continuació, s'inicià el debat. Recordem que al capítol de la llibertat d'impresca, s'ha parlat de Lardizábal amb el seu *Manifest* i Vera i Pantoja amb la seva *Exposició* posaren en tela de judici la representació nacional i l'honor dels diputats.

Aner exposà: “Aunque es cierto que los Diputados tienen la libertad de manifestar sus opiniones, no lo es que tengan facultad de insultar directa o indirectamente al Congreso, echándole en cara los defectos que puede tener y que yo reconoceré. Yo he

¹⁰⁸⁴ DSC, Acta Secreta, 11-11-1811, p. 466.

¹⁰⁸⁵ DSC, núm. 431, 7-12-1811, p. 2386.

¹⁰⁸⁶ DSC, núm. 433, 9-12-1811, p. 2396-2398.

reclamado constantemente las injurias que han hecho los papeles públicos a las Cortes, los cuales tengo apuntados; pero V. M. lo ha querido disimular todo. Mas, Señor, un papel presentado por un Diputado del Congreso produce mayor efecto que todos los periódicos que puedan publicarse. Yo no consentiré jamás que ningún Diputado del Congreso trate de denigrar la conducta del cuerpo al que pertenezco, porque esto es denigrar la mía. Yo he venido aquí a cumplir con los deberes que me ha impuesto la Patria. Yo creo que los cumplo; y el Diputado que me dice que no cumplo, me insulta”. Tots els espanyols coneixien la feina feta per les Corts amb la gran obra de la Constitució, admiració d’Europa, cap diputat podia alterar-la; el Congrés havia d’evitar la desunió. “Decir que las Cortes se disuelvan es decir que la Nación quede en la anarquía. Los trabajos de un Cuerpo legislativo no se hacen como se dice. Es precisa mucha moderación (...) Yo quisiera que se despreciase este papel”. El Conde de Toreno exposà: No hay duda que conviene a todo Gobierno callar y obrar, pero las Cortes no pueden obrar sin hablar, pues no son Poder ejecutivo. Argüelles va dir que l’endemà es discutiria l’exposició del Sr. Vera.¹⁰⁸⁷

Es va discutir la 1a: “Que durante la ausencia del Sr. D. Fernando VII no pueda estar al frente de la Regencia ninguna persona Real”. El diputat Aner exposà que en una nació que era una Monarquia, ningú substituïa la persona del monarca que una altra de las seva classe. Però aquesta mesura portaria molts inconvenients, bàndols, parcialitats i una guerra civil. Aprovava la proposta d’Argüelles: de moment que no hi hagués o posés a la Regència una persona reial. Argüelles va dir: “Por lo que hace a las reflexiones del Sr. Aner, que es el que más se ha acercado a mi opinión”.¹⁰⁸⁸ S’aprovà per 93 vots contra 33.¹⁰⁸⁹ El Congrés es proposà l’objectiu de millorar el sistema de govern i substituir alguns articles addicionals al reglament provisional del Consell de Regència. La comissió examinadora, en representació del Congrés, va fer el seu dictamen per resoldre si calia establir a partir d’aquell moment el Consell d’Estat nomenant tots o alguns dels seus individus segons la Constitució. Les Corts ja havien decretat l’establiment del Consell d’Estat. El nombre fixat seria de 20 persones, suficient per fer les funcions demanades i coherent amb l’esperit de l’Art. 231, capítol VII de la Constitució. La comissió estava convençuda de la necessitat de variar el sistema de govern, i que les raons proposades al discurs del Sr. Vega eren suficients per persuadir-la. La comissió donava suport als

¹⁰⁸⁷ DSC, núm. 452, 29-12-1811, p. 2488- 2492.

¹⁰⁸⁸ DSC, núm. 454, 31-12-1811, p. 2504-2509.

¹⁰⁸⁹ DSC, núm. 455, 1-01-1812, p. 2520-2522.

articles addicionals. Al Reglament hi havia quatre Capítols i els seus respectius articles. I. De las obligaciones y facultades de la Regencia. II. Del modo con que la Regencia debe acordar sus providencias con el Consejo de Estado y Secretarios del Despacho, y de la Junta que deben estos formar entre sí. III. De la responsabilidad de la Regencia y de los Secretarios del Despacho.

Aquest Reglament quedà recollit a la Constitució, per tant passarem a comentar sense entrar amb gaire detall. En relació al Capítol III, art. 6 (art. 227 de la Constitució), Aner va dir que reduir interinament el nombre de consellers d'Estat, no era alterar la Constitució, ja que això no s'oposava a què es nomenessin els demés quan es cregués convenient. El Capítol III, art. 5, el diputat Aner va dir: "Señor, la facultad de declarar la guerra y hacer la paz corresponde al Rey por la Constitución; ahora debemos examinar si esta misma facultad deberá tener la Regencia. La comisión que ha detallado sus facultades, conviene en que la misma Regencia pueda, oído el Consejo de Estado, hacer tratados de paz, alianza, comercio, subsidios y cualesquiera otros, quedando su ratificación a las Cortes. No li semblava molt a propòsit reserva al Congrés la ratificació, sobretot si les Corts es deconvocaven. "Por todo lo cual, mi dictamen es que la Regencia pueda hacer, oído el Consejo de Estado, tratados de paz, alianza, comercio, subsidios y cualesquiera otros, sin necesidad de que las Cortes lo ratifiquen". Es va aprovar l'article. Pel que feia al Capítol II, art. 1, Aner exposà que es discutia la forma amb què la Regència havia d'acordar les providències amb el Consell d'Estat i les Secretaries del Despatx i de la junta que devien formar entre ells. "Las Cortes constituyen una Regencia para que bajo la responsabilidad que prefijan las leyes dirija el Estado (...) Porque si, como dicen los preopinantes, los Ministros tienen una tendencia al despotismo cuando despacha cada uno en su ramo, ¿qué será cuando se junten todos para tratar y deliberar? Entonces sería sistematizar el despotismo que quieren evitar. I mentre, la Regència no podria acordar res. El dictamen d'Aner va ser que el capítol era inadmissible en totes les seves parts i el deaprovava. Li donà suport el diputat Espiga. El diputat Mejía també pensava que l'argument Espiga i d'Aner era la possibilitat que l'esmentada junta perjudicaria el Consell d'Estat, usurpant les seves facultats.

També tenia dubtes el diputat Argüelles. "Quisiera que no se confundiera el sistema de proyecto con lo que es puramente reglamento. El Sr. Aner se declara contra todo indistintamente, y con semejante oposición no creo que se pueda conseguir fácilmente el fin que nos proponemos (...). El Sr Aner dice que ha leído los papeles

públicos de Inglaterra, y que ha visto anunciadas en ellos las reuniones de los Ministros; luego prueba que no son diarias, ni tan frecuentes. La frecuencia es relativa a la necesidad de juntarse. Convengo en que no se apruebe que la junta sea diaria, pero sí apoyo que se reúnan a lo menos cuando los negocios lo exijan”. Acabà la sessió.¹⁰⁹⁰ L’endemà, se seguí amb la discussió de l’Art. 1r, Capítol II. El Sr. Àngel de la Vega, per donar suport als articles d’aquest capítol, va llegir un decret donat per Carles III en 1787, pel qual s’establí la junta de Ministres gairebé en els mateixos termes que en el projecte proposava la comissió, demanant al Congrés tractar només a si devia establir-se o no la junta de Secretaris del Despatx. Els diputats Dou, Oliveros van estar d’acord amb els idputats Aner i Espiga, l’article no s’havia d’aprovar. El diputat Pérez de Castro rebutjà el capítol tal com estava concebut i el presentà desplegat en uns altres termes. Quedà pendent la seva discussió.¹⁰⁹¹

La comissió encarregada d’examinar el projecte del Sr. Vega va presentar un informe perquè creien que es podia conciliar a gust de tothom l’article. “Habrà juntas de Ministros en aquellos asuntos que necesiten la cooperación de varios a un tiempo para su ejecución pronta y efectiva. Es portarien a la Junta només els negocis que a judici de la Regència s’haguessin d’examinar per tots els Secretaris del Despatx. Es desplegà el Capítol. Per Felip Aner: “La comisión ha presentado una proposición que es la misma que la desaprobada ayer, aunque disfrazada (...) Supuesto, pues, que depositamos en las manos de los Regentes las riendas del Gobierno, dejémosles todos los medios, y no les obliguemos a que haya o no estas juntas, por lo que no puedo aprobar el artículo. Pels diputats Dou i Vilanova tampoc s’ahvia d’aprovar. El diputat Vega va contraposar els seus arguments contra els d’Aner i també a alguns dels diputats Villanueva y Espiga. Finalment, declarat suficientment discutit l’article 1r, i posat a votació, es va rebutjar.¹⁰⁹² El diputat Morales de los Ríos va fer una proposta admesa a discussió en sessió secreta (3-11-1811): “Que se nombre, a la mayor brevedad, una Regencia, en el modo que determinen las Cortes señalándose día para tratar este urgente e importante asunto, con la extensión que requiere su gravedad”. Es votà la 1a part i es va aprovar fins la paraula Regència i afegint: “conforme a la Constitución” El president va dir que no podia assenyalar dia fins que la comissió nomenada no acabés l’encàrrec. El diputat Mejía proposà i s’aprovà que s’afegissin alguns senyors més. El president nomenà els diputats

¹⁰⁹⁰ DSC, núm. 457, 3-01-1812, p. 2537-2544.

¹⁰⁹¹ DSC, núm. 458, 4-01-1812, p. 2546-2550.

¹⁰⁹² DSC, núm. 460, 6-01-1812, p. 2565-2575.

Morales de los Ríos, Muñoz Torrero, Gutiérrez de la Huerta, Conde de Toreno, Leiva, Zorraquín i Felip Aner. Es declarà que aquesta resolució obligava al secret.¹⁰⁹³ De la comissió que s'encarregà de la forma d'elecció, Aner va votar negativament, Zorraquin a favor i la resta de membres de la comissió, Morales de los Ríos, Muñoz Torrero, Gutiérrez de la Huerta, Conde de Toreno i Leiva, ni a favor ni en contra, no surt el seu nom al llistat. Argüelles a favor.¹⁰⁹⁴

La comissió encarregada de presentar les mesures que facilitessin l'elecció de consellers d'Estat havia lliurat l'informe sobre les propostes dels diputats Polo i Ortiz. Van ser admeses a discussió en sessió secreta del 26 de gener. Es llegí el seu dictamen amb la fórmula de decret que presentava. Deia que tot i que la naturalesa i atencions del Consell d'Estat exigia que tots els seus individus es dediquessin exclusivament a la seva feina, les Corts consideraven que en les seves circumstàncies podien confiar-los altres tasques extraordinàries de responsabilitat: comandament d'algun exèrcit, negociacions diplomàtiques fora del Regne, alguna comissió especial i de gravetat a les províncies de la Monarquia, etc., sempre que el nombre de consellers empleats en aquesta classe d'encàrrec, no passés de quatre ni de dos abans de fer la reunió. En cap cas les Corts podien proposar cap persona per formar part interinament com a conseller d'Estat. Aner va presentar el seu vot per separat. Dissentia de la resta de diputats de la comissió, quant al nombre de consellers que podrien ser empleats per la Regència, ja que volia que sempre en fossin quatre per les comissions en què podrien ser empleats. Estimava que podrien estar a la Secretaria del Despatx, restant en aquest cas suspesos en l'exercici de consellers d'Estat, mentre quedessin despatxant la Secretaria. No s'aprovà l'autorització de la Regència que proposava la comissió en la primera part del seu dictamen. I es va aprovar la segona part, que cap individu del Consell d'Estat fos nomenat, ni interinament Secretari del Despatx.¹⁰⁹⁵ Seguidament, a proposta dels diputats Conde de Toreno i Aner es resolgué que no tenia sentit deliberar la proposta. Després, el diputat Pérez de Castro informà que la comissió de Constitució havia començat el seu treball relatiu a la convocatòria de Corts.¹⁰⁹⁶

¹⁰⁹³ DSC, Acta secreta, 12-01-1812, p. 528.

¹⁰⁹⁴ DSC, Acta secreta, 18-01-1812, p. 534.

¹⁰⁹⁵ DSC, Acta Secreta, 1-02-1812, p. 551.

¹⁰⁹⁶ DSC, núm. 484, 5-02-1812, p. 2740. La 3ª proposta: Que las Cortes expidan inmediatamente el decreto de convocación de Cortes con arreglo a lo prevenido en la Constitución, y que el Congreso no se disuelva hasta que se haya organizado el Consejo de Regencia, nombrado el Consejo de Estado y el Tribunal Supremo de Justicia, arreglado la Tesorería general y Tribunal de Contaduría mayor de Cuentas, y el ramo de Hacienda de los ejércitos".

El diputat Zufriategui va presentar unes propostes admeses a discussió. La 1^a: que el 31 de març s'iniciés la votació de la Diputació permanent. 2^a: Que el 30 d'abril, dos mesos a partir d'aquell moment, temps suficient per acabar els temes pendents de les comissions, es dissolguessin les Corts sense cap pretext, raó o causa. Aner s'hi va oposar a què es discutissin les esmentades propostes abans de publicar-se la Constitució: “Pues habiendo sido este uno de los principales objetos de la reunión de Cortes, era contrario a él, el tratar de disolverse antes de concluir la y publicarla”. El president va dir que s'assenyalaria dia per a la discussió d'aquestes propostes quan es cregués oportú.¹⁰⁹⁷ Es resolgué fer pública una proposta d'Aner: “Que se autorice a la Regencia para que, mientras no se publica la planta que en lo sucesivo deban tener las Audiencias, pueda remover o jubilar aquellos ministros que en su concepto o por los informes que tome, no los considere dignos de continuar en la administración de justicia, por carecer de las cualidades necesarias para el desempeño de un Ministerio que tanto influye en seguridad y felicidad de los ciudadanos”.¹⁰⁹⁸

1097 DSC, núm. 503, 26-02-1812, p. 2828.

1098 DSC, Acta Secreta, 12-03-1812, p. 592.

2.- EL PODER LEGISLATIU

Creació de comissions.¹⁰⁹⁹

El diputat Espiga va presentar la següent proposta: “Habiendo sido convocadas las Cortes generales y extraordinarias, no sólo para formar una Constitución, sino también para reformar nuestra legislación, y conteniendo estas diversas partes que exigen diferentes comisiones, pido que se nombre una comisión para reformar la legislación civil; otra para la criminal; otra para el sistema de Hacienda; otra para el comercio; otra para un plan de educación o instrucción pública. Aner hi va estar d’acord. Davant les dificultats que ocuparien les Corts, era necessari reformar la legislació que regia en tota la Monarquia. “Más como esta es tan distinta en cada provincia, según sus usos y costumbres, sería preciso que en cada una de ellas se nombrase una comisión para proponer a V.M. lo que creyese útil. La grande obra que han deseado todos los sabios, y que toda la Nación debería desear, es la uniformidad de la legislación en toda España. Una Nación que tiene una sola religión y un solo Rey, debería tener unas mismas leyes”. S’havia de reformar el Codi civil. Aquest treball l’haurien de fer els tribunals. Per reformar la legislació de Castella calia les dues comissions. Però, “Si es para reformar la legislación general de España, es preciso que V.M. nombre una comisión para cada provincia, pues en cada cual de ellas son diversos los usos. Lo mismo digo del ramo de Hacienda. V.M. no ignora que en todas las provincias de España son distintas las contribuciones, y es preciso reunir datos de todas las provincias, estableciendo en cada una de ellas una comisión que trate de las contribuciones más análogas al país”. En concepte d’Aner la comissió que més falta feia era la de Comerç, perquè era reconegut com el gran agent de la prosperitat nacional. Va donar suport a la proposta del diputat Espiga, que s’aprovà.¹¹⁰⁰

S’estava discutint sobre la formació de les comissions internes del Congrés, i de la votació. Començà el debat sobre el reglament fet pel Sr. Espiga. En aquesta discussió el diputat Aner exposà un dels seus objectius: escollir els homes més aptes per les feines

¹⁰⁹⁹ PORTILLO VALDÉS, José María. *Revolución de nación...* Op. Cit. p. 432. Les sessions secretes convertien als diputats en “senyors de la terra”, en nous dèspotes, precisament poerquè els desconnectava de l’opinió pública (...) L’efecte del secret als debats del Congrés consistia en la seva llunyania de la voluntat general, pr la qual cosa, la llibertat d’imprensa, representació i sobirania quedaven estretament vinculades.

¹¹⁰⁰ DSC, núm. 132, 5-02-1811, p. 502-504.

i càrrecs. Aquests tenien un dret perquè la pàtria els cridés, assenyalant-los el sou que convingués. El problema deia Aner, donant suport al diputat Gómez Fernández amb el qual estava d'acord, no venia de la manca de lleis, sinó de la seva inobservança. Tampoc venia de la desorganització del sistema de rendes d'Hisenda, sinó dels mals administradors i es volia que aquests solucionessin el sistema de rendes. S'havien de buscar persones instruïdes i capaces i no reparar en sous, una mesquinesa davant una obra digna de la nació. “Mil hombres más o menos: 2 o 3.000 pesos más o menos no salvan a la Nación, y un Código bien arreglado y una sabia Constitución evitan la infelicidad y la muerte a muchos militares de hombres. El seu dictamen va ser que s'aprovés la proposta de la comissió. Per escollir deu homes intel·ligents no només la Cambra els podia escollir: “La opinión pública y sus escritos son los que los dan a conocer”. Es votà el dictamen de la comissió, i s'acordà que aquesta proposés els membres que composarien les esmentades comissions, que se'n proposés el doble per assegurar l'encert de l'elecció.¹¹⁰¹

Tribunal de Corts.

El Congrés entrà a tractar de la proposta de la creació d'un Tribunal de Corts feta pel Sr. Torrero: Señor: la inviolabilidad de los Diputados ha sido decretada para que estos puedan con entera Seguridad exponer sus opiniones en todo lo que sea relativo al bien de la Nación. Esta sola observación hace ver la necesidad que hay de que sean juzgados por un tribunal formado de las mismas Cortes. Los demás tribunales son en cierto modo creaturas de la Regencia. Para poder, pues, poner a cubierto a los Diputados de todo su influjo, ya a fin de que conserven e carácter que necesitan para el cumplimiento de sus obligaciones, juzgo necesario que el tribunal sea nombrada por las mismas Cortes.

Per Aner, l'establiment d'un tribunal o comissió que portés les causes dels Diputats de Corts ja estava decretat per S.M. La qüestió era si havia de ser de dins o fora de les Corts i quants diputats l'havien de compondre (...) Los Pares de Inglaterra son juzgados por ellos mismos, por la misma Cámara; los militares son juzgados por militares; y el ciudadano por sus respectivos jueces; así también los Diputados han de ser juzgados por las mismas Cortes; nos dirán acaso parciales, pero lejos de nosotros y de este augusto Congreso semejante idea. Los inconvenientes que hay si los sujetos de afuera han de juzgarles son mayores, Aquí se obrará con justicia y desinterés, pues hemos venido al

¹¹⁰¹ DSC, núm. 198, 17-04-1811, p. 882-884.

asunto más grande, que es la salvación de la Patria. Así opino que sean del seno de V.M. los individuos, y que no pasen de nueve. Pel diputat Mejía: (...) Así que, tres cosas, Señor, tribunal, compuesto de un número suficiente; el indicado por el Sr. Aner es más que bastante, pero nunca menos de siete: sean de distintas profesiones y provincias. Lo principal es que sean renovados los individuos. Finalment, es resolgué que els membres fossin de dins les Corts que haguessin d'entendre de les causes dels diputats. Es nomenaria una comissió per formar un reglament sobre la creació de l'esmentat tribunal i la forma de substanciar i acabar les causes.¹¹⁰² Felip Aner va resultar ser nomenat com a membre del Tribunal de Corts per 29 vots contra 28 del Sr. Villafañe i 20 el Sr. Ric.¹¹⁰³

Es passà a discutir la proposta del diputat José Martínez sobres diversos expedients relatius a la qualificació de la conducta d'aquells funcionaris que després de venir de països ocupats per l'enemic havien estat reintegrats a les seves destinacions o posats en altres, i percebien alguna assignació de l'Erari públic. L'examen d'aquests papers s'encarregaria a una comissió del Congrés per donar el seu dictamen.

Aner no entenia per què havien portat aquells papers al Congrés, suposava que era per qualificar si estava l'expedient justificat segons les lleis. Un cop es veïes que la justificació estava mal feta, què es faria, es preguntava. S'hauria de remetre a un tribunal, o jutjar de nou, llavors caldria una altra regla per poder-ho fer. Aner no veia amb quines lleis es faria això, si amb la llei de la Partida que deia traïdor al que ajudava l'enemic. Si això fos així, les dues terceres parts de la Nació s'haurien de sacrificar, perquè estaven sota la dominació de l'enemic i li pagaven contribucions. “Yo quisiera que los que hablan así se hubieran hallado en las provincias que han sufrido todo el azote de la guerra. Me acuerdo que en Cataluña no había quien no clamase contra los que se habían quedado en Barcelona. Salieron en efecto, y tuvieron que volverse, porque la Nación no había podido tomar la medida de señalarles un asilo donde reunirse. Se dice que con los empleados no rige esta regla, y que deben salir a reunirse con el Gobierno legítimo; estoy conforme. Pero para esto, ¿a qué vienen los expedientes? ¿Por qué no se da una regla en que se diga: los empleados tienen la obligación de seguir al Gobierno, y los que no lo han hecho desde el principio de la revolución hasta tal tiempo, quedan excluidos de sus empleos? V.M. conoce que esa otra medida contribuirá a la desunión” (...) Hi havia molts individus que havien patit mil persecucions, havien perdut tot el que tenien, i malgrat haver vingut des

¹¹⁰² DSC, núm. 135, 8-02-1811, p. 520- 521.

¹¹⁰³ DSC, núm. Sessió secreta, 20-04-1811, p. 259.

del començament, no hi havia una destinació per a ells. “Así que yo no puedo aprobar la proposición si el autor de ella no concretaba el objetivo (...) Para dar una regla general desearía yo que la comisión de Justicia presentase el reglamento de que està encargada para clasificar el delito de infidencia. Tampoco hallo razón para abrir ahora una nueva causa a esta clase, y que no se haga lo mismo con todos los demás expedientes concluidos por los tribunales. Con que o es necesario renovar todas las causas desde su principio, o señalar otra regla”. El Sr. García Herreros no hi va estar d’acord, el diputat Giraldo demanà la suspensió fins tenir un reglament. El diputat Polo, d’acord amb Aner, demanà que se n’encarregués una comissió o en judici públic, o que les Corts s’assenyalessin unes regles. El Sr. Argüelles va dir: “Tengo ya dada mi opinión en esta materia. Ahora veo que se ha formalizado una proposición que apruebo des de luego, sin embargo de tenerla por inútil (...) Yo creo que estos expedientes, aunque se examinen con la mayor escrupulosidad, nunca podrán dar la luz necesaria; siempre será preciso designar un tribunal”. Es repetí la lectura de la proposta i s’aprovà, però encarregant al President que nomenés la comissió que es demanava.¹¹⁰⁴

El Secretari del Tribunal de Corts, García Herreros, informà les Corts i públicament que s’havia acordat en sessió secreta, els tràmits i estat de la causa seguida al diputat Domingo García Quintana. Llegí una esquila feta per aquest diputat, que havia repartit en públic, en la qual deia estar pres des del 24 de maig a casa seva sense saber la causa amb certesa; que des del 29 de març li havien suspès les dietes, en onze mesos n’havia percebut tres. García Herreros, amb els autos originals, digué que estava arrestat, no pres; que sabia la causa amb certesa i no li havien suspès les dietes que ell deia. Segons el diputat Caneja la major part dels diputats només havien percebut la meitat de les dietes. “Era una esquila sediciosa i incendiària”, García Herreros la denunciava, no hi constaven ni el nom de l’autor, impressor, lloc i data de l’imprès, anant en contra de la llibertat d’impremta. El diputat Ostolaza llegí el seu vot a favor del Sr. Quintana, que ell ja havia proposat més vegades que no es podia obligar a cap diputat a assistir al Congrés, si es jutjava inútil la seva assistència, i les Corts havien d’admetre la renúncia a aquesta petició que la fes per encàrrec seu.

Aner: “Advirtió la obligación que tenía el Sr Quintana de reconocer el tribunal nombrado por las Cortes para formarle causa, y que a él debía dirigirse en todos los actos

¹¹⁰⁴ DSC, núm. 270, 29-06-1811, p. 1361-1369.

relativas a la misma. Dijo que la mencionada esquila era sedición, y que lo eran más todavía las ideas que había vertido el Sr. Ostolaza en su discurso, y que por este motivo debía acaso comprenderse a este señor Diputado en la causa del Sr Quintana”. El diputat Mejía va qualificar d’escandaloses les paraules d’Aner en relació a Ostolaza, les quals s’havien de qualificar d’atemptat contra la inviolabilitat dels Diputats, demanant que si les opinions dels diputats havien de ser així atacades, es dissolgués el Congrés. El president va dir que la lectura de la causa del Sr. Quintana només s’havien acordat perquè el Congrés i el públic en tinguessin coneixement, no permetent la discussió, que es faria quan el tribunal dictés sentència.¹¹⁰⁵

Es llegí una representació de D. Antonio Escaño, individu de l’anterior Consell de Regència, el qual amb motiu del manifest de Miguel de Lardizábal y Uribe, llegit ahir, “Expone su sorpresa y sentimiento por las ideas que el expresado Lardizábal atribuye a dicho Consejo; desmiente solemnemente el contenido del manifiesta; asegura a las Cortes su obediencia, y concluye en estos términos: Finalmente, como ciudadano español, como hombre libre, como amante de Fernando VII y de sus derechos, y como odiador de Napoleón y de su insana tiranía, mi espada sobresaldrá entre cuántas se distingan en defender la patria y el augusto Congreso que la representa”. El Congrés es sentí recompensat pel patriotisme i bon nom d’Escaño, i decidí imprimir la representació i repartir-la gratuïtament. Argüelles: “El Congreso ha manifestado el aprecio que hace de sus sentimientos (Escaño), así como manifestó ayer su justa indignación contra el manifiesto de Lardizábal; justa, digo, a pesar del acaloramiento que se ha querido suponer”.

Els diputats García Herreros i Zumalacárregui després d’efectuar la comissió a la Secretari de Gracia i Justícia, presentaren l’exposició o protesta del Bisbe d’Ourense. García Herreros li havia demanat al Secretari de Despatx la resta de papers relatius a aquest tema perquè els enviés tan aviat pogués. L’exposició del Bisbe era un duplicat de l’enviat a les Corts (3-10-1810) i al Consell de Regència, dirigit a Francisco Saavedra, demanant el conservés entre les seves Actes i documents de Secretaria, perquè quedés constància dels sentiments del Bisbe i una protesta dirigida a preservar els drets del Rei i els vertaders de la Nació. Després els diputats Giraldo i Calatrava es presentaren portant els papers del Consell Real: els vots particulars dels ministres José Navarro Vidal, Pascual

¹¹⁰⁵ DSC, núm. 284, 13-07-1811, p. 1446

Quilez y Talon i Justo Ibar-Navarro. Hi havia altres papers, entre ells, la consulta que volia fer el Conde de Pinar, però com que no tenia més que tres vots a favor i la resta de ministres no hi estaven d'acord, i que se l'atacava molt, enfadat, la va inutilitzar. Ambdós diputats demanaren certificat que no hi havia més documents al respecte. I així ho van fer. Preguntant per un altre paper del qual Lardizábal¹¹⁰⁶ parlava, Pinar va dir que el guardava a casa seva i l'enviaria a les Corts. Manifestà que traslladéssim a les Corts com sempre el respecte i obediència que els tenia, com el 24-09. I si havia fet alguna observació, era en compliment del seu deure com vertader espanyol.

A partir de la proposta del diputat Caneja: Que se prevenga al Consejo de Regencia disponga que inmediatamente se proceda al arresto del Conde del Pinar y ocupación de todos sus papeles, requiriéndole que diga lo que ha hecho de la consulta que extendió a nombre y de orden del Consejo. El diputat Aner manifestà: “V.M. ha resuelto que haya un tribunal, el cual procederá en esto con arreglo a lo que prescriben las leyes. Esto es lo que debía hacer V.M., y por consiguiente, no debe pasar adelante. El decretar aquí la prisión y ocupación de los papeles del Conde del Pinar no es del caso, y lo resiste la división de Poderes establecida por V.M. Las Cortes han dado ya la providencia única que deben dar. Con causa justificada se les podrá quitar el empleo. El mismo Sr. Polo, que constantemente ha estado inculcando que no se debe atropellar a nadie, quiere ahora atropellarlo todo con este sujeto. Si no se tratase de nombrar un tribunal, entonces estaba bueno que nosotros tomáramos esta providencia, caso que hubiese suficiente motivo; per V.M. va a nombrar luego un tribunal especial donde el Conde del Pinar ponga de manifiesto su conducta. Con que, ¿a qué fin dar ahora otra providencia que no es del caso?” El Sr. Caneja li va donar la raó a Aner. El diputat Aner acabà dient: “Ayer se tomó una providencia en vista de un hecho calificado contra una persona única que resultaba comprometida. En el día de hoy se ha tomado otra providencia contra un Cuerpo; ¿y se quiere ahora que un individuo de este Cuerpo solamente sea arrestado?” Es rebutjà la proposta de Caneja.¹¹⁰⁷

Qui seria jutjat com traïdor de la Pàtria, segons les lleis? El diputat Villanueva va fer sobre aquest tema una proposta. Per Aner: “La propuesta del Sr. Villanueva que se discute, contiene dos partes. La 1a, que de hoy en adelante sean juzgados por traidores a

¹¹⁰⁶PORTILLO VALDÉS, José María. *Revolución de nación...*, Op. Cit., p. 406. Per als sectors més moderats el canvi radical provinent del concepte de sobirania com llibertat política de la nació significà directament la liquidació de la Monarquia com a forma de govern, tot i que es mantingués la figura d'un magistrat cam el nom de monarca.

¹¹⁰⁷ DSC, núm.378, 15-10-1811, p. 2075-2092.

la Patria, según lo previenen las leyes, todos los que de palabra o por escrito, directa o indirectamente, impugnen la legitimidad de las presentes Cortes, sus decretos sobre la soberanía de la Nación, y su autoridad para constituir el Estado. 2a, que igualmente sean juzgados como traidores los que inspiren desconfianza o descrédito acerca de los capítulos de la Constitución”. Pel que feia a la 1a, el 24 de setembre de 1810, es declarà la sobirania de la Nació i l’autoritat de les Corts per constituir l’Estat. Eren decrets que van esdevenir lleis fonamentals., reconegudes i jurades per la Nació i consagrades per la Constitució. Qui impugnés la legitimitat de les Corts actuals i demás decrets ningú dubtarà que serà un traïdor (...) Es preciso convenir, o que la Nación no tiene facultad para constituirse y salvar su independencia, quedando por consiguiente nulo el decantado principio de que la salud del Estado es la suprema ley, o si la tiene es preciso convenir que reside en las actuales Cortes generales y extraordinarias (...) En esta clase (de traidores) debemos reputar a los que escriben contra la legitimidad de las Corte y contra su autoridad cuyas máximas subversivas introducen insensiblemente la anarquía. ¿Podrán las Cortes no tener todos los requisitos; ¿pero cómo son la última tabla del naufragio? ¿Qué sería de la infeliz España si los amigos del desorden y los agentes de Napoleón lograsen introducir entre el pueblo español la desconfianza, y le indujesen a perder el respeto a las autoridades y al Gobierno? (...) La 2a, es también innecesaria porque la generalidad con que viene expresada, la hace inadmisibile, no deduciéndose jamás confundir el espíritu del que impugna una ley fundamental con el que sólo impugna algunos de los artículos de la Constitución, pues no todos sus artículos son bases fundamentales”.

El diputat Creus: “Señor, adhiriéndome en un todo a las ideas del Sr. Aner, me parece que se debe hacer diferencia entre los modos de hablar y escribir; unos escriben y hablan en un estilo que parece que su ánimo es trastornar el Gobierno; a éstos se les debe castigar con todo el rigor de las leyes. Hay otros que tratan las materias abstracta y metafísicamente, y estos no perjudican ni perturban el Estado. Pero si se ha de hacer lo que expresa la proposición, es menester recoger de las bibliotecas todos los libros que traten de estas materias”. Argüelles, tot i aplaudir la bona intenció de Villanueva, no la podia aprovar, la veia innecessària. Pel diputat Cañedo: “Yo creo de absoluta necesidad que se adopte la idea propuesta por el Sr. Aner, tiempo hace, de que el reglamento de la

libertad de imprenta vuelva a la comisión, para que lo arregle en la parte que esté defectuoso”.¹¹⁰⁸

Ultratge contra el diputat Juan Pablo Valiente y Bravo.

El diputat Valiente va ser afrontat a la sortida de l’Oratori de San Felipe, seu del Congrés. Entre els diputats s’anomenà el fet: la “ocurrencia de ayer”.¹¹⁰⁹ A les Corts es va veure la necessitat de prendre mesures per evitar situacions en les quals la seguretat dels diputats es veiés exposada. Aner va presentar dues propostes. El president informà que va estar a casa del governador de la ciutat, el qual li manifestà que hi havia disposicions oportunes per a la tranquil·litat pública. Millor que quedar-se Valiente a casa seva, convenia per més seguretat, traslladar-lo a un vaixell a la badia. El mateix Valiente ho demanà. S’augmentaria la força dels cossos que feien la guàrdia a les Corts fins a vint homes. El governador estaria amatent a obeir i executar tot allò que li manessin les Corts per tal d’assegurar la tranquil·litat pública. Es llegiren les dues propostes d’Aner. 1a: Que es passés un ofici al governador de la ciutat per manifestar-li la satisfacció de les Corts per la seva conducta després dels fets i que prengués mesures. 2a: “Que se fije un aviso en todas las entradas al edificio del Congreso, previniendo que en dichas entradas no puedan reunirse corrillos de gente, particularmente al tiempo de concluirse la sesiones públicas”.¹¹¹⁰ Dos dies després retirà la 2a i quedà la 1a. El diputat García Herreros manifestà que la part aprovada de la proposta d’Aner es fes mitjançant un decret que expressés el sentiment i indignació causat al Congrés pel succés del dia 26; i perquè de llavors endavant, no es repetissin successos així, declarava el Congrés que si passessin, es consideraria els seus autors com temptadors de la seguretat del Congrés i llibertat dels ciutadans.¹¹¹¹

Convocatòries properes de Corts.

Es va procedir a discutir el projecte de decret relatiu a la convocatòria de Corts. “Así pues, la comisión de Constitución cree que estas Cortes actuales podrían cerrar sus sesiones, pero no disolverse; y que los actuales Diputados deberán entenderse obligados

¹¹⁰⁸ DSC, núm. 381, 18-10-1811, p. 2107-2109

¹¹⁰⁹ SARASOLA FERNÁNDEZ, Ignacio. *La Constitución de Cádiz. Origen, contenido...* Op. Cit, p. 83. Es revisaren els 240 articles de la Constitució, es requerí als membres de la Comissió que els subscriguessin, Pablo Valiente s’hi negà, manifestant la seva discrepància amb el contingut liberal del text. Discrepància que anà amés, fins el punt que el seu tarannà absolutista li comportà tal impopularitat entre la població gaditana que va haver de fugir de l’Oratori de Sant Felipe i embarcar-se.

¹¹¹⁰ DSC, núm. Acta secreta, 27-10-1811, p. 451

¹¹¹¹ DSC, núm. Acta secreta, 29-10-1811, p. 453

a concurrir a Cortes extraordinarias, si ocurriese su convocación una o más veces, hasta que se constituyan las próximas ordinarias del año 13.” La primera qüestió que en concepte de Felip Aner, s’havia de resoldre era si les actuals Corts extraordinàries s’havien o no de dissoldre mentre no es verificués la reunió de les properes ordinàries. “Nadie ignora, Señor, las dificultades que se ofrecieron para la congregación de alas actuales Cortes. Nadie ignora tampoco la necesidad que hay de que la Nación tenga siempre efectiva su representación para auxiliar con medidas legislativas al Gobierno, mayormente en la época actual”. Per la Constitució el Govern no tindria facultats com imposar contribucions, decretar alistaments, etc. “Facultades que tampoco pueden atribuirse a una Diputación por hallarse expresamente reservadas a las Cortes por la Constitución, y por no ser muy conforme a los principios establecidos depositar en manos de pocos lo que es privativo de todos los Diputados de la Nación como Cuerpo legislativo”. El seu dictamen va ser que de cap manera les actuals Corts s’havien de dissoldre, tots els diputats segons Aner, estarien d’acord amb ell sota el risc de comprometre l’Estat.

Per dues raons estava convençut. La primera, perquè el Govern actués sense cao impediment, alguns opinaven que les Corts entorpien la marxa de la Regència. Segona, perquè els diputats disposessin d’un descans i es poguessin dedicar a les famílies. De les dues en doria una tercera molt important, fixar per part de les Corts el dia en el qual es tornarien a reunir igual que les extraordinàries per tractar assumptes legislatius, sense perjudici de tornar a reunir-se davant d’un tema greu com deia la Constitució. La comissió es contradeia, d’una banda manifestava la necessitat que la ncaió mantingués la seva representació per resoldre amb mesures legislatives l’ajut a la patria. D’altra banda, l’ambició dels diputats era el segon argument i el punt que atacava l’enemic de les Corts. Es preguntava quins eren aquests estímuls. “Las ventajas que resultan al Diputado no son otras que perder la salud, ser el objeto de la mordacidad de muchos hipócritas que atribuyen a las Cortes la ambición de que ellos están emponzoñados, vivir tal vez en la indigencia, y, últimamente, estar privados de pretender y obtener empleos, gracias, etc. Un cargo lleno de espinas y de responsabilidad, que no ofrece ventaja alguna al que lo desempeña, ¿podrá ser jamás objeto de ambición? Per tant, desaprovava el dictamen de la comissió, i en cas que les actuals Corts determinessin tancar les sessions, que es tornessin a reunir un dia determinat per continuar de forma extraordinària. El diputat Argüelles va donar suport a Aner. Pel diputat Muñoz Torreros: “La nota de ambiciosos

que pueda atribuírsenos, no debe detener al Congreso para hacer todo aquello que crea conveniente al bien de la Nación por las reflexiones que tan juiciosamente ha expuesto el Sr. Aner”.¹¹¹²

3.- ELS TRIBUNALS¹¹¹³

Cessió dels tres presidis menors.

Començà la discussió sobre l'alienació dels tres presidis menors Alhucemas, Melilla i el Penyal. El diputat Capmany llegí una Memòria donant suport a la necessitat d'aquesta cessió.¹¹¹⁴ A partir d'una proposta es plantejà si s'autoritzava la Regència en l'estat actual d'instrucció de l'expedient, perquè pogués procedir a la cessió dels tres presidis menors, si s'aconseguien els avantatges que el Consell indicava. Es va votar nominalment la proposta d'autoritzar el Consell de Regència per establir la negociació de la cessió dels tres presidis, informant les Corts de les condicions proposades abans de dur-la a terme perquè S. M. pogués resoldre. S'aprovà per 65 vots contra 63. Els diputats Aner i Argüelles hi votaren a favor.¹¹¹⁵ Va arribar la resposta del Consell de Regència segons l'ordre de comunicació del passat dia 5 demanant-li informació sobre l'expedient de la cessió dels tres presidis menors, així com els informes dels Ministres d'Estat, Guerra, Marina, Hisenda, Índies i Gràcia i Justícia. Abans de la votació, el Sr. Mejía proposà que declarés el Congrés si els tres presidis menors d'Àfrica eren part integrant o no de la Nació espanyola, i a pluralitat de vots es decidí que no eren part integrant. Es votà la següent proposta: “Se autoriza al Consejo de Regencia para proceder a la cesión de los tres presidios menores en los términos y por las causas que propone el mismo Consejo de Regencia. No s'aprovà per 64 vots contra 60. Els diputats Aner i Argüelles la van aprovar.¹¹¹⁶ Es va llegir una proposta d'Aner en la qual fent-se càrrec de les necessitats en les quals es trobava la Nació, segons havia manifestat el Ministre de Guerra, i es deduia de la representació dirigida la governador de Melilla, demanava s'obris de nou la discussió sobre la cessió dels presidis menors del Penyal, Melilla i Alhucemas. S'admeté a discussió.¹¹¹⁷ Es va exigir que es tractés sobre la cessió dels presidis. Després de la

¹¹¹² DSC, núm. 553, 4-05-1812, p. 3140-3146.

¹¹¹³ GÓMEZ RIVERO, Ricardo, *El Ministerio de Justicia en España (1714-1812)*, CEPC, Madrid, 1999.

¹¹¹⁴ DSC 2-09-1811, p. 399-400. Presidi: Nom que es donà al segle XVI fins al XIX a diverses places fortes, castells o fortaleses dotades de guarnicions importants. També podia ser una ciutat o fortalesa per aixoplugar soldats.

¹¹¹⁵ DSC, Acta Secreta, 4-03-1811, p. 198.

¹¹¹⁶ DSC, Acta Secreta, 26-03-1811, p. 229.

¹¹¹⁷ DSC, Acta Secreta, 14-04-1811, p. 253

discussió, es va fer la proposta: “Se autoriza el Consejo de Regencia para entablar la negociación de ceder los presidios menores, dando cuenta a las Cortes, ante de llevarla a efecto, de las condiciones que se hubiesen propuesto, a fin de que S.M. resuelva”. Es procedí a la votació nominal, resultà aprovada per 65 contra 63. Aner votà que sí i Argüelles també.¹¹¹⁸

Presons.

La comissió de Justícia va emetre el seu dictamen sobre la consulta del Consell de Castella sobre la visita de presons realitzada per ordre de les Corts. Segons el decret del Congrés, amb motiu de la seva instal·lació, s’encarregà al Consell de Castella que fes una visita general de presons i establís les setmanals que l’Audiència territorial jagués hagut de fer, assistint a la primera d’elles el seu president. Així ho va fer i la Regència assabentada ho va fer saber a les Corts perquè aquestes decidissin el més convenient. El Consell havia informat de l’estat decadent i d’incomunicació en el qual es trobava la presó per les febres contagioses. La visita es realitzà el 20 de novembre passat, després de veure el darrer informe facultatiu remès per l’Audiència: “Hubo de verificarla en las casas consistoriales con el juez del crimen y los respectivos subalternos. (...) Y si el Consejo tuvo el placer, coincidiendo con las benéficas intenciones de este augusto Congreso, de aliviar y mejorar la suerte de infelices abandonados en la oscuridad de los calabozos, también asistió el desconsuelo de ver atropellados impunemente los más sagrados derechos del hombre”. El resultat després d’haver visitat uns presoners, que per no tenir causa, van veure com es trobaven aquells patint i sense practicar amb ells cap diligència. Va fixar com a solucions: que S. M. donés suport al lliure exercici de la jurisdicció de la Reial Audiència en totes les causes i negocis que li competien segons les lleis; les visites setmanals, etc. La comissió de Justícia manifestà que calia dir al Consell de Castella, mitjançant la Regència, que havia complert amb el seu deure i que li havia estat satisfactori el seu servei en les mesures dictades en la visita a les presons. En segon lloc, fa saber la oficiositat i il·legalitat amb què procedí l’ajudant de la plaça de Cadis, D. José Ruano, en moltes de les presons visitades, per la seva conducta i arbitrarietat criminal segons l’Audiència de Sevilla. S’havia obert un expedient a Ruano: “Por haber sido: árbitro de prender, soltar y procesar sin jurisdicción conocida”.

¹¹¹⁸ DSC, Acta Secreta, 2-09-1811, p. 399.

Felip Aner opinava com la comissió, però va voler algunes observacions. Examinant escrupolosament les lleis, es veia com es podia produir aquesta casuística en l'administració de justícia. Se sabia que estaven proscrits pel pas del temps o per aquells que les havien d'executar. Era una veritat que en nom de la insurrecció caminava l'arbitrarietat i desordre. “Uno de los grandes males que hemos sufrido y sufrimos en el día es que todo juez se ha creído con facultades para prender, sin la obligación de pasar al reo a la jurisdicción que compete. Esta es la causa por que tanto padecen los presos, siendo ella la misma por qué no se les forma causa correspondiente. Así que conforme al dictamen de la comisión, expida V.M. un decreto solemne, por el cual se mande que, durante nuestra insurrección, ningún juez pueda tener a un reo en su poder por cuarenta y ocho horas sin remitirlo al juez competente”. Si no es feia així, es qualificaria com un atemptat a la propietat dels ciutadà. En cas contrari, sempre hi hauria presos sense formar-los causa, l'experiència li demostrava.¹¹¹⁹ Amb aquesta mesura, Felip Aner defensà una postura garantista pròpia dels estats de dret liberals.

La comissió d'Hisenda, veient la representació de la Junta-congrés de València i de la seva documentació relativa a la presó executada en tres individus pel general Bassecourt (10-05-1811), presentà el seu dictamen relatiu a que es manés: 1r-que la Junta de València, cas d'haver-ho fet, reduís el nombre de vocals segons el reglament de províncies; 2n-que també el complís el comandant general d'aquell exèrcit; 3r-que aquest remetés i posés a disposició de l'Audiència de València els autos formats contra els tres individus, sense allargar la detenció; 4t-que l'Audiència determinés la causa i els posés ràpidament en llibertat, sinó fos un delicte que hagués de ser castigat amb pena corporal, fent el mateix amb qualsevol altre pres per la mateixa causa, reservant el dret de reclamar on correspongui, passant per a tot l'ordre al Consell de Regència.

El diputat Utgés va dir que de dues de les persones que Bassecourt empresonà eren eclesiàstics, no entenia com la seva causa hagués de dependre de l'Audiència. El diputat Martínez no entenia com els tres individus paguessin el pecat de tota la Junta i que estiguessin al calabós vuitanta dies. No hi havia ni autos ni sumaris d'aquesta presó, va dir el Sr, Esteban, era un escàndol. Per Aner hi havia dues raons per les quals s'oposava al dictamen de la comissió: “La primera, en el reglamento que la Junta Central estableció para las provinciales que habían sido supremas, se decía que siempre que se hubiese de

¹¹¹⁹ DSC, núm. 145, 18-02-1811, p. 557-563.

proceder contra las juntas por faltas en puntos relativos a su instituto (pues las dejó con el título de superiores y de observación y defensa), debía S. M. nombrar una comisión para juzgarlas. En efecto, el cas de València llegit i de la comissió donada als seus membres es relacionava a assumptes relacionats amb la defensa encarregada a les juntes provincials. Perquè les Audiències reconeguessin aquests casos, calia revocar el reglament donat per la Junta Central al Congrés darrerament. El reglament de províncies aprovat per les Corts, només tractava de les causes d'individus de les juntes com particulars no com vocals. Per aixó, només una comissió nomenada per les Corts podia jutjar-los. “Porque ¿cómo habían de atreverse a defender la Patria si supiesen que habían de ser juzgados por un tribunal que precisamente es enemigo suyo, y que lo es por constitución?” A demés, quan la Junta de València s'establí, l'Audiència no la va voler reconèixer, recorregué contra ella. Aner es preguntava si no hi havia suficient motiu per procedir contra ella. Es tractava de fer causa a la mateixa junta, o als seus individus com a membres seus que eren, i que per acord van ser comissionats pel general Bassecourt. El seu dictamen va ser que s'havia de crear una comissió especial per determinar si la Junta de València s'excedí o no en aquest cas. Es votà i resultaren aprovats els dos primers punts del dictamen de la comissió, reprovant el tercer i suspès el quart. El Sr. Argüelles en desenvolupar el seu discurs: “Nada, pues, de cuanto han expuesto los señores preopinantes excusa a V. M. la intervención que solicita el Gobierno. Que ella por sí sola no será suficiente para crear recursos, no hay porqué negarlo; pero asegurará la buena inversión de los que existan, y eso equivale tanto como un aumento de medios. Además, el Sr. Aner ha dicho en este punto cuanto puede desearse”.¹¹²⁰

Es va passar a analitzar un memorial, d'Antonio Jiménez Lorite que es queixava que la Reial Audiència de Sevilla no havia seguit els tràmits de la llei en la causa d'infidelitat que tenia formada. Semblava que aquest senyor havia servit com a subprefecte als francesos. Aner va dir que coneixent la prevenció de les lleis en aquests casos, al principi semblava que calia dur a terme la sentència de l'Audiència sobre aquell individu, però li havia cridat l'atenció el fet que tingués un fill a l'exèrcit i com oficial. Aner feia aquesta reflexió pel fill. L'opinió pública era molt poderosa, i la infàmia dels pares perjudica als fills, tot i que les lleis busquessin l'efecte contrari. Demanà la commutació de la pena per una altra que no causés infàmia transcendental. Aquesta seria una prova de grandiositat i alhora beneficiaria el fill que estava disposat a morir en

¹¹²⁰ DSC, núm. 233, 22-05-1811, p. 1105-1109.

defensa de la pàtria. Es votà i s'aprovà remetre a l'Audiència de Sevilla aquesta representació, mitjançant el Consell de Regència, manifestant que assabentades les Corts, aquestes volien que s'administrés justícia rigorosa segons les lleis.¹¹²¹

Decret d'abolició del turment.

Es van llegir unes propostes d'alguns diputats sobre l'abolició del turment. El diputat Argüelles, va fer dues propostes. Per la primera, invocà sentiments d'humanitat propis d'una gran nació, sense ofendre la religiositat i liberalitat proclamats per les Corts, demanà l'abolició del turment i que es derogués per decret.¹¹²² La segona, que el Congrés, sense atendre l'interès perquè continués a Amèrica la introducció d'esclaus de l'Àfrica, es decretés abolit un tràfic tan infame. Que a partir d'aquell moment, en cap de les possessions americanes pertanyents a la Monarquia, es pogués comprar o introduís sota cap pretext, esclaus de l'Àfrica, encara que provinguessin d'alguna altra potència europea o americana. Els diputats que van intervenir van dir que no calia discutir aquestes propostes, sinó aprovar-les directament. Segons Aner, aquest era un tema que a Anglaterra s'havia discutit durant anys, i finalment, s'acordà que s'abolís el comerç d'esclaus. Era evident, que la humanitat tenia aquest objectiu, però també s'havia d'atendre la manca de mà d'obra que feia falta per cultivar aquelles terres americanes. Es reservava per quan es discutís aquest tema. Les propostes dels diputats van passar a la comissió".¹¹²³

La comissió de Justícia va presentar el seu projecte de llei i decret sobre l'abolició del turment a partir de l'acord de Corts de 2-04-1811 i segons la proposta d'Argüelles. Finalment les Corts de la Nació espanyola abolien les disposicions i regles per turmentar els reus, i la pràctica sobre la forma de fer-ho, afligint i molestant-los, obligant-los pel dolor, l'abatiment i la infàmia a manifestar i declarar els delictes que se'ls atribuïen, confessant el crim tot i potser no haver-lo comès o si no resistia el dolor, i callant el veritable reu que podia resistir el dolor. El projecte parlava també dels testimonis als quals s'obligava a declarar enmig del dolor. Es tractava de donar al Codi criminal tota la perfecció de què era susceptible. El decret deia: "Las Cortes generales y extraordinarias

1121 DSC, núm. 150. 26-02-1811, p. 584-589.

1122 PORTILLO VALDÉS, José María. *Revolución de nación...*, Op. Cit., p.345. Alguns dels decrets aprovats per les Corts entre 1810-1812 van entrar dins la lògica de manifestació de la capacitat d'un nou poder capaç de crear poders i assignar-los (...) El decret de la impremta (decret IX), igualtat de drets entre espanyols europeus i ultramarins (decret V), abolició de la tortura (secret LXI) o la incorporació de esenyorius (decret LXXXII), poden entendre's com fonaments constitucionals generats abans del porpi text constitucional.

1123 DSC, núm. 185, 2-04-1811, p. 809-813.

han dado la ley que acompaña, en 2 del corriente mes, aboliendo para siempre el tormento y lo apremios con que se afligirá a los reos, ya aún a los testigos, para obligarles a declarar en medio del dolor; y han acordado al propio tiempo que esta ley se publique con la solemnidad que se acostumbraba a hacer con las pragmáticas en los anteriores reinados, y que ha verificado así, haga el consejo de Regencia imprimir la ley y la acta de su publicación, circulándola en la forma ordinaria para que llegue la noticia a todos y se observe religiosa y exactamente”.

Aner exposà: “Cuando se votó la abolición de la tortura no estaba yo en el Congreso, y lo siento, porque ésta ha sido siempre mi opinión; pero en la extensión del decreto observo una cosa que acaso podrá ser perjudicial: ésta es que no se ponga apremio a ningún castigo, porque se dice que todo hombre debe ser libre para declarar, lo que no es cierto. La vindicta pública es la que obliga a todo hombre a declarar, porque está en la hombría de bien de todo ciudadano el hacerlo, el temor de que se condene al reo, y la compasión que éste le excita, le induce a que no lo haga. No es mi opinión que haya tormentos. Lejos de eso: el ruido desapacible y horroroso de las cadenas que me parece oigo resonar en mis oídos, me conmueve y estremece. Si pudiera hallarse un apremio que no fuese corporal, para obligar a los testigos a que declaren, quizá me conformaría con la comisión de justicia”. El diputat Luján insistí en què es tractava d’abolir tots els càstigs corporals. El diputat Mejía va dir que si es deixés a l’arbitri dels testimonis citats declarar o no, seria fonamentat l’inconvenient que hi veia Aner, llavors no s’acabaria cap causa i la impunitat dels reus s’ajuntaria amb la desobediència dels testimonis i la seva impunitat. Pel diputat Creus, el problema es plantejava, pel que feia als testimonis, quan no volien declarar, es preguntava, amb quina mesura se l’obligaria a declarar. El diputat Dou es conformava amb allò substancial de la llei, i més quan aquesta estava més conforme amb la legislació del seu país, Catalunya. Pel diputat Borrull, les lleis havien de ser breus i clares, i si es podia explicar el seu contingut en dues paraules, no corresponia posar-ne tres, així s’evitarien molts motius de dubte. El diputat Gallego li donà suport. Quant als testimonis, Morales Gallego creia que se’ls podia constrènyer amb multes, embargament de bens i fins i tot presó per vint-i-quatre hores. El president proposà envià el projecte a la comissió de Justícia perquè l’examinés i exposés la llei de forma breu i concisa, sense cap preàmbul.. Així s’acordà.¹¹²⁴

¹¹²⁴ DSC, núm. 202, 21-04-1811, p. 903-907.

Reglament per causes criminals.

El diputat Leiva va proposar que la pena de mort que calia imposar als reus de delictes exceptuats, es commutaria per la de desterrament per deu anys, amb destinació als presidis i arsenals, a ració i sense sou. Contra ella van parlar el diputat Villafañe i altres. Aner li va donar suport. El secretari Martínez l'estengué als delictes exceptuats, no essent la mort provisòria, lladre famós, o traïdor, els diputats Utgés i Creus s'hi afegiren. Pel diputat Argüelles s'havia d'aprovar, sense parlar de delicte d'infidelitat, que calia tractar en un altra sessió. Es rebutjà finalment la proposta.¹¹²⁵ A partir del dictamen de la comissió de Justícia llegit i publicat la sessió anterior, es presentaren propostes, entre elles la de Felip Aner, relatives a algunes millores de la legislació criminal, les quals, després d'acordar que el dictamen s'imprimís en el Diari de Corts, van passar a examen de la comissió.¹¹²⁶

La comissió de Justícia va portar un dictamen que tractava d'un projecte de Reglament perquè les causes criminals tinguessin un curs més expedit, sense els perjudicis que resultessin als reus per l'arbitrarietat dels jutges (19-04-1811). Els elements de què devia constar aquest gran edifici de la Constitució eren: drets clars pels ciutadans; senzillesa en el curs dels plets; publicitat en tots els actes; lleis terminants i tribunals dedicats a administrar justícia, sense poder entendre d'altra cosa. A la Nació tocava disposar aquesta obra en les seves Corts, i posar els fonaments de la prosperitat de tots els espanyols. Aquest conjunt de mesures havien de formar un pla regular, basat en fonaments sòlids que li donessin fermesa. En cas contrari: "Será un edificio fabricado sobre arena, que por falta de solidez caerá por su propio peso con deshonra del arquitecto que le había fabricado. Derechos claros en los ciudadanos; sencillez en el curso de los pleitos; publicidad en todos los actos; leyes terminantes y aplicadas irremisiblemente por los jueces; una la jurisdicción y tribunales dedicados precisamente a la administración de justicia, sin poder entender en otra cosa, son los elementos de que debe constar este grande edificio. A la Nación toca disponer esta obra de las Cortes, y echar los cimientos de la prosperidad de los españoles". Aquesta comissió coneixia que també pertanyia a la comissió de Constitució una de les parts principals en què s'assegurava per sempre la felicitat nacional, com era l'arranjament del poder judicial, i s'acomentava amb remetre

¹¹²⁵ DSC, núm. 62, 27-11-1810, p. 130.

¹¹²⁶ DSC, núm. 146, 19-02-1811, p. 546.

per separat les seves observacions a aquella comissió, perquè aprofités el que cregués convenient. Hi havia 28 articles. Es començà a discutir.

En aquest punt de la legislació li semblava a Aner que pel millor encert els diputats haurien de disposar dels cossos legals per consultar les lleis sobre aquesta matèria. Veia una contradicció entre els capítols 1 i 3 del dictamen de la comissió i volia fer unes reflexions. Abans, però, volia indicar la seva opinió quan el diputat Dueñas quan deia que les presons no s'havien establert per castigar, sinó per la seguretat dels reus, i que cap nació civilitzada coneixia la presó com a pena. Hi havia milers de casos que el contradien a Espanya i a l'estranger. Concretament, a França, que durant la seva revolució tit i tractar d'assegurar la llibertat civil, establí les presons per castigar els reus, i els seus papers estaven plens de sentències en les que destinaven els francesos a quatre o més anys de cadenes. Hi havia una infinitat de delictes que atacaven la societat, i per llei no tenien altra pena que la del desterrament. “¿Y quién relevará de la pena al fiador de buena fe, si el reo no se presenta a cumplir la condena? ¿Cómo el legislador dejará expuesta la sociedad a sufrir los excesos que pueden cometer estos hombres inmorales y depravados? ¿Y quién dice que esto no se tendría por una impunidad que aumentaría considerablemente los delitos, en cuyo castigo se interesa tanto la vindicta pública?” La primera cura del legislador havia de ser la de separar els delinqüents de la societat i posar-los en llocs on no poguessin fer-li mal. El Reglament tenia coses molt bones, li hagues agradat a Aner haver participat en elles. Però, també hi havia altres qüestions que demanaven reflexió, no fos cas que per afavorir massa els reus, es causés mals irreparables a la societat. No calia oblidar que la causa de la normativa havien estat les infinites queixes exposades al Congrés per part de molts infeliços empresonats per l'arbitrarietat i el trastorn de les coses. Aquest problema es solucionaria amb el capítol 7 del Reglament, el qual era del tot conforme a les lleis, si es complia bé, es solucionarien molts dels mals i s'ajudaria a molts injustament detinguts. El diputat Mejía va dir que “sería de desear que estas leyes estuviesen sobre la mesa, como pide el Sr. Aner”.¹¹²⁷

La comissió de Justícia llegí un dictamen sobre el Governador d'Alhucemas, el qual es queixava d'estar pres feia un any al castell de Sant Sebastià de resultes d'una causa que se li formà. La comissió exposà els tràmits i l'estat del procés, manifestant els abusos experimentats en aquest particular. La comissió va parlar d'insuficiència de les

¹¹²⁷ DSC, núm. 206, 25-04-1811, p. 928-932.

lleis anteriors per protegir els drets dels ciutadans, cosa que li havia motivat a proposar un projecte que s'havia imprès, i mentre no s'aprovés, la comissió procuraria que coneguessin de les causes els jutges naturals dels reus, que s'observessin les disposicions establertes en cada procés i que aquestes causes es concretessin i determinessin de forma ràpida. La comissió creia que es donés ordre a la Regència per disposar que aquesta causa i la dels altres processats en ella que hi ha a la Secretaria de Guerra, acumulant-la al procés que hi ha a l'Audiència de Sevilla, i passés ràpid al tribunal corresponent perquè l'analitzés segons les circumstàncies i la durada llarga del procés. Les Corts es van conformar amb el dictamen.¹¹²⁸ Quinze dies més tard, Aner proposà que tot passés a la comissió de Justícia perquè donés el seu informe i es procedís amb coneixement. Així es va acordar.¹¹²⁹

Segons l'acordat, la comissió de Justícia presentà el 1r Capítol referit al curs ràpid y expedit de las causas criminales: “Ningún español a quién se forme causa podrá ser preso, si el delito no merece ser castigado con pena corporal, sin que por esto se impida proceder por primera diligencia a la prisión, detención o arresto, cuando así lo exija la pública tranquilidad, es respeto debido a los magistrados y jueces, o cuando por de pronto sea necesario asegurar la persona”. Alguns diputats no estaven del tot d'acord amb el seu contingut i proposaven alguns canvis. El diputat Giraldo manifestà que amb aquesta proposta: “tratando de favorecer los derechos del hombre se da al través con las leyes”. Argüelles es queixava dels problemes que hi veien alguns diputats, que feien alentir la discussió i l'aprovació del reglament: “El juez en caso de aprobarse el artículo, será más circunspecto y detenido que antes de su aprobación. Este es el objeto de todo el Reglamento”.

Proposà passar al 2n article. El diputat Zorraquin manifestà: “Así estamos luchando contra la arbitrariedad de los jueces, y la libertad de los reos para cometer delitos. Yo creo que por ahora sólo tratamos de lo primero, esto es, de corregir el despotismo”. Es mostrà d'acord amb Argüelles per passar al següent capítol. Luján va dir que la comissió no hi veia cap problema en suspendre l'aprovació de la proposta. Aner va exposar: “Yo creo que la discusión en los términos que se lleva nos ha de entretener dos meses. Además, hay un inconveniente grandísimo en que ese reglamento se apruebe, ni discuta todo; porque no hay más que leerlo, y se verá que se presenta un trastorno de

¹¹²⁸ DSC, núm. 207, 26-04-1811, p.939.

¹¹²⁹ DSC, núm. 219, 8-05-1811, p. 1038-1039.

toda la legislación criminal, desde el acto de la prisión hasta la sentencia. Dice entre otras muchas cosas, que ninguna causa pueda salir de la provincia, sino que se ha de decidir precisamente en ella. Esto pertenece a la Constitución. Mi dictamen sería que V. M. únicamente aprobase por ahora los capítulos que son indispensables para asegurar en lo posible la libertad del ciudadano, cuales son, por ejemplo, primero, que a nadie pueda tenérselo preso más de veinticuatro horas sin que se le forme sumaria; segundo, que el alcaide no reciba a nadie sin tener auto de prisión; tercero, que todos aquellos que están presos sin causa en la cárcel, se pongan en libertad. Así, yo sería de opinión, que entresacados estos dos o tres artículos, se pasen los demás a la comisión que está encargada de formar el Código criminal, porque aprobando V. M. ahora el reglamento propuesto por la comisión, será excusado que se forme fuera del Congreso la comisión acordada”. El Sr. Morales Gallego donà suport a la proposta d’ Aner, ja que els ocuparia massa temps. El Sr. Calatrava es reservava per més endavant la discussió de la proposta d’Aner, llavors parlaria, en aquell moment no ho creia oportú. El president va dir: “Por mucho tiempo que nos demos en esta discusión, siempre será muy bien empleado. Se trata de remediar males, y estos proceden de muchas causas”. Es votà el capítol i s’acordà suspendre la seva discussió. Es passà a l’article 2n: “Para poner preso a un español debe proceder una información sumaria del hecho que debe ser castigado con pena corporis afflictiva, y darse auto de prisión. El juez que proceda de otra suerte, por el mismo hecho será destituido de su empleo, a manos que el reo sea aprehendido in fraganti; pero aun entonces deberá procederse a formalizar la sumaria inmediatamente”. Pel diputat Dou, aquest article, en comptes de contenir l’arbitrarietat dels jutges, es donava marge per a l’abús. El diputat Giraldo exposà: “En el artículo que se discute no hay la suficiente claridad, y se da margen a arbitrariedades. En nuestras leyes está prevenido que el juez mande la prisión por auto que supone conocimiento de causa, y esto le hace responsable en todo evento (...) Nada de esto se declara en el artículo, y su misma generalidad dará margen para que se cometan tropelías”. S’aixecà la sessió.¹¹³⁰

Eclesiàstics. Causes criminals.

El diputat Utgés presentà la següent proposta: “Que los Sres. Diputados eclesiásticos se abstengan de votar en los asuntos criminales que se hagan presentes a las Cortes, cuando de su decisión pueda resultar el que algún reo haya de sufrir pena capital;

¹¹³⁰ DSC, núm. 210, 29-04-1811, p. 963-967.

y asimismo en todos los casos que no votando a favor del reo, pueda haber duda si incurrieran o no en irregularidad”. Va quedar admesa a discussió.¹¹³¹

Aner va intervenir el primer: “Esta proposición no viene al caso. Jamás deben hacerse leyes para casos raros. El de que tratamos sucederá muy pocas veces, porque venir a las Cortes un asunto criminal es trastornar los poderes, que tenemos divididos. V. M. no es un tribunal, ni lo será sino rarísima vez. En cuanto a si los señores eclesiásticos deben o no votar cuando se pide un indulto, parece que no hay necesidad de tomar resolución alguna. El indulto no es sentenciar, ni el dar su voto es para que se ejecute la sentencia. El poder judicial es el que da el fallo, y el único que condena. El reo acude a V. M.; esto es, a su padre, el soberano, y le suplica una gracia. A denegación de esta gracia no induce a los eclesiásticos a una irregularidad. Éstos no votan por la sentencia como jurisperitos, no conducen al reo al suplicio; lo único que hacen es denegarle esta gracia, porque así lo juzgan conveniente al bien del Estado. Y pregunto yo: si se excluyesen los eclesiásticos, ¿podría decirse que quedaba la representación nacional completa? Creo que no. Es pues mi dictamen, que cuando se trate de un indulto, no dejen de votar los señores eclesiásticos, porque por concederlo o negarlo, no incurren en irregularidad alguna”.

El diputat Creus va intervenir: “Yo no me meto ahora, si es o no irregular el eclesiástico que vota por la ejecución de la sentencia; pero lo cierto es, que la vida del reo depende del *sí* o del *no* que digan los eclesiásticos (...) Hay muchas razones que les obligarían entonces a adherirse a la concesión del indulto (...) Pues en igual caso estamos; pide el reo un indulto, y lo pide a un eclesiástico. Con que lo más conforme es, que no votemos en tales casos”. Argüelles va estar a favor del Sr. Creus: “Dice el Sr. Aner, que el Congreso quedaría incompleto, y esto nos conduce a un principio que no quería yo tocar. Señor, o el Congreso no puede componerse de eclesiásticos, o los que lo componen deben considerarse únicamente como legisladores; y pregunto yo; si V. M. en 24 de Septiembre hubiera querido reservarse los tres poderes; ¿no habría podido? Y entonces, ¿no hubiéramos sido jueces? Por consiguiente, las dudas del señor Aner nos inducirían a funestas consecuencias, no porque se podría decir que adolecerían de vicio las resoluciones del Congreso, no, Señor, sino porque acaso se trastornaría la opinión pública. Yo creo que para evitar todos los males, la proposición del Sr. Utgés es la única admisible.

¹¹³¹ DSC, núm. 212, 1-05-1811, p. 978.

Dice también el Sr. Aner, que los eclesiásticos no votan como jurisperitos; he ahí un sofisma. ¿Es posible que al votar el perdón de un reo se abstenga nadie de examinar los delitos porque se le ha juzgado reo? (...) Entonces los demás Diputados votaran con más madurez y reflexión (no digo con más libertad, que el seglar siempre la tiene), y la resolución se podrá calificar de mucho más exacta (...). La solució per Argüelles era que s'abstinguessin de votar els diputats eclesiàstics.¹¹³²

La comissió de Justícia va presentar un dictamen sobre diferents temes. El del Sr. Argüelles: “Sobre que para la finalización de las causas criminales de reos detenidos en las cárceles, nombren las Cortes en su seno una comisión especial suprema de Justicia, compuesta de tres individuos, que resumiendo para sólo este caso la autoridad judicial, haga, dentro de un término fijo, una visita de todas las causas criminales de notorio atraso, pendientes en los tribunales y juzgados civiles y militares de Cádiz y la isla de León procediendo en ello con absoluta publicidad, y concluido su encargo, dé cuenta al Congreso, en sesión pública, de cuanto hubiese resultado”. Aquesta proposta es va aprovar.¹¹³³ Seguint amb la discussió l'art. 2, el diputat Calatrava va dir: “El artículo del proyecto de ley aunque no trato de defenderlo en todo, ni desconozco que es susceptible de algunas explicaciones, le creo, sin embargo, muy conforme a la sustancia, y apoyado en principios incontestables de justicia (...) El artículo contiene estas ideas principales. 1ª, que no haya prisión sino por delito que merezca pena *corporis afflictiva*; y 2a, que a la prisión preceda sumaria información del hecho, castigándose al juez que proceda de otro modo con la destitución de su empleo: es decir, que al que abuse de sus facultades se le prive de que vuelva a hacer daño con ellas (...) El artículo hace de la regla general la única excepción que corresponde, y dispensa la necesidad de precia información cuando el reo es aprehendido *in fraganti*, en cuyo caso nadie duda de que cualquiera tiene facultad para prenderlo (...) Lo sustancial del artículo que se discute, nada hay en és que no sea conforme a aquellas, aunque el largo hábito de no cumplirlas nos haya hecho olvidarlas”. S'aprovà l'article, substituint “veinticuatro horas” per “inmediatamente”.

Es passà a l'art. 3: “Preso un ciudadano, y apareciendo de la causa que no puede imponerse pena corporal, se le podrá en libertad dando fiador, aunque la pena que haya de sufrir sea su destierro; porque no presentándose a cumplir la sentencia, tiene que vivir errante, que es pena aún más dura”. El diputat Aner argumentà: “La pena del destierro es

¹¹³² DSC, núm. 214, 3-05-1811, p. 1005-1006.

¹¹³³ DSC, núm. 218, 7-05-1811, p. 1029.

corporis afflictiva, y por aquel que deba sufrir esta pena no puede admitirse fiador según las leyes, porque la vindicación pública y la responsabilidad que el reo tiene con la sociedad exigen que éste no se ponga en libertad; pues además de que la pena corporal no debe sufrirla sino el que cometió el delito (lo que no se verificaría muchas veces si se dejase en libertad al reo), cuya fe no dejaría comprometer al fiador que se hace responsable de las resultas. Además la seguridad de los ciudadanos exige que los hombres malos no se dejen en libertad de poder cometer los mismos o mayores excesos que los han conducido a la prisión, y por estas razones me parece que debe quitarse del capítulo la expresión, “aunque sea pena de destierro. Últimamente, para que no haya confusión entre la palabra *ciudadano* de que usa la comisión en este capítulo y la de *español*, de la que usa en el anterior, deberá uniformarse en los dos capítulos la palabra *español*”. García Herreros va veure que a l’article hi havia alguna contradicció que s’havia de corregir. La comissió no hi veia inconvenient en reformar l’article, va dir el diputat Luján.¹¹³⁴

Continuà la discussió del Reglament sobre el curs expedit de la causes criminals. El Sr. Luján presentà un altre article que havia de substituir l’art. 3. Però altres diputats el van proposar modificat d’altres maneres, suscitant-se així algunes disputes; però finalment, a proposta d’Aner, quedà així i va ser aprovat: “Apareciendo de la causa que no puede imponerse al preso pena corporal, se le pondrá en libertad dando fiador”. S’aprovà. Es llegí l’art. 4. Argüelles proposà que com que ja estava inclòs al 2n del Reglament, es podia suprimir. Així es resolgué.¹¹³⁵ L’article 5 s’aprovà sense discussió. El 6è també, afegint la paraula *inmediatamente*, “para fijar el tiempo en que el alcaide de la cárcel había de dar parte cuando recibiese un reo”. S’encarregà a la comissió que presentés al dia següent una adició per establir la forma de com s’havia de rebre i lliurar a la presó els que fossin presos *in fraganti*, segons el que es va resoldre el dia 8 passat, amb motiu de la consulta del Consell de Guerra i Marina, relativa a la visita a les presons. En l’article 7è, advertí Aner: “Que la pena de suspensión de empleo por un año para la persona que pusiese preso a un español sin que constase el motivo, no correspondía a la que en el segundo se imponía al juez que prendiese sin preceder información. Así fue aprobado el artículo, sustituyendo a la palabra *suspensión de empleo* la de *privación de empleo*”. Sobre l’article 8è, el Sr. José Martínez opinà que estava inclòs als anteriors; no

¹¹³⁴ DSC, núm. 223, 12-05-1811, p. 1063-1065.

¹¹³⁵ DSC, núm. 224, 13-05-1811, p. 1068.

obstant, com altres diputats hi van veure alguna redundància, li mancava nou contingut, tornà a la comissió perquè l'inclogués.¹¹³⁶

La comissió de Justícia presentà de nou els articles 6 i 8. El 6: “El alcaide no recibirá presó alguno sin que conste por escrito el auto de prisión, que sentará en el libro de presos, de cuyo auto se dará copia testimoniada al reo a presencia del mismo alcaide, a menos que sea aprehendido in fraganti; pero entonces será de obligación de quién lo prendió dejar un parte firmado al alcaide, y éste, bajo pena de prohibición de empleos, dará otro por escrito al juez para que, ni por olvido, no por otro pretexto, deje de practicar las diligencias correspondientes a su ministerio”. L'article 8: “Si contra lo que va prevenido se hallase alguno en la cárcel, y el juez a quién corresponda y se les dé parte, no lo pusiese en libertad, además de ser privado de su empleo, tendrá el presó recurso al superior inmediato para que se les saque de la prisión libremente y sin gasto alguno, y para que se le indemnice a costa del que le prendió; si éste no apareciese, a costa del alcaide, y en su defecto, por cualquiera causa, a la del juez u otra autoridad que lo detiene en la cárcel”. En relació a l'article art. 9 del Reglament: “Sólo para la aprehensión de un reo que merezca pena capital o corporis afflictiva, o para buscar determinadamente alhajas o efectos robados, podrán los jueces allanar la casa de un ciudadano, pero lo harán por sí mismos y no por comisión a sus dependientes, requiriendo el juez al ciudadano cuya casa va a allanarse para que preste su consentimiento en el acto. Pero aunque lo resista, se ejecutará el allanamiento en los casos referidos, y no en otro alguno con ningún pretexto, porque fuera de él no será permitido ni lícito a ningún precio”.

El diputat Alcocer va manifestar que tenia la guerra declarada obertament als tahurs i tramposos. “Según lo que propone la comisión, no podrá un juez allanar una casa para sorprender un juego prohibido”. Aner va intervenir: “El Sr. preopinante (Alcocer) me ha prevenido en el caso que acaba de exponer; pero yo hallo otros muchos en los cuales debe permitirse el allanamiento de una casa. Por ejemplo, cuando consta que en cierta casa hay géneros de contrabando, En tal caso, o es necesario declarar que no haya géneros de contrabando, o debe permitirse al juez alienar la casa en que se hallan, pues que las leyes determinan que puedan allanarse dichas casas, porque con el contrabando e perjudica mucho al Estado. Otro caso: cuando el juez sabe que en tal casa hay armas prohibidas, le autoriza igualmente la ley para allanarla. Finalmente, cuando se buscan los

¹¹³⁶ DSC, núm. 225, 14-05-1811, p. 1070.

bienes de un fallido que procure esconderse. Esto es muy frecuente, y tenemos ejemplares que se han ocultado aún en la mismas iglesias para que los acreedores no puedan hallarlos (...) Estos inconvenientes no se salvan con decir que es fácil demarcar los casos en que debe ser permitido el allanamiento de una casa, pues hay razones políticas que impiden la tal demarcación (...) Siendo mi parecer no se haga novedad. El diputat Dou va dir: “Si el artículo no tuviese la expresión del “sólo”, podría tener menos dificultad; pero con ella, no está con la exactitud que corresponde; mi parecer es que vuelva a la comisión para que se ponga en otros términos”. Es votà i es resolgué que tornés l’art. 9 a la comissió perquè el presentessin addicionat o variat incorporant les idees de la comissió.¹¹³⁷

La comissió de Justícia va presentar la variació de l’article 9, a partir de les aportacions que s’havien fet el dia anterior, sobre: contrabans, armes prohibides, verins, béns de fallits, jocs prohibits, etc., Article 9: “Sólo para la aprehensión de un reo que merezca pena capital, o corporis afflictiva, o para buscar determinadamente el cuerpo de un delito, por el que haya de imponerse dicha pena, podrán los jueces allanar la casa de un español, previa información sumaria y auto en su consecuencia, allanándola por sí mismos, y no por comisión a sus dependientes; y aunque bien podrán en caso urgente darla por escrito a quien por su ausencia o enfermedad hubiese de entrar en el mando”. Alguns diputats encara no el veien bé, s’exceptuaven les cases de joc, o el veien igual que estava ahir com Creus. Aner exposà “Yo entiendo que en el caso expuesto por el S. Creus, ni directa ni indirectamente viene comprendido aquí en este nuevo artículo. Éste dice: (Leyó) Por consiguiente, se excluyen todos aquellos casos en que el cuerpo del delito no hace al delincuente acreedor a pena *corporis afflictiva*. Es así que hay muchos géneros de contrabando en que no se pone dicha pena; luego están éstos excluidos. Yo siempre oigo decir que se debe proteger la libertad del ciudadano; pero esto se ha de entender cuando no es en perjuicio del Estado. Además, dice el capítulo que debe proceder sumaria información, lo que en mi concepto sería muy perjudicial. Mientras que se hace la sumaria información cualquiera puede haber ocultado los efectos que le hacen reo, y cuando por esta contravención no resulte que merece pena *corporis afflictiva*, no se podrá allanar la casa. Esta doctrina da margen a reflexiones sobre otros casos. Pregunto, ¿si a un hombre a quien se le sigue en una calle por haberlo cogido robando, y llevando aún el robo en las manos, se mete en una casa que encuentra abierta, podrán entrar a buscarle? No, Señor, según este artículo; porque es menester que preceda sumaria información para allanar una

¹¹³⁷ DSC, núm. 228, 17-05-1811, p. 1076-1078.

casa, e ínterin se forma, se da lugar a que se fugue o esconda el cuerpo del delito. Se dirá que esto es cogerlo *in fraganti*; muy bueno; pero aquí tampoco se expresa si entonces puede allanarse; así juzgo preciso que estos casos se clasifiquen, pues en el artículo que la comisión ha reformado no los veo bien claros; y lo más repugnante es que haya de proceder la sumaria información”. Es votà l’article i fou rebutjat.

Es passà a l’art. 10: Nada ofende tanto a la administración de justicia en el castigo de los crímenes como las largas y superfluas dilaciones en las causas; Porque entonces una compasión mal entendida se pone entre la vindicta pública y el reo, y no se ve más que al desgraciado, particularmente si éste se halla fuera del territorio en que se cometió el delito; por esto ninguna causa criminal podrá extenderse por más tiempo que el de ciento veinte días”. Aner va intervenir: “Las leyes, al paso que traten de asegurar la sociedad, tratan también de favorecer a los reos, y es su objeto principal. Dicen, pues las leyes, que vale más dejar impune un delito que castigar a un inocente, o a un delincuente cuyas pruebas de tal no son claras, debiendo serlo tanto como la luz del medio día. Cuando, pues, las leyes contribuyen a proteger a los reos, ¿los perjudicaremos nosotros con este artículo?” El diputat Aner reclamà l’atenció de la comissió: “Estamos en un tiempo de confusión, en un tiempo en que es necesario buscar testigos en países remotos u ocupados: si se señala el tiempo de ciento veinte días, precisamente el fallo ha de ser contra la justicia. Es preciso, pues, hacernos cargo de las circunstancias, y no llevemos al cadalso a muchísimas personas que si se les diera tiempo, podrían probar su inocencia, En consecuencia de todo, soy de parecer que se sigan los términos establecidos por la ley, que fija un término para que el juez no sea árbitro en prolongar la causa más del tiempo prevenido. Por lo mismo mi dictamen es que no se haga novedad”.¹¹³⁸

La comissió presentà de nou l’article 10. El Sr. Luján, en nom de la comissió, va exposar les cinc propostes de la comissió de Justícia. La 1a: Ninguna causa criminal durará más de un año, y pasado, sin que se pruebe el delio que se persigue, se dará por libre el reo. La 2a: La sumaria se perfeccionará con la brevedad posible, procédase de oficio o a instancia de parte, bajo la responsabilidad del juez que la dilate sin justo motivo, y salvo el recurso de las partes al superior. La 3ª: Concluida la sumaria, se formalizará la acusación en el término de seis días; se dará traslado al reo por nueve, y contestada la demanda se recibirá la causa a prueba por el término correspondiente a la gravedad y

¹¹³⁸ DSC, núm. 229, 18-05-1811, p. 1082-1085

circunstancias de la causa, sin que pueda exceder de los 80 la ley”. Alguns diputats dubtaven que la durada de l’actuació i la finalització de les causes criminals de quatre mesos ara passava a vuit, fos correcta. Aner va dir: “Yo quisiera que se fijara el término, porque si se adopta el de la comisión me parece que habrá dificultades grandes y aún gravísimos perjuicios. Dice que las causas criminales no pueden pasar de un año, y no se hace cargo, según creo, de las pruebas ultramarinas, para las cuales no basta el curso de un año. (...) Es muy difícil la práctica de estos negocios, y no es lo mismo presentar teorías que estar en el bufete. Yo desearía que los varios señores togados que hay en este Congreso, y que tienen práctica en estos asuntos, fijasen el término que les pareciese más apto, pues yo y algunos señores sólo tenemos conocimientos teóricos, con los cuales jamás podremos dar una regla tan exacta como se debiera”. Es van aprovar la 1a, 2a i 4a, la 3a i la 5a tornaren a la comissió per modificar-les segons les idees de la discussió al Congrés.¹¹³⁹

Continuava la discussió de l’article 15 del Poder Judicial: Si el reu tenia dret a estar present durant les declaracions dels testimonis que es presentessin contra ell, per tal que amb reconvencions, repreguntes o rèpliques sobre el que es declarés, es rectificqués o aclarís la veritat dels fets. Segons Aner: “Siempre y cuando se mina un edificio por los cimientos, todo él se viene abajo. Si a pretexto de desconfianza en los jueces se trata de hacer novedades en el modo de proceder, y si por esta razón se trata de dar publicidad mal entendida a los juicios, todas las reglas que se establezcan no evitarán los males que indispensablemente acarrearían al público. Se trata, Señor, de que todos los trámites y diligencias de una causa criminal sean públicas, y el Sr. Argüelles prueba la necesidad de esta medida para que el reo o las partes tengan toda la seguridad de que las diligencias no puedan ser tergiversadas por la colusión, soborno o malicia del juez o del escribano actuario; y sin embargo que esta es la razón principal que alega para sostener su idea de la publicidad, conviene en que las diligencias del sumario deben ser secretas, y únicamente concreta su discurso a las diligencias del plenario, particularmente al examen de testigos”. Aner no entenia quina raó hi podia haver: “Para que siendo la desconfianza que se atribuye al juez o escribano la causa impulsiva para proponer la publicidad, a fin de que las partes estén plenamente aseguradas de sus dichos y hechos, y de los testigos, y no puedan trastornarse sus deposiciones, no haya de ser público también el sumario; siendo así que en las diligencias del sumario es donde mayores perjuicios pueden

¹¹³⁹ DSC, núm: 231, 20-05-1811, p. 1092-1096.

irrogarse al reo, y son las que muchas veces deciden de la causa. No obstante, todos convienen que esta parte de la causa debe actuarse en secreto para no malograr con la publicidad o la aprehensión del reo o del cuerpo del delito u otra diligencia en que se interese la vindicta pública. Yo supongo que habrá habido jueces corrompidos, y que habrán vendido la justicia; ¿pero es acaso tan general en los magistrados? Será bastante que haya ocurrido algún caso de esta naturaleza para que generalmente se desconfíe de los jueces, y para que con este pretexto se quieran hacer novedades perjudiciales? Se han indicado los graves inconvenientes de que los testigos se examinen o declaren a presencia de las partes, y que puedan hacerse reconvenções mutuamente (...) ¿Pero quién duda que el señor preopinante se ha hecho cargo de que no conviene la publicidad en la votación por los gravísimos inconvenientes que se le habrán ofrecido? Señor, los males con dificultad se curan si no se conocen las causas. Los abusos que puede haber habido en los tribunales no se deben atribuir a falta de publicidad; deben sí atribuirse a la calidad de los sujetos. Elíjanse jueces íntegros, justos, de conocida moralidad y de virtudes sociales, y no tocaremos los males que deseamos remediar. Concluyo, pues, con decir que el artículo que se discute es inadmisibile en todas sus partes, por contrario a la razón de la ley, y no por ser conveniente a la sociedad, ni útil al bien público.”

El diputat Lisperguer va dir: “El Sr. Aner cabalmente me ha prevenido (...) Apoyo lo que ha dicho Aner, que no se debe aprobar nada de lo que dice el reglamento”. Aner respongué: “Es una equivocación la del Sr. Lisperguer, pues yo de ningún modo me he opuesto al reglamento, sino sólo a un artículo.” El diputat Morales Gallego: Ha advertido muy bien el Sr. Aner que si ha de ser todo lo demás público, por la sospecha que se tiene de los jueces, sospecha que se quiere hacer más común que debiera” (...). Després d’una acalorada discussió sobre el termes en què devia votar-se l’article, es resolgué que no es fes cap novetat en els tràmits establerts per les lleis en aquest punt.¹¹⁴⁰

Tribunal de la Inquisició.

La Regència presentà a les Corts un expedient del Tribunal de la Inquisició del districte mitjançant Raimundo Ettenhard y Salinas sol·licitant el restabliment del Consell del que era individu. El president del Congrés proposà que aquest expedient anés a la comissió d’arranjament de tribunals. Hi havia confusió sobre l’existència d’aquesta comissió, que havia existit per un motiu concret: expedients sobre els consells. No va ser

¹¹⁴⁰ DSC, núm. 292, 21-07-1811, p. 1481-1488.

nomenada pels tribunals. El diputat Calahorra demanà tornar a tractar aquest tema, remarcant la necessitat de restablir el Tribunal de la Inquisició. Al Congrés es van sentir visques. El diputat Argüelles va estar d'acord amb el president, les comissions havien de servir al Congrés per proporcionar coneixement exacte dels negocis i posar-los a punt per decidir sobre ells. Es volia eludir una discussió que no es podia evitar. Per prudència, aquest tema no calia portar-lo al Congrés per la urgència en altres grans i urgents temes. Millor que es tractés en un Concili nacional. Calia examinar l'autoritat i la jurisdicció, punts que no existien. Abans, però, l'expedient havia d'anar a una comissió per examinar-lo i que després el Congrés deliberés. Aner va dir que no es tractava d'eludir la discussió, sinó que es nomenés una comissió, perquè examinés aquest assumpte. Se'n va nomenar una amb cinc diputats.¹¹⁴¹

Separació de poders. Justícia.

Es comunicà la consulta del Consell de Guerra i Marina sobre que se'l deixés expedit l'exercici del poder judicial que li estava confiat i l'informe que sobre això havia fet la comissió de Justícia. El ministre de la Guerra, José Heredia passà a la consulta del Suprem Consell interí de Guerra i Marina l'ordre del Consell de Regència per la decisió que correspongués al cas. Exposava que després que se li comunicaren els Reials decrets pels quals el Congrés havia disposat l'omnímoda separació dels tres poders, dipositant el judicial als tribunals, estava persuadit que residia en ells l'exercici d'aquest poder amb una absoluta i sencera independència de tot altre, igual que succeïa amb els altres dos; i per tant, tots els inconvenients que impedièn aquest lliure exercici per l'Ordenança general i posteriors resolucions, quedaven "suspeses, alçades i sense cap efecte" fins la nova reunió dels tres Poders. Tots els informes i consultes demanades amb anterioritat a aquells decrets van caducar i serien providències de justícia del Consell, com en tots els demés negocis judicials. Per la mateixa raó podia el Consell acordar els arrestaments militars de tot tipus, sense donar part al Congrés com es venia fent (...) Per seguir l'esperit i intencions del Congrés, havia traslladat al Consell de Regència tot l'esmentat abans, per rectificar o fer circular i establir la uniformitat de l'administració de justícia.

La comissió de Justícia va dir en primer lloc, que les resolucions previngudes per l'ordenança general i posteriors Reials ordres no estaven "suspeses, alçades i sense cap efecte", la separació de poders no s'havia decretat interinament com havia passat

¹¹⁴¹ DSC, núm: 229. 18-05-1811, p. 1081-1082.

llastimosament fins aquell moment. Es volia que el Poder judicial segons la seva innata autoritat entengués i decidís en tot el que fos de la seva atribució segons les lleis. En segon lloc, que tot i que la comissió conegués les consultes fetes al rei, com expressava el Consell de Guerra i Marina, s'havien de fer al Congrés, on residia la plena sobirania (...). Per la manca de temps, quantitat de causes, etc. el Congrés delegaria en el Consell de Regència perquè expedís les consultes segons les Reials ordres. El diputat. Aznarez va dir que estava clar que el Consell de Guerra no devia seguir fent les consultes. Abans les feia perquè no hi havia el decret de Corts de 24 de setembre de separació de poders, que convertí en un tot independent de l'executiu el Poder judicial, que abans residia en el Consell de la Guerra. Li donà suport Argüelles: "Por tanto, no puede subsistir por más tiempo la consulta al rey de los juicios militares, como opuesta a los verdaderos principios de justicia. El diputado Mejía manifestó: "El poder judicial, que tanto influye en la felicidad pública, ha sido con razón uno de los primeros objetos que fijaron la atención de las Cortes". També el diputat Zorraquin: "Ahora que la Constitución distingue tan oportunamente la facultad de gobernar de las de juzgar, y que determina que esta pertenezca independientemente a los tribunales, es preciso variar la constitución del Consejo de Guerra (...)"

En la seva intervenció Felip Aner exposà que el fur, els tribunals o jutges militars, el rigor de la disciplina militar i la diversitat de relacions de l'estat militar amb el que governava la Monarquia, impedié establir uniformitat entre el militar i la resta de classes del poble. La divisió de poders es basava en l'absoluta independència del poder judicial respecte als altres poders. Convenia en què el poder judicial havia de ser independent dels altres poders pel que feia al coneixement de les causes, la sentència i la seva execució. Aner seguí amb la seva argumentació: "Pero esto no constituye al poder judicial, a lo menos hasta ahora, en una absoluta independencia, de modo que no tenga relación alguna con el Jefe supremo de la Nación, que es el Rey, pues en tal caso el poder judicial sería más independiente que los demás en que se divide el ejercicio de soberanía, entre los cuales hay tal enlace y relación, que sin ellos se destruiría el equilibrio que debe haber entre los tres poderes. Por nuestra constitución militar debe haber más dependencia entre los jefes y tribunales militares con el Rey, que no entre las demás clases". Era difícil prendre una resolució encertada per l'assumpte que es discutia. El seu dictamen va ser suspendre la discussió i esperar la Constitució per veure com disposava el Poder judicial i determinava les seves atribucions. El diputat Gallego manifestà: "La palabra

independencia de los tribunales, ha puesto en cuidado, según parece, al señor Aner, que no quisiera que estando enlazados el poder legislativo y el ejecutivo, quedase el judicial sin trabazón alguna con éstos, y formando un cuerpo diverso y aislado en vez de una parte integrante de un todo”. Pel diputat Dueñas: “Sería bueno oír al Consejo de regencia, o alguna comisión especial que examinase profundamente la materia, como ha dicho el Sr. Aner, a cuya opinión me adhiero”.¹¹⁴²

Tribunal especial de Corts.

Una representació dels tres ministres del Consell de Castella D. José Navarro y Vidal, D. Pascual Quílez, D. Justo María Ibar Navarro, reclamava les seves consideracions amb motiu d’haver-los avisat que es presentessin al Tribunal especial, creat per les Corts. El diputat Argüelles creia que el més just era que aquests ministres respectessin el que prevenien les lleis. Els privilegis (donar per escrit la seva declaració sense comparèixer davant un jutge) que hi havia perjudicaven la bona pràctica de la llei i suposaven una injustícia per la resta de ciutadans i perjudicaven la recta administració de justícia. El Congrés havia d’evitar que subsistissin aquests privilegis. El tribunal especial es creà per raons molt poderoses que obligaren al Congrés a crear-lo per indagar fets que potser anaven dirigits a entorpir l’autoritat del Congrés, quan estava sancionant la Constitució. Proposava que el Congrés, sense perjudici d’abolir posteriorment els privilegis, declarés que aquests ministres es personessin davant el tribunal i declarassin. El diputat Aner exposà que el tribunal especial s’havia excedit en manar comparèixer personalment els tres individus que representaven. “En virtud de todo, soy de dictamen que el Tribunal especial observe puntualmente lo que previenen las leyes, y que por ahora no ha lugar a la derogación que solicitan algunos señores Diputados”. El diputat Giraldo va donar suport al diputat Aner. El diputat García Herreros també estava d’acord amb el dictamen d’Aner, calia manar que s’observés la llei, i es guardés el costum. Es passar a votar i es desaprova la proposta d’Argüelles i s’aprova la d’ Aner: “Que los tres individuos del Consejo no sean precisados a comparecer personalmente ante el tribunal especial, sino que con ellos se practiquen las diligencias judiciales en el modo y forma observada hasta ahora con los magistrados”.¹¹⁴³

¹¹⁴² DSC, núm. 398, 4-11-1811, p. 2208-2213

¹¹⁴³ DSC, núm. 421, 27-11-1811, p. 2331-2339.

L'encarregat del Ministeri de Gràcia i Justícia des de la tribuna del Congrés, llegí una exposició en la qual demanava que s'autoritzés el Govern, per jubilar als ministres de l'Audiència de Lima "tachados de venales, y de otros vicios y crímenes, para proveer algunos destinos en individuos de este augusto Congreso, respetables por sus virtudes, y muy a propósito para desempeñar dignamente todas las obligaciones de los empleos que se les confiriese". Ja fora el representant del Ministeri, començà la discussió. S'acordà respondre al Consell de Regència, sobre la primera qüestió, que s'atengués al que prevenia el Reglament, i pel que feia a la segona, s'aprovà per unanimitat de vots la proposta d'Aner: "Que las Cortes no han tenido a bien acceder a lo que propone la Regencia". Morales Gallego afegí: "Y esperan no se repita semejante propuesta. El diputat Morales de los Ríos exposà: "Respecto a estar concluido el Reglamento para la Regencia, y a que no existen los motivos que se expusieron para suspender el nombramiento de nuevo Gobierno, pido que se señale día para tratar este urgente e importante asunto". Es debatria més endavant.¹¹⁴⁴

Decret de jurament al Rei francès.

La comissió de Justícia va presentar un informe sobre el concepte que es podia formar sobre els juraments prestats pels espanyols al Govern intrús i dels empleats que l'haguessin servit. Tal com se li havia demanat, portaven una minuta de decret. La comissió estava immersa en una multitud de propostes i expedients que des de la instal·lació de les Corts se li havien passat sobre aquesta matèria. Havia examinat i reflexionat moltes vegades les propostes dels Srs. Terrero, Bahamonde, Melgarejo, Uría, González, Ric, Pascual, Aznárez, Polo, Aner, Ostolaza i Oliveros, totes elles nascudes de la més recta intenció, i encaminades al bé de la Pàtria. Els temes següents tenien a veure amb el decret que presentaven: la pública conducta dels empleats, els vicis o virtuts ben comprovades de qualsevol ciutadà, tot allò que influiria en la seva sort, i tot i que la justícia no concedís aquest dret al darrer dels homes, el Congrés hauria d'acordar-ho per tots els espanyols, perquè els subjugats i els lliures valien molt, per ser joguina de l'enemic o de les preocupacions vulgars. "¿ Y qué poder tienen los franceses para manchar con sus ridículos juramentos a un español, que en sus empleos o en la vida privada se hubiese siempre conducido con honradez y sabiduría?. El mismo que tendría un ignorante, desmoralizado e inepto, para hacernos creer que merecía los primeros

¹¹⁴⁴ DSC, Acta Secreta, 11-01-1812. P. 527.

cargos porque no se atrevió a esperar a los franceses”. Tot aquest dictamen el van presentar en forma de minuta de decret distribuït en quatre punts que feien referència a: juraments forçats que no perjudicaven la reputació; demostració que les feines que s’havien fet van ser fetes per la força; manifestació de cordial adhesió a la causa espanyola i a la Pàtria; derogació dels anteriors decrets de les Corts en aquesta matèria.

S’inicià el debat. Aner, després d’indicar les raons que va tenir per oposar-se a l’acord de les Corts de 8-10-1811, pel qual s’excloué dels càrrecs de regents, consellers d’Estat i Secretaris del Despatx als que prestaren jurament de fidelitat al rei intrús, manifestà que no era polític ni convenient a la causa nacional aprovar en aquest moment el decret que presentava la comissió. Es fonamentà principalment en què les Corts s’havien d’abstenir de qualificar la validesa o nul·litat dels juraments prestats a l’intrús; i declarar que els expressats juraments ni aprofitaven al que els exigia, ni feien mal al que els prestava. “Cualquiera declaración en esta parte hecha por las Cortes sería una verdadera autorización para que todos los españoles que se hallan en país invadido prestasen el indicado juramento, aún aquellos que hubiesen hecho formal resolución de no verificarlo; pues tratándose de un acto que parecería indiferente, precediendo la declaración de las Cortes, pocos españoles se resistían sabiendo que no hacían una cosa meritoria a los ojos de la Patria”. Darrerament, ja s’havia previngut per les Corts tot el que calia en relació als empleats que haguessin servit a l’intrús, o no s’haguessin presentat al Govern legítim fins dos mesos després d’instal·lades les Corts. Proposà que es revoqués l’acord del 28 d’octubre, suspenent la discussió del dictamen de la comissió i prendre cap mesura sobre aquesta matèria fins després de publicar la Constitució. El diputat Argüelles li donà suport, el mal no tenia altra solució que el que proposava Aner, i era d’esperar que seria el que adoptaria la prudència, rectitud i patriotisme del Govern actual. Es posposà la discussió.¹¹⁴⁵

Seguí la discussió sobre les juramentats. El diputat Luján, membre de la comissió de Justícia va dir que lliurà un informe al Congrés (28-05-1811) que va ser llegit en sessió pública (18-07-1811). En ell, després de fer un extracte del complicat expedient sobre infidelitat, exposà les següents reflexions: que ara no convenia fer noves declaracions en una matèria tan delicada, ni en aquell moments tampoc no es va voler entrar en discussió, però per les circumstàncies actuals havien canviat de parer. Alguns diputats proposaven

¹¹⁴⁵ DSC, núm. 507, 1-03-1812, p. 2841-2844.

que es llegís el dictamen que llavors va fer la comissió. L'origen va ser la concessió d'un indult, intentant estendre'l segons el decret de Corts, però, sorgiren qüestions difícils per graduar quins delictes devien estar compresos i quins crims exceptuats. Van ser escoltats el Consells que manifestaren el que creien oportú sobre la infidelitat dels militars i funcionaris i en quins casos calia indulgència. La comissió, examinat aquest desagradable expedient del Consell, hi trobà tres punts importants: formació d'un reglament per aclarir quins delictes eren causes d'infidelitat; establiment d'una llei que digués quin era el delicte de traïció i quina la pena segons el grau; en quins casos es podia estendre els indults als militars i per últim, quin seria el tracte a donar als funcionaris que haguessin exercit un càrrec en país ocupat.

El judici que formessin les Corts serviria de norma per declarar els indults als militars segons les lleis i principis de justícia. Convenia saber si calia promulgar una nova llei pels delictes de traïció o si en aquestes circumstàncies crítiques exigien regulació dels judicis en crims segons disposicions anteriors. Tot i així, les Corts havien de castigar el mal i prevenir els delictes d'infidelitat. Els delictes d'infidelitat sempre havien estat exceptuats dels indults. El diputat Luján, membre de la comissió de Justícia, va insistir en el dictamen del 28-05-1811: “Me conformo con el pensamiento que han producido los Sres. Aner y Argüelles el día pasado al principiar la discusión sobre esta materia y sobre el proyecto de decreto presentado ahora por la actual comisión de Justicia. Apoyo las ideas que manifestaron aquellos señores, y a su tiempo convendré con los mismos en la amnistía que insinuaron que debía anunciarse al publicar la Constitución, porque esto no es un indulto ordinario, ni siempre ocurre un motivo tan plausible para acordarle como el presente, en que se va a fijar la suerte de España”. Va ser de l'opinió de no fer la declaració del projecte de decret, derogant-se del tot el del 28-10-1811, que va ser revocat en gran part per les Corts. Es demanà a la comissió que seguissin treballant en la minuta de decret.¹¹⁴⁶

Es continuava amb el debat sobre el dictamen de la comissió de justícia. El diputat Calatrava estava d'acord amb els senyors que havien dit que no era necessària una nova classificació dels delictes d'infidelitat, perquè ja estava disposat a les nostres lleis. I si no n'hi hagués prou, creia com els diputats Aner i Argüelles, que en comptes de classificar aquests delictes, convenia s'ocupés el Congrés en un decret de conciliació que obrís els

¹¹⁴⁶ DSC, núm. 510, 4-04-1812, p. 2859-

braços de la pàtria als espanyols extraviats. Ell era tant d'aquesta opinió, que havia contribuït molt a la proposta feta a S. M. sobre aquesta matèria. Donava suport a la idea proposada pel diputat Aner sobre que es suspengués fins després de publicada la Constitució, i a deliberar i resoldre el projecte que presentava la comissió de Justícia. No convenia en la darrera part del que havia proposat Felip Aner: que es revoqués la resolució de 28-10-1811, perquè abans que revocar-la, s'estava en el cas que el Congrés havia de declarar el seu sentit. Era una resolució perjudicial i injusta, però reduïda als límits que es volia privar als que havien jurat el dret voluntàriament o sense violència, de ser nomenats Regents del Regne, Consellers i Ministres d'Estat. El debat continuaria un altre dia.¹¹⁴⁷

Qualsevol resolució sobre aquest punt referit al decret de juramentats, pel diputat Argüelles, potser destruiria el fonament de la revolució, ofendria la moralitat pública, feriria la conducta de tots els espanyols, igualant unes accions amb les altres, barrejant èpoques molt diverses i assenyalades. Tornava a insistir en el que havia indicat Aner el dia passat. La conducta de tots els espanyols estava ben qualificada sense necessitat de noves declaracions. No calia precipitar-se en classificar el mèrit de la seva conducta, que reposava en un principi molt respectable i molt conegut. El comte de Toreno va dir que no pensava parlar sobre aquest assumpte, era molt odiós, hagués preferit el silenci, adoptant la proposta dels diputats Aner o Calatrava, més que fer manifestacions que només portaven problemes, disgustos i discussions infructuoses.. El diputat Giraldo va proposar, i les Corts hi van estar d'acord, suspendre la resolució de la minuta de decret fins després que fos publicada la Constitució.¹¹⁴⁸

Tribunal de causes criminals pendents.

Es va acordar al Congrés que tots els tribunals remetessin a mans del Congrés amb la màxima puntualitat els testimonis de totes les causes criminals pendents als mateixos tribunals, des del seu inici fins aquell moment. Es remetrien en grups de quatre en quatre mesos i serien examinats per la comissió de Justícia.¹¹⁴⁹ El President nomenà per a la comissió Especial acordada la sessió anterior per a l'arranjament de jutjats de primera

¹¹⁴⁷ DSC, núm. 511, 5-03-1812, p. 2867-2871.

¹¹⁴⁸ DSC, núm. 512, 6-03-1812, p. 2875-2879.

¹¹⁴⁹ DSC, núm. 513, 7-03-1812, p. 2881.

instància al diputat Felip Aner, juntament amb els diputats Morales Gallego, Luján, José Martínez, Calatrava, Gordo i Feliu.¹¹⁵⁰

Remoció de ministres.

Tan aviat es parlà d'aquest tema, Felip Aner va fer una exposició. Donà per fet que el poble espanyol tenia les esperances posades en Ferran VII, El seu govern repararia els mals que havia patit la nació amb el desordre anterior. Arreglaria els diversos departaments de l'administració pública i restabliria les lleis que s'havien violat. Tenia clar que una de les parts que reclamaven l'atenció del Govern era l'administració de justícia, dipositada moltes vegades per favoritisme en persones que per les seves qualitats no ho mereixien. Estava clar per Aner que la Constitució donava independència al Poder judicial. Ningú ignorava els tràmits fixats per remoure de les seves destinacions als magistrats, ni les funcions que havien d'exercir i la influència que una bona administració tenia per la felicitat pública. En molts tribunals encara hi havia ministres que no podien merèixer la confiança pública per no tenir les qualitats indispensables per ser un bon jutge. Les Corts eren testimoni d'exposicions fetes per la Regència en aquest sentit: “Nunca, en mi concepto, ha sido más preciso tomar alguna providencia que ahora que estamos en vísperas de publicar la Constitución, por cuya razón hago la siguiente propuesta: Que se autorice a la Regencia, para que mientras no se publica la planta que en lo sucesivo deban tener las Audiencias, pueda remover o jubilar aquellos ministros que en su concepto, o por los informes que tome, no los considere dignos de continuar en la administración de justicia, por carecer de las cualidades necesarias para el desempeño de un ministerio que tanto influye en la seguridad y felicidad de los ciudadanos”. S'admeté a discussió.¹¹⁵¹ La van estar tractant al Congrés durant quatre sessions. El dia que començà el debat va exposar que no el movia cap interès particular o es qualificqués d'estrepitosa o revolucionària. “Señor, los Diputados estamos legítimamente autorizados, y obligados en conciencia a proponer la reforma de los abusos que se han introducido en todos los ramos de Estado”.

El comte de Toreno l'aprovà, modificant els seus termes; ell ja veia que aquesta part de la Constitució era la que quedava més imperfecta. El diputat García Herreros va dir; “Suscribo en todo al modo de pensar del Sr Aner”. Però suposava que amb la

¹¹⁵⁰ DSC, 514, 8-03-1812, p. 2890.

¹¹⁵¹ DSC, 519, 13-03-1812, p. 2908.

Constitució es corregirien els mals. Els dos dies següents els diputats ja podien signar la Constitució. El diputat Argüelles va dir que no venia a vindicar les intencions d'Aner, perquè ell no necessitava de la seva defensa. Considerava que la proposta era justa, política i necessària i contrària al bon nom de la reputació dels encarregats d'administrar justícia, sempre que s'examinés des de la conveniència pública. Admesa la hipòtesi que alguns magistrats no hagessin de continuar a les seves destinacions, Argüelles es preguntà: "Será posible que el Congreso se haya de retraer de tomar una providencia análoga a las circunstancias en que se halla la Nación con respecto a la administración de justicia? Cap altra idea hi havia en la proposta d'Aner si s'examinava de bona fe. Era més, la Regència podia remoure legítimament d'un cop tota l'administració si no li mereixia confiança. Demanà que la Regència conciliés la proposta d'Aner a les seves obligacions i després quedés subjecta a la immobilitat dels jutges ajustada a llei. Aner tornà a intervenir: "Señor, yo creo que una nación ilustrada que trata de arreglar su Gobierno y todos los ramos de la administración pública, debe proponerse como máxima constante que no puede haber justicia legal en favor de un particular contra la justicia legal de toda la Nación".

En realitat, abans d'aprovar-se la Constitució, que vindria a declarar la inamobilitat judicial, les Corts van intentar depurar els titulars dels tribunals, a partir d'una proposta de Felip Aner. Faltava una setmana per sancionar la Constitució, s'hi estava a temps a fer justícia amb la justícia, mai més ben dit. Alguns diputats s'hi van oposar, al·legant que s'anava en contra de la Constitució, i la pròpia història, la qual protegia la llibertat individual i la propietat del càrrec de jutges, del qual no podien ser remoguts sense previ judici. Veiem com els liberals i Aner que feia la proposta, volien aplicar el principi de confiança en els jutges, separant als que no eren adictes al sistema, , els que s'hi oposaven volien aplicar el principi d'independència judicial, reconegut per la Constitució.¹¹⁵² El diputat Aner veia en algunes parts de l'Estat abusos, afavorits pel favor, la intriga, el diner i "otras cosas que callo". No entenia com es volia deixar la justícia en les mateixes mans. Les Corts tenien l'obligació de protegir la propietat i la llibertat individual, i això no s'aconseguiria si no es tallava la corrupció. Demanà que la Regència manifestés a les Corts les causes que tenia per separar o jubilar els magistrats. El diputat Aner va insistir molt en la necessitat de la seva proposta: ¿Qué responsabilidad, Señor, no pesaría sobre los responsables de la Nación si después de haber sancionado la

¹¹⁵² FERNÁNDEZ SARASOLA, Ignacio. *La Constitución de Cádiz...* Op. Cit. p. 179.

Constitución, por mal entendidas consideraciones dejasen a los españoles expuestos a ser víctimas del fallo de un juez ignorante o corrompido? Negà que els magistrats fossin propietaris de les seves destinacions, sinó que eren agents del Govern del qual depenien. Referint-se a la Constitució: “¿Será posible que una ley que todavía no está en observancia se quiera hacer valer para ligarnos las manos e impedir las reformas justas que la Nación reclama? ¿Y se querrá que las Cortes no tengan esta misma facultad para jubilar por sí sin juicio o por medio de la Regencia, a los magistrados que actualmente sirven en las Audiencias?”¹¹⁵³ A la darrera sessió que es parlà de la proposta d’Aner, es passà a votar, els diputats, entre ells, García Herreros, van dir que reprovant la proposta d’Aner, no s’entengués que es reprovava el seu esperit, sinó els termes en què estava concebuda; i es rebutjà pe 124 vots contra 13.¹¹⁵⁴

Continuà la discussió del projecte de decret sobre la creació d’aquest Tribunal. El diputat Aner a l’art. 9è d’aquest decret, reprovat el 25-03-1812, va substituir la següent proposta: “Que las Cortes nombren por esta vez los individuos que han de componer el Supremo Tribunal de Justicia”. No quedà admesa. El Sr. Creus proposà: “Que se mande instalar desde luego el Consejo de Regencia con los individuos que se hallen en este distrito, prestando el juramento que conviene a la Constitución, e instalado, proponga a la Regencia del Reino la terna de los individuos que deben formar el Supremo Tribunal de Justicia, arreglándose interinamente al modo con que proponía la Cámara, para que aquella nombre”. S’admeté a discussió i aquest va ser molt viva i complicada. Alguns diputats volien saber si el que pretenia era una veritable instal·lació del Consell d’Estat i no una simple reunió privada dels individus que l’havien de compondre per l’acte de la proposta, perquè aquests individus no havien ni podien prestar el que necessàriament havia de precedir a la instal·lació de tot cos, per no estar sancionat el reglament, l’observació del qual era un objectiu sobre que havia de recaure el jurament. Els impugnadors van dir que aquesta no podia ser la idea de les Corts a l’article de la Constitució, perquè el 19-02-1812 decretaren passar una ordre a la Regència per tal que s’instal·lés ràpid el Consell d’Estat, els individus nomenats de Cadis es reunissin privadament i procedissin a formar el reglament per al govern d’aquest Consell.

¹¹⁵³ DSC, núm. 522, 16-03-1812, p. 2926-2933. Aner explicà: “De mi lado se ha sacado en la universidad de Zaragoza a un condiscípulo, no de los más aventajados, cuando todavía le faltaban tres o cuatro años para recibirse de grado, y fue elevado a alcalde del Crimen de la misma Audiencia”.

¹¹⁵⁴ DSC, núm. 523, 17-03-1812, p. 2939-2944.

El diputat Argüelles observà que es tractava sobre si es devia delegar a aquest o a altre cos la facultat de proposar i fins i tot de nomenar els subjectes per al Suprem Tribunal de Justícia. Va dir que no podia menys de complaure's en gran manera, perquè veia que aquesta mateixa controvèrsia era una confusió clara i evident de les Corts del seu il·limitat i sobirà poder. Cada vegada era més gran la seva complaença, deia, comprovant que pocs dies abans, alguns diputats havien negat rotundament aquest poder al Congrés nacional, quan es discutia la proposta d'Aner, relativa a que s'autoritzés la Regència, abans que es publicés la Constitució, a jubilar o depositar a aquest o altre magistrat, que segons ella, no fos adequat al desenvolupament del càrrec que se li confiava. S'aprovà la proposta del Sr. Creus, resolent les Corts que la instal·lació del Consell d'Estat fos només per la proposta indicada. El diputat Muñoz Torrero va proposar: "La Regencia del Reino nombrará los individuos que deban componer el Supremo Tribunal de Justicia, precediendo propuesta del Consejo de Estado con arreglo a la Constitución. S'aprovà.¹¹⁵⁵

En una exposició de la Regència es manifestava els greus inconvenients que es produïrien de portar a terme el que es va acordar a les Corts de no establir un tribunal especial per conèixer en última instància dels assumptes contenciosos d'Hisenda. En acabar la lectura, s'aprovà la següent proposta d'Aner: "Que se nombre una comisión especial para examinar la exposición de la Regencia, proponga a S. M. si convendría abrir de nuevo la discusión acerca del establecimiento del tribunal especial de Hacienda, y caso que así lo crea, presente la minuta de decreto acerca de lo que en su dictamen debe resolverse. El vice-president suspengué la discussió i va nomenar per la comissió proposada per Aner a ell mateix i els Srs. Giraldo, Creus, Quintano i Mejía.¹¹⁵⁶ Alguns diputats van valorar que el nou tribunal de Guerra i Marina no havia d'intervenir en assumptes governatius, havent d'entendre només dels contenciosos; els individus d'aquest tribunal, com que eren jutges, havien de tenir una independència absoluta del poder executiu, es rebutjaren algunes propostes en aquest sentit. El diputat Gallego va fer una proposta que va ser admesa a discussió: "Que los individuos del tribunal especial de Guerra y Marina no puedan ser removidos de su empleo, sino es en los propios términos y casos que los demás magistrado".¹¹⁵⁷ El 26 es continuà i la proposta del diputat Gallego fou aprovada.

¹¹⁵⁵ DSC, núm. 532, 28-03-1812, p. 2980-2981.

¹¹⁵⁶ DSC, núm. 549, 21-04-1812, p. 3085-3087.

¹¹⁵⁷ DSC, núm.574, 25-05-1812, p. 3215-3216.

Es tractava de si el govern podria o no emplear els individus militars del Tribunal de Guerra, exposà Aner, per als càrrecs o comissions que se'ls confiés i que aquests els haguessin d'admetre. Per ell, la proposta s'havia d'aprovar perquè pocs voldrien acceptar el comandament dels exèrcits. Les Corts estaven retallant cada vegada més els arbitris de la Regència: no poder comptar amb els individus del Consell d'Estat ni tampoc amb els del Tribunal Suprem de Guerra i Marina. On havia d'anar a buscar homes útils la Regència? Calia donar al Govern tots els mitjans per salvar la Nació. La resta era secundari. Per tant: "Apruebo la proposición de Creus, a fin de que el Gobierno pueda echar mano si quiere de los sujetos que contemple útiles al bien de la Patria". El diputat Morales Gallego va dir que s'oposava a aquesta proposta en els termes proposats. Anava en contra de la llei que s'acabava d'aprovar: que els jutges que s'haguessin de nomenar per aquest Tribunal de Guerra i Marina, estaven compresos en les lleis donades per als altres magistrats, i ara s'al·legaven les mateixes raons per impugnar el que s'havia aprovat abans. "Y que se atan las manos a la Regencia, es lo que se vuelve a repetir; pero, Señor, no nos alucinemos. ¿Cómo atará las manos a la Regencia decir que estos jueces no puedan valerse de ellos si los considera inútiles para algún encargo especial? (...) Un sujeto ha dicho que el Consejo de Estado era el panteón de los militares, y esto es lo que sabemos. Como ha dicho el Sr. Gallego, deben considerarse estos empleos como el premio y termino de la carrera de los militares. La propuesta d'Aner no es va votar.¹¹⁵⁸ Per a l'arranjament de tribunals el president va nomenar el diputat Utgés enlloc de Felip Aner.¹¹⁵⁹ Recordem que Felip Aner va demanar llicència al Congrés per intentar recuperar la seva malmesa salut.

¹¹⁵⁸ DSC, núm. 575, 26-05-1812, p. 3217-3222.

¹¹⁵⁹ DSC, núm. 616, 10-07-1812, p. 3422.

BALANÇ

Aquesta ha estat una tesi doctoral sobre un parlamentari aranès-català a les Corts de Cadis. En la nostra historiografia no abunden recerques sobre parlamentaris, ni sobre la influència dels catalans al procés constitucional gadità, ni tampoc sobre aranesos en la història més general. El fet que una biografia com aquesta combini tots i cadascun d'aquests elements, no dona encara resposta al més greu de tots els buits: la manca d'atenció de la nostra historiografia del paper que la cultura constitucional catalana (i aranesa) ha tingut -ni que fos, forçada per les circumstàncies-, en els orígens de l'Espanya contemporània.

Podem trobar raons culturals i polítiques com a base d'aquest oblit. Malgrat jugar arreu un paper polític innegable el mite polític gadità durant un terç de segle, fins que no va arribar la commemoració del centenari de la Guerra del Francès i de els Corts, aquest no va tenir un pes apreciable, ni a Catalunya ni a Espanya. En canvi, durant els actes del primer aniversari la discussió sobre l'oportunitat de participar, les lectures i adaptacions locals, sumat a la valoració política en clau nacional, va ser una nota distintiva a Catalunya en relació a altres territoris, com s'ha demostrat en estudis recents. Fos com fos, en el discurs catalanista hegemònic de principi de segle XX, i pels seus historiadors, la presència de catalans a les Corts de Cadis tan sols encaixava amb una mena d'etapa inicial, poc madura, del procés de redreçament. La vindicació de Frederic Rahola, en aquest sentit, restà isolada, perquè no fou continuada ni per Ferran Soldevila ni per Jaume Vicens.

Certament, va ser reivindicat per l'economista i jurista, portaveu de la Lliga Regionalista al Senat, Frederic Rahola i Trèmols. El 31 de març de 1911 aquest polític va donar una conferència sobre els diputats catalans a Cadis, a la totpoderosa institució burgesa i de les elits madrilenyes, l'Ateneu de Madrid, inscrita en un curs d'Història política contemporània d'Espanya. En el seu parlament ja esmentava Felip Aner com el representant més conspicu de la "tendència autonomista i del sentit català", encara que el públic l'aplaudí sobre tot perquè va explicar com Catalunya havia ajudat Espanya en els moments més crítics per a la seva unitat. Mesos després, el 23 de desembre, pronuncià un altre discurs a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, que dugué a la publicació del llibret titulat *Los diputados por Cataluña en las Cortes de Cádiz*. El mateix any 1912, en concret el 18 d'agost, la revista cultural catalanista *La Il·lustració Catalana*, li publicà un article centrat en la personalitat política de Felip Aner, "completament oblidada", segons la seva expressió: compendi del temperament català, format en les

juntes i bon organitzador de les forces armades, una mena d'home pràctic en assumptes mercantils, comparable als que eixien en els senats de les repúbliques italianes i en el Consell de Cent barceloní.

Ben al contrari, aquella generació d'homes de lletres i polítics va preferir centrar-se en la figura d'Antoni de Capmany i en la visió lineal que feia del catalanisme una corba evolutiva de menys a més. Així, Soldevila comentà la paradoxa que Capmany donés per morta la producció literària catalana però que al mateix, amb la seva obra, hi contribuís a salvar-la; o l'aparença de contradicció entre un Capmany que maldà per la inclusió catalana dins del projecte espanyol, mentre que també reconeixia la seva intuïció restauradora, el seu "catalanisme inconscient", en termes de Vicens Vives. L'ombra de la figura d'Antoni de Capmany planava sobre l'ús polític del record. Reivindicat per Víctor Balaguer i per la Renaixença en el trasllat de les seves despulles, no va ser fins Pierre Vilar, Josep Fontana o Ernest Lluch que va ser reivindicat i situat com la principal figura intel·lectual catalana de l'època. Al seu costat, altres com Ramón Llätzer de Dou i Bassols, tot i tenir una producció escrita rellevant, eren llançats a les brases del foc absolutista, mentre que un protagonista tan destacat dels fets i valorat pels coetanis, Felip Aner d'Esteve, romaníà pràcticament en l'oblit. Tan sols els estudis més recents d'Antoni Moliner, Maties Ramisa, Lluís Ferran Toledano González, Quintí Casals, Antoni Sánchez Carcelén han tractat, molt lleugerament encara, els contorns de la seva figura. Aquest darrer historiador, en el seu llibre *Els diputats de l'antiga Corona d'Aragó*, ha analitzat més algunes de les intervencions d'Aner al Congrés. Els historiadors de les Corts de Cadis no saben com situar-lo en el plantejament esquemàtic de liberals/Absolutistes. Apareix molt poc en la bibliografia, la seva presència és escassa i no reflecteix l'immens treball que va realitzar. Autors com Joaquín Varela Suanzes-Carpegna, Ignacio Fernández Sarasola, José María Portillo Valdés, analitzen alguna intervenció d'Aner, però sempre per reafirmar el concepte polític que es té d'Aner: de mantenir la pervivència de particularismes jurídics, a favor d'uniformitzar la legislació, però amb un cert marge d'excepció per mantenir la supervivència del Dret històric català. Provincialista, de tarannà conservador. Javier Lasarte dóna un pas més i diu d'Aner que era un defensor del liberalisme econòmic.

La tesi que tenim a les mans vol trencar amb aquest oblit conscient sobre el paper dels diputats catalans a Cadis i, en concret, Felip Aner d'Esteve. En les seves pàgines hem

combatut la idea que la classe dirigent catalana sorgida del procés tempestuós de les juntes, no va estar implicada en el projecte polític més rellevant dels inicis de l'Espanya contemporània, fet que permet copsar la pluralitat dels seus projectes i dels seus accents, però també la implicació en els debats constitucionals, les seves reals aportacions a l'articulat de la Constitució, així com la posició quasi unànime dels diputats, i Aner en un lloc destacable, en la defensa dels interessos de la Província catalana.

Atenent als objectius generals i específics de la tesi, pensem que una investigació com aquestes per permet d'aprofundir en l'itinerari i en el perfil d'un diputat, ens pot servir per a interpretar millor qüestions de gran abast com ara la relació entre les dinàmiques reformistes a les acaballes de l'antic règim i el primer liberalisme, i les actituds complexes de la classe dirigent catalana, feble davant de la Corona, i feble també en el seu domini local en una societat en guerra i revolució. En aquest sentit, l'actitud de Felip Aner serveix per a distingir dues coses: d'una banda, apreciar com un jove jurista, format a la perifèria del Principat, va poder ocupar un lloc tan preminent en la classe dirigent catalana de les juntes i, després, entre el grup de diputats. El fet que excel·lí en el seu aprenentatge com a jurista del dret castellà i de les institucions de la monarquia, va jugar un rol molt destacable. L'altre gran jurista català, en Ramón Llätzer de Dou era massa gran, massa conservador i poc àgil en el marc del nou imaginari constitucional que s'estava forjant. D'altra banda, les posicions d'Aner palesen clarament la negativa de les elits a donar un espai de representació política al món local, susceptible de seguir comportaments políticament i socialment díscols, com els d'estiu de 1808. En el fons, era producte de la por al canvi polític des de baix i a la llibertat entesa com a participació. Si alguna cosa expressà Felip Aner i persones com ell, és que es va adaptar al perfil del conservador afermat en les seves convencions jurídiques, que no pas les conviccions ideològiques en circulació, que no es mogué de l'anàlisi pràctic i empíric de la realitat, i no en meres especulacions filosòfiques. Com un liberal o preliberal i conservador qualsevol emmirallat en la cultura política britànica, quelcom d'habitual entre la classe dirigent catalana. Com també, cal reconèixer, preeminents figures de la il·lustració espanyola com ara Gaspar Melchor de Jovellanos.

Altrament, la fragilitat d'aquesta classe dirigent, patrícia, mercantil o burgesa, quedà dibuixada pel fet que aspirà a quotes de major representació política per part de les classes respectables catalanes, a la cerca d'una nova interlocució històrica amb la Corona formada per nous espais -com les Corts- i noves regles del joc -com la Constitució-. La

història contemporània de Catalunya, com tampoc la d'Espanya, no s'hauria de veure sense integrar la diversitat de projectes existents, i no amagar-los o dissoldre'ls en una retòrica, més ideològica que una altra cosa, de la unanimitat de la construcció de la nació política. Si una cosa demostrà Felip Aner, com Dou o Capmany, és precisament que no tothom entenia la nació de la mateixa manera. Ni que fos la nació política. Interpretació que només s'admet historiogràficament en al·lusió als diputats americans, però no als "provincials" de la península.

Manifesta, igualment, la feblesa en la qual es devia sentir tot un grapat de prohoms i de classes benestants en un país ocupat, com el català, per les tropes franceses, amb una plebs desobedient (recordem la "revolució antifeudal silenciosa" de la qual ens va alertar Josep Fontana), un país revoltat contra les autoritats locals i els gran propietaris que no col·laboraven amb les càrregues econòmiques de la guerra. Un país on es perdia ciutat rere ciutat, després de setges espantosos, Girona, Tarragona, Tortosa..., enmig d'una nova opinió pública com la gaditana o l'americana poruga per l'actitud -aparentment- poc decidida dels seus habitants contra els invasors. Tot al contrari, els diputats catalans com Aner i els emissaris de la Junta de Comerç van haver d'insistir que Catalunya resistia i que els lligams econòmics amb Amèrica devien de persistir contra les infàmies, els rumors interessats, o les notícies que arribaven del Principat sobre les malmeses relacions entre les autoritats militars i civils "patriotes". Aquest va ser el clima parlamentari en el qual Felip Aner i d'altres van haver de transitar.

I ho hem volgut fer a través d'un estudi biogràfic i familiar d'un aranès. A la Tesi hem volgut demostrar com l'aprenentatge familiar va poder important de cara a conèixer les interioritats de les relacions entre un règim jurídic local i el de la monarquia hispànica. Com, en certa manera, la cultura constitucional aranesa, encara viva, va poder condicionar les maneres de fer i d'entendre la relació amb la Corona espanyola. L'opció de la família Aner, i d'altres de la Val, era passar un xic per la Universitat de Cervera però després acabar-se de formar-se bé a Saragossa. I això no era perquè la universitat de la Segarra fos precària en matèria de Dret, sinó perquè l'opció aragonesa permetia un sòlid i actualitzat coneixement de les regles del nou dret patri de base castellana. I per la Val d'Aran que formà part de la Corona d'Aragó, Saragossa era l'altra capital important del Regne, a demés de Barcelona. Posteriorment, començada ja la guerra, l'etapa a la junta del partit i la Junta catalana li van permetre evidenciar la seva preparació i maneres de fer entre institucions i persones, així com arranjar multitud de petits conflictes d'ordre legal.

Ja a Cadis, en el decurs de les sessions, hem volgut realitzar un estudi micro d'història parlamentària. Ens hem volgut sumar a la nova història del parlamentarisme que enfoca l'interès en el nou i vell llenguatge polític, en els matisos i els gestos dels representants. Un estudi com aquest tan detallat, ha volgut entreveure en els plecs i els marges dels debats, en les clivelles dels conflictes entre posicions, o en les esclatxes profundes de la retòrica política, nous elements d'interpretació de la política de diputats com Felip Aner. La lectura curiosa dels diaris de sessions ens ha permès conèixer la mecànica parlamentària consistent a presentar propostes, dur-les a les comissions, l'exposició dels resultats de nou a la cambra, i els debats i decisions finals. En tot aquest periple, sovint poc treballat per la historiografia o, més encara, gens, si es tracta del seguiment d'un sol diputat, podem aprendre moltes coses. Veiem per exemple com va ser valorat Aner per la resta de diputats i com es van incorporar moltes propostes i comentaris seus, amb la qual cosa es desmentiria l'escassa capacitat d'intervenció i influència dels diputats catalans a Cadis. Fins i tot l'estima que tenien envers Aner, més enllà del protocol i les bones regles de conducta; el fet de poder copsar si s'establiren complicitats entre els diputats o es formaven jocs d'oposicions, en especial, en el cas d'Aner, il·luminats a través dels debats en pro i contra amb Agustín de Argüelles, i les polèmiques amb el també jove comte de Toreno. No obstant això, una metodologia com aquesta també serveix per posar de relleu els topalls i els límits de les propostes polítiques d'Aner. Per la quantitat de comissions en les quals va participar, 17, i d'intervencions parlamentàries, 494 d'entre les quals 180 va construir discursos ben travats, va ser el diputat català més prolífic i el segon de tot el congrés constituent, rere Agustín Argüelles. Especialment efectiu en el decurs dels debats dels articles de la Constitució, bo i formant part de les comissions d'Hisenda, Tribunal de Corts, arranament de províncies, i els decrets d'impremta, senyorijs i ultramar, però també rellevant les seves opinions sobre la Corona i les institucions auxiliars, el Consell de Regència i el Consell d'Estat.

Felip Aner va insistir, més d'un cop, que el clima bèl·lic pel qual travessava Espanya ho condicionava tot. Que calia acomodar-se a la realitat. Això, en determinats moments, va servir per afermar que més que una Constitució el que calia era fer un Codi, o una reforma en els codis. Sense entrar en contradicció, també va servir per insistir - com en el debat de l'article 373 de la Constitució- en el fet que Espanya ja en tenia una, i que el despotisme o les males pràctiques anteriors -sense entrar a especificar-les-, no havien contribuït a la seva bona observança. En certa manera, doncs, que calia rectificar

la trajectòria històrica d'Espanya, permetent una renovada arquitectura constitucional en la qual, el seu compliment i la manca d'abusos, al costat de la existència de canals de representació i d'influència del territori -les províncies com la catalana-, tinguessin un espai reservat i respectat. En aquest cas, Felip Aner no va utilitzar en els seus discursos una retòrica tan historicista com Agustín de Argüelles, Antoni de Capmany o Ramón Llàtzer de Dou. L'historicisme va ser més implícit que explícit. Però hi era, parlava de l'experiència passada sense concretar-la.

Valorem ara, per parts, algunes de les seves més destacades intervencions. Un dels primers decrets, el de la llei d'impremta, va permetre de seguida que fossin conegudes les seves dots com a jurista i diputat. Felip Aner encara no havia arribat a Cadis quan s'aprovà aquesta llei o a la part més fonamental que era l'article 1r. D'entrada, Felip Aner estava favor de la llibertat d'impremta, però això no li impedí de posar-ne condicions. Es posicionà en contra de repartir papers públics al Congrés, ja que creia que els diputats es feien còmplices de les idees subversives que contenien i que eren contràries a la religió jurada pel Congrés i reconeguda per la nació. No creia que el Congrés s'hagués d'implicar davant els excessos sobre la força moral, l'opinió pública i en definitiva la religió catòlica, perquè la Cambra no tenia competència per jutjar aquests papers. Per fer-ho ja hi havia tribunals i una llei d'impremta. Aner no creia que les Corts haguessin d'actuar contra l'autor. En canvi, el Congrés havia d'entendre en tots els assumptes que podien contribuir al trastorn de les lleis fonamentals de l'Estat, de les quals una era la religió catòlica. Aner parlà d'enviar un paper a la Inquisició perquè la llei d'impremta prevenia que si sortís un paper amb màximes irreligioses, se l'havia de delatar al Tribunal de la Inquisició. Creia que un diputat estava obligat a denunciar un paper que contingués màximes subversives de les lleis fonamentals de l'Estat. L'opinió de Felip Aner va ser la de subordinar l'autoritat del reglament de la impremta a la de l'executiu, la Regència, justificada en termes d'urgència política.

La Regència havia de detenir l'autor, sempre que veiés que el seu paper fos sediciós i subversiu del ordre i contrari a les lleis, informant el Congrés, amb la causa que la va obligar a empresonar-lo. En aquest cas, Aner estava d'acord amb què es detingués l'autor, sense necessitat de prèvia censura, i sense perjudici que es verificués després. "Así se asegura la libertad del ciudadano y se conserva la tranquilidad pública". No estava d'acord que davant la seguretat de l'Estat, es volgués sostenir els drets individuals de cada ciutadà i preferir-los als de la societat en circumstàncies de guerra. Que un diari es

publicués fora d'Espanya com *El Español*, de José Blanco White, calumniant i desacreditant el Congrés, agreujava la situació. L'angoixava com serien rebudes les notícies a Amèrica de la guerra espanyola contra Napoleó, de les institucions, del Congrés, de la representació americana a les Corts, dels interessos comercials, etc. No veia diferència entre fer un altercat públic cridant, o fer-ho per escrit perquè fins i tot, un paper imprès podia propagar molt més la sedició i era més difícil de prevenir. “La libertad de prensa consiste en que todos los españoles puedan por escrito expresar sus ideas, sus opiniones, etc.”. Aner pensava que aquest era un dret essencial dels ciutadans. Considerava que s'havien de protegir els drets i llibertats, però tenint en compte el context.

Pel que fa a la qüestió de l'abolició del règim senyorial, com hem dit, la seva participació en el debat va ser decisiva. La diferenciació històrica i esdevinguda clàssica pels historiadors entre el senyoriu jurisdiccional i el territorial, el passí de les funcions del primer a l'Estat, mentre que en el segon cas es permetia la conversió en propietat perfecta dels “propietaris” d'antic règim, va tenir en Aner i el alguns altres diputats catalans un paper essencial. Una distinció que permetia transitar a aquestes elits patrícies catalanes, als propietaris del domini útil i als “titulars” de la propietat, de fer una acomodació al nou règim liberal. El problema no radicava aquí, sinó en la por present i futura a la pèrdua del poder polític local, al fet que l'extensió de la ciutadania liberal disloqués els equilibris socials i polítics. Por, tal vegada, al fet que la exegesi de la Constitució no fos l'acordada a hores d'ara pels diputats i que anés massa enllà.

Una altra cosa és el llenguatge específic que utilitzà el nostre biografiat. Abans d'entrar en la discussió de senyoriu, Felip Aner, com que era conscient de la implicació que hi tindria, va voler deixar clara la seva posició davant un tema tan transcendental i delicat alhora: “Quisiera que si mi dictamen no es enteramente conforme al espíritu de la propuesta i del autor de ella (Manuel García Herreros), no se atribuyese a interés particular, a influjo o preocupación, pues ni poseo bienes reversibles, ni conozco más influjo que el de la justicia, ni más preocupación que la equidad y la razón”. En el seu plantejament va deixar clar que tot allò relacionat amb la jurisdicció pertanyia al dret públic, i que les possessions, finques, joies, etc., s'havia de relacionar amb el dret privat. El dret públic, segons Aner, atribuïa al rei la jurisdicció del seus súbdits, per tant, era inherent al monarca. La nació espanyola estava reunida en una sola monarquia i això demanava unitat en l'acció i direcció amb el poble reunit amb qui els governava. Aner va

voler conciliar els interessos dels pobles, de la nació i dels senyors propietaris de senyorijs, bo i adaptant la legislació a la realitat d'aquell temps.

La manca d'una llei fonamental va possibilitar la donació de béns de la Corona. Reunida la nació per fer lleis justes per administrar justícia, exposà Aner: “no debe haber en la Nación más señor de vasallos o de súbditos que el Rey” Tots els altres drets territorials feudals o contraris a la prosperitat s'haurien de reformar. Una cosa era el dret al territori i l'altra el dret sobre les persones. Des del primer moment, Felip Aner exposà que aquesta llei fonamental no dependria només de la voluntat dels Reis. Davant dels diputats es presentà un cos polític de ciutadans amb els mateixos drets i sense càrregues feudals. En el desenvolupament del decret fins que s'aprovà, alguns objectius no es compliren. Però, les reformes de la propietat, polítiques i institucionals van quedar més clares. Aner parlava de la religió dels contractes, sense ella no existiria confiança en el deute públic. S'havia de recuperar la fiabilitat popular en la nació i conciliar els interessos particulars amb els de l'Estat.

En paral·lel valorà positivament la venda de béns nacionals. Era una bona operació, desfer-se dels avals ajudava a confiar en l'Estat, i aquest creixeria i s'incrementaria el seu valor. Disminuint el deute nacional, incrementaria el crèdit, i d'aquesta manera, l'Estat sempre hi guanyava. En relació al tancament de terres, no hi podia estar més d'acord. L'agricultura, com la primera font de riquesa de les nacions constituïa la felicitat de l'Estat i augmentava la població. Aner devia recordar la llarga lluita que havia tingut el seu pare pel tancament dels seus prats, que els havia d'obrir als veïns després de la collita de les segones herbes. “La invasiones continuas que ha sufrido el derecho de la propiedad, limitándole al dueño el libre aprovechamiento de sus frutos, han sido causas que el Congreso debe destruir para que la Nación pueda sacar de la feracidad de sus suelos las riquezas que ofrece”. Proposà que es declarés per llei que els amos de finques i patrimonis tinguessin absoluta llibertat de tancar-les o acotar-les, i d'aprofitar-se exclusivament de tots els fruits i pastures en ús del sagrat dret de propietat.

Pel que feia a la venda de béns propis i d'erms, no hi estava d'acord, no era rentable econòmicament. Feia anys que hi havia expedients i reclamacions sense resoldre. Era millor deixar-ho per una altra època. Encara que es creés una comissió per estudiar aquest tema, preguntà: “Cómo se puede saber lo que conviene a Cataluña, a Galicia, Castilla, etc.? De ningún modo”. Un dels arguments que donà era que el foment de l'agricultura perjudicaria la ramaderia i que l'agricultura no era el més important. Aquí

es va contradir. Però Felip Aner sabia que a la Val les muntanyes eren per a l'aprofitament del comú i es llogaven pels ramats provinents d'altres valls veïnes. I també per la talla de la fusta, que era una altra font d'ingressos per a les universitats de la Val. Sortí en defensa dels drets de l'Aran.

Pel que fa a la resta de temes econòmics, com ara la Hisenda, el nostre diputat tingué, com ens hem referit al llarg de la tesi, una preocupació constant. Un corol·lari per palesar que va ser liberal en temes econòmics, portant fins al final el seu compromís de treballar per la província i per Espanya. Tal vegada, la Hisenda era l'assumpte més important que havia de salvar la pàtria, i aquest era sens dubte la subsistència i provisió dels exèrcits. Tots els exèrcits havien de ser igualment atesos i la Regència havia d'actuar amb determinació i atendre les necessitats de totes les províncies. Tots els habitants de les províncies eren germans, uns no s'havien d'enriquir a costa dels altres: "Pues el bien general de la Nación es el bien de todos los particulares". Va treballar per aconseguir la construcció d'una reforma fiscal, però considerà que era massa aviat, faltaven dades econòmiques provincials i de la comptabilitat de l'exèrcit. Mentre, per saber quins recursos tenien les províncies, a proposta seva, es crearen unes comissions de represàlies a cada província que actuarien amb independència judicial. La guerra es podia costejar amb aquells recursos. Calia aturar el frau, però Aner pensà que les contribucions anteriorment s'havien exigit amb desigualtat i això havia dut la Nació a la misèria. I sobretot, s'havia aplicat de forma injusta en algunes províncies. I això incrementava la desconfiança dels pobles. Creia que l'Estat no havia de tenir béns propis, sinó passar-los al particular, perquè guanyava amb el fruit produït per les rendes. Felip Aner entenia que el gran objectiu de tot Govern havia de ser conciliar els interessos de l'Estat amb els dels particulars que el composaven. L'augment dels interessos dels particulars augmentava els del Govern. Dubtava quina seria l'obra de les Corts més prioritària, si fer la Constitució o restablir el crèdit públic.

Era partidari de liberalitzar el comerç actualitzant ordres i concessions amb plena llibertat. "Cuanto mayor sea el aliciente del vendedor, tanto mejor será para el comprador". Abans que crear fàbriques en temps de guerra, calia l'extracció de primeres matèries. L'interès individual era l'agent principal de les especulacions mercantils. La majoria de les propostes que va fer es van sancionar. En particular, es va aprovar el decret sobre la contribució anomenada "extraordinaríssima" de 120 milions de rals, proposada pel mateix Aner. S'havia de recuperar la confiança en el crèdit. "El público debe saber el

resultado de su inversión; y no sabiéndolo, se sigue la desconfianza que vemos, y es imposible remediarla”. Calia oferir seguretat en la inversió mitjançant un reglament, cercant la satisfacció del públic informant sobre la inversió posterior. La nació, doncs, se salvava amb diner i ben administrada.

En síntesi, Felip Aner d’Esteve va ser un liberal econòmic. Aquest és un punt força clar. El seu respecte per la “sagrada propietat” va ser explícit, encara que podia portar a contradiccions pel fet que molts diputats incorporeessin a la nova propietat les velles possessions d’arrel feudal. Mostrà una posició que restà a favor dels tancaments i d’alliberar els erms, però que no perjudicàs els equilibris socials comunals de muntanya. Amb determinació, donà importància a la indústria i el comerç, no només a l’agricultura. Una activitat, aquesta darrera, que havia de millorar la productivitat i no tant el seu caràcter extensiu. Defensà un model econòmic català, que adaptava la producció de cara al mercat, la qual havia demostrat que funcionava i podia ser bona per la resta de la Monarquia. Un pensament, en el fons, no tan allunyat de Dou en aquest aspecte.

Tant els aspectes purament econòmics com els polítics estaven molt mediatitzats pel context bèl·lic. Aquesta posició empirista, pràctica, va ser un argument molt utilitzat pels diputats que no volien aprovar mesures liberals sense pensar en les seves conseqüències, immediates o futures. Convicció que valia pels diputats que ocupaven un ventall ampli, tant els absolutistes, com els reialistes reformistes o els liberals conservadors. Les contínues demandes de les províncies més maltractades per la guerra, eren canalitzades pels diputats que les representaven. Amb els assumptes de la guerra Aner tenia un principi après a partir de la seva experiència organitzativa en les juntes catalanes. El contribuent mantenia el soldat i no hi podia haver soldats sense els seus recursos. “La gran ciencia de legislador consiste en nivelar estos dos servicios, el personal i el pecuniario”. Davant l’enemic, demanava la generositat de tots els espanyols, tots havien de ser soldats, i per això calia un reglament d’allistaments. Però, Aner també aprovava les exempcions per lliurar-se del servei de les armes; les considerava necessàries, en diners per poder vestir els soldats, o en espècie, per exemple la donació de cavalls tan útils per a l’exèrcit. Segons ell, a Catalunya ambdues mesures havien funcionat molt bé. Pel que fa a la possibilitat d’accedir a les escoles de formació d’oficials i els tradicionals entrebancs basats en el privilegi aristocràtic i no en el mèrit, Aner considerà que tots havien de ser iguals en drets: la llei no eximia ni per qualitat ni per misèria als que servien millor a la pàtria.

Espanya estava en plena lluita, però per lluitar bé, es preguntava, en què consistia l'art de la guerra? Requeria, deia, la disciplina militar en l'ús de les armes i la intel·ligència en el compliment de l'ordenança. Això no s'aconseguiria sense l'expertesa i responsabilitat dels caps militars. No era partidari de prodigar premis, aquests els hauria de donar el mèrit en el servei. S'havia de lluitar amb ànim i amor a la pàtria. La indiferència no era bona per l'exèrcit. Aner estava convençut que la subordinació era la base de la disciplina, i l'honor el fonament de les accions bèl·liques i l'estímul que obliga l'home a complir amb el seu deure. Sens dubte, el rerefons de l'oposició entre ciutadans, autoritats civils i militars, l'augment de pròfugs i desertors, tan habitual a Catalunya, eren assumptes presents en les seves paraules.

Li desagradava sentir que es perdia el temps parlant de les necessitats militars i econòmiques de les províncies i com ajudar-les: ¿A qué hemos venido aquí? A hacer leyes: ¿Y para quien han de servir estas leyes si no hay pueblos que las obedezcan? Els diputats estaven al Congrés per exposar les necessitats de la seva província, i així, fer el bé particular i el general. Malgrat que era molt conscient de les necessitats del Govern, Aner patia pels catalans, sempre que l'ajuda no arribava el preocupava: “Cataluña, Señor, es el baluarte de la Nación, que con razón se llama el brazo derecho de España, que contaba en su extensión diez plazas fuertes capaces de eternizar la guerra, si se hubiese calculado sobre su importancia y la de conservar la provincia”. La incomunicació de Catalunya amb la Península en plena guerra, feia que ja no existís políticament. Es preguntava la causa de la manca de recursos, quan la nació encara en tenia. Si tots eren espanyols i havien jurat defensar la independència, hi havia una altra manera de poder salvar la Pàtria. Es tractava, segons Aner, de construir la reunió ràpida i forta de totes les forces amb un objectiu comú i no partidista en el punt que més es necessités. Això ho havia de tenir present el Consell de Regència. Si s'apliquessin tots els recursos, cap espanyol es podria queixar del Govern. El Congrés havia de ser pare de totes les províncies, perquè tenia, en funció de la seva sobirania, aquesta potestat i per la cessió que li havia fet el poble -qüestió clau en la seva concepció del contracte polític, perquè anava més enllà del neoescolasticisme clàssic-, encara era més àmplia que la del Príncep.

El perdó era una prerrogativa de les Corts. Sobre els indults, s'oposava a què les Corts es despreguessin de les facultats de concedir gràcies i indults. Dispensats amb molta economia, excitaven l'esperit públic i acreditaven els sentiments d'humanitat que havia de posseir el Congrés sobirà. La seva era una lluita a favor dels drets. En el debat

al Congrés sobre els col·legis militars, per Aner tots els espanyols eren honrats i defensaven la pàtria, per això tenien dret a ser instruïts. “Las universidades son públicas para que todos los que quieran puedan ir a ellas”. El preocupava que es digués que els nobles no volien que s’ajuntessin els seus fills amb altres que no ho fossin perquè els podien perjudicar. El Congrés per fer el bé, havia de proporcionar arreu col·legis on s’instruís la joventut. “Se va a establecer una Constitución y en ella vendrán demarcados los derechos de todos los españoles. Esta dirá si ha de haber clases o no en el Estado. Cuando esta Constitución fije las reglas en que debe estar todo español, y los derechos que le competen, entonces la nación dará a cada uno el colegio que para su instrucción le convenga”. Amb aquestes paraules de Felip Aner es confirma la intuïció que va tenir Frederic Rahola, valorant que aquest diputat va ser dels que més es va distingir en tractar d’aquestes temes. I alhora demostrà que es posicionava en contra del privilegi estamental, amb arguments basats en els drets dels espanyols.

Enllaçant amb aquests elements que ens apropen als temes més purament polítics, paga la pena ara fer una petita reflexió que valori l’actuació de Felip Aner en temes com ara la redacció de la Constitució, l’arranjament de províncies, la qüestió americana, la divisió de poders i el paper de la Regència. Temes tots ells que ens ajudaran a perfilar com era l’Aner polític. Sobre les seves intervencions en la Constitució, en destacaré algunes de les més pregones. Respecte a l’art. 1, un canvi de règim o dinàstic només hauria de respondre a un esdeveniment extraordinari i obeir al propi interès de la nació sobirana. El perill podia venir de com seria interpretat per altres nacions, com ara Anglaterra, de qui depenia tant Espanya. A la nació li pertanyia per l’art. 3, el dret d’establir i millorar les seves lleis fonamentals. Per Aner es confirmava el decret del 24 de setembre de 1810: la sobirania residia en la nació, la resta de la fórmula “Y adoptar la forma de gobierno que más le convenga” no era necessària, més aviat perjudicava i es podia interpretar malament per l’enemic com un pas a la democràcia.. Ja s’entenia que la nació podia establir les seves lleis fonamentals. La nació espanyola no es trobava en la situació de canviar la forma de govern, ja que tenia la que s’havia reconegut i jurat. Aner era partidari de la Monarquia. L’article s’aprovà com va dir Aner per 87 vots contra 63.

Sobre l’art.7, calia inculcar contínuament l’amor a la Pàtria, principal obligació. Aner demanà que es mantingués perquè es tractava dels particulars, dels espanyols, no de la nació. Era la manera que sacrificar-se per la pàtria. Es va aprovar. Demanà la omissió a l’art. 12, del text que tractava de la divisió del territori espanyol, però també volia

concretar, per ara o pel futur, què s'entenia per divisió (...) Si, per exemple, es volia dividir les províncies ja existents com Catalunya, Aragó, etc., afegint o traient territoris a les províncies limítrofes. Si es tractava de fer això, Felip Aner s'hi oposava frontalment: "Nadie es capaz de hacer que los catalanes se olviden que son catalanes". Els territoris que tenien una mateixa història, llengua i tradició havien de mantenir-se units. Catalunya era un subjecte polític i tenia dret a mantenir el seu territori. Per evitar una guerra civil de província a província, tal era el llenguatge emprat per algun diputat al Congrés, es traslladà aquest debat per un altre moment, quan la nació el veiés més convenient. Per Aner, la Nació espanyola era un grup de regnes o províncies amb una entitat que les definia i calia respectar.

Amb relació a l'art.19, va fer un discurs en el qual identificava i definia la ciutadania espanyola, activa o passiva, mitjançant la religió catòlica, tot i que no havia de ser un fre per obtenir aquesta condició. En aquest sentit, Aner es va mostrar sempre com un regalista en les relacions Església i Estat. A l'art. 20, Aner fou partidari que la carta de ciutadà es concedís als que professessin la religió catòlica, apostòlica i romana. Defensà clarament sistemes econòmics com el català, on la indústria i el comerç formaven part d'una concepció moderna i capitalista de l'agricultura. S'havia d'estimular per igual "los hombres industriales y comerciantes que a los agrícolas". Reclamà un tracte just i equilibrat del sector manufacturer industrial, sense dependre del sector agrícola. Apostà clarament sobre el perfeccionament de la indústria, les arts i el comerç, guiada per una política reformista. A l'art. 22, pel diputat Aner, ser espanyol era diferent a ser espanyol ciutadà. Com ciutadà espanyol, a demés de la protecció que es gaudia per la llei de seguretat de la persona, conservant la propietat dels seus béns, tenia els drets polítics inclosos "en la representación nacional, en el establecimiento de las leyes y llamamiento a los empleos municipales". Així es feia a Anglaterra que tant es posava de model. Les lleis civils havien de protegir a tots, però les polítiques no.

Sobre les Juntes electorals de partit, a l'art. 97, donà a conèixer el concepte que tenia dels empleats públics i de les incompatibilitats entre la funció representativa i el càrrec públic. Un dels elements que podien ajudar a tenir bons empleats era la condició social i l'arrelament al territori, però calia tenir cura de no tenir empleats corruptes. Va dubtar a l'art. 104, si era bo deixar la nació òrfena sense reunió de Corts durant algun temps, perquè una reunió com la de Cadis havia proporcionat tots els recursos al mal que havia patit el país. Però, les circumstàncies en les que estaven de guerra no ho permetien

estar sense Corts. La divisió de poders possibilitava amb les seves atribucions que fos necessària la reunió anual de Corts. “D’antuvi, acceptà que les Corts no fossin permanents, sempre i quan en anys de pau el govern estigués immers en una “legislació liberal”.

Sobre la inviolabilitat d’un diputat, a l’art. 128, veia complicat diferenciar entre una opinió crítica d’un representant polític, d’una acusació feta contra ell per haver comès un delictes requerit amb prova de força. Una opinió era diferent de l’acusació d’un delictes. Una temàtica serà present en el decurs del parlamentarisme contemporani, la garantia de la representació enmig de la tensió entre la protecció de la llibertat d’expressió i les maniobres del poder utilitzant ofenses i difamacions. Molt significativament, a l’art:148, respecte als contrapesos entre institucions, observà que en una Monarquia moderada o en la que hi havia una veritable separació de poders, s’havia d’evitar un enfrontament, o en cas contrari, es destruiria el necessari equilibri i vindria la confusió. Com antídote, demanava harmonia política amb el rei com a àrbitre del joc institucional. ”Los políticos más moderados y los publicistas más ilustrados confiesan que en una Monarquía moderada, o en la que hay una verdadera separación de poderes, nada conviene tanto como el evitar el recíproco choque entre los mismos poderes”.

Quin concepte tenia Aner d’un bon rei? A l’art. 171 hi trobem la resposta: que exercís de primer magistrat de la nació, que fos l’únic en dirigir les relacions amb les altres potències i, revestit d’una autoritat poderosa, fos respectat i alhora temut dins i fora del Regne. El monarca havia de conèixer els interessos dels seus pobles. Un rei que tingués la facultat d’indultar i d’atendre les queixes i les reclamacions de les províncies i que fos proper a la realitat dels territoris. En certa manera, corregint la trajectòria de la Corona envers Catalunya durant el segle anterior. Aner estava d’acord amb aquest article, ja que el monarca amb els seus ministres podia prendre una determinació ràpida, mobilitzar les tropes, un rei sense aquesta prerrogativa “me atrevo a decir no es tal Rey”.

Existí tot un bloc d’articles de la Constitució, que van anar del núm. 230 al núm. 324, on l’atenció als interessos provincials constituïa l’eix principal. Determinats debats com ara el paper que havia de tenir el nou poder executiu o el de la Regència, la composició del Consell d’Estat, així com el caràcter de les futures diputacions, van possibilitar que emergís un tema crucial: el de la representació de la província en el disseny constitucional. Aquests van ser alguns dels temes que més pugna van ocasionar i més oposició cap a Aner -o a d’altres diputats catalans, valencians i americans. No

sempre s'havia de fer explícit. Una vegada a iniciativa de diputats americans o iniciativa dels catalans, el cas era que saltaven totes les alarmes i l'acusació de "provincialista" sortia a l'escena. El tema era crucial. Al mot provincialista s'associava el de federalista i, a aquest, el de la democràcia o el caos polític. La primera fase d'emergència de les juntes revolucionàries locals ja va donar el toc d'alerta. La realitat que succeïa a les colònies espanyoles d'Amèrica ho corroborava. També, tal i com sorgí en els debats, la possibilitat de reconèixer la capacitat de representació o d'interlocució política amb la província, es veia com un pas previ a una "guerra civil" entre províncies. El qualificatiu posterior de certa historiografia d'aquests plantejaments com de catalanistes o pre-catalanistes no era l'adequat. I encara menys, titllar-los, sense més, d'absolutistes. Repetim, la nació espanyola i la seva sobirania s'imaginava des d'accents diversos. I d'entrada, aquests van tenir una molt difícil conjugació. Tal vegada la futura harmonització de la codificació legal i el paper actiu donat a les comissions provincials, va ser un dels pocs èxits d'aquesta concepció. Però era un futurible, més que una realitat.

Així les coses, en l'article núm. 230, per Aner era raonable que els càrrecs fossin ocupats per persones que no haguessin comés mai cap delictes i que aquest podia ser un bon antídote general contra el despotisme ministerial. En aquest sentit, el Consell d'Estat amb llums i prudència havia de guiar el rei en els temes complicats o assessorar-lo en el veritable estat de la nació, aconsellant-lo sempre a favor dels veritables interessos. Aquest era un tema important, insistim, per a la classe dirigent catalana i el diputat Felip Aner s'encarregà de corroborar. Va exposar que "ciertas provincias tenían derecho exclusivo", i que Catalunya n'era un bon testimoni, amb la qual es comptava poques vegades pels alts càrrecs. És a dir, buscava la millora de la capacitat de representació del territori i, potser, poder formar part dels òrgans de poder del rei. Segons el nostre diputat, era molt rellevant que no s'excloués cap província en la composició del Consell, i amb aquesta intenció proposà que estigués format per 40 persones. Va ser partidari d'una participació real al govern per part de les províncies, per tal de incrementar la riquesa material i resoldre amb criteri. En aquest debat on entraren també els representants americans, calia incorporar els equilibris de tots els territoris d'ambdós hemisferis. Inclús també, per tal de poder proveir els futurs càrrecs de la Hisenda pública. A l'art. 237, Aner va denunciar els tractes de favor que amb el sistema absolutista hi havia quan el Consell d'Estat intervenia per designar alts càrrecs vinculats amb la Hisenda i l'erari. Demanà més transparència i acabar amb les pràctiques corruptes. Quant a l'art. 250, sobre els furs a favor dels militars,

reconegué que els militars eren l'ànchora que la Nació espanyola necessitava per obtenir la independència. Però, el militar “no debe gozar de otro fuero que el indispensable para conservar la disciplina, quedando igualado en lo demás con los otros ciudadanos de las restantes clases del Estado”. Per Aner, els furs personals anaven en contra de la igualtat civil, legal i jurídica. Amb criteris legals, defensà a l'art. 258, que fos el Tribunal Suprem l'encarregat d'administrar totes les províncies, i no que un magistrat especial supervisés les acusacions contra els magistrats dels pobles.

Respecte a la composició de les noves diputacions, segons l'art. 324, Aner exposà que si es pensaven crear, no podien tenir la mateixa representació en totes les províncies, car la població i extensió eren diferents, com era el cas de Catalunya. Calia proporcionalitat, per molt que es digués que darrera hi havia intencions federalistes. Com a complement d'aquesta línia de discursos, quan es presentà el dictamen sobre Arranjament de Províncies el mes de febrer de 1812, Felip Aner analitzà el decret de la Junta Central amb el qual s'aboliren les juntes populars i es restabliren els ajuntaments. Van se unes disposicions que van formar part d'un conjunt d'esdeveniments que ell va viure en primera persona. Com hem fet observar, Aner va ser partidari de renovar aquelles juntes, tot i que es fessin reformes als ajuntaments. Les juntes havien fet veritables prodigis, com ara a Catalunya, i semblava estaven desprestigiades, quan eren les més adequades pel coneixement que tenien dels pobles. Tan sols, insistia, calia que les mans que manejaven les contribucions fossin de confiança. En aquesta línia, va ser partidari de conservar les juntes provincials i de districte, valorant positivament la seva acció i experiència, així com el fet que les autoritats civils havien de concentrar l'autoritat i la confiança administrativa, no la militar.

Ensems, es declarà partidari d'un sistema de recaptació just, no arbitrari, sense corrupció, per enfrontar-se a l'enemic i mantenir la resistència. Aner insistí en la cerca d'un bon govern exempt d'abusos i arbitriarietats, que no es produí només en relació al règim de Godoi, sinó també en totes les pràctiques anteriors i actuals. No va acceptar que les juntes haguessin estat políticament insubordinades, per molt que hi hagués hagut algun cas, aquest no era representatiu. Per moments, Aner s'adonava que la Regència volia incrementar i centralitzar el poder i les competències. Ell es mantenia per la continuïtat de les juntes de districte i les provincials. En aquest context, la Regència comunicà al Congrés en un ofici que les juntes superiors no podien continuar, ja que no es podia garantir la seguretat de la Pàtria. Com hem vist, Aner s'hi oposà i demanà concreció en

les raons que es fonamentava. La lluita d'Aner i altres diputats es va sortir amb èxit. A l'art. 326, Aner denuncià el descontentament dels partits per la desigualtat en els repartiments a favor de la capital: "inclinada siempre a gravar más a los partidos de lo que deberían serlo". Per això, creia que tots els partits havien de tenir un diputat escollit per electors del seu partit. Aner insistí en el centralisme i l'abús de la capital de província, es referia a Barcelona. Així que si Catalunya patia el centralisme de Madrid, com a capital d'Espanya, la província catalana també ho patia de Barcelona.

En un altre ordre de coses, a la Constitució es va discutir molt de representació i de ciutadania. I això volia dir parlar del lloc que tindrien els espanyols d'Amèrica en la nova arquitectura política. A l'article 22, Felip Aner es declarà a favor dels drets civils -la naturalesa d'espanyols-, però no dels polítics -la representació político-electoral-, dels originaris d'Àfrica existents als dominis espanyols. Per un costat palesà l'interès colonial per la continuïtat del comerç i de l'explotació dels recursos americans, però també acceptava la necessitat de donar i d'augmentar la condició de representació política dels criolls d'aquells països, pel fet que els indis americans no fossin considerats uns menors d'edat polítics. El nou pacte colonial passava en part per fer desaparèixer el comerç d'esclaus, però mai la tinença, encara que inclús per a la primera decisió caldria un detingut examen de la qüestió. En últim terme, es mostrà partidari de l'abolició del comerç d'esclaus, tot i que per ell aquesta assumpte reclamava gran examen i llarga discussió. Es tractava de veure com solucionar la manca de braços, tan necessària per cultivar aqueles terres quan ja no hi hagués esclaus.

Era habitual l'interès entre els patricis i les burgesies de negocis implicades en el comerç colonial. D'entrada, Aner tampoc no havia estat d'acord amb la Reial ordre donada per la Regència a totes les províncies d'Amèrica, relativa a la revolta que s'hi estava produint. Aquesta mesura podia provocar i propagar encara més les commocions. Demanava al Consell de Regència que adoptés les mesures adients per tranquil·litzar aquell regne, reduint els insurgents, si calgués per la força. No era partidari de treure la independència als vocals de les juntes, al contrari. Només una comissió nomenada pel Govern podia jutjar-los.

Per altra banda, el diputat aranès era partidari d'estendre l'anomenada contribució de la plata llaurada a tota Amèrica, per causa dels difícils equilibris econòmics pels quals travessava la Península. Si Amèrica era una part integrant d'Espanya, s'havia de sotmetre a les mateixes càrregues, així com d'augmentar el preu dels cigars havans fins a 80 rals.

També el nostre biografiat formà part d'una comissió encarregada d'establir convenis comercials amb la Gran Bretanya, la qual cosa expressa l'interès prioritari dels diputats catalans i també d'Aner a participar en els assumptes americans. Aner tractà d'evitar que una multiplicitat de mans despatxés els negocis americans i que aquests es confonguessin amb els de l'Espanya europea, perquè sempre aquesta darrera miraria els propis amb preferència i rapidesa. Ho exigia, segons Aner, la unitat que hi havia d'haver amb el sistema de govern d'Amèrica, un Ministeri universal portat per dues persones englobant tots els aspectes polítics i socials americans.

Seguint amb aquesta diagnosi de les aportacions de Felip Aner d'Esteve al debat constitucional, ens aturarem ara a les discussions sobre els tres poders, el legislatiu, el judicial i l'executiu (la Regència i el paper del monarca). En primer lloc, en relació al poder legislatiu, va mostrar de seguida l'acord de fer un reglament amb criteris per a formar les comissions internes de Congrés. Considerava molt útils les comissions parlamentàries, i va expressar quin havia de ser l'esperit i la bona pràctica d'aquests grups en la millora de la legislació. Fou partidari d'escollir per a les comissions persones instruïdes i intel·ligents, conegudes per l'opinió pública i pels seus escrits. Per Aner, cap nació mirava el cost en termes econòmics quan es proposava grans empreses. Un codi ben arreglat i una sàvia Constitució salvaven la nació i evitaven la infelicitat i la mort de molts mils de persones. Segons Aner un diputat havia de ser jutjat per les Corts, malgrat es pensés que no eren imparcials els seus magistrats. I precisament, Aner va ser membre d'aquest mateix Tribunal. Finalment, tampoc no fou del parer que les Corts s'haguessin de dissoldre sense risc de comprometre l'Estat. Creia que tal vegada la Regència ho volia perquè creia que les Corts entorpien la seva política, o perquè els diputats volien descansar i dedicar-se a les seves famílies. Un xic irònicament, reconegué que els avantatges de ser diputat no eren altres que la de perdre la salut, ser l'objecte de la mordacitat de molts hipòcrites que els creien corruptes, indigents o privats d'obtenir altres feines.

En segon lloc, Felip Aner va estar molt actiu en la qüestió de la justícia. El diputat va defensar clarament que el poder judicial havia de ser independent dels altres poders. Pensava que la majoria de normes per administrar justícia, o bé estaven proscrietes o s'havien deixat d'executar. Una creença força habitual entre els juristes reformistes de l'època. Un dels grans mals que es patia era que "todo juez se ha creído con facultades para prender, sin la obligación de pasar al reo a la jurisdicción que compete". Aquesta era la causa per la que tant patien els presos, justament perquè no se'ls formava causa durant

48 hores i atemptava contra la “propietat del ciutadà”. Aquesta noció de “propietat” havia format part de la literatura política europea i americana des de feia més d’un segle i descrivia la propietat d’un mateix i la possibilitat de l’exercici de la pròpia llibertat. Sense apartar-nos d’aquesta línia, quan es votà l’abolició del turment Aner no hi era present al congrés i bé que ho sentí, segons expressà; es declarà del tot partidari a la seva abolició.. En el decret inicial hi veia quelcom que podia ser perjudicial: “Que no se ponga apremio a ningún castigo, porque se dice que todo hombre debe ser libre para declarar, lo que no es cierto”. Pensava que hi hauria d’haver alguna exigència per obligar als testimonis a declarar.

Com doctor en dret que era, tot allò que es relacionava amb la justícia l’apassionava: “Las leyes, al paso que traten de asegurar la Sociedad, tratan también de favorecer a los reos, y es su objeto principal”. Interpretava que valia més deixar impune un delicte que castigar un innocent o un delinqüent, les proves del qual no eren clares, quan devien ser-ho com la llum del dia. Seguien al Congrés amb el reglament de les causes criminals. El diputat Aner manifestà que li agradaria que alguns senyors togats del Congrés que tenien pràctica en aquests assumptes, fixessin els termes més aptes: “Pues yo y algunos señores sólo tenemos conocimientos teóricos, con los cuales jamás podremos dar una regla tan exacta como se debiera”. Quan es parlava de la independència que hi havia d’haver entre els tres poders, Aner convenia que el poder judicial havia de ser independent dels altres poders pel que feia a les causes, sentències, etc. Però això no constituiria al poder judicial fins ara en una absoluta independència, de forma que no tingués relació amb el rei. En aquest cas, el poder judicial seria més independent que els altres en els quals es dividia l’exercici de sobirania: “entre los cuales hay tal enlace y relación, que sin ellos se destruiría el equilibrio que deba haber entre los tres poderes”. Va ser enemic declarat del turment

En resum, va restar igualment d’acord a commutar la pena de mort per imposar als reus, convertibles si s’esqueia en deu anys de desterrament a presidis i arsenals, a ració i sense sou. La primera cura que havia de tenir el legislador era la de separar els delinqüents de la societat i posar-los en llocs on no poguessin fer mal. Aner tenia una màxima: mai s’havien de fer lleis per a causes estranyes. Tampoc no va estar d’acord en què els eclesiàstics s’abstinguessin a l’hora de votar sobre assumptes criminals que es presentessin a les Corts, si d’ells depenia que el reu patís pena de mort, i en tots els casos en què hi pogués haver-hi dubte si incorrien o no en irregularitats. Els abusos fets als

tribunals deia Aner, no s'havien d'atribuir a la manca de publicitat, sinó a la qualitat dels subjectes. Qüestió aquesta que podia indicar que Felip Aner no contemplava en aquell moment, i com faria el liberalisme tot seguit, que el tribunal de l'opinió pública hagués d'ocupar un paper crucial en els nous règims polítics. I, en tercer lloc, el paper de la Corona i del poder executiu. Pot ser la consideració més rellevant en el primer sentit va ser que, davant dels rumors de la tornada del Rei Ferran VII a Espanya, Felip Aner es manifestà partidari de declarar nuls tots els actes que fes el rei en perjudici de la nació, i fer entendre al poble espanyol que les Corts estaven obligades i disposades a defensar per sobre de tot la integritat i independència del règim monàrquic. Tenint en compte tots els antecedents anteriors, això volia dir defensar la existència d'un rei que complís amb les seves obligacions constitucionals. Un rei també actiu i implicat en el governament de tots els seus pobles i províncies, i que pogués disposar inclús de força armada sense consentiment de les Corts, per a conservar l'ordre públic.

Mentre durava la guerra i pel que fa al Consell de Regència, davant del conflicte originat amb el bisbe d'Ourense, Felip Aner es declarà partidari de crear un tribunal específic. Al costat d'aquest afer, també considerà que només perdia la llibertat civil aquell a qui les lleis haguessin declarat que l'havia perdut. Per jutjar els regents s'hauria de nomenar una comissió per elaborar un reglament, perquè no era partidari que els jutgés un tribunal ordinari. Tanmateix, creia que un diputat podia ser nomenat per entrar al Poder executiu i, en cas contrari, podia ser un càstig excloure'l. En relació a les funcions de la institució, va demanar que la Regència encarregada del govern interior establís una bona policia. Un cos que hagués de prendre mesures no previstes als reglaments generals, pel que feia a es malalties contagioses que havien estat posteriors. Semblava un premonició feta per Aner, perquè no se sap amb exactitud de què va morir, però podria ser la causa de la seva mort.

Tampoc no s'havia de posar límit a la despesa de la Regència; aquesta podia nomenar empleats i caps de l'exèrcit amb coneixement de les Corts. En el model de Regència d'Aner, aquesta hauria de consultar a les Corts les bases de les negociacions de pau, aliança i comerç. També, hauria d'informar les Corts de l'estat dels exèrcits del regne, però no de les operacions militars, perquè aquest era un tema només del poder executiu. Creia que s'havien de jutjar els comandants generals per la seva bona o dolenta administració, ho creia per l'experiència anterior que tenia amb les Juntes. Era molt

important per Felip Aner que els capitans generals tinguessin un caràcter adequat i proper amb les institucions i els habitants del territori en el qual haguessin de dirigir els exèrcits.

Vistes així les coses, com definim políticament i ideològicament Felip Aner d'Esteve? Políticament, el seu liberalisme era moderat, conservador. Per molt que coincidís amb les posicions del reialisme, el diputat aranès anà més enllà. Acceptà els principis de la sobirania nacional dipositada en les Corts i el Rei, on l'assemblea limitava el poder del monarca, però aquest continuava tenint responsabilitat i un alt compromís amb el govern. No es tractava d'un rei que practiqués el despotisme ministerial, sinó de tornar a vells o nous equilibris de poders que respectessin la llei del poble dipositada en el nou pacte constitucional. Per tant, un liberalisme garbellat de neo-escolasticisme, com el de molts diputats, de cultura constitucional catalana, aranesa i, inclús, castellana, que manllevava també. Acceptà un liberalisme polític, com la major part de diputats liberals espanyols. Concedia els drets polítics de ciutadania a uns pocs, també americans, i els drets civils a molts més, deixant a la representació americana, territorialment, racialment i religiosament considerada, en minoria d'edat.

En assumptes de dret polític s'avançà al seu temps. En temes econòmics com la venda d'erms, el temps li va donar la raó. Les seves idees són encara avui actuals, es demostra pel perjudici que ocasionà a la nació la pèrdua de béns comunals. Per sobre de tot, va ser un home pragmàtic, titllat de realista, es mostrà un veritable home de seny, fugint d'extremismes. Va ser conscient del que significava la unificació de la legislació i dels drets dels regnes, la qual cosa suposaria grans avantatges per Espanya. En aquest sentit, per mantenir l'equilibri jurídic dels diferents territoris, lluità per la pervivència del dret històric català en les institucions.

Des d'aquest punt de vista, la qualificació que han merescut per part de la historiografia la major part de diputats catalans, ha estat profundament esbiaixada. També val per a Felip Aner. Depèn de l'autor, Aner és catalogat com a reialista o partidari de reformes com a tardo-il·lustrat, però que no volia anar més enllà. Per altres historiadors, les posicions provincialistes mereixen la definició d'absolutistes pel simple fet que discutien la concepció centralitzadora del poder i de la sobirania, com si no existissin més concepcions que aquesta. Pensem que no és correcte posar en el mateix sac, per exemple, a un Jaume Creus, o a un diputat valencià com Francesc-Xavier Borrull, que a Felip Aner. O posar en el mateix sac a Aner, Dou i Capmany, fruit d'experiències, expectatives i formacions diverses. Les famoses i tan sovint citades Instruccions de la Junta Superior

catalana, redactades per Felip Aner, vistes en conjunt, no van ser resultat d'un rampell
estrafolari i fora de sentit, sinó plenament inserides en els projectes que aquesta classe
dirigent tenia respecte el destí de la província en la nova monarquia.

ANNEXOS

FONTS

VAL D'ARAN

- AGA Archiu Generau d'Aran: Çò deth Senhor d'Arròs
190-71-T1-3029. *Llibre d'acòrds deth Conselh Generau dera Val d'Aran*
1772-1832
- Musèu etnologic d'Aran
- Bibliotèques Municipaus de Vielha e Les
- Arxius eclesiàstics: Les, Bossòst, Vielha.
- Ajuntament d'Aubèrt
- Archiu Melquiades Calzado

MADRID

Archivo del Congreso de Diputados

- Diario de sesiones del Congreso. Serie Histórica, (1810-1813)
- *La Serie del Gobierno Interior* Biblioteca del Congreso de Diputados
- *Serie de documentación electoral.*
- *Las actas de las elecciones a diputados a las Cortes en la ciudad de Tarragona del 23 de febrer de 1810*, document número 8.
- *l'Acta de las Elecciones de Diputados a Cortes a la ciutat de Tarragona de 23 de febrer de 1810*
- *El fondo de papeles reservados de Fernando VII;*
- *Los Decretos*
- *La Serie de impresos;*
- *El Derecho parlamentario español* de Fernando Martín, volums I, II i III.
- *Serie General de Expedientes.*
- *El document n° 8: Fitxa de la presa de possessió com a diputat a les Corts de Cadis.*

Biblioteca del Palacio Real

- Mapes Val d'Aran
- Mapes Pirineu
- *Las Contestaciones de Francisco de Zamora,*

- *El Duende de los Cafés* (publicat de l'1 d'agost de 1813 al 14 de maig de 1814).
- El Censo de las parroquias del Valle de Aran
- La Relación de muertos, nacidos y casados del Valle de Arán (1788)
- “La Relació de la cabana ramadera de la Val (1788)”.
- *El Duende de los Cafés* (publicat de l'1 d'agost de 1813 al 14 de maig de 1814).
- *El Diario de la tarde*.

Biblioteca Nacional

- *. Los periódicos durante la Guerra de la Independencia (1808-1814)*
- *El Apéndice 2, 3, 4*
- *Apuntes bibliográficos* por Luis del Arco.

CSIC Consejo Superior de Investigaciones Científicas

- *Secció Consejos, Legajo 12868, Expedient número 29. Expedient número 29 dirigit*
- *Sección Consejos, Legajo 11984, Expediente número 7*
- *Gazeta Militar y Política del Principado de Catalunya* de 23 de juliol de 1811

Universidad Carlos III

Archivo Histórico Nacional

- *La Sección Consejos i La Sección Estado.*
- *La Sección Estado.*
- *Secció Consejos, Legajo 12868, Expedient número 29.*
- *la Sección Consejos, Legajo 11984, Expediente número 7*

BARCELONA

Biblioteca Nacional de Catalunya:

- Fullets Bonsoms
- *Desdevises du dezert, m.g. « La Catalogne de 1808 à 1812 « La Catalogne de 1808 à 1812 .La Catalogne et les Français en 1808 ». Revue*

Hebdomadaire des Cours et conférences. Paris, Société Française
d'Imprimerie et de Librairie, n° 19, 23 Mars 1911, p. 4

Biblioteca Universitat Pompeu Fabra

Biblioteca Universitat de Barcelona (Humanitats)

ACA Arxiu de la Corona d'Aragó.

- Volum 2, Foli 29, Cita 92, 19-10-1808.
- ACA DIVEROS Caixa 077 Guerra. Vol. 2, Ofici de la Junta de Vic a Felip Aner. 14-01-1810. Oficis de la Junta de Tortosa a la Junta Superior. 4-02-1810.

Archivo de la Universitat de SARAGOSSA

- Libro de Aprobaciones

CADIS

- UCA Universitat de Cadis
- Biblioteca Provincial de Cadis
- Biblioteca de Temas Gaditanos
- Biblioteca Municipal Celestino Mutis
- Biblioteca del Casino Gaditano
- Archivo Histórico Municipal
- Centre Fundació Joly (Centro Cultural Reina Sofía)

BIBLIOGRAFIA

- ABIZANDA, BROTO, Manuel. *El Índice de privilegios del Valle de Arán*, doc. 39, p. 62-64
- ADZERIAS i CAUSI, Gustau. “D’Aliats a Enemics. Antecedents de la Guerra del Francès en el Principat de Catalunya”. Recopilació dels fets històrics coma antecedents immediats a l’esclat de la insurrecció de Catalunya. El Bicentenari (part 2). *Fundació d’Estudis Històrics de Catalunya*. Arenys de Munt, (2007), p.1.
- AGIRREAZKUENAGA, Joseba i URQUIJO Mikel. “Desafíos de la biografía en la historia contemporánea”, Reflexiones, Revista de *Historia*, Departamento de Historia Contemporánea de la UPV/EHU, p. 64.
- AGRAIT, David. "Sobre el concepto de representación en los orígenes del constitucionalismo hispánico. Una reflexión historiográfica sobre los aspectos jurídico-políticos de la "Consulta al país": 1809-1810" en *Revista jurídica de la Comunidad de Madrid*, nº 24, 2006, p. 153-226.
- ALCALÁ GALIANO, Antonio. “Recuerdos de un anciano”. Madrid, Lib. De Perlado, Páez y C^a.1913. p. 185-186.
- ALMENAR PALAU, Salvador. “Introducción. El desarrollo del pensamiento clásico en España”, a Enrique Fuentes Quintana, ed., *Economía y economistas españoles*, vol. 4, Barcelona, 2000, Galaxia Gutenberg-Funcas, p. 7-91;
- ALMENAR PALAU, Salvador. “Economía política y liberalismos en España. De Jovellanos a la Gloriosa”, en ROBLEDO, R., CASTELLS, I., ROMEO, M.C. (Eds.), *Orígenes del liberalismo. Universidad. Política. Economía.*, Ediciones Universidad de Salamanca: Salamanca, 2002, p. 81-104.
- ALONSO ROMERO María Paz. “Salamanca, escuela de juristas”, Estudios sobre la enseñanza del derecho en el Antiguo Régimen, Universidad Carlos III, Editorial Dykinson, Madrid, 2012, p. 419-421.
- ÁLVAREZ BARRIENTOS, Joaquín. *La Guerra de la Independencia en la cultura española*, Siglo XXI, Madrid, 2008.
- ÁLVAREZ JUNCO, José. “A vueltas con la revolución burguesa “. Zona abierta. Nº 35-36, julio-diciembre, p. 81-86.
- ÁLVAREZ JUNCO, José. “La invención de la Guerra de la Independencia”, en *Studia Historica*, vol. 12, (Vitoria 1994), p. 75-99.
- ÁLVAREZ JUNCO, José, De la FUENTE MONGE, Gregorio. *El nacimiento del periodismo político. La libertad de imprenta en las Cortes de Cádiz (1810-1814)*. Ed. APM. Cádiz, 2009, p. 191.
- ÁLVAREZ JUNCO, José. *Mater Dolorosa. La idea de España en el siglo XIX*, Madrid, Taurus, 2001, en concreto el capítulo III “La Guerra de la Independencia, un prometedor comienzo”, p. 119-149.
- ÁLVAREZ-CASCOS, Francisco. *Los parlamentarios asturianos en el reinado de Fernando VII*. Crónica parlamentaria de las Cortes de 1810-1813 (Constituyentes), 1813-1814, 1820-22 y 1822-23.- Gijón, 1985.

- ANER D'ESTEVE, Felip. *Exposición de las principales ideas que la Junta Superior del Principado de Cataluña cree conveniente manifestar a los señores Diputados de esta Provincia que en representación de la misma pasan al Congreso de las próximas Cortes*. Tarragona, 13 d'agost de 1810. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Junta Superior. Govern. Tom II, folis 195-197.
- ANER D'ESTEVE, Felip. Proclames des de la Junta Superior de Catalunya, la majoria publicades als Congressos provincials celebrats a: Manresa (29-11-1809), Girona (1809), Cervera (18-11-1809), 3 a Solsona (4-05-1810/21-05-1810/22-05-1810), Tarragona (26-07-1810). Poblet (9-09-1809), Biblioteca Nacional de Catalunya. Barcelona.
- ANER D'ESTEVE, Felip. Reglamento para formar y pagar brigades. Manresa (29-11-1809). Biblioteca Nacional de Catalunya. Barcelona.
- ANES, Gonzalo. "La economía española al final del Antiguo Régimen". I. Agricultura. Introducción: "Tradición rural y cambio en la España del siglo XVIII. Alianza Editorial/ Banco de España. Madrid 1982.
- ANGLASELL, Josep. *Representación de la Diputación provincial de Cataluña contra el abuso de la libertad de imprenta y en favor de la Inquisición*, Berga, 7 de febrer de 1813.
- ANGUERA NOLLA, Pere. "Españolismo y catalanidad en la historiografía catalana decimonónica", en *Hispania*, LXI/3, núm. 209 (Madrid 2001), p. 907-932.
- Antoni JORDÀ. "Don Antonio de Elola. Autor de dos folletos (1810) en defensa de la Constitución: Monarquía, representación política, soberanía nacional y Administración Pública", a *Anuario de Historia del Derecho Español*, LXXIV, gener 2004, p. 583-611.
- ARANGUREN EGOZKUE, José Luis. director, *Aragón 2000*, "Texto GEA 2000", Gran Enciclopedia Aragonesa 2000, Editorial Universidad de Zaragoza, Zaragoza, 2010.
- ARBÓS, Xavier. *La idea de nació en el primer constitucionalisme espanyol*, Curial, Barcelona, 1986.
- ARDIT LUCAS, Manuel. "El grupo valenciano en Cádiz", a Germán RAMÍREZ ALEDÓN (ed.), *Valencianos en Cádiz. Joaquín Lorenzo Villanueva y el grupo valenciano en las Cortes de Cádiz*. Biblioteca de las Cortes de Cádiz, 7, Edición Fundación Municipal de Cultura, Cádiz, 2008, p. 46-47.
- ARGÜELLES, Julio. *Biografías de los diputados asturianos de las Cortes de Cádiz.- Oviedo* : Tip. Suc. De A. Brid, 1912.
- ARNABAT MATA, Ramón. "Aportacions historiogràfiques sobre la guerra del francès a Catalunya amb motiu del bicentenari del seu inici (1808-2009)", *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, nº XIX (2008), p. 239-247. ARNABAT MATA, Ramón, "La propaganda política en la guerra". *Revista HMiC*, Revista digital del departament d'Història Moderna i Contemporània de la UAB. 2008, p. 26-42.
- ARTECHE, José Gómez de. *Guerra de la Independencia. Historia militar de España de 1808 a 1814*, Madrid, Imprenta del Crédito Comercial, 1868, 14 tomos.
- ARTOLA, Miguel y LEDESMA PÉREZ, Manuel. "Contemporánea. La historia desde 1776". Alianza editorial. Madrid 2011.
- ARTOLA, Miguel. *Antiguo Régimen y revolución liberal*, Ariel, Madrid, 1983

- ARTOLA, Miguel, BERNAL, M y CONTRERAS, J. “El latifundio”. Propiedad y explotación, ss. XVIII-XX. Servicio de Publicaciones Agrarias 1978.
- ARTOLA, Miguel, ed.: “Las Cortes de Cádiz”. PÉREZ LEDESMA, Manuel. “Las Cortes de Cádiz y la sociedad española”. Revista Ayer 1/91. Marcial Pons, 1991. Marcial Pons Ediciones de Historia. Estudios. Madrid 2003.
- ARTOLA, Miguel. *La burguesía revolucionaria (1808-1874)*, Vol.1. Guerra y revolución, Historia de España Alianza Editorial Alfaguara, Universidad, Madrid 1983.
- ARTOLA, Miguel. *La Guerra de la Independencia*. Madrid, 2007.
- ARTOLA, Miguel. *Los afrancesados*. Madrid, (2008; edición original, 1953).
- ARTOLA, Miguel. *Los orígenes de la España contemporánea*, Instituto de Estudios Políticos, Madrid, 1959.
- ARTOLA, Miguel. *1808 La revolución española*. Alianza Editorial S.A., Madrid 2008, p. 7- 8.
- ARTOLA, Miguel. “Antiguo Régimen y Revolución liberal”. Editorial Ariel, S.A. Barcelona 1991.
- ARTOLA, Miguel. “Los orígenes de la España contemporánea”. Madrid 1975, 2ª edición, 2 vols.
- ASTIGARRAGA, Jesús (2009). “Emergencia de la economía política y territorialización de las luces en la España del siglo XVIII”, en ARRIETA, J.; ASTIGARRAGA, J. (Eds.): *Conciliar la diversidad. Pasado y presente en la vertebración de España*, Bilbao, Universidad del País Vasco, p. 77-97.
- AUDOBERHT, Joan Coromines. *Onomasticon Cataloniae*, v. II, p. 274.
- AVELLÁ Y NAVARRO, Pedro Josep. *Addición segunda al manifiesto que presentó al juicio y censura de la nación española...*, Palma: Oficina de Antonio Brusi, impresor de la Junta Suprema de Cataluña, 1812.
- AYMES, Jean-René. “Le débat idéologique-historiographique autour des origines françaises du libéralisme espagnol : Cortès de Cadix et Constitution de 1812 », a *Historia Constitucional*, núm. 4, Madrid, 2003.
- BALTAR RODRÍGUEZ, Juan Francisco. “Las facultades de Leyes y Cánones de la Universidad de Zaragoza en los siglos XVII y XVIII”. *Estudios históricos sobre la Universidad de Zaragoza*, Coordinadores y editores literarios Peiró Martín, Ignacio y Guerrero Vicente, Guillermo, Actas del I Encuentro sobre la historia de la Universidad de Zaragoza celebrado en La Almunia de Doña Godina (Zaragoza) los días 15, 16 y 17 de abril de 2008, Colección Actas Historia, Institución “Fernando el Católico”, CSIC, Excma. Diputación de Zaragoza, Zaragoza 2010.
- BARON DE LASSUS. “Les guerres du dix-huitième siècle sur les frontières du Comminges, du Coserans et de Quatre-Vallées » Troisième édition, Saint Gaudens, Librairie Abadie, 1895, p. 6-9.
- BENITO I MONCLÚS, Pere. “Llibertat, protectorat, sobirania. Els aranesos i la Corona d’Aragó (1104-1283)”, p. 11-13
- BERNAL RODRÍGUEZ, Antonio-Miguel. “Antiguo Régimen y transformación social”, La transformación de la Sociedad, *Antiguo Régimen y liberalismo, Homenaje a Miguel*

- Artola, I. *Visiones generales*, Alianza Editorial, Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, Madrid 1994, p. 80
- BERNAL RODRÍGUEZ, Antonio-Miguel. *La lucha por la tierra en la crisis del Antiguo Régimen*, núm. 42, Biblioteca política Taurus, Taurus ediciones, S.A., Madrid 1979, p. 28
- BERNAL, Antonio. M. *Monarquía e imperio* “Historia de España”. Vol. 3. Edit. Marcial Pons, Ediciones Historia, Madrid, 2007.
- BERNAL, Antonio M. *Antiguo Régimen y liberalismo*. Homenaje a M Artola. Alianza Editorial, Madrid 1994,
- BERNAL, Antonio M. “El latifundio propiedad y explotación s. XVIII-XX”.
- BERNAL, Antonio M. “Un estado de la cuestión. Sobre la crisis del AR en España: nuevos planteamientos de investigación. Manuscritos nº 4 UAB Barcelona 1986.
- BERNAL, Antonio M. “Economía e historia de los latifundios”. Instituto de España. Espasa Calpe. Madrid 1988.
- BERNAL, Antonio M. “España proyecto inacabado: los costes/beneficios del imperio”.
- BERNAL, Antonio M. “La lucha por la tierra en la crisis del Antiguo Régimen”. Taurus Ediciones, S.A. Madrid 1979.
- BERNAL, Antonio M. “La propiedad de la tierra y las luchas agrarias andaluzas”. Editorial Ariel. Sevilla 1974.
- BERTRAN Y MUSITU, José, *El derecho especial del Valle de Aran*, Barcelona, Tipografía de José Espasa, 1901, p. 93-96.
- BESTARD CAMPS, Joan Lluís. *Casa i Família, Institut d’Estudis Baleàrics*, Palma de Mallorca, 1986, p. 138.
- BLANCH, Adolf. *Historia de la guerra de la Independencia en Cataluña*, Barcelona, 1861, 2 vols. (edición de 1968, Ed. Frontis, Barcelona).
- BOLUFER PERUGA, Mónica. “Civilización, costumbres y política en la literatura de Viajes, a España, en el siglo XVIII”, *Estudis* 29, Universitat de València, 2003, p. 256.
- BORARULL I BROCA. Antoni de. *Historia crítica de la Guerra de la Independencia en Cataluña*, 1886, 2 vols.
- BORDIEU, Pierre. “La ilusión biográfica. Historia y fuente oral.” Núm.2. *Memoria y biografía*. Publicacions Universitat de Barcelona, 1996, p.74.
- BORDIEU, Pierre. « Les stratégies matrimoniales dans le système de reproduction, Annales, Économies. Sociétés. Civilisations », 27 ème. année. N. 4-5, Paris, 1972, p. 1120
- BRAVO, Francisco. “La propensión lectora en el Cádiz de la Ilustración: su reflejo en el Redactor General”, *Cuadernos de Ilustración y Romanticismo*, nº 6 (1998) p. 11-40.
- BREÑA, Roberto. “José María Blanco White y la independencia de América: ¿una postura pro-americana?” *Historia Constitucional* (revista electrónica) nº3, 2002, p.2
- BRUNET, SERGE. “Le prêtre et sa famille: historiographie du recrutement, les cas des Pyrénées centrales aux XVIIe et XVIIIe siècles”, *Anales de démographie historique*, Toulouse, 2004, nº1, p.172

- BRUNET, SERGE. “Les communautés de prêtres du Val d’Aran, diocèse de Comminges (XIV- XVIII)”. 13 ème. Journées Internationales d’Histoire Médiéval et Moderne, Le clergé rural dans l’Europe médiéval et moderne. Recrutement, modes de vie, liens avec la Société paysanne, Abbaye de Flaran, 1991, Valence-sur-Baïse, Département de Gers, p. 6-7
- BRUNET, Serge, “Les montagnards et la frontière des Pyrénées XVII-XVIII », Etude sur les fondements d’une contestation, D.E.A. , *Histoire et civilisations*, Paris, 1987, p.37. Cita Contrasty, J, L’histoire des évêques de Comminges, Toulouse, 1986, p.393
- BURDIEL, Isabel. *Isabel II. No se puede reinar inocentemente*. Biografías y Memorias, Espasa Calpe, pozuelo de Alarcón (Madrid), 2004
- BURDIEL, Isabel. Isabel II: Por qué y cómo de una biografía, *Cahiers de civilisation espagnole contemporaine*, 8, *Études, Biographies politiques*, 26 octobre 2012, p. 39
- BURGOS, Xavier i PARRAMON, Montserrat coordinadors. “La transició del feudalisme al capitalisme: Noves reflexions per a un debat necessari”. RUIZ TORRES, Pedro: “La nobleza en el País valenciano durante la transición al capitalismo”. Revista Manuscrits, nº 4/5. Abril 1987. Revista d’Història Moderna. Departament d’Història Moderna i Contemporània. Facultat de Lletres. Universitat Autònoma de Barcelona. Bellaterra.
- BUTRÓN PRIDA, Gonzalo (Ed.). *Las Españas y las Américas: los españoles de ambos hemisferios ante la crisis de independencia*, Universidad de Cádiz, 2012-
- CABRERA CALVO SOTELO, Mercedes. “*Juan March (1880-1962)*”, Editorial Marcial Pons, Ediciones de Historia, Madrid, 2011
- CALZADO DE CASTRO, Melquíades. “La baronia de Les”, Col·lecció Calzado. Archiu Generau dera Val d’Aran.
- CALZADO DE CASTRO, Melquíades. “La Fortaleza de Castell-Lleó en el Valle de Aran”, Fundació Calzado, Barcelona, 1977, p. 1.
- CAMP, Frederic. *Contribución al estudio de la administración de Barcelona por los franceses (1808-1814)*, Barcelona, Escuela Salesiana, 1920.
- CAMP, Frederic. *La invasión napoleónica*, Barcelona, 1943.
- CAMPOS MARÍN, Ricardo. “Algunas reflexiones sobre la biografía divulgativa. Los casos de Monlau, Eubio y Giné”, Departamento de Historia de la Ciencia, CSIC, Resumen, p.157.
- CANALES GILI, Esteban. “Militares y civiles en la conducción de la Guerra de la Independencia: la visión de Francisco Javier Cabanes”, en J.A. ARMILLAS (coord.), *La Guerra de la Independencia. Estudios*, Zaragoza, Diputación, 2001, p. 955-987.
- CANALES GILI, Esteban. “Patriotismo y deserción durante la guerra de la Independencia en Cataluña”, a *Revista Portuguesa de Historia*, vol. XXIII, Coimbra, 1987, p. 271-300.
- CANTOS CASENAVE, Marieta (Ed.). *Redes y espacios de opinión pública. De la Ilustración al Romanticismo. Cádiz, América y Europa ante la Modernidad, 1750-1850*. Cadis: Servei de Publicacions de la Universitat de Cadis, 2006.
- CANTOS CASENAVE, Marieta, DURAN LÓPEZ, Fernando, ROMERO FERRER, Alberto, “La Guerra de pluma”, *Estudios sobre la prensa de Cádiz en el tiempo de las*

- Cortes (1808-1814)*, Tomo Segundo, Política, propaganda y opinión pública, UCA, 2006.
- CANTOS, Marieta, DURÁN, Fernando, ROMERO, Alberto (editors). *La guerra de la pluma. Estudios sobre la prensa de Cádiz en el tiempo de las Cortes (1808-1814)*, tom I, *Imprentas, literatura y periodismo*, tom II *Política, propaganda y opinión pública*, tom III, *Consumo y vida cotidiana*, UCA, 2006.
- CAPELLÁN, Gonzalo; FERNÁNDEZ SEBASTIÁN, Javier. “Historia del concepto “opinión pública” en España (1808-1936). Entre la moral, la política y la ciencia social”, a CAPELLAN, Gonzalo (ed.). *Opinión pública. Historia y presente*, Madrid: Ed. Trotta, 2008, p 21-50.
- CAPMANY, Antoni de. *Discurso pronunciado en la sesión pública de las Cortes el día 9 de agosto del corriente año por su diputado D. Antonio de Capmany, denunciando el impreso intitulado El defensor acérrimo de los derechos del pueblo*, núm. 1. Cadis, Vicente Lema, 1813.
- CAPMANY, Antoni de. Informe sobre Cortes nacionales, Cádiz, Imp. de Josef Niel, 1811 (publicat de forma anònima).
- CARANTOÑA ALVAREZ, Francisco. “Poder e ideología en la Guerra de la Independencia”, en *Ayer*, nº 45 (2002), p. 275-301.
- CARRERA, Aitor. “L’occità de la Vall d’Aran davant els parlars gascons veïns. Implicacions lingüístiques de la separació política, *Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica*, C, Institut d’Estudis Catalans, Barcelona, 2015, p. 64-67.
- CASALS BERGÉS, Quintí. “Los diputados catalanes en las Cortes de Cádiz (1810-1813). Proceso electoral y prosopografía”. *Manuscrits* 31, UAB, Bellaterra, 2013, p. 231
- CASALS BERGÉS. Quintí. *La Guerra de Francès a Catalunya: una nòmina del seu poder polític (1808-1814)*. Fundació Pública d’Estudis Ilerdencs, Diputació de Lleida, 2016, p. 218.
- CASALS RUBÍ, Gemma. Les bases de dades al servei de la prosopografia. L’univers polític de Manresa durant el Sexeni Democràtic i la Restauració borbònica a través dels electes municipals, Monografies i recerques, Cercles, Revista d’història cultural 10, 2007, Universitat de Barcelona, p.175
- CASALS, Quintí. *La Guerra del Francès a Catalunya: una nòmina del seu poder polític (1808-1814)*, Institut d’Estudis Ilerdencs, Lleida, 2016.
- CASALS, Quintí. La representació parlamentaria en España durante el primer liberalismo (1810-1836), Universitat de Lleida, 2014.
- CASALS, Quintí, "El proceso electoral en España y Cataluña según la Constitución de 1812", en *Rúbrica Contemporánea*, 1, Universitat Autònoma de Barcelona, 2012, p.24
- CASSINELLO PÉREZ, Andrés. “Evolución de las campañas militares”. La Guerra de la Independencia en España (1808-1814). Editor: Antonio Moliner, NABLA, actividades Editoriales, S. L. Alella, Barcelona, 2007, p. 108-109.
- CASTELLS, Irene y MOLINER Antoni, Crisis del Antiguo Régimen y Revolución liberal en España (1789-1845), Editorial Ariel, S.A., Ariel Practicum, Barcelona, 2000,

- CASTERAN, Paul de, « Traités Internationaux des Lies et Passeries, conclus entre hautes Vallées frontalières des Pyrénées Centrales », *Revue des Pyrénées*, Universitat de Califòrnia, 1897, p. 254-255.
- CASTILLO BAYO, Mª Luisa (Ed. i estudi preliminar), *F.X. Borrull. Discursos e intervenciones parlamentarias en las Cortes de Cádiz*, Institució Alfons el Magnànim, València, 2007.
- CASTILLO BAYO, María Luisa, “F. Xavier Borrull i Vilanova a les Corts de Cadis”, *Afers*, núm. 68 (maig 2011), p. 165-182; Carmen GARCÍA MONERRIS, “La diversidad de proyectos políticos en el primer debate preconstitucional español: Canga Argüelles, Ribelles y Borrull en el context de la política valenciana”, a *Hispania*, LXII/1, 210 (2002b), pp 113-140.
- CASTILLO BAYO, María Luisa, F. X. Borrull. Discursos e intervencions parlamentarias en las Cortes de Cádiz, Institució Alfons el Magnànim, Edición y Estudio preliminar, *Arxius i Documents*, nº 41, Diputació de València, València, 2007
- Cataluña atribulada: Súplica al augusto Congreso de Cortes en 1811*, Palma: en la oficina de Brusi, impresor de la Junta Superior de Cataluña, p. 52.
- CAU-DURBAN, David. L'abbé Étude sur la Vallée d'Aran, Société Académique, Hispano-Portugaise de Toulouse, Montaubin, 1881, p. 177-180.
- CAVAILLÈS, Henri. “Une fédérations pyrénéenne sous l'Ancien Régime: les traités des lies et passeries”. *Revue historique*. Paris, 1910, p. 242-244, 274-276
- CHAVARRI, Pilar. *Las elecciones de Diputados a las cortes generales y extraordinarias (1810-1813)*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 2003.
- CHECA GODOY, Antonio. *La Prensa Española durante la Guerra de la Independencia (1808-1814)*. *Quorum Editores*, Cádiz, 2008, p. 25-28
- CHUST, Manuel. *La cuestión nacional americana en las Cortes de Cádiz*, Centro Tomás y Valiente, UNED, Valencia, 1999.
- CLAVERO, Bartolomé, RUIZ TORRES, Pedro y HERNÁNDEZ MONTALBÁN, Francisco. “La cuestión de los señoríos en el proceso revolucionario burgués: El trienio liberal”. “Estudios sobre la revolución burguesa en España”. CLAVERO, Bartolomé: “Política de un problema”. Siglo XXI de España editores, S.A., Madrid 1979
- COMAS D'ARGEMIR, Dolors. “Rural crisis and the reproduction of family systems. Celibacy as a problema in the Aragonese Pyrenees”, 27, *Asseen*, Holanda, 1987. p. 265.
- COMELLAS, Antoni. “L'intendent Barata a la Junta Superior de Catalunya i la Guerra del Francès”. *Terme*, núm. 21, 2006, p. 220
- COMET, Rémy. *L'Enclave Espagnole du Val d'Aran, Son passé. Ses anciens privilèges, coutumes et relations dans les Pyrénées centrales*, L'Avet, Toulouse, 1929
- CONARD, Pierre. *Napoléon et la Catalogne (1808-1814)*. *La Captivité de Barcelone /1808-1810*. Editeur Felix Alcan, 1910, Paris, p. 32-80.
- CONGOST, Rosa y LANA, José Miguel (editores). “Campos cerrados, debates abiertos. Análisis histórico y propiedad de la tierra en Europa (siglos XVI-XIX)”. CONGOST,

- Rosa: “La gran obra de la propiedad. Los motivos de un debate”. Universidad Pública de Navarra. Pamplona 2007.
- CONGOST, Rosa. *Tierra, Leyes, Historia. Estudios sobre “la gran obra de la propiedad”*, Crítica, Barcelona, 2006.
- CONGOST, Rosa. *Tierras, leyes, historia. Estudios sobre la gran obra de la propiedad*. Crítica/Historia del mundo moderno. Edit. Crítica. Barcelona 2007, p. 84
- CORIS, Antonio. *Manifiesto que ofrece al juicio del publico el P. Antonio Coris presbítero del Oratorio de S. Felipe Neri, de su conducta durante la guerra actual, y el mismo que podrá servir de contextacion al escrito publicado por el Canónigo D. Pedro Josef Avellá y Navarro, supuesto Juez Comisario del Breve Apostólico en Cataluña*, Palma: En la imprenta de Antonio Brusi, 1811.
- CÒTS E CASANHA, Pèir. “Eth sistema defensiu medievau enquiara visita de Juan Francisco de Gracia en Baish Aran”, *Era Batalha de Muret, 1213, Era Querimònia, 1313; Era Grana Patzeria*, Institut d’Estudis Aranès, p. 158.
- COURS-MACH, Michel. « Les relations frontalières entre la ville de Seix, en Couserans, et le Val d’Aran, en Espagne, du XVIème au XIXème siècle », *Couserans et montagne Ariégeoise*, Actes du XXX Congrès d’Études Régionales de la Fédération Languedoc-Pyrénées- Gascogne, p. 68
- DEMANGE, Christian. *El dos de Mayo. Mito y fiesta nacional (1808-1958)*, Madrid, Marcial Pons, 2004.
- DESDEVISES DU DEZERT, M.G. «La Catalogne de 1808 à 1812 .La Catalogne et les Français en 1808 ». *Revue Hebdomadaire des Cours et conférences*. Paris, Société Française d’Imprimerie et de Librairie, n° 19, 23 Mars 1911, p. 4.
- DESDEVISES DU DEZERT, M.G. «La Junte Supérieure de Catalogne ». *Revue hispanique ; recueil consacré à l’étude des langues, des littératures et de l’histoire des pays castillans, catalans, et portugais*, Tome XXII, Núm. 61, Maccn, Protat Frères, Imprimeurs, Paris 1910, Librairie C. Klincksieck 11, Rue de Lille, p. 267
- Diccionario Biográfico de Parlamentarios Españoles: Cortes de Cádiz. 1810-1814*. Volumen I [Madrid] : Congreso de los Diputados, Servicio de Publicaciones, 2010-3 toms. Sense ser exhaustiu, esmentem els autors de les biografies més emprades: Antoni Moliner (Juan de Balle i Salvador Viñals); Maties Ramisa (José Anglasell i Andrés Oller); Jordi Roca (Mariano Alegre, Francisco Morros i Ramón Sans); Ramón Arnabat (Manuel Barba, Fernando Antonio Navarro i Joaquín Rey); Lluís Roura (Ramón Utgès); Quintí Casals (Jaime Creus i José Espiga), Felipe Aner (Anna Piqué), Felipe Amat (Anna Mª García), Josep Fontana (Antonio de Capmany) i Ramón Lázaro de Dou (Ferran Toledano).
- DIEGO, Emilio De. *España, el infierno de Napoleón. 1808-1814: una historia de la guerra de la Independencia*. Madrid, 2008.
- DIOS, DE, Salustiano, INFANTE, Javier, ROBLEDO, Ricardo, TORIJANO, Eugenia (Coords.). “Historia de la propiedad en España. Siglos XV-XX”. Encuentro interdisciplinar. J.San José, S.A. Madrid 1999.
- DOU I BASSOLS, Ramón Llätzer de. *Memoria sobre la teoría y práctica con que en tiempo de paz pueden equitativamente arreglarse todas las contribuciones de España*, en 14 de marzo de 1812.

- DOU I BASSOLS, Ramón Llätzer de. *Memoria sobre los medios de hallar dinero para los gastos de la guerra en que está empeñada la España, mediante una deuda nacional con la correspondiente hipoteca*, Isla de León, 1810.
- DURAN LÓPEZ, Fernando. (ed.). *Crónicas de Cortes del Semanario Patriótico (1810-1812)*, Biblioteca de las Cortes, Ajuntament de Cadis, 2003.
- DURAN LÓPEZ, Fernando. *Diputados de papel: la información parlamentaria en la prensa de la etapa constituyente (septiembre de 1810-marzo de 1812)*, p. 42,
- ESCUADERO, José Antonio. Director i altres autors: “Cortes y constitución de Cádiz 200 años”. III “Las Cortes de Cádiz en su contexto ideológico y social (continuación).” GALVÁN RODRIGUEZ, Eduardo: “La disolución del régimen señorial”.Vol.II. Fundación Rafael del Pino. Espasa libros. Madrid 2011.
- ESDAILE, Charles. *España contra Napoleón. Guerrilla, bandoleros y el mito del pueblo en armas (1808-1814)*. Barcelona, 2006.
- ESDAILE, Charles. *La Guerra de la Independencia. Una nueva historia*, Barcelona, 2004 (original inglesa 2002).
- ESTEBAN DE, Jorge. “La Constitución de Cádiz y su imposible reforma” K) Título X: De la observancia de la Constitución y modo de proceder para hacer variaciones en ella, *Constitución de 1812. Cortes y Constitución de Cádiz 200 Años*, Dirección José María Escudero, Tomo III, Espasa Libros, Madrid, 2011, p. 422
- ESTEBAN I SASTRE, Marina. *La Guerra de Francès 1808-1814 a l’Escala i al seu entorn*.(Castelló d’Empúries i Torroella de Montgrí. Edita centre d’Estudis Escalencs, L’Escala-Alt Empordà., Ajuntament de l’Escala, 2012, p. 34.
- ESTRADA, F, ROIGÉ, Xavier, BELTRAN, Oriol, “ENTRE L’AMOR I L’INTERÈS”. *El procés matrimonial a la Val d’Aran*, Garsineu Editors, Tremp, 1993, p. 34-35.
- ÉTIENVRE, François. “Nación y constitución en Antonio de Capmany”, a CANTERLA, Cinta (ed.). *Nación y Constitución. De la Ilustración al Liberalismo*. Sevilla: Universitat Pablo de Olavide 2006, p. 265-275.
- FAIREN, Víctor. *Facerías Internacionales Pirenaicas*, Instituto de Estudios políticos, Madrid, 1956, p. 16-17.
- FAYA DÍAZ, Mª Ángeles, “La abolición del Régimen señorial en España”, *Dieciocho XVIII*, 35.2 (Fall 2012), Fundación DIALNET, (Editor) University Of Virginia, Estados Unidos, 2014, p. 396, Universidad de Oviedo
- FERNÁNDEZ SARASOLA, Ignacio. “*La Constitución de Cádiz. Origen, contenido y proyección internacional*”, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 208 Cuadernos y debates, Bicentenario de las Cortes de Cádiz, Madrid, 2011, p. 178-179
- FERNÁNDEZ SARASOLA, Ignacio. *Proyectos constitucionales en España (1786-1824)*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2004.
- FERNÁNDEZ SEBASTIÁN, Javier (Coord). *La aurora de la libertad: los primeros liberalismos en el mundo iberoamericano*, Marcial Pons, Madrid, 2012.
- FERNÁNDEZ SEBASTIÁN, Javier (dir). *Diccionario político y social del del mundo iberoamericano. Conceptos políticos fundamentales (1770-1880)*, Universidad del País Vasco, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2014.

- FERNÁNDEZ SEBASTIÁN, Javier. “Cádiz y el primer liberalismo español. Sinopsis historiográfica y reflexiones sobre el bicentenario”, a *La Constitución de Cádiz: historiografía y conmemoración. Homenaje a Francisco Tomás y Valiente*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2006.
- FERNÁNDEZ SEBASTIÁN, Javier. CHASSIN, Joëlle (Coords.). *L'avènement de l'opinion publique. Europe et Amérique XVIIIe-XIXe siècles*. Paris: L'Harmattan, 2004.
- FERNÁNDEZ SEGADO Francisco. “La libertad de imprenta en las Cortes de Cádiz”. *Revista de Estudios políticos* (Nueva Época), nº 124. Abril-Junio 2004, p.29.
- SANCHEZ HITTA, Beatriz, *Los periódicos del Cádiz de la Guerra de la Independencia (1808-1814). Catálogo comentado*. Cádiz: Diputación, 2008.
- FERNÁNDEZ SEGADO, Francisco. *La libertad de Imprenta en las Cortes de Cádiz*. (El largo y dificultoso camino previo a su legalización). Editorial Dykinson-Constitucional, Madrid, 2014, p. 17
- FERNÁNDEZ VILADRICH, Jesús. *Uniformismo Jurídico y reacción en Catalunya, Constitución de 1812, Cortes y Constitución de Cádiz 200 Años*, Tomo III, Espasa Libros, Madrid, 2011.
- FERRER BENIMELI, José Antonio. *El conde de Aranda y el frente aragonés en la guerra contra la Convención (1793-1795)*, Cuadernos de filosofía y letras. Serie 1, número 53, Publicaciones de la Revista universidad. Número 11, Zaragoza, 1965
- FERRER I MALLOL, Maria Teresa. “L’ocupació francesa de la Vall d’Aran el 1283 i la devolució de 1313 al Tractat de Poissy”
- FONTANA LÁZARO, Josep. *La Guerra del Francès, 200 anys després*, Editor ARNABAT I MATA,, Ramon, Publicacions Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, 2013, p. 22
- FONTANA LÁZARO, Josep. “Les guerres del Francès”. *La Guerra del Francès als territoris de parla catalana*. Núria Sauch (ed.), Actes de congressos 4, Jornades d’estudi, El Bruch (l’Anoia), 23, 24 i 25 de maig de 2008”. Bicentenari de les batalles del Bruc, Editorial afers, Catarroja Barcelona 2011, p. 15-17.
- FONTANA LÁZARO, Josep. “Qui va pagar la Guerra del Francès”, a *La Invasió Napoleònica: Economia, Cultura i Societat*. Bellaterra: UAB, 1981, p.7-20.
- FONTANA LÁZARO, Josep. *Cambio económico y actitudes políticas en la España del siglo XIX*, Barcelona, 1973, p.161.
- FONTANA LÁZARO, Josep. *Historia de España. La época del liberalismo, Volumen 6*, FONTANA, Jose y VILLARES, Ramón (Directores), Crítica/Marcial Pons, Sabadell, Barcelona, 2007, p. 61.
- FONTANA LÁZARO, Josep. *La guerra del Francès 1808-1814*. Explicada per Josep Fontana. Raval Edicions, Barcelona, 2008, p. 9-11.
- FONTANA, Josep. “La crisis del Antiguo Régimen”, 1808-1833”. Editorial Crítica. Grup editorial Grijalbo. Barcelona 1988.
- FONTANA, Josep. “Antoni de Capmany i les Corts catalanes”, a Antoni de CAPMANY, *Práctica y estilo de celebrar cortes en el reino de Aragón, principado de Cataluña y reino de Valencia, y una noticia de las de Castilla y Navarra*, Editorial Base, Barcelona, 2007, p. 51-64.

- FONTANA, Josep. *La época del liberalismo*, a J. FONTANA, R. MILLARES (dirs.), *Historia de España*, Crítica/ Marcial Pons, Madrid 2007.
- FONTANA, Josep. *La fi de l'antic règim i la industrialització*, a Pierre VILAR (dir.), *Història de Catalunya*, vol. V, Edicions 62, Barcelona, 1988.
- FONTANA, Josep. Director. GARCÍA SANZ, Angel y GARRABOU, Ramon, editores: "Historia agraria de la España contemporánea". 1. Cambio social y nuevas formas de propiedad (1800-1850). BERNAL, Antonio M.: "Disolución del Régimen señorial en Andalucía occidental". RUIZ TORRES, Pedro: "Desarrollo y crisis de la agricultura en el País valenciano del Antiguo Régimen". VILLARES, Ramon: "Crisis del Antiguo Régimen en Galicia". ROBLEDO HERNÁNDEZ, Ricardo: "Desamortización y hacienda pública en algunos inventarios de grandes terratenientes". Editorial Crítica. Grupo editorial Grijalvo. Barcelona 1985.
- FONTANA, Josep. "La economía española al final del Antiguo Régimen.
- FONTANA, Josep. "Obra. I La quiebra de la Monarquía absoluta 1814-1820. La crisis del Antiguo Régimen en España". Crítica. Barcelona 2002.
- FRADERA, Josep M. *La Nación imperial : derechos, representación y ciudadanía en los imperios de Gran Bretaña, Francia, España y Estados Unidos (1750-1918)*, Barcelona, Edhasa, 2015, 2 vols.
- FRASER, Ronald (2006). *La maldita guerra de España. Historia Social de la guerra de la Independencia, 1808-1814*. Barcelona.
- FREIXENET, M. D. (2000). "El paper de la Història en l'ensenyament de les Humanitats". *Escola Catalana*. Núm. 374
- GALVÁN RODRÍGUEZ, Eduardo y ESCUDERO, José Antonio, *Las grandes reformas de las Cortes. La disolución del régimen señorial, Corte y Constitución de Cádiz 200 años*, Espasa Libros, Madrid 2011, p. 207.
- GARCÍA BARRÓN, Carlos. "The Centinela contra franceses of Antonio de Capmany". *Kentucky Romance Quaterly*. XVI (1969), 4, p. 349-355.
- GARCÍA LEÓN, José María. *Los diputados doceañistas: una aproximación al estudio de los diputados de las Cortes Generales y Extraordinarias (1810-1813)*, Ajuntament de Cadis, 2006.
- GARCÍA ORMAECHEA, Rafael. *Supervivencias feudales en España. Estudio de legislación y jurisprudencia sobre señoríos*. Urgoiti editores, Pamplona 2002, p. 21
- GARCÍA ORMAECHEA, Rafael. "La abolición de los señoríos en España (1811-1837). Colección Historia. Universitat de València. Editorial Biblioteca Nueva. S.L., Madrid 1999.
- GARCÍA SANZ, Angel y SANZ FERNANDEZ, Jesús, coordinadores. "Reformas y políticas agrarias en la historia de España (De la Ilustración al primer franquismo)". GARCÍA SANZ, Angel: "La reforma agraria de la Ilustración: proyectos y resultados. El precedente del arbitrista agrarista castellano". RUIZ TORRES, Pedro: "Reforma agraria y revolución liberal en España". Ministerio de agricultura, pesca y alimentación. Secretaria general técnica. Centro de publicaciones. Madrid 1966.
- GARRIDO, Fernando. "La España contemporánea. Sus progresos morales y materiales en el siglo XIX.". Urgoiti editores. Pamplona 2009.

- GARRIGA, Carlos y LORENTE, Marta. “Cádiz, 1812. La Constitución jurisdiccional”, 174 Cuadernos y debates, Bicentenario de las Cortes de Cádiz, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid 2007, p.16
- GIRALT I RAVENTÓS, Emili (Dir.). *Història agrària dels Països Catalans. Segles XIX-XX*. Vol. IV. Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació, 2006, p. 25-71.
- GÓMEZ HERMOSO, Alfredo. “Fernández Sardino y María del Carmen Silva, periodismo y exaltación”, a *Cuadernos de Ilustración y Romanticismo*, 24, 2018, p. 669-700.
- GÓMEZ HERMOSO, Alfredo. *Le Robespierre Español*, Les Belles Lettres, Paris, 1991.
- GÓMEZ OCHOA, Fidel. “Antifederalismo en España en las primeras décadas de la época liberal (1808-1837)”, a Manuel SUAREZ CORTINA; Maurizio RIDOLFI (eds.), *Cuestión nacional, centralismo y federalismo en la Europa del Sur*, Ed. Universidad de Cantabria, Santander, 2013, p. 71-102; José Mª PORTILLO, “Provincias de la Nación. Identidad territorial y soberanía nacional en la Constitución de 1812”, a Fidel GÓMEZ OCHOA; Manuel SUAREZ CORTINA (eds). *Hacer naciones. Europa del sur y América Latina en el siglo XIX*, Ed. Universidad de Cantabria, Santander, 2019, p. 111-134.
- GOMEZ VILLAFRANCA, Román. *Los extremeños en las Cortes de Cádiz*.- Badajoz : Tip. Y Libr. De A. Arqueros, 1912.
- GONZÁLEZ ADÁNEZ, Noelia. *Crisis de los imperios. Monarquía y representación política en Inglaterra y España, 1763-1812*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid 2005.
- GONZÁLEZ ALONSO, Benjamín. “Del Estado absoluto al Estado constitucional”. BURGOS, Xavier, PARRAMON, Montserrat (Coordinació), “*La transició del feudalisme al capitalisme: noves reflexions per a un debat necessari*”. Revista d’Història moderna. Manuscrits núm. 4/5, Bellaterra, 1987, p. 93.
- GONZÁLEZ FUERTES, Manuel Amador. *España vindicada en sus clases y autoridades de las falsas autoridades que se le atribuyen*. CSIC, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Editorial Doce Calles, Madrid, 2011, p. 454.
- GRACIA, Juan Francisco de. *Ordinaciones, pragmática y edictos reales del Valle de Aran*
- GRACIA, Juan Francisco de. *Relación al Rey don Felipe III Nuestro Señor*. Del Nombre, Planta, Fertilidad, Poblaciones, Castillos, Iglesias y Personas del Valle de Aran, de los Reyes que le han poseído, sus conquistas, Costumbres, Leyes y gobierno. Huesca, Pedro Caberté, 1613
- GRAHIT, Emili. “La Junta de Gerona en sus relaciones con la de Cataluña en 1808-1809”, a *Revista de la Asociación artística-arqueológica de Barcelona*, vol. III, 1901, p. 901-1042.
- GUERRA, François-Xavier. LEMPÉRIÈRE, Annick et al. *Los espacios públicos en Iberoamérica. Ambigüedades y problemas. Siglos XVIII-XIX*, Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1998.
- GUIMERA PERAZA, Marcos. *Los diputados doceañistas canarios*.- Tenerife : Aula de Cultura, 1967.

- HERNÁNDEZ MONTALBÁN, Francisco José. “La abolición de señoríos en España (1811-1837). Ed. Biblioteca Nueva. Universitat de València. València 1999.
- HERNÁNDEZ MONTALBÁN, Francisco. “Cataluña en la cuestión señorial”. *Estudios de Historia Agraria*. Universidad de Valencia. Núm. 17 (2004), p. 569-582 (572).
- HOCQUELLET, Richard. *Resistances et révolution durant l’occupation napoléonienne en Espagne 1808-1812*, Paris, 2001.
- JARDÍ, Enric. “Els catalans de les Corts de Cadis”, *Episodis de la Història*, Rafael Dalmau Editor, 1963, Barcelona, p.18
- JIMÉNEZ CATALÁN, M, y SINUÉS y URBIOLA, J. Historia de la Real y Pontificia Universidad de Zaragoza, Zaragoza 1923, Obra premiada por el Patronato Villahermosa. Suaqui en el Concurso 192-21, p. 174-217
- JOSÉ CHOFRE SIRVENT. CODIFICACIÓN DE LAS NORMAS APROBADAS POR LAS CORTES (1810-1837) Alicante 1991
- LA PARRA LÓPEZ, Emilio. *Manuel Godoy. La aventura del poder*. Biografía. Fábula Tusquets Editores, Barcelona, 2002, p. 341-342.
- LA PARRA LÓPEZ, Emilio. *La libertad de prensa en las Cortes de Cádiz*, Nau Llibres, Valencia, 1984, p. 67.
- LA PARRA, Emilio. *Fernando VII. Un rey deseado y detestado*, Tusquets Editores, Barcelona, 2018.
- LAFON, Jean–Marc. *Andalousie et Napoléon. Contre-insurrection, collaboration et résistances dans le midi de l’Espagne (1808-1812)*. Paris, 2007.
- LASARTE ÁLVAREZ, Javier. *Las Cortes de Cádiz. Soberanía, separación de poderes, Hacienda. 1810-1811*. Marcial Pons, Ediciones de Historia, S.A., Universidad Pablo Olavide, 2009, p. 49
- LASSUS, Baron de. *Guerre de la Quadruple Alliance, sous la Régence du Duc d’Orléans 1719-1720*, Volum 2, p. 15.
- LAURIÈRE, Jules de. *Promenades Archéologiques dans le Val d’Aran*, Imprimerie Le Blanc-Hardel, Henry Delesques, successeur, Caen, 1886, p. 7.
- LIESA RIVEROLA, Celso. El Valle de Arán. Comarca Piloto, Editorial Bayer Hnos. y Cía. p.67.
- LLADONOSA I PUJOL, Josep. *Santa Maria de Mig Aran* (Segons la història, la tradició i la llegenda), Institut d’Estudis Ilerdencs, Diputació Provincial de Lleida, Núm. LIX, Lleida, 1984, p. 43-48.
- LLADONOSA, Josep. *Invasions i intents d’integració de la Vall d’Aran a França*, Episodis de la Història, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 1967, p. 3-13.
- LLAQUET D’ENTRAMBASAGUAS, José Luis. “La Facultad de Cánones de la Universidad de Cervera (s. XVIII-XIX)”, Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2001, p. 116-117.
- LLONA I PORREDON, Albert. “El món rural català a l’època de la revolució liberal. Vol I. Jornades d’estudis d’Història. FERRER I ALÓS, Llorenç: “Estructures agràries catalanes: observacions sobre la diversitat en el segle XVIII”. TELLO ARAGAY, Enric: “El component actiu de la crisi de l’antic règim a Catalunya: la lluita per la

- renda entre senyors i pagesos. VICEDO I RIUS, Enric: “Desamortització i reforma agrícola liberal a les terres de Lleida”. Edicions de la Universitat de Lleida. Lleida 1995.
- LLUCH MARTÍ, ERNEST y SALVADOR ALMENAR PALAU (2000). “Difusión e influencia de los economistas clásicos en España (1776-1870)”, en Enrique Fuentes Quintana, ed., *Economía y economistas españoles*, vol. 3, Barcelona, Galaxia Gutenberg-Funcas, p. 7-69.
- LLUCH, Ernest. *El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840)*, Barcelona, Edicions 62. 2009.
- LÓPEZ CASTELLANO, Fernando. “Las Cortes de Cádiz y la implantación del buen orden económico (1810-1814)”. *Historia Constitucional*, n.13, Fundación DIALNET, Universidad de la Rioja, 2012. p. 237
- LÓPEZ DE LERMA GALÁN, Jesús. “El pensamiento político de Blanco White. Sus conflictos con las Cortes por la publicación del nº 13 del Periódico *El Español*.” *Ámbito* nº 17. Universidad de Sevilla. Sevilla 2008. p. 298.
- LÓPEZ TABAR, Juan. *Los famosos traidores. Los afrancesados durante la crisis del Antiguo Régimen (1808-1833)*. Madrid, 2001.
- LORENTE, MARTA. *La nación y las Españas. Representación y territorio en el constitucionalismo gaditano*, Servicio de Publicaciones de la Universidad Autónoma de Madrid, 2010.
- LORENTE, Marta. *Las infracciones a la constitución de 1812*. Centro de estudios constitucionales.1987
- MAESTROJUÁN CATALÁN, Javier. “Bibliografía reciente sobre la Guerra de la Independencia”, en D.D.A.A., *La Guerra de la Independencia en el Valle Medio del Ebro*, Ayuntamiento de Tudela, 2001, p. 9-54.
- MAGRAZO I VAQUER, Àngel. *Estudis i estudiants a la Universitat de Cervera 1715-1842*, Tesi doctoral, Barcelona, 1983. P. 94-98.
- MAJORAL I MOLINÉ, Roser, LÓPEZ I PALOMEQUE, FRANCESC. *Anàlisi de l'agricultura a la Vall d'Aran*, Generalitat de Catalunya, Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, Barcelona, 1983, p. 32
- MALUQUER, Jordi. *Història econòmica de Catalunya, segles XIX i XX*, Barcelona, Proa, 1998,
- MARCUELLO BENEDICTO, Juan Ignacio. “La Libertad de imprenta y su marco legal en la España” liberal. Ayer, núm. 34, Revista de Historia Contemporánea, Marcial Pons-Ediciones de Historia, Madrid, 1999, p. 67.
- MARFANY, Joan Lluís. “Joan de Balle, plagiari?”, a *Recerques*, 71 (2015), p. 95-124.
- María Dolores del ÁLAMO. “Los orígenes de la inviolabilidad e inmunidad parlamentarias (1810-1837)”, a *Anuario de Historia del Derecho Español*, nº 84, 2014, p. 201-260.
- MARTIN, Isabel. “*El Conciso*: Un periódico liberal en los tiempos de las Cortes de Cádiz”, *Trienio. Ilustración y Liberalismo*, nº 30, 1997, p. 23-46.

- MARTÍNEZ DE LAS HERAS, Agustín. “Pueblo y público en tiempos de las Cortes de Cadiz: El Defensor acérrimo de los Derechos del Pueblo (1813)”, a Pueblo, nación y elites en la España contemporánea. *Ibéricas*, núm. 9, CRIC, 1996, p. 19-31.
- MARTÍNEZ GIL, Sergio. “Pedro Cerbuna, fundador de la Universidad de Zaragoza
- MARTÍNEZ LAÍNEZ, Fernando. *Como lobos hambrientos. Los guerrilleros en la Guerra de la Independencia (1808-1814)*. Madrid, 2007.
- MARTÍNEZ NEIRA, Manuel. ¿Una supresión ficticia? “Notas sobre la enseñanza del derecho en el reinado de Carlos IV”, *Anuario de historia del derecho español*, v. 68 (1998), p. 524-544
- MARTÍNEZ RUIZ, Enrique. *La Guerra de la Independencia (1808-1814). Claves españolas en una crisis europea*. Madrid, 2007.
- MENÉNDEZ PIDAL, Ramon. “Historia de España”. ARTOLA, Miguel: “La España de Fernando VII”. Hª dirigida por Ramón Menéndez Pidal, XXVI. Espasa Calpe, S.A., Madrid 1968.
- MERA COSTAS, Pilar. *Hilos, tramas y relatos. Aportes y retos de la biografía en la nueva historia política*. Ediciones Universidad de Salamanca, Salamanca 2017, p. 85
- MERCADER I RIBA, Joan. “El Valle de Arán, la Nueva Planta y la invasión anglo-francesa de 1719”. Comunicació al Primer Congreso Internacional del Pirineo del Instituto de Estudios Pirenaicos, de San Sebastián, 1950 y de Zaragoza, 1952, p. 6 edicions 62, Barcelona, p. 399.
- MERCADER I RIBA, Joan. *Felip V i Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, 1968, p. 279-280.
- MERCADER I RIBA, Joan, *La ordenación de Cataluña por Felipe V: La Nueva Planta*, De Hispania
- MERCADER RIBA, Joan. “Algunos aspectos de la administración napoleónica en tierras de Lérida”, en *Ilerda*, núm. 8, Lleida (1947), p. 51-72.
- MERCADER RIBA, Joan. “Las divisiones territoriales napoleónicas en el Principado de Cataluña”, en *Estudios Geográficos*, núm. 35, Madrid, (mayo 1949), p. 251-198.
- MERCADER RIBA, Joan. *Barcelona durante la ocupación francesa (1808-1814)*, Madrid, CSIC, Instituto Jerónimo Zurita, 1949.
- MERCADER RIBA, Joan. *Catalunya i l'Imperi Napoleònic*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (PAM), 1978.
- MICHONNEAU, Stéphane. “Gerona, baluarte de España. La conmemoración de los sitios de Gerona en los siglos XIX y XX”, en *Historia y Política: Ideas, procesos y movimientos sociales*, 14, (Madrid 2005), p. 191-218.
- MILLÁN, Jesús; TELLO, Enric; JOVER, Gabriel. “La crisi de coexistència de les formes de propietat: el sentit de la reforma agrària liberal i el referent revolucionari francès”, a GIRALT I RAVENTÓS, Emili (Dir.), *Història agrària dels Països Catalans. Segles XIX-XX*. Vol. IV. Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació, 2006, p. 25-71.
- MOLINÉ I COLL, Enric. “Documents sus era Val d’Aran en Arxiu Diocesà d’Urgell. Un recuell de 1809”, p. 108. *Miscellanèa en aumenatge a Melquíades Calzado de Castro*. Damb eth còr Aranés. Institut d’Estudis Aranés, Pagès Editors, Lleida, 2010,

- MOLINER I PRADA, Antoni, “La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1814). La Junta Superior de Catalunya”, Llibres a l’abast, 247, Edicions 62, Barcelona, 1989
- MOLINER PRADA, Antoni. “El concepto de Patria y Nación en la Junta Superior de Cataluña (1808-1812), dins *La Història i els joves historiadors catalans*, Edicions La Magrana, Barcelona, 1986, p. 337-344.
- MOLINER PRADA, Antoni. “El impacto de la guerra de la Independencia en la economía catalana”. *Siglo XIX. Revista de Historia*. Universidad Autónoma de Nuevo León, Monterrey, núm. 4 (juliol-desembre de 1987), p. 183-197.
- MOLINER PRADA, Antoni. “La Junta Superior de Catalunya i els setges de Girona i Tarragona”. *La Guerra de Francès als territoris de parla catalana*. Jornades d’estudi. El Bruc (L’Anoia), 23.24.25 de maig de 2.008. Bicentenari de les batalles del Bruc, Editorial Afers, Catarroja, Barcelona, 2011, p. 167-169.
- MOLINER PRADA, Antoni. “Las Juntas como respuesta a la invasión francesa”, en *Revista de Historia Militar*, N° Extraordinario (2006), p. 37-70.
- MOLINER PRADA, Antoni. “Sobre el término revolución en la España de 1808”, en *Hispania*, vol. 50, núm. 174, (Madrid 1990), p. 285-299.
- MOLINER PRADA, Antoni. *Catalunya contra Napoleó: la Guerra del Francès (1808-1814)*, Lleida, Pagès editors, 2008.
- MOLINER PRADA, Antoni. *La Catalunya resistent a la dominació francesa: La Junta Superior de Catalunya, 1808-1812*, Edicions 62, Barcelona, 1989.
- MOLINER PRADA, Antoni. *Revolución burguesa y movimiento juntero en España (1808-1868)*, Lleida, 1997.
- MOLINER PRADA, Antoni, *Tarragona (mayo-junyo 1811). Una ciudad sitiada durante la Guerra del Francès*, CSIC, Ediciones Doce Calles, Madrid, 2011.
- MOLINER PRADA, Antoni. *La Guerra de Francès a Catalunya segons el diari de Raimon Ferrer*. Edició Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions, Bellaterra, 2010, p. 15-16.
- MOLINER PRADA, Antoni. *La Guerrilla en la Guerra de la Independencia*, Madrid, 2004.
- MOLINER PRADA, Antonio. “La España de finales del siglo XVIII y la crisis de 1808”. *La Guerra de la Independencia en España (1808-1814)*. Editor Antonio Moliner, Nbla ediciones, Alella, Barcelona, 2007
- MOLINER PRADA, Antonio. *La guerra de la Independencia en España (1808-1814)*. Ed. Nbla, Barcelona, 2007.
- MOLINER, Antoni. “Las Juntas Corregimentales de Cataluña en la Guerra de la Independencia”. *Hispania*, XLIV (1984), p. 77-103.
- MORALES GARCÍA, Francesc Xavier. “Guerra total a Catalunya durant la Guerra Napoleònica (1793-1814)”. Editora Núria Sauch Cruz, *La Guerra del Francès als territoris de parla catalana*. Jornades d’estudi. El Bruch (l’Anoia), 23, 24, 25 de maig de 2008. Bicentenari de les batalles del Bruc. Editorial Afers, Catarroja, Barcelona, 2011, p. 64-65.

- MORÁN MARTÍN, Remedios. “Abajo todo: fuera señoríos y sus efectos. El decreto de 6 de Agosto de 1811”. UNED. *Revista de Derecho Político*. nº 82, septiembre-diciembre 2011
- MORÁN ORTÍ, Manuel, FLAQUER MONTEQUÍ, Rafael i altres autors. “Las Cortes de Cádiz”. PÉREZ LEDESMA, Manuel: “Las Cortes de Cádiz y la sociedad española”. ARTOLA, Miguel Editor. Marcial Pons, ediciones de Historia, SA. Madrid 2003. Pp 167-207
- MORAN, Manuel. “La formación de las Cortes (1808-1814)”, a *Ayer*, nº 1, 1999, p. 13-36.
- MORENO ALONSO, Manuel. “La generación española de 1808”. Alianza Editorial. Madrid 1989.
- MORENO ALONSO, Manuel. *José Bonaparte. Un rey republicano en el trono de España*. Madrid, 2008.
- MORENO LUZÓN, Javier. “Romanones. Caciquismo y política liberal”, *Historia y Geografía Ensayo*, Alianza Editorial, SA. Madrid, 1998
- MOXÓ DE, Salvador. “La disolución del régimen señorial en España”. Consejo Superior de Investigaciones. Ediciones Albacoa. Burgos 1965.
- MOXÓ DE, Salvador. “La incorporación de señoríos en la España del Antiguo Régimen”. *Estudios y documentos. Cuadernos de Historia Moderna* nº 14. Gráficas Andrés Martín, SA. Valladolid 1959.
- MUÑOZ, Daniel. “Sociabilidad, prensa y conspiración antiliberal a las Cortes de Cádiz”, *Cuadernos de Ilustración y Romanticismo*, nº 8 (2000), p. 59-70.
- NADAL i FRERAS, Jaquim. *Conèixer la història de Catalunya. Del s. XVI al XVIII*. Volum III, Editorial Vicens Vives, Barcelona, 1983, p. 11.
- NIETO SORIA, José Manuel, *Medievo constitucional. Historia y mito político en los orígenes de la España contemporánea (ca. 1750-1814)*, Akal, Madrid, 2007.
- PALACIO ATARD, Vicente. “La España del siglo XIX, 1808-1898”. Introducción a la España contemporánea. Espasa-Calpe, S.A. Madrid 1978.
- PÉREZ GARZÓN, Juan Sisinio. *Las Cortes de Cádiz. El nacimiento de la nación liberal (1808-1814)*. Editorial Síntesis. Madrid, 2007.
- PÉREZ LEDESMA, Manuel. “Las Cortes de Cádiz y la sociedad española”. *Las Cortes de Cádiz*. Miguel Artola (ed.). Marcial Pons Historia Madrid, 2003, p. 192-193.
- PESET, Mariano. *autor del pròleg del llibre: La Universitat de Cervera i el Realisme Borbònic*, PRATS I CUEVAS, Joaquim, Pagès Editors, Lleida, 1993, p. 27.
- PILAR CHAVARRI. *Las elecciones de diputados a las cortes generales y extraordinarias, (1810-1813)*. Centro de estudios constitucionales 1988.
- PIO DE SABOYA MOURA, CORTE REAL Y MONCADA Francisco. *Edicto que explica la división y confines de los doze Corregimientos del principado de Cataluña y Distrito del Valle de Arán*, Barcelona: Por JOSEPH TEXIDÒ, Impresor del Rey Nuestro Señor, p. 12.

- PIQUÉ BUSQUET, Anna. DBPE 1810-1814, Compendio de biografías de parlamentarios del siglo XIX, Biografía de Felipe Aner d'Esteve, 2009
- PIQUÉ BUSQUET, Anna. “Eth valor istoric dera biografia”, *Miscellanèa en aumenatge a Melquíades Calzado de Castro*, Damb eth còr aranés. Edite: Institut d'Estudis Aranesi (tèxte e fotos), Casa deth Senhor, Arròs, Val d'Aran, Pagès Editors, S.L., Lleida, 2010,
- PITKIN, Hanna Fenichel. *El concepto de representación*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1985.
- PORTILLO VALDÉS, José María. *Revolución de nación. Orígenes de la cultura constitucional en España, 1780-1812*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2000.
- PORTILLO VALDÉS, José María; VEIGA ALONSO, Xosé Ramón; BAZ VICENTE, Mª Jesús (ed). *A Guerra da Independencia e o primeiro liberalismo en España e America*, Universidade de Santiago de Compostela, 2009.
- POUJADE Patrice. *Le Val d'Aran entre deux Monarchies au XVII siècle (1598-1720)*, Une Vallée Pyrénéenne dans un siècle de crises, Vol. I, Tome I, Université Toulouse-Le Mirail, UFR d'Histoire, 1996, p. 3-6.
- POUJADE, Patrice. *Le Val d'Aran au XVI ème siècle. Les populations aranaises et les crises politiques et militaires (Vers 1610-vers 1720)*, Toulouse, 1990, p. 49
- POUJADE, Patrice. “Es conflictes e era evolucion des poders ena Val d'Aran des segles XVI e XVII”, *Miscellanèa en aumenatge a Melquíades Calzado de Castro*, “Damb eth còr aranés”, Institut d'Estudis Aranesi, Conselh Generau d'Aran, Pagès Editors S. L., Lleida, 2010, p. 248
- PRATS I CUEVAS, Joaquim i LLAQUET DE ENTRAMBASAGUAS, José Luís. *La experiencia cerverina y las fluctuaciones reformistas en las facultades jurídicas de la Universidad de Cervera*, Ius Fugit 13-14, Barcelona, 2004-2006, p. 62-64.
- PUIG I OLIVER, Lluís Maria de, “Nació, crisi i revolució a 1808. Sobre l'estudi de la Guerra del Francès a Catalunya davant la commemoració del bicentenari”, a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. XL, 1999, Girona, p. 227-255.
- PUIG I OLIVER, Lluís Maria de. *Girona francesa (1812-1814)*, Girona, Gothia, 1976.
- PUIG I OLIVER, Lluís Maria de. *La Constitució de Batlle i Jover. Un projecte català a les Corts de Cadis*, Eumo Editorial, IHJVV, Vic, 2007.
- PUIG I OLIVER, Lluís Maria de. *La identitat catalana en temps de Napoleó (1808-1814)*, Centre d'Història Contemporània de Catalunya, Barcelona, 2015.
- PUIG, Lluís Maria de. *Tomàs Puig: catalanisme i afrancesament*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1985.
- PUIG, Lluís Maria de. *La Constitució de Batlle i Jover. Un projecte català a les Corts de Cadis*, Eumo Editorial, Vic, 2007, p. 54 i 199.
- PUJADAS, J.J. “Les fonts orals i la metodologia dels relats biogràfics”. *Perspectiva Escolar*. 2002, Núm. 284
- RAHOLA, Carles. *Girona i Napoleó. La dominació francesa a Girona i altres estudis napoleònics*, edició de Lluís Maria de Puig, Girona, Fundació Valvi, 2007 (textos escrits entre 1910 i 1938).

- RAHOLA, Federico. “Los diputados por Cataluña en las Cortes de Cádiz”, Memoria leída en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, el 23 de diciembre de 1911, Imprenta de la Casa Provincial de Caridad, Barcelona 1912, p. 37-39
- RAMISA VERDAGUER, Maties. “El Departament de les Boques de l’Ebre”, en Maties RAMISA (a cura de), *Guerra Napoleònica a Catalunya (1808-1814): estudis i documents*, Barcelona, PAM, 1996, p. 39- 50.
- RAMISA VERDAGUER, Maties. “*Polítics i militars a la Guerra del Francès (1808-1814)*”, Institut d’Estudis Ilerdencs, Fundació Pública de la Diputació de Lleida, Lleida, 2008.
- RAMISA VERDAGUER, Maties. *La Guerra del Francès al Corregiment de Vic (1808-1814)*, Barcelona/ Vic, Eumo 1993.
- RAMISA VERDAGUER, Maties. *Polítics i militars a la Guerra del Francès (1808-1814)*, Institut d’Estudis Ilerdencs, Lleida, 2008.
- RAMISA VERDAGUER, Maties. “La Junta Superior de Catalunya i la gestió econòmica de la guerra (1808-1812)”. *Actes de VII Congrés d’Història Moderna de Catalunya: “Catalunya, entre la guerra i la pau, 1713, 1813”*. p. 309.
- RAMISA, Maties. *Els catalans i el domini napoleònic* (Catalunya vista pels oficials de l’exèrcit de Napoleó), Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Biblioteca Abat Oliba, Barcelona, 1995, p. 9-10
- RAMON SOLÍS. *El Cádiz de las Cortes*. Alianza editorial. 1969
- RAMOS ARGÜELLES, Antonio. *Agustín Argüelles (1776-1844). Padre del constitucionalismo español*, vol. I, Atlas, Madrid, 1990.
- RAMOS SANTANA, Alberto (Coord.). *Lecturas sobre 1812*, Universidad de Cádiz, 2007.
- RAZQUIN, José María. “La Universidad de Cervera y la “Renaixença de Catalunya”,
- REGLÀ CAMPISTOL, Joan. *Francia, la Corona de Aragón y la frontera pirenaica. La lucha por el Valle de Arán (siglos XIII-XIV)*, 1213-1313, Madrid, CSIC, 1951.
- REGLÀ CAMPISTOL, Joan. “Los proyectos de representación de Gerona en la Junta Superior del Principado. Francisco Ferrer y Font y la economía catalana durante la Guerra de la Independencia”, a *Revista de Gerona*, V, num. 8, 1955.
- Relación que don Guillermo Oliver presentó a la Junta Superior de Cataluña, de su comisión a Cádiz, en diciembre de 1810*, Imprenta de Agustín Roca, Tarragona, 1811, p. 32.
- RIERA FORTIANA, Enric. *Els afrancesats a Catalunya*, Barcelona, Curial, 1994 (una primera edició, en castellà, de 1975).
- RIERA i TUÈBOLS, Santiago. “El gènere biogràfic”, *Reflexions*, Universitat de Barcelona, p.29
- RIERA SOCASAU, Joan Carles. *Castells Medievals*. 29 castells e bastides defensives dera Val d’Aran, Guides der Auviatge Comarcau, Brau edicions, Figueres, 2006, p.49-55.

- RIERA SOCASAU, Joan Carles, POJADA, Patrice i HERNÁNDEZ CARDONA, Francesc Xavier. *Era guerra de successió e era Val d'Aran*, Arts Grafiques dera Diputacion de Lheida, Conselh Generau d'Aran, p. 49-51.
- ROCA VERNET, Jordi. "L'austracisme i la Guerra de Successió a les Corts de Cadis", *Actes del VII Congrés d'Història Moderna de Catalunya: Catalunya, entre la guerra i la pau, 1713-1813*, Barcelona, 17-20 de desembre de 2013: comunicacions; Coords. DANTI, Jaume; GIL, Francisco-Xavier; MAURO, Ida, 2013, p. 845-865.
- ROCA VERNET, Jordi. "La génesis del liberalismo catalán: diputados, comisionados, empleados públicos y comerciantes" a REPETO GARCÍA, Diana (Coord.), *Las Cortes de Cádiz y la Historia Parlamentaria*, 2012, p.
- ROCA VERNET, Jordi. "Las Cortes de Cádiz: génesis del liberalismo romántico catalán", a *Trienio: Ilustración y liberalismo*, nº 61, 2013, p. 73-124.
- ROCA VERNET, Jordi. *Tradició constitucional i història nacional (1808-1823). Llegat i projecció política d'una nissaga catalana, els Papiol*, Fundació Noguera, Barcelona, 2011.
- ROCA VERNET, Jordi. "La Guerra del Francès: una història de revoltes socials, reformes impossibles, revolucions inesperades i mites nacionals". Hivern, 2008, *Eines*, p. 176.
- RODRIGUEZ ARROCHA, Belinda. "El derecho real y las universidades españolas en el siglo XVIII", *Miscellanea Histórico-Jurídica*, Tom XIII, z.1, ROK 2014, Universidad de La Laguna, 2014, p. 97-113
- ROMERA NIELFA, J.C. (1998). "La historia como eje articulador de la enseñanza y aprendizaje de los contenidos conceptuales". *Iber*. Núm. 17.
- ROURA, Lluís. "El "segrest" del mot "nació" al tombant del segle XVIII", a DDAA, *Una relació difícil. Catalunya dins l'Espanya Moderna*, Base, Barcelona, 2007, p. 293-327.
- ROURA, Lluís. "Hi hagué algun protonacionalisme polític a Cadis?". *L'Avenç*, núm. 113, 1988, p.32-37.
- ROURA, Lluís. *Subjecció i revolta en el segle de la Nova Planta*, Vic, Eumo, 2005.
- RUBÍ CASALS, María Gemma. TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran, "Las jornadas del Bruc y la construcción de memorias políticas nacionales", en *Mélanges de la Casa de Velásquez*, Madrid 2007, p. 87-110.
- RUBÍ CASALS, Maria Gemma; TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. "Representación política y modernidades múltiples. Los diputados catalanes en las Cortes de Cádiz (1808-1814)", en *Historia Constitucional*, núm. 19, 2018, p. 159-176.
- RUBÍ, Gemma i TOLEDANO, Lluís Ferran. "Representación política y modernidades múltiples. Los diputados catalanes en las Cortes de Cádiz (1810-1814)". *Revista de Historia Constitucional*, número 19, UAB, 2018, p. 174-175
- RUBÍ, Gemma; TOLEDANO, Ferran. "La Guerra del Pendís o la fallida de l'autoritat de l'Estat. Els manresans i la Guerra Gran (1793-1795)" a TORRAS, Marc (coord.), *Manresa, de la Guerra dels Segadors a la Guerra Gran*, Manresa, Ajuntament de Manresa/Centre d'Estudis del Bages, 2014, p. 297-329.

- RUIZ JIMÉNEZ, Marta. *La comisión de Guerra en las Cortes de Cádiz (1810-1813)*, Repertorio documental, 1808-1814 Guerra y Revolución, Consejo Superior de Investigaciones científicas, Ediciones Doce Calles, Madrid, 2008
- RUIZ TORRES, Pedro. “La nobleza en el País valenciano durante la transición del feudalismo al capitalismo”. *La transició del feudalisme al capitalisme: noves reflexions per a un debat necessari*. *Manuscrits* núm. 4/5, Bellaterra, 1987, p.100.
- RUIZ TORRES, Pedro. ed.: “La historiografía”. CARRERAS, Jose. J. : “Teoría y narración en la historia”. RUIZ TORRES, Pedro: “Los discursos del método histórico”. *Revista Ayer* 12/1993. Marcial Pons. Madrid 1993.
- RUIZ TORRES, Pedro. *Señores y propietarios. Cambio social en el sur del País valenciano (1650-1850)*, Institució Alfons el Magnànim, Diputació provincial de València, Arts gràfiques Soler, València, 1981, p. 13.
- RUIZ TORRES, Pedro. “Estudios sobre la revolución burguesa en España.
- RUIZ TORRES, Pedro. “Señores y propietarios: cambio social en el sur del País valenciano (1650-1850)”. Institución Alfonso El Magnánimo. Valencia 1981.
- Rüsen, J. (1997). “El libro de texto oficial. Reflexiones en torno a los medios para guiar las clases de historia.” *Íber*. Núm. 12, p.32.
- SÁEZ, Anna i CASALS, Àngels. “La Joia de la Corona”. *La universitat de Cervera i el nou ordre borbònic*, p. 61-64.
- SALA, Juan. “Ilustración del Derecho Real de España ordenada por Don Juan Sala, Pavorde de la Metropolitana Iglesia de Valencia, y Catedrático de Prima de Leyes en la Universidad de la misma Ciudad”, Segunda edición, Tomo I, Madrid, 1820, p. III-XIV.
- SALAZAR Y ACHA, Jaime. “La supresión de los privilegios nobiliarios”, ESCUDERO, José Antonio (Dirección), *Cortes y Constitución de Cádiz 200 años*, Espasa Libros, Madrid, 2011, p.315.
- SALES, Núria. Montaner, Pedro, *Terra, treball i propietat*, Editorial Crítica, Barcelona, 1986, p. 11.
- SÁNCHEZ AGESTA, Luís. “Historia del Constitucionalismo Español.”. *Anuario de Historia del Derecho Español*, Instituto de Estudios Políticos, Madrid, 1955, p. 92.
- JESÚS LÓPEZ DE LERMA GALÁN: “Límites en el ejercicio de la libertad de imprenta. El proceso de las Cortes de Cádiz contra el *Robespierre español*”. *Ámbitos*. Nº 19. Año 2010, p. 265-283.
- SANCHÉZ CARCELÉN, Antoni. “Diputados catalanes, nación y Cortes de Cádiz”, a IÑESTA, Félix; MATEOS, Francisco J. (Coords.), *España: Nación y Constitución y otros estudios sobre Extremadura*, 2012, p. 117-134.
- SÁNCHEZ CARCELÉN, Antoni. “Eclesiásticos catalanes y las Cortes de Cádiz”. *Anuario de Historia de la Iglesia*. Núm. 19, 2010, p. 119-140.
- SANCHÉZ CARCELÉN, Antoni. “El movimiento juntista en Lérida a comienzos de la Guerra de la Independencia”, a *Historia Constitucional* , nº 10, 2009, p. 41-61.
- SANCHÉZ CARCELÉN, Antoni. “La crítica al despotismo de las dinastías extranjeras (Austrias y Borbones): los diputados catalanes y las Cortes de Cádiz”, a *Historia Constitucional*, nº 19, 2018, p. 177-207.

- SANCHÉZ CARCELÉN, Antoni. “La revolució de paper: Els diputats catalans i valencians a les Corts de Cadis”, a *Afers: Fulls de Recerca i Pensament*, vol. 26, nº 68, 2011, p. 121-141.
- SANCHÉZ CARCELÉN, Antoni. “Las posiciones políticas de los diputados catalanes en las Cortes de Cádiz con respecto a la organización territorial de la nación española”, a *Revista de Estudios Políticos*, nº 176, 2017, p. 79-111.
- SANCHÉZ CARCELÉN, Antoni. “Los diputados catalanes y la Constitución de 1812”, a *Revista española de derecho constitucional*, año 36, nº 106, 2016, p. 233-271.
- SANCHÉZ CARCELÉN, Antoni. “Los diputados catalanes y valencianos en el debate de igualdad de representación de América y las Filipinas en las Cortes de Cádiz”, a *Estudios de Historia de España*, nº 17, 2015, p. 181-224.
- SANCHÉZ CARCELÉN, Antoni. “Reivindicar el pasado para transformar el presente y legitimar la revolución constitucional: Historicismo y diputados catalanes en las Cortes de Cádiz”, a *Historia Contemporánea*, nº 51, 2015, p. 543-575.
- SANCHÉZ CARCELÉN, Antoni. *Els diputats de l'Antiga Corona d'Aragó a les Corts de Cadis (1808-1812)*, Fundació Ernest Lluch, Barcelona, 2014.
- SANCHÉZ CARCELÉN, Antoni. *La fi de la Nova Planta. Els diputats catalans i les Corts de Cadis*, Publicacions de la Universitat de Lleida, 2019.
- SÁNCHEZ CARCELÉN, Antoni. *La Guerra del Francès a Lleida. La insurgència lleidatana contra Napoleó i les seves conseqüències (1808-1814)*, Pagès Editors, Lleida, 2008.
- SÁNCHEZ CARCELÉN, Antoni. “El movimiento juntista en Lérida a principios de la Guerra de la Independencia (1808)”. *Historia Constitucional*, núm. 10, 2009, p. 42-45
- SANCHEZ HITTA, Beatriz. *Los periódicos del Cádiz de la Guerra de la Independencia (1808-1814). Catálogo comentado*. Cádiz: Diputación, 2008.
- SÁNCHEZ PRIETO, S. Tiempo vivido y tiempo recordado: tiempo de la historia y memoria histórica”. *Íber*. 1979, Núm. 11, p.17.
- SÁNCHEZ SALAZAR, Felipa. “La redefinición de los derechos de propiedad. A propósito de los decretos sobre cercados en las Cortes de Cádiz (1810-1824)”. *Historia Agraria*. 39, 2006, p. 207-240.
- SANLLEHY I SABI, Maria Àngels. *Comunitats, veïns i arrendaments a la Val d'Aran (s. XVII-XVIII). Dels usos comunals a la dependència econòmica*, Vol. 2, El marc econòmic, Garsineu Edicions, Tremp, 2007.
- SANLLEHY I SABI, Maria. Àngels. ”L’afillament a les comunitats araneses (segles XVII-XIX)”, *L’Avenç*, 1988, núm. 115, p. 35
- SANLLEHY I SABI, Maria Àngels. « Les passerries en Val d’Aran à l’époque moderne: les relations transfrontalières selon le Traité du Plan d’Arrem (1513) », *Revue de Comminges*, CXXIX, nº 2 (2013), p. 317-336
- SANTIRSO, M. “El liberalismo: una herencia disputada” *Humanitats* 1ª planta 329.12 San. Està en préstec, l’he demanat.
- SAPÈNE, Bertrand. Les lies et passerries frontalières mal appliquées au XVIIIème siècle, sous Louis XV, dans l’haute Vallée de la Garonne, *Revue de Comminges*, 71, 1958, p. 56.

- SARACENO, Chiara. “La estructura temporal de las biografías”. *Historia y fuente oral*. Núm.2. Publicacions Universitat de Barcelona, 1996
- SARASA SÁNCHEZ, Esteban y SERRANO MARTÍN, Eliseo, editores: “Señorío y feudalismo en la Península Ibérica”. Volum I. Institución Fernando el Católico. Zaragoza 1993.
- SARRET I ARBOS, J. *Manresa en la Guerra de la Independencia (1808-1814)*, Manresa 1922.
- SARRION y GUALDA, Josep. *La Diputació provincial de Catalunya sota la Constitució de Cadis (1812-1814 i 1820-1822)*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1991.
- SEBASTIÀ DOMINGO, Enric/PIQUERAS, José Antonio. *Pervivencias feudales y revolución democrática*. Edicions Alfons el Magnànim. Institució valenciana d'estudis i investigació. Estudios universitarios 31, València, 1987, p.72.
- SERRA, Eva. *Pagesos i senyors a la Catalunya del s. XVIII*, Editorial Crítica, Barcelona, 1988, p. 135.
- SERRANO JIMÉNEZ, Lluís. Els tancaments de terres a la Catalunya del s. XIX, Tesi doctoral, Universitat de Girona, 2014, p. 45.
- SIERRA, María; PEÑA, María Antonia; ZURITA, Rafael. *Elegidos y elegibles. La representación parlamentaria en la cultura del liberalismo*, Madrid, Marcial Pons, 2010.
- SOLER I SANTALÓ, Juli. *La Vall d'Aran: Guia monogràfica de la comarca*, Barcelona, 1906, Tipografia “L’Avenç”, p. 100-101
- SOLÍS LLORENTE, Ramón. *El Cádiz de las Cortes. La vida en la Ciudad en los años de 1810 a 1813*, Ed. Sílex, Madrid, 2012.
- SOLÍS, Ramón: *El Cádiz de las Cortes. La vida cotidiana en los años de 1810-1813*. Sílex, Ediciones S.L., Madrid, 2012, .p. 439-450.
- SUÁREZ, Federico. “La crisis política del Antiguo Régimen en España (1800-1840). Ediciones Rialp, S. A., Madrid 1988.
- SUMIEN, DOMERGUE. “L’Aran és Occitània”, *Aran entre Catalunya i Occitània*, Generalitat de Catalunya, Departament de la Vicepresidència, Secretaria de Política Lingüística, p. 11.
- TATEISHI, Hirotaka. “La Constitución de 1812 y los conceptos de nación/ciudadano”. *Mediterranean World*. Núm. XIX, Tokio: 2008, p. 79-98.
- TOLEDANO GONZÁLEZ Lluís Ferran i Mª Gemma RUBÍ I CASALS. “Gobierno fuerte, justicia débil. El marco penal de la corrupción política en la España liberal”, a María Antonia Peña i Diego José Fera (dirs.), *Corrupción política y liberalismo en el largo siglo XIX*, Granada, Comares, 2020, p. 37-52. Fernando MARTÍNEZ, *Entre confianza y responsabilidad: la justicia del primer constitucionalismo español (1810-1823)*, Madrid, CEPC, 1999.
- TOLEDANO GONZÁLEZ, Ferrán Lluís. “La Guerra de la Independencia como mito fundador de la memoria y de la historia nacional española” en A. Moliner (ed.): *La guerra de la Independencia en España (180-1814)*, Ed. Nabla, Barcelona, 2007, p. 543-574.

- TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. “El projecte català per a Espanya. La classe dirigent catalana i el procés constitucional de Cadis (1808-1814)”, al dossier “Valencians, mallorquins i catalans a les Corts de Cadis, *Afers, Fulls de recerca i de pensament*, 68, 2011, p. 71-96, i RUBÍ CASALS, Maria Gemma; TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. “Representación política y modernidades múltiples. Los diputados catalanes en las Cortes de Cádiz (1808-1814)”, en *Historia Constitucional*, núm. 19, 2018, p. 159-176.
- TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. “El projecte català per a Espanya. La classe dirigent catalana i el procés constitucional de Cadis (1808-1814)”, al dossier “Valencians, mallorquins i catalans a les Corts de Cadis, *Afers, Fulls de recerca i de pensament*, 68, 2011, p. 71-96.
- TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. “Historicisme i política en la classe dirigent catalana: els diputats catalans a Cadis”, a A. ALCOBERRO i G. CATTINI (a cura de), *Entre la construcció nacional i la repressió identitària. Actes de la Primera Trobada Galeusca d’Historiadors i d’Historiadors*, Barcelona: Museu d’Història de Catalunya, 2012, p. 203-218.
- TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. “Modernidades múltiples: los proyectos económicos de Ramón Lázaro de Dou y Bassols y los cambios en los circuitos de opinión erudita (1742-1832)”, ASTIGARRAGA, Jesús, USOZ, Javier (édite par) *L’économie politique et la sphère publique dans le débat des lumières*, Instituto internacional Xabier Maria de Munibe de Estudios del Siglo XVIII/ Casa de Velázquez (França), 2012, p. 187-210.
- TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. “Négotians et fanatiques. Les limites de la politique régénérationiste de Napoléon en Catalogne (1808-1814)”, en Elisabel LARRIBA y Gérard DOFOUR (dir.), *L’Espagne en 1808: Régénération ou Révolution?*, Publications de l’Université de Provence: Aix-en-Provence, 2009, p. 91-120.
- TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. “Religió, monarquia i canvi polític a la Catalunya del segle XIX”, a Jaume DANTÍ (coord.), *El tron i l’altar. Política i religió a la Catalunya contemporània*, Barcelona, Viena edicions, 2019, p. 13-62.
- TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. Las culturas constitucionales como objeto de análisis/ Les cultures constitucionals a la Catalunya contemporània”, Joseba Aguirreazkuenaga; Eduardo J. Alonso (Eds.), *Naciones en el Estado-Nación: la formación cultural y política de naciones en la España contemporánea*. Flors Edicions, Barcelona 2014, p. 101-112.

- TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. Modernidades múltiples. Los proyectos económicos de Ramón Lázaro de Dou y Bassols en tiempos de Reforma y Revolución, siglos XVIII-XIX, ASTIGARRAGA, Jesús et USOZ, Javier, édition, “l'économie politique et la sphère publique dans les débats des Lumières, Collections de la Casa de Velázquez, (135), Madrid, 2013, p. 199
- TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. “Historicisme i política de la classe dirigent catalana en el debat constitucional gadità”, Treball que forma part del projecte d'investigació del Ministeri de Ciència i Investigació HAR 2009-13529, *Memoria y Olvido de la Constitución de Cádiz*, Centenari Galeusca, UAB, Abril, 2012, p. 1.
- TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran. “La Guerra de la Independència como mito fundador de la memoria y de la historia nacional española”. *La Guerra de la Independencia en España (1808-1814)*, MOLINER, Antonio (ed.), Nabla Ediciones, Alella, Barcelona, 2007, p. 543-544
- TOLEDANO; Lluís Ferran. “Memoria y olvido constitucionales. El eco político del centenario de la Pepa en Cataluña, 1910-1912”, a Marieta CANTOS i Lola LOZANO (Eds.), *Dos siglos llaman a la puerta (1812-2012)*, VIII Congreso Internacional Doceañista *Dos siglos llaman a la puerta: 1812-2012*, celebrat a Cadis els dies 13, 14 i 15 de març de 2012, Cadis: Universidad de Cádiz, 2013, p. 201-222.
- TOMÁS Y VALIENTE, Francisco. *Manual de historia del derecho español*. Edit. Tecnos, S.A., Madrid, 1983, p. 409.
- TONE, John L. “El pueblo de las guerrillas” en J. Álvarez Barrientos (ed.), *La Guerra de la Independencia en la cultura española*. Madrid, 2008, p. 55 y ss.
- TONE, John L. *La guerrilla española y la derrota de Napoleón*. Madrid, 1999 (ed. original de 1994).
- TORRES DEL MORAL, Antonio. “Las Cortes según la Constitución de 1812”. *Cortes y Constitución de Cádiz, 200 Años*, Tomo III, D) Título III: De Las Cortes, Espasa Libros, Madrid, 2011, p. 4.
- TOSCAS I SANTAMANS, Eliseu. *L'Estat i els poders locals a la Catalunya del segle XIX. Una visió des de Sarrià (1780-1860)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1997, p.60
- VAL GARIJO, Fernando. Rey, Cortes y política exterior, “Constitución de 1812. Cortes y Constitución de Cádiz 200 Años”, Dirección José María Escudero, Tomo III, Espasa Libros, Madrid, 2011, p. 98
- VALLS TABERNER, Ferran. *Privilegis i ordinacions de les valls pirinenques*, I, Vall d'Aran, Barcelona, Impremta de la Casa de Caritat, 1915, “Textos de Dret Català”.
- VALLS, Francesc. *La Catalunya atlántica. Aiguardent i teixits a l'arrencada industrial catalana*, Vic, Eumo, 2003.
- VAN HORN MELTON, James. *La aparición del público durante la Ilustración europea*, Valencia: PUV, 2009.
- VARELA SUANZES-CARPEGNA Joaquín. "Nación, representación y articulación territorial del estado en las Cortes de Cádiz" en *Jerónimo Zurita*, 87, Zaragoza 2012, p. 11-40.

- VARELA SUANZES-CARPEGNA, Joaquín. *El Conde de Toreno: biografía de un liberal (1786-1843)*, Marcial Pons, Madrid, 2005.
- VARELA SUANZES-CARPEGNA, Joaquín. *La Constitución de 1812*, Arlanza, Madrid, 2008.
- VARELA SUANZES-CARPEGNA, Joaquín. *La teoría del Estado en los orígenes del constitucionalismo hispánico (Las Cortes de Cádiz)*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 1983.
- VARELA SUANZES-CARPEGNA, Joaquín. *Conde de Toreno. Discursos parlamentarios*. E
- VICENTE y GUERRERO, Guillermo. “Un incomprensible vacío historiográfico alrededor de las Fuentes documentales universitarias zaragozanas”, *Estudios históricos sobre la Universidad de Zaragoza*, Coordinadores y editores literarios Peiró Martín, Ignacio y Guerrero Vicente, Guillermo, Actas del I Encuentro sobre la historia de la Universidad de Zaragoza celebrado en La Almunia de Doña Godina (Zaragoza) los días 15, 16 y 17 de abril de 2008, Colección Actas Historia, Institución “Fernando el Católico”, CSIC, Excma. Diputación de Zaragoza, Zaragoza 2010, p. 11-21.
- VILAR, Pierre. *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII*, Curial, Barcelona, 1973.
- VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, vol. III. Edicions 62, Barcelona, 1966.
- VILLANUEVA, Joaquín Lorenzo. *Mi viaje a las Cortes*, Madrid, Imprenta nacional, Biblioteca nacional, Biblioteca virtual, Miguel de Cervantes,
- ZAMORA, Francisco de. “Es responses dera Val d’Aran as Qüestionaris de Francisco de Zamora”, Introduccion e edicion SANLLEHY I SABI, Maria Àngels, Garsineu Edicions, Tremp, 2014, p. 167.

WEBS consultades

<http://hispanianova.rediris.es>.

<https://www.raco.cat/index.php/Terme/article/view/64736>.

http://www.cervantesvirtual.com/portal/constituciones/Espanya/estudios_criticos.shtml

Sección de Historia. Historiadores de nuestro tiempo

La Constitución de Cádiz y el Liberalismo español del Siglo XIX

Las Cortes de Cádiz: representación nacional y centralismo.

El debate sobre el sistema británico de gobierno en España durante el primer tercio del Siglo XIX.

Les libéraux espagnols en exil: l'abandon du modèle constitutionnel de Cadix (1823-1833).

Los modelos constitucionales en las Cortes de Cádiz.

La monarquía imposible: la Constitución de Cádiz durante el Trienio.

El pensamiento constitucional español en el exilio: el abandono del modelo doceañista.

Rey, corona y monarquía en los orígenes del constitucionalismo español: 1808-1814.

<http://www.cervantesvirtual.com/obras/autor/2801/Varela%20Suanzes-Carpegna,%20Joaqu%C3%ADn,%201954->

Fonts hemerogràfiques:

- *Celebració del Centenari*
- *Correo de Torruella de Montgrí*
- *Diario de Gerona*
- *Diario de La Tarde*
- *Diario de Mallorca*
- *Diario de Manresa*
- *Diario Mercantil*
- *Duende Político*
- *El Amante de la libertad civil.*
- *El Cartaginense.*
- *El Censor General*
- *El Conciso*
- *El Diario de La Tarde*
- *El Diario de las Cortes*
- *El Diario de Madrid*
- *El Diario Mercantil de Cádiz*
- *El Duende de los Cafés*
- *El Duende Político o La Tertulia Resucitada*
- *El Español (Londres)*
- *El Globo: El Centenario de Las Cortes de Cádiz (Madrid)*
- *El Liberal (Madrid 1879)*
- *El Observador*
- *El País. Diario Republicano*
- *El Procurador General*
- *El Procurador General de la Nación y el Rey*
- *El Redactor General*
- *El Revisor Político*
- *El Semanario Patriótico*
- *El Sensato (Santiago)*
- *El Siglo Futuro. Diario Católico. Madrid*
- *El Tribuno del Pueblo*
- *El Universal*

- *Gaceta de La Regencia*
- *Gazeta Militar y Política del Principado de Catalunya*
- *Guía Patriótica de España*
- *Historia Constitucional N°7. Revista Electrónica. Centro de Estudios Políticos Y Constitucionales Red Iris Área de Derecho Constitucional. Universidad de Oviedo*
- *Historia y Política. Ideas, Procesos y Movimientos Sociales. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales*
- *Il·Lustració Catalana. Revista Setmanal Il·Lustrada*
- *La Abeja Española*
- *La Alhambra. Revista Quincenal de Artes Y Letras (Granada 1884)*
- *La Campana del Lugar*
- *La Correspondencia de España. Edición de la mañana*
- *La Época. Madrid*
- *La Gaceta de Madrid*
- *La Gazeta de la Regencia de España e Indias*
- *La Gazeta de Valencia*
- *La Guerra de Pluma. Estudios sobre la prensa de Cádiz en el tiempo de las Cortes (1810-1814)*
- *La Ilustración Artística*
- *La Ilustración Española y Americana*
- *La Tertulia Patriótica*
- *Lince Extraordinario*
- *Miscelánea*
- *Miscelánea de Comercio, Política y Literatura*
- *Noticias Universidad de Cadiz. El Coloquio Internacional 'El Nacimiento de La Libertad de Imprenta: Antecedentes, Promulgación Y Consecuencias del Decreto de 1810*
- *Revista Contemporánea (Madrid 1881)*
- *Revista de España (Madrid)*
- *Revista de Girona*